

שבוע פרשת תצוה - זכור

(18 – 24 February 18)

ג' – ט' אדר תשע"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ כִּמְלַ
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יְבָרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ: יֵשֶׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיֵּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנְנָתָם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ תִּשְׁמְעֵנוּ אֵל מְצִוֹתֵינוּ, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
אַתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְגָךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסִרְתֶּם וְעִבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְתָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תֵּתֵן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתָם אִתְּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתְּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם זָנוּ
אֲחֵרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵינוּ, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

בכּוּן לומר קודם התפילה:

**הַרְיֵנִי מִקִּבְל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעְדָּךְ כְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החדוש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יֵשׁוּבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתכבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה'")) בצדקה ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קמז.

שבוים גדולים להקדושה ברוך הוא והוא דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע אֵל יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנִי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי א חֲבִל־מָוֶת וּמִצָּרִי שְׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיִּגְזֹן אִמְצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנִה יְהוָה מִלְטָה נַפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה וַיִּצְדִּיק וְאֶלְהִינוּ מִרָחֶם: ו שֹׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דִּלְתִּי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחַיִכִּי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלַיִכִּי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפוּז פֶּלֶאֱדָרָם כִּי־י: יב מִה־אֲשִׁיב לִיהוָה כָּל־תַּנְמוּלוֹתַי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יִקָּר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמּוֹתָה לַחֲסִידָיו: טז אֲנִה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֲבַדְדָּךְ אֲנִי־עֲבַדְדָּךְ בֶּן־אֲמַתְךָ פִּתְחָתָ לְמוֹסְרִי: יז לֵךְ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹצֹת אֵל בְּתוֹכָם יְהוָה בְּתוֹכָם יְרוּשָׁלַם הַלְלוּהָ:

קיו.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ א חֲסִדּוֹ וְאֶמְת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּהָ:

אגרות קודש

ב"ה, ז' אדר, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר

יוסף שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מג' משפטים, בו מודיע שת"ל רואה הצלחה בעבודתו עם תלמידיו שיחיו, הנה יה"ר מהשי"ת שיוסיף בזה כח ועוז וכפסק רז"ל מעלין בקדש ולא יסתפק כלל וכלל בהמצב דעתה כי מלבד זה שכל ענין דתורה ומצוות הנה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, הוא מובן ג"כ ע"פ שכל אנושי כיון שזהו תורתו ומצותיו של הקב"ה אי"ס האמיתי.

במה שהעיר דבכמה מקומות מבואר שהגוף קטן מהכיל את עצם הנשמה, ובמקום אחר מבואר דבאור הנשמה אין בו שינוי מקטנות לגדלות ונפש של תינוק יכול להחיות גופו של עוג מלך הבשן.

הנה לא קשיא, וכמבואר במאמר כי עמד מקו"ח ת"ש גופא דבאור אין בו שינוי, משא"כ כשמדברים מהתלבשות העצם, לכן אין הגוף יכול להכיל.

מפתח כללי

(א) סדר הנחת תפילין	ב	(כ) מסכת עבודה זרה עם ביאורים	כז
(ב) מזמורי תהלים קטז, קיז	ג	מדף לד עד דף מ	רז
(ג) מאמר ד"ה זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'			
(ה) שבת פרשת תצוה, פרשת זכור, ט' אדר, ה'תשס"י	ה		
(ד) שיחת חג הפורים ה'תשס"י	כד		
(ה) שיחת יום ה', פרשת תצוה			
ז' אדר, ה'תשמ"ח	מב		
(ו) לקוטי-שיחות פרשת תצוה – ז' אדר כרך טז	נא		
(ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל			
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	נח		
(ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תצוה	ס		
(ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת תצוה	סא		
(י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תצוה	פב		
(יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)			
לשבוע פרשת תצוה	פג		
(יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תצוה	צד		
(יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	צח		
שיעורי רמב"ם			
(יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תצוה	קא		
(טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תצוה	קע		
(טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת תצוה	קצ		
(יז) נביאים וכתובים			
ישעיה פרק נז, איוב פרק לט	קצה		
(יח) משניות – מסכת יבמות			
ביאור קהתי	קצז		
(יט) עין יעקב מסכת תענית	רד		
(לא) חומש לקריאה בציבור	רנ		
(לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רס		
(לג) לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה	רסב		
(לד) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	רסג		

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בפרשת 'זכור' הנקראת בשבת שלפני פורים, נאמר:

הפרדת הטוב מן הרע ועליית הטוב לקדושה ובימות המשיח גם אומות העולם ייהפכו לטוב ויעבדו את ה', מה-שאין-כן בעמלק כתיב "ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד", שלא יתברר ולא ייהפך לטוב ולא יעלה לקדושה אלא יהיה בו בעמלק ענין של מחיה ושכירה ואבדון לגמרי.

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו', ומסים הכתוב את פסוקי פרשת 'זכור' "תמחה את זכר עמלק" וגו' ¹ מתחת השמים לא תשכח, והינני, שיש בזה בזכירת עמלק שני צוויים שונים, הצווי

בס"ד. שבת פרשת תצוה, פרשת

זכור, ט' אדר*, ה'תשח"י

- לפני התפילה, בחדרו הקדוש -

(הנחה בלתי מוגה)

(ב) והענין בזה, דהנה מה שכתוב בפסוק הנזכר מנבואת בלעם "ראשית גוים עמלק ואחריתו גו', הינו שבעמלק יש שני ענינים, "ראשית" התחלה ו"אחרית" סוף. והטעם שיש שני הענינים "ראשית" ו"אחרית" בעמלק, הינו בלעמ-זה, הצד שלעומת צד הקדושה (ככתוב בקהלת זה לעומת זה עשה אלוים) הוא לפי שלמעלה באלוקות, בקדושה ישנם שני הענינים "ראשית" ו"אחרית", וכינון שהקלפה מתדמה לגבי הקדושה כדברי חזוהר פקוף בפני אדם ⁶, ומראה עצמה שיש בה, כביכול, דמיון לצד הקדושה לכן משני הענינים "ראשית" ו"אחרית" כפי

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו', ומסים "תמחה את זכר עמלק" וגו' ¹, והינני, שיש בזה שני צוויים, הצווי לזכר תמיד מה שעשה עמלק, והצווי למחות זרעו כו' ². וצריך להבין, הלא העקר הוא הצווי "תמחה", ומהו ענין הצווי "זכור". ומה גם שענין "זכור" אינו בא פהכנה לצווי "תמחה", אלא הוא צווי בפני-עצמו, שהרי במנין המצות נמנו שני צוויים שונים, "זכור את אשר עשה לך" וגו', ו"תמחה את זכר עמלק" וגו'.

ולזהבין זה צריך להקדים תחלה פללות ענין עמלק, ויובן זה מהענין שלו, שזהו

מה שכתוב ³ ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד, והינני, שכתוב ⁴ שכתוב ⁵ אז אהפך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו פלם שכם אחד, שיהיה אצלם ענין של ברור כו', מה-שאין-כן בעמלק כתיב "ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד", שלא יתברר אלא יהיה בו ענין של מחיה ושכירה לגמרי. (ב) והענין בזה, דהנה מה שכתוב "ראשית גוים עמלק ואחריתו גו', הינו שבעמלק יש שני ענינים, "ראשית" ו"אחרית". והטעם שיש שני הענינים "ראשית" ו"אחרית" בעמלק, הינו בלעמ-זה, הוא לפי שלמעלה ישנם שני הענינים "ראשית" ו"אחרית", וכינון שהקלפה מתדמה לגבי הקדושה פקוף בפני אדם ⁶, לכן משני הענינים "ראשית" ו"אחרית" כפי שהם

לזכר תמיד מה שעשה עמלק, והצווי למחות זרעו של עמלק כו' ². וצריך להבין, הלא העקר והחלק המעשי הוא הצווי "תמחה", ומהו ענין התוכן של הצווי "זכור" כשלעצמו. ומה גם שענין "זכור" אינו בא פהכנה לצווי "תמחה", ואם כן היה אפשר לבאר שתוכן הצווי על הזכירה הוא הכנה לצווי למחות את עמלק אלא הוא הצווי על הזכירה צווי בפני-עצמו, שהרי במנין המצות נמנו שני צוויים שונים, "זכור את אשר עשה לך" וגו', ו"תמחה את זכר עמלק" וגו'.

ולזהבין זה התוכן והמהות של המצווה לזכור את עמלק צריך להקדים תחלה פללות ענין התוכן הכללי של עמלק, ויובן זה התוכן והמהות של עמלק מהענין שלו, שהוא למחות אותו לגמרי, שזהו מה שכתוב ³ בנבואת בלעם ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד, והינני, שכתוב ⁴ שכתוב ⁵ אז אהפך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו פלם שכם אחד, שיהיה אצלם אצל כל האומות ענין של ברור כו' ⁶

(* מאמר זה הוא "חלק מהמאמר זכור את אשר עשה - תרס"ה - עם איזה שינויים והוספות").

(* לשון ה"פתח דבר" לד"ה זכור תרס"ה שי"ל בקונטרס בפ"ע (קה"ת - מוצאי ש"ק ט' אדר), בצירוף "איזה מ"מ והערות" מכ"ק אדמו"ר שליט"א (ונדפס לאח"ז בסה"מ תרס"ה ע' רי ואילך (וראה שם ע' של)). כמה מהערות כ"ק אדמו"ר שליט"א נעתקו לקמן.

(1) תצא כה, יז, שם, יט. (2) סהמ"צ להרמב"ם מ"ע קפח-קפט. סמ"ג עשין קטור-קטו. ועוד. (3) בלק כד, כ. (4) ראה ג"כ תו"א ס"פ תצוה. סידור שער הפורים. סהמ"צ להצ"צ מצות זכירת מעשה עמלק (הערה בקונטרס הנ"ל). (5) צפני' ג, ט. (6) ראה זח"ב קמח, ב.

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ומצומצם עד כדי כך שֶׁאִפְשָׁר יִתְכַּן שֶׁהִנְבְּרָא יִהְיֶה יֵשׁ וְדָבָר
נִפְרָד בְּהִרְגָשׁוֹ, כלומר, האמת היא שהנברא איננו מציאות לעצמו ובטל
לחלוטין לבורא המהווה ומקיים ומחיה אותו, אבל בגלל שהוא האלוקי
מצומצם ונסתר, הרי לפי התחושה שלו הנברא הוא 'יש' ומציאות בפני עצמה,
ולכן היה אפשר לטעות ולהעלות על
הדעת שהדרגות הנמוכות של 'סדר
השתלשלות', אלה של עולם העשייה,
אין זה מ'אור הסוכב', לכן
נֶאֱמָר לא רק 'אני ראשון' אלא גם
'וְאֲנִי אַחֲרוֹן', להורות שְׁגָם
"אַחֲרִית" ההשתלשלות, כְּפִי
שְׁנִמְשָׁךְ עד לבחינת העשייה
כו' לבורא נבראים גשמיים תחתונים,
הֵנָּה כֵּל זֶה הוּא חֵיט אֱלֹקִית
שהורש והמקור שלה הוא מִבְּחִינַת
"אֲנִי", הקדוש-בורך-הוא בעצמו
שֶׁזֶהוּ 'אור הסוכב' שהוא אור
בלי גבול, למעלה ממסדר השתלשלות.
וכמו שכתוב⁸ בתהלים כל
אֲשֶׁר חָפֵץ הוֹי' עָשָׂה בְּשָׁמַיִם
וּבָאָרֶץ, דְּהִינּוּ שֶׁ"חָפֵץ הוֹי'"
פנימיות הרצון העליון 'אור
הסוכב' שהוא אור בלי גבול הוא
גַּם בָּאָרֶץ כי אור ה'סוכב' כל עלמין'
מאיר בכל מקום במידה שווה, וְזֶהוּ
גַּם מֵה שֶׁכְּתוּב בְּזֵהָר בִּפְתַח
אליהו "אֲנִתָּה, הקדוש-בורך-
הוא, הוּא עֶלְת הָעֲלֹת הָעִילָה
(הסיבה, המקור הגורם) של כל העילות
(הסיבות, המקורות, הגורמים) וְסִבַּת
הַסְּבוּת"⁹, אתה, הקדוש-בורך-הוא
הִינּוּ, שִׁישְׁגָם לְמַעְלָה בִּלְוֹקוֹת
שְׁנֵי הָעֲנִינִים "עֲלָה"
וְ"סִבָּה", "עֲלָה" קָאֵי מְכוּן
על ההשתלשלות של האור
האלוקי מדרגה לדרגה שֶׁבְּדֶרֶךְ
עֲלָה וְעֲלֹל, סיבה ותוצאה,
שְׁזוּהִי הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת שְׁלִפִי-
עָרֶךְ, כאשר לכל דרגה יש ערך ויחס לדרגה האחרת ולכן יש יחס והשוואה
בין המקור הגורם, ה'עילה' לתוצאה, ה'עלול' שְׁזֵהִי הָעֲלֹל לפני שנתגלה
קיים גם כְּמוֹ שֶׁהוּא כְּלֹל בְּעֲלָה, כמו בשכל ומידות שהשכל הוא
הגורם את התעוררות המידות וה'עלול' המידות קיימות גם בתוך ה'עילה'
השכל, שם הם באופן של מידות שבשכל, ומוה מוכח שיש ביניהם יחס קרוב
וְגַם אַחֵר יִצְיָאָתוֹ של ה'עלול' מִהָעֲלָה להתגלות כמציאות בפני

שֶׁהֵם לְמַעְלָה, יוֹרֵד וּמִשְׁתַּלְשֵׁל אַחֲרֵי רִיבּוּי יִרְדוֹת וּצְמֻצוֹמִים גַּם
בְּלַעֲמַת-זֶה' שְׁנֵי הָעֲנִינִים "רִאשִׁית" וְ"אַחֲרִית", שֶׁזֶהוּ מֵה
שֶׁכְּתוּב "רִאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלָק וְאַחֲרִיתוֹ" וְגו'.
וְכֵאֵינִי עֲנִין "רִאשִׁית" וְ"אַחֲרִית" לְמַעְלָה בִּלְוֹקוֹת, דְּהֵנָּה
כְּתִיב⁷ בְּנִבְאוֹת יִשְׁעִיה אֲנִי הַקְדוֹשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא רִאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרוֹן,
וְ"רִאשׁוֹן" וְ"אַחֲרוֹן" קָאֵי
מְכוּן על כְּלֹלוֹת הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת
של האור האלוקי היורד מלמעלה
למטה ונמשך לעולמות (וזאת באופן
של השתלשלות מדרגה לדרגה, כך
שכל דרגה קשורה בשנייה כמו חוליות
של שלשלת) שֶׁמִּ'אֵינִי הַמְּמַלֵּא,
האור של 'סדר' השתלשלות' שהוא אור
מצומצם הבא ונמשך לכל נברא לפי
ענינו, הנקרא 'אור הממלא כל עלמין'
(על שם שמתלבש בכל עולם ובכל
נברא בהתלבשות פנימית ר'ממלא'
אותם כמו הנשמה ה'ממלאת' את הגוף
ומתלבשת בכל אבר לפי ענינו
המיוחד) מִ"רִאשִׁית" התחלת כֵּל
הַמְּדֻרְגּוֹת שֶׁבִּסְדֵּר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת' עַד
"אַחֲרִית" סוף כֵּל הַמְּדֻרְגּוֹת
שֶׁבִּסְדֵּר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, שֶׁכֵּל זֶה כֵּל
הַדְּרוֹת מִה'רִאשִׁית' ועד ה'אַחֲרִית'
נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת "אֲנִי", שֶׁזֶהוּ
'אור הסוכב' האור האלוקי הלא
מוגבל שאינו מתלבש בעולמות
ובנבראים בפנימיות כמו אור ה'ממלא'
אלא מאיר עליהם בדרך 'סוכב'
ר'מקו' מלמעלה ונקרא 'אור הסוכב'
כל עלמין.
וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, הֵנָּה כְּדִי
שֶׁלֹּא יִהְיֶה סִלְקָא-דְּעִתָּא שֶׁלֹּא
יעלה על הדעת לומר שֶׁרַק
"רִאשִׁית" הַדְּרוֹת הַגְּבוּהוֹת
והעליונות של הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת
המקור של הַדְּרוֹת הַלָּלוּ הוּא
מִ"אֲנִי" - מִ'אֵינִי הַסְּכִיב', אֲבָל "אַחֲרִית" הַדְּרוֹת הַנְּמוּכוֹת של
הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, שֶׁהוּא עֲנִין הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת של האור האלוקי
לִיָּרֵד לְמִטָּה עַד לְבְּחִינַת הָעֲשִׂיָּה העולם התחתון מבין ארבעת
העולמות הרוחניים הכלליים אצילות-בריא-יצירה-עשייה שִׁישְׁגָם
בנבראים שבעולם העשייה הַתְּלַבְּשׁוֹת כֹּחַ הַפּוֹעֵל הַבוֹרֵא בְּנִפְעָל
הַנְּבִרָא, והאור האלוקי המתלבש בנבראים שבעולם העשייה הוא מועט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

שקליפה נהגת כקוף בפני אדם הנה גם ב'לעמת-זה' צד ה'קליפה'
ישנם שני הענינים "ראשית" הדרגות הראשונות והיותר גבוהות
ו"אחרית" הדרגות האחרונות והיותר נמוכות שבעמלק. ועל זה
נאמר "ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד", שאין זה
הסוף והתכלית של עמלק בדרך
ברור שיעלה אותו לטוב, כפי-אם
באופן של שכירה ועקירה
לגמרי ביטול ואבדן מוחלט 'תמחה'
רעדי אובד.
ג) ובאור החלוק שפין עמלק
לשאר האמות כפי שהוא
מתבטא ומשתקף בענין העבודה
הרוחנית של האדם, דהנה ידוע
ששבע האמות של הגויים שגרו
בעבר בארץ ישראל הן כנגד שבע
המדות הרעות הקיימות בנפש
הבהמית של האדם, שהן שבע
המדות הללו, שבע רגשות ונטיות
שליליות המקור לענין
העבירות, שעל זה על המדות
הרעות אמרו רבותינו ז"ל¹⁰
בגמרא אין אדם עובר עברה
אלא-אם-כן נכנס בו רוח
שטות, שה'רוח שטות' הוא
ענין המדות הרעות שמכסות
על האמת שעשית עבירה היא דבר
חמור מאד. ויש בזה בכיסוי של
ה'רוח שטות' והמדות הרעות על
האמת כמה פרטים, והינו
שיש מי שגא לענין העברה
ונכשל בה מצד זה שנדמה לו
בטעות שעודנו גם לאחר שעבר
עבירה עדיין הוא ב'הדתו' כמו לפני
העבירה ואינו נעשה נפרד¹¹
מהאלוקות, אבל אלו היה יודע
את האמת כמו שהיא שעל-
ידי העברה הוא נעשה נפרד
מהאלוקות וגורם ניתוק בקשר של
נשמתו עם הקדוש-ברוך-הוא, אזי
לא היה עושה זאת את מעשה
העבירה בשום אופן¹², וכמאמר
אדמו"ר הגאון¹³: א איד, ניט ער קאן

עצמה, מתלבשת העלה בעלול באיזה אופן שיהיה, כמו בדוגמה
של שכל ומידות שגם לאחר התעוררות והתגלות המידות (העלול) הרי השכל
(העילה) מלוכש במידות (והוא ענין שכל שבמידות) ובכללות הוא היחס
הקרוב בין העילה והעלול ענין ההשתלשלות של האור האלוני מדרגה
לדרגה ש'מאור הממלא', אור
ה'ממלא כל עלמין' שהוא כאמור אור
מוגבל ומצומצם שהיא 'השתלשלות'
זו, מאור ה'ממלא' בדרך עלה
ועלול מדרגה לדרגה שבערך
זו לזו שיש יחס וקירוב בין הדרגות.
אבל ענין "ספת הסבות" קאי
מכוון על ההשתלשלות של האור
האלוני מדרגה לדרגה ש'באין'
ערך, כאשר הפער והריחוק בין דרגה
אחת לאחרת הוא לאין שיעור, ללא כל
יחס והשוואה, שהיה רק בדרך
ספה אבל לא גורם קרוב וישר,
והוא ענין 'אור הסוכב', האור
האלוני הבלי גבול, ה'סוכב כל עלמין'
שהוא רק בדרך ספה
להשתלשלות אבל אין קשר ויחס
ישר בין אור ה'סוכב' שהוא בלי גבול
ואין סוף, לעולמות ונבראים מוגבלים.
וזהו מה שכתוב בפסוק הנזכר
לעיל "אני ראשון ואני
אחרון", שאור הסוכב'
הנקרא כאן 'אני' הוא ספה ושורש
ומקור לא רק ל"ראשון",
ראשית ההשתלשלות, הדרגות
הראשונות והגבוהות של 'סדר
השתלשלות' אלא גם
ל"אחרון", אחרית
ההשתלשלות הדרגות האחרונות
והנמוכות של 'סדר השתלשלות'
שכולן נמשכות מהאור האלוני הבלי
גבול הנקרא 'סוכב כל עלמין' המאיר
בכל העולמות בשווה. וזהו ענין
"ראשית" ו"אחרית" כפי
שהוא למעלה בקדשה. ובין
שהקלפה הצד של היפך הקדושה
(המעלים ומכסה על הקדושה כפי
שהקליפה מכסה על הפרי) מתדמה לקדשה, כאמור לעיל מדברי הזוהר

(10) סוטה ג, א. (11) תניא פ"ד. (12) ראה תניא פכ"ד. וראה ג"כ המשך וככה תרל"ז פל"ט ואילך. קונטרס ומעין מ"ב ואילך
(הערה בקונטרס הנ"ל). (13) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמו (נעתק
ב"היום יום" כא סיון). ועוד.

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

יחסית, והמהפך הוא עד כדי כך שְנַעֲשֶׂה מֵהוּת אַחֶרֶת (עַם אִיזוּ נִיט
עַר זה לא הוא, כאילו נהפך לאיש אחר), וכעת התהפך לְהִיּוֹת נִלְהָב
וְלֵהוּט (צוּקֶאָכֶט און פֶּאָרְקֶאָכֶט) וּמִשְׁקַע בְּתַאֲוֹת כָּאֱלוֹ,
שְׁמַצֵּד-עַצְמוֹ יחסית למהות הרוחנית שלו עד עתה לֹא הָיָה שִׁיף
אֲלֵיהֶן כָּלֵל.

וְהִנֵּה סִבַּת הָרוּחַ שְׁטוּת'
(כְּפִי שֶׁהִיא בְּדִרְגָּה הַיּוֹתֵר
עֲלִיוֹנָה כאשר היא גורמת לתאווה
מותורת, לא לאחר הידרדרות חמורה
יותר) הוּא הָעֵדֶר גְּלוֹי אֱלֻקוֹת
(לֹא רַק בְּנִפְשׁוֹ הַבְּהִמִית
שֶׁמְקוֹרָה בְּקִלְפֹת' ויש לה נטיות
רעות ולכן אין זה פלא שאין בה גילוי
אלוקות, אֲלָא אין לו גילוי אלוקות
גַּם) בְּנִפְשׁ הָאֱלֻקִּית שֶׁהִיא חֶלֶק
אלוקה ממעל' ומצד מהותה ראוי
שהיה בה גילוי אלוקות, וְהִנֵּה,
שְׁמַצֵּד זֶה שֶׁאֱלֻקוֹת הוּא
בְּהֶעֱלֵם אֲצִלּוֹ ולא בהכרח אמיתית
ובתחושות גלויות, הָרִי הוּא כָּא
לְהַעֲנִיגִים הֵלֹא-טוֹבִים,
שְׁמִקוֹרֶם הֵן שְׁבַע מִדּוֹת
רְעוּת, שְׁזָהוּ עֲנִינִ שְׁבַע
הָאֲמוֹת כְּפִי שְׁזָהוּ בְּעִבּוּדָה,
הֵינּוּ שְׁבַע הַמִּידוֹת הָרְעוּת שְׁגוּרֹמֹת
לֹאֲדָם תַּאוּוֹת וְאֵף הַנְּהֻגוֹת לֹא רְצוּיוֹת
בְּפוּעֵל.

וְכִינּוֹ שֶׁהַסִּבָּה בְּזֶה הִיא הָעֵדֶר
גְּלוֹי אֱלֻקוֹת, מוֹכֵן שְׁעִנְיָן זֶה
הוּא מִצַּד הָהָעֵדֶר לַגִּמְרִי אוֹ
הַחֲסָרוֹן הֵינּוּ שֶׁהִדְבַּר קִיִּם אֵךְ לֹא
בְּמִידָה הָרְאוּיָה בְּעִבּוּדֹת הַתְּפִלָּה,
תְּפִלָּה עִם עֲבוּדָה שֶׁלֹּב וּבַהֲתַעֲוֹרֹרֹת
רְאוּיָה כִּי עַל-יְדֵי עֲבוּדָת
הַתְּפִלָּה כְּרָאוּ נַעֲשֶׂה גְּלוֹי
אֱלֻקוֹת בְּנִפְשׁוֹ הַפְּרָטִית שֶׁל
הָאָדָם הַמְּתַפַּלל וְגַם בְּעוֹלָם כִּלְכָּל,
שְׁזָהוּ עֲנִינִן זֶה שֶׁל הָאֵרֶת וְהַמִּשְׁכָּת
אֱלֻקוֹת בְּנִפְשׁוֹ וּבְעוֹלָם סֹדֵר עֲבוּדָת
הָאָדָם בְּמִשְׁפַּח הַיּוֹם, בְּכָל יוֹם
יוֹם שֶׁבְּתַחֲלַת הַיּוֹם הַנִּשְׁמָה
הִיא רַק בְּאֶפְסוֹ¹⁵, בְּגִלּוֹי מוֹעֵט
כִּלְכָּד וְעִדִּין אֵין לָהּ הַשְּׁפָעָה הַנִּיכֹרֶת

וְעוֹרֵן אֶנְפֶּרֶד פּוֹן אֱלֻקוֹת, יִהְיֶה אִינוּ רֹצֵה וְאִינוּ יֹכֵל לַהֲעִשׂוֹת נִפְרֵד
מֵאֱלֻקוֹת וְאִם-כֵּן אֱלוֹ הָיָה יוֹדֵעַ שְׁעַל-יְדֵי הָעִבְרָה נַעֲשֶׂה
נִפְרֵד, כְּפִי שְׁזָהוּ בְּאֶמְתָּה, וְלֹא הִיָּה טוֹעָה לַחֲשׁוֹב שֶׁהַעֲבִירָה לֹא עוֹשֶׂה
אוֹתוֹ נִפְרֵד, לֹא הִיָּה כָּא לִיְדֵי עֲבִירָה, אֲלָא שְׁזָהוּ מִצַּד הָרוּחַ
שְׁטוּת' שְׁמַכְסֶּה עַל הָאֶמְתָּה.

וְיֵשׁ מִי שֶׁהָרוּחַ שְׁטוּת' אֲצִלּוֹ
הִיא לְמִטָּה מְזָה, רֹחוֹ שְׁטוּת',
טוֹעָה וּסְכֻלוֹת, מִסּוּג יוֹתֵר נַחוּת,
שֶׁחֹשֵׁב בְּטוֹעוֹת שְׁאִין אִישׁ
רוֹאֶה אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא עוֹבֵר עֲבִירָה
וְאֵין שׁוֹם אָדָם יוֹדֵעַ מְזָה,
כְּמֶאֱמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹⁴ בְּנִמְרָא
כְּשֶׁאֲדָם עוֹבֵר עֲבִירָה, אוֹמֵר
לַעֲצֻמוֹ וּמִבְּשֶׁ הַלּוּאִי שְׁלֹא יִרְאֵנִי
אָדָם (וְשׁוֹכַח שֶׁה' רוֹאֶה אֶת מַעֲשָׂיו
מִתִּמִּי). וּמִצַּד הָרוּחַ שְׁטוּת' הִיא
הַמִּידוֹת הָרְעוּת, כְּאִמּוֹר, הָרִי הוּא
כָּא לִיְדֵי תַּאוּוֹת וְהוּא חוֹשֵׁק
בְּדִכְרִים הַמְּתָרִים לְמַלֵּא בִּהֶם אֶת
תַּאוּוֹתוֹ, וְעַד שֶׁמִּצְבָּב זֶה הוֹלֵךְ וְיוֹרֵד
עַד שֶׁאִינוּ מִתַּאוּוֹת רַק לְדִכְרִים מוֹתָרִים
אֲלֵא יֵשׁ לוֹ גַּם תַּאוּוֹת בְּלִמִּי
רְצוּיוֹת, וְעַד שֶׁנּוֹפֵל בְּתַאֲוֹת
דְּכָרִים הָאֲסוּרִים מִמֶּשׁ, שְׁבָא
לַעֲשׂוֹת עֲנִינִי עֲבִירָה בְּדִכְרִים
נַחוּתִים מֵאֵד וְתַאֲוֹת כָּאֱלוֹ
שְׁאִינִם לְפִי מֵהוּתוֹ לְגִמְרִי,
דִּהְיִנוּ שְׁמַצֵּד מֵהוּתוֹ וְשִׁכְלוֹ
שֶׁל אוֹתוֹ אֲדָם מִצַּד עֲצֻמוֹ וְהִרְמָה
הַרוּחָנִית הָאִישִׁית שֶׁל כְּפִי שְׁאִינוּ
מְעוֹר מֵהַתַּאֲוָה שְׁגוּבֶרֶת וּמוֹנֵעַ
מִמֶּנּוּ לְרֹאוֹת אֶת הָאֵמֶת (וְלִכְּן הוּא
מִשּׁוֹל לַעֲיוּר שֶׁאִינוּ רוֹאֶה), אֵין לוֹ
שִׁיכּוֹת אֲלֵיהֶם כָּלֵל וְגַם אִם יֵשׁ
לוֹ נְטִיּוֹת וְתַאוּוֹת לֹא רְצוּיוֹת, לֹא
מְדוּכָר בַּתַּאוּוֹת לְדִכְרִים כִּלְכָּךְ
נַחוּתִים, אֲלָא שֶׁהָרוּחַ שְׁטוּת'
וְהַתַּאֲוָה מְבַלְבֵּלִים אֶת מֵהוּתוֹ
הַרוּחָנִית הָאִמִּיתִית, כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד
עֲצֻמוֹ, וְעֲנִינִן הַבְּלִבּוֹל שֶׁהָרוּחַ
שְׁטוּת' גּוֹרֶמֶת לֹאֲדָם הוּא
שְׁמֵהֶפְכִּים אֶת מֵהוּתוֹ וְשִׁכְלוֹ
שֶׁנֶּדַע עֵתָה הִי בְּרִמָּה רֹחוּנִית גְּבוּוּהָ

(14) ברכות כח, ב. (15) ראה ברכות יד, א. לקו"ת פינחס עט, ד. סה"מ תרפ"ט ע' 84 ואילך. ד"ה לכה דודי תשי"ד פ"ד (תו"מ סה"מ אלול ע' רלז). וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בלב ובכל הגוף ואחר-כך על-ידי עבודתו בעבודת התפלה, 2 פועל המושכת גלוי אלקות והגלוי הוא תחילה בנפשו הפרטית 3 של היהודי המתפלל, שמתפשט הגלוי אלקות שבנשמתו בכל הציור 4 קומה' בכל חלקי גופו ובכל הדמות הרוחנית שלו, ועד שנמשך גילוי 5 האלקות גם בעולם.
- 6 וכל זה הוא פאשר עבודת 7 התפלה היא כדבעי, שקודמת 8 לה הכנה והתבוננות והתפילה עצמה 9 היא בהתעוררות הראויה אכל 10 פאשר עבודת התפלה היא 11 שלא כדבעי, ואינה בהתעוררות 12 הראויה איזי לא נעשה אצלו 13 גלוי אלקות, אלא האלקות 14 שנמצאת בנשמתו הוא בהעלם 15 אצלו, ובגלל ההעלם וההסתר 16 על האלקות בא הרוח שטות' 17 שמביאה אותו לשבע המדות 18 הרעות, שזהו ענין שבע 19 האמות, שהן השרש לעניני 20 העברות כמבואר לעיל. וכיון 21 שהסבה לזה עבירות שגורמות 22 מ'רוח שטות' מסוג זה של העדר גילוי 23 אלקות מפני חיסרון בעבודת התפילה, 24 היא העדר גלוי אלקות, מוכן 25 שאפשר יכול להיות כזה 26 התקון בדרך ברור הפרדת הטוב 27 מהרע והעלאתו לקדושה הפועלת את 28 התיקון של שבע המידות הרעות, על- 29 ידי המושכת גלוי אלקות, 30 והינו שעבודת התפלה תהיה 31 כדבעי, שעל-ידי זה פועל 32 גלוי אלקות בנפשו, וממילא 33 נעשה הברור בשבע האמות, 34 שהן שבע המדות הרעות 35 ונמצא שמדובר ב'רע' ו'רוח שטות' 36 שיש לו תיקון.
- 37 וכל זה האמור לעיל על מה 38 שהמידות הרעות עלולות לגרום לאדם 39 והדרך לתיקון הדבר, הוא רק 40 בשבע המדות הרעות, 41 ששבתן הסיבה לכך שעולה להיות 42 להן השפעה לא רצויה על הנהגת 43 האדם היא העדר גלוי אלקות, 44 בגופו ובכללות דמותו של האדם,
- ולכן על-ידי המושכת גלוי אלקות, פועל המושכת גלוי אלקות בנפשו הפרטית, שמתפשט הגלוי אלקות שבנשמתו בכל הציור קומה' בכל חלקי גופו ובכל הדמות הרוחנית שלו, ועד שנמשך גילוי האלקות גם בעולם.
- והינו שעבודת התפלה היא כדבעי, שקודמת לה הכנה והתבוננות והתפילה עצמה היא בהתעוררות הראויה אכל פאשר עבודת התפלה היא שלא כדבעי, ואינה בהתעוררות הראויה איזי לא נעשה אצלו גלוי אלקות, אלא האלקות שנמצאת בנשמתו הוא בהעלם אצלו, ובגלל ההעלם וההסתר על האלקות בא הרוח שטות' שמביאה אותו לשבע המדות הרעות, שזהו ענין שבע האמות, שהן השרש לעניני העברות. וכיון שהסבה לזה היא העדר גלוי אלקות, מוכן שאפשר להיות כזה התקון בדרך ברור, על-ידי המושכת גלוי אלקות, והינו שעבודת התפלה תהיה כדבעי, שעל-ידי זה פועל גלוי אלקות בנפשו, וממילא נעשה הברור בשבע האמות, שהן שבע המדות הרעות, ונמצא שמדובר ב'רע' ו'רוח שטות' שיש לו תיקון.
- והדרך לתיקון הדבר, הוא רק בשבע המדות הרעות, ששבתן הסיבה לכך שעולה להיות להן השפעה לא רצויה על הנהגת האדם היא העדר גלוי אלקות, בגופו ובכללות דמותו של האדם,

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ד) וְהָיָה קִלְפַּת עֲמָלֶק כְּפִי שֶׁהָיָה בָּאָה לִידִי וּמִשְׁתַּקֶּפֶת
2 בְּעִבּוּדָה הָרוּחָנִית בְּנִפְשׁ הָאָדָם הוּא עֲנִין הַקְרִירוֹת¹⁹ חוֹסֵר
3 חֲמִימוֹת וְהַתְּלַחּבוֹת, אֲדִישׁוֹת בְּעִינֵי עֲבוֹדַת ה', כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב²⁰ בְּתוֹרָה
4 לְגַבִּי עֲמָלֶק "אֲשֶׁר קָרָךְ", וְיֵשׁ לַפֶּרֶשׁ 'קָרָךְ' גַּם מִלִּשׁוֹן קִרְיֹת שְׁקָלִיפַת
5 עֲמָלֶק פּוֹעֵל בּוֹ בָּאֵדָם עֲנִין
6 הַקְרִירוֹת בְּעֲבוֹדַת ה', שְׁלֵא
7 יִתְפַּעֵל וְלֹא יִתְרַגֵּשׁ מִשּׁוֹם דְּבָר, ²
8 שֶׁגַּם כְּאֲשֶׁר מֵרָאִים מִלְּמַעְלָה
9 דְּבָר פֶּלֶא, חוֹרָג מֵהַנְּהַגָּה הַרְגִּילָה
10 בְּדֶרֶךְ הַטִּבֵּעַ, שֶׁזָּהוּ עֲנִין גְּלוֹי
11 אֱלֹקִיּוֹת לְמַטָּה, וְתוֹפֵעָה כּוֹז
12 אֲמוּרָה לְעוֹרֵר הַתְּפַעּלוֹת וְהַתְּרַגְּשׁוֹת,
13 הֵנָּה עֲנִינוֹ שֶׁל עֲמָלֶק הוּא
14 לְקַרֵּר אֶת הַתְּפַעּלוֹת וְלְהַכְחִישׁ
15 אֶת הַפֶּלֶא שֶׁבִּדְבָר וְלֹא־מֵרָאִים
16 כֵּן. וְכֹאֲשֶׁר אֵינוֹ יָכוֹל
17 לְהַכְחִישׁוֹ לְגַמְרִי, כֹּאֲשֶׁר
18 הַתְּהַלּוֹת הָאֱלֹקִיּוֹת בְּדֶבֶר הַמוֹפֵלֵא
19 הִיא בְּרוּרָה וְגִלּוּיָהּ וְאִי אִפְשָׁר
20 לְהַכְחִישׁ אֶת עֵצָם הַתּוֹפֵעָה אֲזִי
21 מִתְחַכֵּם עֲמָלֶק לְקַרְרוֹ אֶת הָאָדָם
22 מִתְּפַעֵל מִהַדְּבָר וְלֹא־מֵרָאִים שֶׁאֵין זֶה
23 פֶּלֶא עַל-כֹּל-פָּנִים, וּבִמְקָרָהּ זֶה
24 עֲמָלֶק אֹמֵר שֶׁאֵמָנָם הַדְּבָר הַתְּרַחֵשׁ
25 אֲבָל לִפְחוֹת טוֹעֵן שֶׁאֵין זֶה פֶּלֶא
26 דְּכִיּוֹן שֶׁזָּהוּ עֲנִין שֶׁנַּעֲשֶׂה
27 עַל-יְדֵי הַקֶּבֶ"ה שֶׁהוּא כֹל-
28 יָכוֹל וְשׁוֹם דְּבָר, גַּם הַדְּבָר הַכִּי
29 מוֹפֵלֵא, הֲרִי לְגַבִּי אֵין זֶה פֶּלֶא
30 כָּלֵל, וְאֵם-כֵּן לְמָה יִתְפַּעֵל
31 הָאָדָם מִזֶּה. וְאֵם הַפֶּלֶא
32 שֶׁבִּדְבָר שֶׁל גִּלּוֹי הָאֱלֹקִיּוֹת הוּא
33 מוֹחֲשִׁי וְיִכָּר וְבוֹלֵט כֹּל-כָּף
34 שֶׁעֲמָלֶק אֵינוֹ יָכוֹל גַּם לְקַרֵּר
35 אֶת הַפֶּלֶא שֶׁבִּדְבָר (וְכֹל שֶׁכֵּן
36 שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַכְחִישׁ אֶת הַדְּבָר עֲצוּמוֹ),
37 אֲזִי עֲמָלֶק מְקַרְרוֹ אֶת הָאָדָם
38 לְעִשְׂוֹת הֶסֶקֶם הַחֲלֹטָה חֲזָקָה
39 וְתִקִּיפָה בְּנִפְשׁוֹ שֶׁהַפֶּלֶא לֹא
40 יִפְעַל בּוֹ הַתְּפַעּלוֹת וְהַתְּרַגְּשׁוֹת
41 וְגַם אִם יִכִּיר בִּפְלֵא, יִישָׁאֵר בְּקִרְיֹת
42 וּבִאֲדִישׁוֹת לְעִינֵי עֲבוֹדַת ה'. וְגַם כְּאֲשֶׁר מְדוּבָר בִּפְלֵא גְדוֹל מְאֹד, יוֹצֵא
43 מִן הַכֹּל לְגַמְרִי בְּמִידָה כּוֹז שֶׁלֹּא יִיתְּכֵן לְהַשְׁאֵר קֶר וְאֲדִישׁ אֶלֶא מְכַרְח
- שֶׁהַפֶּלֶא שֶׁבִּדְבָר יִפְעַל בּוֹ בָּאֵדָם הָרוּאָה וּמִכִּיר אֶת הַפֶּלֶא
הַתְּפַעּלוֹת, אֲזִי עֲמָלֶק מְקַרְרוֹ וּמִפְתָּה אוֹתוֹ לְעִשְׂוֹת הֶסֶקֶם
וְהַחֲלֹטָה חֲזָקָה בְּנִפְשׁוֹ שֶׁהַתְּפַעּלוֹת לֹא תִפְעַל עָלָיו לְשָׁנוֹת
אֶת הַנְּהַגָּתוֹ בְּפוּעַל, וּמִכֹּל-שֶׁכֵּן שֶׁהַתְּפַעּלוֹת לֹא תִפְעַל עָלָיו
לְשָׁנוֹת אֶת מַהוּתוֹ.
וְזֶהוּ עֲנִין קִלְפַּת עֲמָלֶק, שֶׁהֵגֵם שִׁיּוּדָע אֶת רְבוּנוֹ וְיֵשׁ לוֹ
יִדְעָה וְהִכָּרָה בְּאֱלֹקוֹת, הֵינּוּ, שִׁישׁ
אֲצִלוֹ גְּלוֹי אֱלֹקוֹת, מִכֹּל-
מְקוֹם הֲרִי הוּא מִתְּנַגֵּעַ וּמִתְאַמֵּץ
לְהַרְגִּישׁ וְלְהַתְּנַהֵג בְּנִיגוּד לִכְךָ וּמִכְּוֵן
לְמַרְדּ בּוֹ, עַל-יְדֵי-זֶה שֶׁפּוֹעֵל
עֲנִין שֶׁל קְרִירוֹת, מִכִּלִּי הִבֵּט
עַל כָּף שֶׁעַל-פִּי הַשֶּׁכֶּל כְּפִי מַה
שֶׁהֵיגִיּוֹן מַחֲבִיב צָרִיף לְהִיּוֹת
אֲצִלוֹ עֲנִין שֶׁל הַתְּפַעּלוֹת
וְהַתְּרַגְּשׁוֹת כְּאֲשֶׁר רוּאָה דְּבָר
פֶּלֶא.
דְּהֵנָּה, לְכַאוּרָה הִיא אִפְשָׁר לְשֹׂאוֹל
עַל הַקְּבִיעָה שֶׁבִּדְבָר פֶּלֶא מוֹכֵרָה לְעוֹרֵר
הַתְּפַעּלוֹת גַּם עַל פִּי הַשֶּׁכֶּל, הֵגֵם
שֶׁהֵאָמַת הִיא שְׁלֹגְבִי הַקֶּבֶ"ה
אֵין זֶה דְּבָר פֶּלֶא, וְכֹמוֹ
שֶׁכְּתוּב בְּתַהֲלִים שֶׁמִּשְׁבַּחִים אֶת
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל כֵּךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה
דְּבָרִים שֶׁל פֶּלֶא בְּכִיטוֹי לְעוֹשֶׂה
נִפְלְאוֹת וְגו'²¹, וְכֵן בְּמִקְוֶם אַחֵר
בְּתַהֲלִים נֹאמֵר עַל כֵּךְ עוֹשֶׂה פֶּלֶא
וְגו'²², הֵינּוּ, וּפִירוּשׁ הַכִּיטוֹי עַל
הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִיּוֹת הוּא שְׁלֹגְבִי
הַקֶּבֶ"ה מֵאַחֵר שֶׁהוּא כֹל יָכוֹל
וְהָאֵמַת הִיא שֶׁמִּצִּידוֹ הַפֶּלֶא הוּא דְּבָר
פְּשׁוּט הֵנָּה כֹּל הַנִּפְלְאוֹת הֵם
רַק בְּחִינַת עֲשִׂיָּה בְּלִבְד²³ כְּמוֹ
פְּעוּלָה בְּכּוּחַ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא כּוֹחַ רִגִּיל
וְחִיצוֹנִי מִבֵּין הַכּוֹחוֹת, כֶּשֶׁם שֶׁבָּאֵדָם
כּוֹחַ הַמַּעֲשֶׂה הוּא כּוֹחַ חִיצוֹנִי וְנִחוּת,
וְאֵם כֵּן מְדוּעַ בָּאֵמַת יֵשׁ לְהַתְּפַלֵּא מִדְּבָר
פֶּלֶא שֶׁעוֹשֶׂה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַל כֵּךְ
בֹּא הַמַּעֲנָה, כִּי מִכֹּל-מְקוֹם, כִּיּוֹן
שְׁלֹגְבִי הָאָדָם כְּפִי שֶׁהַדְּבָרִים
מִתְּכַבֵּלִים וְנִתְפַּסְּסִים בְּעֵינֵי הָאָדָם שֶׁהוּא מוֹגְבֵל הֲרִי זֶה פֶּלֶא, צָרִיף
הַדְּבָר לְפַעֵל בּוֹ בָּאֵדָם הַתְּפַעּלוֹת, וְיִמָּה שְׁלֹגְבִי הַקֶּבֶ"ה אֵין

(19) סה"מ עטר"ת ע' רצד. תרפ"א ע' קעב. תרפ"ה ע' רח. תש"ט ע' 65 (השני). ועוד. (20) תצא כה, יח. תנחומא תצא ט.

פירש"י עה"פ. (21) תהלים קלו, ד. (22) שם עז, טו. (23) ראה תו"ח ויחי רלו, ג. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ראיית וחכרת הניסים היתה חייבת לעורר בו התפעלות גדולה אל מול גילוי
האלוקות, מפל-מקום לא התפעל, ויצא להלחם בישראל,
שזהו מצד ההתנשאות גאוה וישות עצמית ללא טעם, בלי שום
סיבה וכלי שום הצדקה, בחצפה גדולה. ולכן אי-אפשר להיות
בו בעמלק הברור והתיקון כמו
בשבעת האומות, כמבואר לעיל, אלא
התקון של עמלק הוא בדרך
שבירה דוקא, וכמו שכתוב²⁴
צא להלחם בעמלק, לא לתקן
אותו אלא להלחם בו, והמלחמה
צריכה להיות באופן ד"תמחה את
זכר עמלק", שיאבד לגמרי,
והסיבה לכך היא פיון שזהו ענין
של התנשאות ללא טעם
כמבואר לעיל וכפי שממשיך ומבאר
להלן מדוע ענין ההתנשאות ללא טעם
- חמור כל-כך.
(ה) והענין בזה, פירוע שיש
שני אופני התנשאות וגאוה,
התנשאות שעל-פי טעם שיש
לה סיבה והסבר (על-פל-פנים
טעם המדמה לפחות טעם שמקורו
ברמיון וטעות), והתנשאות
שלא על-פי טעם כלל, ללא כל
סיבה. התנשאות שעל-פי טעם
גאוה עם סיבה היא כמו
שכתוב²⁵ בנבואת ירמיהו אל
יתהלל לא יתחבב ולא יתפאר חכם
בחכמתו ואל יתהלל גבור
בגבורתו, אל יתהלל עשיר
בעשרו, והינו, שמצד זה
שיש אצלו שלשה הענינים
חכמה גבורה ועשירות
(שבהם בשלוש מעלות כלליות אלו
נכללות גם שאר מעלות
האדם), שיף יתכן ויש סיבה
הגיונית ומתקבלת שתהיה אצלו
התנשאות ויחוש גאוה והתפארות,
ולכן נאמר "אל יתהלל" גו'
שלא יתפתה להתגאות בגלל המעלות
האלו. אכל על-פל-פנים לכל
הפחות הרי זו התנשאות שעל-
פי טעם, והינו, דעם היות
שהאמת היא שגם מי שיש

זה דבר פלא, לא צריך להיות סתירה ומניעה להתפעלות
האדם ואם לא הקרירות שמקליפת עמלק, בוודאי שהפלא צריך לעורר בו
התפעלות והתרגשות.
ומביא הוכחה לכך שהעובדה שהדבר אינו פלא לגבי הקדוש-ברוך-הוא לא
סותרת לכך שמצד האדם כן אמורה
להיות התפעלות והתרגשות אל מול
הפלא:
וכמו שאנו רואים למשל בשני
בני אדם שונים, שיש דבר
שאצל אחד אינו פלא ולגביו
הדבר לא מעורר התרגשות והתפעלות,
ואלו אצל השני הרי זה פלא
ומעורר התרגשות והתפעלות, הנה
מה שאין זה פלא לגבי
חברו, אינו סתירה ומניעה
לפעל בו אצל מי שהדבר לגביו הוא
כן פלא ההתפעלות הראויה
במידה המתבקשת לגבי אותו פלא,
פיון שאצלו הרי זה פלא.
ואם כן הוא בשני בני אדם
שהם בערך זה לזה, ולמרות
ההבדלים ביניהם (שבגללם יש ביניהם
הבדלים גדולים במידת ההתפעלות) יש
ביניהם יחס קרוב, שאין סתירה
להתפעלות שלו מה שאצל
חברו שבערך אליו אין זה
פלא, אלא למרות שחברו לא מתפעל
הוא עצמו כן מתפעל, הרי מפל-
שכן קל-יחומר שמה שלגבי
הקב"ה אין זה פלא, לא
צריך להיות סתירה שתהיה
אצלו ההתפעלות הראויה
שהרי הפער וריחוק הערך בינו ובין
הקדוש-ברוך הוא הוא לאין שיעור,
ללא כל יחס והשוואה. ומה שאין
הענין פן, ולמעשה האדם לא
מתפעל למרות ההכרה בפלא הרי זה
מצד הקרירות של עמלק
שבפשוטו, שזהו ענין קלפת
עמלק, וכמו שהיה בעמלק שנלחם
בבני ישראל אחרי יציאת מצרים,
כמסופר בתורה, שאף שראה את
האותות והנפלאות שהיו
ביציאת מצרים ועל-פי השכל

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בו מעלות אלו אינו צריך להיות בהתנשאות מזה, ולאמיתו
2 של דבר שום מעלה או רכוש שיש לאדם לא מהווים סיבה מוצדקת לגאווה
3 וכמו למשל בענין ההקמה שלכאורה היא סיבה לגאווה, אך לאמיתו
4 של דבר גם חכמה לא אמורה להביא לגאווה, כיוון שפאשר ההקם
5 מתחכם בהקמה ומוסיף חכמה
6 על חכמתו, אזי רואה שיש עוד
7 עומק נוסף מה שלא השיג,
8 והינו שלא הגיע עדן
9 לעמקה ולאמתה של
10 ההקמה, ומצד זה ההכרה שיש
11 עומק ואמת בחכמה שעדיין לא השיג
12 צריך להיות בבטול ולא
13 בהתנשאות, וכן קיימת סיבה
14 נוספת לא להיות בגאווה בגלל חכמה
15 או גבורה או עושר מצד קללות
16 ההתבוננות שמעלות אלו לא
17 הגיעו לאדם בזכות עצמו אלא נתנו
18 לו מלמעלה (כמבאר
19 בקנטרס "ומעין" 26), ובודאי
20 לא נצל זאת עדן כל צרכו
21 שהרי ברור שהדברים הללו ניתנו לו
22 מלמעלה כדי לעשות בהם שימוש ראוי
23 ומעיל, והלואי היה מנצל זאת
24 כו', ומהתבוננות זו בא לידי
25 החלטה שמוטב לו לנצל
26 ענינים אלו ככל האפשרי,
27 ולעשות בהם את השימוש הרצוי
28 והראוי בהתאם למטרה שבשבילה
29 ניתנו לו ולא להיות
30 בהתנשאות, מפל-מקום למרות
31 כל האמור שמדובר בהתנשאות
32 שלאמיתו של דבר אינה מוצדקת הרי
33 התנשאות זו היא התנשאות
34 שעל-פי טעם וסיבה, שפיון
35 שיש בקרבו מעלות אלו, לכן
36 הוא מתנשא.
37 אף יש התנשאות וגאווה שלא
38 על-פי טעם, והינו, שאין בו
39 שום מעלה כלל להתנשא
40 בה, אפלו לא מצד טעם
41 מדמה, ולא עוד אלא שגם
42 הוא עצמו יודע מזה, גם הוא
43 מודע היטב למצבו ויודע כי באמת אין
44 לו שום דבר שיכול להיות טעם וסיבה
- להתנאות ולכן הרי הוא בזוי גם אפילו בעיני עצמו, ומבלי
הבט על שפלותו, הן בגלל מצבו השפל והן בגלל שהוא בזוי אפילו
בעיני עצמו, הרי למעשה הוא מתנשא ומתגאה, שהתנשאות זו
היא התנשאות ללא טעם, והיא מצד החצפה בלא טעם.
והנה, פאשר ההתנשאות היא
על-פי טעם, ויש לה סיבות
(נכונות או לפחות מדומות, כמבאר
לעיל) אזי אפשר יכול להיות
ענין הברור והתיקון, והתיקון יכול
להיות בשני אופנים אם על-ידי
זה שמראים מוכיחים לו כיצד
למרות שהוא משוכנע במעלותיו,
האמת היא שאין בו המעלות
הנ"ל (ודרך זו היא פאשר
ההתנשאות היא מצד טעם
מדמה, סיבה שנובעת מטעות
ודמיון, שנדמה לו שיש לו
במה להתנשא, אבל האמת
אינו בן), או התיקון על-ידי
זה שמראים מוכיחים לו שהגם
שיש בו מעלות הנ"ל (וזאת,
כמובן, פאשר יש לו באמת
מעלות אלו), מפל-מקום לא
צריך להיות בהתנשאות
והמעלות לא מהוות סיבה מוצדקת
לגאווה. והינו לפי
שהתנשאות שפאה מצד
הטעם היא מגדרת לפי ערך
הטעם, ומידת הגאווה והיישות היא
במידה יחסית לסיבה שלכאורה
מצדיקה אותה, ולכן אפשר יכול
להיות הברור בזה כי סוף סוף זו
התנשאות וגאווה שיש לה גבול ומידה.
אבל פאשר ההתנשאות
והגאווה היא ללא טעם, אזי
אינה מגדרת לפי גבולות הטעם
והסיבה, אלא היא גאווה בלי
גבול, ולכן אי-אפשר להיות
הברור בזה, ואין לה תקנה כי
אם אלא עקירה ושכירה
דוקא, ששכירתן וביטולם
המוחלט היא תקנתן.
- מעלות אלו אינו צריך להיות בהתנשאות מזה,
וכמו בענין ההקמה, שפאשר ההקם מתחכם
בהקמה, אזי רואה שיש עוד מה שלא השיג,
והינו שלא הגיע עדן לעמקה ולאמתה של
ההקמה, ומצד זה צריך להיות בבטול ולא
בהתנשאות, וכן מצד קללות ההתבוננות
שמעלות אלו נתנו לו מלמעלה (כמבאר
בקנטרס "ומעין" 26), ובודאי לא נצל זאת עדן
כל צרכו, והלואי היה מנצל זאת כו',
ומהתבוננות זו בא לידי החלטה שמוטב לו
לנצל ענינים אלו ככל האפשרי, ולא להיות
בהתנשאות, מפל-מקום הרי התנשאות זו היא
התנשאות שעל-פי טעם, שפיון שיש בקרבו
מעלות אלו, לכן הוא מתנשא. אף יש התנשאות
שלא על-פי טעם, והינו, שאין בו שום מעלה
כלל להתנשא בה, אפלו לא מצד טעם מדמה,
ולא עוד אלא שגם הוא עצמו יודע מזה, ולכן
הרי הוא בזוי גם בעיני עצמו, ומבלי הבט על
שפלותו, הרי הוא מתנשא, שהתנשאות זו היא
התנשאות ללא טעם, והיא מצד החצפה בלא
טעם. והנה, פאשר ההתנשאות היא על-פי טעם,
אזי אפשר להיות ענין הברור, אם על-ידי-זה
שמראים לו שאין בו המעלות הנ"ל (פאשר
ההתנשאות היא מצד טעם מדמה, שנדמה לו
שיש לו במה להתנשא, אבל האמת אינו בן),
או על-ידי-זה שמראים לו שהגם שיש בו
מעלות הנ"ל (פאשר יש לו באמת מעלות אלו),
מפל-מקום לא צריך להיות בהתנשאות. והינו
לפי שההתנשאות שפאה מצד הטעם היא
מגדרת לפי ערך הטעם, ולכן אפשר להיות
הברור בזה. אבל פאשר ההתנשאות היא ללא
טעם, אזי אינה מגדרת, אלא היא בלי גבול,
ולכן אי-אפשר להיות הברור בזה, כי-אם עקירה ושכירה דוקא, ששכירתן

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וישגי אופני התנשאות הנ"ל התנשאות עם טעם וסיבה והתנשאות
 - 2 ללא טעם וסיבה מצינו בהמן, שהוא מזרעו של עמלק.
 - 3 והתנשאות שעל-פי טעם, בהמן, כמו שכתוב²⁷ ויספר להם
 - 4 המן את כבוד עשרו ורב בניו, דאף שהגזים בזה והתפאר
 - 5 יותר ממה שהיה מקום לכך לפי
 - 6 האמת, מכל-מקום התנשאות
 - 7 זו שמיוסדת על 'עשרו ורב בניו'
 - 8 היתה על-פי טעם, או טעם
 - 9 מדמה על-כל-פנים.
 - 10 והתנשאות ללא טעם שגם
 - 11 אותה מצינו בהמן, שגם פאשר
 - 12 הראו לו אחר-כך שכל
 - 13 הכבוד וכו' וכל מה שזכה לו
 - 14 מאחורורו, כמסופר במגילת אסתר
 - 15 ובדברי חכמינו ז"ל באריכות, אינו
 - 16 כלום, ושאין לו ממה
 - 17 להתנשא ואדרבה הוא נמצא במצב
 - 18 שכל ביותר, מכל-מקום המן מצינו
 - 19 התנשא, שהתנשאות זו היא
 - 20 ללא טעם.
 - 21 ולכן בגלל שההתנשאות של המן
 - 22 הייתה בשני האופנים וכללה גם
 - 23 התנשאות שיש בה טעם מצינו
 - 24 שמבני בניו של המן התגיירו
 - 25 למדו תורה בבני-ברק²⁸, וחלק
 - 26 מסויים ממנו כן בא על תיקונו שזהו
 - 27 מצד ההתנשאות שהיתה
 - 28 אצלו על-פי טעם, שפדה כיוון
 - 29 שהיא התנשאות מוגדרת ומוגבלת
 - 30 בהתאם לטעם אפסר יכול להיות
 - 31 ענין הברור, ולכן מבני בניו
 - 32 למדו תורה בבני-ברק, שהוא
 - 33 ענין גלוי אלקות למטה. אבל
 - 34 ענין ההתנשאות ללא טעם,
 - 35 ללא כל יסוד והיא החוצפה כאמור
 - 36 לעיל הרי זה קלפת עמלק
 - 37 שבה לא שיה ברור ותיקון,
 - 38 כפי-אם שבינה וביטול ואבדן
 - 39 מוחלט, שזהו מה שכתוב
 - 40 "תמחה את זכר עמלק".
 - 41 (ו) ובאר הענין של קליפת
 - 42 'עמלק' וההבדל בינה לקליפות שבע
 - 43 האומות, כמבואר לעיל, כפי שהוא בא
 - 44 לידי ביטוי ומשתקף בעבודת ה' של
- האדם, דהנה ידוע שבמדות רעות יש שני ענינים, ישנו
- כח המתאנה שבו שיה ענין
- הברור כי הכוח מצד עצמו אינו רע ואפילו אם כעת האדם מתאווה לדברים
- לא רצויים או אפילו לדברים אסורים אפשר לתקן את הדבר ולהשתמש בכוח
- המתאווה כדי להתאווה לדברים טובים
- ורצויים. וישנם הלבושים
- שבהם נתלבש הכח המתאנה
- שמצד עצמו אינו מוגדר 'מלוכש' אלא
- יש בו היכולת להתאווה לדברים
- שונים, ונצטייר בתאווה לדבר
- מסויים, שהוא רצון זר פרטי
- מסויים זה, ומדות פרטיות
- מסוימות אלו שבהם נתלבשה
- התאנה, וכן שלושה
- הלבושים כלי הביטוי של הנפש
- מחשבה דבור ומעשה שהאדם
- השתמש בהם כדי לחשוב או לדבר או
- לעשות בעניני תאוותיו הרעות, שהם
- רע בעצמם, ובהם בתאוות שכבר
- 'התלבשו' כתאוות רעות לדברים
- מסוימים אי-אפשר לא יכול
- להיות ברור ותקון כלל, כי
- אם אלא התיקון שלהם ייתכן בדרך
- עקיפה וביטול מוחלט, והינו,
- שתקון הרצון הזר אינו באפן
- של ברור המתקן אותו ומעלה אותו,
- כי-אם באפן שעוקר ומבטל
- רצונו לגמרי מהדברים הלא-
- טובים עד שלא יהיה לו בהם שום
- רצון כלל, והינו על-ידי ענין
- התשובה²⁹ באפן של חרטה
- על העבר וקבלה טובה על
- להבא, ומשמעות החרטה על העבר
- היא, שעוקר רצונו לגמרי
- מהענינים הלא-טובים עד שלא
- יהיה קשור בהם כלל, ומשמעות
- הקבלה הטובה על העתיד היא
- שמשים רצונו ואת כל כוח
- המתאווה שלו בקדשה, שעל-
- ידי-זה שכל רצונו הוא אך ורק
- בקדשה מעביר ודוחה את
- הרצון הזר.
- וכן בהתלבשות כח המתאנה
- בשלושה הלבושים מחשבה

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הָא"ב והמתווה אומר 'אשמנו, בגדנו, גולנו וכן הלאה, **כִּי עַל־יְדֵי** 44
אוֹתִיּוֹת אֱלֹהִים אותיות האל"ף כ"ת שבהם אומר את הוידוי **עוֹקֵר אֶת** 45
אוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר דְּלַעֲמַת־זָה, דברים שהם היפך הקדושה, שגם 46
 בדבור בהם השתמש באותיות הא"ב, **וְכֵן** כאשר התשובה היא כראוי אזי 47
 עוקר ומבטל **אֶת גּוֹף הַדְּבָר** 48
שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַמַּעֲשֶׂה. 49
וְכָל זֶה האמור לעיל לגבי העקירה 50
 של הדברים שאין להם תיקון **הוא** 51
בְּנוֹגַע לְרִצּוֹן הַזֵּר הַפְּרָטִי לאחר 52
 שכוח המתאוה 'התלבש' ברצון 53
 מסוים ומוגדר **וּלְבוּשֵׁי הַמַּחֲשָׁבָה** 54
דְּבֹר וּמַעֲשֶׂה שֶׁבָּהֶם נִתְלַבֵּשׁ 55
הַכֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה, שֶׁבָּהֶם אֵי־ 56
אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת הַתִּקּוֹן בְּדֶרֶךְ 57
בְּרוּר, כִּי־אִם עֲקִירָה וּשְׂבִירָה 58
לְגַמְרִי כמבואר לעיל בהרחבה. 59
אָבֵל הַכֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה עֲצָמוֹ, 60
 שאמנם יכול להתאוות לרע אבל 61
 באותה מידה יכול להתאוות אפילו 62
 לדברים טובים **הָרִי גַם כַּאֲשֶׁר** 63
נִתְלַבֵּשׁ בְּעֵנִינִים לֹא טוֹבִים, 64
 יכול האדם להעלותו **מִהֶקְלָפָה** 65
וּלְהַפְכוֹ לְקִדְשָׁה, וְהֵינּוּ שְׂכַחַת 66
הַמִּתְאַוֶּה אֶפְשָׁר לְהַלְבִּישׁוֹ 67
בְּקִדְשָׁה ולנצל אותו לעורר רצון 68
 ועניין בדברים שבקדושה, **וְאֶפְשָׁר** 69
לְהַלְבִּישׁוֹ - לְהַבְדִּיל - 70
בְּקִלְפָּה, כִּיּוֹן שֶׁמִּצַּד־עֲצָמוֹ 71
הוא 'פְּשׁוּט' חסר־הגדרה, אֲלָא 72
שֵׁשׁ מִמָּצֵעַ כּוֹחַ 'מִתּוֹךְ' 73
הַמְקֻשָּׁרוֹ להפוך לתאוה בדבר 74
 מסוים דווקא, **וְהוא כֹּחַ הַמְּסִית** 75
 ומפתה את האדם **שֶׁמַּעֲוָרֵר אֶת** 76
הַכֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה לְהִתְאַוּת 77
תְּאֻהָה, כי מצד עצמו כוח התאוה 78
 יכול גם לא להתאוות בפועל, אם לא 79
 מסיתים ולא מגרים אותו, **וְעַל־דֶּרֶךְ** 80
מֵאֲמָר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל³⁴ בתלמוד 81
 ירושלמי **עֵינָא וְלָבָא תְּרִין** 82
סְרִסוּרֵי דְעִבְרָה נִינְהוּ, העין והלב שני סרסורים ('ממוצעים', 'מתוככים') 83
 של עבירה הם **דְּכָשָׁם שֶׁעֵנִינוּ שֶׁל הַסְּרִסוּר** מתוון בעסקי מסחר, 84
 למשל הוא **שֶׁמֶקְשָׁר שְׁנֵי דְבָרִים** המוכר והקונה, **כֹּף הַכֹּחַ הַמְּסִית** 85
 הוא **הַמִּמָּצֵעַ הַסְּרִסוּרִי** המתוון **הַמְקֻשָּׁר אֶת כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה עִם** 86

דְּבֹר וּמַעֲשֶׂה, לאחר ש'כוח המתאוה' יצא מן הכוח אל הפועל וקיבל 1
 ביטוי במחשבה או בדבור או במעשה ועכשיו ה'רע' כבר קיים לא רק בכוח 2
 אלא ב'יצויר' מסוים, **צָרִיף לְהִיּוֹת עֵנִין שֶׁל עֲקִירָה** ביטול מוחלט 3
דְּוָקָא, וְכִמּוֹ למשל **בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה בְּעֵנִינִים לֹא־טוֹבִים,** 4
שֶׁהִתְקִין עַל זֶה הדרך לעקור 5
 ולבטל את הדבר מכל וכל **הוא כִּמוֹ** 6
שֶׁכְּתוּב³⁰ במגילת איכה **חֹמֶת** 7
בֶּת צִיּוֹן הוֹרִידִי בְּנַחַל 8
דְּמָעָה³¹, **וְהֵינּוּ לִפִּי** 9
שֶׁהִדְמַעוֹת בָּאוֹת מִמוֹתְרִי 10
 השיריים של מוֹחִין, כמבואר ב'תורה 11
 אור' (פרשת וישלח): "... בכייה היא 12
 מפני שמחה או מרירות שעל־ידי כיוון 13
 במוח דוחה המותרות בליחות 14
 הדמעות. ועל־ידי שמחה הוא כמו 15
 שכתוב בזוהר שיר השירים גבי רבי 16
 עקיבא שזלגו עיניו כו'. והיינו לפי 17
 שהשמחה הוא התפשטות החיות כמו 18
 שכתוב ושמועה טובה תדשן עצם... 19
 והנה כשיש כלי למטה לקבל השמחה 20
 אז היא מתפשטת ונותנת מוחין 21
 חרשים. וכן על ידי זה מתפשט רוח 22
 החיים לדשן עצם כנ"ל, אבל כשהכלי 23
 שלמטה קטן מהכלי, אז מתקבץ במוח 24
 ודוחה המותרות בליחות הדמעות..." 25
 והמוחין הם **מְקוֹם הַמַּחֲשָׁבָה** 26
 שהיא במוח, **וְלָכֵן עַל־יְדֵי** 27
הַדְּמַעוֹת הבאות מ'מוֹתְרִי מוֹחִין' 28
הוא האדם שעושה תשובה מתוך כבי 29
עוֹקֵר אֶת הַמַּחֲשָׁבוֹת הַלֹּא־ 30
טוֹבוֹת. 31
וְכִמּוֹ־כֵן צָרִיף האדם העושה 32
 תשובה על כך שכוח המתאוה שלו 33
 'התלבש' במחשבה, דיבור ומעשה 34
לְעֹקֵר ולבטל לחלוטין **אֶת לְבוּשֵׁי** 35
הַדְּבֹר וְהַמַּעֲשֶׂה שבהם דיבר או 36
 עשה דברים לא רצויים, **שֶׁזָּהוּ** 37
שֶׁבְּעֵנִין הַתְּשׁוּבָה צָרִיף לְהִיּוֹת 38
גַּם וְדוּי דְּבָרִים³² שהאדם 39
 מתוודה בפיו על החטא ככתוב בתורה (בפרשת במדבר) 'והתוודה את 40
 חטאתך, כִּמוֹ שֶׁכְּתוּב'³³ בכזאת הושע **קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים** והכתוב 41
 ממש' ושובו אל ה', **שֶׁעַל־יְדֵי וְדוּי דְּבָרִים עוֹקֵר אֶת אוֹתִיּוֹת** 42
הַדְּבֹר בְּעֵנִינִים הַלֹּא־טוֹבִים, וְלָכֵן נִתְתַּקֵּן הַיְדוּי עַל סֵדֶר 43

(30) איכה ב, יח. (31) ראה שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פ"א י"ב (הערה בקונטרס הנ"ל). (32) רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"א. (33) הושע יד, ג. (34) ירושלמי ברכות פ"א ה"ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 התאנה, עד שגולד אצלו בלב האדם תחושה של רצון לדבר זר
 - 2 בפועל, וכמו-כן העין היא ממצע שמחבר ומקשר בין הפח
 - 3 המתאנה להמדת הרצון והתאווה של הלב, שעל-ידי ראית העין
 - 4 מתעורר באהבה ורצון כלפי הדבר שרואה בו, וכמו שקטוב³⁵
 - 5 בתורה בפרשת ציצית ולא תתורו
 - 6 אחרי לבבכם ואחרי עיניכם
 - 7 וגו', ואמרו רבותינו ז"ל³⁶
 - 8 בדרשתם על פסוק זה העין רואה
 - 9 ואז הלב חומד, והינו מפני
 - 10 שבראיה יש התלבשות
 - 11 התענוג³⁷, כוח התענוג (שהוא כוח
 - 12 מאד נעלה, עמוק ופנימי בנפש,
 - 13 למעלה מכוחות השכל והרגש)
 - 14 מתלבש ומתעורר במיוחד כשהעין
 - 15 רואה דבר שגורם לאדם עונג (הרבה
 - 16 יותר מכאשר אדם שומע תיאור שמיסב
 - 17 לו עונג) ועל-ידי התענוג שיש
 - 18 לו בדבר, הנגרם על ידי הראייה,
 - 19 הרי הוא מתעורר להתאוות
 - 20 לזה ורוצה להשיג את הדבר או
 - 21 לעשותו. ולכן אנו רואים לפעמים
 - 22 בשני בני אדם, שאחד מהם
 - 23 רואה דבר תאנה ומתעורר
 - 24 לזה בעקבות הראייה, והשני
 - 25 רואה ואינו מתעורר לזה
 - 26 כלל, כי אף שלשניהם יש
 - 27 פח מתאנה ולכן ברור שהשני לא
 - 28 התעורר בתאווה בהעדר כוח זה, אבל
 - 29 הרי הפח המתאנה מצד עצמו
 - 30 הוא 'פשוט' ואינו 'מלוש' ואינו
 - 31 'מוגדר' בתאווה מסוימת, אלא
 - 32 שיש הממצע גורם מתווך ומחבר
 - 33 המקשרו את כוח התאווה לתאווה
 - 34 מסוימת, והוא התענוג, ולכן
 - 35 זה שהיה לו בעבר, בהזדמנות
 - 36 קודמת תענוג בדבר הזה, הנה
 - 37 בראותו את דבר התאנה,
 - 38 נתעורר לזה, כי הראייה הזכירה לו
 - 39 את התענוג מה-שאינו-השני
 - 40 בו' לא התעורר בתאווה למרות
 - 41 שראה, כי מעולם לא חווה עונג בדבר
 - 42 זה.
 - 43 וכיון שהפח המתאנה מצד
- עצמו הוא 'פשוט' ולא מוגדר בדבר מסוים, כמבואר לעיל, לכן גם
- בהתלבשותו והגדרתו בפועל בענינים לא טובים, אפשר
- להוציאו משם ולהפכו לקדשה, כך שבמקום להתאוות תאוות לא
- רצויות, ינוצל הכוח המתאווה לאהבת ה', וכמו שקטוב³⁸ על אהבת
- ה', בקריאת שמע, ואהבת גו' בכל
- לבבך, ודרשו רבותינו ז"ל³⁹
- כי מכך שלא נאמר 'בכל לבך' אלא
- 'בכל לבבך' יש ללמוד שהאבת ה'
- צריכה להיות בשני יצריך,
- ביציר טוב וביציר הרע, והינו
- שאהבת ה' 'בכל לבבך' פירושה
- שיפעל שגם היציר הרע ישוב
- לאהבת הו'.
- ולכאורה, כיון שקל ענינו
- של היציר הרע הוא כשמו,
- לפעל העלם ולהסתיר על דברים
- שבקדושה בו', ולהקטין לפחות
- את האדם להתאוות תאוות ולעבור
- עבירות, אם-כן איך יכול
- האדם לפעל שגם היציר הרע
- יהיה לו אהבת ה' דבר שהוא
- בניגוד לכל עניינו ומהותו של היצר
- הרע?
- אף הענין הוא, על-פי מה
- שקטוב פתגם⁴⁰ מהזהר⁴¹
- המשל מזונה שהמלך שכן אותה
- וכדי לפתות את בן המלך והעמיד
- אותו בניסיון, שאף שהמלך
- שוכר אותה כדי להקטין את
- בנו, וענינה תפקידה הוא
- להקטין ולפתות אותו לחטוא, הרי
- למרות שהמלך אומר לה לפתות את
- בנו ולשם כך המלך שכן אותה, בכל
- זאת פנימיות רצון המלך הוא
- שלא תוכל להקטין, וכן הוא
- בענין היציר הרע, למרות שאכן
- התפקיד שלו הוא להשתדל לפתות את
- האדם ולהחטיא אותו, האמת היא
- שפנימיות הכונה והרצון
- העליון הוא שלא יוכל היצר
- הרע להקטין את האדם ויכשל
- במשימה שלו, ולכן גם היציר
- הרע עצמו אינו רוצה באמת

(35) שלח טו, לט. (36) ראה פירש"י עה"פ. (37) ראה קונטרס העבודה פ"ב (הערה בקונטרס הנ"ל). (38) ואתחנן ו, ה. (39) ספרי פירש"י עה"פ. (40) ספ"ט. ספכ"ט. (41) ח"ב קסג, א.

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שִׁישְׁמְעוּ אֵלָיו כִּי גַם הוּא עֲצָמוּ יִרְעֵה מִהֵי פְנִימִיּוֹת הַכוֹנֶנֶה הַעֲלִיוֹנָה.
2 וְלֹכֵן יָכוֹל הָאָדָם לִפְעַל עַל-יָדֵי עֲבוֹדָתוֹ שֶׁגַם הַיִּצְרָה־רַע
3 יתחפר עד אשר יִהְיֶה לוֹ אֶהְבָּה לְאֻלָּקוֹת, והאדם יאהב את ה' 'בשני
4 יציר' וְהֵינּוּ שְׁפִנִּימִיּוֹת הַכּוֹנֶנֶה הַנִּלְשֵׁה יציר הרע אכן לא יצליח
5 למלא את תפקידו הִיא נְתִינָה כַח
6 שְׂיוּכָל האדם לִפְעַל זאת
7 בְּעֲבוֹדָתוֹ.
8 וְכָל זֶה האפשרות למהפך מרע לטוב
9 עד לאהבת ה', כמבואר לעיל, הוּא
10 בְּכַח הַמִּתְאַוָּה, שְׁאֶפְשָׁר
11 לְתַקְּנוֹ וּלְכַרְרוֹ מִהַקְלָפָה
12 וּלְהַלְבִּישׁוֹ בְּקִדְשָׁה כִּי מִצַּד עֲצָמוּ
13 אֵינָנו מְלוּבָשׁ בְּשׁוּם דָּבָר רַע. אָכֵל
14 יֵשׁ קְלָפָה תַּחְתּוֹנָה נְחוּתָה
15 יוֹתֵר, קְלָפָה עֲמָלָק, שְׁעִנְיָנָה
16 הוּא הַתְּנַשְׁאוֹת גִּאוּוֹה וְחֻצְפָּה
17 לֹא טַעַם, שְׂבֻזָּה אִי-אֶפְשָׁר
18 לְהִיּוֹת הַתְּקוֹן בְּדֶרֶךְ בְּרוּר, וְאִי
19 אֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹת אוֹתוֹ לְקִדְשָׁה, כִּי-
20 אִם בְּדֶרֶךְ עֲקִירָה וְשִׁבְרִיהַ
21 לְגַמְרִי, וְעַל זֶה נֶאֱמָר
22 "וְאַחֲרֵיתוֹ עֲדִי אֲבֹד", סוֹפוֹ שֶׁל
23 עֲמָלָק הוּא רַק אֲבֹדִן מִחוּלָּט
24 שְׂצָרִיכָה לְהִיּוֹת מַחֲיָה לְגַמְרִי.
25 (ז) וְהִנֵּה שְׁנֵי אוֹפְנֵי
26 הַתְּנַשְׁאוֹת הַנִּלְשֵׁה (סְעִיף ה)
27 הַתְּנַשְׁאוֹת עִם טַעַם וְסִיבָה וְהַתְּנַשְׁאוֹת
28 לֹא טַעַם וְסִיבָה בְּלִעְמַת-זֶה,
29 הַצַּד הַהֶפֶךְ מִצַּד הַקְּדוּשָׁה, בָּאִים
30 וּמִשְׁתַּלְשָׁלִים מִהַקְדָּשָׁה
31 כְּמִבְּאֹר בְּחִסְדֵּיּוֹת שֶׁכֵּל דָּבָר בְּעוֹלָם
32 מִקְבֵּל אֶת חִיּוֹת וְקִיּוֹמוֹ אֵךְ וְרַק
33 מִהַקְדוּשָׁה (אֵלָּא שֶׁבִּרְבִּי צִמְצוּמִים
34 וִירִידוֹת מִדְּרָגָה לְדְרָגָה יָכוֹל
35 לְהַשְׁתַּלְשֵׁל מִזֶּה גַם הֵיפֵךְ הַקְדוּשָׁה).
36 וְהֵינּוּ, שֶׁגַם בְּקִדְשָׁה עֲצָמָה
37 (שִׁמְשֹׁנָה בֶּאֱנִיין גַּם בְּהִיפֵךְ
38 הַקְדוּשָׁה, כְּאִמּוֹר) יֵשׁ הַתְּנַשְׁאוֹת
39 רוֹמְמוֹת שְׁעַל-פִּי טַעַם וְשִׁכָּל
40 דִּקְדָּשָׁה, וְיֵשׁ הַתְּנַשְׁאוֹת לֹא
41 טַעַם לְמַעַל מִטַּעַם וְדַעַת, כִּפִּי
42 שִׁבְאָר לְהֵלֵךְ. וְכִיּוֹן שֶׁהַקְלָפָה
43 מִתְדַּמָּה כִּי כִּי מִדְּבָרֵי הַזֹּהָר
44 שֶׁהַקְלָפָה מַחֲקָה אֶת הַקְדוּשָׁה כְּקוֹף,
- 1 בְּאֻמָּת שִׁישְׁמְעוּ אֵלָיו. וְלֹכֵן יָכוֹל הָאָדָם לִפְעַל
2 עַל-יָדֵי עֲבוֹדָתוֹ שֶׁגַם הַיִּצְרָה־רַע יִהְיֶה לוֹ אֶהְבָּה
3 לְאֻלָּקוֹת, וְהֵינּוּ שְׁפִנִּימִיּוֹת הַכּוֹנֶנֶה הַנִּלְשֵׁה הִיא
4 נְתִינָה כַח שְׂיוּכָל לִפְעַל זאת בְּעֲבוֹדָתוֹ. וְכָל זֶה
5 הוּא בְּכַח הַמִּתְאַוָּה, שְׁאֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ וּלְכַרְרוֹ
6 מִהַקְלָפָה וּלְהַלְבִּישׁוֹ בְּקִדְשָׁה. אָכֵל יֵשׁ קְלָפָה
7 תַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר, קְלָפָה עֲמָלָק, שְׁעִנְיָנָה הוּא
8 הַתְּנַשְׁאוֹת לֹא טַעַם, שְׂבֻזָּה אִי-אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת
9 הַתְּקוֹן בְּדֶרֶךְ בְּרוּר, כִּי-אִם בְּדֶרֶךְ עֲקִירָה וְשִׁבְרִיהַ
10 לְגַמְרִי, וְעַל זֶה נֶאֱמָר "וְאַחֲרֵיתוֹ עֲדִי אֲבֹד",
11 שְׂצָרִיכָה לְהִיּוֹת מַחֲיָה לְגַמְרִי.
12 (ז) וְהִנֵּה שְׁנֵי אוֹפְנֵי הַתְּנַשְׁאוֹת הַנִּלְשֵׁה (סְעִיף ה)
13 בְּלִעְמַת-זֶה, בָּאִים וּמִשְׁתַּלְשָׁלִים
14 מִהַקְדָּשָׁה. וְהֵינּוּ, שֶׁגַם בְּקִדְשָׁה יֵשׁ הַתְּנַשְׁאוֹת
15 שְׁעַל-פִּי טַעַם וְשִׁכָּל דִּקְדָּשָׁה, וְיֵשׁ הַתְּנַשְׁאוֹת
16 לֹא טַעַם. וְכִיּוֹן שֶׁהַקְלָפָה מִתְדַּמָּה כִּי כִּי, לֹא
17 לֹכֵן יֵשְׁנָם עֲנִינִים אֵלּוּ גַם בְּלִעְמַת-זֶה. וְהֵעֲנִין
18 בְּזֶה, דִּהְיָה כְּתִיב⁴² כִּי גִּאָה גִּאָה (שְׁתֵּי פְעָמִים),
19 שְׁקָאֵי עַל שְׁנֵי אוֹפְנֵי הַתְּנַשְׁאוֹת, הַתְּנַשְׁאוֹת
20 שְׁעַל-פִּי טַעַם וְהַתְּנַשְׁאוֹת לֹא טַעַם. וְכִיּוֹן כֵּן
21 מְצִינוּ בְּעֲבוֹדָה שִׁישׁ גַּם גִּאוּת דִּקְדָּשָׁה, וְכִדְבָּרֵי
22 רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי⁴³ רֵאִיתִי בְּנֵי עֲלִיָּה וְהֵן
23 מוֹעֲטִין, אִם אֶחָד הוּא אָנִי הוּא, וְאִם שְׁנַיִם הֵם
24 אָנִי וּבְנֵי, וְעַד לְהַתְּנַשְׁאוֹת הַיּוֹתֵר נְעֻלָּה, כְּאִמּוֹר
25 "אֲנִי סִימְנָא בְּעֻלְמָא"⁴⁴, שְׁזָהוּ עֲנִין שֶׁל
26 הַתְּנַשְׁאוֹת לֹא-טַעַם בְּקִדְשָׁה. אֲמָנָם, עֲנִין
27 הַתְּנַשְׁאוֹת לֹא-טַעַם בְּקִדְשָׁה, הוּא בְּאֶפֶן שֶׁל
28 תְּכָלִית הַבְּטוּל - בְּטוּל בְּמִצִּיאוֹת, כְּמוֹ בְּמִצְוַת
29 רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי "אֲנִי סִימְנָא בְּעֻלְמָא",
30 שְׂאִם הִיָּה עֲדִין מִצִּיאוֹת יֵשׁ לְעֻצְמוֹ, לֹא הִיָּה
31 יָכוֹל לֹמַר כֵּן, וְרַק לְהִיּוֹתוֹ בְּתַכְלִית הַבְּטוּל
32 לְאֻלָּקוֹת, שֶׁהָאֻלָּקוֹת הִיָּה בּוֹ בְּגִלּוּי עַד שֶׁלֹּא הִיָּה
33 שׁוּם מִצִּיאוֹת בְּפִנְי-עֻצְמוֹ, אֲלֹא כָּל מִצִּיאוֹתוֹ
- 45 לֹכֵן יֵשְׁנָם עֲנִינִים אֵלּוּ גַם בְּלִעְמַת-זֶה. אֲבָל עֵיקָר שׁוֹרֵשׁ
46 הוּא מִהַקְדוּשָׁה.
47 וּמִמִּשְׁכֵּךְ וּמִבְּאֹר אֶת שְׁנֵי אוֹפְנֵי הַתְּנַשְׁאוֹת, עַל פִּי טַעַם וְדַעַת וְלִמְעַלָּה מִטַּעַם
48 וְדַעַת, כִּפִּי שֶׁהֵם בְּקְדוּשָׁה.
49 וְהֵעֲנִין בְּזֶה, דִּהְיָה כְּתִיב⁴²
50 בְּשִׁירֵת הֵימָּן כִּי גִּאָה גִּאָה (שְׁתֵּי
51 פְעָמִים), שְׁקָאֵי, וְהַכּוֹנֶנֶה בְּכָפֵל
52 הַלְשׁוֹן 'גִּאָה גִּאָה' הִיא עַל שְׁנֵי
53 אוֹפְנֵי הַתְּנַשְׁאוֹת, הַתְּנַשְׁאוֹת
54 שְׁעַל-פִּי טַעַם וְהַתְּנַשְׁאוֹת
55 לֹא טַעַם. וְכִיּוֹן כֵּן מְצִינוּ
56 בְּעֲבוֹדָה הַרוֹחֲנִית שִׁישׁ גַּם גִּאוּת
57 וְהַתְּנַשְׁאוֹת דִּקְדָּשָׁה, וְכִדְבָּרֵי רַבִּי
58 שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי⁴³ שֶׁאִמּוֹר עַל
59 עֲצָמוּ רֵאִיתִי בְּנֵי עֲלִיָּה וְהֵן
60 מוֹעֲטִין, אִם אֶחָד הוּא אָנִי
61 הוּא, וְאִם שְׁנַיִם הֵם אָנִי וּבְנֵי,
62 וְכִדְבָּרֵי אֵלּוּ בְּשִׁבְחָה עֲצָמוּ הֵם דִּיבּוּרִים
63 שֶׁל הַתְּנַשְׁאוֹת מִצַּד הַקְדוּשָׁה וְעַד
64 לְהַתְּנַשְׁאוֹת הַיּוֹתֵר נְעֻלָּה,
65 כְּאִמּוֹר כִּפִּי שֶׁאִמּוֹר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּר
66 יוֹחָאִי בּוֹוֹר "אֲנִי סִימְנָא
67 בְּעֻלְמָא"⁴⁴, הֵינּוּ שֶׁכֵּל מִצִּיאוֹתוֹ
68 הִיא 'סִימֵן' וְאוֹת עַל הָאֻלָּקוֹת שְׁזָהוּ
69 עֲנִין שֶׁל הַתְּנַשְׁאוֹת לֹא-טַעַם
70 בְּקִדְשָׁה. אֲמָנָם, בְּנִיגוּד גִּמּוּר
71 לְקִלְפָה - לְהַבְדִּיל - בֵּה הַתְּנַשְׁאוֹת
72 לֹא טַעַם הִיא גִּאוּת וְחֻצְפָּה שֶׁאֵין לָהּ
73 יְסוֹד, הִרֵי עֲנִין הַתְּנַשְׁאוֹת
74 לֹא-טַעַם בְּקִדְשָׁה, הוּא
75 בְּאֶפֶן שֶׁל תְּכָלִית הַבְּטוּל -
76 בְּטוּל בְּמִצִּיאוֹת, שֶׁל הַמִּתְנַשֵּׁה,
77 כְּמוֹ בְּמִצְוַת הַזִּכּוּר שֶׁרַבִּי
78 שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי אִמּוֹר עַל עֲצָמוּ
79 "אֲנִי סִימְנָא בְּעֻלְמָא", 'סִימֵן'
80 לְאֻלָּקוֹת שְׂאִם הִיָּה עֲדִין
81 מִצִּיאוֹת יֵשׁ לְעֻצְמוֹ, לֹא הִיָּה
82 יָכוֹל לֹמַר כֵּן, כִּי אִם כֵּן לֹא הִיָּה
83 'סִימֵן' לְאֻלָּקוֹת וּלְקְדוּשָׁה אֵלָּא גַם אִיּוֹ
84 שֶׁהִיא מִצִּיאוֹת לְעֻצְמוֹ וְרַק לְהִיּוֹתוֹ
85 בְּתַכְלִית הַבְּטוּל לְאֻלָּקוֹת,
86 שֶׁהָאֻלָּקוֹת הִיָּה בּוֹ בְּגִלּוּי וְהַאֲוִר
87 הָאֻלָּקִי הֵאִיר בּוֹ כֵּן עַד שֶׁלֹּא
88 הִיָּה שׁוּם מִצִּיאוֹת בְּפִנְי-

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עֲצָמוּ, אֵלָּא כָּל מְצִיאֹתוֹ הִיא אַךְ יִרְק הָאֱלָקוֹת שְׂבוּ, לָכֵן
 - 2 אָמַר "אֵנָּא סִימְנָא בְּעִלְמָא", וְאִם-כֵּן הָרִי זֶה הַתְּנִשְׁאוֹת שֶׁל
 - 3 תַּכְלִית הַבְּטוּל לְגַמְרִי⁴⁵.
 - 4 וְעַל-דִּרְךָ-זֶה בְּדוּמָה לֵאמֹר לְעִיל לִגְבִי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּר יוֹחָאי בְּמִשָּׁה
 - 5 רַבְּנֵי שְׁהֵיָה בְּתַכְלִית הַבְּטוּל
 - 6 לְאֱלָקוֹת, כְּמוֹ שְׁכָתוּב⁴⁶
 - 7 וְהָאִישׁ מִשָּׁה עֲנוּ מָאָד הַחִיפָךְ
 - 8 הַמוֹחֵלֵט שֶׁל גִּאוּוָה וְיִשׁוֹת מִכָּל
 - 9 הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה,
 - 10 שְׁהֵיָה בְּטֵל בְּעֵצָם מִהוּתוֹ וְרֵאָה
 - 11 אֵת עֲצָמוֹ שֶׁפֶל לִגְמִירִי בְּבְטוּל
 - 12 שְׁלִמְעֵלָה מִן הַשֶּׁכֶל מַעַל וּמַעֲבָר
 - 13 לְמָה שֶׁמִּתְחַיֵּב מִצַּד הַשֶּׁכֶל וְהַחֲגִיזִין.
 - 14 וְהִגֵּם שְׁמִבְאָר⁴⁷ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
 - 15 טַעַם הָעֲנֻהָ שְׁלוֹ, שֶׁל מִשָּׁה רַבִּינוּ
 - 16 שְׁזָהוּ מִצַּד הַחֲשָׁבוֹן שְׁאֵלוֹ
 - 17 נִתְּנָה לְזוּלָתוֹ לְמִישֵׁהוּ אַחֵר הַכּוֹחוֹת
 - 18 וְהַחוּשִׁים הַנִּעְלִים מֵאֵד שְׁלוֹ, הִנֵּה
 - 19 מִגִּיעַ לְמַעְלָה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהוּא,
 - 20 מִשָּׁה רַבִּינוּ הִגִּיעַ, וְאִם כֵּן לְכַאוּרָה
 - 21 הַבִּטּוּל וְהַעֲנוּוָה שֶׁל מִשָּׁה רַבִּינוּ כֵּן
 - 22 בְּמוֹסָסִים עַל טַעַם וְסִיכָה, מִכָּל מְקוֹם
 - 23 לְאִמְתּוֹ שֶׁל דְּבַר מְדוּבָר עַל בִּטּוּל
 - 24 לְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת, כִּי הִנֵּה זֶה
 - 25 גּוֹפָא עֲצָמוֹ שְׁטַעַם זֶה הַחִישׁוּב
 - 26 שֶׁאִם מִישֵׁהוּ אַחֵר הִיָּה מִקְבָּל אֶת הַכּוֹחוֹת
 - 27 שֶׁלּוֹ הִיָּה מִתְעַלָּה יוֹתֵר, פֶּעַל אֲצָלוֹ
 - 28 עֲנוּהָ, הוּא מִצַּד הַבְּטוּל
 - 29 הָעֲצָמִי שְׁלוֹ, שֶׁל מִשָּׁה, שְׁהֵרִי
 - 30 פְּשׁוּט הַדְּבָר וְאִין בּוֹ כֵּל סִפָּק
 - 31 שְׁמִשָּׁה רַבִּינוּ הִגִּיעַ בְּכּוֹחוֹתָיו
 - 32 וְחוּשָׁיו לְמַעְלָה מֵאֵד, אֲשֶׁר
 - 33 אַחֵר זוּלָתוֹ לֹא הִיָּה מִגִּיעַ לָזֶה,
 - 34 כִּי שֶׁלִּמְעַשֶׂה הַשִּׁיקוּל שֶׁל מִשָּׁה לֹא
 - 35 מוּצָדָק כִּי הָאִמָּה הִיא שֶׁאִם מִישֵׁהוּ אַחֵר
 - 36 הִיָּה מִקְבָּל אֶת הַכּוֹחוֹת שְׁלוֹ, הוּא לֹא הִיָּה
 - 37 מִגִּיעַ לְיוֹתֵר מִמָּה שֶׁהִגִּיעַ מִשָּׁה רַבִּינוּ,
 - 38 וְיִרְק מִצַּד זֶה שְׁהֵיָה בְּתַכְלִית
 - 39 הַבְּטוּל בְּבְטוּל הַמְּצִיאֹתוֹ, לָכֵן
 - 40 הִיָּה יָכוֹל לְעֲשׂוֹת חֲשָׁבוֹן כְּזֶה
 - 41 שְׁאִינוּ אִמְתִּי בְּעֵצָם, כְּדִי
- שִׁיפְעַל בּוֹ עֲנוּהָ וְהַבִּטּוּל בְּתַכְלִית הוּא זֶה שֶׁגֵּרַם שֶׁבִּגְלַל הַחֲשָׁבוֹן הַזֶּה יָבוֹא
- לִידֵי עֲנוּוָה. וּמִכָּל זֶה מוֹכֵן שְׁעֲנִין הַתְּנִשְׁאוֹת לְלֹא-טַעַם
- שְׁבִקְדָּשָׁה, הוּא בְּאִפְסָן שֶׁל תַּכְלִית הַבְּטוּל כַּמְבוּאָר לְעִיל.
- אֲמָנָם, מַעֲנִין הַתְּנִשְׁאוֹת בְּקִדְשָׁה שֶׁהוּא אֲמָנָם נֹכַח מִתַּכְלִית
- הַבִּטּוּל, מִשְׁתַּלְשֵׁל עַל יְדֵי צִמְצוּמִים
- וְיִרְדוֹת רַבּוֹת מִדְּרָגָה לְדְרָגָה, עֲנִין
- הַתְּנִשְׁאוֹת בְּ'לְעֻמַּת-זֶה',
- לְהַבְדִּיל רַבּוּי הַבְּדֻלוֹת לְאִין
- קִין בְּאִין-עֲרֵךְ, בֵּין הַקְּדוּשָׁה
- לְלְעוּמַת זֶה' הֵן הַתְּנִשְׁאוֹת שֶׁל
- 'לְעוּמַת זֶה' עַל-פִּי טַעַם, וְהֵן
- הַתְּנִשְׁאוֹת שֶׁל 'לְעוּמַת זֶה' שְׁלֹא
- עַל-פִּי טַעַם, אֵלָּא שְׁלֵהִיּוֹתוֹ
- בְּקִלְפָּה, אִין זֶה הַתְּנִשְׁאוֹת לֹלָא
- טַעַם עֲנִין הַבְּטוּל (כְּמוֹ שֶׁהוּא
- בְּקִדְשָׁה שֶׁם הַכּוֹנֵה לְהַתְּנִשְׁאוֹת
- שֶׁלִּמְעַלָּה מִטַּעַם וְדַעַת), אֵלָּא
- הַתְּנִשְׁאוֹת בְּ'לְעוּמַת זֶה' הִיא
- אֲדָרְבָּה, תִּקְףָּה הִישׁוּת
- וְהַחֲצָפָה בְּלֹא טַעַם.
- וְכַמְבְּאָר⁴⁸ בְּחִסְדוֹת בְּמָה
- שְׁכָתוּב⁴⁹ בְּמִגִּילָת אֶסְתֵּר, בְּדַבְּרִי
- הַמֵּן אִיךְ לְכַבֵּד אֶת הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ
- חִפֵּץ בִּיקְרֵהוּ, וְסוֹס אֲשֶׁר רָכַב גּוֹ'
- עֲלָיו הַמֶּלֶךְ, וְיִרְכִּיבוֹ אֶת הָאִישׁ עַל סוֹס
- זֶה, "סוֹס" בְּגִימְטְרִיָּא מֵאָה
- עֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ שְׁתֵּי פְעָמִים 'גִּס',
- בְּגִימְטְרִיָּא שִׁישִׁים וְשִׁלּוֹשׁ שְׁלֹשִׁים שְׁתֵּי
- פְעָמִים קָאִי מְכוּוֹן עַל שְׁנֵי אוֹפְנֵי
- הַתְּנִשְׁאוֹת הַנִּזְכָּרִים בִּישׁוֹת
- וְגִאוּוָה, גִּסוֹת הַרְחוֹ.
- וְהַחֲלּוֹק בִּינִיָּהֶם, בֵּין שְׁנֵי סוּגֵי
- הַתְּנִשְׁאוֹת הַלּוֹל, שְׁהַתְּנִשְׁאוֹת
- שְׁעַל-פִּי טַעַם, לְהִיּוֹתָהּ
- מְגִדֶּרֶת עַל-פִּי הַטַּעַם, הִיא
- בְּמִידָה וְהַגְבָּלָה, עַד כַּמָּה שֶׁהִטַּעַם
- מִחִיבֵי, לָכֵן אֶפְשָׁר יָכוֹל לְהִיּוֹת
- כֶּה עֲנִין שֶׁל בְּרוּר עַד לְמַהֲפֹךְ
- לְקִדּוּשָׁה, כַּמְבוּאָר לְעִיל, מֵהַשְּׁאִין-
- כֵּן הַתְּנִשְׁאוֹת שְׁלֹא עַל-פִּי
- הַטַּעַם, כִּיּוֹן שֶׁאִין לָהּ הַגְבָּלָה

(45) ראה גם ד"ה ויצב תרל"ג (סה"מ תרל"ג ח"א ע' מח ואילך). תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' מט ואילך). ועוד. (46) בהעלותך

(יב, ג. 47) ראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ב ע' נא. תרצ"ז ע' 298. סה"מ ה'שי"ת ע' 236. ספר השיחות ה'ש"ת ע' 68. ועוד.

(48) ראה תו"א מג"א קכ, ב. אוה"ת שם ע' נח. (49) אסתר ו, ח.

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והגדרה, אִי-אָפֶשֶׁר לא יכול להיות בַּה עֲנִין שֶׁל בְּרוּר, כִּי-אִם
 2 עֲנִין שֶׁל שְׂבִירָה וּבִטּוֹל וּבִיטּוֹל מוֹחֵלֵט.
 3 וְעֲנִין זֶה של שְׂבִירָה הַהִתְנַשְּׁאוֹת שֶׁמִּצַּד ה'לְעוֹמֵת ז'ה' כֹּאשֶׁר הִיא קִיּוּמָה
 4 בְּנַפֶּשׁ הָאָדָם נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי הַבְּטוּשִׁים דְּבִיר תוֹכַחַת חֲזָקִים וְחֻקִּים
 5 שְׁגוּרִים לוֹ לִהְיוֹת אֶת הַיְשׁוֹת
 6 וְהַגְאוּהוּ שֶׁל שְׁמִבְטֵשׁ אֶת
 7 עֲצָמוֹ, שֶׁהָאָדָם מִבְטֵל אֶת עֲצָמוֹ
 8 בְּמֵאֵר רְבוּתִינּוֹ ז"ל⁵⁰ בְּגִמְרָא
 9 לְעוֹלָם יִרְגִּזוּ אָדָם כו', יִצֵּר
 10 טוֹב עַל יֵצֵר הָרַע שֶׁנֶּאֱמָר רְגוּז וְאֵל
 11 תַּחֲטִיא, וְכֵן אֲמָרוּ רְבוּתִינּוֹ
 12 ז"ל⁵¹ בְּגִמְרָא אֲנָחָה שֶׁל כָּאֵב
 13 שׁוֹבֵרֵת גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם, וְכִמּוֹ
 14 בְּגִשְׁמִיּוֹת, שְׁכָאֶשֶׁר יֵשׁ חֲסָרוֹן בְּעֵינֵי שֶׁל פְּרִנְסָה
 15 בְּעֵינֵי שֶׁל פְּרִנְסָה וּבִרְיָאוֹת,
 16 הֵינִי, שְׁחָסֵר בְּהַשְׁפָּעָה בִּשְׁפָע
 17 הַיְשׁוֹת מִלְּמַעְלָה בְּשִׁלְשָׁה
 18 הָעֲנִינִים הַעֲקִירִים שֶׁל צוּרֵי הָאָדָם
 19 וְחִיוֵי הַגִּשְׁמִיּים בְּנֵי בָנִים (יְלִידִים) חִי
 20 חַיִּים (בְּרִיאוֹת) וּמִזּוּנֵי מִזְנוֹת
 21 (פְּרִנְסָה), שְׁבָהֶם נִכְלָל קָלָלוֹת
 22 הַצְטָרְכוֹת הָאָדָם, הֵרִי זֶה
 23 פּוֹעֵל בּוֹ שְׂבִירָה שֶׁל הַיְשׁוֹת
 24 הַעֲצָמִית וְהַגְאוּהוּ שֶׁל וּבִטּוֹל
 25 מֵהוּתוֹ, וְכֵן הוּא בְּעִבּוּדָה
 26 הַרוּחָנִית, שְׁכָאֶשֶׁר מִבְטֵשׁ אֶת
 27 עֲצָמוֹ, דְּבִיר תוֹכַחַת וּמוֹסֵר, כֹּאמֹר,
 28 וְדוֹאֵג וּמִצֵּר בְּאֵמָת עַל מִצְבוֹ,
 29 וְהַדְּבָר מִכָּאֵיב לוֹ בְּאֵמָת בְּרוּמָה לְמִי
 30 שֶׁנֶּאֱמָר עַל קוֹשֵׁי בְּמִצְבוֹ הַגִּשְׁמִי, הֵינִי
 31 שֶׁהוּא בְּאֵמָת מִצְטַעֵר אִיף שֶׁהוּא
 32 לְהוֹט וּמִשְׁקָע בְּעֵינֵינִים בְּלִתי
 33 רְצוּיִים, עַד לְתַאֲוֹת שֶׁל
 34 דְּבָרִים הָאֲסוּרִים מִמֶּשׁ, כִּי
 35 שֶׁמִּצְבוֹ חֲמוּר בְּאֵמָת הֵרִי זֶה פּוֹעֵל
 36 שְׂבִירָה בְּמֵהוּתוֹ וּמִשְׁנָה אֶת
 37 מֵהוּתוֹ מֵרַע לְטוֹב.
 38 וְכִמּוֹ-כֵן יֵשׁ דֶּרֶךְ נוֹסֶפֶת לְפַעוֹל אֶת
 39 הַבִּיטוּשׁ וְלִהְיוֹת אֶת הַגְאוּהוּ וְהַיְשׁוֹת
 40 עַל-יְדֵי-זֶה שְׁיִרְעִים בְּקוֹל
 41 רַעַשׁ וְרִגְזוֹ כו' עַל הַיֵּצֵר הָרַע
 42 הַמְסִית אוֹתוֹ לְעִבְרִיּוֹת לֹמַר אֲתָה
 43 רַע וְרַעַשׁ וּמִשְׁקָץ וּמִתְעַב
 44 וּמִנְגּוֹל כו' עַד מְתִי תַסְתִּיר עַל

הָאֹר הָאֱלֹקִי וְכו' (פְּהִלְשׁוֹן הַמּוֹבָא בַּתְּנַיָא⁵²), וְהֵינּוּ, דְּכִינּוֹן
 שְׁהִקְלָפָה הִיא בְּהִתְנַשְּׁאוֹת לֹא טַעַם, לְכֵן אִפֹּן הַבְּטוּשׁ
 הוּא גַם-כֵּן עַל-יְדֵי דְּבוּרִים שְׁלִמְעָלָה מִן הַשֶּׁכֶּל וְהַטַּעַם
 כְּלוּמָר, לֹא לִהְיוֹת לְיוֹכִחוּם עִם הַיֵּצֵר הָרַע וּלְנִסּוֹת לִשְׁנוֹת אֶת דַּעְתּוֹ עַל יְדֵי
 הַסְבֵּרִים שְׁכֵלִים אֲלֵא 'לְהַרְעִים' עֲלֵיו
 לֹא נִימוּקִים וְהַסְבֵּרִים. וְזֶהוּ עֲנִין
 הַתְקוּן שֶׁל עֲמַלְק בְּעִבּוּדָה
 הַרוּחָנִית, שְׁנַעֲשֶׂה בְּדֶרֶךְ שְׂבִירָה
 וּבִטּוֹל דְּקָא.
 (ח) וְזֶהוּ מֵה שְׁכָתוֹב בְּנִבְאוֹת
 בְּלַעַם, כְּזֹכֵר לְעִיל, "רֹאשִׁית גּוֹיִם
 עֲמַלְק וְאַחֲרֵיתוֹ עַדִּי אֲבֹד",
 שְׁכָשֶׁם שְׁיִשְׁנוֹ עֲנִין "רֹאשִׁית"
 וְ"אַחֲרִית" בְּקִדְשָׁה הַעֲלִינָה,
 בַּלּוּקוֹת, שְׁזָהוּ מֵה שְׁכָתוֹב
 "אֲנִי רֹאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרִיִן",
 וְכִמּוֹ שְׁנִתְבָּאֵר לְעִיל בְּתַחֲלִית
 הַמֵּאֵר שֶׁלֹּא רַק "רֹאשִׁית"
 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַדְּרוּגוֹת הַגְבוּהוֹת
 וְהַעֲלִינּוֹת שֶׁל 'סֹדֵר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת' הוּא
 מִבְּחִינַת "אֲנִי", דְּהֵינּוּ 'אוֹר
 הַסּוֹכֵב', הָאֹר הָאֱלֹקִי הַבָּלִי גְבוּל,
 הַנִּעֲלָה מֵהַתְלַבְּשׁוֹת בְּעוֹלָמוֹת, הוּא אוֹר
 ה'סּוֹכֵב כֹּל עֲלִמִּין' אֲלֵא גַם
 "אַחֲרִית" הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
 הַדְּרוּגוֹת הַנְּמוּכּוֹת וְהַתַּחֲנוּנוֹת,
 הַאֲחֵרוֹנוֹת, שֶׁל 'סֹדֵר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת'
 לְמִטָּה בְּעִשְׂיָה, בְּעוֹלָם הַעֲשִׂיָה
 שֶׁהוּא הַעוֹלָם הַנְּחוּת בִּיטוּר שְׁהוּא
 בְּבִחִינַת הַתְלַבְּשׁוֹת כֹּחַ הַפּוֹעֵל
 הַבוֹרֵא בְּנִפְעָל הַנְּבִרָא, עַד
 שְׁאֶפֶשֶׁר יִתְכַּן שְׁהַנְבְּרָא יִהְיֶה
 לִישׁ וְדָבָר נִפְרָד בְּהַרְגָּשׁוֹ,
 יִרְגִּישׁ וְיַחֲשׂ אֶת עֲצָמוֹ כְּמִצִּיאוֹת
 עֲצָמָתִי, לְמִירוֹת שֶׁהָאֵמָת הִיא שֶׁהִכֵּל
 בְּטֵל לְאֻלּוּקוֹת וְרַק הַאֲלּוּקוֹת הִיא
 מִצִּיאוֹת אֲמִיתִית, גַּם זֶה הַבְּרִיאָה שֶׁל
 נְבִרָאִים נְחוּתִים כֹּל-כֵּן הוּא
 מִבְּחִינַת "אֲנִי" הָאִין-סוֹף עֲצָמוֹ,
 דְּהֵינּוּ 'אוֹר הַסּוֹכֵב', הֵנָּה כֵּן
 הוּא לְהַבְדִּיל בֵּין קְדוּשָׁה לְהִפָּךְ
 הַקְדוּשָׁה בְּעֵינֵי "רֹאשִׁית",
 'אוֹר הַסּוֹכֵב', הֵנָּה כֵּן הוּא לְהַבְדִּיל בְּעֵינֵי "רֹאשִׁית" וְ"אַחֲרִית" ב'לְעִמָּת-זֶה',

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְ"אַחֲרִית" בְּלִעְמַת־זֶה, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "רֵאשִׁית גֹּזִים
2 עֲמֶלֶק וְאַחֲרֵיהֶם" וְגו', שֶׁעֲמֶלֶק הוּא לֹא רַק "רֵאשִׁית" רֹאשׁ
3 וְהַתְחֵלָה לְכָל "גֹּזִים", כֻּלָּם הֶעֱנִינִים הַבִּלְתִּי רִצּוּיִם שֶׁ"רֵאשִׁית"
4 הֵינּוּ הַרְצֹן הַזֶּה הֵאָר, טוֹב, הָאֶחָד מֵהַרְצֹן הַרְצוּי שֶׁל צַד הַקְדוּשָׁה,
5 שֶׁמִּמֶּנּוּ נִוֹלְדוֹת אַחֲר־כֵּן
6 הַמִּדּוֹת הַרְעוֹת, וְהַמְקוֹר לָזֶה
7 הוּא עֲמֶלֶק, אֲלֵא הוּא עֲמֶלֶק
8 גַּם "אַחֲרִית" לְכָל "גֹּזִים",
9 גַּם הַמְקוֹר וְהַשּׁוֹרֵשׁ לְבַחֲיוֹנוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת
10 שֶׁל "לְעֻמַּת זֶה", דְּ"אַחֲרִית" הַסּוּף
11 שֶׁל הַגֹּזִים הֵינּוּ כְּפִי שֶׁהַמִּדּוֹת
12 מִתְלַבְּשׁוֹת בְּשִׁלְשָׁה הַלְבוּשִׁים
13 מִחֻשְׁבָּה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, וְגַם
14 הַמְקוֹר לָזֶה הוּא עֲמֶלֶק.
15 וְרֵאשִׁית לְדָבָר, שְׂגֵם הַמַּחֲשָׁבָה
16 וְהַדִּיבּוֹר וְהַמַּעֲשֵׂה הָרַעִים בֹּא וְנִמְשָׁךְ
17 מִ"עֲמֶלֶק" שֶׁאֵינוֹ רֹאִים שֶׁפֶּאֶשֶׁר
18 הַמִּדָּה בָּאָה יוֹרֶדֶת וְבֹאֶה לִידֵי בִיטוּי
19 גִּלּוּי בְּלִבוּשֵׁי מִחֻשְׁבָּה דְּבוּר
20 וּמַעֲשֵׂה, אֲזִי נַעֲשֶׂה בָּהּ בְּמִידָה
21 עֲצֻמָּה הַרְבּוּי וְהַתְקָף הִיא מִתְחַזֶּקֶת
22 בְּכֻחוֹת וּמִתְחַזֶּקֶת בְּאִיכוֹת יוֹתֵר
23 מִמֶּכְמוֹ שֶׁהִיא בְּתַחֲלָתָהּ כֹּאשֶׁר
24 הִייתָה בְּרֹגֶשׁ שְׂבִלָה, קֶדֶם
25 הַתְלַבְּשׁוֹתָהּ בְּלִבוּשֵׁי מִחֻשְׁבָּה
26 דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, שֶׁלֵּבָן מֵאֲחֵר
27 שֶׁכֹּאשֶׁר הַמִּדּוֹת מִקְבִּלוֹת בִּיטוּי
28 בְּמַחֲשָׁבָה וְדִיבּוֹר וּמַעֲשֵׂה הֵן מִתְחַזֶּקֶת
29 הַעֲצָה לְמִי שֶׁנּוֹלְדָה אֲצִלוֹ
30 מִדַּת הַפֶּסֶס, שֶׁלֹּא יִבְאֶה
31 בְּדְבוּר שִׁיפְתָּה וְיִגְבִּיר אֶת תַּחֲנוּת
32 הַכֶּסֶס, אֲלֵא יִשְׁתַּק, וְאִם אִי-
33 אֶפְשֶׁר לוֹ לִשְׁתַּק, יִהְיֶה
34 הַדְּבוּר בְּקוֹל נְמוּף עַל-כֵּל-
35 פְּנִים, עַד שֶׁיִּבְאֶה לִידֵי
36 שְׁתִּיקָה, שֶׁאֲזִי יוֹכֵל לְבִטְלָהּ
37 לְגִמְרִי וְלֹא יִחוּשׁ כֶּסֶס כֻּלָּל. וּמִזֶּה
38 מוֹכַח שֶׁפֶּאֶשֶׁר הַמִּדָּה
39 מִתְלַבְּשׁתָּהּ בְּלִבוּשֵׁי מִחֻשְׁבָּה
40 דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, אֲזִי הִיא
41 מִתְגַּבֶּרֶת וְנַעֲשִׂית בְּתִקְףָּהּ יוֹתֵר
42 מִכִּפִּי שֶׁהִייתָה קוֹדֵם לָכֵן, כִּשְׁהִייתָה
43 בְּרֹגֶשׁ שְׂבִלָה. וְלִקְבֹּאֶרְהָ, מֵאִין
- 1 שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "רֵאשִׁית גֹּזִים עֲמֶלֶק וְאַחֲרֵיהֶם"
2 וְגו', שֶׁעֲמֶלֶק הוּא לֹא רַק "רֵאשִׁית" לְכָל "גֹּזִים",
3 שֶׁ"רֵאשִׁית" הֵינּוּ הַרְצֹן הַזֶּה שֶׁמִּמֶּנּוּ נִוֹלְדוֹת
4 אַחֲר־כֵּן הַמִּדּוֹת הַרְעוֹת, וְהַמְקוֹר לָזֶה הוּא
5 עֲמֶלֶק, אֲלֵא הוּא גַּם "אַחֲרִית" לְכָל "גֹּזִים",
6 דְּ"אַחֲרִית" הֵינּוּ כְּפִי שֶׁהַמִּדּוֹת מִתְלַבְּשׁוֹת
7 בְּשִׁלְשָׁה הַלְבוּשִׁים מִחֻשְׁבָּה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, וְגַם
8 הַמְקוֹר לָזֶה הוּא עֲמֶלֶק. וְרֵאשִׁית לְדָבָר, שֶׁאֵינוֹ
9 רֹאִים שֶׁפֶּאֶשֶׁר הַמִּדָּה בָּאָה בְּלִבוּשֵׁי מִחֻשְׁבָּה
10 דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, אֲזִי נַעֲשֶׂה בָּהּ הַרְבּוּי וְהַתְקָף יוֹתֵר
11 מִמֶּכְמוֹ שֶׁהִיא בְּתַחֲלָתָהּ קֶדֶם הַתְלַבְּשׁוֹתָהּ בְּלִבוּשֵׁי
12 מִחֻשְׁבָּה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, שֶׁלֵּבָן הַעֲצָה לְמִי
13 שֶׁנּוֹלְדָה אֲצִלוֹ מִדַּת הַפֶּסֶס, שֶׁלֹּא יִבְאֶה בְּדְבוּר,
14 אֲלֵא יִשְׁתַּק, וְאִם אִי-אֶפְשֶׁר לוֹ לִשְׁתַּק, יִהְיֶה
15 הַדְּבוּר בְּקוֹל נְמוּף עַל-כֵּל-פְּנִים, עַד שֶׁיִּבְאֶה לִידֵי
16 שְׁתִּיקָה, שֶׁאֲזִי יוֹכֵל לְבִטְלָהּ לְגִמְרִי. וּמִזֶּה מוֹכַח
17 שֶׁפֶּאֶשֶׁר הַמִּדָּה מִתְלַבְּשֶׁת בְּלִבוּשֵׁי מִחֻשְׁבָּה דְּבוּר
18 וּמַעֲשֵׂה, אֲזִי הִיא מִתְגַּבֶּרֶת וְנַעֲשִׂית בְּתִקְףָּהּ יוֹתֵר.
19 וְלִקְבֹּאֶרְהָ, מֵאִין בֹּא הַרְבּוּי וְהַתְקָף בְּמִדָּה עַל-יְדֵי
20 לְבוּשֵׁי מִחֻשְׁבָּה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה. אֲזִי הֵעֱנִין הוּא,
21 לְפִי שְׂגֵם הַ"אַחֲרִית" הוּא מִעֲמֶלֶק, וְלֵבָן נַעֲשֶׂה
22 בָּהּ הַרְבּוּי וְהַתְקָף. וְעַל זֶה נֶאֱמַר "רֵאשִׁית גֹּזִים
23 עֲמֶלֶק וְאַחֲרֵיהֶם עַד אֲבָד", שֶׁהַעֲצָה וְהַתְקָן לָזֶה
24 הוּא הָעֵקֶרֶת וְהַשְׁבִּירָה לְגִמְרִי, שֶׁזֶּהוּ מֵה
25 שְׁכָתוֹב "תִּמְחָה אֶת זִכְרָ עֲמֶלֶק".
26 (ט) וְזֶהוּ מֵה שְׁכָתוֹב בְּמִדְרָשׁ⁵³ שְׁתֵּי זְכִירוֹת
27 כְּתֻבֹתֵי לָכֵם בַּתּוֹרָה, "זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר
28 עָשָׂה" גו', וְ"מַחֲה אֶת זִכְרָ" גו', הֵיוּ
29 וְהִירִין בָּהֶם, וְאִם עֲשִׂיתֶם כִּךָּ הֲרִי אֶתֶם בְּנִים
30 שֶׁנֶּאֱמַר⁵⁴ וְאֲנִי עֶפֶר וְאֶפֶר, וּבָאֵם לֹא - הַתְקִינוּ עֲצֻמְכֶם לְשַׁבְּעוֹדָה שֶׁל
31 מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר⁵⁵ בְּחֹמֶר וּבִלְבָנִים. וְהֵעֱנִין בָּזֶה, כְּמִבְאֵר בְּמִאֲמָר דְּבוּר־הַמִּתְחִיל
32 "זְכוֹר" תִּרְס"ה⁵⁶, דְּכִין שֶׁשְׁבִירַת קִלְפַת עֲמֶלֶק הִיא עַל-יְדֵי הַבְּטוּשִׁים כִּפְּ"ל

(53) תנחומא ס"פ תצא. — גירסאות שונות בתנחומא (פסיקתא וילקוט). והמובא כאן הוא ע"פ מ"ש בבחי' (הערה בקונטרס הנ"ל). (54) וירא יח, כז. (55) שמות א, יד. (56) סה"מ תרס"ה ע' רכ ואילך.

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַבְּטוּשִׁים כַּנִּל שׁוּ הַדֶּרֶךְ לַגְרוֹם לָהּ שְׂבִירָה וּבִטּוּל מוֹחֶלֶט [וּכְמוֹ
2 שְׁנֵתִּבְאָר לְעִיל שְׁקִלְפַת עֲמֶלֶק הוּא עֲנִין הַהִתְנַשְּׂאוֹת בְּמוֹבָן
3 שֶׁל חוֹצְפָה וְגֵאוּדָה, הַנִּגְדָּה הַגְּמוּר לְבִטּוּל וְעִנּוּי לֹא טַעַם, וּשְׂבִירָתָהּ
4 וּבִטּוּלָהּ הוּא עַל-יְדֵי הַהִתְנַשְּׂאוֹת לֹא-טַעַם בְּקִדְשָׁהּ, שֶׁהִיא
5 דּוּקָא בְּאַפְּן שֶׁל בְּטוּל בְּתַכְלִית
- 6 עַד לְבִטּוּל כְּרֵמָה הִכִּי גְבוּהָהּ, כְּמוֹ
7 אֶצֶל מִשֶּׁה רִבְעִי וּרְבִי שִׁמְעוֹן בֶּר
8 יוֹחָאִין, לִכְן "אִם עֲשִׂיתֶם כֹּה,
9 הִינֵנּוּ בִּיטְלֹתָם וּשְׁבִירָתָם וּמִחִיתָם אֶת
10 'עַמְלֶק' שֶׁכֵּם הֲרִי אִתָּם בְּנִים
11 שֶׁל אֲבָרְהָם, שְׁנֵאֲמָר בּוֹ
12 וְאֶנְכִי עֶפְר וְאֶפְר", שֶׁזֶּהוּ
13 אֲמִירָה כּוֹז שֶׁאֲבָרְהָם אָמַר עַל עַצְמוֹ,
14 עֲנִין הַבְּטוּל בְּתַכְלִית. "וְאִם
15 לֹא", דִּהְיֵנוּ שְׂאִינוּ יָכוֹל
16 לְפַעַל בְּנַפְשׁוֹ אֶת הַבְּטוּשׁ, אוֹ
17 שֶׁהַבְּטוּשׁ אִינוּ אֲדַעְתָּא
18 דְּנַפְשִׁי, בְּשִׁבְלֵי עַצְמוֹ, וְכֵאן הוּא
19 בְּמִשְׁמַעוֹת שֶׁל לַעֲשׂוֹת דְּבַר בְּאֵמֶת,
20 לֹא אֵינְטֵרֶסִים צְדִיקִים, הִינֵנוּ שֶׁאִם
21 הָאָדָם מִבְּטֵשׁ אֶת עַצְמוֹ אֲבָל אִינוּ
22 עוֹשֶׂה אֶת זֶה בְּאֵמֶת אֲלֵא לְשֵׁם מִטְרָה
23 צְדִיקִית אוֹ כְּמִי שֶׁעוֹשֶׂה דְּבַר רַק כְּדִי
24 לְצַאֵת יְדֵי חוֹבָה שֶׁאִינוּ פּוֹעֵל
25 שְׂבִירָתָהּ קִלְפַת עֲמֶלֶק, אֲזִי
26 הַתְּקִינוּ עֲצָמָם לְשַׁעֲבֹדָה
27 שֶׁל מִצְרַיִם, דָּאָף שֶׁלֹּא
28 מִצְרַיִם מֵאֹד הִצִּיאוֹ מִמִּצְרַיִם
29 שֶׁנִּשְׁתַּעֲבְדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
30 לְמִצְרַיִם, הֲרִי אֲמָרוּ רְבוּתֵינוּ
31 ז"ל⁵⁷ בְּמִדְרַשׁ שֶׁכֵּל הַגְּלִיּוֹת
32 נִקְרְאוּת עַל שֵׁם מִצְרַיִם, וְגַם
33 בְּרוּחָנִיּוֹת יִשְׁנוּ עֲנִין הַשַּׁעֲבֹד
34 בְּמוֹבָן שֶׁל קוּשִׁי רֹחֲנִי "בְּחֶמֶר
35 וּבִלְבָנִים" עַל-יְדֵי הַעֲמָל
36 וְהִיגִיעָה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, כְּמוֹ
37 שֶׁכְּתוּב בְּזֶהר⁵⁸ "בְּחֶמֶר" דָּא
38 זֶה לִימּוּד תּוֹרָה עַל-יְדֵי קַל-וְחֶמֶר,
39 "וּבִלְבָנִים" דָּא זֶה לְבוֹן
40 הַלְכָתָא כּו'. עֵינִן וְלִיבּוֹן הִלְכָה.
- 41 וּמִמִּשְׁקִי וּמִבְאָר בְּפִרְסִיּוֹת יוֹתֵר אֶת עֲנִין הַשַּׁעֲבֹד לְמִצְרַיִם בְּמוֹבָן הַרְוּחִי
42 עַל-יְדֵי עֲמַל וְהִיגִיעָה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה:
- וְהֵעֵנִן בְּזֶה, דִּהְיֵנוּ כְּתִיב⁵⁹ בְּקִהֶלֶת יֵשׁ אָדָם שֶׁעֲמָלוֹ בְּחֶמֶר
וּבִדְעָתָהּ, וּפִרְשׁ רַש"י: "אָדָם" זֶה הַקֶּבֶד"ה (הַנִּקְרָא אָדָם
הָעֵלְיוֹן), שְׁנֵאֲמָר בּוֹ⁶⁰ בְּתִיאָר הַמְּרַכְבֶּה הָעֵלְיוֹנָה שֶׁרָאָה יִחְזָקָאֵל הַנְּבִיא
וְעַל דְּמוּת הַכֶּסֶף דְּמוּת כְּמִרְאָה אָדָם, וּפִירֹשׁ "שֶׁעֲמָלוֹ שֶׁל
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּחֶמֶר" הוּא
כְּמוֹ שְׁנֵאֲמָר⁶¹ בְּמִשְׁלֵי ה' בְּחֶמֶר יָסַד אֶרֶץ ה' פּוֹעֵל
אֶת מַעֲשֵׂה הַבְּרִיאָה עַל יְדֵי הַחֶמֶק. וְלִכְאוּרָהּ, הֲרִי אֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל
בְּמִדְרַשׁ לֹא בְּעֲמָל וְלֹא בִּיגִיעָה
בְּרָא הַקֶּבֶד"ה אֶת עוֹלָמוֹ⁶² אֲלֵא
בְּדִיבּוּר בְּלִבּוֹד וְזֶה מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב
"שֶׁעֲמָלוֹ בְּחֶמֶר", הֲרִי לֹא הִיָּה
בְּבִרְיָה עֲמַל כֻּלָּל?
- אֲף הֵעֵנִן הוּא, דָּאָף שְׂבִירָתָהּ
וְהַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת הֵיא אֲכָן
לֹא בְּעֲמָל, מְכַל-מְקוֹם פְּאֶשֶׁר
צָרִיךְ לְהִיּוֹת אַחֲרֵי-כֵן לְאַחֵר
שֶׁנִּתְהוּוּ עוֹלָם גַּשְׁמִי שְׁמַעֲלִים וּמִסְתִּיר
עַל הָאוֹר הָאֱלוֹקִי, צָרִיךְ לְהִסְתִּיר אֶת
הָעוֹלָם וּלְהַבִּיא גִלּוּי אֱלֻקוֹת
בְּעוֹלָם, שֶׁזֶּהוּ עֲנִין מִתֵּן-תּוֹרָה
שְׁבוֹ כְּאִשֶּׁר עַד אִזְּהִיָּה, כְּדִבְרֵי
הַמְּדַרְשׁ, גִּזְרָה שְׁעִלּוּנִים לֹא יִרְדּוּ
לְמִטָּה וְתַחֲתוּנִים לֹא יַעֲלוּ לְמַעְלָה וְעַתָּה
מִתֵּן-תּוֹרָה בְּטִלָּה הַגִּזְרָה וְאִזְּנֵל
קִשּׁוֹר חֲבִירוֹ הָעֵלְיוֹן עִם
הַתְּחִתּוֹן, הַמַּעֲלָה הָאֱלוֹקוֹת
הַרְוּחִית עִם הַמַּטָּה⁶³, הַמִּצִּיאוֹת
הַגַּשְׁמִיּוֹת, כְּמִבְּאָר בְּחִסְדֵּי הַבְּרַחְבָּה
שֶׁבְּמִתֵּן-תּוֹרָה נִתֵּן לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל הַכּוֹחַ
לְהַחֲדִיר קְדוּשָׁה בְּדִבְרֵים גַּשְׁמִיִּים, עַל-
יְדֵי לִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוּוֹת, הִנֵּה
עֲנִין זֶה שֶׁל גִּלּוּי אֱלֻקוֹת בְּתוֹךְ
הַמִּצִּיאוֹת הַגַּשְׁמִיּוֹת הַמַּעֲלִימָה וּמִסְתִּירָה
עַל הָאוֹר הָאֱלוֹקִי הוּא פְּאֶפְּן שֶׁל
עֲמָל, דְּבַר חִידוּשׁ שְׁכָרִי לְהַבִּיא אוֹתוֹ
אֶל הַפּוֹעֵל יֵשׁ צוּרֶךְ בְּעַמָּל וְיִגִיעָה,
כְּבִיכּוֹל, וְעַל-דֶּרֶךְ לְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ
ז"ל⁶⁴ לְגַבִּי דְּבָרִים אַחֲרִים (כְּמוֹ פִּרְסָנָה וְיוֹוִגִים) קִשְׁשָׁה בְּקִרְיַעַת
יִם-סוּפָה, וְהִסִּיכָה לִכְךָ שְׁקִרְיַעַת יָם סוּף הִיא מִשַׁל וְדוּגְמָה לְדִבְרֵי שִׁישׁ בּוֹ
קוּשִׁי, אֲף שֶׁכְּמוֹבָן מֵאֲלִיוֹ לְגַבִּי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שׁוֹם דְּבַר אִינוּ קִשָּׁה, כִּי

(57) ב"ר (פ"ז, ד. 58) ח"ג קנג, א (ברע"מ). הובא ונתבאר בתו"א, תו"ח ואוה"ת ר"פ שמות. (59) קהלת ב, כא. (60) יחזקאל א, כו. (61) משלי ג, יט. (62) ב"ר פ"ג, ב. (63) ראה סה"מ תרכ"ט ע' רכא ואילך. ובכ"מ. (64) פסחים קיא, א. סוטה ב, א. וש"נ.

שבת פרשת תצוה, פרשת זכור, ט' אדר, ה'תשח"י

כא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בקריעת ים-סוף הָלְכוּ בְּיַבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם⁶⁵, היינו
- 2 שבאותה שעה היה חיבור בין היבשה והים והוא עָנִין התחברות
- 3 עֲלָמָא דְאַתְגְּלִיא עולם גלוי עם עֲלָמָא דְאַתְכַּסְיָא⁶⁶, עולם
- 4 מכוסה, כמבואר בזהר (על הכתוב 'כרוך אתה ה' אלוקי ישראל מן העולם
- 5 ועד העולם') שישנו 'עולם גלוי' בו
- 6 הנבראים גלויים ונראים כמצאיות בפני
- 7 עצמה, מבלי להיות מודעים למקור
- 8 חיותם, בדוגמת הנבראים שביבשה,
- 9 ויש עולמות נעלים יותר שבהם
- 10 המצאיות מכוסה, בדוגמת הנבראים
- 11 שבים המכוסים במי הים ומודעים לכך
- 12 שהמים הם מקור חיותם, ובקריעת ים
- 13 סוף היה חיבור של ים' (עלמא
- 14 דאתכסיא) ויבשה' (עלמא דאתגליא)
- 15 אם בדרך מלמטה למעלה
- 16 שהיבשה התעלתה להיות ים' או
- 17 בדרך מלמעלה למטה⁶⁷
- 18 שהים ירד ונמשך ליבשה, וְעָנִין
- 19 זה שהוא פלא וחידוש, היפך המצב
- 20 הרגיל, נִקְרָא "קֶשֶׁה" כְּבִיכּוּל.
- 21 וְזֶהוּ גַם עָנִין "שְׁעָמְלוּ
- 22 בְּחֻמָּה", הִינוּ, שְׁזָה שִׁיְהִיָּה
- 23 לְמִטָּה במצאיות הגשמית גלוי
- 24 בְּחִינַת חֻמָּה האלוקית העליונה,
- 25 נִקְרָא "עָמְל" כי מפני החידוש
- 26 והפלא שבדרך, הוא נעשה על-ידי עמל
- 27 ויגיעה כביכול.
- 28 וְהִנֵּה, עֲמָלָק נִקְרָא גַם-כֵּן
- 29 "עָמְל"⁶⁸, וְהוּא הָעָמֶל
- 30 הפעולה המיוחדת, שלא כפי הרגיל,
- 31 ד'לַעֲמַת-זֶה, של היפך הקדושה,
- 32 שְׁמַתִּיגַע בִּיתוֹר לְהַעֲלִים עַל
- 33 גִּלְיָי אֱלֻקוֹת, יותר משאר הקליפות
- 34 שגם הן מעלימות על הקדושה, אבל
- 35 עמלק מכסה ומסתיר יותר, וכמו
- 36 שְׁנַתְּפָאָר לְעִיל (סְעִיף ד')
- 37 בְּעָנִין קָלַפְתָּ עֲמָלָק, שִׁיּוּדַע
- 38 אֶת רַבּוֹנוֹ מְכִיר בִּאלוּקוֹת וּמִכֵּן
- 39 לְמִרְדּוֹ בּוֹ, שְׁגַם כְּאֲשֶׁר יִשְׁנֹו
- 40 עָנִין שֶׁל פֶּלֶא התרחשות ותופעה מופלאה שאנשים רגילים רואים בה את
- 41 יד ה', דְּהִינוּ גִלְיָי אֱלֻקוֹת בְּעוֹלָם, וְרֵאִיתָ הַפֶּלֶא צְרִיכָה לְפַעַל
- 42 בּוֹ בְּכָל אָדָם שְׂרֹוּאָה וְשֶׁם לִיכּוֹ לְכָךְ הַתְּפַעֲלוֹת והתרגשות והתלהבות

- 43 שאמורה לחזק את האמונה בהשגחה פרטית, אָזִי מַתִּיגַע עֲמָלָק ומתאמן
- 44 יותר מדרך הרגיל לְקַרְרוֹ שלא יתפעל ולא יתלהב וְלֹאִמַר שְׁאִינוּ כֵּן,
- 45 וְכֹאֲשֶׁר אִי-אֶפְשָׁר לוֹ לְהַכְחִישׁ ולכפור לְגַמְרִי בתופעה הפלאית,
- 46 אָזִי עֲמָלָק מְקַרְרוֹ את היהודי לומר שְׁאִין זֶה פֶּלֶא עַל-כָּל-פְּנִים
- 47 לפחות לְגַבִּי הַקָּבִ"ה ה'כָּל
- 48 יְכוּלִּי, וְלָמָּה יִתְפַּעֵל, וְאִם
- 49 הַפֶּלֶא הוּא מוֹחֲשִׁי כָּל-כָּף
- 50 שְׁאִי-אֶפְשָׁר לְקַרְרֵי אֶת
- 51 הַהִתְפַּעֲלוֹת מִהַפֶּלֶא שְׁבִדְכֶר,
- 52 וְכָל הַנִּימוּקִים שֶׁל עֲמָלָק לִנְנוּעַ את
- 53 הַהִתְפַּעֲלוֹת וְהַתְּרַגְּשׁוֹת לֹא מִשְׁפִּיעִים
- 54 עַל הָאָדָם, בְּגִלּוֹל עֲרֻצַּת הַפֶּלֶא, הָרִי
- 55 הוּא פּוֹעֵל בּוֹ לַעֲשׂוֹת הַחֲלֻטָּה
- 56 שְׁלֹא תִפְעַל בּוֹ הַתְּפַעֲלוֹת,
- 57 כלומר עמלק מסכים, בליט ביריה,
- 58 שהאדם יתפעל אבל גורם לו להחליט
- 59 שלהתפעלות לא תהיה שום השפעה
- 60 עליו וְגַם כְּשֶׁמִּכְרַח הַדְּבָר
- 61 שְׁתִּפְעַל בּוֹ הַתְּפַעֲלוֹת, כִּי
- 62 מדובר בהתפעלות גדולה ביותר, אָזִי
- 63 עוֹשֶׂה בְּעַצְמוֹ הִנָּחָה וְהַחֲלֻטָּה
- 64 שְׁהַתְּפַעֲלוֹת לֹא תִפְעַל עָלָיו
- 65 לְשִׁנּוֹתוֹ מַעֲנִינִיו, כלומר,
- 66 להתפעלות לא תהיה השפעה שתגרום
- 67 שינוי מעשי בחייו וּמִכָּל-שָׁכֵן שֶׁלֹא
- 68 תהיה להתפעלות השפעה לְשִׁנּוֹת
- 69 אֶת מַהוּתוֹ, שְׁזֶהוּ הַמֵּאֲמִצִּים
- 70 הגדולים במיוחד שעמלק עושה כדי
- 71 שיהודי לא יתפעל ולא יתרגש מענייני
- 72 קדושה וגילוי אלוקות, ה'עָמְל"
- 73 דְקָלַפְתָּ עֲמָלָק, "עָמְל"
- 74 ד'לַעֲמַת-זֶה, שְׁמַבְלִי הַבֵּט
- 75 שְׁעַל-פִּי הַשֶּׁכֶל כִּפִּי שֶׁהַיִּגִּיּוֹן
- 76 מחייב, צָרִיךְ כָּל אָדָם לְבֹא לִידֵי
- 77 הַתְּפַעֲלוֹת, הָרִי הוּא עֲמָלָק
- 78 עָמֶל וּמַתִּיגַע לְקַרְרוֹ, עַד
- 79 שְׁבֹא הָאָדָם, בְּגִלּוֹל שְׁנַתְּקָר,
- 80 לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים שֶׁהֵם נִגְדֵי
- 81 הַשֶּׁכֶל, דְּהִינוּ שְׁמַצֵּד מַהוּתוֹ
- 82 הרמה הרוחנית שלו וְשִׁכְלוֹ ההכנה שלו בְּעֵצָם אֵין לוֹ שְׁכִיכוֹת
- 83 לְדְבָרִים וְתַאֲוֹת נַחוּתוֹת וּמְגוּשְׁמוֹת כְּאֵלוֹ, וְזֶה שְׁבֹא לַעֲשׂוֹתָם
- 84 בְּכָל זֹאת, נִגְדֵי מַהוּתוֹ וְנִגְדֵי הַהִכָּנָה שֶׁל הָרִי זֶה רַק מִפְּנֵי שְׁעוֹשֶׂה

(65) בשלח יד, כט, טו. יט. 66) ראה מאמרי אדה"ז תק"ע ע' עו ואילך. ועם הגהות כו' – אודה"ת בשלח ע' תקסה ואילך.
 ובכ"מ. 67) ראה זח"ב מח, ב. פרי עץ חיים שער חג המצות פ"ח. שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פנ"ד (פו, ב ואילך).
 68) ראה אודה"ת מג"א ע' רצט.

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו, מה רך פסל את הקשה, דברי תורה
46 שקשה כבדול על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם. מיד חזר
47 ללמוד תורה".

48 'ועמל' ויגיעה רבה בלימוד תורה'
49 (שנמשלה למים⁷²) פועלים

50 שבידה אפילו בקלפת עמלק,
51 קליפה קשה וחמורה במיוחד, שזהו
52 העמל' ד'לעמל זה',
53 שלמעלה מן השכל והדעת.

54 וזהו פרוש דברי המדרש האמורים
55 שאם עדיין לא מחו את עמלק, אזי

56 "התקינו" כו' את עצמכם
57 לשעבוד, 'התקינו' (שלפי פשוטו הוא

58 הכינו את עצמכם, מתפרש כאן) לשון
59 תקון, הינו, שתקון העמל'

60 והיגיעה של עמלק ד'לעמל זה'
61 הוא על-ידי שעבודו של

62 מצרים, שזהו ענין עמל
63 תורה פנ"ל.

64 (י) ובה יוכן ענין שני
65 הצויים "זכור את אשר

66 עשה לך עמלק", ו"תמחה
67 את זכר עמלק", ועל כך נשאלה

68 השאלה בתחילת המאמר מהו תוכן
69 שני הצויים, הרי העיקר היא מחיית

70 עמלק, והינו כמו שנתבאר
71 לעיל שבקלפת עמלק עצמה

72 אי-אפשר לא יכול להיות
73 התקון בדרך ברור ועלייה, כי

74 אם באפן ששכירתו זוהי
75 תקנתו, שכירה ובטול לגמרי,

76 שזהו ענין "תמחה לבטל לגמרי
77 את זכר עמלק", וענינו

78 בעבודה הרוחנית הוא על-ידי
79 הבטוישים שמבטש את

80 עצמו, כמבואר לעיל באריכות ועל
81 זה כדי לפעול את מחיית עמלק

82 ושכירתו צריכה להיות זכירת
83 מעשה עמלק, הינו, שיתבונן

84 האדם איך שהוא להוט
85 ומשקע בעניני תאוה נחותים

86 ומגושמים כאלו שמצד-עצמו
ומשקע בעניני תאוה כאלו

החלטה חזקה בנפשו שהתפעלות לא תסתור לזה.

2 וכאשר אינו יכול לפעל שבירת עמלק על-ידי הבטוישים,

3 מהסיבות האמורות לעיל (אם משום שאינו מסוגל לבטש או משום שהבטוש

4 הוא לא 'אדעתא דנפשה'), הנה העצה לזה להתגבר על עמלק בכל זאת

5 היא 'עמל תורה'⁶⁹ (כמובא

6 לעיל מלשון חכמינו ז"ל התקינו

7 עצמכם לשעבודה של

8 מצרים, שעבוד "בחמר

9 ובלבנים" בלימוד התורה, קל-

10 וחמר ולבון הלכתא, שעל-

11 ידי העמל שבתורה ביגיעה שלא

12 על דרך הרגיל נעשה שבירת

13 ובטול העמל ד'לעמל זה',

14 וכמאמר רבותינו ז"ל⁷⁰ בגמרא

15 אם פגע בך מגול זה, היצר

16 הרע, משכהו לבית המדרש,

17 אם אכן הוא נמח. והינו

18 שבכדי לפעל השכירה

19 והבטול של העמל ד'לעמל-

20 זה' הנרמז כאן בלשון 'מגול זה'

21 צריך להיות 'עמל תורה',

22 שזהו "משכהו לבית-

23 המדרש", המקום המיועד ללימוד

24 התורה, ואז כאשר האדם יתיגע

25 בתורה יותר מהרגיל, "אם אכן

26 הוא", וכאן הדבר מתפרש כלפי

27 האדם הינו שגם אם האדם הוא

28 כמו אכן דומים שאין לו

29 שכחות אל השכל, שזהו ענין

30 קלפת עמלק שהוא למעלה

31 מן השכל פנ"ל, הנה גם אז

32 הוא "נמח" נמס ומתבטל על-

33 ידי עמל תורה, וכמו שאנו

34 רואים בגשמיית שפאשר

35 יורדים המים אפילו טפין

36 טפין, הרי בסופו של דבר הם

37 המים פועלים שכירה אפילו

38 באופן⁷¹, (וכסיפור חכמינו ז"ל "מה

39 היה תחילתו של רבי עקיבא. אמרו, בן

40 ארבעים שנה היה ולא שנה כלום, פעם

41 אחת היה עומד על פי הבאר. אמר, מי

42 חקק אבן זו. אמרו לו, המים שתדיר

43 נופלים עליה בכל יום. אמרו לו, עקיבא

44 אי אתה קורא 'אבנים שחקו מים', מיד

שעושה החלטה שהתפעלות לא תסתור לזה.

2 וכאשר אינו יכול לפעל שבירת עמלק על-ידי

3 הבטוישים, הנה העצה לזה היא 'עמל תורה'⁶⁹

4 (התקינו עצמכם לשעבודה של מצרים, "בחמר

5 ובלבנים", קל-וחמר ולבון הלכתא), שעל-ידי

6 העמל שבתורה נעשה שבירת העמל ד'לעמל-

7 זה', וכמאמר רבותינו ז"ל⁷⁰ אם פגע בך מגול

8 זה, משכהו לבית המדרש, אם אכן הוא נמח.

9 והינו שבכדי לפעל השכירה והבטול של העמל

10 ד'לעמל זה' צריך להיות 'עמל תורה', שזהו

11 "משכהו לבית המדרש", ואז "אם אכן הוא",

12 הינו שגם אם הוא כמו אכן דומים שאין לו

13 שיכחות אל השכל, שזהו ענין קלפת עמלק

14 שהוא למעלה מן השכל פנ"ל, הנה גם אז הוא

15 "נמח" על-ידי 'עמל תורה', וכמו שאנו רואים

16 בגשמיית שפאשר יורדים המים אפילו טפין

17 טפין, הרי הם פועלים שכירה אפילו באופן⁷¹,

18 וכמו-כן הנה על-ידי 'עמל תורה' (שנמשלה

19 למים⁷²) פועלים שכירה אפילו בקלפת עמלק,

20 שזהו העמל' ד'לעמל זה', שלמעלה מן השכל

21 והדעת. וזהו פרוש "התקינו" כו', לשון תקון,

22 הינו, שתקון העמל' ד'לעמל זה' הוא על-ידי

23 שעבודה של מצרים, שזהו ענין 'עמל תורה'

פנ"ל.

(י) ובה יוכן ענין שני הצויים "זכור את אשר

עשה לך עמלק", ו"תמחה את זכר

עמלק", והינו כמו שנתבאר לעיל שבקלפת

עמלק אי-אפשר להיות התקון בדרך ברור,

כי-אם באפן ששכירתו זוהי תקנתו, שכירה

ובטול לגמרי, שזהו ענין "תמחה את זכר

עמלק", וענינו בעבודה הוא על-ידי הבטוישים

שמבטש את עצמו, ועל זה צריכה להיות זכירת

מעשה עמלק, הינו, שיתבונן איך שהוא להוט

- 1 בהתאם למעמדו ומצבו הרוחני אין לו שיכחות אליהם, שכל זה
2 העובדה שבכל זאת הוא שקוע בתאוות אלו בא מצד קלפת עמלק,
3 ויִדָּאג ויצטער על זה כו' (און ער זאל ווייטאגן ושיכאב לו
4 אויף דעם על כך), וְהִזְכִּירָה וְהִתְבּוֹנְנֹת הַנֶּ"ל במעמדו ומצבו
5 צריכה להיות בכל יום, שְׁזָהוּ
6 הַצּוּרִי הָרָאשׁוֹן "זכור דע
7 והתבונן את אשר עשה לך
8 עֲמֶלֶק", ולאִיזה מצב הביא אותך,
9 ומִזֶּה יבא לְבַטֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ,
10 וְעַל־יְדֵי־זֶה שיכיר היטב את מצבו
11 ויבטש את עצמו יְקַיֵּם אֶת הַצּוּרִי
12 הַשֵּׁנִי "תִּמְחָה אֶת זִכְרֵ
13 עֲמֶלֶק", שְׁעַל־יְדֵי הַבְּטוּשִׁים
14 יַעֲשֶׂה אֶת הַשְּׂבִירָה וְהַמְחִיָּה
15 שֶׁל קְלַפַּת עֲמֶלֶק.
16 וְעַל־יְדֵי־זֶה מחיית עמלק שבנפשו
17 יַעֲשֶׂה הָאֵדָם לֹא לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
18 יִתְבָּרֵךְ דִּירָה מְקוֹם רְאוּי לְגִלּוּי
19 אֱלוּקוֹת בְּמַתְּוֹנִים, בעולם הזה
- 20 הגשמי, כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁷³ אֵין הָשֵׁם שְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־
21 הוּא שְׁלֵם וְאֵין הַכֶּסֶּא שֶׁלְמַעֲלָה שְׁלֵם עַד שְׁיִמְחָה זֶרְעוֹ שֶׁל
22 עֲמֶלֶק, ועד אז המצב הוא כלשון הכתוב (בפרשת בשלח) המדבר על
23 מלחמת עמלק 'כס [ולא נאמר כסא] י"ה' ולא נאמר כל שם הוי' וְהִינּוּ,
24 שְׁעַל־יְדֵי שְׂבִירַת וּמְחִיַּת
25 עֲמֶלֶק לְגַמְרִי, פּוֹעֲלִים שְׁיִהְיֶה
26 "הָשֵׁם שְׁלֵם וְהַכֶּסֶּא שְׁלֵם",
27 שְׁזָהוּ השלימות של גילוי והשראת
28 השכינה בעולם עֲנִין דִּירָה לֹא
29 יִתְבָּרֵךְ, כְּפִי שְׁיִהְיֶה בְּקֶרֶב
30 מִמֶּשׁ עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ,
31 בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
- 1 שְׁמֻצָּד־עַצְמוֹ אין לוֹ שִׁיכּוֹת אֲלֵיהֶם, שְׁכָל זֶה בָּא
2 מִצַּד קְלַפַּת עֲמֶלֶק, וִיִּדָּאג עַל זֶה כו' (און ער
3 זאל ווייטאגן אויף דעם), וְהִזְכִּירָה וְהִתְבּוֹנְנֹת
4 הַנֶּ"ל צְרִיכָה לְהִיטּוֹת בְּכָל יוֹם, שְׁזָהוּ הַצּוּרִי
5 הָרָאשׁוֹן "זכור את אשר עשה לך עמלק", ומִזֶּה
6 יבא לְבַטֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה יְקַיֵּם אֶת
7 הַצּוּרִי הַשֵּׁנִי "תִּמְחָה אֶת זִכְרֵ עֲמֶלֶק", שְׁעַל־יְדֵי
8 הַבְּטוּשִׁים יַעֲשֶׂה אֶת הַשְּׂבִירָה וְהַמְחִיָּה שֶׁל קְלַפַּת עֲמֶלֶק.
9 יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּמַתְּוֹנִים, כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁷³ אֵין הָשֵׁם שְׁלֵם וְאֵין הַכֶּסֶּא
10 שְׁלֵם עַד שְׁיִמְחָה זֶרְעוֹ שֶׁל עֲמֶלֶק, וְהִינּוּ, שְׁעַל־יְדֵי שְׂבִירַת וּמְחִיַּת עֲמֶלֶק
11 לְגַמְרִי, פּוֹעֲלִים שְׁיִהְיֶה "הָשֵׁם שְׁלֵם וְהַכֶּסֶּא שְׁלֵם", שְׁזָהוּ עֲנִין דִּירָה לֹא יִתְבָּרֵךְ,
12 כְּפִי שְׁיִהְיֶה בְּקֶרֶב מִמֶּשׁ עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.

(73) ראה פירש"י ס"פ בשלח. תנחומא ס"פ תצא.

אגרות קודש

ב"ה, ח' אדר, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מג' אדר, אשר הרגיע את רוחי אחרי ששמעתי אשר לא הי' בטיב
הבריאות בחזירתו מכאן לעירו... וכנראה ממכתבו כבר ת"ל חזר לאיתנו.

ועי"ד הצחות י"ל ע"פ מרז"ל לאיתנו לתנאו, שתנאי התנה הקב"ה שיקיימו ישראל התומ"צ
ויתקיימו השמים והארץ, וידוע המבואר בספרי מוסר ובספרי חסידות אשר השמים כולל כל ענינים
הרוחניים והארץ כוללת כל הענינים הגשמיים, ואצל איש ואשה הישראלים הנה קיום דברים אלו תלויים
בקיום התומ"צ שהם הם הצנורות והכלים לכל עניניהם וכמ"ש אם בחקותי תלכו גוי' ונתתי גוי'...

נהניתי לקרות בסיום מכתבו אשר ביום א' העבר צריכה היתה להיות אסיפת נשי ובנות חב"ד,
ובטח היתה בהצלחה ובאופן שעוד גדל אצלן הרצון להוסיף אומץ בעבודתן לימים יבואו ובפרט בחדש
אדר שעוד מתחלת החדש הרי מרבין בשמחה מפני חג הפורים שבו, ואשר אף שגם על חנוכה ופסח
אמרז"ל שאף הן היו באותו הנס, הרי מובלטה ביותר השתתפות הנשים בימי הפורים.

ולסיים בד"ת מה דמתחיל במכתבו הוא, בענין נתינת שלום לרבו וציין ג"כ לשו"ע יו"ד סי'
רמ"ב סעיף ט"ז, הנה יעויין בנ"י השו"ע. וידוע שזהו ג"כ מהחילוקים דבין בני ארץ ישראל ובני בבל
- וכמובא בספר חלופי מנהגים, ובאשר אין הספר מצוי הנני מעתיק הצינונים. ברכות כז, ב. נזיר כ, ב.
(עיי"ש חילוק גירסת הרי"ף והרא"ש) ובמעדני יו"ט שם. ב"ק עג, ב ובתוס' ויפ"ע שם. שבועות לב, א.
(עיי"ש). בירוש' ברכות ונזיר שם.

בס"ד. שיחת חג הפורים ה'תשח"י

בלתי מוגה

...לב. והנה, כיון שגופו של יהודי נדמה לגופי אומות העולם, הרי מובן, שגם צרכי ועניני הגוף משתווים בחיצוניותם לצרכי ועניני גופי אומות העולם. וזהו ענין "עמי הארץ" שבישראל גופא:

עניני התורה ומצוות שבישראל – אינם שייכים אצל אומות העולם, "עמי הארץ" כפשוטם, ובהם מודגשת מעלתו של איש ישראל, ש"ה' הוא נחלתו"¹⁴², ולכן ניתנו לו רמ"ח פיקודין שהם רמ"ח אברים דמלכא¹⁴³;

אבל ישנם גם עניני הרשות, צרכי הגוף ועניניו, אכילתו ושתייתו וטיולו ומסחרו כו' (כל עשרת הדברים שנימנו ברמב"ם¹⁴⁴), אשר, לעיני בשר שוים הם אצל איש ישראל כמו אצל עמי-הארץ, להבדיל, ובמילא, ענינים אלו הם בבחינת "עמי הארץ" שבישראל גופא¹⁴⁵. ובענין זה היא הבחינה לידע שיהודי זה הוא בעל מסירת-נפש ("א' מסירת-נפש איד"):

ב'שולחן ערוך' אין אמנם ציווי על מסירת-נפש, אבל, הדין הוא שכאשר יהודי אומר "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד"¹⁴⁶, אזי צריך להיות "אמליכתי למעלה למטה ולד' רוחות"¹⁴⁷. ובפרט על-פי הפירוש הפנימי, שב'קריאת שמע' צריך להיות הענין דמסירת-נפש בכח, כפי שממשיכים מיד לאחר-יזה: "ואהבת את ה' אלקיך גו' בכל נפשך", "אפילו נוטל את נפשך", "ובכל מאדך", "בכל מדה ומדה שהוא מודד לך", דהיינו אפילו יסורים שקשים ממיתה, כמאמר רבותינו ז"ל¹⁴⁸ "אילמלי נגדוה כו'", וגם באופן כזה צריך להיות "ואהבת", "לקבולינהו בשמחה"¹⁴⁹ – "עבדו את ה' בשמחה".

ובכן: הצורך להתנהג כן כאשר יהודי נמצא בעניניו, דהיינו בעניני יהדות, תורה ומצוות – הוא בדרך הפשיטות, אבל עדיין אין זו ראייה שיהודי זה מיישם את מה שהקב"ה מצפה ממנו;

אימתי יודעים ש"ליהודים היתה אורה", היינו שנמצאים במקום של אורה, ובמילא לא נכשלים כו', ומתנהגים כדבעי – כאשר גם "עמי הארץ מתייהדים", היינו, שגם עניניו של יהודי שנקראים בשם "עמי הארץ", אכילה ושתייה טיול ומסחר כו', שבהם נראים בני ישראל כמו עם בין העמים, הנה גם הם "מתייהדים", שניכר שהם מונהגים על-ידי איש ישראל¹⁵⁰.

לג. ועוד זאת:

ההנהגה בעניני הרשות יכולה להיות באופן שלא יהיה ניגוד לענין התורה ומצוות, ולדוגמא, בשבת ו'יום טוב' אינו שייך לעניני מסחר ועובדין דחול, כולל גם בזמן דתוספת שבת ו'יום טוב', אף-על-פי שלכמה דעות אין זה אלא מדרבנן¹⁵¹, וגם בימות החול בעסקו בעניני המסחר, אינו שייך לענינים של הסגת גבול, לשון הרע, ואפילו לא אבק לשון הרע, אף-על-פי שאין זה אלא מדרבנן¹⁵².

הנהגה כזו מוכיחה אמנם ש"עמי הארץ מתייהדים", היינו, שניכר שהענינים הנקראים "עמי הארץ" מונהגים על-ידי יהודי; אבל, עדיין אין זה מספיק, אלא צריך להיות גם הענין ד"נפל פחד היהודים עליהם":

"פחד היהודים" הוא המעמד ומצב דיראת ה' בעת ההתעסקות בענינים שנקראים בשם "יהודים" – בעת התפילה, לימוד התורה וקיום המצוות, והיינו, שההתעסקות בענינים אלו היא מצד פחד ה', באופן

(142) ראה רמב"ם ה' שמיטה ויובל בסופן.

(143) ראה תקו"ז ת"ל (ער, סע"א).

(144) ה' דעות רפ"ה.

(145) ראה גם לקו"ת דרושי שמע"צ ז, ד – הובא במכתב ח'.

אדר שנה זו (אג"ק חט"ז ע' שכת).

(146) ואתחנן ו, ד.

(147) ברכות יג, ב.

(148) כתובות לג, רע"ב.

(149) ברכות ס, ב.

(150) ראה גם מכתב כ' אדר שנה זו (אג"ק שם ע' שמח):

"דאָס וואָס האָט זיך געערעדט היינטיקן פורים כו'".

(151) ראה לקו"ש ח"ט ע' 58 הערה 20.

(152) ראה אנציק' תלמודית ערך אבק (כרך א ע' ק ואילך).

וש"נ.

ש"גזירה גזרתי חוקה חקקתי" 153 "ואין לך רשות להרהר בהן" 154, ועד שאפילו בענינים שכליים אמרו
 חכמינו ז"ל 155 "אל יאמר אדם אי-אפשי בו" אלא אפשי, ומה אעשה שאבי שבשמים גזר עלי", והיינו,
 שעומד באימה ובראה, בידעו ש"ה' נצב עליו . . ומביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי" (כמו
 שכתב רבינו הזקן בתניא 156).
 ו"פחד היהודים" זה צריך להיות גם "עליהם", על "עמי הארץ", עניני הרשות של בני ישראל – שהרי
 "ה' נצב עליו" באופן תמידי, בכל מקום ובכל זמן, אפילו בעת השינה, שלכן "אדם מועד לעולם בין
 ער בין ישן" 157, כי, אילו היה אצלו הענין ד"פחד היהודים עליהם", אזי לא היה קורה מעשה הנזק 158.
 וכאשר רואים ש"נפל פחד היהודים עליהם", היינו, שיראת ה' שישנה בשעת לימוד התורה ובשעת
 תפילת שמונה-עשרה ובשעת תפילת נעילה ביום הכיפורים לפנות ערב ("פחד היהודים"), ישנה גם על
 "עמי הארץ", בשעת אכילתו ושתייתו ובעסקו במשאו ומתנו – הרי זו ראייה שנעשה הענין דפורים,
 "ונהפוך הוא", ו"ליהודים היתה אורה", ובמילא הולכים לבטח בדרך המלך, מלכו של עולם.
 לד. והנהגה כזו פועלת גם על "עמי הארץ" כפשוטם – כמו שכתוב 159 "וראו כל עמי הארץ כי שם
 ה' נקרא עליך ויראו ממך":
 אימתי יכול גוי לראות יהודי ולדמות את עצמו אליו – אין זה בשעה שיהודי מתפלל ולומד תורה
 ומקיים מצוות, כיון שהגוי אינו שייך לענינים אלו, שהרי "עובד כוכבים-ומזלות שעוסק בתורה חייב
 מיתה" 160, וגוי שהניח תפילין לא עשה ולא כלום 161;
 אבל כאשר הגוי רואה יהודי באכילתו ושתייתו, שבזה יכול להידמות אליו, כיון שנכנס באמצע
 אכילתו, לאחר שברך ברכה ראשונה וקודם שברך ברכה אחרונה, ועל-דרך-זה בשעה שעוסק במשאו
 ומתנו 162 ובכל עניניו הגשמיים שבעולם הזה הגשמי – שאז "וראו כל עמי הארץ", שרואים אותו
 ומשתווים אליו,
 ועל-ידי-זה – "ויראו ממך", כיון שגם אז "שם ה' נקרא עליך", כדרשת חכמינו ז"ל 163 "אלו תפילין
 שבראש" – תפילין דייקא, שאסור להסיח דעתו מהם וצריך לזכור את ה"אזכרות" שבתוכם 164, שזהו
 ענין "פחד היהודים", ובמילא מתבטלים כל הקטרוגים והנסיונות כו' שבאים מצד הגוים.
 לה. וענין זה מהווה הוראה לכל המקומות ולכל הזמנים:
 צריך לדעת שאינו-יהודי אינו יכול לפעול העלם והסתור על יהודי, שהרי יהודי הוא "חלק אלקה
 ממעל ממש", א איד איז דער אויבערשטער... ובמילא צריכים הגויים להתבטל "כהמס דונג מפני אש" 165.
 והסיבה לכך שאינם בטלים בפועל היא – כיון שהאלקות שאצל היהודי היא בהעלם. וזהו מה שכתוב 166
 "באמור אלי (הגוי ליהודי) כל היום איה אלקיך": הרי אתה בן אברהם יצחק ויעקב, ואם כן, מדוע אינו
 ניכר בך במשך כל היום (בהנהגתך בעניני הרשות) שהקב"ה הוא "אלקיך", כחך וחיותך? ...! ואז יכולים
 להיות ענינים של גזירות כו', שגורמים להיפך השמחה – כמו שכתוב בתחילת הפסוק "היתה לי דמעות".

קיום המצוות לא-תעשה במסחר, ישב ולא עבר עבירה כו'
 (קידושין לט, סע"ב) – גם זה שולל מציאות הנכרי (כנ"ל),
 אבל כשרואה איך שיהודי אוכל ושותה, שלזה יש לו שייכות
 ג"כ, ומ"מ רואה שבאכילת היהודי יש פחד ה' עליו – זה כבר
 נרגש בו באופן פנימי, ונופל פחד היהודי (כפשוטו) על עמי הארץ
 (כפשוטו) עד שמתייהדים – פעולה בפנימיות.
 (163) ברכות ו, א. וש"נ.
 (164) מנחות לו, ב. רמב"ם הל' תפילין פ"ד הי"ד. שו"ע
 אדה"ז או"ח רסכ"ח.
 (165) תהלים סח, ג. וראה גם תניא פ"ט.
 (166) שם מב, ד. וראה תו"מ ח"ז ע' 255.

(153) מדרש תהלים (באבער) ט, ב.
 (154) יומא סז, ב.
 (155) תו"כ קדושים כ, כו.
 (156) רפ"מ א.
 (157) ב"ק כו, סע"א (במשנה). וש"נ.
 (158) ראה גם תו"מ ח"י"ג ע' 47. וש"נ.
 (159) תבוא כח, יו"ד.
 (160) סנהדרין נט, רע"א. רמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט.
 (161) ראה תו"א שמות נג, ד.
 (162) ובפרטיות יותר: גם כשרואה שיהודי נזהר במסחרו
 מהשגת גבול ולשון הרע כו', אין זה פועל עליו באופן פנימי, כי

- 1 אבל כאשר הגוי אינו יכול לשאול "איה אלקיך", כיון ש"ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך"
- 2 — אזי "נפל פחד היהודים עליהם" (לא רק "פחד היהודים" שבשעת התורה והתפילה, ולא רק על "עמי הארץ" בפנימיותם, עניני הרשות של בני ישראל, אלא גם) — על "עמי הארץ" כפשוטם, "ויראו ממך",
- 3 שלא זו בלבד שאינם ענין המנגד המעלים ומסתיר, אלא שהם כקליפה סביב הפרי ששומרת על הפרי¹⁶⁷.
- 4 וזהו שאומרים ליהודי שניתן לו העולם כולו — "כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה"¹⁶⁸, "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם"¹⁶⁹, היינו, שכאשר יתנהג באופן שיהיה ניכר עליו ש"שם ה' נקרא עליך", לא רק בעבודתו בעניני תורה ומצוות ("היהודים"), אלא גם באכילתו ובשתייתו ו"בכל דרכיך", אזי יראה שכל העולם לא נברא אלא בשבילו, כדי שיהיה לו כל המצטרך בבני חיי ומזונה וריחא,
- 5 ואז — כמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה¹⁷⁰ וסוף הלכות מלכים — יוכל לעבוד את ה' מתוך מנוחה,
- 6 כיון שלא יהיו כל הענינים המבלבלים, ובמילא "תרבה הדעה והחכמה", עד ש"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"¹⁷¹.
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12

* * *

- 13 לו. בסיפור המגילה אודות התוצאות של נס פורים, נאמר: "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר". וישנו מאמר של רבינו הזקן משנת תקס"ג-סד "דיבור המתחיל" זה¹⁷², וזה לשונו:
- 14 "ליהודים היתה אורה וכו'. יש להבין מהו לשון אורה בלשון נקבה, ולא אמר אור (כמו שכתוב¹⁷³ "תורה אור"). אך הענין הוא, דפירוש אורה הוא מלשון מאירה שממנו נמצא מציאות האור, והוא לשון מפעיל כמו מאכיל משכיל כו'".
- 15 [והיינו, שהמדובר כאן אינו אודות התורה כפי שהיא כבר בגילוי, שמלמדת ומורה דרך כו', אלא אודות מקור ושורש התורה, שממנו נמשך הענין ד"תורה אור"].
- 16 וממשיך לבאר הענין באריכות לפי-ערך, ונכלל גם — בהרחבה קצת ובתוספת ביאור — בדרושי פורים שב"שערי אורה" לאדמו"ר האמצעי בסוף¹⁷⁴.
- 17 והיינו, שאף-על-פי שישנו כבר הענין ד"תורה אור" שניתן בשעת מתן תורה בשנת ב'תמ"ח על-ידי המקבל הראשון, מכל-מקום, צריך להיות מחדש המשכת מקור התורה שממנו נמשכת התורה, שזהו ענינו של פורים — "ליהודים היתה אורה", מקור התורה, שעל-ידי-זה נעשה "תורה אור".
- 18 לז. ויובן פשטות הענין — על-פי דברי הגמרא¹⁷⁵ בפירוש הפסוק¹⁷⁶ "על מה אבדה הארץ גו' על עזבם את תורת גו'", שאכן למדו תורה, אבל "שלא ברכו בתורה תחילה":
- 19 נוסח ברכת התורה הוא: "נותן התורה" — לשון הוה¹⁷⁷, והיינו, שהתורה ניתנת עוד הפעם ממקורה ושרשה.
- 20 אבל כאשר לימוד תורה הוא בלי קשר עם מקור ושורש התורה — הרי זה נקרא "עזבם את תורת", ומצד זה "אבדה הארץ". היינו, שלא זו בלבד שאינו משיב את הארץ, כמו שנתבאר לעיל במאמר¹⁷⁸ בפירוש הכתוב¹⁷⁹ "אתהלך לפני ה' בארצות החיים", דקאי על גן-עדן, שעל-ידי עבודתו של יהודי
- 21
- 22
- 23
- 24
- 25
- 26
- 27
- 28
- 29
- 30
- 31

זכור) תשט"ז (ת"מ חט"ז ע' 107 ואילך).

(173) משלי ו, כג.

(174) סד"ה וקבל היהודים פל"ב ואילך.

(175) ב"מ פה, סע"א ואילך. נדרים פא, א.

(176) ירמ' ט, יא-יב.

(177) ראה של"ה כה, א. לקו"ת תוריע כג, א. ובכ"מ.

(178) פ"ג (לעיל ע' ד' ואילך).

(179) תהלים קטז, ט.

(167) ראה סנהדרין נט, ב: חבל על שמש כו'. של"ה בהקדמה

(יז, ב).

(168) ברכות ו, סע"ב. וש"נ.

(169) סנהדרין לז, סע"א (במשנה).

(170) ספ"ט.

(171) ישעי' יא, ט.

(172) נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז תקס"ד ע' סב ואילך (כ"ק

אדמו"ר שליט"א אמרו בהתוועדות שלאח"ז — ש"פ תשא, ט"ז

אדר (לקמן ע' 180 ואילך). וראה גם ד"ה זה (דש"פ תצוה, פי

1 "לעבדה ולשמרה"¹⁸⁰ משביח הוא את הארץ - אלא אדרבה, שגורע בארץ כמו שהיא מצד עצמה - "אבדה
2 הארץ". וכדי לקשר את התורה עם שרשה ומקורה, צריך להיות הענין ד"ברכו בתורה תחילה".

3 והענין בזה:

4 בברכת התורה אומרים "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", והיינו, שהתורה נמצאת
5 אצלנו לא בדרך מקרה, ולא בכח עצמו, מצד גודל מעלת השכל או שאר ענינים של מעלות עצמו, אלא
6 רק בגלל ש"בחר בנו מכל העמים", בחירה דייקא, היינו, שאף שאצלו יתברך "כחשכה כאורה"¹⁸¹,
7 מכל-מקום, בחר בנו בבחירתו החפשית ליתן לנו את התורה.

8 ועוד זאת, ש"נתן לנו את תורתו" - את התורה שהוא בעצמו לומד, ולא עוד אלא שלומדה באופן של
9 יגיעה כביכול,

10 - שהרי לימוד התורה צריך להיות באופן של יגיעה דוקא, כמאמר רבותינו ז"ל "לא יגעת ומצאת
11 אל תאמין" (וכידוע¹⁸² שדווקא על-ידי יגיעה 'לוקחים' את עצמותו יתברך), וכיון ש"מגיד דבריו ליעקב
12 גו"¹⁸³, "מה שהוא מצוה לישראל הוא עושה"¹⁸⁴, הרי גם לימודו של הקב"ה ש"קורא ושונה כנגדו"¹⁸⁵
13 הוא באופן של יגיעה כביכול -

14 והרי מובן, שאפילו אם לימוד התורה של הקב"ה היה "לא בעמל לא ביגיעה"¹⁸⁶, הנה גם אז לא
15 שייך ששכל האדם יוכל להשיג את השכל שלמעלה, ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר אודות מדרגת
16 התורה שגם למעלה אינה אלא באופן של יגיעה¹⁸⁷, הרי בוודאי ובפשיטות שאין ביכולת שכל האדם
17 להשיגה!

18 ואין זה אלא שבחסד עליון "ירדה התורה ממקום כבודה שהיא רצונו וחכמתו יתברך ואורייתא
19 וקודשא-בריך-הוא כולא חד . . ומשם נסעה וירדה . . ממדרגה למדרגה . . עד שנתלבשה בדברים
20 גשמיים וענייני עולם הזה שהן רוב מצוות התורה ככולם והלכותיהן ובצורפי אותיות גשמיות בדיו על
21 הספר . . כדי שתהא כל מחשבה תפיסא בהן כו'" (כמבואר בתניא¹⁸⁸).

22 ולכן יש צורך ב"נותן התורה" בכל יום מחדש - כדי שיוכלו לקבל את התורה שמצד עצמה היא
23 חכמתו ורצונו של הקב"ה.

24 לח. והנה, ידוע שכל הענינים הם באופן של כלל ופרט¹⁸⁹. ולכן, כשם שבכל יום צריכים לומר ברכת
25 התורה ולקבל את התורה מחדש, "נותן התורה" לשון הוה, כמו כן ישנו כללות הענין במשך השנה -
26 ב"זמן מתן תורתנו".

27 וכיון שבפורים "קיימו מה שקבלו כבר"¹⁹⁰, לכן גם בפורים ההמשכה היא ממקור התורה, וזהו מה
28 שכתוב בפורים "ליהודים היתה אורה", לשון מפעיל, שממנו נמצא הענין ד"תורה אור", ואדרבה: כיון
29 שבפורים הוא הקיום על "מה שקבלו כבר", צריכה להיות ההמשכה ממקום עליון עוד יותר.

30 לט. והנה, כשם שכל ענין שבעולם ישנו תחילה בתורה, כמאמר¹⁹¹ "אסתכל באורייתא וברא עלמא",
31 הרי גם בתורה גופא ישנו החילוק שבין "תורה אור" ל"אורה", מקור התורה. ובכללות - הרי זה החילוק
32 שבין נגלה דתורה ופנימיות התורה¹⁹²:

33 נגלה דתורה הוא ענין הלכות התורה כפי שנתלבשו בענייני עולם הזה הגשמי. ואילו פנימיות התורה,
34 שבה מדובר אודות אלקות שלמעלה מהעולם, ענין הספירות וכו', וגם כפי שאלקות מלוכש בעולמות -
35 הרי זה שורש ומקור התורה כפי שהוא בתורה גופא.

187 (זהו עוד יותר ממעלת הנפיחה על הדיבור - תניא
אגה"ת פ"ד.

188 פ"ד.

189 ראה חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ.

190 שבת פח, א.

191 זח"ב קסא, רע"ב.

192 ראה גם תו"מ חכ"א ס"ע 225. וש"נ.

180 בראשית ב, טו.

181 תהלים קלט, יב.

182 ראה המשך תרס"ו ע' שכו ואילך.

183 תהלים קמז, יט.

184 שמו"ר פ"ל, ט.

185 ראה תדבאר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתולד.

186 לשון חז"ל - ב"ר פ"ג, ב. וש"נ.

1 וכשם שברכת התורה היא באופן ד"ברכו בתורה", היינו, שכלימוד התורה (נגלה דתורה) גופא ניכרת
2 ההשפעה של ברכת התורה, "נותן התורה" לשון הוה, שניכרת החשיבות והחביבות שכלימוד התורה
3 (כמו שכתב רבינו יונה¹⁹³) – כמו כן צריך להיות לימוד פנימיות התורה באופן שיחדור ויומשך ויתאחד
4 עם לימוד נגלה דתורה, והיינו, שלימוד פנימיות התורה אינו ענין בפני עצמו, ענין וחלק נוסף בתורה, אלא
5 לימוד פנימיות התורה נוגע גם ללימוד נגלה דתורה, שעל-ידי-זה נעשה גם לימוד נגלה דתורה מתוך
6 חיות יתירה ("מיט אן אנדער לעבעדיקייט און מיט אן אנדער חיות")¹⁹⁴.

7 מ. וזהו ענינה של ישיבת תומכי תמימים:

8 עד אז היה הסדר שבישיבות למדו נגלה דתורה, ואילו לימוד פנימיות התורה היה ענין בפני עצמו,
9 ללא קשר ללימוד נגלה דתורה, לימוד הישיבות.

10 וחדושה של ישיבת תומכי תמימים – כשהגיע הזמן לכך, שהרי "את הכל עשה יפה בעתו"¹⁹⁵ –
11 שסדר הישיבה הוא שלימוד נגלה דתורה ולימוד פנימיות התורה הם ביחד¹⁹⁶, "יחדיו יהיו תמים"¹⁹⁷,
12 והיינו, שכלימוד הנגלה ניכר שהלומד למד תחילה חסידות, וכלימוד החסידות ניכר שהלומד הוא למדן
13 גם בנגלה¹⁹⁸, שהרי "לא עם הארץ חסיד"¹⁹⁹. וזהו ענין התמימות – שישנם הן החיצוניות והן הפנימיות
14 בשלימותם.

15 ועל-ידי-זה נשלמת גם הפעולה ד"ויטע אשל"²⁰⁰ להשיב את הארץ, שהוא ענין גן-עדן (היפך הענין
16 ד"אבדה הארץ" כנ"ל סעיף לז) – שלא תהיה כפי שהיא מצד עצמה ש"גן לחוד ועדן לחוד"²⁰¹, "ונהר
17 יוצא מעדן להשקות את הגן"²⁰², אלא ימשיכו ב"גן" את ה"עדן" עצמו, שהוא ענין זיו תורתן ועבודתן,
18 שכר מצוה מצוה (כמו שנתבאר לעיל במאמר).

19 מא. והנה, ב"עשר גליות (ש)גלתה שכינה"²⁰³ – שחוזרים ונשנים מזמן לזמן ומדור לדור – ישנם גם
20 הגליות שגלתה תומכי תמימים (כדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר²⁰⁴), עד שנתייסדה ישיבת תומכי תמימים
21 בחצי כדור התחתון, לפני ח"י שנה, בשושן-פורים²⁰⁵.

22 ועל-פי האמור לעיל – הרי הכוונה בזה היא שלא יהיה רק באופן של "תורה אור", אלא באופן
23 ש"ליהודים היתה אורה", לשון מפעיל, היינו, לפעול ולהמשיך "תורה אור" בכל מקום שהשפעתו וידו
24 מגעת. ובענין זה אין שליטה למדידות והגבלות הזמן:

25 מהחילוקים שבין נגלה דתורה לפנימיות התורה – שנגלה דתורה, כיון שעוסקת בכירור עניני עולם
26 הזה שהרשעים גוברים בו וכו'²⁰⁶, ולכן נקראת בשם 'עץ הדעת טוב ורע'²⁰⁷, הרי היא מדודה בהגבלות
27 העולם; מה-שאין-כן פנימיות התורה שנקראת 'אילנא דחיים'²⁰⁸, 'עץ החיים'²⁰⁷, שעל-זה נאמר²⁰⁹ "וחי
28 לעולם" – הרי מצד עצמה היא למעלה מ'עץ הדעת טוב ורע', אלא שממנה נמשך גם ב'עץ הדעת',
29 ועל-ידו גם בעניני העולם, שגם בהם יומשך ענין החיות, וחיים נצחיים.

30 ומזה מובן גם בנוגע לחידוש של תומכי תמימים – שלימוד פנימיות התורה יהיה באופן שימשך גם
31 בנגלה דתורה, ועל-ידי-זה גם במעשה המצוות, ועל-ידי-זה גם "בכל דרכיך דעהו" – שענין זה הוא

(203) ר"ה לא, א (לגירסת היל"ש משלי רמז תתקנט).
(204) ראה גם סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 549. תנש"א ח"ב ע'
640 ואילך. תשנ"ב ח"ב ע' 471. וש"נ.
(205) ראה שיחת ט"ו אדר"ש, שושן פורים ה'ש"ת (סה"ש קיץ
ה'ש"ת ס"ע 20 ואילך).
וראה גם מכתב יו"ד כסלו וח"י טבת שנה זו (אג"ק חט"ז ע'
קלו וע' ריח).
(206) ראה תניא פ"ו. פכ"ד.
(207) בראשית ב, ט.
(208) זח"ג קכד, ב (ברע"מ).
(209) שם ג, כב.

(193) הובא בר"ן לנדרים שם.
(194) ראה סה"ש תש"ג ע' 149.
(195) קהלת ג, יא. וראה קה"ר עה"פ.
(196) ראה שיחת שמח"ת תרנ"ט – סה"מ תרנ"ט (הוצאת
תנש"א) בהוספות ס"ע רכז. ועוד.
(197) לשון הכתוב – תרומה כו, כד.
(198) ראה גם לעיל ע' 64.
(199) אבות פ"ב מ"ה.
(200) וירא כא, לג.
(201) ברכות לד, ב.
(202) בראשית ב, יו"ד.

למעלה מהשינויים של זמן ומקום, שכן, מדידות והגבלות הזמן והמקום אין להם שליטה על "אילנא דחיי".

מב. אמנם, ישנם אלו הטועים ואומרים שענין זה היה לפני ח"י שנה, וכיון שמאז עברו כמה וכמה שנים, אזי נעשה בזה ענין של שינוי או ענין של חלישות חסר-שלום.

והמענה לזה – מה שכתוב בירושלמי²¹⁰ על הפסוק²¹¹ "כי לא דבר ריק הוא מכס", "ואם הוא ריק, מכס הוא, למה שאין אתם יגיעין בתורה" (כי בתורה אין דבר ריק): אם אכן ישנם ענינים של חלישות – הרי זה "מכס", מצד המקבלים, ואין להם לתלות את החסרון בענין נעלה יותר.

ועוד זאת, שאצל המקבלים גופא – אין זה מצד הפנימיות שלהם [כמדובר לעיל (סעיף כד) פסק-דין הרמב"ם שמצד פנימיותו רוצה כל אחד מישראל לעשות רצונו של הקב"ה – כפי ש"גלה סודו אל עבדיו הנביאים"²¹², רבותינו נשיאינו, כולל גם הענין העיקרי דהתייסדות ישיבת תומכי תמימים], כי אם מפני שיצרו הרע אנסו, ולפעמים הרי זה באופן ש"תחילתו באונס וסופו כו"ר... (כלשון הגמרא²¹³), ומצד זה נעשה אצלו "דבר ריק", ואחר-כך מחפש לתלות החסרון בענין אחר.

והעצה לזה – כפי שנתגלה בזמנים האחרונים דבר חדש בחכמת הרפואה, וישנו כבר בתורה מכמה שנים ודורות לפני-זה:

מהטיפולים החדשים – להסביר לחולה-רוח רחמנא-ליצלן את הסיבה שהביאה אותו למעמד ומצב הנקרא כאן: "נערוועז", או "מענטעלי סיק", או "עמאָשינעלי דיסטערבד"²¹⁴ (עצבני, חולה רוח, מעורער ברגשותיו), ועל-ידי-זה יתרפא – שיראה שביכולתו לצאת מזה, כיון שיודע באיזו דרך נדבק הדבר אליו.

וזהו הפתגם²¹⁵ המובא בתורת החסידות ובספרים שלפני התגלות תורת החסידות: ידיעת המחלה חצי תרופה. והיינו, שיש להסביר לאדם שסיבת מחלת-הרוח הנ"ל היא – לפי שאינו מכוין לכוונה העליונה ש"היא חכמתכם ובינתכם"²¹⁶, ולכן הוא "מענטעלי סיק", וכאמור, ש"אין אדם חוטא אלא-אם-כן נכנס בו רוח שטות".

והחידוש של תורת החסידות – שמסבירים לאדם לא רק את הסיבה שבגללה נעשה חולה, אלא יתירה מזה, שמצד עצמו אינו שייך לזה כלל, וענין זה כשלעצמו הוא חצי תרופה.

ובנידון-דידן – העצה היא לידע דברי הירושלמי הנ"ל, שבענינים של תורה בכלל, הנה "לא דבר ריק הוא", "ואם ריק הוא" [שהרי לא מכחישים את המציאות, שמתהלכים אנשים וצועקים: כאן יש חלישות, ושם יש ענין שלא נשלם ("ניט דערטאָן"), ענין זה אינו כדבעי, וענין זה צריך לשנות ולהחליף וכיו"ב] – "מכס הוא", היינו, שהחסרון הוא בְּאוֹמֵר ("אין דעם זאָגער"), במקבל התורה.

ובמכל-שכן וקל-וחומר כאשר מדובר בנוגע למקום שבו לומדים פנימיות התורה, "אילנא דחיי", וגם לימוד נגלה דתורה, אילנא דטוב ורע, הוא באופן שקשור עם "אילנא דחיי", כנ"ל.

מג. המורם מכל האמור:

כיון שנמצאים כאן אחדים מהתלמידים שלפני ח"י שנים יסד כ"ק מו"ח אדמו"ר עמהם את ישיבת תומכי תמימים בארצות-הברית, ועל-ידה בכל חצי כדור התחתון, אשר, בשעה של יסוד דבר חדש עומדים בהתרוממות ובהתעוררות – צריך לידע שענין זה עומד בתקפו, ו"בכל יום יהיו בעינין חדשים"²¹⁷ ממש כיום הווסדם וכיום הבראם.

לשונות... אבל תוכנם אחד הוא.

(215) ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ריש ע' 149. תש"ג ע' 18. וראה

גם אג"ק ח"ד ע' רפד. תו"מ ח"ז ס"ע 142. וש"נ.

(216) ואתחנן ד, ו.

(217) פרש"י שמות יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז.

(210) פאה פ"א ה"א.

(211) האזינו לב, מז.

(212) עמוס ג, ז.

(213) כתובות נא, ב.

(214) כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר: אם נמצא כאן מישהו שיודע אנגלית יותר טוב – יוכל למצוא עוד כו"כ

- 1 ואם ישנה איזו חלישות – הרי זה רק אצל אלו שצריכים לקבל זאת, וכיון שיודעים שהחלישות היא
2 אצלם, הרי בידם תלוי הדבר לתקן זאת. ואלו שמתהלכים ושותקים ואינם עושים מאומה, ורק אומרים
3 שפלוגי אשם – הרי רואים מהי התוצאה מזה;
4 הן אמת ש"שב ואל תעשה עדיף"²¹⁸, כיון שיכולים לישון רגועים יותר ("מ'קען שלאָפן רואיקער")...
5 ומה גם בפורים, שישנה ה"המצאה" לצאת ידי־חובת "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע כו'"
6 על־ידי שינה²¹⁹, שאז "לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"... – אבל לא זוהי התכלית;
7 התכלית היא – להיות יהודי חי ("אָ לעבעדיקער איד"), ער, תמים ושלם בכל אבריו ובכל גידיו²²⁰,
8 וכאמור, שענין התמימות הוא באופן שהחיצוניות והפנימיות, נגלה וחסידות, הם ביחד, ועבודתו היא
9 באופן שניכר אצלו "פחד היהודים", ועד שזה פועל שגם "עמי הארץ מתייהדים", ועל־ידי־זה "ליהודים
10 היתה אורה", לשון מפעיל, היינו, שלא זו בלבד שנעשה אור במקום זה, אלא שמפעיל זאת בכל מקום
11 שיכולה ההשפעה להגיע בכוחם של רבותינו נשיאנו מייסדי ישיבת תומכי תמימים.
12 והמורם מכל האמור:
13 ישיבת תומכי תמימים נתייסדה על־ידי הרביים הנשיאים, ו"בתר רישא גופא אזיל"²²¹, היינו, שהקשר
14 הוא למעליותא, ולא להיפך חס־ושלום.
15 ובמילא, מעצמו מובן שישנם בתקפם כל הכוחות שהרביים הנשיאים השפיעו, וממשיכים להשפיע
16 גם עתה, בישיבות תומכי תמימים בכל מקום שהם, ובפרט בחידוש שנוסף לפני ח"י שנים בהתייחסות
17 ישיבת תומכי תמימים בחצי כדור התחתון.
18 אלא שצריכים אנו לשאוב – כפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר²²² אודות דברי ה'צמח צדק' על המאמר
19 של אדמו"ר הזקן שהיה זה על־דרך דברי הגמרא²²³ "שמשם היו שואבין כו'" – שיכולים לילך ולשאוב,
20 "שעפן און שעפן"... עד ביאת משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.
21 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה בידו הקדושה לתלמידים הנ"ל לומר לחיים, והורה שירקדו יחד,
22 וכדי להשלים מנין – יצטרפו אליהם גם מההנהלה והתלמידים שעמהם נתייסדה ישיבת תומכי תמימים
23 בראשונה, לפני ששים שנה, וכ"ק אדמו"ר שליט"א בעצמו עמד מלוא קומתו ורקד על מקומו].

* * *

- 24 מד. ידועה השיחה שאמר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן²²⁴, מייסד ישיבת תומכי תמימים
25 הראשונה, וכ"ק מו"ח אדמו"ר חזר עליה ופרסמה²²⁵, על יסוד מאמר רבותינו ז"ל²²⁶ "כל היוצא למלחמת
26 בית דוד כותב גט כריתות לאשתו".
27 ונקודת הדברים – שכיון שנמצאים עתה בדור דעקבתא דמשיחא, שאז ישנם אלו "אשר חרפו אויבך
28 ה' אשר חרפו עקבות משיחך"²²⁷, אזי נוגע הענין ד"מלחמת בית דוד".
29 ואלו שצריכים לצאת "למלחמת בית דוד" הם תלמידי תומכי תמימים – שהרי במלחמה צריכים לא
30 רק את המפקדים העומדים "בראש העם"²²⁸, אלא צריכים גם את אלו שהם "כל יוצא צבא בישראל"²²⁹,
31 וכמבואר בהמשך המאמרים דיום ההילולא, באתי לגני²³⁰, בנוגע לסדר הצבא, שאף־על־פי שהשכר
32 ותפארת הנצחון ניתן לשרים העומדים בראש החיל, מכל־מקום, אלו שפועלים את הנצחון בפועל – הם
33 אנשי החיל, אנשי הצבא שעומדים על משמרתם במלחמת תנופה, ופשיטא – במלחמת מגן.

(225) נדפסה בקונטרס ער"ח תמוז תש"ב (לקו"ד ח"ד תשפז,
ב ואילך. ולאח"ז בסה"ש תש"ב ס"ע 141 ואילך).
(226) שבת נו, א. וש"נ.
(227) תהלים פט, נב.
(228) רמב"ם הל' מלכים פ"ז ה"ד.
(229) במדבר א, ג. ועוד.
(230) תש"י פי"א (סה"מ תש"י ע' 132).

(218) עירובין ק, סע"א.
(219) ראה רמ"א אור"ח סתרצ"ה ס"ב.
(220) ראה לקו"ת נצבים מה, ג. ובכ"מ.
(221) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.
(222) סה"ש תרצ"ז ע' 162 (נעתק ב"היום יום" טז תשרי).
(223) ירושלמי סוכה פ"ה ה"א.
(224) שמח"ת תרס"א.

ולכן צריך להיות אצלם הענין ד"כותב גט כריתות לאשתו" – שקאי בכללות על עניני העולם,¹
 ובפרטיות יותר על עניני הגוף, שהרי הנשמה והגוף נמשלו לאיש ואשה²³¹, והיינו, שמלבד הרצון הפנימי
 והנקודה הפנימית של מילוי הרצון העליון, מנותק הוא ("ער איז אָפּגעשניטן") מכל שאר הענינים.³
 כאשר תלמיד נכנס לשיבת תומכי תמימים, עליו לפטור את עצמו ("זיך אָפּזאָגן") מכל הענינים
 הגשמיים, מחשבות אודות מסחר, אודות "תכלית", ואפילו לא המחשבה למצוא חן בעיני ההנהלה,
 המשפיע או ראש-השיבה; מה שנוגע לו הוא – להקשיב ולציית לדבריהם, כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר
 (מהורש"ב) נשמתו-עדן בשיחה הידועה²³² בענין אור המשפיע ואור המקבל, ועל-ידי-זה עומד הוא
 במעמד ומצב ד"שויתי ודוממתי"²³³, כמו דומם, כך שיש רק הוא ועצמותו יתברך (כדברי הרבי בשיחה),
 ובאופן כזה עוסק בכל עניניו. ואז ישנה ההבטחה שמנצחים ב"מלחמת בית דוד".⁹
 מה. והנה, סדר הדברים במלחמה כפשוטה הוא, שאף ש"כותב גט כריתות לאשתו", וכדי שיהיה
 כדבעי צריך לעשות זאת בלבב שלם, ועל-ידי-זה תהיה היציאה למלחמה באופן ש"אל ירך לבבכם"²³⁴
 – הרי זה רק לפי שעה, למשך זמן המלחמה, אבל בשונו מהמלחמה בשלום, היה חוזר לאשתו, ולא
 עוד אלא שלאחרי הפירוד היתה האהבה גדולה יותר. וכן הוא גם בנמשל – ביציאה ל"מלחמת בית דוד"
 נגד אלו "אשר חרפו עקבות משיחך".¹⁴
 ובהקדמה – ש"משל" שבתורה אינו בדרך מקרה (כנ"ל סעיף ג), אלא כמבואר בתניא²³⁵ בנוגע לעשר
 כוחות הנפש שהם "כנגד עשר ספירות עליונות", כיון ש"נשתלשלו מהן". וכמבואר ב"תורה אור"²³⁶
 בפירוש הכתוב²³⁷ "וידבר שלשת אלפים משל", שה"משל" הוא החיצוניות והגשמיות של הענין (הנמשל)
 כפי שהוא בעולם שלמעלה ממנו, וכך נמשך ויורד ממדרגה למדרגה שלשת אלפים מדרגות עד שמגיע
 לעולם הזה, ולא עוד אלא שג' אלפים מדרגות אלו הם רק בבריאה-יצירה-עשיה, ויש עוד ריבוי מדרגות
 למעלה יותר כו'.²⁰
 ומזה מובן שכשם שבמלחמה כפשוטה הנה לאחרי המלחמה חוזר האיש לאשתו, ולאחרי הפירוד
 גדולה האהבה יותר – כן הוא גם ביציאה ל"מלחמת בית דוד" בדור דעקבתא דמשיחא, שאף-על-פי
 שלפי שעה "כותב גט כריתות לאשתו", לעניני עולם הזה ועניני הגוף, מכל-מקום, מובטח הוא מהקב"ה
 שינצח במלחמה ויחזור בשלום, ואז תגדל האהבה דאיש ואשה שלא בערך יותר, כדלקמן.²⁴
 מו. ויובן על-פי מה שכתוב בנוגע לתחילת נס פורים – "ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש גו' בחודש
 העשירי הוא חודש טבת"²³⁸, ואיתא בגמרא "ירח שהגוף נהנה מן הגוף"²³⁹:
 בין הפירושים שבמגילה ישנו גם פירוש המדרש²⁴⁰ ש"המלך אחשורוש" קאי על "מלכו של עולם"
 ש"אחרית וראשית שלו". ולאלו שצריכים ראייה גם מנגלה דתורה – הרי פירוש זה הביאו גם הרמ"א
 בפירושו 'מחיר יין'²⁴¹.²⁹
 ועל-זה נאמר ש"הגוף נהנה מן הגוף", היינו, שהגוף שלמעלה, עצמותו ומהותו יתברך, נהנה מהגוף
 של יהודי, שזהו עצמותו ומהותו של יהודי, ובאופן שב' הפירושים (הגוף שלמעלה והגוף שלמטה) הם
 כולא חד, כי, כוונת עצמותו יתברך (גוף שלמעלה) היא בעבודתו של יהודי בעשיה בפועל בקיום מצוות
 מעשיות, כולל גם המצוות דחובת המוח והלב, על-ידי הגוף²⁴² (שלזה שייך כל אחד ואחד מישראל),³³

(237) מלכים-א, ה, יב.

(238) אסתר ב, טז ובפרש"י.

(239) ראה גם מכתב כ"ח טבת שנה זו (אג"ק חט"ז ע' רמב).

(240) הובא במא"א א, קפב.

(241) עה"פ אסתר א, יב-יג, מרקאנטי ויצא כט, יו"ד ("באגדה

אמרו").

(242) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב רצ, ב ואילך. סה"מ ה'ש"ת

ס"ע 112 ואילך.

(231) ראה זח"א עח, סע"ב ואילך (בס"ת). קכב, סע"ב ואילך

(במהנ"ע). קפא, ב. סה"מ תרנ"ג ע' רלה. וש"נ.

(232) שמח"ת תרס"ז (סה"ש תורת שלום ע' 75 ואילך). הובא

במכתב כ"ג שבט שנה זו (אג"ק חט"ז ע' רצט).

(233) תהלים קלא, ב.

(234) פ' שופטים כ, ג. וראה גם רמב"ם שם הט"ו.

(235) רפ"ג.

(236) מקץ מב, ב ואילך. מג"א צח, ב.

- 1 – ועוד זאת, שגם המצוות דחובת המוח והלב, צריך להיות קיומן באופן ד"חוקה חקקתי גזירה גזרתי
2 אין לך רשות להרהר אחריה", שזהו ענין הדומם – גוף – שבמוח ובלב –
3 כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן בשיחה הידועה²⁴³ שכל המצוות מתייחסות אל
4 עצמותו יתברך, ועל-ידם 'לוקחים' את עצמותו יתברך²⁴⁴.
5 וענין זה יהיה בגילוי לעתיד לבוא, שאז יהיה "הגוף נהנה מן הגוף", ועד שגם הנשמה תקבל חיותה
6 מהגוף של איש הישראלי²⁴⁵.
7 וההכנה לזה היא על-ידי העבודה דקיום המצוות באופן של מסירת-נפש (שזהו ענין חג הפורים) –
8 כמבואר בחסידות²⁴⁶ דיוק הלשון "מסירת נפש", ולא "מסירת הגוף", שהוא ענין מסירת הרצון, היינו,
9 שמבטל לגמרי את רצונו, ולא באופן שאין לו רצון, אלא שהרצון שלו נעשה רצון הבורא, כך, שבדרך
10 ממילא יהיו כל עשיותיו בפועל כדבעי, אף-על-פי שמצד כוחות עצמו הרי הוא בציור ד"לא ידע", שאין
11 לו שום ידיעה והרגש, ואדרבה: "בהמות – הייתי עמך"²⁴⁷, כמבואר בתניא²⁴⁸.
12 ועל-פי-זה מובן שכאשר מסיימים את מלחמת בית דוד (לאחרי ההקדמה ד"כותב גט כריתות
13 לאשתו") מתוך נצחון גמור ומוחלט – אזי חוזרת ונעשית ההתאחדות דאיש ואשה (הקב"ה וכנסת
14 ישראל) בתוספת חיבה ואהבה, ובאופן שישנן ב' המעלות ד"אחותי רעייתי"²⁴⁹, כמבואר ב'לקוטי
15 תורה'²⁵⁰ ובדרושי רבותינו נשיאנו שלאחרי-זה²⁵¹, שיש מעלה באהבה ד"אחותי" ויש מעלה באהבה
16 ד"רעייתי", וב' המעלות ישנן בעבודתם של ישראל.
17 ועל-ידי-זה יומשך גם בעולם באופן נעלה יותר מימי קדם כאשר "עולם על מילואו נברא"²⁵² – שהרי
18 לאחרי גמר הבריורים תהיה המשכת הקו באופן שגם בתחתיתו יהיה דבוק בעיגול הגדול²⁵³, שעל-ידי-זה
19 יהיה גילוי אלקות בכל מקום בשוה, ללא חילוק דמעלה ומטה ("אויס מעלה און אויס מטה"), שזהו
20 ענין "עד דלא ידע", "ראשית ואחרית שלו".
21 מז. המורם מכל האמור:
22 תלמידי תומכי תמימים מראשית ההתייחסות עד סוף הימים – הם אלו שישלימו את מלחמת בית דוד
23 מתוך נצחון גמור.
24 עליהם לדעת שמלחמה זו אינה אלא כמו "קניגא" שעושים המלכים²⁵⁴, שהרי יודעים בפשיטות שיהיה
25 הנצחון במלחמה, אלא שעלה ברצונו יתברך להיות נחת רוח לפניו יתברך שיהיה נראה למראית עין
26 כאילו יש ספק בדבר, אבל האמת היא שדבר ברור הוא שיהיה הנצחון, ובשמחה ובטוב לבב.
27 ועד שפועלים קיום היעוד²⁵⁵ "כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם" – "אותי" דייקא, כמבואר
28 בחסידות²⁵⁶ ש"אותי" הוא למעלה משם הוי', "אני הוי' הוא שמי"²⁵⁷, שאינו אלא שם בלבד, ואילו
29 "אותי" קאי על עצמותו יתברך, "אנכי", "דלא אתרמיז לא בשום אות ולא בשום קוץ"²⁵⁸, וממשיכים
30 זאת למטה – להיות לו יתברך דירה בתחתונים.

(252) ראה ב"ר פ"ב, ו. פ"ג, ג. פ"ד, ז.
(253) ראה ד"ה לכל תכלה הנ"ל (סה"מ שם ס"ע קי ואילך)
– בשם יש מקובלים אומרים. ד"ה כי תבוא תער"ב (המשך
תער"ב ח"א ריש ע' קיז).
(254) ויק"ר פ"ג, ג. ועוד. וראה תו"ח תולדות ד"ה ויתן לך
פ"י ואילך. שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי ח"א כ, ד ואילך.
ובכ"מ.
(255) ירמ' לא, לג.
(256) ראה שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פ"ח. פ"ס.
(257) ישע' מב, ח.
(258) ראה זח"ג יא, א. רנז, ב. לקו"ת פינחס פ, ב. ובכ"מ.

(243) שיחת שמח"ת עדר"ת (סה"ש תורת שלום ס"ע 190 ואילך).
(244) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 384.
(245) ראה ד"ה לכל תכלה תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' צז ואילך).
תר"מ סה"מ ניסן ע' קסח. ויש"נ.
(246) ראה תו"א מקץ לו, ב. לקו"ת שלח מח, סע"ד. ובכ"מ.
(247) תהלים עג, כב.
(248) פ"ח.
(249) שה"ש ה, ב.
(250) ר"פ בהר. שה"ש לז, א ואילך.
(251) נסמנו בלקו"ש ח"כ ע' 40 הערה 25.

1 וכאמור, שכל זה פועלים היוצאים למלחמת בית דוד, ובפרט בדור "אשר חרפו עקבות משיחך", עד
2 לנצחון הגמור, ו"עבדי דוד מלך עליהם"²⁵⁹.

* * *

3 מח. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר²⁶⁰ אודות רבינו הזקן, שכאשר ברח מליאדי מפני נפוליון וחילו [בעת
4 המלחמה בין רוסיה לצרפת, כידוע²⁶¹ שרבינו הזקן התנגד ביותר לנפוליון וכל עניינו], הנה לאחר שנסעו
5 כשתי פרסאות, חזר במרוצה לליאדי, וימהר אל בית דירתו, ויצו לבדוק היטב פן נשאר מכלי ביתו
6 מאומה, וימצאו זוג נעלי-בית ("פאנטאפל"), ויצו לקחתם עמהם. ואך יצא רבינו הזקן את פני העיר, בא
7 הרץ הראשון של חיל נפוליון אל העיר מהעבר השני, וכעבור שעה קלה בא נפוליון בעצמו, וימהרו
8 לביתו של רבינו הזקן למצוא משהו מחפציו.

והענין בזה:

9 איתא בגמרא²⁶² שאצל צדיקים חשוב וחביב אפילו "פכים קטנים". והיינו לפי שעבודתו של צדיק
10 היא באופן ש"בכל דרכיך דעהו", שכל עניניו הם כלי לאלקות.

11 ולכן, אפילו כאשר מדובר אודות נעלי-בית, שזהו ענין של לבוש בלבד, ולא לבוש על הראש או הלב
12 או הידים, אלא לבוש על החלק היותר תחתון שבאדם, שברגל גופא הרי זה העקב שברגל – הרי כיון
13 שעל-ידי העבודה ד"בכל דרכיך דעהו" נעשו גם הם כלי לאלקות, לא רצה רבינו הזקן שיגיעו וישארו
14 אצל מנגד לאלקות, כיון שעל-ידי-זה יכול להיות תוספת-כח בענינים של 'לעומת זה'.

15 ומזה מובן עד כמה צריכים להזהר גם בענינים של דקות, כי, כאשר ישנו ענין בלתי-רצוי בדקות,
16 הרי זה יכול לירד ולבוא גם בגסות.

17 מט. וכפי שמצינו לגבי הלל ושמאי – שאף ש"לא נחלקו אלא בג' מקומות"²⁶³, הנה "משרבו תלמידי
18 שמאי והלל שלא שימשו כל צרכן, רבו מחלוקת בישראל כו"²⁶⁴. והגע עצמך:

19 מדובר אודות תלמידי הלל ושמאי שגדלה מעלתם ביותר, כדאיתא בגמרא²⁶⁵ אודות תלמידי הלל הזקן
20 שמהן היו "ראויים שתשרה עליהן שכניה כמשה רבינו", "קטן שבכולם רבן יוחנן בן זכאי", ש"אמרו
21 עליו כו".

22 וכיון שמדובר אודות תלמידים שהלל ושמאי עצמם למדו עמהם, ומהם נבנתה תורה שבעל-פה²⁶⁶,
23 הרי מובן שהענין "שלא שימשו כל צרכן" אינו אלא לפי ערך מדריגתם, וגם המחלוקת וחילוקי הדעות
24 הם בקדושה גופא.

25 ואף-על-פי-כן, הרי מענין המחלוקת בקדושה יורד ומשתלשל בעולם ממדריגה למדריגה, "שלשת
26 אלפים משל" (כנ"ל סעיף מה), עד שנעשה מחלוקת ב'לעומת זה'.

27 וכמו כן מצינו גבי יום שני שלא נאמר בו כי טוב, לפי "שבו נבראת מחלוקת, שנאמר²⁶⁷ ויהי מבדיל
28 בין מים למים"²⁶⁸ – שאף ש"מחלוקת" זו היא ההבדלה שבין מים עליונים למים תחתונים, שהם ענינים
29 של קדושה, כמבואר בחסידות²⁶⁹ שזהו ענין ספירת החכמה וספירת המלכות, מכל-מקום, כיון
30 שסוף-כל-סוף הרי זה ענין של מחלוקת, משתלשל מזה ש"בו נבראת גהינם"²⁶⁸, שהוא ענין התיקון על
31 עבירות שהם מחלוקת עם הקב"ה, כביכול, "יודע את רבונו ומכוין למרוד בו"²⁷⁰, שזהו ענינו של
32 עמלק²⁷¹, שמחייתו ("מחה אמחה את זכר עמלק"²⁷²) היא בפורים.

266 (ראה הקדמת הרמב"ם לספר היד.

267 בראשית א, ו.

268 ב"ר פ"ד, ו.

269 ראה תורת חיים בראשית בתחלתו. אוה"ת שם כט, א ואילך. ועוד.

270 תו"כ ופרש"י בחוקותי כו, יד. ועוד.

271 ראה לקו"ש חכ"א ע' 193 הערה 38. וש"נ.

272 בשלח יז, יד.

259 יחזקאל לז, כד.

260 "רשימות" חוברת ד ע' 24. סה"ש תרצ"א ע' 170 ואילך.

לקו"ד ח"א יג, סע"ב ואילך.

261 ראה סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 177. וש"נ.

262 חולין צא, סע"א.

263 שבת יד, ב.

264 סוטה מז, ב.

265 סוכה כח, א.

- 1 נ. על-פי האמור, מובנת גם הסיבה לכך שאפילו בקדושה ישנם כמה שיטות וזרמים, אף-על-פי
- 2 שהמקור לכולם הוא אחדות הפשוטה. ומזה מובן גם שסוף-כל-סוף צריכים להתאחד כולם יחד –
- 3 על-דרך המדובר לעיל (במאמר²⁷³) בנוגע לאות שי"ן, שאף שיש בה ג' קוין, הרי הם מתאחדים למטה,
- 4 ועל-ידי-זה ממשיכים למטה את הענין ד"ה' אחד".
- 5 אמנם, בכל ענין ישנו "קו האמצעי", ולכן צריכים לילך לכתחילה בקו האמצעי: מעלת קו האמצעי
- 6 היא – שכולל את כל הקוין, על-דרך נר האמצעי שעליו נאמר²⁷⁴ "אל מול פני המנורה יאירו שבעת
- 7 הנרות", וסוף-כל-סוף הנה גם ב' הקוין יתאחדו ויתמזגו ("גיסן זיך צוזאַמען") אל קו האמצעי.
- 8 אבל קודם ההתאחדות – הנה הענין ד"אמת לאמיתו" הוא רק בקו האמצעי, מה-שאינ-כן שני הקוין,
- 9 אף שלהיותם קדושה הרי הם אמת, מכל-מקום, אינם אמת לאמיתו שרק הוא קיים לעד, וכאמור,
- 10 שסוף-כל-סוף הולכים ומתמזגים הם אל קו האמצעי. ומה גם שקו אחד אין לו קיום, ואפשר להיות מזה
- 11 יניקה חס-ושלום.
- 12 וכפי שמצינו במדרש²⁷⁵ בנוגע למעלתו של יעקב, קו האמצעי, ש"אברהם לא ניצול מכבשן האש
- 13 אלא בזכות יעקב. . צפה הקב"ה שיעקב עתיד לצאת ממנו, אמר כדאי הוא לינצל בזכות יעקב, הדא
- 14 הוא דכתיב²⁷⁶ יעקב אשר פדה את אברהם".
- 15 והענין בזה – כמבואר בחסידות²⁷⁷, שאף-על-פי שאברהם הוא מהאבות הקדושים, "אין קורין אבות
- 16 אלא לשלשה"²⁷⁸, מכל-מקום, כיון שעבודתו היתה רק בקו החסד והאהבה, הרי לא בכל מקום ביכולתו
- 17 לפעול כו' ("ניט אומעטום קען דאָס דורכטראָגן"). ועל-דרך-זה בנוגע ליצחק, שעבודתו היתה בקו
- 18 הגבורה בלבד. ותכלית העבודה היא – "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל"²⁷⁹ – עבודה השווה לכל
- 19 נפש ונפש, שזוהי העבודה שמצד קו האמצעי.
- 20 וכמו כן בתורת החסידות עצמה – ישנן השיטות שמצד קו החסד, שמהם באים ענינים של אהבת
- 21 ישראל, וישנן השיטות שמצד קו הגבורה, שמהם באים ענינים של 'קפידות' ודינים; אבל ישנו אופן
- 22 העבודה של שיטת חב"ד, שהיא בקו האמצעי, שעל-ידי-זה מתאחדים כל כחות הנפש, והיינו,
- 23 שאף-על-פי שהמדות מצד עצמם הם בבחינת ענפין מתפרדין (כנ"ל במאמר), הנה מצד המוחין שבראש
- 24 נעשית אחדות גם במדות, שלא תהיה יניקה חס-ושלום²⁸⁰.
- 25 נא. ומזה מובן גם בנוגע ליציאה למלחמת בית דוד:
- 26 כדי לצאת למלחמה – אי-אפשר להיות "האיש הירא ורך הלבב"²⁸¹, "שאינו יכול לעמוד בקשרי
- 27 המלחמה כו"²⁸², כולל גם מי שיכול לעמוד במלחמה זו ולא במלחמה אחרת, דכיון שעבודתו היא בקו
- 28 מסויים, אינו יכול לעמוד במלחמה שהיא בקו אחר.
- 29 ולכן, כדי לצאת למלחמת בית דוד צריך להיות אדם השלם, היינו, ששייך לקו האמצעי, ומשום זה
- 30 יכול לעמוד בכל המלחמות – הן אלו שמצד החסדים והן אלו שמצד הגבורות – ולנצח בהם. ומזה
- 31 מובן, ש"כל היוצא למלחמת בית דוד" צריך לקבל חינוך בדרך תורת חב"ד דוקא, שהיא בקו האמצעי.
- 32 נב. והנה, כיון שבמהרה בימינו יבוא משיח צדקנו – הרי מעצמו מובן שלא יהיה 'פְּנִים' ('עס וועט
- 33 ניט האָבן קיין אויסזעהן") שהאב יתייצב יחד עם כל ה"תמימים", ואילו את בנו יצטרך לשלוח למחנה

וברש"י שם: משמרת את הפירות כו'. וברמב"ם יסוה"ת, רפ"ב: והאיך היא הדרך לאהוי"ר בשעה שיתבונן כו' ויראה מהן חכמתו כו' ומתאוה כו' לידע השם הגדול כו'. – ועיין הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות. ב"ח לטור או"ח סמ"ז ד"ה ומ"ש דאר"י. לקו"ת ויקרא ד"ה ולא תשבית וביאורו. קונטרס עץ החיים פ"א ואילך. ובכ"מ.

(281) פ' שופטים כ, ח.

(282) סוטה מד, סע"א (במשנה). הובא בפרש"י עה"פ.

(273) פ"ז (לעיל ע' כא).

(274) בהעלותך ח, ב ובפרש"י.

(275) ויק"ר פל"ו, ד.

(276) ישע"י כט, כב.

(277) ראה אוה"ת בחוקותי ע' רא ואילך. הוספות-בהעלותך

(הוצאת תשנ"ז) ע' 5. סה"מ תנ"ח ע' קמב.

(278) ברכות טז, ב.

(279) תהלים עח, ה.

(280) ראה שבת (לא, סע"א): יראת ה' כו' קב חומטין כו'.

אחר... כיון שלמד ונתחנך על-פי שיטה אחרת מהשיטה שבה למד והתחנך האב. ומה גם שיוכלו לצעוק
ש"ברא כרעא דאבוה" 283, כך, שתהיה 'חקירה' מי ילך למי...

והעצה לזה – שכיון שנמצאים ברגעים ש"הנה זה עומד אחר כתלנו" 284, ביכולתו לחטוף
("אריינכאפן") ולהכניס גם את בנו ל"תומכי תמימים", ואז יהיה באופן – כלשון המשנה במסכת
ראש-השנה 285 – שהאב ובנו מעידים עדות החודש.

נג. ולא לדרשא קאטינא, אלא הכוונה היא בפשטות:

כל אלו שלמדו ב"תומכי תמימים" ושולחים את בניהם ללמוד בישיבות אחרות – צריכים לשלוח
אותם ל"תומכי תמימים" כדי שיקבלו את החינוך שניתן ב"תומכי תמימים". ועל-דרך-זה בנוגע לבנות
– לשלוח אותם למוסדות-חינוך כפי שיטת חב"ד.

וכן לאידך, שהבנים שלומדים ב"תומכי תמימים", וכן הבנות שלומדות במוסדות-חינוך על-פי שיטת
חב"ד – צריכים להשתדל גם בנוגע להוריהם, "לרשמים" בשיטה ד"תומכי תמימים" בנוגע לעניניהם.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

כיון שמדברים עתה באופן ד"לבסומי עד דלא ידע" – הרי מצד הענין "דלא ידע", דבר ישר הוא,
שכולם "יירשמו" ל"תומכי תמימים", ובלשון שנאמר בפורים: "מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד" –
מיד בשושן-פורים, ולא לדחות זאת לאחרי כן; זה בגופו, וזה בנפשו, וזה בתורתו, ולא לשכוח גם
בממונו,

ואז יהיה הכל בשלימות – אדם "תמים", וכדברי הגמרא 286 על הפסוק 287 "ויבוא יעקב שלם", "שלם
בגופו שלם בממונו שלם בתורתו", וכן "שלם בנשמתו" 288, ובאופן כזה – בשלימות, "תמים" – הולכים
לקראת משיח צדקנו, בקרוב בימינו ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה לכמה וכמה לומר "לחיים", על כוס גדול, באופן ד"עד דלא ידע".
והוסיף בבת-שחוק: מה מביטים בפליאה? ! אם ישנו יהודי שרוצה לומר "לחיים" – מסתכלים עליו כמו
על דבר פלא! ... ואחר-כך התחיל לנגן "דרכך אלקינו"].

* * *

נד. כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר פעם בהתוועדות – גם כן התוועדות של פורים 289 – שהחסרון הוא
שצודקים יותר מדי ("מ'איז צופיל גערעכט").

והסביר את הדברים, שהרי לכל אחד בעניניו ישנם העלמות והסתרים המבלבלים מעבודת ה', ולא
רק העלמות והסתרים המדומים, אלא כאלו שיש להם גם אחיזה במציאות. ונמצא, ש"צודקים" בתירון
על כך שלא פעלו ענין פלוני וענין פלוני.

– האמת שמבואר בתניא 290 ש"גם מי שהוא מחומם מאד בטבעו", "יצרו בוער כאש בוערה מאופה
וכו'", "אין לו שום התנצלות" על כך שאינו ממלא רצון הקב"ה במילואו;

אבל אעפ"כ, יש להתחשב בכך שעליו לעבור "מלחמה גדולה ועצומה" שלא בדוגמא למי שאינו
מחומם כל כך בטבעו, וכל הענינים באים אצלו בקשיים וביגיעה ועמל הכי גדולים. וכפי שמבאר שם
שלכן אמרו רבותינו ז"ל "והוי שפל רוח בפני כל אדם" 291, "מאד מאד הוי שפל רוח" 292.

288) ראה גם תו"מ ח"י"ח ריש ע' 163.
289) תרצ"ו בסופה (סה"ש תרצ"ו ע' 129).
290) פ"ל.
291) אבות פ"ד מ"י.
292) שם מ"ד.

283) ראה פרש"י כתובות צב, א – ד"ה כבעל. תורה מקמי
– יבמות ג, א. יונת אלם רפ"ב.
284) שה"ש ב, ט.
285) כב, רע"א.
286) שבת לג, סע"ב.
287) וישלח לג, יח ובפרש"י.

- 1 ולהעיר מדיוק הלשון "מאד מאד" ב' פעמים – כמבואר ב'לקוטי תורה' פרשת שלח²⁹³ שענין זה
- 2 קשור עם פנימיות הרצון שלמעלה, ומזה מובן עד כמה נוגע הדבר, כיון שמגיע עד פנימיות הרצון,
- 3 שזוהי דרגא נעלית ביותר, שכן, כל סדר ההשתלשלות אינו מבחינת הרצון אלא מבחינת החכמה ולמטה,
- 4 ומצד עצמו לא יכולה להיות בו המשכת האל"ף, וזהו החידוש דמתן-תורה – "אנכי"²⁹⁴ – שעל-ידי-זה
- 5 נמשך פנימיות הרצון ביחד עם חיצוניות הרצון (כמו שנתבאר לעיל במאמר²⁹⁵).
- 6 אבל, לאחריו כל ההצטרקות – הרי בעבודת האדם צריכה להיות העבודה בפועל, למטה מעשרה
- 7 טפחים, ובעשיה בפועל!
- 8 נה. וענין זה מודגש בימי הפורים:
- 9 ימי הפורים פועלים (לא רק בימי הפורים עצמם, אלא גם) על כל השנה כולה את הענין ד"ליהודים
- 10 היתה אורה", לא רק "תורה אור", אלא "אורה", המקור ד"תורה אור" (כנ"ל סעיף לו), שזהו ענין נעלה
- 11 יותר ממדרגת התורה כפי שממשיכה את הענין ד"אנכי הוי' אלקיך"²⁹⁴.
- 12 ואף-על-פי-כן ממשיך הכתוב ("ליהודים היתה אורה גו') ויקר", היינו, שתכלית הכוונה היא שיומשך
- 13 גם ב"יקר", "אלו תפילין", "הוקשה כל התורה כולה לתפילין" – שהוא ענין של מעשה בפועל על-ידי
- 14 הגוף הגשמי בקלף גשמי שנעשה מבהמה, ובדיו גשמי הנכתב על הקלף (נוסף על העבודה הרוחנית
- 15 שבתפילין, לשעבד הלב והמוח (כמו שכתוב ב'שולחן ערוך'²⁹⁶, ומובא בתניא²⁹⁷), וכיון שהתפילין הם
- 16 מקלף של בהמה, הרי מובן שהכוונה היא לא רק לשעבוד הלב והמוח של נפש האלקית, אלא גם של
- 17 נפש הבהמית²⁹⁸).
- 18 ודוקא בענין זה היא תכלית הכוונה, ובלשון חכמינו ז"ל: "הגוף נהנה מן הגוף", ולא מן הנשמה²⁹⁹.
- 19 [ואף שיעור זה יקויים לעתיד לבוא במהרה בימינו (כנ"ל סעיף מו) – הרי זה על-דרך מה שכתב
- 20 הרמב"ם³⁰⁰ בפירושו "עולם הבא", ש"הוא מצוי ועומד . ולא קראוהו עולם הבא אלא מפני שאותן
- 21 החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה"].
- 22 נו. ובפשטות:
- 23 כדי לידע אם הנהגתו של יהודי היא כדבעי, ואם המסירת-נפש שלו היא כדבעי – אי-אפשר לבחון
- 24 זאת על-ידי הרגש הלב, "רחמנא לָפָא בעי"³⁰¹, ולא על-ידי הרצון, רצון פנימי ורצון חיצוני, להקדיש
- 25 את כל עניניו לה', כיון שבענינים אלו יכולים לטעות כו';
- 26 הבחינה שמוכיחה אפילו בנוגע לנקודה הפנימית שבו, אם היא נשארה בהעלם ואם עדיין לא עשה
- 27 מה שהקב"ה דורש ממנו, היא – ה'בפועל ממש'³⁰², כמאמר³⁰³ "אין חכם כבעל הנסיון", וכפי שמבאר
- 28 כ"ק מו"ח אדמו"ר³⁰⁴ שיש צורך בנסיון בפועל!
- 29 ובפשטות: ביום ראשון בשבוע, הנה בגמר וסיום היום, שואלים אותו, האם יש ביכולתו לרשום
- 30 על-גבי נייר, שחור על-גבי לבן, מה פעל בפועל ממש במשך יום זה, ועל-דרך-זה בכל יום ויום – "כל
- 31 יומא ויומא עביד עבדתיה".

רע"ב.
(302) וכנ"ל (סכ"ב ואילך) שמצד הנקודה הפנימית מתבטא בפועל ממש, שאף ש"לא ידע", מ"מ, "ארור המן" ו"ברוך מרדכי".
(303) עקידה פ' נח שער יד ד"ה [הקדמה] השלישית. מעבר יבוק שער ב. וראה גם לקו"ש חכ"ז ע' 90. תו"מ ח"ח ע' 164.
(304) ראה ד"ה איש יהודי דפורים תש"א פ"ב (סה"מ תש"א ע' 69). שיחת פורים תש"ד ס"ח (סה"ש תש"ד ע' 69). סה"מ תרפ"ט ס"ע 222 ואילך. תש"ט ע' 35. תש"י ע' 283. תשי"א ע' 34. סה"ש תרצ"א ס"ע 190 ואילך. וראה גם מכתב כ"ד טבת שנה זו (אג"ק חט"ז ע' רלג).

(293) לח, ג.
(294) יתרו כ, ב.
(295) פ"ו (לעיל ע' טז ואילך).
(296) או"ח סכ"ה ס"ה. שו"ע אדה"ז שם ס"א.
(297) פמ"א (נו, ב).
(298) ראה גם תו"מ ח"ד ע' 16. וש"נ.
(299) וזהו ג"כ מ"ש הרמב"ן (בשער הגמול בסופו) – וכ"ה הכרעת תורת החסידות (בדרך מצוותיך מצות ציצית יד, ב) – שתכלית עולם הבא אינו ברוחניות (כשיטת הרמב"ם – פיה"מ סנהדרין ר"פ חלק. ועוד), אלא בגשמיות דוקא.
(300) הלי' תשובה ספ"ח.
(301) סנהדרין קו, ב ובפרש"י. זהר ח"ב קסב, ב. ח"ג רפא,

כלומר: כאשר עברו כ"ד שעות מיום ראשון – הרי במשך זמן זה נשתנו הצירופים של שם הוי' ושם
 אד' 305 כ"ד פעמים, ושינוי הצירופים בכל העולמות עד למעלה מעלה קשור עם השינוי בעבודה בפועל
 בעולם למטה, וכיון שכן, עליו להראות ("צושטעלן") מה עשה בפועל בשעה הראשונה כשהיה צירוף
 פלוני, ומה עשה בפועל בשעה השנייה כשנשתנה הצירוף לצירוף אחר, ועל-דרך-זה בכל הצירופים
 שבשעות שלאחרי-זה, עד לצירוף דשעה הכ"ד של המעתי-לעת!
 נז. ישנם המתרצים את העדר העשיה באמרם שיוצאים ידי-חובתם בעבודה ד"סור מרע", שאינם
 עושים דבר בלתי-רצוי.
 והמענה לזה 306:
 אילו לא היה נברא כל סדר ההשתלשלות – הנה גם אז לא היה ענין של רע. ואם כן, החידוש של
 כללות סדר ההשתלשלות הוא – לא בענין ד"לא תעשה", "כלל 307 חלב וכל דם לא תאכלו" 308, שהרי גם
 אם לא היה סדר ההשתלשלות, לא היה בדרך ממילא המציאות של אכילת חלב ודם; התכלית של סדר
 ההשתלשלות היא בעיקר בשביל הענינים של עשיה בפועל 309, וזהו גם הטעם לכך ש"עשה דוחה
 לא-תעשה" 310.
 ומזה מובן, שכאשר עבודתו של יהודי אינה אלא בכך שעוצם עיניו מראות ברע, ואוטם אזניו משמוע
 ובולם פיו מלדבר – הרי בשביל זה לא היה הקב"ה בורא את כל סדר ההשתלשלות, ובשביל זה לא
 היתה הנשמה צריכה לירד "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא";
 הירידה למטה של הנשמה – ולא רק הנשמה, אלא כיון שהנשמה היא "חלק אלקה ממעל ממש",
 והעצם כשאתה תופס בחלקך אתה תופס בכולו (כמאמר הבעל-שם-טוב 311), נמצא שעצמותו ומהותו יתברך
 ירד למטה – היא בשביל ענינים של עשיה בפועל. ובמילא, כל השיטה ש"שב ואל תעשה עדיף" – הרי
 זה היפך רצון העליון שתהיה עשיה בפועל.
 ישנו אמנם פסק בגמרא ש"שב ואל תעשה עדיף", אבל, פשיטא שאין להשתמש בפתגם זה כי אם
 בנוגע לעניני הרשות, מה-שאינ-כן כאשר מדובר בעניני תורה ומצוות.
 נח. ואלו שמתרצים את העדר העשיה, באמרם, שחוששים שבגלל זה עלולים להכשל לפעמים בפעולה
 בלתי רצויה, כמו פגיעה בכבוד חבירו, דברים בטלים, הסגת גבול, או אבק לשון הרע – צריכים לדעת
 שזוהי עצת הוצ'ה-רע כדי למנוע אותם מעשיה והתעסקות בעניני תורה ומצוות.
 וכידוע הסיפור שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר 312: אדמו"ר האמצעי צוה על החסידים, שבחזרתם
 מליובאוויטש, הנה בכל המקומות שעוברים דרך הילוכם [פעם היו רוב החסידים הולכים רגלי, כיון שלא
 היה להם כסף לנסוע בעגלות], יחזרו חסידות. אחד החסידים שחננו השם-יתברך בכשרון טוב בחזרת
 חסידות להביע הדברים בשפת חלקות – התאונן בפני אדמו"ר האמצעי, שמרגיש בעצמו שיש לו
 שביעת-רצון, ובמילא נעשה אצלו רגש של ישות, ששמח בעצמו בכך שממלא את רצונו של הרבי להפיץ
 תורת החסידות. ויען לו אדמו"ר האמצעי: "א ציפעלע זאָל פון דיר ווערן, אָבער חסידות זאָלסטו
 חזר'ן" [=שיהיה ממך בצל, אבל תחזור חסידות].
 ובנידון-דידן: ירידת הנשמה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא היא בשביל שתהיה עשיה בפועל, ובמילא
 צריכה להיות העשיה בפועל הן ביום והן בלילה, גם רבע לשלש לפנות בוקר... ומה שמתירא שמא בגלל
 זה יכשל בפעולה שאינה רצויה – הרי הכל כדאי כדי שיתוסף בהפצת המעיינות עד שיגיעו גם ב"חוצה".

(305) ראה תניא פמ"א (נח, סע"ב).

(306) ראה גם מכתב ד' אייר שנה זו (אג"ק ח"י"ז ריש ע' עד), ובהנסמן בהערות שם.

(307) ויקרא ג, יז.

(308) ולהעיר, שאיסור אכילת דם ואכילת חלב הם הדוגמאות שהובאו בחסידות בנוגע למצוות לא-תעשה (ראה תו"א שמות נב, ד. תו"ח שמות תרנא, א. דרמ"צ קצא, א. ועוד).

(309) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 11.

(310) ראה יבמות ג, סע"ב. וראה גם לקו"ת פקודי ו, ד.

(311) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סרכ"ז.

וש"נ.

(312) ראה גם שיחת פורים תשט"ו סט"ז (תו"מ ח"י"ג ע' 313

ואילך). וש"נ.

- 1 ואלו שחושבים שעליהם לשתוק, ואינם צריכים לעשות מאומה, שמא יכשלו בפעולה שאינה רצויה
2 — עליהם לדעת שזוהי עצת היצר-הרע, שהוא הנחש הקדמוני, הקשור עם המן בן המדתא האגגי, מזרעו
3 של עמלק ועשו³¹³, שצריכים ללחום נגדו בכל התוקף.
- 4 נט. (כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק, ואמר בבת-שחוק): מספרים שחאָנעי מרוזב היה אומר³¹⁴,
5 שבפורים, לאחר שלוקח כוסית משקה, ביכולתו לומר הכל... והשומע לא יתרעם עליו ("ער וועט ניט
6 האָבן קיין פאַרריבל אויף אים"), כיון שיוכל לתרץ שהיה שיכור...
- 7 אני — לעת-עתה אינני שיכור עדיין; אולי הייתי אוזחז כבר ב"עד דלא ידע", אבל אתם מעכבים אותי;
8 הנכם יושבים מסביבי וכולם ב"מדידה והגבלה". פלוני חושב על כך שה"עניבה"³¹⁵ תהיה מונחת במקום
9 המתאים, ופלוני חושב על הגרביים אם הם בצבע המתאים לעניבה... שכן, על-פי חוקי מדינת ארצות-
10 הברית צריכה להיות התאמה בין הלבוש שעל-גבי הרגל ללבוש שעל-גבי הצוואר, להיותו בבחינת "בהמה"
11 שהצוואר והרגל שוים ממש... ובמילא צריך להיות צבעם שוה. ועל-דרך-זה בשאר ענינים כיוצא בזה.
- 12 — ישנם כאלו שבינתיים צוחקים הם על הבדיחה ("דזשאָק") שנאמרת על פלוני, אבל בפנימיותם
13 מתייראים שמא עוד מעט יאמרו איזה ענין הנוגע אליהם... ואז יגע הדבר להם ("עס וועט זיי אָנרירן"),
14 ובמילא יכול להיות נוגע ב"פמליא של מעלה"... שהרי הם מקושרים עם ענינים של מעלה.
- 15 ס. ונחזור לעניננו — שאין לטעון "שב ואל תעשה עדיף", אלא יש לעסוק בענינים של עשיה בפועל,
16 ולא להמנע מכך בגלל שמתיירא שמא יפגע בכבודו של משהו וכיוצא בזה.
- 17 מי שהוא "ממונה" בתומכי תמימים, לדוגמא, או שצריך להיות "ממונה", או שיכול לפעול משהו
18 בדבר — מחוייב הוא לומר ברור שדבר זה טהור ודבר זה טמא.
- 19 — מצינו אמנם בגמרא³¹⁶ ש"עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר³¹⁷ מן
20 הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה" (ולא כתיב הבהמה הטמאה), אבל, במה דברים
21 אמורים, רק כשמדובר אודות סיפור דברים (כבפסוק הנ"ל), מה-שאין-כן כשצריכים לפסוק דין — הרי
22 מפורש בקרא בפרשת שמיני³¹⁸ ובפרשת ראה³¹⁹ שזה טהור וזה טמא³²⁰.
- 23 ומובן, שכאשר מדובר אודות "תומכי תמימים", הרי ענין של טומאה לגמרי אינו שייך כלל, כי אם
24 ענין של טהרה, אבל בטהרה גופא ישנן כמה דרגות, וכמו ב"הר הבית", שיש בו מקום שהוא חול,
25 שאפילו טמאים היו יכולים להכנס שם, ויש בו מקום שבו יכולים להכנס רק טהורים, ויש בו מקום שבו
26 יכולים להכנס רק כהנים, ויש בו מקום שבו יכול להכנס רק כהן גדול³²¹.
- 27 ובמילא, כאשר משהו אינו רוצה לומר שפלוני אינו ראוי להכנס למקום שבו נכנסים רק כהנים,
28 להיותו "ישראל" (ולא כהן), בגלל שזהו ענין של "מוציא שם רע" או "לשון הרע"... — הרי זה ענין
29 שבא מהיצר-הרע, להיותו נגד רצון העליון, ובכך מהרס הוא את הענין ד"תומכי תמימים"!
30 וכיון שזהו הירוס של תומכי תמימים, נגד רצון רבותינו נשיאינו — הנה מי שאינו מאמין ב"משה
31 עבדו" (שאתפשטותיה בכל דרא ודרא³²²), הרי זה כאילו שאינו מאמין גם בהוי'!
- 32 — אינני מתיירא לומר דבר זה, שהרי מפורש הדברים במכילתא פרשת בשלח על הפסוק³²³ "ויאמינו
33 בהוי' ובמשה עבדו", וכל הרוצה יכול לעיין בפנים ויראה מה שנאמר שם, ובמילא, אין זה ענין שלי;
34 הנני רק מוסר מה שנדפס "בדיו על הספר" (כלשון התניא, אלא ששם הכוונה היא על-גבי הקלף, ובימינו
35 אלו הרי זה על-גבי הנייר), שצריך להיות ענין האמונה "במשה עבדו" — רבותינו נשיאינו, ובמילא,
36 צריכים למלא את רצונם, ואם לא ממלאים את רצונם, הרי זה נגד רצון ונגד הכוונה העליונה.

(313) תרגום שני לאסתר ג, א.

(314) ראה גם תו"מ ח"י"ח ע' 301 הערה 323. וש"נ.

(315) ראה גם תו"מ ח"א ע' 214. ח"ב ע' 325. ח"ה ע' 178.

(321) ראה רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז הט"רכב.

(322) תקר"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).

(323) יד, לא.

ח"ט ע' 97. ע' 114. חט"ז ע' 21.

(316) פסחים ג, א (ובפרש"י).

(317) נח ז, ח.

- סא. וזוהי גם הוראה בענינים הפרטיים, שכאשר מדובר אודות ענינים של "עמי הארץ" שצריך לפעול בהם שיהיו "מתייהדים" (כנ"ל סעיף כט ואילך) – לא מועיל התירוץ ד"שב ואל תעשה עדיף", כדי שלא יבוא לידי מכשול בענין של דברים בטלים, ועל-אחת-כמה-וכמה אבק לשון הרע, ועל-אחת-כמה-וכמה לשון הרע ממש.
- וכל זה מודגש ביותר כאשר מדובר אודות ענינים של חינוך הצעירים, "זרע ברך ה'"³²⁴, שלאחרי זמן יבנו בית בישראל, בנין עדי עד – הרי כל מה שניתוסף אצלם ביראת ה', בלימוד התורה וקיום המצוות, הוא ענין שנמשך מאב לבן ולבת, מדור אחר דור, עד סוף כל הדורות עד אין סוף!
- וכאשר מישוהו מונע את עצמו מלהתעסק בכך, בגלל שרוצה לישון במנוחה... או בגלל שאינו רוצה לריב עם פלוני או לפגוע בכבודו – הרי על-ידי-זה יחסר בחינוכו של פלוני בן פלוני, ובמילא יחסר ביסוד שעליו יעמיד אחר-כך בית בישראל, ובמילא יחסר אצל בניו ובניו בניו עד סוף כל הדורות!
- אלא מאי, החשש הוא שאם יתעסק בכך עלול להכשל בדברים בטלים, אבק לשון הרע, ואפילו לשון הרע – נשאלת איפוא השאלה: כיצד יש לו רשות להבטיח ("באָוואָרענען") את העולם-הבא שלו, על חשבון עשרות ומאות תלמידים שצריכים להתחנך בדרך התורה והמצוה והחסידות, כרצון הרבנים הנשיאים? ...!
- ומה שחושש מה יהיה אתו – הנה על כך ישנה ההוראה האמורה של אדמו"ר האמצעי (ממלא מקומו של אדמו"ר הזקן, שהיה ממלא מקומו של הבעל-שם-טוב, מקור תורת החסידות בכל עניניה): "א ציבעלע זאָל פון דיר ווערן, אָבער חסידות זאָלסטו חזרין" ...!
- ואין הכוונה לחזור חסידות מן השפה ולחורץ, אלא הכוונה היא לעסוק בהפצת המעיינות חוצה, וכרצון הרבנים שיעמידו תלמידי תומכי תמימים שיהיו "נרות להאיר"³²⁵, להאיר בעולם הזה הגשמי והחומרי באמצעות "נר מצוה ותורה אור", ומאור שבתורה, שזוהי פנימיות התורה³²⁶, ואז יקויים היעוד "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".
- ו"לא נפלאה היא גו' לא בשמים היא"³²⁷; ענין זה נמסר למנהלים, משגיחים, משפיעים, ראשי ישיבות והתלמידים, לנשיהם, אמותיהם, בניהם ובנותיהם, ולכל עדת החסידים – להמשיך את תורת הבעל-שם-טוב, ה"מעיינות" של "דברי אלקים חיים", שיגיעו ל"חוצה", עדי קיום היעוד "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", בביאת משיח צדקנו למטה מעשרה טפחים.
- ואז יהיו פטורים מהצורך להתוועד בפורים עד השעה הרביעית לפנות בוקר, באופן שצריכים להדחף, כך, שגם כאשר רוצים לישון אין אפשרות לכך... – כיון שאז יכירו הכל ש"טעמו וראו כי טוב הוי"³²⁸.
- וכפי שסיפר הרבי נשיא דורנו³²⁹, שפעם הגיע רבינו הזקן למקום שהיה מבצר של המנגדים על ענין החסידות, ועלה על הבימה, ואמר – כדרכו בניגון³³⁰ – "טעמו וראו כי טוב הוי", פאָרוזכט וועט איר זעהן אַז דער אויבערשטער איז גוט", וירד מהבימה, ורצו אחריו עשירות אברכים תלמידי חכמים, שנעשו חסידים והפיצו את המעיינות של תורת החסידות.
- והרי עכשיו העבודה היא יותר בקלות, כיון שאין את כל ההעלמות וההסתרים שהיו אז; צריכים רק שיהיה הרצון העצמי, שלא להתחשב עם עצמו, עם הגוף ונפש הבהמית, אלא "בטל רצונך מפני רצוני", ובמילא יומשך רצון הוי' למטה ממש, שיפיצו תורת הוי' ותורת החסידות למטה מעשרה טפחים, ועל-ידי-זה יכריחו, כביכול, שיבוא משיח למטה מעשרה טפחים.
- [כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן הניגון "אני מאמין"].

* * *

(327) נצבים ל, יא-יב.

(328) תהלים לד, ט.

(329) ראה גם תו"מ ח"ט ס"ע 65 ואילך.

(330) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר זאת בניגון הידוע (המו"2).

(324) ישע' סא, ט.

(325) ראה תו"מ ח"ד ריש ע' 228. וש"נ.

(326) ראה פתיחתא דאיכ"ב ב ובפ' יפה ענף שם. ירושלמי

חגיגה פ"א ה"ז ובפ' קה"ע שם. המשך תער"ב ח"ג ע' אשכב.

סה"מ תרפ"ט ע' 176. וש"נ.

- 1 סב. (במהלך ההתוועדות צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לכמה וכמה לומר "לחיים", ודיבר כמה וכמה
2 ענינים לאנשים פרטיים, ומהם:)
- 3 לאחד אמר: אולי אוכל לפעול שפלוני ימסור רצונו לרצוני – על-כל-פנים בענין אחד, כך שלא יפגע
4 הדבר בהנהגתו בכל שאר הענינים, אבל בענין אחד יפעל על עצמו למסור רצונו לרצוני, ובאופן שגם
5 אם יהיה נראה לו שעל-פי 'שולחן ערוך' צריך לעשות להיפך, מכל-מקום, יסמוך עלי שעל-פי 'שולחן
6 ערוך' עליו לעשות כפי שהנני מורה לו.
- 7 (ואחר-כך הוסיף:) כנראה שהלה אוזח ב"עד דלא ידע"... ובכל אופן, יתבונן בדבר, וישיב על כך –
8 לאו דוקא הלילה, ערב או ליל שושן-פורים, אלא יכול להשיב גם מחר או מחרתיים.
- 9 וסיים בבית-שחוק: אי-אפשר להתדבר עמו ("צוואמען רעדן זיך"); הלה מונח בחיצוניות, ואילו אני
10 מונח בפנימיות, ולא קרב זה אל זה... – יפסיק איפוא לחשוב על חיצוניות! יאמר "לחיים" וישכח
11 מעצמו, ויעשה מה שצריכים לעשות.
- 12 לאחד אמר שיאמר "לחיים" על כוס גדול, וממחר בבוקר יתחיל ללמוד חסידות בכל יום אליבא
13 דנפשיה.
- 14 לאחד אמר: הנך מונח בדרך המוסר, ועליך להיות חסיד; תפסיק לחשוב אודות "סור מרע", ותתחיל
15 לחשוב אודות "עשה טוב", ואז יהיו כל הענינים כרבעי.
- 16 לאחד אמר, שיכניס את בנו ל"תומכי תמימים", ולאחד אמר כנ"ל, והוסיף: ולא יתפעל ממה ששמע
17 ממני שיכול למסור את בנו לישיבה אחרת, אלא יתחיל לשלחו ל"תומכי תמימים". ואם נדרש ממנו ענין
18 של מסירת-נפש – יתבטא הדבר בכך ש"ימסור את נפשו" וישלח את בנו ל"תומכי תמימים" (מבלי הבט
19 על כך שהיה לו תפקיד חשוב בחוג אחר), ואחר-כך יראה ממנו רוב נחת.
- 20 לאחד אמר: לא יסתכל אם העניבה מונחת במקומה אם לאו, ויאמר לחיים "עד דלא ידע", על כוס
21 גדולה, ובפשטות – "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", על-דרך שהיה בשמחת-תורה שזיכה
22 אותו הקב"ה בכך, ויפעל כן גם על ה"מחותן" שלו, שנמצא במדידה והגבלה ביותר ("מורא'דיק").
- 23 לאחד האורחים, העיר על שהגיע עם "בעל-הבית"שע לבושים", בבזבוז על זה 800 דולר... ומתהלך
24 כאן כמו שהוא במדינתו ובעירו...
- 25 (כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר:) פלוני (מזקני החסידים) אינו גורס מה שברצוני לפגוע
26 ("אָנרירן") בפלוני ופלוני, אבל מה אעשה... ועתה יכולים לתרץ שהנני במעמד ומצב ד"עד דלא ידע"...
27 (ופנה להנ"ל ואמר:) "זאָגט לחיים", ותפעלו גם על פלוני.
- 28 לאחד אמר: יאמר לחיים, ויחליט בתוקף הכי גדול להיות חסיד, מבלי הבט על כל ההעלמות
29 וההסתרים, מניעות ועיכובים, כולל גם מה שהיצר-הרע יאמר שזוהי סתירה לפרנסה, ובלבד להיות חסיד.
30 "ווערן אַ ציבעלע, אָבער חזרן חסידות"!!!
- 31 אמר לאחד (ששמו שלום, וכולם היו קורין אותו בשמו האנגלי): יעזור לך השם-יתברך שתתחיל
32 להקרא אצל כולם (גם אצל זוגתך, וגם אצלך...) בשם "שלום", ויעזור לך השם-יתברך שיהיה אצלך
33 "שלום" בענינים הגשמיים ובענינים הרוחניים, ובמילוי משאלות לבבכם לטובה, בזרעא חייא וקיימא
34 בקרוב ממש. ובודאי ימלא מה שדובר בהתוועדות שלפני-זה³³¹ אודות "שיכון חב"ד" – שיושלם
35 במילואו, בגשמיות כפשוטו, למטה מעשרה טפחים.
- 36 לאחד שביקש ברכה – אמר: כיון שמתמא הנך במעמד ומצב ד"עד דלא ידע", מניין יודע אתה מה
37 צריך לבקש? ...! אמר "לחיים" על כוס גדול, ויהיו בשורות טובות. ולאחד בירך רפואה שלימה, והוסיף:
38 אבל צריך להיות "עד דלא ידע", ובמילא, צריכים לשכוח גם על ענינים של בריאות הגוף.

(331) שיחת י"ט כסלו שנה זו סל"ה ואילך (תו"מ חכ"א ע' 233 ואילך). ועוד.

לאחד שביקש ברכה בקשר עם נסיעתו לארץ הקודש (בכ"ז אדר) – אמר: כשתבואו לארץ הקודש,¹
ישאלו אצלכם: מה פעלתם לטובת החסידות בארצות-הברית. ובכן, כיון שעד נסיעתכם נשארו י"ב ימים,²
תנצלו ימים אלו לפעול בהפצת המעיינות חוצה, ותמשיכו להפיץ את המעיינות גם בארץ הקודש, ויהיה³
כל זה בהצלחה, מתוך הרחבה ובריאות הגוף, ועל-ידי-זה תצליחו גם בענינים הגשמיים.⁴

לאחד אמר, שצריך להיות "עד דלא ידע", באופן ד"האומר³³² לאביו ולאמו לא ראיתו ואת אחיו לא⁵
הכיר ואת בניו לא ידע"..."⁶

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת תשא

(332) ברכה לג, ט. וראה גם תר"מ ח"ב ריש ע' 43. ח"ו ע' 106.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שיש עמ' ב

וְכֵן הָדִין לְעֵנִין תְּרוּמָה, שאין לקנות פירות מכהן, כשהוא מוכרם
מסל שלפניו, שמא מעורב בהם תרומה, אולם קונים ממנו פירות
כשהוא מוכרם במקום האוצר שלהם. ובגמרא (מ) יבואר באיזה
כהן מדובר.

שנינו במשנה שמותר לקנות חלב אצל גוי אם ישראל רואהו
חולב: תִּנְיָא לְהָא דְתַנּוּ רַבֵּן – שנינו במשנתנו כדברי הבריייתא,
יושב ישראל בצד עדרו של עובד פוכבים אפילו שאינו רואה את
הגוי, ועובד פוכבים חולב לו ומביא לו, ומותר לישראל לשתות
החלב וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא עִירֵב בּוֹ הַגּוֹי חֵלֶב בַּהֲמָה טְמֵאָה.
שואלת הגמרא: תִּיבִי דְמִי, אִי דְלִיבָא – אם אין דָּבָר טָמֵא – בהמה
טמאה בְּעֶדְדוֹ שֶׁל הַגּוֹי, פְּשִׁיטָא שֶׁהַחֵלֶב מוֹתֵר, שְׁהִי מְהִיבִין יָקָה
חֵלֶב טָמֵא לְעֶרְבּוֹ. וְאִי דְאִיבָא – (יש) דָּבָר טָמֵא בְּעֶדְדוֹ, אִמָּא – מדוע
מותר החלב, הלא אינו רואה את החליבה ויתכן שהגוי עירב חלב
מהבהמה הטמאה.

מיישבת הגמרא: לְעוֹלָם דְאִיבָא דָּבָר טָמֵא בְּעֶדְדוֹ, וְכִי קָאִי חוֹי לִיה
– וכאשר הישראל עומד בצד העדר הוא רואה את מעשי הגוי,
וְכִי יִתִּיב לֹא חוֹי לִיה – וכאשר הישראל יושב אינו רואהו, מִהוּ
דְתִיבָא – שמא תאמר בִּינּוּ דִּיתִיב לֹא חוֹי לִיה – שכאשר הוא יושב
אינו יכול לראותו, נִחוּשׁ דְלָמָּא מִיִּיתִי – נחשוש שמא יביא הגוי
חלב טמא וּמִעֶרֶב בֵּיה – ויערב בתוך החלב הכשר, קָא מְשַׁמַּע לָן
– השמיענו התנא שהחלב מותר ואין חוששים לכך, בִּינּוּ דְכִי קָאִי
– שכאשר יעמוד הישראל ממקומו חוֹי לִיה – יראה את הגוי
במעשיו, אִירְתוּתִי מִיְרְתָה – מפחד הגוי וְלֹא מִעֶרֶב בֵּיה שׁוּם דְּבַר
טמא.

שנינו במשנה: וְהַדְּבָשׁ. הגמרא מבארת את הטעם שהדבש מותר:
דְּבָשׁ, לְמָאִי נִחוּשׁ לָהּ – משום איזה חשש יש לאוסרו, אִי מְשׁוּם
חשש אִיעֲרוּבִי – שהגוי עירב בו יין נסך, אין לחשוש לכך, מכיון
שבתוספת יין, מִיִּסְרָא סְרִי – מסריח ומבאיש הדבש.

אִי מְשׁוּם חשש שֶׁל בִּישׁוּלִי עוֹבְדֵי פִּוְכְבִּים, שלאחר שרדה את חלות
הדבש מהכוורת בישלם והתיכם הגוי בכדי להפריד את הדבש
מהדונג, גם מחמת זה אין לאסור, שְׁהִי הַדְּבָשׁ הֵינּוּ מֵאֵכֶל הַנֶּאֱמָכֵל
בְּמֹו שְׁהוּא חִי, ולא גזרו חכמים על בישולו.

וְאִי מְשׁוּם חשש שֶׁל גִּיעוּלִי עוֹבְדֵי פִּוְכְבִּים – טעם מאכלות אסורות
הבלוע בתוך כלי הגוי, העלול להפלט בבישול לתוך הדבש, גם
לכך אין לחוש, שְׁהִי טַעַם זֶה נִתֵּן מְשַׁעֵם לְפָנֶם הוּא – פוגם וגורע
את טעם הדבש, וּמוֹתֵר לֵאכּוֹלוֹ.

שנינו במשנה: וְהַדְּבָבָנִיּוֹת – (אשכולות ענבים) אֵפָּה עַל פִּי
שְׁמִנְפּוֹת יִין אִין בְּהֵן מְשׁוּם הַכֶּשֶׁר מְשַׁקָּה לְעֵנִין קִבְּלַת טוּמָאָה.
מקשה הגמרא: וְרַמִּינָהּ, הַבּוֹצֵר עֲנָבִים כְּדִי לְקַחְתָּם לְגֵת – מקום
דריכת הענבים לשם עשיית יין, והרגילות היא שהענבים נמנעים
מעט ויוצא מהם יין שהוא אחד משבעת המשקים המכשירים
אוכלים לקבלת טומאה, שְׁמָאִי אִוְמָר, כֵּל מַה שְׁנִטָּף עָלָיו מִן
הַמִּשְׁקָה הוֹכֵשֶׁר לְקַבֵּל טוּמָאָה, מִכֵּיּוֹן שֶׁבְּכוּונָתוֹ לְאַחֵר מִכֵּן לְסַחֵט
את הענבים, נוח לו ביציאת המשקה מהם. הֲלֵל אִוְמָר, לֹא הוֹכֵשֶׁר
לְקַבֵּל טוּמָאָה, כִּיּוֹן שֶׁמִּנִּיחַ הַאֲשֻׁכּוֹלוֹת בְּקוֹפּוֹת קְלוּעוֹת וְכֵל
הַמִּשְׁקָה נִשְׁפָּךְ עַל הַקֶּרֶקֶע, אִין דַּעְתּוֹ נוֹחָה בַּמִּשְׁקָה הַיּוֹצֵא מֵהֶם.
על סברא זו של הלל טען שמאי שאמנם המיץ של הענבים הולך
לאיבוד, מכל מקום יש לגזור שהענבים יוכשרו לקבלת טומאה,
שְׁמָא יִבְצֹר את הענבים בקופות אטומות שאין המשקה יוצא
מהם, וּבִאֻפֵּן זֶה וְדֹאִי חָפֵץ בִּיצִיאַת הַמִּשְׁקָה, וְאִוְדִי לִיה – והוודה
לו הֲלֵל לְגִזְרֵת שְׁמָאִי. נִמְצָא שֶׁלֹּכַל הַדַּעוֹת מִשְׁקָה הֹזֵב מִן הָעֲנָבִים
מכשירים לקבל טומאה, ואם כן מדוע נאמר במשנה שאין בהם
משום הכשר משקה.

מתרצת הגמרא: הָתָם בְּרִייתָא שֶׁל שְׁמָאִי וְהַלֵּל, קָא בְּעִי לִיה
לְמִשְׁקָה – הבוצר צריך לענבים כדי לעשות מהם יין, ולכן גם אם
הוא בוצר בקופות קלועות, יש מקום לגזור שמא יבצור בקופות
אטומות, הָתָּא – כאן במשנה, לֹא קָא בְּעִי לִיה לְמִשְׁקָה – הוא אינו
צריך לענבים לשם עשיית משקה מהם אלא לאכילה, ואינו רוצה
כלל שיסחטו, ולכן אין המשקה מכשיר את הענבים לקבלת
טומאה.

שנינו במשנה: וְסִרִּית שְׁאִינָה תְּרוּפָה. תַּנּוּ רַבֵּן בְּרִייתָא, אִיזוּ הִיא
סִרִּית שְׁאִינָה תְּרוּפָה' שהתירה המשנה, כֵּל שְׂרָאשׁ וְשִׁדְרָה נִיכָר
בכל דג ודג, ואין צורך שיהיו הדגים שלמים. ובאופן זה אין חשש
שנתערב בה דג טמא, לפי שדגים טמאים ראשם חד ואין להם חוט
שדרה. וְאִיזוּ 'צִיר שֵׁישׁ בֵּה דָּגָה', כלומר איזה דג דימצאותו בציר
מתירה אותו באכילה, כֵּל שְׁכִילָבִית – (מין דג טמא) אֲחֵת אוֹ שְׁתֵּי
בִּלְבָּיּוֹת

עניין שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך, שאף שהן באות מבית המלך (אתערותא דלעילא), הרי הן ראויות לתת לה (מצד אתערותא דלתתא).

ממאמר שבת פרשת תצווה ה'תשכ"ז

בס"ד. שיחת יום ה' פרשת תצוה, ז' אדר ה'תשמ"ח

26 ב. ועוד ועיקר:
27 שנה זו היא שנת שלשת אלפיים ושלש מאות
28 ליציאת מצרים ומתן תורה (ב' אלפים תמ"ח⁸ – ה'
29 אלפים תשמ"ח) – מספר שיש בו תוכן ועילוי
30 מיוחד.

31 והביאור בתוכן ומעלת מספר זה – שכולל ל"ג
32 פעמים מאה שנה:

33 העילוי של 'מאה שנה' – מובן על-פי המבואר
34 בדרושי חסידות⁹ בפירוש דברי הזוהר¹⁰ על
35 הפסוק¹¹ "ויהיו חיי שרה מאה שנה" וגו' – בקשר
36 להסתלקות צדקנית בישראל¹², שרה אמנו,
37 הראשונה מארבע האמהות של כל אחד ואחת
38 מישראל – "מאה שנה כללא דכולא", עשר
39 (שלימות המספר¹³) פעמים עשר, עד לבחינת
40 הכתר, ובכתר גופא – בחינת היחידה, שמאיר בה
41 בחינת יחיד, בחינת עתיק (כנאמר "מאה שנה" –
42 לשון יחיד).

43 והעילוי של מספר ל"ג – מובן על-פי המבואר
44 בדרושי חסידות¹⁴ בענין ל"ג בעומר, יום ההילולא
45 דרשב"י¹⁵, ומבואר גם בארוכה במכתביו של
46 אאמו"ר ז"ל¹⁶.

47 ומובן, שעל-ידי צירוף שניהם יחדיו, ניתוסף
48 עילוי גדול ביותר, כלומר, העילוי של 'מאה שנה'
49 נכפל ל"ג פעמים. ולאידך, העילוי של מספר ל"ג

1 א. שבעה באדר – שבו נולד משה, ובו מת
2 משה¹ – הוא יום מיוחד שיש בו הנהגות מיוחדות,
3 מהן דאיתא ב'שולחן ערוך'², ומהן בספרים
4 שלאחריו, ועוד ועיקר – מעשה רב – מנהגים
5 מיוחדים (וגם הפכיים) בכמה חוגים דבני-ישראל³,
6 "נהרא נהרא ופשיטה"⁴.

7 ואף שלא ראינו בחב"ד הנהגות מיוחדות ביום
8 זה באופן של פרסום כו'⁵ – לא בנוגע לענין של
9 תענית, וגם לא בנוגע לענין של שמחה (על-דוד
10 המנהג בכמה חוגים שב'ארציית' עושים ענין של
11 שמחה בתור 'תיקון' לנשמה)⁶ – מכל-מקום היתה
12 התעוררות מיוחדת להשתדל לנצל יום זה כדבעי,
13 ברגש דקדושה, להוסיף בעניני שמחה של תורה
14 ושמחה של מצוה – כי:

15 לכל לראש – מצד כללות הענין דירידת הדורות
16 והתגברות חשכת הגלות, עד לדורנו זה, דור
17 האחרון של גלות, יש להשתדל ביותר וביותר לנצל
18 כל הזדמנות וכל ענין כדי להוסיף ביתר שאת
19 וביתר עוז בכל עניני טוב וקדושה.

20 ובהדגשה יתירה בשנה זו – שנה הקהל, ושנת
21 תשמח, הרי בוודאי שיש לנצל כל הזדמנות וכל
22 ענין כדי להתאסף יחדיו, "הקהל את העם, האנשים
23 והנשים והטף וגו'"⁷, להוסיף בכל עניני תורה
24 ומצוותיה, ומתוך שמחה ("תשמח"), שמחה של
25 תורה ושמחה של מצוה.

(8) ראה סדה"ד במקומו.

(9) ראה ד"ה ויהי חיי שרה תשמ"א (סה"מ מלוקט ח"ב) פ"ז.

וש"נ.

(10) ח"א קכב, סע"ב ואילך.

(11) ר"פ חיי שרה.

(12) ודוגמתו בנוגע להסתלקות דכל צדקנית בישראל,

ובהדגשה יתירה – בתוך שלושים.

(13) ראב"ע שמות ג, טו. פרדס ש"ב.

(14) ראה סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר (דש, ג). המשך

תרס"ו ע' ריט. ועוד.

(15) להעיר מהקשר והשייכות דרשב"י למשה רבינו ומתן

תורה – "שורש נשמת רשב"י ה' מניצוץ נשמת משה ע"ה, ולכך

ה' התגלות סודות התורה ופנימיותה ע"י דוקא . . . כמו שהי'

התגלות התורה הנגלית ע"י משה רבינו ע"ה, (סידור שם ב, ב),

ותירה מזה – באופן ד'מחצתי ואני ארפא', שביטל המחיצה

שבין נגלה לתורה לפנימיות התורה (המשך 'חייב אדם לברוך'

תרל"ח פכ"ה).

(16) לקוטי לוי"צ אגרות ע' רנב. שכג.

(1) מגילה יג, ב. וש"נ.

(2) או"ח סתק"פ ס"ב.

(3) ראה בסידור הר"י עמדין "סדר תיקון היום לפי מנהג

חסידים ואנשי מעשה". ועוד. ולהעיר גם מהמנהגים המיוחדים

דחברא-קדישא בכמה ק"ק – ראה גשר החיים פל"ג ס"ג (ע'

שנב). דרכי חסד סל"ג ס"א (ע' קנ). ועוד.

(4) חולין יח, ב. וש"נ.

(5) אף שנשיאי חב"ד לא היו אומרים תחנון בשבעה באדר,

משא"כ סתם מתפללי ביהכנס' דחב"ד (ראה לקו"ש חט"ז ע' 351

הערה 79).

(6) וגם – השמחה הקשורה עם יום ההולדת ("ביום הוולדו

דהיינו ב' אדר שמחו שמחה גדולה" (תור"ה אמר כמשה – נזיר

יד, א), ולא עוד, אלא שגוברת על היפך השמחה דיום המיתה

– "כדאי הוא יום הלידה שיכפר על המיתה" ("פירש"י מגילה

שם. נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ז ע' 1 ואילך).

(7) וילך לא, יב.

ל'מולד אדם', היינו, בניסן שלאחרי ר"ה שבו
נשלמו ב'תמ"ח ל'מולד אדם', ונכנסים לשנת
ב'תמ"ט, שהיא שנת ב'ת"נ ליצירה עד לפסח
ושבועות בשנה זו – עברו רק שלושת אלפים
מאתיים תשעים ושמונה, שלושת אלפים ושלוש-
מאות חסר שתי שנים!

ד. ויש לומר הביאור בזה:
אודות החשבונות ל'מולד אדם' – דובר
בארוכה במקום אחר²² שבהכרח לומר שמספר זה
אינו בדיוק מיום ליום ממש, שהרי אס-תמצי-לומר
שהשנים בכל המאורעות שהתורה כותבת מספר
השנים הוא מיום ליום – הרי זה נס הכי גדול!

[ואדרבה – שלימות השנים מיום ליום מדגישה
התורה בתור חידוש אצל משה רבינו: "בן מאה
ועשרים שנה אנכי היום"²³, "היום מלאו ימי
ושנותי"²⁴, "ללמדך שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם
של צדיקים מיום ליום"²⁵ – דבר שלא מצינו (בגלוי
ובפועל על-כל-פנים) אצל כל הצדיקים (כ"אם
אצל יחידי סגולה בלבד), ופשיטא – לא אצל כל
אלה שמספר שנותיהם נזכר בכתוב].

ועל כן צריך לומר, שמספר השנים שבכתובים
הוא באופן שחסר או יתיר, ולדוגמא:
"ויחי אדם שלושים ומאת שנה, ויולד גו" –
לא מצינו בשום מקום אשר "ויולד" זה היה בראש
השנה כשנגמרו ק"ל שנה לאדם הראשון, ועל-דרך-זה
בכל ה"ויולד" שלאחרי-זה!

ובפשוטו של מקרא – יש לומר הכוונה שנולד
בתוך הזמן של קרוב לשלוש שנים, החל ממשיך
זמן לאחרי ראש-השנה של קכ"ט שנה, ובלשון
חז"ל²⁶ יום בשנה חשיב שנה, ועד להיום שנגמרו
קל"א שנה. כלומר, "שלושים ומאת שנה" אינו
בהכרח שנשלמו "שלושים ומאת שנה" לא פחות
ולא יותר, אלא יכול להיות גם ש(נשלמו קכ"ח,
ו) התחילה שנת הקכ"ט, או בקצה השני – שעברו
קל"א שנה חסר יום אחד.

1 נכפל מאה פעמים¹⁷. ויש להאריך בביאור העילוי
2 של מספר זה, ו"תן לחכם ויחכם עוד"¹⁸.

3 ומכיון ששנה זו היא שנת שלשת אלפים ושלש
4 מאות ליציאת מצרים ומתן תורה – מובן, שניתוסף
5 בה עילוי מיוחד בענין יציאת מצרים ומתן-תורה,
6 ולכן יש להתחיל את ה'רעש' בענין זה משך זמן
7 לפני חמשה עשר בניסן (יציאת מצרים) וששה
8 בסיון (מתן-תורה) – ובפרט החל משבעה באדר,
9 יום הולדתו ויום מיתתו של משה רבינו, שעל-ידו
10 היו המאורעות דיציאת מצרים ומתן-תורה.

11 ג. ויש להוסיף ולהבהיר בנוגע לכללות חשבון
12 שלשת אלפים ושלוש מאות שנה ליציאת מצרים
13 ומתן-תורה (ב'תמ"ח – ה'תשמ"ח):

14 התאריך ב'תמ"ח בנוגע ליציאת מצרים ומתן-
15 תורה הוא – לחשבון סדר ימות עולם ממולד אדם
16 הראשון, "שהיא שנה שניה ליצירה" (כלשון
17 הרמב"ם¹⁹), ובמילא, ב'תמ"ח ל'מולד אדם' הוא
18 ב'תמ"ט ליצירה. וא"כ, בשנה זו, ה'תשמ"ח ליצירה
19 – לכאורה חסרה שנה אחת למספר שלשת אלפים
20 ושלוש מאות שנה.

21 זאת ועוד:

22 המנין של 'מולד אדם' הוא – "שלושים ומאת
23 שנה"²⁰, "תשע מאות שנה ושלושים שנה"²¹ (ועל-
24 דרך-זה בהמשך הדורות) – שנשלם מספר שנים
25 אלו;

26 ואילו המנין ליצירה הוא – כפי שאנו מונין –
27 שנת ה'תשמ"ח, כלומר, שנכנסים לשנת ה'תשמ"ח
28 ליצירה (לאחרי שנשלמו ה'תשמ"ז שנה), ורק
29 בסיומה של השנה (כשתיכנס שנת ה'תשמ"ט) אזי
30 יושלמו ה'תשמ"ח שנה ליצירה.

31 ועל-פי-זה, ההפרש שבין המנין ל'מולד אדם'
32 למנין ליצירה הוא – הפרש של שתי שנים (אף
33 שהרמב"ם אינו מזכיר אלא הפרש של שנה אחת),
34 ונמצא, שמזמן יציאת מצרים ומתן-תורה (ב'תמ"ח

(17) וע"פ המבואר (סידור שם, ג) של"ג אותיות "גל" – יש
לומר: ל"ג פעמים ק' הוא – גילוי השלימות דמאה (כתר, וק')
פעמים ל"ג הוא – שגם הגילוי הוא בשלימות.

(18) משלי ט, ט.

(19) ה'ל' שמיטה ויובל פ"י ה"ב.

(20) בראשית ה, ג.

(21) שם ה, ה.

(22) לקו"ש ח"כ ע' 25 ואילך.

(23) וילך לא, ב.

(24) פרש"י עה"פ – מר"ה יא, א. וש"נ.

(25) ר"ה שם.

(26) ר"ה ב, ריש ע"ב. וש"נ.

33 וסיון בשנת ה'תשמ"ט, שאז יושלמו שלושת אלפים
34 ושלוש מאות שנה מציאת מצרים ומתן-תורה
35 (משנת ב'תמ"ט ליצירה עד שנת ה'תשמ"ט
36 ליצירה):

37 אבל אף-על-פי-כן, בניסן וסיון בשנה זו –
38 ה'תשמ"ח – נכנסים כבר לשנת שלושת אלפים
39 ושלוש מאות ליציאת מצרים ומתן-תורה (אלא
40 שיושלמו בסיומה של השנה – ניסן וסיון בשנת
41 ה'תשמ"ט).

42 וענין זה – שבט"ו ניסן בשנה זו, מתחיל שנת
43 שלושת אלפים ושלוש מאות ליציאת מצרים ומתן-
44 תורה – פועל כבר מהתחלת השנה³³, על-דרך
45 שמצינו (לאידך גיסא) ב"הקהל", שקיום מצות
46 "הקהל" בחג הסוכות פועל גם על המשך ועד סיום
47 השנה, שהשנה כולה נקראת בפי בני-ישראל "שנת
48 הקהל"³⁴.

49 ויש להוסיף ולבאר הטעם שמשתדלים לקשר
50 ענין הנ"ל לשנה זו דוקא – שסימנה מסתיים באות
51 ח' (ה'תשמ"ח) – על-פי המבואר בספרים שכמה
52 וכמה מאורעות מיוחדים³⁵ אירעו בשנה שסימנה
53 מסתיים באות ח' (כמו יציאת מצרים ומתן-תורה
54 בשנת ב'תמ"ח), מצד העילוי המרומז במספר ח',

1 ועל-דרך-זה בנוגע לכמה וכמה מאורעות
2 שמספר השנים שנזכר בהם יכול להיות בשני
3 הקצוות האמורים או בימים שביניהם, ולדוגמא:
4 בנוגע לבית-המקדש (הנקודה התיכונה של כללות
5 הבריאה) – בית ראשון שעמד ת"י שנה, ובית שני
6 שעמד ת"כ שנה²⁷ (כמו שכתוב²⁸ "גדול יהיה כבוד
7 הבית הזה האחרון מן הראשון", "חד אמר
8 בשנים"²⁹) – הרי מספר השנים ת"י ות"כ אינן
9 שנים שלימות, מיום ליום, כי חורבן הבית היה
10 בתשעה באב, ואילו השלמת וחנוכת בית-המקדש
11 – ב'בית ראשון' היתה בחודש תשרי³⁰, וב'בית
12 שני' היתה בחודש אדר³¹ (בשניהם – לא בחודש
13 אב³²), היינו, שהמספר ת"י ות"כ הוא באופן של
14 חסר או יתיר, כמה חדשים פחות (מת"י ות"כ שנה)
15 או כמה חדשים יותר (מת"י ות"כ שנה).

16 ומזה מובן גם בנוגע למספר ב'תמ"ח של יציאת
17 מצרים ומתן-תורה – שיכול להיות גם בשנת
18 ב'תמ"ח (לאחרי ראש-השנה שבו נשלמו ב'תמ"ז
19 שנה, אף שחסרים עדיין כמה חדשים למנין
20 ב'תמ"ח שנה), ונמצא, שיציאת מצרים ומתן-תורה
21 היו בשנת ב'תמ"ח ל'מולד אדם' שהיא שנת
22 ב'תמ"ט ליצירה, היינו, שההפרש שבין המנין
23 ל'מולד אדם' למנין ליצירה אינו אלא הפרש של
24 שנה אחת (שלכן הזכיר הרמב"ם רק הפרש של
25 שנה אחת) – או בסמיכות (וקודם) ראש-השנה
26 ב'תמ"ט.

27 ה. ולאחרי הקדמה זו, שההפרש אינו אלא
28 בשנה אחת – יש להוסיף ולהתאים חשבון שלושת
29 אלפים ושלוש מאות בנוגע לשנה זו, שנת
30 ה'תשמ"ח ליצירה:

31 החשבון שלושת אלפים ושלוש מאות שנה
32 מציאת מצרים ומתן-תורה בדיק – יהיה בניסן

(27) יומא ט, א. רמב"ם שם ה"ג.

(28) חגי ב, ט ובפרש"י.

(29) ב"ב ג, ריש ע"ב ובפרש"י.

(30) מלכים א, ב ואילך. וראה יל"ש עה"פ (רמז קפד).

(31) עזרא ו, טו ואילך.

(32) ואדרבה – מכיון שמולו אר"י רומז ל"עלה אר"י מסוככו",

"זה נבוכדנאצר" ש"החריב אריאל" (יל"ש ירמי' רמז רנט).

אלא שלעתיד-לבוא יתהפך לטוב – "יבוא אר"י זה הקב"ה . .

במזל אר"י והפכתי אבלם לששון ויבנה אריאל" (יל"ש שם), היינו,

שחודש אב יתהפך לששון ולשמחה, ובלשון הרמב"ם (סוף

הלכות תעניות) "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח,

ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה".

(33) ובפרט שבעה באדר – שבו נולד מושען של ישראל
שהוציאם ממצרים וקיבל תורה מסיני.

(34) ראה הערה במכתב במכתב וא"ו תשרי שנה-זו.

(35) ובפרטיות יותר – הן לטוב והן למוטב:

ב'רל"ח – ירדו למצרים, ב'תמ"ח – יצאו ממצרים, ב'תפ"ח
– נכנסו לארץ, ב'תתק"ח – בנין בית ראשון, ג'של"ח – חורבן
בית ראשון, ג'ת"ח – בנין בית שני, ג'תתכ"ח – חורבן בית שני
(סה"ד במקומם).

ו"ל, שהטעם לכך שגם ענין החורבן והגלות ה" בשנה
שסימנה מסתיים באות ח' – מכיון שתכלית ומטרת החורבן
והגלות אינו אלא "על-מנת שיבוא אר"י כו' ויבנה אריאל" (יל"ש
שבהערה 32), היינו שעי"ז באים לתכלית העילוי דגאולה העתידה
וביהמ"ק העתיד.

(* ולהעיר – ע"פ שנצטווה כל אר"א "והחזי יתן אל לבו" (הלב שלו
דוקא) – שהמאורע דפטירתה כו' – "שקולה מיתתן של צדיקים
כשריפת בית אלקינו" (ר"ה יח, ב) – ה" בשנה שסיומה באות ח'
(ה'תשמ"ח). מכיון שהכוונה בזה היא "על-מנת שבשנה זו עצמה,
ה'תשמ"ח (תיכף ומיד ממש), תהי' השלימות ד"הקיצו ורננו שוכני
עפר", בגאולה העתידה והקשורה עם מספר ח' – ראה לקוטי לוי"צ
אגרות ע' שפ"י "מוכ"ש טענישואיהם ה" בחודש שר"י בו הנס דחנוכה,
שחנוכה הוא ח' ימים כו' – בתכלית השלימות, נשמות בגופים, באופן
דחיים נצחיים.

28 — שכמה וכמה קיבלו על עצמם — השייכים
29 לשבעה באדר בקביעות שנה זו,

30 — הן השיעור בתורה שבכתב, תורת משה בן
31 עמרם, בפרשת השבוע, פרשת תצוה, ובפרשת
32 תצוה עצמה — חלק הפרשה השייך ליום זה,
33 מחמישי עד ששי: והן השיעור בתורה שבעל-פה,
34 "משנה תורה", תורת משה בן מיימון, כהמנהג
35 שנתפשט להשלים הלימוד ה"מקבץ לתורה שבעל-
36 פה כולה" בשנה אחת⁴³ (לערך), בלימוד ג' פרקים
37 ליום⁴⁴ —

38 ולבאר הקשר והשייכות לענינא דיומא (יום
39 הולדתו ויום מיתתו של משה רבינו) — עיקר
40 חידושו של משה רבינו — מתן תורה, שנקראת על
41 שמו⁴⁵, אשר שנה זו היא, כאמור, התחלת שלושת
42 אלפים ושלוש מאות שנה למתן-תורה (לאחרי
43 ההקדמה דיציאת מצרים⁴⁶), כדלקמן.

44 ונתחיל בשיעור היומי ברמב"ם — מכיון
45 שמצינו בו דבר נפלא בנוגע לכללות הענין ד"לתקן
46 הדעות"⁴⁷ (שכותבו הרמב"ם בנוגע ל"כל דיני
47 התורה") — שבהלכה זו מודגש וכולט הענין
48 ד"לתקן הדעות" ב"לשון ברורה ודרך קצרה"⁴⁸,
49 "לשון צח וקצר"⁴⁹, עד כדי כך, שיש לומר שיש
50 צורך "להזכיר" שמדובר גם אודות ענין של הלכה!
51 ח. שיעור היומי הוא — בהלכות שבת, מפרק
52 ט"ו עד וכולל פרק י"ז.

53 ובהקדמה — שגם בציון שיעור היומי, מרומז
54 הקשר והשייכות למשה רבינו:

55 הלכות שבת — כידוע⁵⁰ ששבת קשורה עם ענין
56 התורה ("דכולי-עלמא בשבת ניתנה תורה
57 לישראל"⁵¹), ענינו של משה רבינו.

1 המורה על השלימות דלעתיד-לבוא (כמבואר
2 במקום אחר³⁶).

3 ו. ובכל אופן, מכיון שהכוונה בכל האמור היא
4 שעל-ידי-זה יתוסף בכל עניני תורה ומצוותיה,
5 שמחה של תורה ושמחה של מצוה — יש לנצל גם
6 חשבון הנ"ל כדי להתחיל את ה'רעש' על-דבר
7 מספר שלושת אלפים ושלוש מאות, בהזדמנות
8 הראשונה.

9 ויש לומר בדרך הצחות — שעל-פי הכלל³⁷
10 ספיקא דאורייתא לחומרא, הרי בכל ענין של
11 ספק³⁸ בקשר עם עניני אורייתא, תורה ומצוותיה,
12 יש להחמיר, כלומר, להוסיף עוד יותר בעניני תורה
13 ומצוות.

14 ובנידון-דידן: כאשר יש "ספק" מתי מתחיל
15 העילוי המיוחד של שלושת אלפים ושלוש מאות
16 שנה ליציאת מצרים ומתן-תורה — יש "להחמיר"
17 ולהתחיל להוסיף בעניני תורה ומצוות בהזדמנות
18 הראשונה,

19 ובפשטות — שבשבעה באדר בשנה זו,
20 מתחילים כבר להוסיף ביתר שאת וביתר עוז
21 בלימוד התורה ובקיום המצוות בהידור, החל
22 מהתועדות כמה וכמה מישראל — באהבת אחים,
23 אהבת ישראל ואחדות ישראל, הקשורה גם עם
24 אהבת הקב"ה — "אוהב³⁹ מה שהאהוב אוהב"⁴⁰,
25 ובפרטיות יותר — שלוש אהבות, אהבת ה'
26 אהבת התורה ואהבת ישראל, דכולא חד⁴¹.

*

27 ז. ויש להוסיף ולקשר עם השיעורים בתורה⁴²

(36) ראה שיחת שבת שובה (ב) המשך לר"ה שנה זו, ס"כ ואילך.

(37) ביצה ג, ב. וש"נ. רמב"ם הל' ממרים ספ"א.

(38) להעיר מהידוע ש"ספק" בגימטריא "עמלק" (כש"ט הוספות סצ"ג. ובכ"מ). והרי, שבת זו היא שבת פ' זכור — "תמחה את זכר עמלק" (ס"פ תצא).

(39) "היום יום" כ"ח ניסן. ובכ"מ.

(40) ולהעיר גם ממאמר הזוהר (ח"ג קכח, א. וראה לקוטי לוי"צ לשם) "אנן בחביבותא תליא מילתא, דכתיב ואהבת את ה' אלקיך, וכתיב מאהבת ה' אתכם, וכתיב אהבתי אתכם" (אלא שהפסוק הראשון מדבר באהבת ישראל להקב"ה, וב' פסוקים שלאח"ז באהבת הקב"ה לישראל).

(41) ראה סה"ש ה'ש"ת ע' 2 ואילך.

(42) כפתגם רבינו הזקן ("היום יום" ב' חשון) ש"צריכים לחיות עם הזמן" — שיעורי התורה השייכים לזמן זה.

(43) כמו בתושב"כ, תורת משה בן עמרם — ש"המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת" (רמב"ם הל' תפלה רפ"ג).

(44) להעיר מהעילוי דמספר ג' — "בתלת זימני הוי חזקה", ובהדגשה יתירה בנוגע לתורה — "אוריין תליתאי לעם תליתאי לעם תליתאי על ידי תליתאי כו' " (שבת פח, א).

(45) שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.

(46) כמ"ש "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה" (שמות ג, יב ובפירש"י).

(47) ראה רמב"ם הל' תמורה בסופו.

(48) לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר הי"ד.

(49) לשון הכס"מ בהקדמתו לספר הי"ד.

(50) ראה תו"א יתרו ע, ג. ויקהל פח, א ואילך.

(51) שבת פו, ב.

לשמש את קונו⁶³ בהיותו נשמה בגוף בעולם הזה²⁸
הגשמי⁶⁴ – הוא: "ברשות הרבים", עלמא²⁹
דפרודא⁶⁵.³⁰

ועל-ידיזה "מטלטל ברשות היחיד כולה" –
שפועל גם ב"רשות היחיד", יחידו של עולם⁶⁵,³¹
כתורת המגיד⁶⁶ בפירוש המשנה⁶⁷ "דע מה למעלה
ממך", "דע כל מה שלמעלה (בעולמות העליונים
כו' "רשות היחיד"⁶⁸) הכל הוא ממך", שתלויים
ונעשים על-ידי עבודת האדם, כי רצונו של הקב"ה
שהפעולה למעלה תהיה על-ידי עבודת האדם
התחתון דוקא ("למעשה ידיך תכסוף"⁶⁹), אשר
על-ידי עמידתו ועבודתו "ברשות הרבים"
(ב"חפצים" הנמצאים ברשות הרבים), הרי הוא
מטלטל⁷⁰ ברשות היחיד".⁴¹

ומדייק "ברשות היחיד כולה" – שאין לך מקום
ב"רשות היחיד" (יחידו של עולם) שאינו נכלל
בתורת המגיד "דע מה למעלה ממך", ש"הכל הוא
ממך", שעל-ידי עבודתו ברשות הרבים, הרי הוא
מטלטל ברשות היחיד כולה".⁴⁶

והמשך ההלכה – "ועומד ברשות היחיד ומטלטל
ברשות הרבים. ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות":
אמרו חז"ל⁷¹ ש"אין הקב"ה מקפח שכר כל
בריה", ועל-אחת-כמה וכמה בנוגע לכללות⁵⁰

פרק ט"ו – מספר י"ה, שתי אותיות ראשונות
של שם הוי', שלמעלה משתי אותיות אחרונות,
ו"ה⁵², וענינו של משה רבינו – שעל-ידי מלחמתו
בעמלק⁵³ [בכחו של משה רבינו דוקא – "והיה
כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל"⁵⁴, ועד
שמלחמה זו הוצרכה להיות על-ידי "אנשי משה"
דוקא⁵⁵) מבטל את הניגוד דעמלק להמשכה וגילוי
שם י"ה שיומשך ויתגלה גם בו", ועל-ידיזה
נעשה "השם שלם"⁵⁶.

ופרק י"ז – בגימטריא "טוב", הקשור למשה
רבינו ולמתן-תורה – כמאמר רבותינו ז"ל⁵⁷ "יבוא
טוב ויקבל טוב . . יבוא טוב זה משה, דכתיב⁵⁸
(בלידת משה בשבעה באדר) ותרא אותו כי טוב,
ויקבל טוב זה תורה, דכתיב⁵⁹ כי לקח טוב נתתי
לכם".¹⁵

והתחלת השיעור (ריש פרק ט"ו בהלכות שבת)
– "עומד אדם ברשות הרבים ומטלטל ברשות
היחיד כולה, ועומד ברשות היחיד ומטלטל ברשות
הרבים, ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות".¹⁹

ויש לומר, שבהלכה זו נתבאר תוכן כללות
עבודת האדם לקונו ("לתקן הדעות") על-ידי קיום
התורה ומצוות (כפי שנתחדש במתן-תורה) –
"בלשון ברורה ודרך קצרה", כדלקמן.²³

ט. "עומד אדם ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד
כולה":²⁴

מקומו ועמידתו של "אדם" – "אתם⁶⁰ קרויין
אדם", על שם "אדמה⁶¹ לעליון"⁶², כפי שנבאר²⁷

(52) כידוע שאותיות י"ה הם "הנסתרות להוי' אלקינו",
ראותיות ו"ה הם "הנגלות לנו ולבנינו", "הנגלות", ו"ה נגלות
(ראה תקו"ז בהקדמה יז, ב). שם ת"י (כה, ב). לקו"ת ראה כט,
א ובכ"מ).

(53) ובהדגשה יתירה – בקשר למחיית עמלק בפ' זכור, כנ"ל
הערה 38.

(54) בשלח יז, יא.

(55) תו"א פרשתנו (תצוה) פג, ב. ובכ"מ.

(56) פירוש ס"פ בשלח. וראה לקו"ש חכ"א ע' 195. וש"נ.

(57) מנחות נג, ריש ע"ב.

(58) שמות ב, ב.

(59) משלי ד, ב.

(60) יבמות סא, רע"א.

(61) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד.

(62) ובהדגשה יתירה בנוגע ללשון "אדם" שנזכר בהלכות
שבת – שהרי נכרי ששבת ה"ז היפך ענין החיים (סנהדרין נח,
סע"ב. רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ט).

(63) ראה משנה וברייתא סוף מס' קידושין.

(64) דאף שגם בהיות הנשמה למעלה ה"ה בנו יחידו של
הקב"ה, מ"מ הציווי והיכולת להדמות אליו ית' – "והלכת
בדרכיו", "מה הוא נקרא חנון, אף אתה ה' חנון כו'", "מה הוא
מלביש ערומים כו' אף אתה כו' הקב"ה ביקר חולים כו' אף אתה
כו' הקב"ה ניהם אבלים כו' אף אתה כו'", וכיו"ב (ראה סוטה
יד, א. רמב"ם הל' דעות פ"א ה"ו. ועוד) – שייך רק לנשמה בגוף
בעוה"ז הגשמי.

(65) ראה תניא ספ"ג. ובכ"מ.

(66) לקו"א סקצ"ח.

(67) אבות רפ"ב.

(68) ובמכ"ש וק"ו – שהרי אפילו ב"עלמא דפרודא", ב"רשות
הרבים" כפשוטה, אין דין רה"ר למעלה מעשרה טפחים (רמב"ם
הל' שבת פ"ד ה"ג"ז).

(69) איוב יד, טו. וראה של"ה כט, ב ואילך.

(70) ואולי י"ל הטעם שעבודת האדם נקראת בשם טלטול
("מטלטל"), שתוכנו שינוי מקום בלבד (טלטול חפץ ממקום
למקום וכיו"ב), ולא חידוש ממש – אף שהפעולה בעולם (וכן
למעלה ש"הכל הוא ממך") היא "בבחי' התחדשות גמורה
כחידוש יש מאין" (המשך תרס"ו ע' שדך) – כי, חידוש זה נעשה
בכח העצמות שביכולתו להוות יש מאין (המשך הנ"ל שם ואילך.
וראה גם לקו"ש ח"ו ע' 22 ואילך. וראה לקמן הערה 81).

(71) ב"ק לח, ב. וש"נ. מכילתא ופירוש"י משפטים כב, ל.

תולדות פרץ⁸³, באופן של פריצת כל הגדרים, 27
 "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"⁸⁴. 28

י. פרשת השבוע – פרשת תצוה: 29

שבעה באדר, חל ברוב השנים בסמיכות 30
 לפרשת תצוה, או בפרשת תצוה עצמה – 31
 כבקביעות שנה זו. 32

ואיתא בספרים⁸⁵ שבפרשת תצוה מרומז ענין 33
 מיתת משה – שזוהי הפרשה היחידה בתורה 34
 (לאחרי שנולד משה) שלא נתפרש שמו של משה 35
 רבינו⁸⁶. 36

ואולי יש לומר בעומק יותר, שבפרשה זו 37
 מודגש הקשר והשייכות של ישראל לעצמיות משה 38
 רבינו שלמעלה משם⁸⁷ – "ואתה"⁸⁸, ועל זה נאמר 39
 "ואתה תצוה" – "תצוה, מלשון צוותא והתקשרות 40
 (של כל בני-ישראל).. לבחינת (אתה) של משה"⁸⁹. 41

יא. ושיעור היומי בפרשת תצוה – מחמישי עד 42
 ששי – שסיומו וחזרתו ("הכל הולך אחר 43
 החיתום"⁹⁰) בענין המזבח – "והיה המזבח קודש 44
 קדשים, כל הנוגע במזבח יקדש"⁹¹: 45

מבואר בדרושי חסידות⁹² שענינו של ה"מזבח" 46
 בעבודת האדם – קאי על הלב של כל אחד ואחד 47
 מישראל, וכמו שיש שני מזבחות, מזבח החיצון 48
 ומזבח הפנימי, כך יש גם שתי בחינות בעבודה 49

(83) רות ד, יח.

(84) לשון הכתוב – ויצא כח, יד. ולהעיר מהשייכות ליום
 השבת – "כל המענג את השבת (שמוסיף ע"י עבודתו בהעונג
 דשבת כפי שהוא מצד הבריאה, "מקדש וקיימא") נותנין לו
 נחלה בלי מצרים... והאכלתיך נחלת יעקב אביך... כיעקב
 שכתוב בו ופרצת גוי" (שבת קיח, סע"א ואילך).

(85) מאור עיניים פרשתנו. ועוד.

(86) זח"ג רמז, א. וראה לקו"ש חט"ז ע' 342. וש"נ.

(87) ולהעיר גם מהטעם המובא בספרים (בעה"ט ריש פרשתנו.
 ועוד) שבכך נתקיים מ"ש משה "ואם אין מחני נא מספרך גוי"
 (מפני ש"קללת חכם אפילו על תנאי באה") – שגם האמירה
 "מחני נא" היא מצד התקשרות העצמית של משה עם ישראל
 שלמעלה מהתורה (נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"א ע' 173 ואילך.
 וש"נ).

(88) "ממהות עצמותך" – כלי יקר ריש פרשתנו. וראה גם ד"ה
 זאת תורת הבית תרפ"ט פ"א (סה"מ קונטרסים ח"א מה, א):
 בחי' אתה שבמשה, שהו"ע העצמות דעצמות א"ס ב"ה שנקרא
 אתה.

(89) תו"א פרשתנו פב, א.

(90) ברכות יב, א.

(91) כט, לו.

(92) לקו"ת דרושים לסוכות עח, ג ואילך. תו"ח תרומה תמג,

א ואילך. דרמ"צ פו, ב ואילך. ועוד.

1 הירידה ל"רשות הרבים", ירידה גדולה ביותר,
 2 מאיגרא רמה לבירא עמיקתא⁷² – שהיא צורך
 3 עליה, כמו שכתוב "והרוח תשוב אל האלקים אשר
 4 נתנה"⁷³, נשמה בגוף, לאורך ימים ושנים טובות,
 5 באופן ד"עולמך תראה בחיך"⁷⁴.

6 ולכן, בתחילת עבודתו ישנו כבר ה"שכר"⁷⁵ –
 7 ש"עומד ברשות היחיד" (יחידו של עולם), ולא רק
 8 שהוא (האדם) עומד ברשות היחיד, אלא עוד זאת,
 9 שבכחו לפעול גם ברשות הרבים – "מטלטל
 10 ברשות הרבים", ועד לעשותה דירה לו יתברך
 11 בתחתונים⁷⁶.

12 אבל, "ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות"
 13 – דמכיוון שעדיין לא נשלמה העבודה לעשות לו
 14 יתברך דירה בתחתונים, ועדיין לא נתקיים היעוד⁷⁷
 15 "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", הרי עבודתו
 16 היא רק בארבע אמותיו, ארבע אמות של אדם
 17 קונות לו⁷⁸, "ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע
 18 אמות", מחוץ לגבול הקדושה⁷⁹.

19 ויש להוסיף ולרמז הטעם שענין זה נתבאר
 20 בהלכות שבת – כי ביום השבת מודגשת פעולתו
 21 של האדם במציאות הבריאה, כמאמר רז"ל⁸⁰ "כל
 22 המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו, מעלה עליו
 23 הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה
 24 בראשית"⁸¹, מכיוון שעל-ידי עבודתו פועל עליו
 25 גדול יותר אפילו לגבי השלימות ד"אלה תולדות
 26 השמים והארץ בהבראם"⁸² – השלימות ד"אלה

(72) ע"פ ל' חז"ל – חגיגה ה, ב.

(73) קהלת ז, יב. וראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

(74) ברכות יז, סע"א.

(75) להעיר ש"שכר מצוה מצוה, פ"י שמשכרה נדע מהותה"

(תניא פל"ט (נג, א)).

(76) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא פל"ו. ובכ"מ.

(77) זכרי' יג, ב.

(78) ב"מ יו"ד, א. וראה קונטרס ענינה של תורת החסידות

ס"כ. וש"נ.

(79) להעיר שד' אמותיו של אדם ("אדמה לעליון") הם כנגד

ד' אותיות שם הוי' (ראה אוה"ת בלק ע' תתקלה).

(80) שבת קיט, ריש ע"ב. טור ושו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רסח.

(81) להעיר, שמהלשון "נעשה שותף להקב"ה במעשה

בראשית", משמע, שעבודתו של האדם היא חידוש גמור, כמו,

כביכול, פעולתו של הקב"ה (ה"שותף" השני) שהוא חידוש גמור

מאין ליש (ולהעיר גם ממאור"ל (ב"ר פצ"ח, ג) "א"ל הוא ישראל

אביכם, מה הקב"ה בורא עולמות, אף אביכם בורא עולמות").

ומה שאמרו "מעלה עליו הכתוב כאילו כו" – ה"ז לפי שהכח

לחידוש זה הוא מעצמותו ית' (ראה לקו"ש שבהערה 70).

(82) בראשית ב, ד.

17 — דרגת הקדושה של כהן גדול, כמו שכתוב⁹⁹
 18 "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים" — כפסוק-דין
 19 הרמב"ם¹⁰⁰ "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש
 20 .. אשר נדבה רוחו אותו. . להבדל לעמוד לפני ה'
 21 לשרתו ולעובדו. . הרי זה נתקדש קודש קדשים".
 22 וענין זה נפעל במתן-תורה — ובהדגשה יתירה
 23 בשנה זו, התחלת שנת שלושת אלפים ושלוש מאות
 24 למתן-תורה — שהרי במתן-תורה נאמר¹⁰¹ "ואתם
 25 תהיו לי ממלכת כהנים גוי", ואיתא בספרים¹⁰²
 26 שהפירוש ד"ממלכת כהנים" הוא "כהנים גדולים",
 27 שזוהי דרגת "קודש קדשים".
 28 יב. וממשיך ומסיים — "כל הנוגע במזבח
 29 יקדש":

30 הענין ד"והיה המזבח קודש קדשים" הוא מצד
 31 עצם מציאותם של ישראל, עוד לפני ענין העבודה,
 32 כאמור, שנעשה תיכף ומיד בעת מתן-תורה. אמנם,
 33 לאחר-יזה בא הענין העיקרי — עבודתם של
 34 ישראל¹⁰³, שעל-ידה — "כל הנוגע במזבח יקדש",
 35 שזהו תוכן כללות ענין העבודה (על-דרך המבואר
 36 לעיל בשיעור הרמב"ם).

37 והענין בזה: תכלית הכוונה בירידת הנשמה
 38 ("קודש קדשים") לעולם הזה הגשמי ("רשות
 39 הרבים") היא — להמשיך קדושה בעניני העולם, הן
 40 על-ידי העבודה בקיום המצוות בדברים גשמיים,
 41 והן על-ידי העבודה בעניני הרשות, "כל מעשיך
 42 יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו"¹⁰⁴. ויתירה
 43 מזה — "כל הנוגע במזבח יקדש", שכאשר עניני
 44 העולם¹⁰⁵ "נוגעים" ביהודי (על-ידי מעשה, דיבור
 45 או מחשבה), אפילו באופן של "נגיעה" בלבד,
 46 נעשים הענינים בבחינת "קודש"¹⁰⁶, "קדש מלה

1 שבלב — "זו תפילה"⁹³, "תפילות כנגד תמידין
 2 תקנום"⁹⁴ — חיצוניות הלב ופנימיות הלב. ובכללות
 3 יותר — "מזבח נקרא כללות נשמות ישראל כו"⁹⁵.
 4 ויש להוסיף שענין זה הוא בהדגשה יתירה
 5 על-ידי משה רבינו (כולל "אתפשטותא דמשה בכל
 6 דרא"⁹⁶, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו),
 7 הנשיא והמלך — "לב כל קהל ישראל"⁹⁷ שמתקשר
 8 ומתאחד עם כל ישראל ("ואתה תצוה"), ונותן
 9 להם תוספת כח בכל עניני העבודה שמצד ה"לב",
 10 ענינו של המזבח.

11 ועל-פי-זה יש לבאר תוכן הפסוק — "והיה
 12 המזבח קודש קדשים" — בעבודת האדם:
 13 מכיון שמציאותו של כל אחד ואחד מישראל
 14 היא "מזבח" להקב"ה — עליו לדעת שדרגתו היא
 15 "קודש קדשים" ("והיה המזבח קודש קדשים"),
 16 כלומר, לא רק "קודש", אלא גם "קודש קדשים"⁹⁸

(93) תענית ב, סע"א. רמב"ם ריש ה' תפלה.

(94) ברכות כו, ב.

(95) לקו"ת ברכה צד, ב.

(96) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א). וראה ב"ר פנ"ו,

ז. זח"ג רעג, א.

(97) רמב"ם ה' מלכים פ"ג ה"ו.

(98) ולהעיר, שבפשוטו של מקרא דרוש ביאור והסבר מהי
 השייכות ד"מזבח" — הן מזבח הפנימי, שגם בו נאמר (בסוף
 פרשתנו) "קודש קדשים" * ואכא"כ מזבח החיצון — ל"קודש
 הקדשים", שבו ה' רק הארון?!

וגדולה מזו מצינו — "וקדשת אותם והיו קודש קדשים"
 (תשא ל, כט) — בנוגע לכל המשכן וכליו, כולל גם הכיור וכו'!
 ולהעיר מהשינויים בפירוש רש"י בג' פסוקים הנ"ל:

(א) בפסוק "והי' המזבח קודש קדשים, כל הנוגע במזבח
 יקדש" (במזבח החיצון) — מעתיק רש"י "והי' המזבח קודש"
 (ומשמ"ט "קדשים"), ומפרש: "ומה היא קדושתו, כל הנוגע
 במזבח יקדש".

(ב) בפסוק "קודש קדשים הוא לה'" (במזבח הפנימי) —
 מעתיק "קודש קדשים", ומפרש: "המזבח מקודש לדברים הללו
 בלבד, ולא לעבודה אחרת".

(ג) ובפסוק "וקדשת אותם והיו קודש קדשים" — מפרש
 "משיחה זו מקדשתם להיות קודש קדשים, ומה היא קדושתם כל
 הנוגע וגו', כל הראוי לכלי שרת כו' אבל דבר שאינו ראוי להם
 אין מקדשין, היא משנה שלימה אצל מזבח, מתוך שנאמר כל הנוגע
 במזבח יקדש, שומע אני בין ראוי כו' ת"ל כו'" — שהביאה רש"י
 בפרשתנו, אלא שהשמ"ט "קודש קדשים" כנ"ל, ואכ"מ. וראה גם
 לקו"ש ח"ו ע' 179 ואילך.

(* אלא שבפסוק זה (במזבח הפנימי) מפרש רש"י: "המזבח מקודש
 לדברים הללו בלבד ולא לעבודה אחרת", ולא פירש זה בפסוק שלפנ"ו
 ("והי' המזבח קודש קדשים") בנוגע למזבח החיצון (כדלקמן בהמשך
 ההערה). משא"כ הראב"ע — שמפרש בפעם הראשונה (בפסוק "והי'
 המזבח קודש קדשים", במזבח החיצון) "קודש כאחד הקדשים".

(99) דברי הימים א כג, יג.

(100) ה' שמיעה ויובל בסופו.

(101) יתרו יט, ו.

(102) בעה"ט עה"פ. וראה אגדת בראשית פ"ט [פ].

(103) וי"ל כדי שלא יהי' באופן ד"נהמא דכיסופא" (ראה

ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ריש ע"ד. ובכ"מ).

(104) משלי ג, ו. אבות פ"ב מ"ב. וראה רמב"ם ה' דעות

ספ"ג.

(105) נוסף לכך שהגוף הגשמי נעשה קדוש — לא רק מצד

עצם בריאתו, "גופא דילהון קדישא" (זח"ג ע, ריש ע"ב), אלא

גם בתוספת קדושה — עי"ז ש"נוגע" בנשמה, "חלק אלקה ממעל

ממש" (תניא רפ"ב).

(106) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1253 ואילך.

ובאופן שמתקשר ("תצוה") ו"לוקח" עמו את
כל אחד ואחד מישראל, ובמיוחד – דור המדבר
(דורו של משה¹¹²), כולל גם "מדבר העמים"¹¹³,
דקאי על כללות זמן ומצב הגלות¹¹⁴,

ותיכף ומיד נעשה הענין ד"שמן גוי' למאור¹¹⁵,
[ופשיטא, שמכיון שנמצאים כבר לאחר אריכות
וקושי הגלות ביותר וביותר – אין צורך עוד בענין
ד"כתית", וכפי שמאריך אדמו"ר האמצעי¹¹⁶
שהענינים ד"כתית" היו כבר (אפילו עד זמננו)
באופן ד"די והותר" – אפילו אם היה זה ענין
חיובי שנופל עליו הלשון "די והותר"¹¹⁷, ועל-
אחת-כמה-וכמה כשמדובר בענין בלתי-רצוי, היפך
הכוונה, כבנידון-דין, צערו של יהודי (יהיה מי
שיהיה), רחמנא-ליצלן, ובפרט כשמבלבל לעבודת
ה', "אני נבראתי לשמש את קוני"¹¹⁸,

וזוכים לראות את הדלקת המנורה על-ידי אהרן
כהן-גדול בבית-המקדש השלישי.

יד. ומפרשת תצוה באים לפרשת תשא –
שמתחילין לקרוא בתפילת מנחה ("רעוא
דרעוין"¹¹⁸) בשבת פרשת תצוה – "כי תשא את
ראש' בני ישראל".

ויתירה מזה – שכבר בערב שבת פרשת תצוה
(שמתחיל עכשיו, בליל ששי ואור ליום ששי)
נעשה הענין ד"תשא את ראש בני ישראל", נשיאת
ראש בשלימות, ופשיטא, שלילת הענין ד"עול
הגוים" בתכלית, אלא אדרבה – שמתעלים לתכלית
העילוי, באופן נעלה ביותר מהמעמד ומצב של זמן
'בית שני', ואפילו של 'בית ראשון', ושל משכן
שעשה משה – בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי
משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש, דמכיון ש"כלו כל
הקיצין"¹¹⁹, "דאלאי גלות", הרי בוודאי ש"לא
עייכבן המקום כהרף עין"¹²⁰.

(112) ועד שמשעם זה נשאר עמהם במדבר – "תהא בצדן
ותבוא עמהן" (במדב"ר פ"ט, יג. וש"נ).

(113) יחזקאל כ, לה.

(114) ראה בחיי ועוד ר"פ מסעי. לקו"ת דרושי אלה מסעי,
וביאורים.

(115) ריש פרשתנו.

(116) ראה שעה"ת ספ"ה.

(117) ע"ד ל' הכתוב – ויקהל לו, ז.

(118) זח"ב פח, סע"ב. וראה המשן תרס"ו בסופו.

(119) סנהדרין צז, ב.

(120) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

1 בגרמיי¹⁰⁷ – "יקדש", "רשות היחיד", של יחידו
2 של עולם.

3 אמנם, בענין ד"כל הנוגע במזבח יקדש" – יש
4 הגבלה:

5 פירוש הכתוב "כל הנוגע במזבח יקדש", הוא –
6 כפירוש רש"י (פשוטו של מקרא) – "אפילו קרבן
7 פסול שעלה עליו, קדשו המזבח להכשירו, לא
8 ירד", וממשיך רש"י, "מתוך שנאמר כל הנוגע
9 במזבח יקדש, שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי,
10 כגון דבר שלא היה פסולו בקודש . . תלמוד-לומר
11 וזה אשר תעשה, הסמוך אחריו, מה עולה ראוי, אף
12 כל ראוי כו'".

13 ותוכנו בעבודת האדם – שפעולתו של יהודי
14 לפעול קדושה בעניני העולם ש"נוגעים" בו, היא
15 רק בדבר הראוי לקדושה, דבר שיש לו שייכות
16 לגבול הקדושה, מה-שאינ-כן דבר שהוא מחוץ
17 לגבול הקדושה,

18 ובלשון רבינו הזקן בספר התניא¹⁰⁸ – "כל
19 דברים הטהורים ומותרים שבהם נעשית המצוה
20 מעשיית . . כמאמר רז"ל¹⁰⁹ לא הוכשר למלאכת
21 שמים אלא טהורים ומותרים בפין, וכן אתרוג
22 שאינו ערלה, ומעות הצדקה שאינן גזל, וכיוצא
23 בהם",

24 ובלשון שיעור הרמב"ם – "ובלבד שלא יוציא
25 חוץ לארבע אמות", שפעולתו של יהודי היא
26 ב"מעשיך" וב"דרכיך" – בארבע אמותיו, בגבול
27 הקדושה.

*

28 יג. ויהי-רצון שמהדיבור והלימוד בפרשת
29 תצוה, נזכה בקרוב ממש ל"ואתה תצוה" בפרעל
30 ממש – על-ידי משה רבינו, "גואל ראשון הוא גואל
31 אחרון"¹¹⁰.

32 ובפשטות – ש"משה עמהם"¹¹¹, שרואים בגלוי
33 את משה רבינו, מראה באצבעו ואומר "ואתה",

(107) זח"ג צד, ב.

(108) פל"ז (מו, סע"ב).

(109) ראה שבת כח, ריש ע"ב. וש"נ.

(110) ראה שמו"ר פ"ב, ד. שם, ו. דב"ר ספ"ט. לקו"ש ח"א

ע' 8. וש"נ.

(111) ראה יומא ה, ב. תוד"ה אחד – פסחים קיד, סע"ב.

והשלימה, עם כל היעודים האמורים, בפועל¹⁶
ובגלוי, ובאופן ד"ואתה", מראה באצבעו ואומר זה¹⁷
— הנה זה כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, הנה זה משה¹⁸
רבינו, הנשיא הראשון, גואל ראשון, והנה זה דוד מלכא¹⁹
משיחא!²⁰

ורוקדים כולם יחדיו — ביחד עם קופות-²¹
הצדקה, וכל המעשים טובים, וכל בתי כנסיות²²
ובתי מדרשות שבחוץ לארץ²⁸ — לארצנו הקדושה,²³
"ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית²⁴
השנה ועד אחרית שנה"¹²⁹, ובאופן ד"ירחיב ה'²⁵
אלקיך את גבולך"¹³⁰,

ובארץ ישראל עצמה — לירושלים עיר הקודש,²⁷
להר הבית, "הר הקודש"¹³¹ ולבית המקדש —²⁸
מקדש אדני כוננו ידך"¹³².

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכל אחד ואחד³⁰
שטר של דולר — לתת אותו (או חילופו) לצדקה,³¹
בהוספה מדיליה].³²

ומכיון שכבר בערב שבת נעשה "תשא את ראש¹
בני ישראל" — הרי, בדרך ממילא יהיה גם הענין²
ד"ואתה תצוה גו' ויקחו אליך שמן גו' למאור",³
"משה ואהרן עמהם"¹¹¹ כי יקויים היעוד¹²¹ "הקיצו⁴
ורננו שוכני עפר", ואדרבה — שניתוסף עליו⁵
בהמשכת החיות מהנפש לגוף, כולל גם מבחינת⁶
"חיה"¹²² (אחד מחמשה שמות שנקראו⁷
לנשמה¹²³), בחינת מקיף הקרוב של נפש רוח⁸
נשמה, ועד לבחינת היחידה (מקיף הרחוק) "יחידה⁹
לייחדך"¹²⁴, דרגתו של משיח צדקנו¹²⁵.

טו. כנהוג בכגון-דא — יש לסיים בשליחות-¹¹
מצוה לתת לצדקה, בזמן המתאים¹²⁶, ובהוספה¹²
מדיליה.¹³

ו"גדולה צדקה שמקרכת את הגאולה"¹²⁷ —¹⁴
שתקרב ותזרז עוד יותר את הגאולה האמיתית¹⁵

(121) ישע' כו, יט.

(122) ובהדגשה יתירה — אצל הנפטר ששמה (הראשון)

"חי".

(123) ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לו.

(124) נוסח הושענות דיום ג' דסוכות.

(125) ראה רמ"ז לוח"ר, רס, ב (נרפס במק"מ קצ, ב). ל"ח
להאריז"ל בראשית עה"פ (ה, כב) ויתהלך חנוך. ועוד.

(126) ראה לקו"ש ח"ט ס"ע 292 ואילך. וש"נ.

(127) ב"ב י"ד, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).

(128) ראה מגילה כט, א.

(129) עקב יא, יב.

(130) שופטים יט, ח ובפירש"י.

(131) ישע' כז, יג.

(132) בשלח טו, יז ובפירש"י.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום ראשון עמ' ב

על הפרש איסור הנאה. איבעית אימא קרא, בתיב קרא — נאמר¹⁹
לגבי עיר הנדחות, דהיינו עיר שיושביה עבדו עבודת כוכבים (דברים²⁰
יג יח) 'לא ידבק בידך מאומה', ומשמע שכל דבר שיש לו קשר²¹
לעבודת כוכבים אסור בהנאה, ואפילו פרש עגלי עבודת כוכבים,²²
וכתיב התם — ונאמר לגבי שור הנסקל (שמות כא כח) 'סקול יסקל'²³
השור ולא יאכל את פשרו', שמפוסק זה לומדים איסור הנאה בשור²⁴
הנסקל, ומדויק שדווקא פשרו אסור בהנאה, קא — אבל פשרו²⁵
מוותר בהנאה.²⁶
הגמרא מביאה הוכחה ממשנתנו לחילוק שאמר רב: אמר רבא,²⁷
תרווייהו תננהי — שני דינים אלו (פרש עגלי עבודת כוכבים האסור²⁸
בהנאה ופרש שור הנסקל המותר בהנאה) שנינו במשנתנו,²⁹
מקראמר ליה רבי יהושע לרבי ישמעאל שהטעם שחכמים אסרו³⁰
גבינות עובדי כוכבים באכילה הוא מפני שמעמידין את הגבינות³¹
בקיבת נבילה, וקא מהדר ליה — והשיב לו רבי ישמעאל, והלא קיבת³²
עולה חמורה מקיבת נבילה, שקיבת עולה אסורה בהנאה וקיבת³³
נבילה אסורה רק באכילה, ואף על פי כן אמרו שבהן שדעתו יפה³⁴
גומע את החלב שבתוך קיבת העולה,³⁵

יהושע כשהיו מהלכין בדרך, אמר לו, מפני מה אסרו גבינות¹
עובדי כוכבים. אמר לו רבי יהושע, מפני שמעמידין אותה בקיבה²
של נבילה. אמר לו רבי ישמעאל, והלא קיבת עולה חמורה מקיבת³
נבילה, ואף על פי כן אמרו שלא מועלין בה. חזר רבי יהושע ואמר⁴
לו, מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים. אמר לו⁵
רבי ישמעאל, אם כן, למה לא אסורה בהנאה.⁶
הגמרא דנה בפסולת של דבר האסור בהנאה, האם היא אסורה⁷
בהנאה: אמר רב אחבוי אמר רב, המקדש אשה בפרש — בגללים⁸
של שור הנסקל, אף על פי ששור הנסקל אסור בהנאה, מקודשת.⁹
והמקדש אשה בפרש — בגללים של עגלי עבודת כוכבים האסורים¹⁰
בהנאה, אינה מקודשת. וסיבת החילוק בין שור הנסקל לעגלי¹¹
עבודת כוכבים היא, איבעית אימא סבא ואיבעית אימא קרא —¹²
שלומדים זה מפוסק. מבארת הגמרא: איבעית אימא סבא, לנבי¹³
עגלי עבודת כוכבים ניחא ליה בנפחיה — נח לבעל העגל בעוביו של¹⁴
העגל כדי שיראה שמן, ולכן חל איסור עבודת כוכבים על הפרש¹⁵
שהרי הוא משמן את העגל והפרש אסור בהנאה, אכל לנבי שור¹⁶
הנסקל לא ניחא ליה בנפחיה — לא נח לבעל השור בעוביו של¹⁷
השור שיראה שמן, ואין לו שום תועלת והנאה מכך, ולכן לא חל¹⁸

לקוטי שיחות פרשת תצוה – ז' אדר* כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

בפרשה – בכך ששמה של הפרשה הוא "ואתה" 15
תצוה"9, כאשר הכוונה¹⁰ היא למשה רבנו¹¹. וכיוון
ששם הפרשה רומז על תוכנה של הפרשה כולה, יוצא,
שבכל הפרשה רמזו הענין של לידת משה. 18

ואפילו לפי הדעות, שהפרשה נקראת "תצוה", ולפי
מנהג ישראל (וכמודפס בחומשים) – הרי זה לשון
יחיד לנוכח – כהמשך ל"וידבר¹² ה' אל משה לאמר"
אשר בתחילת הענין, ומיד לאחר "תצוה" כתוב "אהרן
אחיק". 23

אך צריך להבין כיצד מתיישבים ביניהם שני
הרמזים הללו: מצד אחד, אין מוזכר בפרשה כלל שמו
של משה (דבר המצביע על כך שבפרשה זו איננו קיים
ענינו של משה). ומצד שני, כל מילה של פרשה זו
נקראת מילה של פרשת "ואתה תצוה", כאשר הכוונה
במילים אלו היא כלפי משה? 29

ג.

הדברים יובנו ע"י הסבר ענין תענית ז' אדר

לכאורה, מתעוררת השאלה מדוע קבעו את ז' אדר
רק כיום תענית, בגלל מות משה¹³, והלא בגמרא¹⁴
ישנה שאלה בקשר לדינו של אדם שאומר "כמשה" 32

א.

מדוע יש ב' תצוה רמז רק לפטירת משה, ולא
ללידתו?

1 ידוע שז' באדר, יום פטירת משה רבנו¹, חל, ברוב
2 השנים, בקירוב לזמן קריאת פרשת תצוה בתורה.
3 בספרים שונים² מובא הרמז לכך בעובדה שפרשת
4 תצוה היא הפרשה היחידה בתורה, מלידת משה, לאחר
5 פרשת שמות³, שאין נזכר בה שמו של משה⁴, וכך
6 רמוזה הסתלקותו של משה בז' אדר.

7 זה מתאים לכתוב ב"מגן אברהם"⁵, שבשנה
8 מעוברת תענית ז' אדר היא באדר ראשון – כי דוקא ז'
9 אדר ראשון חל בקירוב לפרשת תצוה.
10 וצריך להבין: הרי ז' אדר הוא גם יום לידת משה⁶,
11 כדברי הגמרא⁷ "הקדוש ברוך הוא יושב וממלא
12 שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש"⁸ –
13 ומדוע אין רמז בפרשת תצוה גם ללידת משה?

ב.

ניתן לומר שיש רמז בפרשה גם ללידת משה

14 באופן פשוט ניתן לומר שגם לידת משה רמוזה

פארדו. (ועוד) – אבל כבר כתבו בערוך השלחן, במשנה בוריה, ארחות
חיים החדש (ועוד) דנהגין להתענות בראשון. והרי במדינות אלו היו רוב
מנין דבני בדורם.

(6) מגילה שם. וש"נ.

(7) קידושין לח, א.

(8) ועפ"י מובן שבשנה מעוברת ענינו לידת משה הוא באדר. וראה
סוטה יב, ב דלחד מ"ד נולד בז' אדר. וראה שאילת יעב"ץ שם דלמ"ד
זה כז"ל ביום מיתתו שנפטר בז' אדר לפי שהקב"ה ממלא שנותיהן של
צדיקים כז'. וראה לקמן הערה 63.

(9) ראה מגילה כט, סע"ב: "חל להיות בואתה תצוה", ושם יש לדחוק
שהכוונה להתחלת קריאת היום. אבל בזו"ג שם מפורש "דלא מדכר
בפרשת ואתה תצוה". וכ"ה בזו"ח שם (ברוב הדפוסים) "ואיהי פרשת ואתה
תצוה". וכ"ה בסדר תפלות להרמב"ם. הל' תפלה פי"ג הכ"ב (אבל ראה
לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 105 שוה"ג להערה 3). ובכ"מ בפרש"י –
תרומה כה, ר"ז, צו ח, ב, ה.

(10) להעיר מחומת אנך להחיד"א ריש פרשתנו "ולכבוד מרע"ה
נאמרה פרשה זו בלשון הזה ואתה תצוה כר"י. מאור עינים שם. לקו"ש
[המתורגם] ח"ב ע' 356. חכ"א וחכ"ו שם.

(11) והרי זוהי הסדרה היחידה שמודגש בשמה ענינו של משה.
משא"כ פ' "כי תשא", "נשא" ועוד – אף שהכוונה למשה אין בזה
ההדגשה (דיתור) התיבה "ואתה תצוה" (ולא "תצוה").

(12) ר"פ תרומה. ראה חומת אנך שבהערה 10.

(13) טושו"ע שם.

(14) נזיר יד, א.

(* שענינו באדר ראשון – ראה בפנים סעיף א' (ממגן אברהם). וראה
לקו"ש חכ"ו ע' 204 בהערה.

(1) מגילה יג, ב. וש"נ. מאמר האחרון במגילת תענית. טושו"ע אור"ח
סי' תקפ ס"ב. וראה לקמן בפנים.

(2) מאור עינים פרשתנו (ועוד). וכמוכח אין בזה סתירה להטעם (זח"ג
רמו, א ועוד – ראה לקמן הערה 4) שזהו מפני שאמר משה מחני נא
מספרך – כי עדיין טעמא בעי למה דוקא ב' תצוה (ואדרבה – לכאורה
צ"ל בפרשיות שלאחרי אמירת מחני נא). – וראה לקו"ש חכ"א ע' 173
ואילך.

(3) פ' הרא"ש הדר זקנים (משנולד משה עד משנה תורה). בעה"ט
ריש פרשתנו ("משעה שנולד משה" – ובחצ"ע הוסיפו כבפי' הרא"ש).
(4) זח"ג רמו, א. מדרש הנעלם בזהר חדש שה"ש קרוב לתחלתו ד"ה
פתח ואמר (הא'). פ' הרא"ש (הדר זקנים), בעה"ט ופענח רוא ריש
פרשתנו. רבותינו בעה"ת תשא לב, לב. ועוד. וראה לקו"ש [המתורגם]
ח"ב ע' 348 ואילך.

(5) אור"ח שם סק"ח. מתשובת מהרי"ל סל"א. וכ"ה בתה"ד סרצ"ד.
וראה שו"ת מהרי"י מנין ס"ס. רמ"א סתק"ח ס"ז (ובנ"כ שם וש"נ).
ובמהרי"ל שם, דאף שמת באדר הסמוך לניסן מתענין באדר. אבל
במג"א ממשך "ועיין בילקוט יהושע דף ד' ע"ב דאיכא מ"ד שהיתה
מעוברת ומת באדר" (והוא ביל"ש שם רמז טו. ממכילתא בשלח טז,
לה).

והנה צויין באחרונים דעות אלו שצ"ל באדר שני (הח"צ) (בשאלת
יעב"ץ ח"א סק"ז). היעב"ץ בסידורו. פתח עינים (ר"ה, יא). חת"ס
חאו"ח סק"ג. שו"ת ויען יצחק חיו"ד סל"ט. שכיות החמדה לר"ד

שמת בו משה, ולא היה יודע שבשבעה באדר מת 24
ובשבעה באדר נולד". מדברי הגמרא הללו מובן 25
שה"בשבעה באדר נולד" גבר על "בשבעה באדר מת", 26
והיה "ונהפוך הוא", נס פורים, שמחה. 27
רואים אפוא שיום לידת משה הוא יום שמחה בכל 28
הזמנים, ובמיוחד לפי פירוש רש"י שם 22 "כדאי הוא 29
יום הלידה שיכפר" על המיתה" 24 – אשר מהם 30
משתמע שזהו יום שמחה בלבד. 31

ד.

הקושי על רש"י לגבי השמחה בחודש אדר

בגמרא 25 נאמר "כשם שמשנכנס אב ממעטין 32
בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה" 26. ויש 33
לברר: האם בשנה מעוברת הענין של "מרבין בשמחה" 34
קיים גם באדר ראשון או רק באדר שני? 27
לכאורה נראה שהסבר הענין לפי פירוש רש"י 28 – 36
המפרש על הגמרא "משנכנס אדר" – "ימי ניסים היו 37
לישראל פורים ופסח" – הוא שהכוונה היא רק לאדר 38
שני 29. אבל מפירוש רש"י זה אין הוכחה לכך, 39
ואדרבה: ניתן ללמוד ממנו את ההיפך, כפי שיוסבר 40
להלן. 41
– ידועה השאלה: מדוע מוסיף רש"י כאן את 42
"פסח" – כיצד קשור לכאן פסח? 43

בשבעה באדר", אם זוהי קבלת נזירות. ב"תוספות" 15
מוסברת השאלה, ש"ביום הוולדו, דהיינו בז' אדר, 2
שמחו שמחה גדולה, וביום מותו... רבים נדרו בנדר 3
ורבו נזירים בישראל מחמת צער. והוא אמר בסתם 4
אהא, היינו כמו שהיה בדורו של משה בז' אדר ביום 5
מותו, ונזירות קבל עלי', או כיום הוולדו קאמר, 6
ושמחה קבל עלי'? 7
רואים אפוא שז' אדר הוא גם יום שמחה 16, ומדוע 8
הוא נקבע רק כיום תענית? 9

לא ייתכן לומר שהספק בגמרא הוא אם כוונת 10
הנודר היתה לז' באדר כפי שהוא לאחר מות משה – 11
שזוהי קבלת נזירות, או שמא התכוון לז' אדר בחיי 12
משה בעולם זה, שאז היה יום שמחה 17 מפני לידתו, 13
אך כיום זהו יום תענית לכל הדעות, 14
וזאת מפני שבעניני נדרים קיים הכלל "הלך אחר 15
לשון בני אדם" 18, ובלשון בני אדם, כאשר אדם אומר 16
ז' אדר" זמן רב לאחר מות משה, הוא מתכוון בודאי 17
לז' אדר כפי שהוא בזמן האמירה – לאחר מות משה, 18
והנה למרות זאת, קיימת דעה, שהוא מתכוון ליום 19
שמחה 20.

השאלה היא יותר קשה לפי האמור להלן: במסכת 21
מגילה 21 אומרת הגמרא "כיוון שנפל פור בחודש אדר, 22
שמח (המן) שמחה גדולה. אמר: נפל לי פור בירח 23

(15) שם ד"ה אמר כמשה. ועד"ז בפי' הרא"ש.

(16) להעיר שמצינו שמחה ביום הולדת יצחק זמן רב אחר פטירתו (תנחומא ס"פ פקודי). ועד "שחשב הקב"ה לערב שמחת המשכן בשמחת היום שנולד בו יצחק אבינו" (תנחומא שם).

(17) כדמשמע לכאורה מלשון התוס' "דביום הוולדו דהיינו בז' באדר שמחו שמחה גדולה" (ובשטמ"ק בשם הר' עזריאל "ביום שנולד משה דאכלו ושתו וחדרו")*. וצע"ק הרי "ותצפנהו ג' ירחים" ומי ידע אז שישמח, לבד עמרם וב"ב. ולכאורה דוחק לומר שלהם כיוון באמרו "כמשה בשבעה באדר" – ואולי ותצפנהו רק מהמצרים.

(18) נדרים ל, ב. וש"נ.
(19) ובפי' הרא"ש (ועד"ז בתוספ' הרא"ש בשטמ"ק) נזיר שם מפורש "שהרי גם בז' באדר נולד וכמו כן הוא יום משתה ושמחה". ועד"ז בשיטה לחכמי איורא נזיר שם "והוה יום משתה ושמחה".

(20) במאירי נזיר שם: "הן שיכוין לומר על משה שמת בו ולא שתה יין בכל אותו היום כלומר שיום מותו ודאי לא נתעסק בצרכי גופו כלל". ועפ"ז לכאורה י"ל גם לאידך, שכוונתו "כמשה בשבעה באדר" כמו שמצינו "ששמח משה" ביום מותו – ראה פרש"י תבא כט, ג.

אבל – אינו, כי שמחת משה אז הי' מזה שאמרו בניי "אף אנו עמדנו בסנינו כו", ופשיטא שאין מקום לומר שיהי' יום ז' באדר יום שמחה לכל

הדורות מפני שאז אמרו בניי כו' (כמו שלא קבעו יום שמחה ביום דריחן ישראל נגד החר, כשנדרו דים והותר למשכן בב' ימים (במדב"ר פי"ב, טו. וראה רמב"ן וקהל לו, ג). ועוד זאת – עד כ"כ שזה יבטל הצער שמת אז ! בסגנון אחר: הצער שמת קשור בז' אדר. משא"כ אמירת בניי הנ"ל – ה"ז גילוי מעמדם שהם דבקים וחפצים במקום. ופשוט.

(21) יג, ב.

(22) ד"ה ובשבעה.

(23) להעיר משייכות פורים לכפרה ע"פ מש"כ בתקו"ז (תכ"א נז), (ב) ד"כפורים" הוא "כ"פורים".

(24) כ"ה ברש"י שבע"י. וברש"י שבש"ס – בשינוי לשון קצת.

(25) תענית כט, סע"א.

(26) הובא במג"א סי' תרפ"ו סק"ה. וכבר שקו"ט בהטעם שלא כתבו הרמב"ם ולא בטוש"ע (ראה שו"ת חת"ס או"ח סק"ס. ומה שהקשה על דבריו בנמוקי או"ח סי' תרפו). וראה לקו"ש חז"א ע' 338 בהערה. ובארוכה – שיחת פורים וש"פ תשא תשל"א. ואכ"מ.

(27) ראה שאלת יעב"ץ שבהערה 29. ומזה גופא מוכח שאי"ז פשוט כ"כ.

(28) תענית שם ד"ה משנכנס.

(29) ראה שו"ת שאלת יעב"ץ ח"ב ספ"ח "וי"ל עוד כו".

(*) וכמו שמפרש בזה שמת (שאין כוונתו לז' אדר עתה לאחר מיתת משה, כ"א) "ביום מותו בו' באדר מסתמא רבים נדרו בנדר ורבו נזירים בישראל" ועד"ז בפי' הרא"ש "ביום שנפטר כו". וכ"ה בשטמ"ק בשם הר' עזריאל.

ה.

מדוע השמחה היא מתחילת אדר?

הגמרא אומרת: "משנכנס אדר מרבין בשמחה" – 27
 מיד מתחילת החודש מרבין בשמחה ו"הילכך בר 28
 ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמט מניה 29
 באב... ולימצי נפשי' באדר (= ולכן יהודי שיש לו 30
 משפט עם גוי, ישתמט ממנו בחודש אב... וידון אתו 31
 באדר (דהיינו, סתם – גם בתחילת החודש) דבריא 32
 מזליא (= שמזלו מצליח) – ולכאורה תמוה: הרי הנס 33
 אירע ב"ג באדר, ומדוע צריכים להיות שרויים 34
 בשמחה כבר מתחילת אדר? 35

ולמרות שביטול גזירת אחשוורוש היה זמן רב לפני 36
 י"ג אדר, כנאמר³⁷ "בחודש השלישי הוא חודש סיון 37
 בשלושה ועשרים בו... ויכתב בשם המלך אחשוורוש 38
 ויחתם בטבעת המלך... אשר נתן המלך ליהודים... 39
 להקהל ולעמוד על נפשם", בכל זאת נשאר הקושי: 40
 הכתיבה והחתמה היתה עוד בחודש סיון ואילו באשר 41
 לפועל היה זה מחוסר מעשה, עד שהיו צריכים לאחר 42
 מכן עדיין להזדקק למלחמה "להקהל ולעמוד על 43
 נפשם" ו"נקהלו היהודים בעריהם... לשלוח יד במבקשי 44
 רעתם"³⁸ – ורק ב"ג אדר התרחש הנס, ובי"ד באדר 45
 נחו מאויביהם³⁹. ובכן, מדוע מרבין בשמחה מיד 46
 "משנכנס אדר", עוד לפני שאירעה ההצלה? 47

כן יש להבין את הכתוב במגילה⁴⁰ "והחודש אשר 48
 נהפך להם מיגון לשמחה", שהחודש כולו נהפך 49
 לשמחה, ועל סמך זאת אומר ה"ירושלמי"⁴¹ שאדם 50

יש מפרשים³⁰ האומרים שרש"י רוצה בדרך זו 1
 לענות על השאלה מדוע "מרבין בשמחה" קיים רק 2
 בחודש אדר, מפני נס פורים, ואיננו קיים בחודש ניסן, 3
 מפני הניסים של פסח? 4

לשם כך מוסיף רש"י: "ופסח" – כדי לציין שאכן, 5
 גם בניסן מרבין בשמחה מפני פסח שבו. 6

אך ברור הוא, שהסבר זה על רש"י הוא קשה, כי 7
 אם רש"י רוצה לומר דבר דבר, ובמיוחד דבר הנוגע 8
 למעשה (שגם בניסן צריך להיות "מרבין בשמחה"), 9
 היה עליו לומר זאת באופן ברור, ולא לסמוך על כך, 10
 שיבינו את הכוונה מתוך רמז של מילה³¹. 11

כמו כן קשה: לפי זה היה עלינו להרבות בשמחה 12
 גם בחודש כסלו, מפני נס חנוכה³². ואדרבה: כיוון 13
 שחנוכה היא רק מדרבנן, ודברי סופרים צריכין חיזוק³³ 14
 – היה עלינו להרבות אז בשמחה יותר מאשר בניסן 15
 (כי פסח הוא מדברי תורה ואין הם צריכין חיזוק³³), 16
 ואפילו יותר מאשר באדר, כי קריאת המגילה של 17
 פורים איננה סתם מצוה דרבנן אלא מדברי קבלה³⁴. 18

אחרים מסבירים³⁵ שבאומרו "פורים ופסח" מתכוון 19
 רש"י להסביר, שכיוון שבחודש אדר התחילו ימי ניסים 20
 רצופים ותכופים זה לזה, לפיכך דווקא "משנכנס אדר 21
 מרבין בשמחה", אך לא כן בכסלו שבו לא היו ניסים 22
 "רצופים ותכופים זה לזה". 23

אך הסבר זה דורש הבהרה: מהו הקשר התוכני בין 24
 פסח לחודש אדר, שבגלל סמיכות זו של אדר לפסח 25
 מרבין בשמחה כבר מתחילת אדר³⁶. 26

ס' תרפ"ו.

ש"ת שאילת יעב"ץ ח"ב שם. וראה ש"ת חת"ס שם. 35
 בשאלת יעב"ץ שם "דאי משום פורים גירא א"כ לימא נמי ניסן 36
 וכסלו אלא ע"כ משום שהתחילו ימי ניסים רצופים ותכופים זל"ז".
 ולכאורה י"ל שמפרש "משנכנס אדר" היינו "משנכנס אדר" ואילך –
 כולל חודש ניסן.
 אבל (נוסף על השאלה שבפנים: מהי השייכות ל"משנכנס אדר" –
 להתחלת אדר – הרי אי"ז דומה ל"משנכנס אב" שפשיטא שקאי רק על
 אב (ולא על החודש שלאח"ז). ואם כוונת רש"י דמרבין בשמחה קאי גם
 על חודש ניסן (דלא כ"משנכנס אב כו") הו"ל לפרש זה בלשון ברור,
 וכנ"ל בפנים.

37) אסתר ח, ט ואילך.

38) ט, ב. וראה מנות הלוי (למגילת אסתר שם) מכמה מפרשים.
 דאגרות השניות לא ה' ביטול הגזירה שבאגרות הראשונות. וראה ת"א
 (קכ, ד) שבני ישראל היו בסכנה מפני גזירת המן "שנמשך הזמן כמעט
 מנשך שנה היו כולם בבחי' מס"ג ממש".

39) שם טז, יז.

40) שם כב.

41) מגילה פ"א ה"א.

30) א"ר אוח"ס' תרפה סק"ח.

31) ולהעיר מהמדובר כמ"פ (ראה לקו"ש ח"ה ע' 281. ח"י ע' 26)
 שהלכה צריך לומר בלשון ברור (ואפילו אם הוא לשון מגונה).
 32) בפשטות י"ל כי אי אפשר שיהא בהמסובב מה שאין בהסיבה,
 כי גם ימי חנוכה עצמם לא קבעום למשתה ושמחה כ"א בהלל והודאה
 (שבת כא, ב). טושו"ע אוח"ס' עת"ר ס"ב, משא"כ פורים שקבעו
 למשתה ושמחה (וידוע דברי הלבוש וט"ז שם סק"ג בטעם החילוק).
 אבל להעיר: א) לדעת הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה"ג) ונוד – גם
 חנוכה הם ימי שמחה (ראה הוספות לשו"ע אדה"ז חא"ח סתר"ע –
 במעשה"ס דברי נחמי' (וש"י). וראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 142 ואילך).
 ב) ה"מרבין בשמחה" (המדובר בפנים "משנכנס אדר") הוא לא
 "שמחה ומשתה" (ריבוי סעודות וכיו"ב) כבפורים, כ"א איזו שמחה
 שתהי', גם שמחה בעניני הריעות (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 254.
 נמוקי אוח"ס שם בסופו).

וראה לקמן בפנים מהיעב"ץ.

33) תענית יז, ב. ר"ה יט א (ושם, שלכן הימים הכתובים במגילת
 תענית שם לפנייהם ולאחריהם אסורין, משא"כ שבתות ויו"ט).
 34) ראה בעל המאור ספ"א דמגילה, דבפורים (לבני ארביסר) לא
 נאסר יום שלפניו בתענית דרבירי קבלה אין צריכין חיזוק. וראה אחרונים
 בשו"ע אוח"ס סתר"ע, שאסור להתענות לפניו בחנוכה. וראה ב"ח אוח"ס

את היחוד של חודש אדר אנו מוצאים בגמרא הנ"ל²⁵
 במגילה: "כיוון שנפל הפור בחודש אדר שמח שמחה²⁶
 גדולה. אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא היה²⁷
 יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד". מכאן²⁸
 רואים שהסיבה להתרחשות נס פורים בחודש אדר היא²⁹
 יום ז' אדר. כלומר, עצם העובדה שהגורל נפל בחודש³⁰
 אדר ביטלה את גזירת המן על החודש הזה, וכתוצאה³¹
 מכך אירע נס פורים בחודש הזה.³²

החשיבות של ז' אדר היא, שביום זה נולד "מושיען³³
 של ישראל"³⁴, שהוציא את בני ישראל מגלות מצרים.
 מכל האמור לעיל יוצא שבחודש אדר קיימים שני³⁵
 הענינים הנ"ל: זהו חודש שיש בו יום זכאי – ז' אדר,³⁶
 וכן הוכפלו בו הניסים והגאולות – כי יום ז' אדר הוא³⁷
 המקור והסיבה לשתי הגאולות: גאולת מצרים וגאולת³⁸
 פורים.³⁹

ויש לומר שזוהי כוונת רש"י בהוסיפו "פורים⁴⁰
 ופסח". הענין של "משנכנס אדר מרבין בשמחה" איננו⁴¹
 מפני שמחת פורים ("ד אדר), אלא מפני שהחודש הזה⁴²
 הוא חודש זכאי⁴³, שגם ל"ימי ניסים היו לישראל" –⁴⁴
 גם לפסח. (כפי שהוסבר לעיל שלידתה, התחלתה⁴⁵
 וסיבתה של ישועת ישראל בפסח היא ז' אדר)⁴⁶, ולכן⁴⁷
 מיד לאחר "משנכנס אדר" – "מרבין בשמחה"⁴⁸.
 כך מובן מדוע אומרים "החודש⁴⁹ אשר נהפך⁵⁰
 להם..." ו"כל החודש כשר לקריאת המגילה", כי נס⁵¹
 פורים לא התחיל ביום י"ג באדר, אלא מיד בתחילת⁵²
 הגזירה היתה ההכנה לנס, מפני הגורל, שנפל בחודש⁵³
 אדר שבו נמצא ז' אדר.

1 שאיננו יכול לחכות לקריאת המגילה ב"ד, יכול לקרוא
 2 אותה מתחילת החודש, כי "כל החודש כשר לקריאת
 3 המגילה" (והרמ"א אומר⁴² על כך "והכי נהוג"), והרי
 4 לכאורה אירעה ההצלה רק ב"ג?

5 קושי זה מתורץ בלשונו של רש"י "ימי ניסים היו
 6 לישראל פורים ופסח", כדלקמן.

ו.

"מרבין בשמחה" באדר הוא כ"ממעטין בשמחה" באב

7 ההסבר לזה⁴³: מדברי הגמרא "כשם שמשנכנס אב
 8 ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה"
 9 מובן ש"מרבין בשמחה" בחודש אדר הוא מאותו סוג
 10 של "ממעטין בשמחה" בחודש אב.

11 בהבדל שבין חודש אב לגבי החודשים האחרים
 12 שארעו בהם מאורעות בלתי רצויים, שדווקא עליו
 13 נאמר "ממעטין בשמחה", קיימים שני ענינים: (א)
 14 "הוכפלו בו צרות"⁴⁴ (ב) הוא "יום חייב", כדברי
 15 הגמרא⁴⁵ על כך, שגם בית שני חרב בט' באב כי
 16 "מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב". ואשר על
 17 כך יש לומר, שהכוונה איננה רק לחורבן הבית הראשון
 18 באותו יום, אלא גם לפני כן, כדברי הגמרא⁴⁵ על
 19 "ויבכו העם בלילה ההוא"⁴⁶ "תשעה באב היה, אמר
 20 להם הקדוש-ברוך-הוא אתם בכיתם בכיה של חנם,
 21 ואני קובע לכם בכיה לדורות".

22 לפי האמור לעיל מתקבל שגם מרבין בשמחה של
 23 חודש אדר הוא דומה לכך, כלומר, שהוכפלו בו
 24 הניסים, והוא יום זכאי.

נחלה המן, ועוד שגם עכשיו "טוב לעשות איזה דבר בסעודה ביום ב'
 לזכר זה" (מג"א או"ח רס"ח צ. שו"ע אדה"ז שם ס"ב).
 (52) כן להעיר מתרגום שני עה"פ שרק הפלת הפור מחודש
 עלתה בידו ולא ד"מיום ליום" דמפרשו יום בשבוע (ולא כפרש"י). וצע"ק
 דע"ז – היום בחודש לא נקבע ע"פ הפור.

(53) ע"פ כהנ"ל יומתק המשך הגמרא בתענית שם "אר"פ הלכך בר
 ישראל דאית לי דינא בהדי נכרי לשתמיט מיני' באב דריע מזלי' ולימצי
 נפשי' באדר דבריא מזלי' ובתוס' שם ד"ה אמר ר"פ "פירוש משום
 דאמר לעיל מגלגלין חובה ליום החייב" (ראה שו"ת חת"ס שם "ונדחקו
 תוס' דקאי אלעיל דמגלגלין כו' ורמב"ם ס"ל כפשוטו אדרב קאי"),
 וע"פ הנ"ל י"ל [נוסף על הפשוט שגם לתוס' קאי "הלכך" אדרב, אלא
 שמוסיף בטעם ר"פ "משום דאמר לעיל מגלגלין" לכן כיון שבאב ממעטין
 ובאדר מרבין "הלכך" באב לשתמיט כו', אבל זה לבד אינו מספיק כי
 דוחק לומר שרק מצד הענין דממעטין או מרבין בשמחה יקרא יום זכאי
 ויום חייב, וע"פ הנ"ל י"ל] שקאי בהמשך לתוכן הסברא דרב, שזה
 שמרבין בשמחה באדר הוא מצד ימים זכאין כו' שנלמד מהפכו באב,
 ולא רק מצד הדין ד"מרבין בשמחה". וראה ריטב"א שם.

(42) או"ח סתר"פ ס"ז.

(43) להעיר משו"ת חת"ס שם. וראה עיון יעקב לע"י תענית שם.

(44) ר"ה יח, ב. משא"כ בשבעה עשר בתמוז כבתוס' שם ד"ה הואיל.

(45) בתענית שם.

(46) שלח יד, א.

(47) וכסוטה שם: ראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה עמדו
 וגזרו כל הבן כו' כיון דשדיהו למשה כו'.

(48) וי"ל שעפ"ז הרי זה מתאים לפי' הב' בתוס' ר"ה שם דצרה אחת
 הוכפלה בו (ראה טו"א שם דפי' ב' עיקר. וראה חי' הריטב"א שם). ועד"ז
 בנדר"ד שהיו ב' גאולות (ראה מגילה ו, סע"ב "מסמך גאולה לגאולה").
 (49) להעיר שגם יום הולדת האבות פעל על כל החודש, שנק' "ירח
 האיתנים" (ר"ה יא, א).

(50) ואין רש"י צריך לפרטו בפירוש כי מאחר שמעתיק תיבת "משנכנס
 אדר", "ימי נסים היו לישראל פורים" ויודעים השייכות דפורים (פרשת
 הנס דפורים) ל"משנכנס אדר" – לכל ימי חודש אדר, אותה השייכות יש
 גם לפסח לה"משנכנס אדר".

(51) להעיר על השייכות דפורים לפסח דביום ב' דפסח בסעודת אסתר

ז.

שני הטעמים לימי התענית, והנובע מכך

1 את הטעם של ימי התענית המנויים בשולחן-
2 ערוך⁵⁴ "אלו הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו
3 וראוי להתענות בהם", וביניהם ז' אדר, ניתן להסביר
4 בשני אופנים:

5 (א) כיוון ש"אלו הימים שאירעו בהם צרות
6 לאבותינו", הרי הם היפך השמחה, "יומין חייבין",
7 וכתוצאה מכך "ראוי להתענות בהם" כדי למנוע
8 התהוות ענינים בלתי רצויים. כי למרות ש"אין מזל
9 לישראל"⁵⁵, הכוונה במאמר זה היא ש"ע"י תפילה
10 וזכות משתנה מזלו לטובה", כדברי רש"י⁵⁶, ולכן
11 בימים אלו צריך להתענות כדי להסיר את הענין של
12 "חייב".

13 (ב) כיוון שביום זה אירעו מאורעות שהם היפך
14 השמחה, ובמיוחד הסתלקות צדיקים, צריך להיות
15 "והחי יתן אל לבו"⁵⁷ ולכן מתענים "כדי לעורר
16 הלבבות לפתוח דרכי התשובה"⁵⁸.

17 ההבדל בין שני הסברים אלה בא לידי ביטוי ביום
18 שבו קיימים שני הענינים גם יחד: גם שמחה, וגם
19 היפך השמחה, לפי הטעם הראשון – שהתענית היא
20 מפני שזהו יום חייב – אין צורך להתענות, כי מכיוון
21 שזהו גם יום שמחה (שארעו בו מאורעות טובים) הרי
22 זאת הוכחה לכך שזהו איננו יום חייב. לעומת זאת,
23 לפי הטעם השני – שהתענית היא בגלל ענין התשובה
24 – צריך להתענות, כי צריך לקיים את "והחי יתן אל
25 לבו" – "לפתוח דרכי התשובה" [העובדה שזהו גם יום
26 שמחה איננה מהווה סתירה לענין התשובה – ואדרבה

מצאנו שבשמחת בית השואבה ש"מי שלא ראה שמחת
בית השואבה לא ראה שמחה מימיו"⁵⁹, עוררו לחזור
בתשובה "מי שחטא ישוב וימחול לו"⁶⁰.

לפי זה מובן גם ענינו של ז' אדר. הרי רואים שזהו
יום שמחה, שזהו יום זכאי כל-כך, שגם לכל הנס של
פורים, עד כדי כך שזה מביא לכך שכל החודש נעשה
זמן של מרבין בשמחה, ולפיכך מובן שהתענית של ז'
באדר, בגלל מות משה רבנו, איננה מפני שזהו יום
חייב, אלא "לפתוח בדרכי התשובה". והעובדה שביום
זה נולד, אף מסייעת לכך שהתשובה תהיה באופן
נעלה יותר וטוב יותר, מתוך שמחה⁶¹ בדיוק כשם שאת
כל המצוות יש לקיים מתוך שמחה⁶².

וזאת כדברי רש"י בקשר לנס פורים "כדאי הוא יום
הלידה שיכפר על המיתה", כלומר, שגם יום המיתה
נגרם כתוצאה מיום הלידה.

ח.

"מרבין בשמחה" גם בשנה מעוברת

לפי זה יובן בנוגע לשנה מעוברת: הרי לפי ה"מגן
אברהם" תענית ז' אדר היא באדר ראשון, ומזה מובן
שגם ענין השמחה, היות יום זה יום זכאי מפני לידת
משה, גם הוא בז' אדר ראשון (כפי שצוין לעיל,
שהקדוש-ברוך-הוא יושב וממלא שנותיהם של צדיקים
מיום ליום)⁶³.

יוצא אפוא מכל זה, שגם משנכנס אדר ראשון צריך
להתקיים הענין של "מרבין בשמחה"⁶⁴, לפי ההסבר
שהובא לעיל על דברי רש"י, כיוון שבחודש זה⁶⁵ יש
יום זכאי, ז' אדר, שהוא גרם לימי ניסים לישראל
פורים ופסח⁶⁶, ובמיוחד כאשר "ימי ניסים לישראל"

י"ל שזהו כמו שנעשה לו נס באדר בשנה פשוטה וקבל עליו לעשותו יום
שמחה בכל שנה – שיעשה אותו באדר ראשון (י"א במג"א סתרפ"ו
סק"ה. וכן פסק בפר"ח אור"ח סו"ס תרצ"ז), ולהעיר מהוכחת התרומת
הדשן שם (הובא במג"א סי' תקס"ח סק"כ) בתענית יום שמת בו אביו
שהוא באדר א' מדאמרין בגמרא מגילה ו, ב. עיי"ש.

ולפי הנ"ל י"ל דאין שייך בזה הסברה "אקדומי פורענות לא
מקדימין" ועושים בשני (ראה שו"ת חת"ס שם סי' קסג), כיון שהוא יום
שמחה וגם התענית אינו מחמת צער וכו' כנ"ל.

(64) ולא כמ"ש בשאילת יעב"ץ שם ח"ב.

(65) ולהעיר דאדר ראשון נקרא אדר סתם לענין שטרות ונדרים
משא"כ אדר ב' (דעת ר"י בנדרים סג, א). וכ"ה להלכה טור אור"ח סי'
תכח. רמ"א שם סתכ"ז. טושו"ע חו"מ סי' מג סכ"ח).

(66) ולהעיר מירושלמי מגילה פ"א ה"ה (הובא בשו"ת חת"ס שם)
אותה השנה היתה מעוברת וא"כ הנס ה' באדר"ר. וגם לפי פירוש חת"ס
שם שה' מובן שראוי להתעבר ונמלכו ב"ד ולא עברוהו להאי שתא

(54) אור"ח סי' תקפ.

(55) שבת קנו, א.

(56) שם ד"ה אין מזל. וכ"מ מדברי ר"י אמר רב שם "צא
מאיצטגנינות שלך וכו' מהדדנא ומוקמינא ל' במזרח" דיש מזל. וכן
מוכח מהמשך כל הסוגיא שם.

(57) קהלת ז, ב.

(58) לשון הרמב"ם רפ"ה מהל' תעניות.

(59) סוכה נא, א (במשנה).

(60) שם נג, רע"א.

(61) ראה אגה"ת פי"א. ובכ"מ.

(62) ראה רמב"ם סוף הלכות לולב. תניא פכ"ו. ובכ"מ.

(63) וגם: הרי הקב"ה מקדים רפואה למכה (ראה מגילה שם) וכדאי
הוא יום הלידה שיכפר על המיתה (כפרש"י מגילה שם) שלכן גם יום
זכאי דלידה מובן (שענינו) הוא באדר א'.

וע"פ הנ"ל דיום ז' אדר הוא בעצם יום זכאי כו' (שהביא להנסיים),

י.

שלמות לידתם של צדיקים היא ביום הסתלקותם

- הטעם הפנימי, בעמקם של דברים⁷¹, ש"הקדוש-
ברוך-הוא יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום
ליום", שהם מתים ביום שבו נולדו, הוא שאצל צדיקים
השלמות והשיא בענין לידתם והתגלותם היא ביום
ההסתלקות, שאז מתגלה לתלמידים מ"רוח רבם
העצמיות"⁷², באופן רב ונעלה יותר מאשר כשנשמתו
היתה מלוכשת בגוף, ואז מאירה גם הארה נעלית יותר,
המאירה מלמעלה "מעליית רוחו ונשמתו למקור
חוצבו...". והארה זו "מאירה על כל תלמידיו שנעשו
עובדי ה'" ו"מכנסת בלבם הרהורי תשובה"⁷³ ומעשים
טובים", אלא שהארה זו היא בהעלם והסתר גדול כמו
שמש המאיר לכוכבים מתחת לארץ כדאיתא בתיקונים
על משה רבנו ע"ה, שאחר פטירתו מתפשטת הארתו
בכל דרא ודרא לשישים רבוא נשמות כמו שמש המאיר
מתחת לארץ לשישים רבוא כוכבים"⁷⁴.
- אך לא כן בעת הלידה. אז גילוי של הצדיק⁷⁵ הוא
רק בכוח, ולכן שלמות ענין הלידה והתגלות של
צדיק היא ביום ההסתלקותו⁷⁶.
- לפי זה מובן מדוע אין אנו מוצאים בשולחן-ערוך

- 1 אלו קיימים גם בחודש אדר ראשון – פורים ושושן
2 פורים קטן, ש"יומי נס והצלה הם"⁶⁷ [למרות שאין
3 השמחה מגיעה בהם, כמובן, לדרגה של "מרבין
4 בשמחה" שבאדר שחוגגים בו פורים ממש, שאז
5 קיימים "ימי ניסים לישראל" בפועל ממש].

ט.

השמחה על לידת משה נעלית מכדי ביטוי בגלוי

- 6 לפי האמור לעיל לגבי חשיבות יום ז' אדר כיום
7 לידת משה, מתהווה לכאורה חוסר בהירות: מדוע
8 בשו"ע אנו מוצאים רק את העובדה שמתענים בז' אדר,
9 שבו מת משה, ואין אנו מוצאים שום ענין של שמחה
10 כזכר ללידתו בז' אדר?
- 11 ויש לומר, שדווקא משום שהענין של יום זכאי
12 ביום זה הוא ענין נעלה ביותר, דוקא משום כך הוא
13 איננו יכול לרדת למטה ולהתבטא בשמחה גלויה, אלא
14 הוא נשאר ב"העלם", ופועל לחוד, כגורם⁶⁸ בלבד.
- 15 דוגמא לדבר בהלכה: ביום-טוב שהוא רק מקרא
16 קודש, ומבדילים בין קודש שלו לקודש של שבת, יש
17 מצות-עשה מן התורה "ושמחת בחגך"⁶⁹, אך לא כן
18 בשבת, שקודש היא (עד לידי הבדלה מקדושת יום-טוב
19 ועד כדי כך שזה בא בהמשך להבדלות אחרות⁷⁰).

(72) כן הוא בהדפוסים שראיתי – ולכאורה צ"ל "העצמות" וכמוש"כ
תיכף בהמשך הענין.
(73) עפ"ז מובן ביותר ביאור הנ"ל בפנים בתענית ז' אדר.
(74) אדה"ז באגה"ק ביאור לסי' ז"ך. וראה דרוש ל"ג בעומר שם
סידור (דש, ב"ג). ובכ"מ.
(75) אפילו בלידת משה "שנתמלא כל הבית כולה אור" (סוטה יג, א
וראה שם יב, א). וראה אוה"ת עה"פ) אין זה בדומה נ"ל להגליו
שלאח"ז, כמובן.
(76) עפ"ז יש לבאר (בפנימיות הענינים) מה שאיתא במגילה שם "ולא
ה' יודע שבו' באדר מת ובשבעה באדר נולד" דלכאורה: (א) הרי שבו'
באדר מת – ידע, והול"ל "ולא ה' יודע שבו' באדר נולד" (ב) באמרו ב'
הענינים הול"ל בסדר הפוך, שהרי הלידה לפני המיתה* –
אלא שהנ"ל לא ה' יודע ענינה של מיתה משה (מיתת צדיקים), שבו'
באדר שמת אז בא לידי שלימות ענין הלידה והגליו שלו (וזה פעל
שהחודש יהפך כו'). וראה לקו"ש ח"ו ע' 362. וראה יערות דבש ח"א
דרשה ח (מה, סע"ג ובכ"מ שם). חכ"ו ע' 1 ואילך. חת"ס עה"ת פרשתנו
(דרוש לז' אדר א', תקצט ד"ה ותרא אותו ואילך). ובכ"מ.

(וראה עה"ז ביערות דבש ח"ב דרשה ב' (צד, ג) מירושלמי, דגזירת המן
ה' על אדר ראשון כו', ומרדכי צוה כו'), הרי ע"פ הנ"ל ממגילה (יג, ב)
דז' אדר הפך הגזירה תיכף כשהפיל הגורל מיגון לשמחה, נמצא
שפעולתו היתה באדר א', וראה שו"ת חת"ס שם. ויערות דבש שם.
(67) ב"י סו"ס תרצו. וראה ב"י שם דלכמה דיעות הם ימי משתה
ושמחה. ובדרכי משה שם ממנהגים וממהרי"ל. וראה חמד משה שם
סק"א שאם אמר ועל הניסים ב"ד אד"ר אין מחזירין אותו שהרי מדינא
ה' ראוי לעשות באדר א' כו' אלא שמסמך גאולה כו' עדיף, א"כ מ"מ
הוא מעין המאורע.
(68) ראה ביאור החילוק דסיבת הסיבות ועילת העילות (מאמרי אדה"ז
– הנחות הר"פ ע' קלא. אוה"ת יתרו ע' תשלח ואילך. ביאורו (להצ"צ)
ע' לט. המשך תער"ב פפ"ב. ובכ"מ).
(69) ראה טז, יד.
(70) להעיר ממגילה (יז, ב) רש"י ד"ה אתחלתא "כיון דשם גאולה עלה
כו".

(71) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 87 (שוה"ג הא' להערה 1) מספר
רסיסי לילה. אלא דשם הוא לענין עליות הצדיק עצמו משא"כ בהמבואר
לקמן בפנים הוא גם לענין השפעתו לצאן מרעיתו.

כתוב שמו של משה היא מפני שמאירה עצמיותו של
משה, הנעלית משם ומגילוי, וזה מתבטא בשמה של
הפרשה "ואתה תצוה": הלשון "ואתה מורה על
עצמיות הנעלית משם ומתואר⁸¹, "תצוה" – מלשון
צוואת וחיבור⁸². כלומר, הצוואת והחיבור של בני-
ישראל (המצווים) עם עצמיותו של משה, המקשר את
בני ישראל עם עצמות איך-סוף של הקדוש-ברוך-הוא
(המדבר אל ה"ואתה")⁸³ –

וזהו התוכן הפנימי של ז' אדר, שאז הוא השיא
בשלימות של לידתו והתגלותו של משה לכל בני
ישראל, באופן הנשגב משם ומגילוי, באופן של "ואתה
תצוה".

(משיחות ש"פ תצוה (ז' אדר"ר)

ש"פ תשא (שוען פורים קטן) – תשכ"ז)

הצ"צ) לא היו אומרים תחנון בשבעה באדר, כי באתפשטותא דמשה
(נשיא) בכל דרא ודרא (ת"ז ת"ט) – מאיר בחי' משה בלי הסתרים
וא"כ בהם נמצאת בגילוי שלימות הלידה דבחי' משה.
(80) ראה גם בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 204 ואילך. וראה לקו"ש חכ"א
הנ"ל הערה 2.

(81) ראה ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט פ"א (סה"מ קונטרסים – ח"א
ע' מה). וראה גם כלי יקר ריש פרשתנו "לכך נאמר ואתה תצוה שני
נוכחיות לומר ואתה כ"ו".

(82) תו"א פרשתנו פכ, א. מאור עינים פרשתנו.

(83) ד"ה זאת תורת הבית שם. וראה אוה"ת פרשתנו ע' א'תקנא.

1 אודות עשיית שמחה בז' אדר, יום הולדת משה
2 רבינו⁷⁷, כי שלימות הגילוי וההמשכה של יום ההולדת
3 מתהווה ביום ההסתלקות, ואז זוהי המשכה נעלית
4 ביותר, באופן של רוממות⁷⁸ ובגילוי. אך בלבושי עולם
5 הזה נראה ענין המיתה, ומפני כך זהו יום תענית⁷⁹ –
6 "והחי יתן אל לבו".

יא.

השייכות של פ' "ואתה תצוה" לעניני ז' באדר

7 לפי זה יובן הרמז והשייכות של עניני ז' אדר לפ'
8 ואתה תצוה⁸⁰: בגלוי אכן איננו מוזכר שמו של משה
9 בפרשתנו, כי הענין של ז' אדר בגלוי הוא ענין של יום
10 התענית – הסתלקות.

11 מצד שני, בפנימיותם של דברים, העובדה שאין

(77) להעיר שגם כפשוטו – יש ללמוד מתוך הכתובים שבו' אדר מת
(ראה קידושין לח, א), משא"כ לידתו בז' אדר, נלמד רק במדרש חכמים
כו' (דא"ג מגילה שם), וכן ה' בנוגע ללידתו כפשוטה, שהוצרך להיות
"תצפנהו" (שמות כ, ב. סוטה שם יב, ב), משא"כ מיתתו ה' מפורסמת
"ויבכו בני" (ברכה לר, ח. וראה סוטה יג, סע"ב).

(78) ראה תו"א פט, ד. ד"ה באתי לגני השי"ת פ"א, דגילוי הסוכ"ע
שלמעלה מעולמות נק' בשם אסתלק כי הגילוי הוא בבחי' רוממות.

(79) עפ"י יובן זה שנשיא חב"ד – לאחזרי שקבלו הנשיאות (כידוע
סיפור החסידים בחילוק הנהגת כ"ק אדמו"ר מהר"ש בז' באדר בעברו
לפני התיבה לאחר פטירת אמו, ולאח"כ – בהסתלקות אביו כ"ק אדמו"ר

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שישי עמ' א

23 כלומר, כדי שתהיה להם נאמנות כשל חבר צריכים הם לקבל על
24 עצמם לנהוג בכל הענינים כמו החברים, כגון לאכול בטהרה
25 ולעשר פירותיהם. אַבְל אִשֶּׁת חֶבֶר שֶׁהִתְאַלְמְנָה או התגרשה
26 ונִשְׁאַת לְעַם הָאָרֶץ, וְכֵן בְּתוּלָה שֶׁל חֶבֶר שֶׁנִּשְׁאַת לְעַם הָאָרֶץ, וְכֵן עֲבִיר
27 שֶׁל חֶבֶר שֶׁנִּשְׁמָר לְעַם הָאָרֶץ, הֵרִיז נִשְׁאָרִים בְּנֵי־מִנְחָה, וְאֵם חֹזֶר
28 לַתַּחַת יָד חֶבֶר, אֵינָן צָרִיכִין לְקַבֵּל דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת לְבִתְחֻלָּה – לְחֹזֶר
29 לְקַבֵּל עַל עֲצָמָם לְנִהוּג כְּחֻבְרִים, כִּיּוֹן שֶׁכֶּבֶר הוֹחֲזָק בְּכִשְׁרוֹת
30 כִּשְׁהֵיוּ בְּרִשׁוֹת הַחֶבֶר, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר, כִּיּוֹן
31 שֶׁנִּכְסְנוּ לְרִשׁוֹת עִם הָאָרֶץ, אֵף הֵן צָרִיכִין לְקַבֵּל עַל עֲצָמָם דְּבָרֵי
32 חֲבֵרוֹת לְבִתְחֻלָּה. וְכֵן הָיָה רַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר אָמַר, מַעֲשֵׂה בְּאִשָּׁה
33 אֶחָת שֶׁנִּשְׁאַת לְחֶבֶר, וְהָיְתָה קוֹשֶׁרֶת לוֹ תַּפְּלִין עַל יָדוֹ, וְאַחֲרַיִךְ כִּךְ
34 נִשְׁאַת לְמִוְכָס, וְהָיְתָה קוֹשֶׁרֶת לוֹ קֶשֶׁר מִוְכָס – חֻתְמוֹת שֶׁל מִוְכָסִים
35 עַל יָדוֹ – בְּשִׁבְלֵי, וּמוֹכַח שֶׁאֵף אִשֶּׁת חֶבֶר אֵינָה בַּחוּקָה כְּשֶׁרוֹת
36 אֵלָּא כִּשְׁהֵי בְּרִשׁוֹת, אֲבָל אִם חֹזֶר וְנִישְׁאָה לְעַם הָאָרֶץ, אֵין
37 לְהִאֲמִינָה.
38 הַגְמָרָא דְּנָה בְּדַבְרִים הַנִּשְׁלָחִים בִּיד עוֹבֵד כּוֹכְבִים, כִּמְה סִימָנִים יֵשׁ
39 לְתַת בָּהֶם, כִּדִּי שִׁידְעוּ שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים: אָמַר רַב, דְּבָרִים שִׁסְמַנְהֻם הוּא
40 'חֲבִי'ת', אָסוּר לְשׁוֹלְחַם מִמְּקוֹם לְמִקוֹם בְּחֻתָּם אֶחָד בְּלִבָּר, אֲלֵא יֵשׁ
41 צוּרָךְ בְּשֵׁנֵי חֻתְמוֹת. אֲבָל דְּבָרִים שִׁסְמַנְהֻם הוּא 'חֲמֶפֶג'ג', מוֹתָר
42 לְשׁוֹלְחַם בְּחֻתָּם אֶחָד, וְאִפְשָׁר לְסַמּוֹךְ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא הוֹחֲלָפוּ.
43 מִבֵּאֲרַת הַגְמָרָא אֵת הַסִּימָנִים: חֲבִי'ת הֵינּוּ תֵּלָב, בְּשָׂרָה, יוֹן, תְּבִלָּה,
44 שְׁנִשְׁלָחִים עַל יְדֵי עוֹבֵד כּוֹכְבִים,

1 יוֹסֵף מִדָּה לְהַשִּׁיב לוֹ. פִּנְעָה בֵּיה – פָּגַשׁ אֶת רַב הוֹנָא חֲנִן הֵיָּמָּא
2 [הַחִיטִּי], אָמַר לֵיהּ, יוֹסֵף עֲנִיָּא מָנָא לֵיהּ – רַב יוֹסֵף הָעֵנִי, מִנִּין לוֹ
3 לִידַע דִּין זֶה, בְּיָדֵי הוֹה עוֹבְדָא – אִיתִי הִידָּה מַעֲשֵׂה דוֹמָה, דְּזִבְיָנִי
4 תְּבִלְתָּא מֵאֲנָשִׁי דְּבִיתִיה דְּרַבְנָה – שְׁקִינִי תְּכַלֵּת מֵאֲשֵׁתוֹ שֶׁל
5 רַבְנָה, אֶחָת – אֲחִיו דְּרַבִּי הֵיָּא בְּרָ אָמַר, וְהִסְתַּפְקִיתִי אִם אִפְשָׁר
6 לְסַמּוֹךְ עֲלֵיהּ, וְאֵתָּא לְקַמֵּיהּ דְּרַב מְתָנָא – וְהִלַּכְתִּי לִפְנֵי רַב מֵתָנָא
7 לְשׁוֹאֲלָה, לֹא הוֹה בְּיָדֵיהּ – וְלֹא יָדַע תְּשׁוּבָה, אֵתָּא לְקַמֵּיהּ – הִלַּכְתִּי
8 לִפְנֵי דְרַב יְהוֹדָה מֵהַגְרִיבָא לְשׁוֹאֲלָה, אָמַר לִי, נִפְלָתָ לִיד – עַתָּה
9 נִפְלַת לִידִי, שֶׁאֵתָּה זָקוּק לִי, שֶׁאִנִּי יוֹדַע תְּשׁוּבָה לְשׁוֹאֲלָתְךָ, הֵכִי אָמַר
10 שְׁמוּאֵל, אִשֶּׁת חֶבֶר, הָרִי הוּא בְּחֶבֶר, וְאִפְשָׁר לְסַמּוֹךְ עֲלֵיהּ.
11 הַגְמָרָא מְסִיעֶת לְדִינִים אֵלּוֹ מִבְּרִייתָא: (תְּנִינָא לְהָא) דְּתֵנּוּ רַבְּנִין
12 בְּבְרִייתָא, אִשֶּׁת חֶבֶר הָרִי הוּא בְּחֶבֶר, וְכֵן עֲבִיר שֶׁל חֶבֶר הָרִי הוּא
13 בְּחֶבֶר. אוֹמֶרֶת הַבְּרִייתָא דִּין נֹסֵף, חֶבֶר שְׁמָהּ, אִשֶּׁת וּבְנֵי וּבְנֵי בֵיתוֹ
14 הָרִי הֵן נִשְׁאָרִים בְּחֻתָּתָם שֶׁהֵם נִאֲמָנִים, כִּפִּי שֶׁהָיוּ בְּחִיו, עַד שֶׁיִּשְׁחָדּוּ
15 – עַד שֶׁתִּתְּעוֹרֵר סִיבָה לְחֹשֶׁד בָּהֶם, וְכֵן חֶבֶר קְבוּעָה שִׁידְעוּ
16 שְׁמוּבְרִין בַּת תְּבִלָּה, הָרִי (הֵן בְּחֻתָּתָה) [הוּא בְּחֻתָּתָה] וְאֵין חוֹשְׁשִׁים
17 שִׁימְכֵרוּ קָלָא אֵילָן, עַד שֶׁתִּפְּסֵל – שִׁתְּבַרְר שְׁמִכְרוּ בַּה' קָלָא אֵילָן'
18 בְּתוֹרַת תְּכַלֵּת.
19 הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא נֹסֶפֶת בְּעִינֵין זֶה: תֵּנּוּ רַבְּנִין בְּתוֹסַפְתָּא (דְּמֵאִי
20 פ"ב ה"ב), אִשֶּׁת עִם הָאָרֶץ שֶׁהִתְאַלְמְנָה או הִתְגַּרְשָׁה וְנִשְׁאַת לְחֶבֶר,
21 וְכֵן בְּתוּלָה שֶׁל עִם הָאָרֶץ שֶׁנִּשְׁאַת לְחֶבֶר, וְכֵן עֲבִיר הַכְּנַעֲנִי שֶׁל עִם
22 הָאָרֶץ שֶׁנִּשְׁמָר לְחֶבֶר, בּוֹלֵן צָרִיכִין לְקַבֵּל עַל עֲצָמָם דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת,

בראשית לו, לא־לֵב: וְאַלֶּה הַמַּלְכִּים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ
אָדָם לִפְנֵי מֶלֶךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְלֹךְ בְּאָדָם בְּלֶע
בְּנֵי־עֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה:

קבו

ביאור דיש ב' מיני דגים: (א) כשאין להם קשקשת טמאים,
דשרשם מז' מלכין דתהו ("דג" בגי' ז'), (ב) וכשיש להם
קשקשים – לבוש, אז הם כנגד המלך הח' הדר – דתיקון
מתני'. כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, ויש שיש לו
סנפיר ואין לו קשקשת.

גמ'. מנלן דקשקשת לבושא הוא, דכתיב (שמואל א'
יז, ה) ושריון קשקשים הוא לבוש.

נדנא, ב

קשקשת, מלבושין של דג.
סנפיר, אלו כנפים ששט בהן על פני המים.

רש"י

ושרשן' של דברים, מה שקשקשת לבוש הוא סימן
טהרה, הוא, כי בסטרא דקליפה ששרשן מתהו שנשבר
אין לבושים, כמו האלוף האחרון דעשו שנק' עירם²
מלשון ערום, שהוא בלי לבוש. ולבושים יש בעולם
התיקון, שתרגום לבוש הוא תיקון, וכמאמר בריש³
ספרא דצניעותא, עד דרישא דכסופא דכל כסופין

(1) ראה רשימות מכ"ק אדמו"ר זי"ע חוברות לט. ילקוט לוי יצחק
ע"ת חלק ג' פרשת וישב לב, ג.

(2) בראשית לו, מג. ראה גם לקמן סימן קעב.

(3) זוהר פרשת תרומה דף קעו, ב וז"ל: תנא (למדנו בברייתא) דעד
דלא הוה מתקלא (שעד שלא הי' העולם כעין משקל, כלומר קודם
התיקון עד שלא היו הפרצופים בסוד ג' קיים ימין ושמאל וקו המכריע
ביניהם כעין המשקל — ראה תורה אור פרשת וישלח עמוד כד, ד.
המשך תע"ב חלק א' עמוד תסו), לא הוו משגיחין אפי' באפי' (אז
לא היו הפרצופים מסתכלים פנים בפנים, ומסיבה זו) ומלכין קדמאין
מיתו (מלכי קדם מתו, והם שבעה מלכי אדום שמתו ונשברו כליהם),
וזיוניהון לא אשתכחו (וזיוניהם כלומר האורות שלהם לא נמצאו
ולא נשארו במקומם), וארעא אתבטלת (והארץ נתבטלה, דהיינו גם
הכלים של המלכות הנקראת ארץ נתבטלו ונשברו).

עד דרישא דכסופא דכל כסופין (עד שהראש החמוד מכל חמודות
שהוא פרצוף עתיק יומין, ונקרא כך לפי שכל פרצופי האצילות
נכספים ומתאווים להשיג הארה ממנו (כמבואר בשי"ג פ"ג), לבושי
דיקר אתקין (התקין לעצמו לבושי כבוד, ר"ל התקין להיות לו לבושי
כבוד להתלבש בו), ואחסין (וגם הנחיל עתיק את כל שאר פרצופי
האצילות שיתלבש בהם — שנעשה בחי' תיקון). [מפרשים]

לבושין⁴ דיקר אתקין ואחסין.

והוא מ"ש⁵ אח"כ ביוסף⁶, הדר, שהוא מקור התיקון.
ועשה לו כתנת פסים, שהיתה משקל ב'⁸ סלעים שהוא
ב' פעמים כסף, היינו כסופא דכל כסופין, ב' פעמים
סל"ע עם⁹ מיל"ת הוא מספר קשק"ש¹⁰.

והוא בדג דוקא, שמספרו¹¹ ז' הרומז על ז' מלכין

(4) ראה לקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד רמ וז"ל: ענין
התיקון הוא מה שלבושין דיקר אתקין ואחסין כמ"ש בריש הספרא
דצניעותא שע"י הלבושין נתמעט האור שיכולים לסובלו דהיינו
שערות הראש ושערות הדיקנא ע"ש. וראה לקמן סימן קנז. קנח. ענין
שערות הדיקנא. ולקמן סימן קעב, שהלבושים הם דמחשבה דיבור
ומעשה (ראה תניא פרק ד).

(5) פירוש: מקשר ומחבר סיום פרשת וישלח מ"ש "אלוף עירם"
מלשון ערום בלי לבוש, בחי' תהו — מאלופי עשו, ואח"כ בפרשת
וישב מדבר ביוסף בחי' "הדר" (ראה הערה 6) בחי' תיקון "ועשה לו
כתנת פסים" בחי' לבוש.

(6) ראה אור התורה פרשת מקץ עמוד 2204 וז"ל: הנה יוסף הי' מבחי'
הד"ר שהוא מלך הח' שהוא שרש ומקור עולם התיקון דהיינו שהוא
המברר הז' מלכים דתהו ומתקנם שיוכללו בבחי' התיקון ולזה הי'
יוסף מלך במצרים על הגוים כי כמ"כ הדר הי' לפני מלך לבני'
והוא למעלה מהתהו והתיקון כו' ולכן הי' יוסף יפ"ת ויפ"מ וכן הדר
הוא לשון הידור ויופי, בהיות כי עיקר היופי הוא מהתכללות כמה
גוונים יחד שאז נמצא עיקר היופי והתפארת אבל בגוון א' אין כאן
יופי כ"כ, וזה מרמז על בחי' התיקון ששם נעשה התכללות ומוציגת
הספירות שהתפארת כולל ומזווג חו"ג יחד, ולפי שיוסף ובחי' הדר
הוא מקור העושה התיקון וההתכללות שיוכללו מג' גוונים משא"כ
בתהו הי' בבחי' פירוד זת"ז כו' לכך נז' בהם ל' יופי והידור, ע"ש.

ראה גם לעיל סימן קכה. לקמן סימן קנז.

(7) וישב לו, ג.

(8) ראה שבת י', ב: לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל
משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו
בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. רש"י: משקל שני
סלעים, לאו דוקא נקט. מילת, צמר נקי בן יומא וכו'. [ולפי המבואר
כאן בלקוטי לוי יצחק, ה"שני סלעים" הם מדוייק וד"ל].

(9) סלע (בגי' 160), $2 \times 320 = 640$, + מיל"ת (480) = 800, כמספר
קשק"ש.

(10) ובברכת יעקב לבני יוסף כתוב וידגו לרוב בקרב הארץ, וכתוב
בברכתו עלי עין" שהוא כמו דגים שהמים מכסים עליהם, כדו"ל
(ברכות כ, א), הנה דג הוא בחי' יוסף (לקוטי לוי יצחק כאן).

(11) פירוש: יש שני סוגי דג, א) יש דג בלי קשקשים, (ב) ויש דג שיש
בו קשקשים.

ד"ג שאין בו קשקשים רמז לבחי' תהו שהוא בלי לבושים, ומרומז גם
בגימטריא, ד"ג" בגי' ז' כנגד ז' מלכין דתהו.

ודגים שיש בהם קשקשים הוא רמז למלך השמיני הדר — בחי'
תיקון, שיש בו לבושים.

והיינו מה שדג¹⁴ באחוריים הוא י"א, הד' הנתוספים הוא הד' אחוריים דאו"א¹⁵ וישסו"ת, וכמו הי"א אלופי עשו.

הנה כשאין בו קשקשים רומז שנשאר בבחי' תהו, וכשיש בו קשקשים מורה שנתקן בתיקון ע"י הדר.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שצדצשצט

(14) פירוש: ד"ג באחוריים הוא: ד' (4), + ד"ג (7) = 11, כנגד הד' מלכים, ועוד ד' כנגד בחי' אחוריים דאו"א וישראל סבא ותבונה, סך הכל יא, וכנגד יא אלופי עשו וכו'.

ובזה מדויק סדר האותיות "דג", דע"ז יש עם האחוריים "ד+דג", סך הכל יא, וד"ל.

(15) בענין השבירה בו' תחתונים וביטול האחוריים דאו"א, ראה עץ חיים שער ח, פרק ב (מובא לעיל סימן קכד הערה 26). ספר מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים חלק א' עמוד ח ואילך. ספר המאמרים תקס"ה חלק ב' עמוד תתקנא. ילקוט לוי יצחק, לקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד קיח ואילך. ועיי' לעיל בהקדמה כללית קודם סימן צו. ולעיל סימן קטו הערה 3.

דתהו, הנחלקים¹² לב', ג'¹³ מלכים הראשונים וד' האחרונים, ויותר קרוב לומר מה שבד' מלכים נזכר שמות אבותיהם, ובג' לא נזכר.

(12) פירוש: "דג" בגימטריא "ז" — ו"דג" בלי קשקשים מרמז ל"ד' מלכין דתהו, ובכמה אופנים:

(א) הן מצד המספר הכללי "שבעה".

(ב) והן מצד פרטי האותיות "דג".

(ג) והן מצד סדר האותיות, מתחלה אות ד' ואח"כ אות ג' דוקא (ראה הערה 14).

דהשבעה מלכין דתהו נחלקים בדיוק למספר ד"ג, והוא בשני אופנים: (א) הג' מלכים הראשונים נלגד חסד גבורה ותפארת הם העיקר, והד' אחרים מסתעפים מהם.

(ב) בג' מלכים לא נזכר אבותיהם, משא"כ בד' אחרים נזכר בהם, והם: (פסוק לב) בלע בן בעור, (לג) יובב בן זרח, (לה) הדר בן בדד, (לח) בעל חנן בן עכבור, הרי נתחלק שמות המלכים במספר ג' — רק שמות המלכים עצמם, ועוד ד' עם שמות אבותיהם. ראה גם לעיל סימן קכה.

(13) ראה גם לעיל סימן קכג. לקמן סימן קלד. קלה. קלו. קמב.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שני עמ' ב

שואלת הגמרא: אף אם צריך הישראל את החלב למאכל, ונשקול מ"ינה קלי וניקום — ויקח ממנו מעט ויעמידנו לגבינה, ובכך יבחין אם הוא טהור או טמא, שאם הוא התגבן הרי הוא טהור וישתמש בו למאכל.

משיבה הגמרא: כיון דבגמור נמי איכא נפיוכי דלא קיימי — כיון שגם בחלב שכולו טהור, אחר שמגבנו נשאר מעט מי חלב שאינם נעשים גבינה, לפיכך ליכא למיקם ע"ה דמילתא — אי אפשר לעמוד על טיבו של חלב זה שקנה מן הגוי, שכן יתכן שמעורב בו חלב טמא, ומה שנעשה מעט גבינה הוא משום חלק החלב הטהור שבו, ואין מכך ראייה על שאר החלב לידע אם הוא חלב טהור שלא התגבן או שמעורב בחלב זה חלב טמא, ולכן אינו יכול לקחת מן הנשאר לאוכלו. ואבע"ה איכא, אפילו תימא דקבעי לה לגבינה גם כן הוא אסור, משום דאיכא דקאי ביני אטפי — שיש מעט מי חלב הנשארים בתוך הגומות שבגבינה, ויש לחוש שמא הם חלב טמא שאינו נעשה גבינה, וכיון שהוא מעורב בגבינה ואי אפשר להפרידו מהגבינה הגבינה אסורה.

שנינו במשנה: והשת שלחם אסורה באכילה. הגמרא מבררת את דין פת הגויים: אמר רב כהנא אמר רבי יוחנן, פת של גויים, לא הותרה בבית דין, אלא נהגו בה העם היתר מפני חיי נפש. מדייקת הגמרא: מכלל דאיכא מאן דפריי — מכך שאמר רבי יוחנן שהפת לא הותרה בבית דין, משמע שיש מי שהתירה, ומבררת הגמרא מדיכין למדו העם להתירה.

משיבה הגמרא: אין — אכן יש מי שלמדו ממנו העם היתר לפת נכרים. וכך היה אותו מעשה, דבי אתא — שכאשר בא רב דמי, אמר, פעם אחת יצא רבי לשהת עם תלמידיו, והביא עיבור בוכבים לפניו פת פורני ו—תנור גדול גדולה מאפה סאת, אמר רבי, כמה נאה פת זו, מפני מה ראו חכמים לאוסרה. תמזהה הגמרא: מה פירוש שאלה זו מ'ה ראו חכמים לאוסרה? והרי חכמים נתנו טעם לדבריהם שהפת אסורה משום חתנות. מתרתה הגמרא: אלא כך

היתה כוונת רבי, מה ראו חכמים לאוסרה בשדה, שכיון שאין הוא פלוט קבוע שהוא קונה אצלו אלא דרך אקראי, אין לחוש שימשך אחר פת גויים ויבוא לידי איסור חתנות. ומשום אותו מעשה שהיה, כפסוקיו היו העם שהתיר רבי את הפת, ומצאו אילן ליתלות בו. אך דוחה הגמרא את סברת העם: ולא היא, רבי לא התיר את הפת, אלא רק היה תמה מדוע ראו חכמים לאוסרה בשדה.

רב יוסף אמר, ואיתיבא — ויש אומרים שרב שמואל בר יוחנן אמר, לא כך היה מעשה, אלא אמר, פעם אחת הלך רבי למקום אחד, ולא היה מעשה זה בשדה אלא בעיר, וראה פת דחוק ו—בצמצום לתלמידים, אמר רבי, וכי אין כאן פלוט — מוכר לחמים, כפסוקיו העם לומר שהיתה שאלת רבי האם אין כאן פלוט עיבור בוכבים, וכלומר, שהתיר פת של פלוט גוי, והוא לא אמר אלא פלוט ישראלי.

אמר רבי חלב, אפילו למאן דאמר פת פלוט עיבור בוכבים מותר, לא אמרן — לא נאמר היתר פת פלוט גוי, אלא דליכא — כאשר אין באותו מקום פלוט ישראלי, אבל במקום דאיכא ו—שיש פלוט ישראלי, לא הותרה פת פלוט גוי ורבי יוחנן אמר, אפילו למאן דאמר פת פלוט עיבור בוכבים מותרת, הני מילי — דברים אלו, כלומר, היתר זה הוא רק בשדה, אבל בעיר לא הותרה פת פלוט גוי, והטעם משום חתנות.

מספרת הגמרא: איבו — שם חכם, הוה מנביח ואכיל פת אבי מוצרי — היה נושך ואוכל פת גויים בגבולות השדות הסמוכות לעיר, אמר להו רבא לתלמידים, ואיתיבא — ויש אומרים שאמר זאת רב נחמן בר יצחק, לא תשתעו (בהירה דאיבו) — אל תזכירו שמועה בבית המדרש משמו של איבו, משום דקאכיל לחמא דארמאי — שאוכל פת גויים.

שנינו במשנה: והשמן שלחן אסור באכילה. הגמרא מבררת את טעם איסור שמן הגויים: שמן, רב אמר, דניאל גזר עליו. ושמואל אמר,

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח על התורה – פרשת תצוה

כז, כ – ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד

א. כתית למאור. כאן רמז לו עמידת שני בתים, בית ראשון ובית שני, וכן קיום בית שלישי לעולם. בית ראשון בית שני דכתיב כתית למאור, וכתיב בגמטריא תת"ל, וכן עמדו השנים בית ראשון ת"י ובית שני ת"כ. ואחר כתית למאור, להעלות נר תמיד, בית שלישי שאין לו הפסק. ורמז לו עמידתו במצות הדלקת המנורה, שכן נמשלה מלכות ישראל לנר שנאמר (תהלים קלב, יז) ערכתי נר למשיחי, וכתיב (זכריה ד, ב) ראיתי והנה מנורת זהב כולה. תורת המנחה (תלמיד הרשב"א)

ב. "כתית" – רומז למספר השנים שנתקיימו בית ראשון ובית שני, "כת(ית)" דבית שני ו"כת(ית)" דבית ראשון; ו"כתית" מלשון כתישה ("כותש במכתשת") – רומז על החורבן דבתי המקדש ("שני חורבנין") שקיומם הי' למשך זמן (ת"כ ות"י שנים) בלבד. וע"ז נאמר "כתית למאור" – שכוונת החורבן ("כתית" – כתישה) היא בשביל החידוש והעילוי ד"מאור" שלמעלה מ"אור" (מקור האור):

בית ראשון ובית שני היו מבחי' הגילויים ("אור"), ובהתאם לכך היתה גם עבודתם של ישראל במעמד ומצב של אור וגילוי (בלבד). וע"י החורבן ("כתית"), שלא הי' האור והגילוי דביהמ"ק, ועבודתם של ישראל היתה במעמד ומצב של העלם והסתור, עד לחושך כפול ומכופל דסוף זמן הגלות – מתגלה החידוש בעבודתם של ישראל בכח עצמם, וע"י מגיעים לבחי' "מאור" ("כתית למאור"), מהותו ועצמותו ית' (שלמעלה ואינו מוגדר כלל בבחי' הגילויים), ומתגלה המקדש דלעתיד, בנינא דקוב"ה⁵, בית נצחי.

וע"פ הידוע שביית ראשון הו"ע ההמשכה מלמעלה למטה (כנגד אברהם, חסד), ובית שני הו"ע ההעלאה

מלמטה למעלה (כנגד יצחק, גבורה) – יש לומר, שע"י חורבן בית ראשון נתגלה החידוש בעבודתם של ישראל בהמשכה מלמעלה למטה, וע"י חורבן בית שני מתגלה החידוש בעבודתם של ישראל בהעלאה מלמטה למעלה (שהרי עיקר העבודה דבירור המטה במעמד ומצב של העלם והסתור וחושך הגלות היא לאחר חורבן בית שני דוקא⁶).

ובצירוף שניהם יחדיו זוכים להחידוש דבית המקדש השלישי, שבו יהי' החיבור וההתאחדות דהמשכה מלמעלה למטה והעלאה מלמטה למעלה, "בשתי ידי" (יד ימין ויד שמאל, חסד וגבורה, המשכה והעלאה) – כיון שיהי' בו גילוי ה'עצמות' (כנגד יעקב, תפארת, שעולה עד הכתר) שלמעלה מכל ציור וגדר דמעלה ומטה, ומחברם יחד, היינו, שגם בהקוין דהמשכה והעלאה (בחי' הגילויים, אור) נמשך וחודר בחי' ה'עצמות' ("מאור"⁸), ודוגמתו בביהמ"ק השלישי – שכולל גם בית ראשון ובית שני⁹, אלא שמוסיף ופועל (וגם בהם) מעלת הנצחיות, "מקדש"¹⁰ אדני כוננו ידיך¹¹, "בנינא דקוב"ה", בית נצחי לעולם ועד.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשנ"ח עמוד 95-96

ג. זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד. מורי ורבי בהפלאה דקדק זית לשון יחיד ה"ל למימר זיתים, ות' ב' תירוצים. לתירוץ א' קאי אפרי יחיד. ולתי' ב' קאי אאילן זית ע"ש.

ו"ל דלפי האמור שלהי כתובות (קיא:) בברכתו של א"י ע"ש א"כ מפרי אחד של זית יספיק להדליק כל נרות המנורה לילה א' א"כ יוצדק שפיר זית לשון יחיד אפרי אחד, ולפי מאחז"ל ב'פ' במוה מדליקין (ל): עתידה א"י שתוציא פירות בכל יום, א"כ אם הוציא שמן זית מזאת הפרי לצורך היום, שוב למחר כבר הוציא האילן פרי אחר במקומה של זה כיוצא בו וכן לעולם בכל יום, נמצא מאילן זית אחד סגי להעלות נר תמיד. [תקפ"ט]

חתם טוהר

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום חמישי עמ' א

15 והניחו בתנור וגמר את בישולו, ובוה אמר רבי יוחנן שרק אם היה
16 המאכל מבושל כבר כמאכל בן דרוסאי, מותר, אבל אם עדיין לא
17 היה מבושל אפילו בשיעור זה, כיון שעיקר הבישול נעשה על ידי
18 העובד כוכבים, הבשר אסור. אבל בדין של שמואל היה הבשר
19 מונח על גבי גחלים מכח הישראל, והיה עתיד להתבשל אף ללא
20 מעשה העובד כוכבים, ולכן אף שהפכו העובד כוכבים וזירו את
21 בישולו, הבשר מותר.
22 מסייעת הגמרא לדברי שמואל מבריייתא: תניא גמי חבי – שנינו
23 בבריייתא כדברי שמואל, מניח ישראל – רשאי ישראל להניח בשר
24 על גבי גחלים, וקא עובד כוכבים ומהפך בו עד שיבא ישראל מביית
25 הכנסת או מביית המדרש, ואינו חושש משום איסור בישולי עכו"ם.
26 וכן שופתת – מניחה – אשה קדירה על גבי פירה, וקאת עוברת
27 כוכבים

1 מקשה הגמרא: והאמר רבי אסי, אמר רבי יוחנן, כל מאכל שהוא
2 מבושל קצת, כמאכל בן דרוסאי – כשיעור אכילת השודר ששמו
3 בן דרוסאי, שהיה אוכל מאכלים מבושלים רק במקצת, אף אם
4 בא עובד כוכבים והשלים את בישולו אין בו משום בישולי עוברי
5 כוכבים, ויש לדייק מדברי רבי יוחנן, הא – אבל מאכל שאינו
6 מבושל עדיין כמאכל בן דרוסאי, יש בו משום בישולי עוברי כוכבים,
7 ואם כן באופן שאמר בו שמואל את דינו, שהישראל רק הניח את
8 הבשר על גבי גחלים, ומשמע דהיינו אפילו אם עדיין לא היה
9 מבושל כמאכל בן דרוסאי, צריך להיאסר כשהפכו העובד כוכבים
10 וקירב את בישולו, ואילו מדברי שמואל מוכח שהבשר מותר.
11 מתרצת הגמרא: ה"ת – בדינו של רבי יוחנן, מדובר בגוף דלאחר
12 שהתבשל על ידי הישראל במקצת הוציאו מהתנור ואותביה
13 כסילתא – הניחו בסל, ולא היה עתיד להגמר בישולו, ושקליה
14 עובר כוכבים ואותביה כתנורא – ונטלו העובד כוכבים מהסל

♦ יום ראשון ג' אדר ♦

כו (כ) וְאַתָּה תְּצַוֶּה: אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כְּתִית לַמָּאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:

כִּוְאַתָּה תִּפְקֹד יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְבִּיּוּ לָךְ מִשְׁחָא זֵיתָא דְכִיָּא פְתִישָׁא לְאַנְהָרָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינָא תִּדְיָרָא:

שְׁלֵחַת עוֹלָה מֵאֲלִיָּה (שבת כא). תָּמִיד • כָּל לַיְלָה וְלַיְלָה קְרוֹי תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר (במדבר כח) "עוֹלֹת תָּמִיד" וְאֵינָה אֵלָּא מִיּוֹם לַיּוֹם, וְכֵן בְּמִנְחַת חֲבִיתִין נֶאֱמָר (ויקרא ו) "תָּמִיד" וְאֵינָה אֵלָּא מִחֲצִיתָהּ בִּבְקָר וּמִחֲצִיתָהּ בְּעֶרֶב, אֲבָל "תָּמִיד" הָאֵמֹר בְּלֶחֶם הַפָּנִים מִשְׁבֶּת לְשֶׁבֶת הוּא.

כ"י • וְאַתָּה תְּצַוֶּה • זָךְ • בְּלִי שְׁמֵרִים, כְּמוֹ שֶׁשְּׂנִינֵנוּ ב'מִנְחוֹת': (דף פו) 'מִגְרָגְרוֹ בְּרֹאשׁ הַזֵּית וְכו'... כְּתִית • הַזֵּיתִים הָיָה כּוֹתֵשׁ בְּמִכְתָּשֶׁת וְאֵינֶנּוּ טוֹחֲנִין בְּרִיחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ שְׁמֵרִים, וְאַחֵר שֶׁהוּצִיא טֶפֶה רִאשׁוֹנָה, מְכַנִּסֵּן לְרִיחִים וְטוֹחֲנִין, וְהַשְּׂמֵן הַשְּׂנִי פָּסוּל לְמִנְחָה וְכָשֶׁר לְמִנְחוֹת, שֶׁנֶּאֱמָר: "כְּתִית לַמָּאֹר" וְלֹא כְּתִית לְמִנְחוֹת. לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד • מְדַלֵּק עַד שֶׁתֵּאָה

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת' כרך ד, עמוד 1276)

עַל־יְדֵי 'כְּתִית' - הַתְּבַטְלוֹת וְכִתִּישָׁה עֲצָמִית, מְגִיעִים לְבְּחִינַת 'מָאֹר' שֶׁבְּתוֹרָה. לְמוֹד הַתּוֹרָה צָרִיךְ לְהִיזֹת בְּטוֹל וְהַנְּחַת עֲצָמוֹתָי שֶׁל הַלּוֹמֵד, מֵתוֹךְ יְדִיעָה וְהַפְּרָה שֶׁהוּא לּוֹמֵד אֶת חֻקָּתוֹ וְרָצוֹנוֹ וְתִבְרָךְ; וְלֹא זֶה בְּלֶבֶד שֶׁלּוֹמֵד בְּהַתְמָדָה וּשְׂקִידָה, אֲלָּא שֶׁמִּסְלַק אֶת

עֲצָמוֹ בְּסִלּוֹק אֲמִיתִי שֶׁכָּל חֲפָצוֹ יִהְיֶה אִף וְרַק בְּתוֹרַת ה' וְחֻקָּתוֹ תִּבְרָךְ, וְיִשְׁעֵבֵד שְׁכּוֹל לְגִמְרֵי מִכָּל וְכָל. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף: זֶהוּ שֶׁאֵנִי אוֹמְרִים בְּתַפְלָה - "וְנַפְשִׁי כַּעֲפֹר לִפְלֵ תִהְיֶה, (ועל־ידי־זה) פֶּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתְךָ".

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~ (שבת פרשת תשא, שושן פורים קטן, ה'תשכ"ז)

שֶׁהוּא רוֹעֶה וּמְפָרֵס אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי הָאֱמוּנָה, שֶׁמִּחֲזֹק אוֹתָנוּ בְּאֱמוּנָתָנוּ בְּהֵי' כּו'.

צוּי (תְּצַוֶּה) הוּא צוֹתָא וְחִיבוֹר שֶׁהוּא עֵינֵן הַהִתְקַשְּׁרוֹת, וּפִירוּשׁ "וְאַתָּה תְּצַוֶּה" הוּא שְׁמִשָּׁה מְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וְנוֹתֵן לָהֶם כֹּחַ לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד, וְהֵינּוּ עַל־יְדִי־זֶה

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת כרך יא עמ' 127)

עַל הַזֵּית (זֵית נְקִי וְיָפֶה). וְנִמְוָקוּ עֲמוֹ: צוּי זֶה נֶאֱמָר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, שֶׁסָּם הָיָה בְּרִשְׁוֹתָם שֶׁמֶן (שֶׁהִבִּיאוּ מִמִּצְרַיִם), וְלֹא זֵיתִים, שֶׁהָרִי בַּמִּדְבָּר אֵין עֲצֵי זֵית.

בְּלִי שְׁמֵרִים (רש"י כו, כ) יֵשׁ לְשָׁאֵל, מֶה מְחַדֵּשׁ בְּזֶה, וְהָרִי יְדוּעַ שֶׁ'זָּךְ' פְּרוּשָׁה נְקִי מִתַּעֲרֵבֶת דְּבַר זָר. וְיֵשׁ לֹמֵר, שֶׁכָּא לְמַדְנֵנוּ שֶׁ'זָּךְ' קָאִי עַל הַשְּׂמֵן (שֶׁמֶן צָלוּל, בְּלִי שְׁמֵרִים), לֹא

(כא) בְּאֶהֱל מוֹעֵד מַחוּץ לַפִּרְכָּת אֲשֶׁר עַל־הַעֲזָרָת יַעֲרֹף אֹתוֹ אֶהְרֵן וּבְנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס

כא בְּמִשְׁפָּן זִמְנָא מִבְּרָא לְפִרְכָּתָא דְּעַל סִדְיוֹתָא יִסְדֵּר יְתֵה אֶהְרֵן וּבְנָוֵהי מִרְמָשָׁא עַד צִפְרָא קָדָם יְיָ קָדָם עָלָם לְדִרְהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

הָאֲרָפִין, וְכֵן לְכָל חֲלִילוֹת, וְאִם יִתֵּר אֵין בְּכֹף כְּלוּם.

כ"י • מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר • תֵּן לָהּ מִדְּתָה, שֶׁתֵּאָה דּוֹלָקָת מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר, וְשִׁעְרוֹ חֻקִּים חֲצִי לֹג לְלִילִי טַבַּת

א וְאַתָּה קָרַב לְוֶתֶךְ יֵת אֶהְרֵן אַחוּף וְיֵת בְּנוֹהֵי עֲמָה מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשִׁמְשָׁא קְדָמִי אֶהְרֵן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אֶהְרֵן:

כח (א) וְאַתָּה הִקְרַב אֵלֶיךָ אֶת־אֶהְרֵן אַחִיךָ וְאֶת־בְּנָיו אֹתוֹ מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנֹתִי אֶהְרֵן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אֶהְרֵן:

כ"י • וְאַתָּה הִקְרַב אֵלֶיךָ • לְאַחֵר שֶׁתִּגְמַר מְלָאכַת הַמִּשְׁכָּן.

סְפּוּרָנוּ

כו (כ) וְאַתָּה תְּצַוֶּה. הִנֵּה מֶה שֶׁאִמַּר יְדִי אַחֵר, וְזֶה שִׁנְצָה לְאִמָּנִים שִׁנְעָשׂוּ. וְלִפְיָקָה בְּאֵלּוֹ הַשְּׁלֹשׁ מִצְוֹת שִׁנְצָה הִנֵּה עֲבָשׁוּ וְעִשְׂוִיתָ, יוֹבֵן שִׁנְעָשָׂה עַל

אִמַּר "וְאַתָּה", לְהוֹדִיעוֹ שִׁנְעָשָׂה הוּא בְּעֲצָמוֹ, שִׁנְצָה לְיִשְׂרָאֵל עַל עֲשִׂית

(ב) וְעָשִׂיתָ בְּגֵדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחָד לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת:

(ג) וְאֹתָהּ תִּדְבֹּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלְּאֲתוֹ רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בְּגֵדֵי אַהֲרֹן לְקֹדֶשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי:

ז"ל לְקֹדֶשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי. לְקֹדֶשׁוֹ, לְהַכְנִיסוֹ בְּכֹהֵנָה עַל־יְדֵי הַבְּגָדִים, שֶׁיְהִי כֹהֵן לִי. וְלִשׁוֹן "כֹּהֵנָה", שְׁרוֹת הוּא, שְׁנִטְרִיאָה בְּלַע"ז.

(ד) וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֹּדֶי וּמַעֲלִי וּכְתָנֶת תִּשְׁבֵּץ מְצַנֶּפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בְּגֵדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחָד וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי:

ז"ל חֹשֶׁן, תְּכָשִׁיט כְּנָגַד הַלֵּב. וְאַפֹּדֶי, לֹא שְׁמַעְתִּי (שהוא לבוש), וְלֹא מְצָאִיתִי בְּבִרְיָתָא פְּרוּשׁ תְּבִנְתּוֹ. וְלִבִּי אוֹמֵר לִי שֶׁהוּא חֲגוּר לוֹ מֵאַחֲרָיו, רָחֲבוֹ כְּרֹחַב גֵּב אִישׁ, כְּמִין סִנֵּר שְׁקוֹרִין פְּרָצִיט, שְׁחוּגְרוֹת הַשְּׁרוֹת כְּשֶׁרוֹכְבוֹת עַל הַסּוּסִים. כִּךְ מַעֲשֶׂהוּ מִלְּמָטָה, שְׁנֶאֱמַר: (שְׁמוּאֵל ב' ה') "וְדָוִד חֲגוּר אַפֹּדֶי בָּד". לְמַדְנִי, שֶׁהָאֶפֶד חֲגוּרָה הִיא. וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁאֵין בּוֹ אֵלָּא חֲגוּרָה לְבָדָה, שֶׁהִרְיָ נֶאֱמַר: (ויקרא ח') "וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֶפֶד", וְאַחֲרֵי־כֵן "וַיַּחְגֵּר אוֹתוֹ בַּחֹשֶׁב הָאֶפֶד", וְתִרְגָּם אוֹנֶקְלוֹס: "בְּהִמְיִן אַפֹּדֶי". לְמַדְנִי, שֶׁהַחֹשֶׁב הוּא הַחֲגוּר, וְהָאֶפֶד שֵׁם תְּכָשִׁיט לְבָדוֹ. וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁעַל שֵׁם שְׁתֵּי הַתְּכָפוֹת שָׁבוּ הוּא קְרוֹי אַפֹּדֶי, שֶׁהִרְי נֶאֱמַר שְׁתֵּי תְּכָפוֹת הָאֶפֶד, לְמַדְנִי שֶׁהָאֶפֶד שֵׁם לְבָד, וְהַתְּכָפוֹת שֵׁם לְבָד, וְהַחֹשֶׁב שֵׁם לְבָד. לְכֵן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁעַל שֵׁם הַסִּנֵּר שֶׁל מָטָה קְרוֹי אַפֹּדֶי, עַל שֵׁם שְׁאוּפְדוֹ וּמִקְשָׁטוֹ בּוֹ, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר: (שם) "וַיֹּאפֶד לוֹ בּוֹ". וְהַחֹשֶׁב הוּא חֲגוּר שְׁלֻמְעֵלָה הִימְנוֹ, וְהַתְּכָפוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ. וְעוֹד אוֹמֵר לִי לִבִּי,

(ה) וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: פ

הַזָּהָב יִסְבּוּן יָת דִּהְבָּא וְיָת תְּכֵלַת וְיָת אֲרָגָמָא וְיָת צִבְעֵי זָהָרִי וְיָת בּוּצָא:

ספורנו

הַשָּׁמֶן, וְשִׁיקְרִיב אֵלָיו אֶת אֶהָרֹן וּבָנָיו (כח, א), וְשִׁידְבֵּר אֵל כָּל חַכְמֵי לֵב (שם א). וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ. כְּשִׁיחֲטָרְךָ, וְזֶה יִהְיֶה בְּכָלוֹת הַשָּׁמֶן לְמֵאֹר שֶׁהִתְנַדְּבוּ עִתָּהּ בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁלֹּא יִחָשְׁבוּ שֶׁתִּהְיֶה מִצְוֹת הַדִּלְקַת הַמְנוּרָה מִצְוֹת שְׁעָה בְּשָׁמֶן הַהוּא שֶׁהִתְנַדְּבוּ בְּלָבָד. תוֹרָה כ

כח (ב) לְכָבוֹד. לְכָבוֹד הָאֵל וְיִתְבָּרַךְ בְּהִיוֹתָם "בְּגֵדֵי קֹדֶשׁ" לְעִבּוּדָתוֹ. וְלִתְפָאֶרֶת. שֶׁיְהִיָּה "כֹּהֵן מוֹרֵה", נוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו, שֶׁהֵם תְּלִמְיָדָיו הַחֲקוּקִים עַל לְבוֹ וּבְתַפְּיוֹ. תוֹרָה ג

(ג) וְאֹתָהּ תִּדְבֹּר אֶל כָּל חַכְמֵי לֵב. שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל הָאֱמֹר לְמַעַלְהָ. וְעָשׂוּ אֶת בְּגֵדֵי אַהֲרֹן, וְיַעֲשׂוּ גַם כֵּן אֶת בְּגֵדֵי אֶהָרֹן. לְקֹדֶשׁוֹ. לְשֵׁם כִּךְ יַעֲשׂוּ הַבְּגָדִים. תוֹרָה ד

(ד) וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַזָּהָב. וְכֵמוֹ שֶׁיִּכְנוּ

וְהָיָה יָקָרוֹ • אוֹתָם חֲכָמִי לֵב שִׁיעֲשׂוּ הַבְּגָדִים, יִקְבְּלוּ מִן הַמִּתְנַדְּבִים אֶת הַזֶּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת, לַעֲשׂוֹת מִהֵן אֶת הַבְּגָדִים.

(ו) וַעֲשׂוּ אֶת־הָאֹפֶד וְזָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב:

שְׂמָאל. נִמְצָא, הַחֲשֵׁן תְּלוּי בְּמִשְׁבְּצוֹת הָאֹפֶד עַל לְבוֹ מִלְּפָנָיו, וְעוֹד שְׁתֵּי טַבְּעוֹת בְּשָׁנֵי קְצוֹת הַחֲשֵׁן בְּתַחֲתִיתוֹ, וּבִכְנָפֵיהֶם שְׁתֵּי טַבְּעוֹת בְּשָׁתֵּי כְּתֻפּוֹת הָאֹפֶד מִלְּמַטָּה בְּרֹאשׁוֹ הַתַּחֲתוֹן הַמְּחַבֵּר בַּחֹשֶׁב, וְטַבְּעוֹת הַחֲשֵׁן אֶל מוֹל טַבְּעוֹת הָאֹפֶד, שׁוֹכְבִים זֶה עַל זֶה וּמִרְכָּסָן בְּפִתִּיל תְּכֵלֶת תַּחֲבוּ בְּטַבְּעוֹת הָאֹפֶד וְהַחֲשֵׁן, שִׁיָּהָא תַּחֲתִית הַחֲשֵׁן דְּבוּק לְחֹשֶׁב הָאֹפֶד וְלֹא יִהְיֶה נֶד וְנִבְדֵּל, הוֹלֵךְ וְחוֹזֵר. זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר • חֲמִשָּׁת מִיָּנִים הָלְלוּ שְׁזוּרִין בְּכָל חוּט וְחוּט. הֵיוּ מְרַדְּדִין אֶת הַזֶּהָב כְּמִין טָסִים דְּקִים וְקוֹצְצִין פְּתִילִים מֵהֶם, וְטוֹוִין אוֹתָן: חוּט שֶׁל זָהָב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת, וְחוּט שֶׁל זָהָב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל אַרְגָּמָן וְכֵן בְּתוֹלַעַת שָׁנִי, וְכֵן בְּשֵׁשׁ. שְׁכָל הַמִּיָּנִין חוּטֵן כְּפוּל שֶׁשָּׁה וְחוּט שֶׁל זָהָב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַחֲר־כֵּן שׁוֹזֵר אֶת כָּלָם כְּאֶחָד, נִמְצָא חוּטֵן כְּפוּל עֲשָׂרִים וּשְׁמוֹנֶה, וְכֵן מְפָרֵשׁ בְּמַסְכַּת יוֹמָא, וְלִמַּד מִן הַמִּקְרָא הֵנָּה: "וַיִּרְקְעוּ אֶת פַּחֲי הַזֶּהָב, וְקָצְצוּ פְּתִילִים לַעֲשׂוֹת (אֶת פְּתִילֵי הַזֶּהָב) בְּתוֹף הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹף הָאַרְגָּמָן וְגו'". לְמַדְנוּ, שֶׁחוּט שֶׁל זָהָב שׁוֹזֵר עִם כָּל מִין וּמִין. מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב • כָּבֵד פְּרָשְׁתִּי שֶׁהִיא אֲרִיגַת שְׁתֵּי קִירוֹת, שְׁאִין צוּרַת שָׁנִי עֲבָרֶיהָ דּוֹמוֹת זֶה לְזֶה.

וְעֲשׂוּ אֶת־הָאֹפֶד • אִם בָּאתִי לְפָרֵשׁ מַעֲשֵׂה הָאֹפֶד וְהַחֲשֵׁן עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת, הֲרִי פְּרוּשָׁן פְּרָקִים, וַיִּשְׁגָּה הַקּוֹרֵא בְּצִרּוּפָן. לְכָךְ אֲנִי כוֹתֵב מַעֲשִׂיהֶם כְּמוֹת שֶׁהוּא, לְמַעַן יִרְוֶן הַקּוֹרֵא בּוֹ, וְאַחֲר־כֵּן אֶפְרֹשׁ עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת. הָאֹפֶד עָשׂוּ כְּמִין סִינֵר שֶׁל נָשִׁים רוֹכְבוֹת סוּסִים, וְחוֹגֵר אוֹתוֹ מֵאַחֲרָיו, כְּנִגֵּד לְבוֹ לְמַטָּה מֵאַצִּילָיו. רָחְבוֹ כְּמִדַּת רַחֲבֵי שֶׁל אָדָם וְיוֹתֵר וּמִגֵּיעַ עַד עֶקְבָּיו, וְהַחֹשֶׁב מְחַבֵּר בְּרֹאשׁוֹ עַל פְּנֵי רָחְבוֹ מַעֲשֵׂה אוֹרֵג וּמֵאָרִיף לְכָאן וּלְכָאן, כְּדִי לְהַקְיף וְלִחְגֹּר בּוֹ, וְהַכְּתָפוֹת מְחַבְּרוֹת בַּחֹשֶׁב, אַחַת לְמִין וְאַחַת לְשְׂמָאל מִרְחָקוֹת זֶה מִזֶּה שְׁעוֹר הַבְּדִלַת כְּתָפִים, מֵאַחֲרֵי הַכֹּהֵן, לְשָׁנֵי קְצוֹת רָחְבוֹ שֶׁל סִינֵר. וּבְשְׁזוּקָפָן, עוֹמְדוֹת לוֹ עַל שָׁנֵי כְּתָפָיו וְהֵן כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת עֲשׂוּיֹת מִמֵּין הָאֹפֶד, אֲרֻכּוֹת כְּדִי שְׁעוֹר לְזַקֵּן אֶצֶל צִנְאוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְנִקְפְּלוֹת לְפָנָיו לְמַטָּה מִכְּתָפָיו מַעֵט, וְאַבְנֵי הַשֹּׁהַם קְבוּעוֹת בָּהֶם, אַחַת עַל כְּתָף יָמִין וְאַחַת עַל כְּתָף שְׂמָאל, וְהַמִּשְׁבְּצוֹת נִתּוֹנוֹת בְּרֹאשֵׁיהֶם לְפָנֵי כְּתָפָיו, וְשְׁתֵּי עֲבוֹתוֹת הַזֶּהָב תַּחֲבוּבוֹת בְּשְׁתֵּי טַבְּעוֹת שֶׁבַחֲשֵׁן בְּשָׁנֵי קְצוֹת רָחְבוֹ הָעֲלִיּוֹן, אַחַת לְיָמִין וְאַחַת לְשְׂמָאל, וְשָׁנֵי רֹאשֵׁי הַשְּׂרָשָׁרוֹת תְּקוּעִים בְּמִשְׁבְּצוֹת לְיָמִין, וְכֵן שָׁנֵי רֹאשֵׁי הַשְּׂרָשָׁרוֹת הַשְּׂמָאֲלִיּוֹת תְּקוּעִין בְּמִשְׁבְּצוֹת שֶׁבְּכֻתֵּף

(ז) שְׁתֵּי כְּתָפֵי חֲבֵרַת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שָׁנֵי וְחֶבֶר:

כְּתָף וְכְתָף, וְזוֹקֵפֵן עַל שְׁתֵּי כְּתָפוֹתָיו עַד שְׁנִקְפְּלוֹת לְפָנָיו כְּנִגֵּד הַתְּזָה, וְעַל־יְדֵי חֲבוּרֵן לְטַבְּעוֹת הַחֲשֵׁן גִּאֲחֻזִּין מִלְּפָנָיו כְּנִגֵּד לְבוֹ, שְׁאִין נּוֹפְלוֹת, כְּמוֹ שֶׁמְפָרֵשׁ בְּעֵנֵין, וְהֵיוּ זְקוּפוֹת וְהוֹלְכוֹת כְּנִגֵּד כְּתָפָיו, וְשְׁתֵּי אֲבָנֵי

וְשְׁתֵּי כְּתָפֵי וְגו' • הַסִּינֵר מִלְּמַטָּה, וְחֹשֶׁב הָאֹפֶד הִיא הַחֲגוּרָה וְצִמּוּדָה לוֹ מִלְּמַעְלָה, דְּגִמַּת סִינֵר הַנָּשִׁים, וּמִגְבּוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֵיוּ מְחַבְּרוֹת בַּחֹשֶׁב שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת רָחְבוֹת, אַחַת כְּנִגֵּד כָּל

ספורנו

אֶל שְׁנֵי קְצוֹתָיו. אֶל מְלֹאכֶת שְׁתֵּי קְצוֹת רָחְבוֹ.
וְחֶבֶר. הָאֹפֶד יִחְבֵּר עִם הַכְּתָפוֹת עַל אִפְּן מְכוֹן בְּמִלְאכְתּוֹ עִם מְלֹאכֶת הַכְּתָפוֹת. תוֹרָה ח

הָאֹפֶד עַל הַמַּעִיל, כְּאֶמְרוּ "וַיַּחְגֹּר אוֹתוֹ בַּחֹשֶׁב הָאֹפֶד וַיֹּאפֶד לוֹ בּוֹ" (ויקרא ח ז, תוֹרָה ז)
(ז) שְׁתֵּי כְּתָפֵי חֲבֵרַת. מְכוֹנוֹת בְּמִלְאכֶת צִיּוּרֵיהֶם.

בַּעַת הָעֲשִׂיָּה, כֵּן יִכְנוּנוּ בְּשִׁיקְחוֹ אֶת הַזֶּהָב וְכו'. תוֹרָה ו
(ו) אֹפֶד. מְלָבוּשׁ מִמִּתְנֵי אָדָם וְלְמַטָּה, וּשְׁפָתוֹ הָעֲלִיּוֹן עָשׂוּ כְּמִין אֲזוּר מְלֹאכֶת מִחֻשְׁבֵּת, וְכו' וַיַּחְגֹּר הַלּוֹבֵשׁ אֶת

למטה ממִתְנִיָּהֶם, אֵלָּא כְּנֶגֶד אֲצִילֵיהֶם. וְיַחְבֵּר •
הָאֶפֶס עִם אוֹתָן שְׁתֵּי כְּתוּבוֹת הָאֶפֶס יַחְבֵּר אוֹתָם
בְּמַחֲט לַמִּטָּה בְּחֹשֶׁב, וְלֹא יֵאָרְגֵם עִמּוֹ, אֵלָּא אוֹרְגֵם
לְבַד וְאַחֲרֵי־כֵן מִתְבָּרֵם.

שֶׁהֵם קְבוּעוֹת בָּהֶן, אַחַת בְּכָל אַחַת. אֶל־שָׁנִי
קְצוּתֵיו • אֶל רָחֲבוֹ שֶׁל אֶפֶס, שְׁלֹא הָיָה רָחֲבוֹ אֵלָּא
כְּנֶגֶד גִּבּוֹ שֶׁל כֹּהֵן, וְגִבּוֹהוּ עַד כְּנֶגֶד הָאֲצִילִים שְׁקוּרִין
קוּדִי"ש, שְׁנֶאֱמַר (יחזקאל מד): "לֹא יַחְגְּרוּ בִּיזַע", אֵין
חוֹגְרִין בְּמָקוֹם זֵינָה, לֹא לַמַּעֲלָה מֵאֲצִילֵיהֶם וְלֹא

ח וְהַמֶּנֶן תְּקוּנָהּ דִּי עֲלוּהִי כְּעוֹבְדוּהִי מִנָּהּ יְהִי
דְּהִבָּא תְּכָלֵּא וְאַרְגֻּנָּא וְעִבֵּעַ זְהוּרִי וּבוּרִן
שְׁזִיר:

(ח) וְחֹשֶׁב אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו בְּמַעֲשָׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה
זֶהֱבָ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁוֹר:

מַעֲשֵׂה חוֹשֶׁב וּמַחֲמֶשֶׁת מִיָּנִים, כֵּן אַרְיַגַת הַחֹשֶׁב,
מַעֲשֵׂה חוֹשֶׁב וּמַחֲמֶשֶׁת הַמִּיָּנִים. מִמֶּנּוּ יִהְיֶה • עִמּוֹ
יִהְיֶה אֲרוּג, וְלֹא יֵאָרְגֵנוּ לְבַד וְיִתְבָּרְנוּ.

כ"י • וְחֹשֶׁב אֶפְדָּתוֹ • וְחִגּוּר שְׁעַל־יָדוֹ הוּא מֵאֶפֶסוֹ
וּמִתְקַנְהוּ לַכֹּהֵן וּמִקְשָׁטוֹ. אֲשֶׁר עָלָיו • לַמַּעֲלָה בְּשִׁפְת
הַסִּינַי, הִיא הַחִגּוּרָה. בְּמַעֲשָׂהוּ • בְּאַרְיַגַת הַסִּינַי,

ט וְתַסֵּב יָת תְּרַמִּין אֲבָנֵי בּוֹרְלָא וְתַגְלוֹף
עֲלֵיהֶן שְׁמֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ט) וְלִקְחָתָּ אֶת־שְׁתֵּי אֲבִנֵי־שֹהֶם וּפְתִיחָתָּ עֲלֵיהֶם
שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

י שְׁמָא מְשֻׁמְתָּהוֹן עַל אֲבָנָא חֲדָא וְיָת
שְׁמֵהֶם שְׁמָא דְּאֶשְׁתָּאֲרוּ עַל אֲבָנָא תְּנִיחָא
כְּתוּלְדָתְהוֹן:

(י) שִׁשָּׁה מִשְׁמֹתָם עַל הָאֲבֵן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת
הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֲבֵן הַשְּׁנִיָּת כְּתוּלְדָתָם:

וְאֲשֶׁר, יִשְׁשֹׁכָר, זְבוּלֹן, יוֹסֵף, וּבְנֵימִין מֵלֵא, שְׁכֵן הוּא
כְּתוּב בְּמָקוֹם תוֹלְדָתוֹ, כ"ה אוֹתִיּוֹת בְּכָל אַחַת וְאַחַת.

כ"י • כְּתוּלְדוֹתָם • כְּסִדֵּר שְׁנוּלְדוֹ: רְאוּבֵן, שְׁמֵעוֹן,
לֵוִי, יְהוּדָה, דָּן וְנִפְתָּלִי עַל הָאֶחָת. וְעַל הַשְּׁנִיָּה: גָּד

יא עוֹבֵד אָמֵן אֲבָן טָבָא כְּתִב מִפְּרֵשׁ כְּגִלְף
דְּעִזְקוֹן תְּגִלְוֵהּ יָת תְּרַמִּין אֲבָנָא עַל שְׁמֵהֶם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשְׁקָעֵן מִרְמָעֵן דְּדִהֵב תְּעִבֵּד
יְתִהוֹן:

(יא) מַעֲשֵׂה חֲרֹשׁ אֲבֵן פְּתוּחֵי חֹתֶם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי
הָאֲבָנִים עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסִּבַּת מִשְׁבָּצוֹת
זֶהֱבָ תַעֲשֶׂה אֹתָם:

כְּמוֹ שְׁחוֹרְצִין חוֹתְמֵי טְבָעוֹת, שֶׁהֵם לְחֹתֶם אֲגָרוֹת
כְּתִב נֶפֶר וּמִפְּרֵשׁ. עַל־שְׁמוֹת • כְּמוֹ בְּשִׁמּוֹת. מִסִּבַּת
מִשְׁבָּצוֹת • מִקְפּוֹת הָאֲבָנִים בְּמִשְׁבָּצוֹת זֶהֱבָ, שְׁעוֹשֶׂה
מוֹשֵׁב הָאֲבֵן בְּזֶהֱבָ, כְּמִין גִּמָּא לְמִדַּת הָאֲבֵן וּמִשְׁקָעָה
בְּמִשְׁבָּצוֹת. נִמְצְאוֹת הַמִּשְׁבָּצֹת סוֹכְכֹת אֶת הָאֲבֵן סָבִיב,
וּמַחְבֵּר הַמִּשְׁבָּצוֹת בְּכְתוּבוֹת הָאֶפֶס.

כ"י • מַעֲשֵׂה חֲרֹשׁ אֲבֵן • מַעֲשֵׂה אָמֵן שֶׁל אֲבָנִים.
'חֲרֹשׁ' זֶה, דְּבוּק הוּא לְתִיבָה שְׁלֹא־חֲרִי, וּלְפִיכֵךְ הוּא
נִקּוּד פֶּתַח בְּסוּפוֹ, וְכֵן: (ישעיה מד) "חֲרֹשׁ עֲצִים נִטָּה
קוֹ", חֲרֹשׁ שֶׁל עֲצִים. וְכֵן: (שם יב) "חֲרֹשׁ בְּרוֹזל מַעֲצָד",
כָּל אֵלֶּה דְּבוּקִים וּפְתוּחִים. פְּתוּחֵי חֹתֶם • כְּתוּגוֹמוֹ:
כְּתִב מִפְּרֵשׁ כְּגִלְף דְּעִזְקָא, חֲרוּצוֹת הָאוֹתִיּוֹת בְּתוֹכָן

יב וְתִשְׁוִי יָת תְּרַמִּין אֲבָנָא עַל כְּתִפֵּי אֶפֶסוֹ
אֲבָנֵי דְּכִנְיָא לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשׁוּל אֶהְרֹן יָת
שְׁמֵהֶם קִדְּם יְיָ עַל תְּרִין כְּתוּפֵיהֶם
לְדִכְרָנָא:

(יב) וְשִׁמֹּתָ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כְּתִפֵּי הָאֶפֶס אֲבָנֵי
זִכְרוֹן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשְׂאֹ אֶהְרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי
יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתִפָּיו לְזִכְרוֹן: ׀

כ"י • לְזִכְרוֹן • שִׁיחָא רוּחָה הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הַשְּׁבָטִים כְּתוּבִים לְפָנָיו, וְיִזְכֵּר צְדָקָתָם.

(יג) וְעִשִּׂיתָ מִשְׁבַּצַּת זָהָב:

יג וְתַעֲבֹד מִרְמָצָן דָּהָב:

כ"י- וְעִשִּׂיתָ מִשְׁבַּצַּת • מעוט משבצות, שמים. ולא פרש לך עתה בפרשה זו אלא מקצת צרכן, ובפרשת החשן גומר לך פרושן.

(יד) וְשִׁתִּי שְׂרָשְׁרָת זָהָב טָהוֹר מִגְבֵּלַת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֶׂה עֶבֶת וְנִתְּתָה אֶת־שְׂרָשְׁרָת הָעֶבֶת עַל־הַמִּשְׁבָּצָת: ס

צווי, ואין "ונתתה" האמור כאן לשון צווי, אלא לשון עתיד, כי בפרשת החשן חזר ומצוהו על עשייתו ועל קביעתו, ולא נכתב כאן אלא להודיע מקצת צרך המשבצות שצוה לעשות עם האפוד. וכתב לך זאת לומר לך, המשבצות הללו יזקקו לך לכשתעשה שרשרות מגבלת על החשן, תתנם על המשבצות הללו.

כ"י- וְשִׁתִּי שְׂרָשְׁרָת זָהָב • שלשלאות. מגבלת. לסוף גבול החשן תעשה אותם. מעשה עבת. מעשה קליעת חוטין ולא מעשה נקבים וכפלים, כאותן שעושין לבורות, אלא כאותן שעושין לערדסקאות, שקורין אינשינשייר"ש (ביצה כב). ונתתה את שרשרת של עבותות, העשויות מעשה עבת, על משבצות הללו, ולא זה הוא מקום צנאת עשייתן של שרשרות ולא צנאת קביעותן. ואין "תעשה" האמור כאן לשון

טו וְתַעֲבֹד חֲשֵׁן דִּינָא עוֹבֵד אֶמֶן עוֹבֵד אֶפֹּדָא תַעֲבֹדָה דְּהָבָא תְּכָלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעָ זָהָבִי וְבוּיָן שְׂזִיר תַעֲבֹד יְתָה:

(טו) וְעִשִּׂיתָ חֲשֵׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב בְּמַעֲשֶׂה אֶפֶד תַּעֲשֶׂנוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:

ענש מיתה, אם ענש מכות, אם ענש ממוין. וזה, משמש לשון ברור דברים, שמפרש ומברר דבריו. בַּמַּעֲשֶׂה אֶפֶד • מעשה חושב ומחמשת מינין.

כ"י- חֲשֵׁן מִשְׁפָּט • שמכפר על קלקול הדין. דבר אחר: משפט, שמברר דבריו - והבטחתו אמת, דרישנמ"ט בלע"ז, שהמשפט משמש ג' לשונות: דברי טענות בעלי הדין, וגמר הדין וענש הדין, אם

~ נקודות משיחות קודש ~

בגלוי, כי סבת הגלות היא החטאים, דהיינו התגברות הגוף על הנפש: ולא ידך גיסא, ענין המשיח, אף שהוא קים - הוא בהעלם. עבודתנו אפוא היא - הגברת הנפש על הגוף. כלומר, להוציא ולגלות מהעלמו את ה'חשן' שבג'מטריא 'משיח'.

במלה 'חשן' שני רמזים מנגזדים: (א) בכתבי האר"ל מובא שחשן אותיות 'נחש'. (ב) בספרים נאמר משמו של רבי אפרים מבעלי התוספות, שחשן בג'מטריא 'משיח'. הגוף רומז לנחש, כי הוא נקרא 'משקא דחויא' (=עורו של נחש), והנפש רומזת למשיח. בזמן הגלות ענין הנחש הוא

טז מְרַבֵּעַ יְהִי עֵיף זָרְתָא אֲרַבָּה וְזָרְתָא פְתִיָּה:

(טז) רְבֹועַ יְהִיָּה כְּפֹול זָרַת אֲרַבּוֹ וְזָרַת רַחְבּוֹ:

ויורדות לפניו מעט, והחשן תלוי בהן בשרשרות וטבעות, כמו שמפרש בענין.

כ"י- זָרַת אֲרַבּוֹ וְזָרַת רַחְבּוֹ • כפול, ומטל לו לפניו כנגד לבו, שגאמר: "יהיו על לב אהרן", תלוי בכתפות האפוד הבאות מאחוריו על כתפיו, ונקפלות

(יז) וּמִלֵּאתָ בּוֹ מִלֵּאת אֶבֶן אֲרֶבֶעָה טוּרִים אֶבֶן טוֹר
אֶדָם פִּטְדָה וּבִרְקַת הַטּוֹר הָאֶחָד:
י וַתְּשֵׁלֶם בָּהּ אֶשְׁלֹמוֹת אֶבְנָא אֲרֶבֶעָא סְדְרִין
אֶבֶן טָבָא סְדְרָא מְדֻמָּאָה סְמָקוֹן יִרְקוֹן וּבִרְקוֹן
סְדְרָא חֵד:

כ"י – וּמִלֵּאתָ בּוֹ • עַל שֵׁם שֶׁהָאֲבָנִים מְמַלְאוֹת גְּמוּת הַמְשַׁבְּצוֹת הַמְתַּקְנֹת לָהֶן, קוֹרָא אוֹתָן בְּלִשׁוֹן "מְלֹאִים".

(יח) וְהַטּוֹר הַשֵּׁנִי נִפְךְ סָפִיר וַיְהִלֵּם:
יח וְסְדְרָא תַנְיָנָא אֲזַמְרָגְדִּין וְשִׁבְזִי
וְסִבְהִלּוּם:

(יט) וְהַטּוֹר הַשְּׁלִישִׁי לְשֵׁם שָׁבוֹ וְאֶחָלְמָה:
יט וְסְדְרָא תְּלִיתָאָה קִנְבִּירִי טְרָקִיא וְעִין
עֶגְלָא:

(כ) וְהַטּוֹר הָרְבִיעִי תְּרִשִׁישׁ וְשֹׁהַם וַיִּשְׁפָּה מִשְׁבָּצִים
זָהָב יֵהוּ בְּמִלּוֹאֲתָם:
כ וְסְדְרָא רְבִיעָאָה כְּרוּם יָמָא וּבּוֹרְלָא וּפְנִטְרִי
מִרְמָצִין דְּדִהֵב יְהוֹן בְּאֶשְׁלֹמוֹתֵהוּן:

כ"י – מִשְׁבָּצִים זָהָב • יֵהוּ הַטּוּרִים בְּמִלּוֹאֲתָם, הָאֶבֶן, זֶהוּ לִשׁוֹן בְּמִלּוֹאֲתָם, כְּשֶׁעוֹר מְלֹוי עֲבִין שֶׁל
מְקַפִּים מְשַׁבְּצוֹת זָהָב בְּעֵמֶק שְׁעוֹר שִׁיתְּמַלֵּא בְּעִבִי

(כא) וְהָאֲבָנִים תִּהְיוּ עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁתִּים
עֲשָׂרָה עַל־שְׁמֹתָם פְּתוּחֵי חוֹתֶם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ
תִּהְיוּ לְשֵׁנִי עֶשֶׂר שָׁבֹט:
כא וְאֶבְנֵיָא יְהוֹן עַל שְׁמֵהֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
תְּרִישִׁי עֶסְרִי עַל שְׁמֵהֶתֵהוּן כְּתִב מִפְּרִשׁ
כְּגִלּוּף דְּעִזְקָא גְבֵר עַל שְׁמֵה תִּהְיוּן לְתִרִין
עֶסֶר שְׁבֻטִין:

כ"י – אִישׁ עַל־שְׁמוֹ • כְּסֹדֶר תּוֹלְדוֹתָם, סֹדֶר הָאֲבָנִים: אֶדָם לְרֵאוּבֵן, פִּטְדָה לְשִׁמְעוֹן, וְכֵן כָּלֶם.

(כב) וַעֲשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁרֵשֶׁת גְּבֻלַּת מַעֲשֵׂה עֶבֶת
זָהָב טָהוֹר:
כב וַתַּעֲבִד עַל חוּשְׁנָא תְּפִין מִתְּחָמֶן עוֹבֵד
גְּדִילוֹ דְּהֵב דְּכִי:

כ"י – עַל הַחֹשֶׁן • בְּשִׁבְלֵי הַחֹשֶׁן, לְקַבֵּעַם בְּטַבְּעוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרִשׁ לְמִטָּה בְּעִנְיָן. שְׁרֵשֶׁת • לִשׁוֹן שְׂרָשִׁי
אֵילָן הַמֵּאֲחִיזִין לְאֵילָן לְהַאֲחִיזוֹ וּלְהַתְקַע בְּאֶרֶץ. אִף
אֵלּוּ יֵהוּ מֵאֲחִיזִין לַחֹשֶׁן, שִׁבְהֵם יֵהִי תְּלֹוי בְּאִפּוֹד,
וְהֵן שְׁתֵּי שְׂרָשֻׁרוֹת הָאֲמּוּרוֹת לְמַעַלָּה, בְּעִנְיָן
הַמְשַׁבְּצוֹת. וְאִף שְׂרָשֻׁרוֹת, פֶּתֶר מְנַחֵם בֶּן סֹרוֹק לִשׁוֹן

(כג) וַעֲשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ
אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבְּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן:
כג וַתַּעֲבִד עַל חוּשְׁנָא תְּרִישִׁין עִזְקוֹן דְּדִהֵב
וְתַתֵּן יֵת תְּרִישִׁין עִזְקָתָא עַל תְּרִין סִטְרֵי
חוּשְׁנָא:

כ"י – עַל הַחֹשֶׁן • לְצַרֵּף הַחֹשֶׁן, כְּדֵי לְקַבֵּעַם בּוֹ, וְלֹא
תִּכְנֶן לִזְמַר שֶׁתִּהְיֶה תַּחֲלֵת עֲשִׂיתָן עֲלָיו, שְׂאֵם־פֶּן מֵהוּ

(כא) וְהָאֲבָנִים תִּהְיוּ עַל שְׁמֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל. כְּשִׁינְקֻדִּישׁוֹם הַמִּתְנַדְּבִים יֵהִי
הַקְּדוּשָׁם לְשֵׁם כָּךְ שִׁיכְתְּבוּ עֲלֵיהֶם
שְׁמוֹת הַשְּׁבֻטִים. שְׁתִּים עֲשָׂרָה עַל
שְׁמֵם עַל שְׁמוֹ, וְלֹא יִחְלִיף לֹא הָאֶבֶן
וְלֹא הַכְּפֻנָּה מִזֶּה לָזֶה. תּוֹרָה כב
(כב) גְּבֻלַּת. לֹא שְׂרָשֻׁרוֹת לְהַאֲחִיזוֹ
וְלְקַצֵּר. תּוֹרָה כג

על קצות החשן שתי טבעות זהב? ! ואף בשרשרות צריך אתה לפתור בן. על-שני קצות החשן. לשתי

כד ונתתה את-שתי עבתת הזהב על-שתי המטעות אל-קצות החשן:

כ"י ונתתה את-שתי עבתת הזהב. הן הן "שרשת גבלת" הפתיבות למעלה, ולא פרוש מקום קבוען בחשן. עכשו, מפרש לך שיהא תוחב אותן בטבעות,

כ"ה ואת שתי קצות שתי העבתת תתן על-שתי המשבצות ונתתה על-כפתות האפוד אל-מול פניו:

כ"י ואת שתי קצות. של שתי העבותות, ב' ראשיהם של כל אחת ואחת. תתן על-שתי המשבצות. הן הן הפתיבות למעלה, בין פרשת החשן ופרשת האפוד, ולא פרוש את צרפן ואת מקומן. עכשו, מפרש שיתקע בהן ראשי העבותות הפתיבות בטבעות החשן, לימין ולשמאל אצל הצואר, שני ראשי שרשרות: הימנית תוקע במשבצות של ימין, וכן בשל שמאל, שני ראשי שרשרות השמאלית. ונתתה. המשבצות. על

כ"ו ועשית שתי טבעות זהב ושמית אתם על-שני קצות החשן על-שפתו אשר אל-עבר האפוד ביתה:

כ"י על שני קצות החשן. הן שתי פאותיו הפתיבות, לימין ולשמאל. על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה. הרי לך שני סימנים: האחד שיתנם בשני קצות של תחתיתו, שהוא כנגד האפוד, שעליו אינו כנגד האפוד, שהרי סמוך לצואר הוא, והאפוד נתון על מתניו. ועוד נתן סימן שלא יקבעם

כ"ז ועשית שתי טבעות זהב ונתתה אתם על-שתי כתפות האפוד מלמטה ממול פניו לעמת מחברתו ממעל לחשב האפוד:

כ"י על שתי כתפות האפוד מלמטה. שהמשבצות נתונות בראשי כתפות האפוד העליונים הבאים על כתפיו כנגד גרונו, ונקפלות ויורדות

פתיל לימין ולשמאל, שלא יהא תחתית החשן הולך
לפנים וחוזר לאחור ונוקש על כרסו, ונמצא מיִשֵּׁב
על המעיל יפה. ממול פניו • בעבר החיצון.

שהמחברת לעמת החגורה, ואלו נתונים מעט בגבה
זקיפת הפתפות, הוא שנאמר: "ממעל לחשב
האפוד", והן כנגד סוף החשן, ונותן פתיל תכלת
באותן הטבעות ובטבעות החשן, ורוכסן באותו

כח ויחדיו ית חושנא מעוקתה לעוקתא
דאפודא בחושא דתכלתא למחוי על המין
אפודא ולא יתפרק חושנא מעלוי אפודא:

(כח) וירכסו את החשן כתיב מטבעתו קרי **מטבעתיו**
אל־טבעת האפוד בתיל תכלת להיות על־חשב
האפוד ולא־ינת החשן מעל האפוד:

הניא זקופה ועמקה, יהיו לבקעת מישור ונוחה
לילך. להיות על־חשב האפוד • להיות החשן דבוק
אל חשב האפוד. ולא ינת • לשון נתוק, ולשון
ערכי הוא, כדברי דונש בן לברט.

כ"י • וירכסו • לשון חבור, וכן (תהלים לא) "מרכסי
איש", חבורי חבלי רשעים, וכן "והרכסים
לבקעה", הרים הסמוכים זה לזה, שאי־אפשר לירד
לניא שביניהם אלא בקשי גדול, שמתוף סמיכתן

כט ויטול אהרן ית שמהת בני ישראל בחשן
דינא על לבה במעלה לקודשא לדוכרנא
קדם יי תדירא:

(כט) ונשא אהרן את־שמות בני־ישראל בחשן
המשפט על־לבו בבאו אל־הקודש לזכרון לפני־יהוה
תמיד:

לזכרון בחשן דינא ית אורנא וית תמנא
ויהיו על לבא דאהרן במעלה קדם יי ויטול
אהרן ית דינא דבני ישראל על לבה קדם יי
תדירא:

(ל) ונתת אל־חשן המשפט את־האורים ואת־התמים
והיו על־לב אהרן בבאו לפני יהוה ונשא אהרן
את־משפט בני־ישראל על־לבו לפני יהוה תמיד: ם

"ושאל לו במשפט האורים". את־משפט בני־
ישראל • דבר שהם נשפטים ונוכחים על־ידו, אם
לעשות דבר או לא לעשות. ולפי ה'מרש אגדה'
שהחשן מכפר על מעוטי הדין, נקרא משפט על שם
סליחת המשפט.

כ"י • את־האורים ואת־התמים • הוא כתב שם
המפרש שהיה נותנו בתוף כפלי החשן, שעל־ידו
הוא מאיר דבריו, ומתמם את דבריו (יומא עג). ובמקדש
שני היה החשן, שאי־אפשר לכהן גדול להיות מחסר
בגדים, אבל אותו השם לא היה בתוכו, ועל שם
אותו הכתב הוא קרוי משפט, שנאמר (במדבר כז):

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ' 133)

החשן ובין נתינת האורים ותומים, משמע שאינם חלק
מהחשן. ועל כרחק, שהחשן עצמו, בתור **בגד קהנה** – אינו
תלוי בשם, ועל כך מסתיע רש"י מבית שני, ואלו תפקידו
כחשן **משפט** – כן תלוי בשם.

ובמקדש שני היה החשן . . אבל אותו השם לא היה
בתוכו (רש"י כח, ל) יש לשאל, מדוע מזכיר דבר זה. ויש
לבאר, דהנה השם היה חלק מהחשן, שכן על־ידו מלא
החשן את תפקידו. אמנם, מזה שהכתוב מפריד בין מעשה

♦ יום שלישי ה' אדר ♦

(לא) ועשית את־מעיל האפוד כליל תכלת:

לא ותעבד ית מעילא דאפודא גמיר תכלא:

כ"י • את־מעיל האפוד • שהאפוד נתן עליו לחגורה. כליל תכלת • כלו תכלת, שאין מין אחר מערב בו.

ספורנו

(כט) לזכרון לפני ה' תמיד. שיזכר ה' בזכותם. תורה ל
זכותם ויפקד את בנייהם לשלום (ל) משפט בני ישראל על לבו. במשפט. תורה לא
שיזכרו עליהם שיתפלל

(לב) וְהָיָה פִּירָאֲשׁוֹ בְּתוֹכּוֹ שֶׁפָּה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב
מַעֲשֵׂה אִוֶּג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה לוֹ לֹא יִקְרַע:

כ"י: וְהָיָה פִּירָאֲשׁוֹ • פִּי הַמַּעֲוִל בְּגִבְהוֹ, הוּא פְתִיחַת
בֵּית הַצִּנּוֹר. בְּתוֹכּוֹ • פְּתָרְגוּמוֹ: "כְּפִיל לְגוּה", כְּפוּל
לְתוֹכּוֹ, לְהִיּוֹת לוֹ לְשֹׁפָה כְּפִילָתוֹ, וְהָיָה מַעֲשֵׂה אִוֶּג
לֹא בְמַחֲט. כְּפִי תַחְרָא • לְמַדְנוּ, שֶׁהַשְּׂרִינִים שְׁלֵהֶם

(לג) וְעִשִּׂיתָ עַל־שׁוּלְיֹ רַמְנֵי תַבְלַת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי עַל־שׁוּלְיֹ סָבִיב וּפַעֲמֹנִי זָהָב בְּתוֹכֶם סָבִיב:

כ"י: רַמְנֵי • עֲגָלִים וְחִלּוּלִים הָיוּ כְּמִין רַמּוֹנִים
הַעֲשׂוּיִים כְּבִיצַת תְּנַגְלָת. וּפַעֲמֹנִי זָהָב • זָגִין עִם
עֲנָבִלִים שֶׁבְּתוֹכֶם. בְּתוֹכֶם סָבִיב • בִּינְיָהֶם סָבִיב,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך טז עמ' 336 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

ריקנין שֶׁבֶּף כְּרַמּוֹנִים אוֹ בְּתַפּוּחֵי זָהָב

שְׁלֹחֶם שֶׁל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל, וּבִבְגָדָיו נִרְמָזוּ כָּל הַבְּחִינֹת בְּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׁוֵלֵי הַמַּעֲוִל נִרְמָזָה מַעֲלָתָם שֶׁל הַדְּרָגָה הַכִּי
תַּחְתּוֹנָה בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל "ריקנין שֶׁבֶּף".
לְרֹשִׁי - "פִּשְׁטוּטוֹ שֶׁל מַקְרָא" - בִּשְׁוֵלֵי הַמַּעֲוִל מְרַמְזִים
מַעֲלַת הַ"נוֹי" שֶׁלֵּהֶם שֶׁ"אַפִּילוֹ רִיקְנִין שֶׁבֶּף מְלָאִים מִצּוֹת
כְּרַמּוֹן" וְלָכֵן נִרְמָזוּ הַ"ריקנין" בְּצוּרַת רַמּוֹנִים.
אַף לְרַמְבָּ"ן, שֶׁבִּפְרוּשׁוֹ יֵשֵׁן גַּם "דְּבָרִים נְעִימִים" . לְיֹדְעֵי
חֵן" (לְשׁוֹן הַרַמְבָּ"ן בִּפְתִּיחַהּ לְפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה) אִם תַּכְלִית
הַרַמּוֹנִים לְגַלּוֹת הַיָּפִי וְהַ"נוֹי" שֶׁבֶּף "ריקנין", הָיוּ צְרִיכִים
לַעֲשׂוֹתָם בְּצוּרַת תַּפּוּחֵי זָהָב, לְהַרְאוֹת שֶׁכָּל יְהוּדִי בְּפִנְיָמִיתוֹ
אֵינוֹ "ריקן" (וְרַק "מְלֵא מִצּוֹת") אֲלָא כָּל מִצִּיאֹתוֹ הוּא
"תַּפּוּחַ זָהָב", עוֹבֵד ה'.

(לד) פַּעֲמֹן זָהָב וְרַמּוֹן פַּעֲמֹן זָהָב וְרַמּוֹן עַל־שׁוּלְיֹ
הַמַּעֲוִל סָבִיב:

כ"י: פַּעֲמֹן זָהָב וְרַמּוֹן וְגו' • פַּעֲמֹן זָהָב, וְרַמּוֹן אֲצִלּוֹ.

(לה) וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׂרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלּוֹ בְּבֹאֹ
אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבִצִּאתוֹ וְלֹא יָמוּת: ׀

כ"י: וְלֹא יָמוּת • מְכַלֵּל לֹא אֶתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן: אִם יִהְיֶה לוֹ, לֹא יִתְחַיֵּב מִיתָה. הָא אִם יִכָּסֵּס מִחֹסֶר אֶחָד מִן
הַבְּגָדִים הַלֵּלוּ, חַיֵּב מִיתָה בְּיָדֵי שָׂמַיִם.

ספורנו

(לב) לֹא יִקְרַע. לֹא יִהְיֶה לוֹ בֵּית
הַצִּנּוֹר נִפְתָּח לְאַרְכּוֹ לִפְנֵי, אֲבָל יִהְיֶה
עֲגָל. וְלְשׁוֹן "קִרְעָה" נֶאֱמַר עַל הַדְּבָר
הַפְּתוּחַ לְאַרְכּוֹ, כְּמוֹ "קִרְעָה לוֹ חִלּוּנִי"

(ימיה כב, יד), שֶׁהִיָּתָה פְתִיחַת הַחִלּוּנוֹת
אֲרָכָה וְצָרָה. תּוֹרָה לֹא

ביום הכפורים אין 'רעש'

הוא בועקה ובקול גדול.

ועל-פי זה יש לבאר, דמה שפניסת הכהן-גדול אל הקדש (בכל השנה) היא באפן ד'ונשמע קולו', הרי זה מפני שהוא נכנס פשוטם של כל ישראל, גם אלו שהם בדרגות נמוכות - ולכן צריך שיהיה "ונשמע קולו בבאו אל הקדש" להראות שגם אלו שעבודתם ברעש גדול - בעלי-תשובה, נכנסים עמו.

אף זהו בכל השנה כולה, כשיש מקום לחטאים ועונות, רחמנא ליצלו, דאזי יש כאלו שעבודתם היא ברעש, בבריחה מן הרע. אולם ביום הכפורים, שבו מתגלית בכל אחד מישראל עצם נשמתו, שבה אין פגם דחטאים ועונות כלל וכלל - אזי נכנס הכהן-גדול אל הקדש בלא רעש, כי אז עומדים כל בני ישראל בתכלית הבטול להקב"ה - "בקול דממה דקה".

בכל השנה כלה, כשנכנס הכהן-גדול לקדש, היה לבוש במעיל שבושוליו היו פעמונים, כדי שיהיה "ונשמע קולו בבאו אל הקדש" (תרומה כח, לה). מה שאין-כן ביום הכפורים, נכנס הכהן-גדול לקדש-הקדשים בבגדי לבן, שלא היו בהם פעמונים.

וגש לעין בזה - דכיון שבכל השנה "ונשמע קולו" הוא תנאי עיקרי ומעבב בכניסתו לקדש ("ונשמע קולו בבאו אל הקדש" . ולא ימות) - מאי טעמא ביום הכפורים אין צריך לזה?

וגש לבאר - בדרך הדרוש:

מבאר בתורת החסידות (ספר המאמרים תרצ"ט עמ' 2 ואילך, ובכ"מ), דאף שבדרך כלל, עבודת ה' היא באפן ד'לא ברעש ה'" (מלכים-א יט, יא), מפל-מקום עבודת בעלי-תשובה היא ברעש. כי כיון שבורח הוא מן הרע - מקום המנוח והטמאה, לכן עבודתו היא ברעש, וכדגמת הבורח מספנה, שבורח

(ל) **וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפְתִילַת עָלִיו וּפְתִילַת עָלִיו חָתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:**
 לו' ותעבד ציצא דדהב דכי ותגלוף עלויה
 כתב מפרש קדש ליי:

כ"י • ציץ (סוכה ה) כמין טס של זהב היה, רחב שני אצבעות, מקיף על המצח מאזן לאזן.

(ז) **וְשָׂמַתָּ אֹתוֹ עַל־פֶּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מֹול פְּנֵי־הַמִּצְנֶפֶת יְהוָה:**
 לו' ותשוי יתה על חוטא דתכלתא ויהי על
 מצנפתא לקבל אפי מצנפתא יהי:

ראשי הפתילים מאחורי הערף שלשתן, ונמצאו בין ארף הטס ופתילי ראשיו, מקיפין את הקדקד, ופתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים והולך על פני רחב הראש מלמעלה. נמצא עשוי כמין כובע, ועל פתיל האמצעי הוא אומר "והיה על המצנפת", והיה נותן הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת, והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל, והטס תלוי כנגד מצחו, ונתקומו כל המקראות: פתיל על הציץ, וציץ על הפתיל ופתיל על המצנפת מלמעלה.

כ"י • על פתיל תכלת • ובמקום אחר הוא אומר (שמות ט:): "ויתנו עליו פתיל תכלת", ועוד פתיב כאן: "והיה על המצנפת", ולמטה הוא אומר: "והיה על מצח אהרן", וב'שחיטת קדשים' (דברים יט), 'שנינו: 'שערו היה נראה בין ציץ למצנפת - ששם מניח תפלין'. למדנו, שהמצנפת למעלה בגבה הראש, ואינה עמקה להכנס בה כל הראש עד המצח, והציץ מלמטה והפתילים היו בנקבים ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעו. ששה, בג' מקומות הללו. פתיל מלמעלה, אחד מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו, וקושר

לח ויהי על בית עינויה דאהרן ויטול אהרן ית ענית קודשית די קדשון בני ישראל לכל מתנת קודשיתו ויהי על בית עינויה תדירא לרעוא להון קדם יי:

(ח) **וְהָיָה עַל־מִצְח אֶהְרֹן וְנָשָׂא אֶהְרֹן אֶת־עֹן הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מִתְנַת קֹדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה:**

מסלק העין מן הקדשים. את-עון הקדשים • לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטמאה, כמו ששנינו

כ"י • ונשא אהרן • לשון סליחה, ואף-על-פי-כן אינו זו ממשמעו: אהרן נושא את המשא של עון. נמצא

מִצָּחוֹ תָּמִיד, שֶׁהָרִי אֵינוֹ עָלָיו אֲלָא בִשְׁעַת הָעֲבוּדָה, אֲלָא 'תָּמִיד', לְרִצּוֹת לָהֶם אֲפִלוּ אֵינוֹ עַל מִצָּחוֹ, שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶן גְּדוּל עוֹבֵד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. וְלִדְבָרֵי הָאוֹמֵר: עוֹדָהּ עַל מִצָּחוֹ, מִכֶּפֶר וּמִרְצָה, וְאִם לֹא, אֵינוֹ מִרְצָה, נִדְרָשׁ: "עַל מִצָּחוֹ תָּמִיד", מִלְּמַד שֶׁמִּשְׁמַשׁ בּוֹ בְּעוֹדוֹ עַל מִצָּחוֹ, שֶׁלֹּא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ.

(מנחות כח): אִי זֶה עוֹן הוּא נוֹשֵׂא? אִם עוֹן פְּגוּל, הָרִי כָּבֵד נֹאמֵר: "לֹא יִרְצָה". וְאִם עוֹן נוֹתֵר, הָרִי נֹאמֵר: "לֹא יִחַשֵׁב". וְאֵין לוֹמַר שֶׁיִּכְפֹּר עַל עוֹן הַכֹּהֵן שֶׁהִקְרִיב טָמֵא, שֶׁהָרִי "עוֹן הַקֹּדְשִׁים" נֹאמֵר, וְלֹא עוֹן הַמִּקְרִיבִים. הָא אֵינוֹ מִרְצָה, אֲלָא לְהַכְשִׁיר הַקֹּרְבָּן. וְהָיָה עַל-מִצָּחוֹ תָּמִיד - אִי-אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁיָּהָא עַל

לט ויתרמץ פתונא כוץא ותעבד מעבדא
דכוץא והמקנא מעבד עובד ציר:

(לט) וְשִׁבְצָתָּ הַכֹּתֶנֶת שֵׁשׁ וְעִשִּׂיתָ מִצְנַפֶּת שֵׁשׁ וְאַבְנֵי תַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה רֶקֶם:

כס"י • וְשִׁבְצָתָּ • עֲשֵׂה אוֹתָם מִשְׁבָּצוֹת מִשְׁבָּצוֹת, וְכָלֶם שֶׁל שֵׁשׁ.

מ ולבני אהרן מעבד פתונין ומעבד להון
המקנין וכוכצין מעבד להון ליקר
וילתשבחן:

(מ) וְלִבְנֵי אֶהֱרֹן תַּעֲשֶׂה כֹתֶנֶת וְעִשִּׂיתָ לָהֶם אַבְנֵימִים וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:

כס"י • וְלִבְנֵי אֶהֱרֹן תַּעֲשֶׂה כֹתֶנֶת • אַרְבָּעָה בְּגָדִים הִלְלוּ וְלֹא יוֹתֵר: כֹּתֶנֶת וְאַבְנֵיט וּמִגְבָּעוֹת - הֵיא מִצְנַפֶּת, וּמִכְנָסִים הַכֹּתוּבִים לְמִטָּה בַּפְּרָשָׁה.

מא ומלכש יתהון ית אהרן אחיה וית בנהיה
עמה ותרבי יתהון ותקרב ית קרבהון
ותקדש יתהון וישמשון קדמי:

(מא) וְהַלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת-אֶהֱרֹן אֶחֱיוֹ וְאֶת-בָּנָיו אֹתָם וּמִשְׁחָתָּ אֹתָם וּמִלֵּאתָ אֶת-יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וּכְהִנּוּ-לִי:

נכנס לְדָבָר לְהִיטֵם מִחֻק בּוֹ מֵאוֹתוֹ יוֹם וְהִלָּאָה. וּבִלְשׁוֹן לַע"ז, כְּשֶׁמִּמְנִין אָדָם עַל פְּקִידַת דָּבָר, נוֹתֵן הַשְׁלִיט בְּיָדוֹ בֵּית יָד שֶׁל עוֹר, שֶׁקוֹרִין גּוֹוֹאנֵט"ו (האנדרשו"ה), וְעַל-יָדוֹ הוּא מְחַזְּקוֹ בְּדָבָר, וְקוֹרִין לְאוֹתָהּ מְסִירָה וּוִירֶסֶטִי"ר וְהוּא מְלוֹי יָדִים.

כס"י • וְהַלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת-אֶהֱרֹן • "אוֹתָם" הָאֲמוּרִים בְּאֶהֱרֹן: חֹשֶׁן וְאַפֻּד וּמַעֲיֵל וּכְתֹנֶת-תִּשְׁבָּץ, מִצְנַפֶּת וְאַבְנֵיט וְצִיץ, וּמִכְנָסִים הַכֹּתוּבִים לְמִטָּה בְּכָלֶם. וְאֶת-בָּנָיו אֹתָם • אוֹתָם הַכֹּתוּבִים בָּהֶם. וּמִשְׁחָתָּ אֹתָם • אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו, בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. וּמִלֵּאתָ אֶת-יָדָם • כָּל מְלוֹי יָדִים, לְשׁוֹן חֲנוּךְ הוּא, כְּשֶׁהוּא

מב ועבד להון מכנסין דבוץ לכסאָה בשר
עריטא מחרצן ועד ירפן יהון:

(מב) וְעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנָסִי-כָד לְכִסּוֹת בֶּשֶׂר עֲרוּהָ מִמֵּתָנִים וְעַד-יָרְכִים יִהְיוּ:

כס"י • וְעֲשֵׂה לָהֶם • לְאֶהֱרֹן וְלִבְנָיו. מִכְנָסִי-כָד • הָרִי ח' בְּגָדִים לָכֶהן גְּדוּל, וְאַרְבָּעָה לָכֶהן הַדְּיוּט.

מג ויהון על אהרן ועל בנהיה כמעלהון
למשפן זמנא או במקרבהון למדפחא
לשמשא בקודשא ולא יקבלון חובא
וימותון קנים עלם לה ולבנהיה בתרויה:

(מג) וְהָיוּ עַל-אֶהֱרֹן וְעַל-בָּנָיו בְּבָאָם • אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ בְּגִשְׁתָּם אֶל-הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁרֶת בְּקֹדֶשׁ וְלֹא-יִשְׁאוּ עוֹן וּמָתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וְלוֹרְעוֹ אַחֲרָיו: ם

למדת, שֶׁהִשְׁמַשׁ מִחֶסֶר בְּגָדִים בְּמִיתָה. חֻקַּת-עוֹלָם לוֹ • כָּל מְקוֹם שֶׁנֹּאמֵר: "חֻקַּת עוֹלָם", הוּא גְּזֵרָה מִקֵּד וְלִדְרוֹת, לַעֲכָב בּוֹ.

כס"י • וְהָיוּ עַל-אֶהֱרֹן • כָּל הַבְּגָדִים הָאֵלֶּה, עַל אֶהֱרֹן הָרִאשׁוֹן לוֹ. וְעַל-בָּנָיו • הָאֲמוּרִים בָּהֶם. בְּבָאָם אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד • לְהִיכָל, וְכֵן לְמִשְׁכָּן. וּמָתוּ • הָא

♦ יום רביעי ו' אדר ♦

א ודין פתגמא די תעבד להון לקדשא
יתהון לשמשא קדמי סב תור חד בר תורי
ודכרין תרין שלמין:

כט (א) וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָּהֶם לְקַדְּשׁ אֹתָם
לִכְתּוֹן לִי לֶקַח פֶּר אֶחָד בְּזֶבֶק וְאֵילָם שְׁנַיִם
תְּמִימִם:

ש"י • לֶקַח • כְּמוֹ קח, וְשֵׁנִי גְזֵרוֹת הֵן: אֶחָת שֶׁל קִיחָה וְאֶחָת שֶׁל לִקְיָחָה, וְלָהֶן פִּתְרוֹן אֶחָד. פֶּר אֶחָד.
לכפר על מעשה העגל, שהוא פר.

ב ולחם פטיר וגריצין פטירין דפילן במשח
ואספוגין פטירין דמשיחין במשח סלתא
חטין תעבד יתהון:

(ב) וְלֶחֶם מִצֹּת וְחֹלֶת מִצֹּת בְּשֶׁמֶן וִרְקִיקֵי
מִצֹּת מְשָׁחִים בְּשֶׁמֶן סֶלֶת חֲטִיִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

המינין באים עשר עשר חלות (מנחות עו). בלולת
בשמן • בששה קמח, יוצק בהן שמן ובוֹלָלִין (שם עה).
משחים בשמן • אחר אפייתן מושחן במין כ"ף יוגית,
שהיא עשויה כגון"ן שלגו (שם).

ש"י • וְלֶחֶם מִצֹּת וְחֹלֶת מִצֹּת וִרְקִיקֵי מִצֹּת • חרי
אלו ג' מינין: רבוכה, וחלות ורקיין, 'לחם מצות'
היא הקרויה למטה בענין 'חלת לחם שמן', על שם
שנותן שמן ברבוכה כנגד החלות והרקיין, וכל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו עמ' 239)

כ"ף יוגית כדי לרמוז על הפקעה, שכן המלים 'פקה' ו'פקעה'
מותחילות באות כ"ף; ולכן מדגיש שהמשיחה היא "כמין
כ"ף יוגית" דוקא (וראה אברבנאל פסוק ז).

מושחן במין כ"ף יוגית (רש"י כט, ב) לכאורה היה לו לומר
בקצור שהמשיחה היא בצורת אות נון, ולשם מה מאריך
ומפרש "כמין כ"ף יוגית". ויש לומר, שהמשיחה היא כמין

ג ותתן יתהון על סלא חד ותקרב יתהון
בסלא וית תורא וית תרין דכרין:

(ג) וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סֶל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אוֹתָם בַּסֶּל
וְאֶת־הַפֶּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילָם:

ש"י • וְהִקְרַבְתָּ אוֹתָם • אל חצר המשכן, ביום הקמתו.

ד וית אהרן וית בנוהי תקרב לתרע משכן
זמנא ומסחי יתהון במיא:

(ד) וְאֶת־אֶהֱרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וְרַחֲצֵת אֹתָם בַּמַּיִם:

ש"י • וְרַחֲצֵת • זו טבילת כל הגוף.

ה ותסב ית לבושיא ומלבש ית אהרן ית
פתונא וית מעיל אפודא וית אפודא וית
חושנא ומתקן ליה כהמין אפודא:

(ה) וְלִקַּחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת־אֶהֱרֹן אֶת־
הַפֶּתֶת וְאֵת מְעִיל הָאֹפֶד וְאֶת־הָאֹפֶד וְאֶת־הַחֹשֶׁן
וְאֶפְדָּתָ לּוֹ בַּחֹשֶׁב הָאֹפֶד:

ש"י • וְאֶפְדָּתָ • קשט ומקן החגורה והסינר סביבותיו.

ו ותשוי מצנפתא על רישה ותתן ית כליא
דקודשא על מצנפתא:

(ו) וְשַׁמַּת הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־גִּזְרֵי הַקֹּדֶשׁ
עַל־הַמִּצְנֶפֶת:

ז פתילין שבראשו הקשורין שלשתן מאחורי הערף,
הוא נותנו על המצנפת כמין כובע.

ש"י • גִּזְרֵי הַקֹּדֶשׁ • זה הציץ. על־המצנפת • כמו
שפרשתי למעלה, על־ידי הפתיל האמצעי ושני

(ד) וְלִקְחֹתָ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּצְקֶתָ עַל־רֹאשׁוֹ וַתִּסָּבֵב יָתְּ מִשְׁחָתָהּ אֹתוֹ:

כ"י - וְלִקְחֹתָ אֹתוֹ • (תורת כהנים) אף משיחה זו כמין כ"ף יונת. נותן שמן על ראשו ובין ריסי עיניו ומחברן באצבעו.

(ה) וְאֶת־בְּנוֹי תִּקְרִיב וְהִלַּבְשָׁתָם כִּתְּנֹת:

(ו) וְחִגְרֹתָ אֹתָם אֲבָנֵט אֶהְרֶן וּבָנָיו וְחִבַּשְׁתָּ לָהֶם מִגְבָּעֹת וְהִיתָה לָהֶם כִּהְנָה לַחֲקֵת עוֹלָם וּמִלֵּאת יֶד־אֶהְרֶן וַיִּד־בָּנָיו:

כ"י - וְהִיתָה לָהֶם • מלוי ידים זה, לכהנת עולם. ומלאות • על־ידי הדברים האלה. יד־אֶהְרֶן וַיִּד־בָּנָיו • במלוי ופקדת הנהגה.

(ז) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וּסְמַךְ אֶהְרֶן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר:

(ח) וְשַׁחֲטֵתָ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

(ט) וְלִקְחֹתָ מִדָּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קִרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יִסּוּד הַמִּזְבֵּחַ:

כ"י - עַל־קִרְנֹת • (ובחים נג) לַמַּעֲלָה בְּקִרְנוֹת מִמֶּשֶׁ. וְאֶת־כָּל־הַדָּם • שְׁנֵי הַדָּם. אֶל־יִסּוּד הַמִּזְבֵּחַ • (פרק ג' דמדות) קמין בליטת בית קבול עשוי לו סביב סביב, לאחר שְׁעָלָה אִמָּה מן הָאָרֶץ.

(י) וְלִקְחֹתָ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת הַיִּתְרֹת עַל־הַפֶּבֶר וְאֵת שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עָלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ:

כ"י - הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב • הוא הקרום שֶׁעַל הַפֶּרֶס, שְׁקוּרִין ט"א. וְאֵת הַיִּתְרֹת • הוא טרפשא

(יב) וְאֶת־בֶּשֶׂר הַפָּר וְאֶת־עֲרֹו וְאֶת־פִּרְשׁוֹ תִשְׁרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּחָנֶה חֲטָאת הוּא:

כ"י - תִּשְׁרֹף בָּאֵשׁ • לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת, אלא זו.

(יג) וְאֶת־הָאֵיל הָאֶחָד תִּקַּח וּסְמָכוּ אֶהְרֶן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל:

טו וְיָתְ דְּכָרָא חַד תִּסָּב וַיִּסְמְכוּ אֶהְרֶן וּבָנָהּ יָתְ יְדֵיהֶן עַל רִישׁ דְּכָרָא:

(מז) וְשַׁחַטְתָּ אֶת־הָאֵיל וְלִקַּחְתָּ אֶת־דָּמּוֹ וְזָרַקְתָּ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

וזורק. סביב. כף מפרש ב'שחטת קדשים', שאין
'סביב' אלא ב' מתנות שהן ארבע: האחת, בקרן
זוית זו, והאחת, בקרן שפנגדה באלכסון, וכל מתנה
נראית בשני צדי הקרן אילך ואילך. נמצא, הדם
נתון בד' רוחות סביב, לכך קרוי 'סביב'.

כ"י • וְזָרַקְתָּ • (ובחים נב) בכלי, או חזו במזרק וזורק כנגד
הקרן כדי שיראה לכאן ולכאן, ואין קרן טעון
מתנה באצבע אלא חטאת בלבד, אבל שאר זבחים
אינן טעונים קרן ולא אצבע, שמתן דמם מחצי
המזבח ולמטה, ואינו עולה בפכש, אלא עומד בארץ

יו וית דקרא תפלג לאברהי ותחליל גוה
וכרעוהי ותתן על אברהי ועל רישה:

(יח) וְאֶת־הָאֵיל תִּנְתַּחֵם לְנִתְחֵיו וְרַחֲצֵת קִרְבּוֹ וּכְרַעֲיוֹ
וְנִתַּחֵם עַל־נִתְחֵיו וְעַל־רֹאשׁוֹ:

כ"י • עַל־נִתְחֵיו • עם נתחיו, מוסף על שאר הנתחים.

יח ותסיק ית כל דקרא למדבחה עלתא הוא
קדם יי לאתקבלא ברענא קרבנא קדם יי
הוא:

(יח) וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כֹּל־הָאֵיל הַמִּזְבֵּחַה עֹלָה הוּא
לַיהוָה רִיחַ נִיחּוּחַ אִשָּׁה לַיהוָה הוּא:

כ"י • רִיחַ נִיחּוּחַ • נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני. אשה • לשון אש, והיא הקטרת אברים שעל
האש.

♦ יום חמישי ז' אדר ♦

יט ותסב ית דקרא תנינא ויסמוך אהרן
ובנוהי ית ידיהון על ריש דקרא:

(יט) וְלִקַּחְתָּ אֶת־הָאֵיל הַשָּׁנִי וְסִמַּךְ אֹהֶרֶן וּבָנָיו
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל:

כ ותפוס ית דקרא ותסב מדמה ותתן על
רום אודנא דאהרן ועל רום אודנא דבנוהי
דימינא ועל אליון ידיהון דימינא ועל
אליון רגליהון דימינא ותזרוק ית דמא על
מדבחה סחור סחור:

(כ) וְשַׁחַטְתָּ אֶת־הָאֵיל וְלִקַּחְתָּ מִדָּמּוֹ וְנִתַּחֲתָה עַל־
תַּנּוּךְ אֹזֶן אֹהֶרֶן וְעַל־תַּנּוּךְ אֹזֶן בָּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֱן
יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֱן רִגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־
הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

כ"י • תַּנּוּךְ • (תורת כהנים, פרשת צו) : הוא הסחוס, גדר האמצעי שבתוף האזן, שקורין טנדרו"ס. בֶּהֱן יָדָם • הגודל,
ובפרק האמצעי.

כא ותסב מן דמא די על מדבחה וממשחא
דרכותא ומדי על אהרן ועל לבושהי ועל
בנוהי ועל לבושי בנוהי עמה וימקדש הוא
ולבושהי ובנוהי ולבושי בנוהי עמה:

(כא) וְלִקַּחְתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשְׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְהִזִּיתָ עַל־אֹהֶרֶן וְעַל־בָּגְדָיו וְעַל־בָּנָיו
וְעַל־בָּגְדֵי בָנָיו אֹתָם וְקִדַּשׁ הוּא וּבָגְדָיו וּבָנָיו וּבָגְדֵי
בָנָיו אֹתָם:

(כב) וְלָקַחְתָּ מִן־הָאֵיל הַחֹלֶב וְהָאֵלֶּה וְאֶת־הַחֹלֶב הַמִּכֶּסֶה אֶת־הַקָּרֶב וְאֶת יִתְרֵת הַכֹּהֵן וְאֶת שְׁתֵּי הַפְּלִיֹּת וְאֶת־הַחֹלֶב אֲשֶׁר עָלֵיהֶן וְאֶת שֹׁק הַיָּמִין כִּי אֵיל מֵלֵאִים הוּא:

מֵלֵאִים הוּא • שְׁלֵמִים שְׁלֹשׁ שְׁלֵמוֹת, שֶׁהַשְּׁלֵם בְּכָל־מַגִּיד הַפְּתוּב שֶׁהַמְּלוֹאִים שְׁלֵמִים, שְׁמִשְׁמִים שְׁלֹם לַמִּזְבֵּחַ, וְלַעֲבֹד הַעֲבוּדָה וְלַפְעֻלִים. לָכֵן אֲנִי מְצִיכֶם הַחֲזָה לְהִיּוֹת לוֹ לַעֲבֹד הַעֲבוּדָה לְמַנָּה, וְזֶהוּ מֹשֶׁה שֶׁשָּׁמַשׁ בְּמִלּוּאִים, וְהִשָּׁאָר אָכְלוּ אֶהְרֹן וּבְנָיו, שֶׁהֵם בְּעֵלִים בְּמִפְרָשׁ בְּעֵנִין.

כט"ו • הַחֹלֶב • זֶה חֹלֶב הַדָּקִים, אוֹ הַקִּיכָה (חולין מט.) וְהָאֵלֶּה • מִן הַפְּלִיּוֹת וְלִמְטָה, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּ"וִיקְרָא' (ט ז) שֶׁנֶּאֱמָר: "לְעֻמַּת הָעֶצֶה יִסְרִינָה", מְקוֹם שֶׁהַפְּלִיּוֹת יוֹעֲצוֹת. וּבְאֻמּוּרֵי הַפָּר לֹא נֶאֱמַר 'אֵלֶּה', שָׁאִין אֵלֶּה קָרְבָּה אֲלָא בְּכֶשֶׁשׁ וּבְכֶשֶׁה וְאֵיל, אֲבָל שׁוֹר וְעֵז אֵין טְעוּנִים אֵלֶּה. וְאֶת שֹׁק הַיָּמִין • לֹא מְצִינוּ הַקְּטָרָה בְּשׁוֹק הַיָּמִין עִם הָאֻמּוּרִים, אֲלָא זֶה בְּלֶכֶד. כִּי אֵיל

כג וּפְתָא דְלַחֵם חַד וּגְרָצְתָא דְלַחֵם חַד וְאֶסְפּוּג חַד מִסְלָא דְפִטְרִינָא דִּי קָדָם יי:

(כג) וְכִפֹּר לָחֶם אֶחָת וְחֹלֶת לָחֶם שֶׁמֶן אֶחָת וְרִקִּיק אֶחָד מִסֵּל הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה:

הַבָּא עִם זֶבַח נִקְטָרָה אֲלָא זֶה בְּלֶכֶד, שֶׁתְּרוּמַת לַחֲמֵי תוֹדָה וְאֵיל גְּזִיר נְתוּנָה לַפְּתָנִים עִם חֲזָה וְשׁוֹק, וּמִזָּה לֹא הָיָה לְמֹשֶׁה לְמַנָּה, אֲלָא חֲזָה בְּלֶכֶד.

כט"ו • וְכִפֹּר לָחֶם • מִן הַחֹלֹת. וְחֹלֶת לָחֶם שֶׁמֶן • מִמִּין הַרְבּוּכָה (תורת כהנים) • וְרִקִּיק • (מנחות עה) מִן הַרְקִיקִין, אֶחָד מֵעֶשֶׂר שֶׁבֶכֶל מִין וּמִין. וְלֹא מְצִינוּ תְּרוּמַת לָחֶם

כד וּתְשׁוּי כָּלָא עַל יְדָא דְאֶהְרֹן וְעַל יְדָא דְבְנָוְהִי וְתָרִים יְתָהוּן אֲרַמִּיתָא קָדָם יי:

(כד) וְשִׁמְתָה הַכֹּל עַל כַּפֵּי אֶהְרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהִנֵּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:

לְמִי שֶׁאֲרַבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם שְׁלוֹ, וְתְנוּפָה מְעַכְבֵּת וּמִבְשָׁלֶת פְּרַעְנִיּוֹת וְרוּחוֹת רְעוּת. תְּרוּמָה, מַעֲלָה וּמוֹרִיד לְמִי שֶׁהִשְׁמִים וְהֶאֱרִץ שְׁלוֹ, וּמְעַכְבֵּת טָלָלִים רְעִים.

כט"ו • עַל כַּפֵּי אֶהְרֹן וְגו' וְהִנֵּפְתָּ • שְׁנֵיהֶם עֲסוּקִין בְּתְנוּפָה, הַבְּעָלִים וְהַכֹּהֵן, הָאֵ כִּי צִדָּה? כִּהֵּן מְנִיחַ יְדוֹ תַחַת יַד הַבְּעָלִים וּמִנִּיף, וּבִזָּה הָיָה אֶהְרֹן וּבְנָיו בְּעָלִים, וּמֹשֶׁה כִּהֵּן. תְּנוּפָה • (מנחות סב) מוֹלִיף וּמִבִּיא

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּשִׁי שִׁיחוֹת כֹּדֶן 1 עמ' 175)

לומר שֶׁנֶּעֱשֶׂה כִּהֵּן רַק לִמֵּי הַמְּלוּאִים, שֶׁכֵּן לִפִּי זֶה נִמְצָא שֶׁבַחְתִּלָּה נֶעֱנֵשׁ וְלֹא נִתְּנָה לוֹ כִּהֵּנָה; לְאַחַר מִכֵּן נִתְּנָה לוֹ כִּהֵּנָה לְמִשְׁךְ יְמֵי הַמְּלוּאִים; וְלְאַחַר מִכֵּן שׁוּב נִלְקָחָה מִמֶּנּוּ.

אֶהְרֹן וּבְנָיו בְּעָלִים, וּמֹשֶׁה כִּהֵּן (רש"י כט, כד) וְאֵלֶּה בְּפִרְשֵׁת שְׁמוֹת (ד, יד) כְּתֹב שֶׁמֹּשֶׁה נֶעֱנֵשׁ בְּכֹף שֶׁאֶהְרֹן יִהְיֶה כִּהֵּן "וְאֵתָה הַלֹּו". וְיֵשׁ לוֹמַר: א. הַכִּהֵּנָה פְּסָקָה מִמֶּנּוּ לְאַחַר יְמֵי הַמְּלוּאִים. ב. לֹא פְּסָקָה הַכִּהֵּנָה אֲלָא מִזָּרְעוֹ. אֲבָל אֵין מִסְתַּבֵּר

כה וּתְסַב יְתָהוּן מִיִּדֵּיהוֹן וְתִסִּיק לְמִדְבָּחָא עַל עֲלָתָא לְאַתְקַלָּא בְּרַעְוָא קָדָם יי קָרְבָּנָא הוּא קָדָם יי:

(כה) וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ עַל־הָעֹלָה לְרִיחַ נִיחּוּחַ לִפְנֵי יְהוָה אִשָּׁה הוּא לִיהוָה:

ספורנו

חֲלָקֵי כִהֵנִים, לְהוֹרוֹת דְּמִשְׁלָחַן גְּבוּהָ קָא זְכוּ, וְכָאן הוֹנֵף גַּם הַחֹלֶק שֶׁעָלָה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, כִּי בּוֹ הָיָה שׁוֹק הַיָּמִין שֶׁהָיָה רְאוּי לְכַהֵן, וְלִמְלָא אֶת יְדוֹ עָלָה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ. תוֹרָה כה

יָמִין הַכֵּהֵן הַמִּקְרִיבֹ. כִּי אֲמָנָם עֲבוּדַת הַכֵּהֵן בְּיַד יָמִין הִיְתָה, בְּאֻמָּרָם וּכְרוּנָם לְבִרְכָּה: "כֹּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֲצַבֵּעַ וּכְהֵנָה אֵינָה אֲלָא יָמִין" (מנחות יא. תורה כג)
(כד) וְהִנֵּפְתָּ. הִנָּה הַתְּנוּפָה תַּפֵּל עַל

כט (כב) כִּי אֵיל מֵלֵאִים הוּא. לְפִיכָף יִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין בְּזֶה נֶתָּן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא כֵן בְּשָׁאָר הַקְּרָבּוֹת, כִּי הַשׁוֹק הַיָּמִינִי בְּכִהֵמָה הוּא בְּמִקוֹם הַיָּד הַיָּמִינִית בְּאֵדָם, וְלָכֵן רְאוּי שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹק הַקְּרָבָן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ מִלּוּאֵי יָד לִיד

כ"י • על העלה • על האיל הראשון שהעלית עולה. לריח ניחוח • לנחת רוח, למי שאמר ונעשה רצונו. אשה • לאש נתן. לה • לשמו של מקום.

(כו) ולקחת את החזה מאיל המלאים אשר לאהרן והנפת אתו תנופה לפני יהוה והיה לך למנה:

כ"י • תנופה • לשון הולכה והבאה, וינטלי"ר בלע"ז.

(כו) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה אשר הונף ואשר הורם מאיל המלאים מאשר לאהרן ומאשר לבניו:

כ"י • וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגו' • קדשם לדורות, להיות נזהגת תרומתם והנפתם בזה (נ"א בזה) ושוק של שלמים, אבל לא להקטרה, אלא: "והיה לאהרן ולבניו" לאכל. הורם • לשון מעלה ומוריד.

(כח) והיה לאהרן ולבניו לחקעולם מאת בני ישראל כי תרומה הוא ותרומה יהיה מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם תרומתם ליהוה:

כ"י • לחקעולם מאת בני ישראל • שהשלמים לבעלים, ואת החזה ואת השוק נתנו לכהן. כי תרומה הוא • החזה ושוק הזה.

(כט) ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריהם למשחה בהם ולמלאכם את ידם:

כ"י • לבניו אחריהם • למי שבא בגדלה אחריהם. למשחה • להתגדל בהם, שיש "משיחה" שהיא לשון שררה, כמו (במדבר יח): "לך נתתם למשחה",

(ל) שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבגדי אשר יבא אל-אהל מועד לשרת בקדש:

כ"י • שבעת ימים • רצופין. ילבשם הכהן • אשר יקום מבגדי תחתיו לכהנה גדולה, כשימנחהו להיות כהן גדול. אשר יבא אל-אהל מועד • (יומא עג) אותו כהן המוכן ליכנס לפני ולפנים ביום הכפורים, וזהו כהן גדול, שאין עבודת יום הכפורים כשרה אלא

בו. תחתיו מבגדי • מלמד, שאם יש לו לכהן גדול בן מלא את מקומו, ימנחהו כהן גדול תחתיו (תורת כהנים). הכהן תחתיו מבגדי • מכאן ראיה: כל לשון "כהן" לשון פועל, עובד ממש. לפיכך, נגזר 'תביר' נמשך לפניו.

(לא) וְאֵת אֵיל הַמִּלֵּאִים תִּקַּח וּבִשְׁלַת אֶת־בִּשְׁרוֹ
בַּמָּקֶם קֹדֶשׁ:

ז"י - בַּמָּקֶם קֹדֶשׁ • בַּחֲצֵר אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁהַשְּׁלָמִים הָלְלוּ קֹדְשֵׁי קֹדָשִׁים הָיוּ.

(לב) וְאָכַל אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־בִּשְׁרֵי הָאֵיל וְאֶת־הַלֶּחֶם
אֲשֶׁר בַּסֵּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ז"י - פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • כָּל הַחֲצֵר קְרוֹי כֵּן.

(לג) וְאָכְלוּ אַתֶּם אֲשֶׁר בַּפֶּר בָּהֶם לְמִלָּא אֶת־יָדֵיכֶם
לְקֹדֶשׁ אַתֶּם וְזֶר לֹא־יֹאכַל בֵּי־קֹדֶשׁ הֵם:

ז"י - וְאָכְלוּ אַתֶּם • אַהֲרֹן וּבָנָיו, לְפִי שֶׁהֵם בְּעֲלֵיהֶם.
אֲשֶׁר בַּפֶּר בָּהֶם • לָהֶם, כָּל זָרוֹת וְתַעֲוִב. לְמִלָּא
אֶת־יָדֵיכֶם • בְּאֵיל וְלָחֶם הָלְלוּ. לְקֹדֶשׁ אַתֶּם • שְׁעַל־יָדֵי
הַמִּלּוּאִים הָלְלוּ נִתְמַלְאוּ יְדֵיהֶם וְנִתְקַדְּשׁוּ לִכְהֻנָּה.

(לד) וְאִם־יִוָּתֵר מִבִּשְׁרֵי הַמִּלֵּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־
הַבֹּקֶר וְשִׁרְפֹתָ אֶת־הַנוֹתֵר בָּאֵשׁ לֹא יֹאכַל בֵּי־קֹדֶשׁ
הוא:

(לה) וְעֲשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתִי
אֹתְכֶם שִׁבְעַת יָמִים תִּמְלֵא יָדֵיכֶם:

ז"י - וְעֲשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה • שְׁנֵה הַכְּתוּב
וְכָפַל, לַעֲבֹד, שֶׁאִם חֹסֵר דָּבָר אֶחָד מִכָּל הָאֲמֹר בְּעֵינֶיךָ,
לֹא נִתְמַלְאוּ יְדֵיהֶם לְהִיּוֹת כֹּהֲנִים, וְעָבֹדְתֶם פְּסוּלָה.

(לו) וּפֶר חֲטָאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל־הַכֹּפָרִים וְחֲטָאת
עַל־הַמִּזְבֵּחַ בַּכֹּפֶר עָלָיו וּמִשַּׁחַת אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ:

ז"י - עַל הַכֹּפָרִים • בְּשִׁבִּיל הַכֹּפָרִים, לְכַפֵּר עַל
הַמִּזְבֵּחַ מִכָּל זָרוֹת וְתַעֲוִב, וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁבְעַת
יָמִים תִּמְלֵא יָדֶיךָ", אֵין לִי אֵלָּא דָּבָר הַבָּא בְּשִׁבִּילֵם,
כְּגוֹן הָאֵילִים וְהַלֶּחֶם, אָכַל הַבָּא בְּשִׁבִּיל הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן
פֶּר שֶׁהוּא לְחֻטֵּי הַמִּזְבֵּחַ - לֹא שֶׁמַּעֲנוּ, לְכַד הַצֶּרֶף

(לז) שִׁבְעַת יָמִים תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדְּשָׁתָּ אֹתוֹ
וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ
יִקְדָּשׁ: ׀

ז"י - וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ • וְזֶה הִיא קִדְּשָׁתוֹ? "כָּל
הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ", אִפְלוּ קֶרֶן פְּסוּל שְׁעָלָה

לֹב וְיִכּוּל אַהֲרֹן וּבָנָיו הָיוּ בַּסֵּר דְּכָרָא וְהָיוּ
לְחֵמָא דִּי בַּסֵּלָא לְתַרְעָא מִשְׁכָּן זְמָנָא:

לֹב וְיִכּוּלֵינוּ הָיוּ הָיוּ דִּי יִתְכַפֵּר כְּהוֹן לְקַדְּשָׁא הָיוּ
קִרְבָּנֵהוּ לְקַדְּשָׁא הָיוּ הָיוּ וְהָיוּ לֹא יִכּוּל
אַרְי קִרְבָּנָא אֲנִין:

כִּי קֹדֶשׁ הֵם • קֹדְשֵׁי קְדָשִׁים, וּמִכָּאן לְמַדְּנוּ אֶת־הָרָה
לְזֶר הָאוֹכֵל קֹדְשֵׁי קְדָשִׁים, שֶׁנֶּתַן הַמִּקְרָא טַעַם לְדָבָר
מִשּׁוּם דְּ"קֹדֶשׁ הֵם".

לֹב וְאִם יִשְׁתַּאֲר מִכֹּסֶר קִרְבָּנָא וּמִן לְחֵמָא עַד
צִפְרָא וְתוֹקִיד הָיוּ דְּאִשְׁתַּאֲר בְּנוֹרָא לֹא
יִתְאַכַּל אַרְי קִרְבָּנָא הָיוּ:

לֹב וְתַעֲבֹד לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כְּדִין כָּל דִּי
פְּקֻדֵּית יִתֵּן שִׁבְעַת יוֹמִין תִּקְרַב קִרְבָּנֵהוּ:

אֹתְכֶם • כְּמוֹ אֹתְךָ. שִׁבְעַת יָמִים תִּמְלֵא יָדֶיךָ •
בְּעֵינֶיךָ הָיוּ וּבְקִרְבָּנוֹת הָלְלוּ, כָּכָל יוֹם.

לֹב וְתוֹרָא דְּחֲטָאתָא תַּעֲבֹד לַיּוֹמָא עַל כֹּפְרָא
וְתַדְבִּי עַל מִדְּבָחָא בַּכֹּפְרִיתָא עֲלוּהִי וְתַרְבִּי
יִתֵּן לְקַדְּשִׁיתָא:

מִקְרָא זֶה. וּמִדְּרַשׁ 'תּוֹרַת כֹּהֲנִים' אֹמֵר: כִּפְרַת הַמִּזְבֵּחַ
הַצֶּרֶף, שֶׁמָּא הִתְנַדֵּב אִישׁ דָּבָר גָּזוּל בְּמִלְּאֶת הַמִּשְׁכָּן
וְהַמִּזְבֵּחַ. וְחֲטָאתָ • "וְתַדְבִּי", לְשׁוֹן מִתְּנַת דְּמִים
הַנִּתְּנוּתִים בְּאֶצְבַּע, קְרוֹי חֲטוּי. וּמִשַּׁחַת אֹתוֹ • בְּשִׁמֶן
הַמִּשְׁחָה, וְכָל הַמִּשְׁיחוֹת כְּמִין כִּ"ף יְיֻנִּית.

לֹב שִׁבְעַת יוֹמִין תְּכַפֵּר עַל מִדְּבָחָא וְתַקְדָּשׁ
יִתֵּן וְיִהִי מִדְּבָחָא קֹדֶשׁ קֹדְשָׁא כָּל דִּיקְרַב
בְּמִדְּבָחָא יִתְקַדָּשׁ:

עָלִיו, קִדְּשׁוּ הַמִּזְבֵּחַ לְהַכְשִׁירוֹ שְׁלֹא יִרְד. מִתּוֹךְ
שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין

ראויה, אף כל ראויה, שגאָה לו כָּבֵד וּנְפֶסֶל מִשְׁבָּא
לְעִזְרָה, כְּגוֹן: הֵלֶן וְהִיּוֹצָא וְהַטְמָא וְשִׁנְשִׁחַט
בְּמַחְשָׁבַת חוּץ לְזִמְנוֹ וְחוּץ לְמִקְוָמוֹ וְכִיּוֹצָא בְּהֵן

• (זכחים 11)

רְאוּי בֵּין שְׂאִינוֹ רְאוּי, כְּגוֹן דְּבַר שְׁלֵא הָיָה פְּסוּלוֹ
בְּקִדְשׁ, כְּגוֹן: הַרְבֵּעַ וְהַנְרַבֵּעַ, וּמִקְצָה וְנִנְעָבֵד
וְהַטְרַפָּה וְכִיּוֹצָא בְּהֵן? תְּלִמּוּד לומר: "וְזֶה אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה" הַסְמוּךְ אַחֲרָיו (תורת כהנים פרשת צו), מִזֶּה עוֹלָה

♦ יום שישי ח' אדר ♦

לח ודין די תעבד על מדבחא אמרין בני
שנא תרין ליומא תדירא:

(לח) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּיָמֶיךָ
שְׁנַיִם לְיוֹם תָּמִיד:

לט וית אמרא חד תעבד בצפרא וית אמרא
תנינא תעבד בין שמשיא:

(לט) אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בִּבְקָר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ
הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים:

מ וקסרונא סלתא דפילא במשח בתישא
רבעות הינא ונסבא רבעות הינא חמרא
לאמרא חד:

(מ) וְעִשְׂרֵן סֵלֹת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כְּתִית רֶבַע הֵהִין וְנִסְךְ
רְבִיעִית הֵהִין יַיִן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד:

לוגין. ונסך. לספלים, כמו ששנינו במסכת סכה:
שני ספלים של כסף היו בראש המזבח ומנקהים
כמין שני חטמין דקים. נותן היין לתוכו, והוא מקלח
ויוצא דרך החטם ונופל על גג המזבח ומשם יורד
לשיתין במזבח בית עולמים, ובמזבח הנחשת יורד
מן המזבח לארץ.

כ"י • וְעִשְׂרֵן סֵלֹת • עֲשִׂירִית הָאִיפָה, מ"ג בִּיצִים
וְחִמְשׁ בִּיצָה. בְּשֶׁמֶן כְּתִית • לֹא לְחֻכָּה נֶאֱמַר
"כְּתִית", אֲלֵא לְהַכְשִׁיר, לִפִּי שְׁנֵאמַר "כְּתִית לְמֵאֹר",
וּמִשְׁמַע לְמֵאֹר וְלֹא לְמִנְחוֹת, יָכוֹל לְפָסְלוֹ לְמִנְחוֹת?
תְּלִמּוּד לומר כָּאן "כְּתִית", וְלֹא נֶאֱמַר "כְּתִית לְמֵאֹר"
אֲלֵא לְמַעַט מִנְחוֹת שְׁאֵין צָרִיךְ "כְּתִית", שְׁאֵף הַטְּחוֹן
בְּרִיחִים כְּשֶׁר בְּהֵן (מנחות פו). רֶבַע הֵהִין • שְׁלֹשָׁה

מא וית אמרא תנינא תעבד בין שמשיא
כמנחת צפרא וכןסבה תעבד לה לאתקבלא
ברעוא קרבנא קדם יי:

(מא) וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים כְּמִנְחַת
הַבֶּקֶר וְכִנְסָהּ תַעֲשֶׂה־לָּהּ לְרִיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה:

כ"י • לְרִיחַ נִיחֹחַ • עַל הַמִּנְחָה נֶאֱמַר, שְׁמִנְחַת נִסְכִּים כְּלָה כְּלִיל, וְסֹדֶר הַקִּרְבָּנִים: הָאֲבִירִים בַּתְּחִלָּה, וְאַחֲרֵיכֶן
הַמִּנְחָה, שְׁנֵאמַר (ויקרא כג): "עוֹלָה וּמִנְחָה".

מב עלמא תדירא לדריכון בתרע משכן זמנא
קדם יי דאזמן מימרי לבון תמן למללא
עמך תמן:

(מב) עֲלֹת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי
יְהוָה אֲשֶׁר אֹעֵד לָכֶם שְׁמָה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם:

משוהקם המשכן. ויש אומרים: "מעל הכפרת", כמו
שנאמר (שמות כה): "וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֶּרֶת", ו"אֲשֶׁר
אֹעֵד לָכֶם" הָאֵמֹר כָּאן אֵינוֹ אֵמֹר עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֲלֵא
עַל אֹהֶל־מוֹעֵד הַנִּזְכָּר בַּמִּקְרָא.

כ"י • תָּמִיד • מִיּוֹם אֶל יוֹם, וְלֹא יִפְסִיק יוֹם בְּנִתִּים.
אֲשֶׁר אֹעֵד לָכֶם • כְּשֶׁאֲקַבֵּעַ מוֹעֵד לְדַבֵּר אֵלֶיךָ, שָׁם
אֲקַבֵּעֲנוּ לָבֵא. וְיֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ לְמַדִּים מִכָּאן, שְׁמַעַל
מִזְבֵּחַ הַנִּחֲשֶׁת הָיָה הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוא מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה

מג ואזמן מימרי תמן לבני ישראל ויתקדש
ביקרי:

(מג) וְנִעַדְתִּי שְׁמָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכִבְדִּי:

שלי. כאן רמז לו מיתת בני אהרן ביום הקמתו,
וזהו שאמר משה (ויקרא י'): "הוא אשר דבר ה' לאמר
בְּקֹרְבִי אֲקַדֵּשׁ", וְהֵיכָן דִּבֶּר? "וְנִקְדַּשׁ בְּכִבְדִּי".

כ"י • וְנִעַדְתִּי שְׁמָה • אֲתוֹעֵד עִמָּם בְּדַבּוּר, כְּמִלָּךְ
הַקּוֹבֵעַ מְקוֹם מוֹעֵד לְדַבֵּר עִם עַבְדּוֹ שָׁם. וְנִקְדַּשׁ־
הַמִּשְׁכָּן. בְּכִבְדִּי • שֶׁתִּשְׁרָה שְׁכִינָתִי בּוֹ, וּמִדְרַשׁ
אַגָּדָה: אֵל תִּקְרִי בְּכִבְדִּי, אֲלֵא בַּמִּכְבָּדִי, בַּמִּכְבָּדִים

"ונועדתי" – דרך משה

ויש לומר דהא גופא משמיענו רש"י, דכמו ש"בית עולמים" נקרא בכתוב גם "ביתי בית תפלה" שהיה המקום הקבוע לתפלת ישראל אל הקב"ה, כמו כן האהל מועד היה המקום הקבוע לא רק לדבור הקב"ה אל בני ישראל אלא גם לתפלה ולדבור של בני ישראל להקב"ה (וראה פירוש הקצר לאבן-עזרא על הפסוק).

ונועדתי שמה לבני ישראל

"אתנועד עמם בדבור כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו שם" (כט, מג, ובפירוש רש"י)
ויש לדייק בלשון רש"י דלכאורה אהל מועד היה המקום ששם דבר הקב"ה אל בני ישראל, ולמה נקט רש"י "אתנועד עמם בדבור... לדבר עם עבדיו" דמשמע ששם דברו גם בני ישראל אל הקב"ה?

מד ואקדש ית משכן זמנא וית מדבחה וית אהרן וית בנוהי אקדש לשמשא קדמי:

(מד) וקדשתי את אהל מועד ואת המזבח ואת אהרן ואת בניו אקדש לכהן לי:

מה ואשרי שכנתי בגו בני ישראל ואהיו להון לאלה:

(מה) ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלהים:

מו וידעון ארי אנא יי אלהיון די אפקית יתהון מארעא דמצרים לאשראה שכנתי ביניהון אנא יי אלהיון:

(מו) וידעו כי אני יהוה אלהיהם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לשכני בתוכם אני יהוה אלהיהם: פ
כ"י! לשכני בתוכם • על-מנת לשכן אני בתוכם.

♦ שבת קודש ט' אדר ♦

א ותעבד מדבחה לאקטרא עלוהי קטרת בוסמא דאעזי שטין תעבד יתה:

ל (א) ועשית מזבח מקטר קטרת עצי שטים תעשה אותו:

כ"י! מקטר קטרת • להעלות עליו קיטור עשן סמים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' כרך א, עמוד 171 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

עבודת ה' בהצנע לכת

מדוע הזכר מזבח הקטרת רק בסוף פרשת תצוה, ולא בפרשת תרומה ביחד עם שאר הכלים?
ויש לומר בדרך הדרוש, דהנה מצינו חלוק בין עבודות שאר

בסוף פרשתנו כתוב "ועשית מזבח מקטר קטרת" (ל, א), ומפרט סדר עשייתו.
והקשו המפרשים (רמב"ן, ספורנו, ש"ך, 'אור החיים' כאן, ועוד)

ספורנו

להוריד מראה כבודו בבית, כענין מעשה הקרבנות, באמרו "ונועדתי שמה לבני ישראל" (שם כט, מג), וכן העיד משה רבנו באמרו (ויקרא ט, יז) "זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, וירא אליכם כבוד ה'". אבל היה ענין זה המזבח לכבוד את האל ותבניתו אחר בואו לקבל בראשון עבודת עמו בקרבנות הפקר והערב, ולשחר פניו במנחת קטרת, על דרך "הבו לה' כבוד שמו, שאו מנחה ובאו לפניו" (דברי הימים א טו, כט). תורה ב

שהצרך למזבח העולה לעשות האש תמיד על האדמה. אבל היה האש בזה המזבח על צפוי שהיה של זהב, ובהיות האש מועט לא הספיק לשרף את גרם המזבח שהיה של עץ. ולא הזכר זה המזבח עם שאר הכלים בפרשת תרומה, כי לא היתה הכונה בו להשקין האל ותבניתו, כמו שהיה הענין בשאר הכלים, באמרו "ושכנתי בתוכם, ככל אשר אני מראה אוהר את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו" (לעיל כה, טו). גם לא היה ענינו

(מה) ושכנתי בתוך בני ישראל. לקבל עבודתם בראשון ולשמע את תפלתם.
והייתי להם לאלהים. מנהיג ענינם בלתי אמצעי, ומאותות השמים לא יחתו (ע"פ ירמיה י, ב), להיותם נכבדים לפני יותר מן השמים, שהנהגתם על ידי מניעיהם, ומנה יתחייב נצחיותם. תורה מו
ל (א) מזבח מקטר קטרת. שנספיק בו מעט אש לקטרת בלבד, ולא יצטרך להיות חלול ולמלאו באדמה, כמו

ולכן הבדל מזבח הזהב משאר הפלים, כי עבודת מזבח הזהב היתה תכלית ועיקר העבודות שהיו באהל מועד. דהעבודה הכי נעלית היא בשעה שבמקום בו עובדים את הקב"ה, אין נמצאים אנשים אחרים אלא רק הכהן העובד והקב"ה.

וזה משמיענו הכתוב, שהשלמות בעבודת ה' אינה פשוטית לפני אנשים אחרים, כי אז יש חשש שהעבודה היא רק בשביל כבוד או פרסום וכיצא בזה, אלא פשוטית בצנעה ובסתור ורק לשם ה' בעצמו.

הפלים לעבודת מזבח הזהב. דבשאר הפלים פשעבד הכהן עבודתו בהם, לא היה לבד באהל מועד. מה שאין כן בעבודת מזבח הזהב, שהיא הקטרת הקטרת, אסור לאדם שיקנס עם הכהן העובד, וכמו שכתוב בנוגע להקטרת הקטרת באהל מועד, שבזמן הזה "וכל אדם לא יהיה באהל מועד וגו'" (אחרי טז, יז).

וב'ירושלמי' (יומא פרק ה סוף הלכה ב) איתא יתיבה מזו ש"אפילו אותו שכתוב בהן ודמויות פניהם פני אדם, לא יהיו באהל מועד", שאפילו המלאכים לא היו באהל מועד בשעת הקטרת הקטרת.

באמת ארבה ואמתא פתיה מרבע יהי
ותרמין אמין רומה מנה קרנהי:

(ב) אמה ארבו ואמה רחבו רבוע יהיה ואמתים
קמתו ממנו קרנתיו:

ג'ותרמין יתה דהב דכי ית אגרה וית פתלוהי
סחור סחור וית קרנהי ומעבד לה דיר
דדהב סחור סחור:

(ג) וצפית אתו זהב טהור את גגו ואת קיריתו סביב
ואת קרנתיו ועשית לו זר זהב סביב:

כ"י • את גגו • זה היה לו גג, אבל מזבח העולה לא היה לו גג, אלא ממלאים חללו אדמה בכל חגיתם.
זר זהב • סימן הוא לכתר כהנה.

ד'ותרמין עזון דדהב מעבד לה מלרע
לדירה על תרמין וזיתה מעבד על תרין
סטרותיה ויהי לאתרא לאריחא למשל יתה
בהון:

(ד) ושתי טבעת זהב תעשה לו • מתחת לזרו על
שתי צלעותיו תעשה על שני צדיו והיה לבתים
לבדים לשאת אתו בהמה:

ה'ותרמין עזון דדהב מעבד לה מלרע
לדירה על תרמין וזיתה מעבד על תרין
סטרותיה ויהי לאתרא לאריחא למשל יתה
בהון:

כ"י • צלעותיו • כאן היא לשון זיוות, כתר גומו, לפי
שנאמר: "על שני צדיו", על שתי זיוותיו שבשני

ה'ותרמין עזון דדהב מעבד לה מלרע
לדירה על תרמין וזיתה מעבד על תרין
סטרותיה ויהי לאתרא לאריחא למשל יתה
בהון:

(ה) ועשית את הפדים עצי שטים וצפית אתם זהב:

ו'ותרמין יתה דהב דכי ית אגרה וית פתלוהי
סחור סחור וית קרנהי ומעבד לה דיר
דדהב סחור סחור:

(ו) ונתתה אתו לפני הפרכת אשר על ארן העדת
לפני הפפרת אשר על העדת אשר אועד לך
שמה:

כ"י • לפני הפרכת • שמא תאמר: משוף מנגד הארון לצפון או לדרום? תלמוד לומר: "לפני הפפרת",
מכון מנגד הארון מבחוץ.

ז'ותרמין עזון דדהב מעבד לה מלרע
לדירה על תרמין וזיתה מעבד על תרין
סטרותיה ויהי לאתרא לאריחא למשל יתה
בהון:

(ז) והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר
בהיטיבו את הנרות וקטירנה:

שיעור יומי לשבת קודש ט' אדר ושנים מקרא ואחד תרגום – ל – פרשת תצוה פא

הָאֱמוּנוֹת בַּמִּנּוּחַ, חוץ מִמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁמֶלֶכָּה, שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַדִּלְקָה.

כִּי־יִבְהִיטִיבוֹ • לְשׁוֹן נְקִי הַבְּזִיכִין שֶׁל הַמִּנּוּחַ מְדַשֵּׁן הַפְּתִילוֹת שֶׁנִּשְׁרְפוּ בַּלִּילָה, וְהִיא מְטִיבֵן בְּכָל בֶּקֶר וּבֶקֶר. הַנֶּרֶת • לוצי"ש בַּלַּע"ז, וְכֵן כֵּל "נֶרֶת"

ח וּבִאֲדֻלָּקוֹת אֶהְרֶץ יֵת בּוֹצִינֵינָא בֵּין שְׁמִשְׁנָא יִסְקַנָּה קִטְרֵת בּוֹסְמִינָא תְּדִירָא קִדְּם יִי לְדִרְיִכוֹן:

(ח) וּבִהֲעֵלֶת אֶהְרֶץ אֶת־הַנֶּרֶת בֵּין הָעֶרְבִים יִקְטִירָנָה קִטְרֵת תְּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

כִּי־יִבְהִיטִיבוֹ • כְּשִׁידֻלֵּיקָם לְהַעֲלוֹת לַהֲבִתָּן. יִקְטִירָנָה • בְּכָל יוֹם, פָּרַס מִקְטִיר שְׁחִירֵת וּפָרַס מִקְטִיר בֵּין הָעֶרְבִים.

ט לֹא תִסְקִין עֲלוּהֵי קִטְרֵת בּוֹסְמִין נִוְכְּרִינִין וְעֲלֵתָא וּמִנְחָתָא וְנִסְכָּא לֹא תִנְסְכוּן עֲלוּהֵי:

(ט) לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קִטְרֵת זֶרֶה וְעֵלָה וּמִנְחָה וְנִסֵּךְ לֹא תִסְכוּ עָלָיו:

וּמִנְחָה • וְלֹא עוֹלָה וּמִנְחָה. עוֹלָה שֶׁל בְּהֵמָה וְעוֹף, וּמִנְחָה הִיא שֶׁל לֶחֶם.

כִּי־יִבְהִיטִיבוֹ • עַל מִזְבֵּחַ זֶה. קִטְרֵת זֶרֶה • שׁוֹם קִטְרֵת שֶׁל נִדְבָה, בְּלֶן זֶרֶת לֹא חוּץ מִזֶּה. וְעֵלָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ 9 לקו"ש כרך טז עמ' 458 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַעֲסֵק בַּעֲנִינֵי עוֹלָם־הַזֶּה רַק עִם חִיצוֹנוֹת הַלֵּב

הַעֲבוּדָה בַּהּ הָאֵדָם קָשׁוּר עִם הַקֶּבֶד"ה לְבָדוֹ, וְאִין לֹא שִׁיכוֹת עִם עֲנִינֵי עוֹלָם־הַזֶּה (כְּגוֹן לְמוֹד הַתּוֹרָה). וְהִנֵּה עֲבוּדַת הַקֶּרְבָּנוֹת הִיא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן בְּלָבַד, מִי־שֶׁאִין־כֵּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו גֹּו" עוֹלָה וּמִנְחָה" וְהוּא רַק בְּשִׁבִּיל הַקִּטְרֵת.

וּמִזֶּה יֵשׁ לַלְמַד הַזֶּה הַנִּפְלָאָה בַּעֲבוּדַת הָאֵדָם לְקוֹנוֹ, דְּהַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא רִגֵּשׁ הָאֵדָם וּפְנִימִיּוֹת לָבוֹ, צָרִיף לְהִיּוֹת רַק לַהֲקַב"ה לְבָדוֹ, בְּלִי הַתַּעֲרָבוֹת עֲנִינֵי עוֹלָם־הַזֶּה. וְהַעֲבוּדָה דְּהַעֲלָת הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים, צָרִיכָה לְהִיּוֹת רַק עִם "מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן", שֶׁהוּא חִיצוֹנוֹת לָבוֹ, כִּי פְּנִימִיּוֹת לָבוֹ וְרִגְשׁוֹתָיו הֵם אֵף וְרַק לַהֲקַב"ה בְּלָבַד.

י וַיִּכְפֹּר אֶהְרֶץ עַל קִרְוָהִי חֲדָא בְּשִׁמְתָא מִדְּמָא חֲטָאֵת כְּפוּרָא חֲדָא בְּשִׁמְתָא יִכְפֹּר עֲלוּהֵי לְדִרְיִכוֹן קִדְּשׁ קוּדְשִׁין הוּא קִדְּם יִי: פפפ

(י) וַיִּכְפֹּר אֶהְרֶץ עַל־קִרְוָתָיו אֶחָת בְּשִׁנְהַ מִיָּד חֲטָאֵת הַכִּפָּרִים אֶחָת בְּשִׁנְהַ יִכְפֹּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קִדְּשׁ קִדְּשִׁים הוּא לְיְהוָה: פפפ

הַכִּפָּרִים • הֵם פֶּר וְשִׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים הַמְכֻפָּרִים עַל טְמֵאֵת מִקְדָּשׁ וּקְדָשִׁין. קִדְּשׁ קִדְּשִׁים • הַמִּזְבֵּחַ מִקְדָּשׁ לְדְבָרִים הַלְלוֹ בְּלָבַד וְלֹא לַעֲבוּדָה אַחֶרֶת:

כִּי־יִכְפֹּר אֶהְרֶץ • מִתֵּן דְּמִים. אֶחָת בְּשִׁנְהַ • בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּ"אַחֲרֵי מוֹת" (ויקרא יז): "וַיִּצַּע אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' וַיִּכְפֹּר עָלָיו". חֲטָאֵת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ' 179)

בְּלִי הַתַּלְהָבוֹת יִתְרָה. וְאֵלּוּ עֲבוּדָה וְרוּחָנִית, כְּגוֹן תַּפְלָה לְמוֹד וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, יֵשׁ לַעֲשׂוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, עִם 'פְּנִימִיּוֹת' הַלֵּב, הֵינִי בִּלְהֵט וּבִהֲתַלְהָבוֹת.

הַמִּזְבֵּחַ מִקְדָּשׁ לְדְבָרִים הַלְלוֹ בְּלָבַד, וְלֹא לַעֲבוּדָה אַחֶרֶת (רש"י ל, י) הַקֶּרְבָּת קָרְבָן מִסְמָלֵת אֶת הַשְּׂמוּשׁ בְּדָבָר גִּשְׁמִי, כְּגוֹן אֲכִילָה וְשִׁתְיָה, לְשֵׁם שָׁמַיִם, לְצַרֵּף עֲבוּדַת ה'. וְעֲבוּדָה זֹאת צָרִיכָה לַעֲשׂוֹת עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, הֵינִי בְּחִיצוֹנוֹת הַלֵּב,

ק"א פסוקים, מיכאל סימן. חסלת פרשת תצוה

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנד - רס

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ג' אדר מפרק יח עד סוף פרק כב	יום רביעי - ו' אדר מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שני - ד' אדר מפרק כג עד סוף פרק כח	יום חמישי - ז' אדר מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שלישי - ה' אדר מפרק כט עד סוף פרק לד	יום שישי - ח' אדר מפרק מד עד סוף פרק מח
שבת קודש - ט' אדר פרק כ מפרק מט עד סוף פרק נד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרום שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ג' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לח, פרק ל עוד... עד עמ' 76, באריכות.

ליקוטי אמרים

פרק ל עוד זאת ישם אל לבו לקיים מאמר רז"ל

והוי שפל רוח בפני כל האדם. והוי

באמת לאמיתו בפני כל האדם ממש אפי' בפני קל

שבקלים. והיינו ע"פ מארז"ל אל תדין את חבירך עד

שתגיע למקומו. כי מקומו גורם לו לחטוא להיות

פרנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות

ועיניו רואות כל התאוות והעין רואה והלב חומד ויצרו

בוער כתנור בוערה מאופה כמ"ש בחושע הוא בוער

כאש להבה וגו'. משא"כ מי שהולך בשוק מעט ורוב

היום יושב בביתו וגם אם הולך כל היום בשוק יכול

להיות שאינו מחומם כ"כ במבעו כי אין היצר שוה

בכל נפש יש שיצרו כו' כמ"ש במ"א. והנה באמת

וסביבתו, גורם לו לחטא, להיות פרנסתו לילך בשוק כל

היום, ולחיות – באותה שעה שאינו מסתובב בשוק, מיושבי

קרנות, ועיניו רואות כל התאוות, והעין רואה והלב

חומד, – כלומר, מקומו הגשמי יש בו משום סיבה לחטוא. וגם

מקומו הרוחני, מצב יצרו הרע, הוא – ויצרו בוער כתנור

בוערה מאופה, – כתנור בוער של אופה³, אצלו בוער התנור

בצורה חזקה יותר ולעתים קרובות יותר מאשר אצל בעל-הבית

סתם, כמו שכתוב בחושע: "הוא בוער כאש להבה וגו'",

– הרי שגם מקומו הרוחני, מצבו של יצרו הרע, הוא כזה שגורם

ומביא לחטא. מה-שאיין-בן מי שהולך בשוק מעט, ורב

היום יושב בביתו. – שאינו מיושבי קרנות, וממילא אינו רואה

את התאוות לגד עיניו, ואין לו אותם נסיונות שיש למי

שמתהלך כל היום בשוק; וגם אם הולך כל היום בשוק –

בעל עסק שמודמן לו להיות כל היום ברחוב, ומבחינת מקומו

הגשמי הוא דומה ל"קל שבקלים", יכול להיות – שבמקומו

הרוחני, במצב יצרו הרע, אינו דומה לו, שאינו מחמם כל-כך

במבעו, – וגם כשעליו להיות כל היום ברחוב, אין לו אותם

נסיונות שיש לאלה שיצרו הרע בוער בקרבם. כי אין היצר

שוה בכל נפש, יש שיצרו כו', – יש שיצרו הרע בוער, ויש

שאינו כן, כמו שכתוב במקום אחר⁴. – וכפי הידוע, פירושו

של הבעל-שם-טוב על המשנה⁵ איחור גבור – הכובש את

יצרו. שהוא גובר על יצרו הרע באותם דברים שהוא לוחם

במדה החזקה ביותר. כי, ביחס לדברים אחרים, יתכן שאין לו

לגביהם יצר הרע כלל, ואין משום גבורה באידיעותו לעצמו

1 פרק ל. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שבשעה שה'בינוני' סובל

2 מטמטום הלב, ואף שבמחשבו הוא מהרהר בגדולתו של הקב"ה, אין

3 זה משפיע על לבו, למשול בחומריותו וגסותו – הרי העצה לכך

4 היא: להתעמק בדברים המביאים ל"לב נשבר", שעל-ידיה ישובור

5 את חומריות הקליפה של

6 נפשו הבהמית, ויוריד אותה

7 מגבהותה שהיא רוצה 1

8 להגביה את עצמה כנגד 2

9 אור הקדושה של נפשו 3

10 האלקית. רבנו הזקן גם 4

11 הסביר בפרק האמור – באלו 5

12 ענינים עליו להתעמק, כדי 6

13 להגיע ל"לב נשבר". 7

14 עוד זאת ישם אל לבו, 8

15 לקיים מאמר רז"ל: 9

16 "והוי שפל רוח בפני כל 10

17 האדם", "והוי" – לשון 11

18 המשנה "והוי" מורה 12

19 שהכוונה היא שיהיה

20 באמת לאמתו, – שכן, לכאורה הדברים טעונים הסבר:

21 חכמינו ז"ל אומרים כאן, שעליו להיות "שפל רוח" – ושפלות

22 איננה ענווה. ענווה משמעה: שהוא יודע מעלת ומדריגת עצמו,

23 אלא שהוא סובר, שהוא קבל אותן במתנה, שמלמעלה נתנו לו

24 כוחות והזדמנויות מיוחדות, שיוכל להגיע לאותה מדריגה;

25 ואילו ניתנו כוחות אלה למישהו אחר – היה הלו מנצל אותם

26 יותר טוב ממנו. מאידך, שפלות משמעה: שמחזיק את עצמו

27 נחות ממש מהשני, ומוציא בתוך עצמו, שהוא גרוע ממנו –

28 כיצד, איפוא, אפשר לומר למי שלומד תורה ומקיים מצוות,

29 שיחזיק את עצמו בדרגה נחותה מכל אדם, גם מ"קל שבקלים",

30 שאינו לומד תורה ואינו מקיים מצוות? לכן, יש מפרשים, שאין

31 הכוונה שאכן יראה את עצמו נחות מהשני, אלא שיתנהג

32 בהתנהגות של שפלות, בפני כל אדם. ברם, לשון חכמינו ז"ל

33 "והוי", כלומר שתהיה, ולא "התנהג" – מורה, שאכן יחזיק את

34 עצמו באמת למטה במדריגה, ובפני מי? – "בפני כל האדם" –

35 ממש, אפילו בפני קל שבקלים. – כיצד, באמת, אפשר לו

36 למי שלומד תורה ומקיים מצוות, להחזיק את עצמו פחות

37 מה"קל שבקלים"? – מוכיח רבנו הזקן שגם מי שמקיים כל

38 המצוות, ואינו עובר על שום עבירה, אפשר שיהיו בו דברים

39 שבגללם עליו להחזיק את עצמו נחות במדריגה; ישנם דברים

40 שלגבם נדרש ממנו ללחום כנגד היצר הרע. ואף שהמלחמה

41 שנדרשת ממנו, פחותה בחומרתה מהמלחמה הנדרשת מה"קל

42 שבקלים" ללחום כנגד היצר הרע שלו – בכל זאת אין הוא יכול

43 לעמוד נגד יצרו הרע; וכשאין הוא יכול לעמוד במלחמתו הוא,

1. אבות פרק ד משנה י. 2. אבות פרק ב משנה ד. 3. ראה הושע ז, ד, ז, ו. 4. ראה לקוטי תורה ויקרא ב, ד. 5. אבות פרק ד משנה

1 ויש בכך קשיים חמורים, וכמו נסיון ממש. והלכה, — ולכן, 36
צריך כל אדם, לפי מה שהוא מקומו ומדרגתו בעבודת ה', 37
לשקל ולבחון בעצמו אם הוא עובד ה' בערך ובחינת מלחמה 38
עצומה כזו ונסיון כזה, — כשנדרשת ממנו מלחמה כזו, ועליו 39
לעמוד בפני נסיון כזה, 40
שמלחמה כזו יכולה 41
להיות נדרשת מכל אחד 42
(גם מ'ישוב אודל' ובעל 43
יצירה"רע "צונן") ולעתים 44
קרובות, בבחינת "ועשה 45
טוב". — במצוות 46
ובענינים הקשורים 47
בעשיית טוב, כגון, 48
בעבודת התפלה בכונה, 49
— שהיא יום יומית, שצורת 50
תפילתו תהיה, לשפך 51
נפשו לפני ה' בכל כחו 52
ממש — בכל כוח כוונתו, 53
עד מצוי הנפש, — שכל 54
כוחות נפשו יהיו נתונים 55
בעבודת התפילה, ועל 56
סוג תפילה כזה, נדרש 57
מאבק קשה עם היצר הרע, 58
ולחלחם עם גופו ונפשו 59
הבהמית שבו המונעים 60

— ומפריעים, הכונה — ועליו להיאבק במלחמה עצומה, 61
ולבמשם ולבתתם בעפר קדם התפלה שחרית וערבית מדי 62
יום ביום, — שזוהי המלחמה שלפני התפילה — להכין את הגוף 63
ואת הנפש הבהמית שלא יפריעו לתפילה בכוונה. ונמשך 64
התפלה, ליגע עצמו ביגיעת נפש — שלא יהיה קשה לו לאמץ 65
את מחשבתו להתעמק ולהרהר בגדולת ה', כל הזמן הדרוש, 66
ויגיעת בשר, — להסיר את המניעות הנובעות מן הגוף, כמו 67
שיחבאר לקמן¹⁰ באריכות. — כיצד צריכות להיות יגיעת הנפש 68
ויגיעת הבשר. יתבונן נא, איפוא, אם אכן הוא מנהל מלחמה כזו 69
בעבודת התפילה, 70

1 באותם דברים. כאן מעיר הרבי: שבמה שיאמר להלן, בא רבנו 2
הזקן לתרץ קושיא: "ולכאורה אם הנ"ל נכון — למד נק' קל 3
שבקלים?" — אם אכן נכונים הדברים, שהאדם נכשל בגלל 4
המקום שהוא נמצא בו והנסיבות בגשמיות וברוחניות, 5

המעמידות בפניו נסיונות 6
קשים — מדוע, איפוא, 7
קוראים לו "קל שבקלים"? 8
ורבנו הזקן מפרש את 9
הדברים להלן, שאף 10
שהמלחמה כבדה יותר 11
למי שגם מבחינת מקומו 12
הגשמי והרוחני הוא עלול 13
לחטא — בכל זאת, אין לו 14
שום התנצלות על שאינו 15
גובר על יצרו הרע. שכן, 16
הפחד מהקב"ה היה צריך 17
למנוע ממנו לחטא, 18
לעמוד בהם. וכך אומר 19
רבנו הזקן: והנה, פאמת 20
גם מי שהוא מקדם מאד 21
במכוער, ופרנסתו היא 22
להיות מיושבי קרנות כל 23
היום — גם הוא, אין לו 24
שום התנצלות על 25

המאיו, ומקרי — ונקרא, "רשע גמור" על אשר אין פחד 26
אלהים לנגד עיניו, — שכן, מבלי הבט על מקומו וסביבתו ועל 27
יצרו הרע הבוהר — היה הפחד מהקב"ה עוזר לו לעמוד בפני כל 28
הקשיים: כי היה לו להתאפק ולמשל על רוח תאוותו שבלבו, 29
מפני פחד ה' הרואה כל מעשיו, כמו שנתבאר לעיל. כי 30
המח שליט על הלב בתולדתו. — האדם נולד בטבע, שיש 31
בכוח המוח לשלוט ולמשול בתאוות הלב. אילו היה לאדם הפחד 32
הראוי מפני ה' — הרי למרות הנסיבות הגורמות לחטא — היה יכול 33
להימנע מעשיית עבירות. והנה, פאמת שהיא מלחמה גדולה 34
ועצומה, לשבר היצר הבוהר כאש להכה מפני פחד ה', — 35

יום שני ד' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 76, וכל שלא הגיע... עד עמ' לט, כשגנות:

77 הפוער באש להכה, —
78 ב"קל שבקלים" מיושבי
79 הקרנות, שעליו להילחם
80 ביצר הרע, להיות נכנע
81 ונשבר מפני פחד ה'. —
82 יתבונן נא, האם הוא אכן

ליקוטי אמרים

וכל שלא הגיע לידי מדה זו
להלחם עם גופו מלחמה עצומה כזו עדיין לא הגיע
לכחי וערך מלחמת היצר הבוהר כאש להכה להיות
נכנע ונשבר מפני פחד ה'. וכן בענין ברכת המזון וכל

71 וכל שלא הגיע לידי
72 מדה זו, להלחם עם
73 גופו מלחמה עצומה כזו
74 — עדיין לא הגיע לבחינת
75 וערך מלחמת היצר —
76 המלחמה עם היצר הרע, 21

לחימתו כראוי בענינים של "ועשה טוב" דומה להיכשלותו של
הלז בענינים של "סור מרע". וכן בשאר מצות, - שכדי
לקיימן, נדרש ממנו להילחם - גם בכך הוא יכול למצוא
בעצמו שאין הוא לוחם מספיק ביצר הרע כפי שנדרש ממנו,

ובפרט בדבר שבממונו,

- מצוות הקשורות לעניני

כספים, כמו עבודת

הצדקה - לתת צדקה

באופן של עבודה, לתת

צדקה יותר מאשר יש

ברצונו וברגילותו, ובהאי

גונא. - וכדומה, בהם

הוא יכול למצוא בעצמו,

שאין הוא לוחם מספיק

כפי שנדרש ממנו. ואפילו

בבחינת "סור מרע",

יכול כל איש משכיל

למצא בנפשו שאינו סר

לגמרי מהרע בכל מכל כל במקום שצריך למלחמה

עצומה כערך הנ"ל ואפי' פחות מערך הנ"ל כגון להפסיק

בל"ג, במקום שצריך

למלחמה עצומה כערך

הנזכר לעיל, - המלחמה

הנדרשת מ"קל שבקלים",

ואפילו פחות מערך

הנזכר לעיל, -

כשנדרשת ממנו לחימה

קלה יותר מאשר נדרש מהלז - אין הוא יכול לעמוד במלחמה

זו, כגון להפסיק באמצע שיחה נאה, או - באמצע, ספור

בגנות חברו, ואפילו גנאי קטן וקל מאד, אף שהוא אמת,

ואפילו - כשהוא מספר זאת כדי לנקות עצמו, - שלא

יאשימו אותו בגנאי זה, כנודע¹¹ מהא - ממה, דאמר רבי

שמעון לאביו רבנו הקדוש: - בקשר לגט מסובך שלא נכתב

כמו שצריך: "לא אגא בתביה, אלא יהודא חיטא בתביה",

- "לא אני כתבתי את הגט, כי"א יהודה חייטא" - באותו מקום

היה בכך משום גנאי לא כל"כך גדול, והוא השתמש בו כדי

לנקות את עצמו, ובכל זאת ואמר לו: - רבנו הקדוש לבנו רבי

שמעון: "כל"ך מלשון הרע" - "לך לך מלשון הרע", [עין שם

בנמרא ריש פרק י' דבבא בתרא], - הרי שאפשר לו לאדם

למצוא בעצמו, שגם בענינים של "סור מרע", אין הוא מנהל

כראוי את המלחמה עם גופו ויצרו הרע, ובהאי גונא - ודומה

לכך, כמא' מלי דשכיחי טובא. - דברים שכיחים רבים,

בעתים קרובות. הרי, שכל אחד יכול למצוא בעצמו, שאין הוא

לוחם מספיק לנצח את היצר הרע. ובפרט בענין לקדש עצמו

במקור לו, שהוא מדאורייתא¹², - שאדם מחוייב לקדש את

לוחם בתוקף כזה ביצרו הרע, בנוגע לתפילה בכוונה, כפי שעל
ה"קל שבקלים" ללחום ביצר הרע שלו; וכך גם בנוגע לענינים
אחרים עליהם מדובר להלן. וכן בענין ברכת המזון וכל
ברכות הנהנין והמצות - שתהינה כולן, ככונה, - שלשם

כך נדרשות התאמצות

ומלחמה נגד היצר הרע,

ואין צריך לומר בנות

המצות לשמן. - לקיימן

לשם מצוה ולשמו של

הקב"ה, שלשם כך נדרשת

בדאי התאמצות גדולה

ומלחמה עם היצר הרע,

וברור הדבר שהוא יכול

למצוא בעצמו, שעדיין

חסר בו בכוונה לשמה

כשהוא מקיים מצוות. וכן

17 - כשנדרש ממנו להילחם,

18 בענין עסק למוד

19 התורה, ללמוד הרבה

20 יותר מחפצו ורצונו לפי

21 טבעו ורגילותו - כי, כדי

22 ללמוד עד כמה שרצוי לו

23 מצד טבע התמדתו, או

24 מצד רגילותו ללמוד

25 בהתמדה - אין עליו

26 להילחם כלל, כנזכר לעיל

27 בפרק ט"ו. אך, כדי ללמוד יותר מאשר טבעו ורגילותו - זה יכול

28 להיות רק, על"י מלחמה עצומה עם גופו, כי הלומד מעט

29 יותר ממה שטבעו - שעל כך עליו כבר להילחם - אבל, הרי זו

30 מלחמה קטנה, ואין לה ערך ודמיון עם מלחמת היצר

31 הבורע באש, - ב"קל שבקלים", כפי שלמדנו לעיל, דמקרי -

32 שנקרא, "רשע גמור" אם אינו מנצח יצרו, להיות נכנע

33 ונשבר מפני ה'. - הרי שמלחמתו ללמוד קצת יותר מכפי

34 טבעו ורגילותו - אינה דומה כלל למלחמתו הגדולה של הלז,

35 אלא אם כן הוא לומד הרבה יותר מאשר ברצונו, שלשם כך

36 עליו להיאבק במלחמה גדולה - יבדוק נא את עצמו, אם אכן

37 יש לו מלחמה כזו. ואף שאצל ה"קל שבקלים" המלחמה היא

38 בענינים של "סור מרע" - ואילו אצלו חסר ב"ועשה טוב" -

39 אומר על כך רבנו הזקן: ומה לי בבחינת "סור מרע", ומה

40 לי בבחינת "ועשה טוב" - חבל היא מצות המלך הקדוש

41 יחיד ומיוחד ברוך-הוא. - ההבדל שבין "סור מרע" ל"ועשה

42 טוב" הוא רק בנוגע לענינים של כוונות ומה שנובע מכך, אך

43 בעצם קיום המצוות - אין מצד המצווה, זה שציווה על

44 המצוות, שהוא יחיד ומיוחד, שום הבדל ביניהם. ממילא, אי

ליקוטי אמרים

ברכת הנהנין והמצות בכונה ואצ"ל כונת המצות
לשמן. וכן בענין עסק לימוד התורה ללמוד הרבה
יותר מחפצו ורצונו לפי טבעו ורגילותו ע"י מלחמה
עצומה עם גופו. כי הלומד מעט יותר מטבעו ה"ז
מלחמה קטנה ואין לה ערך ודמיון עם מלחמת היצר
הבורע כאש דמקרי רשע גמור אם אינו מנצח יצרו
להיות נכנע ונשבר מפני ה'. ומה לי בחי' סור מרע
ומה לי בחי' ועשה טוב הכל היא מצות המלך הקדוש
יחיד ומיוחד ב"ה. וכן בשאר מצות ובפרט בדבר
שבממונו כמו עבודת הצדקה וכה"ג. ואפי' בבחי' סור
מרע יכול כל איש משכיל למצוא בנפשו שאינו סר
לגמרי מהרע בכל מכל כל במקום שצריך למלחמה
עצומה כערך הנ"ל ואפי' פחות מערך הנ"ל כגון להפסיק
באמצע שיחה נאה או סיפור בנגות חברו ואפי' גנאי
קטן וקל מאד אף שהוא אמת ואפי' כדי לנקות עצמו
כנודע מהא דאר"ש לאביו רבינו הקדוש לאו אנא
כתבי' אלא יהודא חייטא כתביה וא"ל כלך מלה"ר [ע"ש
בגמ' רפ"י דב"ב]. וכה"ג כמה מילי דשכיחי טובא
ובפרט בענין לקדש עצמו כמותר לו שהוא מדאוריית'

11. על הלשון "בכל מכל כל" העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל בדא"פ: כי צ"ל שלימות (ל' כל) העבודה בכל הג' הקווין (האבות) [וכהדוגמא שמביא בזה תומ"י: נאה, גנות, אמת] וכמרז"ל באבות (ב"ב יז, א) ושנק' כן מפני שבחי' צ"ל בכא"א (תו"א ר"פ וארא) - שמשכרם בכל כו' נדע עבודתם בכל כו' שלמות (עיי"ש בחדא"ג ועוד) - ואצלו חסר זה עכ"פ בא' מהנ"ל". 12. בבא בתרא קסד, ב. 13. ראה לעיל סוף פרק כז.

למה? כמה שאינו נלחם ומתגבר על יצרו בערך ובחינת
מלחמה עצומה הנזכרת לעיל – הנדרשת מה"קל שבקלים".
אשמתו של היודע ספר היא איפוא גדולה בהרבה, מאשמת קל
שבקלים מיושבי קרנות, הרחוקים מה' ותורתו. ואין
אשמתם גדולה כל-כך
כמה שאינם כובשים
יצרם הנוצר כאש
להבה, – ואינם שולטים
ביצר הרע שלהם, מפני
פחד ה' המבין ומביט אל
כל מעשיהם, – אין
אשמתם גדולה כל כך,
כאשמת כל הקרב
הקרב אל¹⁹ ה' ואל
תורתו ועבודתו, וכמו
שאמרנו רנ"ל גבי אחר: –
לגבי אלשע בן אביו²⁰,
המכונה "אחר", "שידע
בכבודי וכו'". – בכבוד
ה', ובכל זאת חטא – הרי

אשמתו גדולה יותר, ולכן אמרו רנ"ל על עמי הארץ²¹:
"שדונות נעשו להם בשגגות": – כאילו חטאו מתוך שגגה, יען
שאין הם יודעים חומרתם של חטאים. ואילו בתלמיד חכם, הדבר
הפוך, ש"שגגת תלמוד עולה ודון"²², שגם אם הוא נכשל בחטא
מפני שלא למד מספיק – נחשב לו הדבר בחומרה כאילו חטא
במוד. הרי, בכך שאין הוא מתחזק למשול ביצר הרע – הוא גרוע
מה"קל שבקלים". חשבון זה יעזור לו לקיים מאמר חכמינו ז"ל
"דהוי שפל רוח בפני כל האדם", ועלי-דיכך יגיע גם ל"לב נשבר",
שיביא לשבירת רוח ה"סטרא אחרא" – ויאיר לו אור הנשמה,
כפי שהוסבר בפרק כ"ט.

עצמו ולהימנע מלעשות גם דברים המותרים, כמו שכתוב¹⁴:
"קרשים תהיו וגו'", "והתקדשתם וגו'"¹⁵; – ובכל זאת, הוא
מוצא בעצמו, שאין הוא מקיים מצוה זו בשלימותה, כשנדרשת
ממנו מלחמה עצומה, וגם, דברי סופרים – דברים שחכמים

קבעו אותם, המורים
מדברי תורה¹⁶ וכו'. –

שגם לפי הדיעה ש"קדש
עצמך במותר לך" הוא
מדברנן – הרי דינים
שקבעו רבנן, חמורים
מדיני התורה. אלא שכל
אלו וכו' צא בהן, הן
מעונות שהאדם דש בעקביו וגם נעשו כהיתר מחמת
שעבר ושנה וכו'. אבל באמת אם הוא יודע ספר
ומחזיק בתורת ה' וקרבת אל' יחפץ גדול עונו מנשוא
ואשמתו גדלה בכפלי כפליים כמה שאינו נלחם
ומתגבר על יצרו בערך ובחי' מלחמה עצומה הנ"ל
מאשמת קל שבקלים מיושבי קרנות הרחוקים מה'
ותורתו ואין אשמתם גדולה כ"כ כמה שאינם כובשים
יצרם הנוצר כאש להבה מפני פחד ה' המבין ומביט אל
כל מעשיהם כאשמת כל הקרב הקרב אל ה' ואל תורתו
ועבודתו וכמאמר¹⁷ ל גבי אחר שידע בכבודי וכו' ולכן
ארו"ל על ע"ה שדונות נעשו להם כשגגות:

אדם עבירה ושנה בה... נעשית לו כהיתר" – משום שאינו חש,
שהוא חוטא במשהו. בהתאם לאמור, הרי שאין הוא טוב יותר
מאשר ה"קל שבקלים", כי כשם שהלז אינו מתאבק לנצח
במלחמתו היא, כך גם הוא אינו מנהל מלחמה, כדי לעמוד
בנסיגות שלו. ברם, חכמינו ז"ל הרי אומרים "דהוי שפל רוח
פני כל אדם", אפילו בפני ה"קל שבקלים" – במה, איפוא, הוא
גרוע מה"קל שבקלים"? – אומר על כך רבנו הזקן: אבל באמת,
אם הוא – אותו אדם שעושה את החשבון, יודע ספר, – יודע
ללמוד תורה, ומחזיק בתורת ה', וקרבת אל' יחפץ –
גדול עונו מנשוא, ואשמתו גדלה בכפלי כפלים – וכל כך

יום שלישי ה' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 78, פרק לא והנה... עד עמ' מ, דעלמא.

הבהמית, כפי שנדרש ממנו: ובכך – הוא גרוע מה"קל שבקלים" שאינו
לוחם כנגד יצרו הרע ונכשל בעבירות; עלי-דיכך יהיה בידו לקיים
באמת מאמר חכמינו ז"ל "דהוי שפל רוח בפני כל האדם". בפרק לא,
אותו אנו מתחילים ללמוד,
יסביר שאף אם עשוי להיות
שכאשר יתעמק בכל האמור
במשך שעה ארוכה, יפול
בעצבות גדולה – בכל זאת,
אל יפחד מכך.

והנה, אף אם כשיאריך
הרבה להעמיק בענינים הנזכרים לעיל בשעה ושתים,
להיות בנמיכת רוח ולב נשבר, יבא לידי עצבות גדולה –

ליקוטי אמרים

פרק לא והנה אף אם כשיאריך הרבה להעמיק
בעניני' הנ"ל כשעה ושתים להיות
בנמיכת רוח ולב נשבר יבא לידי עצבות גדולה לא

פרק לא. בפרק כ"ט דן רבנו הזקן באדם שאין אור נשמתו נקלט
בגופו; ואף שבשכלו הוא מבין ומתעמק בגדולתו של הקב"ה, אין
בבוחו לשלוט בחומרות הגוף. העצה לכך – מובאת באותו פרק –
לעשות חשבונות שיביאו
אותו ל"לב נשבר", שעלי-די
כך הוא שובר את רוח
ה"סטרא אחרא", המגביה
עצמה ופועלת להסתיר על
אור הקדושה של נפשו
האלקית. לאחר שהוכיח רבנו
הזקן, באותו פרק, חשבונות שונים, שבידם להביאו ל"לב נשבר", יעץ,
בפרק ל', שגם יתבונן בעובדה, שבענינים שונים אין הוא נאבק בנפשו

14. ויקרא יט, ב. 15. ויקרא כ, ז. 16. סנהדרין פ"א מ"ג. 17. עבודה זרה יח, א. 18. יומא פו, ב. 19. לשון הפסוק במדבר יז, כח.
20. חגיגה טו, א. ראה הגהות הבי"ח שם. 21. בבא מציעא לג, ב. 22. אבות פרק ד משנה יג.

- 1 ויהודי הרי צריך להיות בשמחה, ולא בעצבות, לא יחוש. —
 2 לכן, שהוא נתון בעצבות. ואף שעצבות היא מצד קליפת נגה,
 3 ולא מצד הקדושה, כי בצד הקדושה כתיב: "עו וחדוה
 4 במקומו", ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה" —
 5 כשיהודי נמצא במצב של
 6 שמחה; "וכן לדבר הלכה
 7 וכו'", — שעליו ללמוד
 8 דיני התורה מתוך שמחה; 2
 9 אלא שאם העצבות היא 3
 10 ממלי דשמאי, — מחמת 4
 11 מצבו הרוחני שאינו כפי 5
 12 שצריך להיות — היא — 6
 13 העצבות נובעת אז, 7
 14 מבהינת מוב' שפגמה — 8
 15 כפי שלמדנו בפרק 9
 16 הראשון, שבקליפת "נוגה" 10
 17 יש גם טוב וגם רע, לכן 11
 18 העצבות מענינים גשמיים 12
 19 נובעת מה"רע" שבקליפת 13
 20 נוגה, ואילו העצבות 14
 21 מענינים רוחניים נובעת 15
 22 מה"טוב" שבקליפת נוגה, 16
 23 ברם, גם ה"טוב" שב"נוגה" 17
 24 אף הוא קליפה ולא 18
 25 קדושה. וכן כתב 19
 26 הארי"ז, "ל, שאפילו 20
 27 דאגת העונות אינה 21
 28 ראוייה בראם בשעת 22
 29 הקדוה, ולא בשעת התפלה ותלמוד תורה, שצריך להיות 23
 30 בשמחה שמצד הקדושה וקרא] — לשון ב"ק רבינו: "ולא של 24
 31 הוללות וכיו"ב". הרי, שגם העצבות מענינים רוחניים, נובעת 25
 32 מקליפת נוגה. מדוע, איפוא, עליו להשתדל להגיע לעצבות 26
 33 הנובעת מהקליפה: אף על-פירי הרי כך היא המדה, — כך 27
 34 הוא הנוהג, לאכפא לסמרא אחרא במינה ודוגמיה, — 28
 35 לכפות את ה"סטרא אחרא" בדברים שהם בדומה אליה, שבירת 29
 36 ה"סטרא אחרא", המשתדלת להסתיר על אור הקדושה של 30
 37 נפשו האלקית, צריכה להיות בדבר שגם הוא בא מה"סטרא 31
 38 אחרא", אלא מה"טוב" שבה, וזוהי העצבות ממצבו בענינים 32
 39 הרוחניים. כמאמר רז"ל: "מינה וביה אבא לשדיה ביה 33
 40 גרנא", — מהדער עצמו לוקחים את ה"יד" לגרון לברות בו את 34
 41 היער. או כביטוי רבותינו ז"ל: "פגע בו פינצא בו". — נתקל
- במי שדומה לו. ועל זה — על העצבות הנובעת מחשבונות
 מעמדו ומצבו הרוחני, נאמר: "בכל עצב יהיה מותר",
 והיתרון היא השמחה הבאה אחר העצב, כדלקמן. — כיצד
 יגיע לשמחה אחרי העצב. אף באמת, אין לב נשבר ומרירות
 הנפש — על רחוקה
 מאור פני ה'
 והתלבשותה בסמרא
 אחרא — נקראים בשם
 "עצבות" כלל בלשון
 הקדש — משמעות המלה
 "עצבות" בלשון הקודש
 היא "כיווץ", כמו "מדה
 עוצבת", שהוא מכווץ
 ונפול ברוחו, ואין בו חיות
 כלל. כי עצבות היא
 שלבו מסומם באבן
 ואין חיות בלבו, אבל
 מרירות ולב נשבר,
 אדרבה, הרי יש חיות
 בלבו להתפעל
 ולהתמרמר, רק שהיא
 חיות — הנובעת, מבהינת
 גבורות קדושות, — ולכן
 היא באופן של מרירות,
 ואילו והשמחה מבהינת
 חסדים, — של קדושה. כי
 הלב כלול משתייה. —
 משתי המדות, גבורות
 וחסדים. על כל פנים, הרי שברון לבו ומרירותו (עם חיות), אינם
 נובעים מקליפה, כי אם מקדושה, מגבורות של קדושה. והנה,
 לעתים צריך לעורר בהינת גבורות הקדושות כדי להתמיתק
 הדינים, שהם — הדינים, בהינת נפש הפהמית ויצר הרע
 כששולט — היצר הרע, חס' ושלום על האדם, — שהרי זה ענין
 של דינים, כי אין הדינים נמתקין — נהפכים ל"טוב" ול"חסד",
 אלא בשרשן. — כש"ממשיכים" אל תוך הדינים — משורשם,
 מגבורות דקדושה; שכן, בשורשם, גם הדינים והגבורות של
 הנפש הבהמית והיצר הרע, אינם ענין של רע, אלא גבורות של
 קדושה, שעל ידי ריבוי השתלשלות וצמצומים נובעים מהם
 גבורות ודינים של היפך הקדושה והטוב — ולכן נהפכים הם,
 בכוחו של שורשם, מ"רע" — לקדושה ולטוב. וכן אמרו
 רז"ל: "לעולם ירגיז אדם יצר הטוב", — על היצר הרע,

1. דברי הימים א טז, כז. 2. שבת ל, ב. 3. סנהדרין לט, ב. 4. שבת קכא, ב. 5. משלי יד, כג. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן, כיון שבאמת אי"ז עצבות כו', א"כ מהו כתבו: כך היא המדה וכו', האם מסביר דיעה דהיפך האמת? — וי"ל בדא"פ: סדר התוצאות מהתבוננות הנ"ל (דגרוע מקשב"ק וכו') — שפלות ובוטל ונכזה בעיני עצמו בתכלית, העדר המציאות והחיות (עצבות), אלא שאין זה נמשך (באם התבוננותו כדבעי), כי תומ"י מתמרמר איך זה נפל כ"כ וכו' — ועל אותה הרגע דהעדר החיות מסביר, דכך היא המדה כו' דאפילו על הרגע "לא יחוש". — עפ"י יומתק ג"כ כתבו (לאח"י שביאר, שאין זה עצבות ואדרבה, בכ"ז ממשיך) דע"י מהפך העצב דמילי דעלמא וק"ל. ועייג"כ לעיל רפכ"ו: העצב מצ"ע אין בו מעלה כו' העצב האמתי כו' במר נפשו כו". 7. ברכות ה, א.

- 1 של עבודת הנפש האלקית להיות מפעם לפעם בהלך רוח של
2 רוגז וגבורה. כדי להמתק עלידידיז את הדינים של הנפש
3 הבהמית והיצר הרע. אלא, הביטוי "לעולם" בהקשר לענינו,
4 אינו במובן שתמיד עליו לעסוק בצורה זו של עבודה. כי בכלל
5 הרי על עבודתו להיות
6 בשמחה, אלא הכוונה
7 היא: כל פעם, כל זמן
8 שעליו להזדקק לכך -
9 וכפי שיוסבר להלן: והיגיו, **בכל עת שרואה בנפשו**
10 **שצריך לקבץ** - כגון, **בשעה שהנפש הבהמית**
11 **מגביהה את עצמה**
12 להסתיר על אור הקדושה של הנפש האלקית ועקב כך האדם
13 הוא במצב של "טמטום הלב" - על עבודתו להיות אז מתוך
14 "הרגוזה" וגבורה. **אך שעת הפשר, שהיא שעת המיתדת**
15 **וראויה לקבץ לרב בני אדם, היא בשעה שהוא עצב**
- 18 **בְּלֹא-רָכִי מִמְּלִי דְעֵלְמָא**, - כשהוא בין כך עצוב מעניני
19 העולם, **אִי קָדְ בְּלִי שׁוּם סָבָה**, - שלא בגלל עניניו הגשמיים,
20 אלא הוא עצוב מבלי שהוא עצמו יודע את הסיבה לכך, **אִי**
21 **הִיא שְׁעַת הַפֶּשֶׁר לְהַפֵּךְ הָעֶצֶב לְהוֹיֹת מִ"מְרִי דְחֻשְׁבָּנָא"**
22 **הַנּוֹכֵר לְעֵיל**, - להיות
23 מבעלי החשבונות,
24 לעשות חשבון נפשו
25 ממעמדו ומצבו הרוחני,
26 **וּלְקַבֵּץ מֵאִמֶּר רִי"ל**
27 **"לְעוֹלָם רִיגִז וְכוּ"**,
28 **בַּנּוֹכֵר לְעֵיל**, -
29 להשתמש בקו המרירות
30 והרגוזה, **וּבְזֶה יִפְטֹר**
31 **מִהָעֶצְבוֹת שְׁמִמְלִי דְעֵלְמָא**, - בכך, יפטר מהעצבות הנובעת
32 מהענינים הגשמיים, כשיעשה חשבון נפשו ויגיע למרירות בגלל
33 עניניו הרוחניים - יפטר מהעצבות שהיה נתון בה בתחילה
34 מחמת עניניו הגשמיים.

יום רביעי ו' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מ, ואח"כ יבא לירי שמחה... עד עמ' מ, דכל עלמין.

- 35 **וְאַחֲרֵיכֵן** - אחרי שיבא למרירות ולב נשבר עלידי חשבון
36 נפשו, **יבא לירי שמחה אמיתית**. דהיגיו, **שזאת ישיב אל לבו**
37 - שכן יענה ללבו, **לְנַחֲמוֹ בְּכַפְלִים**, **אחר הדברים והאמת**
38 **הָאֵלֶּה הַנּוֹכְרִים לְעֵיל**, -
39 שהשתכנע במצבו הנחות.
40 כיצד, איפוא, הוא יכול
41 במצב כזה, לנחם את
42 עצמו? - **לְאֹמַר לְלִבּוֹ**: -
43 שיתבונן: **אֵמֶת הוּא בֵּן**
44 **בְּלִי סָפָה, שְׁאֵנִי רְחוּק**
45 **מֵאֵד מַח' בְּתַכְלִית**, **עם נפש החיונית שבו אבל מ"מ יש בקרבי חלק ה'**
46 **וּמִשְׁקָן וּמִתְעַב כּו', אִי**
47 **כֵּל זֶה הוּא אֲנִי לְבָדִי**, **עם ניצוץ אלקות ממש המלוכש בה להחיותה רק שהיא**
48 **הוּא הַגּוֹף עִם נֶפֶשׁ** **בבחי' גלות וא"כ אדרבה כל מה שאני בתכלי' הריחוק**
49 **הַחַיּוֹנִית שָׁבוּ**, - הנפש
50 הבהמית המחיה את הגוף. **גדול יותר והרחמנות עליה גדולה מאד ולזה אשים כל**
- 35 **אֵבֶל מְכַלְמָקוֹם יֵשׁ בְּקֶרְבִּי "חֶלֶק ה'" מִמֶּשׁ, שִׁישְׁנו אִפְּלוֹ**
36 **בְּכָל שְׁבָכָלִים**, - שכן, גם "קל שבקלים" יש בקרבו חלק אלקה
37 ממעל, **שְׁהִיא נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עִם נִיצוּץ אֱלֹקוֹת מִמֶּשׁ**
38 **הַמְלָכֶשׁ בָּה לְחַיּוֹתָהּ**
39 **רַק שְׁהִיא** - הנפש
40 האלקית, **בְּבָחִינֵת גְּלוּת**,
41 - בנפש הבהמית של
42 הקליפה, בשעה שאני
43 נמצא במצב רוחני ירוד
44 כזה. **וְאִם-כֵּן** - הרי,
45 **אֲדַרְבֵּת**, - להיפך: **כֵּל**
46 **מֵה שְׁאֵנִי בְּתַכְלִית**
47 **הַרְחוּק מֵה' וְהִתְעוּב**
48 **וְשִׁקוּן** - הרי **נֶפֶשׁ**
49 **הָאֱלֹהִית שְׁבִי בְּגִלוּת**
50 **גְּדוֹל יוֹתֵר, וְהִתְחַנְנוּת**

ליקוטי אמרים

ואח"כ יבא

לירי שמחה אמיתית דהיינו שזאת ישיב אל לבו לנחמו
בכפליים אחר הדברי' והאמת האלה הנ"ל לאמר ללבו
אמת הוא כן בלי ספק שאני רחוק מאד מה' בתכלית
ומשוקן ומתועב כו' אך כל זה הוא אני לבדי הוא הגוף
עם נפש החיונית שבו אבל מ"מ יש בקרבי חלק ה'
ממש שישנו אפי' בקל שבקלים שהיא נפש האלהית
עם ניצוץ אלקות ממש המלוכש בה להחיותה רק שהיא
בבחי' גלות וא"כ אדרבה כל מה שאני בתכלי' הריחוק
והתיעוב ושיקוץ הרי נפש האלהית שבי בגלות
גדול יותר והרחמנות עליה גדולה מאד ולזה אשים כל

8. מה שהוא אומר, כשהאדם הוא בין כה בעצבות מעניניו הגשמיים - הוא שעת הכושר למרירות ממצבו הרוחני - הכוונה בפשטות, שבהיותו בין כה בעצבות, לא ימעט, במרירותו, את עבודתו בשמחה, לכן היא שעת הכושר לעבודה זו; ברם, ממה שהוא אומר שזו "שעת הכושר" משמע שלעבודת המרירות עצמה יש בכך משום מעלה מה שהוא נתון בעצבות בגלל עניניו הגשמיים?! אלא, האמת היא אכן כך: שכן, כשהנפש נמצאת בתנועה של שמחה קשה ביותר לעורר בתוכה תנועה הפכית של מרירות; ואילו, כשהנפש הבהמית נתונה בין כה במצב של עצבות, קל יותר לנפש האלקית להגיע למרירות. כמו שמוסבר (במקרה הפוך) מאמר חז"ל (פסחים קט, א): בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר... ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין", שלכאורה על שמחת החג להיות שמחה של מצוה, "וישמחו בך ישראל", כיצד, איפוא, באה שמחה-קדושה זו מבשר ויין גשמיים?! - אלא, ההסבר הוא: כדי שהנפש האלקית תהיה בתנועה של שמחה - צריכה גם הנפש הבהמית להיות בשמחה, כי אם הנפש הבהמית תהיה בתנועה של עצבות - קשה לעורר שמחה בנפש האלקית (יען שהיא לבושה בנפש הבהמית); ולכן, כשהנפש הבהמית בשמחה על-ידי בשר ויין, קל יותר להמשיך שמחה גם בנפש האלקית. כך גם בענין זה: בשעה שהוא נתון בין כה במצב של עצבות מעניניו הגשמיים, קל יותר להגיע למרירות מעניניו הרוחניים.

– עבודה זו, להוציא את הנשמה מגלותה בגוף ולהחזירה
לייחודה עם הקב"ה על-ידי תורה ומצוות בכלל ועל-ידי תפילה
בפרט, היא בחינת "תשובה ומעשים טובים"¹⁰, – שכן,
לכאורה "תשובה" ו"מעשים טובים" הם שני ענינים שונים:
"תשובה" באה כדי לתקן
ולהיטיב את העבר הלא-
טוב, ואילו "מעשים
טובים", הם קיום המצוות
וענינים טובים הנעשים
עתה, ואין להם שום
שייכות ל"עבר" – כיצד,
איפוא, מקשרים את
שניהם כאילו הם דבר
אחד: תשובה ומעשים
טובים? (כלשון חכמינו
ז"ל: "יפה שעה אחת
בתשובה ומעשים טובים"). אלא, כפי שמוסבר כאן, שהמעשים
הטובים צריכים להיעשות מתוך הכוונה האמורה – יובן הדבר:
ש"הן מעשים טובים שעושה כדי להשיב – את הנפש, שהיא
"חלק ה'" – להקב"ה, למקורא ושרשא דכל עולמין. – שהוא
מקור ושורש כל העולמות. הרי, שמעשים טובים אלה קשורים
בהחזרת הנפש למקורה ושורשה, שזה ענין ה"תשובה".

עליה גדולה מאד, ולכן, אשים כל מנמתי וחפצי
להוציא ולעלותה מגלות זה, להשיבה אל בית אביה
כנעוריה, – כלומר: לשורשה, כמו שהיתה קדם שנתלבשה
בגופי, שהיתה – אז, נכללת באורו ותברך ומיחדת עמו
בתכלית, ונש עתה בן
תהא כלולה ומיחדת בו
יתברך, – וזה יהיה, 1
כשאשים כל מנמתי, 2
בתורה ומצות, להלביש 3
בן – בתורה ובמצות, 4
כל עשר בחינותיה – 5
שכל עשרת בחינות 12
ובחזות הנפש יהיו 7
מלוכשים בתורה ומצוות, 8
שה"שכל" יהיה "לבוש" 9
בהבנת התורה, וה"מדות" 16
– בקיום המצוות במעשה ודיבור באותו אופן כמו שלבושות
בהן מדות אהבת ה' ויראת ה' וכו', כנזכר לעיל, ובפרט
במצות תפלה – בה מושגת במיוחד המגמה להוציא את הנפש
האלקית מגלותה ולקשרה לשורשה באלקות – על ידי: לצעק
– שהנפש תצעק בשעת התפילה, אל ה' בצר לה מגלותה
בגופי המשקין, להוציאה ממסגרה ולדבקה בו יתברך. וזו

ליקוטי אמרים

מגמתי וחפצי להוציא ולעלותה מגלות זה להשיבה
אל בית אביה כנעורי' קודם שנתלבשה בגופי שהיתה
נכללת באורו ית' ומיוחדת עמו בתכלית וגם עתה כן
תהא כלולה ומיוחדת בו ית' כשאשים כל מגמתי בתור'
ומצות להלביש בהן כל עשר בחינותיה כנ"ל ובפרט
במצות תפלה לצעוק אל ה' בצר לה מגלותה בגופי
המשוקין להוציאה ממסגרה ולדבקה בו ית' וזו היא בחי'
תשובה ומעשים טובים שהן מעשים טובים שעושה
כדי להשיב חלק ה' למקורא ושרשא דכל עולמין.
בתשובה ומעשים טובים". אלא, כפי שמוסבר כאן, שהמעשים
הטובים צריכים להיעשות מתוך הכוונה האמורה – יובן הדבר:
ש"הן מעשים טובים שעושה כדי להשיב – את הנפש, שהיא
"חלק ה'" – להקב"ה, למקורא ושרשא דכל עולמין. – שהוא
מקור ושורש כל העולמות. הרי, שמעשים טובים אלה קשורים
בהחזרת הנפש למקורה ושורשה, שזה ענין ה"תשובה".

יום חמישי ז' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מ, וזאת תהי' עבודתו... עד עמ' 80, לפניכם ה' וגו'.

ומפרכות, ומנוול באשפה, – ומאותו מצב ויצא לחפשי אל
בית אביו המלך. – וניתנה לו האפשרות לחזור לבית אביו
המלכותי – הרי זו השמחה הגדולה ביותר; כן תהא שמחתו של
בן ישראל, בעבודת התורה והמצוות, כי על ידי כך, הוא מוציא
את הנפש, שהיא בן מלך,
מגלותה בגוף ובעניניו
הנחותים, ומחזיר אותה
לשורשה – מלכו של
עולם. ואף שהגוף עומד
– עדיין, בשקוצו
ותעובו, וכמו שכתוב
בדבר הנקרא "משכא
דחויא", – שהגוף נקרא
"משכא דחויא" – "עור
הנחש" ("נחש" הכוונה
לשלוש הקליפות הטמאות
לגמרי, וגופו של יהודי שמקליפת "נוגה", נקרא לכן, "משכא
דחויא" – "עור הנחש"¹³. כי מהותה ועצמותה של הנפש
הבהמית לא נהפך לטוב לכלל בקדשה – שכן, המצוות
והמעשים הטובים משפיעים רק על לבושי הנפש הבהמית שעל-

וזאת תהיה עבודתו כל ימיו בשמחה רבה, היא שמחת
הנפש בצאתה מהגוף המתעב, ושבח אל בית אביה
כנעוריה, – לשורשה, כמו שהיתה בתחילה, השבה זו
מתבצעת בשעת התורה והעבודה, – כשהוא לומד תורה
ועוסק בעבודת ה', חזרת
הנפש לייחודה בשורשה
כמו שהייתה לפני
שהתלבשה בגוף.
ובמאמר ר"ל¹¹: להיות
כל ימיו בתשובה. –
לשון כ"ק רבינו:
"לכאורה אינו מובן –
לאחר שעשה תשובה –
על מה שוב יעשה
תשובה?" – אלא הכוונה
היא, שתמיד יעסוק
בתורה ובעבודה, לגרום להשבת הנפש למקורה ושורשה, שזה
ענין התשובה. ואין לד שמה גדולה בצאת מהגלות
והשבחה, כמשל בן מלך שהיה בשביה וטוחן בבית
האסורים ומנוול באשפה ויצא לחפשי אל בית אביו
המלך ואף שהגוף עומד בשקוצו ותעובו וכמ"ש
בוהר דנקרא משכא דחויא כי מהותה ועצמותה של
הנפש הבהמית לא נהפך לטוב ליכלל בקדושה מ"מ
בתורה ובעבודה, לגרום להשבת הנפש למקורה ושורשה, שזה
ענין התשובה. ואין לד שמה גדולה בצאת מהגלות
והשבחה, כמשל בן מלך שהיה בשביה וטוחן בבית
האסורים¹² – מאסר קשה בו הוא נדרש לעסוק בעבודות קשות

ליקוטי אמרים

וזאת תהיה עבודתו כל ימיו בשמחה רבה היא שמחת
הנפש בצאתה מהגוף המתעב ושבח אל בית אביה
כנעוריה בשעת התורה והעבודה וכמארו"ל להיות כל
ימיו בתשובה ואין לד שמה גדולה בצאת מהגלות
והשבחה כמשל בן מלך שהיה בשביה וטוחן בבית
האסורים ומנוול באשפה ויצא לחפשי אל בית אביו
המלך ואף שהגוף עומד בשקוצו ותעובו וכמ"ש
בוהר דנקרא משכא דחויא כי מהותה ועצמותה של
הנפש הבהמית לא נהפך לטוב ליכלל בקדושה מ"מ
בתורה ובעבודה, לגרום להשבת הנפש למקורה ושורשה, שזה
ענין התשובה. ואין לד שמה גדולה בצאת מהגלות
והשבחה, כמשל בן מלך שהיה בשביה וטוחן בבית
האסורים¹² – מאסר קשה בו הוא נדרש לעסוק בעבודות קשות

9. פרק ד. 10. אבות ד, יז. 11. ראה שבת קנ"ג, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה שופטים טז, כא. ורשב"ם שמות יא, ה".
13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמבואר הענין בארוכה בד"ה ותפקחנה - להצ"צ - ס' החקירה ע' 136".

מיציאת נשמותיהם מטומאת מצרים ברוחניות: ומאחר
שיציאתם ממצרים, היתה כך שנפשם האלקית השתחררה בכוח
מן ה"רע" של טומאת וקליפת מצרים שנדבקה בהן (שכן,
מבחינת גופם ונפשם הבהמית, נשארו עדיין בהם קליפת
וטומאת מצרים) – לכן גם

בגשמיות היתה גאולתם
בצורה של בריחה –
ובלשון ה"תניא": **מִפְּנֵי
שְׁהָרַע שְׁבִנְפִּשׁוֹת יִשְׂרָאֵל**
– מבחינת גופם ונפשם
הבהמית, עדיין הִיָּה
בְּתַקְפּוֹ בְּחִלְלֵי הַשְּׂמָאִלִּי,
– שבלב, מקומה של
הנפש הבהמית ושל היצר
הרע¹⁵, **כִּי לֹא פִּסְקָה
וְחִמְתָּם עַד מִתֵּן תּוֹרָה,**
רַק מִנְּמָתָם וְחִפְצָם
הָיְתָה לְצֵאת נַפְשָׁם
הָאֱלֹהִית מִגְּלוֹת
הַסְּמָרָא־אֲחָרָא, הִיא
טְמֵאת מִצְרַיִם, וְלִדְבָקָה

בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וּבְדִכְתִּיב¹⁶: "ה' עָזַר וּמָעֻזַּי וּמִנּוּסֵי כְּיוֹם צָרָה
וְגוֹ", – "מנוסי" – לשון "בריחה", כלומר: ישנה צורת עבודה
של בריחה אל ה', **"מִשְׁנֵנִי וּמִנּוּסֵי וְגוֹ"¹⁷, "וְהוּא מִנּוּס לִי**
וְגוֹ"¹⁸. – הרי, כשם שברוחניות ברחה הנפש האלקית מזה"רע",
לכן כך היה גם בגשמיות, שהגאולה באה באופן של "כי ברח
העם". **וְלָכֵן, לְעֵתִיד,** – בגאולה העתידה, **בְּשִׁנְעֵבִיר ה' רוּחַ**
הַטְּמָאָה מִן הָאָרֶץ, – וממילא לא תהיה ברוחניות צורה זו
של בריחה מן ה"רע", כי הרע יתבטל לגמרי, לכן גם בגשמיות
לא תהיה הגאולה בצורה של "בריחה", שלכן – **כְּתִיב¹⁹:**
"וּבְמִנּוּסָה לֹא תִלְכּוּ, כִּי הִלַּךְ לְפָנֵיכֶם ה' וְגוֹ".
– אך, היציאה ממצרים היתה בצורה של מנוסה, וכך גם
בעבודה הרוחנית של יהודי, שאף שהגוף נשאר עדיין בנחיתותו,
יציאת בכל זאת הנפש האלקית מגלותו בגוף ובנפש הבהמית,
על-ידי מצוות ומעשים טובים, שזוהי בחינת יציאת מצרים.

ידם נעשית מצוה גשמית. ואילו מהותה ועצמותה של הנפש
הבהמית, כלומר: כוחותיה, אינם נהפכים על ידי כך ל"טוב",
כיצד, איפוא, הוא יכול להיות בשמחה גדולה, בשעה שהוא
יודע שמבחינת גופו ונפשו הבהמית הוא נשאר עדיין באותו מצב

נחות! – **מִכָּל־מָקוֹם,**
תִּיקַר נַפְשׁוֹ בְּעֵינָיו,
לְשִׂמְחָה בְּשִׂמְחָתָהּ –
שמחת הנפש, ביציאתה
מגלות הגוף, והתאחדותה
מחדש באלקות על-ידי
תורה ועבודה, יותר
מִהֲגוֹף הַנְּבִיחָה, – שהנפש
תהיה יקרה בעיניו –
לשמוח בשמחתה –
מאשר גופו הנבזה, **שְׁלֹא**
לְעֵרֶב וּלְבַלְבֵּל שְׂמִיחָה
הַנֶּפֶשׁ בְּעֵצְבוֹן הַגּוֹף. –
שמבלי הבט שמבחינת
הגוף קיימת סיבה להיות
בעצבות, יהיה בכל זאת
בשמחה מבחינת הנפש,

שיקרה בעיניו בהרבה. **וְהָיָה, בְּחִינָה זו –** אופן זה של עבודה,
שהנפש האלקית מנתקת עצמה מגלות הגוף והנפש הבהמית,
על-ידי מצוות ומעשים טובים, למרות שהגוף נשאר בנחיתותו,
הִיא בְּחִינַת יְצִיאַת מִצְרַיִם, שְׁנֶאֱמַר בָּהָּ¹⁴: "כִּי בָרַח הָעָם",
– שעם ישראל יצא ממצרים בצורה של בריחה. **דְּלִבְאֹרָה הוּא**
תְּמוּנָה, לְמַעַן הָיְתָה כְּזֹאת, – "לברוח" ממצרים, **וְכִי אֵלּוֹ אָמְרוּ**
לְפָרְעָה לְשַׁלְּחֵם חֲפְשֵׁי לְעוֹלָם, לֹא הָיָה מִכָּרַח לְשַׁלְּחֵם? –
אחרי עשר המכות שניתכו עליו, היה פרעה נאלץ בין כה
לשלחם, מדוע, איפוא, היה זה צריך להיות בצורה של ערמה,
לומר לו שיוצאים לשלושה ימים בלבד, ולאחר מכן לברוח? **אֵלָּא**
– כי כל דבר הנעשה אצל בני ישראל בגשמיות – מקורו מאותו
דבר כפי שהוא ברוחניות. בני ישראל היו בגשמיות בגלות
מצרים, מחמת שברוחניות היו נשמותיהם בגלות הקליפה
והטומאה של מצרים; ויציאתם ממצרים בגשמיות נבעה

יום שישי ח' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 80, ולהיות בחי' תשובה... עד עמ' מא, משמחי לב:

ל"תשובה" זו, תהיה
בתוספת אורה ושמחה
– הרי זה כאשר ישיב אל
לבו דעת ותבונה –
כשיתבונן בלבו, בדעת
ותבונה, לְהִחְמוֹ – את
הלב, מְעַצְבוֹנוֹ וְיִגְוֵנוֹ, –

ליקוטי אמרים

ולהיות בחי' תשובה זו ביתר
שאת ויתר עז מעומקא דלבא וגם שמחת הנפש תהיה
בתוספת אורה ושמחה כאשר ישיב אל לבו דעת
ותבונה לנחמו מעצבונו ויגונו לאמר כנ"ל הן אמת כו'

וְלִהְיוֹת בְּחִינַת תְּשׁוּבָה
זו – השבת הנפש
לשורשה על-ידי תורה
ומצוות, **בִּיתֵּר שֵׁאת וְיִתֵּר¹⁴**
עַז מְעִמְקָא דְּלִבָּא, –
מעומק הלב, וְגַם שְׂמִיחָה¹⁵
הנפש – המתלווה¹⁷

14. שמות יד, ה. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה מתורץ ג"כ זה שלא עיכבן אפילו כהרף עין כו'". 16. ירמ' טז, יט. 17. ירמ' טז, יט. 18. פיוט אדון עולם. 19. ישעי' נב, יב.

1 הנובעים מחשבונות מצבו הרוחני, לאמר בְּנוֹכַר לְעִיל: הן
2 אִמֶּת כו' – שאני רחוק בתכלית מהקב"ה, ומתועב ומשוקץ,
3 אֲדָ אֲנִי לֹא עֲשִׂיתִי אֶת עֲצָמִי, – העובדה שהנפש האלקית
4 מסוגלת לבוא למצב כזה של גלות בגוף ובנפש הבהמית,
5 המושכות אותה לעניינים
6 שפלים ביותר – לא אני
7 יצרתי את הנסיבות שמצב
8 כזה יוכל להתהוות, אלא
9 הקב"ה הלביש את הנפש
10 האלקית בגוף ובנפש
11 הבהמית, כך שהיא
12 מסוגלת לבוא למצב כזה,
13 וְלָמָּה עָשָׂה ה' כֵּזֶה, כִּזְמַן
14 לְהוֹרִיד חֶלֶק מְאֹדוֹ
15 יְתִבְרָךְ, – הנפש
16 האלקית, הַמְּלֵא וְסוֹבֵב
17 בָּל עֲלָמִין – כל
18 העולמות, וְכֵלָא קַמִּיה
19 בָּלָא חֲשִׁיב, – והכל
20 לעומתו לא נחשב לכלום,
21 וְהַלְבִּישׁוּ – את האור,
22 את הנשמה, הלביש
23 הקב"ה, בְּ"מִשְׁכָּא דְּחִוּיָא" – בגוף, הנקרא, כאמור, "עור
24 הנחש" וְ"טַפָּח סְרוּחָה" – למד, אכן, עשה הקב"ה כך? אִין זֶה
25 בִּי אִם יִרְדֶּה זֶה – של הנפש האלקית, הִיא צִדָּךְ עֲלֶיהָ, –
26 שתבוא אחרי הירידה: הַלְעֵלוֹת לַה' כָּל נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית
27 הַבְּהֵמִית שֶׁמְקַלֶּפֶת נֶגְהָ וְכָל לְבוּשֶׁיהָ, הֵן בְּחִינַת מַחְשָׁבָה
28 דְּבוֹר וּמַעֲשֵׂה שְׁלָה, – שכולם יתעלו אל הקב"ה, עֲלִי־י
29 הַתְּלַבְּשׁוֹתָן בְּמַעֲשֵׂה דְּבוֹר וּמַחְשָׁבַת הַתּוֹרָה – עֲלִי־י
30 עֲשִׂיתִי מַצּוֹת הַתּוֹרָה, ועל־ידי הדיבור וההרהור בעניני תורה
31 – שעל ידי כך מתעלה הנפש הבהמית ומחשבתה, דיבורה
32 ומעשיה, [וְכִמּוֹ שִׁיתְבָּאֵר לְקַמְן²⁰ עֲנִין הַעֲלָאָה זֶה – של
33 הנפש הבהמית ולבושיה בְּאִרְיכוֹת, אִיף שְׁהִיא – העלאה זו,
34 תְּכִלִּית בְּרִיאַת הָעוֹלָם], וְאִם־כֵּן אִפּוֹא זֹאת אֲעֲשֶׂה, וְזֹאת

ליקוטי אמרים

אך אני לא עשיתי את עצמי. ולמה עשה ה' כזאת
להוריד חלק מאורו ית' הממלא וסובב כל עלמין וכולא
קמי' כלא חשיב והלבישו במשכא דחויא וטפה סרוחה
אין זה כי אם ירידה זו היא צורך עליה להעלות ל'ה' כל
נפש החיונית הבהמית שמקליפת נוגה וכל לבושיה
הן בחי' מחשבה דבור ומעשה שלה ע"י התלכשותן
במעשה דבור ומחשבת התורה [וכמ"ש לקמן ענין
העלאה זו באריכות איך שהיא תכלית בריאת העולם]
וא"כ איפוא זאת אעשה וזאת תהיה כל מגמתי כל ימי
חלדי לכל בהן חיי רוחי ונפשי וכמ"ש אליך ה' נפשי
אשא דהיינו לקשר מחשבתי ודבורי במחשבתו
ודבורו ית' והן הן גופי הלכות הערוכו' לפנינו וכן מעשה
במעשה המצות שלכן נקראת התורה משיבת נפש פי'
למקורה ושרשה וע"ז נאמ' פקודי ה' ישרים משמחי לב:
נֶאֱמַר²³ – על מה שלמדנו, שבשעה שהוא שבור בלבו מפאת
מעמדו ומצבו הרוחני – ישמח את עצמו על־ידי תורה ומצוות,
ועל ידי כך יחזיר את נפשו למקורה ושוורשה – נאמר בפסוק:
"פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַחֵי לֵב": – שעל־ידי החשבון,
שעל־ידי תורה ומצוות, מתעלה גם נפשו הבהמית לאלקות. –
תהיה ה'תשובה" שלו, גדולה ועמוקה יותר, ושמחת הנפש
תהיה בהרבה יותר אור ושמחה, שכן לפי החשבון האמור לפני
כן, הרי נפשו האלקית בלבד תצא מגלות הגוף והנפש הבהמית,
ותברח מן ה"רע", שהוא עדיין בתוקפו – ואז הרי מבחינת גופו
ונפשו הבהמית הוא עדיין נשאר במצב נחות וירוד; לעומת
זאת, אם יתבונן שגם נפשו הבהמית תתעלה על־ידי לימודו
תורה וקיומו מצוות – יוסיף לו הדבר הרבה שמחה.

יום שבת קודש ט' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מא, פרק לב. והנה... עד עמ' מא, באריכות.

69 הבהמית, ורחמנות גדולה עליה – ישתדל, משום כך, בלי הפסק לגאול
70 את הנפש האלקית מגלות זו ולהחזירה לשוורשה באלקות, על־ידי
71 קיום התורה והמצוות – שיבה וחזרה זו מביאה לשמחת־נפש גדולה:
72 שמחת היציאה מהגלות ומהשבי. ולמרות שהגוף נשאר במצבו הנחות
73 והלא־טוב – צריכה הנפש להיות יקרה בעיני הרבה יותר מהגוף,
74 וממילא אסור ששמחה זו תופר על־ידי העצבות הנובעת מהגוף.

69 בפרק הקודם, פרק לא, הסביר רבנו הזקן, שאחרי שהאדם
70 מגיע למרירות ולילב נשבר, על־ידי שעושה חשבון נפשו ממצבו
71 הרוחני שאינו כמו שצריך להיות – ישתדל להגיע לשמחה אמיתית
72 על־ידי התבוננותו, שאכן, מבחינת הגוף והנפש הבהמית, הוא רחוק
73 מהקב"ה תכלית ריחוק, אבל יש בו הרי נפש אלקית, שהיא חלק אלקה
74 ממעל ממש, ומאחר שהנפש האלקית נמצאת בגלות הגוף והנפש

1 וְהָנָה, עַל־יְדֵי קִיּוֹם הַדְּבָרִים הַנּוֹכְרִים לְעִיל, לְהִיּוֹת גּוֹפּוֹ נִבְּזָה
2 וְנִמְאָם בְּעֵינָיו, – בְּהִשְׁתַּכְנָעוֹ, עַל־יְדֵי חֲשׁוֹן הַנֶּפֶשׁ, עַד כִּמְהָ
3 הַגּוֹף יִרְדּוּ, רַק שְׂמֻחָתוֹ תִּתֵּן שְׂמֻחַת הַנֶּפֶשׁ לְבִדָּה – מִמָּה
4 שֶׁהוּא יִצָּא מִהַגְלּוֹת וְחֹזֵר לְשׁוּרְשׁוֹ הָאֱלֹקִי, עַל־יְדֵי מַצּוֹת

5 וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, הָרִי זֶה

6 דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל וְקָלָה לְבָא

7 לְיָדֵי קִיּוֹם מַצּוֹת

8 "וְאַהֲבָתָה לְרַעְדָּה בְּמוֹד" ¹

9 לְכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל ²

10 לְמַגְדּוֹל וְעַד קֶסֶן. – ³

11 הַחֵל מַגְדּוֹל בַּמַּצּוֹת ⁴

12 וּבַמַּעֲשִׂים טוֹבִים, וְכֹלָה ⁵

13 בְּקֶטֶן בַּמַּצּוֹת וּבַמַּעֲשִׂים ⁶

14 טוֹבִים, אֵת כּוֹלֵם עֲלָיו ⁷

15 לְאַהֲבָה כִּמּוֹ שֶׁהוּא אוֹהֵב ⁸

16 אֶת עַצְמוֹ. בִּי מֵאַחֵר ⁹

17 שְׁנוֹפּוֹ נִמְאָם וּמִתְעַב ¹⁰

18 אֲצִלּוֹ, – הָרִי שְׁאִין מִקּוֹם כָּלִל שֶׁמִּצַּד גּוֹפּוֹ יֵאָהֵב אֶת עַצְמוֹ יוֹתֵר

19 מֵאַשֶׁר אֶת הַזּוֹלָת; כֵּן אֵין מִקּוֹם כָּלִל שִׁיאָהֵב אֶת עַצְמוֹ יוֹתֵר מֵאַשֶׁר

20 אֶת הַזּוֹלָת, בַּחֲשׁוֹ שֶׁהַנֶּפֶשׁ שֶׁלּוֹ הִיא לְמַעַלָּה בַּמְדִּירִיגָה מֵאַשֶׁר

21 הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הַזּוֹלָת, שֶׁכֵּן, וְהַנֶּפֶשׁ וְהָרוּחַ מִי יוֹדַע גְּדוּלָּתוֹ וּמַעַלָּתוֹ

22 בְּשִׂרְשָׁן וּמִקְוָן בְּאֱלֹקִים חַיִּים, – כִּיצַד, אִיפּוּא, הוּא יִכּוֹל לִדַּעַת

23 שֶׁנֶּפֶשׁוֹ חֲשׁוּבָה וְהִיא לְמַעַלָּה מִנֶּפֶשׁ הַזּוֹלָת? שְׂמָה הַמַּעַב הַפּוֹךְ

24 לְגַמְרִי? בְּשִׁנָּם – כִּי בַעֲצָם, שְׂכָלָן מִתְאַיְמוֹת, – כֹּל הַנִּשְׁמוֹת

25 שׁוֹת, בַּמְדִּירִיגָה אַחֲת. כ"ק רַבִּינוּ מַעֲרִי: "וְעוֹד יוֹתֵר מִזֶּה

26 שֶׁמִּתְאַיְמוֹת אַבֵּל מִחוּלּוֹקֶת כֹּא"ר בַּפ"ע – הֵנָּה וְאֵב אַחַד כּו"ו".

27 כְּלוּמֵר: נוֹסֵף עַל כֶּךָ, שֶׁהַנִּשְׁמוֹת מִתְאַיְמוֹת, אֵךְ יַחַד עִם כֶּךָ הֵן

28 נִבְדָּלוֹת אַחַת מִהַשְׁנִיָּה וְכֹל נִשְׁמָה הִיא דֹבֵר לְעַצְמוֹ (כִּי עַצֵּם הַדְּבַר

29 שְׁאֵנוּ אוֹמְרִים שֶׁהֵן מִתְאַיְמוֹת אַחַת לַשְׁנִיָּה מוֹרָה עַל הַתְּבַדְּלוֹת

30 וְלֹא עַל הַתְּאֻחָדוֹת) – הָרִי כִּפִּי שֶׁרַבְּנוּ הִזְקֵן מִמִּשְׁיָךְ וְאוֹמֵר בִּיחַס

31 לְעֵינֵינוּ – וְאֵב אַחַד לְכָלָנָה, – אֵב אַחַד וְשׁוּרֵשׁ אַחַד לְכָל נִפְשׁוֹת

32 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל². כ"ק רַבִּינוּ מַסִּיִּם הִעֲרֵתוּ הָאִמּוּרָה: "כּוֹלָנָה –

33 מִתְאַחֲדִים". כְּלוּמֵר: הָרִי זֶה יוֹתֵר מֵאַשֶׁר נֹאמַר קוֹדֵם, בְּכֶךָ שִׁיב

34 אַחֵר" הוּא "לְכּוֹלָנָה" – אַחֲדוּת אַחֲת. וְלָכֵן נִקְרָאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל

35 "אַחִים" מִמִּשְׁיָךְ, מִצַּד שֶׁרֶשׁ נֶפֶשָׁם בְּה' אַחֵד; – כִּמּוֹ שֶׁלַּהֲרַבָּה

36 אַחִים יֵשׁ אֵב אַחַד, כֶּךָ יֵשׁ לְכָל הַנִּשְׁמוֹת אֵב אַחַד וְשׁוּרֵשׁ אַחַד.

37 בְּכֶךָ מוֹסְבֵר כִּיצַד אִפְשָׁרִי, לְכַאוֹרָה, הַדְּבַר לְאַהֲבָה אֶת הַזּוֹלָת

ליקוטי אמרים

פרק לב והנה ע"י קיום הדברי' הנ"ל להיות גופו

נבזה ונמאם בעיניו רק שמחתו

תהיה שמחת הנפש לברה הרי זו דרך ישרה וקלה לבא

לידי קיום מצות ואהבת לרעך כמוך לכל נפש מישראל

למגדול ועד קסן. כי מאחר שגופו נמאם ומתועב אצלו

והנפש והרוח מי יודע גדולתו ומעלתו בשרשן ומקורן

באלקי חיים. בשגם שכולן מתאימות ואב א' לכולנה

ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם

בה' אחד רק שהגופים מחולקי'. ולכן העושי' גופם עיקר

ונפשם טפלה אי אפשר להיות אהבה ואחות אמיתית

רק – זאת, שהגופים

מחלקים, ולכן העושים גופם עקר ונפשם טפלה – אי

אפשר להיות אהבה ואחות אמיתית ביניהם, – מאחר

שעניני הנפש – בהם האהבה לזולת היא טבעית ועצמותית –

אינם בעיניו העיקר, אלא עניני הגוף, ומבחינת הגוף, הרי הוא

והזולת – נפרדים וחלוקים אחד מהשני ואי אפשר שתשרור

ביניהם אהבה אמיתית, אלא – אהבה, התלויה בדבר לבדה.

– שאז, מוגבלת האהבה בהתאם לגבולות ה"דבר", וכשה"דבר"

הגורם את האהבה, בטל – בטלה ממילא האהבה. ואילו מי

שהנפש היא עיקר בעיניו והגוף – טפל, יש לו הרי, מבחינת

הנפש, אהבה עצמותית לזולת, באותה מדה של האהבה

העצמותית והטבעית שבין אחים. להלן, יסביר רבנו הזקן "ענין

עוד יותר גדול בהנ"ל, שהשמחה מביאה לידי קיום מצוה כזו –

שהיא כל התורה כולה" (לשון כ"ק רבינו). כלומר: כשגופו יהיה

מאוס עליו, ושמחתו תהיה מצד הנפש בלבד, זה יביא אותו

לקיום מצוה כזו המבטאת את התורה כולה – והיא, אכן, מצות

אהבת ישראל – אלא עד כאן דובר אודות מצוה זו כשלעצמה,

ולהלן ידובר אודות מצוה זו – אהבת ישראל – כפי שהיא "כל

התורה כולה". שכן, דברי חכמינו ז"ל¹, שאהבת ישראל היא

יסוד ושורש כל התורה, כלומר יסוד ושורש לכל המצוות,

דורשים הסבר. שני סוגים במצוות: מצוות שבין אדם לחבירו,

1. ויקרא יט, יח. 2. לפני כן הוא אומר "מי יודע גדולתו ומעלתו" – של הנפשות, הרי שישנם הבדלים בין מדריגות הנפשות, ומיד אחר כך הוא אומר "שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה", שכל הנפשות שוות ואפילו מאוחדות? אלא הפירוש הוא: ב"אלקים חיים", השם של "בינה דאצילות", בה מתחילות הנשמות לרדת בסדר ההשתלשלות של המדריגות – כאן ישנם הבדלים בין מדריגה אחת לשניה; אין זה אלא מה שאין אנו יודעים אופן החילוקים. אך, כשהנשמות נמצאות בשורשן, ב"חכמה", שהיא בחינת "אב אחד" – "אב" הוא בחינת "חכמה" – שם אין שום הבדל והתחלקות בין נשמה אחת לשניה (כמו במשל (בפרק שני) – ביחס לשורש הנשמה ואין שהיא יורדת לאחר מכן בהשתלשלות – ה"כן" ששורשו הוא מטיפת מוח האב, שם אין עדיין ציור של אברים נפרדים; וכשטיפת האב יורדת לאחר מכן בבטן האם, שם מתחילה להתהוות תבניתם של האברים השונים והתחלקותם). הרי שבשורש הנשמות "אב אחד לכולנה" – שכל הנשמות מאוחדות. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא קרובים או דומין (כהפי' לך יג, ח) – מה שבני ישראל מתוארים כאחים, מציין רבנו הזקן, שהכוונה ל"אחים ממש", ולא כ"אחים" במובן של "קרובים" או "דומים" (כמו שהמלה אחים מתפרשת בפרשת לך לך, על המלים "כי אנשים אחים וגו': אחים – "קרובים"; פירוש שני: אחים – "דומין בקלסתר פנים"). 4. שבת לא, א.

1 דְּהִינּוּ – "כנסת ישראל" משמעה: בְּמִקּוֹר נִשְׁמוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, 26
2 לְמַהּיֹוֹ אֶחָד בְּאַחַד דְּיָקָא, – שיהיה "אחד" (אחדות שמאור
3 אִין־סוּף) עִם "כנסת ישראל" כפי שהיא "אחד" דוקא, כלומר, 27
4 דוקא כששוררת אחדות בנשמות ישראל למטה, וְלֹא בְּשֵׁישׁ 28
5 פִּירוֹד חֲסִידֵי־שְׁלוֹם 29
6 בְּנִשְׁמוֹת, – שאז, 30
7 כששורר פירוד חלילה 31
8 בנשמות, אִין אור אִין־סוּף 32
9 נמשך בכנסת ישראל 33
10 ולמטה – כִּי, דְּקָדְשָׁא 34
11 בְּרִיד־הוּא לֹא שְׂרִיא 35
12 בְּאַתֵּר פְּנִים, – אִין 36
13 הקב"ה "שורה", כלומר 37
14 הוא אינו מתגלה, במקום 38
15 פגום, מקום שאין בו 39
16 אחדות מלאה; וְכִמּוֹ 40
17 שְׁאוּמְרִים: "בְּרַכְנוּ אֲבִינוּ בְּלֵנוּ בְּאַחַד בְּאִיר פְּנִיד", – 41
18 אימתי יכול להיות "ברכנו באור פניך"? – כשישנו "כולנו כאחד", 42
19 כשאנחנו כולנו מאוחדים כאחד, וְכִמּוֹ שְׁנִתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם אֶחָד 43
20 בְּאַרְיִכוֹת: – בהתאם לאמור, הרי מצות "ואהבת לרעך כמוך", 44
21 מאחר שהיא מבוססת על התקשרותן ואחדותן של כל נשמות 45
22 ישראל – לפיכך היא תקפה ומחייבת ביחס לכל אחד מישראל, 46
23 כי הרי לכל יהודי יש נשמה בתוכו. אלא, אפשר להקשות על 47
24 כך מהגמרא האומרת שישנם יהודים שמצוה לשנוא אותן – וכך 48
25 אומר ה"תניא" להלן: 49

1 ומצוות שבין אדם למקום. אפשר, לכן, להבין, כיצד אהבת 1
2 ישראל יש בה משום יסוד לקיום כל המצוות שבין אדם לחבירו: 2
3 ברם, איזו שייכות יש לאהבת הזולת כמו את עצמו, לכך 3
4 שבגללה יהיה זוהר במצוות שבין אדם למקום – שבגלל אהבה 4
5 זו, יקיים, למשל, מצות 5
6 תפילין, או מצוות דומות 6
7 אחרות? אלא, לפי ההסבר 7
8 האמור, שכדי לקיים 8
9 מצות "ואהבת לרעך 9
10 כמוך" כראוי, הרי זה 10
11 דוקא על־ידי שעושים את 11
12 הנשמה עיקר ואת הגוף 12
13 טפל – יובן הדבר, שעצם 13
14 דבר זה הוא אכן יסוד גם 14
15 למצוות שבין אדם למקום: 15
16 יסוד ושורש התורה כולה 16
17 הוא להעלות את הנפש מעל הגוף, וכפי שרכנו הזקן יסביר 17
18 להלן. וְזוּהוּ שְׁאוּמְרֵי הִלֵּל הָזָקֵן עַל קִיּוֹם מִצְוָה זו: "זוהוּ כָּל 18
19 הַתּוֹרָה כְּלָה, – ש"ואהבת לרעך כמוך" היא יסוד התורה כולה, 19
20 והיא המביאה לקיום כל המצוות של התורה, וְאִידֶךָ פִּירוּשָׁא 20
21 הוּא כו'". – כל השאר מהווים פירוש למצוה זו. כִּי יִסּוֹד וְשִׁרְשׁ 21
22 כָּל הַתּוֹרָה הוּא לְהַנְבִּיחַ וּלְהַעֲלוֹת הַנֶּפֶשׁ עַל הַגּוּף מַעֲלָה 22
23 מַעֲלָה עַד עֶקְרָא וְשִׁרְשָׁא דְּכָל עֲלָמִין; – עד עיקר ושורש כל 23
24 העולמות, שזוהו העלאה מלמטה למעלה; וְגַם לְהַמְשִׁיךְ אוֹר 24
25 אִין־סוּף בְּרִיד־הוּא בְּכַנְסַת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שִׁתְבָּאֵר לְקַמּוֹ, 25

5. פרק מ"א. 6. בתפילת שמונה עשרה.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום רביעי עמ' ב

1 ולכן קליות שלא השתנו מצורתם הראשונה, מותרים. דוחה 16
2 הגמרא: אֵלָּא מַעֲתָה, חִפְזִין וְחִתְנֵן העובד כוכבים, הָכִי נִמְי דְּאִסְוִין, 17
3 שהרי השתנתה צורתם מחיטים לקמח, וְכִי תִימָא הָכִי נִמְי – ואם 18
4 תרצה לומר שאכן קמח שנטחן על ידי עובד כוכבים אסור, וְהִתְנָא 19
5 בברייתא חִפְזִין וְעִשְׂאֵן קְלִיּוֹת, תְּקַמְחִים וְהַסְלָתוֹת שְׁלֵחֶן – של עובדי 20
6 כוכבים, מוֹתְרִין. ומוכח שאין איסור בדבר שהשתנה מצורתו 21
7 הראשונה. 22
8 מבארת הגמרא את הדרשה באופן אחר: אֵלָּא כִּךְ הוּא הִדְּקִישׁ, 23
9 כְּפִים, מַה פִּים שְׁלֹא נִשְׁתַּנוּ מִבְּרִייתָן עַל יְדֵי הָאוֹר – האש, אֵף אוֹכֵל 24
10 שְׁלֹא נִשְׁתַּנָּה מִבְּרִייתָן עַל יְדֵי הָאוֹר מוֹתֵר, אבל בבישול שהשתנה 25
11 המאכל על ידי האש, אסור. ולכן התירה הברייתא קמחים 26
12 וסלתות של עבר, כִּינן שהשינוי מחיטין לקמח או סולת לא 27
13 נעשה על ידי האור. דוחה הגמרא: מִיָּדֵי אוֹר פְּתִיב – וכי נאמר 28
14 בפסוק לשון אש, שמחמת כן אתה אומר שהאיסור הוא רק בדבר 29
15 שהשתנה על ידי האש. 30

1 לדרוש שהיו ישראל רשאים לאכול ממאכלי העובדי כוכבים רק 1
2 ממינים שהם כְּפִים שהזכירו בפסוק, וכך יש לדרוש, מַה פִּים, שְׁלֹא 2
3 נִשְׁתַּנוּ על ידי העובדי כוכבים, אֵף אוֹכֵל שהותר היינו רק באופן 3
4 שְׁלֹא נִשְׁתַּנָּה, אבל אם בישל העובד כוכבים את המאכל הרי זה 4
5 שינוי, ואסור. 5
6 דוחה הגמרא: אֵלָּא מַעֲתָה – לפי ביאור זה, חִפְזִין וְעִשְׂאֵן העובד 6
7 כוכבים קְלִיּוֹת – ייבשם בתנור, הָכִי נִמְי – האם תאמר גם בזה 7
8 דְּאִסְוִין, כִּינן שהיה כאן שינוי. וְכִי תִימָא הָכִי נִמְי – ואם תרצה 8
9 לומר שאכן הקליות אסורות, וְהִתְנָא בברייתא, חִפְזִין וְעִשְׂאֵן 9
10 קְלִיּוֹת, מוֹתְרִין, ומוכח שאין טעם האיסור בבישולי עכרים מחמת 10
11 שהשתנו המאכלים. 11
12 מבארת הגמרא את הדרשה באופן אחר: אֵלָּא כִּךְ הוּא הִדְּקִישׁ, 12
13 מאכלי הגויים המותרים הם כְּפִים, מַה פִּים שְׁלֹא נִשְׁתַּנוּ מִבְּרִייתָן – 13
14 מצורתם הראשונה, אֵף אוֹכֵל שְׁלֹא נִשְׁתַּנָּה מִבְּרִייתָן הוּא המותר, 14
15 ואילו אוכל שבושל על ידי גוי השתנה מצורתו הראשונה, ואסור. 15

יום ראשון

יום שני

ג אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, שני עם פירש"י.

תהלים: יח"כב.

תנאי: ואדרבה . . . לד ידים כנ"ל.

רבנו הזקן אמר: מצות אהבת ישראל הוא ליליד עם ישראל אשר מעולם לא ראה אותו, ומפל-שפן לחבר עדת ישראל אשר במקום מגורו, שהוא בן או בת עדתו.

יום רביעי

ג אדר שני

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, רביעי עם פירש"י.

תהלים: יח"כב.

תנאי: והנה בכל . . . 86 מסטרא דא.

מענה הצ"צ לחסיד בקי בש"ס כו' ומשכיל גדול בחסידות: קבלת עול איז משנה דעם מהות. דורך קבלת עול פון א עבד פשוט, וואס בשעת ער שלאפט איז אויך ניכר דער עול העבדות זיינער, קען אפילו א למדן און א גאון אויך קומען צו דער מעלה און חשיבות פון א פראסט-תמימות'דיקען מסירת-נפש איד.

מענה ה"צמח צדק" לחסיד בקי בש"ס כו' ומשכיל גדול בחסידות: קבלת על משנה את המהות. על ידי קבלת על של עבד פשוט, שגם בשנתו נפר עליו על עבדותו, יכול גם למדן וגאון להגיע למעלתו וחשיבותו של יהודי של מסירת נפש פשוט ותמים.

יום שני

יום שלישי

ד אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, שלישי עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תנאי: ובכל דחי' . . . לד צדיקים.

ראשית ההכנה להתעסקות בשכלים עיוניים, ובשכל אלקי בפירט, הוא: א) יגיעת בשר להסיר הטוב טעם מעיני עולם, ב) יגיעת נפש לעורר הטוב טעם במשפלות בכלל, ובעיני אלקות בפירט.

יום חמישי

ד אדר שני

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, חמישי עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תנאי: פרק לה. והנה . . . מד ועבודתם.

צו חסידות ביים מיטעלען רבי'ן, איז געווען זייער שטיל, דאך פלעגט ער בשעת חסידות זאגען: שא, שא.

דער טאטע האט עס ערקלערט, אז דאס איז געווען אויף להשקיט נביעת המוחין. און האט מיט דעם מבאר געווען דעם מאמר הזהר, סבא דעתוהי סתים דשקיט ושכיך.

בעת אמירת החסידות אצל אדמו"ר האמצעי שרר שקט מחלט. למרות זאת נהג לומר תוך כדי אמירת חסידות: שא! שא!

אבא [=אדמו"ר הרש"ב] הסביר, שהדבר נעשה כדי להשקיט [=לרסן] את נביעת המוחין, [המעלה במחשבה דעות נוגדות] ובכך באר מאמר הזהר "סבא דעתוהי סתים, דשקיט ושכיך" [=זקן דעתו מפלגה משום ששוקט ומישב].

יום
שלישי

יום רביעי

ה אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: כט-לד.

תניא: ושני . . . 68 דקב"ה לעילא.

בלי שום צל ספק וספק ספקא, הנה בכל מקום מדרך כף רגלינו, הכל הוא לזכות ולטהר את הארץ באותיות התורה והתפלה, ואנחנו כל ישראל שלוחי דרחמנא אנו, איש איש כאשר גזרה עליו השגחה העליונה, אין חפשי מעבודת הקדש, אשר העמסה על שכמנו.

יום ששי

ה אדר שני

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, ששי עם פירש"י.
תהלים: כט-לד.

תניא: והוא בהקדם . . . מד בראשו עכ"ל.

למוד הנגלה, למוד החסידות ועבודה בפעל – כלם כאחד מרחים המה. ולא זו בלבד דאינו שיך לומר שהאחד ידחה או ידחה מפני חברו, אלא אדרבה הם מסייעים זה לזה, וכמאמר "ולא עם הארץ חסיד" – שצריך להיות למוד הנגלה, "איזהו חסיד המתחסד עם קונו", – שצריך להיות למוד החסידות, ותכלית הלמוד הלא הוא העבודה בפעל.

יום
רביעי

יום חמישי

ו אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: לה-לח.

תניא: ולא עוד . . . 68 לעילא הרבה.

משיחות אאמו"ר: עס איז א מעלה נפלאה, וואס דער אויבערשטער ב"ה איז מוכה און מען קריגט א חוש מיט א געשמאק א אידען א טובה טאן, ביז אז יענער ווערט בא אים טייערער ווי ער בא זיך, ווארום אויף זיך קען ער געפינען כמה טעמים פאר וואס עס קומט איהם זאל, ח"ו, זיין ניט גוט, אבער אויף דעם אנדערען איז דאס ניט שיך כלל.

משיחות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: זו מעלה נפלאה, שהקדוש ברוך הוא מוכה, ומשיגים חוש וענג בעשיית טובה ליהודי, עד שהזולת בעיניו יקר יותר משהוא בעיני עצמו. שכן על עצמו יכול הוא למצא כמה נמוקים מדוע מגיע שיהיה לו, חס ושלום, לא טוב, אף על הזולת זה כלל לא שיד.

שבת

ו אדר שני

ה'תש"ג

הפטורה: ותשלם כל המלאכה.
בברכות הפטורה אומרים תמיד: נאמן ורחמן אתה, תשיע ותשמוח.

שיעורים. חומש: פקודי, שביעי עם פירש"י.
תהלים: לה-לח.

תניא: והנה ביאור . . . והמשכיל יבין.

מקבל אצל זקני אנ"ש: ספר התניא הוא לקוטי עצות מה שפנה רבנו הגדול לאנ"ש על יחידות בשנות תק"מ-תק"ן. בקיץ תקנ"ב התחיל לסדר את ספר התניא בצורתו כמו שהוא עתה לפנינו. תקנ"ג – כבר היו העתקות רבות ממנו, ובמשך הזמן נשתבשו, וגם התחילו לזיפו. ומהאי טעמא [=ומסבה זו] נזדרז רבנו למסרו לדפוס. יש נסח אחר: עשרים שנה כתב רבנו את ספרו התניא, ודיק בכל תבה ותבה. בשנת תקנ"ה כבר היה צרוף וזקוק, ואז נתן רשות להעתיקו, וכשרבו ההעתיקות ונשתבשו מסרו לדפוס.

ה"צמח צדק" ספר אשר, בראש השנה הראשונה לחייו - שנת תק"ן - אמר רבנו הגדול דרוש "משביעין אותו תהי צדיק כו'", והוא הוא שלשת פרקים הראשונים של ספר התניא.

יום חמישי

יום ששי

ז אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, ששי עם פירש"י.

תהלים: לט"ג.

תניא: ומקדושה זו . . . מעט מעט.

כל איש בישראל עליו לדעת, כי הוא שליח אדון כל, למען הביא לפעל - בכל מקום שהוא - רצונו יתברך וכונתו בקריאת העולם, שהם להאיר את העולם באור תורה ועבודה, והוא על ידי קיום מצות מעשיות והשרשת מדות טובות.

יום ראשון

ז אדר שני

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקרא, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: לט"ג.

תניא: פרק לו. והנה . . . 90 ואפסי עוד.

אז מען געהט אין גאס דארף מען טראכטען דברי תורה צי אין מחשבה צי אין דבור, דאס ווענדט זיך, צי מען מעג ע"פ דין ריידען דארטען דברי תורה. אבער אז ער געהט און איז נישט פארנומען אין דברי תורה, זאגט איהם דער שטיין אויף וועמען ער טרעט: בולאך (גולם) וואס טרעסטו אויף מיר? מיט וואס ביסטו העכער פאר מיר?

כאשר הולכים ברחוב - צריך להרהר בדברי תורה, או במחשבה או בדבור. הדבר תלוי, אם מתר, על פי דין, לדבר שם דברי תורה. אף אם הוא הולך ואינו עסוק בדברי תורה - מטיחה בו הקב"ה עליה הוא דורך: גלם! מדוע אתה דורך עלי? במה היא עליונותך עלי?

יום שישי

שבת

ח אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, שביעי עם פירש"י.

תהלים: מד"ח.

תניא: פרק כח. ואפילו . . . ממש עמו.

דער אלטער רבי האט אמאל אריינגערופען א יונגערמאן פון דעם מגיד'ס תלמידים, און האט איהם געזאגט - מיט א ניגון, כדרכו - : "איך האב א מצוה פון ולמדתם אותם את בניכם, דו האסט א מצוה פון זון ומפרנס בני ביתו, לאמיר זיך בייטען: איך וועל דיר געבען דו זאלסט קענען מקיים זיין דיין מצוה, און דו לערען מיט מיין זון - דאס איז געווען דער מיטעלער רבי - און האט איהם מבאר געווען סדר הלימוד: דאס ערשטע לערענט מען אותיות א. ב. ג. . . וואס איז אן אלף - א פינטעלע פון אויבען, א פינטעלע פון אונטען, א קו באמצע - דאס איז אן אלף. א קינד מוז וויסען, אז דער אלף פון תורה איז דער יוד פון אויבען דער יוד פון אונטען מיט דעם קו פון אמונה וואס באהעפט זיי. נאך א נוסחא איז דא: "א יוד למעלה דאס איז די נשמה, א איד למטה דאס איז דער גוף, און א קו של יראת שמים באמצע".

רבנו הזקן זמן אליו פעם אברך מתלמידי המגיד, ואמר לו - בנגון, כדרכו - "עלי יש מצות ולמדתם אתם את בניכם", עליה יש מצות לזון ולפרנס בני ביתו, הבה נתחלף: אני אתן לך כדי שתוכל לקיים את המצוה שלך, ואתה למד עם בני - הנה זה אדמו"ר האמצעי, - ובאר לו סדר

הלמוד: ראשית לומדים אותיות א-ב... מהי "אלף"? - נקדה ממעל, נקדה מתחת, קו באמצע - זוהי "אלף". ילד חייב לדעת, שה"אלף" של תורה הוא ה"יוד" שממעל, ה"יוד" שמתחת, עם קו האמונה שמחברים.

ישנה גרסה נוספת: "יוד" למעלה זוהי הנשמה, "יהודי" למטה - זהו הגוף, וקו של יראת שמים באמצע.

ה'תש"ג

ח אדר שני

יום שני

שיעורים. חומש: ויקרא, שני עם פירש"י.

תהלים: מדר"מ.

תניא: והנה תכלית . . . מו במציאות.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב באחד ממכתביו: טובה פעלה אחת מאלף אנוחות. אלקינו חי, ותורה ומצוות נצחיים המה, עזב את האנוחה ושקד בעבודה בפעל ויחנך האלקים.

ה'תש"ג

ט אדר א

יום ראשון

שבת
קודש

שיעורים. חומש: תצוה, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: מט"ד.

תניא: פרק כט. אך . . . לו וגסותן.

אז מען געהט אין גאס און מען טראכט משניות תניא, און מ'זיצט אין קראם (סטאר) מיט א חומש, א תהלים, איז איצט איז דאס טייערער, ווי אין דער צייט, ווען אין גאס (סטריט) איז געווען ליכטיג באור תורה. מ'טאר ניט געהן אין גאס אליבא רקניא, מען דארף האבען תורה, מיט וואס צו געהן אין גאס.

כשהולכים ברחוב וחושבים משניות, תניא, ויושבים בחנות עם חמש, תהלים, הרי עתה זה יקר יותר מכפי שהיה בזמן שהרחוב היה מואר באור תורה. אסור להלך ברחוב "על לב ריקן". יש להצטיד בתורה, עמה יתהלכו ברחוב.

ה'תש"ג

ט אדר שני

יום שלישי

שיעורים. חומש: ויקרא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: מט"ד.

תניא: ולזה נתן . . . מו מהאר"י ז"ל.

בברכת בורא נפשות אומרים על כל מה שבראת - ה'י' בחולם ולא בקמץ.

גדל התשובה להתקשרות, יכול להשביע רק פאשר ילמד מאמרי התסידות שאומר הרב וכותב, כי בראית פנים בלבד לא סגי [=די].

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שבת קודש עמ' ב

עובד, ולא גזר רבי מאיר לאוסרם בהנאה.
דעה נוספת באלו צלמים אסר רבי מאיר: אפר רבף פר חנה
אמר רבי יוחנן, ובעומדין על פתח מדינת שנינו - לא רק באנדרטי
של מלכים אסר רבי מאיר, אלא אסר גם צורות שהעמידו אותם
בפתח העיר, דבר שמעיד על רוב חשיבותם, ומשום כך עבדו להם
במקומו. וגזר גם על צלמים שהוצבו בפתח ערים אחרות, ואסרם
בהנאה, כדי שלא יבואו להתיר גם במקומו.

1 לאחר שהתבארו סברות רבי מאיר וחכמים, מבארת הגמרא,
2 באלו צלמים גזר רבי מאיר לאוסרם בהנאה: אפר רב יחודה אפר
3 שמואל, באנדרטי של מלכים שנינו - הצלמים שאסר רבי מאיר
4 במשנתו, הוקמו לזכרם של מלכים שמתו, שמרוב חביבות
5 המלכים היו עובדים אותם לשם עבודה זרה, ולכן גזר רבי מאיר
6 על צלמים כאלה, אף בשאר מקומות לאוסרם בהנאה, כדי שלא
7 יבואו להתיר את אלה שבמקומו. אבל צלמים אחרים אין אדם

יום ראשון ג' אדר ה'תשע"ח

האם בלולב יש קדושת שביעית?

קדושה. ומדוע התיר הרמב"ם לקנות את הלולב (ומשמע שמותר גם אם חנט בשביעית) משום שהוא כעץ?
וביארנו:

למסקנת הגמרא (שם מ, א) קדושת שביעית חלה רק על דבר ש'הנאתו וביעורו שווה' (כמו אכילה שהדבר מתבצר מהעולם בעת הלעיסה), ועצים אין בהם קדושת שביעית כי סתם עצים עומדים להסקה (והנאה היא מחוס הגחלים לאחר שנתבערו העצים). ואף שיש מיעוט עצי שמן למאור (ו'הנאתו וביעורו שווה' כי האור בא תוך כדי ביעורו) - הרי הם בטלים ברוב עצים העומדים להסקה.

ולפי זה גם לולב שהוא כעץ בטל לשאר העצים ואין בו קדושת שביעית. ולכן, לדעת הרמב"ם גם לולב שחנט בשביעית מותר לקנותו כי אין בו קדושת שביעית. ומה שאמרו בגמרא שמותר לקנות את הלולב כי עיקר גידולו בשישית ולכן אין בו קדושת שביעית - הרי זה משום שמחלוקת תנאים היא ולדעת רבי יוסי נוהגת קדושת שביעית גם בעצים העומדים להסקה, וגם לולב שהוא כעץ חלה עליו קדושת שביעית, וכדי להעמיד את המשנה גם לדעתו מפרשת הגמרא שמדובר בלולב שגדל בשישית.

(נפיק תמריס סוכה מ. א. מרומי שדה שם ע"ב)

הלכות שמיטה ויובל פרק ח, הלכה יא: הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית, נותן לו אתרוג מתנה; ואם לא נתן, מכליע לו דמי אתרוג בדמי הלולב.

הקונה לולב ואתרוג בשביעית מעם הארץ החשוד על השביעית, כיון שעל דמי האתרוג יש קדושת שביעית ואסור למוסרם לעם הארץ (כי יכול להשתמש בהם באופן אסור והרי זה בכלל 'לפני עיור לא תתן מכשול'), יבקש מהמוכר שיתן לו את האתרוג במתנה או שיכליע את דמי האתרוג בדמי הלולב.

וכתב הרשב"ז שאת הלולב מותר לו לקנות כי הוא עץ בעלמא ואין עליו קדושת שביעית. וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (סוכה פ"ג מ"א).

והקשו אחרונים (כפות תמרים, ועוד):

בגמרא (סוכה לט, ב) מבואר ששניהם חנטו בשישית והחילוק בין אתרוג ללולב הוא שבאתרוג הולכים אחר זמן לקיטתו וכיון שנלקט בשביעית, חלה עליו קדושת שביעית, ובלולב הולכים אחר תחילת בקיעת הפרי) וגם אם נקטף בשביעית, לא חלה עליו קדושת שביעית כיון שחנט בשישית ולכן מותר לקנותו מעם הארץ, אבל אם חנט בשביעית חלה עליו

יום שני ד' אדר ה'תשע"ח

חובת ההלוואה סמוך לשביעית בזמן הזה

לכאור שחובת ההלוואה נובעת מהבטחת הברכה. ויתכן שיש בכך השלכה למעשה בנוגע לזמנינו, על פי דברי הסמ"ע (חור"ם ס"ו, ב) שברכת 'וצוית' את ברכתי לכם בשנה השישית' נוהגת רק בזמן שהמצוה מתקיימת מן התורה, אך בזמן הזה שאינה נוהגת אלא מדרבנן אין הברכה חלה. ולפי זה נמצא שבזמן הזה אין איסור להימנע מלהלוות קודם השמיטה שהרי האיסור תקף רק מכוח הברכה. אך ב'ספר החינוך' (מצוה טז) כתב, ששורש מצוה זו הוא כדי 'לחזק בלבנו מידת הנדיבות... ואין נדיב כמלווה מעותיו עם היותו יודע שהזמן קרב להשמיט הלוואתו ולהפסידה ממנו'. כלומר, מטרת המצוה היא לחנך את האדם לנדיבות אפילו אם יגרם לו בענטיה הפסד ולא משום שהוא בטוח שלא יגרם לו הפסד. ולפי זה אין המצוה תלויה בהבטחת ברכת ה' והיא נוהגת אף בזמן הזה.

(נשני גבריאל - שמעית כספים, ע' ו')

הלכות שמיטה ויובל פרק ט, הלכה ל: הוסיף התוב להחזיר ולצוות שלא ימנע אלא יתן, שנאמר: "נתון תתן לו, ולא ירע לבבך בתתך לו"; והבטחת הקדוש ברוך הוא בשכר מצוה זו בעולם הזה, שנאמר: "כי בגלל הדבר הזה, יברכך וגו'".

בדרך כלל אין דרכו של הרמב"ם להביא עניינים שאינם נוגעים להלכה. ולשם מה הזכיר כאן את שכר המצוה? וגם בעצם העניין יש להבין: הרי כלל הוא שאין קבלת שכר מצוות בעולם הזה, ומדוע יצאה מצוה זו מן הכלל והובטחנו לקבל עליה שכר בעולם הזה?

ויש לומר כי הציווי להלוות סמוך לשנת השמיטה, למרות שקיים חשש סביר שהחוב יפקע כשתגיע שנת השמיטה והמלווה יפסיד את כספו, מתבסס על ההבטחה האלוקית שלא יגרם לו נזק מכך, שאם לא כן הרי אין אדם מצווה להפסיד את כספו בחינם. ולכן הזכיר הרמב"ם את השכר,

יום שלישי ה' אדר ה'תשע"ח

עליה לרגל במשכן שילה ונוב וגבעון

לדעת הרמב"ם (דברים יב, ח), כל זמן שלא באו אל המנוחה ואל הנחלה' ('מנוחה זו שילה, נחלה זו ירושלים', זבחם קיט, א) לא היה חיוב לעלות.

וה'פנים יפות' (במדבר כט, לט) כתב שבארבע עשרה השנים שכבשו וחילקו את הארץ, וכן כשהיו בנוב וגבעון, לא היה חיוב לעלות לרגל כי בתורה נאמר "שלוש פעמים בשנה

הלכות בית הבחירה פרק א, הלכה ב: ביוון שנבנו לארץ, העמידו חמשין בגלגל... ומשם באו לשילה... וכשמת עלי - חרב, ובאו לנב... וכשמת שמואל - חרב, ובאו לגבעון... ומנבעון באו לבית העולם.

האם כשהמשכן עמד בשילה, בנוב ובגבעון היה חיוב לעלות לרגל?

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צט

לזו ("אל המנוחה ואל הנחלה" - מנוחה זו שילה, נחלה זו ירושלים), וכמו ששם (בשילה) "עלו שבטים", כך גם בירושלים תהיה מצוה לעלות לרגל.

וה'ק'ן אורה' (זכחים קטז, ב) מדייק מדברי הרמב"ם שחיוב עליה לרגל היה גם קודם שנבנה המקדש בירושלים והמקום המקודש היה במקומות שהעמידו את המשכן. שהרי בהלכה הקודמת כתב "מצות-עשה לעשות בית לה"... וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה", וכאן ממשיך שכשננסו לארץ העמידו את המשכן בגלגל ואחר כך בשילה, ומשם באו לנוב ולגבעון ובהם יש לקיים המצוה לחוגג שלוש פעמים בשנה, בהבאת עולת ראייה ושלמי חגיגה.

יראה... במקום אשר יבחר", היינו בית הבחירה בירושלים. ובמשכן שילה נאמר בספר שמואל (א, א, ג) "ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחוות ולזבוח לה' צבאות בשילה", ופירש רד"ק שעלה "משנה לשנה" (ולא בכל רגל). אך ה'תרגום' ורש"י פירשו ש"היה עולה מזמן מועד למועד", היינו בכל רגל.

וגם הגרי"ז סולובייצ'יק (קול התורה מא, עמ' יא) חילק, שבנוב וגבעון לא נצטוו לעלות לרגל אבל בשילה היתה מצוות עליה לרגל, וראיה מהכתוב (תהלים קכב, ג) "ירושלים הבנויה כעיר שתוכרה לה יחדו". ופירש רש"י: שבית המקדש שיבנה שלמה בירושלים יהיה כמשכן שילה, וכפי שדימה הכתוב זו

סידור השולחן בבית המקדש יום רביעי ו' אדר ה'תשע"ח

שהשולחנות מצפון לדרום, היו מסודרים לאורך עשר אמות בצפון ההיכל בשתי שורות של חמשה שולחנות כל אחת (אורך השולחן שתי אמות ושולחן של משה היה בין שתי השורות). וכיון שהשולחנות מילאו את השורה עד הכותל הצפוני ולא היה מעבר לכהנים, לא היה אפשר לסדר את לחם הפנים על כל השולחנות וסידורו רק על השולחן של משה (כדעת רבי יוסי בר יהודה).

ולפי זה יש לומר: רבי לומד את צורת סידור השולחנות מצורת הנחת המנורה (ממזרח למערב) כי הוא יכול לסבור כדעה שסידרו את לחם הפנים רק על שולחנו של משה ואפשר לסדר את השולחנות מצפון לדרום. ולכן הוצרך ללמוד ממנורה שגם השולחנות סודרו ממזרח למערב. אבל הרמב"ם סובר כמשמעות הגמרא שסידור לחם הפנים היה על כל השולחנות (כדעת רבי אלעזר בן שמוע) ואין צורך ללמוד את סידור השולחנות מהנחת המנורה, כי אף אם היתה מונחת מצפון לדרום - השולחנות שעל כולם סידרו את לחם הפנים, לא יכלו להיות מצפון לדרום אלא רק ממזרח למערב. והו' שכתב הרמב"ם שהמנורה מצפון לדרום ואילו השולחן ממזרח למערב.

הלכות בית הבחירה פרק ג, הלכה יב: הַשְּׁלָחַן - הָיָה אֲרָבֹה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי שֹׁפֵט, וְהָיָה שֵׁשׁ טַפָּחִים; וְהָיָה מִנֶּח אֲרָבֹה לְאֹהֶל הַכֹּהֵן וְהָיָה לְרֹחֵב הַכֹּהֵן... וְכֵן גִּדְּוֹת הַמִּנְחָה הָיוּ כִּנְגֹד רֹחֵב הַכֹּהֵן, בֵּין הַצָּפוֹן וְהַדְּרוֹם.

נחלקו תנאים בצורת סידור השולחן והמנורה (מנחות צח, ב): לדעת רבי נסדרו ממזרח למערב (לאורך ההיכל) ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון נסדרו מצפון לדרום (לרוחב ההיכל).

והקשו אחרונים (לחם משנה הל' תו"מ פ"ה ה"ד. נודע ביהודה א"ח מהדור"ט ס' קכב):

הרמב"ם פסק שהמנורה היתה מצפון לדרום כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, ואם כן איך כתב שהשולחן היה לאורך הבית ממזרח למערב כדעת רבי, והרי את צורת סידור השולחן לומדים מסידור המנורה (מנחות שם) ואם המנורה עומדת באופן שהנורות הן בין צפון לדרום (כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון), גם סידור השולחן צריך להיות כך? ומבאר ה'נודע ביהודה':

בבית המקדש הראשון היו, מלבד השולחן שעשה משה, עשרה שולחנות שעשה שלמה המלך (שם). וכתבו התוספות (שם ד"ה תרי) על פי הירושלמי (שקלים יא, ב) כי לדעה

הקרבנות קרבנות בזמן הזה יום חמישי ז' אדר ה'תשע"ח

קיים (הל' שקלים פ"א ה"ח) הרי בזמננו אין אפשרות להקריב קרבנות ציבור. ולפי זה אין מניעה להקריב בזמן הזה קרבן פסח שאינו בא משקלי ציבור.

אך ב'מקדש מלך' (להגרצ' פפנק, עמ' קנ) העיר: שנינו (מנחות מט, א) שאין מחנכים את המזבח אלא בתמיד של שחר, וכיון שבזמן הזה אין מקריבים קרבן תמיד שהוא קרבן ציבור, לא תיתכן גם הקרבת הפסח.

ב. קרבן הוא 'לשם ריח ולשם ניוח' - "נחת רוח לפני הקב"ה שאמר ונעשה רצונו" (זכחים מוב, ורש"י שם). והנה, האמור בהלכה זו שקדושת המקדש לא בטלה (ו"מקריבין אף על פי שאין שם בית") נלמד מהפסוק "והשימותי את מקדשיכם" (ויקרא כו, לא) - "אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים", ובהמשך הפסוק אומר הקב"ה "ולא אריח בריח ניוחכם",

הלכות בית הבחירה פרק ו, הלכות טו"ז: לְפִיכָהּ מִקְרִיבִין הַקִּרְבָּנוֹת בְּלֹן אֶף עַל פִּי שְׂאִין שֵׁם בֵּית מִצִּי... שֶׁקֶדְשָׁהּ רִאשׁוֹנָה קִדְשָׁתָהּ לְעֵתִי לְבֹא, וּבְקִדְשָׁתָהּ שְׂאֵר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל... לֹא קִדְשָׁהּ לְעֵתִי לְבֹא?.

בספר 'כפתור ופרח' (פרק ו) הביא שבשנת שבע עשרה לאלף השביעי רצה רבינו חננאל מפאריש לבוא לירושלים להקריב קרבן פסח ושאר קרבנות ציבור, ואף שכולנו טמאים טומאת מת, הרי קרבן ציבור דוחה את הטומאה. והאחרונים העלו כמה נימוקים מדוע אי אפשר להקריב קרבנות ציבור בזמנינו:

א. ה'שאלת יעבץ' (ח"א סי' פט) וה'חתם סופר' (יור"ד סי' רלז) כתבו: קרבנות ציבור נקנים מהשקלים שהשתתפו בהם כל ישראל, וכיון שהשקלים נוהגים רק בזמן שבית המקדש היה

ביאת המקדש פ"ד הט"ו) הלוּבש שמונה בגדים ובבגדי כהונה צריך להיות חוט תכלת ושנינו בתוספתא (מנחות פ"ו) שהתכלת מעכבת. וכבר כתב הר"ף (הל' ציצית סי' רעג) שמימות הגאונים אין לנו תכלת וממילא אי אפשר להקריב בזמן הזה (שאילת דוד ח"א, דרישת ציון וירושלים. מקדש מלך עמ' קח).

ומזה לומדים שאין להקריב לאחר החורבן כי חסר התנאי 'לריח ניחוח', וההלכה "מקריבין אע"פ שאין בית" מתקיימת כאשר הקב"ה מצוה לבנותו ועדיין לא נגמרה הבניה, ולכן בימי עזרא הקריבו בטרם נבנה הבית (בנין ציון סי' א).
ג. כיון שטומאה לא הותרה בציבור אלא דחוויה, צריך להיות ריצוי ציץ, והציץ מרצה רק על מצח כהן גדול (הל'

יום שישי ח' אדר ה'תשע"ח

ייחודם של מלכי בית דוד

ולכן הזכיר דווקא כאן את הפרט של 'להודיע לכל שזהו מלך לבדו', כי טעם זה שייך רק במלכי בית דוד.
וטעם הדבר:

את ייחודם של מלכי בית דוד, מגדיר הרמב"ם בספר המצוות (ל"ח סבב): "בפירוש אמרו כתר מלכות זכה בו דוד, וכן זרעו אחריו עד סוף כל הדורות... וכל שהוא מזולת הזרע הנכבד הזה לענין מלכות נקרא נכרי".

כלומר: אף שבזמנים מסוימים אפשר שיתמנה מלך, על פי ציווי ה', משאר שבטי ישראל, גם אז 'כתר מלכות' שייך רק לדוד ובניו ומלכותו של המלך השני טפילה.

וזהו שכתב הרמב"ם לגבי מלכי בית דוד, שכאשר מתעוררת מחלוקת על המלכות צריך למשוך אותו בשמן המשחה 'כדי לסלק המחלוקת, ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו, הוא הענין המיוחד של מלכי בית דוד והוא לבדו המלך האמתי, אף כאשר יש מלך משאר השבטים.

(לקוטי שיחות כה עמ' 109 ואילך)

הלכות כלי המקדש פרק א, הלכה יא: ואין מושחין מלך בן מלך - שהמלכות ירשה למלך לעולם... ואם היתה שם מחלוקת - מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזה הוא המלך לבדו.

הלכה זו מופיעה גם בהלכות מלכים (סוף פרק א), אך כאן כותב הרמב"ם שהמשיחה נעשית כדי "לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו", ואילו בהלכות מלכים הזכיר רק "לסלק המחלוקת" ולא את הפרט השני.

ולכאורה צריך ביאור: הרי מקומו העיקרי של דין זה הוא בהלכות מלכים וכאן מוזכר רק כבדרך אגב בין דיני שמן המשחה המשמש גם למשיחת המלך, ומדוע אם כן הזכיר הרמב"ם את שני הפרטים דווקא כאן ולא בהלכות מלכים? והביאור:

לעיל (הלכה י) כתב הרמב"ם שאין מושחים בשמן המשחה אלא מלכי בית דוד ונמצא שהלכות אלו עוסקות רק במלכי בית דוד, בשונה מהלכות מלכים העוסקות גם במלכי ישראל.

שבת קודש ט' אדר ה'תשע"ח

שירת הלויים - בפה או בכלי?

מכה לפני המזבח... וחליל של קרבן עבודה הוא ודוחה את השבת, ואין זה מתאים לדבריו כאן שעיקר השירה היא בפה ולא בכלי?
והביאור:

אף שעיקר השירה בפה, הנגינה בכלי מוסיפה לנעימות השירה, ולכן נחשבת כצורך 'עבודה' שלא גזרו בו שבות, ובשמחת בית השואבה לא התירו, כיון שהיו שם הרבה כלי נגינה ויש יותר מקום לחשוש שאחד הכלים יתקלקל. וכן כתבו התוספות (שם ד"ה ורבנן): "לפי שהיה שם רוב כלי שיר, חלילים כינורת מצלתיים, צריכים לתקן תדיר, גזור בהו טפ"י".
וה'ערוך לנר' ביאר:

לדעת הרמב"ם כל ימות השנה היו מנגנים בכלי שיר (להלן ה"ה), ועם זאת "עיקר השירה היא עבודתם בפה" והנגינה בכלי שיר אינה דוחה את השבת, אבל בשנים עשר יום המיוחדים ש'יחיד גומר בהן את ההלל' (ערכין שם), החליל שניגנו בו לפני המזבח הוא 'חליל של קרבן', 'וחליל של קרבן עבודה הוא ודוחה את השבת' (להלן ה"ו).

הלכות כלי המקדש פרק ג, הלכה ג: ואין אומרים שירה אלא בפה, בלא כלי; שעקר השירה שהיא עבודתם - בפה. ואחרים היו עומדים שם, מנגנים בכלי שיר.

החליל שהיו מנגנים בו לפני המזבח, דוחה את השבת (סוכה ג, ב) ומבאר רבי ירמיה בר אבא (שם נא, א): ב'שיר של קרבן', היינו בשנים עשר יום בשנה שבהם היחיד גומר את ההלל והלויים היו שרים את ההלל ומנגנים בחליל בעת ניסוך היין לקרבן התמיד (רש"י שם. וראה ערכין י, א) - לדברי הכל 'עבודה' היא ודוחה את השבת, אבל הנגינה בשמחת בית השואבה לדעת חכמים אינה דוחה את השבת (כדין השמעת כלי שיר בשבת ויום טוב, שאסורה חכמים שמה יתקלקל אחד מכלי השיר ויבואו לתקנו).

ומבואר בגמרא שלדעה זו עיקר השירה בכלי ולכן היא 'עבודה' ודוחה את השבת וכמו ש'תמיד דוחה שבת - שיר שלו נמי דוחה שבת' (רש"י שם ד"ה עיקר), אבל נגינת הכלים בשמחת בית השואבה אינה 'עבודה' ואינה דוחה את השבת. והקשו אחרונים (לחם משנה הל' לולב פ"ח ה"ג, ועוד):
להלן (בה"ז) כתב הרמב"ם "בשנים עשר יום בשנה החליל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ג' אדר - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קא
מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ג'ט' אדר תשע"ח

15 אֶכְסְרָה¹⁷, לְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא הַפֶּקֶר¹⁸ וְלִזְקַח הַדְּמִים
16 לְקִנּוּת בֶּהֱן אֶחָד.

(15) באופן המותר, המבואר למעלה בהלכות א"ב.
(16) כלומר, שלא ייראה. (17) כלומר, לפי האומד.
(18) כלומר, זכה בו מן ההפקר ואינו כסוחר בהם אלא זכה בהם לאלולם, ועתה רוצה למכרם ולקנות בדמיהם מאכל אחר.

17 ד. וְאוֹגֵד¹⁹ דְּכָרִים שֶׁדִּרְכָן לְהֶאָגֵד לְבֵית לְמֹכֵר בְּשֹׁק
18 אֶכְסְרָה, כְּדֶרֶךְ שְׁאוּגְדִין לְהֵבִיא לְבֵית²⁰, לֹא כְּדֶרֶךְ
19 שְׁאוּגְדִין לְשֹׁק²¹, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּמוֹכֵר בְּצִמְצוּם²².
20 וְדְכָרִים שֶׁאֵין דִּרְכָן לְהֶאָגֵד אֶלָּא לְשֹׁק - לֹא יֵאָגֵד
21 אוֹתָן.

(19) כבית הלל שאמרו: "את שדרכו לאגוד בבית אוגדין אותו בשוק. ומפרש רבינו שלא הותר אלא כדרך האגוד שבבית. והראב"ד מתיר גם כדרך שאוגד לשוק, כיוון שדרכו לאגוד גם לבית. (20) שאין מדקדקים בו. (21) שמדקדקים בו. (22) כלומר, אם אוגדו כאגוד שבשוק, בדקדוק, הרי זה נראה כעומד למכור בצמצום ולא אכסרה.

22 ה. פְּרוֹת חוּצָה לְאַרְץ שֶׁנִּכְנְסוּ לְאַרְץ - לֹא יִהְיוּ
23 נִמְכָּרִים בְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן, אֶלָּא בְּפְרוֹת
24 הָאֶרֶץ אֶכְסְרָה²³. וְאֵם הִיוּ נִכְרִין שֶׁהֵם מְחוּצָה לְאַרְץ
25 - מִתָּר.

(23) שהרואה אינו מבחין שהפירות הם מחוץ לארץ, ואומר שהלה סוחר בפירות שביעית.

26 ו. חֹמֶר בְּשִׁבְעִיּוֹת מִבְּהֶקְדֵּשׁ: שֶׁהַפּוֹדֶה אֶת הַהֶקְדֵּשׁ
27 - יֵצֵא הַקֹּדֶשׁ לְחִלְדִּין וְיִתְפָּשׂוּ הַדְּמִים תַּחְתּוֹ;
28 וְהַשְּׁבִיעִיּוֹת אֵינָהּ בֶּן, אֶלָּא הַמּוֹכֵר פְּרוֹת שְׁבִיעִיּוֹת -
29 יִתְפָּשׂוּ הַדְּמִים וְיִעָשׂוּ כְּפְרוֹת שְׁבִיעִיּוֹת, וְהַפְּרוֹת עֲצָמָן
30 לֹא נִתְחַלְלוּ וְנִעָשׂוּ כְּפְרוֹת שְׁאֵר שָׁנִים²⁴. שְׁנֵאמַר בָּהּ:
31 תִּהְיֶה - בְּהוֹיָתָה תִּהְיֶה לְעוֹלָם; וְלִפִּי שְׁנִקְרָאת קֹדֶשׁ
32 - תּוֹפְשֵׁת דְּמִיָּה. נִמְצְאָתָה אוֹמֵר: הָאֶחָדוֹן נִתְפָּשׁ
33 בְּשִׁבְעִיּוֹת, וְהַפְּרִי עֲצָמוֹ הוּא כְּמוֹ שֶׁהִיָּה.

(24) כלומר, לא נעשו חולין כפירות של שאר השנים.

34 ז. כִּיצַד? לָקַח בְּפְרוֹת שְׁבִיעִיּוֹת אוֹ בְּדְמִיָּהּ בְּשֹׁר -
35 נִעָשֶׂה הַבְּשֹׁר כְּאוֹתָן הַפְּרוֹת²⁵, וְאוֹכְלוֹ בְּפְרוֹת
36 שְׁבִיעִיּוֹת, וְצִרְיָה לְבַעַר אוֹתָן בְּשַׁעַת בְּעוֹר הַשְּׁבִיעִיּוֹת.
37 לָקַח בְּאוֹתוֹ בְּשֹׁר אוֹ בְּדְמִיָּה דְּגִיָּם - יֵצֵא הַבְּשֹׁר²⁶
38 וְנִתְפָּשׂוּ הַדְּגִיָּם. לָקַח בְּדְגִיָּם אוֹ בְּדְמִיָּהּ שָׁמֶן - יֵצֵא
39 דְּגִיָּם²⁷ וְנִתְפָּשׂוּ שָׁמֶן. לָקַח בְּשָׁמֶן אוֹ בְּדְמִיָּה דְּבֶשׂ -
40 יֵצֵא שָׁמֶן וְנִתְפָּשׂוּ דְּבֶשׂ. וְצִרְיָה לְבַעַר הַפְּרוֹת
41 הָרֵאשׁוֹנוֹת עִם הַדְּבֶשׂ הָאֶחָדוֹן, כְּדֶרֶךְ שְׁמִכְעִירִין

יום ראשון ג' אדר ה'תשע"ח

הלכות שמיטה ויובל

פָּרָק שְׁשִׁי

(1) יבאר שאין עושין סחורה בפירות שביעית. ואם מכר מעט, מה דין הפירות והמעוט. ודין אין מוכרין פירות שביעית. פירות חו"ל שנכנסו לארץ ודין חומר בשביעית מבהקדש. ואיך שביעית מתחללת. ודין דמי שביעית אם פורעין מהם את החוב. החמרים העושין בפירות שביעית מלאכה האסורה. הלוקח מהנחתום ככר בפונדיון, ואם אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה.

1 א. אֵין עוֹשִׂין סְחוּרָה בְּפְרוֹת שְׁבִיעִיּוֹת². וְאֵם רָצָה
2 לְמֹכֵר מְעַט מִפְּרוֹת שְׁבִיעִיּוֹת - מוֹכֵר³. וְאוֹתָן הַדְּמִים
3 הָרִי הֵן בְּפְרוֹת שְׁבִיעִיּוֹת⁴, וְלִזְקַח בֶּהֱן מֵאֶכְלָה⁵ וְיֵאָכֵל
4 בְּקִדְשֵׁת שְׁבִיעִיּוֹת⁶; וְאוֹתוֹ הַפְּרִי הַנִּמְכָּר הָרִי הוּא
5 בְּקִדְשָׁתוֹ כְּשֶׁהִיָּה.

(2) שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". "לאכלה ולא לסחורה". (3) שמכירה מועטה אינה נקראת סחורה. ולענין קניית פירות שביעית מעט הארץ אמרו שאין לוקחים ממנו יותר ממזון שלוש סעודות. ולמדו משם, שגם כאן באיסור סחורה, שיעור המעט שהוא מותר, הוא מזון שלוש סעודות. (4) שנאמר "כי יובל היא קודש תהיה לכם" - מה קודש תופס את דמיו ואסור אף שביעית (ויובל) תופסת את דמיה ואסורה. (5) לאדם. (6) לאכלה ולא לדברים אחרים.

6 ב. לֹא יִהְיֶה לִזְקַח⁷ יִרְקוֹת שְׂדֵה⁸ וּמוֹכֵר⁹. וְלֹא יִצָּבַע
7 מִקְּלָפִי שְׁבִיעִיּוֹת¹⁰ בְּשֹׁכֵר, מִפְּנֵי שֶׁזֶה עוֹשֶׂה סְחוּרָה
8 בְּפְרוֹת שְׁבִיעִיּוֹת. לָקַח יִרְקוֹת לְאָכֵל וְהוֹתִיר - מִתָּר
9 לְמֹכֵר הַמּוֹתֵר¹¹, וְהַדְּמִים שְׁבִיעִיּוֹת. וְכֵן אֵם לָקַח
10 יִרְקוֹת לְעֲצָמוֹ¹² וְלָקַח מֶהֱן בְּנוֹ¹³ אוֹ בֶּן בְּתוֹ וּמֹכֵר -
11 הָרִי זֶה מִתָּר¹⁴, וְהַדְּמִים דְּמִי שְׁבִיעִיּוֹת.

(7) היינו לוקט. (8) כלומר, שגדלו מאליהם בשדה בור, שאין בהם איסור ספיחים. (9) כלומר, לא ילקוט על דעת למכור. (10) הראויים לצביעה, שחלה עליהם קדושת שביעית. (11) שהרי לא לקח על דעת למכור, וניכרים הדברים שלקטם לאכילה, שהרי אכל מהם, ואינו מוכר אלא מה שהותיר. (12) לא על דעת למכור. (13) לפני שהתחיל לאלולם, באופן שהוא עצמו אסור למכרם. (14) "שם יקח הבן ממה שאסף אביו ומכרו, אין עליו חובה בזה". שלעולם אין איסור סחורה אלא כשהמלקט עצמו מוכר.

12 ג. כְּשִׁמּוֹכְרִין¹⁵ פְּרוֹת שְׁבִיעִיּוֹת - אֵין מוֹכְרִין אוֹתָן
13 לֹא בְּמִדָּה וְלֹא בְּמִשְׁקָל וְלֹא בְּמִנְיָן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה¹⁶
14 כְּסוֹחֵר פְּרוֹת בְּשִׁבְעִיּוֹת. אֶלָּא מוֹכֵר מְעַט שְׁמוֹכֵר

מה שהוא שווה הדבר ההוא ויקנה בו פירות, בלבד פירות שביעית ויאכלם בקדושת שביעית". (43) שלא ניתנה שביעית אלא לסיכת האדם בלבד.

יא. אין נותנין מהן⁴⁴ לא לפלגן⁴⁵ ולא לספר ולא²⁰ לספן ולא לשאר האמנין⁴⁶; אבל נותן הוא למי²¹ שדולה מים מן הפור להשקותו מים. ומפר לתן²² מפרות שביעית או מדמיהן לאמנין מתנת חנם⁴⁷.

(44) מדמי שביעית. (45) "בעל המרחץ". (46) שאין קונים בהם אלא דבר מאכל. (47) שהרי זה כגמילות חסד. וצריך להודיעם שהדמים של שביעית. ואף על פי שהאומנין יכירו לו טובה עבור כך, הרי אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה.

יב. האומר לפועל: הא לך אפר זה ולקט לי ירק⁴⁸ היום - שקרו מחר, ואינו כדמי שביעית⁴⁹, אלא מוציאו בכל מה שירצה⁵⁰. ולא קנסו הפועל להיות שקרו כדמי שביעית⁵¹. ואם אפר לו: לקט לי בירק⁵² היום ירק - הרי זה כדמי שביעית⁵³, ואינו מוציאו אלא באכילה ושתייה כפרות שביעית.

(48) ירק של שביעית, ובאופן שאינו אסור מטעם ספיחין. (49) שהאיסור אינו אלא "שכר רגלו", כלומר, שכר טרחתו ללקט את הירק. (50) ולא רק באכילה ושתייה, לפי שאין בו קדושת שביעית. (51) כדרך שקנסו בחמרים כבהלכה הסמוכה. (52) באיסור. (53) "שהרי זה כאומר לו תן לי בדינר זה ירק, והרי זה כמוכר פירות שביעית".

יג. החמרים העושים כפרות שביעית מלאכת שביעית האסורה, כגון שהביאו יותר מדאי⁵⁴ - הרי שקרן כדמי שביעית⁵⁵. ודבר זה קנס להם. ומפני⁵⁶ מה קנסו בשכר החמרים ולא קנסו בשכר הפועל? מפני ששקרו מעט לא קנסו בו, משום כדי חייו⁵⁶.

(54) כלומר, יותר מחמשה כדי שמן וחמשה עשר כדי יין. (55) כלומר, אפילו אמר להם: הא לכם סך פלוני ולקטו לי ירק היום, שבאופן שכזה אצל פועל אין שכרו כדמי שביעית. (56) כלומר, ששכרו של הפועל אינו אלא כדי חייו, אבל שכרם של החמרים גדול ביותר.

יד. הלוקח מן הנחתום כפר בפונדיון, ואמר לו בשעת לקיחה: כשאלקט ירקות שדה⁵⁷ אביא לך ביום⁵⁸ - הרי זה מחר, ואותו הכפר הרי הוא כפרות שביעית⁵⁹. ואם לקח ממנו סתם⁶⁰ - לא ישלם לו מדמי שביעית⁶¹, שאין פורעין חוב מהן⁶².

(57) של שביעית. וכאן כתב "ירקות", שאפילו בפירות שביעית עצמם, מותר. (58) בכיכר. (59) שהרי הוא חליפי שביעית. והר"ש שם פירש על פי הירושלמי, ששניהם נותנים זה לזה מתנות חנם. (60) מבלי לומר לו בשעת לקיחה "אביא לך ביום", כנ"ל. (61) וכל שכן מפירות שביעית עצמן. (62) שכיוון שלקח סתם, נתחייב לו מעות, וכשנותן לו דמי שביעית, נמצא פורע חובו בהן.

1 פרות שביעית. ואין עושין משניהם מלוגמא ולא
2 מפסדין אותן, כשאמר פרות שביעית.

(25) או כדמיהם. (26) לחולין. (27) או דמיהם.

3 ח. אין שביעית²⁸ מתחללת אלא על דרך מקח²⁹.
4 במה דברים אמורים? בפרי ראשון; אבל בפרי
5 שני³⁰ - מתחלל בין דרך מקח בין דרך חלול.

(28) כלומר, פירות שביעית עצמם. (29) למדו כן ממה שהסמיכה התורה פרשת שביעית ויובל לפסוק "וכי תמכרו ממכר" להורות כי אינם מתחללים אלא דרך מכר. (30) בדמי שביעית.

6 ט. וכשמתחללין פרי הנלקח שנית³¹ - אין מתחללין
7 אותו על בהמה חיה ועוף חיים, שמה ינחם³².
8 ויגדל מהם עדרים³³. ואין צריך לומר שביעית
9 עצמה³⁴. אבל מתחללין אותן הפירות על השחוטטים³⁵.

(31) כלומר, פרי שני. (32) ולא יבערם בשעת הביעור. (33) בהלכות מעשר שני שם כתב רבינו, שאם חילל לא קנה מעשר. ופשוט שהוא הדין כאן לענין שביעית. ונראה שחכמים הפקיעו הקדושה מכח "הפקר בית דין הפקר". (34) [כלומר: אם אמרו בפרי שני, שאין מחללים אותו על בהמה חיה, ואף בדעבד אינו מחולל, והקדושה נשארה על הפרי השני, ונמצא שחכמים עשו כאן שתי פעולות: הפקיעו הקדושה מהבהמה, והטילו הקדושה על הפרי, שהרי מן הדין יצא הפרי ונכנסה הבהמה - מכל שכן בפרי ראשון, שאינו יוצא לעולם מקדושתו, שוודאי לא נתפסה שום קדושה על הבהמה החיה, שהרי אין כאן צורך אלא בפעולה אחת, והיא: הפקעת הקדושה מהבהמה]. (35) כיוון שלא שייך כאן החשש הנ"ל.

10 י. דמי שביעית - אין פורעין מהם את החוב³⁶, ואין
11 עושין בהן שושבינות, ואין משלמין מהן
12 תגמולין³⁷. ואין פוסקין מהן צדקה לעניים בבית
13 הכנסת³⁸; אבל משלחין מהן דברים של גמילות
14 חסדים. וצריך להודיע³⁹. וכן אין לוקחין מהם
15 עבדים וקרקעות ובהמה טמאה⁴⁰. ואם לקח - יאכל
16 כנגדן, כדרך שעושה במעשר שני. ואין מביאין
17 מהן קניינים⁴¹ וזבות ויולדות וחסאות ואשמות.
18 ואם הביא - יאכל כנגדן⁴². ואין סכים פלים ועורות
19 בשמן של שביעית⁴³. ואם סף - יאכל כנגדן.

(36) שהרי הוא כעושה בהם סחורה. (37) כלומר, תשלום ותגמול עבור טובה שעשה לו חברו. (38) אין נותנים את דמי השביעית עבור מה שהתחייב לעניים בבית הכנסת, כיוון שזה כפורע חובו בדמי שביעית, שהרי מן הסתם התחייב לשלם מעות חולין. (39) למקבל המתנה, כדי שינהג בפירות קדושת שביעית. ועוד, כדי שלא יחזיק לו טובה ביותר עבור זה. (40) שאין לוקחים בדמי שביעית אלא דבר מאכל. (41) "הם שתי תורים או שני בני יונה שחייבים בהם אלו מחוסרי כפרה". (42) "שיוציא מממונו

טו. אוֹכְלִין פְּרוֹת שְׂבִיעִית בְּטוֹכָה⁶³ וְשָׁלָא בְּטוֹכָה⁶⁴.
 בְּטוֹכָה פִּיצֵד? שִׁיתָן לוֹ פְּרוֹת שְׂבִיעִית כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה
 עֲמוֹ טוֹכָה שְׁתָּנָן לוֹ, אוֹ שִׁכְנִיסוֹ לְגִנְתּוֹ לְאָכַל כְּמוֹ
 שֶׁעָשָׂה לוֹ טוֹכָה. וְכִי שְׁתָּנָנוּ לוֹ פְּרוֹת שְׂבִיעִית
 בְּמִתְנָה אוֹ שְׁנָפְלוּ לוֹ בִּירְשָׁה⁶⁵ - הֲרִי זֶה אוֹכְלָם
 כְּדֶרֶךְ שְׁאוּכָל פְּרוֹת שְׁאוּסָף אוֹתָן הוּא בְּעַצְמוֹ מִן
 הַשְּׂדֶה⁶⁶.

(63) ומותר לעשות כן אף על פי שיכיר לו טובה עבור הפירות שנתן לו, שאין זו נקראת סחורה בפירות שביעית. (64) השמיענו בזה להוציא מדברי ר' יהודה אליבא דבית הלל שאין אוכלין אלא בטובה, שלא יתרגל להיכנס לשדה חבירו שלא מדעתו - השמיענו שאין לחשוש לכך. (65) והרואה חושב שנתנו לו במתנה. (66) במשנה שם: "רבי אליעזר אומר יינתנו לאוכליהן", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שר' אליעזר סובר כבית שמאי שאין אוכלים פירות שביעית בטובה, ולפיכך אמר: "יינתנו לאוכליהן", ש"לא יתייחד לבדו באכילתן מפני שיהיה אוכל בטובה" (כלומר, יחזיק טובה למי שנתנם לו), וגם חכמים החולקים עליו אמרו לו לפי שיטתו, אבל לפי מה שאנו פוסקים כבית הלל שאוכלים פירות שביעית בטובה, אוכלם כדרך שאוכל פירות שאוסף אותם הוא בעצמו מן השדה.

פֶּרֶק שְׂבִיעִי

(1) יבאר שפירות שביעית אין אוכלין מהן אלא כל זמן שאותו המין מצוי, בשדה. אילן שעושה פירות ב' פעמים בשנה. ואם מבערין הדמים. ג' ארצות לביעור וששלתן חשובות כאחת לקצת פירות. המוליך פירות ממקום שכלו למקום שלא כלו. אי זהו שעת הביעור לעלין. עד מתי יהיה אדם מלקט עשבים לחים בשביעית. הקטף אין לו שביעית, והכובש ורד שביעית בשמן ששית.

א. פְּרוֹת שְׂבִיעִית - אֵין אוֹכְלִין מִהֶן אֶלָּא כָּל זְמַן
 שְׁאוֹתוֹ הַמִּין³ מְצוּי בַּשְּׂדֶה. שְׁנֹאמַר: וְלִבְהִמְתָּךְ
 וְלַחֲיָה אֲשֶׁר בְּאַרְצָךְ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאָכַל; כָּל
 זְמַן שֶׁחֲיָה אוֹכְלֶת מִמֵּין זֶה מִן הַשְּׂדֶה - אֵתָּה אוֹכֵל⁴
 מִמֶּה שְׂפִיכָתָה; כָּלָה לַחֲיָה מִן הַשְּׂדֶה - חֵיב לְבַעַר
 אוֹתוֹ הַמִּין מִן הַבֵּית. וְזֶהוּ בְּעוֹר⁵ שֶׁל פְּרוֹת שְׂבִיעִית.

(2) ספרא פרשת בהר (פרק א הלכה ח). וראה בפסחים נב: (3) ראה להלן הלכה ד. (4) בבבלי (פסחים נב: תענית ו: ונדה נא:): אמרו "האכל לבהמתך", הרי שהמדובר באוכלי בהמה, שהרי אוכלי אדם אין מאכילים אותם לבהמה (למעלה פ"ה הלכה ה). וראה במעשה רוקח. אבל בספרא (שם) אמרו: "ולבהמתך ולחיה, מה תלמוד לומר, ומה אם חיה שאינה ברשותך, הרי היא אוכלת, בהמה שהיא ברשותך אינו דין שתאכל. ומה אם חיה שאינה ברשותך, הרי היא אוכלת, בהמה שהיא ברשותך אינו דין שתאכל, אילו כן הייתי אומר יכנסו לבהמה ותהא אוכלת לעולם, (ו)מה אני מקיים ביעור פירות שביעית, בפירות אדם, אבל בהמה תהיה אוכלת לעולם, וכשהוא אומר ולבהמתך ולחיה, מקיש בהמה לחיה, כל זמן שחיה אוכלת בשדה,

בהמה אוכלת בבית. כלה לחיה שבשדה, כלה לבהמתך שבבית" (סוף הבריייתא גם בירושלמי שביעית פ"ט הלכה ב), הרי שפשוטו של מקרא באדם ובאוכלי אדם, ונראה שלמדו כן מהמשך הפסוקים שם: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול", ודרשו כן: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וגו' ולחיה אשר בארצך", אם החיה אוכלת בשדה, אתה אוכל בבית. ואם לאו, אינך אוכל (ומכאן שאף-על-פי שאין מאכילים אוכלי אדם לבהמה - אם הלכה מאיליה, אין חייבים להחזירה (למעלה פ"ה שם), לפי שפשוטו הכתוב היא באוכלי אדם, ואף-על-פי-כן החיה אוכלת, ורק מתור המלה "ולבהמתך", דרשו איסור גם לבהמה, כלומר, לאוכלי בהמה. ולכן כתב רבינו להלן (הלכה ו:): "וכשם שמבער אוכלי אדם, כך מבער אוכלי בהמה", לפי שעיקר הכתוב באוכלי אדם, כנ"ל. (5) הנזכר בשביעית פ"ט משנה ב, ועיין שם בפירוש המשנה.

ב. פִּיצֵד? הֲרִי שֶׁהָיוּ לוֹ גִּרְוָרוֹת⁶ שְׂבִיעִית בְּתוֹךְ
 בֵּיתוֹ - אוֹכֵל מִהֶן כָּל זְמַן שֶׁהִתְאָנִים בְּאֵילָנוֹת
 בַּשְּׂדֶה; כָּלוּ הַתְּאֵנִים מִן הַשְּׂדֶה⁷ - אֲסוּר לְאָכַל
 מֵאוֹתָן שְׂפִיכָתָה, אֶלָּא מִבְּעַר אוֹתָן⁸.

(6) תאנים מיובשות. (7) ראה להלן הלכה יא, שזמנם בחנוכה. (8) כבהלכה הסמוכה.

ג. הָיוּ⁹ לוֹ פְּרוֹת מְרִבִּין¹⁰ - מִחֻלְקֵן מְזוֹן שְׁלֹשׁ
 סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד¹¹. וְאֲסוּר לְאָכַל אַחֵר הַבְּעוֹר
 בֵּין לְעֵנִיִּים בֵּין לְעֵשִׂירִים¹². וְאִם לֹא מֵצֵא אוֹכְלִין
 בַּשְּׂעֵת הַבְּעוֹר - שׁוֹרֵף בָּאֵשׁ¹³ אוֹ מְשַׁלֵּי לֵּים הַמְּלַח
 וּמֵאֲבָדֵן לְכָל דָּבָר שְׂמֵאֲבָד.

(9) שביעית שם משנה ח. (10) שאינו יכול לאכלם בעצמו. והמדובר ביום האחרון שלפני זמן הביעור, ראה להלן. (11) שהרי המדובר ביום האחרון, שאין סיפק בידם לאכול יותר משלש סעודות. (12) במשנה שם: "ועניים אוכלין אחר הביעור, אבל לא עשירים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, אחד עניים ואחד עשירים, אוכלין אחר הביעור". ולפני רבינו היתה הגירסא בדברי רבי יוסי, שהלכה כמותו, "אין אוכלין אחר הביעור". וכן נראה מפירוש המשנה שם פ"ה משנה ג. וכן גרס גם היראים (סימן קפו). וראה בפירוש הרמב"ן על התורה ויקרא כה, ז. (13) שמה שהתירו לחלק פירות שביעית לכל אחד, כנ"ל, זה אינו אלא קודם שכלה לחיה מן השדה, אבל כשכלה מן השדה, שורף את הפירות או מאבדן, ולפי-זה ביעור פירושו כמשמעו, לבער מן העולם. וכן דעת הראב"ד, וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ח. אבל יתר הראשונים חולקים ומפרשים שביעור היינו הפקר לכל מי שירצה. ובתוספתא שם פ"ח הלכה ב: "מי שיש לו פירות לחלק וכו', מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו, ומוציא ומניח על ביתו ואומר: אחינו בית ישראל, כל מי שצריך ליטול יבוא ויטול, חוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו". ולדעת יתר הראשונים פירושו, שיאכל אפילו בעצמו את הפירות לאחר הפקר, עד

כלומר, שנים של היתר, נגד אחד של איסור. ולדעת רבינו "בטעמו ולא ממשו" אין איסור מן התורה (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה א), והרי זה כמי שאינו, ואינו מתחייב בביעור. אבל אם התחיל לאכול מן ההיתר, אם כן מעתה אין כאן "חד בתרי", ואינו בטל מן התורה (ראה שם הלכה ד, שדקדק רבינו לכתוב "אם היה חלב האליה כשנים בחלב הכליות, הרי הכל מותר מן התורה", ועיין בפמ"ג בשער התערובת חלק א ד"ה והנה יבש ביבש, וראה למעלה פי"ד מהלכות תרומות הלכה ז ובמה שכתבנו שם), והרי הוא כנמצא בעין, וחייב לבערו. וראה ברדב"ז ובמראה הפנים שם. ועיין עוד להלן הלכות כא-כב. (27) ספרא שם, פ"א הלכה ח. וראה למעלה הלכה א.

ז. וכןשם²⁸ שְׁמַכְעָרִין אֶת הַפְּרוֹת, כִּף מְבַעְרִין אֶת הַדְּמִים²⁹. פִּיצֵד? הֲרִי שְׁמַכְר רְמוּנִים שֶׁל שְׁבִיעִית וְהֲרִי הוּא אוֹכֵל בְּדַמְיָהּ³⁰, וְכָלוּ הָרְמוּנִים מִן הָאֵילָנוֹת שֶׁבַשְׁדָּה וְנִשְׁאָר אֲצִלוֹ מִן הַדְּמִים שְׁמַכְר בָּהֶן³¹ - חֵיב לִבְעֹרָן.

(28) שם בפ"ז משנה א: "כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וכו', יש לו שביעית ולדמיו שביעית, יש לו ביעור ולדמיו ביעור" (כסף-משנה). (29) שהרי נתפשו בקדושת שביעית, ונעשו כפירות עצמן (למעלה פ"ו הלכה ו). (30) שקונה בהם מאכלים. (31) כלומר, שמכר תמורתם רימוני שביעית.

ח. פִּיצֵד עוֹשֶׂה? קוֹנֶה³² בָּהֶן מֵאֲכָלוֹת וּמִחֻלְקֵן מִזֶּן שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת לְכָל אֶחָד וְאַחֶד³³; או יִשְׁלִיכֶם³⁴ לָיִם הַמַּלְחָה, אִם לֹא מִצָּא אוֹכְלִין.

(32) ואינו נותן הדמים עצמם, שמה לא יקנו בהם מאכלים, ונמצא שלא ביער אותם (רדב"ז). (33) כנ"ל בהלכה ג. (34) שם.

ט. שְׁלֹשׁ³⁵ אֲרָצוֹת לִבְעוֹר: אֶרֶץ יְהוּדָה בְּלֶהָ³⁶, הָהָר וְהַשְּׁפֵלָה וְהָעֵמֶק - אֶרֶץ אַחַת. עֹבֵר הַיַּרְדֵּן³⁷ בְּלוֹ, שְׁפֵלַת לֹד וְהָר שְׁפֵלַת לֹד וּמִבֵּית חֲרוֹן עַד הַיָּם³⁸ - אֶרֶץ אַחַת. וְהַגִּלִּיל בְּלוֹ, הָעֲלִיּוֹן וְהַתַּחְתּוֹן וְהַחֹם טְבֵרְיָא - אֶרֶץ אַחַת. וְאוֹכְלִין בְּכָל אַחַת וְאַחַת³⁹ מִשְׁלֹשֶׁת עַד שְׁיִכְלָה הָאֲחֵרוֹן שְׁבִיעָה⁴⁰.

(35) שם פ"ט משנה ב. (36) כלומר, על שלשת חלקיה: ההר והשפלה והעמק. (37) כלומר, המערבי. והוא מרכז הארץ, בין הגליל ויהודה (תוספות רע"א בשם כפתור ופרח). (38) צ"ל עד הים (שבת הארץ). וכן הוא במשנה. (39) שם משנה ג, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון. (40) כלומר, עד שיכלה המין מן השדה של החלק האחרון משלשת חלקי כל ארץ וארץ, וראה בפירוש המשנה.

י. פִּיצֵד? הֵיוּ לוֹ פְּרוֹת בְּאֶרֶץ יְהוּדָה - אוֹכֵל מֶהֶן כָּל זֶמַן שֶׁיֵּשׁ מֵאוֹתוֹ הַמֵּין בְּכָל אֶרֶץ יְהוּדָה⁴¹ בְּלֶהָ⁴². וְכֵן אִם הֵיוּ לוֹ פְּרוֹת גִּלְיָל⁴³, וְכֵן בְּעֹבֵר הַיַּרְדֵּן.

(41) שגדלו בארץ יהודה, ראה להלן הלכה יב. (42) אפילו

שיכלו הפירות. אבל לדעת רבינו פירוש, שאוכל מן הפירות לאחר חלוקה, עד שיכלו לחיה מן השדה, ואחר כך מקיים מצות ביעור, דהיינו, שריפה או איבוד אחר (תוספתא כפשוטה), וראה בכסף-משנה.

ד. הֵיוּ⁴⁴ לוֹ צְמוּקִין שֶׁל שְׁבִיעִית, וְכָלוּ הָעֲנָבִים מִן הַשָּׂדֶה מִן הַגִּנּוֹת וְהַפְּרָדִסִּים שֶׁהֵן הַפְּקָר⁴⁵, אִף עַל פִּי שְׁעָדִין יֵשׁ עֲנָבִים בְּגִפְּנִים שֶׁבְּתוֹךְ הַחֲצֵרוֹת - אֵינוֹ אוֹכֵל מִן הַצְמוּקִין מִפְּנֵי עֲנָבִים אֱלוֹ שְׁבַחָצֵר, לְפִי שְׁאִינֶן מְצוּיִין לַחֲיָה⁴⁶. אֲבָל אִם יֵשׁ עֲנָבִים קָשִׁים⁴⁷ בְּיוֹתֵר, שְׁאִינֶן נִגְמָרִין אֲלָא בְּסוֹף הַשָּׂדֶה - הֲרִי זֶה אוֹכֵל מִן הַצְמוּקִין בְּשִׁבְלֵן. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזֶה⁴⁸.

(14) שם משנה ד: "אוכלים על המופקר ולא על השמור". וכחכמים ולא כרבי יוסי. (15) ויכולה חיה לאכול מהן. (16) וכיון שכלה לחיה מן השדה, חייב לכלות מן הבית, כנ"ל. (17) משנה שם: "אוכלין על הטפיחין". ובפירוש המשנה: "קבוץ טפיח, והם הגרגרים הקשים ממני התבואה והקטניות וכו' וישארו בארץ ימים רבים לרוב יבישותם וחזקתם". וכן הוא בפסחים נג. "תנו רבנן, אוכלין בענבים עד שיכלו דליות של אוכל, אם יש מאחרות מהן (כלומר, ענבים קשים כדלהלן), אוכלין עליהן". (18) שהרי טפיחין הוא שם כולל לכל הדברים הקשים, כנ"ל.

ה. אֵילִין⁴⁹ שְׁעוֹשֶׂה פְּרוֹת שְׁתֵּי פְעָמִים בַּשָּׁנָה⁵⁰, וְהֵיוּ לוֹ מִפְּרוֹתָיו הָרָאוּשׁוֹת - הֲרִי זֶה אוֹכֵל מֶהֶן כָּל זֶמַן שְׁפֵרוֹת שְׁנִיּוֹת מְצוּיּוֹת בַּשָּׂדֶה; שְׁהֲרִי מֵאוֹתוֹ הַמֵּין בַּשָּׂדֶה. אֲבָל פְּרוֹת הַסֶּתִּי - אֵין אוֹכְלִים⁵¹ בְּשִׁבְלֵן, מִפְּנֵי שְׁדוּמִין לְפְרוֹת שֶׁל שָׁנָה אַחֶרֶת.

(19) שם. (20) שם: "אוכלין וכו', ועל הדופרא". "והיא מילה מורכבת: דו פרי" (פירוש המשנה שם). (21) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה.

ו. הַכּוֹבֵשׁ⁵² שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׁים⁵³ בְּחֵבִית אַחַת - כָּל שְׁפֵלָה מֵינֵה מִן הַשָּׂדֶה יִבְעַר מֵינֵה מִן הַחֵבִית⁵⁴. וְאִם הִתְחִיל⁵⁵ בָּהּ - הֲרִי הִפֵּל מִמֶּבַעַר⁵⁶. וְכֵשֶׁם⁵⁷ שְׁמַכְעָר אוֹכְלֵי אָדָם, כִּף מְבַעַר אֲכָלִי בְּהֵמָה מִן הַבֵּית, וְאֵינוֹ מֵאֲכִילֵן לְבְּהֵמָה אִם בְּלֶה אוֹתוֹ הַמֵּין מִן הַשָּׂדֶה.

(22) שם משנה ה, כרבן גמליאל ולא כרבי אליעזר ורבי יהושע. שהרי אמרו במשנה שם על דברי רבן גמליאל: "והלכה כדבריו". וכן הוא בספרא שם פ"ג הלכה ה, ובפסחים נב. וראה פירוש המשנה שם, ובמבוא להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז. (23) שזמני ביעורם שונים. (24) אבל את שני הכבשים האחרים, אינו חייב לבער. ואף-על-פי שהמין הזה שכלה מן השדה, נתן טעם ביתר המינים - כיון שנתן בהם טעם לפני זמן הביעור, הרי הטעם כמבוער, ואינו אוסר (רמב"ן לויקרא כה, יב) וראה בתוספות פסחים שם ד"ה הכובש, ולהלן הלכות כא-כב. (25) ירושלמי שם. (26) [כלומר, הרי כל התערובות כאילו כלה מינה מן השדה, ואסורה, והמדובר כאן כששלשת הכבשים שווים כולם בגדלם ובמדתם, ויש כאן "חד בתרי",

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ג' אדר - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- אם משני חלקי הארץ כבר כלה המין מן השדה. וראה בפירוש המשנה. (43) שגדלו בגליל, כנ"ל.
- 1 יא. וְשָׁלַשׁ⁴⁴ אֲרָצוֹת אֵלּוּ - כָּלֶן חֲשׂוֹבוֹת בְּאֶרֶץ
2 אַחַת⁴⁵ לְחֻרְבִּין וְלִזְיִתִּים וְלַתְּמָרִים. וְאוֹכְלִין⁴⁶
3 בְּתִמְרִים עַד שֶׁיִּכְלֶה הָאֲחָרֹן שְׂבָעֵר⁴⁷. וְאִמְתִּי הוּא
4 פֶּלֶה? עַד הַפּוֹרִים⁴⁸. וְאוֹכְלִין בְּזִיתִים עַד הַעֲצָרֹת⁴⁹,
5 וּבַעֲנָבִים⁵⁰ - עַד הַפֶּסַח שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית⁵¹,
6 וּבְגִרְוֹת - עַד הַתְּנֵכָה⁵².
- (44) במשנה שם: "וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים, ובירושלמי שם "תני אף לחרובין". (45) שאוכלין בגליל אף-על-פי שכלה בגליל, כל זמן שלא כלה באחת משתי הארצות הנ"ל. שאף-על-פי שאין חיה שבארץ אחת יוצאה לאכול פירות שבארץ אחרת - ידוע היה כי לפירות אלו הן יוצאות למדינה אחרת (תפארת ישראל). (46) ברייתא בפסחים נג. (47) היא קרובה ליריחו עיר התמרים, ומצויים בה תמרים אף-על-פי שכלו ממקום אחר. (48) שם, בשם ר' יוחנן, וכפירוש ר"ח ולא כרש"י. (49) חג השבועות. (50) ענבים לא נזכרו לא במשנה ולא בירושלמי בקשר למה שאמרו ששלוש ארצות אלו כולן חשובות כאחת וכן לא נזכרו גרורות. ויתכן כי הזמנים ההם הם הזמנים המאוחרים בפירות האלה (ר"ש שם). (51) זה מכוון לכל הזמנים שנכתבו למעלה: פורים, עצרת ופסח. (52) של מוצאי שביעית, כנ"ל.
- 7 יב. הַמּוֹלִיךְ⁵³ פְּרוֹת שְׁבִיעִית מִמָּקוֹם שֶׁכָּלוּ לְמָקוֹם
8 שֶׁלֹּא כָּלוּ, אוּ מִמָּקוֹם שֶׁלֹּא כָּלוּ לְמָקוֹם שֶׁכָּלוּ - חֵיב
9 לְבַעֵר⁵⁴, לְפִי שְׁנוֹתֵינוּ עָלֵיו חֲמִיר מָקוֹם שֶׁיֵּצֵא
10 מִשָּׁם⁵⁵ וְחֲמִיר מָקוֹם שֶׁהֵלֵךְ לָשֵׁם⁵⁶. וּפְרוֹת⁵⁷ הָאֶרֶץ
11 שֶׁיֵּצֵאוּ לְחוּצָה לְאֶרֶץ - מִתְּבַעְרִים בְּמָקוֹמָן, וְלֹא
12 יַעֲבִירִם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם.
- (53) משנה שם נ: (54) שם, כתנא-קמא ולא כרבי יהודה. (55) אף-על-פי שאין דעתו לחזור. (56) שלא ישנה מפני המחלוקת, אבל אם דעתו לחזור למקומו, נוהג כאנשי מקומו בין להקל ובין להחמיר, והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו, מפני המחלוקת (פ"ח מהלכות יום-טוב הלכה כ.). (57) בברייתא שם נב: כתנא-קמא ולא כרבי שמעון בן אלעזר, שהרי אמרו שם: אמר ליה רב הונא בריה דרב איקא, הכי אמר רב אבהו, אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. אמר רב ספרא, נקוט הא כללא דרב הונא בידך, דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה כרחבה דפומבדיתא.
- 13 יג. כָּלֶל⁵⁸ גְּדוֹל אֲמָרוּ בְּשְׁבִיעִית: כָּל שֶׁהוּא מֵאֲכָל
14 אָדָם אוּ מֵאֲכָל בְּהֵמָה אוּ מִמִּין הַצּוֹבְעִין, אִם אֵינוֹ
15 מִתְּקִים בְּאֶרֶץ - יֵשׁ לוֹ וּלְדָמִיו שְׁבִיעִית, וְחֵיב בַּבַּעֵר
16 הוּא וְדָמָיו. כְּגוֹן עַלִי הַלּוֹף הַשּׁוֹטָה וְעַלִי הַדְּנֵה⁵⁹
17 וְהַעֲלִשִׁין מֵאֲכָל אָדָם, וְכָגוֹן הַחוֹחִים וְהַדְּרָדִין
18 מֵאֲכָל הַבְּהֵמָה, וְכָגוֹן אֶסְטָס וְקוֹצָה מִמִּין הַצּוֹבְעִין.
19 וְאִם הָיָה מִתְּקִים⁶⁰ בְּאֶרֶץ, כְּגוֹן הַפּוֹאָה וְהַרְכָּפָה
20 מִמִּין הַצּוֹבְעִין, אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ לוֹ שְׁבִיעִית וּלְדָמָיו
- (58) שם, משנה ג. (70) הפרח. (71) היינו הקליפה הירוקה שראויה לצביעה, אבל הקליפה הקשה, הרי היא כעצים (רדב"ז). (72) של שאר פירות, ולא של אגוזים שהרי אין להם גרעינים (כסף-משנה). (73) כיון שהם ראויים לצביעה. וראה למעלה בפ"ה הלכה כא. (74) אין זה מפורש במשנה שם. וכנראה שלמד כן מן הירושלמי שם. והטעם בזה שכל אלה מתקיימים בארץ ("משנה ראשונה" ותוספות אנשי-שם, ועיי' כסף-משנה ותוספות יום-טוב). (75) שם משנה ה. והם: "פרחי ענפים שזמרו אותם מן הגפנים" (פירוש המשנה). (76) שהם מאכל אדם. (77) כן צריך להיות (מהר"י קורקוס). וכן הוא בספרים מדויקים (רדב"ז ומלאכת שלמה). וכן הוא במשנה שם. ועיי' שם במלאכת שלמה. (78) "פסתאק וקבוצו (כלומר, לשון רבים
- שְׁבִיעִית - אֵין לָהֶם בַּעֵר וְלֹא לְדָמֵיהֶם, שְׁהָרִי
מִתְּקִים בְּאֶרֶץ⁶¹, אֲלֹא נִהְיִין וְצוֹבְעִין בּוֹ עַד רֹאשׁ
הַשָּׁנָה⁶².
- (58) שביעית פ"ז משנה א. (59) היא "נענע", "מינטא" בלע"ז. (60) שם משנה ב. וראה בהלכה הסמוכה. (61) ולא נתחייב לבער אלא דבר הכלה לחיה מן השדה. (62) צריך לומר: "אחר ראש השנה", כחכמים ולא כרבי מאיר (חזון-איש).
- יד. וְכָל⁶³ שְׁאִינוֹ מִיָּחָד לֹא לְמֵאֲכָל אָדָם וְלֹא לְמֵאֲכָל
בְּהֵמָה וְאֵינוֹ מִמִּין הַצּוֹבְעִים, הוֹאִיל וְאֵינוֹ לְעֻצִּים⁶⁴
- יֵשׁ לוֹ וּלְדָמָיו שְׁבִיעִית, אֲכָל אֵין לָהֶם בַּעֵר⁶⁵, אֵף
עַל פִּי שְׁאִינוֹ מִתְּקִים בְּאֶרֶץ⁶⁶, אֲלֹא נִהְיִין בּוֹ אוּ
בְּדָמָיו עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁶⁷. כְּגוֹן עֲקָרֵי הַלּוֹף הַשּׁוֹטָה
וְעֲקָרֵי הַדְּנֵה וְהַעֲקָרָנִין⁶⁸.
- (63) שם: "כל שאינו מאכל אדם, ומאכל בהמה, וממין הצובעין, ומתקיים בארץ וכו' אין לו ביעור ואין לדמיו ביעור". ומפרש רבינו, שמה שאמרו "ומתקיים בארץ", זה לא עולה על אלה שאינם מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין, שכל אלה אין להם ביעור אפילו אם אינו מתקיים בארץ, אלא זה עולה על מין הצובעין הפואה והרכפא, ראה הלכה הקודמת. (64) שלא חשב עליהם לעצים, ועצים אין בהם קדושת שביעית, כנ"ל בפ"ה הלכה כא. (65) שהרי נאמר: "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך", ולא נצטוונו לבער אלא את הראוי לבהמה. (66) וכל זה לענין ביעור, אבל קדושת שביעית חלה עליו, כנ"ל. (67) גם כאן צריך לומר: "אחר ראש השנה", כנ"ל. (68) מין עשב. ובמשנה שם נזכרים גם "והחלביצין והבוכריה", ולא הזכירם כאן, לפי שאינם ידועים (ראה בפירוש המשנה שם).
- טו. קְלָפִי⁶⁹ רְמוֹן וְהַגִּין⁷⁰ שָׁלוּ, קְלָפִי אֲגוֹזִים⁷¹
וְהַגִּרְעִינִין⁷² - יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלְדָמֵיהֶם שְׁבִיעִית⁷³,
אֲכָל אֵין לָהֶם בַּעֵר⁷⁴ וְלֹא לְדָמֵיהֶם. לּוֹלֵבִי זֶרְדִּים⁷⁵
וְהַחֲרוֹבִים - יֵשׁ לָהֶם וְלְדָמֵיהֶם שְׁבִיעִית⁷⁶ וּבַעֵר⁷⁷.
לוֹלֵבִי הָאֵלֶּה וְהַבְּטָנָה⁷⁸ וְהָאֲטָדִין⁷⁹ - יֵשׁ לָהֶן
וְלְדָמֵיהֶן שְׁבִיעִית⁸⁰, אֲכָל אֵין לָהֶם⁸¹ בַּעֵר⁸²; אֲכָל
לְעֻלִּים שְׁלֵהֵן יֵשׁ בַּעֵר⁸³.
- (69) שם, משנה ג. (70) הפרח. (71) היינו הקליפה הירוקה שראויה לצביעה, אבל הקליפה הקשה, הרי היא כעצים (רדב"ז). (72) של שאר פירות, ולא של אגוזים שהרי אין להם גרעינים (כסף-משנה). (73) כיון שהם ראויים לצביעה. וראה למעלה בפ"ה הלכה כא. (74) אין זה מפורש במשנה שם. וכנראה שלמד כן מן הירושלמי שם. והטעם בזה שכל אלה מתקיימים בארץ ("משנה ראשונה" ותוספות אנשי-שם, ועיי' כסף-משנה ותוספות יום-טוב). (75) שם משנה ה. והם: "פרחי ענפים שזמרו אותם מן הגפנים" (פירוש המשנה). (76) שהם מאכל אדם. (77) כן צריך להיות (מהר"י קורקוס). וכן הוא בספרים מדויקים (רדב"ז ומלאכת שלמה). וכן הוא במשנה שם. ועיי' שם במלאכת שלמה. (78) "פסתאק וקבוצו (כלומר, לשון רבים

רבי יהושע, שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלין, בשרף העיקרין מותר, בשרף הפגין אסור מפני שהוא פרי".

- כ. במה דברים אמורים? באילן מאכל¹⁰¹; אבל
באילן סרק, אף היוצא מן העלין ומן העקרים -
בפרי שלהן¹⁰², ויש לו ולדמיו שביעית.

(101) שם: "ואיבעית אימא, כי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר באילן העושה פירות (שלדבריהם יש הבדל בין שרף היוצא מן העלים לבין שרף היוצא מן הפגים, כנ"ל, ולדעת רבי אליעזר בשניהם אסור), אבל באילן שאינו עושה פירות, מודו דקטפו זהו פרי, דתנן רבי שמעון אומר אין לקטף שביעית, וחכמים אומרים יש לקטף שביעית מפני שקטפו זהו פרי". (102) שהרי אין להם פרי אחר.

- כא. הפוכש¹⁰³ ורד שביעית¹⁰⁴ בשמן של ששית -
ילקט את הורד¹⁰⁵, והשמן¹⁰⁶ מתר¹⁰⁷. ככשו¹⁰⁸ בשמן
של מוצאי שביעית¹⁰⁹ - חיב לבער השמן¹¹⁰; שהרי
הורד יבש הוא¹¹¹, וכבר נתחבב בבעור¹¹².

(103) שם משנה ז, ותוספתא שם פ"ה הלכות יג"ד.
(104) ירושלמי שביעית סוף פ"ז. (105) ויאכלנו בקדושת שביעית. (106) תוספתא שם. (107) "מפני שלא יכנס כח הורדין וטעמם בשמן, שהשמן הוא ישן והורד חדש, אלא אם יניחוהו זמן רב" (פירוש המשנה). (108) את הורד של שביעית. (109) במוצאי שביעית, שאז הורד ישן, ונותן טעם בשמן. (110) כלומר: גם השמן, וכל-שכן הורד עצמו. וראה בתוספות אנשי-שם. (111) מחמת יושנו, ויש בכוחו לתת טעם בשמן החדש. (112) [המדובר כשנתערב לפני זמן הביעור (ראה בהלכה הסמוכה), ואף-על-פי-כן חייב לבער, ואין זה דומה למה שכתבנו למעלה (הלכה ו) בדין שלשה כבשים, שטעם המעורב הוא כמבור, לפי ששם לא נשאלה השאלה לפני זמן הביעור, שהרי כולם פירות שביעית, אלא לאחר זמן הביעור, ומכיון שנתערב קודם - הרי הוא כמבור. אבל כאן, שהשמן אינו מזוית שביעית, ונתעוררה השאלה עכשיו אם יש לאכול השמן בקדושת שביעית או לא, ונפסקה ההלכה שחייבים לאכול כפירות שביעית - כשכא זמן הביעור, מתחייב הוא ממילא בביעור, כיון שהחזקנו אותו עד עכשיו כפירות שביעית].

- כב. חרובין¹¹³ של שביעית שפכשן ביין ששית¹¹⁴
או ביין מוצאי שביעית¹¹⁵ - חיב לבער היין; שהרי
טעם פירות שביעית בו¹¹⁶. זה הפלל¹¹⁷: פירות
שביעית שנתערבו בפירות אחרות, מין במינו - פכל
שהוא¹¹⁸, ושללא במינו - בנותן טעם¹¹⁹.

(113) שם. (114) [הרי המדובר לפני זמן הביעור, ראה למעלה]. (115) [אף לפני זמן הביעור, כנ"ל, שכיון שנפסקה ההלכה שהשמן נתקדש בקדושת שביעית - נתחייב גם בביעור]. (116) שהחרוב, אף-על-פי שהוא חדש, יש בו כח לתת טעם גם ביין ישן. (117) משנה שם. (118) היינו בנתערב לפני זמן הביעור. והרי זה כדבר שיש לו מתירין, שהרי אפשר לאכול בקדושה ולחלקו מזון של סעודות לכל אחד (רדב"ז כאן ובהלכות מאכלות אסורות

שלו) בטנים" (פירוש המשנה). (79) "מין ממני הקוצים (ראה למעלה הלכה יג) שצומחין בו גרגרים שחורים קשים כמו אפונים, ונאכלים" (שם). (80) שהם ראויים לאוכל אדם (רדב"ז). (81) ולדמיהם. (82) שהם מתקיימים באילנות ואינם נושרים. (83) שם: מפני שנושרין מאביהן. ובפירוש המשנה: נופלין מהענפים שהם מיוחסים אליהם כיחס אב לבן.

- טז. איזו היא שעת בעור העלין? פעת שפול⁸⁴
ונושרין מאילנותיהן⁸⁵. עלי זיתים⁸⁶ ועלי קנים ועלי
חרובין - אין להם בעור, לפי שאינן נובלות וכלות.

(84) וזהו "כלה לחיה מן השדה" שלהם. (85) ראה בפ"ז משנה ה, ובפירוש המשנה שם. (86) תוספתא שם פ"ה הלכה יב. ובפרק ט שם משנה ו "עלי קנים ועלי גפנים עד שישרו מאביהן". הרי שיש ביעור לעלי קנים. אולם בירושלמי שם אמרו: "ר' אבין בשם ר' יוחנן, לית כאן עלי קנים אלא עלי גפנים".

- יז. ועד מתי⁸⁷ יהיה אדם רשאי ללקט⁸⁸ עשבים
לחין שביעית? עד שייבש המתוק⁸⁹. ויגבב עשבים
יבשים - עד שתירד רביעה שניה במוצאי שביעית⁹⁰.

(87) משנה שם. (88) "אוסף העשבים הלחים נקרא מלקט, ואוסף היבשים נקרא מגבב" (פירוש המשנה). (89) פרי מר, הנקרא מתוק בלשון סגי נהור, וראה למעלה בפ"ב הערה יג. (90) ראה למעלה בהלכה יא.

- יח. ועד מתי⁹¹ יהיו העניים מתרין להפנס בפדסות
במוצאי שביעית לאסוף פירות שביעית⁹² עד שתירד
רביעה שניה⁹³.

(91) שם משנה ז. (92) ואף-על-פי-כן נקטו לשון "עניים", לפי שפירות שביעית כולם עניים אצלם (רדב"ז). (93) שאז כלים הפירות, וזהו שעת ביעורם, וראה בר"ש. וראה למעלה פ"א מהלכות מתנות עניים הלכה יא.

- יט. הורד⁹⁴ והפפר⁹⁵ והלטם - יש להן ולדמיהן
שביעית⁹⁶. הקטף⁹⁷, והוא שרף⁹⁸ היוצא מהאילנות
מן העלים ומעקרים⁹⁹ - אין לו שביעית¹⁰⁰. והיוצא
מן הפגים - יש לו ולדמיו שביעית.

(94) שם פ"ז משנה ו. (95) הוא אשכול הכופר הנזכר בשיר-השירים א, יד. ויש אומרים שהוא גרופלי, כלומר, נעגאלאך (פירוש המשנה). (96) כיון שהם פירות. ומשנתנו הובאה בנדה ח. ונוסף שם: "יש להן ביעור ולדמיהן ביעור". (97) שם. (98) כלומר, שם האילן: קטף. והשרף היוצא ממנו הוא הצרי הנזכר בבביתא בכריתות ו. (וראה בפ"ב מהלכות כלי המקדש הלכה ד). ואף השרף נקרא קטף על שם האילן. וראה בנדה שם, ובתוספות שם ד"ה קטף. (99) הגזע והענפים. (100) קדושת שביעית. וכן אמרו בנדה שם: "עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר (הסובר בערלה פ"א משנה ז, המעמיד בשרף ערלה אסור), אלא בקטפא דאווא, אבל בקטפא דפירא מודו ליה. דתנן, אמר

בשביעית בדבר התלוש אסורה מדרבנן, כדלהלן ה"ט.
(10) שכיון שאפשר לתלות בהיתר, תולים אנו בהיתר (עבודה זרה, שם). וטעמו של דבר, שלעולם אינו עובר על "לפני עור לא תתן מכשול" אלא במכשול ודאי, ולא במכשול ספק (משנה ראשונה, וכן כתב הריטב"א בעבודה זרה, שם). ונגם לפי מה שכתבנו למעלה, שחזן מן הלאו הזה, ישנה גם מצות-עשה של "ושבתה הארץ", יתכן שאינו עובר על 'עשה' זו, אלא אם הוא עצמו עשה עבודה או באופן שסיועו היה ודאי].

- ג. פיצד¹¹ מוכר הוא לו המגלה¹² והעגלה וכל פליה. שאם יקצר בו מעט¹³ ויביא על העגלה מעט¹⁴ - הרי זה מתר; ואם יקצר פדרה הקוצרין¹⁵ או יביא כל פרות שדהו¹⁶ - אסור.¹³

(11 שם. 12) שם: "מגל יד ומגל קציר". (13) כנ"ל פ"ד סוף ה"א. (14) כנ"ל שם ה"ד. (15) כגון שקצר כל שדהו וכו' (למעלה שם). (16) שאפילו אם קצר מעט מעט, כיון שהביא כולם בביתו בבת אחת, הרי זה אסור (למעלה שם ושם). ולא הותר אלא לקצור מעט מעט ולהביאו לביתו לאכילה מעט מעט (שם).

- ד. ומתה למכר סתם¹⁷ למי שאינו חשוד אפלו דבר שמלאכתו מיוחדת למלאכה האסורה בשביעית; שהרי אפשר שקנה בשביעית לעשות לו מלאכה לאחר שביעית.

(17) ב"ירושלמי" (שם ה"ג): "אלו כלים שאין האומן רשאי למוכרן בשביעית, לחשוד על השביעית, סתמן (= סתם בני אדם שאינם ידועים לחשודים) מהו? (1)ממה דתני (= לענין חשוד, ראה למעלה ה"ב) לאיסור ולהיתר מותר, הדא אמרה סתמן מותר".

- ה. היוצא¹⁸ מוכר¹⁹ חמשה פדי שמן וחמשה עשר פדי זית²⁰. ומתה למכר לעובד פוכבים²¹ יתר מזה²², ואינו חושש ששם ימכר לישראל²³. ומוכר פדים רבים לישראל בחוצה לארץ²⁴, ואינו חושש²⁵ ששם יביאם לארץ.

(18) שם, מ"ז. והוא אומן העושה כלי חרס. (19) לישראל החשוד על השביעית, כנ"ל. (20) שם: שכן דרכו להביא מן ההפקר. כלומר: הרי מותר להביא כמות כזאת מן ההפקר, כנ"ל שם סוף ה"ד. (21) אפילו בארץ. (22) 'ירושלמי' שם. מפני שאינם מצוים על שביטת הארץ. (23) שהרי "כל היכא דאיכא למיתלי תלינן", כנ"ל. (24) שאין שביעית נוהגת שם. (25) שהרי יש לתלות לקולא שלא יביאם לארץ.

- ו. ומוכר²⁶ לחשוד פרה חורשת בשביעית, שהרי אפשר לשחטה. ומוכר²⁷ לו שדהו, שהרי²⁸ אפשר שיוכרה. אבל²⁹ לא ימכר לו שדה האילן³⁰, אלא אם פן פסק עמו על מנת שאין לו באילן. ומשאילו³¹ סאה³² למדד בה, אף על פי שהוא יודע שיש לו גרן³³, שהרי אפשר שימדד בה בתוך

שם הלכה ח. (119) היינו ורד ישן שנתערב בשמן חדש, או חרובים בין חדשים בין ישנים שנתערבו בשמן (ראה בהלכה הקודמת), והכל לפני זמן הביעור, וכמו שנתבאר למעלה.

פרק שמיני

(1) יבאר שאסור לחזק ידי עובדי עבירה. ומה הם הכלים שהאומן רשאי למכור בשביעית. אם מותר למכור אותם למי שאינו חשוד. שמוכר היוצר כדים רבים בחו"ל לישראל. אם מחזיקין ידי נכרים בשביעית. אם מותר ליקח פירות שביעית מע"ה. הלוך ולוב מעם הארץ בשביעית. ומי הוא חשוד לעשות סחורה בשביעית. החשוד על השביעית אם חשוד על המעשרות או בהיפך. החשוד אם הוא נאמן על אחרים. והכהנים אם חשודין על השביעית. הפטמין והצבעונים אם לוקחין מורסן מכל אדם.

- א. פדרה שאסור לעבד הארץ בשביעית², כן אסור לחזק ידי ישראל שעובדין אותה³, או למכר להן פלי עבודה; לפי שאסור לחזק ידי עובדי עברה.

(2) כנ"ל פ"א ה"א. (3) שביעית פ"ה מ"ט. (4) כגון שראהו חורש או זורע, לא יאמר לו תתחזק או תצליח, וקל-וחומר שאסור לסעדו בידיים. וראה להלן ה"ח. (5) שם. (6) "אמר הכתוב: לפני עור לא תתן מכשול. רצונו לומר, מי שסגרה עיניו, התאווה ויצר הרע, אל תעזור אותו להוסיף בעוורונו ותוסיף להרחיקו מן היוסר. ומפני זה אסור לעזור עובדי עבירה, ולא יתקנו להם כלים, אבל ראוי לקלקל להם" (פירוש המשנה). [ומדברי רבינו כאן שכתב "כדרך שאסור לעבוד הארץ בשביעית, כך אסור לחזק וכו'"], נראה שאיסור אחד לעובד ולמחזיק בידו (חוץ מן הלאו של "לפני עור לא תתן מכשול", שאינו אלא במחזק). והיינו העשה של "ושבתה הארץ" (למעלה פ"א ה"א) וכדעת מהרש"ל (בבא מציעא ז. ש) שאמירה לגוי בשביעית אסורה מן התורה, ועובר הישראל ב'עשה' זו, של "שבת שבתון יהיה לארץ". וזהו שכתב רבינו בפירוש המשנה הנ"ל "אבל ראוי לקלקל להם", כלומר, אם בידו לקלקל, חייב לקלקל משום 'עשה' של "ושבתה הארץ". אלא שמה שכתב בהלכה הסמוכה (ממס' שביעית פ"ה מ"ו) שאסור למכור לו המזרה, בזה אינו עובר על מצות-עשה של "ושבתה הארץ". ואין כאן אלא לאו של "לפני עור לא תתן מכשול". אולם בעבודה זרה טו, ב - נראה שבמוכר פרה חורשת לחשוד, אין משום שביטת הארץ, ואין איסור 'עשה' אלא בשדהו, ולא בשדה של אחרים, וצ"ע].

- ב. ואילו פלים שאין האמן רשאי למכרן בשביעית למי שחשוד⁸ על השביעית: מחרשה וכל פליה, העל והמזרה⁹ והדקר. זה הפלל: כל שמלאכתו מיוחדת למלאכה שאסורה בשביעית - אסור למכרו לחשוד; ולמלאכה שאפשר שתהיה אסורה ותהיה מתרת - מתה למכרו¹⁰ לחשוד.

(7) שם, מ"ו. (8) 'ירושלמי' שם (ראה להלן ה"ד). (9) "הוא שיזרו בו את התבואה" (פירוש המשנה), ועבודה

הפת ולא ברדיית דבש. והנה בספרים אחרים בדברי רבינו: "לדרוך עמו הפירות" (כת"י מהר"י קורקוס). ובדפוס רומי: "לרדות עמהן הפירות". וכן הוא בר"י קורקוס בשם ספר אחר, ואינו מבורר. ולפי הנוסחא שלנו צריך לומר שבא להוציא מדעת רבי אליעזר שאמר כוורת הרי היא כקרקע לענין שבת (שביעית פ"י מ"ז), ואפשר שהוזהרין לענין שביעית. וכן יש לפרש בתוספתא סוף מס' עוקצין "חלות דבש כו' על מה נחלקו על השבת ועל השביעית, שרבי אליעזר אומר הרי היא כקרקע, וחכמים אומרים הרי היא ככלי" (אף-על-פי שיש לפרשה לענין פרוזבול, ראה בשביעית פ"י מ"ז - ר"י קורקוס). ונכין שגם לרבנן דינה כמחוברת לקרקע מדרבנן (פכ"א מהל' שבת ה"ו), אסורה בישראל, אבל בגוי התיירו, לפי שבדרבנן אמרו: יש קנין לגוי להפקיע, ראה בפ"א מהל' תרומות ה"ז לענין סוריא, שאינה אלא מדרבנן, והוא-הדין לאופן אחר שאינו אלא מדרבנן, וכדעת 'ספר התרומה' בהלכות ארץ ישראל, ועי' רדב"ז[2]. (50) שם פ"ד מ"ג. (51) קרקע שחרשה בשביעית. (52) אבל מישראל אין חוכרין, משום שקנסו אותם על שחרשו את השדה בשביעית, ראה למעלה פ"א הי"ג.

- ט. מתיר⁵³ לעשות בסוריא⁵⁴ בתלש⁵⁵, אָבֵל לֹא בַמִּחְבֵּר⁵⁶. פִּיצֵד? דָּשִׁין וְזֹרִין וְדֹרְכִין וּמַעְמִרִין, אָבֵל לֹא קוֹצְרִין וְלֹא בּוֹצְרִין וְלֹא מוֹסְקִין. וְכֵן⁵⁷ כָּל פִּיצֵא בְּאֵלֵי.

(53) שם פ"ו מ"ב. (54) שיצאה מכלל חוצה לארץ, ולכלל ארץ ישראל לא הגיעה (הל' תרומות שם ה"ג). וראה למעלה פ"ד הכ"ז. (55) שכל איסורו אינו אלא מדרבנן, ולפיכך הקילו בסוריא (משנה ראשונה). (56) 'ירושלמי' שם: שלא יהו הולכים (מארץ ישראל) ומשתקעים שם (בסוריא). (57) במשנה, שם: "כלל אמר רבי עקיבא, כל שכיוצא בו מותר בארץ ישראל (כלומר, מן התורה), עושין אותו בסוריא".

- י. כָּשֶׁם שֶׁאִסּוּר לַעֲשׂוֹת סְחוּרָה בְּפִירוֹת שְׁבִיעִית⁵⁸ אִו לְשִׁמְרָן⁵⁹, כֵּן אִסּוּר לִקְחָן⁶⁰ מֵעַם הָאֶרֶץ⁶¹; לְפִי שְׁאִין מוֹסְרִין דְּמִי שְׁבִיעִית לְעַם הָאֶרֶץ⁶², וְאֶפְלוּ כָּל שֶׁהוּא⁶³, שֶׁמָּא לֹא יֵאכֵל אוֹתָן⁶⁴ בְּקִדְשֵׁת שְׁבִיעִית⁶⁵.

(58) כנ"ל פ"ו ה"א. (59) עד לאחר הביעור (רדב"ז), כנ"ל פ"ז ה"ג. (60) פירות שביעית, ובאופן שמחבר מותר ליקח, כגון שלוקח מעט כנ"ל פ"ו שם. ורוצה לומר, שקניית פירות שביעית מעם-הארץ גורמת למוכר לעבור על איסור סחורה ועל איסור שמירת פירות שביעית לאחר הביעור. (61) ברייתא סוכה לט, א. (62) שעל-ידי שקונה ממנו פירות שביעית, נתפשים הדמים בקדושת שביעית, כנ"ל פ"ו ה"א. (63) שם לט, ב: "הלוקח מן המשומר אפילו בכחצי איסר - אסור". וראה להלן הי"ב. (64) את הדמים. (65) אלא יעשה בהם סחורה וישמרם לאחר הביעור, כנ"ל, ונמצא הלוקח עובר על "לפני עור לא תתן מכשול". ואף-על-פי שבמקום שאין האיסור ודאי, תולין לקולא, כנ"ל בסוף ה"ב - כאן קרוב הדבר להיות ודאי.

- 1 בִּיתוֹ³⁴. וּפּוֹרֵט³⁵ לוֹ מְעוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ
2 שֵׁישׁ לוֹ פּוֹעֲלִים³⁶. וְכֵלֶן בְּפִירוֹשׁ - אֲסוּרִים³⁷.

(26) שם מ"ח, כבית הלל ולא כבית שמאי. (27) תוספתא שם, פ"ד ה"ה, ובבלי עבודה זרה שם, כבית הלל ולא כבית שמאי. (28) עבודה זרה, שם. (29) תוספתא שם סוף פ"ג. (30) שקרוב לודאי שיעשה באילן עבודות האסורות, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. (31) משנה, שם. (32) מדה. (33) של פירות שביעית. ואסור למדוד פירות שביעית, כדי שלא יהא כסוחר בהם, כנ"ל פ"ו ה"ג. (34) ולא למכירה, ותולים להקל, כנ"ל. (35) "כגון שיקח ממנו דינר, ויתן לו מעות" (פירוש המשנה). (36) העושים עבודה האסורה בשביעית. ותולים להקל שאינו פורט עבור הפועלים, אלא לצרכו. (37) "כגון שאמר לו, מכור לי זו הפרה, אחרוש בה או אזרע בה זרע פלוני, ותן לי הסאה אמור בה הזרע אשר דשתי" (שם).

- 3 ז. וְכֵן מִשְׁאֵלֶת³⁸ אִשָּׁה לַחֲבֵרְתָּהּ הַחֲשׂוּדָה עַל
4 הַשְּׁבִיעִית נִפְחָ³⁹ וּכְבֻרָה⁴⁰, רִחִים וְתַנּוּרִי⁴¹; אָבֵל לֹא
5 תְּבוּר וְלֹא תִטְחֹן עִמָּה⁴².

(38) שם, מ"ט. וכוונת רבינו שכשם שלמעלה שנינו שתולים להקל, כמו כן כאן תולים להקל, ראה להלן. (39) לנפות בה קומח. (40) לנקות בה תבואה. (41) במשנה, שם מפורש שהתירו כן משום דרכי שלום, ואף-על-פי שיש כאן תלות לקולא, כמו שאמרו ב'ירושלמי' (שם ה"ד) "שאני אומר, נפה לספור בו מעות, כברה לכבור בה חול, ריחיים לטחון בו סממנים, תנור לטמון בו אונין של פשתן" - נראה שתלייה זו אינה כל-כך שכיחה, ולפיכך לא התירו אלא משום דרכי שלום ('תוספות יום-טוב' שם). (42) שוודאי שאין לה אלא פירות שביעית, כמו שמשמע מלשון ה'ירושלמי' שם, שלא תלו לקולא אלא במעות, בחול וכו', ולא בפירות של היתר (ראה ב'תוספות' גיטין סא. ד"ה משאלת). ועוד שלא התירו אלא בחשש של "לפני עור", אבל לעשות עצמה מעשה שתבור ותטחון עמה - לא התירו.

- 6 ח. מִחֲזִיקִין⁴³ יְדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּשְׁבִיעִית בְּדָבָרִים
7 בְּלִבְדִּי⁴⁴, כְּגוֹן שֶׁרָאָהוּ חוֹרֵשׁ אוֹ זֹרֵעַ - אוֹמֵר לוֹ
8 'תִּתְחַזֵּק'⁴⁵ אוֹ 'תַּעֲלִיח'⁴⁶ וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלֵיו, מִפְּנֵי
9 שְׁאִינֵם מַצּוּין עַל שְׁבִיתַת הָאֶרֶץ⁴⁷; אָבֵל לֹא יִסְעֲדֵנוּ
10 בִּידֵי⁴⁸. וּמִתֵּר לְרִדּוֹת עִמָּהּ הַפְּנִיָּה⁴⁹. וְחוֹכְרִין⁵⁰ מִהֵן
11 נִירִין⁵¹, לְפִי שְׁאִינֵן בְּגִי חַיִּיב כְּדִי לִקְנֹס אוֹתָן⁵².

(43) משנה, שם. (44) גיטין סב, א. (45) שם, כרב יהודה. (46) שם, כרב ששת. (47) ואפילו אם ימחה בידו, לא ישמע לו, ואם כן, אם מברכו, אינו מסייע בידו. וראה למעלה ה"א. (48) שם, שהרי הישראל מצווה על שביתת הארץ, ואין קנין ביד גוי להפקיע הארץ מקדושתה (פ"א מהל' תרומות ה"י). (49) 'ירושלמי' שם פ"ד סוף ה"א: "הורה רבי אימי לרדות עמו", ופירשה רבינו: לרדות עמו הדבש מן הכוורת. וראה ב'פני משה' וב'פאת השולחן' (סי' כח אות כד) שכתבו שדברי ה'ירושלמי' נשתרבו לכאן מהסוגיא בעבודה זרה שם (פ"ד סוף ה"י). ומדובר ברדיית

המשנה). (83) "הוא בצל וכו', כשיקרב אל עין האדם מדמע דמעות הרבה וכו', ואולי הם מיוחסים למקום מן המקומות" (שם). (84) וכולם חזקתם מן ההפקר משום שאינם ראויים לאכילה, כנ"ל, וההפקר פטור מן המעשרות. וראה פ"ב מהל' תרומות הי"ב. (85) צ"ל: נאכלים. (86) ואע"פ שאינם נאכלים, מכיון שראויים לזריעה, אינם כעצים שלא חלה עליהם קדושת שביעית, כנ"ל פ"ה הי"א. (87) אף מעם-הארץ. ונראה שכוונת רבינו שמואל לו לקחת מעם-הארץ כדמי שלוש סעודות בלבד, כנ"ל, שהרי גם הפיגם והירבוזין השוטים, פטורים מן המעשרות ונלקחים מכל אדם בשביעית, כמו שום בעל בכי וכו', ואף-על-פי-כן ביארו בבבלי סוכה הנ"ל, שלא התירו אלא בדמי שלוש סעודות, אם כן הוא-הדין לשום בעל בכי וכו' (פאת השולחן), אבל יש להבין למה לא עירב רבינו שתי ההלכות כאחת, וראה ברדב"ז וב'משנה ראשונה' שם.

16 יד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁸⁸ בַּעַם הָאֶרֶץ⁸⁹ סָתָם; אֲבָל
17 מִי שֶׁהוּא חָשׂוֹד לַעֲשׂוֹת סְחֻרָה⁹⁰ בְּפִרוֹת שְׁבִיעִית או
18 לְשֹׁמֵר פְּרוֹתָיו וְלִמְכֹּר מֶהֱן - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ דָּבָר
19 שֵׁשׁ עָלָיו זִקָּת שְׁבִיעִית⁹¹ פָּלֵל. וְאֵין לוֹקְחִין⁹² מִמֶּנּוּ
20 פֶּשֶׁתָּן, אֲפִלּוּ סְרוּקִי⁹³; אֲבָל לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ טוּי
21 וְשֹׁזָר⁹⁴.

(88) שהתירו לקנות פירות שביעית כדמי שלוש סעודות, כנ"ל. (89) "ירושלמי" מעשרות סוף פ"ה: "הדא דתימר, כשאני יודע אם חשוד הוא אם אינו חשוד, הא דבר בריא שהוא חשוד, אסור". וראה משנה בכורות כט, ב. (90) ראה בתחילת ה"י, ובהערות שם. (91) אבל דבר שאין עליו זיקת שביעית, קונים ממנו, כרבי שמעון בבכורות שם (לענין תרומה ומעשרות) ולא כרבי יהודה, וראה בפ"ב מהל' מעשר הט"ז. (92) בכורות, שם. (93) ב"ירושלמי" מעשרות שם: "ופשתן לאו קסמין הוא (כלומר, ואם כן הרי הם כעצים בעלמא, ומדוע חלה עליהם קדושת שביעית), אמר רבי חנינא, מפני זרעה (כלומר, הזרע שבקסמין)". וזהו שכתב רבינו: דבר שיש עליו זיקת שביעית. (94) משנה, בכורות שם: טווי ובגדים. ובגמרא: "השתא טווי ובנינן, אריג מיבעיא, מאי אריג, תיכ"י". ופירוש: שזור, וראה בפירוש המשנה. וטעמו של דבר שמשטווה או שזר את הפשתן, שוב אין בו זרע כלל.

22 טו. הַחֲשׂוֹד⁹⁵ עַל הַשְּׁבִיעִית - אֵינוֹ חָשׂוֹד עַל
23 הַמַּעֲשֻׂרוֹת⁹⁶, וְהַחֲשׂוֹד עַל הַמַּעֲשֻׂרוֹת - אֵינוֹ חָשׂוֹד
24 עַל הַשְּׁבִיעִית. שְׂאֵף עַל פִּי שָׂזָה זָזָה מִן הַתּוֹרָה⁹⁷ -
25 מַעֲשֵׂר⁹⁸ טָעוֹן הִבָּאת מְקוֹם⁹⁹, מֶה שְּׂאִין בֶּן
26 בְּשִׁבְעִית¹⁰⁰, וְשְׁבִיעִית אֵין לָהּ פְּדִיּוֹן¹⁰¹, מֶה שְּׂאִין
27 בֶּן מַעֲשֵׂר¹⁰².

(95) משנה, שם ל, א. (96) כלומר, על מעשר שני, כדלהלן. והחשוד על המעשרות, אין לוקחין ממנו דבר שיש בו זיקת מעשר, כנ"ל בהל' מעשר שם. אבל עמ-הארץ סתם, לוקח ומתקן הפירות דמאי. (97) בזמן הבית הראשון, והחשוד לדבר, חשוד אף לדבר אחר השהו לו (פירוש המשנה, שם). אבל בזמן הזה אינם אלא מדרבנן, כנ"ל פ"א מהל' תרומות

1 יא. הַלּוֹקֵחַ⁶⁶ לּוֹלֵב⁶⁷ מֵעַם הָאֶרֶץ⁶⁸ בְּשִׁבְעִית - נוֹתֵן
2 לוֹ⁶⁹ אֶתְרוֹג⁷⁰ מִתְּנָה⁷¹. וְאִם לֹא נָתַן לוֹ⁷² - מִבְּלִיעַ
3 לוֹ⁷³ דְּמִי אֶתְרוֹג בְּדְמִי לּוֹלֵב⁷⁴.

(66) משנה, סוכה שם. (67) כלומר, כל ארבעת המינים (רש"י). (68) שם: מחבירו. אולם רש"י גורס: מעם-הארץ. וכנראה שזו היתה גם גירסת רבינו. וראה ב'תוספות' שם ד"ה הלוקח. (69) עמ-הארץ לישראל. (70) שנלקט בשביעית, שהוא פרי וחלה עליו קדושת שביעית. שהרי הולכים בו אחר לקיטה להחמיר (למעלה פ"ד הי"ב). אבל יתר המינים הם כעצים, ואינם קדושים בקדושת שביעית. ועוד שהולכים בהם אחר חנטה של ערב שביעית (סוכה לט: מ.). (71) שאם לא כן, הרי הוא מוסר דמי שביעית לעמ-הארץ. (72) סוכה, שם. (73) כלומר, קבע לו דמים לכל ארבעת המינים. (74) כלומר, משלם לו יותר עבור שלשת המינים, ונמצא דמי האתרוג נבלעים בשאר המינים.

4 יב. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁷⁵ בְּזִמְנָא⁷⁶ שְׁהִיה מוֹכֵר
5 פְּרוֹת שְׁמֻמוֹתָן בְּשֹׁמֵר, כְּגוֹן תְּאֵנִים וְרִמּוֹנִים וְכִיּוֹצֵא
6 בָּהֶן; אֲבָל הִיָּה מוֹכֵר פְּרוֹת שְׁחֻזְתָּן מִן הַהֶפְקֵר,
7 כְּגוֹן הַפִּיגָם⁷⁷ וְהַיִּרְבוּזִין וְהַשּׁוֹטִים⁷⁸ וְהַחֲלָלִיגוֹת
8 וְהַפְּסָפֵר שֶׁל הָרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרִי זֶה מֵתָר לִקַּח
9 מִמֶּנּוּ מַעֲטָה⁷⁹, בְּדְמִי שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת⁸⁰ בְּלֶבֶד, מִשּׁוּם כְּדִי
10 חֲזִיו שֶׁל מוֹכֵר.

(75) שאסור ליקח פירות שביעית מעם הארץ, אפילו כל שהוא, כנ"ל. (76) בשביעית פ"ט מ"א: "ונלקחים מכל אדם (אפילו מעמ-הארץ), שאין כיוצא בהם נשמר". משמע שכשיש כיוצא בהם נשמר, אסור לקנות אותם מעמ-הארץ. ולפי זה, מה שאמרו בסוכה שם: "במה דברים אמורים (שמוותר ליקח מעמ-הארץ בדמי שלוש סעודות) בלוקח מן המופקר, אבל בלוקח מן המשומר אפילו בכחצי איסר - אסור", פירושו, שהוא לוקח ממינים שישנם כיוצא בהם מן המשומר. (77) שביעית, שם. והוא: "רודא" (פירוש המשנה). (78) בהגהה על הגליון, העירו צריך להיות: והירבוזין השוטים, וכן הוא בדפוס רומי, והוא מין אחד. וכן בדברי רבינו למעלה פ"ד ה"ג, עיי"ש. (79) פירות. (80) סוכה, שם. שכשהוא מוכר פירות שחזקתן מן ההפקר, ואין כאן אלא חשש אחד שמא לא יאכל אותן בקדושת שביעית - התירו לקנות ממנו כדי חייו, אבל כשיש כיוצא בהם מן המשומר, שיש לחשוש גם שמא הוא שומר פירות שביעית - החמירו ואסרו לקנות ממנו אפילו כל שהוא, כנ"ל.

11 יג. וְכָל דְּבָרִי⁸¹ שְׂאִינוֹ חֵיב בְּמַעֲשֻׂרוֹת, כְּגוֹן שׁוֹם בַּעַל
12 בְּכִי⁸² וּבַעַל שֶׁל רֶכֶּפֶה⁸³ וּגְרִיסִין הַקְּלָקִיּוֹת וְעֵדָשִׁים
13 הַמַּצְרִיּוֹת⁸⁴, וְכֵן זִרְעוֹנִי גִנָּה שְׂאִינָן נֶאֱכָלוֹת⁸⁵, כְּגוֹן
14 זֶרַע לֶפֶת וְצִנּוֹן⁸⁶ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרִי אֵלּוּ נִלְקָחִין
15 מִבְּלִיעַ אֲדָם⁸⁷ בְּשִׁבְעִית.

(81) מעשרות פ"ה מ"ח. כחכמים ולא כרבי מאיר ורבי יוסי. (82) "הם השומין החריפים מאד ואינם ראויים לאכילה, והאוכלן עיניו יורדין דמעות, ולכן נקרא בעל בכי" (פירוש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מקום¹²⁴, ואין חוששין שמה מספיקי שביעית¹⁸
הוא¹²⁵.¹⁹

(121) תוספתא שביעית פ"ה ה"ח. (122) מפטמי בהמות ועופות. (123) סיבים גסים, העומדים לבהמה ולעופות וגם לצבע, ראה תוספתא שבת פ"ט ה"ט ('תוספתא כפשוטה' שם). (124) ב'ירושלמי' שם פ"ט ה"ה: "סבר רבי ירמיה מימר אפילו מן החשוד. אמר ליה רבי יוסי, לא אמרו אלא בשאינו יודע אם חשוד הוא אם אינו חשוד, הא דבר ברי שהוא חשוד, אסור". (125) וטעמו של דבר, שכיון שספיקי שביעית אסורים רק מדרבנן, כנ"ל פ"ד ה"ב, לכן כשהדבר ספק הולכים לקולא, אבל בחשוד – הדבר ברי וקרוך לודאי.

כ. גבאי¹²⁶ קפה בשביעית לא יהיו מדרבנן²⁰
בפירות של אוכלי שביעית¹²⁷. ואם נתנו להן פת -
מתרת, ואין חוששין לה שמה מספיקי שביעית²²
היא¹²⁸; שלא¹²⁹ נחשדו ישראל להיות נותנין¹³⁰ אלא
או מעות שביעית או ביצים הנלקחות בדמי²⁴
שביעית¹³¹. ומתרת¹³² ללוות¹³³ מן העניים פרות²⁵
שביעית¹³⁴, ומחזירין להן פרות¹³⁵ בשנה שמינית¹³⁶.

(126) תוספתא דמאי פ"ג ה"ז, כחכמים ולא כרבי מאיר. וכן הוא ב'ירושלמי' שם פ"ג ה"א. (127) כלומר, לא ימנעו מלקבל מאכלים עבור העניים מאוכלי ספיקי שביעית. (128) צ"ל: היא. (129) 'ירושלמי' שם. (130) פירות שביעית בתור צדקה. וב'ירושלמי' פאה (ח, ב): "שאינ אדם עושה בדבר [מצוה – כן בכ"ל, ונמחק בטעות] ערוה". וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (131) שעמ"הארץ סבורים שאין שביעית תופסת את דמיה, וכל-שכן שאינה תופסת את דמי דמיה (רדב"ז). (132) עבודה זרה סב, ב. (133) אבל לא לקנות, לפי שאין מוסרין דמי שביעית לעם-הארץ. (134) קודם זמן הביעור (רש"י). (135) של שמינית, אבל לא של שביעית, שמה לא יאכלו אותם בקדושה, כנ"ל שם. וראה ב'תוספתא' שם ד"ה יזף, וד"ה יאות. (136) שכיון שהפירות שלוח מהעניים, אינם בעין בשעה שהוא מחזיר להם – אין קדושת שביעית חלה על אלו שהוא מחזיר.

יום שני ד' אדר ה'תשע"ח

פרק תשיעי

(1) יבאר שמצות-עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודהו בשווי. וכחנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו.

א. מצות עשה להשמיט²⁷ המלוה בשביעית,
שנאמר: שמוט כל בעל משה יד. והתובע חוב²⁸

הכ"ו. ולענין שביעית בזמן הזה, ראה פ"ד הכ"ה, ובהערה קעד. (98) שני. והכל מפורש בגמרא שם. (99) כלומר, לירושלים, ראה פ"ב מהל' מעשר שני ה"א. ולכן חמור הוא עליו, ונזהר בו ביותר, ולפיכך 'החשוד על השביעית, אינו חשוד על המעשרות'. (100) שאינה צריכה הבאת מקום, והיא נאכלת בכל מקום. (101) כנ"ל פ"ו ה"ו. ולכן היא חמורה עליו, ולפיכך החשוד על המעשרות אינו חשוד על השביעית. (102) ראה פ"ד מהל' מעשר שני ה"א.

1 טז. החשוד¹⁰³ על הטהרות¹⁰⁴ - אינו חשוד לא על
2 המעשר ולא על השביעית¹⁰⁵. שהאכל הטמא הזה
3 שמכרו בחזקת טהור - אינו מטמא אחרים אלא
4 מדברי סופרים, והחשוד לדברי סופרים¹⁰⁶ - אינו
5 חשוד לדברי תורה¹⁰⁷.

(103) משנה, שם. (104) מדובר בטהרות שהן מדרבנן, כגון טומאת אוכלים וטומאת ידים (פירוש המשנה, שם), וראה להלן. (105) בזמן שהם מן התורה, כנ"ל. (106) ראה פ"ח מהל' אבות הטומאות ה"י. (107) גמרא, שם.

6 יז. כל החשוד¹⁰⁸ על דבר, אף על פי שאינו נאמן
7 על של עצמו - נאמן הוא על של אחרים. חזקה¹⁰⁹
8 אין אדם חוטא לאחרים. לפיכך, החשוד על הדבר
9 - דנו¹¹⁰ ומעידו.

(108) משנה, שם לה, א. כרבי שמעון בן גמליאל ולא כרבי מאיר (והראב"ד חולק, ופסק כרבי מאיר, שאינו נאמן גם על של אחרים). (109) בבא-מציעא ה, ב. ובעוד מקומות. (110) דן אדם אחר החשוד באותו דבר, שהוא עצמו חשוד עליו. וראה פ"ב מהל' מעשר ה"ה.

10 יח. הפהנים¹¹¹ חשודין על השביעית¹¹². לפי
11 שהם אומרים: הואיל והתרומות¹¹⁴ מתרות לנו אף
12 על פי שהן אסורין על הזרים במיתה¹¹⁵, קל וחמר
13 פירות שביעית. לפיכך, סאה¹¹⁶ תרומה שגפלה
14 למאה סאה של פירות שביעית - תעלה¹¹⁷; נפלה
15 לפחות ממאה¹¹⁸ - ירקבו הכל ולא ימכרו לפהנים¹¹⁹
16 בכל מדמע, לפי שהם חשודין על השביעית¹²⁰.

(111) סנהדרין כז, א. (112) לאכול ולמכור פירות שביעית אחר זמן הביעור. (113) טעם זה כתב רבינו מדעתו. וראה ברש"י וב'מאירי' שם. (114) תרומה גדולה, תרומת מעשר, וחלה שאף היא נקראת תרומה (פ"ו מהל' תרומות ה"ו, ופ"א מהל' מעשר ה"ה, ופ"ה מהל' ביכורים ה"ג). (115) כנ"ל שם. (116) תוספתא תרומות פ"ו ה"ג (הובאה שם). (117) ותינתן לכהן, כנ"ל פ"ג מהל' תרומות ה"א, ואינו חושש שמה יאכלוה הכהנים אחר זמן הביעור, כנ"ל, שמכיון שהוא צריך להעלותה כדי להתיר השירים – הרי היא ממון כהנים, ואי-אפשר לעכבה מחמת חשש זה, כשם שאין מעכבים חלה של שביעית ('תוספתא כפשוטה' שם). (118) שהכל אסור לזרים. (119) בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה, כנ"ל שם ה"ב. (120) כנ"ל.

17 יט. הצבענין¹²¹ והפטמין¹²² לוקחין מרסן¹²³ מפל

- 1 שְׁעֵבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית³ - עֶבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, 2 שְׁנֵאמַר: לֹא יִגַּשׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אָחִיו.
- (2) להניח מלגבות. (3) שהרי אין שביעית משמטת כספים אלא בסופה.
- 3 ב. אֵין שְׁמִטַּת כֶּסֶפִּים⁴ נוֹהֶגֶת מִן הַתּוֹרָה אֲלָא בְּזִמָּן 4 שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֵׁשׁ שָׁם שְׁמִטַּת קֶרֶקֶעַ, שֶׁהָרִי יֵשׁוּב 5 הַקֶּרֶקֶע לְבַעֲלָיו בְּלֹא כֶסֶף⁶. וְדָבָר זֶה קִבְּלָהּ הוּא. 6 אֲמָרוּ חֲכָמִים: בְּזִמָּן שֶׁאִתָּה מְשֻׁמֵּי קֶרֶקֶע - אִתָּה 7 מְשֻׁמֵּי כֶסֶפִּים בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחוּצָה 8 לְאֶרֶץ; וּבְזִמָּן שֶׁאֵין שָׁם שְׁמִטַּת קֶרֶקֶע - אֵין אִתָּה 9 מְשֻׁמֵּי כֶסֶפִּים⁸ בְּשִׁבְעִית אֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ.
- (4) כלומר, השמטת החובות. אבל שביתת הארץ אינה תלויה ביובל, והיא נוהגת מן התורה אף בזמן שאין היובל נוהג. (5) כלומר, עזיבת הקרקע והחזרתה למוכר. (6) [ואם כן גם בשמיטת קרקע יש שמיטת כספים ולפיכך הורשו שתייה. אבל שביתת הארץ לא הורשוה לה]. (7) ששמיטת כספים אף על פי שהיא חובת הגוף, תלויה היא ביובל שהיא מצוה התלויה בארץ. (8) כלומר, השבת הקרקע לבעליה, והיינו ביובל.
- 10 ג. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁹, שֶׁתִּהְיֶה שְׁמִטַּת כֶּסֶפִּים נוֹהֶגֶת 11 בְּזִמָּן הַזֶּה בְּכָל מְקוֹם¹⁰ וְאִף עַל פִּי שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל 12 נוֹהֵג¹¹, כִּדִּי שְׁלֹא תִשְׁתַּכַּח תּוֹרַת שְׁמִטַּת הַכֶּסֶפִּים 13 מִיִּשְׂרָאֵל.
- (9) בגיטין שם: "ותקינו רבנן דתשמט, זכר לשביעית". (10) אף בחוץ לארץ, כשם שהייתה נוהגת מן התורה. ושם אמרו, שבבית דינם של רב אמי ורב אסי סידרו את הפרובול, וכן אמר שמואל: אי איישר חילי אבטליניה, משמע שהייתה שמיטת כספים נוהגת גם בבבל מדרבנן. (11) אפילו מדרבנן אינו נוהג, שלא תיקנו חכמים שתי שנות שביתה, תכופות, שהוא דבר שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בו.
- 14 ד. אֵין שְׁבִיעִית מְשֻׁמֵּי כֶסֶפִּים אֲלָא בְּסוֹפָהּ¹². 15 שְׁנֵאמַר: מִקֵּץ שָׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה וְזֶה דָּבָר 16 הַשְּׁמִטָּה, וְשָׁם¹³ הוּא אוֹמֵר: מִקֵּץ שָׁבַע שָׁנִים בְּמַעַד 17 שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בַּחֲגֵי הַסִּפּוֹת; מָה שָׁם - אַחֵר שָׁבַע¹⁴, 18 אִף הַשְּׁמִטַּת כֶּסֶפִּים - אַחֵר שָׁבַע. לְפִיכָּךְ¹⁵, הִלָּה 19 אֶת חֲבֵרוֹ בְּשִׁבְעִית עֲצָמָה - גּוֹבֶה חוֹבּוֹ כֹּל הַשָּׁנָה, 20 וּכְשֶׁתִּשְׁקַע חֲמָה¹⁶ בְּלִילִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי 21 שְׁבִיעִית - אֶבֶד הַחוֹב¹⁷.
- (12) אבל שביתת קרקע נוהגת מתחילתה. (13) במצות הקהל. והנה בספרי שם אמרו: "מקץ שבע שנים, יכול מתחילת השנה, או בסופה, הרי אתה דן: נאמר כאן קץ ונאמר להלן קץ, מה קץ האמור להלן בסופה, ולא בתחילתה, אף קץ האמור כאן בסופה ולא בתחילתה" ולא מבואר שם לאיזה "קץ" הדברים מכוונים, ורבינו פירש שהכוונה לקץ הנאמר במצות הקהל. (14) [שהרי נאמר
- 18) וכבר עברה שביעית, ושוב אין החובות נשמטים. (19) שנעשה החורש בן שלושים יום, וקדשו ראש השנה למחר ביום שלושים ואחד. (20) ואין זה דומה להקפת חנות שאינה נשמטת, כיוון ששם אין בעל החנות תובעו כלל, אלא שלאחר זמן מרובה שהיה לוקח מחנותו מעט מעט, הוא משלם הכל כאחד. אבל כאן, שאם היה יודע שאין היום ראש השנה, היה נוטל דמי הבשר מיד, ולכן הרי זה כזקפו במלווה, ששביעית משמטתו.
- 26 ו. שְׁבִיעִית מְשֻׁמֵּי אֶת הַמְּלוּה. וְאֲפִלּוּ מְלוּה 27 שֶׁבִשְׁטַר שֵׁשׁ בּוֹ אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים - הָרִי זֶה מְשֻׁמֵּי²¹. 28 וְאִם סִיָּם לֹא²² שָׁדָה בְּהִלּוּאָתָהּ - אֵינוֹ מְשֻׁמֵּי²³. 29 וְהַשְּׁבִיעִית מְשֻׁמֵּי אֶת הַשְּׁבוּעָה²⁴; שְׁנֵאמַר: לֹא 30 יִגַּשׁ - מִכָּל מְקוֹם, לֹא לְשֹׁלֵם²⁵ וְלֹא לְהַשְׁבֵּעַ²⁶.
- (21) ואין אנו אומרים ש"שטר העומד לגבות כגבוי דמי". (22) הלווה למלווה. (23) שכיוון שייתדה לו והראה לו את השדה במיצריה סביב, הרי היא כגבויה כבר. (24) כגון התובע מחברו מאה זוז והלה מודה בחמישים וכופר בחמישים, שחייב שבועה כדין מודה במקצת - אם עבר על זה סוף שנת השמיטה, פטור הוא מלשלם ומלהישבע. (25) ודבר שאין השביעית משמטת את הממון - אינה משמטת גם את השבועה. (26) ושם מט. למדו זאת מן הפסוק: "וזוה דבר השמיטה", ואפילו דיבור (היינו, שבועה) משמטת.
- ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁבְעִית הַדִּנְיָן²⁷ וְכֹל³¹

עצמו בפני עדים או ביתר האופנים שנזכרים שם. וייתכן, שכיוון שהתנה עמו בשעת כתיבת השטר, הרי זה כאילו כתב לו בשטר, שהדבר מועיל.

יא. הקפדת⁴⁶ החנות - אינה נשמטת. ואם עשאה¹⁹ מלוה⁴⁷ - נשמטת. שכר שכיר - אינו נשמט⁴⁸. ואם²⁰ זקפו עליו⁴⁹ במלוה - נשמט.²¹

(46) והטעם הוא: שדרך להקיף זמן אחר זמן ואינו נפרע ממנו עד שיזדמנו לו מעות, ואין דרך לנוגשו והרי זה כאילו הלווהו עד אחר השביעית, שאין שביעית משמטתו. [=וכדאי לבדוק מדוע אין זה דומה למה שנאמר בהלכה י התנה עמו שלא יתבענו - שביעית משמטת]. (47) כלומר, העמידו בדין. והוא הדין אם קבע לו החנווני זמן לפרעו. (48) שדרך לקבץ שכר שנה או שנתיים ביד השוכר אותו ואינו נוגשו לחיתם לו והם בידו כפיקדון. (49) [למעלה בהקפת חנות שהיא כמלווה לאחר שביעית, כתב "עשאה מלווה" אבל בשכר שכיר שאינו מלווה כלל, אלא בפיקדון כתב "זקפו עליו במלווה"].

יב. קנסות של אוגס ושל מפתה והמוציא שם רע²² - אינם נשמטין⁵⁰. ואם זקפן במלוה - נשמטים.²³ ומאימתי נזקפין במלוה? משיעת העמדה בדין.²⁴

(50) כיוון "שאנים כשאר חובות, אבל הם חיובים שהאיש נתחייב בהם, והאיש ההוא לא יהיה פטור עד שיפרעם". [וכוונת דברי רבינו היא: שרק בממון שצריך שיקבל התובע אמרה תורה "תשטם ירך", כאילו קבלתו, אבל קנס אינו ממון שהתובע צריך לקבל, אלא ממון שהנתבע צריך לשלם, ומה יועיל אם הנתבע יסלק ידו כאילו קיבלו? הלא זה לא שילם. ולפי זה נראה שלא מועילה מחילה בקנס.

יג. המגרש את אשתו קדם השמטה - אין פתתה²⁵ נשמטת⁵¹. ואם פגמתה⁵² או זקפתה עליו במלוה - נשמטת.²⁷

(51) שאינה מלווה אלא כהקפת חנות ושכר שכיר. ודין תוספת הכתובה כעיקר הכתובה. (52) כלומר, נתקבלה חלק מן הכתובה, שעל ידי זה הפכה הכתובה למלווה.

יד. המלוה על המשכון⁵³ - אינו משמיט⁵⁴. והוא שיהיה החוב פנגד המשכון; ואם היה יתר - משמיט היתר.³⁰

(53) של מטלטלין. (54) שהרי הלכה "בעל חוב קונה משכון (של מטלטלין). לפיכך, כשילוה אותו על המשכון, יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלווהו, לזמן ידוע, ואינו נשטם".

טו. המוסר שטרותיו לבית דין ואמר להם: אתם גבו לי חובי זה - אינו נשמט; שנאמר: ואשר יהיה לך את אחיך, וזה בית דין תובעין אותו. וכן בית דין⁵⁵ שתתכו את הדין וכתבו⁵⁶: איש פלוני אתה תיב⁵⁷ לתן לזה כך וכך - אינו נשמט; שזה פגבוי הוא, וכאלו בא לידו, ואינו במלוה.³⁶

1 פיוצא בה מדכרים שאם יודה בהן²⁸ שביעית
2 משמטתן²⁹; אבל שבועת השומרין והשתפין³⁰
3 וכיוצא בהן משבועות שאם יודה³¹ ישלם³² - הרי
4 זה ישבע אחר השמטה³³.

(27) שהיא שבועת מודה במקצת. (28) כלומר, בכל ההלוואה שהמלווה תובעו. (29) ולכן אם לא הודה ונתחייב שבועה נשמטת השבועה. (30) שהם נעשים שומרי שכר זה לזה, שאם מבית אחד מהן נגנב דבר של שותפות חייב לשלם כשומר שכר. וזהו שכר, שגם חבירו ישמור הכל כשיעור זמן שמשמר זה עכשיו. (31) לפני סוף שביעית. (32) לאחר ראש השנה של שמינית, "לפי שהם פקדון ולא מלווה". (33) כלומר, אפילו אחר השמיטה, שכבר עבר על זה זמן שמיטת כספים.

ה. הלוהו³⁴ ותבעו וכפר בו, והגיע השמטה והוא בכפירתו³⁵, והודה אחר שעברה שביעית או שפאו עליו עדים אחר השביעית³⁶ - אין השביעית משמטת³⁷.

(34) ירושלמי שביעית פרק י סוף הלכה א: "פשיטא דא מילתא, מלווה שהיא נעשית כפריה אינה משמטת". (35) שאז אין המלווה יכול לתובעו ממון ולנוגשו על כך, לפי שכופר הכל פטור מלשלם, ואין לו עליו אלא שבועת היסט בלבד. (36) אבל אם הודה לפני שעברה שנת השביעית, הרי היא משמטת. (37) כיוון ששביעית אינה משמטת אלא דבר שיש בו תביעה ונגישה, שנאמר "וזה דבר השמיטה וגו' לא יגוש את רעהו".

ט. המלוה את חברו וקבע לו זמן לעשר שנים - אינו³⁸ משמט; אף על פי שהוא בא לידי לא יגש³⁹, הרי הוא עתה⁴⁰ אינו יכול לנגש. התנה עמו⁴¹ שלא יתבענו - שביעית משמטת⁴².

(38) והרי בתוך עשר שנים ישנה שנת השמיטה. (39) לאחר עשר שנים. (40) לפני הזמן. (41) הלווה עם המלווה. (42) כי כוונת התורה ב"לא יגוש" הייתה, שלא יהא למלווה על הלווה מאומה, וכאן אף על פי שאינו יכול לתבעו, הרי הלווה חייב להחזיר ההלוואה בכל רגע ורגע, והרי הוא כנתבע מעצמו.

י. המלוה את חברו והתנה עמו שלא תשמטנו¹³ שביעית - הרי זה נשמט; שאינו יכול לבטל דין¹⁴ השביעית⁴³. התנה עמו שלא ישמיט הוא חוב זה⁴⁴ ואפלו בשביעית - תנאו קנס; שפל תנאי שבממון¹⁶ - קנס, ונמצא זה חייב עצמו בממון שלא חיבתו¹⁷ תורה, שהוא חיב⁴⁵.

(43) שהרי לא התנה עם הלווה שישלם לו, אלא התנה שהשמיטה לא תשטם, וזה לא ייתכן. (44) כלומר, שלא יפטור עצמו מן החוב, כשתשמטנו שביעית, אלא ישלם לו מבלי להתחשב עם ההשמטה. (45) כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה טו. וצריך לומר, שהלווה חייב

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ד' אדר - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמיטה. (67) אם הוא מוסר דבריו לפניו. (68) היינו, אפילו העדים, אם הוא מוסר דבריו כאן לפני עדים, לבית הדין שבמקום אחר.

יט. אין פותחין פרוזבול אלא על הקרקע.⁶⁹ אם אין קרקע ללוה - מוכר לו⁷⁰ המלוה כל שהוא⁷¹ בתוך שדהו, אפילו קלח של פרוזבול.⁷² השאילו⁷³ מקום לתנור או לכירה - פותחין עליו⁷⁴ פרוזבול. היתה לו שדה ממשפנת⁷⁵ - פותחין עליה פרוזבול.

(69) של הלווה. וטעם הדברים שאם יש ללווה קרקע הרי החוב כגבוי ביד בית דין. או משום שהלוואה ללווה שאין לו קרקע זהו דבר שאינו שכיח כי מי פתי יסור הנה להלוות לו מעות בלי בטוחות. ודווקא קרקע, שאינו יכול להשמיטה ולהצניעה, אבל לא מטלטלין, וגם לא עבדים. (70) ללווה מדעתו ובהסכמתו. (71) וטעמו של דבר, שכיוון שאין אונאה כלל לקרקעות, ראוי הוא לגבות ב"כ שהוא זה את כל החוב. (72) כלומר, קרקע כל שהוא שאי אפשר לזרוע בה אלא קלח אחד של כרוב. (73) כלומר, המלווה ללווה. (74) שכיוון שיש לשואל זכות תשמיש בקרקע, הרי זה כאילו הקרקע שלו. והוא הדין אם השכיר לו. (75) בין שהייתה השדה של הלווה ממושכנת ביד אחרים, בין שהייתה שדה של אחרים ממושכנת בידו.

כ. פותחין לאיש⁷⁶ על נכסי אשתו⁷⁷, וליתומים על נכסי אפוטרופוס⁷⁸. אין לו קרקע, ולערב יש לו קרקע - פותחין עליה פרוזבול. היה לו חוב על חבירו ויש לחבירו קרקע, הואיל והוא⁷⁹ תחת שעבודו⁸⁰ - פותח עליו פרוזבול.⁸¹

(76) כלומר, שהוא הלווה. (77) נכסי מלוג שהבעל אוכל פירותיהם. (78) כשלווה האפוטרופוס לצורך היתומים. והמלווה כותב פרוזבול, שנכסי האפוטרופוס נחשבים כשל היתומים, כיוון שהוא ממונה על אשר להם ומשועבד להם. [=וייתכן עוד כי דין אפוטרופוס כאן כדין ערב להלן]. ומה שאמר: "היתומים אינם צריכים פרוזבול", המדובר כשהיתומים הם המלווים. (79) כלומר, הלווה השני. (80) של המלווה השני. (81) שהרי הלווה השני משתעבד למלווה הראשון, מדין "שעבודא דרבי נתן".

כא. אחד שלוה מחמשה - צריכים⁸² פרוזבול לכל אחד ואחד; וחמשה שלוו מאחד - דיו פרוזבול אחד לכללן.⁸³

(82) כל מלווה ומלווה. (83) שהרי המלווה כותב את הפרוזבול, והוא מוסר כל חובותיו לבית דין. ונראה שאם לוו כולם בשטר אחד, שאז כולם ערבים זה לזה, ויכול המלווה לגבות מאיזה שירצה, די שיהא לאחד מהם קרקע.

כב. כתב הפרוזבול תחלה ואחר כך הלזה - אינו מועיל.⁸⁴ אלא משמיט עד שיכתב הפרוזבול אחר שהלזה. נמצאת אומר: שכל מלוה הקודמת לפרוזבול - אינה נשמטת בפרוזבול זה; ואם הפרוזבול קודם למלוה - נשמטת בפרוזבול זה.

(55) שביעית שם: "וכל מעשה בית דין אין משמטין". (56) ירושלמי שם: וכל מעשה בית דין, אלו גזרי דינים. ודווקא כשגמרו את הדין, אבל אם עוד לא גמרו, אף על פי שהודה בפני בית דין או הביאו עדים בפניהם, שדין הוא שבית דין כותבים - כל זמן שלא כתבו אינו כגבוי. (57) שזהו נוסח של גמר דין.

טז. פשראה הלל הזקן שנמנעו מלהלוות זה את זה⁵⁸, ועוברין על הפתוב בתורה⁵⁹: השמר לך פן יהיה דבר וגומר, התקין פרוזבול⁶⁰, כדי שלא ישמט החוב, עד שילוו זה את זה. ואין הפרוזבול מועיל אלא בשמטת כספים בזמן הזה, שהיא מדברי סופרים; אבל שמטה של תורה - אין הפרוזבול מועיל בה.

(58) כלומר, העשירים נמנעו מלהלוות לעניים, מפני שחששו לשמטת חובותיהם. ואף על פי שיכולים היו למסור שטרותיהם לבית דין, נראה שקשה היה להם להביא כל השטרות לבית דין. ועוד, שאין זו תקנה אלא למלווה בשטר, ולא למלווה על פה. (59) לפי מה שכתב רבינו בסמוך, שאין הפרוזבול מועיל אלא בשמטת כספים בזמן הזה שאינה אלא מדרבנן - "הכתוב בתורה" לאו דווקא, אלא דרבנן שהסמיכו על הכתוב. (60) בגיטין לו: "מאי פרוסבול, אמר רב חסדא, פרוס בולי (=עשירים) ובוטי (=עניים), כלומר, תקנת עשירים ועניים. עשירים שלא יפסידו ממונם, ושלא יעברו על הלאו הנ"ל, ועניים שלא תנעל דלת בפניהם.

יז. אין פותחין פרוזבול אלא חכמים גדולים ביותר, בבית דינו של רבי אמי ורבי אסי, שהן ראויין להפקיע ממון בני אדם⁶¹; אבל שאר בתי דינים - אין פותחין⁶².

(61) שהרי למדו שם שהפקר בית דין הפקר, ממה שהכריז עזרא: וכל אשר לא יבוא לשלושת ימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא ייבדל מקהל הגולה. ובית דינו של עזרא וכן ראשי האבות, הם בתי הדין הגדולים שבדורם. ואף על פי שלדעת רבינו אין הדברים אמורים אלא בזמן ששמטת כספים אינה אלא מדברי סופרים - גם לעקור דבר מדברי סופרים צריך לכח הפקר בית דין. (62) וכל זה דווקא כשאין המלווה והלווה תלמידי חכמים, אבל אם הם תלמידי חכמים יכולים למסור את הפרוזבול אף בפני בית דין רגיל ואפילו בעל פה.

יח. זהו גופו של פרוזבול: מוסרני לכם⁶³ פלוני ופלוני⁶⁴ הדינני שבמקום פלוני⁶⁵, שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה⁶⁶. והדינני⁶⁷ או העדים⁶⁸ חותמין מלמטה.

(63) אין הכוונה שהוא מוסר את שטר החוב, אלא שהוא מוסר את הדברים דלהלן לבית הדין, והרי זה כעין מסירת מודעה. (64) רבינו כתב המשנה כלשונה, אבל ודאי שכוונתו לשלושה דיינים. (65) כלומר, אם הדיינים במקום אחר והוא מוסר דבריו כאן לפני עדים. (66) אפילו לאחר

26 ⁹⁹ זֶה נֶאֱמָן; שְׁהָרִי אִם יִרְצֶה יֹאמֶר: מְלֹה הִיְתָה
27 וּפְרוֹזְבוּל הִיָּה לִי וְאֶבְדָּה¹⁰⁰. שְׁכִינָן¹⁰¹ שְׁתַּקְנֶנוּ
28 חֲכָמִים פְּרוֹזְבוּל, חֲזָקָה הִיא שְׁאִין אָדָם מְנִיחַ דָּבָר
29 מִתֵּר¹⁰² וְאוֹכֵל דָּבָר אֲסוּר¹⁰³.

(98) וכיוון שאין מלווה פרוזבול הרי המלווה נשמט.
(99) כדבריו. (100) ואף על פי שלא אמרו מיגו להוציא
ממון - כאן ישנה גם חזקה המסייעת: חזקה שאין אדם
מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור, ובוודאי כן הוא כדבריו
שהקפת חנות היא. (101) טעם זה הוא מדוע האמינו במיגו
להוציא ממון. (102) כלומר, מלווה שלא נשמטה.
(103) מלווה שנשמטה.

30 כִּז. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים¹⁰⁴ שֶׁהָלוּ זֶה אֶת זֶה¹⁰⁵, וּמִסְרֵי¹⁰⁶
31 דְּבָרָיו לַתְּלִמִּידִים¹⁰⁷ וְאָמַר: מוֹסְרֵנִי לְכֶם¹⁰⁸, שְׁכַל
32 חוֹב שֵׁשׁ לִי שֶׁאֶפְגְּנוּ כָּל זְמַן שְׁאֲרָצָה - אֵינוּ צָרִיף
33 לְכַתֵּב פְּרוֹזְבוּל; מִפְּנֵי שֶׁהֵן יוֹדְעִים שֶׁהַשְּׂמִיטָה כִּסְפִּים
34 בְּזֶמֶן הַזֶּה מְדַבְּרִיהֶם, וּבְדַבְּרֵיהֶם בְּלֹבֵד הִיא נִדְחִית¹⁰⁹.

(104) שם לו. "רבנן דבי רב אשי מסרי מיליהו להדדי
(כלומר, שעשו פרוזבול בעל פה, ומסרוהו לפני תלמידים,
שאינם גדולים כבית דינו של רב אמי ורב אסי. וכל זה
דווקא כשהמלווה והלווה תלמידי חכמים.) רבי יונתן מסר
מילי לר' חייא בר אבא, אמר ליה צריכנא מידי אחרינא?
אמר ליה לא צריכת". (105) בגמרא שם לא נזכר שגם
הלווה צריך להיות תלמיד חכם, ורבינו כתב זאת על פי מה
שאמרו בבבא מציעא עה. "תלמידי חכמים מותרים ללוות
זה מזה בריבית, מאי טעמא, מידע ידעי דריבית אסורה
ומתנה היא דיהבו אהדדי". ולכאורה גם אם המלווה אינו
תלמיד חכם, מותר לתת לו ריבית, שהרי הלווה שהוא
תלמיד חכם נותנה במתנה, אלא שאסרו לעשות כן שמא
יבוא המלווה להקל בדין ריבית. אם כן גם לענייננו, לא
התירו פרוזבול כזה אלא כשאף הלווה תלמיד חכם, שלא
יבוא להקל בשמיטת כספים. (106) המלווה.
(107) שאינם חכמים גדולים ביותר. (108) פלוני ופלוני
הדיינין. (109) כלומר, בלא כתיבת פרוזבול, וכן בלא בית
דין חשוב. אבל כששמיטת כספים הייתה מן התורה, אף
תלמידי חכמים היו צריכים לכתוב פרוזבול ולמסרו בפני
בית דין חשוב, ולכן שאר בני אדם שחושבים ששמיטת
כספים בזמן הזה מדאורייתא, הזקינים חכמים לכתוב
פרוזבול ולמסרו בפני בית דין חשוב, שאם נקל להם יבוא
להקל בשמיטת כספים.

35 כח. כָּל הַמַּחְזִיר חוֹב שֶׁעֲבָרָה עָלָיו שְׁבִיעִית - רוּחַ
36 חֲכָמִים נוֹחָה הֵימָנוּ¹¹⁰. וְצָרִיף הַמְּלֹה לֹמֵר
37 לַמַּחְזִיר: מִשְׁמִיט אֲנִי וְכָכָה נִפְטָרְתָּ מִמֶּנִּי. אָמַר לוֹ:
38 אַף עַל פִּי כֵן רְצוֹנִי שֶׁתִּקְבֹּל - יִקְבֹּל מִמֶּנִּי; שֶׁנֶּאֱמַר:
39 לֹא יִגַּשׁ, וְהָרִי לֹא נִגְשׁ¹¹¹. וְאֵל יֹאמַר לוֹ: בְּחוֹבִי אֲנִי
40 נוֹתֵן לָךְ, אֲלֹא יֹאמַר לוֹ: שְׁלִי הֵם¹¹² וּבִמְתָּנָה אֲנִי
41 נוֹתֵן לָךְ.

(110) "עניינו, שהחכמים אוהבים אותו על זה, וישר בעיניהם
מה שעשה". וטעמו של דבר, כדי שלא יימנעו מלהלוות.

(84) כי הפרוזבול מועיל רק לחובות הקיימים בשעת
כתיבתו.

1 כג. לְפִיכָף: פְּרוֹזְבוּל הַמְקֻדָּם - כֶּשֶׁר, וְהַמְאָחֵר -
2 פְּסוּל. כִּיצַד? כְּתָבוּ בְּנִסָּן וְהִקְדִּים זְמַנוּ מֵאֲדָר -
3 כֶּשֶׁר; שְׁהָרִי הַדֹּרֵעַ כְּחוֹ⁸⁵, שְׁאִינוּ מִשְׁמִיט אֲלֹא עַד
4 אֲדָר⁸⁶. אֲבָל אִם אַחֵר זְמַנוּ וְכָתָבוּ מֵאֲדָר - פְּסוּל;
5 שְׁהָרִי מִיָּפֶה כְּחוֹ, שְׁאִינוּ מִשְׁמִיט עַד אֲיָר⁸⁷ שְׁלֹא
6 בְּדִין, שְׁאִין דִּינוּ שְׁלֹא יִשְׁמִיט אֲלֹא עַד נִסָּן, בְּשַׁעַת
7 מְסִירַת הַדְּבָרִים לְבֵית דִּין.

(85) של המלווה. (86) אבל מה שהלווה אחר כך אינו בכלל
הפרוזבול, ומשמיטים. (87) כלומר, מה שהלווה מניסן (אחר
כתיבת הפרוזבול) עד אייר (הזמן הכתוב בפרוזבול).

8 כד. הַמוֹצִיא שְׁטֵר חוֹב אַחֵר שְׁבִיעִית וְאֵין עִמּוֹ
9 פְּרוֹזְבוּל - אֶבְדַּ חוֹבוֹ⁸⁸. וְאִם אָמַר: הִיָּה לִי⁸⁹ וְאֶבְדַּ
10 - נֶאֱמָן; שֶׁמֶזְמַן הַסְּכָנָה⁹⁰ וְאֵילָף פֶּעַל חוֹב גּוֹבָה
11 שְׁלֹא בְּפְרוֹזְבוּל⁹¹. וְלֹא עוֹד, אֲלֹא כְּשִׁיבִיא פֶּעַל חוֹב
12 אֶת שְׁטָרוֹ אוֹ כְּשִׁיבִיא לְתַבֵּעַ בְּמְלֹה עַל פֶּה -
13 אוֹמְרִים לְנִתְבֵּעַ: שְׁלֵם לוֹ. וְאִם טַעַן הִתְבַּעַ וְאָמַר:
14 אֵיךְ פְּרוֹזְבוּל שְׁלֹו? אוֹמְרִים לְתוֹבֵעַ: הִיָּה לָךְ
15 פְּרוֹזְבוּל וְאֶבְדַּ? אִם אָמַר הֵן - נֶאֱמָן, וְאִם הוֹדָה
16 שְׁלֹא כָּתָב פְּרוֹזְבוּל - אֶבְדַּ חוֹבוֹ. וְהִתְוֹמִים⁹² אֵינָן
17 צָרִיכִין פְּרוֹזְבוּל.

(88) שהרי שמטתו שביעית. (89) פרוזבול. (90) שלא היו
יכולים לקיים מצוות, ואף על פי שפרוזבול אינו מצוה - לא
התירו הגויים לעשותו, כיוון שעל ידו ניכרת מצות שמיטת
כספים בזמן הזה, שכל עיקרה הוא שלא תישכח תורת
שמיטת כספים מישראל, והרי כל כוונתם הייתה "להשכיחם
תורתך". (91) אם אמר, היה לי ואבד. וכן כתב המאירי
שם, שזמן הסכנה ואילך האמינו מכח החזקה, שאין אדם
מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור. ורוצה לומר, שבזמן
הסכנה תיקנו חכמים שיחא נאמן לומר פרוזבול היה לי
ואבד, ואף אחר שבטלה הסכנה, נשארה התקנה במקומה.
(92) שהלוו.

18 כה. הוֹצִיא⁹³ פְּרוֹזְבוּל, וְטַעַן הִתְבַּעַ וְאָמַר: מְלֹה
19 זוֹ שֶׁהוּא תוֹבֵעַ אַחֵר פְּרוֹזְבוּל זֶה הִיְתָה⁹⁴, וְהַתוֹבֵעַ
20 אוֹמַר: קֹדֶם פְּרוֹזְבוּל הִיְתָה - הַתוֹבֵעַ נֶאֱמָן⁹⁵; שְׁאֵלוּ
21 אָמַר: הִיָּה לִי וְאֶבְדַּ⁹⁶ - נֶאֱמָן וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין אֲנוּ
22 יוֹדְעִין זְמַן הַפְּרוֹזְבוּל שֶׁאֶבְדַּ⁹⁷.

(93) המלווה. (94) ואין הפרוזבול מועיל כלום.
(95) "שכיוון שתקנו חכמים פרוזבול, חזקה היא שאין אדם
מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור" ובוודאי עשה פרוזבול
שזמנו אחר הלוואה זו. (96) כלומר, ולא היה מוציא
פרוזבול. (97) הרי שנאמן גם על הזמן.

23 כו. טַעַן הִתְבַּעַ וְאָמַר: מְלֹה יֵשׁ לוֹ אֶעֱלִי⁹⁸,
24 וְהַתוֹבֵעַ אוֹמַר: לֹא פִי אֲלֹא הַקֶּפֶת חֲנוּת הִיא,
25 שְׁאִינָה נִשְׁמִטָה, שְׁהָרִי לֹא זִקְפָתֶיהָ מְלֹה - הָרִי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ד' אדר - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התחילו למנות שנת יובל. אם היובל עולה למנין שני השבוע. ומאימתי בטלו היובלות. ודין כמה מצוות תלויות בהנהגת היובל. מצוות-עשה לתקוע בעשירי לתשרי בשנת היובל. שלשה דברים מעכבין ביובל. שדין היובל ודין השמיטה, לעניין שביתת הארץ, אחד הוא.

א. מצוות עשה לספר² שבע שבע שנים³ ולקדש⁴ שנת החמשים, שנאמר: וספרת לך שבע שבתות שנים וגומר, וקדשתם את שנת החמשים. ושתי מצוות אלו מסורין לבית דין הגדול בלבד⁵.

(2) ראה בספר המצוות, עשה קמ. (3) כלומר, ארבעים ותשע שנים, כלשון הכתוב: "שבע שנים שבע פעמים". (4) שם (עשה קלו) כתב רבינו "שנצטוונו לקדש את שנת החמשים, כלומר, להשבית בה עבודת האדמה, כמו בשמיטה" (וכן הוא במניין המצוות שבהקדמת ספר יד החזקה) ולא כתב שמצוה זו מסורה לבית-דין, שהרי מצות השביתה מוטלת על כל ישראל (ועיין שם בהערה נוספת תקצח). ומקור דבריו בדברי ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא (ראש השנה ח:) שדרש פסוק זה של "וקדשתם את שנת החמשים שנה" לומר "שמתקדשת והולכת מתחילתה". כלומר, מראש השנה, ולא הזכיר בדבריו שמקדשים אותה על-ידי בית-דין לומר מקודשת השנה כמו שנראה שם מדברי רבנן (עיין רש"י שם). וכאן, כנראה, חזר בו רבינו, ונקט שאפילו לדברי ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא שהלכה כמותו (להלן הלכה יד), יש מצוה לבית-דין לקדש ולומר "מקודשת השנה", וכן כתב החינוך מצוה שלב (ועיין מנחת-חנינוך שם). (5) בספרא בהר פרשה ב הלכה א: "וספרת לך, בבית-דין". וסובר רבינו, שהכוונה היתה למשה שהוא במקום שבעים ואחד (סנהדרין טז.), וראה בספר המצוות לעם, שם בהערה נוספת י. ודין קידוש יובל, שהוא צריך לבית-דין הגדול, נלמד ממה שאמרו בראש השנה שם לדברי רבנן החולקים על ר"י בנו של ריב"ב, ולמדו מהפסוק "וקדשתם וגו' החמשים שנה" - "שנה אתה מקדש, ואי אתה מקדש חדשים", וקידוש חדשים הוא על-ידי בית-דין הגדול (ספר המצוות, עשה קנג). ואף-על-פי שאין הלכה כרבנן, אלא כר"י בנו של ריב"ב, ראה למעלה, לא מצינו שר"י בנו של ריב"ב חולק עליהם בזה. ואין הכוונה לשבעים ואחד, אלא לשלשה מתוך בית-דין הגדול, ראה בספר המצוות לעם, שם הערה נוספת נח.

ב. ומאימתי התחילו למנות? מאחר ארבע עשרה שנה⁶ משנכנסו לארץ. שנאמר: שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר בךמך - עד שיהיה פל אחד מפיר את ארצו; ושבע שנים⁸ עשוי בכתוש הארץ, ושבע שנים בחלוק. נמצאת אומר: בשנת שלש⁹ וחמש מאות וארבעים לזריחה, מראש השנה¹⁰ מאחר מולד אדם הראשון, שהיא שנה שנה¹¹ לזריחה¹², התחילו למנות. ועשו שנת עשר וחמש מאות¹³ לזריחה, שהיא שנת אחת ועשרים¹⁴ משנכנסו לארץ, שמטה. ומנו שבע שמטות וקדשו שנת

(111) שם: שנאמר: וזה דבר השמיטה. "הראה ממה שאמר "דבר", כלומר, מאחר שהוציא הדבר מפיו, התיירו". (112) המעות, ששמתן שביעית.

1 כט. החזיר¹¹³ לו חובו ולא אמר לו כן - מסבב¹¹⁴ עמו בדברים עד שלאמר לו: שלי הם ובמתנה נתתם לך. ואם לא אמר - לא יקבל ממנו, אלא יטל¹¹⁵ מעותיו וילך¹¹⁶.

(113) שם, מעשה ברבה שהלווה מעות לאבא בר מרתא. (114) שם: אמר ליה (רבה לאביי), תלי ליה נמי עד דאמר הכי (כלומר, שלי הם ובמתנה אני נותן לך). ומפרש רבינו שהכוונה מסבב עמו בדברים, אבל לא כופהו, שהרי במעשה הנזכר שם, לא כפה רבה את אבא בר מרתא, אלא אביי שידלו בדברים שילך לרבה ויאמר לו: "אף על פי כן". (115) הלווה. (116) שהרי אמרו שם: אשכחיה (אביי לרבה) דהוה עציב. אמר ליה, אמאי עציב מר, אמר ליה הכי הוה מעשה, אזל לגביה. ואם בדיעבד יקבל את המעות מן הלווה אפילו בלי "אף על פי כן", לא היה לו להיות עצוב, ולשלוח את אביי לאבא בר מרתא.

5 ל. מי שנמנע מלהלוות את חברו קדם השמטה שפא יתאחר החוב שלו¹¹⁷ וישמט - עבר בלא תעשה, שנאמר: השמר לך וגומר. וחסא גדול הוא, שהרי הזהירה עליו תורה בשני לאוין; שנאמר: השמר לך פן וגומר, וכל מקום שנאמר 'השמר' או 'פן' או 'אל' - הרי זה מצות לא תעשה. ובהתורה הקפידה על מחשבה רעה זו וקראתו בליעל¹¹⁸. והרי הוסיף הכתוב להזהיר ולצוות שלא ימנע¹¹⁹ אלא יתן¹²⁰, שנאמר: נתון תתן¹²¹ לו ולא ירע¹²² לבךך בתתך לו וגומר. והבטיח הקדוש ברוך הוא בשכר מצוה זו בעולם הזה¹²³, שנאמר: כי בגלל הדבר הזה יברכך וגומר.

(117) כלומר, שהלווה לא יחזיר לו את חובו בזמן הפירעון. (118) שם. וגם לעניין צדקה למדו כן מפסוק זה לפי שהפסוק נאמר גם על צדקה וגם על הלוואה, שכן נאמר שם: "כי פתח תפתח את ידך לו (הרי צדקה) והעבט תעביטנו (הרי הלוואה) וגו' השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע וגו'". (119) היינו "להזהיר". (120) היינו, "לצוות". (121) זהו הציווי. (122) זוהי האזהרה. (123) והוא בכלל גמילות חסדים, שאדם אוכל פירותיה בעולם הזה והקדש קיימת לו לעולם הבא (פאה פרק א משנה א, ועיין שם בפירוש המשנה שזהו כלל לכל המצוות שבין אדם לחבירו). אלא שצריך עיון למה הוצרכו ללמוד (קידושין מ). מפסוק במשלי: "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד", שגמילות חסדים אדם אוכל פירותיה בעולם הזה, ולא למדו כן מן הפסוק הנ"ל שבתורה, שהביא רבינו.

פרק עשירי

(1) יבאר שמצוות-עשה לקדש שנת החמשים. מאימתי

יושביה עליה, כדלהלן בהלכה ח. (27) שם. וברש"י: היו מניחין שנת נ', שלא היו מונין אותה לשמיטה הבאה, מפני שהיא ראויה להיות שנת יובל, ושנה שלאחריה מתחיל המנין.

ד. נמצאת למד, שהשנה שחרב בה הבית 16 באחרונה²⁸, שתחלתה מתשרי שאחר חרפון פשני 17 חדשים²⁹, שהרי מתשרי הוא המנין לשמיטים 18 וליובלות³⁰ - אותה השנה מוצאי שביעית היתה³¹, 19 ושנת חמש עשרה מן היובל התשיעי היתה. ולפי 20 חשבון זה, שנה זו, שהיא שנת אלף ומאה ושבע 21 לחרפון, שהיא שנת שמינים ושבעה ואלף וארבע 22 מאות למנין שטרות, שהיא שנת שש ושלושים 23 ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה³² - היא שנת 24 שמטה, והיא שנת אחת ועשרים מן היובל³³. 25

(28) כלומר, בשניה. (29) שהרי הבית חרב בתשעה באב, והרי זה קרוב לשני חדשים. (30) ולכן אמרו שם יב: שאף בית שני חרב במוצאי שביעית. (31) שהרי הבית עמד 420 שנה כנ"ל, ובשנה השביעית לבניינו החלו למנות, הרי 414. יוצא שהבית חרב בסוף שביעית שניה של יובל תשיעי. (32) צ"ע, לשם מה אריכות לשון זו. (33) כלומר, שהרי אלף ומאה הן עשרים ואחד יובלות, נמצא שהשנה בה עמד רבינו היא השמיטה הראשונה ליובל הכ"ב. אלא שהלשון כאן מוזרה במקצת. ולשיטה זו, מנו יובלות לקדש שמיטות, כנ"ל, בין בזמן הבית ובין לאחריו עד היום הזה, כחכמים בערכין לג. ולא כרבי יהודה, וכדלהלן בהלכה ז.

ה. אבל כל הגאונים אמרו, שמסרת היא בידיהם 26 איש מפי איש, שלא מנו באותן השבעים שנה שפין 27 חרפון בית ראשון ובגין בית שני אלא שמטות בלבד 28 בלא יובל. וכן משחרב באחרונה לא מנו שנת 29 החמשים³⁴, אלא שבע שבע בלבד מתחלת שנת 30 החרפון. וכן עולה בגמרא עבודה זרה³⁵ חשבון זה 31 שהוא קבלה³⁶. 32

(34) בפני עצמה. ולפי זה, מה שאמרו שם לב: מנו יובלות לקדש שמיטין, הוא רק בזמן בית שני, וכדלהלן בפ"ב סוף הלכה טו, שעשו כן דוגמת מה שהיו עושין בזמן בית ראשון, כשכל יושבי הארץ היו עליה, והיתה קדושה בשנת היובל כשביעית. אבל לאחר החורבן, לא מנו יובלות כלל. ודברי הכסף-משנה כאן תמוהים. (35) ט: שאמרו שם: "האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע הוא עומד, ניטפי חד שתא, ונחשוב כללי כיובלי ופרטי כשבוע, ונשקול ממאה תרי (כלומר, שתי שנות היובל שבכל מאה שנה), ונשדי אפרטי, ונחשיבינהו לפרטי בשבוע, וידע כמה שני בשבוע". משמע מכאן שמחלקים אף את היובלות בשבע. (36) כלומר, שהגאונים הורו כחשבון זה, לא מטעם שהוכיחו כן מן הגמרא, אלא שקיבלו כן איש מפי איש, כנ"ל.

ו. ושנת השמטה ידועה היא ומפרסמת אצל 33 הגאונים ואנשי ארץ ישראל, וכלן לא מנו אלא 34 לשני חרפון, משליכין אותן שבע שבע. ולפי חשבון 35

1 החמשים, שהיא שנת ארבע וששים¹⁵ משנכנסו 2 לארץ.

(6) ערכין יב: (7) ספרא, תחילת פרשת בהר הלכה ב. וראה להלן הלכה ח. (8) ערכין יג. (9) כלומר, בסוף השנה השלישית, והיינו מתחילת השנה הרביעית. שהרי מונים מאחר מולד אדם הראשון, שהיא שנה שניה ליצירה, ראה להלן. (10) של שנת חמש מאות וארבע. (11) בעבודה זרה ט. אמרו, שמבריאת העולם עד תקופת אברהם, אלפיים שנה של תוהו, ומאברהם התחילו אלפיים של תורה, וארבע מאות ארבעים ושמונה שנים עד מתן תורה. לכשנוסיף את ארבעים השנה שהיו במדבר עם י"ד שכבשו וחלקו, הרי אלפיים חמש מאות ושנים שנה. (12) כיון שלדעת ר' אליעזר שבתשרי נברא העולם, הכוונה לכ"ה באלול, אלא שכיון שהאדם נברא ביום ו', והוא עיקר הבריאה, לכן אנו מונים מראש השנה, וראה בראש השנה ח. בתוספות ד"ה לתקופות, ובכסף-משנה. (13) כלומר: לפי המנין ממולד אדם הראשון, שהיא שנה שניה ליצירה (ר"י קורקוס). וראה למעלה. (14) עם י"ד שכבשו וחלקו, כנ"ל. כן הוא בספרא שם סוף הלכה ג. ובקידושין מ: "גדול תלמוד (מתן תורה) שקדם וכו', לשמיטין ששים ואחת (ארבעים שנה שבמדבר, ועשרים ואחת שכתב רבינו כאן), ליובלות מאה ושלוש". כלומר, לאחר עיבור שנה זו באופן שהיובל הוא בשנת הק"ד. (15) כנ"ל.

ג. שבעה עשר¹⁶ יובלים מנו ישראל משנכנסו¹⁷ 3 לארץ ועד שציצאו¹⁸. ושנה שציצאו בה, שחרב הבית 4 בראשונה, מוצאי שביעית¹⁹ היתה, ושנת שש 5 ושלושים ביובל היתה, שארבע מאות שנה ועשר 6 שנים עמד בית ראשון²⁰. פיון שחרב הבית²¹ בטל 7 מנין זה²². משפטלה נשארה הארץ חרבה שבעים 8 שנה, ונבנה בית שני, וארבע מאות ועשרים שנה 9 עמד²³. ובשנה השביעית²⁴ מבינו עליה עזרא, והיא 10 הביאה השנייה²⁵. ומשנה זו התחילו למנות מנין 11 אחר, ועשו שנת שלש עשרה לבגין בית שני 12 שמטה. ומנו שבע שמטות, וקדשו שנת החמשים. 13 אף על פי שלא היתה שם²⁶ יובל בבית שני, מונין 14 היו אותו פדי לקדש שמטות²⁷. 15

(16) ערכין יג. ורוצה לומר, ששה עשר יובלים שלמים, ושלושים ושש שנה מן היובל השבעה עשר. וראה בכסף-משנה ורדב"ז. (17) לאחר י"ד שכבשו וחלקו, כנ"ל. (18) לאחר חורבן בית ראשון. (19) שם יא: (20) יומא ט. כלומר, וארבע מאות ושמונים שנה ישנן מיציאת מצרים עד בנין הבית, כמו שנאמר במלכים-א ו, א, הרי שמונה מאות ותשעים. ולכשנוריד ארבעים שנה שבמדבר וארבע-עשרה שנה שכבשו וחלקו, הרי שמונה מאות ושלושים ושש, שהן ששה עשר יובלים, ושלושים ושש שנה מן היובל השבעה עשר, ושנת ל"ו היא מוצאי שביעית. וראה בכסף-משנה. (21) וישראל הלכו לגולה. (22) ראה להלן הלכה ח. (23) יומא שם. (24) ערכין שם, כרב אשי. (25) ראה להלן פ"ב הלכה טו. (26) שם לב: שאין היובל נוהג אלא כשכל

למכרו בגנבתו, וכן הוא מוכר עצמו. וראה בפ"א מהלכות עבדים הלכה י'. ובבביתא שם נתנו טעם לדבר: שנאמר (ויקרא כה, מ): "עד שנת היובל יעבוד עמך". הרי שהמדובר בזמן שהיובל נוהג. (52) הנזכר להלן בפרק יב. וטעמו של דבר: שנאמר בפרשת בתי ערי חומה (שם, ל) "לא יצא ביובל". משמע שהדבר תלוי ביובל (בריתא שם).

וראה להלן שם הלכות ט"ז. (53) שם, כרבי שמעון בן יוחאי, שנאמר (שם כז, כא): "והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' כשדה החרם". ושדה חרמים, היא שדה שהחרימה לבדק הבית או לכהנים. וראה בפ"ו מהלכות ערכין וחרמין. (54) שם: שנאמר (שם כה, כח): "ויצא ביובל ושב לאחוזתו". ושדה אחוזה, היא שדה שירשה אדם ממורישו ומכרה. (55) שקיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה זרה, אלא שהוא אוכל נבלות. ושם: אמר רב ביבי, מאי טעמא, אתיא טוב טוב. כתיב הכא (אצל עבד, בדברים טו, טז), "כי טוב לו עמך", וכתיב התם (אצל גר תושב, שם כג, יז), "בטוב לו, לא תוננו". ומכאן שגר תושב נוהג (שאנו מצווים להחיותו) רק כשעבד עברי נוהג, דהיינו כשהיובל נוהג, כנ"ל. (56) ראה למעלה בפ"ט הלכה ב, ובהערות שם. ומפורש בדברי רבינו ששמיטת קרקע בשביעית תלויה ביובל. וצ"ע, מהיכן למד זאת רבינו, שהרי מה שאמרו בבביתא בגיטין לו. "בזמן שאתה משמט קרקע, אתה משמט כספים וכו'", מפרש רבינו שהכוונה ליובל, אבל שביעית אף בזמן הזה היא מן התורה, כמו שביאר הכסף-משנה בכמה מקומות. (57) בכסף-משנה מפרש שזה עולה רק על שמיטת כספים. ואילו שביעית בארץ, היא מן התורה אף בזמן הזה. וראה בספר המצוות לעם, עשה קלה, והערה נוספת תקצו שם. (58) למעלה שם הלכה ג לענין שמיטת כספים. וראה בר"י קורקוס שדקדק מכאן כדברי הכסף-משנה שאין הכוונה אלא לשמיטת כספים, שביאר כן בפ"ט שם. ואילו בשביעית הארץ לא ביאר עוד מאומה, אבל בכתב-יד הנוסחא: "חוץ משביעית בארץ מדבריהם, והשמטת כספים וכו'" (ר"י קורקוס). וכן הוא בחינוך (מצוה של) לפי דפוס וויניציא. ולפי"ז מפורש שגם שביעית הארץ אינה אלא מדבריהם, וראה בפאת-השולחן.

- י. מצות עשה⁵⁹ לתקע⁶⁰ בשופר בעשירי לתשרי⁶¹
- בשנת היובל. ומצוה זו מסורה לבית דין⁶² תחלה⁶³,
- שנאמר: והעברת⁶⁴ שופר תרועה; וכל יחיד ויחיד⁶⁵
- חייב לתקע, שנאמר: תעבירו שופר. ותוקעין בשופר
- תשע, פדרך שתוקעין פראש השנה⁶⁶. ומעבירין
- שופר בכל גבול ישראל⁶⁷.

(59) ראה בספר המצוות, עשה קלו. (60) ולענין תקיעת ראש השנה, כתב רבינו שם ובפ"א מהלכות שופר הלכה א, שהמצוה היא לשמוע. והסביר רבינו בספר המצוות שם, "שתקיעה זו ביובל אינה אלא לפרסום החירות, ושהיא חלק מן ההכרזה, והוא אמרו: וקראתם דרוו בארץ (ולכן עיקר המצוה התקיעה, דהיינו לאחרים, לפרסום הדבר), ואין ענינה כענין תקיעות ראש השנה, שהן "זכרון לפני ה'" (ולכן עיקרה השמיעה, וההתעוררות כתוצאה ממנה). וראה בהערות שם. (61) הוא יום הכיפורים. (62) הגדול.

זה, תהי שנה זו, שהיא שנת שבע ומאה ואֶלֶף
לחרבן, מוצאי שביעית³⁷. ועל זה אנו סומכין, וכפי
החשבון זה אנו מורין לענין מצשרות³⁸ ושביעית³⁹
והשמטת כספים; שהקבלה⁴⁰ והמעשה⁴¹ צמודים
גדולים בהוראה, ובהן ראוי להתלות.

(37) שכשנחלק 1107 ל-7, נמצא 158 שמיטות, ושנה אחת נותרה, שהיא מוצאי שביעית. וכמו כן השנה שלנו: חמשת אלפים ושבע מאות ועשרים ליצירה, שהיא אלף ושמונה מאות ותשעים ואחת לחורבן הבית, היא מוצאי שביעית. (38) כלומר, לענין חלוקת שנות המעשרות: מעשר שני בשנה ראשונה שניה רביעית וחמישית, ומעשר שני בשלישית וששית (פ"ו מהלכות מתנות עניים הלכה ד). (39) שמיטת קרקע. (40) היא מסורת הגאונים הנ"ל. (41) שכן היו נוהגים בארץ ישראל, כנ"ל. וראה בחור"מ סימן סג סעיף א בביאור הגר"א אות ח, וכן בחזון-איש שהאריכו בביאור שיטת רבינו. ובקונטרס "לשנת השמיטה" של הרא"י דלנסקי ב"התורה והמדינה" תשי"ט עמוד שיח העתיק מה שכתוב על מצבות עתיקות שנתגלו, והכתוב שם נוטה לשיטת הראשונה שכתב רבינו למעלה הלכה ד.

ז. שנת יובל⁴² אינה עולה ממנין שני השבוע⁴³,
אלא שנת תשע וארבעים - שמיטה, ושנת חמשים -
יובל, ושנת חמשים ואחת - תחלת שש שנים של
שבוע. וכן בכל יובל ויובל.

(42) כלומר, כשהיובל נוהג, שכל יושביה עליה כמו בזמן בית ראשון. ודברי הכסף-משנה כאן תמוהים. (43) בביתא בנדרים סא. ובעוד מקומות, כחכמים ולא כרבי יהודה.

ח. משגלה⁴⁴ שֶׁבֶט ראובן ושֶׁבֶט גד וַחֲצִי שֶׁבֶט
מְנַשֶּׁה בָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: וַקְרָאתֶם דְּרוֹר
בְּאַרְצָן לְכָל יִשְׂרָאֵל - בְּזֶמֶן שֶׁכָּל יוֹשְׁבֵיהָ עָלֶיהָ. וְהוּא
שֶׁלֹא יִהְיֶה מְעַרְבֵּינן שֶׁבֶט בְּשֶׁבֶט, אֶלֶּא כָּל יוֹשְׁבֵים
כְּתֻנָּן⁴⁵. בְּזֶמֶן⁴⁶ שֶׁהַיּוֹבֵל⁴⁷ [נוהג בְּאַרְצָן] - נוֹהֵג
בְּחֻצָּה לְאַרְצָן⁴⁸; שֶׁנֶּאֱמַר: יוֹבֵל הִיא - בְּכָל מְקוֹם,
בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹא בִּפְנֵי הַבַּיִת⁴⁹.

(44) בביתא בערכין לב: ובספרא פרשת בהר פרק ב הלכה ג. (45) וכל אחד מכיר את ארצו, כנ"ל בהלכה ב. וראה בהערות שם. (46) ראש השנה ט: וקידושין לח: (47) שם. (48) לגבי שילוח עבדים (שם ושם). (49) אם כל יושביה עליה, כנ"ל.

ט. ובזמן⁵⁰ שהיובל נוהג - נוהג דין עבד עברי⁵¹,
ודין פתי ערי חומה⁵², ודין שדה חרמים⁵³, ודין
שדה אחוזה⁵⁴, ומקבלין גר תושב⁵⁵, ונוהגת שביעית
בארץ והשמטת כספים⁵⁶ בכל מקום מן התורה.
ובזמן שאין היובל [נוהג] - אינו נוהג אחד מפל
אלו, חוץ משביעית בארץ והשמטת כספים בכל
מקום מדבריהם⁵⁷, כמו שבארנו⁵⁸.

(50) בביתא בערכין כט. (51) היינו שיכולים בית-דין

11 וְשָׁלוֹחַ עֲבָדִים, וְהַחֲזֵרָה שְׁדוֹת לְבַעְלֵיהֶן. וְזוֹ הִיא
12 שְׁמִטַּת קֶרְקַע.⁸⁴

(81) ראש השנה ט: כחכמים, ולא כר' יהודה ור' יוסי.
(82) שאם לא עשו אחד משלשתם, לא נתקדשה השנה בקדושת יובל, ואינה אסורה בזריעה ובכל העבודות האסורות בשמיטה, ראה ברש"י ובתוספות שם. וכנראה שהקידוש (ראה למעלה הלכה א) אינו מעכב, וראה במנחת-חנינו מצוה שלב. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כה, ט"א) "והעברת שופר תרועה וגו' תעבירו שופר וגו' וקראתם דרור וגו' יובל היא וגו' ושבתם איש אל אחוזתו וגו' לא תזרעו וגו'". והמלים "יובל היא" מורות על עיכוב, כלומר, רק באופן זה הוא יובל ולא באופן אחר, ומה הוא האופן שעל-ידו נתקדש היובל, שופר תרועה וקריאת דרור האמורים לפני הפסוק "יובל היא", והחזרת שדות הנאמרה לאחריו ומקרא נדרש לפניו ולפניו וגם לאחריו.
(83) לא מבורר לאיזו תקיעה נתכוין רבינו, אם לתקיעה של בית-דין או לתקיעה של כל יחיד ויחיד (ראה למעלה הלכה י). ובראש השנה שם אמרו: "זו (=תקיעת שופר) מסורה לבית-דין", ואם כן התקיעות של היחידים (ראה למעלה שם) אינן מעכבות (וראה בסוף ההלכה הסמוכה). אבל צריך עיון, שהרי תקיעות אלו, שנלמדו מ"תעבירו שופר", סמוכות בתורה למלים "יובל היא" יותר מתקיעות של בית-דין. (84) הנזכרת בברייתא בגיטין לו. כלומר, ולא שביעית, כדעת יתר הראשונים. וראה למעלה בפ"ט הלכה ב, ובהערות שם.

13 יד. מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה⁸⁵ עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים לֹא הָיוּ
14 עֲבָדִים⁸⁶ נִפְטָרִים לְבִתְיָהֶן⁸⁷ וְלֹא מִשְׁתַּעֲבָדִין
15 לְאֲדוֹנֵיהֶם⁸⁸, וְלֹא הַשְּׁדוֹת הַחוּצוֹת לְבַעְלֵיהֶן⁸⁹, אֲלֵא
16 עֲבָדִים אוֹכְלִין וְשׂוֹתִים וְשִׁמְחִים⁹⁰ וְעִטְרוֹתֵיהֶם⁹¹
17 בְּרֵאשֵׁיהֶם. בֵּין שְׁהִגִּיעַ יוֹם הַכַּפּוּרִים, תִּקְעוּ בַּיֵּת
18 דִּין⁹² בְּשׁוֹפָר, נִפְטָרוּ עֲבָדִים לְבִתְיָהֶן וְחוּצוֹת שְׁדוֹת
19 לְבַעְלֵיהֶן.

(85) ברייתא של ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא בראש השנה ח: (86) עברים. (87) שמא לא יתקעו בית-דין בשופר ביום הכיפורים, ותקיעה היא אחת משלשת הדברים המעכבים את היובל, כמפורש למעלה (מנחת חינוך, מצוה שלא). (88) שמא יתקעו ביום הכיפורים, ויהיה היובל למפרע מראש השנה. (89) סיפרא פ' בהר פרק ב הלכה א. (90) על חירותם. (91) דרך החירות, כמו שאמרו בצדיקים שבעולם הבא, ש"יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה" (ברכות יז.). וכן היו נוהגים חתנים וכלות, ראה סוטה מט. (92) שהרי להם מסורה מצוה זו תחילה, כנ"ל בהלכה י. וראה בהלכה הקודמת.

20 טו. דִּין הַיּוֹבֵל⁹³ בְּשִׁבְתָּהּ הָאָרֶץ וְדִין הַשְּׁמִטָּה אֶחָד
21 הוּא לְכָל דָּבָר. כָּל שְׁאִסּוּר בְּשִׁבְעִית מְעַבְּרָת
22 הָאָרֶץ⁹⁴ - אִסּוּר בְּשִׁנַּת יוֹבֵל, וְכָל שְׁמִטָּה בְּשִׁבְעִית -
23 מִתֵּר בַּיּוֹבֵל, וּמִלֵּאכּוֹת שְׁלוֹקִין עֲלֵיהֶן בְּשִׁבְעִית⁹⁵ -
24 לוֹקִין עֲלֵיהֶן בַּיּוֹבֵל. וְדִין פְּרוֹת שְׁנַת יוֹבֵל בְּאִכְלָהָ⁹⁶
25 וּבִמְכִירָהָ⁹⁷ וּבְעִירוֹ⁹⁸ - פְּדִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית לְכָל דָּבָר.

(63) כלומר, כן הוא הסדר: בתחילה תוקעין בבית-דין, ואחר-כך תוקעים כל ישראל, שהרי כן אמרה תורה "והעברת" (היינו בית-דין) ואח"כ "תעבירו" (כל אחד ואחד מישראל). וראה בקרית ספר, ובמנחת-חנינו מצוה שלא. (64) כלומר, בראש הענין כתוב: וספרת לך וגו'. ושם הכוונה לבית-דין הגדול בלבד, כנ"ל בהלכה א, ולכן גם האמור להלן "והעברת", הכוונה לבית-דין. וכן מפורש בראש השנה ט: (65) ראש השנה ל. וספרא פ' בהר פרשה ב הלכה ה. (66) משנה שם לג: ובמשנה שם כו: שזה היובל לראש השנה לתקיעה. וראה בפ"ג מהלכות שופר הלכה א. (67) שנאמר: "תעבירו שופר בכל ארצכם". והכוונה, לפרסם את חירות העבדים. ודוקא בגבול ישראל, אבל בחוץ לארץ לא, כמפורש בירושלמי ראש השנה פ"ד סוף הלכה א (אור שמח).

1 יא. שׁוֹפָר שֶׁל יוֹבֵל וְשֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אֶחָד הוּא לְכָל
2 דָּבָר⁶⁸. וְאֶחָד⁶⁹ רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְאֶחָד הַיּוֹבֵל לְתַקְיעוֹת⁷⁰,
3 אֲלֵא שְׁבִיבֵי⁷¹ תּוֹקְעִין⁷² בֵּין בְּבֵית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ בוֹ
4 אֶת הַחֹדֶשׁ⁷³ בֵּין בְּבֵית דִּין שֶׁלֹּא קִדְּשׁוּ בוֹ אֶת הַחֹדֶשׁ,
5 וְכָל יָחִיד וְיָחִיד⁷⁴ חַיֵּב לְתַקֵּעַ כָּל זְמַן שְׁבִיבֵית דִּין
6 יוֹשְׁבֵינָהּ⁷⁵ וְשֶׁלֹּא בְּפָנֵי בֵּית דִּין⁷⁶;

(68) שכשם ששופר של ראש השנה אינו אלא מקרן כבשים כפוף (פ"א מהלכות שופר הלכה א), כן בשופר של יובל, כחכמים במשנה שם ולא כרבי יהודה. והוא-הדין שהם שוים בשיעורם ובכל הדינים השייכים לגוף השופר, והנוכרים בהלכות שופר שם. (69) שם. (70) משנה שם. ושם נאמר גם "ולברכות". והביאו רבינו בפ"ב מהלכות תפילה הלכה ח. (71) ברייתא שם ל: (72) אפילו בשבת. וראה להלן. (73) היינו, בבית-דין הגדול (ספר המצוות, עשה קג). והברייתא תלתה את הדבר בבית-דין "שקידשו בו את החודש". וייתכן שטעם הדבר הוא, שכשם שקידוש החודש אין צורך בכל ע"א הדיינים של בית-דין הגדול אלא בשלשה מתוכם בלבד, הוא-הדין לענין תקיעה ביובל. וראה שם הערה נח. (74) כנ"ל. (75) ראש השנה שם, כרבי. (76) כלומר, אפילו שלא בפני בית-דין.

7 יב. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה⁷⁷ שֶׁחָל לְהֵיוֹת בְּשַׁבָּת⁷⁸ - לֹא הָיוּ
8 תּוֹקְעִין אֲלֵא בְּבֵית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ בוֹ אֶת הַחֹדֶשׁ⁷⁹, וְאִין
9 כָּל יָחִיד וְיָחִיד תּוֹקֵעַ אֲלֵא בְּפָנֵי בֵּית דִּין⁸⁰.

(77) ברייתא שם. (78) אבל אם חל ראש השנה בחול, תוקעין בכל מקום (גמרא שם). (79) כנ"ל. (80) ובזמן שהם יושבים, כנ"ל. וראה בפ"ב מהלכות שופר הלכות ח"ט. ובספרא שם פ"א הלכה ה: "ביום הכיפורים, אפילו בשבת וכו'. יכול אף תרועת ראש השנה תהיה דוחה את השבת וכו', אם כן למה נאמר בעשור לחודש, אלא בעשור לחודש דוחה את השבת בכל ארצכם (היינו, אף שלא בפני בית-דין שקידשו את החודש, ובלבד שהוא בזמן שהם יושבין, כנ"ל), ואין תרועת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית-דין בלבד".

10 יג. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים⁸¹ מְעַבְּרִין בַּיּוֹבֵל⁸²: תַּקְיעָה⁸³,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני ד' אדר – ספר זרעים – הלכות שמיטה ויובל קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

93) בסיפרא שם פרק ג הלכה ב: "לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזיריה, כשם שנאמר בשביעית, כך נאמר ביובל". וראה בספר המצוות לעם, לא-תעשה רכד, ובהוספה בהערה רסב. 94) בספר המצוות שם כתב גם עבודת האילן. 95) כמו זריעה זמירה, קצירה ובצירה, שלוקין עליהן מן התורה, כנ"ל בפ"א הלכה ב, וחפירה חרישה ועוד, שלוקים עליהן מדרבנן, שם הלכה ד. 96) כלומר, שיש לאכלם ולא לשרפם ולהפסידם, וכן שלא לשנותם מבריייתם, כנ"ל בפ"ב הלכה ג. 97) שאין עושים בהם סחורה, אלא באופנים שזכרו בפ"ו. 98) כנ"ל בפ"ז הלכה א.

1 טז. יתרה⁹⁹ שביעית על היובל, שהשביעית משמטת כספים ולא יובל. ויתר יובל על השביעית, שהיובל מוציא עבדים ומשמיט קרקע. וזהו¹⁰⁰ דין מכירת שדות האמורות בתורה, והיא מצות עשה¹⁰¹, שנאמר: גאלה תתנו לארץ. יובל¹⁰² משמיט קרקע בתחלת¹⁰³, ושביעית אינה משמטת כספים אלא בסופה¹⁰⁴, כמו שבארנו¹⁰⁵.

99) סיפרא שם הלכה ו. 100) כלומר, השמטת הקרקע שהיא חזרת השדות לבעליהן ביובל. 101) ראה בספר המצוות, עשה קלח. 102) ערכין כח: 103) סיפרא שם פרק ב הלכה א: "וכשהוא אומר, וקדשתם את שנת החמישים שנה, מלמד שהיא מתקדשת מראש השנה". וכן הוא בראש השנה ח: בבריייתא של ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא. והיינו ביום הכיפורים, ראה למעלה הלכה יד. 104) שנאמר: "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה". 105) למעלה בפ"ט הלכה ד.

פרק אחד עשר

1) יבאר שארץ ישראל המתחלקת לשבטים לא תמכר לצמיתות. לא ימכור אדם ביתו או שדה אחוזתו אלא-אם-כן העני. הקנים והזמורות שבתוכה. דין הלוקח שדה אחוזה ונטעה אילנות. ואם מותר לגאול בפחות משתי שנים. ודין מכרה בשנת היובל עצמה. ואילנות אם חוזרין לבעלים ביובל. לעולם מייפין כח המוכר שדה אחוזה, הרוצה למכור שדות אחרות לגאול הראשון. אם רצה לגאול חצי השדה. נותן שדהו במתנה. האחין שחלקו. והיורש את אשתו.

8 א. ארץ ישראל² המתחלקת לשבטים אינה נמכרת לצמיתות³, שנאמר: והארץ לא תמכר לצמיתות. ואם מכר לצמיתות - שניהם עוברין בלא תעשה⁶. ואין מעשיהן מועילין⁷, אלא תחזור השדה לבעליה ביובל.

2) ולא חוץ לארץ, כדלהלן. 3) כלומר, הארץ המתחלקת לשבטים, שנמכרת לזמן, אינה נמכרת לצמיתות, אבל ירושלים שלא נתחלקה לשבטים (יומא יב.) ואין משכירין בה בתים (שם). וכל זה בפ"ז מהל' בית הבחירה הי"ד, וכל-שכן שאין מוכרים בה בתים (אבות דרבי נתן פרק לה), כיון שגם מכירה לזמן אינה מכירה, לא שייך בה האיסור של מכירה לצמיתות. ולשון 'אבות דרבי נתן' שם:

ב. והמזכר⁸ שדהו לששים שנה - אינה יוצאה ביובל; שאין⁹ חוזר ביובל אלא דבר הנמכר סתם¹⁰ או הנמכר לצמיתות¹¹.

8) בבא-מציעא עט, א. 9) שם: "מי שאין שם יובל (היינו, אלמלא היובל) - נצמתת, יש שם יובל - אינה נצמתת, יצתה זו (שנמכרה לששים שנה), שאף-על-פי שאין שם יובל - אינה נצמתת". 10) שבלי היובל היה הדבר חלוט ללוקח לעולם. 11) בפירוש.

ג. לא ימכור¹² אדם ביתו¹³ או שדה אחוזתו, אף על פי שהם חוזרין אחר זמן¹⁴, אלא אם כן העני; שנאמר: וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו. אבל למכור ולהניח הדמים בכיסו או לעשות בהן סחורה או לקח בהן פלים או עבדים ובהמה - אינו רשאי; אלא למזונות בלבד¹⁵. ואם עבר¹⁶ ומכר מכל מקום - הרי אלו מכורין¹⁷.

12) 'סיפרא' שם פ"ה ה"א, ותוספתא ערכין פ"ה. 13) ב'סיפרא' ובתוספתא שם, ליתא 'ביתו'. ולמדה רבינו מסוגיית הגמרא בקידושין כ, א - שנראה משם שמה שנאמר (ויקרא כה, כט) "ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה", מוסב על "כי ימוך אחיך" שלמעלה, ועוד נראה שם שהסדר הוא למכור תחילה שדה ואחר-כך בית, עיי"ש. ואם כן, אם אסור למכור שדה אלא-אם-כן העני, כל-שכן שאסור למכור בית אלא באופן הנ"ל. 14) היינו ביובל, כנ"ל, או לאחר זמן מסוים שקצב בשעת המכר, כנ"ל. 15) אם העני, כנ"ל. 16) תוספתא, שם. 17) שאין זה איסור מפורש, אלא שמדברי הכתוב נראה שאסור למכור שדהו אלא-אם-כן העני.

ד. ודיני בבית דין פתי ערי חומה¹⁸, ובשדה דין שדה אחוזה¹⁹. דין מזכר שדה אחוזתו: להשביב²⁰ את הדמים לפי השנים הנשארות ליובל²¹; ובכל עת

23
24
25

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהרי האילן משועבד ללוקח, והלוקח אסור להשתמש בהם, שהרי כלה קרנו של המוכר. (37) האילן היבש. (38) קודם היובל בפדיון, או בשנת היובל, בלא דמים, כנ"ל.

ח. הלוקח³⁹ שדה אחזה ונטעה אילנות⁴⁰ והשפיעה, ²² כשהיא חוזרת פיובל - שמיין שבה האילנות⁴¹ ²³ שבתוכה, ונותן פעל השדה דמי השבח ללוקח; ²⁴ שנאמר: ויצא ממכר בית⁴² - ממכר חוזר, ולא ²⁵ השבח. ²⁶

(39) ברייתא בבא-מציעא קט, א. (40) הוא-הדין אם עלו האילנות מאליהם ('חזון איש'), אלא שכוונת רבינו לומר, שדוקא שבת שאינו בגוף הקרקע שמיין ללוקח, אבל לא שבת שבגוף הקרקע, כגון שחרש את הקרקע והשביחה. וטעמו של דבר, שכל שהוא בגוף הקרקע, הרי זה בכלל 'ממכר בית', שחוזר ביובל. וראה להלן הי"א והט"ז. (41) כנ"ל. (42) פסוק זה נאמר בפרשת בתי ערי חומה, ולמדו משם אף לשדה אחוזה.

ט. המוכר⁴³ את שדהו בזמן שהיובל נוהג⁴⁴, כמו ²⁷ שבארנו⁴⁵ - אינו מתר לגאל⁴⁶ לפחות משתי שנים⁴⁷; ²⁸ שנאמר: במספר שני תבואת⁴⁸ ימכר לך. ואפילו רצה ²⁹ הלוקח⁴⁹ - אסור; שנאמר: במספר שנים אחר ³⁰ היובל תקנה מאת עמיתך - אין פחות⁵⁰ משתי שנים ³¹ מעת לעת⁵¹ מיום המכירה⁵². ³²

(43) משנה, ערכין כט, ב. וראה ב'סיפרא' שם. (44) היינו, כשכל יושביה עליה. (45) למעלה פ"ה ה"ח. (46) המוכר שלא ברצון הקונה. (47) לפני שתהא השדה שנתיים ביד הלוקח. (48) ומיעוט שנים - שתי שנים. (49) שלא ברצון המוכר. ובגמרא שם: "ולא מיבעיא מוכר דקאי ב'עשה' דכתיב במספר שני תבואות ימכר לך, אלא אפילו לוקח נמי קאי ב'עשה' דבעינן שנים תקנה (= במספר שנים אחר היובל תקנה), וליכא". (50) ברייתא, שם יח, ב. (51) אותו היום ואתה שעה לאחר שנתיים (שם, ועי' רש"י שם). (52) ואין אומרים, שמכיון שהגיע תשרי, הרי זה כאילו כבר עברה שנה (רש"י). ונראה, שבשנה מעוברת, אין חדש העיבור בכלל שתי השנים, שהרי לענין בתי ערי חומה נזקקו לפסוק מיוחד להביא את שנת העיבור (להלן פ"ב ה"ה).

י. וצריך⁵³ שיאכל הלוקח שתי תבואות⁵⁴ בשתי ³³ שנים ואחר כך יגאל; שנאמר: שני תבואת. לפיכך, ³⁴ אם היתה אחת משתי השנים שביעית⁵⁵ או שנת ³⁵ שדפון⁵⁶ או ירקון⁵⁷ - אינה עולה מן המנען⁵⁸. ³⁶

(53) משנה, ו'סיפרא' שם. (54) כלומר, שנתיים שהיו בהן תבואות. וראה בביאורי הגר"א ל'סיפרא' שם. (55) שאסור לזרוע בה, בארץ. (56) לכל העולם, ראה להלן. (57) לכל העולם. בבבא-מציעא קו, א: "או שהיו השנים כשני אליהו". ולהלן שם: "קתני שדפון וירקון דומיא דשנים כשני אליהו (שלא היתה תבואה בכל העולם), מה שני אליהו דלא הוי תבואה כלל, אף הכא דלא הוי תבואה כלל

1 שירצה לפדות - מחשב עם הלוקח על השנים
2 שאכל, וגורע מדמי המכר²², ומחזיר לו השאר²³.

(18) כדלהלן פ"ב. (19) המפורש בפרק זה. (20) שנאמר (שם, כז): "וחשב את שני ממכרו והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו, ושב לאחוזתו". (21) היינו, כמה דמים משלם הלוקח עבור כל שנה שהוא מחזיק בשדה. (22) היינו, מהדמים שנתן הלוקח למוכר. ואולי צריך לומר: מדמי המכר. (23) ושב המוכר לאחוזתו, כנ"ל.

ה. פיצד? הרי הנשאר ליובל²⁴ עשר שנים ומכר לו ³ שדה במאה דינר²⁵, אכלה הלוקח שלש שנים ורצה ⁴ המוכר לגאל²⁶ - נותן לו שבועים דינר ומחזיר ⁵ שדהו. וכן אם אכלה שלש שנים²⁷ - נותן לו ארבעים ⁶ דינר ומחזיר לו שדהו. לא גאלה אלא הניחה ביד ⁷ הלוקח עד שנת היובל - תחזור לבעלים בלא ⁸ דמים²⁸. שנאמר: במספר שני תבואת ימכר לך²⁹.

(24) מיום המכירה. (25) אם כן, נתן עשרה דינרים לשנה. (26) לפדות. (27) היינו, אף-על-פי שאכל כבר רוב הזמן, אין אומרים, שלא יחזיר לו המוכר את העודף. (28) שנאמר (שם, כח): "ואם לא מצאה ידו די השיב לו וגו' ויצא ביובל". (29) זה מוסב על מה שלמעלה, שמחשב לפי השנים שאכל ולפי השנים שנותר.

ו. מכירה³⁰ לו והיא מלאה פרות, ולאחר שתי שנים ¹⁰ גאלה - אינו יכול לומר לו: החזירנה לי מלאה ¹¹ פרות כמו שמכרתי לך. לפיכך, אם מכרה לו מלאה ¹² פרות לפני ראש השנה³¹, וגאלה אחר שתי שנים - ¹³ הרי זה אוכל שלש תבואות³² בשתי השנים, ואינו ¹⁴ מחשב עמו אלא לפי שתי שנים בלבד; שנאמר: על ¹⁵ פי השנים³³, לא על פי התבואות. ¹⁶

(30) משנה בערכין כט, ב. וברייתא ל, א. והוא מ'סיפרא' שם סוף פ"ג. (31) אף-על-פי שהמכירה היא לשתי שנים מעת לעת, כדלהלן ה"ט, בכל זאת יש חידוש בדבר, שאין אומרים כאן ששלושים יום קודם ראש השנה יחשבו כשנה, כדרך שאומרים לענין ערלה (פ"ט מהל' מעשר שני ה"ח). וכן הוא ב'שיטה מקובצת' ערכין שם. (32) היינו, התבואה שהיתה בשעת המכירה, ושתי התבואות של שתי השנים. (33) פסוק זה נאמר לענין מקדיש שדה אחוזה. וב'סיפרא' ובערכין שם, למדו זאת ממה שנאמר: "במספר שני תבואות ימכר לך". כלומר, כל התבואות של השנים הללו.

ז. הקנים³⁴ והזמורות ופרות שקמה שבתוכה - הרי ¹⁷ הן של לוקח כשאר הפרות שלה. אבל³⁵ אילן ¹⁸ שנכסה או שייבש - שניהן אסורין בו³⁶. פיצד ¹⁹ יעשה? ימכר³⁷ וילקח בדמיו קרקע, והלוקח אוכל ²⁰ פרותיה עד שתגאל³⁸ השדה מידו. ²¹

(34) תוספתא ערכין פ"ה ה"א. (35) שם. וראה בברייתא בבא-מציעא עט, א. ומפרש אותה רבינו לענין מכר, וכן הוא ב'שיטה מקובצת' שם בשם ר"ח. (36) המוכר אסור בו,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ד' אדר - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 שָׁנִים, שְׁהָרִי רְאוּיִים לְתַבּוּאוֹת⁷³. וְאִם לֹא גָאֵלְךָ -
16 אֵינָן חֲזָרִין לְפַעֲלִים בְּיֹבֵל; שְׁנָאֲמַר: וְשֶׁב לְאַחֲזָתוֹ
17 - וְלֹא לְאַיֻלָּנוֹת⁷⁴.

(71 שם. (72 שעושים פירות. (73 והרי הם בכלל: במספר שני תבואות ימכר לך, כנ"ל. אבל אילנות סרק יכול לגאול אותם בתוך שתי שנים (רדב"ז. (74 ואף-על-פי שהמוכר אילנות מכר גם קרקע שתחתיהם וביניהם וחוצה להם כמלא האורה וסלו (פכ"ד מהל' מכירה ה"א-ב), ייתכן שמדובר כאן באופן שמכר את האילנות לבד (רדב"ז). אולם נראה, שמכיון שאין הקרקע הזאת של הלוקח, אלא שמותר לו להשתמש בה ללקיטת הפירות בלבד (ראה בהערות שם), לכן לא שייך לומר שהמוכר ישוב לאחוזתו, שהרי לא יצאה מעולם מרשותו.

18 טו. מְכַרְהוּ שְׂדֵהוּ לְרֹאשׁוֹן, וְרֹאשׁוֹן מְכַר לְשָׁנִי, וְשָׁנִי
19 לְשָׁלִישִׁי, אֲפֹלוּ מֵאָה זֶה אַחֵר זֶה - בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל
20 תִּחְזֹר לְאֲדוֹן הָרֹאשׁוֹן; שְׁנָאֲמַר⁷⁶: בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב
21 הַשְּׂדֵה לְאִשְׁרֵי קָנָהוּ מֵאֲתוֹ, לְאִשְׁרֵי לֹא אֲחֻזָּת הָאָרֶץ.

(75 'סיפרא' פ' בהר פ"ה סוף ה"ד, כגירסת הגר"א שם. (76 רבינו כתב את הפסוק המתאים לעניננו, אף-על-פי ששם נזכר פסוק אחר.

22 טז. מְכַרְהוּ⁷⁷ לְרֹאשׁוֹן בְּמֵאָה דִּינָר, וְרֹאשׁוֹן לְשָׁנִי
23 בְּמֵאֵתִים, וְרֹצֵה הָאֲדוֹן לְגָאֵל - אֵינּוּ מִחֻשָּׁב אֲלֵא עִם
24 הָרֹאשׁוֹן⁷⁸; שְׁנָאֲמַר: לְאִישׁ אֲשֶׁר מְכַר לוֹ. מְכַרְהוּ
25 לְרֹאשׁוֹן בְּמֵאֵתִים, וְרֹאשׁוֹן לְשָׁנִי בְּמֵאָה - הָרִי זֶה
26 מִחֻשָּׁב עִם הָאֲחֵרוֹן⁷⁹. וְכֵן⁸⁰ אִם מְכַר בְּמֵאָה
27 וְהַשְׁבִּיחָה בִּיד הַלּוֹקֵחַ וְהָרִי הִיא רְאוּיָה לְהִמְכֹּר
28 בְּמֵאֵתִים - מִחֻשָּׁב לְפִי מֶה שֶׁמְכַרְהוּ⁸¹. וְאִם מְכַרְהוּ
29 בְּמֵאֵתִים וְהַכְּסִיפָה וְהָרִי הִיא רְאוּיָה לְהִמְכֹּר בְּמֵאָה
30 - מִחֻשָּׁב לְפִי מֶה שֶׁהִיא⁸². וְלַעֲוֹלָם מְנִיפִים כַּח מוֹכֵר
31 שְׂדֵה אֲחֻזָּה, וּמַרְעִין כַּח הַלּוֹקֵחַ.

(77 'סיפרא' שם ה"ג, ומשנה ערכין ל, א. ותוספתא שם פ"ה. (78 כלומר, שמחזיר לראשון את העודף עבור השנים שנותרו עד היובל, לפי מאה דינר שקיבל ממנו. והיינו, לטובת המוכר. (79 שם: שנאמר, והשיב את העודף לאיש, לאיש אשר בתוכה. וראה ב'שיטה מקובצת' שם אות ה. (80 שם, כרבי דוסתאי בן יהודה. (81 שם, שנאמר: והשיב את העודף, העודף שבדיו (היינו, לפי מאה דינר שקיבל מהלוקח). (82 שם: העודף, העודף שבקרקע (לפי שוויה עתה).

32 יז. הַמוֹכֵר⁸³ שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ וְהָיוּ לוֹ שְׂדוֹת אַחֲרוֹת,
33 וּמְכַר מֵאוֹתָם הַשְּׂדוֹת כְּדִי לְגָאֵל שְׂדֵה שְׁמֹכֵר - אֵין
34 שׁוּמְעִין לוֹ⁸⁴; שְׁנָאֲמַר⁸⁵: וּמֵצֵא כְּדִי גָאֵלָתוֹ - עַד
35 שִׁמְצָא דָּכָר שְׁאִינוּ מְצִיּוֹ לוֹ בְּשַׁעַת שְׁמֹכֵר. וְכֵן⁸⁶ אִם
36 לָוֶה לְגָאֵל - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ; שְׁנָאֲמַר: וְהַשִּׁיגָה יָדוֹ
37 - לֹא שְׁלִיחָה.

(83 משנה שם, ו'סיפרא' שם ה"ב, ו', וכגירסת הגר"א שם.

וכו', דאמר קרא: במספר שני תבואות ימכר לך, שנים שיש בהן תבואה בעולם וכו', שביעית אפקעתא דמלכא היא (ולכן אינה קרויה שנת תבואה - רש"י ו'תוספות'). וכן נראה מלשון רבינו, שכתב "שנת שדפון" ולא כתב "נשתדפה" (רדב"ז). וראה פ"ח מהל' שכירות ה"ה. (58 של שתי השנים, אלא מחזיק בשדה שנה נוספת.

1 יא. הַנִּחְיָה⁵⁹ הַלּוֹקֵחַ בּוֹרָה⁶⁰ שָׁנָה וְאַכְלָה שָׁנָה, או
2 אֲכָלָה שָׁנָה וְנָרָה שָׁנָה וְלֹא זָרְעָה - הָרִי אֵלּוּ עוֹלִין
3 לְמַגְנִין⁶¹. מְכַרְהוּ⁶² בְּשָׁנַת יוֹבֵל עֲצָמָה - אֵינָה נִמְכָּרֶת⁶³,
4 וְהַדְּמִים חֲזָרִין⁶⁴ לְפַעֲלִים.

(59 שם. (60 כאן כתב רבינו שנה שהובירה קודם, ולהלן כתב שנה שאכלה קודם. (61 כיון שהשנים הן "שני תבואות", אלא שהוא לא זרע, והפסיד לעצמו. ולפי זה הוא-הדין אם הניחה הלוקח בורה או שנירה שנתיים (כסף-משנה, ועי' רדב"ז). ובגמרא שם אמרו שהחידוש ב"נירה", שאין המוכר משלם לו דמי הניר כשהוא גואל את השדה. וכבר רמז רבינו לדין זה בה"ח, שכתב שאין שמין ללוקח אלא את שבח האילנות, אבל לא שבח שבגוף הקרקע, וראה בהערות שם, וב'אור גדול' על משנתנו. (62 ערכין שם, כשמואל שהלכה כמותו בדיני ממונות, ולא כרב. (63 שם: קל-וחומר, ומה מכורה כבר (מלפני היובל), יוצאה (ביובל), שאינה מכורה - אינו דין שלא תמכר. (64 להלן שם.

5 יב. מְכַרְהוּ⁶⁵ שָׁנָה אַחַת לְפָנֵי הַיּוֹבֵל - הָרִי הַלּוֹקֵחַ
6 אוֹכֵל אוֹתָהּ שָׁנָה שְׁנִיָּה אַחֵר הַיּוֹבֵל; שְׁנָאֲמַר: שְׁנִי
7 תַּבּוּאוֹת⁶⁶.

(65 ברייתא שם. (66 וכאן לא שייך הקל-וחומר הנ"ל, שהרי שדה זו מכורה לו מלפני היובל. ומה ששדות אחרות יוצאות ביובל, זה הוא משום שקורא אני בהן: במספר שני תבואות ימכר לך.

8 יג. מְכַר⁶⁷ נַקְעִים מְלֵאִים מַיִם⁶⁸ או סְלָעִים⁶⁹ שְׁאֵינָם
9 רְאוּיִין לְזִרְעָה - הָרִי זֶה פּוֹדֶה בְּפָחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים;
10 שְׁנָאֲמַר: בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תַּבּוּאוֹת - שְׂדֵה הָרֹאשִׁי
11 לְתַבּוּאָה הִיא שְׁאֵינָה נִגְאֶלֶת אֲלֵא אַחֵר שְׁתֵּי שָׁנִים.
12 וְאִם לֹא גָאֵלָה, אָף עַל פִּי שְׁאֵינָה רְאוּיָה לְזִרְעָה -
13 חֲזָרֶת לְפַעֲלִים בְּיֹבֵל⁷⁰.

(67 שם יד, ב: "מכר טרשים נגאלין פחות משתי שנים וכו'". וטרשים הוא מקום שאינו ראוי לזריעה. וכיון ששם כה, א - לענין הקדש, הביאו דוגמא למקום שאינו ראוי לזריעה, "נקעים עמוקים עשרה טפחים (ומלאים מים - גמרא שם) או סלעים גבוהים עשרה טפחים", לכן כתבם רבינו כאן כפירוש ל"טרשים". וראה ב'רבינו גרשום' שם, ובפ"ח מהל' ערכין ה"ג. (68 עמוקים עשרה טפחים, כנ"ל. (69 גבוהים עשרה טפחים, כנ"ל. (70 שם: "מאי טעמא, ושכ לאחוזתו אמר רחמנא, והאי נמי אחוזה היא", שהרי כאן לא תלתה התורה ב"תבואות".

14 יד. מְכַר⁷¹ אֵילָנוֹת⁷² - אֵין נִגְאֶלִין לְפָחוֹת מִשְׁתֵּי

קכב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ה' אדר - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא משום שירות הבעל דאורייתא, משמע מזה שלמאן-דאמר ירושת הבעל דרבנן, ותקנה לו תחת קבורת אשתו (כנ"ל בהל' אישות שם ה"ב, ד). הרי היא כמכר וחזרת ביובל. 101 בבא-בטרא קלט, ב: "גבי יובל שויהו רבנן (את הבעל) כיורש, משום פסידא דידיה" (שלא יצטרך להחזיר לקרובים, כנ"ל). וראה בתוספתא שם ד"ה גבי, וב'אור שמח'. 102 בכורות שם, כרבי יוחנן בן ברוקה. 103 גמרא, שם. 104 ביובל. 105 שגנאי הוא להם שיהיו אחרים נקברים עמם, והם יקברו בקברות אחרים (רש"י בכתובות פד). ולכן לא עשו כאן חכמים חיוק לדבריהם שלא תחזור ביובל, כנ"ל. וראה פכ"ד מהל' מכירה הי"ז ובהערות שם. ובבבא בתרא ק, ב - ברשב"ם ד"ה משום. 106 שם. 107 שאינם משלמים עבורו. 108 ראה בהל' אישות, שם.

יום שלישי ה' אדר ה'תשע"ח

פרק שנים עשר

1 יבאר המוכר בית בתוך עיר המוקפת חומה. ואם הקרובין פודין אותה, אם מת הלוקח או המוכר. והמוכר לראשון וראשון לשני בתוך השנה. מכר ב' בתים האחד בחצי אדר ראשון ואחד בראש אדר שני. אם הגיע י"ב חדש ולא נמצא הלוקח. ודין המקדיש בית בעיר חומה. ואם מכר בית בעיר חומה והגיע יובל תוך שנת המכר. המוכר בית בבתי החצרים או בעיר שאינה מוקפת. בית שאין בו ד' אמות על ארבע אמות, ואם הבית נחלט בירושלים. העיר שראויה להקרא עיר חומה. כיון שעלה עזרא בבית שני נתקדשו כל הערים.

- 18 א. המוכר בית בתוך עיר המוקפת חומה² - הרי זה גואלה כל שנים עשר חדש³ מיום שמוכר⁴ בכל עת שירצה⁵, ואפלו ביום שמוכר. וכשרוצה לפדות - נתן⁶ כל הדמים שלקה, ואינו גורע ללוקח פלום⁷.

2 בשעת כיבוש הארץ. 3 שנאמר "והייתה גאולתו עד תום שנת ממכרו". 4 כלומר, שנים עשר חודש מיום ליום. ואין אומרים: משהגיע תשרי, תיחשב לו כשנה. 5 ואינו מחכה שתי שנים כמו במוכר שדה אחוזה. 6 שם: הרי זה כמין ריבית (שהלוקח מקבל כל כספו, ונמצא שהשתמש בשדה המוכר תמורת החזקת המעות בידו), ואינו ריבית (שאינו ריבית אלא בהלוואה, ולא במכר). 7 ולא כדין שדה אחוזה.

- 22 ב. ואין הקרובים פודין אותה, אלא המוכר עצמו אם השיגה ידו⁸. ויש לו⁹ למכר מנכסיו ולפדותו; אבל לא ללוה ונגאל, ולא יגאל לחצאין¹⁰.

8 שלא הוקש בית עיר חומה לשדה אחוזה לענין זה. 9 שלא נאמר כאן "ומצא כדי גאולתו" כשם שנאמר בשדה אחוזה. 10 שלענין זה הוקש בית עיר חומה לשדה אחוזה.

- 25 ג. מת הלוקח - יפדה¹¹ מיד בנו¹². וכן אם מת המוכר - יש לבנו לפדותה כל שנים עשר חדש¹³.

84 אפילו אם הן רחוקות ורעות, והשדה שמכר קרובה ויפה (שם). 85 שם ל, ב. 86 משנה, וסיפרא' שם.

- 1 יח. מציא⁸⁷ מעט⁸⁸ ורצה לגאל חצי השדה שמוכר - אין שומעין לו; שנאמר: כדי גאלתו - או גואל את פלה או אינו גואל. ואם רצו⁸⁹ קרוביו לגאל - גואלים; שנאמר: וכא גאלו הקרב אליו.

87 שם. 88 דבר שאינו מצוי לו בשעה שמכר, כנ"ל. 89 'סיפרא' שם סוף ה"א.

- 5 יט. הנותן⁹⁰ שדהו מתנה - הרי זו חזרת לו פיובל; שנאמר⁹¹: תשובו איש אל אחוזתו - לרבות את המתנה⁹².

90 משנה, בכורות נב, ב. כחכמים ולא כרבי מאיר. 91 גמרא שם. וצ"ע, אם במתנה יכול הנותן לגאול לפני היובל, כמו בבתי ערי חומה, להלן פ"ב ה"ד (רש"י שם). 92 יש אומרים כי מתנת רבים אינה חזרת ביובל (חידושי ר"ע איגר על הרמב"ם בשם הרד"ק ביהושע כד, לג).

- 8 כ. האחין⁹³ שחלקו - פלקוחות⁹⁴ הן, ומחזירין זה לזה חלקו פיובל, ולא תבטל⁹⁵ חלקתן מקמות שהיתה. וכן הפכור⁹⁶ והמנכס⁹⁷ אשת אחיו - מחזיר פיובל חלק שנטל, ונטל⁹⁸ החלק שפגדו.

93 בכורות שם, כרבי אסי אמר רבי יוחנן. 94 כלומר, כאילו מכר כל אחד לחבירו את חלקו תמורת חלקו של שני שקיבל הוא. ואין אנו אומרים "ברירה", שהובר הדבר שזה חלקו וזה חלקו של השני. 95 שם: "מתיב רב הושעיא, ואלו שאין חוזרין ביובל הבכורה (כלומר, ואם לקוחות הם, היתה הבכורה צריכה לחזור). אמר ליה רבי אלעזר, מאי אין חוזרין, אין חוזרין לבטלה". וסובר רבינו, שאין מבטלים את החלוקה הראשונה ומחלקים מחדש (כפירוש רש"י), אלא מחליפים את חלקיהם (כסף-משנה). 96 במשנה שם: ואלו שאין חוזרין ביובל (כלומר, אין חוזרין לבטלה כנ"ל, הבכורה, והיורש את אשתו והמייבם את אשת אחיו והמתנה דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים המתנה כמכר (הלכה כחכמים, כנ"ל). משמע שבשאר הדברים מודים חכמים לרבי מאיר). ובגמרא שם: מאי טעמיהו דרבנן "תשובו", לרבות את המתנה, והני כולהו ירושה נינהו (ולכן אינם חוזרים ביובל). 97 שיוורש כל נכסי אחיו המת (פ"ג מהל' נחלות ה"ז). ולמדו כן בבכורות שם, ממה שקראו הכתוב בכור, שנאמר: "והיה הבכור אשר תלד". 98 כנ"ל.

- 12 כא. אבל היורש⁹⁹ את אשתו, אף על פי שירשת הפעל מדבריהם¹⁰⁰ - עשו חזק¹⁰¹ לדבריהם כשל תורה, ואינו מחזיר פיובל. ואם¹⁰² ירש ממנה בית הקברות¹⁰³ - יחזיר לבני משפחה¹⁰⁴, משום פגם משפחה¹⁰⁵, ויתנו לו דמיה, ומנפין¹⁰⁶ לו דמי קבר אשתו¹⁰⁷, שהרי חזב בקבורתה¹⁰⁸.

99 שם, כנ"ל. 100 ראה פ"ב מהל' אישות ה"ג, ופ"א מהל' נחלות ה"ח. וכוונת רבינו, שהרי אמרו שם, שטעמו של רבי מאיר הסובר שהיורש את אשתו אינו מחזיר ביובל,

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שלישי ה' אדר - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(25 לבית. 26) שם: דאמר קרא "לקונה אותו", ואפילו מיד ההקדש. ולחלטיה הקדש? אמר קרא "לדורותיו", יצא הקדש שאין לו דורות.

ט. מְכַר בֵּית עִיר חוֹמָה וְהִגִּיעַ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שְׁנַת
הַמֶּכֶר - אֵינוֹ חוֹזֵר²⁷ בַּיּוֹבֵל; אֲלָא יִהְיֶה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ
עַד שְׁיִרְצָה הַמּוֹכֵר לְגָאֵל כָּל שְׁנַת הַמֶּכֶר, אוֹ תַּמְלָא
שְׁנָה וְיִחְלֹט.

(27 שנאמר: לא יצא ביובל.

י. הַמּוֹכֵר בֵּית בְּתֵי חֲצָרִים אוֹ בְּעִיר שְׂאִינָה מִקֶּפֶת
חוֹמָה כְּרָאוּ²⁸ - הָרִי זֶה נִגְאָל בְּכַח יִפְהָ²⁹ שְׁבָדִין
הַשְּׂדֵה וְשְׁבָדִין הַבְּתִים הַמְּקִפִין חוֹמָה³⁰. בִּיצֵד? אִם
רָצָה לְגָאֵל מִיָּד³¹ - גּוֹאֵל, כְּדִין הַבְּתִים³². הִגִּיעַ שְׁנִים
עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ וְלֹא גָאֵל - הָרִי זֶה גּוֹאֵל³³ עַד שְׁנַת
הַיּוֹבֵל, כְּדִין הַשְּׂדוֹת³⁴. וּבִצֵּת שְׁגוֹאֵל³⁵ - מִחֲשָׁב עִם
הַמּוֹכֵר וְגוֹרֵעַ לוֹ מֶה שְׁאֵכָל³⁶. הִגִּיעַ יוֹבֵל³⁷ וְלֹא גָאֵל
- חוֹזֵר הַבֵּית בְּלֹא דָמִים, כְּדִין הַשְּׂדוֹת³⁸.

(28 היינו, בשעת כיבוש הארץ. ושתוקף החומה לפני שיבנו
החצרות בתוכה. (29 היינו, שמייפים את כח המוכר.
(30 כראוי. (31 ביום שמכר. (32 אבל בשדה אחוזה אינו
מותר לגאול לפחות משתי שנים. (33 אפילו בשנה
השנייה. וטעמו של דבר, משום שבגמרא שם אמרו: "ויובל
יצא, למה לי? אמר רב פפא, לא נצרכה אלא למוכר בית
בבתי ערי החצרים, ופגע בו יובל בשנה שנייה. למאי מדמית
ליה, אי לבתי ערי חומה מדמית ליה, איחלט ליה ללוקח
(אחרי שנה), אי לשדה אחוזה מדמית ליה, השלמה בעי
(כנ"ל בפרק י"א הלכה י"ב), להכי אצטרך וביובל יצא".
ומכיוון שפסוק זה מדבר בשנה שנייה של המכר, אם כן אף
הפסוק "גאולה תהיה לו" הסמוך לו, מדבר אף הוא בשנה
שנייה, ונמצא שגואל אף בשנה שנייה. (34 אבל בית עיר
חומה נחלט ללוקח. (35 אפילו בשנה ראשונה. והרדב"ז
והרש"ש שם כתבו, שבשנה ראשונה שאינו גואל אלא מטעם
בית עיר חומה - אינו גורע לו מה שאכל כדן בית עיר
חומה. (36 כדן השדות. אבל בבתי נותן כל הדמים
שלקח, ואינו גורע ללוקח כלום. (37 אפילו בשנה שנייה.
(38 שהרי בבתי אין דין יובל כלל, אלא נחלט ללוקח אחר
י"ב חודש.

יא. כָּל שֶׁהָיָה לְפָנִים מִן הַחוֹמָה, כְּגוֹן הַגְּנוֹת³⁹
וְהַמְּרִחָאוֹת וְהַשּׁוֹכְכוֹת⁴⁰ - הָרִי הוּא בְּבִתִּים⁴¹;
שְׁנָאֵמֶר: אֲשֶׁר בְּעִיר. אֲכָל הַשְּׂדוֹת⁴² שְׁבָתוֹף הָעִיר -
נִגְאָלִין⁴³ כְּדִין הַשְּׂדוֹת שְׁחוּץ לָעִיר; שְׁנָאֵמֶר: וְקָם
הַבֵּית אֲשֶׁר בְּעִיר - בֵּית וְכָל הַדּוֹמָה לְבֵית, לֹא
הַשְּׂדוֹת.

(39) שבהם אילנות. ודווקא גנות של אילנות שכן דרך ליטע
אילנות בחצר, אבל שדות של תבואה, שבהם נחלקו ר' מאיר
וחכמים במשנה בערכין שם, אין הלכה כר' מאיר, לפי שאין
דרך לזרוע תבואה בחצר. ועיין בעירובין כג: שגם שם חילקו
בין זריעה לנטיעה שנטיעות הרי הם כחצר, וזריעות לא].

(11) המוכר. (12) בגמרא שם: "מהו דתימא לקונה אותו
אמר רחמנא, והא (בן הלוקח) לא קנה, קא משמע לן
והייתה גאולתו מכל מקום". (13) שם: "מהו דתימא ואיש
כי ימכר אמר רחמנא, והאי (בן המוכר) לא מכר, קא משמע
לן והייתה גאולתו מכל מקום".

ד. מְכַר לְרֹאשׁוֹן, וְרֹאשׁוֹן לְשְׁנֵי בְּתוֹךְ הַשְּׁנָה¹⁴ -
מוֹנִין¹⁵ לְרֹאשׁוֹן¹⁶. בֵּין שְׁשָׁלְמָה שְׁנָה רִאשׁוֹנָה
הַחֲלֹט הַבֵּית כְּדִין הַשְּׁנִי; שֶׁהַמּוֹכֵר מְכַר לְשְׁנֵי כָּל
זְכוֹת שְׁתֵּבּוּא לְיָדוֹ¹⁷. הִגִּיעַ שְׁנִים עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ וְלֹא
גָאֵל - הָרִי זֶה נִחְלָט בְּיַד הַלּוֹקֵחַ. וְכֵן אִם נָתַן
הַבֵּית מִתְּנָה¹⁸ וְלֹא גָאֵל כָּל שְׁנִים עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ - הָרִי
זֶה נִחְלָט בְּיַד זֶה שֶׁנָּתַן לוֹ מִתְּנָה.

(14) הראשונה משעת המכר. (15) י"ב חודש. (16) משעת
המכר. ושם: "שנאמר: עד מלאת לו שנה (משמע, למי
שהייתה אחוזה שלו מונין - רש"י)". (17) ואילו הייתה
הקרקע בידו הייתה נחלטת לו, ולכן כשמכרה, נחלטת
לקונה אותו לדורותיו, לא יצא ביובל. (18) והלכה זו, היא
כחכמים בבכורות נב: הסוברים שמתנה כמכר.

ה. הִיָּתָה שְׁנָה מְעַבְרָת - אֵינוֹ נִחְלָט עַד סוֹפָה;
שְׁנָאֵמֶר: עַד מְלֹאת לוֹ שְׁנָה תְּמִימָה - לְהַבִּיא חֹדֶשׁ
הָעֶבֶר.

ו. מְכַר שְׁנֵי בְּתִים, אֶחָד בְּחֲצֵי אֶדֶר רִאשׁוֹן וְאֶחָד
כְּרָאשׁ אֶדֶר שְׁנִי: זֶה שְׁמֶכֶר כְּרָאשׁ אֶדֶר שְׁנִי - בֵּין
שֶׁהִגִּיעַ אֶחָד בְּאֶדֶר שֶׁל שְׁנָה הַכְּפֹאָה¹⁹ עָלְתָה לוֹ
שְׁנָה²⁰; וְזֶה שְׁמֶכֶר בְּחֲצֵי אֶדֶר רִאשׁוֹן - לֹא עָלְתָה
לוֹ שְׁנָה עַד חֲצֵי אֶדֶר שֶׁל שְׁנָה הַכְּפֹאָה, מִפְּנֵי שְׁיִירַד
הַלּוֹקֵחַ בְּחֹדֶשׁ הָעֶבֶר²¹.

(19) שהייתה פשוטה. (20) שהרי זה כאילו ירד בראש אדר
של שנה שאינה מעוברת. (21) היינו, באדר ראשון שהוא
מעובר, וחל עליו הדין שבשנה מעוברת אין השדה נחלטת
עד סופה, היינו, עד אמצע אדר של שנה הכאה.

ז. הִגִּיעַ²² יוֹם שְׁנִים עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ וְלֹא נִמְצָא²³ הַלּוֹקֵחַ
לְפָדוֹת מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה מְנִיחַ מְעוֹתָיו בְּבֵית דִּין
וְשׁוֹבֵר אֶת הַדֶּלֶת וְנִכְנָס לְבֵיתוֹ²⁴, וְאִמְתִּי שְׁיִבּוּא
הַלּוֹקֵחַ - יָבֹא וְיִטַּל מְעוֹתָיו.

(22) משנה שם: כתקנת הלל. (23) כלומר, שנטמן באותו
יום, כדי שיהיה הבית חלוט לו. (24) שהנתינה בעל כרחו
של המקבל היא נתינה טובה, בכל מקום, אלא שהלל נזקק
לתקן, שתהא הנתינה טובה אפילו אם היא שלא בפני
המקבל כמו כאן.

ח. הַמְּקַדֵּשׁ בֵּית עִיר חוֹמָה, וְגָאֵל אַחֵר מִיָּד
הַהֶקְדֵּשׁ - בֵּין שְׁעָלְתָה לוֹ²⁵ שְׁנָה מִשְׁעָה שְׁנִגְאָל מִיָּד
הַהֶקְדֵּשׁ וְלֹא גָאֵל בְּעָלְיוֹ, נִחְלָט בְּיַד הַגּוֹאֵל²⁶. שְׁאִין
הַהֶקְדֵּשׁ חוֹלֵט, אֲלָא הַלּוֹקֵחַ; שְׁנָאֵמֶר: לִקְנָה אֹתוֹ
לְדִרְתּוֹ.

22 שְׂפִיאתָן בְּיָמֵי עֲזָרָא, שֶׁהִיא בִּיאָה שְׁנִיָּה - כְּבִיאָתָן
23 בְּיָמֵי יְהוֹשֻׁעַ: מָה בִּיאָתָן בְּיָמֵי יְהוֹשֻׁעַ - מָנוּ שְׁמַטִּין
24 וַיּוֹבְלוּ⁵⁷, וְקִדְּשׁוּ בְּתֵי עֲרֵי חוּמָה, וְנִתְחַיְבוּ בְּמַעֲשֵׂי;
25 אֵף בִּיאָתָם בְּיָמֵי עֲזָרָא - מָנוּ שְׁמַטִּין וַיּוֹבְלוּ⁵⁸,
26 וְקִדְּשׁוּ בְּתֵי עֲרֵי חוּמָה, וְנִתְחַיְבוּ בְּמַעֲשֵׂי⁵⁹.

(50) כלר', להחשיב ערים כמקפות חומה. (51) מימות יהושע בן נון. (52) היינו, בזמן בית ראשון. (53) בזמן בית ראשון. אבל לאחר החורבן אין לה דין בית עיר חומה, שהרי קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא. ואף על פי שאמרו שהברייתא הנ"ל של ר' אלעזר בר יוסי סוברת קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא - בפרט זה אין הלכה כמותו. (54) שנאמר: "אשר לוא חומה (= קרי 'לו לא חומה') - אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן". (55) כר' אלעזר בן שמוע. שקדושה ראשונה, לפי שהייתה מפני הכיבוש בלבד, קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. (56) בקדושה שנייה. (57) לאחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק. (58) לקדש שמיטין. (59) והנה, מצד הקדושה היו ראויים להתחייב במעשרות מן התורה, אבל מכיוון שלא באו כולם, אינם מתחייבים אלא מדרבנן.

27 טז. וכן לעתיד לבוא בכִּיאָה שְׁלִישִׁית, בַּעַת שְׁיַכְנֹסוּ
28 לְאֶרֶץ יִתְחִילוּ לְמַנּוֹת שְׁמַטִּין וַיּוֹבְלוּ, וְיִקְדְּשׁוּ בְּתֵי
29 עֲרֵי חוּמָה, וְיִתְחַיְבוּ כָּל מְקוֹם שְׁיִכְבְּשׁוּהוּ⁶⁰
30 בְּמַעֲשֵׂוֹת⁶¹. שְׁנָאמַר: וְהִבְיָאָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאֶרֶץ
31 אֲשֶׁר יִרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירְשֶׁתָּהּ - מְקִישׁ יִרְשֶׁתְךָ לִירְשֶׁת
32 אֲבֹתֶיךָ: מָה יִרְשֶׁת אֲבֹתֶיךָ - אֵתָה נֹהֵג [בָּה]
33 בְּחֻדוֹשׁ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אֵף יִרְשֶׁתְךָ אֵתָה נֹהֵג בָּהּ
34 בְּחֻדוֹשׁ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ.

(60) היינו המקומות שלא החזיקו בהם בימי עזרא. אבל המקומות שהחזיקו בהם בימי עזרא, הרי הם בקדושתם, שקדושה שנייה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת עזרא לא הייתה מצד הכיבוש, אלא מצד החזקה, וחזקה לא בטלה. (61) כשיבואו כולם, יתחייבו בכל אלה מן התורה.

פרק שלשה עשר

(1) יבאר שנצטוו ישראל לתת לשבט לוי ערים לשבת. נותנין לכל עיר בית קברות. ואם עושין עיר מגרש או להיפך. לויים שמכרו שדה אם גואלין כישראל. ישראל שירש את אבי אמו לוי. ששבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען. שלא יטול הלוי או הכהן חלק בבזזה, ואם נטלו חייבים מלקות.

35 א. שָׁבַט לְוִי, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק בָּאֶרֶץ²,
36 כְּכֹר נְצִטּוּ³ יִשְׂרָאֵל לָתֵן לָהֶם עָרִים לְשִׁבָּת
37 וּמִגְרָשֵׁיהֶם. וְהָעָרִים הֵם שֶׁשׁ עָרֵי מְקֻלָּט, וְעֲלֵיהֶן
38 שְׁתֵּים עָרֵים וְאַרְבָּעִים עִיר. וְכִשְׁמוֹסִיפִין עָרֵי מְקֻלָּט אַחֲרוֹת
39 בְּיָמֵי הַמִּשְׁחָה⁵ - הַכֹּל לְלוּיִם⁶.

(2) שנאמר (דברים יח, א): "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". וכן נאמר שם יד, כט, וביהושע יג, לג. ועיין ברייתא בבבא בתרא קכב. ולהלן

(40) בברייתא ובסיפרא שם נזכרו גם "בתי בדים". [ורבינו השמיטו לפי שדרכם היה לבנותם בתוך החומה, והרי אפילו בית הבנוי בחומה אינו כבתי ערי חומה]. (41) ונחלטים ללוקח אחר יב חודש, כדין בתי ערי חומה. (42) כר' יהודה במשנה שם, ששדות שבתוך העיר דינן כשדות שמחוץ לעיר. (43) עד היובל.

1 יב. בֵּית שֶׁאֵין בּוֹ אֲרָבַע אַמּוֹת עַל אֲרָבַע אַמּוֹת -
2 אֵינּוּ נִחְלָט⁴⁴ כְּבִתֵּי עֲרֵי חוּמָה. וַיְרוּשָׁלַם - אֵין הַבֵּית
3 נִחְלָט בָּהּ⁴⁵. וּבֵית הַבְּנוֹי בַּחוּמָה - אֵינּוּ⁴⁶ כְּבִתֵּי עֲרֵי
4 חוּמָה.

(44) שם: "מאי טעמא, דבית כתיב בהו" (שנאמר: "ובית מושב עיר חומה", ופחות משיעור זה אינו קרוי בית). ומכיוון שאין זה בית, דינו כשדה שאינה ראויה לזריעה. (45) בבבא קמא שם: דכתיב, וקם הבית אשר לו חומה לצמיתות, לקונה אותו לדורותיו, וקסבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים. כלומר, ולכן אין איש יכול להקנותו קרקע שם, ודינו כבתי ערי חצרים. (46) ובגמרא שם: אמר רבי יוחנן, ושניהם מקרא אחד דרשו: "ותורידם בעד החלון, כי ביתה בקיר החומה, ובחומה היא יושבת". ר' שמעון סבר כפשיטה דקרא (שהרי היא כיושבת בעיר החומה), ור' יהודה סבר, בחומה היא יושבת ולא בעיר חומה.

5 יג. עִיר שֶׁגִּגּוּתֶיהָ חוּמָתָהּ⁴⁷ או שֶׁהֵם חוּמָתָהּ - אֵינָה
6 מְמַקֶּפֶת חוּמָה⁴⁸.

(47) שלא הקיפוה חומה, אלא הקיפוה בבתים, ותכופות הבתים זו לזו, כחומה. (48) ובתיה כבתי ערי חצרים. ובברייתא שם: תנו רבנן, חומה, ולא שור איגר (שגגותיה חומתה - רש"י. כלומר, שור היינו חומה כמפורש (בראשית מט, כב) ואיגר הוא כמו איגרא, דהיינו גג. שהיו גגותיה חומתה). סביב, פרט לטבריה שימה חומתה.

7 יד. אֵין הַמְּקוֹם נִקְרָא עֲרֵי חוּמָה עַד שֶׁיְהִיָּה בּוֹ שְׁלֹשׁ
8 חֲצֵרוֹת או יָתֵר, וּבְכָל חֲצֵר מִהֵן שְׁנֵי בָתִּים או יָתֵר,
9 וְיִקְיֻפוּהָ חוּמָה תְּחִלָּה וְאַחֵר כֶּף יָבֵנוּ הַחֲצֵרוֹת
10 בְּתוֹכָהּ⁴⁹. אֲבָל מְקוֹם שֶׁיָּשֵׁב וְאַחֵר כֶּף הַקֶּף, או שֶׁלֹּא
11 הָיוּ בּוֹ שְׁלֹשׁ חֲצֵרוֹת שֶׁל שְׁנֵי בָתִּים - אֵינּוּ עִיר
12 חוּמָה, אֲלֹא בָתִּים שְׁבוּ כְּבִתֵּי הַחֲצֵרִים.

(49) שנאמר: "ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה" - "שהוקף ולבסוף ישב (היינו, שהבית נבנה ונעשה מושב בעיר שכבר היה לה חומה), ולא שישב ולבסוף הוקף".

13 טו. אֵין סוּמְכִין⁵⁰ אֲלֹא עַל חוּמָה הַמְּקַפֶּת בְּשַׁעֲתָ⁵¹
14 כְּבוֹשׁ הָאֶרֶץ. בִּיעֵזֵר? עִיר שֶׁלֹּא הָיְתָה מְקַפֶּת חוּמָה
15 בְּשַׁעֲתָ שֶׁכָּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָאֶרֶץ, אֵף עַל פִּי שֶׁמְקַפֶּת
16 עֲתָה⁵² - הָרִי הִיא כְּבִתֵּי הַחֲצֵרִים; וְעִיר שֶׁהָיְתָה
17 מְקַפֶּת חוּמָה בְּיָמֵי יְהוֹשֻׁעַ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינָה מְקַפֶּת
18 עֲתָה⁵³ - הָרִי הִיא מְקַפֶּת⁵⁴. וּכְיוֹן שֶׁגָּלוּ בַּחֲבִיבִין
19 רֵאשׁוֹן - בְּטָלָה קִדְּשַׁת עֲרֵי חוּמָה⁵⁵ שֶׁהָיוּ בְּיָמֵי
20 יְהוֹשֻׁעַ. מִיָּן שֶׁעָלָה עֲזָרָא בְּבִיאָה הַשְּׁנִיָּה - נִתְקַדְּשׁוּ
21 כָּל הָעָרִים הַמְּקַפּוֹת חוּמָה בְּאוֹתוֹ הַעֵת⁵⁶. מִפְּנֵי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי ה' אדר – ספר זרעים – הלכות שמיטה ויובל קכה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ולרכושם ולכל חֲתָם. ומגרשי הערים אשר תתנו וגו' אלף אמה סביב. ומדותם וגו' את פאת קדמה אלפים באמה וגו' זה יהיה להם מגרשי הערים". (15) פרט לרוצח שמת בעיר מקלטו, שקבורים אותו שם (גמרא שם, ופ"ז מהלכות רוצח הלכות ג, ח). ולמדו זאת (מכות שם) מפסוק מיוחד.

- ד. אֵין¹⁶ עוֹשִׁין בְּעִיר הַלְוִיִּם¹⁷ עִיר מִגְרֵשׁ וְלֹא מִגְרֵשׁ¹¹ עִיר, וְלֹא מִגְרֵשׁ שָׂדֶה וְלֹא שָׂדֶה מִגְרֵשׁ¹⁸. שְׁנֵאמַר: ¹² וְשָׂדֶה מִגְרֵשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכַר. ¹³

(16) משנה בערכין לג: (17) אבל בעיר ישראל עושים שדה מגרש, ומגרש שדה (ראה להלן) ומגרש עיר, כרבי אלעזר במשנה שם (רדב"ז), שסתם משנה בבבא בתרא כד: כוותיה, בין ללשון הראשון שם ובין ללשון השני (לפי נוסחת ר"י מיגאש רבו של רבינו, שהובא בשיטה מקובצת שם: "ולהך לישנא (וכן הוא בערכין שם, לפי מה שהביא בילקוט שמעוני פרשת בהר סימן תרסה) דאמר רבי אלעזר עושים שדה מגרש, אבל לא מגרש שדה. הני מילי זרעים, אבל אילנות עבדינן"). ופסק רבינו כלשון הראשון, שלעולם מותר, והביא המשנה שם בדיון מרחיקין את האילנות מן העיר משום נוי העיר, ראה בפ"ז מהלכות שכנים הלכה א. (18) ולא עיר ולא שדה עיר (חינוך מצוה שמב), וכדלהלן: ואין לוקין על לאוין אלו, לפי שאפשר להחזיר הדבר כמו שהיה (מנחת חינוך מצוה שח). וראה להלן הלכה י.

- ה. ומפּי¹⁹ הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שָׂדֶה שְׁנֵאמַר לֹא יִמָּכַר - ¹⁴ לֹא יִשְׁנֶה, אֲלֵא הַשְּׂדֶה²⁰ וְהַמִּגְרֵשׁ וְהָעִיר - ¹⁵ כָּל אֲחָד²¹ מִשְׁלֹשֶׁתָן כְּמוֹת שֶׁהוּא לְעוֹלָם. וְכֵן²² בְּשֵׁאֵר עָרֵי ¹⁶ יִשְׂרָאֵל. ¹⁷

(19) בגמרא שם: "אילימא לא ימכר כלל, והא מדכתיב: גאולת עולם תהיה ללוים, מכלל דמזבני. אלא מאי לא ימכר, לא ישנה". (20) כלומר, שאמרה תורה: ושדה, מגרש, עריהם. (21) כנ"ל. (22) נראה שמכאן מתחילה הלכה ו. ולפי"ז הכוונה, שבשאר עיר ישראל ישנו רק דין אחד שאין עושין עיר למגרש או לשדה, וזה מה שכתב רבינו בהלכה ו. וגירסת רבינו במשנה היא: "אמר רבי אלעזר וכו'. אבל בעיר ישראל עושין שדה מגרש, מגרש שדה (כלשון הראשון בבבא בתרא שם), מגרש עיר, ולא עיר מגרש שלא יחריבו את עיר ישראל". וכן היא הגירסא בתוספתא שם סוף פ"ה.

- ו. לֹא יִסְתָּר²³ אָדָם אֶת בֵּיתוֹ²⁴ לַעֲשׂוֹתוֹ גִּנְהָ וְלֹא ¹⁸ יִשְׁעוֹ²⁵ חֲרֻבּוֹ גִּנְהָ²⁶, שְׁלֹא יַחְרִיבוּ²⁷ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. ¹⁹

(23) תוספתא שם. (24) שבעיר. (25) שם, כחכמים ולא כרבן שמעון בן גמליאל. (26) אלא יבנה בית חדש. וראה במנחת בכורים שם. (27) זהו מה שאמר רבי אלעזר במשנת ערכין שם: "ולא עיר מגרש, שלא יחריבו את עיר ישראל", כנ"ל.

- ז. כְּתָנִים²⁸ וְלוֹיִם שְׁמָכְרוּ שָׂדֶה מִשְׂדֶּה עָרֵיהֶם אוֹ ²⁰ בֵּית מִבְּתֵי עָרֵי חוּמָה שְׁלֵהֶן - ²¹ אֵין גּוֹאֲלִין כְּפִסְדֹּר ²² הַזֶּה²⁹. אֲלֵא מוֹכְרֵי³⁰ הַשְּׂדוֹת וְאֶפְלוּ סְמוּךְ לְיוֹבְלִי³¹, ²³

בהלכה י. (3) שנאמר (במדבר לה, ב): "צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחוזתם ערים לשבת, ומגרש לערים סביבותיהם תתנו ללוים". וראה ביהושע בא, ב. (4) במדבר שם, ו. (5) שנאמר (דברים יט, ח"ט): "ואם ירחיב ה' אל' את גבולך וגו', ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה". ועיין רש"י שם. וראה בפ"ח מהלכות רוצח הלכה ד. (6) במכות יב: "תנו רבנן, ושמתי לך מקום וכו'. ושמתי לך, בחי"ך. מקום (כלומר, לך מקום – ר"ח), ממקומן (שתהא מחנה לוי קולטת, ואף עיר מקלט יהיו עיר לוי – רש"י). וכשאמר הקב"ה: ושמתי לך מקום, בוודאי היתה הכוונה אף לשלש הערים שלעתיד-לבוא, ועל הכל דרשו: מקום, ממקומן, שערי המקלט שייכות ללוים. וראה באור-שמח. ומכאן שגם לעתיד-לבוא לא יהיה ללוים חלק ונחלה. ומה שאמרו בבבא בתרא שם, שעתידיה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים, החלק השלשה עשר לא יהיה לשבט לוי אלא למלך המשיח, כמפורש בסוף הסוגיא שם, וכן פסק רבינו בפ"ד מהלכות מלכים הלכה ח. ולא כדעת הסמ"ג לאוין רעו.

- ב. מִגְרְשֵׁי הָעָרִים⁷ כָּכָר נִתְפָּרְשׁוּ בְּתוֹרָה⁸ שְׁהֵם ¹ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אָמָה⁹ לְכָל רוּחַ מְקִיר הָעִיר וְחוּצָה. ² שְׁנֵאמַר: מְקִיר הָעִיר וְחוּצָה אֵלָּה אָמָה סָבִיב, וְהֵלֶן ³ הוּא אוֹמֵר: וּמִדָּתָם מְחוּץ לָעִיר אֶת פֶּאֶת קְדָמָה ⁴ אֲלָפִים בָּאָמָה וְגוֹמֵר; אֵלָּה הָרְאשׁוֹנִים - ⁵ מִגְרֵשׁ¹⁰, ⁶ וְאֲלָפִים שְׁמוֹדֵדִין חוּץ לְמִגְרֵשׁ - לְשָׂדוֹת וְכַרְמִים.

(7) אף-על-פי שעיקרו של השם "מגרש" נקבע לאלף אמה שבצד העיר – הוא כולל גם את האלפים האחרות ששמן "שדה". וראה בהלכה הסמוכה. (8) במדבר לה. (9) משנה בסוטה כז: כר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ולא כרבי עקיבא, הדורש אלף למגרש ואלפיים לתחום שבת. ואף-על-פי שכלל בדינו, שהלכה כרבי עקיבא מחבירו, כאן שדעת רבי עקיבא בנויה על היסוד שתחומין דאורייתא, אין הלכה כרבי עקיבא, כי מבואר בכמה מקומות שתחומין דרבנן, וכן פסק רבינו בפכ"ז מהלכות שבת הלכה א. ופסק רבינו כמשנתנו, ולא כברייתא בעירובין נו: בשם רבי אליעזר בן יוסי הסוברת שלא היו ללוים אלא אלפים אמה סביב הערים (ורש"י מפרש אף את משנתנו כברייתא שם). וראה בתוספתא ערכין סוף פ"ה, ובתוספתא סוטה סוף פ"ה, רצ"ע. (10) רחבה פנויה מזריעה ומבתים ומאילנות, לנוי העיר להיות לה לאויר (רש"י שם). וראה ברש"י שם.

- ג. וְנִתְּנִין¹¹ לְכָל עִיר בֵּית הַקְּבֻרֹת חוּץ לְתַחֲוֹם זֶה¹², ⁷ שְׁאִין קוֹבְרִין מֵתֵיהֶם בְּתַחֲוֹם¹³ עָרֵיהֶם; שְׁנֵאמַר: ⁸ וּמִגְרֵשֵׁיהֶם¹⁴ יִהְיוּ לְבִהְמָתָם וְלִרְכָּשָׁם וְלִכָּל חֲתָם - ⁹ לְחַיִּים נִתְּנוּ וְלֹא לְקִבְרֵיהֶם¹⁵. ¹⁰

(11) מכות יב. בשם רבי אבהו. (12) של שלשת אלפים אמה, וראה להלן. (13) צ"ל: "בתחום" (מעשה רוקח). (14) היינו שלשת אלפים אמה, שגם אלפים אמה של שדות וכרמים נקראו בתורה מגרשים, ונכללו בפסוק הנ"ל שְׁלִיחָתָם נִתְּנוּ ולא לקבורה, שהרי זו לשון הפסוקים שם: "ערים לשבת ומגרש לערים וגו' ומגרשיהם יהיו לבהמתם

יב). וראה למעלה הלכה א שגם לעתיד-לבוא לא יהיה להם נחלה. (46) שם ל"ת קע. (47) ספרי לפ' שופטים שם. (48) רבינו הוסיף להביא פסוק זה, מפני שמכח הפסוק הראשון אין למנות את איסור הנחלה ואיסור הביזה כשני לאוין, שהרי לאו שבכללות הוא, ואין למנותו אלא כלאו אחד. וראה בספר המצוות שם. (49) ספרי לפרשת קרח שם. (50) כל זה כשכבר אכל את הביזה. אבל אם עודנה בעין, נוטלין אותה ממנו, כמו בנחלה, ואינו לוקה. ואין זה דומה לגזול ממון חבירו, שאף-על-פי שאכלו אינו לוקה, לפי ששם אם משיב ממון אחר, מקיים הוא מצות "והשיב את הגזילה", אבל כאן אינו מתקן את האיסור אלא אם מחזיר הביזה עצמה. וראה ברדב"ז. אולם צריך עיון, מדוע לא הזכיר רבינו לאו זה בפ"ט מהלכות סנהדרין בכלל כל הלאוין שלוקין עליהם (משנה-למלך). וראה בספר המצוות שם. (51) ואינו לוקה על לאו זה, כנ"ל.

יא. יראה לי, שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנקרתה עליה ברית לאברהם ליצחק ויעקב וישראל; ונתחלקה להם; אבל שאר כל הארצות שפושט מלך ממלכתו ישראל⁵² - הרי הפהנים והלוים באותן הארצות ובביתן ככל ישראל⁵³.

(52) ראה בפ"א מהלכות תרומות הלכה ב. (53) וראה לזה ממה שנטלו הלויים חלק בבית מדין (במדבר לא, ל-מב) שלא נכרת עליה ברית (סוף משנה).

יב. ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביתו עם אחיו? מפני שהבדל לעבד את יי, לשירתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטי הצדיקים לרבים; שנאמר: יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל. לפיכך הבדלו מדרכי העולם: לא עורכין⁵⁴ מלחמה כשאר ישראל⁵⁵, ולא נוחלין, ולא זוכין לעצמן ככל גופן. אלא הם חיל השם⁵⁶, שנאמר: ברוך יי חילו; והוא ברוך הוא זוכה להם, שנאמר: אני חלקך ונחלתך.

(54) בספרי מטות סי' קנז, לפי גירסת הגר"א: להוציא שבטו של לוי (קרי' מלך). (55) כלומר, אבל מספקין מים ומזון לאחיהם ומתקנין את הדרכים (פ"ז מהלכות מלכים הלכה ט). [אבל יותר מסתבר שאינם יוצאים כלל (עיי' שם הלכה י), וכוונת רבינו לומר שכשאר ישראל אינם עורכין מלחמה, אבל עורכין הן מלחמה שלא כשאר ישראל, שכל ישראל יוצאים למלחמת כיבוש ארץ ישראל, ואילו הלויים שאין להם חלק ונחלה בה (שם), אינם יוצאים. אבל למלחמה שיש להם חלק בה, אף הלויים יוצאים. וראה לזה מספרי פ' מטות (לבמדבר לא, ד) "לכל מטות ישראל תשלחו, להביא את שבטו של לוי" (וראה בהגהות הגר"א שם). הרי שבמלחמת מדין שהיה ללויים חלק בביזה (ראה למעלה הלכה יא), יצאו למלחמה. וזהו מה שאמרו בקידושין כא: "כהן מהו ביפת תואר" (וראה במדכ"י גיטין סוף פרק מי שאחזו), וכן מה שאמרו בסוטה מג. "אלמנה לכהן גדול,

וגואלין מיד³². ואם³³ הקדישו שדה - גואלים מיד ההקדש לאחר היובל³⁴. וגואלים³⁵ בתי ערי חומה כל זמן שירצו, אפילו אחר כמה שנים³⁶. שנאמר: גאלת עולם תהיה ללויים.

(28) משנה שם. (29) היינו כסדר הנזכר בפ"א לענין שדה אחוזה, ובפ"ב לענין בתי ערי חומה. (30) ברייתא שם. (31) כן מפרש רבינו בפירוש המשנה שם, מה שאמרו במשנה שם: "מוכרין לעולם", שהרי אין לומר, שהמכירה מועילה אפילו ביובל, שאם מכורה כבר - יוצאה, זו שלא נמכרה עדיין - אינו דין שלא תמכר (ראה למעלה בפ"א הלכה יא, ובהערות שם). ועיין ברש"י שם. ורוצה לומר, שאף-על-פי שישאל שמכר בפחות משתי שנים לפני היובל, משלים הלוקח אותו זמן החסר ואוכלה לאחר היובל (שם הלכה יב), כבהנים ולויים אין הדין כן, אלא אף-על-פי שמכר סמוך ליובל, חוזרת היא ביובל ואין צורך להשלים ללוקח כלום. (32) אפילו ביום שמכר, ואינו מחכה שנתיים כבשדה אחוזה. (33) שם. (34) ואין השדה יוצאה לכהנים בשנת היובל, כמו בשאר שדות (פ"ד מהלכות ערכין הלכות יט, כא). (35) שם. (36) ואין הבית נחלט אחר שנים עשר חדש כדן בתי ערי חומה של ישראל (למעלה פ"ב הלכה ד).

ח. ישראל³⁷ שירש את אבי אמו לוי - הרי זה גואל פלוים³⁸ אף על פי שאינו לוי. הואיל והערים או השדות של לויים - גואל לעולם. שדין זה תלוי במקומות אלו³⁹ ולא בפעלים.

(37) משנה וברייטא שם, כחכמים ולא כרבי. (38) כמבואר בהלכה הקודמת. (39) שנאמר: כי בתי ערי הלויים היא אחוזתם בתוך בני ישראל, להגיד מה גרם (סיפרא בהר פרק ו הלכה ח).

ט. ולוי⁴⁰ שירש את אבי אמו ישראל⁴¹ - גואל פישראל ולא פלוים; שלא נאמר גאלת עולם תהיה ללויים אלא בערי הלויים⁴².

(40) משנה שם לדעת כולם. (41) כלומר, ונמצא שאין הקרקע שבידו מערי הלויים. (42) כנ"ל.

י. כל שבט⁴³ לוי מזהרין שלא ינחלו⁴⁴ בארץ פנעץ⁴⁵. וכן הן מזהרין שלא יטלו⁴⁶ חלק בפנעץ⁴⁷ בשעה שפושטין את הערים. שנאמר: לא יהיה לפהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל; חלק - בפנעץ, ונחלה - בארץ. וכן⁴⁸ הוא אומר: בארצם לא תנחל, וחלק לא יהיה לך בתוכם - בפנעץ⁴⁹. וכן לוי או פהן שנטל חלק בפנעץ - לוקה⁵⁰. ואם נטל נחלה בארץ - מעבירין אותה ממנו⁵¹.

(43) תפס רבינו את לשון הכתוב דלהלן. (44) ראה בספר המצוות ל"ת קסט. (45) אבל בשאר ארצות שכבשן מלך ממלכת ישראל, נוחלים וחולקים בכל ישראל (להלן הלכה

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום – יום שלישי ה' אדר – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה קכו

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

תורה הלכה י, ובפירוש המשנה לאבות פ"ד משנה ה. ועיין רדב"ז כאן. אבל הכסף-משנה בהלכות תלמוד תורה שם נחלק על רבינו, וסברתו היא, שאם לא יתמכו בעוסקי התורה, עתידה תורה חס-ושלום להשתכח מישראל. וכן נפסק ביו"ד סימן רמו. ויגדיל תורה ויאדיר.

פָּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִינְעָן שְׁאֵלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַיִם וְשָׁלְיוֹ אֶהְיֶה

~ נקודות משיחות קודש ~

"שאלו שלום ירושלים".

יש לומר שהרמב"ם בחר פסוק זה ככותרת להלכות אלו, כדי להדגיש החיוב ללומדם, כי החיוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" הוא מצות-עשה לדורות, ומוטל על כל יהודי החיוב לבנות בית המקדש בימיו, אלא שמפני שאינו יכול לעשות זאת לפועל ובמעשה, יש עליו חיוב לעסוק "בקריתיה" ועל-ידי-זה "כאילו אתם בונים אותו (כמענה הקב"ה ליחזקאל על-פי המדרש). זאת רמז הרמב"ם בפסוק "שאלו שלום ירושלים" שיש לשאול ולדרוש בדיבור, שזהו לימוד הלכות בית-הבחירה וספר 'עבודה'.

(על-פי לקו"ש חו"ח עמוד 415)

סֵפֶר שְׁמִינִי וְהוּא סֵפֶר עֲבוּדָה

- הַלְכוּתֵי תִשְׁעִי. וְזֶהוּ סְדוּרָן:
- א. הַלְכוּת בֵּית הַבְּחִירָה. ב. הַלְכוּת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ
וְהַעֲוֹבָדִים בּוֹ. ג. הַלְכוּת בִּצְאַת מִקְדָּשׁ. ד. הַלְכוּת
אֲסוּרֵי מִזְבֵּחַ. ה. הַלְכוּת מַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת. ו.
הַלְכוּת תְּמִידִין וּמוֹסָפִין. ז. הַלְכוּת פְּסוּלֵי
הַמִּקְדָּשִׁין. ח. הַלְכוּת עֲבוּדַת יוֹם הַכַּפּוּרִים. ט.
הַלְכוּת מַעֲלָה.

הַלְכוּת בֵּית הַבְּחִירָה

- יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שֵׁשׁ מִצְוֹת. שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה וְשְׁלֹשׁ
מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פָּרָטָן: (א) לִבְנוֹת בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ. (ב) שְׁלֹא לִבְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ גָּזִית. (ג) שְׁלֹא
לַעֲלוֹת עָלָיו בְּמַעֲלוֹת. (ד) לִירָאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ. (ה)
לְשַׁמְרוֹ סָבִיב. (ו) שְׁלֹא לְהִשָּׁבֵת שְׁמִירָתוֹ.
וּבְאֹרֶךְ מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פָּרָק רִאשׁוֹן

1) יבואר בו כי מצות-עשה היא לבנות בית לה' להיות מקריבים בו הקרבנות וכיון שנבנה המקדש בירושלים, נאסרו כל המקומות כולם לבנות בהם בית לה'.

- א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת בֵּית לַה' 2) מוֹכֵן לַהֲיוֹת
מְקַרְבִּים בּוֹ הַקְּרָבָנוֹת, 3) וְחוֹגְגִין אֵלָיו שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
בַּשָּׁנָה, 4) שְׁנֹאֲמַר: "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" 5). וְכִבֵּר נִתְפָּרַשׁ

גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", שכל זה מדובר במלחמה שיש להם חלק בה. (56) במדבר רבה פ"א סימן יב: "שאין שבחו של מלך שימנה לגיונו עם הלגיונות" (קרית מלך).

- יג. וְלֹא שָׁבַט לֹוי בְּלִבָּד, אֶלָּא כָּל אִישׁ וְאִישׁ מִכָּל
בְּאֵי הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָדְבָה רֹחוֹ אוֹתוֹ וְהִבִּינוּ מִדְּעוֹ
לְהַבְדִּיל לַעֲמֹד לִפְנֵי יְיָ לְשִׁרְתּוֹ וּלְעִבְדּוֹ, לְדַעַת אֶת יְיָ,
וְהִלָּךְ יִשְׂרָאֵל 57 כְּמוֹ שֶׁעָשְׂהוּ הָאֱלֹהִים, וּפְרָק 58 מֵעַל
צִוְּאוֹרוֹ עַל הַחֲשֻׁבּוֹנוֹת הָרַבִּים אֲשֶׁר בָּקְשׁוּ בְּנֵי הָאָדָם
- הֲרִי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים, וְיִהְיֶה יְיָ חֵלְקוֹ
וְנִחַלְתּוֹ לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, וְיִזְכֶּה לוֹ 59 בְּעוֹלָם
הַזֶּה דְּכָר הַמִּסְפִּיק לוֹ 60, כְּמוֹ שֶׁזֶכֶה לִכְהֻנָּה לְלוֹהִים.
הֲרִי דָּוִד עָלָיו הַשְּׁלוֹם אוֹמֵר: יְיָ מִנֵּת חֵלְקִי וְכוּסִי,
אֲתָה תוֹמִיךְ גּוֹרְלִי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש... הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהי ה' חלקו ונחלתו לעד ולעולמי עולמים כו".

עבודתו של שבט לוי היא כטעם שמו "ללוה אישי אלי", והוא המחבר את עם ישראל עם הקב"ה (אישי), ויכולתו לחיבור זה הוא משום היותו דבוק בתכלית עם הקב"ה. ודווקא משום היותו דבוק הקב"ה וביחד עם זאת הוא נחלתו, היינו שיש לו חלק בעולם "אני חלקך ונחלתך", לכן יש ביכולתו לחבר יהודים עם הקב"ה.

ומביא את הפסוק "ה' מנת חלקי אתה תומיך גורלי", לומר שאפילו מצד בחינת גורל העליון שיש ספק לגביו: "איני יודע באיזה מהם חפץ", הרי ש"אתה תומיך גורלי" שיחפוץ בישראל דווקא.

כך גם שבט לוי, בחינת גורל שבנשמה, היא דבר אחד עם הקב"ה "יחידה ליחדך", ומצד דרגה זו אמר ריב"ז "איני יודע באיזו דרך מוליכין אותי" כי בחינת גורל שבנשמה היא למעלה לגמרי מגוֹרְעֵד, והיה מקום לחשוב שדרגה זו נשארת תמיד בבחינת "איני יודע", ועל זה אומר דוד המלך "אתה תומיך גורלי" שהקב"ה תומך גם את בחינת גורל שבנשמה שתהיה בגילוי בגוף הגשמי של שבט לוי, לאורך ימים ושנים טובות נשמות בגופים.

וגם לכל יהודי ישנו הכח לגלות איך שבתוך הגוף הגשמי שלו ובפעולותיו הפשוטות, מאיר "חלק אלוהה ממעל ממש".

(על-פי יין מלכות' ספר זרעים סימן לא)

57) ראה בקהלת ז', כט. 58) ראה בראשית כז, מ. 59) כמו ללוויים, כנ"ל. 60) כלומר, יצליחה במעשה ידיו, כמו שאמרו (עבודה זרה יט:): העוסק בתורה נכסיו מצליחין. ומלאכתו מתברכת (ברכות לב:). אבל לא שישליך עצמו על הציבור להתפרנס מן הצדקה, ראה בפ"ג מהלכות תלמוד

שני היה חסר ארון³, וגם בבית השלישי לא מצינו שיעשו ארון אלא ישימו את הארון שנבנה במדבר.

על-פי-זה יובן מדוע לא הביא הרמב"ם להלכה את עשיית הארון ולא ביאר את פרטי הדינים בעשייתו, אף שהביא דינים הנוגעים לתקופת ימות המשיח, וביאר בארוכה פרטי הדינים של עשיית המנורה והשולחן וכיו"ב.

(על-פי י"ן מלכות' ספר עבודה סימן ג)

(2) לשם ה'. 'ספרי' פ' ראה (הובא בסנהדרין כ:): "שלש מצות נצטוו ישראל בעת כניסתן לארץ... ולבנות להם בית הבחירה". התבאר שבנין בית הבחירה מצוה בפני עצמה ('ספר המצוות' עשה כ). (3) כולם, של יחיד ושל ציבור. ואף-על-פי "שמקריבין אע"פ שאין בית" (להלן פ"ב ה"ד, ופ"ו הט"ו) – מצוה היא לעשות בית. (4) בחג המצות, בחג השבועות ובחג הסוכות, שעל כל ישראל לבוא לעזרה לראות פני ה'. (5) בית לה'. "ונקרא מקדש, כי בו משכן השם הקדוש" (רבי אברהם בן עזרא, שם). ואף-על-פי שפסוק זה נאמר על עשיית המשכן במדבר – כולל הוא גם את משכן שילה נוב וגבעון, וגם בית המקדש שבירושלים, שהרי נאמר ועשו לי מקדש, ולא נאמר משכן (כסף-משנה). וכן מפורש בתנחומא (פרשת כי-תשא סי' יא) לבנות להם בית הבחירה, כמו שכתוב ועשו לי מקדש. וכן מבואר ב'סדר עולם' סוף פ"ו שכשהוקם המשכן ברכם משה שיזכו גם לבנין בית הבחירה, שנאמר ועשו לי מקדש (ועי' עירובין ב: ושבויעות טו: שמשכן נקרא מקדש). ובפ"א מהל' מלכים ה"א הביא רבינו פסוק אחר למצוות בנין בית הבחירה "לשכנו תדרשו ובאת שמה", ועיי"ש ב'לחם משנה'. (6) בספר שמות פרשיות ויקהל-פקודי. (7) "אל המנוחה ואל הנחלה", ודרשו חכמים (זבחים קיט). "אל המנוחה זו שילה, ואל הנחלה זו ירושלים", כי קדושת המקדש שבירושלים תעמוד לעולם כנחלה זו שאין לה הפסק, אף שנחבר הבית (ראה להלן פ"ו הט"ז).

3. ב. ג'יון שְׁנִכְנְסוּ לְאַרְץ⁸ הַעֲמִידוֹ הַמִּשְׁכָּן⁹ בְּגִלְגָל
4. אֲרַבְעֵ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה¹⁰ שִׁפְכָּשׁוּ וְשָׁחֲלָקוּ¹¹. וּמִשָּׁם בָּאוּ
5. לְשִׁילָה, וּבְנֵי שָׁם בֵּית שָׁל אֲבָנִים, וּפָרְשׁוּ יְרִיעוֹת
6. הַמִּשְׁכָּן עַל־יו¹², וְלֹא הִיתָה שָׁם תִּקְרָה¹³. וְשֵׁט
7. שָׁנָה¹⁴ עָמַד מִשְׁכָּן שִׁילָה, וּכְשֶׁמֶת עַל־י¹⁵ חֲרֵב. וּבָאוּ
8. לְנֹב וּבְנֵי שָׁם מִקֵּדֶשׁ, וּכְשֶׁמֶת שְׁמוּאֵל חֲרֵב. וּבָאוּ
9. לְגִבְעוֹן וּבְנֵי שָׁם מִקֵּדֶשׁ¹⁶, וּמִגִּבְעוֹן בָּאוּ לְבֵית
10. הָעוֹלָמִים¹⁷. וַיָּמִי נֹב וּגִבְעוֹן שָׁבַע וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה¹⁸.

(8) לארץ ישראל. וזה היה בשנת ב' אלפים ושבעים ואחת לבריאת העולם. (9) שעשה משה במדבר. (10) שם קיח, ב. (11) שבע שנים כבשו את הארץ ושבע חילקו (זבחים שם). (12) להיות לו אהל. (13) כתוב אחד אומר (שמואל-א, כד) "ותביאנהו בית ה' שילה" (הרי נקרא "בית"), וכתוב אחד אומר (תהלים עח, ס) "ויטוש משכן שילה" (הרי נקרא "משכן"). הא כיצד (יתקיימו שני הפסוקים האלו) לא היתה שם תקרה אלא אבנים מלמען ויריעות מלמעלן (שם קיח). (14) שם קיח, ב. (15) כל

1. בַּתּוֹרָה⁶ מִשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מִשָּׁה רַבֵּנוּ, וְהָיָה לְפִי שְׁעָה,
2. שְׁנָאֵמַר: "כִּי לֹא בָאתֶם עַד עֵתָה וְגו'".⁷

~ נקודות משיחות קודש ~

הציווי על בניית המקדש נאמר בתורה "ועשו לי מקדש גו", וצריך להבין מדוע בחר הרמב"ם בשם 'בית הבחירה' ולא 'בית המקדש', ובפרט שכתב הלכות "כלי המקדש" ו"ביאת המקדש", ומדוע קבע את שם הלכות אלו 'בית הבחירה'.

והביאור: על הפסוק "הן האדם היה כאחד ממנו", מבואר ב'לקוטי תורה' (אמור לה, ב). שבחירה אמיתית אינה אלא בעצמותו ומהותו ית', כי "אחד ממנו" מורה על עצמותו ומהותו שאין שייך בו הגבלה. ומכיון שכן, מובן שבענין זה לא שייך שום שינוי וגירעון.

בקביעת שם זה רצה הרמב"ם להדגיש שמצד ענין הבחירה לא שייך שום שינוי בבית-המקדש, גם אם "מפני חטאינו גלינו כו'" ו"אין אנו יכולים לעלות כו'" וקדושת המקדש וירושלים היא מפני השכינה - ושכינה אינה בטילה.

(על-פי י"ן מלכות' ספר עבודה סימן א)

~ נקודות משיחות קודש ~

ידועות שיטות הרמב"ם והרמב"ן מהו עיקר ותכלית המקדש. לדעת הרמב"ם הוא הקרבנות – "מצות-עשה לעשות בית לה' להיות מקריבים בו הקרבנות". משא"כ לדעת הרמב"ן העיקר הוא הארון – "עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון".

ויש לומר בביאור מחלוקתם: שהי"ד החזקה לרמב"ם שהוא ספר הלכות, מדבר בציווי לאדם איך לנהוג בעולם, ולכן לדעת הרמב"ם העיקר במקדש היא עבודת האדם בהקרבת הקרבנות. אבל הרמב"ן בפירושו על התורה שאינו ספר הלכה, מפרש שהעיקר במקדש הוא השראת השכינה, כיון שהרמב"ן היה מקובל, ומפרש בתורה עניינים על-פי פנימיות התורה, ולכן פירש שהעיקר במשכן הוא מקום מנוחת השכינה.

(על-פי י"ן מלכות' ספר עבודה סימן ב)

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה לעשות בית לה'... שנאמר ועשו לי מקדש". פסוק זה נאמר על המשכן, ומכאן מוכח שכללות הציווי על בניין בית-המקדש נאמר בנוגע למשכן, והמשכן הוא השורש והמקור לכל בתי המקדש, כולל בית המקדש השלישי.

ענין זה מתבטא גם בזה שהציווי הראשון אחרי "ועשו לי מקדש" הוא על הארון שנעשה רק פעם אחת, ולאחר שגזגז יאשיהו את הארון שוב לא היה ארון, ולכולי-עלמא "בית

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי ה' אדר – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ומה שמצינו בבית שני ש"מנורה שעשו מלכי בית חשמונאי, של ברזל היתה" כיון שהברזל היה "תמורת" הזהב, והרי הוא ברזל כפי ששייך לדרגת הזהב, ובנוסף אין הברזל היה נראה מבחוץ, והמנורה היתה בצורת "שפודים" של ברזל היו וחיפוס בבעץ" (מין בדיל).

ואולי יש לומר, שבענין זה יהיה חידוש בבית המקדש השלישי, מקדש נצחי שלא שייך בו חורבן, ולא שייך בו החשש מענין של ברזל כיון שלעתידי לבוא תתבטל המציאות של ברזל דלעו"ז.

ויש לומר, שמרומז הדבר בדברי דוד המובאים ב'דברי הימים': "הכינותי לבית אלקי, הזהב לזהב והכסף לכסף והנחושת לנחושת הברזל לברזל" גו' כי מלך המשיח מתייחס לדוד המלך "דוד מלכא משיחא", והגם שלא השתמשו בבית ראשון ישתמשו בו בבית שלעתידי.

(עלפי "זין מלכות" ספר עבודה סימן ו)

22 א', פרק ו. 23 על-ידי מלך המשיח (פי"א מהל' מלכים ה"א). 24 פרק מ. 25 על הבנין שלעתידי (מדות פ"ב מ"ה).

- ה. ואלו הן הדברים שהן עקר בבנין הבית: 26 עושיין בו קדש, 27 וקדש-הקדשים, 28 ויהיה לפני הקדש מקום אחד, והוא הנקרא אולם, ושלישתן נקראין היכל. 29 ועושיין מחצה אחרת סביב להיכל, ורחוקה ממנו, פעין קלעי החצר שהיו במדבר. וכל המקום במחצה זו, שהיא פעין חצר אהל מועד, הוא הנקרא עזרה. 30 והכל נקרא מקדש.

26 כלומר, הדברים המעכבים בו. 27 הוא ההיכל. 28 הוא לפני מן הפרוכת. 29 שהרי קדושת היכל וקדושת אולם - אחת היא, כמפורש בזבחים יד, א. וכן נראה להלן פ"ז ה"א. וראה ב'תוספות יום טוב' כלים פ"א מ"ט, ד"ה ההיכל (הר המוריה). ויש שכתבו שמקורו ממה שנאמר (ירמיה ז, ד) "אל תבטחו לכם אלו דברי השקר לאמר היכל ה' היכל ה'", וכתב הרד"ק שם לכן אומר שלש פעמים "היכל ה'", לפי שהיו שלושה: אולם, היכל ודברי ('שביל הקודש'). (וכן מפורש במדות פ"ד מ"ו "וההיכל מאה על מאה". וכן הוא להלן פ"ד ה"ג, והכוונה לשלשה אלה). 30 נקראת כן על שם הפסוק "עזרה בצרות" (תהלים מו, ב) כלומר, שם מתפללים לאלקים ושומע ועוזר ('ערוך' ערך עזרה).

- ו. ועושיין במקדש פלים: מזבח לעולה ולשאר הקרבנות; 31 וכןש 32 שעולים בו למזבח, ומקומו לפני האולם משוף לדרום; וכיוצא 33 וכןש 34 לקדש ממנו הפהנים ידיהם ורגליהם לעבודה; 35 ומקומו 36 בין האולם ולמזבח משוף לדרום, שהוא שמאל הנכנס למקדש; 37 ומזבח לקטרת; ומנורה; ושליחן; ושלישתן בתוך הקדש 38 לפני קדש-הקדשים.

31 שאף-על-פי שקראתו התורה כמה פעמים "מזבח

מה שכתב להלן הוא במס' זבחים, שם. 16) ממה שכתב כאן "ובנו שם מקדש", ואילו בגלגל כתב "העמידו המשכן" - משמע שבנוב וגבעון היה בנין של אבנים. וכן כתב רש"י בפסחים לח, ב. אולם בפירוש המשניות (זבחים פ"ד) כתב רבינו שהמשכן שהיה במדבר הקימוהו בנוב וגבעון, וכן מפורש ב'סדר עולם' פ"ד. וכן משמע מסוטה ט, א - "משנבנה מקדש ראשון, נגנו אהל מועד קרסיו וקרשיו ובריהיו ועמודיו ואדניו". וכן בתוספתא שם פ"ג. 17) זה בית-המקדש שבירושלים שנתקיימה קדושתו לעולם. 18) זבחים, שם.

- 1 ג. פיון שנקבה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות פלן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן. 19) ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה 20 שבה נאמר: "ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלהים 21 וזה מזבח לעלה לישאאל", ואומר: "זאת מנוחתי עדי עד".

19) בזבחים קיב, ב - במשנה "באו לירושלים, נאסרו הבמות ולא היה להן היתר". והיה אפשר לפרש שהקרבנות הקרבנות אסורה שם. אבל מדברי רבינו נראה שגם בנין הבית למטרה להקריב בו קרבן אסור, וכן כתב גם להלן (פ"ט מהל' ביאת המקדש ה"ד). (ונראה שלמד כן מן הפסוקים שהובאו שם קיט, א "כי בחר ה' בציון, איהו למושב לו", "זאת מנוחתי עדי עד, פה אשב" (מובא להלן) - הרי שגם עשיית מושב אחר - אסור). 20) הר שבית-המקדש בנוי עליו. ונקרא מוריה, שממנו יצאה הוראה (על-ידי בית-דין הגדול שמקומו היה שם) לעולם (תענית טז.). 21) (כלומר, זה הוא ולא אחר. וכן הביא רבינו להלן פ"ב ה"א לגבי מזבח. ולא ידוע אם מצא כן רבינו בספרות חז"ל).

- 7 ד. בנין שנקבה שלמה ככר מפרש במלכים. 22) וכן בנין העתידי להבנות, 23 אף-על-פי שהוא פתוב ביחזקאל, 24 אינו מפרש ומבאר. ואנשי בית שני, 10 ששפנו בימי עזרא, בנוהו בבנין שלמה ומעין דברים 11 המקדשים ביחזקאל. 25)

~ נקודות משיחות קודש ~

"בנין שבנה שלמה מפורש במלכים... וכן בנין העתידי.. אינו מפורש, ואנשי בית שני בנוהו כבנין שלמה כו".

בהלכה זאת מודגשת השייכות שבין הבית השני והבית שלעתידי, שבשניהם לא נתפרשה צורת הבית בפירוש.

וטעם הדבר הוא, כיון שהבית השני הוא כנגד יצחק שעניינו עבודת המטה - "ויצא יצחק לשוחר בשדה", שמרמז על בירור השדה שעניינו הוא למטה מעיר מושב. וי"ל שהשייכות בין הבית השני לבית שלעתידי-לבוא מודגשת גם בענין הברזל שלא היה בבית ראשון כלל - "ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו", ומובא במדרש הטעם כיון שברזל רומז על אדום שהחריבו את בית-המקדש".

ט. ואין בונים בו עץ⁵² בולט כלל, אלא או פאבנים⁵³
או בלבנים וסיד. ואין עושים אכסדרות⁵⁴ של עץ⁵⁵
בכל העזרה⁵⁶, אלא של אבנים או לבנים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואין בונים בו עץ בולט כלל.. ואין עושים אכסדרות של עץ בכל העזרה".

וצריך להבין, איך אכלו הכהנים את שיירי המנחות בחג הסוכות, אם אסור לבנות סוכה שלכל הפחות הסכך שלה מעץ.

ויש לומר: כיון שאיסור בניית עץ במקדש הוא משום "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך" - הרי זה בשני תנאים, האחד שיהיה בנין של עץ וגם של קבע (רמב"ם הלכות עכו"ם ספ"ו), ולדעת הכס"מ צריך להיות תנאי שלישי שיהיה קבוע בבנין.

(על"פ לקו"ש חלק כ"ט עמוד 497)

(52) משום שנאמר (דברים טז, כא) "לא תטע לך... כל עץ אצל מזבח ה'" (תמיד כח:), ו"אף-על-פי שהוא בבנין ואינו עץ נטוע - הרחקה יתירה היא, שנאמר כל עץ" (פ"ו מהל' עבודה זרה ה"י). (53) שאם אינו בולט - מותר. שהרי בנין שלמה היה מחופה בעצים מבפנים (מלכים א, ו, י). (54) תמיד, שם. והוא אולם סגור משלש רוחותיו והרוח הרביעית פתוחה כולה. (55) היינו משער נקנור ולפנים, אבל בעזרת נשים מותר. וכדעת הראב"ד (כסף-משנה).

י. ומרצפין⁵⁶ את כל העזרה פאבנים יקרות. ואם נעקרה אבן⁵⁷, אף-על-פי שהיא עומדת במקומה, הואיל ונתקלקלה פסולה⁵⁸, ואסור לכהן העובד לעמד עליה בשעת העבודה עד שתקבע פארץ⁵⁹.

(56) כן מבואר בכמה מקומות בתלמוד (יומא נד. וזבחים כד. ועוד) שהיתה רצפת אבנים בעזרה. וכן נראה ממה שאמרה תורה (ויקרא כו, א) "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה", ואמרו (מגילה כב, ב) "עליה אי אתה משתחוה בארצכם, אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש". ונראה שכן פירש רבינו מה שנאמר (דברי-הימים ב, ג, ו) "ויצף את הבית אבן יקרה לתפארת" - שהמדובר ברצפה (הר המוריה). (אבל אין זה מעכב, שהרי אמרו בזבחים כד, א - שדוד קידש עד התהום, ואפילו בלא רצפה כשר. וראה להלן). (57) וזבחים שם, אבן אחת מאבני הרצפה נעקרה ממקומה והיא מתנענעת לכאן ולכאן. (58) כן הוא בזבחים שם: "בעי רבי אמי, נדלדלה האבן ועמד עליה, מהו? היכא דאין דעתו לחברה (אם אין בדעתו לחבר אותה לארץ) לא תיבעי לך דודאי חייצא (= חוצצת), כי תיבעי לך דדעתו לחברה וכו'". הרי שברור היה להם כי אבן זו אינה כשרה עוד בתור רצפה, וכל השאלה היתה רק אם היא חוצצת בין הכהן לבין האדמה שתחתיה (שאחרי שהאבן נעקרה נעשית היא במקום הרצפה, כמבואר למעלה שדוד קידשה). (59) "ואם עבד - עבודתו כשרה, הואיל ובמקומה עומדת" (להלן פ"ה מהל' ביאת המקדש הי"ט).

העולה" (שמות ל, כח: לה, טז: מ, י) - אין זה אלא מפני שעולת התמיד קרבה עליו פעמיים בכל יום. (32) "כמו תל בדורמו של מזבח, מתמעט ויורד מראש המזבח עד הארץ" (להלן הי"ז). (33) כמין דוד גדול, ולו דדים המריקים מים. (34) בסיסו. (35) לפני העבודה צריכים הכהנים לרחוץ ידיהם ורגליהם, וזהו "קידוש ידיים ורגלים", ראה להלן פ"ה מהל' ביאת המקדש ה"א. (36) וזבחים נט, א. (37) שהרי נכנס ממזרח. (38) כלומר, בהיכל. כמפורש בתורה (שמות כו, לה: ל, ו).

ז. המנורה³⁹ בדרום משמאל הנכנס, ושלחן מימין שעליו להם הפנים. ושיניהם בצד קדש-הקדשים מבחוץ, ומזבח הקטרת משוף מבין שיניהם לחוץ. ועושים בתוך העזרה גבולין⁴⁰: עד פאן לישראל⁴¹, עד פאן לפניהם⁴². ובונים פה פתים לשאר צרכי המקדש. כל בית מהם נקרא "לשפה"⁴³.

(39) יומא לג, ב. ומקרא מפורש הוא (שם כו, לה). (40) מדות פ"ב מ"ו. (41) כלומר, עד כאן "עזרת ישראל" (להלן פ"ו הי"ח), ומכאן ואילך "עזרת הכהנים", "שאר ישראל נכנסים לשם אלא לסמיכה וכו'" (שם הי"ט). וגבול זה שבין עזרת ישראל לעזרת הכהנים היה בזה שעזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל אמה (מדות פ"ב מ"ו, כרכי אליעזר בן יעקב, ולהלן פ"ו ה"ג). (42) כלומר, עד כאן "עזרת הכהנים". (43) ראה להלן פ"ה הי"ז.

ח. כשבונים ההיכל והעזרה, בונים פאבנים גדולות⁴⁴. ואם לא מצאו אבנים, בונים בלבנים⁴⁵. ואין מפצלין⁴⁶ את אבני הפנין בהר הבית, אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ, ואחר-כך מכניסין אותן לבנין⁴⁷, שנאמר: "אבנים גדולות אבנים יקרות⁴⁸ ליסד הפית, אבני גזית⁴⁹; ואומר: "ומקבות⁵⁰ והגרזן כל קלי ברזל לא נשמע בפית בהפנתו"⁵¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ ואח"כ מכניסין אותן לבנין".

וי"ל הרמז בדבר, שפעולת סיתות האבנים בעבודה הוא עניין ביטול לב האבן על-ידי מרידות (היפך השמחה) שצריך להיות "מבחוץ" דווקא, כיון שאינו אלא הכנה לעבודה, ואילו העבודה עצמה (הבנין בהר הבית) היא מתוך שמחה דווקא.

(44) כמו שכתב רבינו בסוף הלכה זו "שנאמר אבנים גדולות". (45) מכילתא (סוף פרשת יתרו): "ואם מזבח אבנים וגו', רצה של אבנים יעשה, של לבנים עושה". ומכאן למדים גם לבנין הבית (כסף-משנה). (46) מגורים במגרה. (47) כרבי נחמיה בסוטה מח, ב. וכן מפורש בתמיד כו, ב. (48) כבדות. (49) אבנים מסותתות. (50) פטישים. (51) ויש כאן סתירה בין הפסוקים, אלא על-כרחנו שצריך לחלק כנ"ל, שרק בבית אסור, אבל בחוץ מותר (שם).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי ה' אדר – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה קלא

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

משנה). (וראה להלן שלפי הגמרא בברכות ג: (לפי נוסחת כת"י מינכן שם) כוונת הפסוק הנ"ל לבנין בית המקדש. ומדובר בהכנה לבנייה ולא לבנייה גופה, שכבר נלמדה מהפסוק "וביום הקים את המשכן". ולפיכך אמרו שם (לפי כת"י מינכן): "ואע"פ שאין ראייה לדבר, זכר לדבר שנאמר ואנחנו עושים במלאכה וגו' צאת הכוכבים. ואומר (שם שם, טז) והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה. מאי ואומר? וכי תימא מעלות השחר לאו ימא הוא, ומכי איערב שמשא לילה הוא, ומשום בנין בית המקדש מקדמי ומחשכי". הרי שלולא הפסוק השני, היינו מפרשים שעסקו בלילה, ועל-כרחו שמדובר בהכנה לבנייה ולא בבנייה עצמה, שעליה נאמר "וביום הקים". ולפי שמן התורה נהגת ההכנה לבנייה גם בלילה, אינה מצות-עשה שהזמן גרמא, ואף הנשים חייבות בה (ראה להלן). ומאותו הטעם לא גזרו עליה לעשותה רק מזמן הנץ החמה, ולא מקודם, כמו שגזרו על כל המצוות הנהוגות ביום, ראה מגילה כ.). 65 הכוונה רק לסעד ולא לבנות ממש, שזוהי מצות-עשה שהזמן גרמא ('הר המוריה'). 66 כמו שנאמר (שמות לה, כב) "ויבאו האנשים על הנשים", ונאמר (שם, כה) "וכל אשה חכמת לב בידה טוו". 67 שבת קיט, ב. וכן הביא רבינו בפ"ב מהל' תלמוד תורה ה"ב. 68 שבועות טו, ב. ונלמד מהכתוב "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו, אני ה'" – כולכם חייבים בכבודי, אתם והמקדש חייבים בכבודי שהזהרתי על השבת (יבמות ו.) ויו"ט נקרא שבת (רש"י שבועות, שם).

יג. המזבח אין עושין אותו אלא בנזן אבנים גזית⁶⁹. וזה שנגמור בתורה: "מזבח אדמה תעשה לי" - שיהיה מחבר באדמה⁷⁰, שלא יבנהו לא על-גבי כפיין⁷¹ ולא על-גבי מחלות⁷². וזה שנגמור "ואם מזבח אבנים" - מפי השמועה למדו⁷³, שאינו רשות אלא חובה⁷⁴.

69 בכת"י אברבנאל ובדפוס רומי, ליתא תיבה זו. וכן נראה ב"כסף משנה" וב"קריית ספר". וכן נכון, שהרי נאמר (שם כ, כה) "ואם מזבח אבנים תעשה לי, לא תבנה אתה גזית", וראה למעלה ה"ח. ועי' בהר המוריה. 70 זבחים נח, א. 71 שיבנה כיפה, ועליה יבנה המזבח. 72 מערות. 73 מכילתא, סוף פרשת יתרו. 74 אף-על-פי שנאמר בלשון "ואם", שמשמעו רשות.

יד. כל אבן⁷⁵ שנגמרה⁷⁶ כדי שתהיה בה הצפון⁷⁷, כספין של שחיטה, הרי זו פסולה לפכש ולמזבח⁷⁸, שנגמרה: "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה'". ומתקין⁷⁹ היו מביאין אבני מזבח? מן בתולת הקרקע. חופרין עד שמגיעין למקום הנפר שאינו מקום עבודה וכן⁸⁰, ומוציאין ממנו האבנים, או מן הים הגדול⁸¹, ובונים מהן. וכן אבני ההיכל והעזרות שלמות היו⁸².

75 חולין יז, ב. 76 בכל דבר, אפילו שלא על-ידי ברזל (מדות פ"ג מ"ד). וראה להלן ה"טו. 77 "תחגור" מלשון

(ואף-על-פי שבזבחים שם לא נפשטה הבעיה (ראה למעלה) – סובר רבינו שבעיה זו אין לה מקום אלא לדעת רבה בסוכה לו, ב - ש"מין במינו חוצץ", אבל לדעת רבא (שם) ש"מין במינו אינו חוצץ) (וכן פסק רבינו בפ"ז מהל' לולב הי"ב) – אין מקום לבעיה זו, שהרי האבנים והקרקע הם מין אחד, שבקרקע ישנם אבנים ובאבן יש קרקע (וראה ב'חסדי דוד' על התוספתא פ"א דמנחות) ורק בעומד על גבי חבירו או על גבי אבנים שאין הדרך לעמוד כך – בזה לא התירו משום "מין במינו אינו חוצץ" (ראה 'תוספות' שם לו. ד"ה כי היכי), אבל כאן באבן שנעקרה ועומדת במקומה, בודאי שזהו בכלל מין במינו, שאינו חוצץ ולכתחילה לא יעמוד עליה בשעת העבודה משום שאינה רצפה, וראה למעלה שלכתחילה צריך שתהא רצפה). ושם בגמרא הביאו לשון שני בבעיית רבי אמי "נעקרה האבן ועמד במקומה (כלומר, עמד בגומא – רש"י) מהו כו", ורבינו השמיט אותה משום שפסק כלשון הראשון בבעיית רבי אמי (כסף-משנה, ועי' ראב"ד).

1 יא. ומצוה מן המבחר לחזק את הבנין ולהגביהו⁶⁰
2 כפי פ"ח העבור, שנגמרה: "ו"לרומם את בית
3 אלהינו". ומפאריין אותו ומיפין כפי פתן. אם
4 יכולין לטות אותו בזהב⁶¹ ולהגדיל במעשיו⁶² - הרי
5 זו מצוה.

60 שבת יא, א. 61 מדות פ"ד מ"א, שכל הבית טוח בזהב. וכן הוא בפסחים נו, א - שחיפו את ההיכל כולו בטבלאות של זהב שהן אמה על אמה בעובי דינר זהב. 62 שבועות טו, ב.

6 יב. אין בונים את המקדש בלילה, שנגמרה: "וביום הקים את המשכן" - ביום מקימין, לא בלילה. 7 ועוסקין בבנין⁶³ מעלות השחר⁶⁴ עד צאת הכוכבים. 8 והכל חייבין לבנות ולסעד פעצמן ובממונם, אנשים ונשים⁶⁵, כמקדש המדבר⁶⁶. ואין מבטלין⁶⁷ תינוקות 9 של בית רבן לבנין. ואין בנין בית-המקדש דוחה 10 יום-טוב⁶⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמם ובממונם אנשים ונשים". מלשונו משמע, שכל אחד ואחד (היה מחוייב לסייע בבנין בית המקדש, ולכאורה זה חידוש גדול, ולעת-עתה לא נמצא מפורש בשום מקום, ובפרט אשר בנין ביהמ"ק היא מהמצוות שהן חובה על הציבור, לא על כל איש ואיש" (סהמ"צ לרמב"ם סוף מ"ע).

(על"פ לקו"ש חלק י"א עמוד 109 הערה 7)

63 (כלומר, לא רק הבנייה גופה אינה בלילה, אלא אפילו העסק מסביב לבנייה אינה בלילה, וראה להלן שזה אינו מן התורה, שהרי לא נאמר אלא "וביום הקים", שההקמה היא ביום). 64 ואף ששאר פועלים יוצאים למלאכתם מהנץ החמה – זה נלמד מהפסוק בנחמיה ד, טו "ואנחנו עושים במלאכה וגו' מעלות השחר עד צאת הכוכבים" (כסף-

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי ה' אדר – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

98) (כלומר יחתוך אותו, כמבואר למעלה). 99) שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם, והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, אינו בדין שיוגף המקצר על המאריך (משנה, שם).

14 יז. אין עושין מדרגות למזבח, שנאמר: "ולא תעלה במעלות על מזבחי"; אלא בונין כמו תל בדרומו של מזבח, מתמטט ויורד מראש המזבח עד הארץ, והוא הנקרא פכש. והעולה במעלות¹⁰⁰ על המזבח - לוקה. וכן¹⁰¹ הנותץ¹⁰² אכן אחת מן המזבח או מפל ההיכל או מבין האולם ולמזבח¹⁰³ דרך השחתה¹⁰⁴ - לוקה, שנאמר: "ונתעתם את מזבחתם וגו', לא תעשון כן לה' אלהיכם".

100) ב'ספר המצוות' ('לא תעשה' פ) כתב רבינו "שהזהרנו מלעלות למזבח במעלות כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו וכו' וכל הפוסע פסיעה גסה עד שתגלה ערותו עליו - לוקה". ועי' 'משנה למלך'. 101) כלומר, כשם שאסור לעלות במעלות שזהו בזיון למזבח, כמו כן אסור לנתץ אבן, שגם זה בזיון ('הר המוריה'). וראה בכסף-משנה, ובפ"ט מהל' עבדים ה"ר. 102) 'ספרי' פ' ראה. 103) כן הוא בתוספתא מכות פ"ד (הוצאת צוק"מ עמ' 444 18), ואף אם נותץ מכל העזרה חייב, שכן כתב רבינו בפ"ו מהל' יסודי התורה ה"ז: "או משאר העזרה". וסמך כאן על מה שכתב שם (כסף-משנה). 104) שמתכוין לאבד. אבל אם כוונתו לתקן - מותר (כסף-משנה).

22 יח. המנורה וכליה¹⁰⁵, והשלחן וכליו, ומזבח הקטרת וכל כלי שרת. אין עושין אותן אלא מן המתכת בלבד; ואם עשאוהו של עץ או עץ או אבן או של זכוכית - פסולין.

105) מנחות כח, א. והיינו מלקחיה ומחתותיה.

26 יט. היו הקהל עניים - עושין אותן אפלו של בדיל¹⁰⁶, ואם העשירי - עושין אותן של זהב¹⁰⁷. אפלו המזרקות והשפודין והמגרפות¹⁰⁸ של מזבח העולה והמדות - אם יש פח בצבור, עושין אותן של זהב. אפלו שערי העזרה מחפין אותן זהב, אם מצאה ידם¹⁰⁹.

106) שם כח, ב. 107) עבודה זרה מג, א. 108) יעים להסיר הדשן. 109) מדות פ"ב מ"ג: "כל השערים שהיו שם, נשתנו להיות של זהב". כשעלו בני הגולה היו עניים, ובנו לפי עניותם, וכשנתעשרו - ציפו כל השערים זהב.

32 כ. אין עושין כל הכלים מתחלתן אלא לשם הקדש. ואם נעשו מתחלתן להדיוט¹¹⁰, אין עושין אותן לגבוה. וכלי גבוה¹¹¹, עד שלא נשתמש בהם גבוה - רשאי להשתמש בהן הדיוט, ומשנשתמש בהן גבוה - אסורין להדיוט. אבנים וקורות שחצבן מתחלה לבית-הכנסת¹¹², אין בונין אותן להר הבית.

110) אף-על-פי שעוד לא נשתמש בהם. תוספתא מכות פ"ב

חגר שאמרו חז"ל בכל מקום (הרא"ה). ויש שפירשו שהוא לשון חגורה (רש"י), כי הצפורן חוגרת עצמה בפגימה כשנכנסת בה (ריטב"א). 78) מדות, שם. 79) מדות, שם. 80) (במשנה, שם: וחופרים למטה מהבתולה, ומביאים משם אבנים שלמות שלא הוגף עליהן ברזל". ולכן הביאו רבינו כאן בדין של "שלמות", ולא בהלכה הבאה בדין של "הנפת ברזל", להורות שחששו גם שמה נפגמו, ודלא כמשנה-למלך). 81) שבחול הים נמצאות אבנים חלוקות שנבראו כך מששת ימי בראשית (זבחים נד.). "ומביא חלוקי אבנים". וכן פירשו ב'תוספות' (סוכה מט. ד"ה שכל). 82) בלי פגם, כמו שנאמר (מלכים"א ו, ז) "אבן שלמה מסע נבנה". אבל מבחוץ היו מסתתין ומשויין אותם בכלי ברזל ומכניסין אותם, כמו שכתב רבינו למעלה ה"ח (כסף-משנה).

1 טו. אבני היכל⁸³ ועזרות שנפגמו או שנפגמו⁸⁴ - פסולין, ואין להם פדיון, אלא נגזרים⁸⁵. כל אבן שנגע בה הברזל, אף-על-פי שלא נפגמה⁸⁷, פסולה לבנין המזבח ובנין הכבש⁸⁸, שנאמר: "כי תרבה הנפת עליה ותחללה". והבונה אבן שנגע בה ברזל במזבח או בפכש - לוקה, שנאמר: "לא תבנה אתהן גזית". והבונה אבן פגום, עובר בעשה⁸⁹.

83) תוספתא, מגילה פ"ב (הוצאת צוק"מ עמ' 224 25). 84) שניטלה ממנה חתיכה ואין שם פגם (מהרי"ק). וכשנפגם או נגמם בהר הבית, ראה למעלה. 85) שכיון שנשתמש בהם קודש, אסור להשתמש בהם חול (משנה-למלך). 86) מדות פ"ג מ"ד. 87) (כגון שהברזל גממה ועשה אותם גזית מבלי שיפגמה, אבל בנגיעה בלחוד בלי פגיעה כלל באבן, אין הברזל פוסל. שהרי כתב רבינו להלן "והבונה אבן שנגע בה ברזל וכו' לוקה, שנאמר לא תבנה אתהן גזית", ואמרו במכילתא (סוף פרשת יתרו) "לא תבנה אתהן גזית, אין גזית אלא גזוזות שהוגף עליהן ברזל". וכ"ה ב'חנינך' מצוה מ. וראה ב'תורה שלמה' יתרו עמוד קסט אות תקנ). 88) אבל להיכל ולעזרה כשרות אם סתתן מבחוץ (למעלה ה"ח). 89) שנאמר (דברים כז, ו) "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלקיך".

8 טז. אבן שנפגמה⁹⁰ או שנגע בה ברזל⁹¹ אחר שנבנית⁹² במזבח או בפכש - אותה האבן פסולה, והשאר פשרות. ומלבנין⁹³ את המזבח פעמים בשנה: בפסח ובחג⁹⁴. וכשמלבנין אותן⁹⁵ - מלבנין במפה⁹⁶, אכל לא פכשים של ברזל⁹⁷, שמא יגע באבן⁹⁸ ויפסל⁹⁹.

90) מדות, שם. 91) מכילתא, סוף פרשת יתרו. 92) כלומר, אף-על-פי שנבנית ונעשית מחובר, לא נפסל כל המזבח בגללה, אלא אותה האבן בלבד פסולה, ואפילו אם נעשה כן לפני שנבנית ('הר המוריה', ועי' יעב"ץ בחידושי על הרמב"ם) כמבואר במדות פ"ג מ"ד. 93) בסיד. מדות, שם. 94) לפני הפסח ולפני חג הסוכות. 95) האבנים. 96) טבולות בסיד. 97) הכלי שרגילים לסוד בו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ו' אדר – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ב. ומסרת ביד הפל, שהמקום שפנה בו דוד
ושלמה⁴ המזבח בגרן ארונה, הוא המקום שפנה בו
אברהם המזבח⁵ ועקד עליו יצחק. והוא המקום
שפנה בו נח כשיצא מן התבה. והוא המזבח
שהקריב עליו קין והבל. ובו הקריב אדם הראשון
קרבתן כשנברא. ומשם נברא. אמרו חכמים: אדם
ממקום פפרתו נברא.

4 לא בנו שניהם ביחד, אלא דוד בנה שם במה להקריב
בשעתה ושלמה בנה בית עולמים. 5 בזבחים סב. אמרו
שראו שם את אפרו של יצחק. נומה שאמרו בפרקי דרבי
אליעזר "לקח יעקב י"ב אבנים מאבני המזבח שנעקד עליו
יצחק אבינו ושם אותם מראשותיו" (ילקוט שמעוני בראשית
רמז קיט), "ומה עשה הקדוש ברוך הוא, ברגל ימינו הטביע
האבן אשר שם יעקב מראשותיו עד עמקי תהום ועשה אותו
סניף לארץ וכו' לפיכך נקרא אבן שתייה" (שם רמז קכ),
והרי אבן השתייה הייתה במקום הארון, לפני ולפנים,
כמפורש במשנה יומא נג: וכן נראה בראש השנה כו.
שאמרו על שופר מקרן הפרה שהוא פסול לפי שאין קטיגור
נעשה סניגור, כיוון שהשופר בא לזיכרון הרי הוא כעבודת
פנים, כלומר, כיוון שהוא לזיכרון העקידה (שם טז). הוא
כלפנים, הרי שהעקידה הייתה על אבן השתייה - ברור
הדבר כי העקידה הייתה אמנם על המזבח, ולא בפנים,
וכמפורש בזבחים שם וכמו שכתב רבינו, וזהו טעמו של
רבי יוסי שם שמכשיר קרן הפרה, מפני שהוא עבודת חוץ,
אבל הרי לקח יעקב מאבני המקום ושם אותם במקום הארון
ונמצא שהאבן שעליה נעקד יצחק היא בפנים, וזהו טעמם
של חכמים הפוסלים קרן הפרה].

ג. מדות המזבח מכונות הרבה, וצורתו ידועה איש
מאיש. ומזבח שפנו בני הגולה⁶ כעין מזבח שעתידי
להבנות עשוהו, ואין להוסיף על מדתו ולא לגרע
ממנה⁷.

6 אותם ששבו מן הגולה ובנו את בית המקדש השני.
7 אף שאינו מעכב - לכתחילה יש קפידא לעשות המזבח
כעדות הנביא.

ד. ושלשה נביאים⁸ עלו עמהם מן הגולה: אחד
העיד להן על מקום המזבח, ואחד העיד להן על
מדותיו, ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח
הזה⁹ כל הקרבנות אף על-פי שאין שם בית.

8 והם חגי זכריה ומלאכי. 9 בזבחים שם לא, אמרו
אלא: "שמקריבין אף על פי שאין בית", ורבינו הוסיף לבאר
שדווקא על המזבח מקריבין אבל שלא במקום המזבח אין
מקריבין, כמבואר להלן פרק ג מהלכות פסולי המוקדשין
הלכה כב. ומה שכתב רבינו "הזה" בא להוציא מזבח שהיה
בימי שלמה, לפני שנתקדש הבית, שדווקא בימי עזרא
מקריבין אף על פי שאין שם בית, מפני שקדושה ראשונה
שנתקדשה בימי שלמה קדשה לעתיד לבוא, גם לאחר
החורבן.

(צוק"מ עמוד 244 24). 111 תוספתא, שם.
112 תוספתא, שם: "אבנים וקורות שנפסלו מתחילה לבית
הכנסת (כן הוא בכת"י ורין לפי 'אור הגנוז') אין בונין אותן
בהר הבית", וראה ב'כסף משנה'.

יום רביעי ו' אדר ה'תשע"ח

פרק שני

1 יבאר בו כי המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנים אותו
במקומו, ושמסורת היא שבמקום שבנו בו דוד ושלמה את
המזבח, היה המזבח שעליו נעקד יצחק אבינו.

א. המזבח מקומו מכון ביותר², ואין משנים אותו
ממקומו לעולם, שנאמר: "וזה המזבח לעלה
לישראל"³. ובמקדש נעקד יצחק אבינו, שנאמר:
"ולך-לך אל ארץ המדינה"; ונאמר בדברי-הימים:
"ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים, בהר
המורה אשר נראה לדוד אביהו, אשר הכין במקום
דוד בגרן ארן היבסי".

~ נקודות משיחות קודש ~

"המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנים אותו ממקומו
לעולם.. הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח כו".

וצריך להבין, מדוע כתב הלשון "מכוון ביותר" רק על
המזבח ולא על בית המקדש, הרי מקום המזבח נקבע לפי
הבית כולו "לפני האולם משוך לדרום", נמצא שמקום
המקדש הוא בהתאם למקום המזבח, ואיך יתכן שמקומו
של המזבח יהיה מכוון ביותר, ואילו על מקום המקדש לא
כתב שיהיה מכוון ביותר אלא רק "ובנה בית המקדש
במקומו".

וי"ל שכשם שמצינו כמה שינויים בבית שני לגבי בית
ראשון, כמפורש ברמב"ם פ"א, שהבנין שבנה שלמה כבר
מפורש במלכים, ואילו אנשי בית שני בנוהו כבנין שלמה,
ומעין הדברים המפורשים ביחזקאל, ולכאורה איך יתכן
שיהיה שינוי כלשהו מהבנין שבנה שלמה, אלא בהכרח
לומר שלא כל הפרטים שבמגילה שמסר שמואל לדוד
נאמרו בתור ציווי לדורות, ולכן היו שינויים ממקדש
למקדש בכמה פרטים.

על-פי-זה יש לבאר גם את החילוק שבין המזבח לביהמ"ק,
שמקומו של המזבח מכוון ביותר משא"כ מקומו של בית
המקדש מחוייב שיהיה בהר המוריה אבל מקומו המדויק
אינו הכרח ויכול להשתנות מבית לבית. ובה יובן גם מה
שפתח הרמב"ם את הלכות 'ספר עבודה' בפסוק "שאלו
שלום ירושלים", כי מקומו של המקדש אינו מכוון ביותר
אבל קשור ומוזכר להיות בירושלים.

(על-פי יין מלכות ספר עבודה סימן ט)

2 שהרי הוצרכו לנביאים להעיד על מקומו. 3 כלומר, זה
ולא אחר.

ה. מִזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה וְשֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה וְשֶׁעָשָׂה בְנֵי
הַגּוֹלָה וְשֶׁעָשִׂיד לְהַעֲשׂוֹת - כָּל עֶשֶׂר אַמּוֹת גֹּבֵה כָּל
אֶחָד מֵהֶן. וְזֶה הַפְּתוּחַ בַּתּוֹרָה "וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קָמְתוּ"
- מְקוֹם הַמַּעֲרֵכָה בַּלְבָד. וּמִזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה בְנֵי הַגּוֹלָה
וְכֵן הַעֲתִיד לְהַבְנוֹת, מֵדַת אֲרָכּוֹ וְרֻחְבוֹ ל"ב אַמּוֹת
עַל ל"ב אַמּוֹת¹⁰.

(10) הריבוע התחתון של הבניין היה כן.

ט. וְחוּט שֶׁל סִקְרָא²⁰ הָיָה חוּגֵר בְּאַמְצַע הַמִּזְבֵּחַ
[כְּשֶׁשָּׂה טַפְחִים מִסּוֹף הַסּוּבָב וּלְמִטָּה] לְהַבְדִּיל בֵּין
דְּמִים הָעֲלִיוֹנִים²¹ לְדְמִים הַתַּחְתּוֹנִים²². וְנִמְצָא גִבְהוֹ
מִן הָאָרֶץ עַד מְקוֹם הַמַּעֲרֵכָה תִּשְׁעַ אַמּוֹת פָּחוֹת
טַפְחָא²³.

י. יִסּוֹד הַמִּזְבֵּחַ לֹא הָיָה מְקִיף מְאֹרֶעַ וְרוּחוֹתָיו כְּמוֹ
הַסּוּבָב, אֲלָא הָיָה הַיִּסּוֹד מְשׁוּף פִּנְגֵד כָּל רוּחַ צָפוֹן
וּמַעֲרָבִי, וְאוֹכֵל²⁴ בְּדָרוֹם אִמָּה אֶחָת וּבִמְזָרְחָ אִמָּה
אֶחָת, וְקָרַן דְּרוּמִית-מְזָרְחִית לֹא הָיָה לָהּ יִסּוֹד²⁵.

מחזיק, = תופס מקום. (25) זבחים נג: לפי שרצועה
זו הייתה בחלקו של יהודה ולא בחלקו של טורף, היינו
בנימין שכתוב בו (בראשית מט, כז) "בנימין זאב יטרף"
ועליו נתנבא יעקב אבינו ואמר "בבוקר יאכל עד" ותרגם
אונקלוס "ובאחסנתה יתבני מקדשא". ורש"י בזבחים שם
הביא בשם התרגום: "באחסנתיה יתבני מדבכא", כלומר:
המזבח ייבנה בחלקו.

יא. וּבִקְרָן מַעֲרִבִית-דְּרוּמִית²⁶ הָיוּ שְׁנֵי נִקְבִּים כְּמִין
שְׁנֵי חֲטָמִין דְּקִינָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין שִׁיתִין²⁷, שֶׁהַדְּמִים
יֵרָדִין בָּהֶן וּמַתְעַרְבִין בְּאוֹתָהּ הַקְרָן בְּאַמָּה²⁸, וְיוֹצֵאִין
לְנִחַל קִדְרוֹן.

(26) ששיירי הדם יש מהם ששופכים על יסוד מערבי ויש
מהם ששופכים על יסוד דרומי, לפיכך נתן שני הנקבים
בקרן מערבית דרומית. (27) ונקראו כן מפני שהדמים
שותתין לשם, וכן זה של נסכים נקרא כן מהטעם הנ"ל,
ששותתין הנסכים לשם. (28) אמת המים שעוברת בעזרה.

יב. וּלְמִטָּה בְּרָצְפָה בְּאוֹתוֹ הַקְרָן הָיָה מְקוֹם אִמָּה
עַל אִמָּה, וְטַבְלָא שֶׁל שִׁישׁ וְטַבְעַת קְבוּעָה בָּהּ²⁹,
שֶׁבוֹ יֵרָדִין לְשִׁיתִין³⁰ וּמִנְקִין אוֹתָהּ.

(29) שעל ידה מגביהים את הטבלא. (30) והוא חלל קטן
שתחת היסוד.

יג. וְכִבְשָׁי³¹ הָיָה בְּנוֹי לְדְרוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, אֲרָכּוֹ
שְׁלֹשִׁים וּשְׁתֵּים אִמָּה³² עַל רֹחַב שְׁש־עֶשְׂרֵה אִמָּה.
וְהָיָה אוֹכֵל בְּאֶרֶץ שְׁלֹשִׁים אִמָּה מִצַּד הַמִּזְבֵּחַ, וּפְתוּחַ
מִמֶּנּוּ אִמָּה עַל הַיִּסּוֹד וְאִמָּה עַל הַסּוּבָב. וְאוֹרֵי
מַעֲטָט³³ הָיָה מִפְּסִיךְ בֵּין הַכֶּבֶשׂ לְמִזְבֵּחַ³⁴, כְּדִי לִתֵּן
הָאִיבָרִים לְמִזְבֵּחַ בְּזִיקָה³⁵. וְגִבְהַת הַכֶּבֶשׂ תִּשְׁעַ אַמּוֹת
פָּחוֹת שְׁתוֹת³⁶ עַד פִּנְגֵד הַמַּעֲרֵכָה.

ו. עֶשֶׂר אַמּוֹת שֶׁל גֹּבֵה הַמִּזְבֵּחַ, מֵהֶן בְּאַמָּה בַּת
חֲמִשָּׁה טַפְחִים¹¹, וּמֵהֶן בְּאַמָּה בַּת שֶׁשָּׁה טַפְחִים¹².
וְשָׂאָר כָּל אַמּוֹת הַבִּנְיָן בְּאַמָּה בַּת שֶׁשָּׁה טַפְחִים.
וְגִבְהַת כָּל הַמִּזְבֵּחַ¹³ נ"ח טַפְחִים¹⁴.

(11) כלומר, אמות של גובה היסוד וכניסתו, כניסת הסובב
וגובה הקרנות. (12) שאר אמות המזבח. (13) עם
הקרנות. (14) שהרי גבהו עשר אמות: שתי אמות של
היסוד והקרנות, שהן באמה בת חמישה טפחים, הן עשרה
טפחים. ושמונה אמות, שהן באמה בת שישה טפחים, הן
ארבעים ושמונה טפחים, בסך הכל חמישים ושמונה.

ז. וְכִּף הָיְתָה מֵדָתוֹ וְצוּרָתוֹ: עֲלָה חֲמִשָּׁה טַפְחִים¹⁵
וְכִנֵּס חֲמִשָּׁה טַפְחִים, וְזֶהוּ יִסּוֹד. נִמְצָא רֹחַב שְׁלֹשִׁים
אִמָּה וּשְׁנֵי טַפְחִים עַל רֹחַב שְׁלֹשִׁים אִמָּה וּשְׁנֵי
טַפְחִים¹⁶. עֲלָה שְׁלֹשִׁים טַפְחִים וְכִנֵּס חֲמִשָּׁה טַפְחִים,
זֶהוּ סוּבָב¹⁷. [עֲלָה שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה טַפְחִים, וְזֶהוּ מְקוֹם
הַמַּעֲרֵכָה]. נִמְצָא רֹחְבוֹ שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים אִמָּה
וְאַרְבָּעָה טַפְחִים עַל שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים אִמָּה וְאַרְבָּעָה
טַפְחִים. [עֲלָה שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה טַפְחִים, וְכִנֵּס לְקֶרֶן זוֹת
שֶׁל הַשְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה בִּנְיָן חֲלוּל מְרַבֵּעַ לְכָל אֲרָבַע
קְרָנוֹת]. וּמִקּוֹם הַקְרָנוֹת אִמָּה מִזָּה וְאִמָּה מִזָּה סָבִיב.
וְכֵן מְקוֹם רִגְלֵי הַכֹּהֲנִים אִמָּה סָבִיב. נִמְצָא מְקוֹם
הַמַּעֲרֵכָה רֹחְבוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּע אַמּוֹת וְאַרְבָּעָה טַפְחִים
עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּע אַמּוֹת וְאַרְבָּעָה טַפְחִים¹⁸.

(15) משנה במדות שם "עלה אמה וכנס אמה". ואמה של
יסוד הוא של חמישה טפחים. (16) שהרי היסוד לקח מן
המזבח חמישה טפחים מכל צד, ביחד שתי אמות פחות שני
טפחים לאורך ולרוחב. (17) נקרא כן מפני שהוא סובב
ומקיף את המזבח מארבע רוחותיו, בניגוד ליסוד שלא היה
מקיף מארבע רוחות. (18) שהרי הסובב לקח מן המזבח
חמישה טפחים מכל צד, היינו שתי אמות פחות שני טפחים
לכל צד.

ח. גִּבְהַת כָּל קְרָן וְקָרַן חֲמִשָּׁה טַפְחִים, וְרִבּוּעַ כָּל קְרָן
אִמָּה עַל אִמָּה. וְאַרְבָּע הַקְרָנוֹת חֲלוּלוֹת הָיוּ¹⁹ מִתּוֹכָן.
וְגִבְהַת מְקוֹם הַמַּעֲרֵכָה שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה טַפְחִים. נִמְצָא
חֲצִי גִבְהַת הַמִּזְבֵּחַ כ"ט טַפְחִים מִסּוֹף הַסּוּבָב וּלְמִטָּה.

(19) זבחים נד: ולמדו זאת ממה שנאמר "ומלאו כמזרק
כוויות מזבח" (זכריה ט, טו) הרי שבית קיבול יש להן
כמזרקות. ורבינו סובר שכל ארבע הקרנות היו חלולות
וכדעת רש"י בזבחים שם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ו' אדר - ספר עבודה - הלכות בית הבחירה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 דְּרֹמִית-מִזְרֵחִית בְּלֹא יִסּוּד, וְיִשְׁאָרוּ הַקֶּרְנוֹת
19 חֲלוּלִין.

46) סתום. 47) ניתוח אבר (=מין מתכת) כמו שעושים
לציפוי כלי חרס. 48) דפוס מרובע עשוי מארבעה קרשים.
49) על האבנים ונדבקים יחד. 50) בכל מדה ומדה ששייך
לו. היינו ביסוד היה נותן מלבן של ל"ב על ל"ב אמה
ולמעלה ממנו היה נותן מלבן של ל' על ל' בגובה ה' אמות,
וזהו סובב. ולמעלה ממנו היה נותן מלבן של כ"ח על כ"ח
בגובה ג' אמות, ולמעלה ממנו היה נותן בקרנות ארבעה
מלבנים. כל מלבן אמה על אמה.

20 יז. אַרְבַּע קֶרְנוֹת שֶׁל מִזְבֵּחַ וְיִסּוּדוֹ וְרַבּוּעוֹ מְעַפְּבִין.
21 וְכָל מִזְבֵּחַ שֶׁאֵין לוֹ קֶרֶן, יִסּוּד וְכֶבֶשׂ וְרַבּוּעַ - הָרִי
22 הוּא פְּסוּל, שֶׁאֲרַבְּעָתָן מְעַפְּבִין.⁵¹ אֲכָל מִדַּת אֶרְבּוֹ
23 וּמִדַּת רִחְבּוֹ וּמִדַּת קוֹמָתוֹ אֵין מְעַפְּבִין, וְהוּא שְׁלֵא
24 יִפְחַת מֵאֲמָה עַל אֲמָה בְּרוּם שְׁלֹשׁ אֲמוֹת, כְּשֶׁעוֹר
25 מְקוֹם הַמַּעֲרָכָה שֶׁל מִזְבֵּחַ מְדַבֵּר.

51) שם. סב. שאצל כל אלו כתוב "המזבח"; בקרן נאמר
(ויקרא ד, יח) "קרנות המזבח" וביסוד נאמר (שם, לד) "אל
יסוד המזבח" ובכבש נאמר (שם ו, ז) "אל פני המזבח"
והוא הכבש שהוא פנים של מזבח שעולין לו דרך שם.
ובריבוע נאמר (שמות כז, א) "רבוע יהיה המזבח". וכל
מקום שנאמר "המזבח", הוא לעכב (זבחים שם). "המזבח"
משמע: שכשהוא כן הוא נקרא מזבח, ואם לא לא.

26 יח. מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם מִבְּנִינוֹ: אִם נִפְגַּם מִבְּנִינוֹ⁵² טָפַח
27 - פְּסוּל, פְּחוֹת מִטָּפַח - כָּשֵׁר, וְהוּא שְׁלֵא יִהְיֶה
28 בְּנִשְׂאָר אֶבֶן פְּגוּמָה.⁵³

52) כלומר, מן הסיד והטיח שעליו. 53) שבאבן פוסלת
גם פגימה כל שהיא.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) תתבאר בו צורת המנורה, גביעיה, כפתוריה ופרחיה.

29 א. הַמְּנוֹרָה מִפְּרִשְׁתַּת צוֹרֶתָה בְּתוֹרָה². וְאַרְבַּעָה
30 גְּבִיעִים³ וְשִׁנֵּי כְּפֹתוּרִים⁴ וְשִׁנֵּי פְּרָחִים⁵ הָיוּ בִּקְנָה
31 הַמְּנוֹרָה⁶, שֶׁנֶּאֱמָר: "וּבִמְנוֹרָה אֲרַבְּעָה גְּבִיעִים
32 מְשֻׁקָּדִים⁷ כְּפֹתֶיהָ וּפְרָחֶיהָ". וְעוֹד פֶּרֶחַ שְׁלִישִׁי הָיָה
33 סְמוּךְ לִירְכֵה שֶׁל מְנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "עַד יִרְכֵה עַד
34 פְּרָחָה".

2) שמות כה, לא-מ. 3) הם דומים לכוסות אלכסנדריא
שפיהן רחב ושוליהן קצר (להלן הלכה ט). 4) הם כמין
תפוחים כרותיים (שם מקום) שהן ארוכות מעט כביצה ששני
ראשיה כדין (להלן שם). 5) "כמו פרחי העמודים (ציורים
שמציירים בעמודים), שהן כמין קערה ושפתה כפולה לחוץ
(להלן שם). והוא כמו שושן (רבינו בפירוש המשניות
למנחות פ"ג משנה ז). 6) מקומם של כל אלה במנורה,
ראה להלן הלכה י. 7) "כמו שקדים בעשייתן" (להלן
הלכה ב).

ב. וְשִׁלֵּשׁ רִגְלִים הָיוּ לָהּ⁸. וְשִׁלְשָׁה כְּפֹתוּרִים⁹ אַחֲרֵים³⁵

31) והוא כמו תל המתמעט ויורד מראש המזבח עד הארץ.
32) למטה בארץ היה כן אבל בשיפועו היה יותר.
33) ומכיוון שצריך זריקה, לא די באוויר כמלוא נימא
כדלהלן הלכה יד בשני כבשים קטנים, אלא צריך אוויר
יותר. 34) כלומר, בין הכבש למקום המערכה.
35) בזבחים שם למדו כן ממה שנאמר (דברים יב, כז)
"ועשית עולותיך הבשר והדם" - מה דם בזריקה (שהרי
נאמר בויקרא א, ה "וזרקו את הדם על המזבח") אף בשר
בזריקה. 36) היינו, פחות טפח.

1 יד. וְשִׁנֵּי כְּבָשִׁים קְטָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, שְׂבָהֶם פּוֹנִים
2 לְיִסּוּד³⁷ וְלִסּוּבָה³⁸, וּמִבְדִּילִין מִן הַמִּזְבֵּחַ פְּמִלָּא
3 נִימָא³⁹. וְחֲלוּן הֵיתָה בְּמַעֲרָבוֹ שֶׁל כְּבֶשׂ⁴⁰ אֲמָה עַל
4 אֲמָה, וּרְכוּבָה הֵיתָה נִקְרָאת⁴¹, שְׂבָה נֹתֵנִין פְּסוּלִי
5 חֲטָאת הָעוֹף⁴² עַד שֶׁתַּעֲבֹר צוֹרֶתָה⁴³ וְתֵצֵא לְבֵית
6 הַשְּׂרָפָה⁴⁴.

37) היינו הכבש שלצד מערב ועל ידו שופכים שיירי דם
חטאת בהמה כשגומר מתנותיה. 38) היינו הכבש שלצד
מזרח ועל ידו זורקים דם חטאת בהמה על גבי הקרנות.
[אבל לצד מערב לא היה בו כבש קטן ליסוד]. 39) זבחים
שם. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, ה) "וזרקו את הדם
על המזבח סביב" - שיהא היקף למזבח כל שהוא ואם יהיו
מחזברים, שוב אין לו היקף, ואפילו בחוט אין אדם יכול
לסובבו. ולפיכך די בהפסק כמלוא נימא בלבד, אבל בין
הכבש הגדול לבין מקום המערכה היה צריך הפסק יותר.
40) מפשטות הלשון נראה שלא הייתה בגגו של כבש אלא
בקיר שלו. 41) רבובה כמו "נבובה" מלשון נבוב לוחות
והיינו חלון. 42) כשאירע בה פסול בדם או בבעלים שאז
הוא צריך עיבור צורה. או שהיה פסולו מספק שאף הוא
טעון עיבור צורה. ולמה דווקא פסולי חטאת העוף? - מפני
שמעשיה בקרן מערבית דרומית למטה, ומפני שישנן בעזרה
הרבה חטאות העוף, של יולדות, חששו שמא תתערב זאת
הפסולה עמהן, ולכן קבעו לה מקום מיוחד. 43) ימתינו
מלשרפה עד שיעבור מראה הבשר הרטוב על ידי שילינה
לילה אחד, שכיוון שלנה בלילה הרי היא נותר וטעונה
שריפה. 44) בתוך העזרה.

7 טו. וְשִׁנֵּי שְׁלַחֲנוֹת הָיוּ בְּמַעֲרַב הַכְּבֶשׂ: אֶחָד שֶׁל
8 שֵׁשׁ, שְׁנֹתַיִן עָלָיו אֶת הָאֵיבָרִים⁴⁵; וְאֶחָד שֶׁל כֶּסֶף,
9 שְׁנֹתַיִן עָלָיו כְּלֵי הַשֶּׁרֶת.

45) ולא נתנו על של כסף מפני שהכסף מרתיה ויתחממו
האברים ויסריחו, אבל השיש מקררו ומרחיקו מן העיפוש.

10 טז. כְּשֶׁבִּנְיָן הַמִּזְבֵּחַ, בּוֹנִין אוֹתוֹ כְּלֹ אֵטוֹם⁴⁶
11 כְּמִין עֲמוּד, וְאֵין עוֹשִׂין בוֹ חָלָל כָּלָל, אֲלָא מִבֵּיא
12 אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת, גְּדוּלוֹת וְקִטְנוֹת, וּמִבֵּיא סִיד וְזָפֶת
13 וְקוֹנִיָּא⁴⁷, וּמִמַּחֶה וְשׁוֹפָה לְתוֹךְ מַלְבָּן⁴⁸ גְּדוּל⁴⁹
14 כְּמִדָּתוֹ⁵⁰, וּבוֹנָה וְעוֹלָה. וְנוֹתֵן בְּתוֹךְ הַבִּנְיָן גּוֹף שֶׁל
15 עֵץ אוֹ אֶבֶן בְּקֶרֶן דְּרֹמִית-מִזְרֵחִית כְּמִדַּת הַיִּסּוּד.
16 וְכֵן נוֹתֵן בְּתוֹךְ כָּל קֶרֶן וְקֶרֶן, עַד שְׁשִׁילִים הַבִּנְיָן.
17 וְיִסִּיר הַגּוֹפִים שֶׁבְּתוֹךְ הַבִּנְיָן, כְּדִי שֶׁתִּשְׁאָר קֶרֶן

13 הַעֲשֹׂתוֹת²⁵; וְשָׁל שְׁאָר מִיָּנִי מִתְּכוֹת אֵין מִקְפִּידִין עַל
14 מִשְׁקָלָהּ, וְאִם הִתָּה חֲלוּלָה²⁶ - פְּשָׁרָה²⁷.

(19) שעושים בה גביעים, כפתורים ופרחים. (20) מנחות כח. (21) ראה למעלה פ"א הלכה יח. (22) להלן גבי ככר, כתב רבינו "ושל שאר מיני מתכות, אין מקפידין על משקלה". נראה שבגביעים כפתורים ופרחים, יש הקפדה שלא לעשות בשאר מיני מתכת (משנה-למלך). (23) בשמות כה, לט: "ככר זהב טהור יעשה אותה את כל הכלים האלה". (24) חתיכה אחת. (25) במנחות כח. "מנורה היתה באה מן העשת", פירש רש"י "חתיכה שלימה, ומכה בקורנס עד שיצאו ממנה כל כליה". (26) שאינה מקשה (כסף-משנה). (27) בדיעבד. ולכתחילה צריך לעשותה מקשה, ועיין בהלכה ה.

15 ה. וְאֵין עוֹשִׂין²⁸ אוֹתָהּ לְעוֹלָם²⁹ מִן הַגְּרוּטָאוֹת³⁰, בֵּין
16 שְׁהִיתָה שָׁל זָהָב בֵּין שְׁהִיתָה שָׁל שְׁאָר מִיָּנִי מִתְּכוֹת.

(28) לכתחילה. שאם נאמר שאפילו בדיעבד אין עושין, קשה, הרי פסול של גרוטאות נלמד מזה שכתוב מקשה, ותניא (מנחות שם) "מקשה זהב, באה זהב, באה מקשה. אינה באה זהב, אינה באה מקשה". א"כ פסול של גרוטאות מנא לן? אלא ודאי זה שאין עושין הוא רק לכתחילה (משנה-למלך). (29) בכסף-משנה חסירה מילה זו. (30) שברים.

17 ו. הַמְּלַקְחִים³¹ וְהַמְּחַתְּתִים³² וְכָלִי הַשֶּׁמֶן אֵין מִכְּלָל
18 הַפְּפָרִי³³, שֶׁהָרִי נֶאֱמַר בַּמְּנוֹרָה "זָהָב טָהוֹר", וְחִזּוֹר
19 וְאָמַר "וּמִלְקָחֶיהָ וּמִחַתְּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר". וְלֹא נֶאֱמַר
20 "וְנִרְתִּיהָ זָהָב טָהוֹר", מִפְּנֵי שֶׁהַגְּרוֹת קְבוּעִין בַּמְּנוֹרָה
21 וְהֵם מִכְּלָל הַפְּפָרִי³⁴.

(31) הם הצבתים העשויים ליקח בהם הפתילה מתוך השמן, ליישבן ולמשכן בפי הנרות. ועל שם שלוקחים בהם, קרויים מלקחים" (רש"י בשמות כה, לח). (32) הם כמין בזיכין (=כפות) קטנים שחותה בהם את האפר שבר (רש"י שם). (33) מנחות פח: כתנא-קמא ולא כרבי נחמיה בברייתא ראשונה. (34) ברייתא דמלאכת המשכן פ"ט.

22 ז. שִׁבְעַת³⁵ קָנִי הַמְּנוֹרָה מְעַפְּבִין זֶה אֶת זֶה, וְשִׁבְעַת
23 נִרְתִּיהָ מְעַפְּבִין זֶה אֶת זֶה, בֵּין שְׁהִיתָה שָׁל זָהָב בֵּין
24 שְׁהִיתָה שָׁל שְׁאָר מִיָּנִי מִתְּכוֹת. וְכָל הַגְּרוֹת קְבוּעִים
25 בַּקָּנִים³⁶.

(35) מנחות כח. (36) בראש כל קנה וקנה, היה נר אחד כעין בוך (=כף) ושם נותנים השמן והפתילות (פירש"י במנחות שם).

26 ח. שֵׁשֶׁת הַגְּרוֹת הַקְּבוּעִים בְּשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיּוֹצֵאִים
27 מִן הַמְּנוֹרָה, פֶּלֶן פָּנִיהֶם לִנְר הָאֶמְצָעִי שֶׁעַל קָנִי
28 הַמְּנוֹרָה³⁷. וְזֶה הַנֶּר הָאֶמְצָעִי פָּנָיו כְּנֹגֵד קִדְשׁ
29 הַקִּדְּשִׁים³⁸, וְהוּא הַנִּקְרָא³⁹ נֶר מְעַרְבִי.

(37) כלומר, פיות הפתילות שלהם נוטות לנר האמצעי. וכן הוא בברייתא (שם צח:) "תניא, אל מול פני המנורה יאירו

1 הַיּוֹ בַּקָּנִה הַמְּנוֹרָה, שֶׁמֶהֱן יּוֹצֵאִים שֵׁשֶׁת הַקָּנִים:
2 שְׁלֹשָׁה מִצַּד זֶה, וְשְׁלֹשָׁה מִצַּד זֶה. וּבְכָל קָנִה וְקָנִה
3 מִהֶן שְׁלֹשָׁה גְבִיעִים¹⁰ וּבְכַתּוּר וּפְרָח, וְהַפֶּל
4 מִשְׁקָדִים¹¹ כְּמוֹ שְׁקָדִים בַּעֲשֻׁתָן¹².

(8) כן כתב גם בפירוש המשניות שם, וכן הוא ברש"י על התורה (שמות כה, לא) וכן כתבו בעלי-התוספות על התורה שם. אבל בגמרא (מנחות שם) אמרו רק שהיו לה רגלים, אבל לא הזכירו כמה. ובתורת העולה לרמ"א ז"ל (ת"א פט"ו) הביא: "אמרו רבותינו ז"ל שלשה רגלים היה למנורה" (משנת ראשונים). ובגלופת המנורה שבקשת טיטוס ברומא – בסיסה של המנורה מרובע, ללא רגליים (ראה ב"סיני" כרך לו עמוד כ חת, וב"שערים" ג' טבת תש"כ עמוד ג). (9) כן מפורש בתורה (שמות כה, לה). (10) מקרא מפורש הוא (שם שם, לג). (11) ביומא נב. אמרו: חמש מקראות (פסוקים) בתורה אין להן הכרע (לדעת היכן הם נוטים), ואחד מהם "משוקדים", כלומר, הפסוק "ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה" (שם שם, לד), שספק לנו אם צריך לקרוא "ארבעה גביעים משוקדים" (שהמילה משוקדים קשורה עם "ארבעה גביעים"), או "משוקדים כפתוריה ופרחיה" (שהיא קשורה ל"כפתוריה ופרחיה). לפיכך פסק רבינו, שמספק צריכים לעשות כולם משוקדים, גם הגביעים וגם הכפתורים והפרחים. שהרי גם אם אינם צריכים להיות משוקדים אין בכך הפסד, אם יעשו משוקדים. ואילו אם הם צריכים להיות משוקדים ולא נעשו כן, תהיה בזה קפידא (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). (12) בפירוש המשניות (מנחות שם) כתב רבינו: "משוקדים מעשה שקדים, והוא מלאכה ידועה אצל אומני הנחושת שהן מכין בפטיש העשת (=החתכה) עד שיהיה כולו שקדים שקדים".

5 ג. נִמְצָאת¹³ כָּל הַגְּבִיעִים שְׁנִים וְעֶשְׂרִים¹⁴. וְהַפְּרָחִים
6 תְּשֻׁעָה¹⁵. וְהַכַּתְּוֹרִים אֶחָד-עֶשְׂרִים¹⁶. וְכָל מְעַפְּבִין זֶה
7 אֶת זֶה¹⁷, וְאֶפְלוּ חֹסֶר אֶחָד מִן הַשְּׁנִים וְאֶרְבָּעִים¹⁸
8 מְעַפְּבִין אֶת כָּלָן.

(13) מנחות כח: כט. כלומר: "נמצאת אומר". (14) שהרי בכל קנה וקנה שלשה גביעים, שהם ביחד שמונה עשר. וארבעה בגוף המנורה, הרי שנים ועשרים בסך-הכל (מנחות שם). (15) כי פרח לכל קנה הרי ששה, ושניים בגוף המנורה כמו שנאמר "ופרחיה" (סתם פרחים הם שנים), הרי שמונה, וממה שנאמר עוד "עד פרחיה" למדו עוד אחד, הרי כאן תשעה (מנחות שם). (16) כפתור לכל קנה הרי ששה, שניים בגוף המנורה שנאמר "כפתוריה" (סתם כפתורים שנים), הרי שמונה, ושלשה במקום יציאת הקנים, הרי ביחד אחד עשר. (17) מנחות שם ותוספתא מנחות פ"ו. (18) הוא הסכום הכולל של הגביעים, הכפתורים והפרחים.

9 ד. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים¹⁹? כְּשֶׁעֲשֹׂאֶה זָהָב²⁰, אָבָל
10 שְׁאָר מִיָּנִי מִתְּכוֹת²¹ אֵין עוֹשִׂין בָּהּ גְּבִיעִים²²,
11 בַּכַּתְּוֹרִים וּפְרָחִים. וְכֵן מְנוֹרָה הַפָּאָה זָהָב, תִּהְיֶה
12 כְּלָה כְּכָר עִם גִּרְתִּיהָ²³, וְתִהְיֶה כְּלָה מִקְשָׁה²⁴ מִן

שְׁשֶׁה טַפְחִים⁴⁸. וְהָיָה מִנְּחָה⁴⁹ אֲרָפוּ לְאַרְבַּע הַפִּית, 21
וְרַחְבּוֹ לְרֹחֵב הַפִּית. וְכֵן שָׁאֵר כָּל הַכֵּלִים⁵⁰ 22
שֶׁבַמִּקְדָּשׁ, אֲרָפֶן לְאַרְפוֹ שֶׁל פִּית⁵¹ וְרַחְבֶּן לְרֹחֵב 23
הַפִּית. חוּץ מִן הָאֲרוֹן⁵², שֶׁהָיָה אֲרָפוֹ לְרֹחֵב הַפִּית. 24
וְכֵן גִּירוֹת הַמְּנוּרָה כְּנֶגֶד רֹחֵב הַפִּית, בֵּין הַצָּפוֹן וּבֵין 25
הַדָּרוֹם⁵³. 26

(48) כמו שנאמר (שמות כה, כג) "אמתיים ארכו ואמה רחבו". וכרבי מאיר שאמת הכלים בת ששה טפחים (כלים פי"ז משנה י, ומנחות צז.). (49) שם צו. במשנה. (50) היינו יתר השולחנות, ראה להלן פ"ה הלכה יד (רש"י שם). (51) הוא בין המזרח ובין המערב (רש"י שם). (52) שם צח. (53) כרבי אלעזר ב"ר שמעון, ולא כרבי (שם צח:). שהפסוק "יערוך אותו לפני ה'" (ויקרא כד, ג) מסייעו, שהרי הוא שצריך לערוך אותו לפני ה'. כלומר, צריך לצדד את פי הפתילה לעבר מערב, שהוא לפני ה'. ואילו לרבי האומר שמזרח ומערב היו עומדים, הרי היה הראשון לפני ה', ולמה צריך לצדדו לשם (כסף-משנה).

יג. אַרְבַּעָה⁵⁴ סְנִיפִין⁵⁵ שֶׁל זֶהָב הָיוּ לִשְׁלֹחַן, 27
מִפְּצָלִין⁵⁶ בְּרָאשֵׁיהֶן⁵⁷, שֶׁהָיוּ סוֹמְכִין בָּהֶן שְׁתֵּי 28
הַמַּעֲרֹכוֹת שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים: שְׁנֵים מִסָּדֵר זֶה, וּשְׁנֵים 29
מִסָּדֵר זֶה⁵⁸. וְהֵם הַנֶּאֱמָרִים בַּתּוֹרָה⁵⁹ "וְקִשּׁוֹתֵינוּ"⁶⁰. 30

(54) שם במשנה. (55) "כמין יתידות זהב עומדים בארץ וגבוהים עד למעלה מן השולחן הרבה, כנגד גובה מערכת הלחם" (רש"י בשמות כה, כט). (56) מנוקבים. (57) כלומר, באותו חלק שבהן שעולה למעלה מן השולחן (תוספות יום-טוב שם פי"א משנה ו). (58) והיו בכל אחד מהם ארבעה עשר פיצולים, כמנין הקנים שהיו מכניסים (רש"י שם). (59) שמות שם. (60) מנחות צז. מימרא של רב קטינא. ונקראו כן על שם שמקשים את הלחם ומחזקים אותו שלא ישבר (רש"י שם).

יד. וּשְׁמוֹנֶה וָעֶשְׂרִים קָנִים⁶¹ שֶׁל זֶהָב, כָּל אֶחָד מֵהֶן 31
כְּחֹצֵי קֶנֶה חֲלוּל⁶², הָיוּ לוֹ: אַרְבַּעָה-עָשָׂר לְסָדֵר זֶה, 32
וְאַרְבַּעָה-עָשָׂר לְסָדֵר זֶה. וְהֵם הַנֶּקְרָאִים⁶³ 33
מִ"מִּנְקִיּוֹתֵינוּ"⁶⁴. וּשְׁנֵי הַבְּזִיכִין שֶׁמְנִיחִין בָּהֶן הַלְבוּנָה 34
עַל הַשְּׁלֹחַן בְּצֵד הַמַּעֲרֹכוֹת⁶⁵, הֵן הַנֶּקְרָאִין⁶⁶ 35
כְּ"פּוֹתֵינוּ"⁶⁷. וְהַדְּפוּסִין⁶⁸ שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם לֶחֶם הַפָּנִים, 36
הֵם הַנֶּקְרָאִים⁶⁹ "קִעְרוֹתֵינוּ"⁷⁰. 37

(61) משנה שם צו. (62) כמו חצאי קנים חלולים הנסדקין לארכן (רש"י בשמות שם). (63) שמות שם. (64) שם צו. ונקראים כן על שם שמנקים את הלחם מעיפוש (רש"י שם). (65) והיו מקטירין אותם בשבת לזכרון ללחם, שעל ידה הוא נזכר למעלה כקומץ שהיא אזכרה למנחה (רש"י ויקרא כד, ז). (66) שמות שם. (67) שם צו. (68) "ושלשה דפוסין של זהב היה להם, אחד שנותנים בו החלה והיא בצק, והשני שאופין אותה בו, השלישי שנותנים אותה בו כשרודה אותה מן התנור כדי שלא תתקלקל" (פ"ה מהלכות תמידין ומוספין הלכה ח). (69) שמות שם. (70) שם צו.

שבעת הנרות, מלמד שהיו מצדדין פניהם כלפי נר האמצעי". (38) כלומר, פי הפתילה נוטה למערב. כן הוא במגילה בא: "נר מערבי כלפי שכניה". (39) בתלמוד (שבת כב: מגילה שם, ועוד).

ט. הַגְּבִיעִים דוֹמִין לְכוֹסוֹת אֶלְכָּסְנִדְרִיאָה⁴⁰, שֶׁפִּיהֶן 1
רַחֵב וְשׁוּלֵיהֶן קָצֵר. וְהַפְּתוּרִים כְּמִין תַּפּוּחִים 2
כְּרוֹתִיִּים⁴¹, שֶׁהֵן אֲרָפִין מַעֵט, כְּבִיצָה שֶׁשְּׁנֵי רִאשֵׁיהָ 3
כְּדִין⁴². וְהַפְּתוּחִים כְּמוֹ פְּרָחֵי הָעֲמוּדִים⁴³, שֶׁהֵן כְּמִין 4
קָעָרָה וְשִׁפְתָּהּ כְּפוּלָה לַחוּץ. 5

(40) מנחות כח: (41) שם מקום. והוא במנחות שם. ובפירוש המשנה שם כתב רבינו "והכפתורים הוא דמות כדור שאינה עגולה מכל וכל, רק שיש בה אורך מעט קרוב לצורת ביצת העוף". (42) עגולים ככד. (43) מנחות שם. ציורין שמציירין בעמודים (רש"י שם). ובפירוש המשנה שם כתב רבינו "פרח צורת שושן".

י. גִּבֵּה הַמְּנוּרָה⁴⁴ הָיָה שְׁמוֹנֶה-עָשָׂר טַפְח. הַרְגָּלִים 6
וְהַפְּרָח שֶׁלִּשְׁשֶׁה טַפְחִים. וּשְׁנֵי טַפְחִים חֶלֶק. וְטַפַּח 7
שְׁבוֹ גִּבֵּיעַ כְּפִתוּר וּפְרָח⁴⁵. וְטַפְחִים חֶלֶק. וְטַפַּח 8
כְּפִתוּר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ, אֶחָד הִילָךְ וְאֶחָד 9
הִילָךְ, וְנִמְשָׁכִים וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גִּבֵּה הַמְּנוּרָה. וְטַפַּח 10
חֶלֶק. וְטַפַּח כְּפִתוּר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, אֶחָד 11
הִילָךְ וְאֶחָד הִילָךְ, וְנִמְשָׁכִין וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גִּבֵּה 12
הַמְּנוּרָה. וְטַפַּח חֶלֶק. וְטַפַּח כְּפִתוּר, וּשְׁנֵי קָנִים 13
יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, אֶחָד הִילָךְ וְאֶחָד הִילָךְ, וְנִמְשָׁכִין 14
וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גִּבֵּה הַמְּנוּרָה. וְטַפְחִים חֶלֶק. נִשְׁתַּיְרוּ 15
שְׁלֹשֶׁה טַפְחִים, שֶׁבָּהֶן שְׁלֹשָׁה גְּבִיעִים, כְּפִתוּר וּפְרָח. 16

(44) מנחות כח: (45) מנחות שם. ובתוספות שם ד"ה וטפח, נשארו בתימה מה נשתנו שלשה אלו, שלשלתם לא ניתנו אלא טפח.

יא. וְאֵכָן הָיְתָה לְפָנֵי הַמְּנוּרָה⁴⁶, וּבָהּ שֶׁלֶשׁ מַעֲלוֹת, 17
שֶׁעָלֶיהָ כָּהֵן עוֹמֵד וּמַטִּיב אֶת הַנְּרוֹת, וּמְנִיחַ עָלֶיהָ 18
כָּלִי שְׁמֹנֶה וּמִלְקָחֶיהָ וּמַחְתוֹתֶיהָ בִּשְׁעַת הַטֹּבָה⁴⁷. 19

(46) תמיד ל: וספרי בהעלותך סי' ה' "בהעלותך את הנרות, עשה לה מעלות וכו' וכו' מיכן אמרו אבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות. וכתב הרע"ב (תמיד פ"ג משנה ט) שהן כנגד שלש העלאות שכתובים במנורה: (א) בהעלותך את הנרות (במדבר ח, ב). (ב) העלה את נרותיה (שם שם, ג). (ג) להעלות נר תמיד (שמות כז, כ). (47) להלן בפ"ג מהלכות תמידין ומוספין הלכה יז, כתב רבינו: "וכיצד סדר ההטבה, נכנס וכלי בידו וכוזו שמו ושל זהב היה דומה לקיתון גדול. מדשן בו את הפתילות שכבו וכו' ומניח הכוז שם לפני המנורה על מעלה שנייה משלש מעלות שלפניה ויוצא וכו' ונוטל הכוז בידו ומשתחוה ויוצא" (וכן הוא בתמיד שם ובספרי שם). ואולי כוז היה כלי גדול, ובו היו מונחים כל הכלים הקטנים, היינו כל כלי שמנה ומלקחיה ומחתותיה (הר המוריה).

יב. הַשְּׁלֹחַן הָיָה אֲרָפוֹ שְׁנֵים-עָשָׂר טַפַּח, וְרַחְבּוֹ 20

84) שנים עשר כהנים היו מתעסקים בהקרכת התמיד (יומא כה: , ופ"ד מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו'), חוץ מהשוחט שאינו טעון קידוש ידים ורגלים, שהרי השחיטה כשרה גם בזה (רש"י שם). 85) בקרבן תמיד ש"מצות עשה להקריב שני כבשים עולות בכל יום, והם הנקראים תמידין, אחד בבוקר ואחד בין הערבים, שנאמר שנים ליום עולה תמיד" (פ"א שם הלכה א). 86) ידיהם ורגליהם לעבודה. ש"מצות עשה לקדש כהן העובד, ידי ורגלי ואח"כ יעבוד" (פ"ה מהלכות ביאת המקדש הלכה א) ו"כיצד מצות קידוש? – מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית ושוחה ומקדש (שם הלכה טז). 87) כי הכיור מכלל כלי שרת, וכשהיו בו מים נתקדשו ונפסלו בלינה. וזה עשה כלי סביב לכיור והיו בו המים תמיד, והיו שותתין מאותו כלי לכיור כדי הצורך, ראשון ראשון, ואותו הכלי היה נקרא מוכני (רבינו בפירוש המשנה ליומא פ"ג). והראב"ד בהשגותיו כתב: "שהמוכני אינו מקבל מים והוא גלגל שהיו קושרים בו את הכיור בחבל, ומשקעים אותו הוא ומימיו בבור העזרה בערב כדי שיהיו מימיו מחוברים ולא יפסלו בלינה. ומפורש כל זה ביומא ובזבחים". ומה שכתב הראב"ד שזה מפורש בזבחים, הוא בדף כ. שאמרו: "כיור שלא שקעו מבערב (בבור – רש"י) וכו' ולמחר אינו מקדש". [וכנראה שלדעת רבינו יש כאן שני דברים: א. תקנת המוכני שלא יהיו הרבה מים בכיור אלא מן המוכני ישפכו לתוכו כדי הצורך ולא יותר. ועשו כן כדי שלא יפסלו המים בלינה בתוך הכיור שהוא כלי שרת, וזהו מה שאמרו ביומא לז. במשנה. ב. אם שכחו ונכנסו הרבה מים מן המוכני אלא הכיור ויש חשש שיפסלו בלינה, תיקנו שישקיעו המוכני בבור כדי שלא יפסלו מימיו בלינה, וזהו מה שאמרו בזבחים כ. וכן הביא רבינו בפ"ה מהלכות ביאת המקדש הלכה יד, וראה בכסף-משנה כאן]. 88) סוכה נ.

פרק רביעי

1) יבאר בו רבינו מקום הנחת הארון, ושלמה בנה מקום לגניית הארון, ומי גנזו, ומה גנזו עמו.

- א. אָבֵן²² הָיְתָה בְּקֹדֶשׁ-הַקֹּדָשִׁים³ בְּמַעְרְבוֹ⁴, שְׁעָלֶיהָ²² הָיָה הָאָרוֹן מְנַח⁵. וּלְפָנָיו צִנְעָנָה הַמֶּן⁶ וּמִטָּה אֶהְרֹן⁷.
- וּבִעַת שְׂבִנָּה שְׁלֹמֹה⁸ אֶת הַבֵּית, וַיֵּדַע שְׁסוּפוֹ לַחֲרֹב,²⁴ בָּנָה בּוֹ מְקוֹם לִגְזוֹ בּוֹ הָאָרוֹן לְמִטָּה בְּמִטְמוֹנִיּוֹת²⁵ עֲמֻקּוֹת וְעַקְלָקְלוֹת. וַיֹּאשְׁיֵהוּ הַמֶּלֶךְ צִוָּה וּגְנָזוֹ²⁶ בְּמִקְוֵם שְׂבִנָּה שְׁלֹמֹה⁹, שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיֹּאמֶר לְלוֹוִים²⁷ הַמְּבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לֵה: תִּנּוּ אֶת אָרוֹן הַקֹּדֶשׁ¹⁰ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֵין לָכֶם מִשָּׂא בִּפְתָה, עֲתָה עֲבִדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּגְו'". וּגְנָזוּ עֲמֻוֹ¹¹ מִטָּה אֶהְרֹן וְהַצִּנְעָנָה וְשִׁמְן הַמִּשְׁחָה¹². וְכָל אֵלֹו לֹא חֲזְרוּ בְּבֵית שָׁנִי. וְאַף אוֹרִים וְתַמִּים¹³ שֶׁהָיוּ בְּבֵית שָׁנִי לֹא הָיוּ מְשִׁיבִין¹⁴ בְּרִית-הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הָיוּ נִשְׁאָלִין בָּהֶן¹⁵, שֶׁנֶּאֱמָר: "עַד עַמְדָּה בָּהֶן לְאוֹרִים וְנִלְתַּמִּים". וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן

טו. אֵלֹו⁷¹ הָאֲרֻכָּה-עֶשֶׂר קָנִים: נוֹתָן הַחֹלָה⁷² הָרֵאשׁוֹנָה עַל עֲצָמוֹ שֶׁל שִׁלְחָן⁷³, וְנוֹתָן בֵּין רֵאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה שְׁלֹשָׁה קָנִים⁷⁴, וְכֵן בֵּין כָּל חֹלָה וְחֹלָה שְׁלֹשָׁה קָנִים, וּבֵין שְׁשִׁית וְחִמִּישִׁית שְׁנֵי קָנִים בְּלִבָּד, לְפִי שָׁאִין עַל הַשְּׁשִׁית אַחֲרָתָ⁷⁴. נִמְצָאוּ אֲרֻכָּה-עֶשֶׂר בְּכָל מַעְרָכָה וּמַעְרָכָה.

71) שם. 72) והיא אינה צריכה קנים חלולים תחתיה שלא תתעפש, כיון שהיא מונחת על גבי השולחן עצמו שהוא קריר (רש"י ושיטה-מקובצת שם). 73) והיו להן שלשה פיצולים בכל סניף וסניף שבהם היו תחובין. ועשו כן "כדי שתהיה הרוח מנשבת בו" (הלכות תמידין ומוספין שם הלכה ב). 74) כלומר, אין עליה משאוי שיכביד על שלמטה הימנה.

טז. וּשְׁנֵי שִׁלְחָנוֹת הָיוּ בְּאוֹלָם מִבְּפָנִים עַל פֶּתַח הַבֵּית: אֶחָד שֶׁל שִׁשִּׁים⁷⁵, נוֹתָנִין עָלָיו לָחֶם הַפָּנִים בְּכִנְיֹסָתוֹ; וְאֶחָד שֶׁל זָהָב, נוֹתָנִין עָלָיו לָחֶם בְּצִיאָתוֹ. שְׁמַעְלִין בְּקֹדֶשׁ⁷⁶, וְלֹא מוֹרִידִין⁷⁷.

75) מנחות צט: במשנה. ובירושלמי שקלים פ"ו הלכה ג "לית כאן של כסף (לא היה של כסף) מפני שהוא מרתוח" (=מחמת הלחם, ויש לחוש שיתעפש). ועיין תמיד לא: 76) לפיכך עשו הראשון של שיש, שממנו מניחו על של זהב. וראה למעלה בדברי הירושלמי. 77) ולפיכך עשו השני של זהב. ולמדו במנחות צט. "שמעלין בקודש", ממה שנאמר (במדבר יז, ג) "את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים ציפוי למזבח" – "בתחילה תשמישי מזבח, ועכשיו גופו של מזבח". ו"לא מורידין" נלמד ממה שנאמר (שמות מ, יח) "ויקח משה את המשכן וגו' ויקם את עמודיו", שהוא בעצמו הקימו ולא סייעוהו אחיו הכהנים בהקמת העמודים לפי שאין מורידין.

יז. מְזֻבָּח הַקְּטֹרֶת⁷⁸ הָיָה מְרֻבָּע אֲמָה עַל אֲמָה⁷⁹. וְהוּא נִתּוּן⁸⁰ בְּהִיכָל מְכוּן בֵּין הַצִּפּוֹן לְדָרוֹם, מִשּׁוּף בֵּין הַשִּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה לַחוּץ. וּשְׁלֹשָׁתָן הָיוּ מְנַחִין⁸¹ מִשְׁלִישׁ הַהִיכָל וּלְפָנֵים, כְּנֶגֶד הַפֶּרֶכֶת הַמַּבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ-הַקֹּדָשִׁים.

78) שעליו הקטירו את קטורת הסמים בלבד. ונקרא גם "מזבח הזהב", כי עשוי היה עצי שטים מצופה זהב כולו. וכן נקרא "מזבח הפנימי", לפי שעמד בפנים. 79) שמות ל, ב. 80) יומא לג: 81) תוספתא יומא פרק ב (הוצאת צוק"מ עמוד 185 28) ומנחות צח:

יח. הַכִּיּוֹר⁸² הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם-עֶשֶׂר דִּדִּים⁸³, בְּדִי שִׁיָּהּ כָּל הַכֹּהֲנִים הַעוֹסְקִים⁸⁴ בְּתַמִּיד⁸⁵ מְקַדְּשִׁים⁸⁶ מִמֶּנּוּ פֶּאֶחָד. וּמוֹכְנֵי עֶשׂוֹ לֹו⁸⁷, שִׁיָּהּ בַּה הַמִּים תָּמִיד, וְהִיא חַל, בְּדִי שֶׁלֹא יִהְיוּ הַמִּים שָׁבָה נִפְסָלִין בְּלִינָה, שֶׁהַכִּיּוֹר מְכַלֵּי הַקֹּדֶשׁ וּמְקַדְּשׁ, וְכָל דָּבָר שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ בְּכָלִי-קֹדֶשׁ אִם לָן - נִפְסָל⁸⁸.

82) יומא לז. במשנה. 83) כמו ברו המריק מים.

1 אֵלֶּא לְהַשְׁלִים שְׁמֹנֶה בְּגָדִים לְכֹהֵן גָּדוֹל, כְּדֵי שְׁלֹא
2 יִהְיֶה מִחֹסֶר בְּגָדִים¹⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבן היתה בקודש הקדשים במערבו, שעליה היה הארון מונח".

וצריך להבין, מאחר שהביא הרמב"ם כאן את פרטי הדינים בעשיית שאר הכלים, מדוע לא הביא את הפרטים של עשיית הארון.

ולכאורה יש לומר שעניין זה תלוי במחלוקת הרמב"ן והרמב"ם, כפי שהתבאר במקום אחר, שלדעת הרמב"ן עשיית הכלים היא מצוה בפני עצמה, ולכן מנה עשיית הארון כמצוה בפני עצמה, אבל לדעת הרמב"ם עשיית הכלים אינה מצוה בפני עצמה אלא חלק ממצות בנין ביהמ"ק, והואיל והארון אחרי שנגזר ובכל תקופת בית שני לא היה בבית המקדש, נמצא שאין זה פרט בציווי עשיית המקדש, שהרי המקדש עומד בשלימותו ללא הארון.

אבל קשה לומר כן, שהרי ידוע הכלל שדרכו של הרמב"ם להביא פסוק שאינו נזכר בגמרא כלל, מאחר שהוא מבואר יותר, כשאין נפק"מ לפועל. וממילא גם כאן מכיון שבפועל צריכים לעשות ארון במקדש, וישנם כמה פסוקים המדברים אודות עשיית הארון, היה לו להביאם, שהרי סוף-סוף צריכים לעשות ארון במקדש.

ויש לתרץ עלי"פ מה שכתב הגאון הרוגוצ'בי "שהארון לא היה כלי שרת". כלומר, הגם שפעל תוספת קדושה במקדש, מכלל-מקום עשיית הארון אינה בשביל המקדש, שהרי לא היה כלי שרת, ולכן לא הזכיר הרמב"ם על דבר עשייתו שאינה קשורה למקדש.

ובפנימיות העניינים יש לומר, שהרי עניינו של הארון הוא תורה ("אין בארון אלא שני לוחות אבנים"), ומצד גודל מעלת התורה ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד" הרי לא יתכן לומר שהתורה היא בשביל עניין מסוים, גם לא בית המקדש.

ויש לומר שזוהי עומק דעת הרמב"ן שעיקר החפץ במקדש הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, היינו שהמקדש נבנה בשביל הארון, וזוהי הכוונה ותכלית עשייתו.

(על"פ י"ן מלכות ספר עבודה סימן ר"א)

2 יומא נג, ב. ותוספתא שם פ"ב. ושתייה היתה נקראת (שם). ופירוש שתייה: יסוד, על שם עבודת הקרבנות, שהיא יסוד העולם, כמו שאמרו באבות פ"א מ"ב (פירוש המשניות שם פ"ה מ"ב). 3 בית שהוא קודש שבקדשים, ש"עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו', וכו' לפנים מן החומה (= חומת ירושלים) מקודש מהם וכו' קודש הקדשים מקודש מהם וכו'" (ביאורי הגר"א מדות פ"ה מ"ד). 4 של קודש הקדשים. וראה להלן. 5 כן

הוא בתוספתא יומא פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 186 10). (ואף-על-פי שבירושלמי (בבא-בבא פ"ו ה"ב) מפורש שהארון עמד באמצע, וחלק הבית עשר אמות לכל רוח (וראה בבבא-בבא זט.), וכן בתנחומא (פרשת קדושים אות י'): "והארון באמצע ההיכל", ואם כן גם האבן היתה באמצע? – סובר רבינו שהאבן היתה יותר לצד מערב. וכנראה שמקורו מהתנחומא (שם), ופירש מה שאמרו שם: "ואבן שתייה לפני הארון", היינו לפני מן הארון, כלומר לצד מערב. וכן פירש 'מראה הפנים' בירושלמי שם. ועי' 'תוספות' בבא-בבא כה. ד"ה וצבא, ו'תוספות יום-טוב' שם פ"ב מ"ט). 6 כמו שנאמר (שמות טז, לג) "קח צנצנת אחת, ותן שמה מלא העמר מן, והנח אותו לפני ה'". וכן הוא בברייתא ד'מלאכת המשכן' (כסף-משנה). 7 כמו שנאמר (במדבר יז, כה) "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת". וכן הוא בברייתא ד'מלאכת המשכן' שם. 8 ברייתא ד'מלאכת המשכן' שם. 9 יומא נב, ב. ושם נג, ב - ישנה מחלוקת בזה: יש אומרים שהארון גלה לבבל, ויש אומרים שנגזר. ורבינו פוסק שנגזר, והביא רבינו דבר זה שהוא נוגע להלכה. כי הנה פסק רבינו (להלן פ"ו ה"ו) ש"קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד-לבוא", וההולך בזמן הזה במקום המקדש חייב כרת. ומסתבר כי זה אינו אלא כשיש שם ארון וכפורת, אבל אם אין שם ארון וכפורת אינו חייב (וכעין זה אמרו במנחות כז: לענין הזאות), משום כך הביא רבינו דין זה שארון נגזר במקומו (הגהות הגר"י יע"ב). 10 והלא שם היה גם קודם לכן? – אלא שאמר לתתו שם לגניזה (רש"י יומא, שם). 11 יומא נב, ב. 12 שהיו מושחין ממנו כהנים ומלכים (פ"א מהל' כלי המקדש ה"ז). 13 (לדעת רבינו האי גאון 'אוצר הגאונים' ברכות, חלק התשובות סי' ו', וראה בפירוש ר"א בן עזרא שמות כח, ו - מה שהביא בשם רב האי) ורב נסים גאון (אוצה"ג שם סי' ד) הם אבני האפוד (= כלומר, אבני החושן), וכן כתב ב'כסף משנה' (להלן כאן) בדעת רבינו. ולדעת רש"י והרמב"ן (שמות שם, ל) הם כתב שם המפורש שנתנו בתוך כפלי החושן, וראה להלן. 14 ביומא כא, ב - נמנו אורים ותומים בין הדברים שחסרו בבית שני. ולדעת רבינו, היינו שלא השיבו לנשאלים בהם. וכן כתב רבינו בפ"י מהל' כלי המקדש ה"י. וכן פירשו ה'תוספות' ביומא שם ד"ה ואורים ותומים (וכעין זה אמרו שם על אש המערכה שהיתה, ולא היתה מסייע להם). 15 "ומפני מה לא היו שואלין בהן? – מפני שלא היתה שם רוח הקודש, וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו - אין נשאלין בו" (הל' כלי המקדש, שם). (וראה ברמב"ן על התורה שם, שרק על-ידי רוח הקודש היה הכהן יודע את הסדר הנכון בקריאת האותיות המאירות). 16 כתב הראב"ד בהשגותיו "וחיסור בגדים שאמר אינו כלום, שאינו מחשבון הבגדים". כי לדעת הראב"ד "אורים ותומים" הם שם המפורש שהיו נותנים בין כפלי החושן, כדעת רש"י והרמב"ן הנ"ל. ומה שנאמר (שמות שם) "ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים", אינו מעכב בדיעבד, עי' רש"י יומא ה, ב. וראה בגבורת ארי' שם ה. ד"ה מאי בינייהו. וב'אבן האזל' ו'חזון

אמה, ולפי שהיתה טוחה בזהב ומצויירת ציורים נאים - נקראת כ"ור". (23) הגשם. כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "היה נהוג אצלם בבנינים לעשות לבית שני קירויים, קירוי למעלה מהקירוי, ונותנים בין שניהם מעט הרחקה, וקוראים אותו החלל "בית הדילפא" על שם הדלף, כדי שאם יטיף הקירוי העליון, יעמדו המים באותו החלל". (24) הטיט והסיד שעל התקרה. (25) שמכלה את העורב, שלא ינוח שם ולא יטנף את הגג.

ד. מן המערב למזרח מאה אמה. וזהו חשבון: 26 ארבעה כותלים זה לפנים מזה, וביניהן שלשה 27 מקומות פנויים. בין הכותל המערבי ובין הכותל 28 שלפנים ממנו - חמש אמות; ובין כותל שני ושלשי - 29 שש אמות; ובין כותל שלשי ורביעי - שש אמות. 30 ואילו המדות הן של עבי הכותל עם המקום הפנוי 31 שבין שני כותלים. וארך קדש-הקדשים - עשרים 32 אמה. ובין שתי הפרוכות המבדילות בינו ובין 33 הקדש - אמה. וארך הקדש - ארבעים אמה. ועבי 34 הכותל המזרחי, שבו השער - שש אמות. והאולם - 35 אחת-עשרה אמה. ועבי כותל האולם - חמש 36 אמות. 26. נמצא הפל מאה אמה. 37

(26) כן היא הנוסחא הנכונה, וכל זה במדות שם מ"ז (כסף-משנה).

ה. מן הצפון לדרום 27 מאה אמה: עבי כותל 28 האולם - חמש אמות. ומכיל אולם עד כותל הקדש 29 - עשר אמות. וכותלי הקדש ששה כותלים זה לפנים 30 מזה, וביניהן חמשה מקומות פנויים. בין כותל חיצון 31 ובין השני - חמש אמות; ובין שני ושלשי - שלש 32 אמות; וחמש בין שלשי ורביעי; ובין רביעי 33 וחמישי - שש; ובין חמישי וכותל הפנימי - שש. 34 נמצא הפל ארבעים אמה מצד זה וארבעים אמה 35 מצד שפנגדו. ורחב הפית מבפנים - עשרים. הרי 36 מאה אמה. 37

(27) מדות, שם. (28) עי' ראב"ד.

ו. הפשפש והוא שער הקטן, ושני פשפשים היו 48 להיכל מצדי השער הגדול שבאמצע: 29 אחד בצפון 49 ואחד בדרום. שפדרום לא נכנס בו אדם מעולם, 50 ועליו הוא מפרש על-ידי יחזקאל: "השער הזה 51 סגור יהיה, לא יפתח" 30; ושפצפון בו נכנסין. 52 ומהלך בין שני הכותלים עד שמגיע למקום פתוח 53 לקדש משמאלו, ונכנס לתוך ההיכל, ומהלך עד 54 שער הגדול ופותחו. 55

(29) מדות פ"ד מ"ב. ונקרא כן מחמת גודל קדושת ההיכל, וכן קראו לנהר פרת "הנהר הגדול" (דברים א, ז) על חשיבותו, ראה שבועות מז: (תוספות יום-טוב' שם בשם ראב"ה). (30) וגו': "ואיש לא יבא בו, כי ה' אלקי ישראל בא בו, והיה סגור".

איש' כאן. ולדעת רבינו הם אבני החושן (כסף-משנה), וראה למעלה הערה יב.

ב. בבית ראשון היה כותל מבדיל בין הקדש ובין 1 קדש-הקדשים, עביו אמה. וכיון שפנו הפית שני 2 נסתפק להם אם עבי הכותל היה ממדת הקדש או 3 ממדת קדש-הקדשים, לפיכך עשו קדש-הקדשים 4 עביו עשרים אמה תמימות, ועשו הקדש ארבעים 5 אמה תמימות, והניחו אמה יתרה בין הקדש ובין 6 קדש-הקדשים. ולא בנו כותל בבית שני 18, אלא עשו 7 שתי פרוכות 19: אחת מצד קדש-הקדשים, ואחת 8 מצד הקדש, וביניהן אמה, כנגד עבי הכותל שהיה 9 בראשון. אבל במקדש ראשון 20 לא היתה שם אלא 10 פרכת אחת בלבד, שנאמר: "והבדילה הפרכת לכם 11 וגו'". 12

(17) יומא נא, ב. (18) מפני שהיה גבוה הרבה יותר מהבית ראשון, ולא היה הכותל יכול לעמוד בעובי אמה (בבא בתרא ג:). ולהרחיב את הכותל אי-אפשר, משום שנאמר (דברי הימים-א כח, יט) "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" שאין לשנות את המדות. ולבנות כותל עד הגובה שאפשר לו לעמוד, ואת השאר לחצות בפרוכת, גם כן אי אפשר, שמסורת בדינו שמחיצה זו צריכה להיות או כולה בפרוכת כמו במשכן, או כולה בבנין כמו במקדש ראשון, כמפורש בבבא-בתרא שם (רש"י יומא, שם). (19) ולא עשו פרוכת אחת שעביה אמה, לפי שנאמר (שמות לו, כג) "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים", ומשמעו שמתחילת עובי הפרוכת ולפנים יהיה קודש הקדשים, ואם קדושת האמה כלחוצ, נמצא שמתחילת עוביה ולפנים אינו קודש הקדשים (תוספות' שם). (20) היינו משכן (שנקרא גם "מקדש", כמפורש בשמות כה, ח "ועשו לי מקדש", וכמו שאמרו בעירובין ב:). שאילו בבית ראשון לא היה פרוכת אלא כותל (כסף-משנה). וראה ביומא נא, ב.

ג. ההיכל שפנו בני-גולה 21 היה מאה אמה על מאה 13 אמה על רום מאה. וכן היתה מדת רימו: בנו גבה 14 שש אמות אטום סתום כמו יסוד לו. ורום כותלי 15 הפית ארבעים אמה. ורום הפיור 22 שבתקרה אמה. 16 ועל גביו גבה שתי אמות פנוי, שישכנס בו הדלף 23, 17 והוא הנקרא "בית-דלפא". ועבי התקרה ששל-גבי 18 בית-דלפא אמה. ומעזיבה 24 גבה אמה. ועליה בנויה 19 על-גביו, גבה כותליה ארבעים אמה. ובגגה גבה 20 אמה כיוור. ואמיתים גבה בית-דלפא. ואמה תקרה. 21 ואמה מעזיבה. וגבה המעקה שלש אמות. וטס של 22 ברזל כמו סיף גבהו אמה, על-גבי המעקה סביב, 23 כדי שלא ינוחו עליו העופות, והוא הנקרא "פלה 24 עורב" 25. הרי הפל מאה אמה. 25

(21) אלו שעלו מגלות בבל ובנו את הבית השני (מדות פ"ד מ"ו). (22) הוא פיתוח וציור (פירוש המשנה לרבינו, שם). והרע"ב שם כתב: "הקורה התחתונה של תקרה היתה עוביה

42) אצטבא. (43) התקרה שעל התחתונה שהוא הרצפה של התיכונה שש באמה רחבה. (44) אצטבאות.

י. כל אלו המקומות הפנויים שבין הפתלים הם הנקראים תאים⁴⁵. נמצאו תאים המקיפין למקדש: חמשה מן הצפון, וחמשה מן הדרום, ושלשה מן המערב. ושלש דיוטות היו, דיוטא על-גבי דיוטא. נמצאו חמשה עשר תאים בדרום: חמשה על-גבי חמשה, וחמשה על גביהו. וכן בצפון חמשה עשר. ושמונה תאים היו במערב: שלשה על-גבי שלשה, ושנים על גביהן בדיוטא אחת. הכל ל"ח תאים⁴⁶. (45) לשכות. (46) שם פ"ד מ"ג.

יא. שלשה פתחים⁴⁷ היו לכל אחד ואחד מן התאים: אחד לתא מן הימין, ואחד לתא מן השמאל, ואחד לתא שעל גביו. ובקרבן מזרחית צפונית בתא שבדיוטא האמצעית היו חמשה פתחים: אחד לתא מן הימין, ואחד לתא שעל גביו, ואחד למסבה, ואחד לתא שיש בו הפשפש⁴⁸, ואחד להיכל.

(47) מדות, שם. (48) ראה למעלה ה"ו.

יב. ומסבה⁴⁹ היתה עולה מקרבן מזרחית-צפונית לקרבן צפונית-מערבית, שבה היו עולין לגגות התאים. היתה עולה במסבה ופניו למערב. הלך את כל פני הצפון עד שהוא מגיע למערב. הגיע למערב, הפך פניו לדרום. הלך את כל פני המערב עד שהוא מגיע לדרום. הגיע לדרום, הפך פניו למזרח, והיה מהלך לדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עליה, שפתחה של עליה היתה פתוח לדרום.

(49) בנין עשוי כמין עמוד חלול, עשוי כמו מעלות סביב, והעולה בו עולה דרך היקף, מדות שם מ"ה.

יג. ובפתחה⁵⁰ של עליה היו שתי פלונסות של ארז⁵¹, שבהן עולין לגגה של עליה. וראשי ספסין⁵² היו מבדילין בעליה⁵³ בין גג הקדש לגג קדש-הקדשים⁵⁴. ולולין⁵⁵ היו פתוחין בעליה לבית קדש-הקדשים, שבהן משלשלין את האמנין⁵⁶ בתבות⁵⁷, כדי שלא יזונו עיניהם⁵⁸ מבית קדש-הקדשים. ופעם אחת בשנה⁵⁹ מפסח לפסח מלפנין⁶⁰ את ההיכל.

(50) שם, שם. (51) שהיו בהן מדריגות. (52) קורות, שהיו כרוחב פסת היד, ומשום כך נקראו ספסין (תויו"ט מדות פ"ב מ"ו). וראה להלן פ"ה ה"י. (53) עליית ההיכל. (54) אף-על-פי שהיו שתי פרוכות בין ההיכל לבין קודש הקדשים (פ"ז מהל' כלי המקדש הט"ז) – עשו גם הפספסין, מפני חומר קדושת עליית קודש הקדשים יותר מקודש הקדשים עצמו, שבקודש הקדשים כהן-גדול נכנס

ז. השער הגדול היה רחבו עשר אמות וגובהו עשרים אמה. וארבע דלתות היו לו: שתיים בפנים ושתיים בחוץ. החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עביו של כהל, והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחורי הדלתות.

ח. פתחו של אולם³¹ היה גבוה ארבעים אמה ורחב עשרים, ולא היה לו שערים³². וחמש³³ מלתריות³⁴ של מילא³⁵ היו על-גבי פתחו מלמעלה, התחתונה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, וכל אחת מחמשותף עודפת על שלמטה ממנה אמה מזה ואמה מזה. נמצאת העליונה שלשים אמה³⁶. ונדבך³⁷ של אבנים היה בין כל אחת ואחת.

(31) מדות פ"ג מ"ז. (32) שם פ"ב מ"ג. וה'תוספות' (בעבודה זרה מג. ד"ה אכסדרא) כתבו שהיה פרוץ במלואו, ומכל-מקום קוראים לו פתח האולם בהרבה מקומות בתלמוד, כמו פתח המשכן שהיה פרוץ במילואו לרוח מזרחית, ונקרא "פתח" בתורה. (33) שם פ"ג מ"ז. (34) "מלתרא היא הקורה המפותחת, שבה חופרין צורות ודימויות, והקיבוץ בלשון המשנה מלתריות" (פירוש המשנה שם). (35) "הוא שם למין הקורות שבהן היה הפיתוח – או שם לבנין ההוא" (פירוש המשנה, שם). (36) כי הקורה התחתונה מושכת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב כ' אמה, והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, נמצא ארכה עשרים ושתיים אמה, וקורה שנייה שלמעלה ממנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה, נמצא ארכה עשרים וארבע, והשלישית כ"ו, והרביעית עשרים ושמונה, והחמישית שלשים אמה. (37) שורה.

ט. ההיכל³⁸ היה בנינו רחב מלפניו³⁹ וצר מאחוריו כמו ארז⁴⁰. ויציעים⁴¹ היו מקיפין לבית פלו מסביב חוץ לכתל המסבה. ויציע התחתונה חמש. ורבד⁴² על גבה שש⁴³. ויציע אמצעית שש. ורבד על גבה שבע. והעליונה שבע. שנאמר: "היציע התחתונה וגו'". וכן היו השלש יציעים מקיפים לבית משלשה רוחותיו. וכן סביב לכתלי האולם מלמטה עד למעלה כף היו: אמה אחת חלק, ורבד שלש אמות. ואמה חלק, ורבד שלש אמות עד למעלה. ונמצאו הרבדין⁴⁴ מקפין לפתלים. רחב כל רבד שלש אמות עד למעלה, ובין כל רבד ורבד אמה. ורבד העליון היה רחבו ארבע אמות.

(38) מדות פ"ד סוף מ"ז. והכוונה לכל הנקרא "היכל", וגם אולם בכלל (ראה למעלה פ"א ה"ה). והאולם היה רחב יותר במזרח: חמש עשרה אמה מן הדרום, וחמש עשרים אמה מן הצפון (מדות, שם). (39) מן המזרח, כנ"ל. (40) "שהיו מטין הבנין מעט לצד מערב, וכשימשך לצד המזרח מתרחב כדמות הארי שהוא רחב מלפניו וצר מאחוריו" (פירוש המשנה, שם). (41) גזוזטאות.

התהום". אבל מה שכתב "כיפין על גבי כיפין", אינו מפורש שם. ולמדו רבינו ממה ששנינו (שם משנה ו) גבי כבש שעשו מהר הבית להר המשחה, ששם היו כיפין על גבי כיפין. (5) ומה שכתב שכולו היה מקורה, לאו דווקא הוא, שהרי המזבח החיצוני היה גלוי, כמפורש באבות פרק ה משנה ה. (6) פסחים יג: "אצטבא סביב סביב מקפת, ובתוך אותו היקף עוד אחר".

ב. וְחֲמִשָּׁה שְׁעָרִים הָיוּ לוֹ: אֶחָד מִן הַמַּעְרָב, וְאֶחָד מִן הַמִּזְרָח, וְאֶחָד מִן הַצָּפוֹן, וְשְׁנַיִם מִן הַדָּרוֹם. רַחֲב כָּל שַׁעַר עֶשְׂרֵי אַמּוֹת, וְגָבְהוּ עֶשְׂרִים. וַיֵּשׁ לָהֶם דִּלְתוֹת.

ג. לַפָּנִים מִמֶּנּוּ סוּרָג⁸ מְקִיף סָבִיב, גָּבְהוּ עֶשְׂרֵה טַפָּחִים⁹. וְלַפָּנִים מִן הַסּוּרָג הַחִיל¹⁰, [גָּבְהוּ] עֶשְׂרֵי אַמּוֹת¹¹. וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר פְּקִינוֹת: "וַיֵּאָבֵל חֵל וְחוּמָה" - זוֹ חוּמַת הָעֶזְרָה.

(7) מהר הבית. (8) מחיצה עשויה נקבים נקבים כמיטה מסורגת בחבלים. (9) כתב הכסף משנה בשם הרא"ש שהסורג נעשה לטלטל בשבת ולזה היה גבוה עשרה טפחים כדין כל מחיצה, שהיקף הר הבית "הוקף ולבסוף פתח", ואינו מועיל בקרפף שהוא יותר מבית סאתיים (=מאה אמה על חמישים אמה), להתירו בטלטול (עירובין כד). וכאן בחומת הר הבית בנו מתחילה את חומת הר הבית ואחר כך בנו פתחו בפנים, ולכן בנו אחר כך את הסורג. ואף שאין זה אלא מדרבנן, שהרי מן התורה כל מה שהוא מוקף ארבע מחיצות הוא רשות היחיד, ובמקדש לא גזרו על שבות - לא על כל השבותים אמרו כן. (10) "חיל הוא חומה שסובבת כל העזרה מבית לחומת הר הבית". (11) במשנה שם: "החיל עשר אמות" ופירש הרע"ב שם: "מקום פנוי עשר אמות והוא נקרא חיל" ולפי זה לא היה שום גובה. אבל רבינו כתב בפירוש המשנה שחיל הוא חומה ולפי זה יפה היא הנוסחה כאן "גובהו".

ד. לַפָּנִים מִן הַחֵיל הָעֶזְרָה¹². וְכָל הָעֶזְרָה¹³ הִיְתָה אֶרֶץ קָפָ"ז עַל רַחֲב קל"ה. וְשִׁבְעָה שְׁעָרִים הָיוּ לָהּ: שְׁלֹשָׁה מִן הַצָּפוֹן הַסְּמוּכִין לַמַּעְרָב. וְשְׁלֹשָׁה מִן הַדָּרוֹם סְמוּכִין לַמַּעְרָב. וְאֶחָד בְּמִזְרָח, מִכּוֹן פְּנֵי בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים בְּאֻמָּצָע¹⁴.

(12) היא עזרת ישראל. [ודילג על עזרת נשים, שהייתה לפני עזרת ישראל, מפני שחומת עזרת ישראל הייתה מקיפה מסביב, ואילו עזרת נשים לא הייתה אלא במערב]. (13) "הוא מתחילת עזרת ישראל ולמעלה עד עשתי עשרה אמה אחורי ההיכל - ומקום זה הוא שחיכין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת והוא הנקרא מקדש מוחלט". (14) ברכות נד. במשנה: "שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים".

ה. כָּל שַׁעַר מֵהֶן הָיָה רַחְבּוֹ עֶשְׂרֵי אַמּוֹת וְגָבְהוּ עֶשְׂרִים אַמָּה. וְהָיוּ לוֹ דִּלְתוֹת מְחֻפּוֹת¹⁵ זָהָב, חוּץ מִשַּׁעַר מִזְרָחִי, שֶׁהָיָה מִצָּפָה נִחְשֶׁת דּוּמָה לְזָהָב¹⁶.

לו פעם אחת בשנה, ובעליית קודש הקדשים אין נכנסים שם אלא פעם אחת לשבע שנים, כמבואר להלן פ"ז הכ"ג ('תפארת ישראל' שם). (55) "לול הוא פתח קטן" (פירוש המשנה, שם). (56) כשהיו צריכים לתקן כותלי קודש הקדשים. (57) כתב הראב"ה (הובא בתוי"ט שם) שהתיבות היו פרוצות לרוח אחד, במקום שהיה להם לתקן אצל החומה, ובשלב צדדין היו סתומות. ואצל החומה אין דרך להסתכל ימין ושמאל. (58) יזונו, לשון הנאה, כמונות שמשביע עצמו ממראית נוי המלאכה ונהנה. ואף-על-פי ש"קול מראה וריח אין בהם מעילה" - איסור יש (פסחים כו.). (59) מדות פ"ג מ"ד. (60) בסיד.

יום חמישי ז' אדר ה'תשע"ח

פרק חמישי

(1) יבאר בו רבינו צורת בנין הבית, וכמה אורך הבנינים, וכמה לשכות היו.

א. הַר הַבֵּית, וְהוּא הַר הַמּוֹרִיָּה², הָיָה חֲמִשָּׁה אַמָּה עַל חֲמִשָּׁה אַמָּה³, וְהָיָה מִקְּדָשׁ חוּמָה. וְכַפִּין עַל-גַּבֵּי כַפִּין הָיוּ בְּנוֹיֹת מִתַּחְתּוֹ, מִפְּנֵי אֵהָל הַטֶּמְאָה⁴. וְכָל הָיָה מְקָרָה⁵ סָטוּ לַפָּנִים מִסָּטוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

ההוראה מתחילת פרק ה', "הר הבית והוא הר המוריה" שדוגמתו צריכה להיות בנוגע לבית המקדש הפרטי של כל אחד מישראל, שענייני הקדושה תופסים אצלו את המקום הגבוה והחשוב בחייו. בנוסף, גם ההליכה בדרכי התורה צריכה להיות בצורת הר, שלא רק שאינו מתבייש ח"ו ביהדותו אלא שהנהגתו היא מתוך "גאון יעקב" באופן של הגבהה ורוממות.

ההוראה מתחילת פרק ו', ש"המקדש כולו לא היה אלא במעלה ההר", כך גם עבודתו של יהודי בביהמ"ק הפרטי צריכה להיות באופן שאינו עומד במקומו אלא עולה במעלות מדרגה לדרגה בעילוי אחר עילוי.

וההוראה מפרק ז', "מצות עשה לירא מן המקדש כו'", ובעבודתו של יהודי הכוונה לא להפחית בערכה של אף פעולה ומצוה, ולמלא את תפקידו ושליחותו תוך הקפדה מוחלטת על כל הפרטים ופרטי הפרטים.

(עלפי י"ן מלכות' ספר עבודה סימן יב)

(2) כמפורש בדברי הימים-ב ג, א. (3) מדות פרק ב משנה א. שנאמר (שמות כז, יח) "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמישים בחמישים", ומיתור המלה "בחמישים" למדו שצריך לעשות חמישים פעמים מאה על חמישים, שהן מאתיים וחמישים אלף אמה, והיינו חמש מאות על חמש מאות אמה. (4) כלומר, חששו שמא יש קבר מתחתיו ועשו חלל זה בכדי להפסיק שהטומאה לא תעלה למעלה. והנה עצם הדבר שהיה חלול למטה מפורש במשנה (פרה פרק ג משנה ג) "הר הבית והעזרות תחתם חלול מפני קבר

בהם תולעת, כמו שאמר (שביעית פרק ב משנה ג), מסקלין על הרמת האבנים שהושלכו בדרך". (28) למערכה "שמצוה להיות כל קרבן תמים ונבחר שנאמר תמימים יהיו לכם" "וכן עצי המערכה לא יהיו אלא נבחרים ולא יהיה בהם תולעת וכל עץ שהתלע כשהוא לח פסול למזבח, התלע יבש גורר את המקום שהתלע". (29) שאחר שטבל בשביעי והעריב שמשו, רשאי הוא להיכנס לעזרת נשים, אבל אסור הוא להיכנס לעזרת ישראל, עד שיביא קרבנותיו ביום שמיני שלו וכשצריך להכניס בהונותיו לעזרת ישראל למתן דם ושמן ביום שמיני, טובל הוא בלשכה זו וממתין שם עד שיכניס בהונותיו. (30) מדות שם. ואף שגם יין היה שם, לא נקראת על שם היין, מפני שהנסכים אינם מעכבים את הזבח, אלא על שם השמן שהוא מעכב את הקרבן.

ט. עזרת הנשים היתה מקפת גזוזטרא, כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלה³¹ והאנשים מלמטה, כדי שלא יהיו מערפבין³². ובית גדול היה בצד העזרה בצפונה מבחוץ, בין העזרה והחיל, והיה בנוי כפה³³ ומקף רבדין³⁴ של אבן, והוא היה נקרא "בית המוקד"³⁵. ושני פתחים היו לו: אחד פתוח לעזרה, ואחד פתוח לחיל.

(31) כשיושבות על הגזוזטרא. (32) בשעת שמחת בית השואבה שעשו בעזרת נשים בחג הסוכות. (33) גג עגול. (34) איצטבאות. (35) בפירוש המשנה (שבת סוף פרק א) כתב רבינו כי שם הייתה מדורת אש תמיד לקיום האש שעל המזבח. אבל בפירושו לתלמוד שם חזר בו, ופירש כי שם היו הכהנים מתחממים].

י. וארבע לשכות היו בו³⁶: שתיים קדש ושתיים חול³⁷. וראשי פספסין³⁸ מבדילין בין הקדש והחול. ומה היו משמשות? מערבית-דרומית - לשפת הטלאים³⁹; ודרומית-מזרחית - לשפת עושי לחם הפנים⁴⁰; מזרחית-צפונית - פה גגזו בית חשמוני אבני מזבח ששקצום מלכי יון⁴¹; צפונית-מערבית - פה יורדין לבית הטבילה⁴².

(36) בבית המוקד. (37) שבית המוקד בנוי מקצתו בתוך העזרה המקודשת ומקצתו בנוי בחול. ונראה שהחלק הצפוני היה חול, והחלק הדרומי, הסמוך לעזרה, היה קודש. (38) חתיכות עצים מבדילין לסימן במקום המפסיק בין קודש לחול, כדי שלא ינהגו בקודש מנהג חול. (39) שהיו טלאים מבוקרים לתמידין "ואין פחותין מששה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים שבמקדש". ולשכה זו הייתה בקודש. (40) בלשכה זו היו עושים לחם הפנים וגם לשכה זו הייתה בקודש, שהרי "אפיתם בפנים בעזרה". (41) כשכבשו היוונים את ארץ ישראל בימי אנטיוכוס, הקריבו עליו לעבודה זרה, וכשנצחום החשמונאים גגזו אבני אותו מזבח בלשכה הזאת. ולשכה זו הייתה בחול. (42) כהן שראה קרי יורד דרך לשכה זו במחילה (=תעלה שתחת הבית) לבית הטבילה ששם יש מקווה לטבול בו. ואף לשכה זו הייתה בחול.

ו. וְשַׁעַר זֶה הוּא הַנִּקְרָא שַׁעַר הָעֵלִיּוֹן¹⁷, וְהוּא שַׁעַר נִיקְנוֹר¹⁸.

(15) מצופות. (16) לפיכך לא הוצרכו לצפותו זהב. (17) סוכה נא: במשנה. "ולמה נקרא שער העליון לפי שהוא למעלה מעזרת נשים". (18) מדות פרק א משנה ד. ונקרא כן על שם איש חסיד שהעמיד הדלתות ושמו ניקנור, ונעשו לו נסים בדלתותיו כמסופר ביומא לח. ויש שכתבו שנקרא כן על שם גוי ששמו ניקנור שהיה שר צבא ביוון, ובא להילחם בישראל והרגוהו, וכתרו את ראשו וזרועו ותלו אותם על שער משערי בית המקדש.

ו. הָעֵזְרָה לֹא הָיְתָה מְכֻוֶּנֶת בְּאִמְצַע הַר הַבֵּית, אֲלָא רְחוֹקָה מִדְּרוֹם הַר הַבֵּית יֵתֵר מִכָּל הָרוּחוֹת¹⁹, וְקִרְוָה לְמַעַרְב יֵתֵר מִכָּל הָרוּחוֹת. וּבֵינָהּ וּבֵין הַצִּפּוֹן יֵתֵר מִמָּה שְׂבִינָהּ וּבֵין הַמַּעַרְב, וּבֵינָהּ וּבֵין הַמְּזֻרָח יֵתֵר מִמָּה שְׂבִינָהּ וּבֵין הַצִּפּוֹן.

(19) כי כל רוחב העזרה, מצפון לדרום, הוא מאה ושלשים וחמש אמה, נמצא שהנותר מהר הבית משתי רוחות אלו הוא שלוש מאות ושישים וחמש אמה, כי כל הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. נמצא שהנותר מהר הבית בשתי רוחות אלו הוא שלוש מאות ושלשים עשרה אמה, אם כן היא "רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל האתים הרוחות", כי המרחק מדרום הר הבית הוא מאתיים וחמישים אמה, "וקרובה למערב יתר מכל הרוחות", כי המרחק בינה למערב הוא מאה אמה "ובינה ובין הצפון יתר ממה שבינה ובין המערב" כי בינה לצפון הוא מאה וחמש עשרה אמה "ובינה ובין המזרח יתר ממה שבינה ובין הצפון" כי בינה למזרח הוא מאתיים ושלשים עשרה אמה.

ז. וּלְפָנֵי הָעֵזְרָה מְזֻרָח הָיְתָה עֲזֶרֶת הַנְּשִׁים. וְהִיא הָיְתָה אֲרָב²⁰ מֵאָה אָמָה וְל"ה עַל רֹחַב²¹ קל"ה. וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ בְּאַרְבַּע מְקָצְעוֹתֶיהָ²² שֶׁל אַרְבָּעִים אָמָה²³, וְלֹא הָיוּ מְקֻרוֹת²⁴, וְכֵן עֲתִידִין לִהְיוֹת²⁵.

(20) ממזרח למערב. (21) מצפון לדרום. וזהו ביחס לעזרת ישראל, שהייתה ארוכה וצרה: ארוכה ממזרח למערב ורחבה מצפון לדרום, אבל עזרת נשים עצמה הייתה מרובעת. (22) בארבע פינותיה מבפנים. (23) כלומר, ארבעים על ארבעים. (24) בתקרה. (25) בבניין השלישי שייבנה במהרה בימינו.

ח. ומה הם משמשות? דרומית-מזרחית - לשפת הנזירים, ששם מבשלין את שלמיהם ומגלחין את שערם; מזרחית-צפונית - לשפת דיר - העצים, ששם כהנים בעלי-מומין²⁶ מתלעים בעצים²⁷, שכל עץ שנמצא בו תולעת פסול²⁸; צפונית-מערבית - לשפת המצרעים²⁹; מערבית-דרומית - פה היו נותנין יין ושמן, והיא היתה נקראת "לשפת בית שמניא"³⁰.

(26) שאינם ראויים לעבודה. (27) "מסירים העצים שנמצא

הדחה זו בחולין קיג. וראה בפרק ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י לעניין בשר חולין, שאינו יוצא מידי דמו אלא בהדחה ומליחה, והוא הדין לבשר קדשים. (58) במשנה (תמיד פרק ד משנה ב ושקלים פרק ו משנה ב) מפורש שעל השולחנות הללו היו מדיחים את הקרביים, וכן כתב רבינו בפרק ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו.

ומה שכתב להלן הלכה יז שבלשכת המדיחין היו מדיחין את הקרביים, ומקורו ממדות פרק ה משנה ג - שם המדובר בכרס, שעליו מפורש בתמיד שם ובהלכות מעשה הקרבנות שם שמדיחים אותו בלשכת המדיחין ולא על השולחנות של שיש שבעזרה, לפי שזבלו רב. אבל מה שכתב רבינו כאן "ומדיחים את הבשר" - אין לו מקור במשנה שעשו כן על השולחנות הנ"ל. ונראה שלמד כן רבינו מהדחת קרביים שהיא בעזרה. ועוד, קל וחומר הוא: אם הקרביים שיש בהם זבל - מודחים בעזרה, כל שכן בשר, שאין בו זבל אלא דם, שוודאי מודה בעזרה. (59) שדווקא לבשלו צריך הוא הדחה, אבל לצלי אינו צריך הדחה. (60) טבעות היו "קבועות בקרקע לאסור בהם רגלי הבהמה בשעת שחיטה". (61) כלומר, קדשי קדשים ששחיתם בצפון, אבל קדשים קלים ששחיתם בכל מקום בעזרה.

- טו. ובין מקום הטבעות והמזבח - שמנה אמות. 24
והמזבח - שמים ושלשים. והפכש - שלשים. 62. ובין 25
הפכש ולכתל דרומי - שמים-עשרה אמה ומחצה. 26
מפתל צפוני של עזרה עד פתל המזבח שהוא רחב 27
- שלשים ומחצה. 63. וכנגדו מפתל האולם עד פתל 28
מזרחי של עזרה שהוא ארף - שש ושבעים. 64. 29

(62) הכבש היה ארכו שלושים ושתיים אמה, אבל לא היה אוכל בעזרה אלא שלושים אמה, לפי שהיה פורח אמה על יסוד ואמה על סוכב. (63) שהרי כל הרוחב מאה ושלושים וחמש, צא מהן שישים ושתיים אמה של מזבח וכבש, ושתים עשרה וחצי מה שבין כבש לכותל דרומי, הרי ששים ומחצה. (64) הא כיצד? עשרים ושתיים אמה מה שבין האולם למזבח (למעלה הלכה יב), שלושים ושתיים המזבח, אחת עשרה עזרת כהנים ואחת עשרה עזרת ישראל, הרי שבעים ושש.

- טז. כל המרבע הזה הוא הנקרא צפון, הוא המקום 30
ששוחטין בו קדשי-קדשים. 31

- יז. שמנה 65 לשכות היו בעזרת ישראל: שלש 32
בצפון, ושלש בדרום. שבדרום: לשכת המלח, 33
לשכת הפרוה, לשכת המדיחין. לשכת המלח - שם 34
נותנין מלח לגרפן; לשכת הפרוה 66 - שם מולחין 35
עורות הקדשים, 67 ועל גגה היתה בית טבילה לכהן 36
גדול ביום-ההפגורים; לשכת המדיחין - שם היו 37
מדיחין קרבי הקדשים, 68 ומשם מסבה 69 עולה לגג 38
בית-הפרוה. והשלש שבצפון: לשכת הגזית, 70 39
לשכת הגלה, לשכת העץ. לשכת הגזית - שפה 40
סנהדרי גדולה יושבת. 71. וחציה היתה קדש, וחציה 41
היתה חל. ולה שני פתחים: אחד לקדש ואחד לחל. 42

- יא. היורד לבית הטבילה מלשפה זו היתה הולך 1
במסבה 43 ההולכת תחת המקדש פלו, והנרות 2
דולקות מפאן ומפאן עד שמגיע לבית הטבילה. 3
ומורה היתה שם, 44 ובית-הכסא של כבוד. 45. והיו 4
כבוד. 46: מצאו נעול בידוע שיש שם אדם. 5

(43) במערה. ומפני שהיה בעל קרי, לא היה מהלך דרך העזרה, אלא "הולך במסיבה שתחת הקרקע, שהמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו". (44) בלשכה שהייתה בצפונית מערבית שבה יורדים לבית הטבילה, והיא לשכת בית המוקד הנזכרת בתמיד פרק ג משנה ג. (45) תמיד פרק א משנה א. וכתב הראב"ד בפירושו שם, שהיה צריך לבית הכסא שם כדי שיטיל שם מים לפני הטבילה, כדתנן "בעל קרי שטבל ולא הטיל את המים כשיטיל את המים טמא". (46) שלא נכנס בו אדם מעולם כל זמן שהיה חברו שם.

- יב. ארף העזרה מן המזרח למערב מאה ושמונים 6
ושבע, 47. וזהו חשבון: מפתל מערבי של עזרה 48 עד 7
פתל ההיכל - אחת-עשרה אמה. וארף ההיכל פלו 49
- מאה אמה. 50. בין האולם למזבח - שמים 9
ועשרים. המזבח - שמים ושלשים. מקום דריסת 10
רגלי הכהנים, והוא הנקרא עזרת כהנים - אחת- 11
עשרה אמה. מקום דריסת רגלי ישראל, והוא 12
הנקרא עזרת ישראל - אחת-עשרה אמה. 13

(47) היינו מהתחלת עזרת ישראל במזרח עד סוף אחת עשרה אמה שמאחורי קודש הקדשים במערב. (48) הוא הכותל שמאחורי קודש הקדשים. (49) היינו קודש הקדשים, ההיכל והאולם. (50) עם עובי הכתלים שבאמצע.

- יג. ורחב העזרה מן הצפון לדרום מאה ושלשים 14
וחמש, וזהו חשבון: מפתל צפוני 51 עד בית 15
המטבחים - שמנה אמות. בית המטבחים 52 - 16
שמים-עשרה אמות ומחצה, ושם תולין ומפשיטין 17
את הקדשים בצידו. 53. 18

(51) שם משנה ב: "מן הננסין (הם העמודים הקטנים שבבית המטבחים - שם פרק ג משנה ה) לכותל העזרה (=הצפוני) שמונה אמות". (52) הם הננסין הנ"ל. (53) [ברור שמלה זו שייכת להלכה הבאה: "בצידו מקום השלחנות וכו'"].

- יד. מקום 54 השלחנות - שמנה אמות, ובו שלחנות 19
של שיש. 55. שמניחין עליהן הנתחים 56 ומדיחין 57 את 20
הבשר. 58 לבשלו. 59. ושמנה שלחנות היו. ובצד מקום 21
השלחנות מקום הטבעות 60 - ארבע ועשרים אמה, 22
ושם שוחטין את הקדשים. 61. 23

(54) במשנה שם: מן הטבעות לשולחנות ארבע (=אמות), מן השולחנות לננסין ארבע" ומפרש רבינו: מן הטבעות לחצי השולחנות - ארבע אמות, ומן חצי השלחנות לננסין - ארבע אמות, ואם כן מידת השולחנות שמונה אמות. (55) ולא עשאו של זהב, כדי שלא יחמם הבשר ויתקלקל. (56) של קדשי קדשים הנאכלים לכהנים בעזרה. (57) מקור

מה הקדים שהמקדש היה במעלה ההר, והלא זה מובן מהפירוט הנ"ל שהבא למקדש עולה מעזרת נשים לעזרת ישראל וכו'.

ואין לומר שכוונת הרמב"ם ב"מעלה ההר" לומר שהוא בדווקא, ובית המקדש במעלה ההר היא לעיכובא, כי צריך ביאור מהיכן המקור לכך, ובפרט שהרי "הדברים שהם עיקר בבית... קודש וקודש הקדשים...אולם ועזרה הם בדוגמת המשכן, והמשכן היה במישור דווקא ולא במעלה ההר.

לכן צריך לומר, שאין בכוונתו לפסוק הלכה, שהמקדש צריך להיות במעלה ההר, אלא שכך היא המציאות בפועל. ומה שפתח בהקדמה זו, יש לומר בפשטות, שמדבר בתחילה בכללות הענין ואח"כ הפרטים שבו כדי להקל על הלומד, כמו שבריבוי מקומות מקדים את המספר הכללי - לתועלת הזכרון.

ובפנימיות העניינים, ישנה הוראה בקשר למקדש הפרטי, שהכניסה צריכה להיות באופן שמעלה ומרומם את עצמו ואת חלקו בעולם, עד שהעולם כולו נהיה דירה לו יתברך. ואף שאינו דין לעיכובא, מכל-מקום כך היא המציאות שהמקדש היה במעלה ההר, והנכנס בו מהלך כו' ועולה כו'.

וההסברה בזה: מלשון הרמב"ם משמע שסדר ביאת המקדש היא באופן של עליה אחר עליה, וכך הוא גם בסדר העבודה הרוחנית שיהיה באופן של מהלך ועולה, מהלך ועולה. וגם לאחר ההגעה למקום הכי גבוה, הרי זה רק בנוגע למצב בהווה, ובוודאי שלגבי העילוי שיבוא בעתיד נחשבת דרגתו עכשיו לחסרון, ולכן זקוק תחילה לשלימות בבניית ותיקון המקדש וכליו (בדרגה נעלית יותר) ואח"כ תהיה ביאת המקדש בשלימות הדרושה בעילוי אחר עילוי עד אין סוף.

(על"פ י"ן מלכות' ספר עבודה סימן טו)

2) גובה. מדות פ"ב משנה ג. 3) משך רוחב המעלה, דהיינו מקום דריסת הרגל חצי אמה, וארכה בכל רוחב ההר לצפון ולדרום (רש"י יומא טז.), ולשון שלחה כדתניא (בבא קמא ב:) ושלח (את בעירה – שמות כב, ד) זה הרגל, וכן הוא אומר (ישעיה לב, כ) משלחי הרגל (תוי"ט מדות שם).

ב. ומהלך¹⁵ כל עזרת-הנשים בשוה, ועולה ממנה¹⁶ לעזרת ישראל, שהוא תחלת העזרה בתחש-עשרה¹⁷ מעלות. רום כל מעלה חצי אמה, ושלחה חצי¹⁸ אמה.

4) מדות שם משנה ה.

ג. ומהלך¹⁹ כל עזרת ישראל בשוה, ועולה ממנה²⁰ לעזרת הפהגנים במעלה גבוהה אמה. ועליה דוכן²¹, יש בו שלש מעלות. רום כל מעלה חצי אמה,

1 ובחצי של חל היו הסנהדרין יושבין⁷². לשפת הגלה
2 - שם היתה בור שממלאין ממנו בגלה⁷³, ומשם
3 מספקין מים לכל העזרה. ולשפת העץ⁷⁴ היתה
4 אחורי שתיקה, והיא היתה לשפת פהג גדול, והיא
5 הנקראת לשפת פרהדרין. וגג שלשתן שוה. ושתי
6 לשכות אחרות היו שם בעזרת ישראל: אחת מימין
7 שער מזרחי, והוא לשפת פניח⁷⁵ המלביש⁷⁶; ואחת
8 משמאלו, והוא לשפת עושה חביתין⁷⁷.

65) במדות פרק ה משנה ג נמנו רק שש לשכות, ושם פרק א משנה ד נמנו שתיים נוספות: לשכת פנחס המלביש ולשכת עושי חביתין. 66) "פרוה שם איש אמגושי (מכשף) שחתר בקיר העזרה בלשכה זו כדי לראות העבודה ונהרג, על כן נקראת הלשכה על שמו". 67) בפרק ה' מהלכות איסורי מזבח הלכה יג כתב רבינו ש"בלשכת המלח היו מולחין עורות הקדשים". והנראה שרבינו סובר שהמלח היה מוצנע בלשכת המלח, אבל מליחת העורות הייתה בלשכת הפרוה, והיו נוטלין המלח מלשכת המלח. 68) היינו הכרס. 69) כמין כבש בלי מעלות ומפני שהולכת בעיגול נקראת מסיבה. 70) נקראת כן מפני שהייתה עשויה מאבני גזית מרובעות לכבודם של סנהדרין. 71) "ועיקר מעשיהם - שהיו יושבין ודינן את הכהונה ובודקין הכהנים ביוחסין ובמומין". 72) שבחצי של קודש אסור לישב, שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. 73) ספל כמו "וגולה על ראשה" הנזכר בזכריה. 74) אף ש"אין בונים בו עץ בולט כלל", היינו קבוע בבניין, אבל בלא בניין מותר. וייתכן עוד שלא נקראת של עץ אלא מפני שהניחו בה עצים. 75) לא מפורש במשנה שזו הייתה בימין, אלא למד כן רבינו ממה שנאמר "אחת מימינו ואחת משמאלו, אחת לשכת פנחס המלביש ואחת לשכת עושי חביתין", ומסתבר שהתנא מדבר על ראשון-ראשון ועל אחרון-אחרון. 76) שהיה "הממונה על מעשי בגדי כהונה עוסק בהכנת בגדי כהנים הדיוטים ובגדי כהן גדול ובאריגתן ומתחת ידו נעשה הכל". 77) כהן גדול היה מקריב בכל יום מנחה, מחציתה בבקר ומחציתה בערב, ומפני שהייתה עשויה במחבת כמו שנאמר "על מחבת בשמן תעשה" קרויה חביתין.

פרק נשיי

1) יתבאר בו כי המקדש לא היה במישור, וכמה גובה קרקע ההיכל יותר ממקומות אחרים שם.

9 א. המקדש פלו לא היה במישור, אלא במעלה
10 ההר. פשאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית,
11 מהלך עד סוף החיל בשוה, ועולה מן החיל
12 לעזרת-הנשים בשתיים-עשרה מעלות. רום² כל
13 מעלה חצי אמה, ושלחה³ חצי אמה.

14 "המקדש כולו לא היה במישור אלא במעלה ההר כו'".

~ נקודות משיחות קודש ~

וממשיך לפרט את העליות מהחיל לעזרת הנשים, וממנה לעזרת ישראל, ומשם אל האולם והמזבח. ולכאורה, לשם

החובה, ועל שלמי עצרת בעת ניסוך היין" (פ"ג מהלכות כלי המקדש הלכה ב).

ז. הלשכות²¹ הפניות בקדש ופתוחות לחל: אם היו
גגותיהן שוין עם קרקע העזרה - תוכן חל וגגותיהן
קדש; ואם אינן שוין - אף גגותיהן חל, שהגגות
והעליות לא נתקדשו²². לפיכך²³ גגים אלו אין
אוכלין שם קדשי-קדשים²⁴, ולא שוחטין קדשים²⁵
קלים²⁶.

(21) פסחים פה: פו. (22) בקדושת העזרה. וראה בהר
המוריה. (23) פסחים שם. (24) שנאכל רק בעזרה.
(25) כל העולות והחטאות והאשמות ושני כבשי שלמים של
עזרת, נקראים "קדשי קדשים". ו"שלמים של יחיד והבכור
והמעשר והפסח, נקראים קדשים קלים" (פ"א מהלכות
מעשה הקרבנות הלכה יז).

ח. היות²⁶ פניות לחל ופתוחות לקדש²⁷ - תוכן קדש
לאכילת קדשי-קדשים²⁸, אבל אין שוחטין שם
קדשים קלים, והנכנס לשם בטמא - פטור²⁹.
וגגותיהן חל לכל דבר³⁰.

(26) זבחים נו. (27) לעזרה. (28) שריבתה התורה חצרות
הרבה לאכילת קדשי קדשים, אף-על-פי שאין דינם כעזרה
ממש (זבחים שם). (29) אבל אסור (זבחים שם).
(30) שאפילו לכתחילה מותר הטמא להיות שם.

ט. המחלות³¹ הפתוחות לעזרה - קדש³², והפתוחות
להר הבית - חל³³. החלונות³⁴ ועבי החומה -
פלפנים³⁵, בין לאכילת קדשי-קדשים בין לטמאה.

(31) המערות - פסחים פו. (32) בקדושת העזרה. (33) אין
עליו קדושת עזרה. (34) שם פה: (35) כתב הראב"ד
בהשגות: "בששויים לקרקע העזרה, ומשכחת להו בבר
שורא". וכן הוא בגמרא פסחים שם. ורבינו השמיט כאן
דברים אלו, כנראה, משום שסמך על מה שכתב למעלה
הלכה ז בלשכות (כסף-משנה). אולם, הגר"א בבאורו
לאו"ח סימן נה ס"ק כו, כתב שרבינו לא גרס כל סוגיא זו
בפסחים שם.

י. בית-דין³⁶ שרצו³⁷ להוסיף על ירושלים או
להוסיף על העזרה - מוסיפין. ויש להם למשף
העזרה עד המקום שירצו מהר הבית³⁸, ולמשף
חומת ירושלים עד מקום שירצו³⁹.

(36) של שבעים ואחד (להלן הלכה יא). (37) כתבו
בתוספות (זבחים לג. ד"ה וליעבד) שאין מוסיפין על
העזרות אלא-אם-כן מצאו פסוק שצריכים להוסיף, שהרי
נאמר (דברי הימים-א כח, יט): "הכל בכתב מיד ה' עלי
השכיל" ומכאן למדו בכמה מקומות בתלמוד (זבחים שם,
וסוכה נא:). שאין להוסיף כלום על העזרה. יש להעיר כי
רבינו לא הזכיר כלל את האיסור הזה של הוספה על ההיכל
והעזרות (יריעות שלמה). (38) כאן הגביל רבינו על עד הר
הבית, ורמז לזה ממה שנאמר (בראשית כב, יד): "בהר ה'

ושלחה חצי אמה. נמצאת עזרת-הכהנים גבוהה על
של ישראל שתי אמות ומחצה.

(5) שם משנה ו. (6) אצטבא. ועליו היו הלויים עומדים
בשעה שאומרים שירה (להלן הלכה ו).

ד. ומהלך⁷ כל עזרת-הכהנים והמזבח ובין האולם
למזבח בשורה. ועולה משם לאולם בשתי-עשרה
מעלות. רום כל מעלה חצי אמה, ושלחה חצי
אמה⁸. והאולם וההיכל כלו בשורה.

(7) מדות פ"ג משנה ו. (8) במשנה שם: "ושלחה אמה",
אבל בספרים אחרים כלשון רבינו (עיין שינויי נוסחאות שם.
וכן הוא ביומא טז. ועיין כסף-משנה).

ה. נמצא גבה קרקע ההיכל על קרקע שער המזרח
של הר הבית שתיים ועשרים אמות⁹. וגבה שער הר
הבית עשרים אמה¹⁰. לפיכך העומד כנגד שער
המזרח אינו רואה פתח ההיכל¹¹. ומפני זה¹² עשו
פתח שעל-גבי שער זה נמוך, כדי שיהא כהן העומד
בהר המשחה¹³ רואה¹⁴ פתח ההיכל¹⁵ בשעה שממזה
מדם הפרה¹⁶ נכח ההיכל¹⁷.

(9) הא כיצד? עזרת נשים גבוהה מהר הבית בשש אמות
(למעלה הלכה א), עזרת ישראל גבוהה מעזרת נשים בשבע
אמות וחצי (למעלה הלכה ב), עזרת הכהנים גבוהה מעזרת
ישראל בשתי אמות וחצי (למעלה הלכה ג) והאולם גבוה
מעזרת הכהנים בשש אמות (למעלה הלכה ד) הרי ביחד
עשרים ושתיים אמות. (10) מדות פ"ב משנה ג.
(11) שהרצפה שלו גבוהה בשתי אמות יותר. (12) שם
משנה ד. (13) הר הזיתים שבמזרח בית-המקדש, ופני
הכהן למערב. (14) ממעל לכותל הר-הבית. (15) כמו
שכתוב (במדבר יט, ד) והזה אל נכח פני אהל מועד וגו'.
(16) פרה אדומה. (17) בפרה פ"ג משנה ט שנינו: "כנגד
בית קדשי הקדשים", וגם רבינו כתב כן בפ"ג מהלכות פרה
הלכה ב. ובתוספות חדשים בפרה שם כתב ששניהם אמת,
וצריך שיראה את קדשי-הקדשים מבעד להיכל.

ו. ולשכות¹⁸ היו שם תחת עזרת ישראל פתוחות
לעזרת-הנשים, ששם הלויים נותנין הפנורות
והנבלים והמצלותים וכל פלי השירי. ועל הדוכן¹⁹
העולה מעזרת ישראל לעזרת-הכהנים היו הלויים
עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן²⁰.

(18) שם משנה ו. (19) ערכין יג: והנה, יש מקומות
בתלמוד שהדוכן נקרא מקום שהכהנים עומדים לברך את
העם (חגיגה טז. ר"ה לא: ועוד), ופעמים שנקרא כן המקום
שהלויים עומדים בשיר על הקרבן (יומא כ: ושם נג. וערכין
יג: ועוד). והנראה, כי הדוכן הוא איצטבא שעומדים עליה,
ועיקרה הונח על מקום שהלויים עומדים עליו בכלי שיר,
והושאל גם למקום שהכהנים עומדים עליו לברך את העם.
ושוב הושאל שם זה לקרא לנשיאות כפים בשם דוכן (הר
המוריה). (20) "ומתי אומר שירה? על כל עולות הציבור

יראה", שעל ההר אין רשות להוסיף (אור שמח). (39) בלי שום הגבלה. וראה למעלה בהוספה על העזרה.

אֵלָא בַּהּ הֵן שֶׁמְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ בָּהֶן. וְאוֹכְלִין אוֹתָן
בְּסוֹף הַמָּקוֹם שֶׁקִּדְּשׁוּהָ.⁵⁴

54) מימרא של רמי בר חמא שם טו. (55) נראה מדברי רבינו שאין המקום מתקדש אלא על-ידי האכילה. וכן נראה ממה שכתב בהלכה הקודמת "עד שמגיעין לסוף המקום שמקדישין אותו ועומדין שם ואוכלים שם לחם תודה". וכדעת רבו הר"י מיגש (מובאת ברשב"א שם).

יֵד. כָּל מָקוֹם שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה בְּכָל אֵלּוּ וּכְפָדָר הִזָּה -
אֵין קִדְּשׁ גָּמוּר.⁵⁶ וְזֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה עֲזָרָא⁵⁷ שְׁתֵּי תוֹדוֹת -
זָכוֹן הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה⁵⁸, לֹא כַּמַּעֲשִׂיוֹ נִתְקַדֵּשׁ הַמָּקוֹם,
שֶׁלֹּא הִיָּה שָׁם לֹא מִלֶּךְ וְלֹא אוֹרִים וְתַמִּים⁵⁹. וּבִמָּה
נִתְקַדְּשָׁה? בַּקִּדְּשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁקִּדְּשָׁה שְׁלֵמָה, שֶׁהוּא
קִדְּשׁ הָעֲזָרָה וִירוּשָׁלַם לְשַׁעֲתָן, וְקִדְּשָׁן לְעֵתִיד
לְבֹא.⁶⁰

56) משמע שקצת קדושה יש, ובמהרי"ט (ח"ג סימן לג) כתב שאם נתקדש שלא במלך ואורים-ותומים אף-על-פי-כן יש בה קדושה מדרבנן. [וכן נראה מלשון המשנה (שם יד): "וכל שלא נעשית בכל אלו, הנכנס לשם אין חייב עליה" - משמע שחייב אין שם, אבל איסור יש]. (57) נחמיה יב, לא. (58) שם טז. בגמרא לדעת רב הונא. (59) ש"אורים ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקודש" (למעלה פ"ד הלכה א). (60) שם.

טו. לְפִיכָף⁶¹ מְקַרִּיבִין הַקִּרְבָּנוֹת בְּלֶן אֶף-עַל-פִּי
שְׁאִין שָׁם בֵּית בְּנוֹי⁶²; וְאוֹכְלִין קִדְּשֵׁי-קִדְּשִׁים בְּכָל
הָעֲזָרָה אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא חֲרֻבָּה וְאִינָה מִקְפָּת
בְּמַחֲצָה; וְאוֹכְלִין קִדְּשִׁים קָלִים וּמַעֲשָׂר שְׁנֵי בְּכָל
יְרוּשָׁלַם אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין שָׁם חֻמוֹת; שֶׁהַקִּדְּשָׁה
[ה]רִאשׁוֹנָה⁶³ קִדְּשָׁה לְשַׁעֲתָה וְקִדְּשָׁה לְעֵתִיד לְבֹא.

61) מגילה י. בברייתא. (62) (אבל מזבח - צריך. ראה למעלה פ"ב הלכה ד, ובפ"ב מהלכות מעשר שני הלכה א). (63) שנתקדשה בימי שלמה.

טז. וְלָמָּה אָנִי אוֹמֵר בְּמִקְדָּשׁ וִירוּשָׁלַם קִדְּשָׁה
רִאשׁוֹנָה קִדְּשָׁה לְעֵתִיד לְבֹא, וּבִקְדֻשַּׁת שְׁאֵר אֶרֶץ-
יִשְׂרָאֵל, לְעֲנֵן שְׁבִיעִית וּמַעֲשָׁרוֹת וְכִזְצָא בָּהֶן, לֹא
קִדְּשָׁה לְעֵתִיד לְבֹא?⁶⁴ לְפִי שֶׁקִּדְּשַׁת הַמִּקְדָּשׁ
וִירוּשָׁלַם מִפְּנֵי הַשְּׂכִינָה, וְשְׂכִינָה אִינָה בְּטֻלָּה⁶⁵; וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: "וְהַשְּׁמוֹתִי אֶת מִקְדָּשִׁיכֶם", וְאָמְרוּ
חֲכָמִים⁶⁶: אֶף-עַל-פִּי שֶׁשְּׁמוֹמִין⁶⁷, בַּקִּדְּשָׁתָן הֵן
עוֹמְדִים; אֲבָל חֵיב הָאֶרֶץ בְּשְׁבִיעִית וּבְמַעֲשָׁרוֹת
אֵינוֹ אֵלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּבוֹשׁ רַבִּים⁶⁸, וְכִיּוֹן שֶׁנִּלְקַחָה
הָאֶרֶץ מִיְּדֵיהֶם בְּטֹל הַכְּבוֹשׁ וְנִפְטָרָה מִן הַתּוֹרָה
מִמַּעֲשָׁרוֹת וּמִשְׁבִּיעִית, שֶׁהָרִי אִינָה מִן אֶרֶץ-
יִשְׂרָאֵל⁶⁹. וְכִיּוֹן שֶׁעָלָה עֲזָרָא וְקִדְּשָׁה, לֹא קִדְּשָׁה
כְּכַבּוֹשׁ, אֵלָּא בְּחֻזָּקָה שֶׁהִחֲזִיקוּ בָּהּ⁷⁰, וְלִפְיֶכָף כָּל
מָקוֹם שֶׁהִחֲזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי בְּכָל וְנִתְקַדֵּשׁ בַּקִּדְּשָׁתָה עֲזָרָא
הַשְּׂנִיָּה - הוּא מִקְדָּשׁ הַיּוֹם, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּלְקַחָה

יֵא. אֵין מוֹסִיפִין⁴⁰ עַל הָעִיר⁴¹ אוֹ עַל הָעֲזָרוֹת אֵלָּא
עַל-פִּי הַמֶּלֶךְ, וְעַל-פִּי נָבִיא, וּבְאוֹרִים וְתַמִּים, וְעַל-
פִּי סִנְהֶדְרִין שֶׁל שְׁבָעִים וְאַחַד זָקֵנִים. שְׁנֵאָמַר: "כָּכָל
אֲשֶׁר אָנִי מֵרָאֶה אוֹתָךְ, וְכֵן תַּעֲשֶׂה"⁴² - לְדוֹרוֹת.
וּמִשָּׁה רַבְּנָה מִלֶּךְ הִיָּה⁴³.

(40) שבועות יד. במשנה. (41) ירושלים. (42) ללמדך שאף לדורות אין להוסיף אלא על-ידי אלו (שם יט: טו.). (43) נוסף לזה שהיה נביא, זבחים קא.

יב. וְכִיצַד⁴⁴ מוֹסִיפִין עַל הָעִיר⁴⁵? עוֹשִׂין בֵּית-דִּין
שְׁתֵּי תוֹדוֹת⁴⁶, וְלוֹקְחִין לָחֶם חֲמֵץ שִׁבְעָה⁴⁷, וְהוֹלְכִים
בֵּית-דִּין אַחֵר שְׁתֵּי תוֹדוֹת⁴⁸, וְשְׁתֵּי תוֹדוֹת זֶה אַחֵר
זֶה⁴⁹, וְעוֹמְדִין בְּכַנּוּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבִצְלָל⁵⁰ עַל כָּל
פְּנֵה וּפְנֵה וְעַל כָּל אֶבֶן (וְאֶבֶן)⁵¹ [גְּדוּלָּה]
שִׁפְרִירוּשָׁלַם, וְאוֹמֵר: "אֲרוֹמַמְךָ ה' כִּי דִלִּיתָנִי
וְגו'⁵²", עַד שֶׁמַּגִּיעִין לְסוֹף הַמָּקוֹם שֶׁמְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ,
וְעוֹמְדִין שָׁם. וְאוֹכְלִים שָׁם לָחֶם תּוֹדָה אַחַת מִשְׁתֵּי
תוֹדוֹת, וְהַשְּׂנִיָּה נִשְׂרַפֶּת⁵³. וְעַל-פִּי הַנָּבִיא שׁוֹרְפִין
אֶת זֶה וְאוֹכְלִין אֶת זֶה.

(44) שבועות יד. במשנה. (45) ירושלים. (46) במשנה שם. כלומר, מה שאמרנו "שתי תודות", אין הכוונה אלא ללחם החמץ שבהן (שם טו. בגמרא), היינו שני לחמי החמץ המורמים לכהן משתי קרבנות תודה. ראה בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה כא (תפארת ישראל שם). (48) שם טו: בגמרא בפירוש דברי המשנה. (49) גמרא שם. כלומר, שני כהנים היו נושאים אותן זה אחר זה (ראה רש"י שם). ובמשנה שם לפי הספרים שלפנינו: "וכל ישראל אחריהם", אבל בכמה נוסחאות נשמטו הדברים הנ"ל. (50) כלי שיר. ברייתא שם. (51) בברייתא שם: "כל אבן גדולה". (52) הוא מזמור שיר חנוכת הבית. והנה בברייתא שם אמרו: "ת"ר שיר של תודה בכניורות ובנבלים וכו' אומר ארוממך" וכו', ופירש"י שיר של תודה היו אומרים שם בכניורות, ומהו שיר של תודה מזמור לתודה. ורבינו השמיט מזמור לתודה, מפני שמפרש שמה שאמרו בסוף "ואומר ארוממך", זהו פירוש למה שאמרו בתחילה "שיר של תודה" (משנה-למלך). ובברייתא שם אמרו שאומרים גם שיר של פגעים, היינו יושב בסתר עליון וגו', אבל כל זה אינו אלא בבית שני, שהיו מצירים להם בשעת הבנין, וכן הוא בתוספות שם ד"ה עד (משנה-למלך). (53) במשנה שם: הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת", אבל לפי מסקנת הגמרא (שם טו: טז). שאין טעם בדבר אלא על-פי נביא נאכלת ועל-פי נביא נשרפת, פנימית וחיצונה לאו דוקא, אלא כמו שיאמר נביא (כסף-משנה).

יג. וְכֵן אִם הוֹסִיפוּ עַל הָעֲזָרָה⁵⁴, מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ
בְּשִׁירֵי הַמִּנְחָה. מֵה יְרוּשָׁלַם תוֹדָה שְׁנֵאֲכָלָת בָּהּ
מְקַדְּשָׁתָה, אֶף הָעֲזָרָה שִׁירֵי הַמִּנְחוֹת שְׁאִין נֶאֱכָלִין

קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר – פ"א מהלכות תרומות הלכה י'. ועיין שם בהלכה ה ובהערה נוספת שם]. (פרק א הלכה כו, שתומות ומעשרות בזמן הזה אינן אלא מדרבנן, כיון שלא באו כולם לארץ ישראל. ומכיון שלא הוסיף רבינו גם "ובהלכות שמיטה ויובל", נראה שדעתו ששביעית הארץ מן התורה אף בזמן הזה, וכדעת הכסף-משנה בשיטת רבינו בפ"י מהלכות שמיטה הלכה ט. וכן נראה מדבריו בספר המצוות, עשה קלה (ראה "ספר המצוות לעם" שם הערה נוספת תקצו) ובפירוש רבינו לתלמוד מסכת שבת סח. – הוא הקטע "מפירוש קדמון למס' שבת" שבספר "מספרות הגאונים" הוצאת הר"ש אסף ירושלים תרצ"ג עמ' 192, וראה ב"חידושי הרמב"ם לתלמוד" (ההולך ונדרס) עמ' מז הערה 7).

פרק שביעי

1) יבואר בו כי מצות-עשה לירא מן המקדש, ומה היא היראה הזאת, ושאסור לישב בו, והחיוב לירא ממנו גם לאחר חורבנו.

א. מצות עשה ליראה מן המקדש², שנאמר: 3
4 "ומקדשי תיראו". ולא מן המקדש אֵתָה יִרָא, אֵלָא 4
5 מִמִּי שְׂצֻהָ עַל יִרְאָתוֹ.

2) יבמות ו, א. ו'ספרא' קדושים פ"ז ה"ז. 3) שם ו, ב. ופירשו שם ה'תוספות' ד"ה יכול, שהכוונה שלא ישתחוה לו לשם אלהות.

ב. ואי ז'ו⁴ היא יראתו? לא יפגס אדם להר הבית 6
7 במקלו⁵ או במנעל שפגגלו או באפנדיתו⁶ או באבק 7
8 שעל רגליו או במעוֹת הצרורין לו בסדינו⁷. ואין 8
9 צריך לומר שאסור לרק בכל הר הבית⁸, אלא אם 9
10 נדמין לו רק - מבליעו בכסותו⁹. ולא יעשה הר 10
11 הבית דרך שיקנס מפתח זו ויצא מפתח שפגגדה 11
12 כדי לקצר הדרך¹⁰, אלא יקיפו מבחוץ. ולא יקנס לו 12
13 אלא לדבר מצוה¹¹.

4) 'ספרא' שם ה"ט, יבמות שם, וברכות נד, א. 5) המטה אשר בידו (פירוש המשנה, ברכות פ"ט ד"ה לא יקל). 6) "בגד שילבש האדם על בשרו להזיע בו ולא יטנף בגדיו החמודות בזיעה, ואין מנהג אדם לצאת בו לבדו עד שילבש עליו בגד אחר" (פירוש המשנה, שם). 7) ברכות סב, ב. וכתבו ה'תוספות' (ב"מ כו. ד"ה בהר) שלא אסרו אלא אם המעוֹת בפרהסיא, אבל אם הן בצנעא – מותר. 8) בברכות שם: "ורקיקה מקל-וחומר ממנעל, ומה מנעל שאין בו דרך בזיון, אמרה תורה של נעלך מעל רגליך, רקיקה שהיא דרך בזיון - לא כל-שכן". 9) למד כן ממה שאמרו בברכות כד, ב - לענין עומד בתפלה וצריך לרוק ('הר המוריה'). 10) שם נד, א - במשנה. 11) כן הוא במגילה כח, ב - לענין בית הכנסת, שאין נכנסים בו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, וכל-שכן בבית המקדש (כסף-משנה).

ג. וְכָל הַנִּכְנָסִין¹² לְהֵר הַבֵּית - נִכְנָסִין דֶּרֶךְ יָמִין, 14
וּמִקְפִּין, וְיוֹצֵאִין דֶּרֶךְ שְׂמָאל¹³; חוץ מִמִּי שְׂאָרְעוּ 15

1 הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ⁷¹, וְחֵיב בְּשִׁבְעִית וּבְמַעֲשָׂרוֹת עַל הַדֶּרֶךְ 2
שְׂבָאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמָה⁷².

~ נקודות משיחות קודש ~

"ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קידשה לעתיד-לבוא ... לענין שביעית ומעשרות.. לא קידשה לעתיד-לבוא."

וממשיך "וכיון שעלה עזרא, לא קידשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בו עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השניה הוא מקודש היום כו".

ויש להקשות, כיון שקדושה שקידש עזרא היתה לשעתה ולעתיד-לבוא, כלומר שהיה בכוחו לקדש את ארץ ישראל בקדושה לעולם, מדוע קידש רק חלקים מסויימים ולא קידש את כולה.

והביאור בזה: עליית עזרא היתה על-ידי רשותו של כורש להחזיק בארץ, ולכן לא יכול היה עזרא לעשות פעולות נוספות בחזקת וקידוש הארץ יותר מכפי המוכרח ללא רשותו של כורש, מה גם שידע שלעתיד-לבוא יקדשו הכל.

גם צריך להבין, מהי המעלה בקדושת עזרא בכיבוש וחזקה על קדושת יהושע על-ידי "כיבוש רבים", הרי גם בזמן יהושע היתה חזקה לאחר הכיבוש, וכקושיית ה'כסף משנה' כאן "מי עדיף חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש".

ויש לומר: קנין תלוי בכוונה לקנות, וגדולה מזה מצינו שאם החזיק בנכסי הגר ואח"כ עשה קנין אחר, בטלה החזקה. ולכן, כיון שכבר קנו בכיבוש, הרי מה שהחזיקו אח"כ לא היה לשם קנין, וממילא איננו קנין של חזקה. וההוראה מגודל מעלתה של חזקה, שממנה לומדים לכל פעולה ופעולה של יהודי בענייני קדושה, שאם יש בה תוקף של "חזקה" יש בה ענין נצחי לעד ולעולמי עולמים, ואין אף אחד בעולם שיכול לבטלה.

(עלפי "יון מלכות" ספר עבודה סימן טז)

64) פ"א מהלכות תרומות הלכה ה. 65) וכן מפורש בדברי הימים-ב ז, טז "והקדשתי את הבית הזה וכו' עד עולם". ושם ל, ח "למקדשו אשר הקדיש לעולם" (אור שמח). ובשבועות טז: "מקדש שקדושתו קדושת עולם" (מהר"י קורקוס בשם בעה"ת, ועיין שם בתוספות ד"ה קדושתו). וראה להלן פ"ז הלכה ז. 66) מגילה כח. במשנה. 67) בדפוס רומי: "ששוממין", וכן הוא במשנה שם. 68) ראה למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה ה, ובהוספה שם. 69) ש"ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שכיבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל, וזהו הנקרא כיבוש רבים" (הלכות תרומות שם הלכה ב). 70) כלומר, צירפו את כל החזקות של כל אחד ואחד לחזקה כללית, עבור כלל ישראל, ובה קדושה. 71) [לפי שאין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ז' אדר - ספר עבודה - הלכות בית הבחירה קמט

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קהלת ד, יז "שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלקים",
וראה בברכות כג).

ו. ואסור לכל אדם³⁰ לישוב בכל העזרה. ואין ישיבה
בעזרה אלא למלכי בית-דוד בלבד³¹, שנאמר:
ו"יבא המלך דוד וישב לפני ה'". והסנהדרין³²
שקיו יושבין בלשכת הגזית, לא היו יושבין אלא
בחציה של חל.³³

(30) יומא כה, א. ושם נסמן. ולא נתבאר אם איסור זה מן
התורה או מדרכנן (משנה-למלך). (וב'ספר המצוות' עשה
כא, נראה שהוא מן התורה. וראה ב'ספר המצוות לעם' שם
עמוד סה הערה פד, וראה להלן ה"ו). (31) שחלק להם
המקום כבוד, להראות שמלכותם שלימה (רש"י בסוטה
מ:). (32) יומא, שם.

ז. אף-על-פי שהמקדש היום חרב בעונותינו, חייב
אדם במוראו³³ כמו שהיה נוהג בו בבנינו: לא יכנס
אלא למקום שמתר להכנס לשם³⁴, ולא יושב
בעזרה³⁵, ולא יקל ראשו פנגד שער המזרח.
שנאמר: "את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו" - מה
שמירת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם,
שאף-על-פי שחרב בקדשתו עומד.

(33) ב'ספרא' קדושים פ"ז ה"ח, וביבמות ו, ב - בברייתא:
"בזמן שאין בית המקדש קיים, מנא לן? - תלמוד-לומר את
שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו, מה שמירה האמורה
בשבת - לעולם, אף מורא האמורה במקדש, לעולם". וכן
בברכות סב, ב - הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק
בבבת עינו, שנאמר (מלכים-א ט, ג) "והיו עיני ולבי שם כל
הימים". וראה למעלה פ"ו ה"ט". (34) אם הוא טהור.
אולם כהיום כולנו טמאי מתים ואין לנו אפר פרה להטהר,
והנכנס שם חייב כרת. (35) (שאיסור ישיבה בעזרה הוא
מטעם מורא ('ספר המצוות' שם) ומורא מקדש הוא לעולם,
כדלהלן).

ח. בזמן³⁶ שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את
ראשו מן הצופים³⁷, שהוא חוץ לירושלים, ולפנים.
והוא שיהיה רואה את המקדש³⁸, ולא יהיה גדר
מפסיק בינו ובין המקדש.

(36) ברכות סא, ב. (37) "מקום שיכולים לראות משם הר
הבית, ומשם והלאה אין יכולים לראותו" (רש"י שם).
(38) ומה שאמרנו למעלה (ה"ז) שאף-על-פי שחרב המקדש
אסור להקל ראש, אין זה אלא כנגד שער המזרח בלבד, אבל
להקל ראש מן הצופים ולפנים לא אסרו אלא בזמן
שהמקדש בנוי ('הר המוריה', וראה ב'מאירי' ברכות, שם).

ט. אסור לאדם לעולם³⁹ שיפנה⁴⁰ או שישן בין
מזרח למערב⁴¹. ואין צריך לומר שאין קובעין
בית-הפסא בין מזרח למערב בכל מקום⁴², מפני
שההיכל במערב. לפיכך לא יפנה למערב ולא
למזרח, מפני שהוא פנגד המערב, אלא בין צפון

דבר¹⁴, שהוא מקיף על השמאל¹⁵. לפיכך היו
שואלין לו: "מה לך מקיף על השמאל?"¹⁶ "שאני
אבל"¹⁷. "השוכן בבית הזה ינחמך"¹⁸. "שאני
מנדה"¹⁹. "השוכן בבית הזה יתן בלבבך²⁰ ותשמע
לדברי חבריך ויקרובך"²¹.

(12) מדות פ"ב מ"ב. (13) "כגון מי שנכנס אל שער שושן
הבירה (שבמזרח) אינו הולך לצד שער חולדה (שבדרום)
אלא לצד שער טדי (שבצפון), וכן תקיש לכל הנכנס אל
שאר השערים" ('פירוש המשנה' מדות, שם). (ומתוך
שרבינו העתיק הלכה זו כאן, נראה שהוא סובר שאף זה
ממדת היראה והכבוד שיכנס דרך ימין). (14) שהוא אבל
או מנודה, כדלהלן. (15) שאם נכנס מן המזרח, פונה אל
הדרום. (16) מכאן שגם איטר מקיף בימין של כל העולם,
שאם לא כן, מה שאלה היא זו? שמה איטר הוא ('מגן
אברהם' סי' תרנא ס"ק כא). (17) אם היה עונה שהוא
אבל. (18) כן אומרים לו השומעים. (19) אם היה עונה
שהוא מנודה. (20) כן עונים לו. (21) כדעת רבי יוסי
במשנה, שם.

ד. כל שהשלים²² עבודה ונסתלק לו, אינו יוצא
ואחוריו להיכל, אלא מהלך אחורנית מעט מעט,
ומהלך בנחת על צדו²³, עד שיצא מן העזרה. וכן
אנשי משמר ואנשי מעמד²⁴ ולוים מדוכנן קף הם
יוצאין מן המקדש, כמי שפוסע אחר תפלה
לאחוריו²⁵. כל זה ליראה מן המקדש.

(22) יומא נג א. (23) כן הוא ביומא, שם: "מצדד פניו
והולך". (24) "אי-אפשר שיהיה קרבתו של אדם קרב והוא
אינו עומד על גביו, וקרבתו הציבור הם קרבן של כל
ישראל, ואי-אפשר שיהיו ישראל כולן עומדין בעזרה בשעת
הקרבן, לפיכך תיקנו נביאים הראשונים שיבחרו מישאל
כשרים ויראי חטא, ויהיו שלוחי כל ישראל לעמוד על
הקרבתו, והם הנקראים אנשי מעמד" (פ"ו מהל' כלי
המקדש ה"א). (25) כמפורש ביומא נג, ב. ובפ"ה מהל'
תפלה ה"י. ונראה שגם בתפילה מותר לו ללכת על צדו כמו
במקדש ('הר המוריה').

ה. לא יקל²⁶ אדם את ראשו²⁷ פנגד שער מזרחי
של עזרה, שהוא שער ניקנור²⁸, מפני שהוא מכון
פנגד בית קדש-הקדשים. וכל הנכנס לעזרה, יהלך
בנחת²⁹ במקום שמתר לו להכנס לשם, ויראה
עצמו שהוא עומד לפני ה', כמו שנאמר: "והיו
עיני ולבי שם כל הימים". ומהלך באימה וביראה
ורעדה, שנאמר: "בבית אלהים נהלך ברגש".

(26) ברכות נד, א - במשנה. (27) היינו שלא ינהג קלות
ראש, ענינו שלא ירבה בשחוק ודברי שעשועים (פירוש
המשניות לרבינו, שם). (28) רש"י שם פירש, דהיינו שער
המזרחי של הר הבית. (29) כתב הראב"ד בהשגותיו:
פירוש שלא ילך דרך הדיוטות. וראה בפ"ה מהל' דעות ה"ח
(הר המוריה). (ויתכן כי למד כן מפשטות דברי הכתוב

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו"

וממשיך בהלכה הבאה "עשר קדושות הן בארץ ישראל, וזו למעלה מזו". וצריך להבין, מדוע לא כללם ביחד וכתב אחד עשר מעלות לארץ ישראל.

והביאור בזה: מלבד היות עשר מספר שלם, המורה על שלימות, הרי שיש להוסיף את הפירוש הפנימי בלשון הרמב"ם "ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות", היינו שקדושתה המיוחדת של ארץ ישראל נלקחת מכל הארצות, היינו מעבודת הבירורים בחוץ לארץ, ולכן עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות."

(על"פ יין מלכות ספר עבודה סימן יח)

(53) (מה שכתב רבינו "כל ארץ ישראל", נראה שכיוון למה שאמרו במנחות פג, ב - במשנה "כל הארצות היו כשירות", וכפירוש" שם "כל הארצות שבארץ ישראל" (וראה בפירוש המשניות, שם). אלא שלדעת רש"י זה כולל יהודה ועבר הירדן והגליל, ואילו לדעת רבינו אין מביאים ביכורים מעבר הירדן אלא מדרבנן, כמבואר בפ"ב מהל' ביכורים ה"א. ובדבר הבאת העומר מעבר הירדן, ראה בר"ן לנדרים כב. וברש"י לסנהדרין יב:). (54) כלים פ"א מ"ו. (55) (במשנה, כלים שם "והביכורים ושתי הלחם", משום שבדיעבד אם הביא ביכורים קודם שתי הלחם הם כשרים ('תוספות אנשי שם', שם) ורבינו שינה מלשון המשנה משום שלכתחילה אין להביא ביכורים קודם שתי הלחם, כמפורש במשנה מנחות סח:). (56) שהרי "אמר ה' בעומר (ויקרא כג, י) וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר, ואמר בשתי הלחם (שם שם, יז) ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, ואמר בביכורים (דברים כו, ב) ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך" (פירוש המשניות, כלים שם).

- יג. עֶשֶׂר קְדוּשׁוֹת⁵⁷ הֵן בְּאַרְצֵי־יִשְׂרָאֵל⁵⁸, וְזוֹ לְמַעְלָה⁵⁹ מִזֹּאת: עֲצֵרוֹת הַמִּקְדָּשׁ חוֹמָה⁶⁰ מִקְדָּשׁוֹת מִשְׁאֵר הָאָרֶץ: שְׁמִשְׁלָחִין מִתּוֹכָן אֶת הַמִּצְרָעִים⁶¹; וְאֵין קוֹבְרִין בְּתוֹכָן⁶² מֵת עַד שְׂרִיצוֹ שְׂבָעָה טוֹבֵי הָעִיר⁶³ אוֹ כָּל אֲנָשֵׁי הָעִיר⁶⁴; וְאִם יָצָא הַמֵּת חוּץ לָעִיר, אֵין מִחְזִירִין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ אֶף־עַל־פִּי שְׂרִיצוֹ כֻּלָּן לְהַחְזִירוֹ. רָצוּ בְּנֵי הָעִיר⁶⁵ לְהוֹצִיא הַקֶּבֶר מִן הַמִּדְיָנָה⁶⁶ - מִפְּנֵין אוֹתוֹ. וְכָל הַקְּבָרוֹת מִפְּנֵין, חוּץ מִקְבְּרֵי נָבִיא אוֹ מֶלֶךְ. קֶבֶר שֶׁהִקְיֵפוּ הָעִיר, בֵּין מֵאַרְבַּע רֹחוֹתָיו בֵּין מִשְׁתֵּי רֹחוֹת זֶה כִּנְגֵד זֶה: אִם הָיְתָה בֵּינוֹ וּבֵין הָעִיר יָתֵר מִחֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָאן וּחֲמִשִּׁים לְכָאן - אֵין מִפְּנֵין אוֹתוֹ עַד שְׂרִיצוֹ כֻּלָּן, פָּחוֹת מִכָּאן - מִפְּנֵין אוֹתוֹ.

(57) כלים, שם. (58) כן כתבו 'מלאכת שלמה' (שם) והרע"ב (שם בסוף הפרק) בשם הגאונים, שמה שאמרו במשנה שם: עשר קדושות, היינו עשר קדושות בארץ ישראל, ואילו ארץ ישראל עצמה אינה בכלל. (59) לדעת הר"ש והרע"ב שם, היינו מוקפות חומה מימות יהושע בן

- 1 לְדָרוֹם נִפְנִים וְיִשְׁנִים. וְכָל הַמִּשְׁטֵל מִיָּם⁴³ מִן הַצְּפוּמִּים
2 וְלִפְנִים, לֹא יֵשֵׁב וּפְנֵיו כְּלָפֵי הַקֹּדֶשׁ, אֲלֵא לְצִפּוֹן אוֹ
3 לְדָרוֹם, אוֹ יִסְלַק הַקֹּדֶשׁ לְצִדְדֵּין.

(39) אפילו בזמן שהמקדש חרב. וכדעת תנאקמא ורבי עקיבא בברכות שם. וראה להלן. ואף־על־פי שקלות ראש לא נאסר. (40) לצרכיו הגדולים. (41) ברכות ה, ב. וסובר רבינו שאפילו האדם לבדו אסור לישן בין מזרח למערב. ואילו ה'תוספות' (שם ד"ה כל) כתבו שדוקא כשיישן עם אשתו שהדבר גנאי לשכב אצל אשתו מפני התשמיש. (42) אפילו בחוץ לארץ. ואף־על־פי שקלות ראש לא נאסרה חוץ למקדש אלא בזמן שהמקדש קיים (למעלה ה"ח) - לעשות צרכיו שהוא גנאי יותר גדול, אסרו בכל מקום ואפילו בשעה שאין לנו מקדש ('הר המוריה'). (43) 'ירושלמי' ברכות פ"ט ה"ה.

- י. וְאִסּוּר לְאָדָם⁴⁴ שִׁיעוּשָׁה בֵּית תְּבִנִית הַיִּכְלָל⁴⁵; אֲכַסְדָּרָה תְּבִנִית אוּלָם⁴⁶; חֲצֵר כִּנְגֵד הָעֲזָרָה⁴⁷; שְׁלָחִין בְּצִוְרַת שְׁלָחִין; וּמִנּוּרָה בְּצִוְרַת מִנּוּרָה⁴⁸. אֲבָל עוֹשָׂה הוּא מִנּוּרָה שֶׁל חֲמִשָּׁה קָנִים אוֹ שֶׁל שְׁמוֹנֶה קָנִים⁴⁹, אוֹ מִנּוּרָה שְׁאִינָה שֶׁל מִתְּכֶתֶת⁵⁰ אֶף־עַל־פִּי שְׁיֵשׁ לָהּ שְׂבָעָה קָנִים.

(44) עבודה זרה מג, א. ואפשר שאינו אסור אלא מדרבנן, כל שלא התכוון לקדש ('קריית ספר'). (45) כשיעור גבהו ארכו ורחבו (שו"ע י"ד סי' קמא ס"ח). (46) אף־על־פי שאכסדרא אינה אלא שלשה דפנות, ואילו באולם היו ארבע דפנות - כיון שפתח האולם היה רחב וגבוה מאד ולא היו לו דלתות, היה דומה לאכסדרה ('תוספות' מנחות כח: ד"ה אכסדרא). (47) כלומר, כתבנית העזרה, וכן בגמרא שם. (48) אף־על־פי שהיא בלא גביעים וכפתורים ופרחים, כיון שאינם מעכבים בה כשבאה משאר מתכות, כמפורש למעלה פ"ג ה"ד (שו"ע י"ד שם). (49) שמנורה של מקדש היתה בת שבעה קנים. (50) מפני שמנורת המקדש אין עושים אותה אלא של מתכת (למעלה פ"א ה"ח).

- יא. שֶׁלֶשׁ מַחְנוֹת⁵¹ הָיוּ בַּמִּדְבָּר: מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אַרְבַּע מַחְנוֹת⁵²; וּמַחְנֵה לוֹיָהּ, שְׁנַאֲמַר בָּהּ: "וְסָבִיב לְמִשְׁכַּן יִחְנֹנוּ"; וּמַחְנֵה שְׂכִינָה, וְהוּא מִפְּתַח חֲצֵר אֹהֶל־מוֹעֵד וְלִפְנִים. וּכְנִגְדֵן לְדוֹרוֹת: מִפְּתַח יְרוּשָׁלַיִם עַד הַר הַבַּיִת - כְּמַחְנֵה יִשְׂרָאֵל, וּמִפְּתַח הַר הַבַּיִת עַד פְּתַח הָעֲזָרָה, שֶׁהוּא שַׁעַר יִקְנֹנֹר - כְּמַחְנֵה לוֹיָהּ, וּמִפְּתַח הָעֲזָרָה וְלִפְנִים - מַחְנֵה שְׂכִינָה. וְהַחִיל וְעֲזָרַת־הַנָּשִׁים מַעֲלָה יִתְּרָה בְּבֵית עוֹלָמִים.

(51) תוספתא, כלים בבא־קמא פ"א (הוצאת צוק"מ עמוד 570 10), וזבחים קטז, ב. (52) מחנה יהודה, מחנה ראובן, מחנה אפרים ומחנה דן (במדבר כ).

- יב. כָּל־אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל מְקֻדָּשֶׁת מִכָּל הָאֲרָצוֹת⁵⁴. וּמָה הִיא קְדוּשָׁתָהּ? שְׁמִיבִיאִין מִמֶּנָּה הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְהַכֹּפֶרִים⁵⁵, מָה שְׁאִין מְבִיאִין בָּן מִשְׁאֵר אֲרָצוֹת⁵⁶.

נון, כמו בבתי ערי חומה (ערכין לב). וראה ב'תוספות' ערכין לב, ב - ד"ה קדשן. (60) "שנאמר (במדבר ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, זה המחנה האמור כאן הוא מחנה שכינה, שהוא מפתח עזרת ישראל ולפנים, שומע אני שהמצורע והזב וטמא מת שלשתן במקום אחד, ת"ל במצורע: בדר ישב מחוץ למחנה מושבו, זה מחנה ישראל שהוא מפתח ירושלים ולפנים, מה מצורע שטומאתו חמורה - חמור שילוחו משילוח חבירו, אף כל שטומאתו חמורה - חמור שילוחו משילוח חבירו. לפיכך משלחין את המצורע חוץ לג' מחנות שהוא חוץ לירושלים, מפני שהוא מטמא בביאה, מה שאין הזב מטמא" (פ"ג מהל' ביאת מקדש ה"ב). ועיירות המוקפות חומה, למדו בגזירה-שוה "מושבו" שנאמר במצורע (ויקרא יג, מו) "מחוץ למחנה מושבו", מ"מושבו" שנאמר בבתי ערי חומה (שם כה, כט) "בית מושב עיר חומה" ('תוספות' ערכין, שם). (61) שם במשנה: "ומסבבין לתוכן מת עד שירצו", ונראה שנוסחת רבינו שם: "ומסבבין לתוכן וכו'", היינו שמניחין אותו במשכבו ואין קוברין אותו בעיר עד שירצו בני המדינה (כסף-משנה). (62) שבעה חשובים שעל פיהם מתנהגת העיר. (63) כן כתב גם בפירוש המשניות, שם. (64) תוספתא בבא-בתרא פ"א, ירושלמי נזיר פ"ט ה"ד, ומסכת שמחות פ"ד. (65) מדברי רבינו נראה שאין המדובר אלא בעיירות המוקפות חומה, אבל במקורות הנ"ל נראה, שאף בערים אחרות הדברים אמורים ('הר המוריה').

נאמרו הדברים דלהלן בירושלים (רדב"ז סי' תרלג). (70) בבא-קמא שם. שאף-על-פי שבמקום אחר מותר להלין המת לכבודו (פ"ד מהל' אבל ה"ח) - בירושלים אסור (ראה ב'שיטה מקובצת' שם). ויש אומרים שהחומרא בירושלים היא בזה שבמקום אחר אסור הלנה הוא כל הלילה (פ"ת ביו"ד סי' שנו ס"ק א בשם רדב"ז), ואילו בירושלים אסור להלין אחר השקיעה (ראה ב'זמנים' להגרמי"ל זק"ש עמוד מז). (71) תוספתא נגעים, ו'אבות דרבי נתן' שם. (72) אף-על-פי שקוברו מחוץ לעיר. (73) יומא יב, א. מפני שאינה שלהם, שירושלים לא נתחלקה לשבטים (שם). (74) תוספתא ו'אבות דרבי נתן' שם. "אי זהו גר תושב, זה עכו"ם שקיבל עליו שלא יעבוד עכו"ם עם שאר המצות שנצטוו בני נח ולא מל ולא טבל, הרי זה מקבלין אותו והוא מחסידי אומות העולם. ולמה נקרא שמו תושב, לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ז), וב'ספרי' פ' כ"הצא (דברים כג, טז) למדו כן מן הפסוק "אשר ינצל אליך מעם אדוניו" - "לרבות גר תושב". "באחד שעריך" - "בשעריך, ולא בירושלים". (75) כלומר: לכתחילה אין לקבור בירושלים אף מלך ונביא, אלא שקברי בית דוד וקבר חולדה לא היו בתחילה בתוך העיר אלא שהקיפו העיר אחר שנקברו, ומפני כבודם לא פגע ולא נגע אדם בהם מעולם (מהרי"ט בתשובה סי' לז). (76) "הם נביאי בית ראשון" (פירוש המשניות, סוטה ט, יב). (77) היינו להפוך הזרעים, והוא בכלל זורע כדאיתא בשבת ע"ג ('יריעות שלמה'). (78) בבא-קמא שם. שדרך גינות לזבלן ויש סרוחן (רש"י שם). (79) כך שמה, והיא היתה צריכה לקטורת, והיינו כיפת הירדן (רש"י שם). (80) בבא-קמא שם. שדרכם ליגדל באשפה, ומתים שם ומטמאים הקדשים שבירושלים. (81) קורות יוצאין מן הכותל. (82) שמה יהא כזית מן המת מוטל בארץ, והגזוזטראות מאהילות עליו ועל האנשים העוברים תחתיהם ונמצאת מרבה את הטומאה. (83) משרפות סיד לקידרות. (84) שם. שמשחיר את החומה וגנאי הוא (רש"י). (85) שהתנגולים מנקרים באשפה, ומביאין בשר שרצים בפיהם ומטמאין את הקדשים. (86) בבא-קמא עט, ב - במשנה. (87) כדן בית ערי חומה, אלא גאולה תהא לו אם ירצה לגאול, ואם יגיע יובל יוצא ביובל כבתי ערי חצרים. (88) זה מוסב על ארבעת הדברים האחרונים, שבכל אחד מהם נאמר בתורה מיעוט למעט ירושלים: בבתי ערי חומה, נאמר (ויקרא כה, ל) "קם הבית וגו' לקונה", ובירושלים זה לא שייך, לפי שלא נתחלקה לשבטים. בנגעים נאמר (שם יד, לד) "בבית ארץ אחוזתכם", ואין ירושלים בכלל זה מהטעם הנ"ל. בעיר הנדחת נאמר (דברים יג, יג) "באחת עריך", וירושלים אינה "עריך" כנ"ל, ובעגלה ערופה נאמר (שם כא, א) "באדמה אשר וגו' נותן לך לרשתה", וירושלים אינה בכלל כנ"ל.

- טו. הר הפית מקדש⁸⁹ ממנה, שאין זבין⁹⁰ וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם⁹¹. ומת' להכניס המת עצמו⁹² להר הפית, ואין צריך לומר טמא-מת שהוא נכנס לשם.

- 1 יד. ירושלים מקדשת⁶⁶ משאר העירות המקפות
- 2 חומה, שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפנים
- 3 מחומתה⁶⁷. ואלו דברים⁶⁸ שנאמרו בירושלים⁶⁹: אין
- 4 מלינין בה את המת⁷⁰; ואין מעבירין⁷¹ בתוכה
- 5 עצמות אדם⁷²; ואין משפירין בתוכה פתים⁷³; ואין
- 6 נותנין בתוכה מקום לגר תושב⁷⁴; ואין מקימין בה
- 7 קברות, חוץ מקברי בית-דוד וקבר חלדה, שהיו
- 8 בה⁷⁵ מימות נביאים הראשונים⁷⁶; ואין נוטעים בה
- 9 גנות ופרדסים; ואינה נזרעת ואינה נחרשת⁷⁷, שמה
- 10 תסרח⁷⁸; ואין מקימין בה אילנות, חוץ מגנות
- 11 ורדים⁷⁹ שהיתה שם מימות נביאים הראשונים; ואין
- 12 מקימין בה אשפה, מפני השרצים⁸⁰; ואין מוציאין
- 13 הימנה זיזין⁸¹ וגזוזטראות לרשות הרבים, מפני
- 14 אהל הטמא⁸²; ואין עושין בה כבשונות⁸³, מפני
- 15 העשן⁸⁴; ואין מגדלין בה תרנגולות, מפני
- 16 הקדשים⁸⁵; וכן לא יגדלו הפהנים תרנגולים בכל
- 17 ארץ-ישראל, מפני הטהרות⁸⁶; ואין הבית נחלט
- 18 בה⁸⁷; ואינו מטמא בנגעים; ואינה נעשית עיר
- 19 הנדחת; ואינה מביאה עגלה ערופה, לפי שלא
- 20 נתחלקה לשבטים⁸⁸.

(66) כלים, שם מ"ח. (67) ראה למעלה פ"ו הט"ו. (68) בבא-קמא פב, ב. ותוספתא נגעים פ"ו (הוצאת צוק"מ עמוד 625 8), ו'אבות דרבי נתן' פרק לה. (69) יש אומרים שבזמן הזה שכולנו טמאי מת ועיר הקודש בידי גוים, לא

14 **בְּעֲלֵי-מוֹמִין וּפְרוּעֵי-רֹאשׁ וּקְרוּעֵי-בְגָדִים¹⁰⁹ נִכְנָסִין**
15 **לְשָׁם.**

(108) כלים, שם מ"ט. (109) במשנה שם, לא נזכרו קרועי בגדים. וטעמו של רבינו משום שכתוב "ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו", הוקשו קרועי בגדים לפרועי ראש, וכן כתב רבינו להלן פ"א מהל' ביאת מקדש הי"ד, וראה ב'כסף משנה' בשם ר"י קורקוס. והוא-הדין לשתוי יין, כמפורש בתחלת הל' ביאת מקדש (הגרע"א), ועי' להלן שם (הלכה יד) שדעת רבינו שזהו איסור מן התורה, ושהראב"ד חלק עליו בזה.

16 **כא. הֵיכַל מִקְדָּשׁ מִבֵּין הָאוּלָּם וְלִמְזִבְחָהּ, שְׁאִין**
17 **נִכְנָס לְשָׁם אֶלָּא רְחוּץ יָדִים וְרִגְלִים¹¹⁰.**

(110) כלים, שם. מפשטות דברי רבינו נראה שצריך קידוש ידים ורגלים כמו לעבודה, ראה להלן פ"ה מהל' ביאת מקדש.

18 **כב. בֵּית קֹדֶשׁ-הַקֹּדְשִׁים מִקְדָּשׁ מִמֶּנּוּ¹¹¹, שְׁאִין נִכְנָס**
19 **לְשָׁם אֶלָּא כְּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם-הַכֹּפָרִים בְּשַׁעַת**
20 **הָעֲבוּדָה¹¹².**

(111) כלים, שם. (112) "אמר (ויקרא טז, ב) ואל יבא בכל עת אל הקודש וכו' בזאת יבא אהרן וגו', והוא יכנס בזה המקום ביום צום כיפור ד' פעמים. הראשונה בקטורת, ויקטיר שם בקודש הקדשים כמו שאמרו במס' יומא, והפעם השנית בדם הפר, והפעם השלישית בדם השעיר, והפעם הרביעית יכנס להוציא את הכף ואת המתחה מקודש הקדשים" (פירוש המשניות, שם).

21 **כג. מְקוֹם שֶׁהָיָה בְּעֲלִיָּה¹¹³ מִכּוֹן עַל קֹדֶשׁ-הַקֹּדְשִׁים**
22 **אֵין נִכְנָסִין לוֹ אֶלָּא פֶּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ¹¹⁴ לִידַע מַה**
23 **הוּא צָרִיךְ לְחֹזֵק בְּדָקוֹ. בְּשַׁעַת שֶׁנִּכְנָסִין הַבָּנָאִים**
24 **לְבָנוֹת וּלְתַקֵּן בְּהִיכָל¹¹⁵ אוֹ לְהוֹצִיא מִשָּׁם אֶת**
25 **הַטָּמְאָה, מִצֻּה שֶׁהָיָה הַנִּכְנָסִין כְּהֹנִים תְּמִימִים. לֹא**
26 **מִצְּאוֹ תְּמִימִים - יִכְנָסוּ בְּעֲלֵי-מוֹמִין. וְאִם אֵין שָׁם**
27 **כְּהֹנִים - יִכְנָסוּ לְוִיִּם. לֹא מִצְּאוֹ לְוִיִּם - יִכְנָסוּ יִשְׂרָאֵל.**
28 **מִצֻּה בְּטָהוּרִים. לֹא מִצְּאוֹ טָהוּרִים - יִכְנָסוּ טָמְאִים.**
29 **טָמֵא וּבְעַל-מוֹם - יִכְנָס בְּעַל-מוֹם, וְאֵל יִכְנָס טָמֵא,**
30 **שֶׁהַטָּמְאָה דְּחוּיָה בְּצִבּוּר¹¹⁶. וְכָל הַנִּכְנָסִין לְהִיכָל¹¹⁷**
31 **לְתַקֵּן, יִכְנָסוּ בְּתַבּוֹת. אִם אֵין שָׁם תַּבּוֹת אוֹ אִי אִפְשָׁר**
32 **לָהֶם שִׁיעֲשׂוּ בְּתַבּוֹת, יִכְנָסוּ דְּרֹךְ פִּתְחִים.**

(113) פסחים פו, א. (114) פעם אחת בשבוע שנים. כדיעה הראשונה בברייתא שם, שנאמרה בסתם. ולא כדעת ה'יש אומרים' שם החולקים על זה. וראה ב'תוספות יום-טוב' מדות פ"ד מ"ה. (115) עירובין קה, א. וראה למעלה פ"ד הי"ג לענין קדשי הקדשים. (116) בכת"י קדמון, הנוסח בדברי רבינו "טמא ובעל מום, יכנס טמא ואל יכנס בעל מום, שהטמא דחויא בציבור" ('מעשה רוקח'). וכן העתיק ב'קריית ספר'. וכן הביא ה'כסף משנה' בשם יש מי שהגיה, ולזה הסכים ה'משנה למלך'. ולפי"ז פסק רבינו

זרע הבא מחוליי החללים שהיא מתקבצת בהן, וכשיוצא הזוב אינו יוצא בקושי כשכתב זרע, ואין ביציאתו תאוה ולא הנאה אלא נגרר ויוצא כמו בצק של שעורים כהה כלובן ביצה מוזרת: אבל שכתב זרע לבנה קשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת" (פ"ב מהל' מחוסרי כפרה ה"א). (91) משלחין זבין וזבות נדות ויולדות חוץ לשני מחנות שהוא חוץ להר הבית (פ"ג מהל' ביאת המקדש ה"ג), וזהו איסור מן התורה. (92) פסחים סז, א. ולמדו זאת ממה שנאמר (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" - "עמו במחיצתו", במחנה לויה.

1 **טז. הַחִילֵּץ⁹³ מִקְדָּשׁ מִמֶּנּוּ, שְׁאִין עֲפוּ"ם וּטְמֵא־מֵת**
2 **וּבוֹעֵל נָדָה⁹⁴ נִכְנָסִים לְשָׁם⁹⁵.**

(93) כלים, שם. ומהו החילץ? ראה למעלה פ"ה ה"ג. (94) מפורש בפסחים סח, א - שבוועל נדה כטמא מת לענין שילוח מחנות. (95) זהו איסור מדרבנן (ראב"ד).

3 **יז. עֲזֶרֶת-הַנָּשִׁים⁹⁶ מִקְדָּשֶׁת מִן הַחִיל, שְׁאִין טְבוּל-**
4 **יוֹם⁹⁷ נִכְנָס לְשָׁם⁹⁸. וְאִסוּר זֶה מִדְּבָרֵיהֶם, אֶכָּל מִן**
5 **הַתּוֹרָה מֵתָר לְטְבוּל-יוֹם לְהַפְנֵס לְמַחְנֶה לְוִיָּה.**
6 **וּטְמֵא־מֵת שֶׁנִּכְנָס לְעֶזְרֶת-הַנָּשִׁים, אֵינוֹ חַיֵּב חֲטָאת⁹⁹.**

(96) כלים, שם. (97) טמא שטבל, ועדיין לא העריב שמשו. (98) "הרחקנו מעזרת נשים טבול יום ולא נרחיק מחוסר כיפורים, לפי שטבול יום אסור בתרומה, ומחוסר כיפורים מותר בתרומה, וזה כולו על השורש הנזכר, כל שטומאתו חמורה מטומאת חבירו, חמור שילוחו משילוח חבירו" (פירוש המשנה, כלים שם). (99) שאינו אסור מן התורה אלא במחנה שכניה, ואילו עזרת נשים היא מחנה לויה (למעלה הי"א).

7 **יח. עֲזֶרֶת יִשְׂרָאֵל¹⁰⁰ מִקְדָּשֶׁת מִעֶזְרֶת נָשִׁים, שְׁאִין**
8 **מְחַסְרֵי-כְּפוּרִים¹⁰¹ נִכְנָס לְשָׁם. וּטְמֵא שֶׁנִּכְנָס לְשָׁם,**
9 **חַיֵּב כִּפָּרָת¹⁰².**

(100) כלים, שם. והוא מקום דריסת רגלי ישראל, אחת-עשרה אמה (למעלה פ"ה הי"ב). (101) שעדיין לא הביא קרבנותיו. (102) ואף מחוסר כיפורים בכלל זה, שכן מפורש במשנה שם שמחוסר כיפורים שנכנס לעזרה חייב חטאת. ובמנחות כז, ב - מפורש שבמיד חייב כרת.

10 **יט. עֲזֶרֶת-הַכְּהֹנִים¹⁰³ מִקְדָּשֶׁת מִמֶּנּוּ, שְׁאִין יִשְׂרָאֵל**
11 **נִכְנָסִין לְשָׁם אֶלָּא בְּשַׁעַת צְרִיכָהֶם: לְסִמְכָה¹⁰⁴**
12 **וּלְכַפָּרָה¹⁰⁵ וּלְשִׁחִיטָה¹⁰⁶ וּלְהַנִּיחָה¹⁰⁷.**

(103) כלים, שם. וראה למעלה פ"ה שם, שהוא מקום דריסת רגלי הכהנים, אחת-עשרה אמה. (104) שהיו בבעלים. (105) (במשנה שם לא נזכרו אלא סמיכה ושחיטה, ורבינו הוסיף כפרה, דהיינו וידוי שהוא בעת הסמיכה (פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הי"ד) ומצאנו וידוי הנקרא כפרה ביומא מ, ב: "וכלה מכפר את הקודש - בכפרת דברים הכתוב מדבר", וראה ב'הר המוריה'). (106) שכשרה בזר (פ"ה מהל' מעשה הקרבנות ה"א). (107) שהיא בבעלים (פ"ט שם ה"ו).

13 **כ. בֵּין הָאוּלָּם וְלִמְזִבְחָהּ¹⁰⁸ מִקְדָּשׁ מִמֶּנּוּ, שְׁאִין**

7) בספר המצוות שם: "ובמכילתא אמרו בלשון הזה ושמרו את משמרת אהל מועד אין לי אלא בעשה, בלא תעשה מניין, תלמוד לומר ושמרתם את משמרת הקדש". ונאולי למדו כן מסוף הפסוק שם: "ולא יהיה עוד קצף", והשמר דלאו לאו.

ד. מצות שמירתו, שיהיו הפהנים שומרים מפנים ויהיום מפחזין. וארבעה ועשרים עדה שומרים אותו בכל לילה תמיד בארבעה ועשרים מקום: הפהנים בשלשה מקומות⁸, ויהיום באחד ועשרים מקום.

8) תמיד כו. מפני שנאמר בהם בתורה (במדבר ג, לח) שלוש פעמים שמירה: "שומרים", "משמרת", "למשמרת" (תמיד שם).

ה. והיכן היו שומרים? פהנים היו שומרים בבית אבטינס⁹ ובבית הניצוצין¹⁰ ובבית המוקד¹¹. בית אבטינס ובית הניצוצין היו עליות פנויות בצד שערי העזרה, והרובין¹² היו שומרים שם. בית המוקד פפה¹³ ובית גדול היה מקף רבדין¹⁴ של אבן, וזקני בית-אב¹⁵ של אותו היום היו ישינים שם¹⁶, ומפתחות העזרה¹⁷ בידם¹⁸.

9) היא הלשכה שעושים בה הקטורת, ונקראת "בית אבטינס" על שם האומנים מפטמי הקטורת שהם ממשפחת אבטינס. 10) היא כעין אכסדרה פתוחה מרוח אחת לפנים משער הניצוצין לצד העזרה שנכנסים מהשער לתוכו וניצוצי חמה מנצצין בה והייתה אשה (=אש שלה) מרובה לכן נקראת הלשכה בית הניצוצין (הרא"ש שם). 11) על שם המדורה שדולקת שם תמיד נקראת בית המוקד, ובמדורה זו היה מתחמם מי שטבל (פירוש המשניות מדות פרק א משנה 1). ונאילו בשבת פרק א משנה יא פירש רבינו שלקחו ממנה אש למזבח, אבל חזר בו רבינו בפירושו לתלמוד שם]. 12) בחורי כהונה, וקוראים להם רובין מפני שלא הגיעו עוד לעבודה, ולדעת רבינו (מהלכות כלי המקדש הלכה ט"ו) "כשיגדל הכהן ויעשה איש הרי הוא כשר לעבודה אבל לא היו מניחים אותו לעבוד במקדש עד שיהיה בן כ שנה". 13) גגו עגול. 14) שורות של אבנים כעין אצטבאות בולטות מכותלי החומה מבפנים לתוך בית המוקד ועל גבה שורה אחרת יוצאת מהכותל קצרה משורה שתחתיה וכן שורה על גבי שורה עד למעלה כעין מדריגות סביב. 15) שמואל הנביא ודוד המלך חלקו כל הכהנים לעשרים וארבעה משמרות וכל משמר היה עובד שבוע אחד, והמשמר נחלק לבתי אבות, בית אב לכל יום. 16) ובמקום חול היו ישינים, שהרי אין ישיבה בעזרה. 17) ששערי העזרה היו נעולים בלילה. 18) כלומר, ברשותם, שהיו ממונים עליהם. אבל היו מונחים במקום מיוחד, כמו ששינוי (מדות פרק א משנה ט) "ומקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש ושלשלת שהמפתחות היו תלויות בה".

ו. לא היו הפהנים השומרים ישינים¹⁹ בכגדי²⁶ כהנה²⁰, אלא מקפלין אותן ומניחין אותן פגגד²⁷

כדברי רב חייא בר אשי אמר רב, בעירובין שם. ומה שאמר שם "דקא אישתרי בעבודת ציבור", איך הכוונה שהותרה הטומאה בציבור, שהרי הלכה היא כמאן-דאמר טומאה דחיה היא בציבור ולא הותרה (פ"ד מהל' ביאת המקדש הט"ו), אלא הכוונה שכיון שיש היתר, אף-על-פי שהוא מטעם דחוי, הוא קל יותר מבעל מום שאין לו היתר כניסה ובכתי"א אוקספורד בגמרא שם, הנוסחא "דהא חזי לעבודת ציבור" (דקדוקי סופרים' שם), ולפי"ז מתפרשים הדברים היטב כדברי רבינו, שמדובר למי שסובר טומאה דחיה היא בציבור. וה'כסף משנה' קיים את הנוסחא שלפנינו בדברי רבינו, ולפי"ז פסק רבינו כדעת רבי אלעזר בעירובין שם, שבעל מום יכנס משום שהוא מותר באכילת קדשים, ולא כרב שאומר טמא יכנס מפני שהותר בציבור, שהרי טומאה דחיה ולא הותרה. 117) במדות פ"ד מ"ה, מדובר רק על קדשי הקדשים ולא על ההיכל. אבל כדברי רבינו נראה כדלהלן: הרי בתוספתא כלים (בבא-קמא פ"א) אמרו: "הכל נכנסים לתקן וכו' מצוה שיכנסו בתיבות וכו'" ואותה ברייתא נשנתה בעירובין שם (אמנם רק בראשיתה), ושם: "הכל נכנסין בהיכל לבנות לתקן וכו'" (הר המוריה').

יום שישי ח' אדר ה'תשע"ח

פרק שמיני

1) יתבאר בו כי שמירת בית המקדש מצות-עשה היא, וכיצד היו שומרים אותו, ומי היו שומרים, ואם אירע קרי לאחד מהשומרים, ושמעמידים ממונה על כל השומרים.

א. שמירת המקדש מצות עשה², ואף-על-פי שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא פבוד לו. אינו דומה פלטרין³ שיש עליו שומרים לפלטרין שאין עליו שומרים.

2) "והוא אמרו יתעלה לאהרן: ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות, כלומר, אתם תהיו לפני תמיד". 3) ארמון. בספר המצוות שם בשם מכילתא, והוא בספרי זוטא, "גדולה למקדש שיש עליו שומרים, לא דומה פלטרין שיש עליו שומרים, לפלטרין שאין עליו שומרים".

ב. ושמירה זו מצותה כל הלילה⁴. והשומרים הם הפהנים ויהיום, שנאמר: "ואתם ובניך אתם לפני אהל העדת"⁵ - כלומר, אתם תהיו שומרים לו. והרי נאמר: "ושמרו את משמרת אהל מועד", ונאמר: "והחנים קדמה לפני אהל מועד מורה משה ואהרן ובניו שמרי משמרת הקדש"⁶.

4) אבל לפי דעת הפירוש המיוחס להראב"ד לתמיד כו. שמרו גם בלילה. 5) זה נאמר במשכן, וממנו למדו למקדש. 6) העתקת הפסוק אינה מדויקת.

ג. ואם בטלו שמירה, עברו בלא-תעשה⁷, שנאמר: "ושמרתם את משמרת הקדש", וילשון שמירה אהרה היא. הא למדת, ששמירתו מצות עשה, ובטול שמירתו מצות לא-תעשה.

1 רְאִישֵׁיהֶן, וְלֹכְשֵׁין בְּגָדֵי עֲצָמָן²¹. וַיִּשְׁנִים עַל הָאָרֶץ,
2 כְּדָרָךְ כָּל שׁוֹמְרֵי חֲצֹרוֹת הַמְּלָכִים שָׁלָא יִישְׁנוּ עַל
3 הַמַּטּוֹת.

19 הכהנים השומרים לא היו נעורים כל הלילה רק אחד
או שניים היו ערים והשאר היו ישנים ומתחלפים משעה
לשעה. (20) יומא סט. "לפי שבגדי כהונה יש בהם שעטנו
אינו מותר ליהנות בהם אלא בשעת עבודה בלבד ובגדי כהן
הדיוט יש בהם שעטנו רצוני לומר האבנט". ויש מפרשים
משום שלא ייהנה מקדשים. ומה שאמרו בגדי כהונה ניתנו
ליהנות בהם (פרק ח מהלכות כלי המקדש הלכה יא) - אינו
אלא בדרך לבישה אבל שלא דרך לבישה אסור. (21) בגדי
חול שלהם.

4 ז. אַרְע קָרִי²² לְאֶחָד מֵהֶן, הוֹלֵךְ בַּמִּסְבָּה²³ שֶׁמַּחֲת
5 הַקְּרָעָה²⁴, שֶׁמַּחֲמִלּוֹת הַפְּתוּחוֹת לְהַר הַבֵּית לֹא
6 נִתְקַדְּשׁוּ, וְטוֹבֵל²⁵, וְחוֹזֵר וְיוֹשֵׁב אֶצֶל אָחִיו הַכֹּהֲנִים²⁶
7 עַד שֶׁנִּפְתַּחְתִּין הַשְּׁעָרִים בִּבְקָר יוֹצֵא וְהוֹלֵךְ לִי²⁷.

22 טומאת קרי (תמיד שם). (23) הוא גשר שיוור בה
למערה. (24) של המקדש, שבעל קרי אסור להיכנס
לעזרה. (25) בעל-קרי אינו צריך ספירת ימים לטהרתו אלא
מיד כשפורש מהטומאה רשאי לטבול. (26) שבבית
המוקד. ואף שגם אותו החלק של בית המוקד שהיה בחול
(ראה למעלה הלכה ה) הוא מהר הבית, שהוא מחנה לוי, וטבול
יום אסור מדרבנן במחנה לוי - כיוון שנטמא בפנים
והשערים עדיין סגורים הקילו לו. ויש אומרים שאין טבול
יום אסור אלא בעזרת נשים בלבד, אבל בהר הבית מותר.
ולפי זה מה שאמרו "יוצא והולך לו" הוא משום שלא
יחדוהו שעומד לעבוד עבודה. (27) "לפי שהוא טבול
יום ואין מותר לו לבוא בעזרה עד שיעריב שמשו".

8 ח. וְהֵיכָן הָיוּ הַלְוִיִּם שׁוֹמְרִים? עַל חֲמֵשֶׁה שְׁעָרֵי הַר
9 הַבֵּית, וְעַל אַרְבַּע פְּנוֹתָיו מִתּוֹכוֹ, וְעַל אַרְבַּע פְּנוֹת
10 הָעֶזְרָה מִבְּחוּץ, שְׁאֵסוּר לִישֵׁב בְּעֶזְרָה, וְעַל חֲמֵשֶׁה
11 שְׁעָרֵי הָעֶזְרָה חוּץ לְעֶזְרָה, שֶׁהָיוּ הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים
12 עַל שְׁעַר הַמּוֹקֵד וְעַל שְׁעַר הַנִּיצוּץ²⁸, הָרִי שְׁמוֹנָה-
13 עָשָׂר מְקוֹם.

28 בתמיד כז. אמרו: "וחמשה שערים היו בעזרה? ורמינהו
ז' שערים היו בעזרה וכו' ומתריך אביי תרי מנייהו לא צריכי
[שניים מהם אין צריכים] שימור", מכיוון שהכהנים שומרים
שם, וזוהי כוונת רבינו "שהרי הכהנים שומרים".

14 ט. וְעוֹד שׁוֹמְרִים בְּלִשְׁפַת הַקְּרָבָן²⁹, וּבְלִשְׁפַת
15 הַפְּרֻכָּת³⁰, וְאַחֲרֵי בֵית-הַפְּפֻרָּת³¹.

29 היא לשכת הטלאים שהייתה במערבית דרומית בבית
המוקד הגדול. (30) ששם אורגים הפרוכת (הרא"ש).
(31) אחורי קדשי קדשים ששם הכפורת.

16 י. וּמַעֲמִידִין מְמַנָּה אֶחָד עַל כָּל מִשְׁמְרוֹת הַשׁוֹמְרִים,
17 וְאִישׁ הַר הַבֵּית³² הָיָה נִקְרָא. וְהָיָה מְחִירָה עַל כָּל
18 מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר כָּל הַלֵּילָה, וְאַבּוּקוֹת דְּלוּקוֹת לְפָנָיו.

19 וְכָל מִשְׁמָר שְׁאִינוּ עוֹמֵד וְאוֹמֵר לוֹ "אִישׁ הַר
20 הַבֵּית³³, שְׁלוֹם עָלֶיךָ!" נִכְרָ שֶׁהוּא יָשָׁן, חוֹבְטוֹ
21 בְּמַקְלוֹ³⁴, וּרְשׁוֹת הָיָה לוֹ לְשַׂרְף אֶת כְּסוּתוֹ³⁵. עַד
22 שֶׁהָיוּ אוֹמְרִין בִּירוּשָׁלַיִם: מָה קוֹל בְּעֶזְרָה? קוֹל בֶּן
23 לִי לֹקֵה³⁶ וּבְגָדָיו נִשְׂרָפִין, שְׁשֵׁינָן עַל מִשְׁמְרוֹתוֹ.

32 היינו שר הר הבית. (33) כלומר, אינו עומד ואומר לו
לאיש הר הבית. (34) ואף שאין נכנסין במקל לעזרה
(למעלה פרק ז הלכה ב) - לצורך מצוה מותר. (35) ואין
בזה משום בל תשחית, שהפקר בית-דין הפקר (הרא"ש).
(36) משמע שרק בן לוי לוקה.

24 יא. בַּשָּׁחַר, קָדָם שֶׁיַּעֲלֶה עֲמוּד הַשָּׁחַר סָמוּךְ לִי³⁷,
25 יָבוֹא הַמְּמַנָּה שֶׁל מִקְדָּשֵׁי³⁸ וַיִּדְּפֶק עַל הַכֹּהֲנִים שְׁבָבִית
26 הַמּוֹקֵד, וְהָיוּ פוֹתְחִין לוֹ. נָטַל אֶת הַמַּפְתָּח וּפְתַח אֶת
27 הַשָּׁעַר הַקָּטָן³⁹ שֶׁבֵּין בֵּית הַמּוֹקֵד וּבֵין הָעֶזְרָה וְנִכְנָס
28 מִבֵּית הַמּוֹקֵד לְעֶזְרָה. וְנִכְנָסוּ אַחֲרָיו הַכֹּהֲנִים, וַיִּשְׁתִּי
29 אַבּוּקוֹת שֶׁל אוֹר בִּידָם. וַיִּנְחֲלֵקוּ לְשִׁתִּי כְּתוֹת: פֶּתַח
30 הוֹלֶכֶת לְמֶזְרָה, וְכַת הוֹלֶכֶת לְמַעְרָב. וְהָיוּ בּוֹדְקִין
31 וְהוֹלְכִין אֶת כָּל הָעֶזְרָה⁴⁰, עַד שֶׁיִּגְעִיעוּ שְׁתֵּי הַכְּתוֹת
32 לְמָקוֹם בֵּית עוֹשֵׁי חֲבָתִין⁴¹. הַגִּיעִיעוּ⁴² אֵלָיו וְאֵלָיו,
33 אוֹמְרִין: שְׁלוֹם! הֲכַל שְׁלוֹם? וְהָעִמִּידוּ עוֹשֵׁי חֲבָתִין
34 לְעֵשׂוֹת חֲבָתִין⁴³.

37 בתמיד כז. אמרו: "וכי באיזה שעה בא הממונה, לא כל
העתים שוות, פעמים שהוא בא מקרות הגבר או סמוך לו
מלפניו או מלאחריו". וכתב רבינו בפירוש המשניות שם
שהוא קרוב לעלות השחר, וכן הוא בפרק ב מהלכות תמידין
ומוספין הלכה יא לעניין תרומת הדשן. (38) "הממונה
שעל הפייסות". (39) שבתוך השער הגדול שבו נכנסים
מבית המוקד לעזרה. (40) לראות אם כל הכלים עומדים
במקומם. (41) היא הלשכה שמשמאל השער המזרחי.
(42) נפגשו שתי הכתות הנ"ל. (43) כלומר, להחם חמין
לרבוכה (למנחת כהן גדול הנעשית במחבת, שנאמר
"מורבכת תביאנה") ולהקטירה אחרי הקטרת איברי התמיד.

35 יב. כְּסֹדֶר הָיָה עוֹשִׂין בְּכָל לַיְלָה וְלַיְלָה⁴⁴, חוּץ
36 מִלֵּילִי שֶׁבֶת שְׁאִין בִּידָם אוֹר⁴⁵, אֶלָּא בּוֹדְקִין בְּנִירוֹת
37 הַדּוֹלָקִין שֶׁם מַעְרֵב-שֶׁבֶת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כסדר הזה עושין בכל לילה חוץ מלילי שבת, שאין בידם
אור אלא בודקין בנרות הדלוקין שם מערב שבת".

והקשה ב'כסף משנה', והלא "אין שבות במקדש", ומדוע
שלא יטלטלו את הנרות הדלוקים שם מבעוד יום. ותיירץ,
שאני הכא דאפשר בעניין אחר. והקשה ב'לחם משנה'
משני מקומות ברמב"ם שסובר ש"אין שבות במקדש" גם
במקום ש"אפשר בעניין אחר".

האחד: מכה"ג שהיה זקן או חולה, מלבנין עשישיות של
ברזל באש מבערב, ולמחר מטילין אותם במים כדי שתפוג
צינתן, ויורד וטובל או מערבין מים חמין במי המקוה עד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי ח' אדר – ספר עבודה – הלכות כלי המקדש קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לְעִבּוּדָהּ. (יא) שִׁיְהִי כָּל הַמְשָׁמְרוֹת שְׁוֹת פְּרָגְלִים.
(יב) לְלֶבֶשׁ בְּגָדֵי כְהֻנָּה לְעִבּוּדָהּ. (יג) שְׁלֹא יִקְרַע
הַמְעִיל. (יד) שְׁלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֶפֶד.
וּבְאֹר מִצּוֹת אֵלּוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ:

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

1) יבאר שמצות-עשה לעשות שמן המשחה, ואיך עשאו
משה רבנו ע"ה במדבר, ודין העושה שמן המשחה כמעשהו
וכמשקלו.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה² שִׁיְהִי מוֹכֵן
לְדִבְרִים שְׁצָרִיכִין מִשִּׁיחָה בּוֹ³, שְׁנֹאמַר: וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ
שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ.

2) ראה ב"ספר המצוות לעם", עשה לה, והערה קנז, ומה
שצוין שם. (3) בו נמשח המשכן וכל כלי, ולדורות
מושחין בו כהנים גדולים ומשוח מלחמה ומלכי בית דוד
(להלן הלכה ז). ובתוספתא בבא קמא פ"ז (הוצ' צוק"מ עמ'
358 22): "אין השמן מקבל כלום (כלומר, אינו מתערב עם
משקין אחרים) לפיכך מושחין בו את המלכים".

ב. וְכִכָּה עֲשֵׂהוּ מִשֶּׁה רַבְּנוּ בַּמִּדְבָּר⁴: לָקַח מִן הַמֹּר⁵
וְהַקִּנְמָן וְהַקֶּדֶה, מִכָּל אֶחָד מִשְׁלֹשֶׁת חֲמֵשׁ מֵאוֹת
שָׁקֶל בַּשָּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, וּמִקֻּנָּה הַבָּשָׂם חֲמִשִּׁים וּמֵאוֹתִים.
וְהָיוּ שְׁנֹאמַר בְּתוֹרָה: וְקִנְמָן בָּשָׂם מִחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים
וּמֵאוֹתִים - שִׁשּׁוּקָלִים אוֹתוֹ בִּשְׁתֵּי פַעַמִּים⁶, חֲמִשִּׁים
וּמֵאוֹתִים בְּכָל פַּעַם. וְשִׁחַק כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְבִדּוֹ⁷,
וְעֵרֵב הַכֹּל⁸, וְשָׂרָה אוֹתָם בָּמִים⁹ זָפִין וּמֵתוּקִין¹⁰ עַד
שִׁיִּצֵּא כָּל כַּחֵן בָּמִים, וְנָתַן עַל הַפִּים שֶׁמֶן זֵית הַיֵּין,
וְהָיוּ שְׁנֵים עָשָׂר לֵג, כָּל לֵג אַרְבַּע רִבְעִיּוֹת¹¹, וּבִשָּׁל
הַכֹּל עַל הָאֵשׁ עַד שֶׁאֲבָדוּ הַפִּים וְנִשְׁאָר הַשֶּׁמֶן,
וְהִנִּיחוּ בְּכָלִי לְדוֹרוֹת.

4) כמפורש בשמות שם, כג"כ. (5) הוא "מר דרור"
שבפסוק שם. וראה להלן הלכה ג מה הוא מור, ומה הוא
קנמון וקידה, וקנה בושם. (6) כריתות ה. ושם אמרו
שצריך שתי הכרעות, ורבינו לא הזכיר זאת, ובפירוש
המשניות נראה שאין צריך להכריע (הר המוריה).
(7) נראה שלמד כן ממה שנאמר (שמות שם, לד) "בד בבד",
ונראה שגרס בגמרא שם "שלא יניח משקל במשקל
וישחוק" (הר המוריה) [ואף-על-פי שזה נאמר בקטורת –
הרי למדו שמן המשחה מקטורת בגזירה-שוה "ובמתכונתו
– במתכונתה" (שם), והוא-הדין לענין זה]. (8) אף זה
נלמד מקטורת שנאמר בה (שם, לה) "ממולה", ותירגם
אונקלוס "מערב". (9) ברייתא בהוריות יא: כדברי רבי
יוסי. (10) לא נודע מקור דברים אלו. (11) (ראה בפ"א
מהלכות עירובין הלכה יג).

ג. הַמֹּר הוּא הַדָּם הַצָּרוּר בְּחִיָּה שֶׁבִּהְיוּ¹² הַיָּדוּעַ
לְכָל, שֶׁמֶתְבַּשְּׂמִין בָּהּ בְּנֵי אָדָם בְּכָל מָקוֹם. וְהַקִּנְמָן
הוּא הָעֵץ שֶׁבָּא מֵאֵי הַדֹּר, שֶׁרִיחוֹ טוֹב וּמֵתַגְמְרִים¹³

שתפוג צינתן (עבודת יוה"כ פ"ב). ומכאן ראייה שגם
כשאפשר להטיל מים חמים למקוה מבלי לעבור על איסור
שבות, בכל זאת הרשות בידו לעבור על איסור שבות
ולטלטל עשישיות מלובנות שהם מוקצה.

והשני: מכהן שהיה מתנמנם, שמוותר להעירו באצבע
צרידה על ידי השמעת קול, הגם שבוודאי אפשר להעירו
באופן אחר, כגון טלטולו וכד'.

ויש לומר: מה שהתירו שבות במקדש, הוא רק בעבודות
המקדש אבל לא בעניין שכל כולו כבוד המקדש, ומכיון
שכל פרק ח' בהלכות אלו עוסק בכבוד המקדש, כמו
שמתחיל בהלכה א' מפרק זה "שאין שמירתו אלא כבוד
לו", הרי שגם עניין בדיקת המקדש לאור הנרות שבכל
בוקר, היא עניין של כבוד המקדש, ולכן לא התירו בו
שבות במקום שאפשר בעניין אחר.

(על-פי לקוטי שיחות חכ"א עמוד 238)

~ נקודות משיחות קודש ~

"בסדר הזה עושין בכל לילה חוץ מלילי שבת כו".

וצריך להבין, מדוע סידר הרמב"ם דין זה בהלכה בפני
עצמה, ולא סידרה עם הלכה י"א, שהרי לכאורה הלכה י"ב
היא פרט בהלכה י"א שלפני זה.

ויש לומר, לאור האמור לעיל שבהלכה זו יש חידוש נוסף
וגדר חדש בשמירת המקדש, כי בלילי שבת קיימו את
הפעולות הקשורות בכבוד המקדש בעילוי גדול יותר,
ומבלי לעבור על איסור שבות.

(על-פי לקוטי שיחות חכ"א עמוד 243)

44) שאף בשבת עושים כן, ש"זה סדר תמיד לעבודת בית
אלקינו בין בחול ובין בשבת". (45) אף על פי שאין שבות
במקדש, וטלטול נר בשבת אינו אלא משום שבות - כיוון
שאפשר בנרות הדלוקים מערב שבת, לא התירו שבות
במקדש.

סְלִיקוּ לְהוֹ הֵלְכוֹת בֵּית-הַבְּחִירָה הֵלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן אַרְבַּע עֲשָׂרָה מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה,
וְשִׁמְנָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֵהוּ פְּרָטָן: (א) לַעֲשׂוֹת
שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. (ב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת כְּמוֹהוּ. (ג) שְׁלֹא
לְסוּף מִמֶּנּוּ. (ד) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת כְּמִתְכַּנֵּת הַקְּטֹרֶת. (ה)
שְׁלֹא לְהַקְטִיר עַל מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב חוּץ מִן הַקְּטֹרֶת. (ו)
לְשֹׂאת הָאֶרֶן עַל הַכֶּתֶף. (ז) שְׁלֹא יְסוּרוּ הַבָּדִים
מִמֶּנּוּ. (ח) שִׁיעֲבֹד הַלְוִי בַּמִּקְדָּשׁ. (ט) שְׁלֹא יַעֲשֶׂה
אֶחָד בְּמִלְאכַת חֶבְרוֹ בַּמִּקְדָּשׁ. (י) לְקַדֵּשׁ הַכֶּהֱן

23 וּמִשּׁוֹחַ מִלֶּחֶמָה²⁷ וּמִלְכֵי בֵּית דֹּד בְּלִבָּד²⁸. אָפְלוּ כֹהֵן
24 בֶּן כֹּהֵן²⁹ מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ, שְׁנֹאֲמַר: וְהִכְהֵן³⁰ הַמְּשִׁיחַ
25 תַּחֲתֵיו מִבְּנֵי וְגוֹמֵר.

(25) אבל בזמן מרע"ה משחו ממנו גם את בגדי הכהונה ואת המשכן וכל כליו כמבואר בתורה. (26) שם ה': (27) הוריות יב. (28) ומלכי ישראל אינם נמשחים אלא בשמן אפרסמון. (29) כריתות שם. והיינו כהן גדול בן כהן גדול. (30) שאף-על-פי שאין מושחין מלך בן מלך, משום שנאמר הוא ובניו בקרב ישראל (להלן הלכה יא), והרי גם כהן גדול, בנו יורשו (להלן פ"ד הלכה כ) - גילתה התורה שכהן גדול בן כהן גדול צריך משיחה.

26 ח. בְּבֵית שְׁנֵי, שֶׁלֹא הָיָה שָׁם שְׁמֵן הַמְּשִׁיחָה³¹, הָיָה
27 כֹּהֵן גָּדוֹל מִתְרַבֵּה בְּלִבִּישַׁת בְּגָדִים³² בְּלִבָּד, שֶׁהָיָה
28 לֹבֵשׁ בְּגָדֵי כֹהֵן גָּדוֹל³³.

(31) ראה למעלה פ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה א. (32) מגילה ט: (33) "שנאמר אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבוש את הבגדים, כשם שמתרבה בשמן המשחה, כך מתרבה בבגדים" (להלן פ"ד הלכה יב), "כיצד מרבין אותו בבגדים, לובש שמונה בגדים ופושטן, וחוזר ולובשן למחר שבעת ימים יום אחר יום" (שם הלכה יג).

29 ט. בִּיצֵד מוֹשְׁחִין אֶת הַכֹּהֵן? ³⁴ צָק אֶת הַשְּׁמֵן עַל
30 רֹאשׁוֹ וְסָף מִמֶּנּוּ עַל גִּבֵּי צִינּוֹ³⁵ כִּמּוֹן כִּי יוֹנִית, כֹּהֵן
31 כ; שְׁנֹאֲמַר: וַיִּצַק מִשְׁמֵן הַמְּשִׁיחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן
32 וַיִּמָּשַׁח אוֹתוֹ³⁶ לְקִדְשׁוֹ. וּמִלְכֵי בֵּית דֹּד מוֹשְׁחִין אוֹתָן
33 כִּמּוֹן גִּזֵּר עַל רֹאשׁוֹ³⁷. וְלֹא יִמָּשַׁח בְּמִקְוֹמוֹת אַחֲרוֹת,
34 וְלֹא יִרְבֶּה בְּשִׁמּוֹן³⁸.

(34) כברייא ר' אשונה בכריתות שם, שיציקה קודמת למשיחה. (35) בגמרא שם משמע שסיכה זו אינה מאותו שמן שעל ראשו, אלא נתינה חדשה מן הפך. וכן יש לפרש בדברי רבינו. ו"ממנו" שכתב, אין כוונתו לשמן שבראש אלא לשמן שבפך. (36) כלומר, יציקה בתחילה ומשיחה אחריה (גמרא שם). (37) כריתות שם. (38) שכל סוך במקום שאינו צריך או מרבה בשמן ללא צורך, הרי הוא דומה לשאר אדם סוך בו כמבואר להלן הלכה י (כסף-משנה).

35 י. הַנּוֹתֵן³⁹ מִשְׁמֵן הַמְּשִׁיחָה עַל גִּבֵּי מֶלֶךְ אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל
36 שֶׁכָּבֵר נִמְשָׁחוּ - פֶּטוּר; שְׁנֹאֲמַר: וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל
37 זֶר, וְאֵין אֵלּוּ זֵרִים אֲצִלּוֹ. אֲבָל הַסֶּף⁴⁰ מִמֶּנּוּ אָפְלוּ
38 לְמֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל - חֵיב; שְׁנֹאֲמַר: עַל בֶּשֶׂר אָדָם לֹא
39 יִסָּף - כָּל אָדָם בְּמִשְׁמָע. וְכֵהֵן גָּדוֹל⁴¹ שֶׁנִּטַּל שְׁמֵן
40 הַמְּשִׁיחָה מִרֹאשׁוֹ וְסָף בְּמַעֲיו - חֵיב כֶּרֶת. וְהוּא
41 שֶׁיִּסּוֹף מִמֶּנּוּ בְּכִזָּת⁴².

(39) שם ו: כרבי יהודה. אבל שם נאמר כן על סך, וראה להלן בדברי רבינו שבסיכה חייבים גם על מלך וכהן גדול. (40) נלמד ממה שנאמר להלן, שכהן גדול שנטל שמן

1 בּוֹ בְּנֵי אָדָם. וְהִקְדָּה הִיא הַקֶּשֶׁט¹⁴. וְקִנָּה בְּשָׂם הֵם
2 הַקִּנָּים הַדִּקְקִים כִּתְבֵּן הָאֲדָמִים הַבָּאִים מֵאִי הָדו
3 וְיִרְחֹן טוֹב, וְהֵם מִמִּינֵי הַבְּשָׂמִים שְׁנוֹתָנִין אוֹתָם
4 הָרוֹפְאִים בְּצָרֵי¹⁵.

(12) כן פירש הגאון (ר' אברהם בן-עזרא בשמות שם בשמו) והוא המוסק שבברכות מג. והראב"ד השיג עליו, וכתב: "אין דעתי מקבלת שיכנסו במעשה הקדש דם שום חיה בעולם, כל-שכן דם חיה טמאה", והרמב"ן עה"ת (שמות שם כד) כתב "זו אינה קושיא, כי הלחות ההוא הנאסף בה מרוב הדם ויזוב ממנה בחייה, אין בו לא טומאה ולא מיאוס". (13) ומתבשמים. (14) צריך עיון: הרי אונקלוס תרגם קדח "קציעתא", ורבינו מנה להלן פ"ב הלכה ג קציעה לחדר וקושט לחדר (כסף-משנה). ואולי קציעה אינה קציעתא (הר המוריה, עיין שם). (15) במיני רפואה, ראה ירמיה ח, כב.

5 ד. הַעוֹשֶׂה שְׁמֵן הַמְּשִׁיחָה בְּמַעֲשֵׂה הַזֶּה וְכַמְשָׁקָל
6 הַזֶּה וְלֹא הוֹסִיף וְלֹא גָרַע¹⁶: בְּמִזִּיד - חֵיב כֶּרֶת,
7 בְּשׁוּגָג - מִבֵּיא חֲטָאת¹⁷ קְבוּעָה; שְׁנֹאֲמַר: אֲשֶׁר
8 יִקַּח כְּמֹהוּ וְנִכְרַת מִעַמּוֹ¹⁸. וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה¹⁹ אוֹתוֹ
9 לְהַמְשִׁיחַ בוֹ; אֲבָל אִם עָשָׂה לְהַתְלַמֵּד אוֹ לְתַנּוֹ
10 לְאַחֲרִים - פֶּטוּר.

(16) בכריתות שם: "אמר רבא, שמן שפטמו לחציין פטור", אבל "הוסיף" לא ידענו משם, ואולי למדה רבינו מן הסברא, שכשם שלמדו שם מן הפסוק "ובמתכונתו לא תעשו כמותו" לפטור העושה לחצאין, כן יש ללמוד משם לפטור העושה בהוספה יתר על מתכונתו. (17) כריתות ב. (18) נוסף ע"פ דפוסים חדשים. (19) שם.

11 ה. הַסֶּף מִשְׁמֵן הַמְּשִׁיחָה בְּכִזָּת²⁰: בְּמִזִּיד - חֵיב כֶּרֶת,
12 וּבְשׁוּגָג - מִבֵּיא חֲטָאת קְבוּעָה; שְׁנֹאֲמַר: וְאֲשֶׁר יִתֵּן
13 מִמֶּנּוּ עַל זֶר וְנִכְרַת מִעַמּוֹ. וְאֵין חֲכִיבִין²¹ אֲלָא עַל
14 סִיכַת שְׁמֵן הַמְּשִׁיחָה שֶׁעָשָׂה מִשָּׂה; שְׁנֹאֲמַר: מִמֶּנּוּ -
15 מִזָּה שְׁנֹאֲמַר בוֹ: שְׁמֵן מִשְׁחַת קִדְשׁ יְהִיָּה זֶה לִּי.
16 וּמַעוֹלָם לֹא נַעֲשֶׂה שְׁמֵן אַחֵר חוּץ מִמֶּה שֶׁעָשָׂה
17 מִשָּׂה.

(20) כדעת רבי יהודה שם ו: וראה להלן הלכה י. (21) שם ה.

18 ו. אֶחָד הַסֶּף אֶת עֲצָמוֹ וְאֶחָד הַסֶּף אֶת אַחֲרִים;
19 שְׁנֹאֲמַר: וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זֶר. הַסֶּף כָּלִים²²
20 וְהִכְהֵמָה וְעוֹבְדֵי פוֹכְכִים שֶׁהֵם כְּמוֹתָה²³ אוֹ שֶׁסֶף
21 מֵתִים²⁴ בוֹ - פֶּטוּר; שְׁנֹאֲמַר: עַל בֶּשֶׂר אָדָם לֹא יִסָּף.

(22) שם ו: (23) כבהמה, שנאמר "שבו לכם פה עם החמור", ודרשו חכמים (קידושין סח.) "עם הדומה לחמור". (24) שאינם נקראים עוד "אדם" אלא "מתים" (כריתות שם).

22 ז. אֵין מוֹשְׁחִין מִמֶּנּוּ לְדוֹרוֹת²⁵ אֲלָא כֹהֲנִים גָּדוֹלִים²⁶

(52) למעלה פ"א מהלכות בית הבחירה הלכות יח"ט.
(53) אף-על-פי שכבר כתב רבינו למעלה בהלכה הקודמת, שהכלים מתקדשים במלאכתם – חזר רבינו וכתבו כאן, להשיענו שגם המזוקות שהם כלי לח ונמשחו מבפנים ומבחוץ (להלן הלכה יט), כדי לקדשם מבפנים ומבחוץ – מתקדשים בעבודתם מבפנים ומבחוץ, אף-על-פי שעבודתם אינה אלא מבפנים (יריעות שלמה). (54) ראה להלן הלכה יד. (55) כן מפורש להלן פ"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה כא: "נטמא כשיצא פותחו עד שיטהר ומכניסו בפנים וחזר ומרדדו עד שיסתם הפתח ויחזור כתבנית הכלים" (והוא מזבחים צד: צה). הרי שקדושתו אינה מסתלקת (אור שמח).

יד. כלי הקדש שניקבו או שנסדקו – אין סותמין אותן, אלא מתיכין אותן ועושים אותן חדשים.⁵⁶

(56) [זבוחים פח. בברייתא: "כלי קודש שניקבו אין מתיכין אותן, ואין מתיכין לתוכן אבר (=עופרת). נפגמו, אין מתקנין אותן". ונראה שלפני רבינו היתה שם הנוסחא: "כלי קודש שניקבו מתיכין אותן", והיינו להתיכם מחדש].

טו. סבין שנשמט מן הנצב⁵⁷ או שנפגם – אין מחזירין אותו ואין משיחין אותו; אלא גוזזין אותו בצד ההיכל⁵⁸ בין הקדש והאולם לדרום, ועושים אחרים. שאין עניות במקום עצירות⁵⁹.

(57) זבחים שם. (58) כן מפורש במדות פ"ד משנה ז: "בית החליפות (ליד ההיכל) ששם גוזזים את הסכנים" (אור שמח). (59) זבחים שם: וראה להלן פ"ח הלכות ד"ה.

טז. שתי מדות של יבש⁶⁰ היו במקדש: עשורן וחצי עשורן. העשורן – למנחות⁶¹, וחצי העשורן – לחלק בו מנחת פהן גדול שבכל יום.⁶²

(60) מנחות פז. במשנה. (61) כל המנחות הקריבות לגבי המזבח, אין כל אחת מהן פחותה מעשרון" (פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה). (62) היא הנקראת מנחת חביתין (שם הלכה ד). "וכיצד עשיית חביתין כהן גדול, מביא עשרון שלם ומקדישו וחוצהו בחצי עשרון שבמקדש" (שם פ"ג הלכה ב).

יז. ושבע מדות⁶³ של לח היו שם: היין⁶⁴, וחצי ההין, ושלישית ההין, ורביעית⁶⁵ ההין; ולג, וחצי לג, ורביעית. ולמה היו חצי ההין ושלישית ההין ורביעית ההין? למדידת הנסכים של זבחים⁶⁶. ולג – למדידת שמן המנחות⁶⁷. וחצי לג – למדידת שמן לכל גר מגזרות המגזרה⁶⁸. ורביעית – לחלק בה השמן לחביתין⁶⁹.

(63) שם: במשנה. (64) "הוא שנים עשר לוג" (שם פ"ב הלכה ז). (65) "מחזקת מן המים או מן היין משקל י"ז דינרין וחצי דינר בקירוב" (פ"א מהלכות עירובין הלכה יב). (66) כמו שנאמר (במדבר כח, יד) "ונסכייהם חצי ההין יהיה לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין".

המשחה מראשו וסך במעיו – חייב כרת, ראה בכסף-משנה. (41) כריתות שם. (42) אף-על-פי שבגמרא שם נראה שבסיכה חייבים על כל שהוא, ורק בנתינה צריך כזית – סובר רבינו שכיון שבכרייתא שם נאמר מפורש "כמה יסוך ויהא חייב – רבי יהודה אומר כזית", ולא אמרו "כמה יתן", על-כרחנו שלמדו סיכה מנתינה: מה נתינה בכזית, אף סיכה בכזית, ועיין ראב"ד וכסף-משנה.

יא. אין מושחין את המלך אלא על גבי המעין⁴³. ואין מושחין מלך בן מלך, שהמלכות ירשה למלך לעולם; שנאמר: הוא ובניו בקרב ישראל. ואם היתה שם מחלקת – מושחין אותו, כדי לסלק המחלקת ולהודיע לכל שזהו מלך⁴⁴ לבדו. כמו שמשחו שלמה מפני מחלקת אדוניהו⁴⁵, ויואש מפני עתליה⁴⁶, ויהואחז מפני יהויקים אחיו⁴⁷. וזה שמשחו אלישע ליהוא⁴⁸ – לא בשמן המשחה משחו, אלא בשמן אפרסמון⁴⁹. ודבר זה מסרת ביד החקמים.

(43) שם ה: בברייתא: כדי שתימשך מלכותו. ולמדו כן ממה שנאמר (מ"א א, לג-לד) "והורדתם אותו אל גיחון ומשחו אותו שם". (44) שם. ולמדו כן ממה שנאמר "הוא ובניו בקרב ישראל" – "בזמן שלום בישראל", כלומר, רק אז עוברת המלכות בירושה בלי משיחה. (45) מלכים שם, לט. (46) מלכים-ב יא, יב. ולא היתה משיחה זו בשמן המשחה, שהרי יאשיהו אביו גזזו, אלא בשמן אפרסמון (כריתות שם). (47) שם כג, ל. (48) שם ט, א. ואין זה שייך לכאן, שהרי הוא לא היה בן מלך, אלא להלכה ז, שאין מושחין אלא למלכי בית דוד, ועל זה כתב וזה שמשחו וכו' וכן הוא בגמרא שם. (49) ואף-על-פי שגם אצל יהואחז לא היה שמן המשחה אלא שמן אפרסמון (ראה למעלה) – שם אילו היה שמן המשחה היו מושחים אותו בו, ואילו בזמנו של יהוא היה עוד שמן המשחה, ואף-על-פי-כן לא משחוהו בו אלא בשמן אפרסמון, מפני שלא היה ממלכי בית דוד.

יב. כל כלי המקדש⁵⁰ שעשה משה במקדש לא נתקדשו אלא במשיחתן בשמן המשחה, שנאמר: וימשחם ויקדש אתם. ודבר זה אינו נוהג לדורות⁵¹, אלא הכלים כלין כיון שנשתמשו בהן במקדש במלאכתן נתקדשו; שנאמר: אשר ישרתו כם בקדש – בשרות הם מתקדשין.

(50) שבועות טו. בברייתא. (51) שנאמר "וימשחם ויקדש אותם" – אותם במשיחה, ולא לדורות במשיחה אלא בעבודה (שם).

יג. הפפות והקצרות שמקבלין בהם המנחות, וכן המזוקות שמקבלין בהן הדם, ושאר כלי השרת – כלין של כסף ושל זהב היו; ומתיר לעשותן משאר מיני מתכות, כמו שבארנו⁵². וכלן מתקדשין במלאכתן⁵³. ואם נשברו – מתיף אותם⁵⁴ ועושה אותן כלי אחר, ואין קדשתן מסתלקת מהן לעולם⁵⁵.

19 בְּלֹא מִשְׁקָל מֶלֶח¹² סְדֻמִּית¹³ וְכִפַּת הִירְדֵּן¹⁴ וְעֶשֶׂב
20 אֶחָד שְׁמַעְלָה עֶשֶׂן¹⁵. וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִים אוֹתוֹ אֶלָּא
21 אֲנָשִׁים יְדוּעִים¹⁶, וְהוּא הָיָה הֹלֵכָה בִּידֵם אִישׁ מִפִּי
22 אִישׁ.

(10 שם. (11 ראה להלן ה"ג. (12 אף-על-פי שיש אומרים שקטורת אינה צריכה מלח (מנחות כ. ועי' לחם-משנה בפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א) – זה אינו אלא בשעת ההקטרה, אבל בשעת העשיה הכל מודים שצריכה מלח (ראה משנה-למלך). ויש ללמוד כן ממה שנאמר (שמות ל, לה) "ממולח טהור קודש" – שיהא ממולח (רמב"ן שם, וראה להלן ה"ה שלמדו ממילה זו גם שצריך לערב). ולדעת ה'תוספות' (כריתות ו. ד"ה מלח) הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן. אבל לא נראה כן מדברי רבינו, ראה משנה-למלך. (13 מן הפסוק "ממולח טהור קודש" שלמעלה, אין ללמוד שצריך דוקא מלח סדומית, ובוודאי זהו מהלכה למשה מסיני, וראה להלן. ובדין מליחת הקרבנות הצריכו מלח סדומית לכתחילה, ולמדו כן (מנחות כא.) מן הפסוק "ולא תשבית מלח" – "הבא מלח שאינה שובתת", ועי' 'משנה למלך' בפ"ה מהל' איסורי מזבח, שם. ומה שאמרו (כריתות ו. ולהלן ה"ג) "מלח סדומית רובע הקב", אין זה אלא במדה, אבל במשקל לא היה מכוון (כסף-משנה). (14 ב'שיטה מקובצת' (כריתות שם) פירש שהוא עשב הגדל על שפת הירדן, וכפת הוא מלשון "כיף" (= חוץ, שפה), ולא ידענו מהיכן הוציאו חכמים כי צריך כפת הירדן לקטורת. ולדעת ה'תוספות' (כריתות שם) אף כפת הירדן באה כדי לשרות בה את הצפורן. אבל מדברי רבינו אין נראה כן, ראה משנה-למלך. ואולי למדו כן מהלכה למשה מסיני. (15 לענין קטורת של יום הכיפורים, למדו חכמים (יומא נג.) שהיא צריכה מעלה עשן, משום שנאמר שם "כי בענן אראה על הכפורת". ומן הפסוק השני הנאמר שם "וכסה ענן הקטורת", למדו שם גם לשאר ימות השנה, ועי' משנה-למלך. (16 יומא לח, א.

23 ג. וְהָיוּ מִשְׁקָל אֶחָד עֶשְׂרֵי סֻמָּיִת: נֹטֶף וְשִׁחֲלַת
24 וְחִלְבָּנָה וְלִבְנָה - מִכָּל אֶחָד מִשְׁקָל שְׁבַעִים מָנָה.
25 וְהַמָּנָה מֵאָה דִּינָרִין. וְיִמְרֵי וְקִצְיָה וְשִׁבְלַת נָרָד
26 וְכִרְכֹּם - מִכָּל אֶחָד שִׁשָּׁה עֶשְׂרֵי מָנָה. קֶשֶׁט - שְׁנַיִם
27 עֶשְׂרֵי מָנָה. קִנְמוֹן - תְּשַׁע מָנִים. קְלוּפָה - שְׁלֹשָׁה
28 מָנִים. מִשְׁקָל הַכֹּל: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשָּׁה וְשִׁמּוֹנָה
29 מָנָה¹⁷. שְׁחֻקִּין הַכֹּל הִדְקָה. מוֹסִיפִין לָהּ רִבְעֵי הֶקֶב
30 מֶלֶח סְדֻמִּית, וְכִפַּת הִירְדֵּן וּמַעְלָה עֶשֶׂן כָּל שְׁהוּא.
31 וּמִקְטִיר מִמֶּנָּה בְּכָל יוֹם עַל מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב¹⁸ מָנָה.
32 שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשָּׁה וְחִמְשָׁה מָנָה - כְּנֹגֵד יְמוֹת
33 הַחֲמִשָּׁה¹⁹; וְהַשְּׁלִשָּׁה מָנִים הַנִּשְׁאָרִים שׁוֹחֲקִים אוֹתָם
34 עֶרֶב יוֹם הַכְּפֻרִים דִּקָּה מִן הַדִּקָּה²⁰, עַד שְׁמוֹצָיָא
35 מִמֶּנָּה מְלֵא חֲפָנָיו לְהִקְטִיר בְּיוֹם הַכְּפֻרִים; וְהַשְּׁאָר
36 הוּא מוֹתֵר הַקְטָרֶת שְׁאֵמָרְנוּ בְּשִׁקְלִים²¹.

(17 "מנין משקלם לא מצינו במקרא, אלא שהיא הלכה למשה מסיני. ושמעתי דאסמכוה אקרא (שיר השירים ד, יג)

(67 שלכולן לוג שמן (מנחות פח. פט. ופי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז). (68 שם פח: (69 שם. שהרי היו שם שלשה לוגין שמן לשתים עשרה חלות, רביעית לכל חלה (פי"ג שם הלכה ג).

1 יח. וְאִין לָנוּ דְּבַר לְמִדָּה בּוֹ הֵינּוּ, וְלָמָּה הָיָה שָׁם⁷⁰?
2 הוֹאִיל וְהָיָה בְּמִקְדָּשׁ מִיָּמֵי מֹשֶׁה, שְׁמִדָּה בּוֹ שְׁמִין⁷¹
3 לְשִׁמְן הַמִּשְׁחָה. וּבְחֲצֵי לֵג⁷² שְׁהָיָה בְּמִקְדָּשׁ הָיוּ
4 מוֹדִדִּין מַיִם לְמִי סוּטָה וְשִׁמְן לְתוֹדָה. וּבְרִבְעִית
5 שְׁהָיָה שָׁם הָיוּ מוֹדִדִּין שְׁמִין לְחֵם הַנֶּזֶר וּמַיִם
6 לְטָהֳרַת מִצְרַע. וְלֹא מִפְּנֵי מַעֲשִׂים אֵלּוּ נִתְקַדְּשׁוּ⁷³,
7 אֶלָּא מִפְּנֵי הַמְּלֹאכֹת שֶׁל מִקְדָּשׁ שְׁאֵמָרְנוּ.

(70 כיון שאין לנו דבר למדוד בו. (71 למעלה הלכה ב, וכן מפורש במנחות פז: פח. (72 משנה שם פח. (73 שם.

8 יט. כָּל הַמִּדּוֹת⁷⁴ הָאֵלּוּ קֹדֶשׁ וּמִכְלֵי הַשָּׁרֵת, אֶלָּא
9 שְׁמִדּוֹת הֵלֶךְ נִמְשְׁחוּ מִכְּפָנִים וּמִבְּחוּץ, וּכְלֵי הַיָּבֵשׁ
10 לֹא נִמְשְׁחוּ אֶלָּא בְּפָנִים. לְפִיכָּה, בְּרוּצֵי⁷⁵ מִדּוֹת הֵלֶךְ
11 - קֹדֶשׁ⁷⁶, וּבְרוּצֵי מִדּוֹת הַיָּבֵשׁ - חֵל⁷⁷.

(74 שם צ. במשנה. (75 מה שנופל מן הכלי אחר שנתמלא (רש"י שם). (76 "ובירוצי היין והשמן קודש, לפי שהוא יורד על גב הכלי, וכלי הלח נמשחו מבפנים ומבחוץ, ולמה יתקדשו הבירוצין אף-על-פי שאין כוונת המודד אלא למה שבכלי בלבד, כדי שלא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול" (שם פ"ב הלכה ט). (77 "בירוצי המדות של סולת חול, שאין גב העשרון קודש" (שם).

פֶּרֶק שֵׁנִי

(1 יבאר בו רבינו כי הקטורת נעשית בכל שנה, וממה עושים אותה.

12 א. הַקְטָרֶת נַעֲשִׂית בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה², וְעִשְׂתָּה³ מִצּוֹת
13 עֶשֶׂה⁴, שְׁנֹאמַר: וְאַתָּה⁵ קַח לָךְ סָמִים וְגוֹמֵר.
14 וְנִתְפָּרְשׁוּ בַתּוֹרָה אַרְבָּעָה מִסְּמִמָּנִיהָ, וְהֵן: נֹטֶף⁶,
15 וְשִׁחֲלַת⁷, וְחִלְבָּנָה⁸, וְלִבְנָה. וְשְׁאָר סִמְמָנֶיהָ הֹלֵכָה
16 לְמִשְׁחָה מְסִינִי⁹.

(2 מפני שצריך להביאה מתרומה חדשה (שקלים פ"ד מ"ה, ופ"ד מהל' שקלים הי"ב). (3 צ"ל: ועשייתה. (4 ב'ספר המצוות' (עשה כח) כתב: "שנצטוו הכהנים ליתן את הקטורת בכל יום, פעמים על מזבח הזהב". וכן כתב שם כלל י (עיי"ש עמוד מ הערה ב) ש"אין מונים אמרו קח לך סמים, אלא מונים הקטרת הקטורת בכל יום". וכן כתב גם בפ"ג מהל' תמידין ש"מצות-עשה להקטיר הקטורת". (5 העתקת הפסוק אינה מדויקת. (6 "הוא עצי הקטף שיוצא מהן הצרי" (להלן ה"ד). (7 "היא הצפורן שנותנין אותה בני האדם במוגמרות" (שם). (8 הוא "כמו דבש שחור וריחו קשה" (שם). (9 כריתות ו, ב.

17 ב. אֶחָד עֶשְׂרֵי סֻמָּיִים¹⁰ נֶאֱמָרוּ לוֹ לְמִשְׁחָה מְסִינִי,
18 וְהֵם שְׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּמִשְׁקָל מְכֻוֵּן¹¹. וּמוֹסִיפִין עִמָּהֶן

14 וּבְשֵׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר: הֲדָק הֵיטֵב³⁷, הֲדָק הֵיטֵב, כָּל
15 זֶמֶן שֶׁשׁוֹחֵק, וּמַעֲרֵב הַכֹּל³⁸.

(29 כריתות שם. כלומר, כיצד כותשין ומתקנין (רש"י שם).
(30 סבון הבא מאותו מקום (רש"י שם). (31 מפני
ששחורה היא שפין אותה (= משפשפין אותה) כדי שתהא
נאה (גמרא רש"י שם). (32 כריתות, שם. (33 יין שבא
מאי קפריסין. ויש מפרשים, יין הבא מקליפת אילן ששמו
צלף הנקראת קפריסין, ראה ברכות לו, א (רש"י שם).
(34 בגמרא שם אמרו שצריך להביא יין קפריסין. ורק אם
אין לו יין קפריסין, מביא חמר חוורין עתיק (= יין ישן),
וצ"ע (ה' המוריה'). (35 שנאמר (שמות ל, לו) "ושחקת
ממנה הדק". (36 שנאמר (שם, לד) "בד בבד יהיה", וראה
למעלה פ"א ה"ב. (37 שהקול יפה לבשמים (כריתות
שם), וב'כלבו' (סי' לח) הטעים בזה שהאותיות הללו
יוצאות מן הגרון ומוציאות הבל. (38 שנאמר (שם, לה)
"ממולח", ותירגם אונקלוס "מערב". וראה למעלה ה"ב
שיש ללמוד מזה גם שישים עליה מלח.

16 ו. וְכָל מַעֲשִׂיהָ בְּקֹדֶשׁ³⁹ בְּתוֹךְ הַעֲזָרָה וּמִשָּׁל
17 הַקֹּדֶשׁ⁴⁰. וְהַמִּפְטָם אֶת הַקְטָרֶת מִן הַחֲלִין אוֹ בְּכָלִי
18 שֶׁל חֲלִין - פְּסוּלָהּ⁴¹.

(39 שנאמר (שם, לב): "קודש היא, קודש תהיה לכם (צ"ל:
"קודש הוא, קודש יהיה לכם") מכאן שכל מעשיה לא יהיו
אלא בקודש" (כריתות ו, ו), היינו משום שנאמר פעמיים
קודש, והרי שנה עליו הכתוב לעכב (כסף-משנה). ואף-על-
פי שפסוק זה לא נאמר בקטורת אלא בשמן המשחה –
למדו קטורת משמן המשחה, ראה למעלה פ"א ה"ב, ועי'
משנה-למלך. (40 כלומר, בכלי שרת. וכמסקנת הגמרא
בשבעות יא, א. וכן הוא ב'ירושלמי' שקלים פ"ד ה"ג. ועי'
ב'תוספות' שם ד"ה מכל מקום, וב'שיטה מקובצת' ערכין
י, ב - אות יב. (41 כדעת רבי יוסי בר חנינא ב'ירושלמי'
שקלים, שם.

19 ז. פְּעָמִים בַּשָּׁנָה הָיוּ מִחֲזִירֵין אוֹתוֹ⁴² לַמִּכְתָּשֶׁת⁴³.
20 בַּיָּמֹת הַחֲמָה הָיוּ מִפְּזִירִים אוֹתָהּ, כְּדִי שֶׁלֹּא תִתְעַפֵּשׂ;
21 וּבַיָּמֹת הַגִּשְׁמִים צוֹבְרִין אוֹתָהּ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִפּוּג
22 רִיחָהּ⁴⁴.

(42 צ"ל: "אותה". (43 כריתות ו, ב. ושוחקין אותה שם
שנית (כסף-משנה). (44 אין זה קשור למה שלמעלה, אלא
דבר בפני עצמו הוא, שחוץ ממה שהיו שוחקים אותה, היו
מפזרים אותה בימות החמה, ובימות הגשמים צוברים אותה
(כסף-משנה).

23 ח. נִתֵּן לְתוֹכָהּ דְּבֶשׁ כָּל שֶׁהוּא - פְּסוּלָהּ⁴⁵. חֶסֶר אֶחָד
24 מִסְּמָמֵינָהּ⁴⁶ - חֵיב מִיתָהּ⁴⁷, שֶׁהָיָה נַעֲשִׂית קְטָרֶת
25 זָרָה⁴⁸. פְּטָמָהּ⁴⁹ מַעֲטָ מַעֲטָ בְּמִתְכַּנְתָּהּ⁵⁰ - כְּשֶׁרָה.
26 אֶפְלוּ פִטָּם⁵¹ פָּרָס בְּשִׁחְרִית וּפָרָס בֵּין הָעֶרְבִים.

(45 כריתות שם, ו'ירושלמי' יומא פ"ד ה"ה. והיינו משום
שנאמר (ויקרא ב, יא) "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו
ממנו אשה לה" (רש"י שם, ובריתא דבר קפרא המובאת

"שלחך פרדס רמונים", שלחך בגימטריא הכי הוי (= שס"ח), ומדרש לא ראינו" (יראים סי' רעט). בתוספות
הרא"ש לכריתות ו, א (הובא ב'שיטה מקובצת' שם) כתב,
וזה לשונו: הכי גמירי לה, ודורשי רשומות אסמכוה אקרא
דשלחך פרדס רמונים, דנדרש במדרש על קטורת הסמים,
וכמנין שלחך היו מפטמין (שס"ח) מנה וארבע סממנין
משקל שבעים שבעים הם ר"פ, וד' משקלם ט"ז, וט"ז הם
ד"ס מנין (הרי: "פרדס"). (ואמנם בפסוק שלאחריו מונה
כמה מסממני הקטורת: "נדר וכרכום קנה וקנמון עם כל עצי
לבונה מור ואהלות". אלא שהחשבון הנ"ל עודנו לקוי
בחסר, שהרי לא ניתן שום רמז על משקלם של קושט,
קנמון וקלופה. ויתכן כי משקלם (העולה ביחד עשרים
וארבעה מנים) רמוז במלה "רמונים" שמנינה, במספר קטן,
עולה עשרים (וארבעה). (18 שמות ל, א"ח. (19 "ולא
היו עושין כנגד ימות הלבנה, לפי שהיה חסר בשנה
מעוברת" (הרא"ש שם). (20 דקה ביותר. (21 כלומר,
בה' שקלים פ"ד ה"ב. וראה בפירושי הרא"ש והרע"ב
לשקלים פ"ד מ"ה, שכתבו שגם אחד-עשר המנים שנשארו
בשנה פשוטה, שאינה אלא שנ"ד ימים, נכנסו למותר
הקטורת.

1 ד. נָטַף הָאָמֹר בְּתוֹרָה הוּא עֲצֵי הַקֹּטֶף שִׁיּוּצָא מֵהֵן
2 הַצָּרִי²². וְהַשְׁחֵלֶת הִיא הַצִּפְרִין²³ שְׁנוֹתֵינָן אוֹתָהּ בְּנִי
3 הָאָדָם בְּמִגְמְרוֹת²⁴. וְהַחֲלִבָּה - כְּמוֹ דְּבֶשׁ שְׁחוֹר,
4 וְרִיחוֹ קָשֶׁה²⁵, וְהוּא שָׁרֵף אֵילָנוֹת בְּעֵרֵי יוֹן. וְזֵהוּ
5 שְׁמוֹת הַסְּמָנִים בְּלִשׁוֹן עֶרֶבִי: עוֹד בַּלְסָאן, וְאַצְפָּאָר
6 טִיב, וּמִינָהּ, וְלִכְאָן, וּמוֹסְקִי, וְקִצִּיעָה, וְסִנְבָּל
7 אֶלְגִּטוֹרִין, וְזַעֲפָרִין, וְקֶשֶׁט, וְעוֹד²⁶, וְקֶשֶׁר סְלִיפָה²⁷.
8 וְעִנְבָּר²⁸.

(22 בכריתות, שם: "תנו רבנן, פיטום הקטורת הצרי וכו'
רבי שמעון אומר, הצרי אינו אלא שרף (הנוטף) מעצי
הקטף". ופירש הרמב"ן (שמות ל, לד) לדעת רבינו כי "רבי
שמעון בא לחלוק ולומר שאין הצרי מסמני הקטורת כי הוא
אינו אלא שרף, ובקטורת אין השרף נכנס בו אלא הקטף
עצמו". (למד כן מלשון נטף שהוא מבנין קל, ומוסב על
האילן, וכן תרגם אונקלוס: "נטף – נטופא", כמו ששינונו
בפאה פ"ז מ"א "כזית הנטופה" (=זית הנוטף שמן) ואילו
הצרי היה נקרא נטף, מבנין נפעל, ועי' כסף-משנה). ופסק
רבינו כרבי שמעון, ולפיכך כתב שהוא העץ. (23 כן תרגם
אונקלוס "שחלת – טופרא", היינו צפורן. (24 בבשמים.
(25 כריתות ו, ב. במימרא של רבי חנא בר בזנא בשם רבי
שמעון חסידא. (26 (בפירוש המשניות, כתב רבינו: "עוד
הירדי", וצ"ל: "עוד הינדי" = עץ הודו, והוא קינמון. וכן
הוא למעלה פ"א ה"ג). (27 היא קלופה (פירוש המשניות,
שם). (28 היא כיפת הירדן (שם).

9 ה. בִּיצֵד מִפְטָמִין²⁹ אֶת הַקְטָרֶת? מִבִּיא תִשְׁעָה קִבֵּין
10 בּוֹרִית כְּרִשְׁינָה³⁰ וְשָׁף בָּהָ אֶת הַצִּפְרִין³¹, וְאַחֲרֵי כֵן
11 שׁוֹרָה אֶת הַצִּפְרִין בְּאֶחָד וְעֶשְׂרִים קִבֵּין³² שֶׁל יֵין
12 קְפָרִיסִין³³ אוֹ יֵין לֶבֶן יִשָּׁן חֲזָק בְּיוֹתֵר³⁴, וְאַחֲרֵי כֵן
13 שׁוֹחֵק³⁵ כָּל אֶחָד מִן הַסְּמָנִים בְּפָנָי עֲצוּמִים³⁶ הֲדָק,

(58 שם ה, א, ו, א. 59) שנאמר "לא תעשו לכם" – "לכם (=להנאתכם) הוא דאסור, אבל למוסרו לציבור (או ללמוד בו) פטור" (שם ה.). (60) שחייב קרבן מעילה. והיינו בשעה שעולה תמרתה, אבל לאחר שתעלה תמרתה, אין מועלין בה (פ"ה מהל' מעילה הט"ז).

יא. מִזְבַּח הַזֶּהָב שֶׁבַּהִיכָל⁶¹ - עָלָיו מִקְטִירִין הַקְטָרֶת בְּכָל יוֹם, וְאֵין מִקְרִיבִין עָלָיו דָּבָר אַחֵר. וְאִם הַקְטִיר עָלָיו קְטֹרֶת אַחֲרֵת שְׂאִינָהּ כְּזוֹ⁶², או שֶׁהַקְטִיר עָלָיו קְטֹרֶת כְּזוֹ שֶׁהַתְנַדֵּב אוֹתָהּ יִחִיד אוֹ רַבִּים⁶³, או הַקְרִיב עָלָיו קֶרֶבֶן, או הִסִּיף נֶסֶךְ - לוֹקָה; שְׁנֶאֱמַר: לֹא תַעֲלֶה עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעוֹלָה וּמִנְחָה וְגוֹמֵר.

(61) מפורש בתורה כמו שכתב רבינו בסוף הלכה זו. (62) כגון חיסר אחד מסממניה (למעלה ה"ה). (63) מנחות ג, א. נ, ב. והיינו כשלא מסרה לצבור (כסף-משנה ו'תוספות' שם ד"ה יכול). ויתכן גם כי מאחר שהביאה נדבה ולא חובה, היא קטורת זרה ('אבן האזל').

יב. בָּעֵת שֶׁמּוֹלִיכִין⁶⁴ אֶת הָאֲרוֹן⁶⁵ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - אֵין מּוֹלִיכִין אוֹתוֹ לֹא עַל הַבִּהְמָה וְלֹא עַל הָעֶגְלוֹת, אֶלָּא מִצֹּה לְנִטְלוֹ עַל הַפֶּתַח. וּלְפִי שֶׁשָּׂכַח דְּוָד⁶⁶ וַיִּשְׂאוּ עַל הָעֶגְלָה, נִפְרָץ פֶּרֶץ בַּעֲזָא. אֶלָּא מִצֹּה לְנִשְׂאוֹ עַל הַפֶּתַח, שְׁנֶאֱמַר: פִּי עֲבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּפֶּתַח יִשְׂאוּ.

(64) הכהנים ('ספר המצוות' עשה לד.). (65) (אף-על-פי שמן הפסוק שהביא בסוף הלכה זו, יש ללמוד גם לשולחן ולמנורה ולמזבח הזהב, שהרי כולם משא בני קהת (במדבר ד), ועליהם הוא אומר (שם ז, ט) "ולבני קהת לא נתן (= עגלות) כי עבודת הקודש עליהם, בכתף ישאו", וכן פירש רש"י בסוטה לה, א - ד"ה לא נתן, כי "עבודת הקודש" הנ"ל כוללת כל הכלים האלה - דעת רבינו כי אין להוכיח כי מצוה זו של נשיאה בכתף היא גם לדורות אלא בארון, שמפורש בו בדברי הימים (א טו, טו) "וישאו בני הלויים את ארון האלקים כאשר צוה משה כדבר ה' בכתפם במוטות עליהם". אבל בכל יתר הכלים הנ"ל, שאין לנו הוכחה מפורשת לדורות, אין מצותם אלא לשעה. וראה ב'ספר המצוות לעם', עמוד עא והערה נוספת קנג, ועי' ב'מנחת חינוך' מצוה שעט). (66) סוטה, שם.

יג. כְּשֶׁנִּשְׂאוּ אִתּוֹ עַל הַפֶּתַח - נוֹשְׂאִין פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים⁶⁷, וְאֶחָדֵיהֶם לַחוּץ וּפְנֵיהֶם לְפָנִים. וְנִזְהָרִים⁶⁸ שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ הַבָּדִים מִן הַטְּבָעוֹת. שֶׁהַמְסִיר אֶחָד מִן הַבָּדִים⁶⁹ מִן הַטְּבָעוֹת - לוֹקָה; שְׁנֶאֱמַר: בְּטָבַעַת הָאֶרֶץ יִהְיוּ הַבָּדִים, לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ.

(67) כדי שלא ליתן אחור לארון (במדבר רבה פ"ה). וכן נראה בעבודה זרה כד, ב ('מאירי'). (68) יומא עב, א. (69) בגמרא שם: "והמסיר בדי ארון". ודעת רבינו כי אין הכוונה לשני הבדים דווקא אלא אפילו לאחד מהם. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה צו.

בסידורי התפלה, וראה בכסף-משנה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"א). (46) כלומר, אחד מאחד-עשר הסממנים המנויים למעלה. אבל אלה שבאו לתקן את הקטורת אינם בכלל זה ('בית יוסף' או"ח סי' קלג, וראה במשנה-למלך כאן ה"ג). (47) כריתות, שם. (48) גם להלן פ"ה מהל' עבודת יום הכיפורים, כתב רבינו: "הקטיר קטורת של קודש הקדשים כזית בהיכל, חייב מיתה". ונראה שלמדו כן מקטורת חסירה ביום הכיפורים, כמו שלמדו ביומא נג, א - לענין מעלה עשן ('חזון איש' להלן בהלכות יום הכיפורים). (אבל יש להבין: למה לא הביא רבינו כאן גם אם חיסר בה מעלה עשן, כמו שכתב בהל' יום הכיפורים שם הכ"ה, ועוד למה כתב להלן בסמוך ה"א שהמקטיר קטורת זרה במזבח הזהב שבהיכל - לוֹקָה, ולא כתב שחייב מיתה, וראה בשו"ת "בית זבול" לחותני הגרי"מ חרל"פ ח"א סי' כה. וב'בית יוסף' שם כתב: "מיחייב מיתה משום מקטיר קטורת זרה, כדאשכחן בבני אהרן (ויקרא י, א-ב) שנתחייבו מיתה מפני שהקטירו קטורת באש זרה"). (49) כריתות ה, א. ו, ב. (50) לפי חשבון משקלה הכללי, עשה מעט ממנה. (51) חצי מנה (שם).

ט. הַעוֹשֶׂה קְטֹרֶת מֵאֶחָד עֶשְׂרִי סִמָּמִין⁵² אֱלוֹ לְפִי מִשְׁקָלוֹת אֱלוֹ⁵³ פְּדֵי לְהָרִיחַ בָּהּ, אֵף עַל פִּי שְׂלֹא הָרִיחַ - חֵיב פֶּרֶת⁵⁴ עַל עֲשִׂיתָהּ, אִם עֲשֶׂה מְזִיד; וּבִשְׁוֹגֵג מִבֵּיא חֲטָאת קְבוּעָה⁵⁵. אֵף עַל פִּי שְׂלֹא עֲשֶׂה הַמִּשְׁקָל כְּלוֹ אֶלָּא חֲצִי⁵⁶ או שְׁלִישִׁי⁵⁷, הוֹאִיל וְעֲשֶׂה לְפִי מִשְׁקָלוֹת אֱלוֹ - חֵיב פֶּרֶת. שְׁנֶאֱמַר: בְּמִתְכַּנְתָּהּ לֹא תַעֲשֶׂה לָכֶם, אִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מַעֲמִיו.

(52) אבל אם חיסר אחד מסממניה, אינו חייב על עשייתה, כן מפורש בתוספתא מכות פ"ג ('אור שמח'). (53) אף-על-פי שלא עשה אלא שיעור הקטרה אחת דהיינו חצי מנה, שכשרה, כמבואר למעלה ה"ח ('הר המוריה'). (54) כריתות ב, א. ו, א. וכן מפורש בתורה (שמות ל, לח) "איש אשר יעשה כמות להריח בה ונכרת מעמיו" הרי שכיון שעשה להריח בה אע"פ שלא הריח בה - חייב (כסף-משנה). (55) "שאינו משתנה בשינוי עניני האדם, אלא מקריב כשבה או שעירה בין שיהיה עשיר או עני, וזו היא הנקראת חטאת קבועה" (פירוש המשניות כריתות פ"א מ"א, וראה בפ"א מהל' שגגות ה"ד). (56) חצי משלוש מאות וששים ושמונה מנים, דהיינו מאה ושמונים וארבע, כריתות ו, ב: "קטורת שפיטמה לחצאין חייב, דכתיב והקטורת אשר תעשה, כל שתעשה, והא אפשר דעבדה פרס בשחרית ופרס בין הערבים". ומכיון שאמרו שאפשר פרס בשחרית וכו', על-כרחנו שחציו לאו דווקא, אלא כל שראוי להקטיר (משנה-למלך). (57) דלא כרש"י שם ד"ה לשליש.

י. עֲשֹׂאָה לְהִתְלַמֵּד בָּהּ⁵⁸ או לְמִסְרָה לַצִּבּוֹר - פְּטוּר⁵⁹. הָרִיחַ בָּהּ וְלֹא עֲשֹׂאָה - אֵינוֹ חֵיב פֶּרֶת, אֶלָּא דִּינוֹ פְּדִין כָּל הַנִּהְיָה מִן הַהֶקְדָּשׁ⁶⁰. לֹא חֵיבָהּ תוֹרָה פֶּרֶת אֶלָּא לַעוֹשֶׂה בְּמִתְכַּנְתָּהּ לְהָרִיחַ בָּהּ.

יום ש"ק ט' אדר ה'תשע"ח

פרק שלישי

1) יתבאר בו כי כל זרע לוי מובדל לעבודת המקדש, ודין בן לוי שקבל עליו כל מצות לוייה חוץ מדבר אחד.

א. זרע לוי כלו מְבָדֵל לְעִבּוּד הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנֵאֵמַר: בָּעֵת הַהִיא הִבְדִּיל יי אֶת שִׁבְט הַלְוִי. וּמִצְוֹת עָשָׂה לַהֲלוֹת הַלְוִיִּם פְּנוּיִן וּמוֹכְנִין לְעִבּוּד הַמִּקְדָּשׁ, בֵּין רָצוּ בֵּין שְׁלֹא רָצוּ; שְׁנֵאֵמַר: וְעִבְד הַלְוִי הוּא אֶת עֲבֹדַת אֱהֱל מוֹעֵד. וְכֵן לְוִי שִׁקְבַל עָלָיו כָּל מִצְוֹת לְוִיָּה³ חוּץ מִדָּבָר אֶחָד - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, עַד שִׁקְבַל אֶת פֶּלֶן.

2) בספרי (לבמדבר יח, כג) "לפי שהוא אומר חלף עבודתם שומע אני רצה יעבוד לא רצה לא יעבוד [שכיוון שנאמר "חלף עבודתם" הרי זו כמצוות עשה שמתן שכרה בצידה, שאין כופין עליה], תלמוד לומר לעבד הלוי הוא בעל כורחו". (3) לשורר, לשמור ולהיות שוער.

ב. עֲבֹדָה שְׁלֵהָ הִיא שִׁיָּהּיו שׁוֹמְרִין אֶת הַמִּקְדָּשׁ. וְיָהּיו מִהֵן שׁוֹעֲרִין לִפְתָּח שַׁעֲרֵי הַמִּקְדָּשׁ וְלַהֲגִיף⁴ דְּלֹתֵיהֶם⁵, וְיָהּיו מִהֵן מְשׁוֹרְרִין לְשׁוֹרֵר עַל הַקָּרָבָן כָּל יוֹם. שְׁנֵאֵמַר: וְשִׁרְתָּ בָשָׂם יי אֱלֹהֵיו כָּל אֲחֵיו הַלְוִיִּם. אִי זֶהוּ שְׁרוּת שֶׁהוּא בָשָׂם יי⁶? הֵיו אֹמַר: זֶה שִׁירָה. וּמִתִּי אֹמַר שִׁירָה? עַל כָּל עוֹלוֹת הַצִּבּוֹר הַחוּבָה? וְעַל שְׁלָמֵי עֲצָרָה⁸ בָּעֵת נִסּוּף הַיּוֹם. אָבָל עוֹלוֹת נִדְבָה שֶׁמְקַרְבִּין הַצִּבּוֹר¹⁰ לְקִיץ לְמִזְבֵּחַ¹¹, וְכֵן הַנִּסְכִּין הַבָּאִין בְּפָנֵי עֲצָמָן¹² - אֵין אֹמְרִין עָלֵיהֶן שִׁירָה¹³.

4) לסגור. (5) ומה שאמרו (סוכה נו:): "מגיפי דלתות שבמקדש היו נוטלין שכרן מלחם הפנים", הרי שכהנים מגיפים הדלתות (שהרי רק הכהנים מותרים לאכול לחם הפנים) - הכוונה לשלושת המקומות שהיו הכהנים שומרים שם מגיפים הם [=הכהנים] את הדלתות, אבל במקומות אחרים היו הלויים מגיפים את הדלתות. (6) שמזכירין בו שם שמים. (7) שנאמר (במדבר י', י) "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם", עולותיכם משמע של כל ישראל, דהיינו עולות ציבור חובה. (8) שנאמר "על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם" - מה עולה קדשי-קדשים אף שלמים קדשי-קדשים, והם כבשי עצרת שהם שלמי צבור. (9) "שאין אומרים שירה אלא על היין, שנאמר (שופטים ט) ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלקים ואנשים, אם אנשים משמח אלקים במה משמח? מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין". (10) "ממותר תרומות הלשכה". (11) כשהוא בטל מנדרים ונדבות לוקחין עולות ומקריבין למזבח. (12) ואפילו של צבור "כגון שהביאו קרבן ציבור ולא הביא נסכים עמו והביאום למחר, דאמר מר מנחתם ונסכיהם אפילו למחר". אבל נסכים של יחיד אין טעונים שירה אפילו אם באים עם הקרבן. (13) על עולת נדבת צבור אין אומרים - "מה שלמים קבוע להם זמן אף עולה

קבוע לה זמן לאפוקי נדבת ציבור שאין קבוע לה זמן" ועל נסכים הבאים בפני עצמן אין אומרים, שאין אומרים אלא על אכילה ושתיה. ובעיא שלא נפשטה היא ופסקה רבינו לקולא.

ג. לְוִי הָאוֹנֵן¹⁴ - מִתֵּר לְעִבְד וּלְשׁוֹרֵר¹⁵. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְׁנֵים עָשָׂר לְוִיִּם¹⁶ עוֹמְדִים עַל הַדּוֹכָן כָּל יוֹם לֹאמַר שִׁירָה עַל הַקָּרָבָן, וּמוֹסִיפִין עַד לְעוֹלָם¹⁷. וְאֵין אֹמְרִין שִׁירָה אֶלָּא בַּפֶּה בְּלֹא כָּלִי; שֶׁעֶקֶר הַשִּׁירָה, שֶׁהִיא עֲבֹדָתָהּ, בַּפֶּה. וְאַחֲרֵים הֵיו עוֹמְדִים שָׁם מְנַגְּנִין בְּכָלִי שִׁיר. מִהֵן לְוִיִּם, וּמִהֵן יִשְׂרָאֵלִים מִיַּחֲסִין הַמְּשִׁיאִין לַפֶּה¹⁸. שְׁאֵין עוֹלָה עַל הַדּוֹכָן אֶלָּא מִיַּחֲס. וְאֵין אֱלוֹ הַמְּשׁוֹרְרִים עַל פִּי הַבָּלִים עוֹלִין לְמִנְיֵן הַשָּׁנִים עָשָׂר.

14) "זה שמת לו מת מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהן ביום המיתה בלבד הוא הנקרא אונן דין תורה ולילה הוא אונן מדברי סופרים". (15) כן הוא בספרא פרשת שמיני (פרק ב הלכה ט) לעניין שיר ואם שיר שצריך שמחה מותר, - כל שכן עבודה אחרת שמותרת. (16) במשנה, כנגד תשעה כינורות ושני נבלים וצלצל אחד, שנאמר (דברי הימים-א כה, ט) "הוא ואחיו ובניו שנים עשר". [ואף על פי שהם לא שרו אלא בפה ולא בכלי, כמפורש להלן, - העמידו מספר הלויים המשוררים בפה כנגד מספר המנגנים בכלים. (17) [כיוון שמספרם גם כנגד תשעה כינורות והרי על כינורות מוסיפין עד לעולם]. (18) שכהנים היו נושאים בנותיהן.

ד. וּבִמָּה הֵם מְנַגְּנִין? בְּנִבְלִים וּבְחִלְלִים וּבְכִנּוֹרוֹת וּבְחִצּוֹצְרוֹת¹⁹ וְהַצִּלְצָל²⁰. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְׁנֵי נְבָלִים, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שֶׁשָּׁה. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְׁנֵי חִלְלִים, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שְׁנֵים עָשָׂר²¹. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְׁתִּי חִצּוֹצְרוֹת, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל עֶשְׂרִים וּמֵאָה²². וְאֵין פּוֹחֲתִין מִתְּשַׁעָה כִּנּוֹרוֹת, וּמוֹסִיפִין עַד לְעוֹלָם. וְהַצִּלְצָל אֶחָד בְּלִבָּד.

19) מיני כלי שיר. (20) הם שתי חתיכות רחבות של מתכות ומכים זו על זו. (21) וזהו כנגד שנים עשר יום שהחליל מכה לפני המזבח. (22) שם יג: שנאמר (דברי הימים-ב ה, יב) "ועממה כהנים למאה ועשרים מחצצרים בחצוצרות", שיותר ממאה ועשרים מערבב הקול.

ה. בִּימֵי הַמוֹעֲדוֹת כָּלֶם וּבִרְאֵשֵׁי חֲדָשִׁים הֵיו הַכֹּהֲנִים תּוֹקְעִים²³ בְּחִצּוֹצְרוֹת בְּשַׁעַת הַקָּרָבָן וְהַלְוִיִּם אֹמְרִין שִׁירָה; שְׁנֵאֵמַר: וּבַיּוֹם שֶׁמִּתְחַתֵּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבִרְאֵשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בְּחִצּוֹצְרוֹת. הַחִצּוֹצְרָה הַיְּתֵה נַעֲשִׂית מִן עֲשֻׁת שֶׁל כֶּסֶף²⁴. עָשָׂה אוֹתָהּ מִן הַגְּרוֹטָאוֹת שֶׁל כֶּסֶף²⁵ - כְּשִׁירָה²⁶; מִשְׁאָר מִיָּנִי מִתְּכוֹת - פֶּסוּלָה. וְהַחִלְלִין שֶׁהֵיו מְנַגְּנִין בָּהֶן הָיָה אֲבוֹב²⁷ שְׁלֵהָ²⁸ שֶׁל קָנָה, מִפְּנֵי שְׁקוּלוֹ עָרֵב. וְלֹא הָיָה מְחַלֵּק אֶלָּא בְּאֲבוֹב יַחֲדִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִחֻלָּק יָפָה²⁹.

15 המקדש ממקום למקום, ואינו מצוה נוהגת לדורות.
16 אבל לדורות - אין הלוי נפסל בשנים³⁸ ולא
17 במומין³⁹ אלא בקול; שיתקלקל קולו⁴⁰ מרב
18 הזקנה⁴¹ - יפסל לעבודתו במקדש. ויראה לי, שאינו
19 נפסל אלא לומר שירה, אבל יהיה מן השוערים⁴².

(38) שנאמר (במדבר ד, מז) "מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה, כל הבא לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא באהל מועד" - "לא אמרתי (מבן שלשים ועד בן חמשים דווקא) אלא בזמן שהעבודה בכתף (ולא בבית עולמים)". (39) [כן כתב גם בפירוש המשנה בחולין שם. אבל זה צריך עיון, שהרי במומין אינם נפסלים גם באהל מועד שבמדבר]. (40) חולין שם. שנאמר (דברי הימים ב ה, יג) "ויהי כאשר למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד". הרי שצריכים לבשם את קולם, שיהא נראה כקול אחד ואם נתקלקל אינו כקול אחד עם האחרים. (41) והוא הדין אם נתקלקל מסיבה אחרת. (42) שהרי גם בזמן שהיו ישראל במדבר, שהלוי נפסל בשנים, כשר הוא לנעילת שערים, כמפורש בספרי שם. ולשורר בכלי שיר, כשר בוודאי, שלא גרע חלקו מישראלים מיוחדים, ראה למעלה הלכה ג.

20 ט. שמואל הרואה⁴³ ודוד המלך חלקו⁴⁴ הלויים
21 לארבעה ועשרים משמרות, ועובד משמר בכל
22 שבת. וכל אנשי משמר מחלק אותם ראש המשמר
23 לבתי אבות. וכל יום מימי השבת עובדים בו אנשים
24 ידועים⁴⁵. וראשי האבות מחלקין אלו העובדים
25 ביום שלחן איש על עבודתו⁴⁶. וכל הלויים
26 מזהרין על עבודת המזבח, שנאמר: אך אל פלי
27 הקדש ואל המזבח לא יקרב ולא ימתו. לא יקרב
28 - לעבודה, אבל לגע - מתירין⁴⁷.

(43) הנביא. "כי לנביא היום ייקרא לפנים הרואה".
(44) תוספתא תענית פרק ג על פי הפסוק בדברי הימים (א ט, כב) "המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם".
(45) כלומר, "ראש משמר היה מסיים (=מסמן) היום שיעבוד בו בית אב זה וכן לכל בית אב - יומר".
(46) כלומר, ראש בית אב מסיים לכל אנשי בית אב שביומו לפלוני עבודה זו לפלוני עבודה זו. ובכהנים לא מצאנו אלא שראש המשמר מחלק משמרו לבתי אבות, אבל לא מצאנו שראש בית אב מחלק עבודת הכהנים בכל יום אלא על ידי פייסות (=גורלות) היו מחלקים, לפי שבכהנים לא היו כולם זוכים לעבודה לפיכך הוצרכו לפייסות, אבל בלויים לא הוצרכו לכך לפי שהייתה עבודה לכל אחד ואחד מהם.
(47) ספרי זוטא פרשת קרח (הובא בילקוט שמעוני שם ובספר המצוות לא תעשה עב בשם מכילתא). וכן הוא בפרק י"א מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה יא, שהיו אומרים להם היזהרו אל תגעו בשלחן שלא תטמאוהו, ולפי דעת רבינו הדברים אמורים לזרים. הרי שבלי החשש של טומאה היו מותרין ליגע.

י. וכשם שהלויים מזהרין שלא לעבד עבודה

(23) כמפורש בתורה (במדבר י, ח) "ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות והיו לכם לחקת עולם לדורותיכם", (24) מנחות כח. שנאמר (במדבר י, ב) "שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אותם", דהיינו מן העשת של מעשה הקשת הקורנס. ורק חצוצרות של כהנים היו מן הכסף, אבל בחצוצרות של לויים לא כתב כן רבינו לפי שאינם אלא מדרבנן. (25) שברי כסף. (26) שנאמר במנורה "מקשה היא" - "היא [מקשה] ולא חצוצרות". (27) ואבוב הוא הקנה של החליל. (28) כלומר, של החלילים. (29) כשהיה מגיע לסיום הנעימה, היה אחד מהחלילין מאריך לאחר שתיקת האחרים, שלא היו מסיימים כולם בבת אחת, אלא אחד היה מסיים לבסוף וזהו נוי גדול.

1 ו. בשנים עשר יום בשנה החליל מפה³⁰ לפני
2 המזבח: בשחיתת פסח ראשון³¹, ובשחיתת פסח
3 שני³², וביום טוב הראשון של פסח, וביום הראשון
4 של עצרת³³, ובשמינה ימי החג³⁴. וחליל זה³⁵ דוחה
5 שבת, מפני שהוא חליל של קרבן, וחליל של קרבן
6 עבודה היא ודוחה את השבת.

(30) שהיו נקבים בחליל, ומכה באצבעו על הנקב להנעים את הקול. (31) בארבעה עשר לחודש ניסן. (32) ש"מי שהיה טמא בשעת שחיתת הפסח שאין שוחטין עליו, או שהיה בדרך רחוקה או נאנס באונס אחר, או ששגג ולא הקריב בראשון, הרי זה מבאי פסח ב"ד לחודש השני". (33) חג השבועות. וכן הוא בגמרא שם. וייתכן כי בא למעט ימי ההשלמה שלאחר העצרת, שאין בהם חליל. (34) חג הסוכות. (35) כתב רש"י (בסוכה נ:), שחליל לא דווקא, והוא הדין שהנבלים והכינורות דוחים את השבת. ורק חליל זה דוחה את השבת, אבל חליל של בית השואבה אינו דוחה.

7 ז. אין בן לוי נכנס לעזרה לעבודתו עד שילמדוהו
8 חמש שנים תחלה. שנאמר: זאת אשר ללויים מן
9 חמש ועשרים שנה, וכתוב אחד אומר: מן שלשים
10 שנה. הא פיצד³⁶? חמש ללמד, ואינו נכנס לעבודה
11 עד שיגדיל ויהיה איש³⁷; שנאמר: איש על
12 עבדתו.

(36) אי אפשר שלשים שכבר נאמר חמש ועשרים, ואי אפשר לומר חמש ועשרים שכבר נאמר שלשים (גמרא שם). (37) ולמעלה דקדק וכתב "אין בן לוי נכנס לעזרה לעבודתו עד שילמדוהו חמש שנים תחילה וכו'", ולא כתב שאינו נכנס לעבודה עד שיהא בן שלשים, שכל עיקר הלימוד משני הפסוקים הנ"ל אינו ללמד על הגיל, אלא על הלימוד חמש שנים, ולפי זה בכל גיל שהוא, אם למד חמש שנים כשר הוא לעבודה לכשהגדיל. ומה שאמרו בחולין כד. שכן לוי כשר מבן שלשים, אינו אלא באהל מועד, אבל בבית עולמים שאינו נפסל אחרי חמישים שנה אינו פסול גם לפני כן.

13 ח. זה שנאמר בתורה בלויים: ומבן חמשים שנה
14 ישוב מצבא העבדה - אינו אלא בזמן שהיו נושאין

6) שאם בא לחלוק עם ישראל, עושה ישראל שני חלקין שווין, וכהן בורר איזה שירצה (רש"י שם). "וזה כולו כשאין שם חכם גדול ממנו, אבל אם היה ממזר תלמיד-חכם, וכהן גדול עם-הארץ – ממזר תלמיד-חכם קודם" (פירוש המשניות שם פרק ה).

ג. משה רבנו חלק הפהנים⁷ לשמונה משמרות, ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר. וכן היו עד שמואל הנביא. ובימי שמואל חלקם הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים משמר⁸, ועל כל משמר ומשמר ראש אחד ממנה⁹. ועולין לירושלים לעבודה¹⁰ משמר לכל שבת, ומיום השבת ליום השבת הן מתחלפין, משמר יוצא והאחר שהוא אחריו נכנס, עד שיגמרו. וחוזרין חלילה.

7) תענית כז. 8) היינו ששמואל חלקם לשש עשרה משמרות, ודוד העמידן על עשרים וארבע (גמרא שם). 9) הוריות יג. 10) תענית כז. במשנה.

ד. ומצות עשה להיות כל המשמרות שנים ברגלים¹¹. וכל שיבוא מן הפהנים ברגל ורצה לעבד - עובד וחולק עמהם, ואין אומרים לו: לך עד שיגיע משמרך. שנאמר: וכי יבא הלוי¹² מאחד שעריך¹³ וגומר.

11) סוכה נה: במשנה. ובספר המצוות (עשה לו) כתב רבינו: "שנצטוונו שיהיו הכהנים עובדים במשמרות, היינו בכל שבוע תעבוד משמרת, ולא תהיה יד הכל מעורבת אלא ברגלים בלבד". הרי שצריך המצוה היא לעבוד בכל השנה במשמרות, ולא כמו שכתב כאן שצריך המצוה היא לעבוד ברגלים ביד, ועיין "ספר המצוות לעם" עמוד עב הערה קסג. 12) כלומר, הכהן (רש"י שם), ראה להלן הלכה ו. 13) וגומר: "ובא בכל אות נפשו וגו' ושרת", וממה שנאמר "מאחד שעריך" למדו (סוכה שם) שהמדובר ברגלים, ראה להלן הלכה ו.

ה. במה דברים אמורים¹⁴? בקרבנות הרגלים¹⁵, ובחלוק לחרם הפנים¹⁶, ובחלוק שתי הלחם של עצרת; אבל נדרים ונדבות ותמידין - אין מקריבין אותן אלא משמר שזמנו קבוע¹⁷ ואפילו ברגל. שנאמר: חלק כחלק יאכלו, לבד ממכריו על האבות. כלומר: חלק כחלק יאכלו בקרבנות הצבור¹⁸, ואין חלק כחלק בשאר הדברים, שכבר חלקו אותם האבות וקבעום כל משמר ומשמר בשבתו.

14) משנה שם. 15) ולא פה העלם דבר של ציבור, שעירי עבודה-זרה ועולות לקיץ המזבח (שם נו). שכולם אינן חובות הרגל. 16) בשבת שבתוך הרגל. ואף-על-פי שאינו מחובת הרגל (וראה להלן שעבודת לחם הפנים באמת אינה אלא במשמר הקבוע) – למדו כן (שם) מפסוק מיוחד "חלק כחלק יאכלו", שישנה אכילה (ולא הקרבה) שאף היא לכל

1 הפהנים, פה הפהנים מזהרין שלא לעבד עבודת 2 הלוים; שנאמר: גם הם גם אתם. וכן הלוים עצמם 3 מזהרים שלא יעשה אחד מלאכת חבדו, שלא יסיע 4 המשוור לשוער ולא השוער למשוור; שנאמר: 5 איש איש על עבדתו ואל משאו.

6 יא. לויים שעבדו עבודת הפהנים או שסיע לוי 7 במלאכה שאינה מלאכתו - חייבין מיתה⁴⁸ בידי 8 שמים; שנאמר: ולא ימתו. אבל פהן שעבד עבודת 9 לוי - אינו במיתה, אלא בלא תעשה⁴⁹.

48) ערכין שם וכאביי. ואף שלפנינו בגמרא שם מפורש שמסייע אינו עובר אלא על גזירת חכמים, נראה שנוסחא אחרת הייתה שם לפני רבינו. והמדובר כשחברו לא היה יכול לעשות בלי סיועו שאם לא כן אין לחייבו, שהרי "מסייע אין בו ממש". (49) הראב"ד השיגו וכתב עליו: "והלא כבר נאמר ולא ימותו גם הם גם אתם ובספרי נמי הרי דריש ליה לעונש ואזהרה". אבל רבינו סמך על המכילתא (ספרי זוטא) שהביא בספר המצוות (לאווין עב). וזו לשון הספרי זוטא שם (הובא בילקוט שמעוני שם): במה דברים אמורים בעבודת המשכן, אבל בעבודת בית האלקים הלוים על הכהנים במיתה, ואין הכהנים על הלוים אף בלא תעשה, ונראה שרבינו גרס: "ואין הכהנים על הלוים אלא בלא תעשה".

פרק רביעי

1) יתבאר בו כי הכהנים הובדלו מכל שבט לוי לעבודת המקדש, ושצריך להקדימם לכל דבר שבקדושה, ולכבדם.

10 א. הפהנים הובדלו מכל הלוים לעבודת הקרבנות, 11 שנאמר: ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים. 12 ומצות עשה היא להבדיל הפהנים ולקדשם ולהכנינם 13 לקרבן², שנאמר: וקדשתו פי את לחם אלהיך הוא 14 מקריב.

2) [יתכן כי הכוונה למה שאמרו במדות פ"ה משנה ד: "לשכת הגזית – סנהדרין גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה וכו' שלא נמצא בו פסול לובש לבנים וכו', ויום-טוב היו עושין שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן הכהן, וכן היו אומרים: ברוך המקום ברוך-הוא שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן, וברוך-הוא שבהר באהרן ובבניו לעמוד לשרת לפני ה' בבית קדש-הקדשים". וזוהי המצוה על הסנהדרין "לקדש הכהנים ולהכנינם לקרבן", כלומר, לחקור ולדרוש ולברר ולהכשירם לעבודת הקרבנות, ועיין ביריעות שלמה].

15 ב. וצריך כל אדם מישראל לנהג פהן כבוד הרבה³ 16 ולהקדים אותם לכל דבר שבקדושה: לפתח בתורה 17 ראשון⁴, ולקרבן ראשון⁵, ולטל מנה יפה ראשון⁶.

3) גיטין נט: 4) כן הביא גם בספר המצוות (עשה לב). אבל לפנינו בגמרא שם "לפתוח ראשון". ועיין פירש"י שם. 5) ברכת המוציא וברכת המזון (רש"י בגיטין שם).

המשמרות, והיינו חילוק לחם הפנים, שאין בו אלא אכילה, שהרי העבודות שבו כבר נעשו בשבת הקודמת. (17) משנה שם. (18) כלומר, כל מה שאמרנו למעלה ("וכי יבוא הלוי מאחד שעריך – ושרת", שבקרבנות הרגלים כולם שוים, וכמו כן בחילוק לחם הפנים, אף-על-פי שאינו מחובת הרגלים, כיון שאינו אלא אכילה כולם שוים) – כל זה אינו אלא "בקרבנות הציבור", היינו בדברים שנשארו לציבור ולא חלקו אותם האבות, היינו חובת הרגל וחילוק לחם הפנים, אבל בדברים שכבר חלקו האבות, כלומר דברים שאינם מחובת הרגל, - אינם אלא למשמר הקבוע באותו שבת, ועיין הר המוריה).

- ט. הִיָּה טָמֵא בְּקִרְבָּנוֹת הַצִּיּוּר וְכָל הַפְּהָנִים טָמְאִים³¹ 20
- נִתְּנָו לְבַעֲלֵי מוֹמִין טְהוּרִים שְׂפָאוֹתוֹ מִשְׁמֵר, 21
וְעוֹרָו וְעִבּוֹדָתוֹ לְאִנְשֵׁי מִשְׁמֵר הַטָּמְאִים³². 22

(31) כלומר, כל הכהנים שבכל המשמרות, כמו שכתב להלן בפ"ד מהלכות ביאת המקדש הלכה יד, שטומאה דחוייה היא בציבור, ואם ישנם כהנים טהורים במשמר אחר, מחזירים אחריהם. (32) בבבא קמא שם אמרו: "אם היה כהן טמא בקרבן ציבור, נותנה לכל מי שירצה, ועבודתה ועורה לאנשי משמר. היכי דמי, אי דאיכא טהורים, טמאים מי מצו עבדי. ואי דליכא טהורים, עבודתה ועורה לאנשי משמר, הא טמאים ניהו ולא מצו אכלי. אמר רבא, אימא: לבעלי מומין טהורין שבאותו משמר". ורבינו היפך הדברים, ומכאן השיגו הראב"ד (ועיין כסף-משנה). ובעל אור-שמח תיקן דברי רבינו כדלהלן: "נותנו לאנשי משמר הטמאים ועורו ועבודתו לבעלי מומין טהורים שבאותו משמר". ועדיין ישנה סתירה בין דברי הגמרא לדברי רבינו, שבגמרא שם מפורש שנותנה לכל מי שירצה, ורבינו כתב "נותנו לאנשי משמר". ונראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בדברי הגמרא הנ"ל, וכן אמנם מסתבר, שהרי הקרבן הזה אינו שלו, אלא של ציבור (אלא שזכה בו על ידי הפייס, ראה בתוספות ר"ד), ולפיכך אינו בידו לתתו לכל מי שירצה, אלא נותנו לאנשי משמר, וראה באור-שמח שם.

- י. הִיָּה הַקֶּרֶבֶן שֶׁל פֶּהֶן גְּדוֹל³³ וְהִיָּה אוֹנֵן - נִתְּנָו 23
לְכָל פֶּהֶן שִׁירְצָה, וְעוֹרָו וְעִבּוֹדָתוֹ לְאִנְשֵׁי מִשְׁמֵר. 24
פִּיּוֹן שֶׁפֶהֶן גְּדוֹל הָאוֹנֵן רָאוּי לְעִבּוֹדָהָ³⁴, כְּמוֹ 25
שִׁיתָפְאָר³⁵, הִרִי זֶה עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקִרְבָּנוֹ. 26

(33) בבא קמא שם. (34) אבל אינו ראוי לאכילה, ולפיכך יש לו זכות בעבודה ולא באכילה. (35) להלן פ"ב מהלכות ביאת המקדש הלכה ו.

- יא. כָּל רֹאשׁ מִשְׁמֵר וּמִשְׁמֵר מִחֶלֶק מִשְׁמֵר לְבִתִּי 27
אֲבוֹת³⁶, עַד שִׁיְהִיָּה כָּל בֵּית אָב וְאִנְשָׁיו עוֹבְדֵי בָּיִם 28
אֶחָד מִיָּמוֹת הַשָּׁבָת, וְהָאֶחָד בָּיִם שֶׁל אַחֲרָיו, 29
וְהָאֶחָד בָּיִם שֶׁל אַחֲרָיו. וְלִכְל בֵּית אָב וְאָב רֹאשׁ 30
אֶחָד מִמֶּנֶּה עֲלִיו³⁷. 31

(36) תוספתא תענית פ"ב (הוצאת צוק"מ עמ' 216 16) וירושלמי שם פ"ד הלכה ב. (37) יומא לט. במשנה והוריות יג.

- יב. וּמִמֶּנִּין פֶּהֶן גְּדוֹל³⁸, הוּא רֹאשׁ לְכָל הַפְּהָנִים. 32

- ו. וְכֵן עֲבֹדַת לֶחֶם הַפָּנִים¹⁹ - בְּמִשְׁמֵר שְׁזִמְנוּ 1
קְבוּעָה²⁰; אֲבָל עֲבֹדַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם²¹ - בְּכָל 2
הַמִּשְׁמֵרוֹת²². וּמִמֶּנִּין שְׁאִינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּרָגְלִים²³ 3
שְׁנֵאמָר: מֵאֶחָד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל יִשְׂרָאֵל - בְּשַׁעֲהָ שְׁכָל 4
יִשְׂרָאֵל בָּאִין בְּשַׁעַר אֶחָד. וּמִמֶּנִּין שְׁאִינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא 5
בְּכֹהֲנִים? שְׁנֵאמָר: חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכְלוּ, וְאֵין שָׁם 6
מִתְּנוֹת בְּמִקְדָּשׁ לְהֶאֱכֹל אֶלָּא לְפִהָנִים בְּלִבְד²⁴. 7

(19) תוספתא סוכה פרק ד (הוצאת צוק"מ עמוד 200 7).
(20) שאינו מחובת הרגל. (21) תוספתא שם. (22) "שהן באות חובת הרגל" (תוספתא שם). (23) סוכה נה: (24) בספרי פרשת שופטים (לדברים יח, ו) למדו כן ממה שנאמר "ושרת" – "בראוי לשרות, יצאו לויים שאינם ראויין לשרות". ועיין כסף-משנה.

- ז. וְכֵן פֶּהֶן²⁵ שִׁהִיָּה לוֹ קֶרֶבֶן - הִרִי זֶה פֹּא לְמִקְדָּשׁ 8
וּמִקְרִיבוֹ בְּכָל יוֹם שִׁירְצָה; שְׁנֵאמָר: וְכָא בְּכָל אוֹת 9
נִפְשׁוֹ וְיִשְׁרֵת. וְאֶפְלוּ חֲטָאוֹ וְאֶשְׁמוֹ הוּא מְקִרְיָב²⁶ 10
וּמִקְפָּר עַל יְדֵי עֲצָמוֹ, וְהָעוֹר שֶׁל קֶרֶבֶן וְאֶכִּילָתוֹ 11
שָׁלוֹ. וְאִם רָצָה לִתֵּן אוֹת קֶרֶבֶן לְכָל פֶּהֶן שִׁירְצָה²⁷ 12
לְהִקְרִיבוֹ - נוֹתֵן, וְעוֹר הַקֶּרֶבֶן וְעִבּוֹדָתוֹ לְאוֹתוֹ הַפֶּהֶן 13
בְּלִבְד שְׁנֵתָן לוֹ. 14

(25) בבא קמא קט: (26) מנחות עד. (27) פירוש, אף אם אינו מאותו המשמר (אור שמח).

- ח. הִיָּה הַפֶּהֶן בְּעַל הַקֶּרֶבֶן²⁸ בְּעַל מוֹם - נוֹתֵן קֶרֶבֶנוֹ 15
לְאִנְשֵׁי מִשְׁמֵר, וְהָעוֹר שֶׁלָּהֶם²⁹. הִיָּה זָקֵן אוֹ חוֹלָה 16
שִׁיִּכּוֹל לְעַבֵּד עַל יְדֵי הַדָּחֵק³⁰ - נוֹתֵן קֶרֶבֶנוֹ לְכָל פֶּהֶן 17
שִׁירְצָה, וְהָעוֹר וְהָעִבּוֹדָה לְאִנְשֵׁי מִשְׁמֵר. וְאִם אִינוֹ 18
יִכּוֹל לְעַבֵּד כָּלָל - הִרִי הַקֶּרֶבֶן כָּלוֹ לְאִנְשֵׁי מִשְׁמֵר. 19

(28) בבא קמא שם. (29) בברייתא שלפנינו שם: "ועבודתה ועורה שלו". אבל רש"י שם מביא בנוסחת רבינו: "עבודתה ועורה לאנשי משמר" (עיין כסף-משנה). וכן הוא בירושלמי יבמות פ"א הלכה ו. וראה להלן פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יז, שכהן בעל מום חולק בקדשים ואוכל, וקל-וחומר כאן כשהקרבן שלו, שבוודאי חולק ואוכל. והוא-הדין שיש לו חלק בעורות, שכל שיש לו חלק בבשר, יש לו חלק בעורות (שם הלכה כא). (30) שם קי. על מה שאמרו בברייתא: "ואם היה זקן או חולה, נותנה לכל כהן

1 וּמוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וּמִלְבִּישִׁין³⁹ אוֹתוֹ
2 בְּגָדֵי כְהֵנָה גְדוֹלָה⁴⁰; שְׁנֵאמָר: וְהִכְהֵן הַגְּדוֹל מֵאַחֲיוֹ
3 אֲשֶׁר יוֹצֵק וְגוֹמֵר. וְאִם אֵין שֶׁם שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה -
4 מְרַבֵּין אוֹתוֹ בְּכַגְדֵי כְהֵנָה גְדוֹלָה בְּלִבְד⁴¹; שְׁנֵאמָר:
5 אֲשֶׁר יוֹצֵק עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת יָדוֹ
6 לְלַבֵּשׁ אֶת הַבְּגָדִים - כִּשֶׁם שֶׁמֶתְרַבֵּה בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,
7 כֵּן מִתְרַבֵּה בְּבָגְדִים.

(45) מגילה ט: במשנה.

21 טו. אֵין מַעֲמִידִין כֹּהֵן גְּדוֹל אֶלָּא בֵּית דִּין שֶׁל אֶחָד
22 וְשִׁבְעִים⁴⁶. וְאֵין מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ אֶלָּא בַּיּוֹם⁴⁷, שְׁנֵאמָר:
23 בַּיּוֹם הַמִּשֹּׁח אוֹתוֹ. וְכֵן אִם נִתְרַבֵּה בְּכַגְדִּים בְּלִבְד -
24 אֵין מְרַבֵּין אוֹתוֹ אֶלָּא בַּיּוֹם⁴⁸. וְאֵין מְמַנִּין שְׁנֵי כְהֵנִים
25 גְּדוֹלִים כְּאַחַת⁴⁹.

(46) תוספתא סנהדרין פ"ג (הוצאת צוקרמנדל עמ' 418 17).
(47) ספרא פ' צו (פרשה ג הלכה ד). (48) שהרי הוקשו
משיחה וריבוי, ראה למעלה הלכה יב (כסף-משנה). ועוד
אפשר ללמוד ממה שנאמר "שבעת ימים ילבשם" (קריית
ספר). (49) [בספרא פ' צו (שם) למדו כן ממה שנאמר
"ביום המשח אותו" - "אותו" - אין מושחים שני כהנים
גדולים כאחד". וכן הוא בירושלמי יומא פ"א הלכה א. הרי
לא אמרו אלא "אין מושחין" ולא דיברו על ריבוי בגדים.
ורבינו שכתב "ואין ממנין", נראה שכלל גם ריבוי בגדים
בדין זה, היינו משום שהוקש ריבוי בגדים למשיחה כמבואר
למעלה. ועוד שביירושלמי שם מפרש רבי יוחנן הטעם
משום איבה, ואם כן אין חילוק בין ריבוי למשיחה, וראה
להלן הלכה יט].

26 טז. מְמַנִּין כֹּהֵן אֶחָד יִהְיֶה לְכַהֵן גְּדוֹל כְּמוֹ הַמִּשְׁנָה
27 לְמִלֵּךְ⁵⁰. וְהוּא הַנִּקְרָא סִגְן⁵¹, וְהוּא הַנִּקְרָא מְמוֹנָה⁵².
28 יִהְיֶה עוֹמֵד לִימִין כֹּהֵן גְּדוֹל תָּמִיד⁵³, וְזֶה כְבוֹד הוּא
29 לוֹ. וְכָל הַכְּהֵנִים מִתַּחַת יָד הַסִּגְן.

(50) כן הוא במלכים ב' (כג, ד) "ויצו המלך את חלקיהו
הכהן הגדול ואת כהני המשנה". ושם כה, יח: "את שריה
כהן הראש, ואת צפניהו כהן משנה" (אור שמח).
(51) במקרא לא נמצא אלא "סגנים" (בלשון רבים). ואם כן
ביחיד, אפשר לנקד או סגן על משקל מלך המלכים, או סגן
על משקל דבר דברים. (52) כן הוא בסנהדרין יט. "היינו
סגן, היינו ממונה". (53) משנה יומא לט. סנהדרין שם
ומנחות צד.

30 יז. וְעוֹד מְמַנִּין⁵⁴ קַתִּיקוֹלִין⁵⁵ לַהֲיוֹת לְסִגְן כְּמוֹ הַסִּגְן
31 לְכַהֵן גְּדוֹל. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְׁנִים⁵⁶. וּמְמַנִּים
32 אֲמִרְפְּלִין⁵⁷, אֵין פָּחוֹת מִשְׁבַּע⁵⁸, וּמִפְּתָחוֹת⁵⁹ הַעֲזָרָה
33 בַּיּוֹם⁶⁰. רָצָה הָאֶחָד לְפָתַח - אֵינוֹ יָכוֹל עַד שִׁיתְכַּסֵּסוּ
34 כָּל הָאֲמִרְפְּלִין וּפְתָחוֹ⁶¹.

(54) ירושלמי שקלים פ"ה הלכה ב. (55) בלשון יוון שר
כללי (תפארת ישראל שקלים שם אות יט). (56) ירושלמי
שם. "והביאו אסמכתא שלא יהיו ממונים על ממון הקהל
פחות משנים, מפסוק והם יקחו את הזהב, ומיעוט כל לשון
רבים - שנים" (פירוש המשניות שקלים שם). (57) שקלים
פ"ה משנה ב. ובהוריות יג. "מאי אמרכל? אמר רב חסדא:
אמר כלא" (=ממונה על כולם ואין משיבין על דבריו -
רש"י). וכן הוא בתוספתא שקלים פ"ב (הוצאת צוקרמנדל
עמ' 177 8). "ותרגום: ונשיא נשיאי הלוי (במדבר ג, לב)

(38) עיין בירושלמי יומא פ"א הלכה א שהוא מתמנה בפה,
ועיין תוספתא יומא יב: ד"ה כהן גדול, וראה להלן הלכה
טו, שאין מעמידים אותו אלא בב"ד של ע"א. (39) כסדר
הכתוב: "אשר יוצק על ראשו וגו' ללבוש את הבגדים", הרי
המשיחה קודמת ללבישה. וזהו רק לדורות, אבל בעת
המילואים של אהרן הכהן היתה הלבישה לפני המשיחה,
שכן נאמר (ויקרא ת, ח"ב) "וישם עליו את החושן וגו'
וישם את המצנפת וגו' ויצוק משמן המשחה על ראש
אהרן", וכן כתב הרמב"ם (שמות כט, ד) וכן מפורש בספרא
פ' צו (פרשת המילואים הלכה י) "שלאחר שמלביש, היה
מושחין". לפי שכל הכלים שהיו בימי משה משחיתן
מקדשתן, והיו צריכים למשוח גם את הבגדים, ולא משחו
אותם בפני-עצמן אלא משחום על גבי הכהן הגדול. וכן
כתב הראב"ד בפירושו לספרא שם: כשמן הטוב וכו' שיוור
על פי מדותיו, כלומר, שמה שהיה יורד השמן על פי
מדותיו נתקדשו הבגדים, נמצא שמשחית הבגדים היתה
ביחד עם משיחת אהרן (יריעות שלמה). (40) "הארבעה
של כל כהן (=כתונת, מכנסים, מצנפת ואבנט), ומעיל
ואפור, וחושן וציץ" (להלן פ"ח הלכה ב). (41) ראה גם
למעלה פ"א הלכה ח.

8 יג. בַּיּוֹם הַהוּא⁴² מְרַבֵּין אוֹתוֹ בְּבָגְדִים? לֹבֵשׁ שְׁמוֹנָה
9 בְּגָדִים וּפּוֹשֵׁטִין וְחוֹזֵר וְלֹבֵשֵׁן לְמַחַר שְׁבַעַת יָמִים
10 יוֹם אַחֵר יוֹם; שְׁנֵאמָר: שְׁבַעַת יָמִים יִלְבָּשֶׁם הַכֹּהֵן
11 תַּחְתּוֹתָיו מְבֻנָּיו. וְכִשֶּׁם שֶׁרְבּוּי בְּגָדִים שְׁבַעַה, כֵּן
12 מְשִׁיחָה בְּשֶׁמֶן שְׁבַעַה, יוֹם אַחֵר יוֹם. וְאִם עֶבֶד⁴³
13 קִדְּם שִׁיתְרַבֵּה בְּבָגְדִים כָּל שְׁבַעַה אוֹ קִדְּם שִׁימִשֹּׁח
14 כָּל שְׁבַעַה - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֶׁרָה; הוּאִיל וְנִתְרַבֵּה אוֹ
15 נִמְשַׁח פַּעַם אַחַת - נַעֲשֶׂה כֹהֵן גְּדוֹל לְכָל דְּבָר⁴⁴.

(42) יומא ה. (43) (לכתחילה אינו עובד, לפי שלכתחילה
אינו חשוב כהן גדול עד שיהיו ריבוי שבעה ומשיחה
שבעה, ואם כן הרי הוא כמיותר בגדים (להלן פ"ה הלכה
ה), אלא שבדיעבד הרי הוא ככהן גדול ועבודתו כשרה,
ועיין ראב"ד). (44) כן הוא ביומא שם, וכן הוא בספרא פ'
אמור (פרשה ב הלכה ב): "נתרבה יום אחד ונמשח יום
אחד, ואפילו שעה אחת מניין? תלמוד לומר אשר יוצק על
ראשו שמן המשחה, אפילו שעה אחת. ומילא ידו ללבוש
את הבגדים - אפילו שעה אחת".

16 יד. אֵין⁴⁵ בֵּין כֹּהֵן מְשֻׁחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה לְמַרְבֵּה
17 בְּגָדִים אֶלָּא פֶּר שְׁמִיבֵא כֹהֵן הַמִּשְׁחָה אִם שָׁגַג בְּאַחַד
18 מִן הַמִּצְוֹת שְׁחִיב עֲלֵיהֶן חֲטָאת, שְׁנֵאמָר: אִם הִכְהֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(=בקטן ממנו) לית ליה" (ואף-על-פי שלהלכה פוסקים כרבנן שם, שגם בדזוטר יש איבה, ושליכך כהן משוח שעבר אינו משמש ככהן גדול (שם יג.) – יתכן שגם כהן גדול המרובה בבגדים אינו משמש בפועל ככהן גדול. וכן יש לדייק קצת מלשון רבינו שכתב להלן "ומרובה בגדים העומד לשרת"). ולעולם המדובר כשיש שמן המשחה, אלא שכיון שאסור למשוך השני, כמבואר למעלה, הרי זה כאילו אין לנו שמן המשחה, ומותר לרבותו בבגדי כהונה. ועיין ריטב"א למכות יא.). (67) שאינו ראוי עתה לעבודה (נזיר מז:). (68) שעובר מחמת קרי, ראוי לעבודה לאחר שיטוה, והעובר מחמת מום אינו ראוי לעבודה כלל (נזיר שם). וגם העובר מחמת מום עובר, אינו כשר עד שיתרפא, וזה טובל וטהור לאחר שהעריב שמשו (תוספות שם). (69) שדינו ככהן הדיוט (להלן הלכה כא). (70) לפי שמשוח מלחמה תלויים בו רבים, שהרי עושה מלחמה עבורם, ולפיכך מצוה להחיותו קודם לסגן (נזיר שם). (71) כן כתב רבינו בפירוש המשניות (בשקלים פ"ה משנה ב). אבל זה אינו בהוריות שם, ולמדו רבינו ממה שאמרו בירושלמי שקלים פ"ה הלכה ב, שאמרכל נותן לקתליקון, וקתליקון נותן לכהן גדול, הרי שקתליקון קודם לאמרכל. והוא בין הסגן לאמרכל, עיין כסף-משנה. (72) [היינו: כהן הדיוט, ראש בית אב, ראש משמר, גזבר, אמרכל, קתליקול, סגן (שהם תמיד) וכהן גדול שאף הוא תמיד. אבל משוח מלחמה אינו אלא בעת מלחמה, עבר מחמת קרי ועבר מחמת מום אינם אלא במקרה. ואף מינוי שני כהנים גדולים כאחד: האחד במשיחה והאחד בריבוי בגדים (ראה למעלה) אינו אלא מקרה, כשהוצרכו לכך, ורק בשעה שיש שמן המשחה. אבל אם אין שמן המשחה, אין לרבות שני כהנים גדולים בבגדים, משום איבה, כמבואר למעלה, וראה בכסף-משנה, באור-שמח ובהר-המוריה].

כ. פְּשִׁימוֹת הַמֶּלֶךְ או פֶּהַן גָּדוֹל או אֶחָד מִשְׁאָר הַמִּמְנִינִים - מַעֲמִידִין תַּחְתּוֹ בְּנוֹ⁷³ או הָרְאוּי לִירְשׁוֹ.¹⁶ וְכָל הַקּוֹדֵם לְנִחְלָה⁷⁴ - קוֹדֵם לְשָׁרְרוֹת הַמֶּת. וְהוּא שִׁיחָהּ קִמְלָא מְקוֹמוֹ⁷⁵ בְּחֻמָּה⁷⁶, או בִּירְאָה⁷⁷ אָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ כְּמוֹתוֹ בְּחֻמָּה⁷⁸. שְׁנָאֵמַר בְּמֶלֶךְ: הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל - מְלַמֵּד שֶׁהַמְּלָכוֹת יִרְשָׁה. וְהוּא הָדִין לְכָל שְׂרָרָה שֶׁבְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוֹצִיָּה לָהּ - זֻכָּה לְעֶצְמוֹ וּלְזֶרְעוֹ.²²

(73) בספרי פ' שופטים (לדברים יז, כ) "הוא ובניו, שאם הוא מת, בנו עומד תחתיו וכו', מניין לכל פרנסי ישראל שבניהן עומדים תחתיהם? תלמוד-לומר בקרב ישראל, כל שהם בקרב ישראל - בנו עומד תחתיו". (74) בספרא פ' שמיני (פרק א הלכה ב) "ובנים לא היו להם, שאילו היה להם בנים, היו קודמין לאלעזר ואיתמר, שכל הקודם בנחלה הוא קודם בכבוד". וכן הוא בתוספתא שקלים פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 177 9) "בן קודם, אח קודם, כל הקודם בנחלה - קודם בשררה". (75) כן הוא בספרא פ' צו (פרק ה הלכה ב) "מבניו יעשה אותה, מלמד שהבן קודם לכל שבעולם, יכול אף-על-פי שאינו ממלא מקום אביו? תלמוד-לומר אשר ימלא את ידו, בזמן שימלא את מקומו של אביו

ואמרכלא דממנא על רברבי לואי" (פירוש המשניות שקלים שם). (58) שקלים שם. (59) בתוספתא שקלים שם: "אמרכל מה היו עושין, שבע מפתחות העזרה בידו". וכן כתב רבינו למעלה פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה ד, ששבעה שערים היו לעזרה. (60) ומה ששינו בתמיד פ"א משנה א, שהמפתחות היו בידי זקני בית אב, וכן כתב רבינו למעלה פ"ח מהלכות בית הבחירה הלכה ה – יתכן כי זקני בית אב הם האמרכלים (מעשה רוקח, ועיין משנה-למלך). ואף-על-פי-כן לא היו פותחים אלא ברשות הממונה על נעילת שערים (להלן פ"ז הלכה ג). וראה בהר המוריה. (61) תוספתא שקלים שם.

יח. וּמִמְנֵין גִּזְרִין מִתַּחַת יְדֵי הָאֱמֶרְכָּלִין, וְאִין פּוֹחֲתִין מִשְׁלֶשָׁה⁶² גִּזְרִין. וְהַגִּזְרִין הֵם שְׁגוּבִין כָּל הַהֶקְדָּשׁוֹת, וּפּוֹדִין אֶת הַנֶּפֶדָּה מִהָּ⁶³, וּמוֹצִיאִין אוֹתָן בְּדַכְרִים הָרְאוּיִין לָהֶן לְהוֹצִיאָן.⁶⁴

(62) משנה שקלים שם. (63) תוספתא שקלים שם. (64) ברמב"ם כתב-יד על קלף: "לדברים הראויין להוצאה" (תוספת ראשונים בשקלים שם).

יט. פֶּהַן הַגָּדוֹל הַמְּשִׁיחַ קוֹדֵם⁶⁵ לְמֶרְכָּה בְּגָדִים.⁶⁶ וּמֶרְכָּה בְּגָדִים הַעוֹמֵד לְשֶׁרֶת קוֹדֵם לְמְשֻׁחַ שְׁעָבֵר מִחֻמַּת קָרִי⁶⁷. וְהַעוֹבֵר מִחֻמַּת קָרִי קוֹדֵם לְעוֹבֵר מִחֻמַּת מוֹם.⁶⁸ וְהַעוֹבֵר מִחֻמַּת מוֹם קוֹדֵם לְכֹהֵן מְשֻׁחַ מִלְחָמָה.⁶⁹ וּמְשֻׁחַ מִלְחָמָה קוֹדֵם לְסִגְנָן.⁷⁰ וְסִגְנָן קוֹדֵם לְקַתְּלִיקוֹל⁷¹. וְקַתְּלִיקוֹל קוֹדֵם לְאֱמֶרְכָּל. וְאֱמֶרְכָּל קוֹדֵם לְגִזְבֵּר. וְגִזְבֵּר קוֹדֵם לְרֹאשׁ מִשְׁמֶר. וְרֹאשׁ הַמִּשְׁמֶר קוֹדֵם לְרֹאשׁ בֵּית אָב. וְרֹאשׁ בֵּית אָב קוֹדֵם לְכֹהֵן הַדִּיּוֹט מִשְׁאָר הַכֹּהֲנִים. נִמְצָאוּ הַכֹּהֲנִים תָּמִיד שְׂמֹנֶה מַעְלוֹת⁷² זו לְמַעְלָה מִזֹּו.

(65) הוריות יג. בבביתא, והיינו להקדים את המשוח ולהחיותו, אם זקוק לכך, או לפדותו מבית השביה לפני שנוקקים להחיות ולפדות את המרובה-בגדים (גמרא שם): (66) [וצריך עיון, הרי "אין ממנין שני כהנים גדולים כאחת" (למעלה הלכה טו). ועוד, שבבית ראשון, שהיה שמן המשחה, לא היו מרבים בבגדים, ובבית שני לא היה שמן המשחה כלל. ועיין תוספות בהוריות שם ובנזיר מ. ד"ה וכן משוח. ונראה שדעת רבינו, שאף-על-פי שאין מושחין שני כהנים גדולים כאחד, וגם אין מרבים שני כהנים גדולים בבגדים כאחד (ראה למעלה הלכה טו) – אין איסור למשוך האחד והשני לרבות בבגדים, שהרי כל טעמו של איסור זה הוא משום איבה, כמפורש בירושלמי (יומא פ"א הלכה א, וראה למעלה שם), וכל זה אינו אלא כששניהם שווים: שניהם משוחים או שניהם מרובים בבגדים, אבל כשאחד משוח ואחד מרובה בבגדים, שאינם שווים, שהרי משוח קודם למרובה בבגדים – כשיש צורך בכך, כגון שחלה הכהן הגדול או נזדקק, אין איבה כלל. וכמו שאמרו בעבודה זרה נה. "כלום מתקנא אלא חכם בחכם וגיבור בגיבור ועשיר בעשיר". וכן אמרו ביומא עג. (לפי נוסחת כ"י מינכן) "כי אית ליה איבה בדכוותיה (=בדומה לו), בדזוטר מיניה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ט' אדר - ספר עבודה - הלכות כלי המקדש קסז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמור (פ"ב ה"א), תוספתא יומא פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 180 28) ובבלי שם (בבבלי ליתא "במראה"). נוי הוא יופי הפנים, ואילו מראה הוא הוד הקומה, וגם חן הצורה (מהריק"ו). (4 שם ושם).

ב. ואין אחד מפל אלו מעבב, אלא כל זה למצוה; 17
אכל אם נתרבה מפל מקום - נתרבה. 18

(5) כן נראה מזה שבבית שני לא היו חכמים (יומא, שם) אף שהיא המעלה הגדולה שבכולן ('הר המוריה').

ג. וחיב כהן גדול לנהג כבוד בעצמו, ולא יקל 19
בעצמו עם שאר העם. ולא יראו אותו ערם לא 20
בבית המרחץ ולא בבית הכסא ולא בשמסתפר. 21
שנאמר: כהן הגדול מאחיו - מלמד שנוהגין בו 22
גדלה יתרה. רצה הוא שיתחצו אחרים עמו - 23
הרשות בידו. 24

(6) תוספתא סנהדרין פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 420 14).
(7) (בתוספתא שם: "ואין רואין אותו ערום ולא כשהוא מסתפר ולא בבית המרחץ", וכן הוא בסנהדרין כב, א - לענין מלך, וכן בדברי רבינו בפ"ב מהל' מלכים ה"ג. ולפי"ז אסור לראותו בבית המרחץ, אפילו אם אינו ערום לגמרי, ואם כן צ"ל בדברי רבינו "ולא יראו אותו ערום (ו)לא בבית המרחץ"). (8) כן הוא בתוספתא שם, בדברי תנא-קמא, ודלא כרבי יהודה שם. ומדובר כשהכהן הגדול צריך לאחרים לשמשו, וכמו שאמרו בפסחים נא, א - לענין רב ותלמיד, וכן דעת רבינו שם. ראה ב"כסף משנה פ"ה מהל' תלמוד תורה ה"ו. אבל בלי צורך זה אסור, וכמו שכתב מקודם שלא יראו אותו בבית המרחץ.

ד. לא יפגס לבית המשתה ולא לסעודה של רבים, 25
אפלו הם של מצוה. אבל הולך הוא, אם רצה, 26
לבית האבל. 27
בערבוביאי עם שאר הפהנים, אלא מסבין אותו 28
הפהנים וחולקין לו כבוד. והסגן ממצעו בינו לבין 29
העם, 30
והסגן ומשוח שבעבר 31
אב והאבלים וכל העם משמאלו. ואומר לאבלים: 32
תנחמו! והן מכבדין אותו כפי כחן.

(9) (בתוספתא שם): "והולך להברות את אחרים, ואחרים באין להברותו". ונראה שלפני רבינו היתה הנוסחא "ואינו הולך להברות את אחרים, אבל אחרים באין להברותו", כמו במלך להלן שם. וכן נראה במשנה סנהדרין יח, א - שלא אמרו אלא "וכשמברין אותו וכו'", ולא נאמר דבר על הבראתו לאחרים. וראה להלן, ועי' ב'אור שמח'.
(10) (במשנה, שם: "וכשהוא מנחם אחרים", נראה מזה שאינו חייב לנחם, אלא אם רצה - מנחם). (11) כמו שמפרש להלן, שהוא עומד מימינו, וכשהאבלים והעם משמאלו - נמצא כהן גדול באמצע. (12) שעמד תחת כהן-גדול שאירע בו פסול, וכשחזר הכהן הגדול לעבודתו - עבר זה ואינו עובד עוד ככהן גדול (פ"א מהל' יום הכיפורים ה"ג).

- הוא קודם לכל אדם, ואם אינו ממלא מקום אביו - יבוא אחר וישמש תחתיו". (76) בפ"א מהלכות מלכים הלכה ז, כתב רבינו: "והוא שיהיה הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה". וצריך לומר, שכן היא כוונת רבינו גם כאן: בחכמה וביראה, ש"כל מי שאין בו יראת שמים, אף-על-פי שחכמתו מרובה, אין ממנין אותו למינוי מן המינויין שבישראל" (לשון רבינו שם). (77) כן הוא בתוספתא (שקלים שם): "ובלבד שיהיה כמנהג אבותיו". (78) כתובות קג: ובהלכות מלכים שם כתב רבינו: "היה ממלא (מקום אביו) ביראה, אף-על-פי שאינו ממלא בחכמה, מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו".

1 כא. משוח מלחמה - אין בנו מתמנה תחתיו 79
2 לעולם, אלא הרי הוא כשאר הפהנים: 80
3 למלחמה - נמשח, ואם לא נמשח - לא נמשח.
4 וכשכחה משוח מלחמה משמש במקדש - משמש
5 בארבעה כלים, כשאר פהנים. מעלין משררה
6 לשררה גדולה ממנה, ואין מורידין 81
7 שהיא למטה ממנה; שמעלין פקדש ולא מורידין.
8 ואין מורידין לעולם משררה שפקרב ישראל אלא
9 אם סרח. 82

(79) יומא עב: עג. וספרא שם (הלכה א). יש מסבירים הלכה זו, שרק מינוי של שררות כגון כהן גדול או מלך וכו' עובר בירושה, אבל משוח מלחמה שאינו מינוי של שררה, אלא מינוי של קדושה - אינו עובר בירושה (שו"ת חתם-סופר חלק או"ח סימן יב). (80) יומא עג. (81) ברכות כח. ועוד. (82) שם כז: במעשה של רבן גמליאל שהורידהו מנשיאותו. וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ"ב הלכה א, שנשיא שחטא מלקין אותו ואין מחזירין אותו לנשיאותו, וראה בפ"ז מהלכות סנהדרין הלכה ט.

10 כב. וכהן גדול שעבר עברה שחיב עליה מלקות -
11 מלקין אותו בבית דין של שלשה, 83
12 מלקות, וחוזר לגדלתו. 84

(83) שאם תאמר להלקותו בבית-דין של עשרים ושלשה נמצאת עלייתו ירידתו, שמצד אחד אתה רוצה להעלותו ולכבדו ולדונו בפני בית-דין גדול יותר, ומצד שני אתה מורידהו ומבזהו בפני רבים (ירושלמי שם). וראה בפ"ה מהלכות סנהדרין הלכה א. (84) שנאמר (ויקרא כא, יב) "כי נזר שמן משחת אלקיו עליו, אני ה'" - "כביכול, מה אני בקדושת (לעולם), אף אהרן בקדושתו" (ירושלמי שם).

פרק חמישי

(1) יבאר בו שהכהן הגדול צריך שיהיה גדול מאחיו בכל, ושצריך לנהוג כבוד בעצמו.

13 א. כהן גדול צריך שיהיה גדול מפל אחיו הפהנים
14 בנוי, ככה, בעשר, כחכמה ובמראה. 85
15 - כל הפהנים נוהגין לו משלהן כל אחד לפי עשרו,
16 עד שיעשיר יותר מעשיר שבכלן.

(2) יומא יח, א. (3) 'ירושלמי' יומא פ"א ה"ג, 'ספרא' פ'

תמיד הוא במקדש (פ"א מהל' ביאת המקדש ה").
 (26) הואיל ומשמרות של כהונה מתחדשות בשבת צריך להסתפר מפני המשמרת החדשה, שתראה אותו ביפיו (סנהדרין כב: בגמרא וברש"י). (27) שערות ראשו. (28) במספריים. (29) סנהדרין, שם. (30) ולא שער התחתון בלבד היה מגלח, אלא על דרך זה היה מגלח שער שלישי שלמעלה מהשני, ומשייר השער הרביעי כדרך ששייר השני, ומגלח השער החמישי כדרך שגילח השער התחתון והשלישי - ועל דרך זה היה משייר ומגלח עד תום כל השערות שבראש (כסף-משנה). (31) כעין כוסמת וכו' ראשו של זה בצד עיקרו של זה ('תוספות' סנהדרין שם ד"ה כסום). והפסוק הזה נאמר בכהן גדול, שהרי בפסוק השני שם נאמר "ויין לא ישתו כל כהן", מכלל שהפסוק הזה אינו מדבר בכל כהן, אלא בכהן גדול בלבד (כסף-משנה בשם הרא"ש).

ז. ובית יהיה לו מוכן במקדש, והוא הנקרא לשפת פה גדול³². ותפארתו וכבודו שיהיה יושב במקדש³³ כל היום³⁴, ולא יצא אלא לביתו בלבד בלילה³⁵ או שעה או שתיים ביום. ויהיה ביתו בירושלים ואינו זו ממש³⁶.

(32) מדות פ"ה מ"ד. (33) כמו שכתוב "ומן המקדש לא יצא" ('קריית ספר'). (34) ומה שנאמר "ומן המקדש לא יצא", היינו "מקדושתו לא יצא" (סנהדרין יט.). (35) כן נראה במשנה סנהדרין יח, א: "ויצא עמהן עד פתח שער העיר" ('הדר המקדש'). ויתכן כי למדו כן מן הפסוק "ומן המקדש לא יצא", שלדעת רבינו גם ירושלים בכלל המקדש, ראה בפ"ב מהל' שופר ה"ח. ולפי זה, ישנם שלשה מובנים לפסוק זה: א' שאין כהן-גדול מפסיק עבודתו אף-על-פי ששמע שמת לו מת (פ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ו). ב' שאינו יוצא אחר מתו (למעלה ה"ה). ג' שאינו יוצא מירושלים. ועי' בכסף-משנה למעלה ה"ה שכתב שהדרשה שאינו יוצא אחר מתו, אינה אלא אסמכתא, ואם כן קל-וחומר שדרשה זו שלא לצאת מירושלים אינה אלא אסמכתא, ועיקר הפסוק ללמד שאינו מפסיק עבודתו.

ח. כהן גדול דין ודין אותו³⁶, ומעידין עליו. ואין דין אותו דיני נפשות³⁷ אלא בבית דין הגדול³⁸ בלבד; שנאמר: כל הדבר הגדל³⁹ יביאו אליה⁴⁰.

(36) סנהדרין יח, א - במשנה. (37) דיני נפשות דווקא. שם יח, ב. וראה למעלה פ"ד הכ"ג שמלקין אותו בבית-דין של שלשה. (38) ראה להלן הערה מא. (39) כלומר, דבר גדול, היינו דיני נפשות, של אדם גדול, כגון כהן-גדול (סנהדרין טז. ויח:). (40) אל משה רבינו שהוא שקול כנגד שבעים ואחד (שם טז: ורש"י שם).

ט. היה יודע עדות - אינו חייב להעיד⁴¹, ואפילו בבית דין הגדול⁴²; שזה אינו פבור לו שילף ויעיד. ואם היתה עדות למלך ישראל⁴³ - הרי זה הולף בבית דין הגדול ומעיד לו.

(41) לדעת ה'תוספות' (שם יח: ד"ה מעיד) מדובר בדיני

ה. מת לו מת - אינו יוצא אחריו¹³, ואינו יוצא מפתח ביתו¹⁴ או מן המקדש. וכל העם באים לנחמו לביתו. והוא עומד בשורה¹⁵, וסגן מימינו¹⁶ ראש בית אב וכל העם משמאלו. ואומרים לו: אנו כפרתך! והוא אומר להם: תתברכו מן השמים!

(13) כרבי יהודה בסנהדרין יח, א - במשנה. (14) אף-על-פי שאמרה התורה (ויקרא כא, יב) "ומן המקדש לא יצא", שנראה שרק מן המקדש לא יצא - הרי אמרו (שם יט.) "שמן המקדש לא יצא" היינו "מקדושתו לא יצא". כלומר, לא יגרום לצאת מקדושתו ולהיטמא. אס-כן אין הבדל בין אם יוצא מן המקדש לבין אם יוצא מפתח ביתו (כסף-משנה). (15) "שלאחר שקוברין את המת, מתקבצין האבלים ועומדים בצד בית הקברות, וכל המלוין את המת עומדין סביב להן שורה לפני שורה" (פ"ג מהל' אבל ה"א). (16) ומשוח שעבר אינו בא לנחמו (וראה למעלה ה"ד), שכיון שעבר מעבודתו ככהן גדול, יש חשש שהכהן הגדול יחשוד בו שהוא שמח לאידו ולאבלו (גמרא, שם).

ו. וכשמברין אותו¹⁷ - כל העם מסבין על הארץ, והוא מסב על הספסל¹⁸. ואינו קורע על מתו¹⁹ כשאר הפהנים²⁰, שנאמר: ובגדיו לא יפרם. ואם קרע - לוקה. אבל קורע²¹ הוא מלמטה כנגד רגליו²². ואינו מרבה פרע²³ לעולם²⁴, שנאמר: את ראשו לא יפרע, ואפלו בעת שלא יכנס למקדש²⁵; אלא מספר מערב שבת לערב שבת²⁶. ואינו מספר בתער²⁷, אלא בזוג²⁸. ראש שער זה²⁹ בעקר זו, עד שיראה כאלו הוא צמח כפחת³⁰. שנאמר: ראשם לא יגלחו, ופרע לא ישלחו, כסום יכסמו את ראשיהם³¹.

(17) שם יח, א - במשנה. וראה בפ"ד מהל' אבל ה"ט שהאבל ביום ראשון אסור לאכול משלו ומברים אותו אחרים. (18) כלומר, ספסל זקוף, לפי שספסל אינו חייב בכפיית המיטה (ראה פ"ה מהל' אבל ה"ח), אבל על מיטה זקופה אסור לשבת ('ירושלמי' סנהדרין פ"ב ה"ב), שכהן גדול חייב בכל דיני אבלות ('ירושלמי' שם, ופ"ז מהל' אבל ה"ו). (וראה ב'קונטרס' דיני שמחות בכהן גדול' במבוא ל'שיטה על מועד-קטן' לרבינו ידידיה, תלמידו של רבינו יחיאל מפריש' עמוד 34). (19) להלן בדין פריעה, לא כתב "על מתו", עיי"ש. (20) שקורעין בבגד העליון מלמעלה, כשאר העם. (21) [היינו בבגדים השייכים לו ולא בגדי כהונה (ראה בשיטה על מועד קטן כ: עמ' זה, וריטב"א שם)]. (22) הוריות יב, ב - במשנה, וכדעת רב. (23) בכהן הדיוט, כתב רבינו (להלן פ"א מהל' ביאת המקדש ה"א) שפרע הוא שלשים יום. (24) כאן לא כתב "על מתו", כמו שכתב למעלה בדין קריעה, וכן מפורש ב'ספר המצוות' (לא-תעשה קסג), שאפילו שלא בדרך אבלות אסור לכהן גדול לפרוע, ועי' 'מנחת חינוך' מצוה קנ, אות ב. (25) שאילו כהן הדיוט אינו אסור לגדל פרע אלא בשעת ביאה למקדש, אבל כהן גדול אסור לגדל פרע לעולם, שהרי

(מנחות כז:), שהשתחויה אף היא כעבודה, וכן כתב רבינו בפ"ב מהל' ביאת המקדש ה"ד, וכן הוא ב'תוספות' מנחות שם ד"ה להיכל. (54) במס' תמיד, שם: "הממונה", אבל הוא הממונה הוא הסגן (למעלה פ"ד ה"טז). (55) היינו קולם של פעמוני הזהב שבשולי המעיל (תוספות יום-טוב' תמיד, שם). (56) כשנכנס לא היה צריך להגביה, כי היתה נפתחת מאליה כשהולך ודוחק אותה לפניו, אבל כשיצא לא היה יכול לדחוק כך, מפני שהיה יוצא מאחוריו דרך כניסתו (ביאורי הגר"א במשנה, שם). (57) היינו הפרוכת שבפתחו של היכל, ראה יומא נד, א. ולהלן פ"ז ה"יז. (58) שכל זמן שהכהן הגדול משתחוה שם, זהו כבודו שלא יהיה אחר עמו ('יריעות שלמה').

- יב. בְּכָל יוֹם שִׁירָצָה לַהֲקָטִיר הַקֶּטֶרֶת - מִקְטִיר⁵⁹.
וְנוֹטֵל חֶלֶק בְּרֹאשׁוֹ⁶⁰ בְּקִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ כֶּלֶן. פִּיצֵד?
כְּשִׁירָצָה אוֹמֵר: זֶה הַחֲטָאֵת שְׁלִי⁶¹ וְזֶה הָאֵשֶׁם שְׁלִי.
וְאֵינוֹ עוֹבֵד בְּפִס, אֲלֵא כָּל עֵת שִׁירָצָה לַהֲקָרִיב -
מִקְרִיב כָּל מָה שִׁירָצָה. וְהָרִי הוּא בְּקִדְשֵׁי הַגְּבוּל⁶²
כְּשֶׁאֵר הַפְּהִינִים⁶³.

(59) ביומא יד, א - במשנה: "אם רצה להקריב, מקריב". ורבינו נקט להקטיר, שאפילו קטורת שמעשרת ומעולה לא שנה בה אדם (שם כו.) - אף-על-פי-כן מקטיר כהן-גדול בכל יום שירצה (וכן הוא במס' תמיד פ"ו מ"ג). (60) יומא, שם. ואף-על-פי שלא הקריב. שאם הקריב, מה צריך להשמינו שטיל בראש (כסף-משנה בשם רש"י). הרי כל כהן המקריב - העור של קרבנו ואכילתו שלו (למעלה פ"ד ה"ז). (61) נראה שזה אינו אלא כשישנן עוד חטאות. אבל אם אין שם אלא חטאת אחת, אינו יכול ליטול כולה, אלא רק מחציתה, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהל' תמידין ומוספין ה"ד. ועי' ב'ירושלמי' יומא פ"א ה"ב, וב'שיירי קרבן' שם ('יריעות שלמה'). (62) שנוהגים בכל ישראל, ולא דווקא בבית המקדש, כמו: תרומות ומעשרות וחלה וכו'. (63) תוספתא יומא פ"א.

- יג. בְּזִמְנָ שִׁירָצָה כֶּהֱן גָּדוֹל⁶⁴ לַהֲקָרִיב, הִיָּה עוֹלָה
בְּכַפֵּשׁ וְהִסָּגן מִיָּמִינוֹ. הִגִּיעַ לְמַחְצִית הַכֶּפֶשׁ⁶⁵ - אָחִז
הִסָּגן בְּיָמִינוֹ וְהִעֲלָהוּ. וְהוֹשִׁיט לוֹ הַכֶּהֱן שֶׁהוּא
מוֹלִיךְ אֶת רֹאשׁ הָעוֹלָה הָאֲבָרִים שֶׁבִּידוֹ, וְסוֹמֵךְ
עָלֶיהָ⁶⁶ וְזוֹרֵק לְאֵשׁ⁶⁷.

(64) תמיד פ"ז מ"ג. (65) ששם היו מונחים האיברים, ומשם מצות הולכתם למזבח (הגר"א שם). (66) על האיברים, וראה להלן ה"ד. (67) של המערכה שבמזבח. שאף הנתחים צריכים זריקה, ונלמד ממה שנאמר (דברים יב, כז) "ועשית עולותיך הבשר והדם". הוקש בשר לדם: "מה דם בזריקה, אף בשר בזריקה" (זבחים סב: ופ"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ד).

- יד. וְכֵן הָיוּ מוֹשִׁיטִין⁶⁸ לוֹ שְׂאֵר הָאֲבָרִים: כָּל אֶחָד
וְאֶחָד נוֹתֵן הָאֲבָרִים שֶׁבִּידוֹ לְרֹאשׁוֹ, וְהִרְאִשׁוֹן נוֹתֵן
לְכֶהֱן גָּדוֹל, וְהוּא סוֹמֵךְ וְזוֹרֵק לְאֵשׁ. וְאֵם רָצָה לְסַמֵּךְ
בְּלֶבֶד וְהִיָּה [כֶּהֱן] אַחֵר זוֹרֵק לְאֵשׁ - עוֹשָׂה. וְאֵין

ממונות, אבל אם זה נוגע לאיסור חייב הוא להעיר, שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. אבל מדברי רבינו נראה שאין חילוק (ראה להלן שמדובר בדיני נפשות), וכן כתב ה'כסף משנה' בפ"א מהל' עדות ה"ג. (42) של שבעים ואחד. שהרי אמרו בסנהדרין יח, ב - שמה שאמרו שכהן גדול מעיד, היינו למלך. וראה להלן, והרי ברור שכשם שאין דיין כהן-גדול בדיני נפשות (ראה למעלה) אלא בבית-דין של שבעים ואחד (כמבואר למעלה ה"ה), כן בוודאי אין דיין את המלך אלא בשבעים ואחד, הרי שאפילו בב"ד הגדול אינו מעיד אלא למלך (לחם-משנה פ"א מהל' עדות ה"ג). (43) כוונתו למלכי בית דוד, שדין אותם (פ"ב מהל' סנהדרין ה"ה). ובגמרא (סנהדרין, שם) שהקשו איך מעיד למלך, והלא מלכי ישראל אין דנים אותם, ולא תירץ שמדובר במלכי בית דוד - יתכן כי עוד לא פורש להם חילוק זה, עד הסוגיא דלהלן שם יט. (לחם-משנה ה' עדות, שם).

- י. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ בְּסִפְרָ קִדְשָׁהּ⁴⁴, שֶׁהוּא אֶסוֹר בְּאַלְמָנָה
וּמִצִּיגָה עַל הַבְּתוּלָה⁴⁵. וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא שְׁתֵּי נָשִׁים⁴⁶. וְאֵם
נָשָׂא שְׁתֵּים - אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲבֹד בְּיוֹם הַצֹּם⁴⁷ עַד
שִׁירָשׁ לְאַחַת. וְחוֹלִין⁴⁸, וְחוֹלָצִים לְאַשְׁתּוֹ⁴⁹,
וּמִיִּבְמִין אֶת אִשְׁתּוֹ. וְאֵם גֵּרֶשׁ אִשָּׁה - מִתֵּרֶת לְהַנָּשֵׂא
לְשֶׁאֵר הָעָם⁵⁰.

(44) פ"ז מהל' איסורי ביאה ה"א. (45) שם ה"ג. (46) שם, ועי' בראב"ד שם. (47) יומא יג, ב: "וכפר בעדו ובעד ביתו - ולא בעד שני בתים". (48) משנה שם יח, א. והיינו אם מת אחיו בלי בנים והוא אינו יכול לייבם, מפני שהוא אסור באלמנה, ומצווה על הבתולה, ואין 'עשה' של יבום דוחה 'עשה' (של בתולה) ולא-תעשה (של אלמנה), ואף מן האירוסין אסורה משום גזירה (שם יט. והל' איסורי ביאה שם, ה"ב). (49) אם הוא מת בלא בנים. "שהמלך אינו חולץ, שנאמר: וירקה בפניו, וזה בזיון, ואפילו רצה אין שומעין לו, שהמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, והואיל ואינו חולץ אינו מייבם, וכן אם מת הוא, כיוון שאי-אפשר לייבם את אשתו, כך אין חולצין לה, אלא תשב לעולם בזיקתה" (פ"ב מהל' מלכים ה"ג). אבל כהן-גדול שמייבמן את אשתו - חולצים לה. (50) שמכיון שמייבמן את אשתו, על-כרחנו אין דינו כמלך שאלמנתו אסורה להנשא.

- יא. בְּזִמְנָ שֶׁכֶּהֱן גָּדוֹל⁵¹ נִכְנָס לְהִיכָל⁵² לְהַשְׁתַּחֲוֹת⁵³
- שְׁלֹשָׁה אוֹחֲזִין בּוֹ: אֶחָד בְּיָמִינוֹ, וְאֶחָד בְּשִׁמְלּוֹ,
וְאֶחָד בְּאֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁבְּאֶפֶד מֵאֲחֻרָיו. וְיִכְנָס
לְהִיכָל וְיִשְׁתַּחֲוֶה. וְכִיּוֹן שִׁישְׁמַע הִסָּגן⁵⁴ קוֹל רִגְלָיו⁵⁵
שֶׁל כֶּהֱן גָּדוֹל שֶׁהוּא יוֹצֵא⁵⁶, מְגַבִּיָּה לוֹ אֶת
הַפְּרִכֶּת⁵⁷. וְאַחֵר שִׁינָּא יִכְנָסוּ אַחֲרָיו הַפְּהִינִים⁵⁸
וְיִשְׁתַּחֲוּוּ וְיִצְאוּ.

(51) תמיד פ"ז מ"א. (52) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה, שם. שאי-אפשר לפרש שמדובר ביום הכיפורים, וכשהוא נכנס לפני ולפנים, שהרי נכנס שם בארבעה בגדי לבן בלבד (תפארת ישראל שם). (53) ואין זו ביאה ריקנית (= בלי עבודה) להיכל שחייבים עליה מלקות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 שם סמיכה על האברים אלא לכהן גדול בלבד,
2 מפני כבודו⁶⁹; אבל כל הסמיכות על בעלי חיים הם.
(68) תמיד, שם. (69) מנחות צד, א.
3 טו. פשיגדל הפה ויעשה איש⁷⁰ הרי הוא פשר
4 לעבודה; אבל אחיו⁷¹ הפהנים לא היו מניחין אותו
5 לעבד במקדש עד שהיה בן עשרים שנה. ואינו
6 נכנס לעזרה לעבודה תחלה אלא בשעה שהלויים
7 אומרים שירה⁷².
(70) חולין כד, ב: "מאימתי כשר לעבודה, משיביא שתי
שערות". (71) חולין, שם. (72) ערכין יג, ב: "אין קטן
נכנס לעבודה אלא בשעה שהלויים אומרים בשיר". ומפרשה
רבינו בכהן, שכן משמע הלשון "לעבודה". וקטן לאו דוקא,
אלא כשלא הגיע לעשרים שנה (כסף-משנה), ועי' ראב"ד.
8 טז. אין הפה עובד תחלה⁷³, וכן פהן גדול⁷⁴ אינו
9 עובד תחלה, עד שביא עשירית האיפה משלו
10 ועובד בידו⁷⁵; שנאמר: זה קרבן אהרן וכו' אשר
11 יקריבו לי ביום המשח אותו. ואם עבד קדם שביא
- 12 עשירית האיפה, וכן פהן גדול שעבד בכהן גדולה
13 קדם שביא עשירית האיפה - עבודתו פשוטה⁷⁶.
(73) מנחות נא, ב. תוספתא שקלים פ"ג (הוצאת צוק"מ
עמוד 179 14), 'ספרא' פ' צו פ"ג ה"ג, וירושלמי שקלים
פ"ז ה"ג. (74) שם. (75) תוספתא, 'ספרא' וירושלמי
שם. (76) כן הוא בתוספתא וירושלמי שם, אבל
ב'ספרא' שם אמרו: פסולה. ועי' משנה-למלך.
14 יז. פהן⁷⁷ שלא עבד עדין מקמי שמנחהו פהן גדול
15 - הרי זה מביא עשירית האיפה ועובדה בידו
16 בתחלה, פשאר חנוף כל פהן הדיוט; ואחר כך
17 מקריב עשירית האיפה שניה, שהיא חנוף פהן
18 גדול; ואחר כך מקריב עשירית האיפה שלישית⁷⁸,
19 שהיא חבתי פהן גדול שמקריב בכל יום, כמו
20 שיתבאר⁷⁹. ומעשה שלשון שנה הוא⁸⁰.
(77) מנחות עה, א. (78) שם. (79) בפ"ג מהל' תמידין
ומוספין מהי"ח ואילך. (80) שהן "רבוכה" (= חלוט
ברותחין) כמפורש במנחות, שם. ועי' במשנה-למלך.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ג'ט' אדר תשע"ח

(8) ונחשב כאילו הוא בעצמו נמצא בסוף התחום בכניסת
השבת וקנה שבתה.

- ב. וכן⁹ אם נתפון לקבץ שבתתו במקום ידוע
אצלו, כגון אילן או בית או גדר שהוא מכיר
מקומו, ויש בינו ובינו פשחשקה אלפים אמה או
פחות, והחזיק בדרך והלך כדי שיעצב לאותו
מקום¹⁰ ויקנה בו שבתה, אף על פי שלא הגיע ולא
עמד שם, אלא החזירו חבירו ללון אצלו, או שחזר
מעצמו ללון, או נתעכב - למחר יש לו להלך עד
מקום שנתפון לו, ומאותו המקום אלפים אמה לכל
רוח; שפיון שגמר בלבו לקבץ שם שבתתו והחזיק
בדרך, נעשה כמי שעמד שם¹¹ או שהניח ערובו
שם.
(9) משנה, עירובין נב, א. (10) לפני כניסת השבת.
(11) ועירב ברגליו.

- ג. במה דברים אמורים?¹² בעני, שאין מטריחין
אותו להניח ערוב¹³, או ברחוק, כגון מי שהיה בא
בדרך והיה ירא שמא תחשך; והוא, שישאר מן
היום כדי להגיע לאותו מקום שקנה בו שבתה קדם
שתחשך אם רץ בכל כחו, והיה בינו ובין אותו
מקום פשתחשך אלפים אמה או פחות. אבל אם לא
היה רחוק ולא עני, או שלא נשאר מן היום כדי

יום ראשון ג' אדר ה'תשע"ח

הלכות עירובין

פרק שביעי

(1) נתבאר בו עניין העירוב ברגל מה דינו, ובאמירה גם כן,
רצונו לומר שיקבץ שבתתו במקום שאינו עומד בו, וזמן
עשיית זה, ואם אחד יכול לעשות כן בעד חבירו, וקביעות
המקום, כיצד צריך לסיימו.

- א. מי² שיצא מערב שבת חוץ למדינה³, ועמד
במקום ידוע⁴ בתוך התחום או בסופו⁵, ואמר:
שבתתי במקום זה, וחזר לעירו⁶ ולן שם - יש לו
להלך למחר מאותו מקום אלפים אמה לכל רוח⁷.
וזה הוא עקר עירובי תחומין, לערב ברגליו. ולא
אמרו לערב בהנחת מזון שתי סעודות בלבד במקום,
אף על פי שלא יצא ולא עמד שם, אלא להקל על
העשיר, שלא יצא, אלא ישלח ערובו ביד אחר⁸
וניחו לו.
(2) משנה, עירובין מט, ב. (3) לעיר. (4) מקום מסויים.
ראה להלן ה"ה וה"ח. (5) בסוף אלפים אמה, ולא מחוץ
להן. (6) וחזר אחרי כניסת השבת, וראה למעלה פ"ו ה"א.
(7) שהרי בכניסת השבת קנה שבתה באותו מקום.

(2) משנה, עירובין מט, ב. (3) לעיר. (4) מקום מסויים.
ראה להלן ה"ה וה"ח. (5) בסוף אלפים אמה, ולא מחוץ
להן. (6) וחזר אחרי כניסת השבת, וראה למעלה פ"ו ה"א.
(7) שהרי בכניסת השבת קנה שבתה באותו מקום.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ג' אדר - ספר זמנים - הלכות עירובין קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שכן כתוב (שמות טז, כט): "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ואמרו (עירובין מח.): "כמה תחתיו? ארבע אמות, שלש לגופו ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו", לכן אם יש תחת האילן שמונה אמות - נחשב לשני מקומות, ואם אמר שביאתי תחתיו - לא ציין את מקום השביטה בדיוק, לכן לא קנה שביטה כלל.

ז. לפיכך²⁶ צריך להתפונן לשבת בעקרו, או בארבע אמות שבדרומו או שבצפונה. ואם היה תחתיו פחות משמונה אמות, ונתפונן לשבת תחתיו - קנה; שהרי אין שם שעור שני מקומות, והרי מקצת מקומו מסים²⁷. היו שנים באים בדרך, אחד מהן מכיר אילן או גדר או מקום שהוא קובע בו שביטה, והשני אינו מכיר - זה שאינו מכיר מוסר שביטתו למכיר, והמכיר מתפונן לשבת הוא והכיר במקום שהוא מכיר²⁸.

(עירובין נ, ב. 27) שאם היו שבע אמות, הרי אמה אחת משותפת לשני מקומות, ואנו אומרים שבאמה הזאת קנה שביטה. (28) בעירובין נא, א: "רבה ורב יוסף הוו קא אזלי באורחא (היו מהלכים בדרך), אמר ליה רבה לרב יוסף: תהא שבייתננו תותי דקלא (תחת הדקל) - אמר ליה: לא ידענא ליה (אינני מכיר את מקום האילן). אמר ליה: סמוך עלי" - שאומר לו שביאתי עמך, והמכיר אומר: שבייתננו במקום פלוני" (רש"י).

ח. אנשי העיר²⁹ ששולחו אחד מהן להוליך להן ערובן למקום ידוע³⁰, והחזיק בדרך³¹, והחזירו חבירו ולא הוליך ערובן - הן לא קנו שביטה באותו מקום, שהרי לא הניח שם ערובן, ואין להן להלך ממדינתן אלא אלפים אמה לכל רוח; והוא קנה שם ערוב, שהרי הוא בא בדרך ונתפונן לשבת שם והחזיק בדרך, לפיכך יש לו להלך לאותו מקום למחר, ולהלך ממנו אלפים אמה לכל רוח.

(משנה, עירובין נב, א. 30) ראה למעלה ה"א וה"ה. (31) ובמי שבא בדרך, התירו חכמים לערב בדיבור בעלמא (ראה למעלה ה"ג). ודעת כמה מגדולי הראשונים (בעירובין נב.) כי לא נקרא בא בדרך אלא ביוצא לדרך ממש, אבל אם יצא במיוחד להניח את העירוב לא קנה שביטה אלא אם-כן הניח שם את העירוב, או שעירב ברגליו, אבל בדיבור לחוד - לא.

ט. זה³² שאמרנו שצריך הקונה שביטה ברחוק מקום שיחזיק בדרך - לא שייצא וילך בפשדה, אלא אפלו ירד מן העליה³³ לילך לאותו מקום, וקדם שייצא מפתח החצר החזירו חבירו - הרי זה החזיק, וקנה שביטה. וכל הקונה שביטה ברחוק מקום, אינו צריך לומר: שביאתי במקום פלוני; אלא פיון שגמר בלבו והחזיק בדרך כל שהוא - קנה שם שביטה. ואין צריך לומר, מי שייצא ברגליו ועמד

שיגיע¹⁴ אפלו רץ בכל כחו, או שהיה בין המקום שנתפונן לשבת בו ובין המקום שהוא עומד בו בשחשכה יתר מאלפים אמה, או שלא פון המקום שקנה בו שביטה - הרי זה לא קנה שביטה ברחוק מקום, ואין לו אלא אלפים אמה¹⁵ לכל רוח במקום שהוא עומד בו בשחשכה.

(עירובין נא, ב. 13) שאין לו מזון שתי סעודות לעירוב, ולהטריחו ללכת ולערב ברגליו לא רצו חכמים, לכן מספיק אם אומר בביתו: שביאתי במקום פלוני (משנה ברורה 'או"ח סי' תי). (14) בנוסח אחר: "שיגיע לאותו מקום" (מעשה רוקח). (15) לדעת הראב"ד: "אם יש בין המקום שהוא עומד משחשיכה למקום שנתכוון לשבות בו יותר מאלפים אמה, הרי הוא כמו שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות במקומו".

ד. מי¹⁶ שעמד מבעוד יום ברשות היחיד¹⁷ וקנה שם שביטה, או שהיה בא בדרך ונתפונן לשבת ברשות היחיד הידוע אצלו וקנה שם שביטתו - הרי זה מהלך את פלה¹⁸, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח. ואם היתה רשות היחיד זו מקום שלא הקף לדירה או תל או בקעה¹⁹; אם היה בה בית סאתים או פחות - מהלך את פלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח; ואם היתה יותר על בית סאתים²⁰ - אין לו בה אלא ארבע אמות, וחוצה מהן אלפים אמה לכל רוח. וכן אם הניח ערובו במקום שלא הקף לדירה.

(עירובין נ, ב. 17) עיר או מקום שהוקף לשם דירה. (18) אפילו אם השטח גדול מאד. (19) בנוסח אחר: "או נקע" (כת"י התימנים). והוא חפירה בתוך השדה כעין גומה ('הערוך'). (20) ראה למעלה בפס"ז מהל' שבת ה"א.

ה. הקונה²¹ שביטה ברחוק מקום, ולא סים²² מקום שביטתו - לא קנה שביטה שם. פיצד? היה בא בדרך, ואמר: שביאתי במקום פלוני, או: בפשדה פלונית, או: בבקעה פלונית, או: ברחוק אלף אמה או אלפים ממקומי זה - הרי זה לא קנה שביטה ברחוק, ואין לו אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום שהוא עומד בו בשחשכה²³.

(עירובין מט, ב. 22) ציין בדיוק. (23) כשמואל שם, ולא כרב שאמר שאסור לו לזוז ממקומו.

ו. אמר²⁴: שביאתי תחת אילן פלוני, או: תחת סלע פלוני, אם יש תחת אותו אילן או אותו סלע שמונה אמות²⁵ או יתר - לא קנה שביטה, שהרי לא פון מקום שביטתו; שאם בא לשבת בתוך ארבע אמות אלו, שקמא בארבע אמות האחרות הוא שקנה שביטה.

(עירובין נ, ב. 25) כי ארבע אמות הן מקומו של אדם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאחרת. (4) נותנים עליו חומרות שניהם, ואינו יכול ללכת אלא למקום ששניהם יכולים ללכת, אבל למקום שרק אחד יכול ללכת - אסור.

ב. פיצוד⁵ מהלך פרגלי שניהם? שאינו יכול להלך אלא במקום שיש לשניהם להלך בו. נתן האחד ערוב ברחוק אלף אמה לרוח מזרח⁶, והניח השני מהן ערובו ברחוק חמש מאות אמה לרוח מערב⁷ - אין זה שעברו עליו מהלך במערב אלא אלף אמה, פרגלי מי שעבר עליו במזרח; ולא יהלך במזרח אלא אלף וחמש מאות אמה, פרגלי מי שעבר עליו במערב. לפיכך, אם ערב או ערבו עליו שני ערובין אלו אחד ברחוק אלפים אמה למזרח ואחד ברחוק אלפים אמה למערב - הרי זה לא יזוז ממקומו⁸.

(5) עירובין, שם. (6) אם כן הפסיד בזה אלף לצד מערב שאינו יכול ללכת לשם. (7) והפסיד בזה חמש מאות אמה לצד מזרח. (8) שהרי לא נתכוון לשבות במקומו, אלא במקום עירובו, ואין אנו יודעים איזה מהם קנה עירוב, ועירובו של מזרח מפסידו אלפים לצד מערב, ועירובו של מערב מפסידו אלפים לצד מזרח, לכן לא יזוז ממקומו.

ג. מערב⁹ אדם שני ערובין בשתי רוחות, ומתנה¹⁰ ואומר: אם ארע לי דבר מצוה¹¹, או נלחצתי¹² למחר ונצרכתי לרוח זו - זה הערוב הוא שאני סומך עליו, והערוב שברוח השנית אינו פלוס; ואם נצרכתי לרוח זו השנית - זה הערוב הוא שאני סומך עליו, ושברוח הראשונה אינו פלוס; ואם נצרכתי לשתי הרוחות - יש לי לסמוך על איזה ערוב שארצה, ולא יאונה שארצה אלף; ואם לא ארע לי דבר ולא נצרכתי לרוח מהן¹³ - אין שני הערובין האלו ערוב, ואני סומך על אחד מהן, אלא הריני כבני עירי שיש לי אלפים אמה לכל רוח מחוץ לחומה.

(9) משנה, עירובין לו, ב: "מתנה אדם על עירובו ואומר - אם באו גויים (גובי המכס) מן המזרח (ואני צריך לברוח מפניהם לסוף ארבעת אלפים אמה) עירובי למערב. ואם יבואו מן המערב - עירובי למזרח. אם באו מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך. לא מכאן ולא מכאן, הריני כבני עירי. אם בא חכם (שאני רוצה לשמוע דרשתו) מן המזרח - עירובי למזרח, מן המערב - עירובי למערב, בא מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך, לא מכאן ולא מכאן - הריני כבני עירי". (10) וביום השבת אנו אומרים: הוברר הדבר למפרע כי לצד זה התכוון שיחול עירובו, וקנה שביתה באותו צד, כי בדברנו (=עירובין אינם אלא מדברנו) אנו אומרים "יש ברירה" (עירובין לו: ולהלן הלכה ז). (11) קבלת פני חכם וכיוצא בזה. (12) לברוח מפני גויים הבאים להתנפל, וכיוצא בזה. (13) בנוסח אחר: "לרוח משתיהן" (כת"י התימנים).

ד. פשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת¹⁴, פך¹⁵ אסור לצאת ביום טוב¹⁶ וביום הכפורים¹⁶. ופשם

1 במקום שקונה בו שבתה, שאינו צריך לומר פלוס; 2 אלא פיון שגמר בלבו - קנה.

(32) עירובין נב, א. (33) "רב יהודה בר אישתתא, אייתו ליה (הביאו לו) כלכלה דפירי (סל עם פירות) לרב נתן בר אושעיא (ממקום רחוק יותר מאלפים), כי הוה אזיל (כשרצה לחזור לפני שבת לקנות שביתה לסוף אלפים אמה, כדי שיוכל לחזור לביתו בשבת), שבקיה עד דנחית דרגא (הניח לו ללכת עד שירד ממדרגה אחת), אמר ליה (החזירו ואמר לו): בית הכא (לין כאן), למחר קדים ואזיל (למחר תשכים ותלך)". כיון שהתחיל ללכת, נקרא החזיק בדרך, ומספיקה לו מחשבתו לקנות שביתה (עירובין, שם).

3 י. התלמידים³⁴ שהולכין ואוכלין בלילי שבת 4 בשדות וכרמים אצל בעלי הבתים, שפתן מצויה 5 לעוברי דרכים הבאים שם, ובאים ולנים בבית 6 המדרש - מהלכין אלפים אמה לכל רוח מבית 7 המדרש, לא במקום האכילה; שאלו מצאו סעדתן 8 בבית המדרש, לא היו יוצאין לשדה, ואין דעתן 9 סומכת לדירה אלא על בית מדרשם³⁵.

(34) עירובין עג, ב. (35) "בעא מניה רב חיאי בר אבין מרב ששת: בני בי רב (תלמידים הלומדים אצל רבם) דאכלי נהמא (האוכלים לחם סעודתם) בבאגא (בית אכסניא בבקעה) ובייתי (ולנים) בבי רב (בבית המדרש שהיה בתוך אלפים אמה), כי משחינן (כשמודדים) תחומא - מבי רב משחינן להו או מבאגא משחינן להו? אמר ליה: משחינן להו מבי רב (מבית המדרש מודדים להם תחום שבת), דאי מייתו להו ריפתא לבי רב, ניחא להו טפי (יותר היה רצוי להם שיביאו להם מאכלים לבית המדרש שהוא מקומם הקבוע)" - עירובין, שם.

יום שני ד' אדר ה'תשע"ח

פרק שמיני

(1) נתבארו בו משפט שני עירובין, רצוננו לומר המערב שני עירובין במקומות חלוקים, לשעות חלוקות, ביום אחד, או לימים חלוקים, אם שהימים סמוכין זה לזה, או מחולקין. ונמשך לזה ביאור ימים טובים הסמוכין לשבת ולא עירב בערביהן. מה דין עירובי [חצרות] [ו]תחומין בהן ונשלמו ההלכות.

10 א. אין² מניחין שני ערובין, אחד במזרח ואחד 11 במערב, כדי שיהלך במקצת היום על אחד משני 12 הערובין, ובשאר היום על הערוב השני; שאין 13 מערבין שני ערובין ליום אחד. טעה³ וערב לשתי 14 רוחות, פקדמה הוא שמערבין לשתי רוחות, או 15 שאמר לשנים: צאו וערבו עלי, אחד ערב עליו 16 לצפון ואחד ערב עליו לדרום - מהלך פרגלי 17 שניהם⁴.

(2) משנה, עירובין לח, א. (3) עירובין נ, ב. שסבור היה שאפשר לערב על מנת ללכת שחרית לרוח אחת, וערבית

אחת", ואי אפשר לערב ביום אחד מקצתו לצד זה ומקצתו לצד אחר. וראה בפ"א מהלכות יום-טוב הלכה ד.

ו. וכן²⁷ מתנה אדם על עירובו ואומר: עירובי לשבת זו, אבל לא לשבת אחרת; או: לשבת אחרת, אבל לא לשבת זו; לשבתות, ולא לזמנים טובים; לזמנים טובים, ולא לשבתות.

(27) 'תוספתא' עירובין פ"ג.

ז. אמר²⁸ לחמשה: הריני מערב²⁹ על איזה מקום שארצה, רציתי - ילף, לא רציתי - לא ילף³⁰, אף על פי שרצה משחשקה³¹ - ילף. דבר שהוא מדברי סופרים יש בו ברה³². וכן המערב לשבתות של כל השנה, ואמר: רציתי³³ - אלה, לא רציתי - לא אלה, אלא אהיה כבני עירי - כל שבת שירצה ילף, אף על פי שרצה משחשקה.

(28) עירובין לו, ב. (29) מניח עירוב. (30) בדפוס רומי: "רציתי - ילף, לא רציתי - לא ילף" וכן הוא בדפוס ויניציאה, שונצינו 'מעשה רוקח'. (31) שהוא זמן שאחרי קניית העירוב. (32) הובר הדבר למפרע, שכשם שרוצה עכשיו - רצה גם בעת קניית העירוב. (33) בשבת שאני רוצה בעירובי.

ח. המערב³⁴ לשני ימים טובים של גליות או לשבת יום טוב³⁵, אף על פי שהוא ערוב אחד לרוח אחת לשני הימים³⁶, צריך שיהיה הערוב במקומו מצוי בליל הראשון ובליל שני כל בין השמשות³⁷. כיצד הוא עושה? מוליכו בערב יום טוב או בערב שבת ומחשיף עליו, ונוטלו בידו³⁸ ובא לו - אם היה ליל יום טוב³⁹, ולמחר מוליכו לאותו מקום ומניחו שם עד שתחשף, ואוכלו - אם היה ליל שבת⁴⁰, או מביאו - אם היה ליל יום טוב. מפני שהן שתי קדשות, ואין כיום אחד, כדי שנאמר: מליל ראשון קנה הערוב לשני ימים⁴¹.

(34) משנה, עירובין לח, א. (35) שאמר בפירוש שהעירוב יחול על שני הימים, או על יום-טוב ושבת. (36) שהוא רוצה ללכת בשני הימים באותו כיוון. (37) שעת קניית העירוב. (38) אם מתיירא שמה יגב או יאבד, ולא יהיה שם בלילה השני. (39) שאין בו איסור הוצאה. (40) שאסור להוליכו משם. (41) אבל בשני ימים-טובים של ראש-השנה, שהם כ"ימא אריכתא" וקדושה אחת (למעלה ה"ה) - אם הניח עירוב בליל ראשון, יכול לסמוך עליו גם ליום שני, כי בין השמשות של היום הראשון - קונה לשני הימים. ודעת הראב"ד שלא אמרו "כיומא אריכתא" אלא לחומרא ולא לקולא, ולכן מצריך שהעירוב יהיה קיים גם בליל שני של ראש-השנה.

ט. נאכל⁴² הערוב בראשון⁴³ - קנה הערוב לראשון, ואין לו ערוב לשני. ערב ברגליו בראשון - צריך לערב ברגליו בשני; והוא, שילף ויעמד באותו

1 שהמוציא מרשות לרשות בשבת - חיב¹⁷, כך
2 המוציא מרשות לרשות ביום הכפורים - חיב¹⁸.
3 אבל ביום טוב מותר להוציא מרשות לרשות¹⁹.
4 לפיכך מערבין עירובי חצרות ומשתתפין במבואות
5 ליום הכפורים בשבת, ומערבין עירובי תחומין ליום
6 הכפורים ולזמנים טובים כדרך שמערבין לשבת.

(14) שנאמר (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ואמרו (עירובין נא.): "ממקומו - אלו אלפים אמה". (15) עירובין לח, א במשנה. וכן אמרו במגילה ז, ב במשנה: "אין בין יום-טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". (16) "אין בין שבת ליום הכיפורים אלא שזה (שבת) וזונו (אם חילל שבת במזיד) בידי אדם (מיתת בית-דין), וזה (יום הכיפורים) וזונו בכרת" (מגילה שם). ואף-על-פי-כן אין יום-טוב ויום הכיפורים שוים בדין זה לשבת, שבשבת יש איסור תחומין מן התורה כגון חוץ לשנים עשר מיל (פכ"ז מהל' שבת הי"א) ואילו ביום-טוב ויום-כיפור גם בזה אין איסור אלא מדרבנן [וראה בפ"ב מהלכות יום-טוב הלכה ז, ובפ"ה שם הלכה יד]. (17) כמבואר בהל' שבת פ"ב ה"ח. (18) שהרי נדחו דברי רפרם שאמר כי אין איסור הוצאה ביום הכיפורים (כריתות יד). (19) מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש, שהרי כתוב (שמות יב, טז): "אך אשר יאכל לכל נפש, הוא לבדו יעשה לכם" - הותרה גם שלא לצורך (ביצה יב).

7 ה. יום טוב²⁰ שחל להיות סמוך לשבת, בין
8 מלפניה²¹ בין מלאחריה²², או שני ימים טובים של
9 גליות²³ - יש לו²⁴ לערב שני עירובין לשתי רוחות,
10 וסומך על אי זה מהן שירצה ליום הראשון, ועל
11 הערוב שברוח השנייה ליום השני²⁵. או מערב ערוב
12 אחד לרוח אחת, וסומך עליו לאחד משני ימים,
13 וביום השני יהיה כבני העיר, ובאלו לא עשה ערוב,
14 ויש לו אלפים אמה לכל רוח. במה דברים
15 אמורים? בשני ימים טובים של גליות; אבל בשני
16 ימים טובים של ראש השנה²⁶ - הרי הן כיום אחד,
17 ואינו מערב לשני ימים אלא לרוח אחת.

(20) משנה, עירובין לח, א. (21) ביום ששי. (22) ביום ראשון. בחוץ לארץ, עושים את כל המועדים (מלבד יום הכיפורים) שני ימים, "מפני הספק, שלא היו יודעים בגולה את היום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החודש", ואפילו בזמן הזה שאין מקדשים בארץ ישראל על פי עדים אלא לפי החשבון המקובל, "תקנת חכמים היא שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם" (רבינו הל' קידוש החודש פ"ה ה"ד וה"ה). (23) יכול הוא. (24) לפי שיום-טוב ושבת הם שני ימים נפרדים, שתי קדושות נפרדות להם (עירובין לח:) וכמו כן שני ימים-טובים של גלויות, מפני ספק נקבעו - ואחד מהם חול. (25) "אפילו בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, ואפילו בארץ ישראל היו עושים ראש-השנה שני ימים" (הל' קידוש החודש פ"ה ה"ז). (26) שני ימי ראש-השנה נקראים "יומא אריכתא" (יום ארוך) ו"קדושה

26 בתוך חמש מאות אמה, וסמך עליו ליום שני - הרי
27 זה ערוב; שהרי אפשר לו שנגיע לו ביום הראשון.

52) כשביטו בשדה. אבל אם ביתו בעיר, כל העיר חשובה
לו כארבע אמות, ומודדים אלפים אמה מחוץ לחומת העיר
(משנה ברורה' או"ח סי' תטז). 53) ולפי זה, יש לו עוד
חמש מאות אמה למערב, שביכלתו להגיע שמה ביום
ראשון.

28 יד. יום טוב⁵⁴ שחל להיות בערב שבת - אינו עושה
29 ערוב ביום טוב, לא ערובי תצרות ולא ערובי
30 תחומין⁵⁵; אלא מערב הוא ביום חמישי, שהוא ערב
31 יום טוב. ואם חלו שני ימים טובים של גליות
32 בחמישי וערב שבת - מערב מיום רביעי ערובי
33 תחומין וערובי תצרות. ואם שבת ולא ערב - הרי
34 זה מערב ערובי תצרות בחמישי ובערב שבת
35 ומתנה, אבל לא ערובי תחומין⁵⁶.

54) ביצה טז, ב. 55) שנראה כמתקן דבר לצורך מחר,
ואסור להכין מיום-טוב לשבת. 56) שקנין שביתה הוא
כקנין בית, ואסור לקנות ביום-טוב אפילו בתנאי.

36 טו. כיצד מתנה? אומר בחמישי: אם היום יום
37 טוב⁵⁷ - אין בדברי כלום⁵⁸, ואם לאו⁵⁹ - הרי זה
38 ערוב⁶⁰; ולמחר חוזר ומערב, ואומר: אם היום יום
39 טוב - כבר ערבתי מאמש ואין בדברי היום כלום,
40 ואם אמש היה יום טוב - הרי זה ערוב. במה דברים
41 אמורים? בשני ימים טובים של גליות; אבל בשני
42 ימים טובים של ראש השנה - הרי הן ביום אחד⁶¹,
43 ואינו מערב להן אלא מערב יום טוב.

57) שהרי שני ימים טובים של גליות הם מספק, ובכל יום
אנו מסופקים אם הוא חול או יום-טוב. 58) שאסור לערב
ביום-טוב. 59) והיום יום חול. 60) יחול העירוב בין
השמשות. 61) ביצה ו, א. לענין עירובי תבשילין (מגיד-
משנה).

יום שלישי ה' אדר ה'תשע"ח

הלכות שביתת עשור

יש בכללן ארבע מצות. שתי מצות עשה, ושתי
מצות לא תעשה, וזהו פרטן: א) לשבת בו
ממלאכה. ב) שלא לעשות בו מלאכה. ג)
להתענות בו. ד) שלא לאכל ולשתות בו.
ובאר כל המצות האלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) נתבאר בו איסור המלאכה בכלל, והוא בשווה עם שבת
בכל האיסור מן התורה ומדבריהם, חוץ משני דברים,
כמבואר שם. ונזכר בו איסור האכילה והשתייה, ואיסור
שאר הדברים, כרחיצה ונעילת הסנדל וסיכה ותשיש, וזמן
התחלת היום וציאתו.

1 מקום, ויחשב בלבו⁴⁴ שיקנה שם שביטה. ערב בפת
2 בראשון: אם רצה לערב בגליו בשני - הרי זה
3 ערוב; ואם רצה לערב בפת - צריך לערב באותה
4 הפת עצמה⁴⁵ שערב בה בראשון.

42) עירובין לח, א. 43) הלכה זו נאמרה בשני ימים-
טובים של גליות, או ביום-טוב הסמוך לשבת לפניה או
לאחריה. 44) אבל אמירה אסורה משום הכנה מיום-טוב
לחבירו (מגיד-משנה). 45) שאם יקח פת אחרת, צריך
לקרוא עליה שם עירוב מבעוד יום, והרי הוא מכין
מיום-טוב לחבירו.

5 י. יום הכפורים שחל להיות ערב שבת או לאחר
6 שבת, בזמן שמקדשין על פי הראיה⁴⁶ - יראה לי
7 שהן ביום אחד, וקדשה אחת הם⁴⁷.

46) ובאותו זמן יכול לחול יום הכיפורים סמוך לשבת,
כמבואר בפסחים מז. ועיין ברש"י ו'תוספות' שם. אבל מעת
שאנו קובעין את החדשים לפי החשבון, כמבואר בהלכות
קידוש החודש פ"ה, לא יחול יום הכיפורים סמוך לשבת,
כדי שיספיקו ביום חול שביניהם לקבור את המתים, ולהכין
ירקות טריים לכבוד שבת או לערב יום הכיפורים (ראש
השנה כ.). 47) לפי שכל שאסור בשבת, אסור ביום
הכיפורים (מגיד משנה).

8 יא. זה⁴⁸ שאמרנו, שיש לו לערב שני עירובין בשתי
9 רוחות לשני הימים, והוא, שהיה אפשר לו להגיע
10 לכל אחד משני העירובין ביום הראשון⁴⁹; אבל אם
11 אי אפשר לו להגיע לערב של יום השני ביום
12 הראשון - אין ערוב השני ערוב. שהערוב מצותו
13 שהיה בסעודה הראויה מבעוד יום⁵⁰, וזה, הואיל
14 ואינו יכול להגיע לזה הערב ביום הראשון, הרי זו
15 אינה ראויה מבעוד יום.

48) עירובין לח, ב. 49) ששני המקומות אינם רחוקים זה
מזה יותר מאלפים אמה, ויכול ללכת באותו יום. 50) אף
שקנין שביתת העירוב הוא משתחשך, מכל-מקום צריך
שתהיה באפשרותו להגיע לעירוב בסוף יום ראשון.

16 יב. כיצד? הרי שהניח ערובו ברחוק אלפים אמה
17 מביתו לרוח מזרח, וסמך עליו ליום ראשון, והניח
18 ערוב שני ברחוק אמה אחת או מאה או אלה ברוח
19 מערב, וסמך עליו ליום שני - אין זה השני ערוב;
20 שהרי ביום הראשון אין זה הערב השני ראוי לו
21 מבעוד יום, לפי שאינו יכול להגיע אליו, שהרי לא
22 נשאר לו ברוח מערב כלום⁵¹.

51) שהרי יש לו ארבעת אלפים אמה לצד מזרח, והפסיד
על-ידיה בצד מערב.

23 יג. אבל אם הניח ערובו ברחוק אלה וחמש מאות
24 אמה מביתו⁵² ברוח מזרח⁵³, וסמך עליו ליום
25 ראשון, והניח ערוב שני רחוק מביתו לרוח מערב

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ה' אדר - ספר זמנים - הל' שביתת עשור קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

14 **אוֹתוֹ עַל הַשַּׁבָּת. וְכָל שְׁאֵסוֹר לְטַלְטְלוֹ בַּשַּׁבָּת¹⁶,**
15 **אֲסוֹר לְטַלְטְלוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְכָל שְׁאֵסוֹר לְאָמְרוֹ¹⁷**
16 **אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ לְכַתְחָלָה¹⁸ בַּשַּׁבָּת, כִּךְ אֲסוֹר בְּיוֹם**
17 **הַכַּפּוּרִים. כָּלָלוּ שֶׁל דָּבָר: אֵין בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם**
18 **הַכַּפּוּרִים בְּעִנְיָנִים אֵלוֹ¹⁹, אֲלֹא שֶׁזֶדוֹן מְלֹאכָה בַּשַּׁבָּת**
19 **- בְּסָקִילָה, וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים - בְּכֶרֶת.**

(10) שלשים ותשע מלאכות, ובכללן גם מלאכת הוצאה מרשות לרשות, בניגוד לדעת רפרם, שאין איסור הוצאה ביום הכפורים (מסכת כריתות דף י"ד עמוד א'). וראה בפרק ח' מהלכות עירובין הלכה ג'. (11) משנה במסכת מגילה דף ז' עמוד ב' "אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם (=סקילה על ידי בית דין) וזה זדונו בכרת". (12) בשאר הימים הטובים הותרו המלאכות שהן לצורך אכילה, לפי שהתורה אמרה: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז), אבל יום הכפורים שהוא אסור באכילה אין להתיר בו מלאכת אוכל נפש, וזה מבואר בכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוקים כ"ח-כ"ט): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה... כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה...". "כ"י" זה, מה טיבו? והרי שני איסורים שונים הם, אלא הוא טעם על איסור מלאכת אוכל נפש, - משום שאסור לאכול (העמק דבר). (13) כל מלאכה שאם עשאה בשבת, במזיד חייב עליה סקילה, - אם עשאה בשוגג חייב חטאת (ראה בפרק א' מהלכות שבת). (14) ואסור מן התורה, אם עשהו כל היום, כמו שכתב הרמב"ן. וכן דעת רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' ועיין במ"מ שם. (15) ומלקות אין בהן שאינן בלאו אלא בעשה של "תשבות". (16) מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת מהלכה י"ב ואילך. (17) מפורש שם מהלכה א' ואילך. (18) מדרבנן. (19) אבל בשטחים אחרים ישנם הבדלים בין שבת ליום הכפורים, כפי שיתבאר להלן.

20 **ג. וּמִתֵּר לְקַנֵּב אֶת הַיָּרֵק בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים²⁰ מִן**
21 **הַמִּנְחָה וְלִמְעֵלָה²¹. וּמֵהוּ הַקֶּנוֹב? שְׂסִיר אֶת**
22 **הָעֵלִים הַמְּעַפְּשׂוֹת²², וְיִקְצֹץ הַשָּׂאֵר, וְיִתֵּן אוֹתוֹ**
23 **לְאֲכִילָה. וְכֵן מִפְּעֻעִין²³ בְּאֶגְזֵין וּמִפְּרִכִין²⁴**
24 **בְּרִמּוֹנִים מִן הַמִּנְחָה וְלִמְעֵלָה, מִפְּנֵי עֲגָמַת נֶפֶשׁ²⁵.**
25 **וְיוֹם הַכַּפּוּרִים שָׁחַל לְהִיּוֹת בַּשַּׁבָּת, אֲסוֹר בְּקִנְיַת**
26 **יָרֵק וּבִפְצִיעַת אֲגָזִים וּבִפְרִיכַת רִמּוֹנִים כֹּל הַיּוֹם²⁶.**
27 **וּכְכֹר נִהְגוּ הָעָם בַּשַּׁנְעָר²⁷ וּבַמַּעֲרֵב²⁸, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ**
28 **אֶחָת מִכָּל אֵלוֹ בְּיוֹם הַצּוּם²⁹, אֲלֹא הֵרִי הוּא**
29 **בַּשַּׁבָּת לְכָל דְּבָרָיו.**

(20) (מסכת שבת דף קי"ד עמוד ב'). (21) אבל מקודם לזה אסור, שמא ישכח ויאכל מהם (בעל המאור). (22) והרמב"ן והרשב"א מפרשים: "הדחת הירק". (23) כלומר: מפצחין, מוציאים הפרי על ידי שבירת הקליפה. (24) פותחים הקליפה ומוציאים הפרי מתוכה. (25) שלא תהיה לו עגמת נפש, כשיהיה לו מאכל מוכן מבערב (מגיד משנה). ורש"י פירש להיפך: שתהיה לו עגמת נפש ועינוי

את הלכות שביתת העשור, סידר הרמב"ם אחרי הלכות שבת ולא עם הלכות שופר, סוכה ולולב. ולכאורה הלא הסדר הוא לפי זמני השנה, ומדוע לא סידרם לפני הלכות סוכה, ובפרט שעל-פי שם הספר "זמנים" היה מתאים לסדר כל ההלכות לפי סדר הזמנים שבשנה.

והביאור בזה: בתחילת ההלכות כתב "כל דבר שאסור לעשותו בשבת.. אסור לעשותו ביום הכיפורים וכו' כללו של דבר אין בין שבת ליום הכיפורים בעניינים אלו אלא שזדון מלאכה בשבת בסקילה וביום הכיפורים בכרת" כלומר שדיני יוה"כ שווים לדיני השבת, ולכן סמוכם הרמב"ם זה לזה.

ובכלל מודגשת כאן העדיפות שנתן הרמב"ם לנקודת המבט ההלכתית של ה'יד החזקה' על פני סדר הזמנים, כי להיותו ספר "הלכות הלכות" יש להביא את הלכות יוה"כ בסמיכות לדיני שבת בהתאם לתוכן ההלכתי.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן א)

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה² לְשַׁבָּת מִמְּלֹאכָה בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ**
2 **הַשְּׂבִיעִי³, שְׁנֹאמַר: שַׁבָּת שַׁבְתוֹן הוּא לָכֶם. וְכָל**
3 **הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלֹאכָה - בָּטֹל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעֵבֶר עַל לֹא**
4 **תַּעֲשֶׂה, שְׁנֹאמַר: וּבַעֲשׂוֹר וְגוֹמַר כָּל מְלֹאכָה לֹא**
5 **תַּעֲשׂוּ. וּמֵהוּ הוּא חֵיב עַל עֲשִׂית מְלֹאכָה בְּיוֹם זֶה?⁴**
6 **אִם עֲשֵׂה בְּרִצּוֹנוֹ⁵ בְּזֶדוֹן⁶ - חֵיב פְּרִת⁷; וְאִם עֲשֵׂה**
7 **בַּשְּׂגָגָה⁸ - חֵיב קָרְפֵּן חֲטָאת קְבוּעָה⁹.**

(2) במסכת שבת דף כ"ד עמוד ב': "רב אשי אמר שבתון עשה הוא". (3) הוא חודש תשרי, כי חודש ניסן הוא הראשון למנין החדשים, כמו שנאמר (שמות פרק י"ב פסוק ב'): "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה". (4) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א'). (5) שלא אנסוהו לכך. (6) יודע שהיום אסור לעשות מלאכה זו ושחייבין עליה כרת (ראה בפרק ב' מהלכות שגגות הלכה ב'). (7) שנאמר (ויקרא פרק כ"ג פסוק ל'): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה, והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמך", ואבדון הוא כרת (תורת כהנים). (8) שלא ידע שמלאכה זו אסורה, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. (9) "היא הבאה מן הבהמה בלבד, בניגוד לקרבן עולה ויורד שהוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ודל מביא עשירית האיפה" (ראה בהלכות שגגות פרק א').

8 **ב. כָּל מְלֹאכָה¹⁰ שֶׁחֵיבִין עַל זִדּוֹנָהּ בַּשַּׁבָּת סָקִילָה¹¹,**
9 **חֵיבִין¹² עַל זִדּוֹנָהּ בַּעֲשׂוֹר פְּרִת. וְכָל שֶׁחֵיבִין עָלָיו**
10 **קָרְפֵּן חֲטָאת בַּשַּׁבָּת¹³, חֵיבִין עָלָיו קָרְפֵּן חֲטָאת בְּיוֹם**
11 **הַכַּפּוּרִים. וְכָל דָּבָר שְׁאֵסוֹר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת אִף עַל**
12 **פִּי שְׂאִינָה מְלֹאכָה¹⁴, אֲסוֹר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים;**
13 **וְאִם עֲשֵׂה - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת¹⁵, כְּדָרְךָ שֶׁמִּכֵּין**

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

14 וְשִׁתְיָהּ, שְׁנֵאֲמָר: שִׁבְתָּ שְׁבִתוֹן; שִׁבְתָּ - לְעֵנִין
15 אֲכִילָה⁴⁴, וְשִׁבְתוֹן - לְעֵנִינִים אֵלּוּ. וְאֵין חֵיבִין פֶּרֶת
16 אוֹ קֶרֶבֶן אֶלָּא עַל אֲכִילָה וְשִׁתְיָהּ⁴⁵; אֲבָל אִם רָחֵץ
17 אוֹ סָף אוֹ נָעַל אוֹ בָּעַל - מִפִּין אוֹתוֹ מִפְּדוּת⁴⁶.

(38) (משנה במסכת יומא דף ע"ג עמוד ב'). (39) כך קבלו חכמים פירושו של "עיניו" ביום הכפורים. (40) שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". (41) במסכת שבת דף פ"ו עמוד א'. "מנין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורים? אף על פי שאין ראה לדבר זכר לדבר...". וכותב רבינו שם בפירוש המשניות: "אין רוצה באמרו כשתיה שיהיה חייב עליה כרת כמו שהוא חייב על השתיה, אבל הכוונה שהוא אסור כמו השתיה ויתחייב עליה מלקות". אבל דעת רבינו תם ושאר ראשונים כי עיניו אלו אינם אלא מדרבנן, וראה למעלה הלכה ד' בלחם משנה. (42) שנאמר (ירמיה פרק ב' פסוק כ"ה): "מנעי רגלך מיתך וגרונך ממצמאה". (43) שנאמר (בראשית פרק ל"א פסוק ג'): "אם תענה את בנוחתי" ("להשביח עונתו" – רש"י, יומא דף ע"ז עמוד ב'). הרי שכל אלו הדברים נחשבים לעיניו, ואם ישבות מאלה הפעולות: הרחיצה, הסיכה, נעילת הסנדל והבעילה הוא משלים את העיניו (סדר משנה). (44) ובקצת ספרים הגירסא: "לענין מלאכה", והיא הגירסא הנכונה, כי כך ביאר רבינו בפרק זה הלכה א', כי פסוק זה בא ללמדנו שיש מצות עשה בשביתה ממלאכה (מעשה רוקח). (45) מסכת יומא דף ע"ד עמוד א'. (46) עונש דרבנן על שמרד נגד דברי חכמים, וראה למעלה הלכה ד'.

18 ו. פֶּשֶׁם שִׁשְׁבוֹת מְלָאכָה בּוֹ בֵּין פִּיּוֹם וּבֵין פְּלִילָה⁴⁷,
19 כִּף שְׁבוֹת לְעֵנִי בֵּין פִּיּוֹם בֵּין פְּלִילָה. וְצִרְיָהּ לְהוֹסִיף
20 מִחֹל עַל הַקֶּדֶשׁ⁴⁸ בְּכִנְיֻסָּתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ, שְׁנֵאֲמָר:
21 וְעֵנִיתָם אֶת נִפְשֵׁיכֶם בַּתְּשָׁעָה לַחֹדֶשׁ פַּעֲרֵב; כָּלוּמֶר:
22 הַתַּחֲל לְצִיּוֹם⁴⁹ וְלַתְּעֻנּוֹת מַעֲרֵב תִּשְׁעָה⁵⁰ הַסְּמוּךְ
23 לַעֲשִׂירִי. וְכֵן בִּיצִיאָה שׁוּבָה בְּעֵנִי מַעַט מְלִיל אֶחָד
24 עֲשִׂירִי⁵¹ סְמוּךְ לַעֲשִׂירִי, שְׁנֵאֲמָר: מַעֲרֵב וְעַד עֶרֶב
25 תִּשְׁבְּתוּ שִׁבְתָּכֶם⁵².

(47) "חמשה קראי כתיבי במלאכה, חד לאזהרה דיממא, וחד לאזהרה דליליא, חד לעונש דיממא, וחד לעונש דליליא, וחד לאפנויי למגמר עיניו ממלאכה בין דיממא בין דליליא" (מסכת יומא דף פ"א עמוד א'). ואף שבכל מקום הלילה הולך אחר היום, - צריך כאן לכתוב פסוק מיוחד ללילה, מפני שכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק כ"ח): "בעצם היום הזה". (48) (מסכת ראש השנה פרק ט' עמוד א'). (49) לדעת רבינו אין חיוב להוסיף מחול על הקודש אלא לענין הצום. ויש אומרים שיש להוסיף גם בשביתה מלאכה, ולא רק ביום הכפורים אלא גם בשבתות ושאר ימים טובים, ש"כל מקום שיש בו משום שבות מוסיפין מחול על הקודש" ועיין מגיד משנה. (50) אין לתוספת זו שיעור קצוב, אבל קודם בין השמשות צריך להוסיף (כי בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה אסור ממילא מכח ספק יום הכפורים) – אם מעט או הרבה בתוך הגבול של "פלא

יותר שיתקן ביום בשעת איסור אכילה שנפשו תאבה לאכול ביום. (26) "מנין ליום הכפורים שחל להיות בשבת שאסור בקניבת ירק תלמוד לומר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ג): "שבתון שבת קדש" – שבתון שבות" (מסכת שבת דף ק"ד עמוד ב') ואסור אפילו מן המנחה ולמעלה. (27) היא בכל. (28) היא ארץ ישראל שהיא במעברה של בכל שהיתה מרכז היהדות בזמן התלמוד. (29) במסכת שבת דף קט"ו עמוד א' "כיון דחזא (מאחר שראה) [רבה] דהוה קא מחרפי (שהיו מקדימין לעשות מבעוד יום), אמר להו אתא איגרתא (באה אגרת) ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסור", הרי שרבה שהיה בבבל ורבי יוחנן שהיה בארץ ישראל אסרו.

1 ד. מִצְוֹת עֲשֵׂה אֶחָד³⁰ יֵשׁ בְּיוֹם הַכְּפוּרִים, וְהִיא:
2 לְשִׁבְתָּ בּוֹ מֵאֲכִילָה וְשִׁתְיָה, שְׁנֵאֲמָר: תִּעֲנֵנוּ אֶת
3 נַפְשֵׁיכֶם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ: אֵי זֶה הוּא עֲנִי
4 שֶׁהוּא לְנַפֵּשׁ? זֶה הַצֹּם³¹. וְכָל הַצֹּם בּוֹ - קֵיִם מִצְוֹת
5 עֲשֵׂה, וְכָל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֵה בּוֹ - בָּטֹל מִצְוֹת עֲשֵׂה,
6 וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה³², שְׁנֵאֲמָר: כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר
7 לֹא תַעֲנֶה בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה; מֵאֲחֵר שְׁעֵנֶשׁ
8 הַתְּכּוֹב פֶּרֶת לְמִי שְׁלֹא נִתְעַנֶּה, לְמַדְנֵנוּ שְׁמֹזְהִרִין אֲנֵנוּ
9 בּוֹ³³ עַל אֲכִילָה וְשִׁתְיָה³⁴. וְכָל הָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֵה
10 בּוֹ³⁵ שְׁמוּגָג³⁶ - חֵיב קֶרֶבֶן חֲטָאת קְבוּעָה³⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה אחת יש ביום הכיפורים והיא לשבות בו מאכילה ושתיה".

יום הכיפורים הוא עניין בחינת היחידה שבנפש ובו מושם הדגש הגדול על הנשמה טהרתה והזדככותה, אכילה ושתיה הם הצורך הבסיסי והמשותף של גופי כל הנבראים הגשמיים בעולם, ולכן נאסרה אכילה ושתיה ביוה"כ כי הוא עניין יסודי ומהותי, ועל ידו מודגש תוכנו של היום - יחידה שבנפש.

(על פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 525)

(30) בקצת ספרים הגירסא "מצות עשה אחת", כי שתיה בכלל אכילה והן מצוה אחת. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה (עיין מעשה רוקח). (31) דבר שהנפש תלויה בו, היא אכילה ושתיה (רבינו בפירוש המשניות). (32) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א' ויומא דף פ"א עמוד א') וראה בספר המצוות לאוין קצ"ו. (33) כי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר מתחילה. (34) מאכילה ושתיה. מכלל כי יתר העינייים: רחיצה, סיכה נעילת הסנדל ובעילה אינם אסורים מן התורה אלא מדברי סופרים (לחם משנה). וראה להלן הלכה ה'. (35) משנה ביומא דף פ"א עמוד א'. (36) שלא ידע שאסור לאכול ולשתות, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. (37) בניגוד לקרבן עולה ויורד, ראה למעלה הלכה א'.

11 ה. וְכֵן³⁸ לְמַדְנֵנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³⁹, שְׁאֲסוּר לְרַחֵץ⁴⁰ בּוֹ,
12 אוֹ לְסוּף⁴¹ בּוֹ, אוֹ לְנָעַל אֶת הַסַּנְדָּל⁴², אוֹ לְבַעַל⁴³.
13 וּמִצְוָה לְשִׁבְתָּ מִכָּל אֵלּוּ כְּדֶרֶךְ שְׁשׁוּבָת מֵאֲכִילָה

"וענינתם את נפשותיכם - כי כל הנפש אשר לא תעונה" דברים המשיבים את הנפש ומבטלים את העינוי (ראה יומא פא:) פרט לאוכלין שאינם ראויים (להלן הלכה ה) שאינם משיבים את הנפש. (4) פרי התמר בהחלו להתייבש. (5) הגדולה. (6) כן היא מסקנת הגמרא ביומא עט, ב: "וכביצה שאמרו, לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית" (כלים יז, ו). (7) בקצת ספרים, הגירסא "במעט". (8) משנה, יומא שם. (9) כמלוא הפה. (10) שכאן אין השיעור שיהיה לכל אדם, כמו באכילה, אלא לפי מלוא לוגמיו של כל שותה ושותה, למי שפיו גדול - שיעורו גדול, ולמי שפיו קטן - שיעורו קטן. (11) שקיבלו חכמים כי בשיעור זה מתיישבת דעתו של אדם, וסר ממנו העינוי. (12) שאין הכוונה מלוא לוגמיו ממש, שיהיו שני צידי פיו מלאים משקה, אלא אם צד אחד מלא ובולט, זה נחשב למלוא לוגמיו (יומא פ). (13) אבל באדם גדול (=במדה) השיעור יותר, שהרי "לוגמו של בן אבטיח מחזיק יותר מרביעית" (ירושלמי יומא פ"ח ה"ב). (14) נמצא שדין יום הכיפורים שיש בו מצות עינוי, שונה משאר דברים שאסורים באכילה, כי רוב שיעורי אכילה הם בכזית, ורוב שיעורי שתיה הם ברביעית. ואילו ביום כיפור, שיעור אכילה לבטל העינוי - בככותבת הגסה, ושיעור השתיה - במלוא לגומיו. (15) שאם אכל פחות מככותבת, ושתה פחות ממלוא לוגמיו אינם מצטרפים, כי קיבלו חכמים שאין דעתו של אדם מתיישבת בזה, ולא בטל מצוות עינוי.

- 17 ב. אחד האוכל אכלים המתירים או שאכל דברים
18 האסורים¹⁶, כגון פגול¹⁷ ונותר¹⁸ וטביל¹⁹ ונבלות
19 וטרפות וחלב או דם - הואיל ואכל אכלים הראויין
20 לאדם, הרי זה חייב פרת משום אוכל ביום
21 הכפורים²⁰.

(16) יומא עד, ב. (17) קדשים שנתפלגו ונפסלו על ידי מחשבת הכהן בשעת ההקרבה לאכלם לאחר הזמן שקבעה התורה (ויקרא ז, יח). (18) קדשים שנותר בשר שלהם אחר זמנם שקבעה להם התורה, יום ולילה או שני ימים ולילה אחד (ויקרא כב, ל). (19) תבואה שלא הופרשה ממנה תרומות ומעשרות. (20) ואף שממילא חייב כרת משום אוכל האיסור ההוא (פיגול, נותר, חלב ודם) - יתכן שאכל מאיסורים אלו פחות משיעור כזית, והשלים את האכילה בדבר היתר, באופן שאינו חייב משום האיסורים ההם אלא מחמת איסור יום הכיפורים (מהרש"ל).

- 22 ג. אכל או שתה פחות משיעור זה - אינו חייב
23 פרת²¹; אף על פי שהוא אסור מן התורה²² בחצי
24 שיעור, אין חייבין פרת אלא על פשיעור. והאוכל או
25 השותה חצי שיעור - מכין אותו מכת מרדות²³.

(21) יומא עד, א. (22) משום שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", "כל" זה משמעו כל שהוא, ואפילו פחות מכשיעור, כעין שנאמר (תהילים עח, לח): "ולא יעיר כל חמתו" שפירושו כל שהוא, והסבירו (ביומא עד). את איסור "חצי-השיעור" משום שהוא ראוי להצטרף לשיעור איסור, שאם יאכל בתוך כדי אכילת פרס

המנחה" ומעלה (או"ח תר"ח). (51) אחרי צאת הכוכבים שהוא ודאי לילה. (52) כן הוא בגמרא ר"ה דף ט' עמוד א' לרבי ישמעאל. ואילו ר' עקיבא לומד דין התוספת מענין שביעית ומפסוק זה הוא לומד שמצוה לאכול בערב יום הכפורים, "וענינתם את נפשותיכם בתשעה לחודש - וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין? אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי", וביאר הרא"ש: "כלומר הכינו עצמכם בתשעה לחודש לעינוי המחרת להתחזק באכילה ושתיה כדי שתוכלו להתענות מחר, להראות חיבתו של המקום ברוך הוא, כאדם שיש לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד, וצוה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול". נורבינו רמז לדין זה בהלכות נדרים פרק ג' הלכה ט'. וצריך עיון שהרי פסוק זה נדרש לענין תוספת. ועיין תוספות ר"ה דף ט' עמוד ב' ד"ה כאילו.

- 1 ז. נשים⁵³ שאוכלות ושותות עד שששקה⁵⁴, והן
2 אינן יודעות שמצוה להוסיף מלל על הקדש - אין
3 ממחין בידן; שלא יבואו לעשות פגול. שהרי אי
4 אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר
5 נשיו, והפח להן, שיהיו שוגגין, ואל יהיו מזידין⁵⁵.
6 וכן פל הדומה לזה⁵⁶.

(53) מסכת ביצה דף ל' עמוד א'. (54) כלומר: לפני שקדש היום. (55) אבל אם החוטא הוא מזיד, מחוייב להוכיחו אף אם יודע שלא ישמע לו, שכן כתוב בתורה (ויקרא פרק י"ט פסוק י"ז): "הוכח תוכיח את עמיתך" (מגן אברהם בשם סמ"ג), אבל בגנת ורדים ומעשה רוקח חולקים עליו, כי במקום שברור שהחוטא לא ישמע לו - לעולם אין חיוב תוכחה. (56) בכל דבר שאינו מפורש בתורה, ונהגו בו היתר, והדבר מסור לכל בני אדם, הדין כן, כי מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין (מגיד משנה).

יום רביעי ו' אדר ה'תשע"ח

פרק עניני

(1) נתבאר בו שיעורי האכילה והשתיה, והדברים הראויים ושאין ראויים. ונזכר בו ביאור אצל מי נדחה איסור זה. וכן נאמר בו מי הוא המתענה מדבריהם ומי שאינו מתענה.

- 7 א. האוכל ביום הכפורים מאכלין הראויין³ לאכל
8 לאדם פכותבת⁴ הגסה⁵, שהיא פחות מכביצה⁶
9 במעט⁷ - הרי זה חייב. וכל האכלים מצטרפין
10 לשיעור זה⁸. וכן השותה משקין הראויין לשתית
11 אדם כמלא לגמיו⁹ של שותה, כל אחד ואחד לפי
12 לגמיו¹⁰ - חייב¹¹. וכמה מלא לגמיו? כדי שישלגם
13 לצד אחד¹² ויראה מלא לגמיו. ושיעור זה באדם
14 בינוני¹³ - פחות מרביעית¹⁴. וכל המשקין מצטרפין
15 לשיעור זה. והאכילה ושתיה אין מצטרפין לשיעור
16 אחד¹⁵.

(2) משנה, יומא עג, ב. (3) שנאמר: (ויקרא כג, כד-כט)

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רַטֵּב - חֵיב³⁹. אָכַל עָלֵי גִפְּנִים - פָּטוּר; לֹוֹלְבִי
גִּפְּנִים⁴⁰ - חֵיב. וְאִילוּ הֵן לֹוֹלְבִי גִפְּנִים? כָּל
שֶׁלֶכְלִבּוֹ⁴¹ בְּאַרְצָא⁴² מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם
הַפְּסוּוֹרִים⁴³; יֵתֵר עַל זֶה - הֵרִי הֵן כְּעֵצִים⁴⁴ וּפְטוּר.
וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּאֵלוּ.

(36) יומא, שם. (37) "כל דבר שאדם אוכל שלא כדרכו, נקרא כסיסה" (רש"י ברכות לו:). (38) קנמון. (39) מגיד - משנה גורס: "אבל רטובין חייב", ומוסב גם על פלפלין. וכן הוא בגמרא שם. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' ברכות ה"ז שפלפלין רטובין הם אוכל, ומברך עליהם "בורא פרי האדמה". ועיין 'מגיד משנה'. (40) ענפים רכים של גפנים. (41) שהניצו. (42) לאו דוקא, כי כן הדין גם בשאר הארצות, אלא שבארץ ישראל רגילים להיות כך. (43) עדיין לחים ורכים הם, וראויים לאכילה. (44) שכבר נעשו קשים.

ז. אָכַל⁴⁵ צָלִי בְּמֶלַח - מִצְטָרֵף הַמֶּלַח לְבִשָּׁר; צִיר⁴⁶
שָׁעַל גִּפְּי יֶרֶק - מִצְטָרֵף⁴⁷; מִפְּנֵי שֶׁמִּכְשִׁירֵי הָאֶכָל
הַמְעַרְבִים עִם הָאֶכָל - פְּאָכַל הֵן חֲשׂוּבִים. הֵיָה שֶׁבַע
מֵאֲכִילָה גִסָּה שֶׁאֶכָל⁴⁸ עַד שֶׁקֵּץ בְּמִזְוֹנוֹ, וְאָכַל יֵתֵר
עַל שֶׁבָּעוֹ - פְּטוּר⁴⁹, כִּמְי שֶׁאֶכָל אֶבְלִין שְׂאִינִם
רְאוּיִין לְאֲכִילָה; שְׂאָף עַל פִּי שֶׁזֶה הַמֶּאֶכָל הֵיָתֵר
רְאוּי לְרַעֲב, אֵינוֹ רְאוּי לָכֵל מִי שֶׁשֶּׁבַע כֶּזָּה⁵⁰.

(45) יומא פ, ב. (46) מיץ. (47) "לככותבת הגסה" שהיא שיעור אכילה (יומא שם). (48) בתחילת ליל יום כיפור, מדובר - שעוד שֶׁבַע מאכילתו ביום (מגיד-משנה). וראה להלן. (49) ביומא פ, ב: "אמר ריש לקיש, האוכל אכילה גסה ביום הכיפורים - פטור, מאי טעמא? 'אשר לא תעונה' - כתיב, פרט למזיק". ויש כאן גירסא אחרת: "היה שֶׁבַע מאכילה גסה שאכל אוכלין שאינן ראויין ואחר-כך אכל אוכלין ראויין - פטור" (המאירי). וכן הוא ב'שיטה' למסכת יומא ('מעשה רוקח' בהקדמה), ויש הכרח לגירסא זו, כי לפי גירסא שלפנינו, איך יתכן שהוא פטור על אכילה גסה, כיון שכבר נתחייב בתחילת אכילתו? ולדעת 'מגיד משנה' - פירושו, כגון שאכל בתחילת ליל יום הכיפורים מיד על אכילה שאכל בערב יום הכיפורים. (50) ואם אכל מאכלים מבושמים או מתובלים על אכילתו - חייב, כי 'רווחא לבסומא שכח' (מגילה ז:); (רווח-מקום מצוי גם בבטן מלאה לדבר מבוסס וטוב) ('כלבו').

ח. חוֹלָה⁵¹ שִׁישׁ בּוֹ סִפְנָה⁵², שֶׁשָּׂאֵל לְאָכַל בְּיוֹם
הַפְּסוּוֹרִים, אָף עַל פִּי שֶׁהָרוּפָאִים הִבְקִיאִין אוֹמְרִין:
אֵינוֹ צָרִיךְ - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ⁵³ עַל פִּי עֲצָמוֹ⁵⁴, עַד
שִׁיאֲמַר: דִּי⁵⁵. אָמַר הַחוֹלָה: אֵינִי צָרִיךְ, וְהָרוּפָא
אוֹמַר: צָרִיךְ - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פְּיוֹ⁵⁶. וְהוּא,
שֶׁהֵיָה רוּפָא בְּקִי⁵⁷, רוּפָא אֶחָד אוֹמַר: צָרִיךְ, וְאֶחָד
אוֹמַר: אֵינוֹ צָרִיךְ - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ. מִקְצַת הָרוּפָאִין
אוֹמְרִין: צָרִיךְ, וּמִקְצַתָּן אוֹמְרִין: אֵינוֹ צָרִיךְ -
הוֹלְכִין אַחֵר הֵרֵב אוֹ אַחֵר הִבְקִיאִין. וּבִלְבָד שֶׁלֹּא

(ראה להלן הלכה ד) עוד חצי שיעור - יצטרפו שניהם לשיעור שלם ויתחייב כרת (ראה 'פרי מגדים' יו"ד סי' סב), ומדין חלב נלמד לכל איסורים שבתורה לאסור מן התורה 'חצי שיעור'. וראה בפ"א מהל' חמץ ומצה ה"ז. (23) עונש שהטילו עליו חכמים על מדרו.

ד. אָכַל²⁴ מִעֵט²⁵ וְחִזֹּר וְאָכַל²⁶: אִם יֵשׁ מִתְחַלֵּת
אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף אֲכִילָה אַחֲרוֹנָה כְּדִי אֲכִילַת
שְׁלֹשׁ בֵּיצִים²⁷ - הֵרִי אֵלוֹ מִצְטָרְפוֹת לְכִשְׁעוֹר²⁸; וְאִם
לֹא - אֵין מִצְטָרְפוֹת לְכִשְׁעוֹר. שְׁתֵּה מִעֵט וְחִזֹּר
וְשְׁתֵּה: אִם יֵשׁ מִתְחַלֵּת שְׁתֵּה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף
שְׁתֵּה אַחֲרוֹנָה כְּדִי שְׁתֵּה רְבִיעִית²⁹ - מִצְטָרְפִין
לְכִשְׁעוֹר; וְאִם לֹא - אֵין מִצְטָרְפִין.

(24) יומא פ, א. (25) פחות מכשיעור. (26) ובין הכל יש כשיעור. (27) ונקרא בלשון התלמוד והפוסקים "אכילת פרס", פרס פירושו חצי של איזה דבר, ושיעור זה הוא חצי ככר של שש ביצים (עירובין פ"ח מ"ב). ויש אומרים כי שיעורו ארבע ביצים (מגיד-משנה). ושיעור הזמן הוא תשעה רגעים (שו"ת 'חתם סופר' חלק ו סי' טז). ויש אומרים שמונה רגעים, ששה רגעים, שלשה או ארבעה רגעים (אנציקלופדיא תלמודית ערך אכילת פרס). (28) ודינו כאוכל חצי שיעור. (29) גם בהלכות תרומות (פ"י ה"ג) כתב רבינו כן, והשיגו הראב"ד שם ממה שאמר: "כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה (לטמא את הגוף) בכדי אכילת פרס" (כריתות יג.). ורבינו סובר, שזה נאמר רק בשתייה ששיעורה ברביעית, אז שיעור הצירוף צריך להיות בשיעור גדול מרביעית, שהוא בכדי אכילת פרס. אבל ביום הכיפורים, ששיעור שתיה הוא בפחות מרביעית, מצטרף בכדי שתיית רביעית ('רבינו מנחם'). וכן נראה דעת הראב"ד שלא השיג כאן על רבינו.

ה. אָכַל אֶבְלִים שְׂאִין רְאוּיִין לְמֵאֶכָל אֲדָם³⁰, כִּגוֹן
עֲשָׂבִים הַמְרִים אוֹ שְׂרָפִים³¹ הַבְּאוּשִׁין, אוֹ שֶׁשְׁתֵּה
מִשְׁקִין שְׂאִינָן רְאוּיִין לְשְׁתֵּהָ, כִּגוֹן צִיר³² אוֹ מוּרִיס³³
וְחִמְץ חַיִּי³⁴, אֶפְלוֹ אָכַל וְשְׁתֵּה מִהֵן הִרְבֵּה - הֵרִי זֶה
פְּטוּר מִן הַפֶּרֶת, אֶבְל מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרִדוֹת³⁵.

(30) משנה, יומא פא, א. (31) מיצים הנוטפים מן האילנות. (32) מים היוצאים מדגים מלוחים. (33) שומן היוצא מדגים מלוחים. (34) דעת רבי ביומא פא, ב שחומץ משיב את הנפש. "דרש רב גידל בר מנשה מבריר: אין הלכה כרבי, נפקו (יצאו) כולי עלמא (כולם) מזגו (עירבו מים בחומץ) ושתו, שמע רב גידל ואיקפד (והקפיד), אמר: אימר דאמרי אנא דיעבר - לכתחילה מי אמרי? אימר דאמרי אנא פורתא (מעט) - טובא (הרבה) מי אמרי? אימר דאמרי אנא חי - מזוג מי אמרי?". (35) 'הטור' באו"ח סי' תר"ב הביא בשם 'אבי העזרי': שאם אכל אוכלין שאינם ראויים לאכילה, אפילו איסורא ליכא, והמדובר שם בעפר וכדומה שאין עליהם שם אוכל כלל.

ו. שְׁתֵּה חִמְץ מְזוּג בְּמִים - חֵיב³⁶. הַפּוֹסֵס³⁷ פִּלְפְּלִין
וְזִנְגְבִיל יֵבֵשׁ וְכִיּוּצָא בֵּהֶן - פְּטוּר; אֶבְל זִנְגְבִיל³⁸

מִתְנַכְּלִין⁶⁹ אוֹתוֹ לְשָׁעוֹת. פִּיּוֹד? הֲיָה רָגִיל לֵאכֹל
בְּשָׁתִי שְׁעוֹת בַּיּוֹם - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּשִׁלְשׁ⁷⁰; הֲיָה
רָגִיל בְּשִׁלְשׁ - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּאַרְבַּע. לִפִּי פֶחַ הַבֶּן
מוֹסִיפִין לְעֲנוֹת אוֹתוֹ בְּשָׁעוֹת. בֶּן אֶחָת עֶשְׂרֵה שָׁנָה,
בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה⁷¹, מִתְּעַנֶּה וּמִשְׁלִים מִדְּבָרֵי
סוֹפְרִים, כְּדֵי לְחַנְּכּוֹ בְּמִצְוֹת.

(65) משנה, יומא פב, א. (66) אם הוא בריא. (67) שלמות, שהשנים נשלמו לפני יום הכיפורים (פוסקים). (68) אם הוא קצת חלש. (69) משום שנאמר (משלי כב, ו): "חנוך לנער על פי דרכו". (70) וכמו כן מחנכים אותו לענין רחיצה וסיכה ('טור'). (71) ודעת הראב"ד, שגם ההשלמה הכל לפי הבריאות, הזכר לפי זמנו והנקבה לפי זמנה.

יא. בַּת⁷² שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וּבֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת⁷³ - הָרִי הֵן פְּגוּדוּלִים לְכָל הַמִּצְוֹת, וּמִשְׁלִימִין מִן הַתּוֹרָה⁷⁴; אָבֵל אִם לֹא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת - עֲדִין קִטְנִים הֵן, וְאִינֶם מִשְׁלִימִין אֶלָּא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. קִטְן⁷⁵ שֶׁהוּא פָּחוֹת מִבֶּן תִּשְׁעִי, אֵין מְעַנֶּה אוֹתוֹ⁷⁶ בַּיּוֹם הַכּוֹפְרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי סִכְנָה⁷⁷.

(72) משנה, נדה מה, ב. (73) ראה פרטי הלכות אלו בדברי רבינו בהל' אישות פ"ב הלכה י ואילך. (74) הלכה למשה מסיני. כי "שיעורין" . . . הלכה למשה מסיני" (סוכה ה:). ויש רמז לזה מן הכתוב, כי לא מצאנו בכל התורה שיהא קרוי איש בפחות מבן י"ג שנה, אבל בבן י"ג שנה מצינו שקראו הכתוב איש, כדכתיב (בראשית לד, כה): "ויקחו" . . . שמעון ולוי" . . . איש חרבו", ובאותה שעה היו בני י"ג שנה (נזיר כט: ברש"י שם), וברוב מצוות התורה כתוב "איש" (הגאון מוילנה ב'אבות' פרק ה). (75) משנה, יומא סב, א. (76) אפילו לחינוך שעות. (77) אפילו רוצה להחמיר על עצמו - מוחים בידו ('כלב').

יום חמישי ז' אדר ה'תשע"ח

פרק שְׁלִישִׁי

(1) נתבארו בו פרטי ענייני הרחיצה ושאר הדומין לו, ובאי זה צד נאסרו והותרו. ונזכר בו עניינן אחת לאחת על הסדר שנזכרו בפרק ראשון.

א. אָסוּר² לְרַחֵץ³ בַּיּוֹם הַכּוֹפְרִים בֵּין בַּחֲמִין בֵּין בְּצוֹנָה⁴, בֵּין כָּל גּוֹפּוֹ בֵּין אָבֶר אֶחָד. אֶפְלוּ אֶצְפַּע קִטְנָה אָסוּר לְהוֹשִׁיטָהּ בְּמִים⁵. וְהַמֶּלֶךְ⁶ וְהַפֶּלֶה רוֹחֵץ⁷ אֶת פְּגִיחָהּ⁸; פֶּלֶה - כְּדֵי שֶׁלֹּא תִתְגַּבֵּה עַל בַּעֲלָהּ⁹, וְהַמֶּלֶךְ - כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה בִּפְּיּוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: מֶלֶךְ בִּפְּיּוֹ תִּחְזִינָה עֵינָיָהּ. וְעַד כַּמָּה נִקְרָאת פֶּלֶה? עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁰.

(2) יומא עג, ב. ודף עז, ב. (3) שהרי ביום הכיפורים יש מצוות עינוי, ולמדו (ביומא עז). ממה שכתוב (מלכים א, ב, כו): "ולאביתו הכהן אמר המלך, ענתות לך על שדיך כי

יאמר החולה: צריך אני; אָבֵל אִם אָמַר: צריך אני - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ⁵⁸. לֹא אָמַר הַחוֹלָה שֶׁהוּא צָרִיךְ, וְנִחְלָקוּ הָרוֹפְאִים, וְהָיוּ כֻלָּם בְּקִיאיִן, וְאֵלוּ שֶׁאָמְרוּ אֵינוֹ צָרִיךְ כִּמְנַנֵּן שֶׁאָמְרוּ צָרִיךְ - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ.

(51) משנה, יומא פב, א. (52) שאם לא יתנו לו לאכול, אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן (שו"ע או"ח סי' תריח). (53) מפני שכתוב (ויקרא יח, ה): "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" - "וחי בהם, ולא שימות בהם" (יומא פה:). (54) ביומא פג, א: "אמר רבי ינאי, חולה אומר צריך, ורופא אומר אינו צריך - שומעין לחולה, מאי טעמא? לב יודע מרת נפשו (משלי יד, י). (55) לדעת הרא"ש (יומא פ"ח סי"ג) מאכילין ומשקין אותו מעט מעט פחות מכשיעור, וישהה בין אכילה לאכילה ובין שתיה לשתיה, כדי שלא יצטרפו בתוך כדי אכילת פרס (ראה בהלכה ד), וכן הוא בשו"ע או"ח סי' תריח ס"ז. אבל הנצי"ב ('העמק שאלה' שאילתא קסז) העלה שדין זה לא נאמר אלא לענין מעוברת (ראה כריתות יג), אבל גבי חולה מאכילין אותו כדרכו בלי שום הגבלות. (56) שמא החולה נבעת ואינו מרגיש בחליו מחמת רוב חולשא (יומא שם). ואפילו החולה בעצמו רופא מומחה, אין שומעין לו ('פרי מגדים'). (57) בכתב"ד תימני: "רופא אומן". (58) ביומא, שם: אמר רב בר רב אשי, כל היכא דאמר צריך אני, אפילו מאה אמרי לא צריך, לא ציינתו להו (אין שומעין להם).

ט. עֶפְרָה⁵⁹ שֶׁהִרְיָחָה⁶⁰ - לוחֶשֶׁתִּין לָהּ בְּאַזְנָה שְׁנִים הַכּוֹפְרִים הוּא⁶¹; אִם נִתְקַרְרָה דַּעְתָּהּ בְּזַכְרוֹן זֶה - מוֹטֵב, וְאִם לֹא - מֵאֲכִילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּתְּשֵׁב נַפְשָׁהּ. וּבֶן⁶² מִי שֶׁאֲחִזּוּ בְּלִמּוּס⁶³ - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּאָדָרוּ עֵינָיו. וְאֶפְלוּ נְבִלּוֹת וּשְׁקָצִים מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ מִיָּד⁶⁴, וְאֵין מִשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּמָּצְאוּ דְּבָרִים הַמְתָּרִין.

(59) משנה, יומא פב, א. (60) ריח מאכל. וידוע שאם לא נותנים לה מה שהיא מתאוה, היא וולדה מסוכנים. (61) חכמינו ז"ל ספרו בזה (יומא פב:): "ההיא עוברת דארוחא (שהריחה מאכל ביום הכיפורים), אתו (באו) לקמיה דרבי, אמר להו, יזלו ולחושו לה (באונה) דיומא דכיפורא הוא, לחושו לה ואילחשה (קבלה הלחשה, שפסק העובר מתאוותו), קרי עליה: בטרם אצרך בבטן ידעתין (ירמיה א, ד). נפק מינה (נולד מעובר זה) רבי יוחנן. ההיא עוברת דארוחא, אתו לקמיה דרבי חנינא, אמר להו, לחושו לה, ולא אילחישא, קרי עליה: זורו רשעים מרחם (תהילים נח, ד), נפק מינה שבתאי אוצר-פירי (שאוצר פירות כדי להפקיע שערם, ותניא אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש, לפי שמפקיעין את השערים)". (62) משנה, יומא פג, א. (63) חולי הרעבון, וסימנו שענינו כהות ואינו יכול לראות. (64) "ומאכילין אותו הקל (איסור הקל) הקל תחילה, אם האירו עיניו - דיו, ואם לאו מאכילין אותו החמור" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד הט"ז).

י. קִטְן⁶⁵ בֶּן תִּשְׁעִים⁶⁶ שְׁנִים⁶⁷ וּבֶן עֶשְׂרִי שְׁנִים⁶⁸,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ד, ובהל' תפילה פ"ד. (19) לא שבטלוה, כי "אין בית-דין יכול לבטל דברי בית דין חבריו, אלא-אם-כן גדול ממנו בחכמה ובמנין" (עדות פרק א), אלא שמתחילה לא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא נתקבלה, שלא היה כח ברוב ישראל לעמוד בה, לטבול אחרי כל מקרה, "וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע, לפי שאין דברי תורה מקבלים טומאה, אלא עומדים בטהרתם לעולם, שנאמר (ירמיה כג, כט): "הלא כה דברי כאש, נאום ה'", מה אש אינה מקבלת טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה" (רבינו בהל' ק"ש פ"ד ה"ח).

- ד. טיט²⁰ שהוא לח ביותר, פדי שניני אדם ידו
עליו ותעלה בה לחלוחית, שאם הדביק אותה ידו
האחרת תדבק בה לחלוחית - אסור לישב עליו²¹.
לא²² ימלא אדם פלי חרש מים ויצטנן בו; שהמים
נזחלים²³ מדפניו. אפלו פלי מתכות אסור, שפא
ינזזו מים על פשרו. ומתן להצטנן בפרות²⁴.

(20) יומא עז, א. (21) "שלחלוח הטיט הוי עונג, וקרוב לרחיצה" (רש"י). (22) יומא, שם. (23) בכת"י התימנים: "נוזלים". (24) כיון שאין בהם לחלוחית.

- ה. לוקח²⁵ אדם מטפחת מערב יום הכפורים,
ושורה אותה במים, ומנגבה מעט²⁶, ומיניחה תחת
הבגדים, ולמחר מעבירה על פניו, ואינו חושש²⁷,
ואף על פי שיש בה קר הרבה.

(25) יומא, שם. (26) שלא תהא "טופח על מנת להטפוח", כלומר: שלא תהא בה רטיבות כזו שהנוגע בה יוכל להרטיב אחרים (כנזכר למעלה בהלכה ד). (27) מדין רחיצה ביום הכיפורים, כיון שהיא נגובה קצת. אבל צריך ליהדר שלא יהיה בה חשש של סחיטת המים מן המטפחת (ראה דברי רבינו בהל' שבת פכ"ב).

- ו. ההולף²⁸ להקביל פני רבו²⁹ או פני אביו או מי
שהוא גדול ממנו בחכמה³⁰, או לקרות בבית
המדרש - עובר במים³¹ עד צוארו, ואינו חושש³².
ועושה מצוה שהלף לעשותה, וחוזר במים
למקומו; שאם לא תתיר לו לחזור - אינו הולף³³,
ונמצא נכשל³⁴ מן המצוה. וכן ההולף לשמור
פרותיו - עובר במים עד צוארו, ואינו חושש³⁵.
ובלבד³⁶ שלא יוציאו ידיהם מתחת שולי
מעליהם³⁷, פדרף שעושין בחל³⁸.

(28) יומא עז, ב. (29) ראש השנה טו, ב: "אמר רבי יצחק, חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר (מלכים ב ד, כג): "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת", מכלל דבחדוש ושבת איבעי למיזל", וכן מובא בדברי רבינו (הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ז). (30) שמצוה להקביל פניו, כמבואר (חגיגה ה:): "רבי ורבי חייא, הוו שקלו ואזלו באורחא (היו מהלכין בדרך), כי מטו לההיא מתא (כאשר הגיעו לאותו מקום), אמרו: אי איכא צורבא מרבנן הכא (אם יש כאן תלמיד-חכם) ניזיל ונקביל אפיה (נלך ונקבל

איש מות אתה, וביום הזה לא אמיך כי נשאת . . . וכי התענית בכל אשר התענה אבי". וגבי דוד כתוב (שמואל ב יז, כט): "ודבש וחמאה . . . הגישו לדוד . . . כי אמרו העם רעב ועיף ומצא במדבר", ועיף הכוונה עיף מרחיצה, שכן כתוב (משלי כה, כה): "מים קרים על נפש עיפה", הרי שהעדר רחיצה נקרא עיניו. (4) [שהרי בפסוק המובא למעלה, כתוב: "מים קרים על נפש עיפה"]. (5) פסחים נד, ב. (6) משנה, יומא עז, ב. (7) אבל נעילת הסנדל וסיכה לא התירו אף למלך וכלה, כי בנעילת הסנדל אפשר להם ללבוש של בגד ומשי חשוב, וסיכה אינה אלא משום תענוג ולא משום יופי (מהר"ם בן חביב). (8) כי העדר הרחיצה ניכר יותר על הפנים. (9) בכת"י התימנים, יש כאן הוספה: "ונמצא מגרשה", ובזה מובן - איך התירו איסור רחיצה ביום הכיפורים לכלה? - כיון שיש חשש של גירושין, וכמו שמבואר (נדרים סו:): "שמי שנכתב בקדושה, ימחה על מים המאורים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו". (10) אחרי חופתה.

- ב. מי¹¹ שהיה מלכלף בצואה או טיט - רוחץ מקום
הטנפת פדרפו, ואינו חושש. ומדיחה אשה ידה
אחת במים, ונותנת פת לתניוק. והחולה רוחץ
פדרפו, אף על פי שאינו מספן. וכל חבי¹² טבילות
טובלין פדרפן¹³, בין בתשעה באב בין ביום
הכפורים.

(11) יומא עז, ב. (12) ביצה יח, ב. (13) אף-על-פי שדעת רבינו (למעלה פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ט) שטבילה בזמנה אינה מצוה - בכל זאת מותר לטבול. וכן כתבו ה'תוספות' בביצה שם ד"ה כל (לחם-משנה שם). וכתבו שם עוד: ש"דוקא בזמניהם שהיו עושים בטהרות, היו צריכין לטבול מיד כדי שלא יטמאו את הטהרות, אבל בזמנינו אסור להם לטבול עד מוצאי יום הכיפורים".

- ג. מי¹⁴ שראה קרי בזמן הזה¹⁵ ביום הכפורים,
אם לח הוא - מקנח במפה ידיו; ואם יבש הוא
או שנתלכלף - רוחץ מקומות המלכלכין בלבד
ומתפלל. ואסור לו לרחץ כל גופו או לטבול;
שאין הטובל בזמן הזה טהור, מפני טמאת מת,
ואין הרחיצה מקרי לתפלה בזמן הזה אלא
מנהג¹⁶, ואין מנהג לבטל¹⁷ דבר האסור, אלא
לאסור את המתר. ולא אמרו שהרואה קרי ביום
הכפורים טובל, אלא כשתקנו טבילה לכעלי
קריו, וכבר בארנו¹⁸ שטבילה¹⁹ תקנה זו.

(14) יומא פח, א. (15) אחרי שנתבטלה תקנת עזרא ובית דינו, שהם תיקנו שבעל קרי לא יקרא בתורה, לא יקרא קריאת שמע ולא יתפלל, עד שיטבול, כי טומאה זו באה מפני קלות ראש, ובזמניהם היה הדין כי בעל קרי יורד וטובל, כדי שלא יתבטל מתורה ותפילה ביום הקדוש. (16) ראה הל' תפילה פ"ד ה"ו. (17) אין כה בידי המנהג להתיר דבר שאסור מצד הדין, כמבואר (ראש השנה טו:): "במקום איסורא, כי נהגו שבקינן ליה?". (18) בהל' ק"ש

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי ח' אדר – ספר זמנים – הל' שביתת יום טוב קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שבאבל מותר בסיכה שהיא להעביר הזוהמא (פ"ה מהל' אבל ה"ד), שדין אבל כדין תשעה באב. (57) כגון להעביר את הזוהמא או את הלכלוך אסור בסיכה, כי עצם הסיכה היא תענוג, אבל ברחיצה מותר אם אין כוונתו לתענוג רק להעביר את הלכלוך ('מעשה רוקח'). (58) דין זה נלמד מן ה'ירושלמי' המבואר בהלכה שלפני זו, לגבי נעילת הסנדל, כי כל שאר העניינים – מלבד אכילה ושתייה – דין אחד להם: במקום צער לא גזור חכמים. (59) אבעבועות, (60) ואין כאן אסור משום עשיית רפואה בשבת ויום-טוב, מפני שדרך הבריאים לסוך כן בחול, וכמו שכתב רבינו בפכ"א מהל' שבת הכ"ג ('משנה ברורה' סי' תריד).

י. יש⁶¹ מקומות שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הפפורים, כדי שיהיה לו בשבת פנים מאשתי, ולא יבוא לידי תשמיש המטה. יש מקומות שנהגו שלא להדליק⁶², שמא יראה אשתו ותשא חן בעיניו, ויבוא לידי תשמיש⁶³. ואם חל יום הפפורים להיות בשבת – חייבין הכל להדליק בכל מקום⁶⁴; שההל' לקת נר בשבת – חובה⁶⁵.

(61) משנה, פסחים נג, ב: "מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכיפורים, מדליקין. מקום שנהגו שלא להדליק, אין מדליקין". (62) ועל שניהם הוא אומר (ישעיה ס, כא): "ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו', בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק, שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד" (פסחים שם, בגמרא). ובמקומותינו המנהג להדליק נר בליל יום הכיפורים ולברך על ההדלקה (שו"ע). (63) "ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים ועל גבי החוללים" (משנה, שם). (64) "חני תנא קמיה דרבי יוחנן, רבי שמעון בן אלעזר אומר: יום הכיפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שאמרו שלא להדליק [ביום הכיפורים], מדליקים מפני כבוד השבת" (פסחים נג:). וב'ירושלמי' (שם פ"ד ה"ד): "רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי, רבי יוסי בן שאול בשם רבי – הלכה כרבי שמעון בן אלעזר" (מגיד-משנה). (65) כמו שכתב רבינו למעלה פ"ה מהל' שבת ה"א.

יום שישי ח' אדר ה'תשע"ח

הלכות שביתת יום טוב

יש בכללן שתיים עשרה מצות. שש מצות עשה, ושש מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) לשבת בראשון של פסח. (ב) שלא לעשות בו מלאכה. (ג) לשבת בשביעי של פסח. (ד) שלא לעשות בו מלאכה. (ה) לשבת ביום חג השבועות. (ו) שלא לעשות בו מלאכה. (ז) לשבת בראש השנה. (ח) שלא לעשות בו מלאכה. (ט) לשבת בראשון של חג הסופות. (י) שלא לעשות בו מלאכה. (יא) לשבת בשמיני של חג. (יב) שלא לעשות בו מלאכה. ובאור שביתת ימים אלו בפסקים אלו:

(פניו). (31) אבל לשחות במים או לעבור בספינה – אסור ('טור' בשם בעל 'הלכות גדולות'). (32) משום אסור רחיצה, כיון שהולך לדבר מצוה, ואינו מתכוין להנאת רחיצה. וכתבו הפוסקים שהמדובר כשאין לו דרך אחרת אלא דרך הנחל. (33) "התירו סופו משום תחילתו". (34) בקצת ספרים, הגירסא "נמנע". (35) משום הפסד ממונם של ישראל – התירו. (36) יומא עז, ב. (37) בכת"י התימנים, הגירסא "בגדיהם". (38) [ונראה כשט על פני המים שאסור בשבת (פכ"ג מהל' שבת הלכה ה), והוא-הדין ליום-כיפור].

ז. אסור³⁹ לנעל מנעל⁴⁰ וסנדל אפלו ברגלו אחת. ומתיר⁴¹ לצאת בסנדל של שעם⁴² ושל גמי⁴³ וכיוצא בהן. וכורך⁴⁴ אדם בגד על רגליו ויוצא בו, שהרי קשי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף⁴⁵. התינוקות, אף על פי שהן מתרין באכילה ובשתיה ורחיצה וסיכה, מונעין אותן ממנעל וסנדל⁴⁶.

(39) יומא עז, ב. (40) למדו בגמרא (יומא עז). שנחשב לעינוי, ממה שכתוב (ירמיה ב, כה): "מנעי רגלך מיחף וגורונך מצמאה". (41) יומא עז, ב. (42) קליפת עץ. (43) מין עשב. (44) "רבה בר רב הונא, כריך סודרא אכרעיה ונפיק" (יומא, שם). (45) ומקיים בזה מצוות עינוי ביום הכיפורים. (46) "רחיצה וסיכה שנחוצים לגידולו והתפתחותו של הילד, לא גזרו בהם רבנן, אבל נעילת הסנדל שאין גידולו של הילד תלוי בה – גזרו בה רבנן" (מגיד-משנה).

ח. מתיר⁴⁷ לכל אדם לנעל את הסנדל מחמת עקרב⁴⁸ וכיוצא בה⁴⁹, כדי שלא תשכנו. והיה⁵⁰ מתיר לנעל את הסנדל משום צנה⁵¹ כל שלשים יום⁵². והחולה⁵³ פוץ אף, אף על פי שאין שם סכנה.

(47) יומא עז, ב. (48) אם מצויים שם עקרבים או דברים הנושכים (שו"ע אור"ח סי' תריד). (49) מן המזיקים. (50) הילדלת. (51) משנה, יומא עז, ב. (52) שעד אותו זמן היא כחולה שאין בו סכנה, כמבואר בפ"ה מהל' שבת ה"ג (מגיד-משנה). (53) "ירושלמי" (יומא פ"ח ה"א): "רבי יצחק בר נחמן, סליק (עלה) לגבי רבי יהושע בן לוי בליל צומא רבא (בליל יום הכיפורים), נפיק לגביה (יצא לקראתו) לבוש סוליסא (נעלי עור), אמר לו מה דין? אמר לו איסטניס אנא (חלש ומצונן אני)". (סדר משנה).

ט. אסור⁵⁴ לסוף⁵⁵ מקצת גופו ככל גופו, בין סיקה של תענוג בין סיקה שאינה של תענוג⁵⁷. ואם⁵⁸ היה חולה, אף על פי שאין בו סכנה, או שיש לו חטטין⁵⁹ בראשו – סף כדרפו ואינו חושש⁶⁰.

(54) יומא עז, ב. (55) "בשמך" (רבינו בפירוש המשניות), והוא הדין בשאר דברים לאפוקי מים שנקרא רחיצה ('מעשה רוקח'). (56) ב'ירושלמי' יומא פ"ח ה"א: "ביום כיפור בין סיכה שהיא של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג – אסור. בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה שהיא של תענוג – אסור, שאינה של תענוג – מותר". ולכן פסק רבינו

פרק ראשון

נכתב שבתון, תשבות ממלאכה. (8) אחת מל"ט אבות מלאכות או מתולדותיהן, המבוארות בהלכות שבת מפרק ז' ואילך. (9) אפילו אם עשאה לצורך אכילה, כיון שעיקרה אינה עומדת לאכילה, לא נחשבת צורך אוכל נפש (הרב המגיד). (10) ששני עדים מתרים את עובר העבירה – קודם עשותו אותה – על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבה. (11) כדין העובר על כל לא תעשה שבתורה, ראה בהלכות סנהדרין פרק י' הלכה ט'. (12) דברים פרק כ"ה פסוקים ב"ג.

ג. העושה¹³ אבות מלאכות¹⁴ הרבה ביום טוב¹⁷ בהתראה אחת, כגון שזרע וכן וסתר וארג¹⁸ בהתראה אחת – אינו לוקה אלא אחת. חלוק מלאכות לשבת¹⁵, ואין חלוק מלאכות ליום טוב¹⁶.

(13) מסכת מכות דף כ"א עמוד ב'. (14) מבוארות בהלכות שבת פרק ז'. (15) שהעושה בשוגג מלאכות הרבה בהעלם אחד, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה (ראה בהלכות שבת פרק ז'). (16) לפי שדין חלוק מלאכות לשבת למדנו (שבת דף ע) מדכתיב (שמות פרק ל"א פסוק י"ד) "מחלליה מות יומת" – ריבתה התורה קרבתה הרבה על חלול אחד, או ממה שכתוב (שם פרק ל"ה פסוק ג') "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", הבערה בכלל כל המלאכות היתה, ולמה יצאה? להקיש אליה ולומר לך, מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה, אף כל שהיא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה, או ממה שכתוב (ויקרא פרק ד' פסוק ב') "נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, ועשה מאחת מהנה" פעמים שחייבים חטאת על כל אחת ואחת, וכל אלו נאמרו לענין חיוב חטאת, ולא לחיוב מלקות, וכיון שביום טוב אין חיוב חטאת רק חיוב מלקות, אין בו דין חלוק מלאכות (רש"י במסכת מכות שם).

ד. כל¹⁷ מלאכה שחייבין עליה בשבת, אם עשה אותה ביום טוב שלא לצורך אכילה¹⁸ – לוקה, חוץ מן ההוצאה¹⁹ מרשות לרשות וההקצרה²⁰; שמתוך²¹ שהתרה²² הוצאה ביום טוב לצורך אכילה, התרה שלא לצורך אכילה. לפיכך מתר ביום טוב להוציא קטן או ספר תורה או מפתח וכיוצא באלו מרשות לרשות. וכן מתר להבעיר, אף-על-פי שאינו לצורך אכילה. ושאר מלאכות: כל שיש בו צורך אכילה – מתר, כגון שחיטה ואפייה ולישה²³ וכיוצא בהן; וכל שאין בהן צורך אכילה – אסור, כגון כתיבה ואריגה ובגדן וכיוצא בהן.

(17) משנה במסכת מגילה דף ט"ז עמוד ב'. (18) והן מלאכות שמעיקרן אינן עומדות לעניני אכילה, כגון: כתיבה, אריגה ובגדן וכיוצא בהן (המבי"ט בקרית ספר). (19) מפני שכתוב (ירמיה פרק י"ז פסוק כ"ב): "ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת", בשבת – ולא ביום טוב (מסכת ביצה דף י"ב עמוד א'). (20) שכתוב (שמות פרק ל"ה פסוק ג'): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", בשבת אין

(1) כלל בו רבינו כל המלאכות המותרות לעשותן ביום טוב. וכלל המלאכות האסורות מדברי תורה והאסורות מדברי סופרים, וסיבת איסור סופרים בזה. וביאר המלאכות המותרות, אם מותרות לצורך היום בלבד, או אף לימות החול. ואם נעשו לימות החול מה דינן, וכן לאיזה בעל חיים הותרו, אם הותרו לבהמות ולגוים. וביאר בו השוואת י"ט לשבת בקצת מלאכות, מלבד הבדל העונש שבהן. ונתבאר השווי הזה במה שהוא מן התורה ומה שהוא מדבריהם. ונתבאר בו פרט אחד היוצא מן הכלל הזה, והוא ענין המוקצה שנאסר מדבריהם ביום טוב ומותר בשבת. ונמשך לזה ענין הנולד. וחילוק שני ימים טובים הרצופין זה בזה, או שבת ויום טוב הסמוכין, מהו משפטן בזה.

א. ששת ימים האלו שאסרן הכתוב² בעשיית מלאכה, שהן: ראשון ושביעי של פסח, וראשון ושמיני של חג הסוכות, וביום חג השבועות, ובאחד לחודש השביעי – הן הנקראין ימים טובים³. ושביית פלן שוה. שהן אסורין בכל מלאכת עבודה⁴, חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה⁵; שנאמר: אף אשר יאכל לכל נפש וגומר.

(2) ויקרא פרק כ"ג, דברים פרק ט"ז. (3) לפי שימים אלו חייבים בשמחה, כמו שכתוב (דברים פרק ט"ז פסוק י"ד) "ושמחת בחגיך", וכמו שביאר רבינו להלן בפרק ו' ובהלכות חגיגה פרק א', שיקריב שלמי שמחה וחגיגה ויאכלם בשמחה, ואוכלין בשר ושותין יין, "שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, ולפיכך נקראים ימים אלו "ימים טובים", כמו שאומר קהלת (פרק ח' פסוק ט"ו): "ושבחתני אני את השמחה, אשר אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכול ולשתות ולשמח". וראה שמואל"א פרק כ"ה פסוק ח' ואסתר פרק ח' פסוק י"ז. (4) שכן כתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק ח'): "כל מלאכת עבודה לא תעשו". וביאר הרמב"ן כי הכוונה ב"מלאכת עבודה" לכל המלאכות ושמושים שאינם משמשים לצורך אוכל נפש, שאילו אוכל נפש נקרא "מלאכת הנאה" ולא מלאכת עבודה. (5) שיש בזה כמה חילוקי דינים, כמו שמבאר רבינו להלן בפרק זה.

ב. כל השוה מלאכת עבודה באחד מהן – הרי קיים מצות עשה⁶; שהרי נאמר בהן "שבתון"⁷, כלומר, שבות. וכל העושה באחד מהן מלאכה⁸ שאינה לצורך אכילה⁹, כגון שפנה או הרס או ארג וכיוצא באלו – הרי בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה; שנאמר: כל מלאכת עבודה לא תעשו, כל מלאכה לא יעשה בהן. ואם עשה בעדים והתראה¹⁰ – לוקה¹¹ מן התורה¹².

(6) מסכת שבת דף כ"ד עמוד ב'. (7) ביטוי זה נכתב באחד לחודש השביעי ובראשון ושמיני של חג הסוכות (ויקרא פרק כ"ג), ולא בשאר המועדים, אמנם כבר ביאר רבינו (בספר המצוות עשה קנט) שכיון שנכתב בהם "מקראי קודש", שפירושו קדשוהו שלא תעשה בו מלאכה, כאילו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שיש ח' אדר – ספר זמנים – הל' שביתת יום טוב קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מותרת? (32) מסכת ביצה דף י"ב עמוד ב' בסוגיא דמלילות. (33) שם דף י"ד עמוד ב' במשנה. (34) שם דף י"ד עמוד א'. (35) לנפות בנפה, שם דף כ"ט עמוד ב'.

ח. אָבֵל לְשִׁין³⁶ וְאוֹפִין וְשׁוֹחֲטִין וּמִבְשָׁלִין בְּיוֹם טוֹב; שָׂאֵם עֲשֵׂה אֱלוֹ מִבְּעֶרְבֹ, יֵשׁ בְּכֶךְ הַפֶּסֶד³⁷ אוֹ חֶסְרוֹן טַעַם. שְׁאִין לָחֶם חֵם אוֹ תִבְשִׁיל שְׁבִשָּׁל הַיּוֹם כְּלָחֶם שְׁנָאֶפֶה מֵאֲמֵשׁ וְתִבְשִׁיל שְׁנִתְבָּשֵׁל מֵאֲמֵשׁ, וְלֹא בִשָּׁר שְׁנִשְׁחַט הַיּוֹם כְּבִשָּׁר שְׁנִשְׁחַט מֵאֲמֵשׁ, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּאֱלוֹ. וְכֵן מִכְשִׁירֵי³⁸ אֶכֶל נֶפֶשׁ, שְׂיֵשׁ בִּהֶן חֶסְרוֹן אִם נַעֲשׂוּ מִבְּעֶרְבֹ - עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן שְׁחִיקַת תְּבִלִין³⁹ וְכִיּוּצָא בִּהֶן.

(36) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. (37) הראב"ד חולק על טעם זה, כי הרי גם הפירות והירקות יפין וטעמיים יותר, כשהן בני יומן, ואף על פי כן לא התירו לתלוש פירות וירקות ביום טוב. (38) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב' כר' יהודה. (39) שאין התבלין עצמם אוכל אלא להכשיר את האוכל באו ולפיכך הם מכשירי אוכל נפש, ועיין בהשגת הראב"ד להלן פרק ד' הלכה י'.

ט. אֵין⁴⁰ אוֹפִין וּמִבְשָׁלִין בְּיוֹם טוֹב מֵה שְׂאֵכֶל בָּחַל, וְלֹא הִתְרָה מְלָאכָה שְׁהִיא לַעֲרֹךְ אֲכִילָה אֱלָא כְּדֵי לְהִנּוֹת בָּהּ בְּיוֹם טוֹב. עֲשֵׂה⁴¹ כְּדֵי לְאָכֵל בְּיוֹם טוֹב, וְהוֹתִיר - מִתֵּר לְאָכֵל הַמוֹתֵר בָּחַל.

(40) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב' וראה להלן הלכה ט"ו. (41) כעין זה במשנה מסכת ביצה דף ט"ו עמוד ב'.

י. מִמְלָאָה⁴² אִשָּׁה קִדְרָה בִּשָּׂר⁴³, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָה צְרִיכָה אֱלָא לְחִתִּיקָה אַחַת. מִמְלָאָה⁴⁴ נִתְּנוֹם חֲבִית שֶׁל מִים, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָה צְרִיכָה אֱלָא לְקִיתוֹן אַחַד. וּמִמְלָאָה אִשָּׁה תְּנוּר פֶּת, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָה צְרִיכָה אֱלָא לְכַכֵּר אַחַד; שְׁבִזְמִן⁴⁵ שֶׁהִפֶּת מְרִבָּה בַּתְּנוּר הִיא נִאֲפֶת יָפָה⁴⁶. וּמוֹלֵחַ⁴⁷ אֲדָם כְּמָה חֲתִיכוֹת בִּשָּׂר בִּבְת אַחַת, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָה צְרִיכָה אֱלָא לְחִתִּיקָה אַחַת⁴⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּהּ.

(42) מסכת ביצה דף י"ו עמוד א'. (43) ונורנת על האש כשהקדרה מלאה (ראה להלן). (44) לפי שבטירחא אחת הוא עושה את הכל, ואינו טורח במיוחד לצורך חול (רש"י). והוא הדין באשה וקדרה כנ"ל. (45) תנוריהם היו קטנים והיו מדבקים הפת בדפנותיהם. ומתוך שהוא מלא, אין מקום לחומו להתפשט, והפת נאפה יפה (שלחן ערוך אורח חיים סימן תקצ"ו). (46) כדעת ר' שמעון בן אלעזר שם. ולפי זה אפילו נותן כל פת בתנור לחוד מותר. וכתב הרשב"א שלפי זה הוא הדין בקדירה, שמותר להוסיף בשר, שהתבשיל שמן יותר כשיש בו הרבה בשר. (47) מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. (48) שטירחא אחת לכולן (רש"י).

יא. הַמִּבְשָׁל⁴⁹ אוֹ הָאוֹפֶה בְּיוֹם טוֹב כְּדֵי לְאָכֵל בּו בְּיוֹם, אוֹ שְׂזֵמֵן אוֹרְחִים וְלֹא בָּאוּ, וְנִשְׂאָר הַתִּבְשִׁיל וְהִפֶּת - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְאָכֵל לְמַחֵר, בֵּין בָּחַל בֵּין

אתה מבעיר אבל מבעיר אתה ביום טוב (ירושלמי מסכת ביצה פרק ה' הלכה ב'). (21) משנה מסכת ביצה דף י"ב עמוד א' מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל, לבית שמאי אינו מותר רק לצורך אוכל נפש, אבל לבית הלל – שנפסקה הלכה כמותם – "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך אוכל נפש". (22) שכן כתוב (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז): "מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". (23) בירושלמי מסכת ביצה פרק א' הלכה י' אמרו שרק המלאכות שהם מלישה ואילך – מותרות, אבל טחינה, רקידה וכדומה, אינן מותרות לצורך אוכל נפש, מפני שכתוב: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ושמרתם את המצות" (שמות שם פסוקים ט"ז-י"ז), משמור ואילך מותר. וראה להלן בהלכה ז'.

ה. כָּל מְלָאכָה שְׂאֵפֶשֶׁר לְהַעֲשׂוֹת מִבְּעֶרְבֹ יוֹם טוֹב²⁴, וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ הַפֶּסֶד וְלֹא חֶסְרוֹן אִם נַעֲשִׂית מִבְּעֶרְבֹ - אֶסְרוּ חֲכָמִים²⁵ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אֶף-עַל-פִּי שְׁהִיא לַעֲרֹךְ אֲכִילָה. וְלָמָּה אֶסְרוּ דָּבָר זֶה? גְּזֵרָה²⁶ שְׂמָא יֵנִיחַ אָדָם מְלָאכּוֹת, שְׂאֵפֶשֶׁר לַעֲשׂוֹתָן מִבְּעֶרְבֹ יוֹם טוֹב, לְיוֹם טוֹב²⁷, וְנִמְצָא יוֹם טוֹב כְּלוּ הוֹלֵךְ בַּעֲשִׂית אוֹתָן מְלָאכּוֹת, וְיִמְנַע מִשְׁמַחַת יוֹם טוֹב, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנָאי לְאָכֵל²⁸.

(24) מקור סברא זו במסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. (25) לפי הירושלמי דביצה פרק א' הלכה י' הנ"ל דברים אלו אסורים מן התורה (וכן דעת הראב"ד, אלא שהוא גורס בירושלמי "מתלישה ואילך"). אבל לדעת רבינו אינן אסורות אלא מדרבנן. (26) מקור לגזירה זו ראה במשנה מסכת מועד קטן דף י"א עמוד א'. (27) בכ"י הגירסא: "מערב יום טוב ויעשה אותם ביום טוב". (28) בני"א: "לאכול ולשתות" (מער"ק).

ו. וּמִזֵּה הַטַּעַם עֲצָמוּ לֹא אֶסְרוּ הַהוּצָאָה בְּיוֹם טוֹב. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁכָּל הַהוּצָאָה הִיא מְלָאכָה שְׂאֵפֶשֶׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מִבְּעֶרְבֹ יוֹם טוֹב, וְלָמָּה לֹא אֶסְרוּהָ? כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּשִׂמְחַת יוֹם טוֹב, וְיִוִּלֶּךְ וְיִבִּיא כָּל מֵה שְׂרִיצָה, וְיִשְׁלִים חֲפָצָיו, וְלֹא יִהְיֶה כְּמִי שְׂרִידֵי אֶסְרוּת. אֲבָל שְׂאָר מְלָאכּוֹת שְׂאֵפֶשֶׁר לַעֲשׂוֹתָן מִבְּעֶרְבֹ יוֹם טוֹב - הוֹאִיל וְיֵשׁ בִּהֶן עֶסֶק²⁹, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב.

(29) ואילו ההוצאה אין בה עסק, ובזמן מועט הוא מוליך ומביא מה שצריך (מעשה רוקח).

ז. בְּיָצֵד³⁰ אֵין קוֹצְרִין³¹ וְלֹא דְשִׁין³² וְלֹא זוֹרִין וְלֹא בּוֹרְרִין³³ וְלֹא טוֹחֲנִין³⁴ אֶת הַחֲטִים וְלֹא מְרַקְדִין³⁵ בְּיוֹם טוֹב; שֶׁכָּל אֱלוֹ וְכִיּוּצָא בָּהֶם אֵפֶשֶׁר לַעֲשׂוֹתָן מִבְּעֶרְבֹ יוֹם טוֹב, וְאֵין בְּכֶךְ הַפֶּסֶד וְלֹא חֶסְרוֹן.

(30) אסרו חכמים לעשות קצת מלאכות, אף שהם לצורך אוכל נפש, ראה למעלה בהלכה ה'. (31) מסכת חגיגה דף י"ח עמוד א' "קצירה ביום טוב מי שר"י" (=האם היא

לאפות להם את הפת ביום טוב, כמבואר בהלכה שלפני זו, שאין מזמנין את הנכרי ביום טוב, ורבינו סובר שמאחר שמתוך אונס אנו יורדים למלאכה זו, לאפות פת לבני חיל הנכרים, ואם לא נעשה להם הם ירדו לתוך בתינו ולוקחין את המזומן לנו, אין דעתנו מתפשטת להיות עיקר אפייטנו לצרכם הם אלא לצורך התינוק (מאירי) וגם הראב"ד הסכים לדעת רבינו. (63) משנה במסכת חלה פרק א' והובאה במסכת ביצה דף כ"א עמוד א'. (64) שהמורסן שבה מועט והיא ראויה לאכילת אדם. (65) משום חלק הרועים. ואף על פי שאפשר לו לחלק את הבצק (ראה למעלה הלכה י"ד) – כיון שאפשר לפייס את הכלבים בבשר נבילה הרי זה כאילו אופה בשביל הרועים לחוד (גמרא מסכת ביצה שם).

- טו. המבשיל⁶⁶ ביום טוב לכותים או לבהמה או להניח לחל - אינו לוקה; שאילו פאו לו אורחים⁶⁷, היה אותו תבשיל ראוי להן⁶⁸. עשה לנפשו והותיר - מתיר להאכיל ממנו לפותים⁶⁹ ולפהמה.

(66) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב'. (67) שיהיו צריכים פת זה היום (רש"י). (68) "הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה" (גמרא). (69) שבאו לביתו מאליהם, ראה למעלה הלכה י"ג.

- טז. רחיצה⁷⁰ וסיכה - הרי הן בכלל אכילה ושתיה⁷¹, ועושיין אותן ביום טוב; שנאמר: אף אשר יאכל לכל נפש - לכל שצריך הגוף⁷². לפיכך, מחמין חמין ביום טוב, ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו; אבל כל גופו - אסור, משום גזרת מרחץ⁷³. ורחמין⁷⁴ שהוחמו מערב יום טוב - רוחץ בהן כל גופו ביום טוב; שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת בלבד⁷⁵.

(70) משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. (71) ביטוי כעין זה מצינו במשנה (מסכת שבת דף פ"ו עמוד א'). "מנין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים, אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר, שנאמר (תהלים) פרק ק"ט פסוק י"ח) "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". (72) דרש זה לא מצאנו לא בשני התלמודים ולא במדרשים המצויים בידינו [אבל זה ודאי מבוסס על מה שאמרו בפסחים דף כ"ב עמוד ב' ש"אכל" נדרש לכל הדיעות בין לאכילה ובין להנאה. וכן מפורש בספר יראים סימן קי"ג]. (73) ירושלמי (מסכת שבת פרק ג' הלכה ג') "חד פילוסופיוס שאל לבר קפרא, אבלט שאל ללוי סריסא, מותר לשתות ואסור לרחוץ? אמר לו, אם תראה סריס מחבק עם אשתך, שמא אינו רע לך? אמר לו – אין, אמר לו ומכי הוא לה כלום? אמר לו שלא תתפרץ, א"ל והכא שלא יתפרצו (חששו חכמים שירגילו עצמם לחמם אף שלא לצורך כלל, אבל לשתייה לא חששו דדבר מועט הוא וגם הוא לצורך מזונו, אבל לרחיצה לא), כיון שיצא אמרו לו תלמידי, רבי לזה דחית בקנה – לנו מה אתה משיב, אמר להם והלא כבר נאמר – אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם (ורחיצת כל גופו אינו שווה לכל נפש)". ולפי זה איסורו מן התורה. אבל לדעת רבינו הוא משום גזירת מרחץ ואינו אסור אלא מדרבנן.

- 1 בַּשֶּׁבֶת⁵⁰; ובלבד שלא יערים⁵¹. ואם הערים - אסור, 2 ואפלו בשבת שאחר יום טוב; מפני שהחמירו 3 במערים יותר מן המזיד⁵².

(49) מסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. (50) שאסור לבשל מיום טוב לשבת בלי עירוב תבשילין, כמבואר להלן בפרק ו', וכאן שבשלו לבו ביום ונשאר לשבת מותר לאכלו. (51) "לאחר שבישל לצורך יום טוב, לא יערים לומר עוד אני צריך להזמין אורחים, ויבשל תבשילין אחרים ויתירם לשבת" (רש"י). (52) "שאלו מזיד רשע הוא לעבור על דברי חכמים, ואין אחרים למדים הימנו, והוא עצמו משים אל לבו ושב – אבל מערים סבור לעשות בהיתר, הלכך לא ישיב אל לבו לחזור בו, ואחרים למדים הימנו – לפיכך קנסוהו רבנן" (רש"י).

- 4 יב. מי⁵³ שהיתה לו בהמה מספנת⁵⁴ - לא ישחט 5 אותה ביום טוב, אלא אם כן ידע שיכול⁵⁵ לאכל 6 ממנה כזית⁵⁶ צלי⁵⁷ מבעוד יום; כדי שלא ישחט 7 ביום טוב מה שיאכל בחל. וכן כל פיוצא פנה.

(53) משנה במסכת ביצה דף כ"ה עמוד א'. (54) "שהוא ירא שמא תמות, ואינו צריך לבשר, שכבר סעד סעודתו, אלא מחמת הפסדו הוא שוחט" (רש"י). (55) שיש שהות לאכול ממנו ביום טוב, אף שאינו אוכל, התירו משום הפסד ממנו (הרב המגיד). (56) ומשום אותו כזית יכול לשחוט את הבהמה כי אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. ודוקא במסוכנת התירו זאת, אבל בהמה בריאה אסור לשחוט אלא אם כן רוצה לאכלה ביום טוב (מ"מ). (57) שמתבשל מהר, ואין צריך לא מליחה ולא הדחה (תפארת ישראל).

- 8 יג. אין אופין ומבשילין⁵⁸ ביום טוב כדי להאכיל 9 כותים או כלבים; שנאמר: הוא לבדו יעשה לכם - 10 לכם ולא לכותים, לכם ולא לכלבים⁵⁹. לפיכך 11 מזמנין את הכותי בשבת⁶⁰, ואין מזמנין אותו ביום 12 טוב, גזרה ששם ירבה בשבילו. אבל אם פא הכותי 13 מאליו - אוכל עמהן מה שהן אוכלין, שפכר 14 הכינוהו.

(58) מסכת ביצה דף כ"א עמוד ב' והוא הדין לכל מלאכת אוכל נפש – שאסור לעשותה לצורך גוים. (59) בכ"י הגירסא: "לבהמה". (60) שאין לחוש שיבשל בשבילו.

- 15 יד. בהמה⁶¹ שחציה של פותי וחציה של ישראל - 16 מתיר לשחטה ביום טוב; שאי אפשר לאכל ממנה 17 כזית בשר בלא שחיטה. אבל עשה שחציה לכותים 18 וחציה לישראל - אסור לאפות אותה, מפני שיכול 19 לחלק הבצק. בגי⁶² החיל שנתנו קמח לישראל 20 לעשות להם פת ביום טוב, אם קשנותנין פת ממנה 21 לתינוק אין מקפדין - מתיר לאפותו להן ביום טוב; 22 שכל פת ופת ראוי לתינוק. עסת⁶³ הכלבים, בזמן 23 שהרועים אוכלין⁶⁴ ממנה - נאפית⁶⁵ ביום טוב.

(61) מסכת ביצה דף כ"א עמוד א'. (62) דעת הרי"ף שאסור

אֹתָהּ לְיוֹם טוֹב.⁸⁸ וְאֶסְרֶיהָ בְּכָל יוֹם טוֹב.⁸⁹ גִּזְרָה
מִשּׁוּם יוֹם טוֹב שְׁאֵחֶר שֶׁבֶת. וְכֵן בִּיצָה שְׁנוּלָדָה בְּכָל
שֶׁבֶת - אֶסְרֶיהָ, גִּזְרָה מִשּׁוּם שֶׁבֶת שְׁאֵחֶר יוֹם טוֹב.⁹⁰

84) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': אמר רבה מאי דכתיב (שמות פרק ט"ז הלכה ה') "והיה ביום הששי (וסתם יום ששי הוא יום חול, רש"י) והכינו את אשר יביאו" – חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב (שגם יום טוב קרוי שבת – רש"י) ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב.⁸⁵ משנה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א').
86) ואינה מוקצה (ראה למעלה הלכה י"ח). (87) שכל ביצה נגמרת במעי התרנגולת עשרים וארבע שעות לפני יציאתה לאויר העולם (מסכת ביצה שם). (88) והכנת שבת אינה הכנה וסעודת יום טוב חשובה היא וצריכה הכנה ולפיכך אסורה, והוא הדין לשבת (רש"י שם). (89) אבל ביום חול שלאחר יום טוב לא אסורה, כי "סעודת חול לא חשיבא, ולא שייכא בה הזמנה, ואין הכנה בידי שמים כהאי גוונא אסרת" (ראה רש"י בריש מסכת ביצה).

כ. וכשם⁹⁰ שְׁאֵסֹר לְאֶכְלָהּ, כֵּן אֶסֹר לְטַלְטְלָהּ.
וְאֶפְלֹי נְתַעְרְבָה בְּאֶלֶף - בְּלֶן אֶסְרוֹת; שֶׁהִי לְמַחֵר
יִתְרוּ הַפֶּל, וְכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִתִּירִין - אֶפְלֹי בְּאֶלֶף
אֶלְפִים אֵינוֹ בָּטֹל.⁹¹ הַשּׁוֹחֵט⁹² תִּרְנַגְלַת בְּיוֹם טוֹב⁹³
וּמִצָּא בָּהּ בִּיצִים גְּמוּרוֹת - הִרִי אֵלֶי מִתְרוֹת; שְׁאֵין
זֶה דָּבָר מְצוּי תְּמִיד, וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ מְצוּי אֶלָּא אֶקְרָאִי
בְּעֵלְמָא - לֹא גִזְרֵי בּוֹ.⁹⁴

90) מסכת ביצה דף ג' עמוד ב' "אחד ביצה שנולדה בשבת, ואחד ביצה שנולדה ביום טוב, אין מטלטלין אותה, לא לכסות בה את הכלי, ולא לסמוך בה כרעי המטה – ואם נתערבה באלף כולן אסורות." (91) "ואף על פי שמן התורה בטל אחד בשנים, מפני שכתוב (שמות פרק כ"ג פסוק ב'): "אחרי רבים להטות" – החמירו חכמים כאן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן בלי ביטול, לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול" (רש"י). (92) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב'. (93) אפילו אם הוא אחר השבת שאין כאן הכנה משבת ליום טוב כיון שלא נולדה כדרכה (רש"י ותוספות שם). (94) "מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן" (מסכת ביצה דף ב' עמוד ב').

כא. זֶה⁹⁵ שֶׁאֵינוֹ עוֹשִׂין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ כָּל יוֹם טוֹב
מֵאֵלֹו שְׁנֵי יָמִים - מִנְּהַג הוּא.⁹⁶ וְיוֹם טוֹב שְׁנֵי מִדְּבָרִי
סוֹפְרִים הוּא, וּמִדְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּגִלּוֹת. וְאֵין
עוֹשִׂין בְּגִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים, אֶלָּא
בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּלֶכֶד. וּבִהֲלֻכַת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ מִסְפָּר
זֶה נִבְאָר עֲקָר מִנְּהַג זֶה, וּמֵאִי זֶה טַעַם עוֹשִׂין רֹאשׁ
הַשָּׁנָה שְׁנֵי יָמִים בְּכָל מְקוֹם.⁹⁷

95) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. (96) כן כתב רבינו גם בפרק ו' מהלכות תלמוד תורה הלכה י"ד ברשימת עשרים וארבעה דברים המגדלים עליהם: "ה' המזלול בדבר אחד מדברי סופרים – י"א המחלל יום טוב שני של גלויות אף

74) הרי"ף בשם הגאונים. (75) שבשבת אסור לחמם מן התורה, אבל ביום טוב שאין איסורו אלא מדרבנן לא גזרו על ערב יום טוב.

יז. כִּל⁷⁶ שְׁאֵסֹר בְּשֶׁבֶת⁷⁷ - בֵּין מִשּׁוּם שֶׁהוּא דוֹמָה
לְמִלְאכָה אוּ מִבֵּיא לִיְדֵי מִלְאכָה, בֵּין שֶׁהוּא מִשּׁוּם
שְׁבוֹת - הִרִי הוּא אֶסֹר בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן הִיָּה
בּו צִרְף אֶכִּילָה וְכִיּוּצָא בָּהּ, אוּ דְבָרִים שֶׁהֵם מִתְרוֹס
בְּיוֹם טוֹב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכּוֹת אֵלֶּי. וְכָל שְׁאֵסֹר
לְטַלְטְלוֹ בְּשֶׁבֶת - אֶסֹר לְטַלְטְלוֹ בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא
לְצִרְף אֶכִּילָה⁷⁸ וְכִיּוּצָא בָּהּ. וְכָל שֶׁמִּתְר בְּשֶׁבֶת - מִתְר
בְּיוֹם טוֹב. וְיֵשׁ בְּיוֹם טוֹב מָה שְׁאֵין בְּשֶׁבֶת: אֶסֹר
מִקְצָה, שֶׁהִמְקָצָה אֶסֹר בְּיוֹם טוֹב וּמִתְר בְּשֶׁבֶת;
מִפְּנֵי⁷⁹ שִׁיּוֹם טוֹב קָל מִשֶּׁבֶת, אֶסֹר בּוֹ הִמְקָצָה,
שְׁמָא יָבוֹא לְזַלְזֹל בּוֹ.

76) משנה מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב': "אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד." (77) מבואר בדברי רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' שיש דברים שאסורים חכמים מפני שהם דומים למלאכה ויש שהם מביאים למלאכה (ועיין שם עוד בפרק כ"ד הלכה א'). ויש גם שאסורים מן התורה משום מצות עשה של "תשבות", כגון אם עושה שבותים כל היום. ועיין עוד בפרק א' משביתת עשור הלכה ב'. (78) כן כתב רבינו להלן פרק ג' הלכה י' שמותר לגרוף האפר, שהוא מוקצה, כדי לאפות בתנור לצורך יום טוב וכן כתבו התוס' במסכת ביצה דף ח' עמוד א' ד"ה אמר רב יהודה בשם הר"ר יצחק שמותר לטלטל מוקצה ביום טוב לצורך אוכל נפש. (79) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': "שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה, סתם לן כרבי שמעון להתיר מוקצה, יום טוב דקיל ואתי לזלזולי ביה, סתם לן כרבי יהודה לאסור מוקצה".

יח. בִּיצָד⁸⁰ תִּרְנַגְלַת⁸¹ הָעוֹמֶדֶת לְגִדֵּל בִּיצִים, וְשׁוֹר
הָעוֹמֵד לְחִירִישָׁה, וְיוֹגֵי שׁוּבָה, וּפְרוֹת הָעוֹמֶדֶין
לְסִחְרָה - כָּל אֵלֹו וְכִיּוּצָא בָּהֶן מִקְצָה הֵן, וְאֶסֹר
לְאָכַל מִהֶן בְּיוֹם טוֹב, עַד שֶׁיִּכְיֵן אוֹתָם מִבְּעֶרֶב
וְיִחַשְׁבּוּ עֲלֵיהֶם לְאֶכִּילָה⁸². אֶבֶל בְּשֶׁבֶת - הַפֶּל מוֹכֵן
אֶעֱלֶ שֶׁבֶת, וְאֵינוֹ צָרִיף הִכְנָה. וְכִשֶּׁם שֶׁהִמְקָצָה אֶסֹר
בְּיוֹם טוֹב, כֵּן הַנּוֹלָד⁸³ אֶסֹר.

80) מוסב על האמור בהלכה שלפני זו שמוקצה אסור ביום טוב. (81) מסכת שבת דף י"ט עמוד ב'. (82) משנה במסכת ביצה דף י' עמוד א'. (83) [כמו שברי כלים (להלן פרק ב' הלכה י"ב), אבל דבר שלא היה בעולם ונולד ביום טוב איסורו יותר חמור ממוקצה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א'), ועיין בלח"מ כאן].

יט. חל⁸⁴ מְכִין לְשֶׁבֶת, וְחַל מְכִין לְיוֹם טוֹב; אֶבֶל אֵין
יוֹם טוֹב מְכִין לְשֶׁבֶת, וְלֹא שֶׁבֶת מְכִינָה לְיוֹם טוֹב.
לְפִיכָךְ⁸⁵, בִּיצָה שְׁנוּלָדָה בְּיוֹם טוֹב אֵחֶר הַשֶּׁבֶת -
אֶסְרֶיהָ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהִתְרַנְּגַלַת עוֹמֶדֶת לְאֶכִּילָה⁸⁶;
הוּאִיל וּמֵאִמְשׁ⁸⁷ נִגְמְרָה הַבִּיצָה, נִמְצָא שֶׁבֶת מְכִין

מהלכות עדות הלכה ד' "כפי מה שיראו" (105) לשון ריחוק והבדלה, שמבדילין אותו מן הקהל, אין יושבין בארבע אמותי, ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה, וכדומה, ופירושו ראה בדברי רבינו פרק ד' מהלכות תלמוד תורה הלכה ד' (106) מסכת פסחים דף נ"ב עמוד א' (107) מפני כבוד התורה נותנים עליו עונש קל (108) מועד קטן דף ח' עמוד א' (109) ראה להלן פרק ו'.

10 כג. ביצד? ¹¹⁰ המת - ביום טוב ראשון יתעסקו
11 בקבוצתו הפותחים ¹¹¹, וביום טוב שני ¹¹² יתעסקו בו
12 ישראל. ועושים לו כל צרכיו, כגון עשיית המטה
13 ותפירת התכריכין וקציצת הבשמים וכל פיוצא
14 בזה; שיום טוב שני לגבי המת כחל הוא חשוב,
15 ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה.

(110) מסכת ביצה דף ו' עמוד א' (111) ולא ישראל. ואף שקבורת מת, מצוה היא, כמו שביאר רבינו (הלכות סנהדרין פרק ט"ו), - אינו דוחה יום טוב, לפי שיום טוב הוא עשה ולא תעשה (ראה למעלה בהלכה א'), ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה (מגן אברהם אורח חיים סימן תקכ"ו). ודוקא לקוברו אסור על ידי ישראל אבל להבישו ולחמם לו מים לטהרו, להוציאו ולשמום בקבר מותר על ידי ישראל (שלחן ערוך אורח חיים סימן תקכ"ו). (112) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'.

16 כד. שני ימים טובים אלו של גליות - שתי קדשות
17 הן, ואין פיוס אחד ¹¹³. לפיכך, דבר שהיה מקצה
18 ביום טוב ראשון או שנולד בראשון, אם הכין אותו
19 לשני - הרי זה מותר ¹¹⁴. ביצד? ¹¹⁵ ביצה שנולדה
20 בראשון - תאכל בשני. חיה ועוף שנצודו ¹¹⁶
21 בראשון - יאכלו בשני. דבר המוכר לקרקע שנעקר
22 בראשון - יאכל בשני. וכן ¹¹⁷ מותר לבחל את העין
23 ביום טוב שני, ואף-על-פי שאין שם חלי ¹¹⁸. במה
24 דברים אמורים? בשני ימים טובים של גליות; אבל
25 שני ימים של ראש השנה - קדשה אחת הן ¹¹⁹,
26 וביום אחד הן חשובים לכל אלו הדברים, אלא
27 לענין המת בלבד, אבל ביצה שנולדה בראשון של
28 ראש השנה - אסורה בשני ¹²⁰. וכן כל פיוצא בזה ¹²¹.
29 שבת הסמוכה ליום טוב, ונולדה ביצה באחד מהן
30 - אסורה בשני. וכן כל פיוצא בזה. ואפילו נולדה
31 ביום שני - לא תאכל בשבת הסמוכה לו.

(113) שהרי מספק עושים שני ימים, ואם כן ממה נפשך אחד מהם חול הוא. (114) שאם היום הראשון היה קודש הרי היום חול ומותר, ואם היום יום טוב, אם כן אתמול היה חול, וחול מכין ליום טוב. (115) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. (116) שם דף כ"ד עמוד א'. (117) שם דף כ"ב עמוד א'. (118) שחש בעינו קצת, אבל כל גופו בריא, לכן לא התירו רק ביום טוב שני. (119) חכמים הטילו עליו חומר יום אחד ארוך (הר"ן). (120) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. (121) כגון אפרוח שנולד ביום טוב שאסור בו ביום (להלן

על פי שהוא מנהג). הרי שאינו מדברי סופרים. ואילו בסמוך כתב רבינו "ויום טוב שני מדברי סופרים הוא" וכן כתב בפרק ה' מהלכות קידוש החודש הלכה ו'. וביאור הדבר כמו שכתב הלחם משנה (בפרק ו' מת"ת הלכה י"ד) שכל עיקר יום טוב שני התחיל במנהג כמו שאמרו (מסכת ביצה דף ד' עמוד ב') "הזהירו במנהג אבותיכם" ולאחר שבטל הקידוש על פי הראייה תקנו חכמים שלא יבטלו מנהג אבותינו כנ"ל, והרי לפנינו תקנה מדברי סופרים. אבל מכיון שכל עיקר הדבר היה מנהג לא נתנו חכמים ליום טוב שני של היום, שבא מצד התקנה, חומרת יתר ולא העדיפו אותה על המנהג הקדום (ראה לחם משנה שם). (97) "יום טוב של ראש השנה, בזמן שהיו קובעין על פי הראייה, היו רוב בני ארץ ישראל עושים אותו שני ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את החדש שאין השלוחין יוצאין ביום טוב. ולא עוד אלא אפילו בירושלים עצמה, שהוא מקום בית דין, פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים, שאם לא היו באין העדים כל יום שלושים, נוהגין היו באותו יום שמצפין לעדים קדש ולמחר קדש. והואיל והיו עושים אותו שני ימים ואפילו בזמן הראייה, התקינו שיהיו עושים אפילו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים בזמן הזה שקובעים על החשבון" (רבינו בהלכות קדוש החודש פרק ה' הלכה ז'). וכן כתב רב אלפס בפרק א' דביצה.

1 כב. יום טוב ⁹⁸ שני, אף-על-פי שהוא מדברי
2 סופרים, כל דבר שאסור בראשון - אסור בשני. וכל
3 המהלל ⁹⁹ יום טוב שני, ואפילו של ראש השנה ¹⁰⁰ -
4 בין בדבר שהוא משום שבות ¹⁰¹, בין במלאכה ¹⁰²,
5 בין שיוצא חוץ לתחום ¹⁰³ - מפין אותו מפת
6 מרדות ¹⁰⁴, או מגדין ¹⁰⁵ אותו, אם ¹⁰⁶ לא יהיה מן
7 התלמידים ¹⁰⁷. וכשם ¹⁰⁸ שהראשון אסור בהספד
8 ותענית, וחייב בשמחה ¹⁰⁹ - כך השני. ואין ביניהן
9 הפרש, אלא לענין מת בלבד.

(98) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. (99) ראה מה שכתב רבינו בהלכות תלמוד תורה פרק ו' הלכה י"ד. (100) [שבזמן שהיו מקדשים על פי הראייה כשעשו שני ימים בספק היו גם מקרים שעשו אותו שני ימים והיום השני היה העיקר כגון שהעדים באו סמוך לערב ולא הספיקו לקבלם עד למחר ואף על פי כן נהגו גם ביום ראשון קודש שמתעם זה אמרו (מסכת ביצה דף ח' עמוד ב') ששני ימים טובים של ראש השנה הם כיום אחד וקדושה אחת להם (עיין בסמוך הלכה כ"ד), ונמצא שיום טוב שני של ראש השנה עיקרו מן התורה והרי העובר ביום טוב ראשון על דבר שאין איסורו אלא מדרבנן אין מגדים אותו (כמו שכתב הב"י או"ח סימן תצ"ו) ומשמיענו רבינו שאף על פי כן מגדים אותו אם חילל יום טוב שני של ר"ה אפילו אם חיללו בדבר שהוא משום שבות, ועיין לחם משנה]. (101) מבואר בהלכות שבת פרק כ"א. (102) כל המלאכות מגויות בפרק ד' מהלכות שבת. (103) שם פרק כ"ז. (104) עונש שבית דין מענישין את העובר על איסור דרבנן, ולא נתפרש שיעורו, ולשון רבינו (בפרק י"ח

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ט' אדר - ספר זמנים - הל' שביתת יום טוב קפז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 לְהַעֲלוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ רְאוּי לְשַׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב.
23 אוֹתוֹ¹⁸ וְאֵת בְּנוֹ¹⁹ שֶׁנִּפְּלוּ לְבוֹר - מַעֲלָה אֶת הָרֹאשׁוֹן
24 עַל מִנַּת לְשַׁחֲטוֹ, וְאִינוֹ שׁוֹחֲטוֹ, וּמַעֲרִים וּמַעֲלָה אֶת
25 הַשֵּׁנִי עַל מִנַּת לְשַׁחֲטוֹ, וְשׁוֹחֲט אֶת אִי זֶה מִהֶן
26 שִׁירָצָה; מִשּׁוֹם צֶעַר בְּעַלֵּי חַיִּים הַתִּירוֹ²⁰ לְהַעֲרִים²¹.
27 בְּהַמֵּת²² חֲלִין שֶׁנִּפְּלָה²³ מִן הַגֵּג, וְעִמְדָה מַעַת לְעַת,
28 וְהָרִי הִיא צְרִיכָה בְּדִיקָה²⁴ - שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב
29 וְתַבְדֵּק, אֶפְשָׁר שֶׁתִּמְצָא פְּשָׁרָה וְתֹאכְלָה²⁵.

(14) ביצה כו, א. שבכור בהמה טהורה, הוא הקדש, ואסור לכהן לאכלו אלא אם כן נשחט בעזרה, לכן בזמן שאין מקדש, מניחו עד שיפול בו מום קבוע, ויאכלנו הכהן (רבינו בהל' בכורות פ"א). (15) שהרי לא היה אסור מעולם, כיון שנולד במומו (רש"י), ובכניסת היום טוב היה מוכן לאכילה על ידי שחיטת אמו, שלפני הלידה אינו קדוש בבכורה (ביצה כו:). (16) לראות אם יש בו מום קבוע להתירו בשחיטה "שמא לא יהיה בו מום קבוע, ונמצא מטלטל מה שאינו ראוי לו, שאי אפשר בלא טלטול, או שמא לא ידקדק בראיתו מפני שמחת יום טוב" (ראב"ד). (17) ביצה כו, א. כרבי שמעון. (18) ביצה לז, א. (19) שאסור לשחוט שניהם ביום אחד, שנאמר (ויקרא כב, כח) "ושור או שה, אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד". (20) שבת קיז, ב. ועיין פכ"א מהל' שבת ה"ט וה"י. ומצינו שהתורה חסה על צער בעלי חיים, שנאמר (שמות כג, ה) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו - עזוב תעזוב עמו". וראה ב'כסף משנה' בפ"ג מהל' רוצח ה"ט, שדעת רבינו שדין 'צער בעלי חיים' הוא מן התורה. (21) "תחבולות ההיתר תיקרא ערמה, ושאינו להיתר תיקרא מרמה" (רבינו בפירושו המשניות, תמורה פ"ה מ"א). (22) ביצה לד, א. (23) וצריכה בדיקה אם לא נתרסק אחד מאבריה, שאז היא טריפה ואסורה באכילה (רבינו בהל' שחיטה פ"ט ה"כ). (24) בפ"ט מהלכות שחיטה, כתב רבינו שאם שהתה מעת לעת צריכה בדיקה ומותרת בכך, ואם עמדה נבדקת מיד ואינה צריכה מעת לעת. ולפי זה, מה שכתב רבינו כאן "ועמדה מעת לעת" פירושו "וששהתה מעת לעת", שהרי עמדה אינה צריכה מעת לעת. ובנוסף אחר, חסרות המילים "מעת לעת", ולפי זה "עמדה" היינו עמדה ממש. ובנוסף אחר, חסרות כל שלושת המילים "ועמדה מעת לעת" ('מעשה רוקח'). (25) שרוב בהמות ועופות כשרות הן.

30 ה. אֲזִיזִין²⁶ וְתַרְגִּילוּלִין וְיוֹנִים שֶׁבִּפְתִּית²⁷ - הָרִי אֱלוֹ
31 מוֹכְנִין²⁸, וְאֵין צְרִיכִין זְמַן. אֲכָל יוֹנִי שׁוֹבֵף²⁹ וְיוֹנִי
32 עֲלִיָּה וְצִפְרִים³⁰ שֶׁקָּנָנוּ בְּטִפְחִין³¹ אוּ בְּכִירָה³²
33 וּבְפִדְס - הָרִי אֱלוֹ מִקְצָה. וְצִרְיָה³³ לְזִמְן מִקְעָרָב
34 וְלוֹמֵר: אֱלוֹ וְאֱלוֹ אֲנִי נוֹטֵל; וְאִינוֹ צְרִיךְ לְנַעֲנֵעַ.

(26) ביצה כה, א. (27) הגדילים בבית ('מגן אברהם' או"ח סי' תצז). (28) ומותר לצודם ביום טוב, שאף בשבת אם צדם פטור (פ"א מהל' שבת הכ"ד) לפי שהם כניצודים. (29) קן יונים. (30) יונים מדבריות שיקננו בעלייתו. (31) כלי חרס הבנויים בכתלים לקנן בהם עופות. (32) בכת"י חסרות תיבות אלו. (33) משנה, ביצה י, א.

פרק ב' הלכה א' - הוא הדין שאסור בשבת הסמוכה ליום טוב. וכן אם נולד ביום טוב אסור בשבת הסמוכה לו.

יום ש"ק ט' אדר ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) נתבארו בו דיני המוקצה בפרט, ומה הוא מוקצה, ואיזו הכנה מועילה לדברים המוקצים, וענין המוקצה באכילה ובטלטול, וכל דיני המוקצה והנולד בשלימות.

1 א. אֶפְרוֹחַ² שְׁנוּלָד בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
2 מְקַצָּה. וְעַל שְׁנוּלָד בְּיוֹם טוֹב, אִם הִיְתָה אִמּוֹ
3 עוֹמֶדֶת לְאֲכִילָה - מִתֵּר⁵, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹכֵן עַל גְּבִי
4 אִמּוֹ, וְאִלוֹ שֶׁחֲט אִמּוֹ, הִיְתָה זֶה שֶׁבְּמַעֲיָה מִתֵּר בְּיוֹם
5 טוֹב אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נוֹלָד.

(2) ביצה ו, א. כרב דאמר אסור (ודלא כרבי יוחנן שמתיר), וכן הוא במשנה עדות פ"ד מ"ב לפי פירושו של ה'תוספות יום טוב' שם. (3) לאכלו ולטלטלו ביום טוב. (4) ביצה ו, ב. (5) אם אנו יודעין בבירור שכלו לו חדשיו, ויצא מידי ספק נפל. שאם לא כן, אסור לשחטו עד שיהיה בן שמונה ימים, ראה בדברי רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד.

6 ב. בְּהַמּוֹת⁶ שִׁירָצָאוֹת וְרוּעוֹת חוּץ לְתַחוּם, וּבָאוֹת
7 וְלָנוֹת פְּתוּף הַתַּחוּם⁷ - הָרִי אֱלוֹ מוֹכְנִין, וְלוֹקְחִין
8 מִהֶן וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב. אֲכָל הַרוּעוֹת וְלָנוֹת
9 חוּץ לְתַחוּם⁸, אִם בָּאוּ בְּיוֹם טוֹב - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן
10 בְּיוֹם טוֹב; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַצִּין, וְאֵין דַּעַת אֲנָשֵׁי הָעִיר
11 עֲלֵיהֶם.

(6) משנה, ביצה מ, א. (7) והן "הבהמות הביטיות" שבמשנה שם. (8) והן "מדבריות" שבמשנה שם.

12 ג. וְכֵן בְּהַמֵּת קִדְשִׁים⁹ שְׁנוּלָד בְּהַ מוֹם בְּיוֹם טוֹב -
13 הוֹאִיל וְלֹא הִיְתָה דַּעַתוֹ עֲלֵיהָ מַעֲרָב יוֹם טוֹב, אָסוּר
14 לְשַׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב¹⁰. לְפִיכָף, אָסוּר לְרֹאוֹת¹¹ מוֹמֵי
15 קִדְשִׁים¹² בְּיוֹם טוֹב, גְּזָרָה שֶׁמֶא יִתִּירֵם הַחֶכֶם
16 בְּמוֹמָן, וְיָבוֹא זֶה לְשַׁחַט בּוֹ בְּיוֹם. אֲכָל¹³ רֹאֶה הוּא
17 הַמוֹם מַעֲרָב יוֹם טוֹב, וְלִמְחֹר מִתֵּר אוּ אוֹסֵר.

(9) כגון בכור ומעשר בהמה שהם קדשים, ולהקריבן אי אפשר שאין מקדש, וממתנינם עד שיפול בו מום קבוע, שעל-ידי זה יוצא לחולין. ומראים את הבהמה לחכם אם הוא מום קבוע (ראה בדברי רבינו בהל' בכורות פ"ו). (10) שהיא מוקצה (שבת מז:). (11) כדעת רבי שמעון, במס' ביצה כו, א. (12) אפילו אם נפלו בבהמה מערב יום טוב, כיון שלא ראה אותה החכם אז (מגיד-משנה). (13) ביצה כו, ב.

18 ד. בְּכוֹר¹⁴ שְׁנוּלָד וּמוֹמוֹ עִמּוֹ - הָרִי זֶה מוֹכֵן¹⁵. וְאֵין
19 מְבַקְרִים אוֹתוֹ¹⁶ בְּיוֹם טוֹב. וְאִם עָבַר וְרָאָה מוֹמוֹ
20 וּבִקְרוֹ וְהִתִּירוֹ - הָרִי זֶה שׁוֹחֲט וְאוֹכֵל. בְּכוֹר שֶׁנִּפְּלָה¹⁷
21 לְבוֹר - עוֹשֶׂה לוֹ פְּרִנְסָה בְּמִקְוָמוֹ; שֶׁהָרִי אִינוֹ יָכוֹל

25 נוטל ממקום הפתח⁵¹. העומד⁵² על המקצה⁵³ מערב
26 יום טוב⁵⁴ בשנה השביעית⁵⁵, שכל הפרות הפקר -
27 צריך שירשם⁵⁶ ויאמר: מקאן ועד כאן אני נוטל.
28 ואם לא רשם - לא יטל.

48 משנה, ביצה לא, ב. 49 לאכילה. 50 מאליו. ולא
ששברו את הכותל ביום-טוב. 51 ואין הפירות שבתוכו
מוקצים, שהרי לא היו אסורים מחמת עצמם (רמב"ן).
52 משנה, ביצה לד, א. 53 פירות שמונחין לייבש,
והוקצו, ונאסרו מלאכלן. 54 במשנה, שם: "ערב שבת".
אבל רבינו שפסק שמוקצה מותר בשבת (למעלה פ"א הי"ז)
שינה מלשון המשנה, וכתב "יום טוב" (מגיד-משנה).
55 שהפירות הפקר, ופטורים מתרומות ומעשרות. אבל
בשאר השנים - אסורים משום טבל, שסתם מוקצה אינו
מעושר, שהרי הוא לפני גמר מלאכה (מגיד-משנה). ואף-
על-פי שמותר לאכול אכילת עראי קודם גמר מלאכה -
ביום-טוב אסור, שכשם ששבת קובעת למעשר משום
שנאמר "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:), כמו כן יום-טוב
קובע למעשר שגם בו יש מצות עונג (להלן פ"ו הט"ז), וכל
אכילות שבו הן אכילות קבע. 56 כאן במוקצה שהקצה
האדם בידיו, החמירו יותר והצריכו מעשה. אבל למעלה
ביוני שובך (ה"ה) אין צריך אלא אמירה בלבד ('תוספות'
ביצה לד: ד"ה ואומר).

29 י. פותיה⁵⁷ שהביא תשוה ל'ישראל ביום טוב: אם יש
30 מאותו המין במקבר לקרקע, או שהביא⁵⁸ תיה או
31 עופות או דגים שאפשר לצודן בו ביום - הרי אלו
32 אסורין עד לערב⁵⁹, וימתין בכדי שיעשו⁶⁰. ואפלו
33 הדס⁶¹ וכיוצא בו - אינו מריח בו לערב עד שיעתין
34 בכדי שיעשו. ואם אין מאותו המין במקבר לקרקע,
35 או שהיתה צורתו מוכחת עליו שמא תמול נעקר או
36 נצוד: אם הביאו מתוך התחום - מותר, ואם הביאו
37 מחוץ לתחום - הרי זה אסור. והבא בשביל ישראל
38 זה מחוץ לתחום - מותר לישראל אחר⁶².

57 ביצה כד, ב. מימרא של רב פפא. 58 ברייתא, שם.
59 בפירוש רש"י שם: "לערב, היינו ערב ראשון, אף שהוא
ליל יום-טוב שני, ומותרין ממה-נפשו, אם הלילה הוא חול
- הרי המתין בכדי שיעשו. ואם קודש הוא, או בוודאי
מותרין, שהרי נלקטו בחול. ויש לי הרבה ראיות בזה, ולא
זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בזה, כי היו נוהגים בו
היתר במקומינו, והיה לי דבר פשוט, ולאחר פטירתו של
רבינו שמעתי את רבינו יצחק הלוי שהוא אסור, עד ליל
מוצאי יום-טוב שני, וכל אנשי עירו כמותו, וגם בהלכות
גדולות אסור כן, ודנתי לפניו ולא הועיל לי הדבר,
ובתשובת רבינו גרשום מאור הגאולה מצאתי כמותי, גם
עתה בא אלי מכתב מגרמני"ש שבא לשם אדם גדול זקן
ויושב בישיבה מן רומא, ושמו ר' קלונימוס, ובקי בכל
הש"ס והורה כן". ובדעת רבינו אין הכרע. ועיין ב'מגיד
משנה' למעלה פ"א הכ"ד, וב'לחם משנה' שם. 60 שלא
יהנה ממלאכת יום-טוב. ועוד, שלא יאמר לגוי לתלוש
בשבילו (רש"י 'תוספות' שם). 61 כן מפורש בעירובין

כבית הלל. ויש מפרשים יוני שובך יוני עליה וכו' ביונים
שאינם יכולים לפרוח. שאם לא כן, לא מועילה הזמנה
שהרי הם מחוסרים צידה, ואם כן צידתה אסורה ביום-טוב
(מגיד-משנה).

1 ו. זמן³⁴ שהורים ולבנים³⁵, ומצא שהורים במקום
2 לבנים ולבנים במקום שהורים - אסורים; שאני
3 אומר: שמא אותן שזמן פרחו להן, ואלו אחרים
4 הן³⁶, וכל ספק מוכן - אסור³⁷. זמן שנים ומצא
5 שלשה - הכל אסור³⁸. שלשה ומצא שנים - מתירין.
6 זמן בתוך הין ומצא לפני הין, אם אין שם פקן
7 אלא הן ואינן יכולין לפרח, אף-על-פי שיש שם קן
8 אחר בקרן זוית בתוך חמשים אמה - הרי אלו
9 מתירין; שאין המדה מדה אלא כנגד קנו בשנה.

34 משנה, ביצה י, ב. 35 יונים שחורים ויונים לבנים.
36 ואין אנו אומרים שהם אותם היונים, אלא חוששים
שמה הפכו מקומותיהם (גמרא). 37 ביצה כד, א. והטעם,
מפני שהוא דבר שיש לו מתירין אחרי יום-טוב (ביצה ג:
ד.) או שרצו חכמים להחמיר בספק זה (מגיד-משנה).
38 לפי שאחד מהם בוודאי בא מן החור, ואינו בטל בשנים
המוזמנים, שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף,
כמבואר בפ"ה ה"כ.

10 ז. דגים³⁹ שפביקריין⁴⁰ גדולים, וכן חיה ועוף
11 שפביקריין⁴¹ גדולים: כל שהוא מחסר צידה, עד
12 שאומרים: הבא מצודה ונצודנו - הרי זה מקצה⁴²,
13 ואין צדין אותן ביום טוב; ואם צד - לא יאכלו.
14 וכל שאינו צריך מצודה - הרי זה מוכן, וצדין אותו
15 ביום טוב ואוכלין אותו. וכן⁴³ תיה שקננה בפרדס⁴⁴
16 הסמוך לעיר - ילדיה בשנה קטנים, שאינן צריכין
17 צידה, אינם צריכים זמון, מפני שדעתו עליהן.

39 משנה, ביצה כג, ב. 40 בריכות של מים מוקפות
מארבע רוחות. 41 גני חיות מוקפים גדר סביב.
42 נראה שדעת רבינו שצידה היא מן המלאכות המותרות
ביום-טוב, לפי שהניצודים ביום-טוב טובים יותר לאכילה
מהניצודים בערב יום-טוב, וכל איסורו אינו אלא משום
מוקצה. וכן נראה גם להלן הלכה יז (ועיין ב'חידושי
המאירי' ביצה כג:). 43 ביצה כה, א. 44 שהוא מקום
המשתמר, ואין הוולד יכול לצאת משם בנקל.

18 ח. מצודות⁴⁵ תיה ועופות ודגים, שפרסן מערב יום
19 טוב - לא יטל מהן ביום טוב, אלא אם כן יודע
20 שניצודו מערב יום טוב⁴⁶. הסוכר⁴⁷ אמת המים מערב
21 יום טוב, ולמחר השקים ומצא בה דגים - הרי אלו
22 מתירין; שפכר נצודו מערב יום טוב, והרי הן
23 מוכנין.

45 משנה, ביצה כד, א. 46 כמו שכתב למעלה הלכה ו,
שכל ספק מוכן - אסור. 47 ביצה כה, א.

24 ט. בית⁴⁸ שהוא מלא פרות מוכנין⁴⁹, ונפחת⁵⁰ -

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ט' אדר - ספר זמנים - הל' שביתת יום טוב קפט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא לתוספתא הנזכרת למעלה (וכן כתב 'מרכבת המשנה' בפ"א מהלכות יום-טוב הי"ד).

- יג. קוץ⁷⁶ רטב - הרי הוא מקצה, מפני שאינו ראוי להסקה. לפיכך, אסור לו לעשות כמו שפורד לצלות בו פשר⁷⁷. וכן כל פיוצא פזה.

(76) ביצה לג, א. ובלשון התלמוד נקרא "חזירא". (77) ברי"ף: "ליטול מהן עץ להכניסו בתוך הבשר, כמין שפורד לצלות בו הצלי". וכן כוונת רבינו במה שכתב "לעשות כמו שפורד" - להכניסו בתוך הבשר כמין שפורד.

- יד. נוטלין⁷⁸ עצים הסמוכים לדפני⁷⁹ הסכה ומסיקין בהן, אבל אין מביאים מן השדה⁸⁰, אפלו היו מכנסין שם מפערב⁸¹. אבל⁸² מגבב⁸³ הוא בשדה⁸⁴ מלפניו⁸⁵, ומדליק שם. ומביאין⁸⁶ מן המכנסין שפרשות היחיד, ואפלו היתה מקפת שלא לשם דיירה; ובלבד שיהיה לה פותחת⁸⁷, ותייה בתוך תחום שבת⁸⁸; ואם חסר אחד מפל אלו - הרי הן מקצה.

(78) משנה, ביצה ל, ב. (79) אבל מן הדפנות עצמם אסור, שהרי הוא סותר אוהל. (80) העצים התלושים. (81) שנראה כמעמר עצים לצורך מחר, ועיין ר"ן. (82) משנה, ביצה לג, א. (83) מלקט. (84) במשנה שם כתוב "מגבב משלפניו", ומפרשה רבינו בשדה, וכן הוא בפירוש המשנה. (85) שזה מוכיח שעושה רק כדי לבשל קדירתו, ואין בו משום מעמר. (86) משנה, ביצה לא, א. (87) מסגר. (88) שאם יש כל אלו התנאים, נחשב הדבר כמוכן.

- טו. עלי⁸⁹ קנים ועלי גפנים, אף-על-פי שהן מכנסין בקרפף⁹⁰ - פיין שהריח מפזרת אותן, הרי הן כמפזרין⁹¹ ואסורין. ואם הניח עליהן פלי פבד מערב יום טוב - הרי אלו מוכנין.

(89) ביצה לא, א. (90) מקום נרחב, מוקף גדר, מחוץ לעיר. (91) שאינו סומך עליהן מערב יום-טוב, שהוא חושב שהרוח פוזתן כבר (רש"י).

- טז. בהמה⁹² שמתה ביום טוב: אם היתה מסכנת מערב יום טוב - הרי זה מחתכה לכלבים; ואם לאו - הואיל ולא היתה דעתו עליה, הרי זה מקצה, ולא יזינה ממקומה. בהמת קדשים⁹⁴ שמתה, ותרומה שנטמאת - לא יזינה ממקומה⁹⁵.

(92) ביצה ב, א. ודף כז, ב. (93) שחשב עליה שתמות ביום-טוב ויתננה לכלב. (94) אפילו היתה מסוכנת מערב יום-טוב אסורה בטלטול, כי העיקר אצלנו אין מאכילין את הקדשים לכלבים (פירוש המשניות להר"ם) שהרי מצות קדשים טמאים היא בשריפה. וראה ברש"י ביצה כז: 'ותוספות' שם. (95) "ומעשה, ושאלו את רבי טרפון עליה ועל החלה שנטמאת, ונכנס לבית המדרש ושאל, ואמרו לו לא יזיז ממקומה" (ביצה, שם).

מ, א. (62) שלא החמירו חכמים באיסור תחומין, שאינו אלא מדרבנן, לאסרו על כל העולם (רש"י ביצה כה.). וואף אם הביאו מחוץ ל"ב מיל בכלל זה, שהרי ביום-טוב אין איסור תחומין מן התורה לדעת רבינו. ראה להלן פ"ה הי"ד, ובהקדמת 'מעשה רוקח' בשם 'ספר הבתיא'.

- יא. עצים⁶³ שנשרו מן הדקל ביום טוב - אסור להסיקן, מפני שהן נולד⁶⁴. ואם נשרו לתוך התנור - מרפה⁶⁵ עליהן עצים מוכנין ומסיקין. ערימת⁶⁶ התבן⁶⁷ ואוצר של עצים - אין מתחילין בהן ביום טוב, אלא אם פן הכין מפערב, מפני שהן מקצה. ואם היה התבן מערב⁶⁸ בקוצים⁶⁹, שהרי אינו ראוי אלא לאש - הרי זה מוכן.

(63) ביצה ד, ב. (64) הרי"ף כתב טעם נוסף: גזירה שמא יעלה ויתלוש. (65) ואף שביאר רבינו בפ"א ה"כ שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף - כיון שאינו נהנה מן העצים כשהם בעין רק לאחר שנשרפו, לכן מותר. ואין כאן משום אין מבטלים איסור לכתחילה, כיון שכל איסור זה אינו אלא מדרבנן (גמרא, שם). (66) משנה, ביצה ל, א. (67) שהוכן לסחורה, אבל אם עומד למאכל בהמה - מותר (לחם-משנה). (68) מערב יום-טוב (הגאון רבי אליהו מוילנה, אור"ח סי' תקיח). (69) ובשו"ע אור"ח סי' תקיח סי', הצריך שיהא גם סרוח (ועיין שם בגמרא וב'תוספות').

- יב. אין⁷⁰ מבקעין עצים מסואר⁷¹ של קורות, מפני שהן מקצה; ולא מן הקורה שנשפרה ביום טוב, מפני שהיא נולד. וכן⁷² פלים שנשפרי ביום טוב - אין מסיקין בהן, מפני שהן נולד. אבל מסיקין בכלים שלמים⁷³, או בכלים שנשפרי מערב יום טוב, שהרי הוכנו למלאכה אחרת מפערב. פיוצא בו: אגוזים⁷⁴ ושקדים שאכלן מערב יום טוב - מסיקין בקלפיהן ביום טוב; ואם אכלן ביום טוב - אין מסיקין בקלפיהן. ויש⁷⁵ נסחאות שיש בהן: שאם אכלן מפערב - אין מסיקין בקלפיהן, שהרי הקצו; ואם אכלן ביום טוב - מסיקין, מפני שהן מוכנין על גב האכל.

(70) משנה, ביצה לא, א. (71) סדר של קורות המושכבות לארץ שלא תתעקמנה ותהיינה ראויות לבנין (רש"י). (72) שבת כט, א. (73) אבל לא יגע בהן לאחר שאחז בהן האור, שאז נעשו שברי כלים והם נולד, שאסור בטלטול (הרשב"א). (74) מכאן עד "ואם אכלן ביום-טוב אין מסיקין בקליפיהן" הוא בתוספתא פ"ג דיום-טוב לפי כת"י ווין (הוצאת צוקמ. עמ' 206). (75) הראב"ד כותב על זה "מעולם לא שמענו נוסחא זו", וכבר העיד ב'מעשה רוקח' שבכתב-יד קדמון נמחק כל זה מדברי רבינו. וה'מגדל עוד' כותב "לא נפלאה היא שהגיעו לידו נוסחאות אשר לא הגיעו לידנו, שהרי זכה לבוא בידו מן הנוסחא שנכתבה בימי מחברי התלמוד בגוילים, כספרי תורה שלנו, וגם במקרא ספר-תורה שהיו מגיהין ממנה בעזרה המכונה לבן אשר". ונראה שכוונת רבינו בנוסחאות אלו אינה לגמרא

(ב. "אפר כירה, מוכן הוא." 101) ביצה ח, א. 102) שם. 103) שהיא מתבשלת מהר יותר מכל שאר דברים. 104) משנה (ביצה ב.). 105) יתד ברזל שחופרין בו את הקרקע. 106) בדיעבד. כלומר שעבר ונתקו. אבל לכתחילה אסור לנתקו אפילו אם כבר שחט (שהרי כתב בסמוך "מכסה בו", ולא כתב "שוחט ומכסה בו" – 'בירור הלכה' למסכת ביצה ב. ציון ג ד"ה ואם עבר) שלא התירו אפילו טלטול מוקצה לצורך מצות כיסוי (להלן פ"ג ה"א שאם אין לו עפר מוכן, ועבר ושחט - לא יכסה עד הערב), וכל-שכן שלא התירו איסור מלאכה, אף-על-פי שהוא מדרבנן. ומה שאמרו במשנה "ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה" - זה אינו אלא למי שסובר "מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה" ויש כאן שתי קולות: א' מלאכה שאינה צריכה לגופה, וב' מקלקל. אבל לדעת רבינו שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה (פ"א מהל' שבת ה"ו) ואין כאן אלא קולא אחת של מקלקל - לא התירו ('שער המלך' כאן). וראה להלן פ"ג ה"א, ובהערה ג. 107) עפר רך. 108) אם שחט חיה או עוף שמצוות-עשה לכסות את דמם בעפר, כמו שכותב רבינו בהל' שחיטה פי"ד. 109) שכתושה אסורה, כמבואר בהל' שבת פרק שמיני.

1 יז. דגים⁹⁶ ועופות וְחִיָּה שֶׁהֵן מְקַצָּה⁹⁷ - אֵין מְשַׁקֵּין
2 אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין נוֹתְנִין לְפָנֵיהֶם מְזוֹנוֹת⁹⁸; שְׁמָא
3 יָבוֹא לְקַח מֶזֶן. וְכָל שְׁאֵסוּר לְאָכְלוֹ אוֹ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ
4 בּוֹ בְּיוֹם טוֹב מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַצָּה - אֵסוּר לְטַלְטֹלוֹ.
(96) ביצה כג, ב. (97) ראה למעלה הלכה ז. (98) אף-על-
פי שמזונותם עליו, שאינם ניזונים מאליהם, ועיין רש"י שם.
5 יח. הַמְכָּנִיסִים⁹⁹ עֶפֶר מִעֵרֵב יוֹם טוֹב, אִם יֶחֱד לוֹ
6 בְּחֻצְרוֹ קֶרֶן זָוִית - הָרִי זֶה מוֹכֵן, וּמִתֵּר לְטַלְטֹלוֹ
7 וְלַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל צָרְכּוֹ. וְכֵן¹⁰⁰ אֶפֶר שֶׁהִסֵּק מִעֵרֵב יוֹם
8 טוֹב¹⁰¹ - מוֹכֵן; וְשֶׁהִסֵּק¹⁰² בְּיוֹם טוֹב: כָּל זֶמֶן שֶׁהוּא
9 חֵם כְּדִי לְצִלוֹת בּוֹ בִּיצָה¹⁰³ - מִתֵּר לְטַלְטֹלוֹ, שְׁעֵדִין
10 אֵשׁ הוּא; וְאִם לֹא - אֵסוּר לְטַלְטֹלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
11 נוֹלֵד. מִי¹⁰⁴ שֶׁהִיָּה לוֹ דֶּקֶר¹⁰⁵ נְעוּץ מִעֵרֵב יוֹם טוֹב,
12 וְנִתְקַן¹⁰⁶ בְּיוֹם טוֹב, וְהֵעֵלָה עֶפֶר: אִם הָיָה אוֹתוֹ עֶפֶר
13 תִּיחֻחַ¹⁰⁷ - הָרִי זֶה מְכַסֶּה¹⁰⁸ בּוֹ וּמִטַּלְטֹלוֹ; אֲבָל אִם
14 הֵעֵלָה גּוֹשׁ עֶפֶר - הָרִי זֶה לֹא יִכְתַּשׁ¹⁰⁹ אוֹתוֹ בְּיוֹם
15 טוֹב.

(99) ביצה ח, א. מימרא של רב יהודה. (100) משנה (ביצה

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ג' ט' אדר תשע"ח

יום ראשון ג' אדר ה'תשע"ח

מצות עשה קמ. קלו. קלז.

מצות לא תעשה רכד. רכה. רכו.

מצות, וכן כל-מצוה ומצוה מכתוב שְׁלָה. ולעולם אין
אומרים "הא עד שיאמרו שני כתובים" אלא במצוה אחת,
שלא נשלמת ידיעת דיניה אלא משני כתובים, כמו הבכור
שאמר בו הכתוב: "כל-פטר רחם לי" (שמות לה, יט), כי
כתוב זה לבדו מורה, שהבכור לה' — בין זכר בין נקבה
— ובא כתוב אחר, "הזכרים לה'" (שם יג, יב), ופסוק זה
לבדו מורה, שכל-זכר לה' — בין בכור בין פשוט. אבל
משני הכתובים השג ענין המצוה, שהוא בכור זכר בלבד
כמו שבארו במבולתא.

המצוה הקל"ו — הצווי שצטוינו לקדש את שנת
החמשים, כלומר: להשבית בה עבודת האדמה כמו
בשמיטה. והוא אמרו יתעלה: "וקדשתם את שנת
החמשים שנה" (ויקרא כה, י), ובפרוש אמרו (ספרא פרשת
בהר): "כשם שנאמר בשביעית, כן נאמר ביובל",
כלומר: השנה ביניהם בעשה, כשם שהשנה הכתוב
ביניהם בלא, כמו שאבאר (לא תעשה רכד). ודיני שנת
יובל ושנת שמיטה בהשבת עבודת האדמה והפקרת
כל-הצומח — שוים. ואת-שני הדברים האלה (השבתת
העבודה, והפקרת הצומח) כולל אמרו: "וקדשתם את שנת
החמשים שנה". וכבר באר הכתוב, שענין הקדשה בהן,
שיהיו פרותיהן ויתבואתן הפקר. ואמר: "כי יובל היא

16 הַמִּצְוָה הַק"מ — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ לְסַפּוֹר אֶת-הַשָּׁנִים
17 מִצֵּת מִשְׁלָנוּ עַל הָאָרֶץ וְהַחֲזִיקוּ בָּהּ — שִׁבְעַ שְׁבַע שָׁנִים
18 עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל. וּמִצְוָה זוֹ, כְּלוּמֵר: סְפִירַת שְׁנֵי שְׁמִטָּה, הִיא
19 מְסוּרָה לְבֵית דִּין, כְּלוּמֵר: סְנֵהדִין גְּדוּלָּה, שֶׁהֵם הֵם
20 שְׁסוּפְרִים שָׁנָה שְׁנָה מִחֲמִשִּׁים הַשָּׁנִים, כְּדֶרֶךְ שְׁכַל-אַחַד
21 וְאַחַד מִמֶּנּוּ מוֹנֶה יְמֵי הָעֵמֶר, וְהוּא אָמְרוּ יתעלה: "וּסְפַרְתָּ
22 לְךָ שִׁבְעַ שָׁבָת שָׁנִים יְגוּ" (ויקרא כה, ח). וּלְשׁוֹן סִפְרָא
23 (פרשת בהר): "יִכּוֹל יִסְפֹּר שִׁבְעַ שְׁמִשִּׁים זֹא אַחֵר זֹא (בלי
24 לַסַּפּוֹר שְׁנִים בּוֹדְדוֹת) וְיַעֲשֶׂה יוֹבֵל? תִּלְמוּד לומר: "שִׁבְעַ
25 שָׁנִים שִׁבְעַ פְּעָמִים" (שם), הָא עַד שִׁיאֲמָרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים (עַד
26 שִׁישְׁלִימוּ שְׁנֵי הַכְּתוּבִים אֶחָד אֶת הַשְּׁנִי, שְׁכַל אֶחָד יוֹסִיף פֶּרֶט
27 אַחֵר בַּמִּצְוָה); וְאִם לֹא לֹא שְׁמַעֲנִין, כְּלוּמֵר: מִצְוָה זוֹ לֹא
28 תִּשָּׁג אִיכּוֹת עֲשִׂיתָהּ אֲלֵא מִשְׁנֵי כְּתוּבִים, הֵינּוּ שְׁנִמְנָה
29 הַשָּׁנִים לְבֶדֶן וְנִמְנָה גַם הַשְּׁמִטִּין עִמָּהֶן. כִּיֵּן שְׁאֲמַר, שְׁעָנִין
30 זֶה לֹא יִשָּׁג אֲלֵא מִשְׁנֵי כְּתוּבִים, מִשְׁמַע שֶׁהִיא בְּהֻלָּט
31 מִצְוָה אַחַת. כִּי אִלוּ הָיוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת, כְּלוּמֵר: מִנֵּין שָׁנִים
32 וּמִנֵּין שְׁמִטִּין — לֹא הָיָה אוֹמֵר 'עַד שִׁיאֲמָרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִין',
33 כִּי כֵּן (בדרך כלל) — מִשְׁנֵי כְּתוּבִים נִלְמְדוֹת כִּלְשֵׁתִי

ידי הקונים, בלי דמים. והוא אמרו יתעלה: "ובכל ארץ
אחזתכם גאלה תתנו לארץ" (ויקרא כה, כד). ובאר לנו,
שגאלה זו תהיה בשנה זו ואמר: "בשנת היובל הזאת
תשבו איש אל-אחזתו" (שם, יג). וכבר עסק הפתוב בדיני
מצוה זו ובאר איך יהיה דין המוכר עם הקונה, אם הוא
רוצה לפדות את-אדמתו המכונה קדם שפתחול שנת
היובל. ובאר גם-כן שדין זה מיוחד לקרקעות שהן מחוץ
לחומת הערים, ושהתצורות והפתים הבנויים בפתחים —
בין שלא נבנו מבפנים לחומה, הרי דינם כדין השדות
והגנות. והם פתי התצורים שעליהם אמר הפתוב: "על-
שדה הארץ יחשב גאלה תהיה-לו ויביל יצא" (שם, לא)
וכבר נתבאר דיני מצוה זו בערכים (ערכין כט). וגם היא
אינה נוקטת אלא בארץ ישראל ובזמן שהיובל נהג.

המצוה הרכ"ז — האזהרה שהזהרנו מלמכור
אדמותינו בארץ כנען לצמיתות, והוא אמרו: "והארץ
לא תמכר לצמית" (שם, כג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו
בסוף ערכין (כט, ואילך).

המצוה הקל"ט — הצווי שנצטוינו שתהא פדית
הקנינים המכורים מבפנים לחומת עיר, עד לסוף שנה
אחת בלבד, ואחרי השנה תקנימו בידי הקונה ולא יצאו
ביובל, והוא אמרו יתעלה: "ואיש כי ימכר בית-מושב
עיר חומה וגו'" (שם, כט), ומצוה זו היא דין פתי ערי
חומה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ערכים (לא):
והיא אינה נוקטת אלא בארץ.

יום שלישי ה' אדר ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קסט. קע.

מצות עשה קפג.

מצות לא תעשה רכח. מצות עשה כ.

המצוה הקס"ט — האזהרה שהזהרנו גם כן מלאסוף
מלקחת חלק בארץ ישראל (שנחלקה לשאר השבטים),
והוא אמרו יתעלה: "לא-יהיה הלויים כל-שכט
לוי חלק ונתחלה" (דברים יח, א).

המצוה המשלימה מאה ושבעים — האזהרה
שהזהר עוד כל-שכט לוי מלקחת חלק בפנה שבזוים
בשעת פבוש ארץ ישראל. והוא אמרו יתעלה: "לא-יהיה
לפנהים הלויים כל-שכט לוי חלק ונתחלה". ולשון ספרי
(פרשת שופטים שם): "חלק בפנה, ונתחלה בארץ". אפשר
לך להקשות עלי ולומר: למה מניח שני ענינים אלו שתי
מצות, והם: האזהרה מלקחת חלק בארץ והאזהרה
מלקחת חלק בפנה, והלא הם בלאו אחד והרי זה לאו
שבכללות שהקדמנו (כתבת בהקדמה — לעיל הכלל
התשיעי) שהוא נמנה לאו אחד? דע שפבר נתחלק לאו

קדש תהיה לכם מן-השדה תאכלו את-תבואתה" (שם,
יב). יובל זה אינו נהג אלא בארץ, ובתנאי שיהא
כל-שכט ושכט יושב במקומו, כלומר: בחלק שלו מארץ
ישראל ולא יהיו מערבין זה בזה.

המצוה הקל"ז — הצווי שנצטוינו לתקע בשופר
בעשרה בתשרי של שנה זו (של יובל) ולהקריז בכל-
ארצנו על חרות לעבדים וציאת כל-עבד עברי לחפשי,
בלי דמים, ביום זה, כלומר: עשרה בתשרי, והוא אמרו
יתעלה: "והעברת שופר תרועה בחדש השבעי בעשור
לחדש ביום הפפים תעבירו שופר בכל-ארצכם" (שם,
ט), ואמר: "וקראתם דרור בארץ לכל-ישיבה" (שם, י),
וכבר נתבאר (ראש השנה כו): ש'שנה היובל לראש השנה
לתקיעה ולברכות. וכבר נתבאר דיני תקיעות ראש
השנה במסכת ראש השנה. וידוע, שתקיעה זו ביובל
אינה אלא לפרסום החרות, ושהיא חלק מן-התקיעה,
והוא אמרו: "וקראתם דרור בארץ": ואין ענינה בענין
תקיעות ראש השנה, שהן "זכרון לפני ה'", ואלה
לשחרור העבדים, כמו שבארנו.

המצוה הרכ"ד — האזהרה שהזהרנו על עבודת
הארץ בשנת היובל, והוא אמרו בה: "לא תזרעו" (שם,
יא), כמו שאמר בשמטה: "שדך לא תזרע". וכשם
שאסורה בשמטה בין עבודת הארץ בין עבודת האילן,
כך היובל, ולפיכך אמר "לא תזרעו", בלשון כללי (לשון
זריעה היא הן בעבודת הארץ והן בעבודת האילן), לכלול
הארץ והאילן. וגם העובר על זה — לוקה.

המצוה הרכ"ה — האזהרה שהזהרנו מלקצור
ספיחי שנת יובל כשאר השנים, כדרך שבארנו (לא
תעשה רכב) בשנה שביעית, והוא אמרו יתעלה: "ולא
תקצרו את-ספיחיה" (שם, יא).

המצוה הרכ"ו — האזהרה שהזהרנו גם כן מלאסוף
פרות האילן בשנת היובל כדרך שאנו אוספים בשאר
השנים, והוא אמרו: "ולא תבצרו את-גזריה" (שם,
כד). ובארנו (לא תעשה רכב) בשנה שביעית. ובספרא
(פרשת בהר שם) אמרו: "לא תקצרו ולא תבצרו — כשם
שנאמרו בשביעית, כך נאמר ביובל", כלומר: שהדין
בכל-הלאוין האלה שנה. ודיני השמטה והיובל כלם
אינם חובה אלא בארץ ישראל.

יום שני ד' אדר ה'תשע"ח

מצות עשה קלח.

מצות לא תעשה רכו. מצות עשה קלט.

המצוה הקל"ח — הצווי שנצטוינו שיחזרו כל-
הקרקעות המכורים בשנה זו — לבעליהם, ויצאו מתחת

המצוה הקפ"ג — הצווי שנגצטוינו לתן ערים ללויים
לדור בָּהֶן, בִּין שְׂאִין לָהֶם חֶלֶק בְּאֶרֶץ, וְהוּא אָמְרוּ
יִתְעַלֶּה: "וְנִתְּנוּ לְלוֹיִם וְגו' עָרִים לְשִׁבְתָּ" (במדבר לה, ב).
וְגַם עָרִים אֵלוּ, כְּלוּמַר: עָרֵי הַלְוִיִּם, הֵן עָרֵי מִקְלָט
(שההורג נפש בשגגה מוגן שם מפני נקמתו של גואל הדם)
וְקוֹלָטוֹת בְּתַנָּאִים מְיַחֲדִים לָהֶן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בַּמִּכּוֹת
(ו.ו).

המצוה הרכ"ח — האזהרה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלְמַכּוֹר
מִגֵּרָשֵׁי הַלְוִיִּם וְהוּא אָמְרוּ: "וּשְׂדֵה מִגֵּרָשׁ עָרִיהֶם לֹא
יִמְכֹּר" (ויקרא כה, לד). וְאַתָּה יוֹדֵעַ לְשׁוֹן הַתּוֹרָה (במדבר
לה, ב-ה) שְׁנוֹתָנִים לְלוֹיִם עָרִים וּמִגֵּרָשׁ וּשְׂדֵה מִגֵּרָשׁ,
כְּלוּמַר: אֵלֶּךָ אִמָּה מִגֵּרָשׁ וְאַלְפִים אִמָּה חוּצָה לָהֶם
לְשָׂדוֹת וּכְרָמִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בַּמִּסְכָּת סוּטָה (כו), וּבִאָּה
הָאֲזִיזָה לְלוֹיִם מִלְּשׁוֹנוֹת אֶת־הַגְּבוּלוֹת הָאֵלֶּה לְכָל יַעֲשֹׂו
אֶת־הַעִיר מִגֵּרָשׁ וְלֹא הַמִּגֵּרָשׁ עִיר, וְלֹא הַשְּׂדֵה מִגֵּרָשׁ וְלֹא
הַמִּגֵּרָשׁ שְׂדֵה, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא יִמְכֹּר". כֹּא בַּקְּבָלָה
שֶׁעָנִינוּ: לֹא יִשְׁנֶה. וּכְבָר נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף
עֲרֻכִין (לג).

המצוה המְשַׁלְּמָה עֲשָׂרִים — הצווי שנגצטוינו
לְבָנוֹת [לְעִשּׂוֹת] בֵּית־הַבְּחִירָה לְעִבּוּדָה שְׂבוּ תִּהְיֶה
הַהֲקָרָה וְהַבְּעֵרָת הָאֵשׁ תְּמִיד (שתוקד על המזבח), וְאֵלֶּי
תִּהְיֶה הַחֲלִיקָה וּבֹו תִּהְיֶה הַחֲגִיגָה וְהַעֲלִיָּה לְרֹגֶל
וְהַהֲקָרָצוֹת בְּכָל־שָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאָר, וְהוּא אָמְרוּ
יִתְעַלֶּה: "וְעִשּׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" (שמות כה, ח). וְלְשׁוֹן סִפְרֵי
(דברים יב, י): "שֵׁלֶשׁ מִצְוֹת נִצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת כְּנִסְיָתָם
לְאֶרֶץ: לְמִנּוֹת לָהֶם מִלֶּךְ וּלְבָנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה,
וְלַהֲכָרִית וְרָעוּ שֶׁל עֲמָלֵק". הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ, שְׂבִינֵן בֵּית
הַבְּחִירָה מִצְוָה בְּפָנֵי עֲצָמָה. וּכְבָר בְּאֶרְנֵנוּ (לעיל כלא יב)
שֶׁהַקְּבָלוֹת הֵזֵאת (ששמה "מקדש") כּוֹלֵלֶת פְּרָטִים,
וְשֶׁהַמִּנּוּחָה וְהַשְׁלָחַן וְהַמִּזְבֵּחַ וְזוּלָתָם כֻּלָּם מִחֲלָקֵי
הַמִּקְדָּשׁ וְהַכֹּל נִקְרָא "מִקְדָּשׁ", וּכְבָר נִתְיַחֵד צוּי לְכָל־
חֶלֶק וְחֶלֶק. אָבֵל אָמְרוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ "מִזְבֵּחַ אֲדָמָה
תַּעֲשֶׂה־לִּי" (שמות כ, כא), שֶׁאֲפָשָׁר לְחַשֵּׁב עַל פְּסוּק זֶה,
שֶׁהוּא מִצְוָה בְּפָנֵי עֲצָמָה מִלְּבַד מִצְוֹת מִקְדָּשׁ — הָרִי
עָנִינוּ כְּמוֹ שֶׁאֲבָאָר לָךְ: פִּשְׁטָה דִּקְרָא הָרִי הוּא מְדַבֵּר
בְּשַׁעַת הַתֵּר הַבְּמוֹת, שֶׁהִיא מֵתֵר לָנוּ בְּזִמְנָה הַהוּא לְעִשּׂוֹת
מִזְבֵּחַ אֲדָמָה בְּכָל־מְקוֹם וְלַהֲקָרִיב עָלֵינוּ; וּכְבָר אָמְרוּ
עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם שֶׁעָנִין הַדְּבּוּר הוּא, שֶׁהוּא צָוָה לְבָנוֹת
מִזְבֵּחַ מִחֲבָר בְּאֶרֶץ, וְשֵׁלֹא יִהְיֶה מִטְּלָטֵל כְּמוֹ שֶׁהִיא
בַּמִּדְבָּר, וְהוּא אָמְרָם בַּמִּכְלָתָא דְּרַבִּי יִשְׁמַעֲלֵל בְּפִירוּשׁ
פְּסוּק זֶה: "כִּשְׁתַּכְנֶסֶם לְאֶרֶץ עֲשֵׂה לִי מִזְבֵּחַ מִחֲבָר
בְּאֲדָמָה". בִּין שֶׁהִדְבָּר כֵּךְ — הָרִי הוּא צוּי נוֹהֵג
לְדוֹרוֹת וְהָרִי הוּא מִחֲלָקֵי הַמִּקְדָּשׁ, רְצוּנֵי לוֹמַר: שֶׁיִּכְבֶּנָה
מִזְבֵּחַ מִן־הָאֲבָנִים דּוֹקָא. וּבִמְכָלָתָא (יתיר פרשה יא) אָמְרוּ
בְּפִירוּשׁ אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי"

זֶה וְאָמְרָ: "וְנִתְּנָה לֹא־יִהְיֶה־לוֹ" (שם, ב), וְהָרִי הֵם שְׂגִי
לְאוּיִן בְּשִׁנֵּי שְׁמוֹת, הָאֶחָד מֵהֶם: "לֹא־יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם חֶלֶק וְנִתְּנָה" וְהוּא הָאֲזִיזָה מִלְּקַחַת חֶלֶק בְּבִנְיַת
הָאֶרֶץ (וּנְלִמְדַת מִהֵמִילָה "חֶלֶק" שִׁבְפִּטוֹק), וְהַשְּׂנִי: "וְנִתְּנָה
לֹא־יִהְיֶה־לוֹ", הָאֲזִיזָה מִלְּקַחַת חֶלֶק בְּאֶרֶץ. וּכְבָר נִכְפַּל
הָלֹא עַל שְׁנֵי עָנִינִים אֵלוּ עֲצָמָם בַּכֹּהֲנִים, וְהוּא אָמְרוּ
יִתְעַלֶּה לְאַתְרֵן: "בְּאֶרְצָם לֹא תִנָּחַל וְחֶלֶק לֹא־יִהְיֶה לָךְ
בְּתוֹכָם" (במדבר יח, כ), וּבֹא הַפִּירוּשׁ (ספרי פרשת קרח
שם): "בְּאֶרְצָם לֹא תִנָּחַל" — בְּשַׁעַת חֲלוּקַת הָאֶרֶץ:
"וְחֶלֶק לֹא־יִהְיֶה־לָךְ בְּתוֹכָם" — בְּבִנְיָה. וְאוּלֵי תַּחֲשׁוּב
שֶׁשְׁנֵי הָלֹאוֹיִן הָאֵלֶּה הַנּוֹכְרִים בַּכֹּהֲנִים שְׁתֵּי מִצְוֹת וּלְפִיכָף
רָאִי לְמִנּוּחָם (בכּהנִים בְּפָנֵי־עֲצָמָם, וּבִשְׂאֵר שִׁבְט לוי בְּפָנֵי־
עֲצָמָם) — דַּע שְׂכִינֵן שֶׁהָלֹא כֹא בְּאֶפֶן כְּלָלִי: "כָּל־שִׁכָּט
לוי", הָרִי נִכְנְסוּ הַכֹּהֲנִים בְּכָלֵל וְאָמְנָם כְּפָלוּ בַּכֹּהֲנִים
לְחִזּוּק (ליתר תּוֹקֵף) וְכֵן כָּל־הַדּוּמָה לָזֶה מִן־הַכָּלֵל וְהַפְּרָט
אֵינִי נִכְפַּל אֵלָּא לְחִזּוּק אוֹ לְהַשְׁלֵמַת הַדִּין, בִּין שֵׁלֹא הַשֵּׁג
הַדִּין בְּשִׁלְמוֹת מִן־הָלֹא הָאֶחָד. וְאֵלֶּוּ מְנִינֵנוּ אָמְרוּ
לְאַתְרֵן: "בְּאֶרְצָם לֹא תִנָּחַל וְחֶלֶק לֹא־יִהְיֶה לָךְ בְּתוֹכָם"
נוֹסֵף עַל אָמְרוּ: "לֹא־יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם" וְגו', כִּי אֲז
נִצְטַרְף לְמִנּוֹת לְפִי הַהֲקָשׁ הַזֶּה (השוואה זו) בְּעֲצָמוֹ אֲסוּר
וְהַגְּרוּשָׁה וְהַחֲלָלָה וְהַזִּנְיָה עַל כֵּהֵן גְּדוֹל שְׁלִשָּׁה לְאוּיִן
נוֹסֵף עַל שְׁלִשָּׁה הָלֹאוֹיִן שְׂבָאוּ בְּכָל־כֵּהֵן בְּכָלֵל, בִּין גְּדוֹל
בִּין הַדִּיּוּט. וְאִם יֹאמַר הָאוּמָר: שֶׁכֵּךְ בְּאִמָּת צָרִיף לְמִנּוֹת,
נֹאמַר לוֹ: שֶׁבְּהִכְרַח יִהְיֶה כֵּהֵן גְּדוֹל בְּגִירוּשָׁה חֵיב שְׁתִּים:
אַחַת מִשּׁוּם שֶׁהוּא כֵּהֵן וְהַגְּרוּשָׁה אֲסוּרָה לוֹ, וְהַשְּׂנִיָּה:
מִשּׁוּם שֶׁהוּא כֵּהֵן גְּדוֹל וְהִיא אֲסוּרָה עָלָיו עוֹד בְּלֹא אַחֵר
— וּכְבָר נִתְבָּאָר בְּגִמְרָא קְדוּשִׁין (עז), שֶׁאֵינִי חֵיב אֵלָּא
אַחַת. נִמְצָא שֶׁהָלֹא הַכָּלִל בְּלִבְד הוּא שְׁנִמְנָה וְכָל־לֹא
אַחֵר שֶׁיִּבְאוּ בְּאוֹתוֹ עָנִין בְּפִרְטוֹת אֵינִי אֵלָּא לְלַמֵּד אֵיזֶה
דִּין, אוֹ לְהַשְׁלֵמַת הָעִנּוּן, כְּדִרְךְ שֶׁבְּאֶרְנֵנוּ בַּמִּצְוָה קס"א
קס"ה מִמִּצְוֹת אֵלוּ. וּמִן־הַסּוּג הַזֶּה בְּעֲצָמוֹ (דּוּגְמָה נּוֹסֶפֶת
מִסּוּג זֶה) הָאֲזִיזָה שֶׁהִזְהִיר אֶת־הַכֹּהֲנִים שֶׁלֹא־יִקְרָחוּ
קִרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפָאֵת וְקָנָם לֹא יִגְלָחוּ וּבִבְשָׁרָם לֹא יִשְׁרְטוּ
שְׂרֻטָּה (ויקרא כא, ה), וְשִׁלְשָׁה לְאוּיִן אֵלוּ בְּעֲצָמָם כְּבָר
קִדְּמוּ לְכָל־יִשְׂרָאֵל בְּכָלֵל וְאָמְרָ: "לֹא תִקְפוּ פֶּאֶת רֹאשְׁכֶם
וְלֹא תִשְׁחִיתוּ" (שם יט, כו), "וְלֹא־תִשְׁמִימוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם
לְמֵת" (דברים יד, א) "וְיִשְׁרֹט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתֵּנוּ בְּבִשְׂרֹכֶם"
(ויקרא יט, כח), וְנִכְפָּלוּ בַּכֹּהֲנִים לְהַשְׁלֵמַת הַדִּין בְּלִבְד, כְּמוֹ
שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסוֹף מִכּוֹת (כ): כִּשְׁנִתְבָּאָר דִּינֵי שֵׁלֶשׁ הַמִּצְוֹת
הָאֵלֶּה; וְאֵלֶּוּ הֵיוּ לְאוּיִן מְיַחֲדִים בַּכֹּהֲנִים וְלֹא הֵיוּ
לְהַשְׁלֵמַת דִּין אֵלָּא הֵיוּ מִצְוֹת נִפְרָדוֹת, כִּי אֲז הִיָּה הַכֵּהֵן
חֵיב עַל כָּל־מַעֲשֶׂה מֵהֶם שְׁתֵּי מְלָקוּת: מִשּׁוּם שֶׁהוּא
יִשְׂרָאֵלִי וּמִשּׁוּם שֶׁהוּא כֵּהֵן — וְאִין הִדְבָּר כֵּן, אֵלָּא
מְלָקוּת אַחַת בְּלִבְד כְּשֶׁאֵר יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקּוּמוֹ.
וְהֵבֵן כָּלֵל זֶה וְדַעְהוּ.

יִתְעַלָּה: "וּמִקִּדְשֵׁי תִירָאוּ" וְזוֹ חֻכָּה לְעוֹלָם, אֲפִלּוּ בְּזִמְנָן
הַזֶּה שֶׁהוּא חֶרֶב בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ שָׁרְבוּ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם):
"אֵין לִי אֵלָא בְּזִמְנָן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קַיִם, בְּזִמְנָן שְׁאִין בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ מִנֵּין? תִּלְמוּד לומר: אֶת-שְׁבִיתִי תִשְׁמְרוּ
וּמִקִּדְשֵׁי תִירָאוּ — מִה-שְׁמִירַת שְׁבִית לְעוֹלָם, אִף מוֹרָא
מִקְדָּשׁ לְעוֹלָם". וְשֵׁם אֲמָרוּ עוֹד: "לֹא מִן-הַמִּקְדָּשׁ אֲתָה
נָרָא, אֵלָא מִמִּי שֶׁפָּקֵד עַל הַמִּקְדָּשׁ".

יום שישי ח' אדר ה'תשע"ח מצות עשה כב. מצות לא תעשה סז. מצות עשה לה.

מצות לא תעשה פג. פד.

הַמִּצְוָה הַכ"ב — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּנוּ לְשֹׁמֵר אֶת-
הַמִּקְדָּשׁ לִלְכֹּת סְבִיבוֹ תָּמִיד בְּכָל-לַיְלָה בְּמִשְׁפָּחָה לְלַלְלָה
כְּדִי לִכְבֹּדוֹ, וּלְרֻמָּמוֹ וּלְגִדְלוֹ, וְהוּא אֲמָרוּ יִתְעַלָּה לְאַהֲרֹן:
"וְאַתָּה וּבְנֶיךָ אֲתָפּוּ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדוּת" (במדבר יח, ב),
כְּלוּמַר: אַתֶּם תִּהְיוּ לִפְנֵי תָמִיד. וּכְבֹּד נִכְפַּל צוּי זֶה
בְּלִשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אֲמָרוּ: "וְיִשְׁמְרוּ אֶת-מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל
מוֹעֵד" (שם, ד). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת קרח שם): "אֲתָה
וּבְנֶיךָ אֲתָפּוּ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדוּת — הַכֹּהֲנִים מִבְּפָנִים וְהַלְוִיִּם
מִבְּחוּץ", כְּלוּמַר: לְשִׁמְרָה וְלִהְלִיכָה סְבִיבוֹ. וּבִמְכַלְתָּא
אֲמָרוּ בְּלִשׁוֹן הַזֶּה: "וְיִשְׁמְרוּ אֶת-מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד —
אֵין לִי אֵלָא בַּעֲשָׂה, מִנֵּין בְּלֹא-תַעֲשֶׂה? תִּלְמוּד לומר:
וְיִשְׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ" (שם, ה) הִנֵּה נִתְבָּרַר לָךְ
שֶׁיִשְׁמִירְתוּ — מִצְוַת עֲשֵׂה. וְשֵׁם אֲמָרוּ: "נִדְלָה לְמִקְדָּשׁ
שֵׁשׁ עֲלֶיהָ שׁוּמְרִים. לֹא דוּמָה פְּלִטוּרִין (הֵיכַל הַמֶּלֶךְ)
שֵׁשׁ עֲלֶיהָ שׁוּמְרִין לְפִלְטוּרִין שְׁאִין עֲלֶיהָ שׁוּמְרִין".
וְדוּעַ שֶׁפְּלִטוּרִין — שֵׁם הֵיכַל רְצוּנוֹ לומר: שֶׁמִּגְדֵּל
הֵיכַל וְרוּמָמוֹתוֹ, שִׁיחִיו שׁוּמְרִים קְבוּעִים עָלָיו. וּכְבֹּד
נִתְבָּאֵרוּ כָּל-דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק א' מִמַּסְּכַת תָּמִיד
וּבִמַּסְּכַת מִדּוֹת.

הַמִּצְוָה הַס"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהַשְׁבִּית
שְׁמִירַת-הַמִּקְדָּשׁ וְלִסְבּ בּוֹ תָּמִיד כָּל-לַיְלָה, וְהוּא אֲמָרוּ:
"וְיִשְׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ" (שם) וּכְבֹּד בְּאַרְנוּ בְּמִצְוָה
כ"ב מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁשְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ וְהַסְבִּיב בּוֹ מִצְוַת
עֲשֵׂה; וְכֹף נִבָּאָר פֶּאן, שֶׁבִטּוֹל דְּבָר זֶה — מִצְוַת לֹא-
תַעֲשֶׂה, וּלְשׁוֹן הַמִּכְלָתָא: "וְיִשְׁמְרוּ אֶת-מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל
מוֹעֵד" (שם, ד), אֵין לִי אֵלָא בַּעֲשָׂה, וּמִנֵּין בְּלֹא-תַעֲשֶׂה?
— תִּלְמוּד לומר: "וְיִשְׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ" (שם, ה),
וּכְבֹּד נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרִישׁ תָּמִיד וּמִדּוֹת.

הַמִּצְוָה הַל"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּנוּ שִׁיחִה לָנוּ שָׁמֶן
עֲשׂוּי כְּפִי הַתֹּארוֹ הַמִּיחָד (שמות ל, כב-כד) מוֹכֵן לְמִשֵּׁחַ
בּוֹ כְּלִיכָהּ גְּדוֹל שִׁיחִמָּנָה, כְּמוֹ שְׁאָמַר: "וְהִכָּהּ הַגְּדוֹל
מֵאֲחִיו אֲשֶׁר-יִוצֵק עַל-רֹאשׁוֹ שָׁמֶן הַמִּשְׁחָה" (ויקרא כא, י),

אֲמָרוּ: "רַבִּי יִשְׁמַעְיָאל אוֹמֵר: כָּל-אִם' וְאִם' שֶׁבִּתְרוּהָ
רְשׁוּת, חוּץ מִשְׁלָשָׁה — אֶחָד מֵהֶם: וְאִם-מִזְבַּח אֲבָנִים
תַּעֲשֶׂה-לִּי". אֲמָרוּ: "וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים" — חֻכָּה. אֲתָה
אוֹמֵר חֻכָּה, אוֹ אֵינוֹ אֵלָא רְשׁוּת? תִּלְמוּד לומר: "אֲבָנִים
שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת-מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כז, ו), וּכְבֹּד
נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכָלֵם, כְּלוּמַר בְּנֵין הַמִּקְדָּשׁ
וְתֹארוֹ וְחִלּוּקוֹ (חֲלוּקוֹת הַחֹצֵר, הַקֹּדֶשׁ וְקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים וכו').
וּבְנֵין הַמִּזְבֵּחַ וּמִשְׁפָּטָיו, בְּמַסְכְּתָא שֶׁחִבְרָה לְשֵׁם כֶּף, הִיא
מַסְכַּת מִדּוֹת. וְכֵן נִתְבָּאֵר תֹּארוֹ הַמִּנְחוֹת וְהַשְׁלָחַן וּמִזְבַּח
הַזֶּהֱבִי וּמִקּוֹם הַנְּחִתָּם בְּהֵיכַל בְּגִמָּא מִנְחוֹת (כח, צו
וְאִילֶךְ) וְיוֹמָא (לג).

יום רביעי ו' אדר ה'תשע"ח

מצות לא תעשה עט. פ.

הַמִּצְוָה הָע"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּבָנוֹת מִזְבֵּחַ
מֵאֲבָנִים שֶׁנֶּנֶע בְּהֵן בְּרָזֶל, וְהוּא אֲמָרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא-תִבְנֶה
אֶתֶּהֶן גְּזִית כִּי חֶרֶבֶךָ הַנִּפְתָּ עָלֶיהָ וְתִחַלְלָהָ" (שמות כ, כב),
וְאִם בְּנֶה מִהֵן מִזְבֵּחַ — תִּהְיֶה הוּא פִּסּוֹל וְאֵין מְקַרְבִּיִּים
עָלָיו. וּכְבֹּד נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' מִמִּדּוֹת (משנה
ד).

הַמִּצְוָה הַפְּשִׁילָמָה שְׁמָנִים — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ
מִלְּעֻלּוֹת לְמִזְבֵּחַ בְּמַעֲלוֹת, כְּדִי שְׁלֹא יִפְסַע פְּסִיעוֹת גִּסּוֹת
בְּשַׁעַת עֲלִיתוֹ, אֵלָא יִלָּךְ עָקֵב בְּצַד גְּדֵל, וְהוּא אֲמָרוּ
יִתְעַלָּה: "לֹא-תַעֲלֶה בְּמַעֲלַת עַל-מִזְבְּחִי וְגו'" (שם, כג).
וּלְשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (סוף פרשת יתרו): "מִה-תִּלְמוּד לומר:
"אֲשֶׁר לֹא-תִגְלֶה עֲרוֹתֶךָ עָלָיו"? שֶׁשֶּׁעוֹלָה לְמִזְבֵּחַ לֹא
יִהְיֶה פּוֹסַע פְּסִיעָה גִּסָּה, אֵלָא מֵהֶלֶךְ עָקֵב בְּצַד גְּדֵל". וּכְבֹּד
נִתְבָּאֵרָה צוּרַת הַכֶּבֶשׂ וְאִיךָ בְּנִינוּ בְּפֶרֶק ג' מִמִּדּוֹת (משנה
א). וְכִלִּי-הַפּוֹסַע פְּסִיעָה גִּסָּה עַל הַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁתִּגְלֶה
עֲרוֹתוֹ עָלָיו — לוֹקָה.

יום חמישי ז' אדר ה'תשע"ח

מצות עשה כא.

הַמִּצְוָה הַכ"א — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּנוּ לִירְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ
הַזֶּה מְאֹד מְאֹד, עַד שֶׁנִּקְבַּע לוֹ בְּלִבְנוּ מְקוֹם הִירְאָה
וְהַפְחָד — וְזוֹ הִיא מוֹרָאָת מִקְדָּשׁ, וְהוּא אֲמָרוּ יִתְעַלָּה:
"וּמִקִּדְשֵׁי תִירָאוּ" (ויקרא יט, ל). וְהַגְּדֵרֶת יִרְאָה זוֹ כְּמוֹ
שֶׁהִזְכִּירוּ בְּסִפְרָא (קדושים): "אֵיזִיהָ הוּא מוֹרָא? לֹא יִכְנס
לְהַר הַבַּיִת בְּמִקְלּוֹ וּבְמִנְעֻלוֹ וּבְאִפְנֵדוֹ (בגד שְׁלוּבֵשׁ אָדָם
עַל גּוֹפוֹ כְּדִי שִׁיטְפוֹג הַזֵּוֹעָה, וְאֵין דֶּרֶךְ לְלוּבוֹשׁ בְּלִי מַלְבוּשׁ
עֲלִיוֹן) וּבְאִבְקָה שֶׁעַל רִגְלָיו וְלֹא יַעֲשֶׂנוּ קִפְּדוּרִיא (מַעֲבֵר,
לְקַצֵּר הַדֶּרֶךְ), וְרִיקָקָה מִקַּל-וְחֶמֶר" (— וְדֹאֵי שְׁאִסּוֹר). וּכְבֹּד
נִתְבָּאֵר בְּכִמָּה מְקוֹמוֹת בְּתִלְמוּד, שְׁאִסּוֹר בְּהִחָלֵט לְשִׁבְתָּ
בְּעִזָּרָה אֵלָא לְמַלְכִּי בֵּית דֹּד בְּלִכּוּד; וְכִל-זֶה לְפִי שְׁאָמַר

המצוה הפ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהקריב שום
קרבן במזבח הזהב שבהיכל, והוא אמרו יתעלה: "לא-
תעלו עליו קטרת וזה ועלה ומנחה ונסף לא תסכו עליו"
(שם ט) וכל-המקריב בו או הזרק עליו זולת מה שמיוחד
לו — לוקה.

המצוה הל"ד — שנצטוונו שישארו הפהנים את-
הארון על כתפיהם כשנצצה להעבירו ממקום למקום,
והוא אמרו יתעלה: "פי-עבדת הקדש עליהם בכתף

ישארו" (במדבר ז, ט). ופא-על-פי שצווי זה נאמר אז
ללויים, לא היה זה אלא מתמת מעוט מספר הפהנים
באותו הזמן, כי אהרן הוא המתחיל (הכהונה החלה בו
בלבד, ולכן היו הכהנים מעט בראשיתם); אכל לדורות הרי
המצוה חובה על הפהנים, והם הנושאים אותו, כמו
שנתבאר בספר יהושע (ג, ו) ובספר שמואל (שמואל-ב טו,
כט). וכאשר צוה דוד להעביר את-הארון בפעם השנייה

אמר בדברי הימים (דברי הימים-א טו, טו): "וישארו בני-
הלויים (והכוונה לכהנים) את ארון האלהים כאשר צוה
משה בדרך ה' בכתפם במטות עליהם" (הרי שגם לדורות
צריך לשאת בצורה זו). וכן כאשר הזכיר בדברי הימים
(שם כד, יט) חלקת הפהנים לעשרים וארבע משמרות
ואמר אחר-כך: "אלה פקדתם לעבדתם לבוא לבית-ה'
כמשפטם ביד אהרן אביהם כאשר צוהו ה' אלהי
ישראל", פרושו חכמים, שהוא רומז על שעבודת הפהנים

היא נשיאת הארון על הכתף, וזהו שצוה ה' אלהי
ישראל. ולשון ספרי (במדבר ז, ט): "כמשפטם וגו' כאשר
צוהו ה' אלהי ישראל — היכן צוהו? ולכני קהת לא
נמן וגו' בכתף ישארו". הנה נתברר שזה מקלל המצוה.

המצוה הפ"ו — האזהרה שהזהרנו מלהוציא בדי
הארון (מוטות שבהם היו נושאים אותו) מתוך הטבעת, והוא
אמרו יתעלה: "בטבעת הארן יהיו הבדים לא יסרו
ממנו" (שמות כה, טו) והעובר על לאו זה — לוקה.
ובסוף מכות (כב) אמרו, כאשר הזכירו מחיבי מלקות:
"והא איבא המסיר בדי הארון?" כלומר: שגם הוא
לוקה. ואזהרתיה מהבא, מ"לא יסרו". הנה נתבאר לך
שהיא מצוה לא-תעשה ולוקין עליה.

וכן מושחים בו מקצת המלכים (כלומר, רק מלכי בית דוד),
כמו שיתבאר בהלכות מצוה זו. וכבר נמשח בו המשכן
וכל-כלי; אבל אין מושחים בו את-הפלים לדורות, לפי
שנפרש אמרו בספרי (במדבר ז, א), שבמשיחתם של אלו
— כלומר כלי המשכן — הקדשו כל-הפלים לעתיד
לבוא, אמר יתעלה: "שמן משחת-קדש יהיה זה לי
לדורתיכם" (שמות ל, לא). וכבר נתבאר דיני מצוה זו
בריש פרתות (ה).

המצוה הפ"ג — האזהרה שהזהרנו מלעשות שמן
כשמן המשחה, והוא אמרו יתעלה: "ובמתכנתו לא
תעשו כמהו" (שם, לב) והעובר על לאו זה, אם הוא מזיד
— חייב פרת, כמו שבא בכתוב: "איש אשר-ירקח כמהו
וכו'" (שם, לג). ואם הוא שוגג — חייב חטאת קבועה.
וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק א' מפרתות (ה).

המצוה הפ"ד — האזהרה שהזהרנו מלמשח בשמן
המשחה שצוה משה זולת פהנים גדולים ומלכים בלבד,
והוא אמרו יתעלה: "על-בשר אדם לא יסוף" (שם, לב).
וכבר, שהנמשח בו במזיד — חייב פרת, אמר: "ואשר
יתן ממנו על-זר ונכרת" (שם); ואם הוא שוגג — חייב
חטאת קבועה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בריש
פרתות (ה).

יום ש"ק ט' אדר ה'תשע"ח

מצות לא תעשה פה. פב.

מצות עשה לד. מצות לא תעשה פו.

המצוה הפ"ה — האזהרה שהזהרנו מלעשות מגמר
(בשמים של עשן) במתכנת (כדוגמת) הקטרת, כלומר:
שהיה אותן סממני תערכתו וביחס אותן המדות ויתפנו
להתגמר (להתבשם) בו, והוא אמרו יתעלה: "ובמתכנתה
לא תעשו לכם" (שמות ל, לו) ובאר לנו, שהעובר ועושה
כמוה וכוונתו להריח תמורתה — חייב פרת, אמר: "איש
אשר-יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו" (שם, לח) אם
הוא מזיד; ואם הוא שוגג — מקריב חטאת קבועה.
וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בריש פרתות (ה).

"עשה" הוא מלשון כפייה, היינו, שלא די בעשייה כשלעצמה – בהיותו במצב רוח טוב, ואין לו משהו יותר טוב לעשות... אלא יש צורך
במסירה ונתינה, לכפות את עצמו ולעשות גם כאשר אין לו חשק בו.

משיחת שבת פרשת תצווה, ה'תשכ"ז הערה 82

ישעיה פרק נז יג-יח

יג בְּזַעֲקֶךָ יִצְלֹךְ קְבוּצָיִךָ וְאַתְּ פֶּלֶם יִשְׁאַרְרוּחַ וְיַחֲהַבֵּל וְהַחוּסָה בִּי וְנַחֲלֵי־אֶרֶץ וַיִּירָשׁ הֶרֶקְדָּשִׁי: יד וְאָמַר סְלוּ־סְלוּ פְּנֹד־דְּרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדְּרֶךְ עַמִּי: (ט) טו פִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשְׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשֶׁכּוֹן וְאַתְּ־דִכָּא וְשִׁפְלֵ־רוּחַ לְהַחְיֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְלְהַחְיֹת לֵב נִדְפָּאִים: טז פִּי לֹא לְעוֹלָם אֲרִיב וְלֹא לִנְצַח אֶקְצֹף בִּי־רוּחַ מִלִּפְנֵי יַעֲטוֹף וְנִשְׁמוֹת אֲנִי עֲשִׂיתִי: יז בְּעֹן בָּצְעוּ קִצְפָתִי וְאִפְהוּ הַסִּתֵּר וְאֶקְצֹף וַיִּלָּךְ שׁוֹכֵב בְּדֶרֶךְ לְבֹ: יח דְּרָכֶיךָ רֵאִיתִי וְאַרְפָּאָהוּ וְאַנְחָהוּ וְאַשְׁלֵם נַחֲמִים לוֹ וְלֹא־בִלְיוֹ:

רש"י

מעלו כמו (איכה ב) העטופים ברעב, בעטף עולל (שם) והנשמו' שאני עשיתי: כי רוח מלפני. כי זה משמש בלשון כאשר כמו כי תראה כי תבא כלומר כשרוחו נעטפת והוא נכנע אני מבטל ריבי וקצפי מעליו: (יז) בעון בצעו. גזלתו: קצפתי. תחלה ואכהו הסתר פני תמיד מצרתו ואקצוף ועל כי הולך שוכב בדרך לבו וסרס את המקרא וכן פירושו בעון בצעו וילך שוכב בדרכי לבו קצפתי ואכהו: (יח) דרכיו ראיתי. כשהוא נכנע מלפני שבאתהו צרה: וארפאהו ואנחהו. אוליכו בדרך מרפא, או ואנחהו ל' הנחה ומרגוע: לו ולאבליו. למצטערים עליו:

(יג) בזעקך יצילוך קבוציך. יקומו נא קבוצו' אלילי' ופסילים ומכחישי תורה אשר קבצת ויצילוך בזעקך מצרתך הלא את כולם ישא רוח ולא יוכלו להציל: (יד) ואמר סלו סלו. כה אמר הנביא בשמי לעמי כבשו מסילה סלולה פנו יצר הרע מדרכיכם: הרימו מכשול. סלקו האבנים שאתם נכשלי' רגליכם' בהם הם הירהורי רשע: (טו) מרום וקדוש. אני שוכן ומשם אני עם דכא ושפל רוח שאני מרכין שכינתי עליו: שפלים. נדכאים סובלי עוני וחללים: (טז) כי לא לעולם אריב. אם אביא יסורין על האדם אין תחרותי עליו לאורך ימים ולא קצפי לנצח: כי רוח מלפני יעטוף. כאשר רוח האד' שהוא מלפני שניתן בו מאתי יעטוף יודה ויכנע על

מצודת ציון

(יג) בזעקך. ענין קבוץ ואסיפה על כי באה בזעקת המאסף וכן מה לך כי נזעקת (שופטים יח): הבל. דבר שאין בו ממש: והחוסה. ענין בטחון: ויירש. מל' ירושה: (יד) סלו. מלשון מסילה ודרך כמו ויסלו עלי ארחות אידם (איוב ל): פנו. ענין הסרה: הרימו. ענין הפרשה וכן תרומה לה' (שמות ל): (טו) עד. ענינו נצח וכן בטחו בה' עדי עד (לעיל כו): דכא. כתות ומשובר: ושפל רוח. כן נקרא העניו: נדכאים. כתותים: (טז) אריב. מלשון מריבה: אקצוף. מלשון קצף וכעס: יעטוף. מלשון עטיפה ולבישה: (יז) בצעו. ענין גזל וחמס כמו שונאי בצע (שמות יח): שוכב. ענין מרד וסרוב כמו מדוע שוכבה העם הזה (ירמיה ח): (יח) ואנחהו. ענין הנהגה כמו ולא נחם אלהים (שמות י"א): נחומים. מלשון נחמה: ולאבליו. מלשון אבילות וצער:

מצודת דוד

(יג) בזעקך. בעת תאספי רכב ופרשים מצבא העובדי כוכבים הבאים לעזרתך מול האויב וכי יצילוך הקבוץ שקבצת בתמייה: ואת כולם וכו'. אבל את כולם ישא הרוח ויפוצו על פני האדמה והבל יקחם ר"ל יכלו מן העולם במעט סיבה ואיה אם כן בטחונך: והחוסה בי. משא"כ החוסה בי הנה ארצו תשאר לו לנחלה ועיר ציון הר קדשי ישראל לו לירושה ולא יזינו האויב משם ועל חזקיהו נאמר שבטח בה' ולא זו ממקומו לא כמו שחשב סנחריב: (יד) ואמר. חזקיה שחסה בי יאמר סלו סלו ר"ל עשו מסילה ודרך כבושה: פנו דרך. מן המכשולות: הרימו. הפרישו אבני מכשול מן הדרך שילכו בו בני עמי כי לא יפחדו עוד מן האויב כי מת ואיננו: (טו) כי כה אמר וכו'. מוסב למעלה לומר טוב לחסות בה' כי הוא משגיח בכל כי כה אמר ה' המרום והמנושא השוכן נצח כי לא יתואר בו תנועה כאשר בנבראים: וקדוש שמו. שמו מקודש ונבדל ואין ערוך אליו: מרום וכו'. ר"ל וזהו אמריו אשר יאמר אני שוכן במקום במקום קדוש עכ"ז אני עם הדכא ושפל רוח להשגיח להחיות רוח שפלים וכו': (טז) כי לא לעולם אריב. כי המריבה אשר אני עושה עם החוטא להענישו בגמול מעשיו הנה לא תתמיד לעולם: ולא לנצח וכו'. כפל הדבר במ"ש: כי רוח וכו'. כי רוח האדם מלפני בא לו ועטפה אותו והנשמות כולם הלא אני עשיתי ולכן ראוי לי לרחם עליהם: (יז) בעון בצעו. בעבור עון הגזל קצפתי עליו והכתיי ולא על חנם: הסתר ואקצוף. הסתרתי פני ממנו לבל אראה בצרתו ועוד הקצפתי עליו להכביד עליו הצרה: וילך שוכב. כי אף בעוד נסתרת פני היה הולך לפני בסרוב ומרד ובדרך תאות לבו ולכן הרביתי עוד לקצוף: (יח) דרכיו ראיתי. וכאשר ראיתי דרכיו הראים לו אשר שב ללכת בהם ונחם על הרעה: וארפאהו. אז רפאתיו מן המכות הפקודות עליו: ואנחהו. אוליכו בדרך הישר לטוב לו: ואשלם. אתן לו טובה הרבה שיהיה לו תשלומין נחומין על הרעה שעברה עליו: לו ולאבליו. אשלם לו נחומין ולכל המתאבלים והמצטערים בצרתו:

איוב פרק לט יג-כג

יג כִּנְף־רִנְנִים נַעֲלָסָה אִם־אֲבִירָה חֲסִידָה וְנָצָה: יד פִּרְתַּעֲזֹב לָאָרֶץ בְּצִיָּה וְעַל־עַפְר תַּחֲמָם: טו וְתִשָּׁפַח פִּירִיגָל תְּזוּרָה וְחֵית הַשָּׂדֶה תְּדוּשָׁה: טז הַקְשִׁיחַ בָּנִיה לֹלֵא־לָהּ לָרִיק יִגְעָה בְּלִי־פָחַד: יז פִּי־הַשָּׂה אֵלֹוֶה חֲכָמָה וְלֹא־חֶלֶק לָהּ בְּבִינָה: יח פָּעַת בְּמָרוֹם תִּמְרִיא תִשָּׁחַק לָפוֹם וּלְרֹכְבוֹ: יט הַתִּתֵּן לָפוֹם גְּבוּרָה הַתִּלְבִּישׁ צֹאֲרוֹ רַעְמָה: כ הַתַּרְעִישֵׁנוּ בְּאַרְבֶּה הוֹד נַחְרוֹ אֵימָה: כא יַחֲפְרוּ בְּעֶמֶק וַיִּשְׁיֵשׁ בְּכַח יֵצֵא לְקִרְאֹת־נֶשֶׁק: כב יִשָּׁחַק לְפָחַד וְלֹא יֵחַת וְלֹא־יָשׁוּב מִפְּנֵי־חָרֵב: כג עָלִיו תִּרְנָה אֲשַׁפָּה לָהֵב חֲנִית וְכִידוֹן:

רש"י

זביד אימראי ונפקא (כתובי) ס"ג ושם איתא אימרד' ועיין ברש"י בחולין נח ומציעא עו ד"ה ואימרד': (יט) רעמה. לשון רעם ובעתה כמו רעמו פנים: (כ) כארבה. מדלג ומקפץ כארבה ומרעיש סביביו: נחרו. כשהוא נופח בנחיריו בקול אימה הוא: (כא) יחפרו בעמק. כמו ויחפרו לנו את הארץ (שם א) שדרך הפרשים אורבי' בעמקי' ובנחלים: וישיש בכח. והסוס שמח ויוצא לקרא' נשק: (כב) ולא יחת. ולא יירא: (כג) תרנה אשפה. מלאה חצים ומקשקשות זו בזו ונשמע קולם: להב חנית. כלי של ברזל (וחנית של ברזל) קרוי להב כמו ויבא גם הנצב אחר הלהב (שופטים ד):

(יג) כנף רננים נעלסה. כן שם עוף גדול רננים ולשון משנה קרוי בר יוכני: אברה. כל עוף קרוי אברה על שם שפורח כלומר או עוף ששמו חסידה ועוף ששמו נוצה ראה מה מנהגה: (יד) תעזוב לארץ ביציה. והולכת ומתחממת למרחוק על עפר: (טו) ותשכח כי רגל תזוריה. לביצתה תבקענה: (טז) הקשיח. הקשה בניה מלבה כאילו אינם שלה: לריק יגיעה. ואינה יראה שתאבדם: (יח) כעת במרום תמריא. כל לשון המראה כאדם שזונה לבו לצאת ממידתו ומגידולו ומאדצו לשוטט לו בארצות ולנסות לו מדות אחרות וכן בן סורר ומורה (דברים כא) ובל' גמרא אימראי כלתיה דרב

מצודת ציון

(יג) כנף. בעל כנף וכן כל עוף כנף (בראשית א) ור"ל בעל כנף ששמו רננים: נעלסה. ענין שמחה וגילה כמו נתעלסה באהבים (משלי י): אם. הוא כמו או וכן יאמר בהפך או במקום אם וכמ"ש או נודע כי שור נגח הוא (שמות כא): אברה. ענינו כמו כנף וכן אבר כיונה (תהלים נה) ור"ל בעל כנף חסידה או נוצה והם שמות מיני עופות: (טו) תזוריה. ענין מעוף להוציא הבלוע וכן והזוריה תבקע אפעה (ישעיה נט): תדושה. מל' דשה וכתישה: (טז) הקשיח. הוא מלה מורכבת מן קשה ומן סח ור"ל הקשה לבה וסחה מדעתה ועם כי היא בשי"ן וכן תקשיח לבנו מיראתך (שם סג): (יז) השח. השכיחה כמו אתם ישראל לא תנשני (שם מד): (יח) תמריא. מל' מרי ומרד: תשחק. תלעג: (כ) התרעישנו. מל' רעש: הוד. הדר ופאר: נחרו. הקול היוצא מנחיריו הם נקבי האף וכן נחרת סוסי (ירמיה ח) אימה ופחד: (כא) יחפרו. ירגלו ויחפשו כמו לחפור את הארץ (יהושע ב): נשק. כלי זיין כמו בנשק יבערו (יחזקאל לט): (כב) יחת. יפחד כמו אל תחת (ירמיה א): (כג) אשפה. כן נקרא נרתק החצים כמו אשפתו קבר פתוח (שם ה): להב. ברזל החנית והכדון יקראו להב כי יבריקו כלהב אש וכן ולהבת חניתו (ש"א יז):

מצודת דוד

(יג) כנף רננים. הוא שם עוף וברז"ל נקרא טווס ונקרא רננים ע"ש שתשמח ותרנן ביופי כנפיה ואמר הנה העוף רננים השמחה בכל עת או מין בעל כנף חסידה או מן נוצה הידעת מנהגם: (יד) כי תעזוב. אשר כ"א מהן עוזבת ביציה על הארץ ולא תשב עליהם לחממם כי תחמם אותם על עפר הארץ ר"ל מאליהם יתחממו באבק הדרכים: (טו) ותשכח. והיא הולכת מהם ותשכח אשר רגל עובר אורח תמנע אותם ורגלי חית השדה תדוש אותם: (טז) הקשיח. תתאכזר ותקשה לבה כאילו המה אינם שלה והיא בלי פחד אם יהיה יגיעה לריק ר"ל אינה חוששת באכזר הביצים אשר ילדתן בעצב וביגיעה: (יז) כי השח. וזהו על כי השכיחה אלוה את החכמה ולא נתן לה חלק בבניה לשמור ביצתה כדרך שאר העופות: (יח) כעת. כאשר תבוא העת אשר תחפוז לעוף בשמים הנה תמרוד בהם ותעוף לדרכה ותשחק לסוס ולרוכבו ר"ל אינה חוששת אם יעבור עליהם סוס ורוכבו וידוש אותם וכאומר ומי הוא השומר אותם הלא אני ואיך תאמר שאינני משגיח בשפלים: (יט) התתן. האם אתה נתת לסוס גבורה להיות לו אומץ הלב מכל יתר בע"ח: התלביש. האם אתה הלבשת צוארו בקול מאויים כרעם: (כ) התרעישני. האתה תרעישו בקפיצה ודלוג כארבה הזה

הדולג ממקום למקום והוד קולו היוצא מנחיריו הוא קול אימה: (כא) יחפרו. לרוב מרוצתו ירגלו בו הפרשים בעמק שהוא מקום מוכן למארב ובעבור רוב כחו ישיש כאשר יצא לקראת נשק כי יבטח בכחו לעמוד מול נשק והוא ענין מליצה: (כב) ישחק. ילעג על כל דבר המפחידו ולא ירעד משום דבר ולא ישיב לאחוריו מפני אימת חרב: (כג) עליו תרנה. כאשר תרנה האשפה אשר עליו ר"ל כאשר ימהר לרוץ והחצים אשר באשפה מקשקשים ומשמיעים כמו קול רינה וכאשר ישיטו עליו להב חנית ולהב כידון:

ב וכן הבא על אחת מכל העריות שבתורה, או פסולות כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתניתה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתין – פסל. ולא חלק בין ביאה לביאה.
ג אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, מן הארוסין – לא יאכלו בתרומה; רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין. נתארמלו או נתגרשו: מן הנשואין – פסולות; מן הארוסין – פשרות.
ד כהן גדול לא ישא אלמנה; בין אלמנה מן הארוסין, בין אלמנה מן הנשואין. ולא ישא את הבוגרת; רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין בבוגרת. לא ישא את מפת עץ. ארס את האלמנה, ונתמנה להיות כהן גדול – יכנס. ומעשה ביהושע בן נמלא שקדש את מרתא בת פתוס, ומנהו המלך להיות כהן גדול, ויכנסה. שומרת יבם שנפלה לפני כהן הדיוט, ונתמנה להיות כהן גדול, אף על פי שעשה בה מאמר – הרי זה לא יכנס. כהן גדול שמת אחיו – חולץ ולא מיבם.

פירוש ברטנורא

ב וכן הבא על אחת מכל העריות. באחת מכל הביאות האלו: או על הפסולות כגון אלמנה לכהן גדול וכו'. פסלה לכהונה משום זונה. ואף על פי שאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה, פסולה היא לכהונה. וגרושה נמי, אי בת כהן היא מפסלה בהך ביאה מתרומה דבי נשא: ממזרת ונתניתה לישראל. לאו אפסולה לכהונה קאי, דהא פסולה וקיימא, אלא לענין הערעה נקט ליה, למלקי עלה בהעראה כגמר ביאה:
ג מן הארוסין לא יאכלו בתרומה. מפני שנתקדשה קידושי עבירה נפסלה מתרומה דבית אביה אם בת כהן היא: רבי אלעזר ור"ש מכשירין. עד שתבעל ותעשה חללה, שנאמר (ויקרא כ"א) ולא יחלל, שני חלולין אחד לה ואחד לזרעה. ולית הלכתא כוותיהו, אלא אף מן הארוסין לא יאכלו בתרומה: נתארמלו או נתגרשו. מן הכהנים הללו: מן הנשואין פסולות. דשויה חללה בביתא: מן הארוסין פשרות. דאפילו תנא קמא לא פסל מן הארוסין אלא בחייהו, שהיא משתמרת לביאה פסולה, אבל מתו לא:
ד לא ישא את הבוגרת. דכתיב (שם) והוא אשה בבתוליה יקח, פרט לבוגרת שכלו בתוליה: רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין. ולית הלכתא כוותיהו:

משניות מבוארות – קהתי

– מן הכהנים הללו: מן הנשואין, פסולות – שנעשו חללות בביתאם; מן הארוסין, פשרות – שלא נבעלו ולא נעשו חללות. דין זה דברי הכל הוא, שאף תנא קמא אינו פוסל מן הארוסין אלא משום שממתינות הן לביאה פסולה, אבל כשנתאלמנו או נתגרשו, ואינן ממתינות לביאה פסולה, הכל מודים שהן כשרות.

יום שני

באור משנה ד

כהן גדול לא ישא אלמנה; בין אלמנה מן הארוסין, בין אלמנה מן הנשואין – בגמרא מבואר, שנאמר בו (ויקרא כא, יד): "אלמנה וגרושה..." לא יקח", ומדמים אלמנה לגרושה, מה גרושה בין מן הארוסין בין מן הנשואין, אף אלמנה בין מן הארוסין בין מן הנשואין. ולא ישא את הבוגרת – בת שנים עשרה שנה וששה חדשים יום אחד, היינו ששה חדשים לאחר שהביאה סימני נערות (שתי שערות), והטעם הוא, לפי שנאמר בכהן גדול (שם שם, יג): "והוא אשה בבתוליה יקח". כשהיא בתולה גמורה, פרט לבוגרת שנתמעטו בתוליה. רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין בבוגרת – שמפרשים הם: "בבתוליה" – אפילו במקצת בתולים, ומכאן שאף הבוגרת כשרה להינשא לכהן גדול. ואין הלכה כרבי אלעזר ורבי שמעון. לא ישא את מפת עץ – שהוכחה בעץ במקום בתוליה ואבדו בתוליה מחמת המכה. ארס את האלמנה – בהיותו כהן הדיוט, ונתמנה להיות כהן גדול – לפני שנשאה, יכנס – מותר לו לשאתה, הואיל ובשעה שקידשה קידשה בחיתר, שהרי כהן הדיוט מותר באלמנה. ומעשה ביהושע בן נמלא שקדש את מרתא בת פתוס – שהיתה אלמנה, ומנהו המלך להיות כהן גדול, ויכנסה – לאחר שנעשה כהן גדול. בגמרא מדייקים מלשון משנתנו "ומינהו המלך", שלא היה ראוי לכך, אלא שמרתא בת בייתוס נתנה לינאי המלך סכום כסף רב, כדי שימנהו להיות כהן גדול. שומרת יבם שנפלה לפני כהן הדיוט – שהיתה ממתנת ליבמה, כהן הדיוט, שייבמה, ונתמנה להיות כהן גדול – קודם שייבמה, אף על פי שעשה בה מאמר – שקידשה בכסף או בשטר בעודו כהן הדיוט, הרי זה לא יכנס – שהמאמר שעשה בה קודם שנתמנה אינו כלום מן התורה, ואסור לו לייבמה עכשיו מפני שהיא אלמנה. כהן גדול שמת אחיו – בלא בנים, חולץ ולא מיבם – משנתנו מוסיפה דין זה כדי

יום ראשון

באור משנה ב

אגב ההלכה ששינוי במשנה הקודמת, שבביאת יבם על יבמתו לא חילקו בין ביאה לביאה, באה משנתנו ללמד על איסורי ביאה שונים, שלא חילקו אף בהם בין ביאה לביאה.

וכן הבא על אחת מכל העריות שבתורה – באחת מכל הביאות האלו, שנישנו במשנה הקודמת, בין בשוגג, בין במזיד, בין באונס, בין ברצון וכו', או פסולות – או הבא על אחת מן הפסולות, היינו האסורות לו בלאו, כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתניתה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתין – כלומר כהן גדול הבא על אלמנה, או כהן הדיוט הבא על גרושה או על חלוצה, או ממזר הבא על בת ישראל, או נתין הבא על בת ישראל, פסל – אותה מלהינשא לכהן, משום חללה, או זונה; ואם בת כהן היא, פסלה מאכילת תרומה בבית אביה. ברם, "ממזרת ונתניתה" פסולות לכהונה מצד עצמן, ולא נקטה אותן המשנה אלא לענין הערעה, שישאל הבא על ממזרת או נתניה, חייב מלקות על הערעה כעל גמר ביאה. ויש נוסחות שאין גורסים במשנתנו "ממזרת ונתניתה לישראל". וכבר בארנו (לעיל ב, ד), שנתנים הם מן הגבעונים שנתגיירו בימי יהושע, ונקראו "נתנים" על שם הכתוב (יהושע ט, כז): "ויתנם יהושע... חוטבי עצים ושואבי מים", וגזר עליהם יהושע ואחר כך דוד שלא להתחתן בהם; וענין ממזר נתפרש לעיל (ד, יג). ולא חלק בין ביאה לביאה – כמבואר במשנה הקודמת.

באור משנה ג

אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, מן הארוסין – כהן גדול שקידש אלמנה, או כהן הדיוט שקידש גרושה או חלוצה, משעה שנשים אלו נתארסו, אף על פי שעדיין לא נישאו, לא יאכלו בתרומה – אסור להן לאכול בתרומה של בית אביהן אם בנות כהן הן, מפני שנתקדשו קידושי עבירה, וממתינות הן לביאה פסולה; רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין – אותן לאכול בתרומה, שאינן נפסלות מאכילת תרומה אלא משיינשאו, שעל ידי הביאה הפסולה הן נעשות חללות. והלכה כתנא קמא. שאף מן הארוסין לא יאכלו בתרומה. "הואיל והן משמרות (ממתינות) לביאה פסולה של תורה" (רמב"ם הל' תרומות ז, כא). נתארמלו – נתאלמנו, או נתגרשו

ה כהן הדיוט לא ישא אילוניות, אלא אם כן יש לו אשה ובנים. רבי יהודה אומר: אף על פי שיש לו אשה ובנים, לא ישא אילוניות, שהיא זונה האמורה בתורה. וחכמים אומרים: אין זונה אלא גיורת ומשחררת, ושנבעלה בעילת זנות.

ו לא יבטל אדם מפריה ורביה, אלא אם כן יש לו בנים. בית שמאי אומרים: שני זכרים. ובית הלל אומרים: זכר ונקבה, שנאמר (בראשית ה, ב): "זכר ונקבה בראם". נשא אשה, ושהה עמה עשר שנים, ולא ילדה – אינו רשאי לבטל. גרשה – מתרת לנשא לאחר. ורשאי השני לשהות עמה עשר שנים. ואם הפילה – מונה משעה שהפילה. האיש מצווה על פריה ורביה, אבל לא האשה. רבי יוחנן בן ברוקא אומר: על שניהם הוא אומר (שם א, כח): "ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו".

פירוש ברטנורא

ה כהן הדיוט לא ישא אילוניות וכו'. והוא הדין לישראל. ולא נקט כהן אלא משום פלוגתא דרבי יהודה דאמר דכהן אפילו יש לו אשה ובנים לא ישא אילוניות, מה שאין כן בישראל. ואין הלכה כר' יהודה: ושנבעלה בעילת זנות. כגון חייבי לאוין או חייבי עשה, וכל שכן חייבי כריתות ומיתות בין דין. אבל הבא על הפנויה לא עשהה זונה:

ו ב"ש אומרים שני זכרים. דלפניו ממש שפירש מן האשה לאחר שנולדו לו שני זכרים: וב"ה אומרים זכר ונקיבה שנאמר זכר ונקבה בראם. וממשה אין ראיה שעל פי הדבור עשה: ושהה עמה עשר שנים וכו'. כראשכון באברהם לאחר ששהה עשר שנים עם שרה ולא ילדה נשא הגר. וימים שישב עמה בחוצה לארץ לא עלו מן המנין, דדלמא ישיבת חוץ לארץ גרמה. וכל הימים שהאיש או האשה חולים או חבושים בבית האסורים וכיוצא בזה מדברים שמונעים התשמיש אין עולין למנין עשר שנים: גרשה מותרת לנשא לאחר. דשמא לאו מינה הוי אלא מיניה. וכשהוא מגרשה נותן לה כתובתה אם מוענת דמיניה הוא שאינו יורה כחן, ומטילין חרם עליה אם יודעת שהוא יורה כחן ומוענת עליו מוענת שקר: האיש מצווה על פריה ורביה ולא האשה. דכתיב (בראשית א) פרו ורבו וגו' וכבשוה, וכבשה כתיב חסר וי"ו, האיש שדרכו לכבוש את האשה הוא מצווה על פריה ורביה: רבי יוחנן בן ברוקא אומר וכו'. ולית הלכתא כותיה:

משניות מבוארות – קהתי

בית שמאי אומרים: שני זכרים – אין אדם יוצא ידי חובת פריה ורביה אלא אם כן יש לו שני בנים זכרים, בגמרא מבואר טעמם, שלמדים ממשע שלא היו לו אלא שני בנים (דברי הימים א כג, טו) ופירש מאשתו. **ובית הלל אומרים: זכר ונקבה** – שלמדים הם מבריאת העולם, שנאמר – באדם וחווה: "זכר ונקבה בראם" – וכשם שנבראו זכר ונקבה כך צריכים לקיים מצוות פריה ורביה בהולדת זכר ונקבה. **נשא אשה, ושהה עמה עשר שנים, ולא ילדה, אינו רשאי לבטל** – ממצוות פריה ורביה, אלא או גרשנה או יקח אשה אחרת עמה (רש"י); ובברייתא בגמרא מובא זכר לדבר מאברהם, שנאמר (בראשית טו, ג): "ותקח שרי אשת אברהם את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברהם בארץ כנען ותתן אותה לאברהם אישה לו לאישה", ובא כתוב זה ללמדנו, ששיבת חוץ לארץ שישב עם שרה אינה עולה מן המנין. **גרשה** – לאחר ששהה עמה עשר שנים ולא ילדה, מתרת לנשא לאחר – שלא קיים עדיין מצוות פריה ורביה, שמא תוכל לילד ממנו. **ורשאי השני לשהות עמה עשר שנים** – אבל לשלישי אינה מותרת להינשא, שהיא בחזקת שאינה יכולה לילד. ברם, מותר לה להינשא למי שיש לו בנים (ברייתא בגמרא יבמות טו, א). **ואם הפילה** – בתוך עשר השנים, בין מבעלה הראשון, בין מבעלה השני, מונה משעה שהפילה – מונה עשר שנים מיום שהפילה. **האיש מצווה על פריה ורביה, אבל לא האשה** – שנאמר (בראשית א, כח): "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה", וכתוב ("וכבשה" (חסר ו"ו)) – ללמדנו שהאיש שדרכו לכבוש הוא מצווה על פריה ורביה, ולא האשה. ויש למדים זה ממה שנאמר ביעקב (בראשית לו, יא): "ויאמר לו אלהים... פרה ורבה", ולא אמר "פרו ורבו". **רבי יוחנן בן ברוקא אומר: על שניהם הוא אומר: "ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו"** – ומכאן שאף האשה מצווה על פריה ורביה. ואין הלכה כרבי יוחנן בן ברוקא (רמב"ם הל' אישות טו, ב).

באור משנה א

פרקנו מוסיף לדרן בענין איסור אכילת תרומה מחמת נישואים פסולים. – ולהבנת משנתנו יש להקדים (מה שהוכחנו כבר במקום אחר), שנכסי האשה הנשואה מתחלקים לפני סוגים: א. "נכסי מוגז", והם הנכסים שהאשה מביאה עמה מבית אביה ואינם נרשמים בכתובה, וכן הנכסים שנפלו לה בירושה או במתנה לאחר הנישואין.

להשמיענו, שאף על פי שבשעת חליצה יורקת היבמה בפניו, אין חוששים כאן לכבודו, והוא צריך לקיים בה מצוות חליצה (תוספות).

באור משנה ה

כהן הדיוט לא ישא אילוניות – אשה שאינה ראוייה לילד, אלא אם כן יש לו אשה ובנים – או אשה שיוכל לקיים מצוות פריה ורביה, או בנים שכבר קיים את המצוה. בגמרא אמרו, שהוא הדין לישראל שלא יישאנה מאותו הטעם, כדי שלא יבטל ממצוות פריה ורביה, ולא נקט התנא כהן, אלא משום רבי יהודה החולק ומחמיר בכהן יותר מבישראל. **רבי יהודה אומר: אף על פי שיש לו אשה ובנים, לא ישא אילוניות, שהיא זונה האמורה בתורה** – "אשה זונה וחללה לא יקחו" (ויקרא כב, ז), שהואיל ואינה ראוייה לילד, נמצא לוקח אותה לכתחילה לשם זנות, ועובר על הלאו "אשה זונה... לא יקחו". **וחכמים אומרים: אין זונה** – האמורה בתורה שהיא אסורה לכהן, אלא גיורת – לפי שהגויים טופי זמה הם, ומן הסתם קודם שנתגיירה נבעלה לגוי, **ומשחררת** – או שפחה כנענית שנשחררה, שמן הסתם נבעלה לעבד, **ושנבעלה בעילת זנות** – אשה שנבעלה מאדם שהיא אסורה להינשא לו, בין באיסור חייבי כריתות ומיתת בית דין, בין באיסור חייבי לאוין ו"עשה" השווים בכל ואינם מיוחדים לכהן, כגון גר עמוני ומואבי, מצרי ואדומי (עד דור שלישי), נתין וממזר (רש"י; רמב"ם הל' איסורי ביאה יח, א). ויש סוברים, שאין זונה הפסולה לכהונה אלא הנבעלת מחייבי כריתות ומיתת בית דין, מפני שאין קידושין תופסים בהם, וכן מנכרי ומעבד, שאין בהם קידושין, אבל הנבעלת מחייבי לאוין ו"עשה" אינה נקראת זונה, מפני שקידושין תופסים בהם, ומותרת לכהונה (תוספות; הראב"ד בהשגותיו לרמב"ם שם; הראש"ש; ועיין "תוספות יום טוב").

יום שלישי

באור משנה ו

לא יבטל אדם מפריה ורביה – ממצוות "פרו ורבו" (בראשית א, כח). **אלא אם כן יש לו בנים** – בגמרא אמרו, שאף על פי שיש לו לאדם כמה בנים ופטור ממצוות פריה ורביה, מכל מקום לא ישב בלא אשה, שנאמר (בראשית ב, יח): "לא טוב היות האדם לבדו".

פרק שביעי

א אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט; הכניסה לו עבדי מלוג ועבדי צאן ברזל – עבדי מלוג לא יאכלו בתרומה, עבדי צאן ברזל יאכלו. ואלו הן עבדי מלוג: אם מתו, מתו לה; ואם הותרו, הותרו לה. אף על פי שהוא חיב במזונות – הרי אלו לא יאכלו בתרומה. ואלו הן עבדי צאן ברזל: אם מתו, מתו לו; ואם הותרו, הותרו לו. הואיל והוא חיב באחריות – הרי אלו יאכלו בתרומה.

ב בת ישראל שנפת לפה, והכניסה לו עבדים, בין עבדי מלוג, בין עבדי צאן ברזל – הרי אלו יאכלו בתרומה. ובת כהן שנפת לישראל, והכניסה לו בין עבדי מלוג בין עבדי צאן ברזל – הרי אלו לא יאכלו בתרומה.

ג בת ישראל שנפת לפה, ומת, והניחה מעשרת – לא יאכלו עבדיה בתרומה, מפני חלקו של עבר, שהעבר פוסל ואינו מאכיל; דברי רבי יוסי. אמרו לו: מאחר שהעדרת לנו על בת ישראל לכהן, אף בת כהן לכהן,

פירוש ברטנורא

א אלמנה לכהן גדול: עבדי מלוג. מה שהאשה משוחרת לעצמה ואינה כותבת בכתובתה, נקראים נכסי מלוג, שהבעל מולג אותם נכסים כמלוג התרנגולים, מפני שהוא אוכל פירות אותם נכסים, ואם פחתו פחתו לה ואם הותרו הותרו לה. ונכסי צאן ברזל הם הנכסים שהכניסה לו ומה שהוסיף הוא לה וכתבו בכתובה כך הכל קיבל עליו פלוני כך וכך בכתובתה. ולכן נקראים צאן ברזל, שהקין קיום כבדול, שאם מתו כולו, חייב הבעל לשלם. ולפי שהיו רגילים לשום הצאן בשומת כך וכך והיה הרועה חיב באחריות כפי השומא אפילו אם מתו כל הצאן, לכך נקראו הנכסים שהבעל מקבל עליו אחריות נכסי צאן ברזל: עבדי מלוג לא יאכלו. לפי שהן שלה והיא חללה.

ב בת ישראל שנישאת לכהן. אפילו עבדי מלוג יאכלו, משום דהוי קנין כהן שקנה קנין, כלומר האשה שהיא קנינו של כהן קנתה אלו העבדים, וכתבו (ויקרא כ"ב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו, שאין ת"ל קנין כספו אלא למדורש הכי, וכהן כי יקנה קנין כספו נפש, שעבדו של כהן קנה נפש, הוא יאכל בו: **ג** והניחה מעשרת. אע"פ שיש לה בנים ממנו והיא אוכלת בתרומה, לא יאכלו עבדי צאן ברזל בתרומה, לפי שהן של יורשין ויש לעובר חלק בהן ואין לעובר כח להאכילם בתרומה, אי משום דקסבר עובר במעו זרע זה הוא, אי משום דקסבר ילוד מאכיל, שאינו ילוד אינו מאכיל, דכתבו (ויקרא כ"ב) ויליד ביתו הם יאכלו וקרי ביה הם יאכלו: שהעובר פוסל. אם בת כהן לישראל היא והניחה מעוברת ואין לה בן אחר פוסלה מלשבו לבית אביה: ואינו מאכיל, שאם היתה בת ישראל לכהן והניחה מעוברת אין בעובר כח להאכילה, והוא הדין לעבדיו: אף בת כהן לכהן כו'. כיון דאמרת שאינו ילוד אינו מאכיל,

משניות מבוארות – קהתי

– שההואל והיא אוכלת בתרומה, אף עבדיה אוכלים, שנאמר (ויקרא כב, יא): "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו", ודרשו חכמים: אף קניין כספו של קניינו אוכל בתרומה, הואיל והקניין אוכל בה. **ובת כהן שנפת לישראל, והכניסה לו בין עבדי מלוג בין עבדי צאן ברזל, הרי אלו לא יאכלו בתרומה** – שההואל והיא עצמה אינה אוכלת, שנאמר (שם שם, יב): "ובת כהן כי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל", אף עבדיה אינם אוכלים בתרומה, ואפילו עבדי מלוג שלה.

באור משנה ג

כבר הזכרנו לעיל, שאם בת כהן נישאה לישראל, אסורה היא לאכול בתרומה, שנאמר (ויקרא כב, יב): "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל". – נתאלמנה או נתגרשה מבעלה הישראלי ואין לה זרע ממנו, הרי היא חתונה לאכול בתרומה של בית אביה, כמו שנאמר (שם שם, יג): "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה, ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל". – אבל אם יש לה זרע מבעלה, ואפילו נכד, אסורה היא לאכול בתרומה של בית אביה.

בת ישראל שנישאה לכהן הרי היא אוכלת עמו בתרומה, שנאמר: "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו", ואשתו קנינו היא. – מת בעלה הכהן בלא בנים, או שגרשה, הרי היא נאסרת מלאכול בתרומה. אבל אם יש לה זרע מן הכהן, כגון בן או בת או נכד וכדומה, הריהי אוכלת בתרומה מחמת הזרע. משנתנו דנה בבית ישראל שנתאלמנה מבעלה הכהן והיא מעוברת ממנו.

בת ישראל שנפת לפה, ומת, בעלה הכהן, והניחה מעשרת – אף על פי שיש לה בנים ממנו, והיא אוכלת בתרומה משום בניה, מכל מקום לא יאכלו עבדיה בתרומה – היינו עבדי צאן ברזל; אבל עבדי מלוג שלה אוכלים כדרך שהיא אוכלת: מפני חלקו של עבר – לפי שעבדי צאן ברזל הם של היורשים, ונמצא שיש לעובר חלק בהם, שהרי הוא מן היורשים, הלכך נפסלו מחמת חלקו של העובר מלאכול בתרומה; **שהעבר פוסל** – אם בת כהן נישאה לישראל ומת, והניחה מעוברת, ואין לה זרע אחר, הרי העובר פוסל אותה בתרומה, כלומר שאסור לה לחזור ולאכול בתרומת אביה, וְאִינוּ

מאכיל – אם בת ישראל נישאה לכהן, ומת, והניחה מעוברת, ואין לה זרע אחר, אינה מותרת לאכול בתרומה מחמת העובר, שנאמר

נכסים אלו הם שלה, ואין הבעל חייב באחריותם, שאין לו בהם אלא אכילת פירות בלבד. מכאן השם "נכסי מלוג", מלשון מליגה בארמית, שפירושה מריטת הנוצות, היינו שהבעל מולג הנכסים כמלוג התרנגולים. ב' "נכסי צאן ברזל", והם הנכסים שהאשה מכניסה לבעלה בנדניה, והוא רושם אותם בכתובה. נכסים אלו, הבעל משתמש בהם כרצונו, והפסדם ושבתם הם של, והוא חייב באחריותם. מכאן נקראים הם "נכסי צאן ברזל", לפי שהקין קיימת כבדול, שהרי אם נפסדו, חייב הבעל לשלם (ענין ברטנורא).

אלמנה לכהן גדול – כהן גדול שעבר ונשא אלמנה, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט – או כהן הדיוט שעבר ונשא גרושה או חלוצה, והיא הכניסה לו – מבית אביה, עבדי מלוג ועבדי צאן ברזל – כמבואר עניינם לקמן, עבדי מלוג לא יאכלו בתרומה – לפי שהם שלה, והיא חללה, ואסורה לאכול בתרומה. בגמרא אמרו, שמן התורה מותרים הם בתרומה, לפי שקנינו של הבעל הם, כמבואר במשנה הבאה, אלא שהחכמים גזרו בנישואי עבירה, שמאחר שהיא אינה אוכלת, אף עבדי מלוג שלה לא יאכלו. **עבדי צאן ברזל יאכלו** – בתרומה, לפי שאחריותם על הבעל. **ואלו הן עבדי מלוג: אם מתו, מתו לה** – אם מתו העבדים, הנזק הוא שלה; **ואם הותרו, הותרו לה** – ואם השביחו, הרייות הוא שלה, לפי שאין אחריותם על הבעל, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, הלכך אף על פי שהוא חיב במזונות – לפי שפירותיהם, היינו מעשי ידיהם, שלו הם, הרי אלו לא יאכלו בתרומה – מהטעם שבארנו לעיל, שהעבדים הם שלה והיא חללה. **ואלו הן עבדי צאן ברזל: אם מתו, מתו לו** – אם מתו העבדים, הנזק של הבעל; **ואם הותרו, הותרו לו** – ואם השביחו, השבח שלו. **הואיל והוא חיב באחריותו, הרי אלו יאכלו בתרומה** – שברשותו הם עומדים, ונאמר (ויקרא כב, יא): "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו".

יוסרביעי

באור משנה ב

בת ישראל שנפת לפה, והכניסה לו עבדים, בין עבדי מלוג, בין עבדי צאן ברזל, הרי אלו יאכלו בתרומה

ומת, והניחה מעברה – לא יאכלו עבדיה בתרומה, מפני חלקו של עבר.

ד העבר, והיבם, והארוסין, והחרש, וכן תשע שנים ויום אחד – פוסלין ולא מאכילין. ספק שהוא בן תשע שנים ויום אחד, ספק שאינו; ספק הביא שתי שערות, ספק שלא הביא. נפל הבית עליו ועל פת אחיו, ואין ידוע אי זה מת ראשון – צרתה חולצת ולא מתניבמת.

פירוש ברטנורא

אף בת כהן לכהן אין העבדים אוכלים בתרומה מפני חלקו של עובר, שהרי עבדיו הן ואין אוכלין אלא בשבילו והוא אין בו כח להאכיל. ואין הלכה כר' יוסי:

ד העובר והיבם וכו'. האי עובר אי בת כהן לישראל הוא, פוסל, דכתיב בנעוריה, פרט למעוברת. אי בת ישראל לכהן היא, לא מאכיל, דשאינו ילוד אינו מאכיל; **והיבם.** אי בת כהן לישראל הוא, פוסל לה, ושבה אל בית אביה כתיב (שם) פרט לשומרת יבם שאינה יכולה לשוב שהיא אגודה ביבמה. ואי בת ישראל לכהן, לא מאכיל לה, כספו אמר רחמנא וזו קנין אחיו היא: **והארוסין.** אי בת כהן לישראל היא, פוסל לה, דקני לה בחויה, ומשעת הויה אפסילה לה, כדכתיב (שם) ובת כהן כי תהיה לאיש זר. אי בת ישראל לכהן, לא מאכיל לה, גזירה שמא ימונו לה כוס יין של תרומה בבית אביה ותשקה לאחיה ולאחיותיה: **והחרש.** אי בת כהן לישראל הוא, פוסל לה, דהא קנאה בתקנתא דרבנן. ואי בת ישראל לכהן היא, לא מאכיל לה, דקנין כספו אמר רחמנא וחרש מדאורייתא לא קני: **וכן תשע שנים ויום אחד וכו'.** אחד מן הפוסלים לכהונה שהוא בן תשע שנים ויום אחד ובא על הכהנת או על הלוייה או על בת ישראל, פסלה מלאכול בתרומה, שבן תשע שנים ויום אחד ביאתו ביאה ונתחללה בבעלתו. ואי בת ישראל נישאת לכהן בן תשע שנים ויום אחד, אינו מאכילה בתרומה, שאין קנינו קנין גמור: **וכן ספק בן תשע שנים וכו'.** דינו כבן תשע ודאי ופוסל: **ספק הביא שתי שערות ספק לא הביא.** שחזק קטן שקידש את האשה, ספק הביא שתי שערות ספק לא הביא וקדושה קדושי ספק, אשתו חולצת ולא מתניבמת: **נפל הבית עליו ועל בת אחיו.** שהיא אשתו. ספק הוא מת ראשון ונפלו שתיהן ליבום לפני אחיו ופטורה צרתה משום צרת הכהן, ספק היא מתה ראשונה ובשעת נפילה ליבום לא הואי צרתה

משניות מבוארות – קהתי

תשע שנים ויום אחד – שמאותה שעה ביאתו ביאה; כל אלו **פוסלין** – את בת כהן מאכילת תרומה, **ולא מאכילין** – תרומה את בת ישראל. – העובר ניצד? בת כהן שנישאה לישראל ומת והניחה מעוברת, העובר פוסל אותה מאכילת תרומה בבית אביה, שנאמר **(ויקרא כב, יג):** "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה, ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל", ודרשו: כנעוריה – פרט למעוברת. ואם נישאה בת ישראל לכהן ומת והניחה מעוברת, אין העובר מאכיל אותה בתרומה, מהטעם שבארנו במשנה הקודמת: ילוד מאכיל, שאינו ילוד אינו מאכיל. – היבם ניצד? בת כהן שנודקה ליבם ישראל, היבם פוסל אותה מאכילת תרומה, שנאמר **(שם):** "ושבה אל בית אביה" – פרט לשומרת יבם. בת ישראל שנודקה ליבם כהן, אין היבם מאכיל אותה בתרומה, שנאמר **(שם שם, יא):** "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו", ושומרת יבם אינה קניין כספו אלא קניינו של אחיו. – האידוסיני ניצד? בת כהן שנתארסה לישראל, אסורה לאכול בתרומה, שהרי יש לו בה קניין. בת ישראל שנתארסה לכהן, אינה אוכלת בתרומה; ואמנם מן התורה מותר לה לאכול בתרומה, שהרי קניין כספו היא, שנקנתה לו בכסף הקידושין, אבל אסור חכמים על הארוסה לאכול בתרומה עד שתיכנס לחופה, גזירה שמא תאכיל תרומה לאחיה ולאחותה, הואיל ודרך ארוסה לשבת בבית אביה עד זמן נישואיה. – החרש ניצד? בת כהן שנישאה לישראל חרש, פסולה מלאכול בתרומה, שהרי קנאה בתקנת חכמים. בת ישראל שנישאה לכהן חרש, אינה אוכלת בתרומה, שנאמר: "קניין כספו", וחרש אינו בר קניין מן התורה, שאינו בן דעת. – בן תשע שנים ויום אחד ניצד? אשה שנבעלה לבן תשע שנים ויום אחד, והוא אסור לה, כגון שהוא נתין או חלל או ממזר, נפסלה מן הכהונה ואסורה לאכול בתרומה, מפני שנעשתה זונה או חללה. ובת ישראל שנישאה לכהן בן תשע שנים ויום אחד, אף על פי שביאתו ביאה אינו מאכילה בתרומה, לפי שאין קניינו קניין גמור. **וכן ספק שהוא בן תשע שנים ויום אחד, ספק שאינו** – הולכים בו לחומרה ודינו כבן תשע שנים ויום אחד; ואפילו בן שלש עשרה שנה ויום אחד, אלא שהוא **ספק הביא שתי שערות, ספק שלא הביא** – הרי הוא פוסל ואינו מאכיל, היינו שאם הוא ישראל וקידש בת כהן, אף על פי שספק אם הביא שתי שערות וקידושו קידושין, הרי זו פסולה מלאכול בתרומה; ואם הוא כהן וקידש בת ישראל, כיון שספק אם הביא שתי שערות בשעת הקידושין, אסורה לאכול בתרומה. **נפל הבית עליו ועל בת אחיו** – שהיתה אשתו, **ואין ידוע אי זה מת ראשון** – ספק הבעל מת ראשון, ונפלו לפני אחיו בתו וצרתה לייבום, והרי שתיהן

(ויקרא כב, יא): "ויליד ביתו הם יאכלו" – ילוד מאכיל, שאינו ילוד אינו מאכיל; **דבריו רבי יוסי** – כלומר שרבי יוסי סובר, הואיל וכשאיין זרע אין העובר מאכיל תרומה לאמו, והוא הדין לעבדים, לפיכך אף כשיש בנים, פוסל העובר את העבדים מלאכול בתרומה. ושני טעמים נאמרו על כך בגמרא: א. שלדעת רבי יוסי עובר במעי זרה זר הוא; ב. שדורש רבי יוסי את הכתוב "ויליד ביתו הם יאכלו" – הם יאכילו. ומכאן ילוד מאכיל, שאינו ילוד אינו מאכיל. **אמרנו לו** – חכמים לרבי יוסי: **מאחר שהעדת לנו על פת ישראל לכהן** – שאם בת ישראל נישאה לכהן, ומת, והניחה מעוברת, אין עבדיה אוכלים בתרומה מפני חלקו של עובר, **אף בכהן שנישאה לכהן, ומת, והניחה מעברה, לא יאכלו עבדיה בתרומה, מפני חלקו של עבר** – במפרשים מבואר, שחכמים סברו, שטעמו של רבי יוסי הוא משום ש"ילוד מאכיל, ושאינו ילוד אינו מאכיל", ולפיכך אמרו לו, שלטעמו זה אף בבת כהן לכהן, כשמת והניחה מעוברת, ואין לה זרע אחר, לא יאכלו העבדים בתרומה, שהרי הם עבדי העובר, ואין העובר מאכיל **(דשי'; תוספות; ברטנורא; תפארת ישראל)**.

בגמרא פירשו, שחכמים חולקים על רבי יוסי וסוברים, שאין לעובר זכיה בעבדים, ואינו פוסלם מלאכול בתרומה. ברם, הפוסקים נחלקו בדבריו חכמים: יש מפרשים (כמו שבארנו לעיל), שחכמים תמהו על רבי יוסי, שלדבריו אף בת כהן שנישאה לכהן ומת והניחה מעוברת, ואין לה זרע אחר, לא יאכלו עבדיה בתרומה, לפי שעבדיו הם, ושאינו ילוד אינו מאכיל, ומכאן שלדעת חכמים אף כבגון זה אין לעובר קניין בעבדים, ואוכלים הם בתרומה מחמת המשפחה, ומכל שכן כשיש לה עוד בנים מן הכהן, שאין לעובר קניין, ואוכלים הם מחמת האחים של העובר **(היר"ף)**. ויש סוברים, שאף חכמים לא נחלקו על רבי יוסי אלא כשיש לאלמנת הכהן עוד בנים מן הכהן, שבכגון זה אין לעובר זכיה בעבדים, כל זמן שלא נולד; וזהו שתמהו על רבי יוסי, שלדבריו אף בת כהן לכהן, ומת והניחה מעוברת, ויש לה עוד בנים ממנו, לא יאכלו עבדיה בתרומה, מפני חלקו של העובר בהם. אבל כשהניחה מעוברת ואין לה זרע אחר, אף חכמים מודים, שיש לעובר זכיה בעבדים **(הרא"ש ועיין "תוספות יום טוב")**.

יוס' ח' מ' ש' י

באור משנה ד

העבר – כמבואר במשנה הקודמת, שנישאה בת ישראל לכהן או בת כהן לישראל, ומת בעלה והניחה מעוברת; **והיבם** – שהוא ישראל, וזקוקה לו בת כהן; או שהוא כהן וזקוקה לו בת ישראל, **והארוסין** – שנתארסה, ועדיין לא נישאה, **והחרש** – שנישאה לחרש, שאינו שומע ואינו מדבר, ואין קידושו מן התורה אלא מדברי סופרים, **וכן**

ה האונס, והמפתה, והשוטה – לא פוסלים ולא מאכילים. ואם אינם ראויין לבא בישראל – הרי אלו פוסלין. ביצד? ישראל שבא על בת כהן – תאכל בתרומה; עברה – לא תאכל בתרומה; נחתך העבר במעייה – תאכל. כהן שבא על בת ישראל – לא תאכל בתרומה; עברה – לא תאכל; ילדה – תאכל. נמצא כחו של בן גדול משל אב. העבר פוסל משום ביאה, ואינו פוסל משום זרע. ביצד? בת ישראל לכהן, בת כהן לישראל, וילדה הימנו בן, והלך הבן ונכבש על השפחה, וילדה הימנו בן – הרי זה עבר, היתה אם אביו בת ישראל לכהן – לא תאכל בתרומה; בת כהן לישראל – תאכל בתרומה. ממזר פוסל ומאכיל. ביצד? בת ישראל לכהן, ובת כהן לישראל, וילדה הימנו בת, והלכה הבת ונשאת לעבד, או לגוי, וילדה הימנו בן – הרי זה ממזר, היתה אם אמו בת ישראל לכהן – תאכל בתרומה; בת כהן לישראל – לא תאכל בתרומה. ו כהן גדול פעמים שהוא פוסל. ביצד? בת כהן לישראל, וילדה הימנו בת, והלכה הבת ונסת לכהן, וילדה הימנו בן – הרי זה ראוי להיות כהן גדול עומד ומשמש על גבי המזבח, מאכיל את אמו ופוסל את אם אמו; וזאת אומרת: לא כבני כהן גדול, שהוא פוסלי מן התרומה.

פירוש ברטנורא

צרת ערוה כדתנן וכולן אם מתו או מיאנו וכו' צרותיהן מותרות. צרתה חולצת ולא מתיבמת. ואידי דאידי בספיקי לחומרא תני להא בהדיה: והשוטה. אפילו ע"י חופה וקידושין לא פוסל ולא מאכיל, שאין קנינו קנין: נחתך העובר שבמעייה תאכל. מיד. והוא הדין אם ילדתו ומת: עיברה לא תאכל. שהעובר אינו מאכיל: גדול משל אב. שהבועל אינו מאכיל לפי שלא בא עליה לשם קדושין ולא קנינו היא, ובנו מאכיל: העבר פוסל משום ביאה. אם בא על הכהנת פסלה מלאכול בתרומה: ואינו פוסל משום זרע. אם יש לה זרע לבת כהן מישראל כשר: נכבש. נדחק ובא עליה: הרי זה עבר. שולד שפחה כמות: היתה אם אביו בת כהן לישראל תאכל בתרומה. אם מת אביו, אף על גב דהולד קיים ובעלמא ולד פוסל, האי לא פסיל, דלאו בתר אביו שדין ליה דלאו זרע הוא:

ו ופוסל את אם אמו. דאי לאו הוא, היתה אם אמו חוזרת לתרומה דבית אביה לאחר מיתת בתה. וכל זמן שזה קיים אינה חוזרת לתרומה דבתי (ויקרא

משניות מבוארות – קהתי

והבן, אף על פי שקיים בן בנה, לא תאכל בתרומה – לפי שבן בנה אינו כהן אלא עבד; בת כהן לישראל – היתה אם אביו של עבד זה בת כהן שנישאה לישראל, ומתו הבעל והבן, תאכל בתרומה – של בית אביה, שאין העבד פוסלה משום זרע. לפי שאין הוא זרעו של בנה. ממזר פוסל ומאכיל. ביצד? בת ישראל שנישאה לכהן, ובת כהן לישראל – או בת כהן שנישאה לישראל, וילדה הימנו בת, והלכה הבת ונשאת לעבד, או לגוי, וילדה הימנו בן, הרי זה ממזר – משנתנו היא כדעת האומר, שגוי או עבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, אבל ההלכה היא שהולד כשר (ענין גמרא יבמות טז, א; משנה קידושין ג, יב; וענין תוספות רבי עקיבא אינו על משנתנו); היתה אם אמו בת ישראל לכהן – אף על פי שמתו בעלה ובתה, תאכל בתרומה – מחמת אותו הנכד שנוול לבתה מן הגוי או מן העבד, שהממזר מאכיל בתרומה. בת כהן לישראל – היתה אם אמו בת כהן שנישאה לישראל, ומתו הבעל והבת, לא תאכל בתרומה – של בית אביה, לפי שנכדה הממזר מעכבה מלאכול בתרומה, וזהו ששנינו שהממזר פוסל.

י ו ש י

באור משנה ו

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שבת ישראל שנתאלמנה מכהן, אם יש לה ממנו זרע שהוא קיים, ואפילו זרע פסול, הרי היא אוכלת על ידו בתרומה, ובת כהן שנתאלמנה מישראל נפסלת מאכילת תרומה של בית אביה על ידי כל זרע שיש לה מבעלה, באה משנתנו ללמד, שלפעמים אפילו כהן גדול פוסל את אם אמו מלאכול בתרומה של בית אביה.

כהן גדול פעמים שהוא פוסל – את אם אמו מאכילת תרומה. ביצד? בת כהן שנישאה לישראל, וילדה הימנו בת, והלכה הבת ונסת לכהן, וילדה הימנו בן, הרי זה ראוי להיות כהן גדול עומד ומשמש על גבי המזבח, ואותו בן מאכיל את אמו – בתרומה לאחר מיתת אביו, ופוסל את אם אמו – אפילו כשמתה אמו, לחזור לתרומת בית אביה, שאילו לא הנכד היתה אם אמו חוזרת לאחר מיתת בתה לאכול תרומה בבית אביה, אבל כל זמן שהנכד קיים, אינה חוזרת לתרומת בית אביה; וזאת אומרת – ולכן אם אמו מתרעמת ואומרת: לא כבני כהן גדול – לא ירבו בישראל

פטורות מן הייבום משום ערוה וצרתה, ספק בת אחיו מתה ראשונה, וכשנפלה צרתה לייבום, לא היתה צרת ערוה, והיא מותרת להתייבם, כמו ששנינו (א, א): "וכלן אם מתו... צרותיהן מותרות", צרתה חולצת ולא מתיבמת – מספק.

באור משנה ה

ה האונס, והמפתה, והשוטה, לא פוסלים ולא מאכילים – ישראל שאנס או פיתה בת כהן, אינו פוסל אותה מלאכול בתרומה; וכהן שאנס או פיתה בת ישראל, אינו מאכילה בתרומה. השוטה שהוא ישראל ונשא בת כהן, אינו פוסלה מלאכול בתרומה, ואם הוא כהן ונשא בת ישראל אינו מאכילה בתרומה, שאין קניינו קניין. ואם אינם ראויין לבא בישראל – אם המאנס או המפתה או השוטה אינו ראוי לבוא בקהל ישראל, כגון שהוא ממזר, הרי אלו פוסלין – בביאתם את בת כהן מן הכהונה, שהרי נבעלה לפסול לה ונעשתה זונה. ביצד? ישראל שבא על בת כהן – באונס או בפיתוי, או כשהוא שוטה, תאכל בתרומה – שפניו הבא על הפניה לא עשאה זונה (המאיד); עברה, לא תאכל בתרומה – שהעובר פוסל (כמו ששנינו במשנה הקודמת); נחתך העבר במעייה – והוא הדין אם ילדתו ומת, תאכל – מיד. כהן שבא על בת ישראל – באונס או בפיתוי, או כשהוא שוטה, לא תאכל בתרומה – שלא נעשתה קניינו; עברה, לא תאכל – שהעובר אינו מאכיל, כמבואר במשנה הקודמת; ילדה, תאכל – שהבן הוא כהן, והוא מאכיל את אמו בתרומה. נמצא כחו של בן גדול משל אב – שהאב לא האכילה, לפי שלא בא עליה לשם קידושין, ואינה קניינה, ואילו הבן שנוול מאותה ביאה הוא מאכילה. העבר פוסל משום ביאה – שאם בא על בת כהן, פסלה מן הכהונה ומן התרומה, ואינו פוסל משום זרע – כמו שהוא מפרש והולך: ביצד? בת ישראל שנישאה לכהן, או בת כהן שנישאה לישראל, וילדה הימנו בן, והלך הבן ונכבש על השפחה – כלומר שבא עליה (נכבש לשון גנאי הוא – רש"י), וילדה הימנו בן, הרי זה עבר – שולד שפחה כמותה, כמו שבארנו כבר (לעיל ב, ה). היתה אם אביו – של עבד זה, בת ישראל לכהן – בת ישראל שנישאה לכהן, ומתו הבעל

פ ר ק ש מ י נ י

א הערל וכל הטמאים – לא יאכלו בתרומה. נשיהן ועבדיהן – יאכלו בתרומה. פצוע דכא וזרות שפכה, הן ועבדיהן – יאכלו; ונשיהן – לא יאכלו. ואם לא ידעה משנעשה פצוע דכא וזרות שפכה – הרי אלו יאכלו.
ב איזהו פצוע דכא? כל שנפצעו הביצים שלו, ואפלו אחת מהן. וזרות שפכה? כל שנזכרת הגיד. ואם נשתיר מהעטרה אפלו פחות השערה – פשר. פצוע דכא וזרות שפכה – מתרין בגיורת ובמשחררת; ואינן אסורין אלא מלבא בקהל, שנאמר (דברים כג, ב): "לא יבא פצוע דכא וזרות שפכה בקהל ה'".
ג עמוני ומואבי אסורים, ואסורין אסור עולם, אבל נקבותיהם מתרות מיד. מצרי ואדומי אינם אסורים אלא

פירוש ברטנורא

כ"ז) וזרע אין לה, עיין עליה, או בת בת הבת, או בן בן הבן, או בת בת הבת, כל הדורות: לא כבני כהן גדול. כלומר לא ירבו כמותו בישראל שהוא פוסלני מן התרומה:

א הערל. כהן ערל שמתו אחיו מחמת מילה: אינו אוכל בתרומה. דילפינן מפסח דכתיב ביה (שמות י"ב) וכל ערל לא יאכל בו: נשיהם ועבדיהם יאכלו. דהא משום ערלה וטומאה לא נפקי מכלל כהנים אלא דאינהו גופיהו מחוסרים תקנה: נשיהם לא יאכלו. דשויה חללה בביתו, דנבעלה לפסול לה: ואם לא ידעה. שהיתה נשואה לו קודם לכן ולא בא עליה לאחר שנעשה פצוע דכא:

ב ואם נשתיר מהעטרה. שנחתך מהעטרה ואילך, כשר, שאין גיד אלא מהעטרה ולמעלה לצד הגוף. עטרה היא שורת בשר המקפת במקום המילה. ובין שנפצע הגיד כמין מכת חרב וסכין, בין שנחתך והוקטן מאילו, בין שנזכרת, בין בגיד בין בביצים בין בחוטי הביצים, כולם פסולים. והני מילי בידי אדם, אבל מחמת חולי הכל כשר:

משניות מבוארות – קהתי

שבת קודש

באור משנה ב

איזהו פצוע דכא? כל שנפצעו הביצים שלו, ואפלו אחת מהן – ואינו יכול להוליד. וזרות שפכה – ואיזהו זרות שפכה? כל שנזכרת הגיד. אבר הזכר. ואם נשתיר מהעטרה אפלו פחות השערה – מסביב לגיד (העטרה היינו השפה הגבוהה המקפת את הגיד סביב, וממנו משתפע ויורד לראשו), פשר – לבוא בקהל ה'. בגמרא למדים, שאין פצוע דכא וזרות שפכה פסולים אלא כשנפצע או נזכרת בידי אדם, אבל פצוע דכא וזרות שפכה בידי שמים, כגון שנולד כך או שנפצע על ידי רעם וכדומה, ולדעת רוב הפוסקים אף על ידי מחלה, הריהו כשר לבוא בקהל ה'. פצוע דכא וזרות שפכה, מתרין בגיורת ובמשחררת – מותר להם לישא גיורת או שפחה כנענית משוחררת; ואינן אסורין אלא מלבא בקהל – בישראל הקרויים "קהל ה'", שנאמר: "לא יבא פצוע דכא וזרות שפכה בקהל ה'". אבל גרים ומשחרורים אינם בכלל "קהל", שקהל גרים אינם קרויים "קהל".

הערה: בתורה כתוב "פצוע דכה" (בה"א). וכתוב בעל "מנחת שיי": "נפוגותי ונזכיתי עד מאד לדעת... אם כתוב "דכא" באל"ף או בה"א, ואשאל אל הסופרים ואין מגיד לי. ובספרי הדפוס וגם בכמה ספרים קדמונים כתיב יד כתוב "דכא" באל"ף..." (עיין שם, שמרחיב את הדיבור בענין זה).

באור משנה ג

אגב פצוע דכא וזרות שפכה באה משנתנו ללמד גם בשאר הפסולים לבוא בקהל ה', שכן אחרי הפסוק "לא יבוא פצוע דכא וזרות שפכה בקהל ה'" נאמר שם (דברים כג, ט-י): "לא יבוא ממזר בקהל ה'". גם דור עשירי לא יבוא לו בקהל ה'. לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'. גם דור עשירי לא יבוא להם בקהל ה' עד עולם... לא תתעב אדומי כי אחיך הוא. לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו. בינים אשר יוולדו להם דור שלישי יבוא להם בקהל ה'.

עמוני ומואבי אסורים – לבוא בקהל ישראל, שנאמר (דברים כג, ד): "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'". כלומר שאסור לבת ישראל להינשא להם, ואסורין אסור עולם – לכל דורותיהם, שנאמר בהם: "גם דור עשירי לא יבוא להם בקהל ה' עד עולם". אבל נקבותיהם מתרות מיד – כשהן מתגיירות, לבוא בקהל ישראל, שנאמר (שם טז, ד-ה): "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'... על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים..." וטעם זה אינו שייך בנשים, שכן דרכו של איש לקדם ואין דרכה של אשה לקדם (גמרא

כבן בתי כהן גדול (בני בנים הרי הם כבנים). שהוא פוסלני מן התרומה – ובגמרא מובאת ברייתא, שהיא אומרת: "הריני כפרת בן בתי כוזא (כלי קטן, כלומר ממזר), שמאכילני תרומה, ואיני כפרת בן בתי כדא (כלי חשוב, כלומר כהן גדול), שפוסלני מן התרומה".

באור משנה א

משנתנו מוסיפה ללמד ביני אכילת תרומה.

הערל – כהן ערל, שלא נימול מפני שמתו אחיו מחמת מילה (דע"י), וכל הטמאים – וכל כהן שנטמא, לא יאכלו בתרומה – אסורים לאכול בתרומה; בברייתא בגמרא מבואר הטעם של ערל, שלמדים בגיורת שווה מקרבן פסח, שכן בקרבן פסח נאמר (שמות יב, מח): "תושב ושכיר לא יאכל בו", ובתורה נאמר (ויקרא כב, י'): "תושב כהן ושכיר לא יאכל קודש", מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו, שנאמר (שמות יב, מח): "וכל ערל לא יאכל בו" אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בה; וטעם הטמאים, שנאמר (ויקרא כב, טז): "איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זכ או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע. או איש אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא לו, או באדם אשר יטמא לו... ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים, ובא השמש וטהר, ואחר יאכל מן הקדשים כי לחמו הוא"; ונשיהן ועבדיהן – של הערל ושל כל הטמאים, יאכלו בתרומה – שהרי בעליהם כהנים הם, ולא יצאו משום ערלות וטומאה מן הכהונה, אלא שחסרים הם תיקון, שהערל צריך לימול והטמא צריך לטבול, הלכך נשיהם ועבדיהם שאינם חסרים תיקון אוכלים בתרומה. פצוע דכא וזרות שפכה – כהן שהוא פצוע דכא או זרות שפכה, כמפורש להלן משנה ב, הן ועבדיהן, יאכלו – בתרומה, ונשיהן, לא יאכלו – הואיל ונבעלו לפסול להן, שנאמר (דברים כג, ב): "לא יבוא פצוע דכא וזרות שפכה בקהל ה'", לפיכך נפסלו מאכילת תרומה. ואם לא ידעה – אם לא בא על אשתו (מלשון "והאדם ידע את חוה אשתו" – בראשית ד, א; ועיין שם כד, טז), משנעשה פצוע דכא וזרות שפכה – כלומר שנישאה לו קודם שנעשה פצוע דכא או זרות שפכה, וכבר אכלה בתרומה, ולאחר שנעשה פצוע דכא או זרות שפכה לא בא עליה, הרי אלו יאכלו – שהואיל וכבר אכלו בתרומה, הרי הן מוסיפות לאכול. ברם, אם היה פצוע דכא בשעה שקידשה, אף על פי שלא בא עליה, הרי היא אסורה לאכול בתרומה, לפי שהיא ממתנת לביאה פסולה, כדעת תנא קמא (לעיל ו, ג).

עד שלשה דורות, אחד זכרים ואחד נקבות. רבי שמעון מתיר את הנקבות מיד. אמר רבי שמעון: קל וחומר הדברים: ומה אם במקום שאסר את הזכרים אסור עולם, התיר את הנקבות מיד – מקום שלא אסר את הזכרים אלא עד שלשה דורות, אינו דין שנתיר את הנקבות מיד? אמרו לו: אם הלכה – נקבל, ואם לדין – יש תשובה. אמר להם: לא כי, הלכה אני אומר! ממזרין ונתינין אסורין, ואסורין אסור עולם, אחד זכרים ואחד נקבות.

פירוש ברסנורא

ג ואם לדין. שאתה דורש קל וחומר מעצמך: יש תשובה. להשיב, מה לעמון ומואב שכן נתפרש טעמן, על דבר אשר לא קדמו והאשה אין דרכה לקדם, תאמר במצרי ואדומי שלא נתפרש טעמן: לא כי. אפילו אם הייתי דן קל וחומר אין לכם תשובה. ומכל מקום הלכה אני אומר. ואין הלכה כרבי שמעון: נתינים. נבעונים שנתגורו בימי יהושע ונתונים לחוטבי עצים ושואבי מים:

משניות מבוארות – קהתי

ברסנורא. ובגמרא מביאים תשובה אחרת כיצד לפרוך את הקל וחומר (עין יבמות עה, ב). אמר להם – רבי שמעון לחכמים: לא כי, הלכה אני אומר! – כלומר אף אם הייתי דן מקל וחומר אין לכם תשובה, ומכל מקום הלכה אני אומר. שכן קיבלתי מרבתי. ואין הלכה כרבי שמעון. ממזרין – כמבואר לעיל (ד, יג), ונתינין – מן הגבעונים שנתגיירו בימי יהושע, וכבר בארנו שנקראים "נתינים" על שם הכתוב (יהושע ט, כז): "ויתנס יהושע... חוטבי עצים ושואבי מים", אסורין – לבוא בקהל ישראל, שנאמר (דברים כג, ג): "לא יבוא ממזר בקהל ה'"; וטעם הנתינים, שגור עליהם יהושע ואחר כך דוד שלא יבואו בקהל ישראל (עין גמרא יבמות עט, א), ואסורין אסור עולם – שנאמר בממזר (שם): "גם דור עשירי לא יבוא לו בקהל ה'", ולמדים בגזירה שווה "דור עשירי, דור עשירי", מעמוני ומואבי, מה שם "עד עולם" כמפורש בפסוק, אף "דור עשירי" הכתוב בממזר עד עולם (ספרי); ואף על הנתינים גזרו שלא להתחתן עמהם לעולם (עין תוספות יבמות שם; ועין 'תוספות יום טוב'). אחד זכרים ואחד נקבות – בין זכרים ובין נקבות.

יבמות עה, א). וכן למדים זה מן הדרשה: "עמוני" ולא עמונית, "מואבי" ולא מואבית. מצרי ואדומי אינם אסורים – לבוא בקהל ישראל, אלא עד שלשה דורות – שנאמר בהם: "בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבוא להם בקהל ה'", אחד זכרים ואחד נקבות – בין זכרים ובין נקבות, שהרי לא תלה הכתוב איסורם בשום טעם. רבי שמעון מתיר את הנקבות – המצריות והאדומיות, מיד – לאחר שנתגיירו, לבוא בקהל ישראל. אמר רבי שמעון: קל וחומר הדברים: ומה אם במקום שאסר את הזכרים אסור עולם – היינו בעמוני ומואבי, התיר את הנקבות מיד – כמו ששינו לעיל, מקום שלא אסר את הזכרים אלא עד שלשה דורות – היינו במצרי ואדומי, אינו דין שנתיר את הנקבות מיד – כלום אינו קל וחומר? אמרו לו – חכמים לרבי שמעון: אם הלכה – אם כך קבלת מרבתיך, נקבל – את דבריך, ואם לדין – אבל אם אתה בא לדון קל וחומר מעצמך, יש תשובה – שכן בעמון ומואב נתפרש הטעם "על דבר אשר לא קדמו", והאשה אין דרכה לקדם, אבל במצרי ואדומי לא נתפרש טעם (דברים; המאירי;

אגרות קודש

ב"ה, ח' אדר, ה'תשי"ג
ברוקלין, נ.י.

הרה"ג הנכבד והנעלה איש המעלה גזע תרשישים גדול
באישים ווי"ח אי"א משכיל על דבר טוב וכו'
מוהר"ר דוד ני"ו ששון

שלום וברכה!

יקרת מכתבו מיי"ג בשבט קבלתי בשמחה ובו ג' תמונות מג' כתיבי יד עתיקים, אשר מהם ניכר אמיתת הפס"ד של כ"ק אדמו"ר הזקן בעל התניא והשלחן ערוך לכתוב מלת דכא (בפסוק לא יבוא פצוע דכא) באלף.

ובטח ידוע לכת"ר רבי הדיעות שנאמרו בזה, אשר כלם נקבצו בספר משנת אברהם.

וראוי לציין מה ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר בהיותו בעיר ורמזיא (ווארמס) ראה שם הספר תורה שקבלה בידם שכתבה מהר"ם זצ"ל מרוטנברג וכתוב שם דכא באלף. וכן ראה גם כן בספר תורה בפראג שע"פ הקבלה בידם מדור לדור הגיחה עזרא הסופר.

לאות הכרת תודה נשלח לכת"ר בחבילה מיוחדת ה"שדי חמד" לחח"מ הספרדי.

בכבוד ובברכה.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

אמר להו — שאל להו: בנו של חוני המעגל קים הוא. **נהירנא לן הנך שמעתתא** — מוגהת לנו שמועה זו כאילו למדנה בחייו של חוני המעגל, שהיה מפרקה לנו ומגיה לנו יפה יפה. **או חברותא או מיתותא** — ולא גרסינן הכא כחברי דאיוב, אלא בבבא בתרא (טז, ב). גבי מעשה דאיוב, אם אין חביריו של אדם נוהגין בו כבוד כבתחילה — נוח לו שימות. אי נמי משום הנך בריוני לא כתוב בספרינו. **רפיק בדברא** — עודר בשדה. **לא אסבר להו אפיה** — לא החזיר להם פניו. **בפניא** — לפנות ערב, כשהלך לביתו. **דלינתו למניה** — הגביה בגדיו אחר כתיפיו, כדי שלא יקרעו. **כי מיקשטא** — בתכשיטין. **לאיגרא** — עלייה. **זויתא** — זוית. **מוזיתא דרביתתו** — מאותו הרוח שאשתו שם עלו העבים תחלה, שהיא נענית תחילה.

דף כא ע"א: סיום המעשה: **אזל לביתיה** - הלך חוני לביתו **ואמר להו** - לבני ביתו, **בריה דחוני המעגל מי קיים** - האם בנו של חוני המעגל קיים. **אמרו ליה, בריה ליתא בר בריה איתא** - בנו איננו, אך בן בנו קיים. **אמר להו, אנא חוני המעגל, ולא הימנחור** [האמינורו]. **אזל לבית המדרש, ושמעיהו לרבנן** שהיו שם **דקאמרי, נהירן שמעתתין** - שמועתנו ברורה כמו **בשני חוני המעגל, דכי הוי עייל לבית מדרשא** - שכשהיה נכנס לבית המדרש, **כל קושיא דהוה להו לרבנן** היו מקשים לו **והיה מפרק [מיישבה] להו**. **אמר להו חוני לחכמים, אנא ניהו** - אני הוא חוני, **ולא הימנחור, ולא עבדי ליה יקרא בדמבעי ליה** - ולא כיבדוהו כראוי לו, כיון שלא ראו בו מעשים טובים כחוני המעגל. כשנוכח בזאת **חלש דעתיה, ובעי רחמי** - ביקש רחמים שיקחו נשמתו קודם זמנו, **ומית [ומת]**. **אמר רבא** על מעשה זה, **היינו דאמרי אנשי** - זה הפתגם שרגילים אנשים לומר, **אז חבורתא או מיתותא** - או תברות או מיתה, כלומר, אם אין לאדם חברים המכבדים אותו, נח לו יותר למות.

מעשים נוספים על צדיקים שביקשו מטר ונענו: **אבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל הוה, וכי מצטריך עלמא למיטרא** - כשלא ירד מטר והיה העולם צריך לו, **הוה משדרי רבנן לגביה** - שלחו לו חכמים שיתפלל על כך, **ובעי רחמי ואיתי מיטרא** - וביקש רחמים וירד גשם. **זימנא חדא איצטריך עלמא למיטרא** - פעם אחת היה העולם צריך מטר, **שדור רבנן זימנא דרבנן לגביה** - ושלחו חכמים אליו זוג תלמידי חכמים, **למבעי רחמי דגיתי מיטרא** - לבקש ממנו שיבקש רחמים שיבוא הגשם, **אזל לביתיה ולא אשכחיהו** - הלכו החכמים לביתו ולא מצאוהו, **אזל בדברא** - והלכו לשדה **ואשכחיהו דתה קא רפיק** - ומצאוהו שעודר בה. **יחבו ליה שלמא** - נתנו לו שלום,

ולא אסבר להו אפיה - לא הסביר להם פניו כלל. **בפניא** - לפנות ערב, **כי הוה מנקט ציבי** - כשהיה מלקט עצים והולך לביתו, **דרא ציבי ומרא בחד בתפא** - נשא עצים ומעדר בכתפו האחת, **זאת הגלימא בחד בתפא** - בכתפו השניה, **ובולת אורחא לא סיים מסאני** - וכל הדרך לא נעל נעליו, **ורק כי מטי למיא סיים מסאניה** - כשהגיע למים והיה צריך לעבור בתוכם נעל נעליו. **כי מטא להיזמי והיגי** - כשהגיע לקוצים וברקנים, **דלינתו למניה** - הגביה בגדו על כתיפו שלא יקרע. **כי מטא למתא נפקא דביתיה לאפיה כי מיקשטא** - כשהגיע לעיר יצאה אשתו לקבל פניו כשהיא מקושטת בתכשיטים. **כי מטא לביתיה עלת דביתיה ברישא וחדר עייל איהו** - כשהגיע לביתו נכנסה אשתו בתחילה ואחר כך הוא נכנס, **וחדר עיילי רבנן** - ורק לאחר מכן נכנסו החכמים שהתלוו אליו. לאחר שנכנס **יתיב וכריד ריפתא** - ישב בביתו ואכל לחם, **ולא אמר להו לרבנן תו ברובו** - בואו איכלו עמי, **פלג ריפתא לינוקי** - וכשחילק מן הלחם לילדיו, **לקשישא חדא ולזוטרא תרי** - לבנו הגדול נתן פרוסה אחת ולקטן שתיים. לאחר הסעודה **אמר להו לרביתיהו, ידענא דרבנן משום מיטרא קא אתו** - יודע אני שבאו החכמים לבקש ממני שאתפלל שירד גשם, ולכן **ניפק לאיגרא** - נעלה לעליית הגג **וניבעי רחמי** - ונבקש רחמים מאת ה', **אפשר דמרצי** - אולי יתרצה **הקדוש ברוך הוא** לתפילתנו **וייתי מיטרא, ולא נחזיק מיבותא לנפשינ** - טובה לעצמינו בכך, שכיון שאנו מתפללים בעלייה לא ידעו שמחמת תפילתנו ירדו. **סקו לאיגרא** - עלו לגג, **וקם איהו בחדא זויתא ואיהי בחדא זויתא** - עמד הוא בזוית אחת ואשתו בזוית אחרת, והעתיירו שירדו גשמים. שמע ה' לתפילתם, **וקררים סלוק ענני מהך זויתא דרביתיהו** - העננים עלו תחילה מן הצד שעמדה אשתו והורידו גשמים, שהיא נענתה תחילה.

האם בשביל זה גידלו וחינכו אותך בתומכי־תמימים במשך כמה שנים – כדי שתגור ב... תקרא עיתון בכל יום, תשתה מיץ תפוזים, ותמלא כל תאוות לבך?!!...

משיחת שבת פרשת תצוה, ה'תשכ"ז הערה 83

ב"ה, ט"ו אדר, תשי"ג
ברוקלין.

הרב הגאון הו"ח אי"א עוסק בצ"צ
חו"ב וכו' מוה"ר יצחק שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט' אדר מה שהעיר בבאורי זהר פרשת ויחי דף ל' ע"א. ושואל איך אפשר שתהי' השפעה מספיק היסוד שלא ע"י ספרי המלכות,

הנה אף שצדק בדבריו שמוכרח הדבר שכל ההשפעות בעולמות יהיו ע"י ספרי המל', אבל יש חילוק בזה אם - בהתלבשות או דרך מעבר. ואם הוא על ידי התלבשות הרי נקרא ע"ש הלבוש, ונתבאר הענין בתניא קונטרס אחרון דף קנ"ח ע"א. בהמשך רס"ו (שכמדומני ישנו אצל כת"ר שי) ד"ה כה גוי בריתי יומם ולילה, ובכ"מ בדא"ח.

ת"ח על הערתו בהמבואר בבאה"ז בחילוק דהרהור ומחשבה ממ"ש בחידושי הרשב"א ברכות דט"ו, ד"הרהור לא שייך לשון". אלא באם נלמוד דברי הרשב"א כפי הפשטות - דלא שייך לשון, היינו שמחשב הענינים אבל לא האותיות. הנה יוקשה מנ"ל להש"ס דהכתוב גם באופן כזה הרהור כדבור דמי דבמילא יש לדעת מהכתוב שמע שני הענינים דצריך להשמיע לאזניו ושנאמרים בכל לשון. ואולי יש לדחוק ברשב"א שכוונתו דלא שייך קדושת לשון, ומעלתה - ואז יתאים גם לדברי באורי הזהר. - עתה ראיתי בצל"ח (טו, ד) וז"ל: ועיין בחי' רשב"א שכי' דאם יוצא בכוונת הלב ממילא מוכח שיוצא בכל ל' דהכוונה עיקר. - והנאני.

בכבוד ובברכה.

הערה: (א) דברי באורי הזהר מיוסדים עמ"ש בלקו"ת להאריז"ל בראשית ד"ה למה התחילה. אשר מחשבה הרהור דבור ומעשה הם נגד אבי"ע. וידוע בטעם השם בריאה שהוא מאין ליש וכפירוש הרמב"ן עה"ת בתחלתו, ותחלת מציאות הכלים הוא בבריאה.

ומבואר בכ"מ אשר אותיות וכלים היינו הך. ולכאורה צ"ע ממ"ש בזו"ג רכ"ט סע"ב דהרהור ומחשבה הם חו"ב - שהוא היפך כל הנ"ל - (הובא ג"כ בפרדס שער ערכי הכינויים מערכת מחשבה), ועדיין לא מצאתי מי שמעיר ע"ז. ולכאורה י"ל, אשר ישנו הרהור שלמעלה ממחשבה והרהור שלמטה ממחשבה, כי הרהור בכללותו היינו דבר קל דלית ב"י ממשא, והרהור שלמטה ממח' היינו שהוא קל בערך הדבור, וההרהור שלמע' ממח' היינו שהוא קל בערך המחשבה, ויש לקשר עם הבא לקמן:

(ב) מובן ופשוט שאף שבכ"מ הרהור שולל מחשבה, הרי בכ"מ הוא כולל ג"כ מח' ואפי' מח' דקה ביותר. ונמצא זה בכמה משמות הנרדפים שאף שיש חילוק ביניהם בכ"מ ובפרט כשבאים שניהם יחד, הנה מצוי שבמקום שבא שם אחד הוא כולל גם את השני והשלישי וכו'. ולדוגמא יש להביא מרז"ל הרהורי כו' קשים מעבירה. שזהו ג"כ אם זהו עדיין מח' דקה ביותר שלא נמשכה באותיות, ואפי' למעלה מזה - וכמובן ממ"ש בבחי' עה"ת פ' נצבים כט, יח ד"ה ואם ישאל שואל. ועיין ג"כ בס' מורה נבוכים פרק ב' (כ"ה בדפוס הבחי'. וכנראה צ"ל: ח"ג פ"ח). ועדי"ז הוא ג"כ בתניא פרק יב: אלא מיד בעלייתו כו'.

(ג) לכאורה ע"פ החילוק דהרהור ומחשבה יש להסביר הש"ס כריתות י"ט סע"ב בחילוק דכוונה ומחשבה, דלכאורה כיון ששכח הרי מנפ"מ בעת הפעולה כוונתו לפני זמן.

ועי"כ צ"ל שגם בעת הפעולה ישנה הכוונה אף שמחשב באופן אחר. ועי"פ הנ"ל י"ל דזהו בהרהור וזהו במחשבה (ול' מחשבה הוא ע"ד גרב בבכורות מא, א). ואכמ"ל.

מוסג"פ הקונטרס שהצעתי ללומדו בימי הפורים שעברו.

לא היתה תשובה בידו. אָמַר – בא רבי עקיבא וּשְׁאֵל בִּי מִדֶּשֶׁא –
בבית המדרש שאלות אלו, אָמַר – השיבו לו, הִלְכָתָא – ההלכה
היא שְׂמִתְעִינִי לְשַׁעוֹת, כלומר שמי שקיבל על עצמו להתענות
מחצות היום ואילך, תעניתו חלה והוא חייב להתענות, וְאֵם הַשְּׁלִים
תעניתו, מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הָעֵצִית – אומר 'עננו' בתפילתו. וְהִלְכָתָא
שְׁנָקְנִים העשויים מחרס, שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ
ששהו בלי משקין בתוכם, מוֹתְרִין מִיד ואינם צריכים שום הכשר,
מפני שהיין שנבלע בתוכם התייבש. וּבְמָה שִׁימַשׁ מִשָּׁה בִשְׁכַּעַת יָמִי
הַמְּלוּאִים, כְּחֵלֹק לָכֵן של פשתן, שהיה עשוי לשם כך, ולא בבגדיו
שהיה לובש תמיד. רַב כְּהֵנָּה מְתֵנִי – שנה, שמושה רבינו שימש
בשבעת ימי המילואים כְּחֵלֹק לָכֵן של פשתן שָׁאִין בּוֹ אִימְרָא –
שפה, כלומר שכל החלוק היה ארוג במחט אחת, ובתי הידים לא
היו מדובקים לחלוק בתפירה אלא ארוגים ביחד עם החלוק.
שנינו במשנה (לעיל כט): הַחֲרָצִים וְהַזֵּימִים שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְכו',
אסורין ואיסורן אסור הגאון, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים,
לחין אסורין, יבישין מותרין.
הגמרא מביאה ברייתא הפוסקת כחכמים, ומבארת אותה: תָּנוּ
רַבֵּנָּה, הַחֲרָצִים וְהַזֵּימִים – גרעיני וקליפות הענבים שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים,
לחין, אֲסוּרִין, יִבְשִׁים, מוֹתְרִים. מבררת הגמרא: הִי נִינְהוּ – מה נחשב
לחין, וְהִי נִינְהוּ – ומה נחשב יִבְשִׁין, כלומר איזה חרצנים וזגים
נקראים לחים ואיזה חרצנים וזגים נקראים יבשים. מבארת
הגמרא: אָמַר רַב הוּדָה אֲמַר שְׂמוּאֵל, לַחִין היינו, כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ
מסחיטת הענבים, ויבשים היינו לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מסחיטת
הענבים.
אָתְמָר, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשֶׁחֶן – כאשר
החרצנים והזגים אֲסוּרִין, דהיינו כשהם לחים (בתוך י"ב חודש),
אֲסוּרִין אֲפִילוּ כְּהֵנָּה, כדון יין נסך שאסור בהנאה, וּבְשֶׁחֶן מוֹתְרִין,
מוֹתְרִין אֲפִילוּ כְּפִאֲכִילָה, מפני שהיין התייבש ואין בהם יין כלל.
הגמרא מבארת דברים נוספים המותרים לאחר שנים עשר חודש:
אָמַר רַב יְבִיד, הָאֵי דוֹרְדֵּי דְחֵמְרָא – שמרים של יין דְּאֲרַמְיָא – של
גויים, כְּתֵר תְּרִיפֵר יְרֵחִי שְׂתָא שָׂרִי – לאחר שנים עשר חודש,
מותרים, מפני שנתייבשו מהיין שהיה בלוע בהם.
אָמַר רַב חֲבִיבָא בְּרִיה דְּרַבָּא, הֵנִי גוּלְפִי – אותם קנקנים של חרס,
של עובדי כוכבים, כְּתֵר תְּרִיפֵר יְרֵחִי שְׂתָא שָׂרִי – לאחר שנים עשר
חודש, מותרים, מפני שנתייבשו מהיין שהיה בלוע בהם.
אָמַר רַב חֲבִיבָא, הֵנִי – אותם

לָהוּ – אמר להם אמממר, אָמַר חֲזִינָא לָהוּ – אני ראיתי כלים אלו
דְּמִדְּיָתִי – שהם מזויעים מבחוץ, כלומר שבעת רתיחתם פולטים
מדופןם החיצון את המשקים שבתוכם, וְכִיּוֹן דְּמִדְּיָתִי – שהם
מזויעים וְדִאִי בְּלָעִי – הם בולעים את החמץ שנמצא בתוכם, וְאִסְרִי
– והם אסורים בפסח. מֵאִי מַעֲמָא אי אפשר להכשירם לשימוש
בפסח על ידי הגעלה, מפני שְׁהִתְרָה הָעִידָה עַל כָּלִי חָרָס שֶׁהִמְשִׁקָה
הנבלע בו אִינוּ יוֹצֵא מִידֵי דוֹפְנוֹ של הכלי לְעוֹלָם, והכלי אינו יכול
להיטתר בשום אופן, שהרי בכלי עץ וכלי מתכת שנטמאו כתבה
התורה שאפשר להכשירם על ידי טבילה או הגעלה, ואילו בכלי
חרס כתבה התורה (ויקרא ו כא) "שבר", ולא נתנה שום דרך לטהרו.
מקשה הגמרא: מֵאִי שְׁנָא – במה שונה דין קוניא לגבי פסח מדין
קוניא לגבי יין נָסֶךְ, דְּדִרְשָׁה לָהוּ מִרִּמָּר לתלמידיו לגבי יין נסך, כּוּלְהוּ
מֵאִי דְקוֹנִיָּא – כל כלי חרס המצופים בעופרת שָׂרִי – מותרים מפני
שאינם בולעים את מה שבתוכם, ואילו לגבי פסח אסר מרימר את
הקוניא מפני שבלעו את החמץ. וְכִי תִימָא – ואם תרצה לומר
שהחלוק בין חמץ ליין נסך הוא שחמץ הוא איסור דְּאִוִּרְיָתָא ואילו
יין נָסֶךְ הוא רק איסור דְּרִבְנָן, ולכן החמיר מרימר לגבי חמץ והקיל
לגבי יין נסך, וכי אפשר לתרץ כך, וְהָא כָּל דְּתִקְוֹן רַבָּנָן פְּעִין
דְּאִוִּרְיָתָא תִּקְוֹן – והרי כלל הוא, שכל מה שתיקנו חכמים עשאוהו
ותיקנוהו כדאורייתא, ואם לגבי איסור דאורייתא הכלי אסור, גם
לגבי איסור דרבנן יש לו להיות אסור. מתרצת הגמרא: החלוק
הוא, שְׁנָה – חמץ תִּשְׁמִישׁוֹ כְּחֵמִין, כלומר התשמיש הרגיל בכלי
המיועד למאכלי חמץ הוא ברותח, ולכן נבלע החמץ בכלי והכלי
אסור בפסח, וְזֶה – יין נסך תִּשְׁמִישׁוֹ כְּצִינָן, ולכן לא נבלע בכלי
והכלי מותר.
הגמרא מביאה מעשה שנתבאר בו דין קנקנים של עובדי כוכבים:
רַבִּי עֲקִיבָא אִיקְלַע – נקלע למקום ששמו גִּינְקָה, בְּעֵי מִינְיָה –
שאלוהו בני המקום, מִתְעַנֵּין לְשַׁעוֹת אוֹ אֵין מִתְעַנֵּין לְשַׁעוֹת – אדם
שקיבל על עצמו תענית לחצי יום, דהיינו מחצות היום ואילך,
האם תעניתו חלה וחייב להתענות או שתענית חלה רק ליום שלם
ולא לחלקו. לֹא הָיָה בִּידֵיהּ – לא היתה בידו של רבי עקיבא
תשובה לשאלתם. עוד שאלוהו, קִנְקִינִים העשויים מחרס, שֶׁל
עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֲסוּרִין אוֹ מוֹתְרִין. וגם לשאלה זו לֹא הָיָה בִּידֵיהּ –
לא היתה בידו תשובה. עוד שאלוהו, בְּמָה שִׁימַשׁ מִשָּׁה – באיזה
בגדים עבד משה רבינו את עבודת המשכן כָּל שְׁכַּעַת יָמִי הַמְּלוּאִים,
שהרי בגדי כהונה ודאי לא לבש, והאם היה לובש בגדים מיוחדים
או את בגדיו שהיה לובש תמיד. וגם לשאלה זו לֹא הָיָה בִּידֵיהּ –

אגרות קודש

ב"ה, ט"ת אדר, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר בן ציון שי"ד שד"ר

שלום וברכה!

1... מ"ש בענין העתק התניא לאידיש שנדפס בהקריאה והקדושה הנה ידוע שהעתקה זו
נמצאים בה כמה שגיאות, שמפני כמה טעמים לא נתקנו בשעתם, בכ"א ת"ח על הערתו בזה, ואפשר
ימצא פה על אתר מי שהוא שיעשה העתק כזה כמוהו מבלי אחריות, אבל זה יקח עוד איזה משך זמן.

2) נהניתי ממ"ש ע"ד הטבת מצב בריאות... ויש להסבירו שכיון שרואה הטבת מצב הבריאות,
ה"ז הוראה באצבע שלא ה"ז ענין אלא שרצו להזכירו שלא לסמוך על שכל עצמו וחשבונו ולחמסר
לקדושה, וכפי הוראת הבעש"ט כמו שנתבאר ע"י נשיאי חב"ד, שאין הדרך להנתק מגשמיות כ"א
לעבוד השי"ת בהגשמיות וכהתורה של הבעש"ט על הפסוק כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו
גוי' והובא ג"כ בהמאמר באתי לגני דשנה זו ובטח ימצא בשבילי האותיות המתאימות להסבירו בזה.

ברכת הצלחה בעבודתו בקדש שזה ימשיך ג"כ תוספת ברכה והצלחה בעניינו הפרטים.

עבודה זרה. אין מעמידין – פרק שני דף לד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"

תוספות

דפרייטי – מזיעין דפניהם מבחוץ מחמת בליעתן. התורה העידה – דכתיב: "שבר", דאין לו טהרה אלא שבידה. זה תשמישו בחמין – לענין חמץ נשתמשו כל ימות השנה חמין, ובלעי טפי. לשעות – כגון שקבל עליו תענית משש שעות ולמעלה, ומידו לא טעם כלום מתחלה כל היום, אבל לא לשם תענית נחבין בראשונה. לאחר שנים עשר חדש מותרין

– מיד בלי תיקון. ואם רצה להשתמש קודם לכן במלאן במים כדאמרן. משה – לא נשתמש בבגדי כהונה, דכתיב: "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך", והוא היה זר אצלן, ועל פי הדבור שימש ולא הוזכרו בגדים. אימרא = שפה. יש אומר שלא יחדשוהו ששם בה מתרומת המשכן, ולא מילתא, שהרי כבר נגמרה המלאכה ובשעת עבודה מהבין שקל: דורדיא = שמרים. אבבא

להו: אַנא חוּנא לְהו דְּמִדְּיָתִי, וְכִיּוֹן דְּמִדְּיָתִי וְדִא בְּלָעִי וְאַסְרִי, מֵאִי מַעֲמָא? הַתּוֹרָה הָעִידָה עַל כָּלִי חָרָם שְׂאִינוּ יוֹצֵא מִיָּדִי דּוֹפְנוּ לְעוֹלָם. מֵאִי שְׂנֵא מִיָּין נֶסְפָּד, דְּדָרַשׁ לְהו מְרִימָר: פּוֹלְחָה מֵאִי דְקִנְיָא שְׂרִי? וְכִי תִקְיָא: חָמִין דְּאוֹרִיָּיתָא, יֵין נֶסְפָּד דְּרַבְנָן – וְהָא כָּל דְּתִקּוּן רַבְנָן כְּעוֹן דְּאוֹרִיָּיתָא תִּקּוּן! – זֶה תִּשְׁמִישׁוּ בְּחָמִין, וְזֶה תִּשְׁמִישׁוּ בְּצוּזָן. רַבִּי עֲקִיבָא אִיקְלַע לְגִינוּקָא

בְּעוּ מִיָּנִיָּה: מַתְעַנֵּין לְשַׁעוֹת אוּ אֵין מַתְעַנֵּין לְשַׁעוֹת? לֹא הָוָה בִּידֵיהּ; קִנְיָנִים שֶׁל גּוֹיִם אֲסוּרִין אוּ מוֹתְרִין? לֹא הָוָה בִּידֵיהּ; בְּמָה שִׁמְשׁ מֹשֶׁה כָּל שִׁבְעַת יָמֵי הַמּוֹלָאוּם? לֹא הָוָה בִּידֵיהּ; אֲתָא שְׂאֵל בִּי מִרְשָׁא, אֲמַרִי, הֲלִכְתָּא: מַתְעַנֵּין לְשַׁעוֹת, וְאִם הַשְׁלִים – מַתְפַּלֵּל תְּפִלַּת תַּעֲנִית, וְהִלְכְתָּא: קִנְיָנִים שֶׁל גּוֹיִם לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֲדָשׁ מוֹתְרִין; בְּמָה שִׁמְשׁ מֹשֶׁה שִׁבְעַת יָמֵי הַמּוֹלָאוּם? בְּחֻלּוֹק לָקָן. רַב כְּהֵנָּא מַתְנִי: בְּחֻלּוֹק לָבָן שְׂאִין בּוּ אִימְרָא. "הַחֲרָצִינִים וְהַגְּזִים שֶׁל גּוֹיִם" וכו', תְּנִי רַבְנָן: הַחֲרָצִינִים וְהַגְּזִים שֶׁל גּוֹיִם – לֶחֶן אֲסוּרִין, יְבִישִׁים מוֹתְרִים. הִי נִינְהוּ לֶחֶן וְהִי נִינְהוּ יְבִישִׁין? אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׂמֹאֵל: לֶחֶן – כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֲדָשׁ, יְבִישִׁים – לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֲדָשׁ. אֲתָמָר, אֲמַר רַב פִּרְ רַב חֲנָה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כִּשְׁהוּן אֲסוּרִין – אֲסוּרִין אֲפִילוּ בַּהֲנָאָה, כִּשְׁהוּן מוֹתְרִין – מוֹתְרִין אֲפִילוּ בְּאֶכְלִיהּ. אֲמַר רַב זְבִיד: הָאִי דוֹרֵדְיָא דְחִמְרָא דְאַרְמָא, בְּתַר תְּרִיסָר יָרְחֵי שְׁתָּא שְׂרִי. אֲמַר רַב חֲבִיבָא פְּרִיָּה דְּרַבָּא: הֵי גוֹלְפִי, בְּתַר תְּרִיסָר יָרְחֵי שְׁתָּא שְׂרִי. אֲמַר רַב חֲבִיבָא: הֵי

אבבא

שאינו יוצא מידי דופנו לעולם – תימא: נהדיירוהו לכבשותו. כדאמר פרק "דס טאטא" בובחים (צ, א) גבי כלי חרס של מקדש, ומשני: לפי שאין עושים כבשות בירושלים, הא לאו הכי על ידי החזרה בכבשן יוצאו ואומר רבינו תם: דאין הו נחשב יוצא, אדארבה כלי אחר חשבין פנים חרשות באו לכאן, ואם תאמר: כיון דחשיב כלי אחר, אם כן "תגור וכירים יותין" דאמר רחמנא למה? להדיירוהו כבשותו ואומר רבי משמש משני: דודאי גבי קדושתו של חרס דאין דרכן בחיסק, כי מחזיר לזו בכבשן שייך למימר אלו אחרים הם, אבל תגור וכירים שאינן בא על ידי היסק – אין יוצא בחזרות אותן לכבשן, ולא נקרא כלי אחר. רבי עקיבא איקלע לגינוז – פירש רש"י בפרק קמא דתענית (יא, ב) דגוס "מר עקבא", דחס ושלום, שרבי עקיבא לא היה מסתפק, ועוד כי היה לו לתלמוד להביאה בלשון מרייתא. מידו הא לא קשיא, דהרבה מקומות מצינו שמזכיר "מעשה ברבי עקיבא וכיוצא בו.

מתענין לשעות – פירש הקונטרס: כגון שקבל עליו תענית משש שעות ולמעלה, אכן לא טעם כלום בשש שעות ראשונות אך לא לשם תענית נחבין. וכן משמע בפרק דתענית (יא, ב) על דף דמיתא חתם, דקאמר: הא דאמרת "מתענין לשעות" הוא שלא טעם כלום כל אותו היום, ופריך: הא תענית מעלייתא היא ומסיק: לא צריכא, דאימלך אימלוכו. וצריך לומר דמייירי נמי שקבל עליו מאתמול שאם לא יאכל למחר עד חצי היום יהיה בתענית עד שתחשק, דאי לא קבלה כלל – הא אמר שמואל בפרק קמא דתענית (יב, א) כ: כל תענית שלא קבל עליו מבעוד יום לא שמה תענית, ואי יתיב דמי

למפוחא דמלי זיקא. ואין לפרש דשמואל אמר למילתיה לענין תפלת תענית, אבל לענין תענית אפילו אבל מכל מקום עלתה לו תענית, דהא ברא תליא ברמיסקי חבא: הלכה מתענין לשעות וזמנתה מתפלת תפלת תענית. אי נמי, איכא למימר דמייירי נמי בדלא קבלה מאתמול, כדמשמע לשון "אימלך אימלוכו", והא דבעי שמואל קבלה היינו לכתחילה, וראי יתיב דמי למפוחא היינו שאינו מקבל עליו שכר תענית אלא נקרא חוטא על שציער עצמו, ומכל מקום נדרו נדר. וברישתמי דנדרים פרק "קונם" מפרש "מתענין לשעות" – שאם אבל עד חצי היום יכול הוא לגמור בדעתו להתענות עד הלילה ועלתה לו תענית. דקאמר חתם: ממילתיה דרבי יוחנן אמר מתענין לשעות, דאמר רבי יוחנן: דריני בתענית עד דחוסל פירק, עד שחשלם פרישתו. ממילתיה דרבי יונה אמרה מתענין לשעות, דרבי יונה הלך לצור ושמע דדמך בריה דרבי יוסי הגלילי, אף על גב דאכל גובנא ושתה מיא אסקיה בצום כל ההוא יומא. משמע דחשיב מתענין לשעות אף על פי שאכל אחריו כן או קודם. והא דפריך בפרק קמא דתענית (שם) אהא דקאמר: כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמה תענית, מדרבי יוחנן דאמר: "אהא בתענית עד שאבא לבית", ולא קמש: היינו משום דמתענין לשעות – בדלאו הכי משני שפיר דלאשתמוטי מבי נשיאה עבר. ומה שאנו נוהגין להתענות עד צאת הכוכבים אף על גב דאמרין בפרק קמא דתענית: כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית. משמע דבשקיעת חמה סגי, והוא חמשה מילין קודם צאת הכוכבים – לא מתחילין נפשין לספקא. ועוד, דשמא לשון "שקעה" רוצה לומר שקעה לגמרי. ומידו, המתענה בערב שבת, אף על גב דפסקין בעירובין (מא, ב) הלכה מתענה ומשלים – אין צריך לדקדק להמתין עד צאת הכוכבים. מעשה בא לפני רבינו במא באחד שעשה הרבה תעניות ולא קבלם מאתמול ואמר רבינו חם כי אל הפסיד תעניתו, כי מאחר שהיה בדעתו להתענות היינו גמר בלבו, והיו בכלל "גריב לבי" דאמר דגמר בלבו אף על פי שלא הוציא בשפתיו, והיו דבעי שמואל רבי יוחנן קבלה היינו לכתחילה. ועוד היה אומר רבינו חם כי אף לא גמר בלבו עד הלילה – יכול להתענות ולהתפלל תפלת תענית ויבא עד יד נדרו בלא קבל מאתמול, אך לא היה בידו ראייה ברורה על זה, ומידו מצה מן המובחר לקבל מבעוד יום בתפלת המנחה. ורבינו יצחק היה רגיל כשהיה מתענה באחד בשבת לקבל תעניתו בשבת ב"אלהי נצור". במה שמש משה כל שבעת ימי המלואים – פירש הקונטרס: דמשה לא נשתמש בבגדי כהונה, דכתיב "לארח אחיך", והוא היה זר אצלן, וקשה למאן דאמר פרק "טבול יום" בובחים (קא, ב) משה רבינו עליו השלום בהן גדול היה ונשתמש בכהונה גדולה ארבעים שנה, ולפי זה היה צריך לשאול במה נמשך כל ארבעים שנה, ולא יוכל להשיב על זה: בחלוק לבן שאין בו אימרא, דלשון "בכהונה גדולה" משמע בשמונה בגדים כבדן גדול ויש לומר: דשבעת ימי המלואים דוקא איביעא, שעדיין לא נתקדשו בגדי כהונה, דכתיב "והזית על אחיך ועל בגדיך וגו'. והרב רבינו יעקב מאורליני"ש פירש: דאפילו נתקדשו, מכל מקום כל שבעה ימי המלואים שהיה משה מעמיד דמשכן ומפרקו היה נחשב כמו במה, ואין בגדי כהונה במה כדאמר בפרק בתרא דובחים (קט, ב). ואין להקשות: הא לא אתא קרב בבמה, וטאטא מלואים קרבה שם! מצינן למימר: הוראת שעה היתה, כמו שפירשת, דלא מצינו חטאת יחיד שחזר פל לאו. ש"אין בו אימרא – כמו: "על הגס ועל האימרא" דפרק "האורג" (שבת קד, א), והוא מן הבגד. ופעמים שאינו מן הבגד, כמו: "אימראות של ארגמן" דנגעים. ולפיכך לא היה בו אימרא – לפי שבזה היה ניכר יותר חרש, דבעינן שלא נשתמש בו הדיט, ולפיכך עשאוהו משונה משאר חלוקים. והרב רבינו משה פירש: שלא יאמרו אחר כך כשישמש אחרן, שנמצא מום במשה, ולכן עשוהו בלא אימרא – שידעו הכל שלא היה דבר המתקיים מה שהיה משמש. ויש מפרשים "אימרא" כמו "עמרא", לפי שבגדי כהונה היו כלאים קאמר שזה לא היה כלאים.

החרצנים והזגין – בגיז פרק "שלשה מינים" (לד, ב) פליגי נבאי איהו נקרא חרצן ואיהו נקרא זג, אם הקליפה או הגרעין. והגרעון מוכיח כרבי יוסי דאמר זג הוא הקליפה, ומתרגמינן "מחרצין ועד זג" – מפורצין ועד עיצורין, והקליפה החיצונה הנסחטת היא שראויה לעצור. והניח רבי יוסי סימן לדבר במשנה – זוג וזוג, וזוג וזוג, כי הזוג הוא מבחוץ והזוג העיניל מקשקש בתוכו, וכן "פעמון" מתרגמינן וגו', שהפעמון הוא החיצון שהעניבל בתוכו. וכן סתם התלמוד קורא הפנימי חרצן – "עד שיוצא חטה ושעורה וחרצן" (חולין פב, ב), והגרעין הוא החרץ. דורדיא דאמאי – פירש: שמרים של גוים. הרב רבינו אפרים היה אומר כי מסבא שמרים שנתייבשו בתגור מועיל להם כמו המתנה דשנים עשר חדש, ומתוך כך החזיר פת של גוים שנחמץ בשמרי יין שנתייבשו בתגור. ורבינו חם הקפיד עליו, ואמר כי מה שמתייר התלמוד דורדיא לאחר שנים עשר חדש היינו לאחר שנתמדו במים, כמו שרגילים העולם לעשות בדמוכת פרק "המוכר פירות" (בבא בתרא צו, ב) דקתי: אחד שמרי יין בו, ומפרש: רמא תלתא ואתא ארבעה בו, וכן פרק "אלו עוברין" (פסחים מב, ב) גבי תמד קאמר: הא ברווקא הא בפרצני. תמד שערשין משמרים קורא "רווקא", כי על שם השק משמרים בו השמרים לתמדן נקרא כן, כדאמרין "רווקי דאמאי". וקודם שנתמדו השמרים נקראים בלשון התלמוד "שמרים", כי ההיא דפרק "המפקד" (בבא מציעא מ, ב) דקאמר: (הא) והאיכא גולפי ושמריא. ואחר שנתמדו נקראו "דורדיא", ואתנהו מיירי הכא להתירן לאחר שנים עשר חדשים, דאיכא תרתי לטיבותא: שכבר נתבטל טעמם במים, וגם עבר עליהם שנים עשר חדש. וכן פורצני נמי דשרי לאחר שנים עשר חדש הם החרצנים לאחר שנתמדו, אבל שמרים לא נתמדו – (פסחים סא) שם דבר מועיל להתיר, והויסה שנתמעה בהם קודם תמודם לעולם אסורה, או בתוך שנים עשר חדש אף לאחר תמודם אסורים, והאכלן לאו בטיל נקרא: דאמרין "אין שום דבר אע"פ דנח לשאור ותבלין דלעמא עבידי ולא בטיל, ואין להחזיר. וכתב רבינו תם: והמורה יורה כבן סורר ומורה, ועלי יערה רוח הבורא. ובתוספתא נזיר: שמרים שיבשו אסורים בהנאה.

אבבא

עבודה זרה. אין מעמידין – פרק שני דף לד עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

אבטא טדייע – כך גרס בערוך בכ"ף, ופירש: שמוביאין קמח ועשבים ובשמים ושוין אותו בחלב ומזמלין יין עליו. ורבינו חננאל גרס: "אבטא" לשון אבטיה, פירוש: דלעת חלולה, ומשימין בה יין. ואינו נראה, כי לא מצינו שום כלי שלא יהא נותר בעדיה. ועוד, כי אבטיה ודלעת אינו אחד.

מוריים אומן – והא דפליגי רבי מאיר ורבנן במתניתין במוריים לענין איסור הנאה, היינו משל בעלי בתים. אי נמי, מיייר אתר פעם ראשון ושני דקליש שומניה ורמו ביה חמרא, והוא השלישי וניכר. וההוא מוריים דלקמן דאתא בארבא, של אומן הוי, ויהיה ניכר לפי שהיה בפעם ראשון ושני. **אי** אמרת רוב איכא מיעוט – תימנה: כי איכא רובא נמי, אמאי לא חשבינן ליה מיעוטא דמעותא, כיון דאיכא רובא וחוקה דליתיה: רובא ברמות שאני נשחטות לעבודה זרה, ואותם עגלים עצמם נעמידם בחוקת היתר – שהיו הקיבות בחוקת היתר שאינם לעבודה זרה קודם שחטו: וכי האי גונא אמרין בפרק בתרא דיבמות (קט, ב) גבי היתה לה חמות אינה חוששת, דחשבינן ליה מיעוטא דמיעוטא, דאיכא רוב לשוק וחוקה לשוק! ויש לומר: שהאני רובא דלאחר שחטה איתירע של חוקה, דהנך קיבות העומדות לפנינו לאחר שחטה בספק עבודה זרה קיימו. הנת נמי ויזמין דחשיבין, כגון ביצאה מליאה, משום דאיכא ויעווא שיצאה מעוברת. ואפילו לרבי יהושע דלא חייש ההם – אסר הכא, דהתם אין שום דאית של איסור אפילו כשיצאה מליאה, דאפשר הפילה, אבל כאן כיון שמיעות הקיבות אסורות – יש כאן חשש מיעוט של איסור. **ובי** נשחטין לעבודה זרה מאי הוי אתא הוא דשרית – תימנה: מאי ראיא היא זוז הלא לא הוכרי רבי שמעון בן לקיש כאן נשחטין לזרוק, אלא נשחטין סתם, דמשמע שהוא עובר בזביחה! יש לומר: דכל עיקר שחטתן אינן אלא לצורך דם חולב, ולא להוציא לפרש. והכי נמי אמר בחולין פרק שני (לט, ב) גבי הנהו טייע דאתו לצקונא יחיב דברי כו' אמר דמא ותרבא לדיין, ומשום הכי מסיק "בגמרא זביחה", ולא קאמר בזביחה עצמה. **רבי** שמעון בן לקיש אמר מותרת – פירש הקונטרס: אף באבילה. ואף על גב דמשומד לעבודה זרה הוא, מכל מקום בפרק קמא דחולין (ה, א) מוכיחין דשלשה דיני משומד קיי: יש שחטתו מותרת את באבילה, יש בהנאה לבד, ויש אסורה אף בהנאה, ויש למשנה לעיל כט, ב) **מפני** שמעמידין בקיבת עגלי עבודה זרה – נראה דרבי יהושע לא היה מתכוין כי אם לדחותו, דהא רבי יהושע לא חייש למיעוט בפרק בתרא דיבמות (קט, א) שהבאתי לעיל, וכן בפרק שליש דבכורות (כ, ב), ועוד, דאפילו רבי מאיר דחייש למיעוטא לא אסר לעיל (כט, ב) אלא בגינת בית אנויך, אבל שאר מקומות חשיב מיעוטא דמיעוטא. ויש למשנה לעיל כט, ב) **השיאו** – לשון משיאו עצה. ואית דגרסי "השיאו", ונפרש הטעם, לשון "השיאו".

אמר רבא תריויהו תננה – נראה דהא הוי פירושנו מיוצאת, מרלא קמשינו עליה: רב קרא וסברא קא משמע לך, ואיכא דרבה "תריויהו תננה" בתלמוד דחולך שפיר אפילו בתמיחה. וישין להלך לא, או יש ספרים שרומזים בהשגה: השיאו לדבר אחד. ופריך: וליהדר ליה משום דליתיה לאיסורא בעיניה, דהא מוריים לרבנן לא אסרו בהנאה משום דליתיה לאיסורא בעיניה ומושיג: הכא כיון דאוקומי קא מוקים כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה דמי. ורבינו חננאל הוכיח גירסא זו בפירושו.

אבטא = חמת מעור עב, וקורין אותו בוטיץ. **רשיעי** – החולי דרבים נשאין אותו מלא יין למרחוק, והוי כמכניסו לקיום, ומשום הכי בעי שהיה שנים עשר חדש. **פורצי** = פסולת של ענבים. **מוריים** אומן – של גוי אומן, מותר. מוריים לא עבדי מדגים טמאים ומשום חמרא קאסרין ליה, ואומן לא רמי ביה חמרא, כדמפרש ואזיל: אידי דנפיש שומניה פעם ראשון ושני מקלקל להו חמרא. חילק – מין דגים שחורים, וסולתנית שמן כדמפרש לקמן בפרקין, ובקטנתו אין לו סופר וקשקשת ועתידי לגדל לאחר זמן, ואמרין לקמן (לט, א) חילק של גוים אסור, אותו מין דגים קטנים ומוכר הרבה ביחד, ומפני מה אסורה – מפני שעירבנה עולה עמה, דגים טמאים דומין לה ועולין עמה. והאי חילק אומן, כיון דאומן הוא ובקי בדבר מבידיל הימנה, משום דלא חשיב טעמא, אבל כאן היין בול לטולתנית ומרע ליה לכולי ארביה. **פסע** ראשון ושני – שכן דרכן, נותנים מים ומלח על שומן הדגים ומוצצות שומנו, וכשכלות חוזר ונותן אחיהם. **נמילא דקבו** = פורט בלעז, מקום שהספינות עולות בו ביבשה. **קיספא** = שם המדה. **כלומא** = בוחא. במדינתו של גוי זה היין נמכר ביוקר. **המוריים** בול, אבל כאן היין בול והמוריים ביוקר, וחשיבין לערובי. **אידי דצור** **אתא** – דרך שפת הים הסמוכה לצור אתא האני ארבא. **דשוי חמרי** – כלומר, שהיין בול, "שוי" לשון זול, כדאמרין בעלמא (בבא מציעא נב, א), עשיק לגבך ושוי לכריסך. עקולי ופשוטי **איבא** – מים שהחולץ עקלתו, ופשוטי – מי שלגין נפשרים על שפת המים, ואין מושבי הספינה יכולין לבא באותו הדרך. **מפני** מה אסרו גבינת בית אנויך – לרבי מאיר דאסר ליה בהנאה, שרוב עגלים כו' – מעמידין את החלב בקיבות, רבי מאיר חייש לפסיעו – בפרק בתרא דיבמות (קט, א) קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין, קטן שמת יקוצא חריס, קטנה שמת נתבצא אילנותא. **אמרת** רוב – עגלים נשחטין לעבודה זרה, איכא למיסר גבינה משום חשש דמיעוט קיבות האסורות בהנאה, דרוב עגלים הוה מיעוט לגבי שאר בהמה שמעמידין בהן בקיבותיהן. **השוחט** את הבהמה לזרוק דמה לעבודה זרה – שלא שחט הבהמה לשם עבודה זרה שהיה עובר בהשחטה, אלא חשב השחטה על מנת לזרוק, רבי נתנן **אמר** אסורה – קסבר: מחשבין מעבודה לעבודה, דילפינן חוץ מפנים. לריש לקיש לא לפינן, דפנים הוא דאמר רחמנא השוחט על מנת לזרוק את הדם פיגול ואף על גב דלא זרק, דהוי מחשב מעבודה לעבודה מעבודה זו על חבתה, רוב לענין עבודה זרה לא **רבינן** שעתך – ירום מולך. **באופר** בנפר זביחה הוא **עובד** – שחשב על השחטה עצמה לעבודה זרה, ואמר בלבו בזביחה זו עובדה לעבודה זרה, ובדא מודיא דמיסתר, דזביחה היא עבודה חשובה כחוקה. ולהכי נקט גמר וזביחה, דקסבר ריש לקיש (בבא קמא עב, א. חולין כט, ב) אינה לשחטה אלא בלסוף. **מפני** מה אסרו גבינת גוים – באבילה, ולרבנן קבעי לה, דהא משום חלב של בהמה טמאה איכא למיחש, דקיימא לך: חלב טמא אינו עומד, כלומר אינה נקפת. **אחרבי** = שם זככם. שור הנסקל – אסור בהנאה הוא. **ניחא** ליה **בנפחיה** – שיהא נראה שמן, לכך חילל שם איסור עבודה זרה על הפרש. **לא ניחא** ליה **בנפחיה** – הלכך לא חשיב פירשא למיחל עליו איסור. **מאומה** – ואפילו פרש.

מכלל
מאי

הגיע לצור.

שנינו במשנה (לעיל כט): וְגִבִּיתָ בֵּית אֲוִיִּיקָיָהּ שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֲסוּרִין וְאִיסוּרִין אִיסוּר הֵנָּה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אֹמְרִים, אֵין אִיסוּרִין אִיסוּר הֵנָּה.

הגמרא דנה בטעמו של רבי מאיר: אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מִפְּנֵי כֹּה אָסְרוּ גִבִּיתָ אֲוִיִּיקָיָהּ בְּהֵנָּה לְדַעַת רַבִּי מֵאִיר, מִפְּנֵי שְׁרֹב הַעֲגָלִים שֶׁל אוֹתָהּ עִיר – אֲוִיִּיקָיָהּ נִשְׁחָטִין לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, וְדָרַךְ עֲשִׂיתָ הַגְּבִינָה הִיא עַל יַד קִיבָה שֶׁל עֲגָלִים, וְכֵין שְׁהוּלָכִים אַחֵר הָרֹב נִקְטָטִים שֶׁהַגְּבִינָה נַעֲשֶׂתָה בַּעֲגָלִים שֶׁל עֲבוּדֵי כּוֹכָבִים, וְנִמְצָא שֶׁהַמַּעֲמִיד אֶת הַגְּבִינָה [כְּלוּמַר הַדָּבָר שֶׁהוֹפֵךְ אֶת הַחֶלֶב מִדָּבָר לַח לְגִבִּינָה שֶׁהִיא דָּבָר גִּשּׁוּ אֲסוּר בְּהֵנָּה, וְלֹכֵן גַּם הַגְּבִינָה נִאֲסָרָה בְּהֵנָּה. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מֵאִי אִיֶּרֶא – מִדּוּעַ נִקְטָט רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ שֶׁהִטְעַם לֵאסוּר גְּבִינָת בֵּית אֲוִיִּיקָיָהּ הוּא מִשּׁוֹם שְׁרֹב עֲגָלִים בְּאֲוִיִּיקָיָהּ נִשְׁחָטִים לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, הֲלֹא אֶפְּלִי אִם הִיוּ רַק מִיַּעֲוִיִּים הַעֲגָלִים בְּאוֹתוֹ מִקּוֹם נִשְׁחָטִים לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, נִמִּי – גַּם כֵּן הִיוּ רַבִּי מֵאִיר אֲסוּר אֶת הַגְּבִינָה בְּהֵנָּה, דִּקְרָא – שֶׁהָרִי רַבִּי מֵאִיר חָיִשׁ לְמִיעוּטָא – חוֹשֵׁשׁ לְמִיעוּט, וְסוֹבֵר שֶׁלְּקוּלָא אֵין הוּלָכִים אַחֵר הָרֹב. מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: אִי אֶמְרָת – אִם אֵתָּה אֹמֵר שְׁרֹב הַעֲגָלִים בְּאוֹתוֹ מִקּוֹם נִשְׁחָטִים לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, אִיכָא מִיעוּט – נִמְצָא שֶׁהַעֲגָלִים הַנִּשְׁחָטִים לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים הֵם מִיעוּט מִכָּל הַבְּהֵמוֹת בְּאוֹתוֹ מִקּוֹם, שֶׁהָרִי שָׂאֵר הַבְּהֵמוֹת [וְשָׂאֵין עֲגָלִים יַחַד עִם הַעֲגָלִים שֶׁאֵינָם נִשְׁחָטִים לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים הֵם רֹבִי, וְרַבִּי מֵאִיר חוֹשֵׁשׁ לְמִיעוּט, אִלָּא אִי אֶמְרָת – אֲבָל אִם אֵתָּה אֹמֵר שֶׁרַק מִיַּעֲוִיִּים הַעֲגָלִים בְּאוֹתוֹ מִקּוֹם נִשְׁחָטִים לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, אִם כֵּן, בִּין דִּקְרָא – שִׁישׁ שֶׁם רֹב עֲגָלִים דִּקְרָא נִשְׁחָטִין לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, וְאִיכָא נִמִּי – וְיֵשׁ גַּם שָׂאֵר בְּהֵמוֹת דִּקְרָא נִשְׁחָטִין לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, הֲוֵה לִיָּה מִיעוּטָא דְּמִיעוּטָא – נִמְצָא שֶׁהַעֲגָלִים הַנִּשְׁחָטִים לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים הֵם מִיעוּט שֶׁל מִיעוּט, שֶׁהָרִי יִתְכֵן שֶׁהַגְּבִינָה נַעֲשֶׂתָה בְּקִיבָה שֶׁל שָׂאֵר בְּהֵמוֹת שָׂאֵין נִשְׁחָטִים לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, וְגַם אִם נִאֲמַר שֶׁהַגְּבִינָה נַעֲשֶׂתָה בְּקִיבָה שֶׁל עֲגָלִים, הֲלֹא רֹב הַעֲגָלִים אֵינָם נִשְׁחָטִים לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, וְ[לְ]מִיעוּטָא דְּמִיעוּטָא לֹא חָיִשׁ – לֹא חֹשֵׁשׁ רַבִּי מֵאִיר, וְכֵין שְׂרַבִּי מֵאִיר אֲסוּר אֶת הַגְּבִינָה בְּהֵנָּה, עַל כִּרְחָץ צִרִיךְ לֹמַר שְׁרֹב הַעֲגָלִים שֶׁבְּאוֹתוֹ מִקּוֹם נִשְׁחָטִים לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, וְרַבִּי מֵאִיר חוֹשֵׁשׁ לְמִיעוּט.

אָמַר לִיָּה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כִּי נִשְׁחָטִין לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים מֵאִי הֵיוּ – מֵהַ בֶּכֶר שֶׁגְּבִינָת בֵּית אֲוִיִּיקָיָהּ נַעֲשִׂית עַל יַד קִיבָה עֲגָלִים הַנִּשְׁחָטִים לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, וְהָא אֵתָּה הוּא דִּקְרָא – וְהֵלָּא אֵתָּה הוּא שֶׁהִתְרַבַּת בְּהֵנָּה עֲגָלִים הַנִּשְׁחָטִים לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, דִּקְרָא, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתְּחֵמָה בְּכַדִּי לְזֶרוֹק אֶת דָּמָהּ לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, אוּ בְּכַדִּי לְתַקְּטִיר אֶת הַלֶּחֶב [וְהַחֶלֶב שֶׁלָּהּ] לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, רַבִּי יוֹהָנָן אָמַר, הַבְּהֵמָה אֲסוּרָה בְּהֵנָּה, וְטַעְמוּ מִפְּנֵי שֶׁקִּסְבָּר, מִחֲשָׁבִין מַעֲבִידֵי לְעִבּוּדָה – שֶׁאִם חָשַׁב בְּשַׁעַת עֲבוּדָה אֵתָּה שֶׁעֲבוּדָה אַחֶרֶת בְּבִהֶמָה זֹאת הִיא לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, מִחֲשָׁבָה זֹאת אוֹסֶרֶת אֶת הַבְּהֵמָה, וְהִטְעַם שֶׁסָּבַר שֶׁמִּחֲשָׁבִין מַעֲבִידֵי לְעִבּוּדָה הוּא, מִשּׁוֹם שִׁלְפִּינָן – שְׁלֹמִידִים עֲבוּדֵי חוּץ מַעֲבִידֵי פְּנִים, כְּלוּמַר, שֶׁכֵּשֶׁ שֶׁבִּקְרָבָת קָרָן אִם חָיִשׁ בְּשַׁעַת עֲבוּדָה אֵתָּה מִחֲשָׁבָת פִּיגוּל עַל עֲבוּדָה אַחֶרֶת, נִפְסַל הַקָּרָן, כִּךְ גַּם הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה עַל מִנְתָּ לַעֲשׂוֹת בָּהּ מִלֵּאכָה אַחֶרֶת לִשְׁם עֲבוּדֵי כּוֹכָבִים, הַבְּהֵמָה נִאֲסָרָה בְּהֵנָּה. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, בְּהֵמָה זֹאת שִׁשְׁחָטוּ אוֹתָהּ בְּכַדִּי לְזֶרוֹק דָּמָה אוּ לְהַקְטִיר חֶלֶבָה לְעִבּוּדֵי כּוֹכָבִים, מוֹתֵרֶת אֶפְּלוּ בִּאֲכִילָה, מִפְּנֵי שָׂאֵין לֹמְדִים עֲבוּדָת חוּץ מִעֲבוּדֵי פְּנִים. וְאִם כֵּן, מִדּוּעַ אִמְרַת שֶׁגְּבִינָת בֵּית אֲוִיִּיקָיָהּ אֲסוּרָה בְּהֵנָּה. אָמַר לִיָּה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, תְּרִיבֵנָּה שְׁעָתָה – יָרוּם מוֹלָךְ, כְּלוּמַר בִּירְכּוֹ עַל שֶׁשָּׂאֵל כִּךְ, וְתִירֵץ לוֹ, שֶׁבִּשְׁחָטִית עֲגָלִים אֵלֹה שַׁעַל יְדִידָהּ עוֹשִׂים אֶת גְּבִינָת בֵּית אֲוִיִּיקָיָהּ, מְדוּבָר בְּאִמְרָת שֶׁנִּסְבָּר וְכִיָּהּ הוּא עוֹבְדָה אֶת הָעֲבוּדָה זֹרָה, וְאֵין מְדוּבָר בְּמִחֲשָׁב מַעֲבִידֵי לְעִבּוּדָה, אֲלֵא שֶׁהַשּׁוֹחֵט עֲצָמָה הִיא לִשְׁם עֲבוּדָה זֹרָה, וְכֹזֵה וְדֹא הַבְּהֵמָה אֲסוּרָה בְּהֵנָּה.

שנינו במשנה (לעיל כט): אָמַר רַבִּי יוֹהָנָן, שָׂאֵל רַבִּי שְׁמַעוֹנָא אֶת רַבִּי

אָבְהָא דְּפִיִּיקָיָהּ – חֲמַת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, הַעֲשׂוֹי מִעוּר עֲבָדָה, וְהוּלָכִי דְרַכִּים נוֹשָׂאִים אוֹתוֹ מִלֵּא אֵין כִּשְׁהוּלָכִים לְמִקּוֹם רְחוּק, בְּתֵר תְּרִיבִּיר יְרֵחִי שְׁתָּא שְׂרִי – לֵאחֵר שְׁנִים עֶשֶׂר חוֹדֶשׁ, מוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְיַיֵּשׁ מִהֵינן שְׁהִיה בְּלוּעַ בּוֹ, אֲבָל קוֹדֶם שְׁנִים עֶשֶׂר חוֹדֶשׁ, אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁמִּכְנִיסִים בּוֹ יֵין לְזֶמֶן רֹב, וְזֶה נִחֲשַׁב כִּמְכַנְסִיו לְקִיּוֹם שֶׁאֵינִי מוֹתֵר אֲלֵא עַל יַד מִלְּיוֹ וְעִירֵיו אוּ בִּישּׁוֹן שְׁנִים עֶשֶׂר חוֹדֶשׁ.

אָמַר רַב אֶחָא בְּרִיה דְּרַב אִיקָא, הֵנִי פּוֹרְצֵנִי דְּאַרְמָא – אוֹתָהּ פְּסוּלַת שֶׁל עֲנָבִים שֶׁל עוֹדֵר כּוֹכָבִים, בְּתֵר תְּרִיבִּיר יְרֵחִי שְׁתָּא שְׂרִי – לֵאחֵר שְׁנִים עֶשֶׂר חוֹדֶשׁ, מוֹתֵרֶת, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְיַיֵּשׁ מִהֵינן שְׁהִיה בְּלוּעַ בּוֹ. אָמַר רַב אֶחָא בְּרִיה דְּרַבָּא, הֵנִי גוֹלְפִי שְׁחִימִי וְאִוְכְמִי – אוֹתָם קִנְקִנִים שֶׁל חֶרֶס שְׁחוּרִים, שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁהִכְנִיסוּ בָּהֶם יֵין לְקִיּוֹם, בְּתֵר תְּרִיבִּיר יְרֵחִי שְׁתָּא שְׂרִי – לֵאחֵר שֶׁעֲבָרוּ שְׁנִים עֶשֶׂר חוֹדֶשׁ, מוֹתֵרִים, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְיַיֵּשׁ מִהֵינן שְׁהִיה בְּלוּעַ בָּהֶם.

שנינו במשנה (לעיל כט): וְהַמּוֹרִיִּים וְכו', אֲסוּרִין וְאִיסוּרִין אִיסוּר הֵנָּה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אֹמְרִים, אֵין אִיסוּרִין אִיסוּר הֵנָּה. הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמְבָאֶרֶת שִׁישׁ מוֹרִיִּים שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֵינִי אֲסוּר בִּאֲכִילָה: תִּנּוּ רִבְּנָן, מוֹרִיִּים – שֶׁמֶן שֶׁל דִּגִּים שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֹמְרִין – מוֹמַחָה בַּעֲשִׂיתוֹ, מוֹרִיִּים, מִפְּנֵי שֶׁטַעַם הָאִיסוּר הוּא מִשּׁוֹם שֶׁלְּפַעֲמִים מַעֲרִיבִים יֵין בְּמוֹרִיִּים, וְאֹמְרִין אֵינִי עוֹשֶׂה כִּךְ מִפְּנֵי שֶׁהֵינן מִקְלָקֵל אֶת טַעַם הַמּוֹרִיִּים. רַבִּי יוֹהָנָן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר מִשּׁוֹם רַבִּי תַּיִנָּא בֶּן גַּמְלִיאֵל, אֵף חִלָּק אֹמְרִין, מוֹתֵר – דִּגִּים טְהוּרִים הַנִּקְרָאִים סוֹלֵתָנִית, וְכַשֵּׁם שֶׁהֵינן אֵין לָהֶם סַנְפִּיר וְקַשְׁקֶשֶׁת אֲלֵא כְּשֶׁהֵם גְּדוֹלִים, וְלֵהֲלֵן (לֵט). מְבִאֵר בְּמִשְׁנָה שֶׁחִילַק שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֲסוּר בִּאֲכִילָה כְּשֶׁהֵם קֹטְנִים, מִפְּנֵי שֶׁמִּצּוֹי שֶׁמַּעֲרִיבִים עִמּוֹ דִּגִּים טְהוּרִים הַדּוּמִים לוֹ, וּמְבִאֵר רַבִּי יוֹהָנָן בֶּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁאִם הַחִילָק הוּא שֶׁל 'אוֹמֵן', הוּא מוֹתֵר בִּאֲכִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהָאוֹמֵן מִפְּרִיד אֶת הַדִּגִּים הַטְּמֵאִים מִהַסּוֹלֵתָנִית, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְקַלֵּל טַעְמוֹ.

הַגְּמָרָא מְבִאֶרֶת שֶׁאִף מוֹרִיִּים אֹמְרִין, לְפַעֲמִים אֲסוּר: תִּנּוּ אֲבִימִי בְּרִיה דְּרַבִּי אֶהָרָה, מוֹרִיִּים שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֹמְרִין, מוֹתֵר. הוּא [אֲבִימִי בְּרִיה דְּרַבִּי אֶהָרָה] תִּנּוּ לֵךְ – עֲנֵה הַלָּבָה זֶה, וְהוּא אָמַר לֵךְ – וְהוֹסִיף וְאָמַר שֶׁאֵינִי מוֹתֵר בְּכָל אֹפֶן, אֲלֵא דֶרֶךְ מוֹכְרֵי הַדִּגִּים שְׁנוֹתָנִים כְּמֵה פַעֲמִים מִים וּמִלַּח עַל שוֹמֵן הַדִּגִּים בְּכַדִּי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ חֶלֶק מִהַשּׁוֹמֵן, וּבְפַעַם הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי שֶׁנִּתְּנוּ עֲלָיו מִים וּמִלַּח, הַמּוֹרִיִּים מוֹתֵר, וּבְפַעַם הַשְּׁלִישִׁי, אֲסוּר. וּמְבִאֵר אֲבִימִי, מֵאִי מַעֲטָא, בְּפַעַם הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי דְּפִישׁ שׁוֹמְנִיָּהּ – שִׁישׁ בְּמוֹרִיִּים הִרְבֵּה שוֹמֵן, לֹא צִרִיךְ לְמִדְּרִיבָּהּ כִּהּוּ חֲמָרָא – אֵין רָאוּי לֵתֵת בּוֹ יֵין, מִפְּנֵי שֶׁהֵינן מִקְלָקֵל אוֹתוֹ, אֲוֹלֵם מִכָּאֵן וְאִילָךְ רָמּוּ בָּהּ חֲמָרָא – נוֹתְנִים בּוֹ יֵין, וְמֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁאוֹמֵן אֵינִי נוֹתֵן בּוֹ יֵין, וְזֶה רַק בְּפַעַם הָרִאשׁוֹנָה וְהַשֵּׁנִי, אֲוֹלֵם בְּפַעַם הַשְּׁלִישִׁית גַּם אֹמֵן נוֹתֵן בּוֹ יֵין.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה שֶׁלְּמִדִּים מִמֶּנּוּ דִּין נֹסֵף לְגַבִּי מוֹרִיִּים: הָהוּא אִיכָא דְּמוֹרִיִּים – מַעֲשֶׂה בְּאוֹתָהּ סַפִּינָה מִלֵּאֵה מוֹרִיִּים דְּאֵתִי לְגַמְלִיאֵל דְּעָבֹ – שֶׁהִגִּיעָה לְנִמְלַע עֹבֵר, אֵתִיב – הוֹשִׁיב רַבִּי אֶבְרָהָם דָּמִן עָבֹר מוֹתֵר בְּתֵרָה – שוֹמְרִים עַל הַסַּפִּינָה שִׁישְׁמָרוּ שֶׁלֹּא יִטְלוּ יֵין בְּמוֹרִיִּים. אָמַר לִיָּה רַבָּא לְרַבִּי אַבָּא, מֵה מוֹעִיל שְׁכַעַת יִשְׁמָרוּ עַל הַסַּפִּינָה, הֲלֹא עַד הָאִידִנָּא – עַד עוֹתָה מָאֵן נִתְּרָה – מִי שֶׁמֶר עַל הַסַּפִּינָה, וְיִתְכֵן שֶׁכֵּבֵר הִטְלוּ יֵין בְּמוֹרִיִּים. אָמַר לִיָּה רַבִּי אַבָּא, עַד הָאִידִנָּא (לְמָאֵן) נִיחֹשׁ לֵךְ – עַד עֵתָה לְמֵה יֵשׁ לָנוּ לַחֲשׁוֹשׁ, אִי מִשּׁוֹם דְּמַעֲרִיבָּה בֵּית חֲמָרָא – אִם מִשּׁוֹם הַחֲשֵׁשׁ שֶׁעִירְבוּ בְּמוֹרִיִּים יֵין, אֵין לַחֲשׁוֹשׁ לָכֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁבְּמִדְּיָנוּ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים זֶה שֶׁהִיא אֶת הַמּוֹרִיִּים כְּסַפִּינָה, קִסְתָּא [זֶה] דְּמוֹרִיִּים בְּלוּמָא – נִקְנִית בְּזוּז, וְאֵילוּ קִסְתָּא דְּחֲמָרָא – אוֹתָהּ מַדָּה שֶׁל יֵין נִקְנִית בְּאַרְבָּעָה לֹזְמִי – בְּאַרְבַּעַה זֹזִים, וְאֵין לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁהִטִּיל הָגוֹי יֵין בְּמוֹרִיִּים, מִפְּנֵי שֶׁהֵינן יָקָר מִהַמּוֹרִיִּים, אֲוֹלֵם כָּאֵן כְּעֹבֵר שֶׁהֵינן זֶה מִהַמּוֹרִיִּים, יֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ שִׁיעֵרָב יֵין בְּמוֹרִיִּים. אָמַר לִיָּה רַבִּי יוֹהָנָן דְּרַבִּי יוֹדָא, מִדּוּעַ אֵין לַחֲשׁוֹשׁ דְּלָמָא אִידִי דְּצוּר אֵתָּה – שֶׁמָּא עוֹבֵד כּוֹכָבִים זֶה הִגִּיעַ עִם הַסַּפִּינָה לְעֹבֵר דֶּרֶךְ שֶׁפֶת הַיָּם הַסְמוּכָה לְצוּר, דְּשִׁין חֲמָרָא – שֶׁשֶׁם הֵינן זֶה מִהַמּוֹרִיִּים. אָמַר לִיָּה רַבִּי יוֹדָא, תָּהֵם – בְּשַׁפַּת יְמֵה שֶׁל צוּר, עִקְוִלָּה וְשִׁשְׁרִי אִיכָא – הַמִּים מִתְעַקְלִים, וְהַשְּׁלֹגִים מִפְּשִׁירִים שֶׁם, וְלֹא נוּחַ לְהִגִּיעַ לְצוּר בְּסַפִּינָה, וְלֹכֵן אֵין לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים

52 – ויש אומרים שאמר זאת רב **שמואל בר אבא**, שהטעם הוא מפני
 53 שגורה חדשה היא – שבעת האחרונה גזרו על גבינת עובדי
 54 כוכבים, ואין מפקפקין בה – ואין חוקרים לפרש את טעמה. לאחר
 55 שהביאה הגמרא שהיא גזירה חדשה, מבררת הגמרא: מאי גזירה
 56 – מהי הגזירה שמחמתה אסרו גבינות עובדי כוכבים. מבארת
 57 הגמרא: אמר רבי שמעון בן פאי אמר רבי יהושע בן לוי, משום ניקור
 58 – יש לחשוש שמה העובד כוכבים הניח את החלב כשהוא גלוי,
 59 ובא נחש וניקר בחלב והטיל בו ארס, והדבר אסור משום סכנה.
 60 שואלת הגמרא: ולימא ליה – מדוע לא השיב רבי יהושע לרבי
 61 ישמעאל שהטעם הוא משום ניקור. משיבה הגמרא: בדיקולא,
 62 דאמר עולא, כי נזרי גזירה פמערבא – כאשר היו גזורים גזירה
 63 בארץ ישראל, לא מכלל מעמא – לא היו מגלים את טעם הגזירה
 64 עד תריסר ירחי שתא – עד שעברו שנים עשר חדשים מעת הגזירה,
 65 מפני שחוששים דלמא איכא איניש דלא סבירא ליה – שמה יש
 66 אדם שאינו סובר את טעם הגזירה, ואיני לזלולי בה – ויבוא מתוך
 67 כך לזלול בה, אבל כאשר החכמים אינם מגלים את טעם הגזירה,
 68 כולם מקבלים עליהם את דברי חכמים וסוברים שחכמים חששו
 69 מאיזה מכשול ולכן גזרו עליו. מנדרה בה רבי ירמיה – הקשה על
 70 שמועה זו, אלמא מעתה – לפי טעם זה שגזירת גבינה היא משום
 71 גילוי, גבינה יבשה של עובדי כוכבים תשתני – תהיה מותרת, וכן
 72 אם נעשתה הגבינה מחלב יאן של עובדי כוכבים תשתני – תהיה
 73 מותרת. דאמר רבי חנינא, משקה לבש – שנתביש מוטל באכילה
 74 ואין חוששים בו משום גילוי, מפני שאילו היה נחש בטתה בו ארס
 75 אין הארס מניחו ליבש – להתייבש, וכן משקה יאן שנתגלה כשהיה
 76 חדש ונתיישן מותר בשתיה ואין חוששים בו משום גילוי, מפני
 77 שאילו היה נחש מטל בו ארס אין הארס מניחו ליבש – להתייבש.
 78 הגמרא מביאה טעמים אחרים לאיסור גבינות עובדי כוכבים: אמר
 79 רבי חנינא, טעם האיסור הוא לפי – מפני שאי אפשר לה – לגבינה
 80 שתהיה כלא צחצוחי – טיפות חלב בין הגומות שיש בגבינה, וחלב
 81 שעובד כוכבים חלבו בו שיהיה ראהו אסור כשהיה מפני
 82 החשש שמה עירב בו חלב בהמה טמאה האסור מן התורה.
 83 ושמואל אמר שהטעם הוא מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה,
 84 ועור קיבת נבילה הוא המעמיד את הגבינה והופך אותה מחלב
 85 שהיא דבר לח לגבינה שהיא דבר גוש, ודבר המעמיד אינו בטל.
 86 מקשה הגמרא: ממה שנטק שמואל 'עור קיבת נבילה' משמע שרק
 87 גבינה שהועמדה על ידי עור של קיבת הנבילה אסורה באכילה,
 88 הא – אבל גבינה שהועמדה על ידי הקיבה גופא – עצמה, שריא –
 89 מותרת באכילה ופי' אמר שמואל הכי – וכי יתכן שכך אמר
 90 שמואל, והתנן – והלא שנינו במשנה (חולין קטז), חלב הקרוש בתוך
 91 קיבת העובד כוכבים ושל נבילה, הרי זו אסורה באכילה, והוינן בה
 92 – והקשינו בגמרא (שם קטז) על משנה זו, אמר דעובד כוכבים לאו
 93 נבילה היא – וכי קיבת עובד כוכבים אינה נבילה, ומדוע כפלה
 94 המשנה ושנתה גם קיבת עובד כוכבים וגם קיבת נבילה, ואמר
 95 שמואל, אכן לא נכתבו במשנה שני דברים אסורים, אלא חדא
 96 קתני – דבר אחד שנינו במשנה, דהיינו חלב הקרוש בתוך קיבת
 97 שחיטת עובד כוכבים ששחיתתו היא נבילה, אסורה באכילה. ועל
 98 כל פנים מבואר במשנה, שכדי שהגבינה תיאסר אין צריך
 99 שיעמידו אותה בעור קיבת נבילה, אלא אף אם העמידה בקיבה
 100 עצמה, גם אז היא אסורה, ומדוע אמר שמואל כאן שאם
 101 העמידה בעור קיבת נבילה היא אסורה, שמשמע מדבריו שאם
 102 העמידה בקיבה עצמה היא מותרת. מתרצת הגמרא: לא קשיא,

1 מכלל – משמע מזה דאיסורי הנאה שרו פרישיה – שפרש של
 2 איסורי הנאה מותר בהנאה, שהרי החלב הכנסו בקיבה של העולה
 3 הוא כמו פרש, והוא מותר בהנאה. ומדקאמר ליה – וגממה שאמר
 4 רבי יהושע לרבי ישמעאל שהטעם שחכמים אסרו גבינת עובדי
 5 כוכבים באכילה הוא מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת
 6 כוכבים, וקא מתיר ליה – והשיב לו רבי ישמעאל, אם בן למה לא
 7 אסרין אותה בגבינה בהנאה, מכלל – משמע מזה דעבודת כוכבים
 8 אסור פרישיה – שפרש של עגלי עבודת כוכבים אסור בהנאה.
 9 לאחר ששאל רבי ישמעאל את רבי יהושע מדוע לא אסרו גבינות
 10 עובדי כוכבים בהנאה, לא השיב לו רבי יהושע, אלא 'השיאו
 11 לדבר אחר'. שואלת הגמרא: ולתיר ליה משום דליתיה לאיסורא
 12 בעיניה – היה לרבי יהושע להשיב לרבי ישמעאל שלא אסרו
 13 גבינות עובדי כוכבים בהנאה, משום שאף על פי שהגבינה נעשתה
 14 בקיבת עגלי עבודת כוכבים, מכל מקום האיסור אינו קיים בעין,
 15 ואינו נראה, וראיה לדבר שאיסור שאינו קיים בעין פקע איסורו,
 16 דהא – שהרי מוריים לרבנן דלא אסרוהו בהנאה, מאי מעמא אין
 17 המוריים אסור בהנאה, לאו – האם לא משום דליתיה לאיסורא
 18 בעיניה – שהאיסור אינו קיים בעין. משיבה הגמרא: אמר, אין זה
 19 דומה, כיון שיש לחלק בין מוריים ובין גבינת עובדי כוכבים,
 20 שבמוריים אכן לא אסרוהו בהנאה משום שהאיסור אינו קיים
 21 בעין, אולם הקא – בגבינת עובדי כוכבים, בין דאיסקמיה קא מוריים
 22 – שקיבת עגלי עבודת כוכבים, שהיא אסורה בהנאה, נעמידה את
 23 הגבינה וכלומר הופכת את החלב שהיא דבר לח לגבינה שהיא
 24 דבר גוש, הריש לא ליה כמאן דאיתיה לאיסוריה בעיניה – הרי זה
 25 נחשב כמו שהאיסור קיים בעין, כיון שמה שהגבינה קשה הרי זה
 26 בא מבח איסור הנאה.
 27 שנינו במשנה (לעיל כט): שלאחר ששאל רבי ישמעאל את רבי
 28 יהושע מדוע לא אסרו גבינות עובדי כוכבים בהנאה, לא השיב לו
 29 רבי יהושע, אלא השיאו לרבך אחר וכו', אמר לו, ישמעאל, היאך
 30 אתה קורא 'כי טובים דודיק מייך' או 'כי טובים דודיק'. אמר לו, 'כי
 31 טובים דודיק'. אמר לו, אין הדבר כן, שהרי חבירו מלמד עליו,
 32 'לריח שמניך טובים'.
 33 הגמרא מבארת את הפסוק 'כי טובים דודיק מייך'. מבררת הגמרא:
 34 מאי – מזה פירוש הפסוק 'כי טובים דודיק מייך' (שיר השירים א ב).
 35 מבארת הגמרא: כי אתא – כאשר בא רב ירמיה מארץ ישראל
 36 לבבל, אמר, אסורה גנות ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של
 37 עולם, עריבים עלי דברי דודיק, דברי סופרים, יותר מינה של תורה
 38 – מעיקר התורה שבכתב.
 39 הגמרא מבארת מדוע לא השיב רבי יהושע לרבי ישמעאל, ומה
 40 רמז לו בפסוק זה. שואלת הגמרא: מאי שנא האי קרא דשיליה –
 41 במה מיוחד פסוק זה שדווקא עליו שאל רבי יהושע את רבי
 42 ישמעאל בתשובתו אליו. משיבה הגמרא: אמר רבי שמעון בן פאי,
 43 ואיתימא – ויש אומרים שאמר זאת רבי שמעון בר אמי, מרישיה
 44 דקרא קאמר ליה – מתחילת הפסוק השיב רבי יהושע לרבי
 45 ישמעאל ורמז לו תשובה, שבתחילת הפסוק 'כי טובים דודיק מייך'
 46 נאמר 'ישקני מנשיקות פיהו', אמר ליה רבי יהושע, ישמעאל אחי,
 47 השוק – סגור שפתותיך זו זו ואל תבטל להשיב – ואל תדקדק
 48 להקשות מה הטעם שאסרו גבינות עובדי כוכבים באכילה ולא
 49 בהנאה.
 50 שואלת הגמרא: מאי מעמא לא השיב רבי יהושע לרבי ישמעאל
 51 מזה הטעם לגזירת החכמים. משיבה הגמרא: אמר עולא, ואיתימא

ראשית ההכנה להתעסקות בשכלים עיוניים, ובשכל אלוקי בפרט, הוא: א) יגיעת בשר להסיר הטוב טעם מענייני עולם, ב) יגיעת נפש לעזור הטוב טעם במושכלות בכלל, ובענייני אלוקות בפרט.

היום יום ד' אדר א

עבודה זרה. אין מעמידין – פרק שני דף לה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" ר"א רש"י

מכלל דאסורי הנאה – כי עולה, והוא הדין לשור הנסקל, שרי פרשיהו. דברי דודיך –
דברי סופרים. מינה – עיקר, תורה שבכתב. חשוק שפתותיך – כדמרגמין וחשוקיהם –
וכבושיהן. ואל תבהל להשיב – ואל תדקדק להקשות לו. נורה חדשה – מקרוב גזרו
על הגבינה. ואין מפקפקין בה – ואין מפרישין טעמה כדמפרש ואזיל. "מפקפקין" לשון
חטיטה בדבר סתום לפשפש, ובלעז פורידר,
כמו (סוכה טא, א) מפקפק ונטל אחת מביתיים.
לא מגלו פעמא – למנה גזרו עליה. דלמא איכא
– דלית ליה ההוא טעמא, ולא בדיל מיניה
ומזלזל בה. אבל השתא דלא מגלו טעמא
דמלתא – בדלי מיניה כולי עלמא, דסבירי קמו
רבנן במלתא דאתי מיניה חורבא, ואנן הוא דלא
בקיאתן בטעמא. יבש מותר – כל גילוי שיבש –
מותר, דאמר של נחש אילו היה של הדין
מניחו ליבש. ישן מותר וכו' – יין ושכר שנתגלו
כשהם חרשים, והמתין להם עד שנתיישנו –
מותר, דאי היה בו ארס של נחש לא היה מניחו
ליישן. לפי שאי אפשר לנביטה בלא צחצוחי חלב
– בין גומא של גבינה נשאר מן החלב. וחלב
שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אסור, דלמא
עריב ביה דלית טעמא. וחלב טמא אינו עומד, ואם
עירב טמא בטוהר – הטמא נשאר עם נסיובו
דחלבא דטהור שקורין מישגיא. וחלב טמא
אסור מן התורה, ובבבביות (ב, ה) לפינן לה, ויש
לחוש שבגומות נשאר ממנו. בעור קיבת נבלה
– ועור לאו פירשא הוא, ואסור. ופי אמר
שמואל – דעור קיבת נבלה דאסורה, אבל קיבה
עצמה דנבלה, דהיינו חלב דקורש דהכנס במעי
הטלה, שריא, אלמא פירשא בעלמא הוא.

מכלל דאסורי הנאה שרו פרשייהו, ומדקאמר ליה:
מפני שפעמדין אותה בקיבת עגלי עבודה זרה, וקא
מחרר ליה: אם כן למא לא אסורה בהנאה – מפלל
דעבודה זרה אסור פרשייהו. ולחרר ליה: משום
דליתיה לאסורא בעיניה, דהא מוריים לרפנן דלא
אסורהו בהנאה, מאי טעמא, לאו משום דליתיה
לאסורא בעיניה? – אמרי: הכא, כיון דאוקמיה קא
מוקים, חשיב ליה כמאן דאיתיה לאסוריה בעיניה.
השיאו לדרב אחר וכו'. מאי "כי מוכים דידך
מיין"? פי אתא רב דימי אמר, אמרה פנסת
ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם,
עריבים עלי דברי דודיך יותר מיניה של תורה.
מאי שנא האי קרא דשייליה? אמר רבי שמעון
בן פוי, ואיתמא רבי שמעון בר אמי, מרישיה
דקרא קאמר ליה: "שקני מנשיקות פיהו", אמר
ליה: ישמעאל אחי, חשוק שפתותיך זו בזו ואל
תבהל להשיב. מאי טעמא? אמר עולא, ואיתמא
רב שמואל בר אבא: גזרה חדשה היא, ואין
מפקפקין בה. מאי גזירתא? אמר רבי שמעון בן
נפתלי, משום ניקור. – ולימא ליה: משום ניקור! – פדעולא,
דאמר עולא: כי גזרי גזירתא כמערכא, לא מגלו טעמא עד תריסר ירחי שתא, דלמא
איכא איניש דלא סבידא ליה ואתי ללוליה בה. מגדף בה רבי ירמיה: אלא מעתה,
יבשה תשתרי, ישן תשתרי; דאמר רבי חנינא: יבש מותר – אין מניחו ליבש, ישן
מותר – אין מניחו לישן! אמר רבי חנינא: לפי שאי אפשר לה בלא צחצוחי חלב.
ושמואל אמר: מפני שפעמדין אותה בעור קיבת נבילה. הא קיבה גופא שריא; ופי אמר
שמואל הכי? והתנן: קיבת הגוי ושל נבילה – הרי זו אסורה; והוינן בה, אפיו דגוי לאו
נבילה היא? ואמר שמואל, חדא קתני: קיבת שחיתת גוי – נבלה אסורה! – לא קשיא,

כאן

מאי שנא האי קרא דשייליה – ומסיק: מרישא דקרא. ירושלמי: אם להפליגו נתברין הזה
לו להפליגו בדברים אחרים, בחמש מקראות שבתורה שהסימן "מ"ש"א י" – "מחר"
משוקדים" שאת"ן ארור" וקס"ו אמר רבי אילא: דברים שמשיקין עליהם את הפה, שנאמר
"שקני מנשיקות פיהו". רבי שמעון בר חגי בשם רבי שמואל בר נחמני: "בבשים לנבשר"
וגו', כבשים כתיב, הא כיצד? בשעה שותלמדיך
קטנים – כבוש לפניהם דברי תורה, הגדילו ועשו
כתעוררים – גלג להם דוי תורה, וקתני להם דרבי
ישמעאל קטן להם באותה שעה, ומסייע להאדא
דתני רבי שמעון בן יוחי: "ואלה המשפטים אשר
תשים לפניכם", מה הסימן הואת אינה נגלית לכל
בריה ובריה, כך אין לך רשות לשקע עצמך על
דברי תורה אלא בפני אדם כשר. ונראה כי זהו
טעם התלמוד שלא דקאמר בסמוך, כי גזרי גזירתא
במערכא כו', אלא שאינו מפרשו כפי הדין
ואומר מורי הרב רבי אלחנן שזוהו מה שסיד
הקליר בפרשת פרה אדומה: "אין להרדור על מה
נחזקת, שכולם נתנו בבשוקה", לשון "משקין"
עליהם את הפה". משום ניקור – תימה: לקמן
דמסקנן טעמא דחלב דבעינן שריא רואהו, והוא,
דהיישין לעירובי חלב טמא, ופירק ליה משום
גילוי ויש לומר: דאין הכי נמי, אלא טעמא פסיקא
ליה נקט הכא, בשאין ישראל רואהו דמערב, אבל
טעמא גילוי זמנן דלא שייך, כגון שניצא הגוי
יורא ממקום שחולב שם, דכיון שכל שעה תופס
בידו ליכא למיחש לניקורא. ואם תאמר: מפני מה
אסור משום גילוי יותר ממים ודבש, למאן דאתי
ליה ב"אלו טריפות" (תולד בט, ב) דשיק בזה
גילוי ויש לומר: דבכל המשקים, אף על גב דלא
קפדי אנגוליא משום נקורא, אמנקהא מידא
קפדי. אבל גבי חלב, מתוך שרוב פעמים אינו
נאכל בעין וגם מסננין אותו, אמנקהא נמי לא
קפדי. ומסנת אינו מועיל כלום לארס, כדאמר
ב"התול בתרא" (בבא קמא קטו, ב) דלא דמי
מסנת היכא דטרקיה, פירוש: שערבבו. ישן
תשתרי – תימה: לישן גזרה ישן אטו חדש,
כדמשני לעיל (עבודה זרה לא, ב) גבי כשרי ויש
לומר: דהתם איכא למיגזר, דלא מיכר כולי האי
בין ישן לחדש כמו גבי גבינה. לפי שאי אפשר
בלא צחצוחי חלב – פירוש הקונטרס: בין גומות של
גבינה נשאר מן החלב, ודלמא עריב ביה חלב

טמא. וקשה: דאם כן הזה ליה לרבי ירמיה למימר "אלא", כיון דהדר ביה משנאי קמא ועוד, דאטו מן חיששין דגוי שוטה הזה שעירב בו חלב טמא אף על פי שהוא יודע שאינו עומד? לכן
פירש רבינו תם דקאי אמאי דהוה פריך: יבשה תשתרי, ומשני: דאפילו כשהוא נראה ישן – לעולם נשאר הארס בתוך לחלחתיה הגבינה ביני אספי. ורבינו יצחק הביא ראייה מן הירושלמי
לדברי רבינו תם, דקאמר: חלב הגוי למא אסור? משום גלוי. ויעמיד! אמר רבי שמואל בר רב יצחק: מפני ארס הנתון בין הנקבים. ופירוש "ויעמיד" – ויבשנה, ומשני: מפני ארס הנתון כו',
וקשיא שניה קיימא אנבינה, כלומר גבינה שיעשו מידא תשתרי, דארס הוא אינו מניחו ליבשו! ומסיק: מפני ארס הנתון בין הנקבים, כמו שמתרץ בתלמודנו. אבל אין לפרש כפירוש הרב
רבינו אלחנן, דקאי אחלב, והכי פריך: למא אסוריהו משום גלוי, יעמידנו ואם יש בו ארס לא יעמוד, דהכי מוקשה התלמוד גבי חלב טמא בסמוך. דליתיה, דהא לא מצינו בשום מקום שיניח
חלב להקשות בשביל ארס הנתון בו. מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה – ואם תאמר: מאי איריא נבלה? אפילו שחוטה נמי אסורה משום בשר בחלב ויש לומר: דדוקא נקט נבלה
דא איכא בה איסורא דאורייתא, אבל בשחוטה משום בשר בחלב ליכא איסורא דאורייתא, דעונן בצונן הוא. ואף על גב דאוקומי קא מוקים, אינו אסור אלא מדרבנן. ומי אמר שמואל
הכי – הוא הדין דהוה מצי למפרך בפשיטות ממתניתין דחולין (קטו, א), אלא שמואל אשמואל ניהא למפרך. חדא קתני קיבת שחיתת גוי נבלה היא – תימה: לפי מה שפירש רבינו תם
סוף "כל הבשר" (תולין קטו, ב) שיש חילוק בחלב הקיבה, שאותו שהוא קרוש לא נאסר משלם אף קודם חזרה. דפירשא בעלמא הוא שאינו רואי אלא להעמידה. אבל חלב הצלול שאינו
ראוי להעמידה כלל, ממחלה היו מוחשין חלב גמור, וחזרו בהם מתוך קשיא דקיבת העולה דשורפה היה אף על פי שאי אפשר שלא יתערב מחלב הצלול עם הקרוש. ולפירוש זה קשיא,
אמאי לא משני הכא: כולה קודם חזרה, והכא דקתני גבי העמדה מיירי בקרוש, ולהכי דייקנן: הא קיבה גופא שריא, והתם דלא מיירי בהעמדה מיירי בצלול! ויש לומר: דנהי דאין צלול
מעמיד, דמכל מקום אין הגויס בוררין אותו כל כך שלא ישאר מן הצלול, ומדקאמר שמואל בעור קיבת נבלה, משמע: הא קיבה גופא שריא, ואף על פי שנשאר שם מן הצלול כדפירשתי
שאין הגויס טורחים לברירו, ואומר רבינו תם: כי עכשיו לא מצינו טעם פשוט לאיסור בגבינת הגוי, דהא טעם האיסור הזה משום ניקור כרבי יוחנן בן לוי, דקיימא לן חלבה כרבי יוחנן
לוי אף לגבי רבי יוחנן, וכל שכן לגבי שמואל, דהא (עירובין מו, ב) שמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן, וכן פסק רבינו גונאל, וכן בסדר תנאים ואמוראים פסק הלכה כרבי יוחנן שם לוי בכל
מקום. וגם דברי רב אדא בר אבהא אינם כלום, כיון שאינו אותו רב אדא בר אבהא שהיה תלמידו של רבא, שהיה בתראה, שהרי הוכחו דבריו קודם דברי רב חסדא ורב נחמן בר יצחק שהיו
קדמונים יותר מרבא. וגם דברי רב חסדא ורב נחמן בר יצחק עמדו בקושיא. וליכא למיחש נמי משום עירוב חלב טמא, כדפירשתי לעיל (גבי) שלא (עמד) כפירש רש"י, שהרי אין הגויס שוטים
לערב בו חלב טמא מאחר שאינו עומד. אלא דהאי אין הטעם אלא משום נקור, ואנו שאין נחשים מצוין בינינו אין לחוש משום גלוי. ואין לומר דרבי שבמנין הוא הוצרך מנין אחר להחזיר,
כי ודאי הוא כשאסרו תחלה לא אסרו אלא במקום שהנחשים מצוין, כמו שאפרש לקמן גבי יין נסך (נב, ב). וגם בהרבה מקומות יש שאוכלים אותם מפני שמעמידין אותם בפרחים, וגם גאונים
נרבונו התירו אותם במקומן טעם שמעמידין אותם בפרחים. מידה, במקומן שמעמידין בקיבה, אמר רבינו יצחק בן אבא דרבי חיים שיש טעם קצת לאסור מפני שנותלין הקיבה בעורה

עבודה זרה. אין מעמידין - פרק שני דף לה עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

מפני שמעמידין בשוף ערלה - וערלה של גוים אסורה, כמו שנפרש בפרק חמישי ועבודה זרה סג, ב דבור המתחיל אין עורדין בעזרת השם יתברך. **דברים** המוכסין ממנו מתגלין לו - פירוש: שבני אדם מוגלים לו ריחוק, לפי שנחנך ממנו עצה וחושיה, כמו שמפרש במסכת אבות (פרק ו משנה א). **לגבינה** איכא דקאי ביני אטפי - פירוש: ליקח חלב מן הגוי לעשות גבינה. אבל לעיל גבי ליקח גבינה של

פֶּאן קוֹדֶם חוֹרֶה, בֶּאֱן לְאַחֵר חוֹרֶה, וּמִשְׁנֵה לֹא זוּה מִמְּקוֹמָה. רַב מִלְכָּא מִשְׁמִייה דְּרַב אָדָא בַּר אַהֲבָה אָמַר: מִפְּנֵי שְׁמַחְלִיקוֹן פְּנִיָּה בְּשׁוּמֵן חוּיר. רַב חֲסֵדָא אָמַר: מִפְּנֵי שְׁמַעְמִידוֹן אוֹתָהּ בְּחוּמְקִין. רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: מִפְּנֵי שְׁמַעְמִידוֹן אוֹתָהּ בְּשֶׁרֶף הָעֶרְלָה. - כְּמָמָא? כִּי הָאִי תַנָּא, דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר: הַמַּעְמִיד בְּשֶׁרֶף הָעֶרְלָה - אִסּוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פִּירִי? - אֶפְּלֹ תִימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ; עַד כָּאֵן לֹא פְּלִיג רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עָלֶיהָ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - אֱלָא בְּקַטְפָּא דִּנְהוּא, אֲבָל בְּקַטְפָּא דְּפִירָא מוֹדִי. וְהֵינִי דִּתְנִן, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: שְׁמַעְתִּי בְּפִירֹשׁ, שֶׁהַמַּעְמִיד בְּשֶׁרֶף הָעֶרְלָה וּבְשֶׁרֶף הָעֵיקָרִין - מוֹתֵר, בְּשֶׁרֶף הַפְּגִין - אִסּוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פִּירִי. בֵּין לְרַב חֲסֵדָא, בֵּין לְרַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, הַתִּסְפֵּר בִּהְנֵאָה! קִשְׁיָא. דְּרֵשׁ רַב נַחֲמָן בְּרִיָּה דְּרַב חֲסֵדָא, מָאִי דְּכִתְבִּי: "לִרְיָח שְׁמִינִיךָ טוֹבִים", לְמָה תִּלְמִיד חֲכָם דּוֹמֵה? לְעֹלּוֹתִית שֶׁל פְּלִיטִין, מְגוּלָּה - רִיחָה נוֹרָף, מְכּוּסָה - אֵין רִיחָה נוֹרָף; וְלֹא עוֹד, אֱלָא דְּבָרִים שְׂמֻכוֹסִין מִמֶּנּוּ מוֹתְגִלִין לוֹ, שְׁנֵאמַר: "עֲלֻמוֹת אֶהְיֶה", קְרִי בִּיה "עֲלֻמוֹת"; וְלֹא עוֹד, אֱלָא שְׁמֻלְאָךְ הַמּוֹת אוֹהֲבֹ, שְׁנֵאמַר: "עֲלֻמוֹת אֶהְיֶה", קְרִי בִּיה "עַל מוֹת"; וְלֹא עוֹד, אֱלָא שְׁנוּחַל שְׁנֵי עוֹלָמוֹת, אֶחָד הָעוֹלָם הַזֶּה וְאֶחָד הָעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמַר: "עֲלֻמוֹת", קְרִי בִּיה "עוֹלָמוֹת". מִשְׁנֵה וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁל גּוֹיִם

גוי ליכא למיחש לחלב טמא. כיון שעושה אותו לצרכו ליכא למיחש דלקמא עירב בו חלב טמא. כיון שאינו עומד. **מבבל** דאיכא למאן דשרי - מודקאמ: פת לא הותרה בבית דין - מכלל דאי בעי הוה שרי ליה, אלמא לא פשט איסורו. ומכאן סמכו עתה לאכול פת של גוים, כיון שלא פשט איסורו בכל ישראל, ויש לסמוך על דברי רבן שמעון בן גמליאל ורבי אלעזר בר צדוק דאמרי: אין גזרין גזרה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בו. ועוד ראיה, דאמר לקמן (לז, א): בימינו תתיר אף את הפת, ולא הניח להחזיר אלא משום דהוה קרוי ליה "בית דין שריא", ואחריו באו בית דין אחר שהתירוהו, ועוד, דאמרי בירושלמי דפרקיין ובפרק קמא דשבת: פת עמוד עליו הותרוהו. ומי שנוהר מפת של גוים מותר לאכול עם מי שאינו נזהר בקערה אחת אם על פי שטעם פת גוי מתערב בפת ישראל, דאין להחזיר לאסור על ידי תערובת, כדאמר בפרק קמא דחולין (ז, א) דלא גזרו על תערובת דמאי. וכדאי גזנא ממנא דגוים שרי, דליתיה לפת בעיניה, דלא גזרו אלא דאיכא דאיחא בעיניה.

ובשילמא

אִסּוּרִין וְאֵין אִיסּוּרִין אִיסּוּר הֵנָּה: חֲלָב שֶׁחֲלָבוּ גּוֹי וְאֵין יִשְׂרָאֵל רּוֹאֶהוּ; וְהַפֶּת וְהַשְׁמֵן שֶׁלָּהֶן. רַבִּי וְבֵית דִּינוֹ הִתִּירוּ הַשְׁמֵן. וְהַשְּׁלֵקוֹת, וּבְכִשְׁוִין שֶׁדָּרְגוֹן לְתֵת לְחוֹלֵן וְזוֹן וְחוּמְקִין, וְטִרִית טְרוּפָה, וְצִיר שֶׁאֵין בּוֹ דֶּגֶה כְּלָבִית שׁוֹטְטֶט בּוֹ, וְהַחִילָק, וְקוֹרֵט שֶׁל חֲלָתִית, וְכֹלֶה שֶׁל קִלְוִנִית - הֵרִי אֵלּוּ אִסּוּרִין וְאֵין אִיסּוּרִין אִיסּוּר הֵנָּה. גְּמָרָא חֲלָב לִמְאִי יִנְחוּשׁ לָהּ? אִי מִשּׁוֹם אִיחֻלּוּפִי - טְהוֹר חוּיר, מִמָּא יְרוֹק; וְאִי מִשּׁוֹם אִיעֲרוּבִי - גִּיקוּם. דְּאָמַר מִר: חֲלָב טְהוֹר עוֹמֵר, חֲלָב מִמָּא אֵינוֹ עוֹמֵר! - אִי דָקָא פְּעִי לִגְבִּינָה - הֵכִי נִמִּי; הֵכִא בְּמֵאִי עֲסָקִינוּ - דָּקָא פְּעִי לִיָּה לְכַמְכָּא. - וְנִשְׁקוּל מִיָּנִיָּה קָלִי וְגִיקוּם! - בֵּינָן דְּבִטְהוֹר נִמִּי אִיכָא נְסִיבִי דְלָא קִיִּימִי, לִיכָא לְמִיקָם עָלֶה דְּמִילִיתָא. וְאִיפְּעִית אִיכָא: אֶפְּלֹ תִימָא דְקִבְעִי לָהּ לִגְבִּינָה, אִיכָא דְקָאִי בִּינִי אֲטָפִי. "וְהַפֶּת". אָמַר רַב כְּהֵנָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פֶּת לֹא הוֹתֵרָה בְּבֵית דִּין. - מִפְּלִל דְּאִיכָא מֵאֵן דְּשִׁרִי? - אֵין, דְּכִי אָתָּא רַב דִּימִי אָמַר: פֶּעַם אַחַת יָצָא רַבִּי לִשְׁדֶּה וְהִכִּיא גּוֹי לִפְנֵיו פֶּת פּוֹרְגִי מֵאַפָּה סָאָה, אָמַר רַבִּי: כְּפֹה נָאָה פֶּת זו, מָה רָאוּ חֲכָמִים לְאוֹסְרָהּ; מָה רָאוּ חֲכָמִים? מִשּׁוֹם חֲתוּנָה! אֱלָא, מָה רָאוּ חֲכָמִים לְאוֹסְרָהּ בְּשֶׁרֶף. כְּסָבוֹרִין הָעָם: הִתִּיר רַבִּי הַפֶּת, וְלֹא הָיָא, רַבִּי לֹא הִתִּיר אֶת הַפֶּת. רַב יוֹסֵף וְאִיתִימָא רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוֹדָה אָמַר: לֹא כָּד הָיָה מַעֲשֶׂה, אֱלָא אָמְרוּ: פֶּעַם אַחַת הִלָּךְ רַבִּי לְמָקוֹם אֶחָד וְרָאָה פֶּת דְּחוֹק לְתַלְמִידִים, אָמַר רַבִּי: אֵין כָּאֵן פִּלְטֵר? כְּסָבוֹרִין הָעָם לִזְמִר: פִּלְטֵר גּוֹי, וְהוּא לֹא אָמַר אֱלָא פִּלְטֵר יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי חֲלָבֹ: אֶפְּלֹ לְמָאן דְּאָמַר פִּלְטֵר גּוֹי - לֹא אֶמְרֵן אֱלָא דְלִיכָא פִּלְטֵר יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בְּמָקוֹם דְּאִיכָא פִּלְטֵר יִשְׂרָאֵל לֹא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֶפְּלֹ לְמָאן דְּאָמַר פִּלְטֵר גּוֹי - הֵי מִיָּלִי בְּשֶׁרֶף, אֲבָל בְּעִיר לֹא, מִשּׁוֹם חֲתוּנָה. אִיבִי הוּוֹ מְנַכִּית וְאֲכִיל פֶּת אֲבִי מַצֵּר, אָמַר לָהּ רַבָּא, וְאִיתִימָא רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: לֹא תִשְׁתַּעֲו בְּהִרְיָה דְּאִיבִי, דְּקָאכִיל לְחֵמָא דְּאַרְמָא. "וְהַשְׁמֵן שֶׁלָּהֶן". שְׁמֵן - רַב אָמַר: דְּנִיָּאל גּוֹר עָלָיו, וְשְׁמוּאֵל אָמַר:

שפית שתי קדירות, ופיו למעלה. לאוסרה בשדה - דליכא למיחש לאימשובי, דאקראי בעלמא הוא. מנכית = נושר. אבי מצרי = בשדות אצל המצרים. ושיך לדף לו, אן זיליפתן פליטתן, שפולטין ומויעין שמנזנית איסור שבלעו.

כאן קודם חזרה - אותה משנה דשחיתת חולין, דקיבת גוי נבלה ואסורה. נשנית קודם שחזר בו רבי יהושע מדבריו שאמר לו לרבי ישמעאל: מפני שמעמידין אותה בקיבת נבילה, וסבר לאו פירשא היא. וכאן לאחר חזרה - דף דשני שמואל: מפני שמעמידין אותה בעור, אבל קיבה עצמה שריא - לאחר חזרה שחזר בו רבי יהושע מפני תשובתו של רבי ישמעאל, ומשנה - הנשנית בשחיתת חולין (קטו, א), קודם חזרה. לא זוה פסקומה - לא עקרה לגמרי, דהואיל ונשנית נשנית, אבל אין הלכה כמותה, שהרי חזר בו. שמעמידין אותה בחומץ - שהחומץ מעמיד חלב. ולקמן פריך לה: אם כן ליתסר בהנאה בקטפא דנהוּא = בשוף היוצא מן העץ. אבל בקטפא דפירי = בשוף הפרי עצמו. מגולה ריחה נורף - והיינו דכתיב "שמן תורף שמך", כשמגלגל אותה ומרקיב, כלומר כשנאה ממנו מלמד תורה לתלמידים - אז יצא לך שם. מתגלגל לו - מעצמן בלא טורח, כשהוא מלמדן. משנה רבי וביה דינו התירו את השמן - לא גרסינן, דהא לאו איהו שרייא אלא רבי יהודה נשיאה בר בריה שרייא, כדאמר בגמרא: מסתמך ואויל רבי יהודה נשיאה, ורבי יהודה נשיאה דגמרא היינו רבי יהודה הנשיא בנו של רבן גמליאל ברבי, שהיה בימי האמוראים. והכי נמי אמרין בגמרא: רבי יהודה הנשיא בנו של רבן גמליאל חזרה בו, ואילו רבי - בנו של רבן שמעון בן גמליאל היה, כדאמרין ב"השוכר את הפועלים" (בבא מציעא פד, ב), והשלכות - את דבר ששילוי גוי, ואפילו בכלי טהור. וכולו משום חתנות. וכבשין - לכבוש דגים וירק ורשא ורגלים של בהמה בחומץ. ויטריה = מין דגים קטנים מלוחים. טרופה - שנופרו ונשתברו הדגים ואין ניכרין, הלכך חישי לטמאים. וציר שאין בה דגה כלבית שוטפת בו - שדרך כלבית ליגדל מאלה בציר של דגים טהורים, ואם שי ציר דג טמא עמו לא תגדל כלבית בו, והיא עצמה טמאה. והחילק - מין דגים קטנים טהורים, והיא סולגנית. ואין לה סנפיד וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן סנפיד וקשקשת, וקיימא לן דמותרת, ואמר בגמרא: מפני מה אסורה מפני שעירבונה עולה עמה - דגים טמאים הדומים לה, הלכך, אלא שגם טרופה ולא שגא אינה טרופה איכא למיחש לאחד מאלף ביניהם, דדמו ליה ולא מינכרי. אבל טרית - אין שקץ דומה לה, הלכך כי אינה טרופה שריא. חלתית = מין פירי הוא שקורין לזריא בלעז, ומחתכין את קרטייו בסבין, ואסור משום שמונחיתא דסבינא. ומלח שלוקנרית - מפרש בגמרא (עבודה זרה לט, ב). גמרא ניקום - יעמידנו על ידי קיבה לגבינה. לכפכא - מאכל. קלי = מעט. נסיובי = משיגיא. ליכא למיקם עלה דמלחא - שגא נתערב בו חלב טמא, וכשהעמידו עומד טהור שבו והטמא נשאר עם הנסיובי, הלכך אין זה נסיון להבשר הראשונים לאכול. אבל לגבינה סלקא דעתא השתא דמותר. ואי בעית אימא - אפילו לגבינה נמי אסור. דאיכא - נסיובי דקיימי בגבינה. ביני אטפי - בתוך הגומות שבגבינה, וחישינן שמא בו החלב טמא שלא עומד נשאר עם הנסיובי בגומות. פורי - הוא תנור שהקו גדול ופיו מן הצד. וכל תנור שבמשנה שחזק הוא, ומקום

לוראי

בְּאֵן – הַמְשָׁנָה בַּמִּסְכָּת חוֹלִין הָאוֹמֶרֶת שְׁחָלַב הַכְּנוּס בְּתוֹךְ קִיבַת
נִבְלָה אֲסוּר בִּאֲכִילָה, נִשְׁנְתָה קִדְּם חֲזָרָה – קוֹדֵם שְׁחֹזַר בּוּ רִבִּי
יְהוֹשֻׁעַ מִדְּעֻתוֹ הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁאִמָּר לְרִבִּי יִשְׁמַעְאֵל (בַּמְשָׁנָה לַעֲלֵל כֵּט)
שְׁטַעַם הָאִיסוּר שֶׁל גְּבִינַת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים הוּא מִשּׁוּם שְׁמַעְמִידִים
אוֹתָהּ בְּקִיבַת נִבְלָה, וְסָבַר רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ שְׁחָלַב הַכְּנוּס בְּקִיבַת הַבְּהֵמָה
אֵינוֹ כְּפֶרֶשׁ, דִּהְיִינוּ כְּגַלְלִים שְׁאִינָם מְגוּף הַבְּהֵמָה, אֲלֵא הוּא נִחְשָׁב
כְּגֹוף הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ, וְלָכֵן אֲסוּר בִּאֲכִילָה, וְאִילוּ בְּאֵן – דְּרַבִּי
שְׁמוּאֵל בַּסּוּגִינֵינוּ שִׁבְיָאָר שֶׁאִיסוּר גְּבִינַת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים הוּא
מִשּׁוּם שְׁמַעְמִידִים אוֹתָהּ בְּעוֹר קִיבַת נִבְלָה וְלֹא בְּקִיבָה עַצְמָהּ,
נִאֲמָרוּ לְאַחַר חֲזָרָה – לֵאחֹר שְׁחֹזַר בּוּ רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִדְּבַרְיוֹ, וְאָמַר
שְׁטַעַם אִיסוּר גְּבִינַת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אֵינוֹ מִשּׁוּם שְׁמַעְמִידִים אוֹתָהּ
בְּקִיבַת נִבְלָה, אֲלֵא מִשּׁוּם שְׁמַעְמִידִים אוֹתָהּ בְּקִיבַת עֲלֵי עוֹבְדֵי
כּוֹכְבִּים, וְעַל כֵּךְ הִקְשָׁה לוֹ רִבִּי יִשְׁמַעְאֵל שֶׁאִם כֵּן תִּהְיֶה הַגְּבִינָה
אֲסוּרָה גַּם בְּהִנָּאָה, וְלֹא הִשְׁבִּיב לוֹ רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְלָכֵן בִּיָּאָר שְׁמוּאֵל
שְׁטַעַם הָאִיסוּר הוּא מִשּׁוּם שְׁמַעְמִידִים אֵת הַגְּבִינָה בְּעוֹר קִיבַת
נִבְלָה, וְלִפְיֶכֶךְ הַגְּבִינָה אֲסוּרָה בִּאֲכִילָה אֶךְ מוֹתֶרֶת בְּהִנָּאָה. וְאַף עַל
פִּי שְׂרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ חֹזֵר בּוּ, הַמְשָׁנָה בַּמִּסְכָּת חוֹלִין לֹא זָוָה מְקוֹמָהּ –
לֹא עֲקָרוֹה לְגַמְרֵי וּמוֹחֲקוֹ אוֹתָהּ, אֲלֵא כִּיּוֹן שְׁנִשְׁנִית נִשְׁנִית, אֶךְ אִין
הִלְכָה כְּמוֹתָהּ, שְׁהָרִי בַּמְשַׁנְתֵּינוּ מְבוּאָר שְׂרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ חֹזֵר בּוּ מִדְּעָה
זוֹ.

הַגְּמָרָא מַמְשִׁיכָה לְהִבְיָא טַעְמִינִי נוֹסְפִים לְאִיסוּר גְּבִינּוֹת עוֹבְדֵי
כּוֹכְבִּים: רַב מִלְכָּא מְשַׁמְיָה דְּרַב אֲדָא בְּרִי אֲבָהָה אָמַר, שְׁטַעַם אִיסוּר
אֲכִילַת גְּבִינַת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים הוּא מְפָנִי שְׁפִיחִלְקִין אֵת פְּנִיָּהּ שֶׁל
הַגְּבִינָה בְּשׁוּמֹן חִזְיָר, וְלָכֵן הַגְּבִינָה אֲסוּרָה בִּאֲכִילָה. רַב חֲסִדָּא אָמַר,
מְפָנִי שְׁפִימְעִידִין אוֹתָהּ – אֵת הַגְּבִינָה בְּחוּמִין – עַל יְדֵי חוּמִין, וְחוּמִין
שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אֲסוּר בִּאֲכִילָה שְׁהָרִי הוּא עֲשׂוּי מִיַּין נֶסֶךְ. רַב
נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק אָמַר, מְפָנִי שְׁפִימְעִידִין אוֹתָהּ – אֵת הַגְּבִינָה בְּשֶׁרֶף
הַעֲרָלָה – עַל יְדֵי שֶׁרֶף שֶׁל פִּירוֹת עֵרְלָה, וְעֵרְלָה אֲסוּרָה בִּאֲכִילָה.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: בְּמֵאָן – כְּדַעַת אִיזָה תֵּנָא נִאֲמָרוּ דְּרַבִּי רַב נַחֲמָן בְּרִי
יִצְחָק שְׁטַעַם אִיסוּר גְּבִינּוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים הוּא מִשּׁוּם שְׁמַעְמִידִים
אֵת הַגְּבִינָה בְּשֶׁרֶף הָעֵרְלָה, כִּי הָאִי תֵּנָא – כְּדַעַת תֵּנָא זֶה, (דִּרְתִּינָא)
[דִּתְנִין] בַּמְשָׁנָה (עֵרְלָה פִּיא מִיז), רַבִּי אֲלֵיעָזָר אָמַר, הַמְּעַמִּיד חֵלֶב בְּשֶׁרֶף
הַעֲרָלָה לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ גְּבִינָה, אֲסוּר, מְפָנִי שְׁהוּא פִּירִי – שֶׁהִשְׁרַף הוּא
כְּפֶרֶי, אוֹלָם רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ חוֹלֵק עֲלָיו וְסוֹבֵר שֶׁהַמְּעַמִּיד בְּשֶׁרֶף
הָעֵרְלָה מוֹתֵר, מְפָנִי שֶׁהִשְׁרַף אֵינוֹ כְּפֶרֶי. וְלִכְאוּרָה דְּרַבִּי רַבִּי נַחֲמָן
בְּרִי יִצְחָק הֵם כְּדַעַת רִבִּי אֲלֵיעָזָר, וְאִין אִמְרַם לְדַעַת רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ.
מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: תִּימָא – אֲפִילוּ אִם תִּאֲמַר שְׂדַבְרֵי רַב נַחֲמָן
בְּרִי יִצְחָק הֵם כְּדַעַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, עַד כֵּן לֹא פָּנִי – לֹא נִחְלַק רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ עֲלֵיהֶם דְּרַבִּי אֲלֵיעָזָר אָמַר, בְּקִטְפָא דִּגְנוּזָא – בְּשֶׁרֶף הַיּוֹצֵא מִן
הָעֵץ, שֶׁאִם יֵצֵא מִעֵץ שֶׁל עֵרְלָה סוֹבֵר רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהַגְּבִינָה
שֶׁהוֹעֲמָדָה עַל יָדוֹ מוֹתֶרֶת, מְפָנִי שְׁדִין שֶׁרֶף זֶה כְּעֵץ וְלֹא כְּפֶרֶי, אֲבָל
בְּקִטְפָא דִּפְרִיָא – בְּשֶׁרֶף הַיּוֹצֵא מִן הַפִּירוֹת, מוֹדִי – מוֹדָה רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ
שְׁדִינוּ כְּפֶרֶי וְהַגְּבִינָה שֶׁהוֹעֲמָדָה עַל יָדוֹ אֲסוּרָה. וְהֵינּוּ דִּתְנִין – וְהוּוּ
שְׁשִׁנּוּ (עֵרְלָה שֵׁט), אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שְׁמַעְתִּי בְּפִירוּשׁ שְׁפִימְעִיד בְּשֶׁרֶף
הָעֵלִין וּבְשֶׁרֶף הָעֵקֶרֶין – הָעֲנָפִים, מוֹתֵר, וְהַמְּעַמִּיד בְּשֶׁרֶף הַפִּנִין –
בְּשֶׁרֶף הַיּוֹצֵא מִן הַפִּירוֹת שֶׁלֹּא הִתְבַּשְּׁלוּ כֹל צִרְכָּם, אֲסוּר, מְפָנִי
שְׁהוּא פִּירִי – שְׁדִין הִשְׁרַף כְּדִין הַפִּירוֹת עַצְמָם.

הַגְּמָרָא מִקְשָׁה שְׁלִדַעַת שְׁנֵי הָאֲמוּרָאִים יֵשׁ לְגְּבִינּוֹת הָעֹכֹסִים
לְהִיּוֹת אֲסוּרִים אֶף בְּהִנָּאָה. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: בֵּין לְרַב חֲסִדָּא שִׁבְיָאָר
טַעַם הָאִיסוּר שֶׁל גְּבִינּוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים מְפָנִי שְׁמַעְמִידִים אֵת
הַגְּבִינָה עַל יְדֵי חוּמִין, וְכִין לְרַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק שִׁבְיָאָר טַעַם הָאִיסוּר
מְפָנִי שְׁמַעְמִידִים אֵת הַגְּבִינָה בְּשֶׁרֶף הָעֵרְלָה, תִּתְּפֹר – תִּיאֲסַר
הַגְּבִינָה אֶף בְּהִנָּאָה, שְׁהָרִי יִין נֶסֶךְ וְעֵרְלָה אֲסוּרִים בְּהִנָּאָה, וּמִדְּעוֹ
גְּבִינַת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אֲסוּרָה רַק בִּאֲכִילָה וּמוֹתֶרֶת בְּהִנָּאָה. מִסִּיקָה
הַגְּמָרָא: קִשְׂיָא – אֲכֵן קִשָּׁה הִדְבַּר.

הַגְּמָרָא דּוֹרֶשֶׁת אֵת הַפְּסוּק לִרְיִחַ שְׁמַנִּיךְ טוֹבִים שְׁמֵן תּוֹרֵק שְׁמֵךְ עַל

כֵּן עֲלָמוֹת אֲהַבּוּרִי: דִּישׁ רַב נַחֲמָן בְּרִי רַבִּי חֲסִדָּא, מֵאִי דְּכִתְבִּי (שִׁיר

הַשִּׁירִים a ק א) לִרְיִחַ שְׁמַנִּיךְ טוֹבִים, לְמָה תִּלְמִיד חָכָם דּוֹמֶה, לְעֲלֻחִית

שֶׁל פְּלִיטִין – שְׁמֵן אֲפֶרֶסְמוֹן בַּעַל רִיחַ טוֹב, שֶׁכֹּאֲשֶׁר הִיא מְגוּלָה

רִיחָהּ נִדְרָה, וְכֹאֲשֶׁר הִיא מְקוּפָה אִין רִיחָהּ נִדְרָה, וְהוּוּ שְׁנֵאמַר 'שְׁמֵן
תּוֹרֵק שְׁמֵךְ', שֶׁכֹּאֲשֶׁר מְגַלִּים אֵת עֲלּוּחִית הַשְּׁמֵן וּמְרִיקִים הַשְּׁמֵן
לְכִלִּי אַחֵר רִיחוֹ נִדְרָה, וְכֵן כֹּאֲשֶׁר תִּלְמִיד חָכָם מִלְמַד תּוֹרָה
לְתַלְמִידִים, אִזּוּ יוֹצֵא לוֹ שֵׁם טוֹב. וְלֹא עוֹד אֲלֵא שְׁתַּלְמִיד חָכָם
הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְאֲחֵרִים דְּכָרִים שְׁמָכוֹסִין מְפָנִי מוֹתְנִין לוֹ בְּלֹא טוֹרָה
כְּשֶׁהוּא מְלַמֵּד, שְׁנֵאמַר 'עֲלָמוֹת אֲהַבּוּרִי, קְרִי בִּיה – קְרֵא בַּפְּסוּק
'עֲלּוּמוֹת', דִּהְיִינוּ דְּבָרִים הַמְּכוּסִים וְעֲלָמִים מִמֶּנּוּ. וְלֹא עוֹד אֲלֵא
'שְׁפִילָאף תְּפִינָה אוֹהֲבֵי וְלֹא מִמִּיתוּ, שְׁנֵאמַר 'עֲלָמוֹת אֲהַבּוּרִי, קְרִי בִּיה
'עַל מוֹת', דִּהְיִינוּ מִי שְׁמִמוֹנָה עַל הַמוֹת הוּא אוֹהֵב אוֹתָהּ. וְלֹא עוֹד
אֲלֵא שְׁנִיחָל 'שְׁנֵי עוֹלָמוֹת, אֶחָד הָעוֹלָם הַזֶּה וְאֶחָד הָעוֹלָם הַבָּא,
שְׁנֵאמַר 'עֲלָמוֹת', קְרִי בִּיה 'עוֹלָמוֹת'.

משנה

בַּמְשָׁנָה לַעֲלִיל (כֵּט) הִתְבַּאֵר אֲלוֹ דְּבָרִים שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אֲסוּרִים
בִּאֲכִילָה וּבְהִנָּאָה, וּמְשָׁנָה זֹו מְבֹאֲרַת אֲלוֹ דְּבָרִים אֲסוּרִים רַק
בִּאֲכִילָה וּמוֹתֵרִים בְּהִנָּאָה. וְאֲלוֹ דְּכָרִים שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אֲסוּרִין
בִּאֲכִילָה מִדְּרַבִּי חַכְמַיִם, וְאִין אִיסוּרִין אִיסוּר הִנָּאָה, וְיֹכִיל לְמוֹכֵן אוֹ
לְהִנּוֹת מֵהֶם הִנָּאָה שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ אֲכִילָה. חֵלֶב שְׁחָלְבּוּ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים
וְאִין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ, אֲסוּר בִּאֲכִילָה, שִׁישׁ לְחוּשׁ שְׁהָגוּ עֵרִיב בְּתוֹכּוֹ
חֵלֶב מִבְּהֵמָה טְמֵאָה. וְהִתְפַּת וְהִשְׁמֵן שֶׁלֹּחֵן אֲסוּרִים, דְּכִי וְכִית דִּינוּ
הַתִּירוֹ אֵת הַשְּׁמֵן. וְהִשְׁשִׁלּוֹת – דְּבָרִים הַמְּבוּשָׁלִים עַל יְדֵי גוֹי, אֲסוּר
אוֹתָם חַכְמַיִם בִּאֲכִילָה מִשּׁוּם גְּזִירַת חֲתוּנוֹת. וּבְכָשִׁין – דְּגִים אוֹ
יִרְקוֹת וְכֵן רֵאשׁ אוֹ רְגֵלִי בַּהֲמָה שְׁכוּבָשִׁים אוֹתָם בְּמִים וּמִלֵּךְ שְׁדִרְכָּן
שֶׁל הַגּוֹיִם לְתֵת לְתוֹכָן יִין וְחוּמִין – אוֹ חוּמִין, וְאֲסוּרִים בִּאֲכִילָה שְׁמֵא
נִתְּנוּ לְתוֹכָן יִין, וְסִתָּם יֵינָם אֲסוּר. וְהַחֲרִית מְרוּפָּה – מִין דְּגִים קִטְפָּה
טְהוּרִים מְלּוּחִים, כְּתוּשִׁים דֵּק דֵּק בְּקַעְרָה, וְכִין שְׁאִין נִיכֹר
מְרִיתָם, וְאִין רוֹאִים אֵת סִימְנֵי הַטְּהָרָה שֶׁלָּהֶם שְׁהֵם סַנְפִּיר
וְקִשְׁקֶשֶׁת, חֲשָׁשׁוּ חַכְמַיִם שְׁמֵא עֵרִיב בְּהֵם הַגּוֹי דְּגִים טְמֵאִים. וְצִיר
שֶׁל דְּגִים טְהוּרִים, שְׁאִין בָּהּ – בַּחֲבִית שֶׁל הַצִּיר דִּתְּנָה בְּלִבִּית שׁוּמְטָה
כִּי – דֵּג קִטְן טְמֵא הַגְּדֵל מֵאֲלִיוֹ רַק בְּצִיר דְּגִים טְהוּרִים, וְאִם יֵשׁ
בְּצִיר תַּעְרוּבֹת מִדְּגִים טְמֵאִים אִין דֵּג הַכְּלִבִּית גָּדֵל בּוּ, וּמִכִּין שְׁאִין
בָּהּ כְּלִבִּית סִימֵן הוּא יֵשׁ בְּצִיר זֶה תַּעְרוּבֹת דְּגִים טְמֵאִים, וְלָכֵן
אֲסוּרוֹת חַכְמַיִם בִּאֲכִילָה. וְהַחֲלִיק – מִין דֵּג קִטְן טְהוֹר שֶׁכֹּשְׁהוּא קִטְן
אִין לוֹ סַנְפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת וְעֵתִידִי לְגַדֵּלם אַחֵר שִׁיגְדֵל, וְאֲסוּרוֹת
חַכְמַיִם מִשּׁוּם שְׁדִגִים מְמִינִים אַחֵרִים טְמֵאִים מִתְּעַרְבִים עִמּוֹ, וְאִין
נִיכֹר אִיזָה דֵּג טְהוֹר וְאִיזָה טְמֵא לְפִי שְׁלִשְׁנֵיהֶם אִין סִימְנֵי טְהָרָה.
וְקוֹרֵט שֶׁל חֲלִתִּית – קִלַּח שֶׁל חֲלִתִּית, וְאֲסוּרָה חַכְמַיִם מִשּׁוּם
שֶׁהָגוֹיִם חוֹתְכִים אוֹתָהּ בְּסִכִּין שְׁחוֹתְכִים עִמּוֹ שֶׁאֵר דְּבָרִים, וְיֵשׁ
לְחוּשׁ שְׁמֵא יֵשׁ עַל הַסִּכִּין שׁוּמֵן נִבִּילָה וְיִבְלַע בַּחֲלִתִּית. וְכִלַּח
שְׁלִקְוִנִית – מִלַּח שְׁנוֹהֲגִים לְאוֹכֵלָה נַחְתוּמִי רוּמִי. כֹּל אֲלוֹ שְׁשִׁנּוּ
הָרִי אֲלוֹ אִיסוּרִין בִּאֲכִילָה וְאִין אִיסוּרִין אִיסוּר הִנָּאָה.

גמרא

שְׁנִינוּ בַּמְשַׁנְתֵּינוּ, חֵלֶב שְׁחָלְבּוּ גוֹי וְאִין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ וְהוּוּ
בִּאֲכִילָה, הַגְּמָרָא מְבֹרַת מֵאִיזָה טַעַם הוּא נִאֲסַר. שְׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא:
חֵלֶב, לְמֵאִי נִיחּוּשׁ לָהּ – מִשּׁוּם אִיזָה טַעַם נִחוּשׁ לְאוּסְרוֹ, אִי מִשּׁוּם
אִתְּחִלּוּפִי – אִם מִשּׁוּם שִׁיחֲלִיפוּ הַגּוֹי בַּחֵלֶב בַּהֲמָה טְמֵאָה, אִין לְחוּשׁ
לָכֵךְ, שְׁהָרִי מְרִאִיהֶם שׁוֹנֵה, שְׁכֵן חֵלֶב מְהוֹר מְרִאֵהוּ חִזְיָר – לָכֵן,
וְחֵלֶב מְמֵא מְרִאֵהוּ יִרֹק, וְאִי מִשּׁוּם אִתְּחִלּוּפִי – וְאִם מִשּׁוּם יֵשׁ
לְחוּשׁ שְׁמֵא עֵרִיב הַגּוֹי חֵלֶב טְמֵא בְּתוֹךְ הַחֵלֶב הַטְּהוֹר, נִיקּוּם –
יַעֲמִידֵינוּ הַיִּשְׂרָאֵל אֵת הַחֵלֶב לְגַבִּינָה, דְּאָמַר מִר חֵלֶב מְהוֹר עוֹמֵד –
נַעֲשֶׂה גְבִינָה, חֵלֶב טְמֵא אֵינוֹ עוֹמֵד – אֵינוֹ נַעֲשֶׂה גְבִינָה, וּבִכֵּן יֵדַע
הַיִּשְׂרָאֵל אִם הוּא טְהוֹר אוֹ טְמֵא.
מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִי דְּקָא כְּעִי – אִם הַיִּשְׂרָאֵל צִרִיךְ אֵת הַחֵלֶב
לְגְּבִינָה, חֵבִי נְמִי – אֲכֵן יֹכִיל לְקַנוֹת מִן הַגּוֹי וּלְבוֹדוֹקוֹ אִם הוּא טְהוֹר
עַל יְדֵי שִׁיעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ גְבִינָה. אֲלֵא הָקָא בְּמֵאִי עֲקָרִינוּ, דְּקָא כְּעִי לִיָּה
לְכִמְכָא – שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל צִרִיךְ אוֹתוֹ לְתַבְשִׁיל הָעוֹשִׂים אוֹתוֹ מִחֵלֶב,
וְלֹא לַעֲשׂוֹתוֹ גְּבִינָה.

הַתְּכֻבּוֹת מִדְּבַר, אֶחָד מִשְׁתַּח וְזוֹ אֶחָד מִשְׁתַּח שָׁמֹן, כְּלוּמַר, שְׂדֵינָאֵל
שם אל ליבו להיזהר גם מיין של גויים וגם משמן של גויים. רב
סבר, דניאל על לבו שם ולכל ישראל חורה – ומשום ששם על לבו
חורה לאיסור לכל ישראל, ושמואל סבר, דניאל על לבו שם, ולכל
ישראל לא חורה.
הגמרא מבררת את דברי רב שגזירת השמן על ידי דניאל נגזרה.
מקשה הגמרא: וְשָׁמֹן, דְּנִינָאֵל גִּזְרֵהוּ, וְהָאִמֶּר בְּשֵׁם אֲבִימִי
נִתְּנָה מִשְׁמִית דָּרְבַּי, פִּינְחָן וְשִׁמְשֹׁן יִינְוּ וּבְנֵיהֶן שֶׁל גּוֹיִים, בּוֹלֵן
מִשְׁמִנָּה עֶשֶׂר דָּרְבַּי הֵן – כֵּל אֵלּוּ בִּכְלָל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה גִזְרֹת שְׁגוּרוֹ
תלמידי שמאי והלל. וְכִי תִּמְצֵא אֶתָּא – בֵּא דְנִינָאֵל גִּזְרֵהוּ וְלֹא קִיבֵל –
ולא נתקבלה גזירתו, וְאֵתָּו תִּלְמִידֵי דְהִלֵּל וְשִׁמְשֹׁן וְנִינֹר וְקִיבֵל –
ונתקבלה הגזירה, אִם כֵּן שֶׁלֹּא נִתְקַבְּלָה גִזְרִיתוֹ שֶׁל דְּנִינָאֵל, מֵאִי
אֶסְתְּרִיתָהּ דָּרְבַּי – מֵה פִּירוּשׁ דְּבַרֵּי רַב שְׁמֹן, דְּנִינָאֵל גִּזְרֵהוּ עֲלֵיו, וְהָרִי
כִּיּוֹן שֶׁלֹּא קִיבֵלוּ אֲנָשִׁי דְּרוּר גִּזְרֵהוּ זוֹ, אִינֵה גִזְרֵהוּ.
מתרצת הגמרא: דְּנִינָאֵל גִּזְרֵהוּ עֲלֵיו – עַל שֶׁמֶן הַגּוֹיִים שֶׁאִסּוּר
בִּאֲכִילָה בְּעֵר, וּמִשּׁוֹם חֲשַׁשׁ חֲתָנֹתוֹ, וְאֵתָּו אִינֵהוּ – וּבִאֲוֹ תִלְמִידֵי
שְׁמַאי וְהִלֵּל וְנִינֹר עַל הַשְּׁמֵן לֹאִסְרוּ בִּאֲכִילָה אֲפִילוּ בְּשִׁדְחָה.
מקשה הגמרא: בֵּין לִרְבִּי הַסּוֹבֵר שְׂדֵינָאֵל גִּזְרֵהוּ עַל הַשְּׁמֵן וּבֵין
לְשִׁמְאֵל הַסּוֹבֵר שֶׁתִּלְמִידֵי שְׁמַאי וְהִלֵּל גִּזְרֵהוּ, וְרַבִּי יְהוּדָה הַנֶּשִׂיא, וְרַבִּי
חִיבִי מִצִּי לְמִישְׁרָא תִּקְנָתָא – כִּיצַד יִכּוֹל הוּא לְהַתִּיר אֶת אִיסּוּר
הַשְּׁמֵן דְּתִלְמִידֵי שְׁמַאי וְהִלֵּל, וְהִתְנַן (עֲדִית פ"א מ"ה) אֵין בֵּית דִּין יִכּוֹל
לְכַבֵּל דְּבַרֵּי בֵּית דִּין חִבְרִי אֶלָּא אִם כֵּן גְּדוֹל הִימְנוּ בְּחֻקְהֶם וּבְכֻנְיָן,
וְהָרִי תִלְמִידֵי שְׁמַאי וְהִלֵּל קִדְמוּ לְרַבִּי יְהוּדָה שְׂנִיאָה בְּמֵה דְּרוּרֹת,
וּבִדְרֵי הֵיוּ גְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ בְּחֻקְהֶם וּבְכֻנְיָן. וְעוֹד קִשְׁיָה, הָא אִמֶּר רַבִּי
בֵּר בֵּר חֲנָה אִמֶּר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּכָל – בְּכָל גִּזְרֵה יִכּוֹל לְכַבֵּל בֵּית דִּין
דְּבַרֵּי בֵּית דִּין חִבְרִי, כֹּאשֶׁר הַבֵּית דִּין שְׁמַתִּיר גְּדוֹל מִן הַבֵּית דִּין
שֶׁאִסּוּר, חוּץ מִשְׁמִנָּה עֶשֶׂר דָּרְבַּי – חוּץ מִשְׁמִנָּה עֶשְׂרֵה גִזְרֹת שְׁגוּרוֹ
תִּלְמִידֵי שְׁמַאי וְהִלֵּל שֶׁאֲפִילוּ יָבֵא אֶלְהֵוּ וּבֵית דִּינֹו אֵין שׁוֹמְעֵין לוֹ.
מתרצת הגמרא: אִמֶּר רַב מִשְׁרָשִׁיא, מֵה פְּעֻס אֵין בֵּית דִּין יִכּוֹל
לְכַבֵּל גִּזְרֹת תִּלְמִידֵי שְׁמַאי וְהִלֵּל, הוּאֵל וּפְשֵׁט אִיסּוּרוֹ בְּרֹב
יִשְׂרָאֵל – כִּיּוֹן שֶׁפְּשֻׁטָה גִזְרָתָם בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן אֲפִילוּ אִם הוּא
בֵּית דִּין גְּדוֹל מִבֵּית דִּין שֶׁל בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הֵלֵל אִינוּ יִכּוֹל לְכַבֵּל
גִּזְרָתָם, וְטַעַם זֶה אֲמַנְם שִׁיךְ עַל שֶׁאֵר גִּזְרֹת שְׁגוּרוֹ בּוֹיּוֹם, אֲבָל
שָׁמֹן, לֹא פְּשֵׁט אִיסּוּרוֹ בְּרֹב יִשְׂרָאֵל, דְּאִמֶּר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֵּר אֲבָא אִמֶּר
רַבִּי יוֹחָנָן, יִשְׁבֹּן בְּבֹתֵינוּ – רַבִּי יְהוּדָה הַנֶּשִׂיא וּבֵית דִּינֹו, וְכָדוֹק עַל
שָׁמֹן שֶׁל גּוֹיִים הָאֵם פְּשֻׁט אִיסּוּרוֹ, וְנוֹדַע לָהֶם שֶׁלֹּא פְּשֵׁט אִיסּוּרוֹ
בְּרֹב יִשְׂרָאֵל, שְׁעִדִּין לֹא הִחֲזִיקוּ רֹב יִשְׂרָאֵל מִדְּמִית הַגִּזְרִה לְנִהוּג
אִיסּוּר בְּדַרְבַּי, וְסָבְבוּ רְבֹתֵינוּ לְהַתִּיר אֶת הַשְּׁמֵן, עַל דְּבַרֵּי רַבִּי שְׁמֵעוֹן
בֵּן גְּמִלְיָאֵל וְעַל דְּבַרֵּי רַבִּי אֶלְעָזָר בֵּר צְדוֹק שְׁהָיוּ אוֹמְרִים, אֵין גְּזֻרִין
נִינְרָה עַל הַצְּבֹר אֶלָּא אִם כֵּן רֹב צְבֹר יְבֹולִין לְעִמּוּד בָּהּ, וְהַשְּׁמֵן
הֵיא גִזְרֵה שֶׁאֵין רֹב הַצְּבֹר יִכּוֹל לְעִמּוּד בָּהּ. וּמִנֵּין לְמַדּוֹ שֶׁאֵין
גִּזְרֵה עַל הַצְּבֹר גִּזְרֵה שֶׁאֵין רֹבּוֹ יִכּוֹל לְעִמּוּד בָּהּ, דְּאִמֶּר רַב אֲדָא
בֵּר אֲהֵבָה מֵאִי קְרָא (מלאכי ג ט)

וְלִפְתָּן – פִּלִּיטָה שֶׁל כָּלִים מְטָאִים מִן הַדֶּבֶר הַבְּלוּעַ בָּהֶם אוֹסְרָתָן –
את השמן.
מקשה הגמרא: אִמֶּן בּוֹלִי עֲלֵמָא אוֹכְלֵי מְהָרֹת נִינְהוּ – הָאֵם כֵּל
הָעוֹלָם אוֹכְלִים חוֹלִין בְּטַהֲרָה, וְהָרִי אֵין נוֹהֵגִים כֵּן אֲלֹא יִחִידִים,
וּמִדּוּעַ אִסְרוּ חֲכָמִים אֶת הַשְּׁמֵן מִחֲמַת שֶׁבִּלַּע פִּלִּיט דְּבַר טַמָּא
לְכָל הָעוֹלָם בְּגִלָּל אוֹתָם יִחִידִים.
מתרצת הגמרא: אֵין הִטַּעַם מִשּׁוּם פִּלִּיטָה כָּלִים טַמָּאִים, אֶלָּא
וְלִפְתָּן שֶׁל כָּלִים אֲסוּרִין אוֹסְרָתָן – פִּלִּיטָה הַמַּאכִּלִּים הָאִסּוּרִים
בִּאֲכִילָה הַבְּלוּעָה בְּכָלִי גּוֹיִים הִיא שֶׁאוֹסֶרֶת אֶת הַשְּׁמֵן.
שְׁמוּאֵל מִקְשָׁה לִרְבִּי עַל טַעְמוֹ בִּאִיסּוּר הַשְּׁמֵן: אִמֶּר לִיה שְׁמוּאֵל לְרַבִּי,
בְּשִׁלְמָא לִידֵּי דְאִמִּינָא – מוֹבֵן הַדֶּבֶר לְדַבְרֵי שְׁמַתִּיר, שְׁטַעַם אִיסּוּר
הַשְּׁמֵן הוּא מִשּׁוּם שׁוֹלִיפְתָּן שֶׁל כָּלִים אֲסוּרִין אוֹסְרָתָן, הֵיִינוּ – זֶה
כִּיאוּר אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, דְּכִי אֶתָּא – שְׁכֹאשֶׁר בֵּא רַב יִצְחָק בֵּר שְׁמוּאֵל
בֵּר מִרְתָּא וְאִמֶּר, דְּרִישׁ רַבִּי שְׁמַלְאִי בְּנִצְיָבִין – בְּעִיר נְצִיבִין, שָׁמֹן שֶׁל
גּוֹיִים, רַבִּי יְהוּדָה הַנֶּשִׂיא וּבֵית דִּינֹו נָמְנוּ עֲלֵיו וְהִתִּירוּהוּ, וְלְדַבְרֵי
שֶׁאִיסּוּר הַשְּׁמֵן הוּא מִשּׁוּם פִּלִּיטָה הָאִיסּוּר מְכַלֵּי הַגּוֹיִים, מוֹבֵן מִדּוּעַ
הִתִּירוּ רַבִּי יְהוּדָה הַנֶּשִׂיא, מִשּׁוּם דְּקָסְכֶּר רַבִּי יְהוּדָה, נִתֵּן פְּעֻס
לְפָנֶם מוֹתֵר – דְּבַר אִיסּוּר הַפְּגוּם בְּטַעְמוֹ אִם נָפַל לְתַבְשִׁיל אִינוּ
אוֹסְרוּ. אֲבָל הַתַּנָּא בְּמִשְׁתַּנְיָו שֶׁאִסּוּר אֶת הַשְּׁמֵן סָבַר נוֹתֵן טַעַם
לְפָנֶם אִסּוּר. אֶלָּא לִידֵּיךְ – אֲלֹא לְדַבְרִיךְ רַב, דְּאִמֶּרְתָּ שְׁטַעַם אִיסּוּר
הַשְּׁמֵן הוּא מִשּׁוּם שְׂדֵינָאֵל גִּזְרֵהוּ עֲלֵיו, דְּנִינָאֵל גִּזְרֵהוּ וְאֶתָּא רַבִּי יְהוּדָה
הַנֶּשִׂיא וּמְכַבֵּל לִיה – וְכִי אֲפֹשֶׁר לוֹמַר שְׂדֵינָאֵל גִּזְרֵהוּ וּבֵא רַבִּי
יְהוּדָה וּבִיטְלָהּ, וְהִתְנַן (עֲדִית פ"א מ"ה), אֵין בֵּית דִּין יִכּוֹל לְכַבֵּל דְּבַרֵּי
בֵּית דִּין חִבְרִי אֶלָּא אִם כֵּן גְּדוֹל הִימְנוּ בְּחֻקְהֶם וּבְכֻנְיָן, וּבִדְרֵי רַבִּי
יְהוּדָה הַנֶּשִׂיא וּבֵית דִּינֹו לֹא הֵיוּ גְּדוֹלִים בְּחֻקְהֶם וּבְכֻנְיָן מִבֵּית דִּינֹו
שֶׁל דְּנִינָאֵל, וְאִם כֵּן אֵיךְ בִּיטְלוּ אֶת גִּזְרֵת הַשְּׁמֵן שְׁגוּרָה עֲלֵיהּ דְּנִינָאֵל,
וּמוֹכַח שְׁטַעַם אִיסּוּר הַשְּׁמֵן אִינוּ מִפְּנֵי שְׂדֵינָאֵל גִּזְרֵהוּ עֲלֵיו אֲלֹא מִשּׁוּם
בְּלִיעַת הָאִיסּוּר מְכַלֵּי הַגּוֹיִים.
מתרצת הגמרא: אִמֶּר לִיה לְשְׁמוּאֵל, שְׁמַלְאִי לִידְרָא קָא אִמֶּרְתָּ
– וְכִי אֵתָּה מְבִיא רֵאשִׁי מִשְׁמַלְאִי שֶׁהוּא מִן הָעִיר לוד, שְׁנֵאִי לִידְרָא
דְּמִזְלִילֹו – שׁוֹנִים אֲנָשִׁי לוד מִשְׁאֵר מְקוֹמוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מְזֻלְזָלִים
בְּגִזְרֹת חֲכָמִים, וּמִשּׁוּם כֵּךְ אִמֶּר שְׁמַלְאִי שְׂרַבִּי יְהוּדָה הַתִּיר אֶת
הַשְּׁמֵן, וְלֹא כֵן הִיהָ, שְׂרַבִּי יְהוּדָה מַעֲלוֹם לֹא הִתִּיר אֶת הַשְּׁמֵן.
אִמֶּר לִיה שְׁמוּאֵל לְרַבִּי, אֲשֶׁלָּה לִיה – וְכִי רְצוֹן שֶׁאֲשַׁלַּח לְשְׁמַלְאִי
אֶת דְּבַרֵּיךְ, שֶׁאֵתָּה אוֹמֵר עַל הַלּוּדִיִּים שֶׁהֵם מְזֻלְזָלִים בְּתַקְנוֹת
חֲכָמִים. אִיכְסִיף – נִתְבַּיֵּשׁ רַב עַל שְׁמִידָה לְהוֹצִיא לְעוֹ עַל רַבִּי
שְׁמַלְאִי.
רַב מִפְּרֹשׁ אֶת מְקוֹר הָאִיסּוּר מִהֲנֵאמַר בְּדִינָאֵל: אִמֶּר רַבִּי, אִם הֵם לֹא
דְּרִישׁוּ אֵין לֹא דְרִישֵׁין – וְכִי אִם רַבִּי יְהוּדָה הַנֶּשִׂיא וּבֵית דִּינֹו לֹא
דְּרִישׁוּ אֶת הַפֶּסֶק בְּדִינָאֵל לְלַמּוֹד מִמֶּנּוּ שְׂדֵינָאֵל גִּזְרֵהוּ לֹאִסּוּר אֶת
הַשְּׁמֵן, הָאֵם אֲנִי לֹא נִדְרֹושׁ אֶת הַכְּתוּב בְּדִינָאֵל, וְהַכְּתִיב (דִּינָאֵל א ט)
וְיִשָּׁם דְּנִינָאֵל עַל לְבֹו אֲשֶׁר לֹא יִתְנָאֵל בְּפֶתַח בֵּן הַמֶּלֶךְ וּבֵינֵן מִשְׁתִּיר,
וּמִמֵּה שֶׁאִמֶּר הַכְּתוּב 'בֵּינֵן מִשְׁתִּיר', יֵשׁ לְדִרְשׁ בְּשִׁתִּי מִשְׁתִּיאֵת

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שבת קודש עמ' א

היא, אולם אם שני ראשיה דרין, ושני – או ששני ראשיה דרין –
רתיבים, זו ביצה טמאה. סימן נוסף, חלפון – החלק הצהוב של
הביצה, כשהוא מבוזבז, וחלפון – החלק הלבן, הוא מִכְּפִינִים, זו
ביצה טמאה, ואילו חלפון מבוזבז וחלפון מִכְּפִינִים, זו ביצת עוף או
דג טהור. כאשר החלפון וחלפון מבוזבזין זה זה, זו היא ביצת
השִׁי. מכל מקום מבואר שיש לביצים סימני כשרות בפני עצמם,
ואם כן קשה, מדוע יש צורך במומחה כדי להכיר בכשרותם.
מתרצת הגמרא: אִמֶּר רַבִּי, בְּשִׁנְיָמוֹהוּ הַבִּיצִים וְאִי אֲפֹשֶׁר לְבִדּוֹק
בְּסִימְנֵיהֶם.
מקשה הגמרא: וְלִיכִי דוֹקְתָּא דְמֵן בִּירִי דְאִמֶּר סְמִי מִכָּאן עוֹבְרֵן –
שיש למחוק מהברייתא תיבת 'עוברין', ומשום שלדעתו לדג טמא
אֵין בִּיצִים,

במעיו הן מתבקעות ויוצאים מהם דגים קטנים.
מקשה הגמרא: לָמָּה לִי מוֹמָחָה כְּדִי לְהַבְחִין בְּבִיצֵי הַדָּגִים אִם הֵם
מִדְּג טהור, לְבִדּוֹק בְּסִימְנֵין שֶׁל הַבִּיצִים עֲצָמָם, דְּתִנְיָא בְּבִרְיָתָא,
בְּסִימְנֵי בִיצִים כִּף סִימְנֵי דָגִים – סִימְנֵי הַדָּגִים שׁוֹיִם לְסִימְנֵי הַבִּיצִים.
תמונה הגמרא: סִימְנֵי דָגִים סִימְנֵי דְעֶתֶף – וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתָּךְ
שְׁכוּנוֹת הַבְּרִייתָא לַתֵּת סִימְנֵים לְדָגִים עֲצָמָם, הֵלֵא סִימְנֵי דָגִים,
'סִנְפִיר וְקִשְׁשָׁת' בְּתִיב בָּהּ בְּפִסְקוֹ.
מבארת הגמרא: אֶלָּא וְדֵאֵי כּוּוֹנֵת הַבְּרִייתָא לוֹמַר, בְּסִימְנֵי בִיצִים
שֶׁל עוֹף טהור, כִּף הֵם סִימְנֵי עוֹבְרֵי – בִּיצִים שֶׁל דָּגִים טהורים. וְאֵלּוּ
הֵן סִימְנֵי בִיצִים שֶׁל עוֹף וְדֵג טהורים, כֹּל שְׁבוּדֶיךָ – מְשׁוּכָה. דְּחִינֵנוּ
שְׁמַעַד אֶחָד הִיא רַחֲבָה וְהוֹלֶכֶת וּמִתְקַצֶּרֶת, וְעוֹלָלָתָה – עֲגוּלָה
וּמִתְגַּלְגֶּלֶת, רִאשָׁה אֶחָד בֵּר – רַחֵב, וְרִאשָׁה אֶחָד חֵר, בִּיצָה זו מְהוּרָה

עבודה זרה. אין מעמידין – פרק שני דף לו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רטו רש"י תוספות

לודאי – מזלזלי במיד דרבנן. אם הם לא דרשו – אם רבי יהודה הנשיא לא דרש את המקרא להבין שדניאל גור עליו, וסבר דבי דינא אחרינא גור עליו משום זליפת כלים, ושרייה. אגן לא דרשינן – בתמיה. שמונה עשר דבר – בית שמאי ובית הלל יחד נמנו וגזרו עליהם בפרק קמא דשבת (יג, ב). ולקמן פריך: בנתיקא דאורייתא היא מאי אסדרותיה דרב – דאמר דדניאל גור עליו? כיון דדריה לא קביל מיניה לאו גורא היא בעיר – משום חתנות. בכל יכול לבטל בית דין מויתר בית דין חבירו – שגור על דבר המותר, ובלבד שיהא גדול ממנו. רבותינו = רבי יהודה הנשיא. לא פשט – עדיין לא החזיקו רובם באותה הגזירה לנהוג בו איסור. במארה

זליפתן של כלים ממיאם אוסרתן. – אצטו כולי עלמא אוכלי מזהרות ניהו? – אלא, זליפתן של כלים אסורין אוסרתן. אמר ליה שמואל לרב: בשלמא לדידי דאמינא זליפתן של כלים אסורין אוסרתן, היינו דכי אתא רב יצחק בר שמואל בר מרתא ואמר, דריש רבי שמואל בנציבין: שמן רבי יהודה ובית דין נמנו גזר ואתא רבי יהודה הנשיא ומבטל ליה? והתנן: אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין? אמר ליה: שמואל לודא? לודא? אמר ליה: אשלה ליה? איכסיף. אמר רב: אם הם לא דרשו, אגן לא דרשינן? והכתוב: "וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך ובין משתיו" – בשתי משתאות הכתוב מדבר, אחד משתה וין ואחד משתה שמן. רב סבר: על לבו שם, ולכל ישראל הורה. ושמואל סבר: על לבו שם, ולכל ישראל לא הורה. ושמן דניאל גזר? והאמר באלי, אבימי נותאה משמיה דרב: פיתן ושמןן, ויין ובנתיקא, פולן משמנה עשר דבר הן? וכי תימא: אתא דניאל גזר ולא קיבל, ואתו תלמידי דהלל ושפאי וגזור וקיבל, אם כן מאי אסדרותיה דרב? – אלא, דניאל גזר עליו בעיר, ואתו אינהו וגזור אפילו בשדה. ורבי יהודה הנשיא היכי מצי למישרא תקנתא דתלמידי שמאי והלל? והתנן: אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין? ועוד, הא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ככל יכול לבטל בית דין דברי בית דין חבירו, חוץ משמנה עשר דבר, שאפילו יבא אליהו ובית דינו אין שומעין לו! אמר רב משרשיא: מה טעם? האויל ופשט איסורו ברוב ישראל, שמן לא פשט איסורו ברוב ישראל, דאמר רבי שמואל בר אבא אמר רבי יוחנן: ישבו רבותינו וברקו על שמן שלא פשט איסורו ברוב ישראל, וסמכו רבותינו על דברי רבן שמעון בן גמליאל ועל דברי רבי אלעזר בר צדוק, שהיו אומרים: אין גזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב צבור יכולין לעמוד בה; דאמר רב אדא בר אבהו, מאי קרא?

במארה

בשלמא למאן דאמר זליפתן של כלים אסורין כר – קסבר נותן טעם לפגם מותר. לפום ריהטא משמע שאותם שאסרו קודם רבי יהודה, כגון תלמידי שמאי והלל, סורבין נותן טעם לפגם אסור, ואתא רבי יהודה נשיא וסבר מותר, ושמואל סבר כוותיה שהיה מחזיק בדברי רבי שמואל. ולקמן נמי פרק חמישי (סו, א) גבי תומץ אשר שם לתוך הגריסין, פסיק שמואל הכי: הלבנת נותן טעם לפגם מותר, ולקמן בפירקין (לו, ג) גבי מישתא שליקא סתם התלמוד: אי משום גיעולי גוים נותן טעם לפגם הוא. ודקדק רבינו יצחק: היאך באו לחלוק על רבותינו שמאי והלל בדין נותן טעם לפגם להתירו? נהי דשמן יכול להיות שמוחר מטעם שלא פשט ואין רוב הצבור יכולין לעמוד, בשאר דברים היאך הותר? ועוד קשיא: אי סבירא ליה לתנא דמתניתין דנותן טעם לפגם אסור, תקשי דהא דאמר לקמן (לט, ב) גבי דבש: למה, ניהוש, אי משום גיעולי גוים נותן טעם לפגם הוא. ומה בכך? הא תנא דמתניתין מיסר קא אסרו לכך נראה לרבינו יצחק, דשמואל נמי סבירא ליה דבי גזור בית שמאי ובית הלל על השמן – משום חתנות גזור, ומיהו משום דלא שייך בה חתנות כל כך נמנו בין הוצרך להם טעם בולתיפתן של כלים אסורין, אף על גב דאינהו סבירא להו בעלמא נותן טעם לפגם מותר, וכן סובר שמואל שמכח שני הטעמים גזור אף על פי שאין די בכל אחד לבדו. והיינו דקאמר ליה שמואל לרב: בשלמא לדידי דאמינא דגזירת שמן לא היתה קדמונית מימי דניאל, אלא שמאי והלל גזרו משמנה דפרישית – ניהא, דיכול להיות שחזר רבי יהודה הנשיא כמו שמפרש התלמוד בסמוך, דלא פשט איסורו, וגם הטעמים לא נראו לו, כי אין טעם חתנות טוב כל כך, ועוד נותן טעם לפגם מותר. אלא לדידך דאמרת דניאל גזר עליו, היאך היה יכול רבי יהודה הנשיא לבטלה? דכיון שכתובות היא בתורה פשיטא הוא דפשט איסורו בכל ישראל! ועוד, כי שמאי והלל שהיו אחריי יותר משלש מאות שנה שבאו והוסיפו עליו לגזור אף בשדה כמו שמפרש בסמוך, אם כן משמע דגזירותו פשטה מיהא בעיר. אשר לא יתגאל בפת בג –

פירש רבינו שמואל בן מאיר: דהאי פת לאו פת ממש הוא, דלישתמע מהבא דדניאל גזר על הפת, אלא לפת הוא והוצאת המלך הוא, ריפושיא בלעז. וכן ממקרא מוכיח, דכתיב (דניאל א): "וידי המלצר נושא את פת בנגם ונותן להם וזרעונים", ואין לומר שהיה נוטל פתו והיו אוכלים וזרעונים בלא פת. במתניתין כתב רשב"ם בשם רש"י דלא גריס "רבי", דרבי יהודה הנשיא אי ברירא ובית דינו התירוהו, וחכמי דורו קבעו זה במשנה שסדר ערך זקן ממרא. אמר ליה: עד דאנא תמן אנא ידע מאן ערער עליה שמלאי הדרומי. אמר ליה: אפשר נהי דאמר בשם גמיה? לא בשם רבי ובית דינו. אסרח עליה ואכל. ושמן דניאל גזר עליו – הכי נמי הוה מצי למפרך איין, אלא משום דאשמן קאי נקטיה. ורב? יהודה הנשיא היכי אלים למשרי תקנתא דשמאי והלל – פירש רבינו שמואל בן מאיר דפריך בין לרב בין לשמואל, דשמואל נמי מודי דמשמנה עשר דבר הם. והתנן? אין בית דין יכול כר – תימה: בפרק "השולח" (גיטין לו, ב) גבי פרוחבול, דאמר שמואל: האי פרוחבול עלבנא דרייני הוא אי אישר חיילי אבטלניה. ומסיק: אי אישר חיילי יותר מהלל. והכי דמי? אי פשטה תקנת פרוחבול – אפילו היה גדול אין יכול לבטל, ואם לא פשטה – אם כן למא לי "אישר חיילי"? הרי רבי יהודה נשיא תליר שמן אף על פי שהיה קטן, מאותו טעם דלא פשט איסורו! ויש לומר: דהבא נמי מטעם דלא פשט גרידא לא תליר, אם לא היה גם כן טעם דאין רוב הצבור יכולין לעמוד. אבל פרוחבול, נהי דלא פשט מכל מקום רוב הצבור יכולין לעמוד בו. מכל מקום קשה: דדבר תימה הוא, היאך לא פשט מאחר שהוא ריוח המלוים? לכך נראה: דהוא פרוחבול פשט, ודקשיא לך: אפילו גדול היאך יכול לבטל – דאי בשמונה עשר דבר דוקא אמר באם יבא אליהו ויאמר אי שומעין, וכמו שמפרש בירושלמי הטעם: מפני שעמדה להם בנפשותיהם. כך דקדק הרב רבי אלחנן מתוך גירסת הספרים שימצא בספרים ישנים. דקאמר: האמר רב משרשיא מה טעם בו, משמע משום מתחילת התירוק, והכי פירושו: דשמעתין ורבי יהודה נשיא היכי אלים למשרי כר? והתנן אין בית דין יכול? ועוד, אפילו הוא גדול אינו יכול לבטל בשמונה עשר דבר! ולא הוצרך לפרש הטעם כי פשוט הוא. ומשנה: האמר רב משרשיא מה טעם – לפי שפשט, ולפיכך בית דין גדול נמי אינו יכול לבטל. ושמן לא פשט, לכך אפילו עמדו בנפשותיהם קטן יכול לבטל. וסמכו על דברי רבן שמעון בן גמליאל דאין גזרין בו, ולפיכך הותר אף בבית דין קטן, אבל דאי שאר דברים אף כי פשטו יכול בית דין גדול לבטל. ולפיכך גבי פרוחבול אמר שמואל דאי אישר חיילי מהלל אבטלניה, ואף על פי שפשט. והילך הירושלמי דפרק קמא דשבת: אמר רב בון אמר רב יהודה בשם שמואל: לא שניא אלא חוץ לשמונה עשר דבר, אבל בשמונה עשר דבר אפילו גדול אינו מבטל, מפני שעמדה להם בנפשותיהם, פירשו: ממה שנעזר חרב בבית המדרש.

איכא גי כולו אין אי לא - פירוש: אינה חלה כשאר גזירות, ויכולה להתבטל אף בבית דין קטן. מיהו חלה היא לענין שצריכה שום היתר, שהרי שמן נהגו בו איסור עד שבא רבי יהודה והתירו. **גזרו** על גזירותיהן שיהיו נדות מעריסות - וגם על גזירות כותים גזרו, ושתי גזירות הן, ותרייהו צריכי בנו שפירשתי בפרק קמא דשבת (טו, ב). **דכתיב** לא תחתן בהם - אסיפא דקרא סמיך, דכתיב "ובתו

"במארה אתם נארים ואותי אתם קלעים הגוי כלו",
אי איכא גוי כולו - אין, אי לא - לא. גופא, אמר
באלי אמר אבימי נותאח משמיה דרב: פיתן ושמן,
יין וגזירותיהן - פולן משמונה עשר דבר הן. גזירותיהן
מאי היא? אמר רב נחמן בר יצחק: גזרו על גזירותיהן
גידות מעריסות. וגניבא משמיה דרב אמר: פולן
משום עבודה זרה גזרו בהן; דכי אתא רב אחא בר
אדא אמר רבי יצחק: גזרו על פיתן משום שמן;
מאי אולמיה דשמן מפת? אלא, על פיתן ושמן
משום יין, ועל יין משום גזירותיהן, ועל גזירותיהן
משום דבר אחר, ועל דבר אחר משום דבר אחר. -
גזירותיהן דאורייתא היא, דכתיב: "לא תחתן בהם" -
דאורייתא - שבעה גוים, אבל שאר אומות לא, ואתו
אינהו וגזרו אפילו דשאר אומות. - ולרבי שמעון בן
יוחי דאמר: "כי יסיר את בגד מאחריו" - לרבות כל
המסירות, מאי איכא למימר? אלא דאורייתא אישות
דרך חתנות, ואתו אינהו גזרו אפילו דרך זנות. -
זנות נמי בבית דינו של שם גזרו, דכתיב: "ואמר
יהודה הוציאהו והשרף" אלא, דאורייתא גוי הקא
על בת ישראל, דמשכה בתריה, אבל ישראל הקא
על הגויה - לא, ואתו אינהו גזרו אפילו ישראל הקא
על הגויה. - ישראל הקא על הגויה - הלכה למשה

לתחתן בהם - אסיפא דקרא סמיך, דכתיב "ובתו
לא תקח לבנך", דאילו לאו ד"לא תחתן" מיירי
בגזירת כדאמרין ב"הערל" ויבמות עו, א). וכי
האי גזנת פירש הרב רבינו אלחנן בפרק "הערל"
(שם עט, א) גבי בני שאול שהקעו, דפרקי:
הכתיב "לא יזימו אבות על בנים" ועל כרחק
אסיפא דקרא סמיך, דכתיב "איש בחטאו יומתו",
אבל רישא דקרא מוקמי ליה (בסנהדרין כו, ב).
עבודת אב על שלח, **כי** יסיר לרבות כל הממין
- על כרחק דך דרשא לא קימא אלא א"בתו לא
תקח לבנך" דסליק מנייה, דאילו שאר גוים
בגזירות שרי. ולרבי שמעון דאמר, פירש רבינו
שמואל בן מאיר: דך דרבי שמעון ליתא בבולו
תנאי, אלא משום דשמעין ליה לרבי שמעון
דררשי טעמא דקרא, אם כן "כי יסיר" קרא יתירא
הוא, דכי נמי לא כתיב דרשין האי טעמא
מנפשיה. **משום נשגז** - פירוש: כון הבא עליה
חייב משום זונה. ומפרש בפרק "הנשרפין"
(סנהדרין פב, א), ואידך דאמר משום נשגז"א קסבר
נשיהו לא מפקרי בנות, ומשום הכי לא מחיבי
משום זונה. והקשה הרב רבי משה מפרשטורש:
דאמר הבא בבית דין של חשמונאי גזרו בגויה
משום זונה, ותנן בפרק "אבא" ביבמות (סא, ב),
וחכמים אומרים: אין זונה אלא גזירה או
משוחררת ושבעלה בעלת זנות וזו היא זונה
האמורה בתורה. ומפרש טעמא: לפי שבאין עליה
בנכריותה, אלמא בגויה שייך זנות! ויש לדחות:
דהתם בגזירות שאני, משום דהשאת היא בת קידה
וקימא באיסור "חללה זונה לא יקח", אבל בגויה
דלית בה קידה - ליה בה משום "זונה לא יקח"
ולא משום חילול זרע, שאינו מתייחס אחריהן.
אבן קשה, דאמרין פרק "כל האסורין" (תמורה
כט, ב) אמר אביי: כון הבא על הגויה (אפילו
אשת איש) אינו לוקה, ורבא אמר: לוקה, אלמא
מדאורייתא הוא מלק עלה משום זונה, ואפילו
בגויה. ואמר בפרק "עשרה יחסין" (קידושין עח,
א) דפליגי רבי אלעזר בר יעקב ורבי יהודה ורבי
יסי ורבי שמעון בגזירת לכהן, ואפילו רבי שמעון
לא שרי אלא בנתייחד פותה מבט שלש שנועי
בתוליה בישראל, אבל בגויה דאי שייך זנות! ויש
לומר: דהיא דרבא דתמורה וכן היא דפרק
"עשרה יחסין" והיא דרבי יבמות, דמשמע בגויה
שייך זונה - דהיינו דאי ליאסר לכהן, ואף הכון
לוקה עליה כבעולה דהיא. ואבבי דפליגי ואמר אינו
לוקה דהיינו משום דקסבר דהא דמתסרא גויה זונה
לכון מדאורייתא - לאו משום זונה דכתיב בקרא
מתסרא, אלא מגזרת הכתוב דכתיב "בתולה
מעמיר ולא גזירה, ולא הבא מכלל עשה עשה,
ולדחי לא לקי. דך גזירה דבית דין של חשמונאי
הוי בסתם גויה שאין ידוע לנו שנבעלה, דמספיקא
לא לקי ואפילו לרבא. ומיהו, לרבין גזרו חכמים

במארה אתם נארים - אתם מקבלים עליכם גזירה ב"אור" ובקללה נאסר עליכם, ואחר
כך "אותי אתם קובעים" - גזילים, שאתם נהנים שוב מן האזורים. מעריסות - מקטנות,
שהן שוכבות בעריסה שקורין ברייץ. משום יין - שהיו בוער בו ומביאו לידי גזירותיהן.
וגזירותיהן אסורין משום דבר אחר - עבודה זרה. ועל דבר אחר שלא הוזכר כאן גזרו
משום דבר אחר - ולא משום עבודה זרה. לקמן
מפרש לה. קניאם - בני אדם המבקשין קנאות
של מקום לנקום נקמותיו. פוגעין - פוגעין - בשעת
בעילה, לפי שאינו במיתת בית דין, וכמעשה
שדיה דומי וכובי. נשגז"א - גזרו עליהן משום
נדה דרבנן, ואף על גב דגזירה אין דמה מטמאה
מן התורה שהרי היא כבהמה, חכמים גזרו
עליה. ומשום שפחה. משום גויה, כאילו מתחתן
בה דרך אישות. ומשום אשת איש, דבעולת
בעל של לזן לבני נח, דכתיב "ודאי בעולת
בעל". וישראל הרגיל בכך, והואיל וזבא עליה
בגדלה אתי למיבעל נמי נדה ישראלית, ואתי
למינסב שפחה ועבר משום "לא יהיה קדש",
ואתי למנסבה לגויה ועבר א"לא תחתן", ואתי
למיבעל אשת איש ישראל. משום נשגז"א - נדה,
שפחה, גויה, זונה. שאם כון הוא יש כאן משום
לאו דזונה. ולא לאו ממש, אלא גזירה משום
זונה ישראלית שנבעלה לאסור לה. דאורייתא -
דמייחא דהדיה" כו' לא גרסינן. והבי גרסינן:
כי גזרו רבנן בית חשמונאי ביאה אבל ייחוד לא
כו' ואתו אינהו תלמידי שמאי והלל. באותה
שעה - מעשה אמנן ותמר. והא דרב יהודה
בסנהדרין בפרק "כון גדול" שיפמא בזיבה -
אפילו לא ראה, גזרו עליו להיות כזב. צער גדול
היה לי כו' - כלומר, טורח גדול היה לי אצל
בשאלה זו, ששאלתיה ממנו כמה פעמים ולא
היה בידו.

הואיל

מסיני היא, דאמר מר: הבעל ארמית - קנאין פוגעין בו! אמר ליה: דאורייתא בפרהסיא
וכמעשה שהיה, ואתו אינהו גזרו אפילו בצינעא. - בצינעא נמי בית דינו של חשמונאי גזרו,
[דכי אתא רב דימי אמר: בית דין של חשמונאי גזרו]. ישראל הקא על הגויה - חייב משום
נשגז"א, כי אתא רבין אמר: משום נשגז"א! - כי גזרו בית דינו של חשמונאי ביאה, אבל ייחוד
- לא, ואתו אינהו גזרו אפילו ייחוד. - ייחוד נמי, בית דינו של דוד גזרו, דאמר רב יהודה:
באותה שעה גזרו על ייחודו - אפרי: התם ייחוד דבת ישראל, אבל ייחוד דגויה - לא, ואתו
אינהו גזרו אפילו אייחוד דגויה. - ייחוד דבת ישראל דאורייתא היא! דאמר רבי יוחנן משום
רבי שמעון בן יוחנן: רמו לייחוד מן התורה מנן? שנאמר: "כי יסיתך אחיך בן אפך",
וכי בן אם מסית, בן אב אינו מסית? אלא, בן מתייחד עם אמו, ואין אחר מתייחד עם כל
ערויות שבתורה! - ייחוד דאורייתא דאשת איש, ואתא דוד וגזרו אפילו אייחוד דפגויה, ואתו
תלמידי בית שמאי ובית הלל גזרו אפילו אייחוד דגויה. מאי "על דבר אחר משום דבר
אחר"? אמר רב נחמן בר יצחק: גזרו על תינוק גוי שיפמא בזיבה, שלא יהא תינוק ישראל
רגיל אצלו במשכב וכו'; דאמר רבי זירא: צער גדול היה לי אצל רבי אסי, ורבי אסי אצל
רבי יוחנן, ורבי יוחנן אצל רבי ינאי, ורבי ינאי אצל רבי נתן בן עמרם, ורבי נתן בן עמרם
אצל רבי: תינוק גוי מאימתי מטמא בזיבה? ואמר לי: בן יומא, וכשבאתי אצל רבי חייא,
אמר לי: בן תשע שנים ויום אחד, וכשבאתי והרציתי דברי לפני רבי, אמר לי: הנה דברי
ואחוז דברי רבי חייא, דאמר: תינוק גוי אימתי מטמא בזיבה - בן תשע שנים ויום אחד,
הואיל

לחייב משום זונה, ולרב דימי נשיהו לא מפקרי הלכך משום זונה לא גזרו. ומפרש נמי התם בפרק "הנשרפין": מאן דאמר נשגז"א לא אמר נשגז"א, דאישות ליה להו. וקשה: דהא מצריכין בפרק
קמא דקידושין (כא, ב) גבי יפת תואר "אשת" לרבות אשת איש, אלמא איכא בהו אישות! ויש לומר: דדאי עשה מיהא איכא, ולכן הוצרך לרבות אשת איש. והא דדרשין בפרק "ארבע
מיתות" (סנהדרין דף נב, ב): "אשר ינאף אשת רעהו" פרט לאשת אחרים, פירוש: גוי, אלמא לא שייך בהו אישות כלל - דהיינו לענין חיוב מיתה. והא דאמרין (בריש) (בירושלמי בפרק) "אין
עומדין: עשרה באו על הזונה, ראשון קנאה ואחרים חייבים עליה משום אשת איש, והא אמר בעילה קונה בבני נח - דהיינו דוקא גבי בני נח, אבל בישראל אינו חייב בעשה אלא בעולת
בעל ואשתו גמורה.

צער גדול היה לי לפני רבי אסי כו' - מדאמרין "ופלוגי אצל פלוגי" משמע שכולם היו בדור אחד וכולם בימי רבי.

לאלתר

שהוא אסור מן התורה.
מתרצת הגמרא: אלא (אמר ליה), דאורייתא אינו אסור אלא בפריהסיא, וכמעשה שהיה בומרין בן סלוא שבא על כובי בת צור המדיינית והרגם פנחס, ואתו אינהו גזור – ובאו חכמים וגזרו איסור אפילו על הבא על עובדת כוכבים בצניעא, שמא ימשך אחר עבודה זרה.
מקשה הגמרא: הרי בצניעא נמי כבר נאסר בגזירה קודמת לבוא על הגויה, שהרי בית דינו של חשמונאי גזרו על זה, ודכי אתא רב דימי אמר, בית דין של חשמונאי גזרו, וישראל תבא על העובדת כוכבים חייב משום נשנא – נדה, שפחה, גויה, אשת איש. כי אתא רבין אמר, משום נשנא – נדה, שפחה, גויה, זונה. ומדוע אמרו בברייתא שאיסור בנותיהם הוא מגזירת תלמידי שמאי והלל.
מתרצת הגמרא: כי גזרו בית דינו של חשמונאי, הוא רק על ביאה – שאסור הישראל לבוא על עובדת כוכבים, אבל ייחוד עם עובדת כוכבים בלא ביאה, לא גזרו, ואתו אינהו גזור – ובאו תלמידי שמאי והלל וגזרו אפילו על הייחוד.
מקשה הגמרא: ייחוד נמי – והרי גם על הייחוד, בית דינו של דוד גזרו, והוא קודם גזירת תלמידי שמאי והלל, דאמר רב יהודה, באתה שעה, שהיה מעשה אמנון ותמר, גזרו על ייחוד – שלא יתייחד אדם עם אשה שאינה נשואה לו.
מתרצת הגמרא: אמר, הים – שם במעשה אמנון ותמר, גזרו על ייחוד דבת ישראל – שלא יתייחד ישראל עם ישראלית, אבל ייחוד דישארית עם עובדת כוכבים לא גזרו, ואתו אינהו גזור – ובאו תלמידי שמאי והלל וגזרו איסור אפילו אייחוד דישארית עם עובדת כוכבים.
מקשה הגמרא: וכי ייחוד של ישראל עם ישראלית נאסר על ידי בית דינו של דוד, והרי ייחוד דבת ישראל עם ישראל, איסור דאורייתא היא, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, רבן לייחוד שאסור מן התורה מניין, שנאמר בפרשת מסית לעבודה זרה (דברים יג א), כי יסיתך אחיך בן אמה, ויש להקשות, וכי בן אב מסיית, בן אב אינו מסיית, ומדוע כתבה התורה 'אחיו בן אמה', אלא לא נכתב בן אלא לדרוש מכאן דיני ייחוד, שהבן מתייחד עם אמו, ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה, וקשה על דברי רב יהודה שאמר שביית דינו של דוד גזרו על הייחוד. מתרצת הגמרא: ייחוד האסור מדאורייתא הוא דאשת איש – ישראל המתייחד עם אשת איש. ואתא – ובא דוד גזור איסור אפילו אייחוד דפניה ישראלית, ואתו תלמידי בית שמאי וביית הלל גזור אפילו אייחוד דעובדת כוכבים.
שנינו בברייתא, ועל דבר אחר משום דבר אחר, הגמרא מבארת מהו דבר אחר. מבררת הגמרא: מאי על דבר אחר משום דבר אחר – מה הוא הדבר אחר שאסורו, ומשום איזה דבר אחר גזרו עליו. משיבה הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, גזרו על תינוק עובד כוכבים שמיטא בויקה, ואפילו לא ראה זיבה, כדי שלא יהא תינוק ישראל רגיל להיות אצל כמשכב זכור, שחששו חכמים שאם ישהה תינוק ישראל עם תינוק עובד כוכבים יבוא למשכב זכור, שהגויים נחשדו על כך. דאמר רבי יואל, צער גדול היה לי אצל רבי אפי – בשאלה זו הטרחתי הרבה פעמים את רבי אסי, ולא היה בידו תשובה להשיב לי. ורבי אפי אצל רבי יוחנן – וכן רבי אסי שאל שאלה זו לרבי יוחנן, ורבי יוחנן אצל רבי ינאי, ורבי ינאי אצל רבי נתן בן עמרם, ורבי נתן בן עמרם אצל רבי, ואותה השאלה היא, תינוק עובד כוכבים, מאימתי מטמא בויקה – בן כמה יהיה ויטמא בזיבה, ואמר לי – רבי אסי שרבי היה אומר, תינוק אפילו הוא בן יומו מטמא בזיבה. וכשפאתי – רבי יואל, אצל רבי חייא, אמר לי אין תינוק מטמא עד שיהיה בן תשע שנים ויום אחד. וכשפאתי והרציתי דברי – כשבא רבי זירא ואמר את דברי רבי חייא לפני רבי, אמר לי – רבי לרבי זירא, הנה דברי שאמרתי משמטא בהיותו יום אחד ואחוז דברי רבי חייא דאמר תינוק עובד כוכבים אימתי מטמא בויקה בן תשע שנים ויום אחד.

במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הניו בולו' – אתם מקבלים עליכם גזירה בארור וקללה, ומשום כך נאסר עליכם, ואחר כך אותי אתם קובעים, כלומר גוזלים ונהנים מאותו איסור, ומכך שאמר הכתוב 'הניו בולו', משמע, אי איבא ניו בולו – אם העם כולו אכן קבל את הגזירה, אין – הרי זו גזירה, אי לא – ואם לא כל העם קיבל את הגזירה, לא – אין זו גזירה.
הגמרא מבררת את טעם איסור פת הגויים, שמנס, יינם ובנותיהם: גופא, אמר באל, אמר אבימי נותא משמיה דרב, פיתן ושמןן יינן וקנותיהן, בולן משמנה עשר דבר הן.
מבררת הגמרא: בנותיהן מאי היא – מה היא הגזירה, ומפני מה גזרו על בנות הגויים. משיבה הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, גזרו על בנותיהן שיהיו חשובות כנידות מצריכותן – מקטנותן. שאף על פי שבקטנותן עדיין לא ראו דם נדה, מכל מקום חשובות כנדות, והנוגע בהם טמא. ונניבא משמיה דרב אמר, בולן – פתם, שמנס, יינם ובנותיהם, משום עובדת כוכבים גזרו בהן, שאם יאכל אדם מפתם, שמנס או יינם או יתייחד עם בנותיהם, יכול לבוא לידי איסור עבודה זרה.
דכי אתא – כאשר בא רב אחא בר אדא, אמר בשם רבי יצחק, גזרו חכמים על פיתן של גויים משום שמנס. מקשה הגמרא: מאי אולמיה – מה חומרנו דשמן מפת, עד כדי שגזרו על הפת משום השמן.
מתרצת הגמרא: אלא גזרו חכמים על פיתן ושמןן משום יינן, שאם יאכל מפתם ומשמנס יבוא לשותות גם את יינם, ועל יינן משום בנותיהן – וכשישתה יבוא מותר שבויר בו יסור לידי איסור עם בנותיהם, ועל בנותיהן משום דבר אחר – ואם יבוא על בנותיהם יביאנו הדבר לידי איסור עבודה זרה. ועל דבר אחר (שלא נתבאר כאן מהו) גזרו חכמים משום דבר אחר, ולהלן יבואר מהו אותו דבר אחר.
מקשה הגמרא: והרי בנותיהן איסור דאורייתא היא, דכתיב (דברים יא א) ולא תתקחן בם' ומדוע הוצרכו חכמים לגזור על בנותיהם משום עבודה זרה. מתרצת הגמרא: דאורייתא אין איסור חיתון אלא עם בנות שבע אומות בלבד, אבל שאר עובדי כוכבים לא, ואתו אינהו – חכמים וגזרו איסור חיתון אפילו דשאר עובדי כוכבים.
מקשה הגמרא: ולרבי שמעון בן יוחי דאמר, ממה שנאמר (שם יד) כי יסור את בנו מאחרי ועבדו אלהים אחרים, ונתן הכתוב את הטעם לאיסור החיתון עם הגויים משום שיבוא לידי עבודה זרה, מזה יש לדרוש שבא הכתוב לרבות את כל המסירות מאחרי ה' שאסור להתחתן עם בנות כל הגויים אף שאינן משבע אומות, מאי איבא למימר – איך נבאר לשיטתו את דברי הברייטא שבנותיהם לא נאסרו אלא מגזירת חכמים משום עבודה זרה, והרי איסור מן התורה הוא.
מתרצת הגמרא: אלא, דאורייתא לא נאסרו ישראל בבנות הגויים אלא באישות דרך חתנות, אבל באישות דרך זנות לא נאסרו, ואתו אינהו גזור אפילו באישות דרך זנות.
מקשה הגמרא: והרי אישיות דרך זנות נמי אסורה מן התורה, ובבית דינו של שם גזרו עליה שהיה קודם מות תורה, דכתיב במעשה יהודה ותמר (בראשית לח ד), ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר ונתה תמר פלתי וגם הנה הרה ללונגים ויאמר יהודה הוציאיה ותשקה, ומכאן שהנבעלת לכנעני אפילו הוא דרך זנות דינה במיתה.
מתרצת הגמרא: אלא, דאורייתא לא נאסר אלא עובד כוכבים תבא על פת ישראל, ומשום דמשכב פתריה – שתמשך בת הישראל אחר העובד כוכבים לעבודה זרה, אבל ישראל תבא על העובדת כוכבים לא, ואתו אינהו גזור אפילו על ישראל תבא על העובדת כוכבים שמא ימשך אחר עבודה זרה.
מקשה הגמרא: וכי ישראל תבא על העובדת כוכבים גזירת חכמים היא שאסור, והרי הלכה למשה מסיני היא, דאמר מר, הבועל אימית, קנאין פוגעין בו – ישראל הבא על הגויה, בני אדם המנקאים לה' הורגים אותו, ומכך שיותר לקנאים לפגוע בו הרי

כל חביריו.

הגמרא מבררת את פרטי הדינים באותו מעשה שהתיר רבי יהודה הנשיא את האשה לינשא: **אמר ליה רבי (אליעזר) [אלעזר] להווא סבא** – לזקן אחד שהיה באותו מעמד שהתירה רבי יהודה להנשא, **כי שריתיה** – כאשר התרתם לאשה להנשא, **לאלתר** – מיד שריתיה להנשא, מכיון **דלא אתי** – שודאי לא יוכל לבוא עוד שכבר מת, **או דלמא**, לא התרתם לה להנשא אלא **לאחר שנים עשר חודש**, **דהא איקנים ליה תנאיה** – שאז התקיים התנאי, שכן עברו שנים עשר חודש ולא בא.

שאל ההוא סבא את רבי אליעזר: **ותיבעי לך אמתניתין** – והרי יכול היית להקשות בדברי המשנה עצמה כן, **דתנן** – שהרי שנינו בהמשך אותה המשנה (גיטין ע"ה), נתן גט לאשתו ואמר לה **הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש**, וזאת בתוך שנים עשר חודש, הרי נמי, כיון שהוסיף ואמר 'מעכשיו' הרי בדעתו שיחול הגט מעתה בתנאי שלא יבוא עד לאחר שנים עשר חודש (דהא איקנים ליה תנאיה). **ותיבעי לך** – ויש לך להסתפק אף בדין זה האם **לאלתר הוי גיטא** – מיד שמת חל הגט, **דהא לא אתא** – שהרי אינו יכול לבוא עוד. **או דלמא** – או שמא, אינו חל אלא **לאחר שנים עשר חודש**, **דהא איקנים ליה תנאיה** – שאז התקיים התנאי. השיב לו רבי אליעזר: **אין חכי נמי** – אכן גם על דברי המשנה עצמה היה יכול להקשות כך, **אלא הטעם** ששאלתי שאלה זו דווקא אותך, הוא, **משום דהוית בההוא מקניא** – משום שהיית מאותם אנשים שנמנו עם רבי יהודה הנשיא להתירה, ובדאי ידוע לו ממתי התירה רבי יהודה.

הגמרא חוזרת לברר את מחלוקת חכמי המשנה ורבותינו בתנאי הנכתב בגט: **אמר אביי**, **הכל מודים** שאם נתן לה גט בלילה ואמר לה **לכשתצא חמה מנרתיקה** הרי את מגורשת, **לכי נפקא קאמר לה** בפירוש אמר לה שכאשר תצא חמה מגרשה, **וכי מית בלילא** – ואם מת בלילה, **גט לאחרי מיתה הוא**, ואינה מגורשת, שהרי אין אדם יכול לגרש לאחר שמת. והכל מודים שאם נתן לה גט ואמר, על לה הרי את מגורשת בגט זה על **מנת שתצא חמה מנרתיקה**, **מעכשיו קאמר לה** – שיחול הגט משעת מסירתו לה, אלא שהוסיף לכך תנאי על מנת שתצא חמה מנרתיקה, **וכי מית בלילא** – ואם מת בלילה, **הא ודאי תנאה הוי** – הרי ודאי התנאי בגט התקיים שהרי אחר כך זרחה השמש, **וגט מתיים הוא** – ונמצא שהגט ניתן לה בחיי בעלה והרי היא מגורשת, **בדרך הווא** – כדעת רב הונא בדניי התנאי, **דאמר רב הונא**, **כל האומר על מנת**, **כאומר מעכשיו דמי** – כל העושה מעשה ומתנה על חלותו בלשון זו, **שאומו**, על מנת שיתקיים דבר מסוים, כאילו אמר שמעכשיו יחול אותו מעשה, ובלבד שבסופו של דבר יקום התנאי.

לא נחלקו, **אלא כאומר לאשתו 'הרי זה גיטך אם תצא חמה מנרתיקה'**, וזאת בלילה, **רבי יהודה הנשיא סבר לה כרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו**, **והנה ליה אותו אדם כאומר הרי את מגורשת מתיים אם מתי** – אם אמות, או כאומר הרי את מגורשת מעכשיו אם מתי, ושנינו במשנה (גיטין ע"ב), **שאם מת, הרי זו מגורשת ורבנן**, לית להו דרבי יוסי שזמנו של שטר מוכיח עליו, **והנה ליה כאומר לאשתו זה גיטך אם מתי גרידא** – 'זה גיטך אם אמות' לבדו, ולא הוסיף לומר 'מתיים' או 'מעכשיו', ושנינו במשנה (שו"ש) שהאומר כן ומת אינה מגורשת.

גופא – שנינו בדברי המשנה בעדיות שהזכירה לעיל, **העיד יוסי בן יעקב איש צרידה על אייל קמצא דבן**, **ועל משקה בן מנפתיה דבן**, **ועל דיקרב למיתא מסאב**, **וקרו ליה יוסף שרביא**. מבררת הגמרא: **מאי אייל קמצא**. מבארת הגמרא: **רב פפא אמר שושביא** – מין חגב שראשו ארוך. **ורב חיאי בר אמי משמיה דעולא אמר**, סוסביל – מין חגב שאין ראשו ארוך, ואין כנפיו מכסים את רוב גופו באופן הנראה לעינים בבירור אלא רוב הנראה רק על פי מדידה.

מבארת הגמרא על פי דברי רב פפא ורב חיאי בר אמי את מחלוקת התנאים, **רב פפא אמר שושביא**, **וקמפילני** – ובכך נחלקו התנאים בחגב שראשו ארוך, **מר סבר** – רבנן סברו, **ראשו ארוך אסורי**, **ומר סבר** – יוסי בן יעקב סבר ראשו ארוך מותר. **רב תיאי בר אמי משמיה דעולא אמר**,

הואיל ובהיותו בן תשע שנים הוא ראוי לביאה מטמא נמי בזה, אבל כל זמן שאינו ראוי לביאה שאין לחוש שיבוא הישראל עמו למשכב זכור, אינו מטמא בזיבה. **אמר רבינא**, **הלך** – כיון שאמרנו שתניק גוי מטמא כוב משעה שראוי לביאה, **הא תינוקת עוברת בוכבים בת שלש שנים ויום אחד**, **הואיל וראויה לביאה מטמאה נמי בזה**, שיש לחוש שאם ישהה עמה תינוק ישראל יבוא לבועלה. שואלת הגמרא: **פשיטא**, שכיון שגזירת חכמים בתינוק היא מומן שהוא ראוי לביאה, כמו כן בתינוקת ראוי להיות שיעורה מומן שתהיה ראויה לביאה שהוא משלש שנים ויום אחד.

מיישבת הגמרא: **מהו דתקא** – הייתי סבור, כיון דהא תינוק זכר כשהוא ראוי לביאה ידע לארגולי – למשוך את הישראל אצלו, משום כן גזרו עליו חכמים, **והא** – אבל תינוקת בת שלש אף שהיא ראויה לביאה, לא ידעה לארגולי – עדיין אין בה ערמומיות כל כך למשוך את הישראל לבוא עליה, ולכן לא תהיה מטמאה משעה שראויה לביאה אלא כשתהיה גדולה יותר מכך, **קא משמע לן** שגם בתינוקת לא חילקו חכמים וגזרו שתהיה מטמאה משעה שתהיה ראויה לביאה והוא כשתהיה בת שלש שנים.

שנינו במשנתנו שרבי ובית דין התירו את השמן, הגמרא חוזרת לדון באותו היתר כיצד היה המעשה. מספרת הגמרא: **מיסתמיך ואיל** – נסמך והולך היה רבי יהודה **נשיא אבתפיה דרבי שמלאי שמעיה** – על כתפי רבי שמלאי משמו. **אמר ליה רבי יהודה לרבי שמלאי**, לא הית אפש בבית המדרש **בשהחננו את השמן**. **אמר לו רבי שמלאי לרבי יהודה** **קמינו תתיר את הת**. **אמר לו רבי יהודה לרבי שמלאי**, **אם בן כדברייך שהייתי מתיר גם את הפת**, **קרו לן בית דינא שרביא** – הייתי נקרא בפי העם 'בית דין המתיר', **דתנן** – כמו ששנינו במשנה (עירוב פ"ח מ"ד), **העיד רבי יוסי בן יעקב איש צרידה**, שלשה דברים שיש להקל בהם. דין אחד, **על אייל קמצא** – מין חגב הדומה לאיל, **דבן** – שהוא טהור ומוותר באכילה. דין שני, **ועל משקה בית מנפתיה דבן** – ועל דם הקרבנות, והמים שמדחים בהם את הקרבנות, שהם טהורים, כלומר שלא גזרו עליהם טומאת משקין. דין שלישי, **ועל דיקרב למיתא מסאב** – ועל הנוגע במת שהוא טמא. **וקרו ליה יוסף שרביא** – וקרו העם לרבי יוסי בן יעקב שהעיד על היתר דינים אלו 'יוסף שרביא', כלומר 'יוסף המיקל והמתיר', הרי שאדם האומר היתר של דברים הנראים כאיסור נקרא בפי העם אדם המתיר, ומשום כך איני רוצה להתיר את הפת. **אמר ליה רבי שמלאי לרבי**, **התם שרא תלת ופר שרא תדא** – שם רב יוסף התיר שלשה דברים, ואפשר שמשום כך נקרא בפי העם יוסף המתיר, אך אהר רבי התיר דבר אחד בלבד, **ואי שרי מר הווא אחריי** – ואם תתיר רבי דבר אחד נוסף על השמן **אפתי תרתינן הוא דתויין** – עדיין אינם אלא שני דברים המותרים, ועל המתיר שני דברים לא שמענו שנקרא אדם המתיר.

אמר ליה רבי לרבי שמלאי, **אנא שרביא אחריי** – אני התרתי דבר נוסף מלבד השמן, ואם אתיר אף את הפת נמצא שהתרתי שלשה דברים. מבררת הגמרא: **מאי היא** – מה הוא הדבר הנוסף שרבי התיר. מבררת הגמרא: **דתנן** – שנינו במשנה (גיטין ע"ה), **הנותן לאשתו גט ואומר לה זה גיטך אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש**, כלומר שפסא לא יבוא מעתה ועד שיעברו שנים עשר חודש, תהיה מגורשת, **ומת בתוך שנים עשר חודש**, **אני נמי**, שהרי זמן חלות הגט הוא לאחר שנים עשר חודש, ואין גט לאחר מיתה, ואם מת בעלה בלא בנים ויש לו את, אסורה לינשא לאחר עד שתתייבם או תחלוץ. **והני עלה** – ושנו על דין זה, **ורבותינו חלקו והתירו לינשא**, **ואמרין מאן** – מי הם רבותינו שהתירו להנשא **אמר רבי יהודה אמר שמואל**, **בית דינא דשרי משקא** – בית הדין שהתיר את השמן של גוים. והטעם שהתירו להנשא, משום דבכרי לה – שסוברים כרבי יוסי, **דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו** – שהזמן הכתוב בשטר מוכיח על כוונת כותב השטר, שבדעתו שיחול המעשה הכתוב בשטר מומן כתיבתו. וכיון שנכתב בגט זמן כתיבתו, הרי שבדעתו שיחול מאותה שעה באם לא יבוא עד לאחר שנים עשר חודש, ונמצא הגט חל משעת מסירתו ביוד שהיה חי. **ואמר רבי אמא בריה דרבי חיאי בר אבא**, **רבי יהודה הנשיא חזק שהיה מותרת להנשא**, **ולא הווי לו חכמים של קעלתו** – כל ימי חייו. **ואמר לה** – ויש אומרים שלא הווי לו כל סייעתו –

עבודה זרה. אין מעמידן - פרק שני דף לו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזליץ) ר"ט תוספות

הואיל וראוי לביאה ב' - דעטמא דגזירת זיבה משום ביאה הוא, כדאמר: שלא יהא תינוק של ישראל רגיל אצלו במשכב זכור, הלכך לא גזרו עליה עד דחוי לביאה. פשיטא - בין דתינוק משעה שראוי, הוא הדין לתינוקת. מהו דתינא - האי תינוק כשראוי לביאה הוא ערום לארגול, להמשיך ישראל אצלו. אבל תינוקת בת שלש - אף על גב דבת ביאה היא, אין בה ערומות, דלא ידעה לארגול, עד שתהא בת תשעה לא גזרו עליה, קא משמע לן. אייל קמצא - מין חגב הוא. דבן - שהוא טהור ומותר באכילה. ועל משקה בית מפתחא - הדם והמים שזין בבית המטבחים שבעורה. דבן - לא גזרו עליהם טומאת משקין, ופולגתא היא לקמן, רב אמר: דבן ממש, דסבר אין משקין מקבלין טומאה אלא מדרבנן, ובהני לא גזרו. ושמואל אמר: דבן מלטמא טומאת

אחרים, אבל טומאת עצמן יש בהן, קסבר שמואל יש למשקין טומאה מן התורה להדימא ולא מצו רבנן לדיניהו. ועל דיקרב למיחא מסבא - הנוגע בבת - טמא. ולקמן פריך: הא דאורייתא היא. ועוד: הא וחזמא היא, ויוסף אסרא מייבני ליה. שרא תלת - דהא לקמן מפרש דהאי "על דיקרב למיחא מסבא" קולא היא. אינו נפ - דהא לא אמר שיהא גט אלא עד שנים עשר חודש, והוא כבר מת ואין יכול לגרש, חזקה ליבם אם אין לו בן. אבל אי אמר "מעבשיו יחא גט אם לא באתי עד שנים עשר חודש", ומת בתוך כך - דרי זה גט ואינה זקוקה ליבם. כרבי יוסי - בבבא בתרא בפרק "יש נחלין" (קל, א); הכותב כל נכסיו לבנו לאחר מותו, שצרכו כהנים "מהיום ולאחר מיתה", דלדרי משמע: גופא מהיום, שלא אחא למכרם, ופירא לאחר מיתה. ואם לא כתב "מהיום" אלא "לאחר מיתה" - לא אמר כלום, ויירשו אחיו עמו, או אם היה עליו בעל חוב מאוחר לאחר מתנה זו - בעל חוב גובה את חובו. רבי יוסי אמר: אינו צריך, דלדכי כתיב זמן בשטר, לומר: מעבשיו תהא מתנה מגופה של קרקע ופירות לאחר מיתה, דאי לא בעי למיתב ליה אלא לאחר מיתה, למח כתב זמן בשטר; והכי נמי זמנו של גט מוכיח דהכי קאמר ליה: מעבשיו יחא גט אם לא באתי, ותנאה בעלמא דהא, וכי לא אתא איקיים תנאה. רבי יהודה הנשיא - בן בנו של רבי יהודה, הורה שהיה מותרת לנישא. כל שעתו - כל ימיו נחלקו עליו. לאלתר שריתוה - כששמעו בו שמת. הכי גרסינן: לאלתר שריתוה דודאי לא אתי עור. אין הכי נמי - דאיכא למיביעי אמתניתין, אלא - להכי בעינן בעינן לה אקמייתא. משום דהית בהווא מנינא דרבי יהודה נשיא שרייה וידעת לאמתן שרייה, ומדברי יהודה נשמע למתניתין להכיבא דאמר לה "מעבשיו". הכל מודים - ואפילו רבי יוסי, היכא דאמר לה בהאי לישנא: "הרי זה ניסך לכשתצא חמה מנרתיקה". לבי נפקא לה קאמר לה - דליהוי גיטא, ומקמי גיטא לא ליהוי גיטא, ואי מיית בליליא - לא

אמר לו: אם בן, קרו לן "בית דינא שריא", דתנן: העיד רבי יוסי בן יעקב איש צרידה על אייל קמצא דבן, ועל משקה בית מפתחא דבן, ועל דיקרב למיחא מסבא, וקרו ליה "יוסף שריא". אמר ליה: התם שרא תלת, ומר שרא חדא, ואי שרי מר חדא אחריתי, אפתי תרמין הוא דהוינן! אמר ליה: אנא שראי אחריתי. מאי היא? דתנן: "זה גיטא אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש", ומת בתוך שנים עשר חודש - אינו גט, ותני גלה: ורבוחינו היתויה לנישא, ואמרין: מאן "רבוחינו"? אמר רב יהודה אמר שמואל: בית דינא דשרי משקא. סברי לה כרבי יוסי, דאמר: זמנו של שטר מוכיח עליו, ואמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא: רבי יהודה הנשיא הורה, ולא הווי לו כל שעתו, ואמר ליה: כל סיעתו. אמר ליה רבי (אלעזר) [אלעזר] להווא סבא: כי שריתוה - לאלתר שריתוה, דלא אתא, או דלמא לאחר שנים עשר חודש, דהא איקיים ליה תנאיה? - ותיבקי לך אמתניתין, דתנן: "הרי זה גיטא מעבשיו אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש", ומת בתוך שנים עשר חודש - הוי גט, דהא איקיים ליה תנאי, ותיבקי לך: לאלתר הוי גיטא, דהא לא אתא, או דלמא לאחר שנים עשר חודש, דהא איקיים ליה תנאיה! - אין הכי נמי, אלא משום דהוית ביהווא מנינא. אמר אביי: הפל מודים, "לכשתצא חמה מנרתיקה" - לבי נפקא קאמר לה, וכי מיית בליליא - גט לאחר מיתה הוא: "על מנת שתצא חמה מנרתיקה" - מעבשיו קאמר לה, וכי מיית בליליא - הא ודאי תנאה הוי גט מתיים הוא, כדכר הונא, דאמר רב הונא: כל האומר "על מנת שתצא חמה מנרתיקה" דמי; לא נחלקו אלא ב"אם תצא", רבי יהודה הנשיא סבר לה כרבי יוסי, ורבי יוסי, ויהוה ליה כי"ה גיטא אם מתי" גרידא. גופא: העיד יוסי בן יעקב איש צרידה על אייל קמצא דבן, ועל משקה בי מפתחא דבן, ועל דיקרב למיחא מסבא, וקרו ליה "יוסף שריא". מאי אייל קמצא? רב פפא אמר: שושיבא, ורב חייא בר אמי מושיבא דעולא אמר: סוסביל. רב פפא אמר שושיבא, וקמפילגי בראשו ארוך, מר סבר: ראשו ארוך - אסור, ומר סבר: ראשו ארוך - מותר. רב חייא בר אמי מושיבא דעולא אמר סוסביל

גיטא הוא. ואף על גב דאמר רבי יוסי זמנו של שטר מוכיח עליו, וכמאן דכתיב ביה "מהיום" דמי - הוה ליה כ"מהיום ולאחר מיתה", ותנן: "מהיום ולאחר מיתה" גט ואינו גט, דמספקא האי "לאחר מיתה" אי תנאה הוי והכי משמע: מהיום יחא גט אם אמות, אי חורה הוה דהדר ביה ממאי דאמר "מהיום". ולא דמי למתנה שכתוב בה "מהיום ולאחר מיתה", דהתם הכי קאמר: גופא מהיום קני ופירא לאחר מיתה, אבל גט ליכא למימר הכי. וכי האי גזנא מפרש לה ב"יש נחלין" (בבא בתרא קלז, א). על מנת שתצא חמה מנרתיקה - ודכוותה הכא "על מנת שלא אבוא כל שנים עשר חודש". מעבשיו קאמר - דליהוי גיטא על מנת שתתקיים תנאי זה, וכי מקיים תנאי זה ונפקא חמה - איגלאי מילתא למפרע דבשעת מסירה הוי גט, ואף על גב דמיית בליליא הוה ליה גט מתיים. ודכוותיה מת בתוך שנים עשר חודש - הרי נתקיים התנאי שלא בא, והוה ליה גט למפרע. דאמר רב הונא כל האומר "על מנת שאומר מעבשיו דמי" - "על מנת" דהא תנאה משמע, והכי קאמר: מעבשיו יחא גט על מנת שיתקיים תנאי זה, וכל אימת דמתקיים תנאה הוה ליה גט למפרע. לא נחלקו אלא באם תצא - ומת בליליא, ודכוותיה התם ב"אם לא באתי", דאמרין התם בפרק "מי שאחזו קרדריקוס" (גיטין עב, א, עז, א); "אם" שתי לשונות משמע, משמע מעבשיו ומשמע לכשתיקיים אמר "מהיום" גלי דעתיה דמעבשיו, לא אמר "מהיום" הוי משמע לכשתיקיים. הלכך, רבי יהודה הנשיא סבר לה כרבי יוסי, דאמר דאף על גב דלא כתב "מהיום" זמנו של שטר מוכיח עליו כמאן דכתב "מהיום" דמי, והוה ליה כ"מהיום אם מתי" דאמרין במסכת גיטין (עב, ב) תנאה הוא, וכי מיית הוי גיטא למפרע מתיים. ורבנן לית להו דרבי יוסי, והוה ליה כ"אם מתי" גרידא, דאמרין התם דלשון "אם" כי לא אמר "מהיום" משמע לכשאמות קאמר, והכא נמי משמע: ולכשתצא ולכשלא אבוא, והוה ליה גט לאחר מיתה. שושיבא = מין חגב וראשו ארוך. וקמפילגי - יוסי בן יעקב ורבנן בראשו ארוך. דסימני חגבים טהורים נפקא לן מארבה סלעם דרגול חגב, ופולגי תנאי ב"אלו טריפות" (חולין סו, א) בראשו ארוך, איכא דאין ליה בכלל ופרט, דאין בכלל אלא מה שפרט: הני מיני שרי אבל מין אחרין לא, וכל מינא דהני אין ראשו ארוך. ואיכא דאין בכלל ופרט וכלל, ומרבי כל כעין הפרט: לא ראי ארבה כראי סלעם וכו', הצד השווה שבזן שיש לזן ארבע רגלים ארבעה כנפים ויש לזן קרסולין וכנפיו חופין את רובו, אף אני אבאי כל שיש לו ארבעה סימנים הללו.

עבודה זרה. אין מעמידן - פרק שני דף לז עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

תוספות

בראשו ארך כולי עלמא לא פליגי דאסור - קשה, דאמרינן ב"אלו טריפות" (חולין טו, א): תנא דבי רבי ישמעאל ראשו ארוך מותר, ומתניתין נמי דהתם משמע דראשו ארוך מותר, מולא קחשיב ליה בהדי סימני טהרה אין ראשו ארוך. ובסוף פרק "רבי עקיבא" (שבת צ, ב) אמר נמי דשחיבא מותר, דהא חזיה רב לרב כהנא דהוה מיעבר שושבא

אפומיה, אמר ליה רב: שקליה, דלמא קאביל ליה חי ועבר משום "בל תשקצא", משמע דדוקא חי חי אבל מת שרי לכן נראה לרבינו תם וגרסינן הכא: ראשו ארוך דכולי עלמא לא פליגי דמותר, וגירסא זו נמצאת בפירוש רבינו חננאל, **דיקרב** בדיקרב בחיבורין - פירושו: כגון ארובן שנגע במת, ובא שמעון ונגע בו בעודו נוגע במת, וטומאה בחיבורין ודאי הוה דאורייתא. והא דאמר רבא: לא תתלו ביה בוקי סריק ברב נחמן - לאו משום דאית ליה טומאה בחיבורין לאו דאורייתא, אלא משום דקסבר דיוסף בן יעזר לא איירי בחכי. וכן משמע בבזרי פרק "שלשה מינין" (מב, ב). **הא** הלכתא מסוטה גמרינן לה - לאו דוקא מסוטה גמרינן, דספק טומאה ברשות הרבים היכא דאיכא חזקת טהרה לא הוצרכו ללמוד מסוטה, אלא אמרינן: העמד דבר על חזקתו, ולא גמרינן מסוטה אלא לומר דברשות היחיד ספיקו טמא, ודבסוטה נמי הוי ספק טומאה ברשות היחיד.

והשלקות מנהגי מילי - אמור רבינו תם, דמרביעי תלמודא בשלקות וקסבר מדאורייתא היא, שמוא גזירה קדמונית היא ולא נגזרה עם הפת. ושלקות היא עניני תבשיל כדמשמע בדר' שמעתא, ומתחלה גזר עליה מטעם חתנות, ועל הפת לא גזר משום דלא שייך ביה חתנות כל כך, עד שבאו שמאי הלל וגזרו בשמונה עשר דברים גם על הפת. ואף על גב דבמתניתין תני פת מקמי שלקות, מכל מקום שלקות גזירה קדמונית יותר היתה, וכשהתירו את הפת לא התירו שלקות מזהאי טעמא דפת ושלקות תרי מילי ניתו. ואומר רבינו תם נמי, דצריך לומר עירובי תבשילין בפת ושלקות, ומביא ראייה מדאמרינן בפרק שני דביצה (טו, ב), רבי אליעזר אומר: אין אופין אלא על האפי ואין מבשלין אלא על המבושל, שנאמר "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו". וכן פירש הלכות גדולות. אכן רבינו יצחק אומר דבעירובי תבשילין סגי בחד, או בפת או בתבשיל, ולית הלכתא כהדיא דרבי אליעזר, דשמותי הוא, וגם הולך בשטית חנניה אליבא דבית שמאי דבעי פת ותבשיל וחמין טמונין, ובית הלל מתיירין. ובידורשמי דביצה פליג רבי יהושע בהדיא עליה דרבי אליעזר, דהכי איתא התם: "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו", רבי אליעזר אומר: אופין על האפוי ומבשלין על המבושל, רבי יהושע אומר: אופין ומבשלין על המבושל. ואמרינן: בשל סופרים הלך אחר המיקל, ורבי יהושע מיקל הוא. ועוד, דבתלמוד שלנו חנניה אליבא דבית הלל לא מצרכו אלא חד. ומידי העולם נהגו לערב בפת ותבשיל והואיל ויצא דבר מפי הלכות גדולות ורבינו תם.

אלא

סוסביל, בראשו ארוך כולי עלמא לא פליגי דאסור, והכא כגנפיו חופין את רובו על ידי הדחק קמפליגי, **מר סבר**: רובא כל דהו בעיניו, ומר סבר: רובא דמנפרי בעיניו. ועל משקה בי מטבחיא דקן. מאי דקן? רב אמר: דקן ממש, ושמואל אמר: דקן מלטימא אחרים, אבל טומאת עצמן יש בהן. רב אמר דקן ממש - קסבר: טומאת משקין דרנן, וכי גזר רנן טומאה - במשקין דעלמא, אבל במשקה בי מטבחיא לא גזרו רנן. ושמואל אמר דקן מלטימא אחרים, אבל טומאת עצמן יש בהן - קסבר: טומאת משקין דאורייתא, למטא אחרים דרנן, וכי גזרו רנן - במשקין דעלמא, במשקין בי מטבחיא לא גזרו. ועל דיקרב למיתא מסאב, וקרו ליה "יוסף שריא". "יוסף אפרא" מיכעי ליה! ועוד, דאורייתא היא, דכתיב: "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת" וגו'! - דאורייתא דיקרב טמא, דיקרב בדיקרב טהור, ואתו אינהו וגזרו אפילו דיקרב בדיקרב, ואתא אינהו ואוקמה אדאורייתא. - דיקרב בדיקרב נמי דאורייתא היא, דכתיב: "וכל אשר יגע בו הטמא וטמא"! אמרוה רנן קמיה דרבא משמיה דמר זוטרא בריה דרב נחמן דאמר משמיה דרב נחמן: דאורייתא דיקרב בדיקרב בחיבורין טומאת שבעה, שלא בחיבורין טומאת ערב, ואתו אינהו וגזרו אפילו שלא בחיבורין טומאת שבעה, ואתא אינהו ואוקמה אדאורייתא. דאורייתא מאי היא? דכתיב: "הנגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים", וכתיב: "וכל אשר יגע בו הטמא וטמא", וכתיב: "הנגע הנגעת הטמא עד הערב", הא כיצד? פאן בחיבורין, פאן שלא בחיבורין. אמר להו רבא: לאו אמינא לכו, לא תתלו ביה בוקי סריקין קרב נחמן? הכי אמר רב נחמן: ספק טומאה ברשות הרבים התיר להן. - והא הלכתא מוסטה גמרינן לה, מה פוסת רשות היחיד, אף טומאה ברשות היחיד! - הא אמר רבי יוחנן: הלכה ואין מורין בה, ואתא אינהו ואורי ליה אורויי. תניא נמי הכי, רבי יהודה אומר: קורות נעץ להם, ואמר: עד פאן רשות הרבים, עד פאן רשות היחיד. כי אתו לקמיה דרבי ינאי - מי שאיער בו ספק טומאה ברשות הרבים. מנהגי מילי - דיבשולי גוים אסירי. קליות - יבש בתנור. מדרבנן

סוסביל - אין ראשו ארוך, אבל אין כנפיו חופין את רובו לראות לעינים, אלא בעצמות על ידי מדידה. הכי גרסינן: כגנפיו חופין את רובו על ידי הדחק קמפליגי - ולא גרסינן "וקרסולין", דהני קרסוליים לא חפו מידי, שהן שתי רגלים ארוכים מן הארבעה ובהן הוא מדרגה, והיינו "כרעים ממעל דרגליו לנתר" וגו'. **רובא דמינכר** - רוב הנראה לעינים. **טומאת משקין דרבנן** - ובמסכת פסחים (טז, א) פרכין: והכתיב "וכל משקה אשר ישתה" וגו' ומשני: מאי "טמא" - הכשר. **למטא אחרים** - אבל טומאת עצמן מדאורייתא רמיא עליהו אם נטמא. ואתו אינהו נזר על דיקרב בדיקרב ואתא אינהו - יוסף, ואסחיד על דיקרב למיתא מסאב, דהא דאורייתא היא, אבל דיקרב בדיקרב לא גזרינן עליה, והיינו "יוסף שריא". ואתא אינהו ואוקמה אדאורייתא - דהכי קאמר: על דיקרב למיתא מסאב טומאת שבעה, אבל דיקרב בדיקרב לא מסאב אלא טומאת ערב. וכל אשר יגע בו הטמא וטמא - אותו שנגע במת קרי "טמא", וקאמר: כל מי שיגע בו אותו טמא יטמא. בחיבורין - בשעה שהיה זה נוגע במת בא חבירו ונגע בו. שלא בחיבורין - לאחר שפירש מן המת בא חבירו ונגע בו. כל אשר יגע בו הטמא וטמא - משמע שבעת ימים, כסות טומאת מת. בוקי סריקין = כדים ריקים. כלומר, דברים שאינם טעם. ספק טומאה ברשות הרבים התיר להם - שאינם נוהגין בה איסור, והכי קאמר: ועל דיקרב ודאי למיתא - מסאב, אבל מספק - לא. הא הלכתא גמרינן לה פסוטה - דטהור, דכל איסור ספק טומאה מהתם נפקא, דאפיק לה קרא בלשון טומאה: "ונסתרה ודאי נטמאה" מגיד לך הכתוב שעל הספק אסור, מכאן אתה לך לשרץ לטמא מספק. ומה פוסת רשות היחיד - שדרי אין סתירה ברשות הרבים, את טומאת ספק בשרץ אינה אלא ברשות היחיד, במסכת סוטה (כת, ב). הלכה - כגון דבספק טומאה ברשות הרבים טהור. ואין מורין - ברבים בה, דלא ליחלוזי בה טפי. קורות נעץ להן - לסימנין בין רשות הרבים ובין רשות של בעה, שהן רשות היחיד לטומאה, שבעל השדה מקפיד בדריסת הרגל. ועוד, דאמרינן ב"השותפין" (בבא בתרא יב, א), ארבע אמות הסמוכות לרשות הרבים, כגון מקום פני הסמוך לרשות הרבים והוא ארוך הרבה, לארבע אמות הראשונות רשות הרבים לטומאה, ובאותן מקומות נעץ להן קורות. כי אתו לקמיה דרבי ינאי - מי שאיער בו ספק טומאה ברשות הרבים. מנהגי מילי - דיבשולי גוים אסירי. קליות - יבש בתנור. מדרבנן

ואין מורין בה, ואתא אינהו ואורי ליה אורויי. תניא נמי הכי, רבי יהודה אומר: קורות נעץ להם, ואמר: עד פאן רשות הרבים, עד פאן רשות היחיד. כי אתו לקמיה דרבי ינאי, אמר להו: הא מיא בשיקעתא דבנהרא, וילו טבולו. "והשלקות". מנהגי מילי? אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן, אמר קרא: "אכל בפקס השברני ואכלתי ומים בפקס תתן לי ושתיתי", פמים - מה פים שלא נשתנו, אף אוכל שלא נשתנה. - אלא מעתה, חטין ועשאן קליות הכי נמי דאסורין! וכי תימא הכי נמי, ויתניא: חטין ועשאן קליות הכי נמי דאסורין! אף אוכל שלא נשתנה מבריתו. - אלא מעתה, חטין ועשאן קליות הכי נמי דאסורין! וכי תימא הכי נמי, ויתניא: חטין ועשאן קליות הכי נמי דאסורין! אף אוכל שלא נשתנה מבריתו על ידי האור. - מידי אור פתיב? אלא

אלא

עבודה זרה דף לו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רכא

הגמרא: דְּתַתִּיב (שם יא) 'הַנוֹגֵעַ בְּמַת לְכָל נֶפֶשׁ אִדָּם וְטָמֵא שְׂבָעַת יָמִים, וְתַתִּיב (שם כב) 'וְכָל אִשָּׁר יָגַע בּוֹ הַטָּמֵא וְטָמֵא, וְתַתִּיב בְּהַמֶּשֶׁךְ אוֹתוֹ הַפֶּסֶק' וְהַנֶּפֶשׁ הַנוֹגֵעַ תִּטְמָא עַד הָעֶרֶב, הָא פִּיגְדִי – הַכְּתוּב הוּא כִּיצַד יִתְפָּרֵשׁ, וְהִרִי לְאֹרֶחַ תְּחִילַת הַכְּתוּב סוֹתֵר לְטוֹפֹ, שְׁמַתְחִילָה כְּשֹׁאמֵר 'וְכָל אִשָּׁר יָגַע בּוֹ הַטָּמֵא וְטָמֵא' מִשְׁמַע, שֶׁהִנֵּיגָה בְּאֵדָם הַנִּטְמָא מִן הַמַּת מִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים, כְּמוֹ שֹׁאמֵר הַכְּתוּב לִפְנֵי כֵן (שם יא) 'הַנוֹגֵעַ בְּמַת לְכָל נֶפֶשׁ אִדָּם וְטָמֵא שְׂבָעַת יָמִים, וְכִשְׁהַכְּתוּב מִסִּים' וְהַנֶּפֶשׁ הַנוֹגֵעַ תִּטְמָא עַד הָעֶרֶב' מִשְׁמַע, שֶׁהִנֵּיגָה בְּאֵדָם מֵאֵת אִינוֹ טָמֵא אֵלָּא עַד הָעֶרֶב. אֲלָא יֵשׁ לִפְרֹשׁ שֶׁהַכְּתוּב מְדַבֵּר בְּשֵׁנִי אֹפְנִים, כֵּאֵן – תְּחִילַת הַכְּתוּב שִׁטְמָא שְׁבַעַת יָמִים מְדוּבָר בְּחִיבּוּרֵי, כֵּאֵן סוֹף הַכְּתוּב שִׁטְמָא עַד הָעֶרֶב מְדוּבָר שְׁלֵא בְּחִיבּוּרֵי.

אִמֵּר לְהוּ רַבָּא לְחַכְמִים שִׁישְׁבוּ אֵת דְּבָרֵי יוֹסִי בִּן יוֹעִזָּר עַל פִּי דְּבָרֵי רַב נַחֲמָן, לֹא אִמְרִיתָ לָכֵן, לֹא תִתְּלוּ בִּיהִי בּוֹקֵי קִרְיָקִי וְכִדִּים רִיקִים' בְּרַב נַחֲמָן – שְׁלֵא תִתְּלוּ וְתִאמְרוּ דְּבָרִים בְּלֹא טַעַם בְּשֵׁם רַב נַחֲמָן. שׁוּדָאֵי הוּא שִׁישִׁי בִּן יוֹעִזָּר לֹא דִיבֵר עַל טוֹמָא בְּחִיבּוּרֵי. אֲלָא הָכִי אִמֵּר רַב נַחֲמָן, כִּפְסָא טוֹמָאָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים תִּתִּיר לָהֶן – אִדָּם שֶׁהִלֵּךְ בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים וְסָפַק לוֹ אִם נִגַּע שֵׁם בְּמַת אוֹ לֹא נִגַּע, טְהוֹר, וְהוּא כּוֹנֵת יוֹסִי בִּן יוֹעִזָּר דְּבָרֵי וְעַל דִּיקָרָב לְמִיתָא מִסָּאב, כְּלוּמַר, הַנוֹגֵעַ בְּדָאֵי בְּמַת הוּא שְׁנִטְמָא, וְלֹא כְּשִׁישׁ סָפַק אִם נִגַּע בְּמַת.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָא הִלְכָתָא מְסוּפָה נִקְרִינָן לָהּ – וְהִרִי הִלְכָה זֹו שֶׁסָּפַק טוֹמָאָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים טְהוֹר, נְלִמְדַת מִסְטוּה, שְׁהִרִי הַמְּקוֹר לְדִין זֹו שִׁישׁ לְחַשְׁבִּיב סָפַק טוֹמָאָה כּוּדָאֵי נְלִמְדַת מִפְרֹשֶׁת סוּטָה, וְאִם כֵּן יֵשׁ לֹמַר, מַה סוּפָה רִשּׁוֹת הַיְּחִיד – מַה בְּסוּטָה אֵינָה טְמָאָה מִסָּפַק אֲלָא כְּשִׁנְטִרְתָּהּ, כְּלוּמַר שֶׁנִּכְנְסָה עִמּוֹ לְמִקּוֹם סֹתֵר, וְהִינֵי בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד, שְׁהִרִי רִשּׁוֹת הָרַבִּים אֵינוֹ מְקוֹם שֶׁתִּסְתֵּר עִם אִדָּם אַחֵר, אִפֵּי טוֹמָאָה שֶׁנֶּאֱסָרָה מִסָּפַק לֹא נֶאֱסָרָה אֲלָא בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד, וּמִכָּאֵן שֶׁסָּפַק טוֹמָאָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים טְהוֹר, וְקִשְׁעָה לְדִבְרֵי רַבָּא שֹׁאמֵר בְּשֵׁם רַב נַחֲמָן שֶׁחִידוּשׁוֹ שֶׁל יוֹסִי בִּן יוֹעִזָּר הוּא שֶׁסָּפַק טוֹמָאָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים טְהוֹר, וְהִרִי כְּבֵר לְמַדְנָה דְּבֵר זֹו מִדִּינֵי סוּטָה.

מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הָא אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, סָפַק טוֹמָאָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים שְׁהוּא טְהוֹר, הִלְכָה וְאֵין מוֹרִין בֶּן – כֵּן הִלְכָה, וְאִם בֹּא אִדָּם לְשֹׁאֵל כִּיצַד יִנְהַג אִם נִגַּע בְּסָפַק טוֹמָאָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, אֹמְרִים לוֹ שְׁהוּא טְהוֹר, אֵךְ אֵין מוֹרִים כֵּן לִפְרֹשֶׁם הִלְכָה זֹו לְרַבִּים, כִּדִּי שְׁלֵא יִבְּאוּ לְזוֹלֹל בְּדִינֵי טוֹמָאָה יוֹתֵר מִכֵּן, וְנִתְּאָה אֵיהֶו – יוֹסִי בִּן יוֹעִזָּר וְאִוִּי לִיָּה אִוִּי – וּפְרֹשֶׁם הִלְכָה זֹו בְּפִנֵּי הָרַבִּים שֶׁסָּפַק טוֹמָאָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים טְהוֹר, מִשְׁוֹם כֵּן נִקְרָאֵת הִלְכָה זֹו עַל שְׁמוֹ. הַגְּמָרָא מְבִיאָה רֵאִיָּה מְבַרִייתָא לְדְּבָרֵי רַבָּא שְׁהוּרָאֵתוֹ שֶׁל יוֹסִי בִּן יוֹעִזָּר הִיתָה בְּדִין שֶׁסָּפַק טוֹמָאָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים טְהוֹר: תִּנְיָא נִמִּי הָכִי, רַבִּי יוֹחָנָן אֹמֵר, יוֹסִי בִּן יוֹעִזָּר קִוִּיתָ נֶעֱצָי לָהֶם לְרַבִּים, בִּין שְׁדוֹת שֶׁל בְּקַעָה הַשִּׁיעִיכּוֹת לִיחִיד לְבִין רִשּׁוֹת הָרַבִּים, כִּדִּי שִׁהִיָּה לָהֶם לְסִימָן, וְאִמֵּר לָהֶם, עַד כֵּאֵן רִשּׁוֹת הָרַבִּים, עַד כֵּאֵן רִשּׁוֹת הַיְּחִיד, וּמִכָּאֵן שְׁהוּרָאֵתוֹ לְרַבִּים הִיתָה בְּדִין סָפַק טוֹמָאָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים שְׁהוּא טְהוֹר, וְלִפְיֵכֵן הִיתָה לָהֶם עַד הִיכֵן רִשּׁוֹת הָרַבִּים כִּדִּי שֶׁבִּאֲפֹן שִׁתְעוּרֵר לָהֶם סָפַק אִם נִגַּע בְּדְּבֵר טְמָא, יִדְעוּ שְׁעַד מְקוֹם הַקְּרוֹת הִרִי הֶם טְהוֹרִים, וּמִמְקוֹם הַקְּרוֹת וְאִילֵךְ הִרִי הֶם טְמָאִים. מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: כִּי אֵתוֹ לְקִמְיָה דְּרַבִּי יִנְאִי – אֵךְ כֹּאשֶׁר בֹּאוּ אֲנָשִׁים שְׁהִיָּה לָהֶם סָפַק אִם נִטְמָאוּ בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, הַחֲמִיר לָהֶם וְאִמֵּר לָהֶן, הָא מֵאִי בְּשִׁיעָתָא דְּכִנְהָרָא וְיָלוּ מְבֹאֵלוֹ – הִרִי יֵשׁ לָכֵם מִים בַּעֲמֹק הַנְּהַר לְכוּ וְתִטְבְּלוּ.

שְׁנִי בְּמִשְׁנָה בְּכָלל דְּבָרִים שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים הָאִסּוּרִים בִּאֲכִילָה וּמוֹתָרִים בְּהִנְאָה וְהַשְׁלָקוֹת, וְהִינֵי דְּבָרִים שֶׁהִתְבַּשְּׁלוּ עַל יְדֵי עוֹבֵד כּוֹכְבִים.

מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מְנַהֲנֵי מִילֵי – מִנֵּין לָנוּ דִּין זֹו, שְׁבִישׁוּלֵי עֲבוּרִים אִסּוּרִים. אִמֵּר רַבִּי חִיָּא בְּרַ אֲבָא, אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, אִמֵּר קְרָא – נֹאמֵר בְּפִסּוֹק בְּתוֹךְ דְּבָרֵי מִשָּׁה רַבִּינוּ לְסִיחּוֹן מֶלֶךְ חֲשִׁבּוֹן 'וְאִכְלָ בְּכֶסֶף תִּשְׁפִּירֵנִי וְאִכְלָתִי וּמִים בְּכֶסֶף תִּתֵּן לִי וְשִׁתִּיתִי' (דְּבָרִים ב כח), וְיֵשׁ

אִייל קִמְצָא הוּא סוֹסְבִיל, וְכִרְאָשׁוֹ אִוִּיָּה כְּגוֹן שׁוֹשִׁיבָא שְׁרָאשׁוּ אִוִּיָּה, בּוֹלִי עֲלֵמָא לֹא פִלְגִי דְּאִסּוּר – בִּין לְדַעַת רַבְנָן וּבִין לְדַעַת יוֹסִי בִּן יוֹעִזָּר אִסּוּר בִּאֲכִילָה, וְהָכָא – וְכֹאֵן בְּסוֹסְבִיל, בְּכִנְפֵּי חוֹפִין אֵת רִיבּוֹ עַל יְדֵי הַחֶקֶק מְפִילְגִי – בִּאִייל קִמְצָא שְׁכַנְפִּיו מְכַסִּים אֵת רֹוב גּוֹפּוֹ בְּדוּחֹק שְׁהוּא רֹוב הִנְרָאָה רַק עַל פִּי מִדִּידָהּ, בּוֹה נַחֲלֵקן הַתְּנָאִים, מִר – יוֹסִי בִּן יוֹעִזָּר סָפַר, רִיבָא כָּל הָהוּ עֵינֵין – דִּי בְּרֹוב כָּל שְׁהוּא לְהַתִּיר אֵת מִין הַחֲגֵב, וְלָכֵן גַּב הַסוֹסְבִיל מוֹתֵר, וּמִר סָפַר – וְרַבְנָן סָבְרוּ, רִיבָא דְּמִנְכֵּר עֵינֵין – רֹוב הַיִּסְכֵּר לְעֵינִים צָרִיךְ כִּדִּי לְהַתִּיר אֵת מִין הַחֲגֵב, וּמִשְׁוֹם כֵּךְ הַסוֹסְבִיל שֹׁאֵין כְּנָפֵיו מְכַסִּים אֵת רֹוב גּוֹפּוֹ בִּאֲוֹפֵן הִנְרָאָה לְעֵינִים אִסּוּר בִּאֲכִילָה.

עוֹד שְׁנִינָה בְּמִשְׁנָה בְּעִידוּת: וְעַל מְשָׁקָה בִּי מְטַבְּחָא דְּכֵן. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מֵאִי דְּכֵן – מַה הִיא הַטְּהָרָה הַנֶּאֱמָרָה עַל מְשָׁקָה בֵּית הַמִּטְבָּחִים. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: דֵּב אִמֵּר, דְּכֵן – טְהוֹר מְשָׁק, שֹׁאפִילוֹ טוֹמָאָת עֲצֻמּוֹ אֵין לוֹ, שֹׁאֵף אִם נִגַּע מְשָׁקָה זֹו דְּבָרֵר טְמָא אֵינוֹ נִטְמָא. וְשִׁמְוִאל אִמֵּר, דְּכֵן מְלִטְמָא אַחֲרִים, שֹׁאֵם נִגַּע מְשָׁקָה זֹו דְּבָרֵר אַחֵר אֵינוֹ טְמָא אֲוֹתוֹ אִפֵּי בִּאֲוֹפֵן שֶׁהִמְשָׁקָה עֲצֻמּוֹ נִטְמָא, אֲבָל טוֹמָאָת עֲצֻמּוֹ יֵשׁ בִּיהִי, שֹׁאֵם נִגַּע הַמְשָׁקָה דְּבָרֵר טְמָא נִטְמָא. הַגְּמָרָא מְבַאֵרָת אֵת טַעַם מַחֲלוקֶת רַב וְשִׁמְוִאל: דֵּב אִמֵּר, דְּכֵן מְשָׁק, מִשְׁוֹם שֶׁמִּפְרֹשׁ אֵת דְּבָרֵי יוֹסִי בִּן יוֹעִזָּר דְּקָסְבֵּר טוֹמָאָת מְשָׁקֵין אֵינָה מִן הַתּוֹרָה אֲלָא מִדְּרַבָּנָן, וְכִי נִזְוִיר דְּכֵן טוֹמָאָה עַל הַמְשָׁקֵין הוּא רַק בְּמְשָׁקֵין דְּעֻלְמָא – בְּסַתֵּם מְשָׁקֵין, אֲבָל בְּמְשָׁקָה בִּי מְטַבְּחָא לֹא נִזְוִיר דְּכֵן טוֹמָאָה. וְשִׁמְוִאל אִמֵּר, דְּכֵן מְלִטְמָא אַחֲרִים אֲבָל טוֹמָאָת עֲצֻמּוֹ יֵשׁ בִּיהִי, מִשְׁוֹם דְּקָסְבֵּר טוֹמָאָת מְשָׁקֵין עֲצֻמּוֹ דְּאִוִּיָּתָא, וְאֵין בִּיד חַכְמִים לְעַקּוֹר דִּין זֹו וְלִטְהַר אֵת הַמְּפֹרֶשׁ בְּתוֹרָה לְטְמָא, אֲבָל לְמִטְמָא אַחֲרִים אֵינוֹ אֲלָא מִדְּרַבָּנָן, וְכִי נִזְוִיר דְּכֵן בְּמְשָׁקֵין דְּעֻלְמָא בְּמְשָׁקֵין בִּי מְטַבְּחָא לֹא נִזְוִיר.

עוֹד שְׁנִינָה בְּמִשְׁנָה בְּעִידוּת: וְעַל דִּיקָרָב לְמִיתָא מְסָאב, וְקָרוּ לִיהִי יוֹסֵף שְׁרָאֵי. מִלְּשׁוֹנוֹ שֶׁל יוֹסִי בִּן יוֹעִזָּר בְּמִשְׁנָה נִרְאָה שֶׁגּוֹר עַל הַנוֹגֵעַ בְּמַת שִׁיָּה טְמָא, וְעַל כֵּךְ מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי מִשְׁוֹם כֵּךְ קְרָאוּהוּ יוֹסֵף שְׁרָאֵי, כְּלוּמַר יוֹסֵף הַמְּתִיר, וְהֵלָּא יוֹסֵף אִסְרָא מִבְּעֵי לִיָּה – הִיו צָרִיכִים לְקוֹרְאוֹ יוֹסֵף הָאִסּוּר וְלֹא יוֹסֵף הַמְּתִיר. וְעוֹד קִשְׁעָה, שְׁהִרִי הַנוֹגֵעַ בְּמַת אֵינוֹ אִסּוּר מִשְׁוֹם גְּזִירָה, אֲלָא דְּאִוִּיָּתָא הִיא, דְּתַתִּיב בְּדִינֵי הַטוֹמָאָה שֶׁבִּפְרֹשֶׁת אִפֵּר פְּרָה אֲדוּמָה (בְּמִדְּבָר יט טו) 'וְכָל אִשָּׁר יָגַע בּוֹ הַטָּמֵא וְטָמֵא' וְגו' יִטְמָא שְׂבָעַת יָמִים, וּמִדּוּעַ הַיִּצְרָךְ יוֹסִי בִּן יוֹעִזָּר לְגוֹזֵר עַל כֵּךְ.

מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: דְּאִוִּיָּתָא, דִּיקָרָב מְטָא – הַנוֹגֵעַ בְּמַת, טְמָא, דִּיקָרָב דְּיָקָרָב טְהוֹר – אֲבָל הַנוֹגֵעַ דְּבָרֵר שֶׁנִּגַּע בְּמַת, טְהוֹר, וְאֵתוֹ אֵינָהוּ – חַכְמִים וְנִזְוִיר, אֲפִילוֹ דִּיקָרָב דְּיָקָרָב, וְנִתְּאָה אֵיהֶו – יוֹסִי בִּן יוֹעִזָּר וְאִוִּיָּתָא דְּאִוִּיָּתָא – וְהַעֲמִיד אֵת דִּינֵי הַטוֹמָאָה עַל הַנֶּאֱמָר בְּתוֹרָה, וְאֹמֵר שֹׁאֵין טְמָא אֲלָא אִדָּם הַנוֹגֵעַ בְּמַת עֲצֻמּוֹ אֲבָל הַנוֹגֵעַ דְּבָרֵר שֶׁנִּגַּע בְּמַת טְהוֹר. וְלִפְיֵכֵךְ נִקְרָא יוֹסֵף שְׁרָאֵי, שֶׁהִתִּיר דְּבֵר זֹו. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: דִּיקָרָב בְּדִיקָרָב נִמִּי דְּאִוִּיָּתָא הוּא, דְּתַתִּיב (שם כב) 'וְכָל אִשָּׁר יָגַע בּוֹ הַטָּמֵא וְטָמֵא' כְּלוּמַר, כָּל מִי שִׁיגַע בּוֹ אוֹתוֹ שְׁנִטְמָא עַל יְדֵי הַמַּת יִדְּהָ טְמָא, הִרִי שֶׁהִנֵּיגָה בְּאֵדָם הַנוֹגֵעַ בְּמַת, טְמָא.

מִיִּישְׁבַת הַגְּמָרָא: אִמֵּרִיהִי רַבָּנָן קִמְיָה דְּרַבָּא – חַכְמִים פִּירְשׁוּ לִפְנֵי רַבָּא אֵת דְּבָרֵי יוֹסִי בִּן יוֹעִזָּר, מְשָׁמִיָּה דְּמִר וְזוּרְיָא בְּרִית דְּרַב נַחֲמָן, דְּאִמֵּר מְשָׁמִיָּה דְּרַב נַחֲמָן, דְּאִוִּיָּתָא, דִּיקָרָב בְּדִיקָרָב בְּחִיבּוּרֵי, טוֹמָאָת שְׂבָעַת – מִן הַתּוֹרָה. הַנוֹגֵעַ וּמַחוּבֵּר לְמַת, וְכֹא חֲבִירוֹ וְנוֹגַע בּוֹ בִּאֲוִתָּה שְׁעָה, טְמָא שְׁבַעַת יָמִים, שְׁלֵא בְּחִיבּוּרֵי טוֹמָאָת עָרֵב – אֲבָל אִם נּוֹגַע בְּאֵדָם שֶׁכְּבֵר פִּרְשׁ מִנְּגִיעָתוֹ בְּמַת וְאֵינוֹ מַחוּבֵּר אֵלָיו, טְמָא רַק עַד הָעֶרֶב, וְנִתְּאָה אֵינָהוּ וְנִזְוִיר, אֲפִילוֹ שְׁלֵא בְּחִיבּוּרֵי טוֹמָאָת שְׂבָעַת – אֲפִילוֹ הַנוֹגֵעַ בְּאֵדָם שֶׁנִּגַּע בְּמַת וְכֹבֵר אֵינוֹ מַחוּבֵּר לְמַת שִׁיָּה טְמָא שְׁבַעַת יָמִים, וְנִתְּאָה אֵיהֶו – יוֹסִי בִּן יוֹעִזָּר וְאִוִּיָּתָא דְּאִוִּיָּתָא – וְהַעֲמִיד אֵת דִּינֵי עַל דִּין תּוֹרָה, שֶׁהִנֵּיגָה בְּמַת שְׁלֵא בְּחִיבּוּרֵין אֵינוֹ טְמָא שְׁבַעַת יָמִים אֲלָא עַד הָעֶרֶב.

מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: דְּאִוִּיָּתָא מֵאִי הִיא – מִנֵּין שְׁמֵן הַתּוֹרָה אֵין טוֹמָאָת שְׁבַעַת יָמִים אֲלָא עַל הַנִּטְמָא בְּטוֹמָאָת מַת עַל יְדֵי חֲבּוּרֵין. מְשִׁיבָה

בוכבים דְּהִרְיָהּ רִישָׁא – גוי ששרף במקצת את ראש הבהמה כדי
להסיר את השערות, שְׂרִי לְמִיכַל מִינִיה אֲפִילוּ מְרִישׁ אֻנְיָה – מותר
לישראל לאכול ממנו, ואפילו את ראש און הבהמה שהיא רכה
וממהרת להיצלות בחריכה ובצליה זו נעשית ראויה לאכילה, ואין
בזה משום בישולי עכו"ם, אֲלֵמָא לְעֻבְדֵי שְׂעִר קְמִיבִין – ומוכח
שכיון שכונת הגוי אינה לבישול, אלא להסיר את השערות, אין
בזה משום בישולי עכו"ם, הָכָא נִמֵּי – ואף כאן נאמר לְלֹאֵי אֲנָקָא
קָא מִיבִין – שכונת הגוי אינה לצלות את החגבים אלא בשרף
את הקנים ולגלות את פני האגם, אף שמחמת כן נצלו החגבים אין
בזה משום בישולי עכו"ם.
הגמרא חוזרת לבאר את הדין כפי שפירשה בתחילה. אומרת
הגמרא: לְעוֹלָם מדובר באופן דִּלְא יָדַע הִי מְהוּר רְבִי יוֹחָנָן, ולכן
אסור לאכול את כל החגבים, והטעם שנאמרה מימרא זו דווקא
בעובד כוכבים, היינו כיון שִׁמְעָשָׁה שְׁהִיָּה, בְּעוֹבֵד בִּכְבָּבִים הִיָּה –
המעשה שמחמתו נאמרה מימרא זו היה כשעובד כוכבים שרף
את האגם, ואמנם דין זה יהא שייך גם בישראל, כיון שאין ניכר
איזה חגבים טהורים ואיזה טמאים.
הגמרא מבארת את עיקר הדין שהובא לעיל, לגבי גוי שבישל
שלא בכוננה: גִּפְסָא, אֲמַר (רַבָּה בַּר בַּר הֵנָּה) אֲמַר רְבִי יוֹחָנָן, הָאִי
עוֹבֵד בִּכְבָּבִים דְּהִרְיָהּ רִישָׁא – גוי שחרף את ראש הבהמה כדי
להסיר ממנה את השיער, שְׂרִי לְמִיכַל מִינִיה אֲפִילוּ מְרִישׁ אֻנְיָה –
מותר לאכול אפילו מראש האוזן, שממהרת להיצלות אפילו
בחריכה, ואין בזה משום בישולי עכו"ם, כיון שלא התכוין לבישל.
הגמרא לומדת מכך דין נוסף: אֲמַר רְבִינָא, הֲלָכָה – כיון שחידש כן
רבי יוחנן, יש ללמוד מכך דין נוסף, הָאִי עוֹבֵד בִּכְבָּבִים דְּשָׂרָא סִיבָתָא
לְאַתְוָנָא – עובד כוכבים שהשליך יתד של עץ לתנור כדי לייבשו,
והסיק את התנור, וקָבִיץ בָּהּ יִשְׂרָאֵל קָרָא מְעִיקָרָא – ומתחילה, קודם
שהסיק העובד כוכבים את התנור, טמן ישראל דלעת בתנור ועל
ידי הסקת התנור התבשלה הדלעת, שְׂפִיר דְּמִי – מותר לאוכלה
ואין בזה איסור בישולי עכו"ם.
שואלת הגמרא: פְּשִׁטָא, דכיון שלא היתה כוונת העובד כוכבים
לבישול, הרי זה דומה לדינו של רבי יוחנן. משיבה הגמרא: מְהוּ
דְּתִיבָא – היית יכול לומר שהעובד כוכבים שהכניס את היתד
לתנור, לְבִשּׁוּלִי מְנָא קָא מִיבִין – כוונתו לבישל את היתד, כלומר
לרככו שזוהו כעין בישול, וכיון שהיתה כוונתו למעשה בישול
ממילא אף הדלעת של הישראל אסורה, קָא מְשַׁמְעֵ לָן רְבִינָא
דְּלִישְׁרוּי מְנָא קָא מִיבִין – שכונת העובד כוכבים היא לחוק את
היתד, שאין זה דומה לבישול, וממילא אין בזה משום בישולי
עכו"ם.
הגמרא מביאה את ההלכה בענין בישול שנעשה על ידי ישראל
וגוי יחד: אֲמַר רַב הִידְיָה, אֲמַר שְׁמוּאֵל, הֵנִיחַ יִשְׂרָאֵל בְּשֶׁר עַל גְּבִי
נְחָלִים כדי לבישלו, וְכָא עוֹבֵד בִּכְבָּבִים וְהִפָּךְ בּוֹ – הפך את הבשר
מצד לצד, הבשר מוֹתָר.
מבררת הגמרא: הִכִּי דְּמִי – באיזה אופן אמר שמואל דין זה,
אִילֵימָא – אם מדובר באופן דִּלְאֵי לֹא הִפָּךְ בִּיה הוּא בְּשֶׁל – שגם ללא
הפיכת העובד כוכבים היה הבשר מתבשל, פְּשִׁטָא שהבשר מותר,
שהרי לא סייע כלל לבישולו. אֲלֵא לָאו – ודאי מדובר באופן דִּלְאֵי
לֹא הִפָּךְ לֹא הוּא בְּשֶׁל – לא היה הבשר מתבשל כלל, ואם כן אֲמַר
מוֹתָר, רק הפיתו על ידי העובד כוכבים גרמה לבישול, וּבִישּׁוּלִי
עוֹבְדֵי בִכְבָּבִים נִינְהוּ – הוא, ועליו להאסר. מבארת הגמרא: לֹא
צְרִיכָא – לא הוצרך שמואל לחדש דין זה, אלא באופן דִּלְאֵי לֹא הִפָּךְ
הוּא בְּשֶׁל בְּתַרְתֵּי שְׂעִי, וְהִשְׁתָּא קָא פְּשִׁיל בְּחָדָא שְׁעִתָּא – שולל
הפיתו על ידי הגוי היה מתבשל בשתי שעות, והפיכת הגוי זיריה
את בישולו והתבשל בשעה אחת. מְהוּ דְּתִיבָא קְרִיבִי בִישּׁוּלָא
מִלְּתָא הִיא – היית סבור לומר שזירוח הבישול נחשב כמעשה
חשוב, והרי זה כבישול עכו"ם, קָא מְשַׁמְעֵ לָן שְׁמוּאֵל שאין זה
מעשה חשוב, וכיון שאף לולי מעשה העובד כוכבים היה הבשר
מתבשל מכח מעשה הישראל, הבשר מותר.

הגמרא מבארת באופן אחר את טעם האיסור של בישולי עכו"ם:
אֲלֵא איסור זה הוא מְדַרְבָּנָן, וגורו כן כדי שלא יהא ישראל רגיל
אצל הגוי במאכל ומשתה, ויאכילנו דבר טמא, וקָרָא – והפסוק
שהובא לעיל, שהוקשו מאכלי עובדי כוכבים המותרים למים,
אֲסִימְקָתָא בְּעָלְמָא – הובא כסמך בלבד לדין זה, אך אין זה מקור
האיסור.
הגמרא מבארת באלו מאכלים נאמר האיסור של 'בישולי עכו"ם':
אֲמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, אֲמַר רַב, כָּל הַנֶּאֱכָל בְּמֹת שְׁהוּא הִי
– שראוי להאכל ללא בישול, אף אם בישלו הגוי אִין בּוֹ מְשוּם
איסור בִּישּׁוּלִי עוֹבְדֵי בִכְבָּבִים, כיון שלא הועיל בבישולו כלום, ואין
לזה שם 'בישול'. בְּסוּדָא מְתֵנוּ חָכִי – בישיבה שבעיר סורא שנו כך
את דברי רב, אמנם בישיבה שִׁפְסוּמִיבְרִיתָא, מְתֵנוּ חָכִי – שנו בלשון
אחר, אֲמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, אֲמַר רַב, כָּל שְׂאִינוּ נֶאֱכָל עַל
שׁוֹלְחַן מְלָכִים לְלֶפֶת בּוֹ אֶת חֶפֶת – לאוכלו יחד עם הפת, אף אם
בישלו הגוי אִין בּוֹ מְשוּם איסור בִּישּׁוּלִי עוֹבְדֵי בִכְבָּבִים, כיון שאינו
דבר חשוב, ואין חשש שיזמין את הישראל לאכול אצלו מאכל
כזה.
מבררת הגמרא: מָאִי בִינְיָהוּ – באילו מאכלים יהיה חילוק בין שתי
הלשונות. מבארת הגמרא: אִיבָא בִינְיָהוּ – החילוק ביניהם הוא
בְּדִגִּים קְמָנִים, וְאֶרְבִּי – פטריות, וְדִיבָא – חִטִּים או שעורים
כתושים ומבושלים. שכל אלו אינם נאכלים חיים, וללשון הראשון
יש בהם איסור בישולי עכו"ם. אך אינם עולים על שולחן מלכים,
ולכן ללשון השני אין בהם משום בישולי עכו"ם.
מימרא נוספת בענין זה: אֲמַר רַב אִסִּי, אֲמַר רַב, דִּגִּים קְמָנִים
מְלֻחִים, שמחמת מליחותם הדרך לאוכלם ללא בישול, אף אם
בישלם הגוי אִין בּוֹ מְשוּם בִּישּׁוּלִי עוֹבְדֵי בִכְבָּבִים, כיון שהם
נאכלים כמות שהם חיים.
דין נוסף: אֲמַר רַב יוֹסֵף, אותם דגים קטנים מלוחים, אִם צִלְּאֵן עוֹבֵד
בִּכְבָּבִים באש, הרי הם מותרים באכילה, וסוּמְךָ יִשְׂרָאֵל עָלֵיהֶם
מְשוּם עִירוּבֵי תַבְשִׁילִין, כלומר, אף שלענין בישולי עכו"ם אין זה
בישול חשוב, מכל מקום לענין עירוב תבשילין שיש בו צורך בדבר
מבושל, נחשב הדבר כבישול, ואפשר לערב בו, ואין אומרים
שהדברים סותרים זה את זה.
ממשיך רב יוסף ואומר: וְאִי עֻבְדִּיהוּ עוֹבֵד בִּכְבָּבִים בְּקָא דְּהִרְסָנָא –
ואם עשה העובד כוכבים מאותם דגים קטנים מלוחים מאכל
הקרוי 'כסא דהרסנא', והיינו שטיגן את שומן הדגים עם קמח,
אֲסוּר, כיון שמאכל זה אינו נאכל ללא בישול.
שואלת הגמרא: פְּשִׁטָא – פשוט שמאכל זה אסור, שהרי ללא
הבישול אינו ראוי לאכילה. משיבה הגמרא: מְהוּ דְּתִיבָא – היית
יכול לומר תְּרַסָנָא עֵיקָר – שעיקר המאכל הוא שומן הדגים עצמם,
והרי הם נאכלים כמות שהם אף ללא בישול. קָא מְשַׁמְעֵ לָן קִימָתָא
עֵיקָר – השמיענו רב יוסף שהעיקר הוא הקמח שבמאכל, וכיון
שקמח אינו ראוי להאכל ללא בישול, הרי זה בכלל איסור בישולי
עכו"ם.
הגמרא מביאה דין נוסף, ומבררת אם הוא שייך לבישולי עכו"ם:
אֲמַר רַב רְבִינָא, אֲמַר רַב, עוֹבֵד בִּכְבָּבִים שְׁהִיצִית אֶת הָאִוִּיר –את
האשן בְּאֵנָם – מקום שיש בו קנים, כָּל הַתְּנָכִים שֶׁנִּשְׂרָפוּ בְּאֵנָם,
אֲסוּרִין.
מבררת הגמרא: הִכִּי דְּמִי – באיזה אופן נאמר דין זה, אִילֵימָא
באופן דְּמַחְמַת השריפה לֹא יָדַע הישראל הִי מְהוּר וְהִי מְטָא – איזה
חגב טהור ומותר באכילה ואיזה חגב טמא, אם כן קשה, מָאִי אִירָא
– מדוע נשנה דין זה דוקא בעובד בוכבים שהצית את האש באגם,
הרי אֲפִילוּ אם יִשְׂרָאֵל עשה כן נִמֵּי – גם כן כן החגבים אסורים
מספק. אֲלֵא אם תרצה לומר שהאיסור הוא מְשוּם בִּישּׁוּלִי עוֹבְדֵי
בִכְבָּבִים, שהצתת האש על ידי העובד כוכבים צלתה את כל
החגבים, ואף הטהורים נאסרו באכילה משום בישולי עכו"ם, גם
כן קשה, כִּי הָאִי גִּוְוָנָא מִי אִסִּיר – וכי באופן כזה יש איסור בדבר,
וְהָאֲמַר רַב תַּנְן בַּר אִמִּי, אֲמַר רְבִי פְּתָדָא, אֲמַר רְבִי יוֹחָנָן, הָאִי עוֹבֵד

עבודה זרה. אין מעמידין – פרק שני דף לח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכג רש"י תוספות

מדרבנן – שלא יהא ישראל רגיל אצל בנאבל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא. דגים קטנים וארדי ודייסי – אין נאכלין חיין ואין עולין על שולחן מלכים, ללישנא קמא יש בהן משום בישולי גוים, ללישנא בתרא שרו. ארדי = בולייץ. מלוחין – נאכלין כמות שזון מחמת מלחן. כסא דהרסנא – טיגן במוריסי שומן דגים עם קמח. הרסנא עיקר – ואותו מוריסי נאכל כמות שהוא חי, ושירי. קא משמע לן

קיטחא עיקר – ויש בו משום בישולי גוים, שזקמא אינו נאכל חי. כל התנבים שבאנם – שנחרכו ונתבשלו מחמת האור. חגב אינו טעון שחיטה. אפילו מריש אוניה – שהאזון רכה ונצלת בחריכתה, אפילו הכי שרי, הואיל וגוי לא לבשל נתבין. דשרא סיכתא – קובלייא כלעז, לבישה בתנור. וקבר בה ישראל קרא מעיקרא – והטמין ישראל בתנור דלעת חיה קדם שהוסק התנור, והגוי הסיק ונתבשלה הדלעת. שפיר דמי – הואיל והגוי לא לבשל נתבין. פשיטא – היינו דרבי יוחנן. מהו דתימא – האי גוי לבשולא להאי סיכתא איכותן, והא לשם בישול הסיק. קא משמע לן – דאין בישול בבלים. אלא לשרורי מאניה איכותן – להקשות את היתד, ואין דעתו לבישול. לשרורי – לשון "שריר וקים", חזק. בן דרוסאי – לסטים היה ואוכל כל דבר המבושל קצת. בסליא = בסל. אבל הכא דמנחא אגומרי, בלאו הדיק דגוי היה מבשל לה לזמן מרובה. שפיתא קרירה – קרי כשנותנין אותה על האור.

בגויסה

אָלאַ מִדְרַבְּנָן, וְקָרָא אַסְמַכְתָּא בְּעֵלְמָא. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אָמַר רַב: כָּל הַנֶּאֱכָל כְּמוֹת שְׁהוּא חַי – אֵין בּוֹ מִשּׁוּם בִּישּׁוּלֵי גוֹיִם. בְּסוּרָא מִתְּנֵהוּ חַי. בְּפִימְבָרִיתָא מִתְּנֵהוּ חַי, אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אָמַר רַב: כָּל שְׂאִינוּ נֶאֱכָל עַל שׁוּלְחָן מַלְכִּים לִלְפַת בּוֹ אֵת הַפֶּת – אֵין בּוֹ מִשּׁוּם בִּישּׁוּלֵי גוֹיִם. מַאי בִּינְיָהוּ? אִיכָא בִּינְיָהוּ: דְּגִים קְטָנִים, וְאַרְדִּי, וְדִיִּסָּא. אָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַב: דְּגִים קְטָנִים מְלֻחִים – אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם בִּישּׁוּלֵי גוֹיִם. אָמַר רַב יוֹסֵף: אִם צֵלָן גּוֹי – סוּמְךָ יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם עִירּוּבֵי תַבְשִׁילִין, וְאִי עֲבִידְהוּ גּוֹי כְּסָא דְהִרְסָנָא – אָסוּר. פְּשִׁיטָא! – מַהוּ דְתִימָא דְהִרְסָנָא עִיקַר, קָא מוֹשְׁמַע לָן קִימָחָא עִיקַר. אָמַר רַב בְּרוּנָא אָמַר רַב: גּוֹי שֶׁהֵצִית אֶת הָאוּר בְּאֵנָם – כָּל הַתְּנָבִים שֶׁבְּאֵנָם אָסוּרִין. – הִכִּי דְמִי? אִילִימָא דְלֹא יָדַע הִי טְהוֹר וְהִי טָמֵא, מַאי אִירָא גּוֹי? אָפִילוּ יִשְׂרָאֵל נְמוּ! אָלָא מִשּׁוּם בִּישּׁוּלֵי גוֹיִם, כִּי הָאִי גּוֹנָא מִי אָסִיר? וְהָאִמַר רַב תַּנְן בַּר אָמִי אָמַר רַבִּי פִדְתָּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָאִי גּוֹי דְחִרְיָךְ רִישָׁא – שְׂרִי לְמִיכַל מִוְנִיָּה אָפִילוּ מְרִישׁ אֻוּנִיָּה, אֲלֵמָא לְעַבְדִּי שְׂעִר קָמִיפּוּן, הָכָא נְמוּ לְגַלּוּי אֲנָמָא קָא מִפִּיּוּן! – לְעוֹלָם דְלֹא יָדַע הִי טְהוֹר וְהִי טָמֵא, וּמַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה – בְּגוֹי הָיָה. גּוֹפֵא, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲזָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָאִי גּוֹי דְחִרְיָךְ רִישָׁא – שְׂרִי לְמִיכַל מִוְנִיָּה אָפִילוּ מְרִישׁ אֻוּנִיָּה. אָמַר רַבִּינָא: הִלְכָּךְ, הָאִי גּוֹי דְשֵׂדָא סִיכְתָּא לְאַתְוָנָא, וְקָבַר בֵּהּ יִשְׂרָאֵל קָרָא מַעֲיָקָא – שְׂפִיר דְמִי. פְּשִׁיטָא! – מַהוּ דְתִימָא: לְבִישּׁוּלֵי מִנָּא קָא מִפִּיּוּן, קָא מוֹשְׁמַע לָן: לְשִׁרְרֵי מִנָּא קָא מִפִּיּוּן. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הִנֵּיחַ יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁר עַל גְּבִי גְחָלִים, וְכָא גּוֹי וְהִפְךָ בּוֹ – מוֹתֵר. – הִכִּי דְמִי? אִילִימָא דְאִי לֹא הִפְךָ בֵּיהּ הָיָה בְּשִׁיל – פְּשִׁיטָא! אָלָא לֹא דְאִי לֹא הִפְךָ לֹא הָיָה בְּשִׁיל – אֲמַאי מוֹתֵר? בִּישּׁוּלֵי שֵׁל גּוֹיִם גִּינְהוּ! – לֹא צְרִיכָא, דְאִי לֹא הִפְךָ הָיָה בְּשִׁיל בְּתֵרְתִי שְׁעִי, וְהִשְׁתָּא קָא בְּשִׁיל בְּחִדָּא שְׁעָתָא; מַהוּ דְתִימָא: קְרוּבִי בִישּׁוּלָא מִילְתָּא הִיא, קָא מוֹשְׁמַע לָן. – וְהָאִמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל שְׁהוּא כְּמֹאכֵל בֶּן דְרוֹסָא – אֵין בּוֹ מִשּׁוּם בִּישּׁוּלֵי גוֹיִם; הָא אֵינוּ כְּמֹאכֵל בֶּן דְרוֹסָא – יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם בִּישּׁוּלֵי גוֹיִם! – הֵתָם כְּגוֹן דְּאוֹתְבִיָּה בְּסִילְתָּא, וְשִׁקְלִיָּה גּוֹי וְאוֹתְבִיָּה בְּתִנְרָא. הִנְיָא נְמוּ חַי: מִנִּיחַ יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁר עַל גְּבִי גְחָלִים, וְכָא גּוֹי וְהִפְךָ בּוֹ עַד שֶׁכָּא יִשְׂרָאֵל מִבֵּית הַכְּנֶסֶת אוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְאֵינוּ חוֹשֵׁשׁ; שׁוֹפֶתֶת אִשָּׁה קְדִירָה עַל גְּבִי כִירָה, וְכָתָא גּוֹיָה וּמְנִיסָה

ולמאן דאמר אינו עולה דגים קטנים אין בו משום בישולי גוים, והלכתא כדרייהו לקולא, ואם כן אמאי נקט מלוחים? אפילו אין מלוחים נמו!

קא משמע לן קיטחא עיקר – מבאן היה רבינו תמיך קריש ואובליאש של גוים לאותם שאין נזדרים מפת של גוים, דלמאי נחוש? אי משום דים בריצים – רוב בריצים שלנו אין בהם דם, ואי משום בריצי עוף טמא – הרי אינם מצויים בינינו, ואי משום בישולי גוים – קיטחא עיקר, והוי כמו פת. לעולם דלא ידע ידע הי טמא והי טהור – משמע: האי אי הוה ידע הי טהור הוה שרי. ומבאן ראיא להתיי חגבים בלא שחיטה. ועוד ראיא, דעופות לא הוצרכו שחיטה אלא מפני שהוטלו בין בהמה לדגים, והלכך לפטור בולא כלום אי אפשר שכבר הוקשו לבהמה, משמע: הא לאו הכי פטירי משום דהוקשו לדגים, וכל שכן חגבים שהוצרכו אור דגים, כדנתא בתוספתא: "וכל נפש חיה דרומשת במים" – אלו דגים, "ולכל הנפש השרצת על הארץ" – אלו חגבים. ועוד תניא בתוספתא: אוכל אדם חגבים בין חיין בין מתין ואינו חושש. ואם תאמר: וחיין הכי שרו? האי איכא "בל תשקצו", דאמרין סוף פרק "רבי עקיבא" (שבת ז, ב). רב חיייה לרב כהנא דקא מעבר שושיבא אפומיה, אמר ליה: שקליה, דלא למירר קא אבל ליה וקא עבר משום "בל תשקצו" ויש לומר: דהא דשרי בתוספתא חיין היינו היכא שחורק ממנו אבר אחד ורחצו היטב, דליכא "בל תשקצו" באותו אבר.

קא משמע לן לשרורי מנא קא מיכוין – ואף על גב דאמרין בפרק "כלל גדול" (שבת עד, ב): האי מאן דשרי סיכתא לאתונא חייב משום מבשל – היינו לענין שבת, דאף על גב דלשרורי מנא קא מיכוין מכל מקום הוא מבשל קצת, וגם לאותו בישול גרוע הוא מתכוין, וגבי שבת החמירו להחשיבו, אבל לענין בישולי גוים לא חשיבו ואינו (חייב) [אסור] עד שיחכוך לבישול נגמור.

ואתא

כשם שצריך לדעת חסרונות עצמו כך צריך לדעת מעלות עצמו.

ממכתב י"ח אדו, תש"כ

ואתא ישראל ותי ותי בגחלים - מכלה שמעתין משמע דבעינן שיהא ישראל מקרב הבישול קצת. ומה שנהגו להשליך קיסם לתנור - סומכין על מה שיש בדברים שבין בני בבל לבני ארץ ישראל, דקאמר: בני בבל משליכין קיסם לתנור, ובני מערב אומרים קיסם זה מה מעלה ומה מוריד, ואנו נמשכין אחר בני בבל ותלמודם. **תנו** רבנן הקפריסין וביצה צליה - אין להקשות מודך ברייתא לחזקה ובר

קפרא דשרו, דתנאי גינהו וקשישי מרבי יהודה
הנשיא הנוכח בואת הברייתא. **א** משום גיעולי
גוים נותן טעם לפגם מותר - משמע דהבי
הלכתא, וגם רבי יהודה הנשיא התייר השמן.
ואפילו בית שמאי ובית הלל שגורו עליו הכי
סבירי להו בדפרישתי לעיל. מיהו, מדבש דאמרין
לקמן (עבודה זרה לט, ב) נותן טעם לפגם מותר,
אין ראייה, דשאני התם דפגם אפילו בעין, אבל
שמן כשהוא בעין הוה ליה לשבח ואפילו הכי
לפגם מותר. וגם מרבא דאמר בפרק בתרא
(עבודה זרה סח, ב): הלכתא נותן טעם לפגם
מותר, אין ראייה, דהתם פוגם מעיקרו אפילו בעין.
דומיא דעכבר בשכירא דאיירי התם. וקיימא לן
נמי דסתם כלי גוים אינן בני יומן, מדשרינן מישחא
שליקא, ושמין וחילתית נמי שרי אי לא דחורפיה
מחילא ליה. וכן פוסקים רש"י ורבינו תם והרב
רבינו יצחק דסתם כליהם אינן בני יומן. והיינו
טעמא - לפי שהוא ספק ספיקא, ספק נשתמשו בו
היום או אתמול, ואפילו נשתמשו בו היום - שמא
נשתמשו בו דבר שהוא פוגם בעין או דבר שאין
נותן טעם.

התם

ומגיסה עד שתבא מביט המרחץ או מביט הנכסת,
ואינה חוששת. **א**יפשיא להו: הניח גוי והפך ישראל,
מהו? אמר רב נחמן בר יצחק: קל וחומר, גמר ביד
גוי מותר, וגמר ביד ישראל לא פל שפן? איחומר נמי:
אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ואמר ליה אמר
רב אחא בר בר חנה אמר רבי יוחנן: בין שהניח גוי
והפך ישראל, בין שהניח ישראל והפך גוי - מותר,
ואינו אסור עד שתהא תחלתו וגמר ביד גוי. אמר
רבינא, הלכתא: הא ריפתא דשגור גוי ואפה ישראל,
אי נמי שגור ישראל ואפה גוי, אי נמי שגור גוי ואפה
גוי ואתא ישראל וחתה בה חתווי - שפיר דמי. דג
מליח - חזקה שרי, ורבי יוחנן אסר. ביצה צליה -
בר קפרא שרי, ורבי יוחנן אסר. כי אתא רב דימי
אמר: אחד דג מליח ואחד ביצה צליה - חזקה ובר
קפרא שרו, ורבי יוחנן אסר. רבי חיאי פרוואה איקלע
לבי ריש גלותא, אמרו ליה: ביצה צליה מאי? אמר
להו: חזקה ובר קפרא שרו, ורבי יוחנן אסר, ואין
דבריו של אחד במקום שנים. אמר להו רב זבדי: לא

תציתו ליה, הכי אמר אביי: הלכתא פוותיה דרבי יוחנן, אשקויהו גנוטא דחלא וגח נפשיה.
תנו רבנן: הקפריסין, והקפלוטות, והמטילא, והחמין, והקליות שלחן - מותרין, ביצה צליה
- אסורה; שמן - רבי יהודה הנשיא ובית דינו גמנו עליו והתירוהו. תניא: היא המטילא
היא פשליא היא שיעתא. מאי שיעתא? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: היא ארבעין
שני דנפיק האי עובדא ממצרים, ורבה בר בר חנה דידיה אמר: הא שתין שני דנפיק האי
עובדא ממצרים; ולא פליגי, מר בשניה ומר בשניה: מיתו ביורא דכרפסא וביורא דכיתנא
וביורא דשבלילתא. ותרו להו בהדי הדדי בפשורי ושבו ליה עד דמקבל. ומייתי חצבי חתני
ומלו להו מיא. ותרו בהו גריגישא ומרבקין ביה, ועיילין לבי בני, אדנפקו מלבלבי, ואכלי
מיניהו, וקירי מבינתא דרישיהו עד טופרא דכרעיהו. אמר רב אשי, אמר לי רבי חנינא:
מילין, ואמרי לה: במילין. תנו רבנן: הכוספן של גוים שהחמו חמין, ביורה גדולה - אסור,
ביורה קטנה - מותר. ואיזו היא יורה קטנה? אמר רבי יצאי: כל שאין צפור דרור יכול ליכנס
בתוכה. - ודלמא אדמוי אדמוה ועייליה! - אלא, כל שאין ראש צפור דרור יכול ליכנס
בתוכה. - והתניא: אחת יורה גדולה ואחת יורה קטנה - מותר! - לא קשיא, הא כמאן
דאמר: נותן טעם לפגם אסור, הא כמאן דאמר: נותן טעם לפגם מותר. אמר רב ששת:
האי מישחא שליקא דארמאי - אסור. אמר רב ספרא: למאי גיחוש לה? אי משום גיעולי גוים -
מיסרא סרי, אי משום בישולי גוים - נאכל הוא כמו שהוא חי, אי משום גיעולי גוים -
נותן טעם לפגם הוא ומותר! בעו מיניה מרבי אסי: הני אהיני שליכי דארמאי מאי? חולין

לא תיבעי לך - דודאי שרו, מירי לא תיבעי לך - דודאי אסירי, כי תיבעי לך - מצינא מאי? אמר להו: מאי תיבעי להו?
דרבי אסר, ומנו? לוי. שתייתא - רב שרי, אבוא דשמואל ולו אסרי. בחיטי ושערי - בולי עלקא לא פליגי דשרי, בטלפחי דחלא
- בולי עלקא לא פליגי דאסיר, כי פליגי - בטלפחי דמיא, מר סבר: גורין הא אטו הא, ומר סבר: לא גורין. ואיפא דאמרי:
בטלפחי דמיא - בולי עלקא לא פליגי דאסיר, כי פליגי - בחיטי ושערי, מר סבר: גורין הא אטו הא, ומר סבר: לא גורין.
אמר רב: תרי מיני שתייתא שדר פרזיל הגלעדי לרור, דכתיב: "משכב וספות וכלי יוצר חטים ושערים וקמח וקלי ופול ועדשים
וקלי". והשתא הוא דקא מפין צני צני לשוקי דנהרדעא, ולית דתייש להא דאבוא דשמואל ולוי. "וכבשין שדרבן לתת בתוכן
יין". אמר חזקה: לא שנו אלא שדרבן, אבל בידוע - אסור אפילו בהנאה. - ומאי שנא מפוריים דשרו רבנן בהנאה? - התם
לעבורי וזהמא, הכא למתוקי טעמא. ורבי יוחנן אמר: אפילו בידוע נמי מותר. - ומאי שנא מפוריים לרבי מאיר דאסיר בהנאה?

התם

מגיסה - מהפכת בכף. דשני גוי - הסיק בתנור. חתיית - גחלת מחממת ומוציאה חום
הגחלים. דג מליח - שמלחו הגוי, ובמליחתו הוא נאכל בלא בישול. חזקה שרי - דלאו
הוא בישול, ורבי יוחנן אסר - דהוה בישול. ביצה צליה - שצלאה גוי. בר קפרא שרי
- הואיל ובלוע אוכל ידידה, ולא נגע גוי באוכלא. אשקיה - אשקויהו לרב זבדי. גנוטא
דחלא - הנך דבי ריש גלותא דלא הוה מעלה,
משום דאחמיר עליהו. הקפריסין - שומר לפרי
הן ממין צלף, ודרך לאכלן חיין, ויש ששולקין
אותן, ואם בישלן גוי - מותרין. והקפלוטות -
כרת, נאכלין כמות שהן חיין. והמטילא - לקמן
מפרש. והחמין - מים חמין, דהא אין משתנין
מבריהם על ידי האור. וקליות - נמי לא נשתנו.
שיעתא ביורא דכרפסא - זרע של כרפס.
שבלילתא = פנגרייא, והוא תלתן, ותרו להו -
שריין אותן במים. דמקבל - שצומחין. גריגישא
= ארזילא. וסדיבין - הנך ביורא. מבינתא
דרישיהו - שיער ראשו. וקא משמע לן ברייתא
דאי נמי תרו להו בחמיו שרי. מילין - דברי כוב
הן, דלא מלבלבי בחורא שעתא. במילין - על ידי
דברי לחש של כשפים הן עושין. הכוספן =
פסולת של תמרים שעשו מזה שבר, וחולטין
אותן. כל שאין צפור דרור בו - שפיה קצה,
דבהא דאי לא איבשל דבר טמא ונחוש
לגיעולי גוים. ודלמא אדמוי אדמוה - נתחיה
לאברים והכניסוהו ונתבשלה בו, ועבשו פלט
הטעם בחמין הללו. אלא כל שאין ראש צפור
דרור בו - ואין לך תחיתא איסור קטנה מזו.
נותן טעם לפגם - פלוגתא היא בפרק בתרא
(עבודה זרה סח, ב), וכל גיעולי גוים נותן טעם
לפגם, שהרי נתבשל האיסור אתמול וכבר
הופג טעמו ונפסל בלינה, חוץ מקדירה בת
יומא דנותן טעם לשבח הוא ואסור. איחייב -
שנא נתערב בו יין. סרי = מסרית. אהיני =
תמרים. חולין לא תיבעי לך - מתוקים ודאי
שרי, דאי משום בישולי גוים - הרי נאכלין
חיין. מיריין - אינן נאכלין, ובישולן ממתקן.
מצינא - נאכלין חיין על ידי החרק. שתייתא
- תבשיל העשוי מקמח של קליות שייבשן
בתנור, ויש שעושין אותו מקמח עדשים. ולפי
שהן מתוקין יותר מדאי נותן שם חומץ. בחיטי
או שערי - אין דרך לתת שם חומץ. מלפוחי
= עדשים. ואית דאמרי בטלפוחי וימי כולי
עלמא לא פליגי דאסור - דמחילק בטלפוחי
וחלא. וספות - כלים להשתמש, כמו "שומרי
הסף" (אסתר ב). תרי זיבני - כתיב "קלי"
בקרא, והיינו תרי מיני שתייתא. ומאי שנא
מפוריים - דרובא דעלמא שדו ביה חמרא,
והוי בידוע. התם חמרא לעבורי וזהמא -
דדגים, והוי כמאן דאזיל לאיבוד.

התם

עבודה זרה דף לח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) רכה

אבל ביצה צלוחה שלהם אסורה. שמן של עובדי כוכבים, שאסורו
חכמים, רבי יהודה הנשיא ובית דינו נמנו עליו – עמוד למנין,
והתירוהו על פי הרוב.
הגמרא מבררת מה היא 'המטליא' המוזכרת בברייתא: תניא, היא
הקרויה המטליא, היא הקרויה פשילא, היא הקרויה שיעתא.
מבאר הגמרא: מאי – מה היא שיעתא, אמר רבה בר בר חנה, אמר
רבי יוחנן, הא ארבעין שני דנפיק האי עובדא מפצרים – דבר זה
יצא ממצרים כבר לפני ארבעים שנה, ורבה בר בר חנה דידה
ו-בעצמו אמר, הא שתין שני דנפיק האי עובדא מפצרים – לפני
שישים שנה יצא דבר זה ממצרים, ולא פלגי – ואין מחלוקת
ביניהם, אלא מר בשניה ומר בשניה – רבי יוחנן אמר זאת בזמנו,
ואז עברו רק ארבעים שנה, ורבה בר בר חנה אמר בזמנו, שאז כבר
עברו שישים שנה. וכך היו עושים, מיתין ביורא דכרפסא – היו
מביאים זרע של כרפס, וביורא דכיתנא – וזרע של פשתן, וביורא
דשפילא – וזרע של תילתן, ותרזו להו כהני הדרי בפשורי –
ושוריים את כולם יחד במים פושרים, ושקקו להו עד דמקבל –
ומניחים אותם כך עד שהם צומחים. ואחר כך מיתין חצבי חרתי
וקלו להו מיא – מביאים כדים חדשים וממלאים אותם מים, ותרזו
בהו גרגישתא – ושורים באותם מים סוג אדמה מסיים המכונה
'גרגישתא', ומדבקין בה – ומדביקים בתוך אותה אדמה את
הזרעים שהתחילו לצמוח, ועיילין לבי גני – ונכנסים לבית המרחץ,
אדבקין מלכלבי – ועד שהיו יוצאים משם, כבר היו אותם רועים
מלכלבים וצומחים הרבה, ואכלי מיניהו – ואוכלים מהם לאחר
יצאתם מבית המרחץ, כדי לצנן עצמם מחום המרחץ, וקנירי
מבינתא דרשייהו עד טופא דכרעייהו – ועל ידי כך היו מתקררים
משערות ראשיהם ועד ציפני רגליהם, כלומר כל גופם היה
מצטנן מחמת מאכל זה. והשמיעה לנו הברייתא שמאכל זה מותר
גם אם שורים אותו במים חמים, כיון שהוא נאכל כמות שהוא חי,
שהרי אפשר לשרותו במים קרים.
אמר רב אשי, אמר לי רבי חנינא עד מימרא זו של רבי יוחנן, 'מילין'
דבר שרק הוא, שלא יתכן שילכלבו הצמחים בשעה אחת.
ואמרי לה – ויש אומרים שכך אמר רבי חנינא, 'מילין' – על ידי
דיבור של כשפים הם עושים כן, שילכלבו בשעה אחת.
הגמרא מביאה ברייתא בדיון קדירה שבישלו בה עובדי כוכבים:
תנו רבנן, ח'בוכסן' של עובדי כוכבים – פסולת של תמרים
שנשארה לאחר שעשו שיכר מהתמרים, המכונה 'בוספן',
ואוכלים את אותה פסולת על ידי שחולטים אותה במים חמים,
שהחמיו חמין – שחוממו המים שלו בכלי של עובד כוכבים, אם
חוממו אותם מים ביורה גדולה, אסור, כיון שיש לחשוש שבישלו
דבר איסור באותה יורה, ועתה פלטה היורה את טעם האיסור. אך
אם עשו כן ביורה קטנה, מותר, ואין חוששים שבישלו דבר איסור
באותה יורה. ואיזו היא 'יורה קטנה' לענין זה, אמר רבי נאי, כל
שפי היורה צר כל כך, עד שאין צפור דרוז יכול ליכנס בתוכה,
שבירה כזו אין חשש שהכניסו דבר איסור.
שואלת הגמרא: ודלקא אדמויי אדמה ועייליה – שמא חתכו את
הציפור לחתיכות והכניסוהו כך ליורה, ונמצא שהטרפה היורה.
משיבה הגמרא: אלא, יש לגרוס בברייתא 'כל שאין ראש צפור
דרוז יכול ליכנס בתוכה', ואין דבר איסור קטן יותר מראשה של
ציפור דרוז, ובירה כזו אין חשש שבישלו בו דבר אסור.
הגמרא מקשה סתירה בין ברייתות. מקשה הגמרא: והתניא
בברייתא לגבי כוספן שחוממו המים שלו ביורה של עובדי
כוכבים, אמת יורה גדולה, ואמת יורה קטנה, מותר, ולא כמו
שהתבאר בברייתא הקודמת, שבירה גדולה אסור.
מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא – הברייתא הראשונה נשנתה כמאן
דאמר – כדעת הסובר שנותן טעם לפגם אסור – קדירה הפולטת
טעם של איסור לתוך המאכל אוסרת את המאכל, אף שעבר על
הקדירה לילה מעת בישול האיסור, וטעם האיסור כבר נפגם, ולכן
אסרה הברייתא הראשונה את הכוספן שהוחמו מימיו ביורה
גדולה.

ומגניס – ומהפכת את התבשיל בכף, עד שתבא הישראלית מבית
המרחץ או מבית הכנסת, ואינה חוששת משום בשולי עכור, והיינו
דבריו שמאל, שאם הישראל הניח את התבשיל על גבי האש, אף
שהעובד כוכבים יזרו וקירב את בישולו, אין בו משום בישולי
עכורים.
הגמרא דנה באופן שהגוי התחיל את הבישול, והישראל סיימו:
אביעאי להו – נסתפקו בני הישיבה, הניח עובד כוכבים בשר על גבי
גזלים, והיה הבשר עתיד להתבשל, והפך ישראל את הבשר וקירב
את בישולו, מהו – האם הותר בכך הבשר, או כיון שלולי הישראל
גם כן היה הבשר מתבשל מכח הגוי, הוא נחשב כבישולי עכור, ו
אסור.
פושטת הגמרא את הספק: אמר רב נחמן בר יצחק, דין זה נלמד
בכל וחומר מהדין הקודם, שהניח ישראל את הבשר על גבי
הגזלים והפכו הגוי, שהבשר מותר, שהרי אם באופן שגמרו –
סיום הבישול נעשה ביד עובד כוכבים, מותר, אף שבוש יש יותר
סבא לגזור, כיון שהוא נהנה מיד העובד כוכבים ממש, באופן
שגמרו נעשה ביד ישראל, לא כל שכן שיהא הבשר מותר.
מסייעת הגמרא לדברי רב נחמן בר יצחק: אימור נמי – אף נאמר
דין זה בבית המדרש, אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן, ואמרי
לה – ויש אומרים שאמר זאת רב אחא בר בר חנה, אמר רבי יוחנן,
בין שהניח עובד כוכבים את הבשר על הגזלים, והפך ישראל, ובין
שהניח ישראל והפך עובד כוכבים, מותר. ואינו אסור, עד שתתא
תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים.
מביאה הגמרא הלכה הנלמדת מדיון זה: אמר רבינא, הלכתא – כך
היא ההלכה, הא ריפתא – פת זו האפויה בתנור, דשגר – שהסיק
את התנור עובד כוכבים, ואפה – הכניס את הפת לתנור ישראל, או
אי נמי – וכן אם שגר ישראל ואפה עובד כוכבים, אי נמי – וכן
אפילו אם שגר עובד כוכבים, ואפה עובד כוכבים, ואמא ישראל
והתה בה תתני – ובא ישראל לתוך כדי אפיית הפת וחתה בגזלים,
ובזה הגביר את האש והחום בתנור, שפיר דמי – מותר לאוכלה,
כיון שהישראל השתתף באפיית הפת.
הגמרא דנה במאכלים מסוימים, אם יש בהם משום איסור בישולי
עכורים: דג מליה, שאינו מתבשל אלא נאכל כמות שהוא, ומלחו
עובד כוכבים, חוקקה שרי – התייר, כיון שאין זה בישול כלל, ורבי
יוחנן אסר, כיון שמליחתו מכשירה אותו לאכילה, והרי זה
כבישול.
ביצה צלוחה, שצלאה עובד כוכבים בקליפתה, בר קפרא שרי –
מותר, כיון שהביצה טמונה בתוך קליפתה, ואין העובד כוכבים
נוגע במאכל. ורבי יוחנן אסר אף באופן כזה שאין העובד כוכבים
נוגע במאכל.
כי אמא – כשבא רב דימי מארץ ישראל אמר, אחר ו-בין דג מליה,
ואחר ו-ובין ביצה צלוחה, חוקקה ובר קפרא שרי – התייר, ורבי יוחנן
אסר.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רבי חייא פרוואת, אקלע לבי ריש
גלותא – הודמן לבית ריש גלותא, אמרו ליה בני ביתו של ריש
גלותא, ביצה צלוחה על ידי עובד כוכבים, מאי – מה דינה. אמר להו
רבי חייא פרוואת, חוקקה ובר קפרא שרי – התייר, ורבי יוחנן אסר,
ואין דבריו של אחר נפסקים במקום – נגד שנים, ולכן הלכה
כמתירים. אמר להו רב זביד לבני ביתו של ריש גלותא, לא תצייתו
ליה – אל תשמעו לדברי רבי חייא פרוואת, כיון דהכי אמר אביי,
הלכתא כוותיה דרבי יוחנן – ההלכה היא כרבי יוחנן, שביצה זו
אסורה. הלכו בני ביתו של ריש גלותא ואשקוהו נגוסא דחלא –
השקו את רב זביד כוס של חומץ, כיון שהיה מחמיר עליהם, ונח
נפשיה – ונפט רב זביד.
הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדינים של מאכלים נוספים: תנו
רבנן, הקפריסין – הקליפות של פירות הצלף, שהוא מין שיה,
והקפלושות – ירק ששמו 'כרתי', ונאכל כמות שהוא חי, והמטליא,
והחמין – מים חמים, והקליות – חיטים מיובשות בתנור, שלקתן – של
עובדי כוכבים, מותרין, כיון שלא השתנו מברייתם על ידי האש,

דינים אלו, **מָאֵם**, **מָהוּר** – החמור, שהוא טמא ביבשה, טהור בים, **מָהוּר**, **מָאֵם** – השור, שהוא טהור ביבשה, טמא בים.
אָמַר רַב אֲשֵׁי, דג ששמו **שָׁפֵר** נוגא, **שָׁרִי** – מותר באכילה. ודג ששמו **קֶרֶשׁ** נוגא, **אָסִיר** – אסור באכילה. וסימניו – וסימן לדבר, **קֶרֶשׁ** ל"ח – סתם דבר קדוש, הרי הוא אסור, ואף דג זה ששמו **קֶרֶשׁ**, אסור באכילה.
אִכְּבָא דְאָמְרִי – יש שאמרו דין זה, דג ששמו **קֶבֶר** נוגא, **אָסִיר** באכילה. וסימניו, **קֶבֶרִי** עוקרי בוכבים, שהם טמאים, וכך דגים אלו טמאים.
הגמרא מביאה מעשים בענין כשרות דגים: **רַבִּי עֲקִיבָא אִיקְלַע לְגִינְקָא** – הוזמן למקום ששמו **גִּינְקָא**, **אֵיתִי לְקַמְיָה הָהוּא נֹגֵא** – הביאו לפניו דג מסוים דָּהוּ דָּמִי לְדָג טִמָּא ששמו **דְּהוּשָׁא**. חֲפִיָּה **בְּדִיקוּלָא** – הכניסו רבי עקיבא לתוך סל, ומתוך כך פירכס הדג והתקלף עורו, **הָוָא בֵּית קַלְפִּי** – ראה רבי עקיבא בדפנות הסל קשקשים דקים, וְשָׁרְיָה – והתירו באכילה.
רַב אֲשֵׁי אִיקְלַע לְעִיר שִׁשְׁמָה מְסוּדוּרָא, **אֵיתִי לְקַמְיָה הָהוּא נֹגֵא** – הביאו לפניו דג מסוים, דָּהוּ דָּמִי – שהיה דומה לְצִלְפְּחָא, שהוא דג טמא. נְקִמְיָה לְהִירִי יוֹמָא – החזיקו רב אשי מול השמש, **הָוָא דָּהוּ בֵּית צִיפְחִי** – וראה שיש בו קשקשים דקים, וְשָׁרְיָה – והתירו.
רַב אֲשֵׁי אִיקְלַע לְהָהוּא אֲתָרָא – למקום מסוים, **אֵיתִי לְקַמְיָה נֹגֵא דָּהוּ דָּמִי לְשִׁפְרִינָא** – הביאו לפניו דג שהיה דומה לדג טהור ששמו **שִׁפְרִינָא**. חֲפִיָּה בְּמִשְׁכְּלִי חִירִי – חיבר רב אשי את עורו של הדג בספלים לבנים, ומתוך לבנינותו **הָוָא בֵּית קַלְפִּי** – ראה שיש שם קשקשים שחורים, וְשָׁרְיָה – והתירו.
רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אִיקְלַע לְמָקוֹם שִׁשְׁמָה אֲתָרָא דְאִנְמָא, **קָרִיבֵי לִיה** צִחְנָתָא – הגישו לו לאכול סולתנית, שהוא דג טהור, כמו שהתבאר. שְׁמַעִיָּה לְהָהוּא נִבְרָא דָּהוּ קָרִי לִיה **בְּאֵמִי** – שמע רבה בר בר חנה אדם אחד שמכנה את הדג **בְּאֵמִי**, שהוא שם דג טמא. **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה**, אף סולתנית הוא דג טהור, **מִדְּקָא קָרִי לִיה** – מכך שהוא קורא לו **בְּאֵמִי**, שְׁמַעִיָּה דָּבַר מִמֶּנּוּ דְּרַב אֲשֵׁי בֵּית – מוכח שמעורב בו דבר טמא. **לֹא אֵכֵל מִיָּנִיה** – ולא אכל מאותו דג. **לְצִפְרָא עֵינֵי בָּה** – בבוקר, התבונן במאכל שהגישו לו, **אֲשַׁכַּח בֵּית דָּבָר מָמָא** – ומצא שאכן מעורב בו דבר טמא, **קָרִי אֲנִפְשִׁיה** – קרא על עצמו את הפסוק (משלי יב כא) **לֹא יִזְנֶה לְצַדִּיק כָּל אִוֵּן**, ששמו **ה'** שלא יארע לו דבר תקלה של אכילת איסור.
שנינו במשנה בכלל מאכלי עכו"ם האסורים באכילה, וְהִקְדַּשְׁתָּ שֶׁל חִלְתִּית, כלומר, חתיכת פרי ששמו **חִלְתִּית**.
מבארת הגמרא: **מָאֵם טַעֲמָא** – מדוע אסור קורט של חילתית של עובדי כוכבים, מִשּׁוּם דְּמַפְסְקִין לִיה בְּסִבְיָא – כיון שחוטכים אותו בסכין שהשתמשו בו למאכלי טריפה, ואף על גב דְּאָמַר מִר, דבר הנותן טַעַם לְפָנֵינוּ, מוֹתֵר, ואף כאן כיון שעבר לילה מעת שהשתמשו בסכין למאכלי טריפה, נפגם הטעם הטרף שבסכין, מכל מקום **אֵנֶב חוֹרְפִיָּה דְּחִלְתִּיתָא** – מתוך חריפות החילתית, מִחֲלִיָּא לִיה שְׁמִנְיָתָא – מתמתקת שמנונית הטריפה הדבוקה בסכין, וְהוּא לִיה – והרי הוא כְּנוֹתָן טַעַם לְשִׁכְתָּא, שמשביח את טעם החילתית, וְאָסִיר.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: עֲבָדִיה – עבדו הכנעני דְּרַבִּי לִוִּי, הָוָה קָא מְנַבֵּין חִלְתִּיתָא – היה מוכר חילתיות. **כִּי נָח נִפְשִׁיה דְּרַבִּי לִוִּי** – כשנפטר רבי לוי, אָתֹו לְקַמְיָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן – בא לפני רבי יוחנן, אָמְרוּ לִיה – שאלוהו, מַהוּ לְמִיבִין מִיָּנִיה – האם מותר להמשיך ולקנות ממנו חילתיות, או לא. **אָמַר לְהוּ רַבִּי יוֹחָנָן**, עֲבָדִי שֶׁל 'חֲבֵר' – תלמיד חכם, חֲרִי הוּא בְּחִבְרָא לַעֲנִין זה, ואפשר להאמינו שהוא מוכר דברים כשרים.
מביאה הגמרא מעשה דומה: **רַב הוּנָא בַּר מִנְיֹוֹמִי**, וְכֵן מְבַלְלָתָא מְאֻנְשִׁי דְּבִיתִיה דְּרַב עֲקָרָא חֲסִידָא – קנה תכלת לציציותיו מאשתו של רב עמרם חסידא, ואחר כך הסתפק האם הוא יכול לסמוך עליה שאכן זו תכלת, או שעליו לחשוש שזוהו 'קֶלָא אֵילָן', הדומה במראהו לתכלת והרמאים מוכרים אותו כתכלת. **אָמַר לְקַמְיָה דְּרַב יוֹסֵף** – בא לפני רב יוסף ושאלו, **לֹא הָוָה בִּידִיה** – לא ידע רב

מתרצת הגמרא: הָתָם, במורייס, יִדְעֵנָּה מִשְׁשׁו – ניכר היין ממש במאכל, שהרי אוכלים את הרוטב, שעשוי גם מהיין, ולכן אסור רבי מאיר אפילו בהנאה, אבל הָתָם, בכבשין, **לֹא יִדְעֵנָּה מִשְׁשׁו** – אין היין עצמו ניכר במאכל, שהרי אין אוכלים את הרוטב אלא את הירק הכבשו בלבד, ומניחים אותו בתוך הרוטב רק כדי להתקיים. שנינו במשנה בכלל מאכלי עכו"ם האסורים באכילה ומותרים בהנאה, וְהָיִיתָ מְדוּפָה וְצִיר שְׁאִין בָּה דָּגָה וְכו' וְהִזְחִילָק.
מבארת הגמרא: **מָאֵם** – מה הוא המאכל המכונה 'חִילָק'. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר אֲבָא**, **אָמַר רַב**, זו סולתנית – מין דג קטן טהור, וּמִפְּנֵי מַה אֲסוּרָה כְּשִׁנְמַכְתָּהּ עַל יְדֵי עוֹבֵד כּוֹכְבִּים, מִפְּנֵי שְׁעָרֵבּוּנָה עוֹלָה עִמָּה – שמתערבים בה דגים טמאים הדומים לה ועולים עמה מן הים, וקשה להבחין ביניהם, כיון שלשניהם אין עדיין קשקשים.
אגב כך שהוזכרה 'סולתנית', הגמרא מבארת את דינה: תָּנוּ רַבֵּינוּ, דג שאין לו עֲבָשִׁי סנפיר וקשקשת, וְעָתִיד לְגַלֵּל סִימָנִים אֵלֹו לְאַחֵר יוֹמָ, כְּגוֹן הַסּוּלְתָנִית, וְהַעֲפִיץ, חֲרִי זֶה מוֹתֵר, שנאמר (דברים יד) וְכָל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סִנְפִיר וְקֶשֶׁקֶשֶׁת לֹא תֹאכְלוּ, ואת הלשון 'אין לו' יש לדרוש כאילו נאמר 'עין לו', כלומר תענין עליו ותבדוק ותחקור, שאם עתידים להיות לו סימנים אלו, אף שעתה אינם קיימים, טהור. וכן דג שֶׁשֶׁ לוֹ עֲבָשִׁי סנפיר וקשקשת, וְעָתִיד לְהֵשִׁיר אותם מעליו בְּשָׁעָה שְׁעוֹלָה מִן הַיָּם, כְּגוֹן מִינֵי דָגִים אֵלֹו, אִקְוִים, וְאִפְסוּם, בְּסִפְסָפִיָּים, וְאִסְפָּפִיָּים, וְאִוִּמָּם, מוֹתֵר, שנאמר (ויקרא יא יב) 'כֹּל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סִנְפִיר וְקֶשֶׁקֶשֶׁת בָּמִים', וּמִלְשׁוֹן 'בָּמִים' דְּרוּשׁ חֲכָמִים (ספרא שמני פ"א) שאף אם סימני טהרה אלו נמצאים בדג רק כשהוא במים, וכשעולה ליבשה הם נושרים ממנו, טהור, ורק דג שאפילו במים אין לו סימנים אלו, טמא.
הגמרא מביאה מיני דגים המותרים אף שאין ניכרים בהם סימני הטהרה: **אֲכִרִי** – הכריזו **רַבִּי אֲבָהוּ בְּעִיר קִיסְרִי**, קִרְבִּי – שומן של דָּגִים, וְעוֹפֶרֶן – וביצים של דגים, נִתְקַן מִכָּל אֲדָם, אף שלא ניכר עליהם אם באו מדגים טהורים או טמאים, כיון שחֻקְתָּן שְׁאִין בָּאִים אֵלָא מִמָּקוֹם שִׁשְׁמָה פְּלִיטָא, וכן ממקום ששמו אִסְפָּפִיָּא, ובמקומות אלו אין מצויים דגים טמאים.
כִּי הָא – כמו דין זה, **דְּאָמַר אֲבִי, הָא צִחְנָתָא דְּכַב נִבְרָא** – דגי סולתנית שבנהר ששמו 'כב', שָׁרְיָא – מותרים באכילה, ואין חוששים שהתערבו בהם דגים טמאים.
מבארת הגמרא: **מָאֵם טַעֲמָא** – מה טעמו של אביי שהתיר דגי סולתנית שבאותו נהר. **אֵילָמָא** – אם נאמר שטעמו הוא מִשּׁוּם דְּרַבִּי מָאֵם – שהמים זורמים שם בחזק, וְהָא דָּג מָמָא – ודג טמא זה, שדרכו להתערב עם הסולתנית, כִּינֵן דְּלִית לִיה – שאין לו חוט השדרה בגבו, כמו כל הדגים הטמאים שאין להם חוט שדרה, דְּרִיבָתָא דְּרַבִּי מָאֵם לֹא מִצִּי קָאִי – אינו יכול להתקיים בנהר שהמים זורמים בו בחזק, והרי לא יתכן לומר כן, דְּהָא קָא חִינֵן דְּקָאִי – שהרי אנו רואים שדגים טמאים מתקיימים אף בנהרות שזורמים בחוזקה. מנסה הגמרא לבאר באופן אחר: **אֵלָא טַעֲמָא** של אביי הוא מִשּׁוּם דְּמִלְחִי מָאֵם – שמי נהר 'כב' הם מלוחים, וְהָא דָּג מָמָא, כִּינֵן דְּלִית לִיה קַלְפִּי – כיון שאין לו קשקשים, דְּרִיבָתָא דְּמִלְחִי מָאֵם לֹא מִצִּי קָאִי – אינו יכול להתקיים במים מלוחים. דוחה הגמרא: וְהָא קְחוּנֵן דְּקָאִי – והרי אנו רואים שדגים אלו מתקיימים אף במים מלוחים.
מבארת הגמרא: **אֵלָא טַעֲמָא** של אביי הוא מִשּׁוּם דְּלֹא מְרַבָּה מִיָּנִיה דָּג מָמָא – שקרקעית אותו נהר אינה מגדלת דגים טמאים, כלומר, אין דגים טמאים מתרבים שם.
הגמרא מבארת שדין זה אינו נוהג עתה: **אָמַר רַבִּינָא, הָאִידֵנָּה** – בזמנינו, דְּקָא שְׁכַבִּי בֵּיה – שנשפכים לתוך נהר 'כב' נְהָר גּוּזָא וְנִהַר נְמִדָא, אָסִיר – אסורים דגי הסולתנית שבו, כיון שיש חשש שהתערבו בהם דגים טמאים שבאו מנהר גוזא וגמרא.
הגמרא מביאה את דיניהם של דגים נוספים: **אָמַר אֲבִי, הָא חֲמָרָא דִּימָא** – דג המכונה 'חמור ים', שָׁרִי – מותר באכילה. תוֹרָא דִּימָא – דג המכונה 'שור ים', אָסִיר – אסור באכילה. וְסִימְנֵיהּ – וסימן לשני

עבודה זרה. אין מעמידין – פרק שני דף לט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכז רש"י

1 הַתֵּם יָדַעַתְּ מִשּׁוֹ – שְׁהָרִי מִטְבִּילֵךְ בּוֹ, וְהוֹרֵטוּ נֶאֱבָל וְחֵיָן נֶאֱבָל עִמּוֹ. הֵבֵא לֹא יָדַעַתְּ מִשּׁוֹ
2 – שֶׁאֵין אוֹכְלֵין הָרוּטֵב אֶלֶּא הָרִיק, וְלֹא הִכְנִיסוּ הָרִיק לְחִטּוֹ אֶלֶּא לְהַתְקִים. הָרִי זֶה מוֹתֵר
3 – גְּרִיסִין, קִירֵי דִגִּים – שׁוֹמֵנִן, עוֹכְרִין – הֵן בִּיצִים שֶׁל דִּגִּים. מְפֻלֹּסֵא וְאַסְפִּמְיָא – וְאֵין
4 דִּגִּים טִמְאִים מִצִּיּוֹן שֶׁם. צִחְנָתָא = חֵילָק, דִּבְבִּי נִהְרָא – דִּבְבִּי שֶׁם הַנְּהַר. דְּרִידִי – בִּבְחָ
5 מְקַלְחִין, דְּבִדְבִית שְׁמַאי בִּלְעוּ. דְּלֹא מִרְבָּה מִיָּנָא
6 דִּבְבִּי טִמָּא – קִרְקִיעִית שֶׁל אוֹתוֹ הַנְּהַר אֵין מְגֻדֵּל
7 דִּגִּים טִמְאִים. הִפְרָא דִּימָא וְתוֹרָא דִּימָא –
8 דְּקִימָא לֹן בִּמְסַכַּת חוֹלִין (קֶבֶד, א): כֹּל יֵשׁ בִּים
9 יֵשׁ בִּיבִשְׁה, חוּץ מִן הַחוֹלְדָּה. טִמָּא – בִּיבִשְׁה,
10 טְהוֹר בִּים. קֶדֶשׁ לֵה' – סֵתֶם קֶדֶשׁ אֲסוּר. קֶדֶשׁ
11 נוֹנָא = שֶׁם דִּגִּים שִׁבִּים. חִיפּוּשָׁא = דֵּג טִמָּא.
12 חִפְיָה דְּרִיקוּלָא – כִּיסְדוֹ בִּסְל וּפִירְכֵס בְּתוֹכּוֹ,
13 וְשִׁרְוֹ קִלְפִין וְנִרְאָא בְּרַפְיָהֶם קִשְׁקִישֵׁי דִקִּים.
14 לְצִלּוּפְחָא = דֵּג וְשִׁמּוֹ אֶנְגִּילִיָּא. לִהְרִי יוֹמָא –
15 נֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ. צִימְחִי = קִשְׁקִישֵׁי דִקִּים. מִשִּׁבְלִי
16 חִיורִי – מִתּוֹךְ שֶׁהֵן לִבְנוֹת נִרְאָא בְּהֵן קִשְׁקִישֵׁי
17 שֶׁהֵן שְׁחוּרִין. שְׁמַעֲיָה לְחִתּוּא – דְּהוּהָ קִרִּי לְחִתּוּא
18 מִינָא. בִּאמִי – וְהוּא שֶׁם דֵּג טִמָּא. מַחְלִיא לִי –
19 מִמִּתְקֵן. מֵאִינִשׁ בִּיתִיָּה – אֲשֶׁתּוֹ, וְדֹרֵךְ הֶרְמָאִים
20 לְמַכּוֹר קָלָא אֵילֵן בְּשֵׁם תִּכְלַת. נִפְלַת לִיד –
21 נִפְלַת לִידִי, כְּלוֹמֵר עֲכָשׁוּ אֲתָה צִירִךְ לִי. צִירִיכֵן
22 לִקְבֹּל דְּבִרֵי חֲבֵרוֹת – מִתְחַלְלָה, קוֹדֵם שִׁירָה
23 נִאֲמָנִין לְכָל דְּבִרֵי חֲבֵרוֹת, שִׁיאֲבָלוּ בְּטַהֲרָה
24 וְשִׁיעִישׁוּ פִּירוֹת וּכְיָצֵא בְּהֵן. מוֹכֵם – סִתְמָא
25 גּוֹלֵן. קֶשְׁרִי מוֹכֵם – חֲתוּמוֹת לְנִתְּנֵי הַמִּכְס, כִּדִּי
26 שְׁלֹא יִתְבַּעֲשׁ חֲבִירֵיו וּמִשְׁרָתֵיו פַּעַם אַחֲרָת.
27 חֲבִי"ת – סִימֵן הוּא: חֵלֶב, בֶּשֶׂר, יִין, תִּכְלַת.
אֲסוּרִין

הַתֵּם יָדַעַתְּ מִשּׁוֹ, הֵבֵא לֹא יָדַעַתְּ מִשּׁוֹ. וְתִרְיָת
מְרֻפָּה, וְצִיר שְׁאֵין בִּיה דְּנֶה" וכו'. מֵאִי חֵילָק? אָמַר
רַב נַחְמָן בַּר אָבָא אָמַר רַב: זֶה סוֹלֶתְנִית, וּמִפְנֵי מַה
אָסוּרָה? מִפְּנֵי שֶׁעֲרֻבְנָה עוֹלָה עִמָּה. תָּנוּ רַבָּנִן: אֵין לֹא
עֲכָשׁוּ וְעֵתִיד לִגְדֹל לְאַחַר זֶמֶן, בְּגוֹן הַסּוֹלֶתְנִית וְהַעֲפִין
– הָרִי זֶה מוֹתֵר; יֵשׁ לוֹ עֲכָשׁוּ וְעֵתִיד לְהִשְׁרִי בִּשְׁעָה
שֶׁעוֹלָה מִן הַיָּם, בְּגוֹן אָקוּיִם וְאַפּוּיִם, כְּמִסְפָּטִיִּים
וְאַכְסָפְטִיִּים וְאוֹטָנִים – מוֹתֵר. אֲכָרִי רַבִּי אָבָהוּ בְּקִסְרִי:
קִירֵי דִגִּים וְעוֹפֵרִין נִיחָחִין מִכָּל אֲדָם. חוֹקֶתֶן אֵינִן בָּאִים
אֶלֶּא מִפְּלוּסָא וְאַסְפִּמְיָא. פִּי הָא דְאָמַר אָבִי: הָאִי
צִחְנָתָא דִּבְבִּי נִהְרָא – שְׁרִיא. מֵאִי טַעְמָא? אֵילִימָא
מִשּׁוֹם דְּרִידִי מֵאִי, וְהָאִי דֵּג טִמָּא, פִּינִן דְּלִית לִיה חוּט
הַשְׁדֵּרָה, בְּרִיקָתָא דְּרִידִי מֵאִי לֹא מִצִּי קֵאִי – וְהָא קֵאִי
חוּזִין דְּקֵאִי! אֶלֶּא מִשּׁוֹם דְּמִלְחִי מֵאִי, וְהָאִי דֵּג טִמָּא,
פִּינִן דְּלִית לִיה קֶלְפִי, בְּרִיקָתָא דְּמִלְחִי מֵאִי לֹא מִצִּי
קֵאִי – וְהָא קַחוּזִין דְּקֵאִי! – אֶלֶּא מִשּׁוֹם דְּלֹא מִרְבָּה
מִיָּנָא דֵּג טִמָּא. אָמַר רַבִּינָא: הָאִידִינָא דְקָא שְׁפָכִי בִּיה
נִהַר גּוֹזָא וְנִהַר נִמְדָּא – אָסִירִי. אָמַר אָבִי: הָאִי חִמְרָא
דִּימָא – שְׁרִי, תוֹרָא דִּימָא – אָסִיר, וְסִימְנוֹד: "קֶדֶשׁ לֵה'".

מְהוֹר, מְהוֹר טִמָּא. אָמַר רַב אֲשִׁי: שְׁפֵר נוֹנָא – שְׁרִי, קֶדֶשׁ נוֹנָא – אָסִיר, וְסִימְנוֹד: "קֶדֶשׁ לֵה'".
אִיפָא דְאָמַרִי: קָבֵר נוֹנָא – אָסוּר, וְסִימְנוֹד: קָבֵר גּוֹיִם. רַבִּי עֲקִיבָא אֵיקָלַע לְגִינְקָא, אֵייתוּ לְקַפְיָה
הָהוּא נוֹנָא דְּהָוָה דְּמִי לְחִיפּוּשָׁא, חֲפִיָּה דְּרִיקוּלָא, חוּזָא בִּיה קֶלְפִי וְשִׁרְיָה. רַב אֲשִׁי אֵיקָלַע
לְמִמְדוּרֵיָא, אֵייתוּ לְקַפְיָה הָהוּא נוֹנָא דְּהָוָה דְּמִי לְצִלּוּפְחָא, נִקְמִיָּה לִהְרִי יוֹמָא, חוּזָא דְּהָוָה בִּיה
צִימְחִי וְשִׁרְיָה. רַב אֲשִׁי אֵיקָלַע לְהָהוּא אַתְרָא, אֵייתוּ לְקַפְיָה נוֹנָא דְּהָוָה דְּמִי לְשִׁפְרָנְיָא, חֲפִיָּה
בְּמִשְׁכְּלִי חִיורִי, חוּזָא בִּיה קֶלְפִי וְשִׁרְיָה. רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אֵיקָלַע לְאַקְרָא דְאֶגְמוֹא, קִרְבּוֹ לִיה
צִחְנָתָא, שְׁמַעֲיָה לְהָהוּא גִבְרָא דְּהָוָה קִרִּי לִיה "בִּאמִי", אָמַר: מוֹדָקָא קִרִּי לִיה בִּאמִי – שְׁמַע
מִיָּנָה דְּבַר טִמָּא אֵית בִּיה, לֹא אֲכַל מִיָּנָה. לְצִפְרָא עֵינִן בִּיה, אֲשַׁפֵּחַ בִּיה דְּבַר טִמָּא, קִרִּי
אַנְפִּשְׁיָה: "לֹא יֵאָדָה לְצִדִּיק כָּל אֵין". "וְהַקּוֹרֵט שֶׁל חִילָתִית". מֵאִי טַעְמָא? מִשּׁוֹם דְּמִפְסָקִי לִיה
בְּסִפְיָנָא, אָף עַל גַּב דְּאָמַר מִר: נוֹתֵן טַעַם לִפְנֵם מוֹתֵר, אָנֹכּ חוֹרְפִיָּה דְּחִילָתִיתָא – מַחְלִיא לִיה
שְׁמִנּוּתָא, וְהוּא לִיה כְּנוֹתֵן טַעַם לְשִׁבְחָא וְאָסוּר. עֲבָדִיה דְּרַבִּי לִוִּי הוּא קָא מְזַבִּין חִילָתִיתָא, פִּי
נָח נִפְשִׁיָּה דְּרַבִּי לִוִּי אֲתוּ לְקַפְיָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמְרוּ לִיה: מַהוּ לְמִיּוֹזֵן מִיָּנָה? אָמַר לָהּ: עֲבָדוּ
שֶׁל חֵבֶר הָרִי הוּא כְּחֵבֶר. רַב הוֹנָא בַּר מִיּוֹזִי וְבֵן תִּכְלָתָא מֵאֲנָשׁ דְּבִיתִיָּה דְּרַב עֲמֶרֶם חֲסִידָא,

אֲתָא לְקַפְיָה דְּרַב יוֹסֵף, לֹא הָוּה בִּידִיָּה. פִּנְעָה בִּיה חֵנִן חֲתִיטָא. אָמַר לִיה: יוֹסֵף עֲנִיָּא מִנָּא לִיה? בְּרִידִי הָוּה עוֹבְדָא, דְּיֻכְּבִי תִּכְלָתָא
מֵאֲנָשׁ דְּבִיתִיָּה דְּרַבְנָהוּ אַחֵוה דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אָבָא, וְאֲתָא לְקַפְיָה דְּרַב מִתְנָא, לֹא הָוּה בִּידִיָּה; אֲתָא לְקַפְיָה דְּרַב יְהוֹדָה מִהֲגֵרוּנְיָא,
אָמַר לִי: נִפְלַת לִי, הֵכִי אָמַר שְׁמַאֲלָא: אֲשֶׁת חֵבֶר הָרִי הִיא כְּחֵבֶר. תִּנְיָנָא לָהּ, דְּתָנוּ רַבָּנִן: אֲשֶׁת חֵבֶר הָרִי הִיא כְּחֵבֶר, עֲבָדוּ שֶׁל
חֵבֶר הָרִי הוּא כְּחֵבֶר, חֵבֶר שְׁמָת – אֲשֶׁתוֹ וּבְנֵי וּבְנֵי בֵיתוֹ הָרִי הֵן בְּחוֹקֶתֶן עַד שִׁיחְשְׁרוּ; וְכֵן חֲצֵר שְׁמוֹכְרִין בִּיה תִּכְלַת, הָרִי הֵן בְּחוֹקֶתֶן
עַד שֶׁתִּפְסַל. תָּנוּ רַבָּנִן: אֲשֶׁת עִם הָאֶרֶץ שֶׁנִּשְׁאֵת לְחֵבֶר, וְכֵן בֵּיתוֹ שֶׁל עִם הָאֶרֶץ שֶׁנִּשְׁאֵת לְחֵבֶר, וְכֵן עֲבָדוּ שֶׁל עִם הָאֶרֶץ שֶׁנִּשְׁמַר
לְחֵבֶר – פּוֹלֵן צִרִיכִין לִקְבֹּל דְּבִרֵי חֲבֵרוֹת; אֲבָל אֲשֶׁת חֵבֶר שֶׁנִּשְׁאֵת לְעַם הָאֶרֶץ, וְכֵן בֵּיתוֹ שֶׁל חֵבֶר שֶׁנִּשְׁאֵת לְעַם הָאֶרֶץ, וְכֵן עֲבָדוּ שֶׁל
חֵבֶר שֶׁנִּשְׁמַר לְעַם הָאֶרֶץ – אֵינִן צִרִיכִין לִקְבֹּל דְּבִרֵי חֲבֵרוֹת לְכַתְחֻלָּה, דְּבִרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר: אָף הֵן צִרִיכִין לִקְבֹּל דְּבִרֵי
חֲבֵרוֹת לְכַתְחֻלָּה. וְכֵן הָוּה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן אֶלְעָזָר אָמַר: מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁנִּשְׁאֵת לְחֵבֶר, וְהָיְתָה קוֹשֶׁרֶת לֹא תִפְלִין עַל יָדוֹ, נִשְׁאֵת
לְמוֹכֵם וְהָיְתָה קוֹשֶׁרֶת לֹא קֶשְׁרִי מוֹכֵם עַל יָדוֹ. אָמַר רַב: חֲבִי"ת אָסוּר בְּחוּתָם אַחֵר, חֲמִפ"ג מוֹתֵר בְּחוּתָם אַחֵר; חֵלֶב, בֶּשֶׂר, יִין, תִּכְלַת
אֲסוּרִין

הַתֵּם יָדַעַתְּ מִשּׁוֹ – יָדַעַתְּ מִשּׁוֹ – וְאֵם תִּאמַר: תִּקְשִׁי לִיָּה קִנְקִינִים, דְּלֹא יָדַעַתְּ מִשּׁוֹ וְאֵסֵר רַבִּי מֵאִיר! וְיֵשׁ
לֹמַר: דְּחַתֵּם כִּיּוֹן דְּנִפְלַת הֵיין מִן הַקִּנְקִינִים בִּשְׁל יִשְׂרָאֵל – הוּהוּ כְמוֹ עֵינִן וְיָדַעַתְּ מִשּׁוֹ,
אֲבָל יִין לְחוּץ הַכִּבְשִׁים – לֹא יָדַעַתְּ מִשּׁוֹ, שְׁמַתְבֵּטֵל הֵיין בְּכִבְשִׁים. לְמֹאנִי דְּפִרְשִׁית לְעִיל דְּלֹא
אֲסֵר רַבִּי מֵאִיר קִנְקִינִים. נִתְּא. אֵין לֹא עֲכָשׁוּ וְעֵתִיד לִגְדֹל לְאַחַר זֶמֶן – אָמַר רַבִּינוּ יִצְחָק,
דְּרִידִשׁ "אֵין לֹא" – עֵין לֹא, כְּלוֹמֵר עֵינִן עֲלִיו אֵי שֶׁ
לֹא עֲכָשׁוּ אוֹ עֵתִיד לִגְדֹל לְאַחַר זֶמֶן. וְהִי דְרִישִׁין
בִּיבְמוֹת (כב, ב) "וְכֵן אֵין לֹא" – עֵין לֹא.
וְסִימְנוֹד טִמָּא טְהוֹר טְהוֹר טִמָּא – לְכַאֲוָה לֹא
קָא יָדִיד הָאִי סִימָא אֶלֶּא לִהְנִי תִרִי
מִינִי, אַחְמָרָא וְאַחְמָרָא, אֲבָל אֲשִׁמָּר מִינִין לֹא,
דְּהָא בִּפְרָק שְׁנֵי דִקְדוּשִׁין (מא, א) אָמַר: רַבָּא מִלֹּחַ
שִׁיבּוּטָא, וְהוּא עוֹ שֶׁל יָם כְּדֹאמֵר בְּפֶרֶק "הַפֶּהֶר"
(כבא קמא נה, א): הַנְּדִיגָא בְּעִזָּא וְשׁוּבְטָא מֵאִי.
חֲבִי גִיס שְׁרִי: שְׁפֵר נוֹנָא שְׁרִי קֶדֶשׁ נוֹנָא אֲסוּר
וְסִימְנוֹד קֶדֶשׁ לֵה' וְאִיכָא דְאֲמַרִי קֶדֶשׁ נוֹנָא אֲסוּר
וְסִימְנוֹד קֶדֶשׁ גּוֹיִם – וְרַבִּינוּ חֲנַנְיָא גִרָס אִיפְכָא:
שְׁפֵר נוֹנָא אֲסוּר קֶדֶשׁ נוֹנָא שְׁרִי, וְסִימְנוֹד (רַמְבַּם ב)
"קֶדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לֵה'", כְּלוֹמֵר הֵשֶׁם הַתִּירוֹ לְעַמּוֹ.
וְאִיכָא דְאֲמַרִי קֶדֶשׁ נוֹנָא שְׁרִי, וְסִימְנוֹד קֶדֶשׁ גּוֹיִם
אֵינִם מִטְמָנִין בְּאֹהֶל, כְּלוֹמֵר אֵינִי טִמָּא. וְכֵן מִשְׁמַע
בְּסִמּוֹךְ, דְּמִייתִי הַחַיִּי עוֹבֵדָא דְאִיתִי הַחַיִּי נוֹנָא
דְּמִי לְשִׁפְרָא נוֹנָא בְּתֵר עוֹבְדֵי דְהַחַיִּי דְּמִי
לְחִיפּוּשָׁא וְלְצִלּוּפְחָא דְרִידִים טִמְאִים הֵם, מִשְׁמַע
דְּשִׁפְרָא נוֹנָא נִמִּי דֵּג טִמָּא הוּא. אָנֹכּ חוֹרְפִיָּה
דְּחִילָתִיתָא הוּהוּ לִיָּה כְנוֹתֵן טַעַם לְשִׁבְחָא – וְאֵם
תִּאמַר: דְּלִסְגִּי לִיָּה בְּקַלְפִּיהָ, כְּדֹאמֵר (חוֹלִין דף ה)
(ב) גִּבִּי שְׁחַטָה בְּסִכִּין טְרִיפָה! וְיֵשׁ לֹמַר: דְּחוֹרְפִיָּה
דְּחִילָתִיתָא בִּלְעַד טְפִי וְלֹא סִגִּי בְּקַלְפִּיהָ. וְיֵשׁ
מִפְרָשִׁים כְּמוֹ כֵּן בְּרַבְעָל וּקְפֻלֹּת שְׁנִתּוּךְ בְּסִכִּין שֶׁל
גּוֹיִם דְּלֹא סִגִּי לִיָּה בְּקַלְפִּיהָ, דְּאֶגֶב חוֹרְפִיָּה בִּלְעַד
טְפִי, וְשְׁמַעֲנִי בְּשֵׁם הָרַב רַבִּינוּ מִשְׁוֹ, דְּחִילָתִיתָא
דּוֹקָא דְּחִרְפִי טְפִי, וְלֹא בִּצֵּל וּקְפֻלֹּת. אָמַר רַב
חֲבִי"ת בְּחוּתָם אַחֵד אֲסוּר – פִּירֵשׁ רִשִׁי: לִפִּי
שְׁדִמְדִין יִקְרִים. וְהָרַב רַבִּינוּ אֲפִרִּים בַּר דּוֹד הָיָה
אָמַר הַטַּעַם, מִשּׁוֹם דְּאִיתִיָּה לְאִיסְרָא בְּעִינֵיהּ,
אֲבָל חֲמִפ"ג אֵינִי אֶלֶּא תַעֲרֻבָתָא. אֲבָל אֵין לֹמַר
הַטַּעַם מִשּׁוֹם יוֹקֵר, שְׁהָרִי מוֹרִישׁ יְמִיָּה יִקְרִים מִיָּין.
וְאֵין נִרְאָה לְרַבִּי יְהוֹדָה, דְּהָא וְדֹאִי דְאִיכָא הִרְבָּה
מִקְמוֹת שְׁדוּיִן יוֹקֵר וְיֹתֵר כְּדֹאמֵר לְעִיל (לד, ב),
קִיסְתָא דְּמוֹרִישׁ בְּלוֹמֵר קִיסְתָא דְּחִמְרָא בֹּאֲרַע
לֹמַר. לִכְן נִרְאָה לוֹ יוֹתֵר טַעַם רִשִׁי דְּפִירֵשׁ מִשּׁוֹם
יוֹקֵר. וְכֵן מִשְׁמַע בְּסִמּוֹךְ דְּקֹאמֵר: מֵאִי שְׁנֵי גִבְיָה
דְּלֹא טִרַח וּמוֹזִיָּה כו'. וְכֵן גִּבִּי פֶת, דְּאִי אִיכָא גִבְיָה
כִּי הָאִי לֹא טִרַח וּמוֹזִיָּה.

פת

מִתְחַבְּלוֹת הַיֵּצֵר הוּא לְהַשְׁלִיךְ אֶת הָאָדָם בְּרַגְשׁ שֶׁל נִפְלִית רוּחַ אוֹ פָחוֹת מִזֹּה.
מִמְכַּתֵּב י"ח אֲדָר, תש"כ

פת למאי ניהוש לה בר – בקונטרס לא גרס האי עד מילתיה דשמואל. ונראה טעמא, משום דלמא יקשה וז על פת יותר מן האחרים. מיהו אין בשביל כך להגיה הספרים. י"מ"ח מח"ג אינם ניקחים אלא מן המומחה – ואף על גב דקא חשיב חלב הוצרך לחשוב גבינה, לפי שאין טעם אסורין שוה, שחלב אסור משום עירוב חלב טמא, אבל טעם גבינה הוא משום

גילוי כדפרישית לעיל (לה, א). מיהו לרבי ירמיה דמפרש לעיל (שם) טעם גבינה משום צחצוחו חלב טמא. לפירוש ר"י, קשה: לרבי יהודה למא הוצרך לשנות כאן גבינה? ובתוספתא קא חשיב בואת הברייטא במקום חלב חתיכת דג שאין בה סימן. תנינא לאה דתנו רבנן – תימא, דהא תני במתניתין: וישראל וראהו, משמע: הא לא חזי ליה כל שעתא אסור! ויש לומר: דרואהו לאו דוקא, אלא רוצה לומר יכול לראותו. א' וליכא דבר טמא בעדרו פשיטא – דכין דיושב בצד עדרו, וליכא למיחש לגילוי כיון שכל שעה הוא תופס בידו, אם כן ליכא למיחש למיד. מיהו היכא דיש לחוש לגילוי – אסור, כדפרישית לעיל דמסכת לא מחזי מידי היכא דטרקה דכאמרין ב"הגחול בתרא" (בבא קמא קטו, ב).

התם קא בעי ליה למשקה – ואם תאמר: ודקארי לה מאי קארי? פשיטא דבוצר לגת תנו ויש לומר: דסלקא דעתיה דמקשה דהוא הדין בוצר לאכילה, והא דנקט לגת – לרבנא (דב"ה) ודהלל, דאפילו הכי לא הוכשר, כאן

אסורין בחותם אחר; חילתית, מוריים, פת, גבינה – מותרין בחותם אחר. פת למאי ניהוש לה? אי משום איחלופי קריא בחמימא – מידע ידיע, דחויי בדשערי נמי מידע ידיע; אי פי הדדי – פיון דאיכא חותם אחר לא טרח ומיניי. ורב, מאי שנא גבינה? דלא טרח ומיניי; חלב נמי לא טרח ומיניי? אומר רב פהנא: אפי' חלב ועייל חתיכת דג שאין בה סימן. – היינו בשר! – תרי גוויי בשר. ושמואל אומר: ב"ח אסור בחותם אחר, מח"ג מותר בחותם אחר; בשר, יין, תכלת – אסורין בחותם אחר; מוריים, חילתית, גבינה – מותרין בחותם אחר. לשמואל, חתיכת דג שאין בה סימן היינו בשר, תרי גוויי בשר לא אמרינן. תנו רבנן: אין לוקחין י"מ"ח מח"ג בסוריא – לא יין ולא מוריים ולא חלב, ולא מלח סלקונדרית ולא חילתית ולא גבינה, אלא מן המומחה; וכולן אם נתארח אצל בעל הבית – מותר. מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי,

דאמר רבי יהושע בן לוי: שגר לו בעל הבית לביתו – מותר; מאי טעמא? בעל הבית לא שביק היתירא ואכל איסורא, וכי משגר ליה, כמאי דאכל משדר ליה. "ומלח סלקונדרית". מאי מלח סלקונדרית? אומר רב יהודה אומר שמואל: מלח שפל סלקונדרי רומי אוכלין אותה. תנו רבנן: מלח סלקונדרית – שחורה אסורה, לבנה מותרת, דברי רבי מאיר; רבי יהודה אומר: לבנה אסורה, שחורה מותרת; רבי יהודה בן גמליאל משום רבי חנינא בן גמליאל אומר: זו וזו אסורה. אומר רבה בר בר חנה אומר רבי יוחנן: לדרבי האומר לבנה אסורה, קירבי דגים לבנים מלאים מעורבין בה; לדרבי האומר שחורה אסורה, קירבי דגים שחורים מלאים מעורבין בה; לדרבי האומר זו וזו אסורה, זה וזה מעורבין בה. אומר רבי אבהו משום רבי חנינא בן גמליאל: וכן אחד היה בשכונתנו, שהיה מחליק פניה בשומן חזיר. "תרי אלו אסורים". למעוטי מאי? לחזקה – למעוטי בידוע, לרבי יוחנן – למעוטי מוריים וגבינת בית אוניקי, וסתמא פרבי מאיר. משנה ואילו מותרין באכילה: חלב שחלבו גוי וישראל וראהו, והדבש, והדבדבנות אף על פי שמונפפין אין בהן משום הכשר משקה, וכבשין שאין דרך לתת לתוכן יין וחומץ, וטרית שאינה טרופה, וציר שיש בה דגה, ועלה של חילתית, וזיתי גלוסקאות המגולגלין. רבי יוסי אומר: השלחין אסורין. החנבים הפאים מן הסלולה – אסורין, מן ההפתק – מותרין. וכן לתרופה. גמרא תנינא לאה דתנו רבנן: יושב ישראל בצד עדרו של גוי, וגוי חולב ומביא לו, ואינו חושש, היכי דמי? אי דליקא דבר טמא בעדרו, פשיטא! ואי דאיכא דבר טמא בעדרו, אמאי? – לעולם דאיכא דבר טמא, וכי קאי חזי ליה, וכי יתיב לא חזי ליה; מהו דתימא: פיון דיתבי לא חזי ליה, ניהוש דלמא מייתי ומערב ביה, קא משמע לן: פיון דכי קאי חזי ליה, איריותי מירתת ולא מערב ביה. "והדבש". דבש למאי ניהוש לה? אי משום איערובי – מיסרא סרי, אי משום בישולי גוים – נאכל כמו שהוא חי, אי משום געוילי גוים – נותן טעם לפגם הוא ומותר. "והדבדבנות אף על פי שמונפפות אין בהן משום הכשר משקה". ודמינתי: הבוצר לגת – שמאי אומר: הוכשר, הלל אומר: לא הוכשר, ואורי ליה הלל לשמאי – התם קא בעי ליה למשקה, הכא לא קא בעי ליה למשקה. "וטרית שאינה טרופה".

תנו רבנן: איזו היא טרית שאינה טרופה? כל שראש ושררה ניפר; ואיזו ציר שיש בה דגה? כל שפילכית אחת או שתי כליכיות

אסורין בחותם אחד – לשגר ביד גוי, דכין דבשר ותכלת דמיקן יקרים טרח ומיניי להחליפם, ועל דין לנסכו. ואחלב פריך לקמן. חילתית – להחליץ זה בזה, פורתא הוא דמהני, ולא טרח ומיניי. פת למאי ניהוש לה – כלל לא גרסין; והבא אלא במלתיה דשמואל גרסין; לה, (והכי) (והבא) גרסין; מאי שנא גבינה בר, חתיכות דג – דמיקן יקרים ומיניי. שמואל ב' – שמואל לא פליג אדרב, אלא קסבר. לא צריך לאתנווי סימנא למיתני אחתית דג לאיסור ועל הפת להתיב, כדמפרש ואזיל. ושמואל – אמר לך חתיכת דג היינו בשר, וכין דבשר אשמועינן דרי דגים בכלל. ופת למאי ניהוש לה – דניתב לה סימנא להתיר ולמיתני חמפ"ג. אי משום איחלופי ב' – מאי איכא למיחש. כי הדדי – שמיא יש עמו הדומה לו – פשיטא לן; כיון דאיכא חותם לא טרח ומיניי במדי דלית ליה רוחא. הכי גרסינן; ושמואל חתיכת דג היינו בשר ותרי גוויי בשר לא אמרינן, פת למאי ניהוש לה בר, אין לוקחין י"מ"ח מח"ג ב' – שחונגים שבסוריא חזירי דלא קפדי א"לפני עור לא תתן מכשול" ומזבני לישאל דברים שלקחו מן הגוי. מיהו אינו גופייהו לו – אפליי אסורא, הלכך אם נתארח אצלו מותר לאכול עמו. שיער לו – במתנה. סלקונדרי רומי – נחתומין שברומי. אוכלין אותה – ואסור, משום שמעריבין בה קירבי דגים טמאים, וחתיכות גדולות עושין ממנה. וכן אחד – גוי היה. למעוטי בידוע – גבי כבשין שדרבן לתת לתוכן יין וחומץ, ואם בידוע שנתן יין שם – אסורין אפילו בהנאה. למעוטי מוריים – דאסור אפילו בהנאה, ודך סתמא רבי מאיר היא. משנה והדבדבנות – אשכולות של ענבים. שאינה טרופה – שניכרין חתיכות דגים. עלה של חילתית – דהא לא מפסקי לה בסבינא. וזיתי גלוסקאות המגולגלין – זיתים הכנוסין בבלי עגול ומתחממין ונעצרין מאילתין כעין גלוסקא. מגולגלין כמה "מגולגלת", שנתחממו וטרפו מחמת שמנו, ובלעז מול"ש. ובגמרא (מ, ב) פריך: פשיטא, למאי ניהוש לה. שלחין אסורין – אוזתים קמהדר. ובגמרא (מ, ב) מפרש לה. מן הסלולה – הנמכרין בסל לפני החנוני אסורין. בגמרא מפרש מפני שמוסף עליהן יין. מן ההפתק – מקום כניסון של חגבים מלוחין. מותרין – דאין מוסף עליהן עד שנותנו לפניו למכור. וכן לתרומה – מפרש בגמרא. גמרא יושב ישראל – ואפילו אין רואהו. איערובי – שזא עירב בו יין. הבוצר לגת – לדרבן בנת ולעשות מזה יין. הוכשר – לענין טומאה במשקה הנזקף, והואיל ולכן חן עומדין נידא ליה במאי דנפיק מניייהו, ודברבנות עצמן חן לאכילה. כל שראש ושררה ניכרין – של כל דג ודג, שהדגים ניכרין בראשן בין טמא לטהור, שהטמאים ראשיתן חזים ואין לחן חוט השדרה. בילבית – גזילה מאיליה בציר דגים טהורים, ואם יש שם ציר דגים טמא אין בילבית גזילה בו.

שומטות

ממכתב י"ח אדר, תש"כ

עבודה זרה דף לט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) רכט

ממאי דאכלי משדר ליה – וכשבעל הבית שולח מתנה לחבירו, הרי
הוא שולח לו מהדברים שהוא אוכל בעצמו.
שנינו במשנה: 'ימלח סלקונדרית'.
מבאר הגמרא: מאי מלח סלקונדרית? אמר רב יהודה, אמר
שמואל, זהו מלח שקל סלקונדר – אופי הפת שבעיר רומי אוכלין
אותה.
תנו רבנן, מלח סלקונדרית שחורה, אסורה. אבל לבנה, מותרת,
דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, לבנה אסורה, ושחורה מותרת.
רבי יהודה בן גמליאל משום רבי חנינא בן גמליאל אומר, זו וזו –
שחורה ולבנה, אסורה.
מבאר הגמרא את הברייתא: אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי
יוחנן, לדברי האומר שלבנה אסורה, היינו כיון שקורבי דגים לבנים
ממאים מעורבין בה. ולדברי האומר ששחורה אסורה, היינו כיון
שקורבי דגים שחורים ממאים מעורבין בה. ולדברי האומר זו וזו –
שחורה ולבנה אסורה, זה וזה מעורבין בה – יש בה קרבי דגים
טמאים שחורים ולבנים.
הגמרא מביאה טעם נוסף לאיסור מלח סלקונדרית: אמר רבי אבהו
משום רבי חנינא בן גמליאל, וכן אחר היה בשכונתנו, שהיה מחליק
פניה של מלח סלקונדרית בשומן חזיר.
שנינו במשנה: 'תרי אלו וכל מאכלי הגוי ששינון אסורים, ואין
איסורן איסור הנאה'.
שואלת הגמרא: למעוטי מאי – מה באה המשנה למעט בלשון זו,
דורי כבר בתחילת המשנה נאמר 'ואלו דברים של עובדי כוכבים
אסורין, ואין איסורן איסור הנאה'. משיבה הגמרא: לדעת חזקיה
(לעיל לה) היינו למעוטי פירוע – למעט כבשים שידוע שנותנים בהם
יין או חומץ, שהם אסורים אפילו בהנאה. ולרבי יוחנן המתיר
כבשים אלו בהנאה, באה המשנה למעוטי מוריים ונקיטת בית
אונקין, שהם אסורים אפילו בהנאה, וסתמא כרבי מאיר – וסתמה
בזה המשנה כשיטת רבי מאיר, האוסר דברים אלו בהנאה,
כמבואר לעיל (בט).

משנה

המשנה הקודמת (לה) מנתה את המאכלים של גוים שאסורים
לישראל באכילה, משנתנו מונה את המותרים באכילה: ואלו
דברים שולקחים מגוי ומותרין באכילה, חלב בהמה כשירה שחלבו
עובדי כוכבים, ובתנאי שישחיל רוחו שלא עירב בו חלב בהמה
טמאה. והדבש שעשאו גוי מותר באכילה. והתרבנות –
אשכולות של ענבים, אף על פי שמנמנמן מיץ מן הענבים, אין בהן
– ביין הנוסף משום הקשר משקה, כלומר אין הוא מכשיר את
האשכול ושאר אוכלים, לקבלת טומאה. וכך בשני שאין דרך לתת
לתוכן יין וחומץ, מותר לקחתם מגוי, ולא גורו עליהם חכמים שלא
לקחתם שמא יבואו לקנות מהם כבשים שדרכם לתת לתוכם יין
וחומץ.
ומרת – מין דג קטן מלוח שאינה מרוקת – שאינה מרוקת לגמרי
ונשאר חתיכת דג שלמות שניתן לבדוק על דין אם היא ממין
כשר. וציר – רוטב של דגים שיש בה דגה, כלומר דג קטן טמא
הנקרא כילבית, כמבואר לעיל במשנה (לה), שהמצאותו ברוטב
מעידה על כשרותו.
ועלה של צמח החילית, שאין הדרך לחתוך את העלה בסכין.
זיתני גלסקאות – זיתים הנתונים בתוך כלי עגול כעין עוגה,
המגולגלין – שהתחממו ודתרכו, ובגמרא (ס) יבואר מה החידוש
בדבר. רבי יוסי אומר, זיתים השלחין של גוי, אסורין באכילה.
ובגמרא (ס) יבואר באילו זיתים מדובר.
הענבים הקאים מן הסוללה – חנוני גוי המוכר חגבים מתוך הסל
שלפניו, אסורין באכילה, משום שהגוי מזלף עליהם יין, אולם
החגבים הקאים מן התפתק – שהגוי מוכרם מהאוצר של חגבים
מלוחים, מותרין באכילה. לפי שאין הגוי מזלף עליהם יין, עד
שיהיו מונחים לפניו כדי למוכרם.

אסורין בחותם אחר, כיון שבשר כשר ותכלת עולים ביוקר, וכדאי
לעובד כוכבים לטרוח לזייף את החותם ולהחליפם בבשר טרף
וקלא אילן, ולמכור את הבשר הכשר והתכלת, וכן על היין הוא
חסוד שינסכו, כיון שחביב עליהם הניסוך. אבל הדברים שסימנם
הוא 'חמץ', שהם פרי ששמו חילית, מוריים – קרבי דגים, פת,
גבינה, כיון שאין דמיהם יקרים אין חוששים שיטרח הגוי לזייף את
החותם ולהחליפם, ומותרין בחותם אחר.
מבאר הגמרא: פת שנשלחת ביד עובד כוכבים, למאי נחוש לה
– מה החשש בה, שמחמת כן נצריך יותר מחותם אחד, אי משום
איחלופי – אם מחשש שיחליף את הפת של ישראל בפת עכ"ר,
קרירא בתימא מידע ידע – אם יחליף פת קרה בפת חמה, הרי
יהיה הדבר ניכר. דחייזי בדשערי – ואם יחליף פת של חטין בפת
של שעורים, שדמיה פחותים, נמי מידע ידע – גם זה יהיה ניכר. אי
כי תדרי – אם יחליף את הפת בפת אחרת הדומה לה לגמרי, כיון
דאקמא – (ישש) חותם אחר, לא מרח ומוריי, כיון שאין לו רוח
דבר.
מקשה הגמרא: ולדעת רב, מאי שנא – במה שונה דינה של גבינה,
שדי לה בחותם אחד, הרי זהו כיון דלא מרח ומוריי – שאין דמיה
יקרים ואין העובד כוכבים טורח לזייף אפילו חותם אחד שיש
עליה, אם כן חלב נמי – גם בחלב נאמר דלא מרח ומוריי, ומדוע
הצריך רב שני חותמות.
מותרת הגמרא: אמר רב פהנא, אכן אין זו כוונת רב, והרמז של
האות ח"ת אינו חלב, אלא אפי' – הוצא את החלב מהדברים
שצריכים שני חותמות, וציל – והכנס לכלל הדברים 'חתיכת דג'
שאין בה סימן, שכיון שדמיה יקרים, יש חשש שהעובד כוכבים
יחליף אותה.
שואלת הגמרא: היינו קשר, כלומר, מה החילוק בין בשר לדג,
וכיון שהחזק בשר, כלול בזה גם דינו של הדג, ואם כן לא מסתבר
שהאות ח"ת רומזת על חתיכת דג. משיבה הגמרא: תרי גוויי קשר
– מנה רב שני מיני בשר, בשר בהמה ובשר דג, להשמיענו
ששניהם צריכים שני חותמות.
הגמרא מביאה את הסימנים שנתן שמואל בדינים אלו: ושמואל
אמר, הדברים שסימנם הוא 'ב'ית', אסור בחותם אחר, אלא
צריכים שני חותמות. דברים שסימנם הוא 'ח'ג', מותר בחותם
אחר. מבאר הגמרא: 'ב'ית' הוא סימן לקשר, וכן ותכלית, שהם
אסורין בחותם אחר, והשמיט שמואל את האות ח"ת הרומזת
לחתיכת דג. 'ומח'ג' הוא סימן למוריים, חילית ונקיטה, שהם
מותרין בחותם אחר, והשמיט שמואל את האות 'פ'א' הרומזת
לפת. מסיימת הגמרא: לשמואל, לא הוזכרה 'חתיכת דג' שאין בה
סימן, כיון דהיינו קשר – שחתיכת דג כלולה ב'בשר', שכבר
התבאר שצריך שני חותמות, ותרי גוויי קשר לא אקרינן – אין
אומרים שבשר בהמה ובשר דג הם שני מינים שונים, שמחמת כן
יש צורך בשני סימנים, אלא שניהם כלולים בסימן אחד, בלשון
'בשר'.
הגמרא מביאה ברייתא שבטוריא החמירו יותר לגבי מאכלים
מסוימים: תנו רבנן, אין לוקחין דברים שסימנם 'מ"ח מח'ג' בסוריא,
והיינו לא יין, ולא מוריים – קרבי דגים, ולא חלב, ולא מלח
סלקונדרית, ולא חילית – מין פרי חרין, ולא גבינה, אלא מן
הפומחה – מאדם שהוחק בכשרות, כיון שבטוריא אף היהודים
שמקפידים לאכול רק דברים כשרים, אינם מקפידים על איסור
לפני עור, ומוכרים מאכלים אלו שנקנו מעובדי כוכבים ואסורים
באכילה. מסיימת הברייתא: וכולן – וכל המאכלים הללו, אם
נתארח אצל בעל הבית, מותר לו לאכול, כיון שהם לעצמם
מקפידים שלא לאכול ממאכלי עכ"ר אלו.
אומרת הגמרא: הדין האחרון שבברייתא, מסייע ליה לרבי יהושע
בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, אדם הנמצא בטוריא, ושגר – (שלח)
לו בעל הבית במתנה מאכלים אלו לביתו, מותר. מאי טעמא – ומה
הטעם בכך, כיון שבעל הבית עצמו לא שביק היתרא ואכל איסורא
– לא ניח מלאכול דבר היתר ויאכל דבר איסור, ובי משגר ליה

שִׁטְמוֹת - שטות ב', משום שדג זה ששמו כילבית נוצר מאליו
בתוך ציר של דגים טהורים, ואם מעורב בו ציר מדג טמא אינו
יכול לחיות.
מקשה הגמרא: הֲשֵׁתָא בִּילְבִית אַחַת שֶׁנִּמְצְאָה בְּצִיר אַחֶרֶת שֶׁהָצִיר
שָׁרִי - מותר, בנמצאו שְׁתֵּי בִּילְבִיתִּים, מִכַּעֲנָא - וכי צריך התנא לומר
זאת, הלא בודאי שהציר כשר.
מתרצת הגמרא: לֹא קִשְׁיָא, בָּאן - במקרה השני מדובר בַּחֲבִית
פְּתוּחוֹת, שיש חשש שהכילבית לא נוצרה מעצמה בציר אלא
נפלה לתוכן מבחוץ, ואין בכילבית אחת עדות לכשרות הציר, לכן
צריך שיהיו שם שתי כילביות, בָּאן - ובמקרה הראשון מדובר
בַּחֲבִית פְּתוּמוֹת, שאין חשש שהכילבית נפלה מבחוץ, ובאופן זה
די בכילבית אחת לסימן שנוצרה בציר.
הגמרא חוזרת לדון בענין סימני טרית שאינה טרופה: אִיתָמַר, רַב
הוּנָא אָמַר, לֹא הוֹתֵרָה טְרִית עַד שִׁיּוּכָהּ בַּה שְׁנֵי הַסִּימָנִים, שֶׁתָּהָא
רֹאשׁ וגם שְׁדָּרָה נִיבֵר בְּכָל דָּג וְדָג, כִּיּוֹן שֵׁשֶׁם דְּגִים טְמָאִים בְּעַלִּי
סִימָן אֶחָד, אֲבָל אֵין טְמָאִים עִם שְׁנֵי הַסִּימָנִים. רַב נֶחֱמָן אָמַר, דִּי
בִּכֵּךְ שִׁיכֵיר אוֹ אֶת סִימָן הָרֹאשׁ אוֹ אֶת סִימָן הַשְּׁדָּרָה, שִׁלְדַּעְתּוֹ אֵין
בְּעוֹלָם דְּגִים טְמָאִים אֲפִילוּ עִם סִימָן אֶחָד מֵהֶם.
מקשה הגמרא: מִתֵּיב רַב עֲקֵבָא בַּר חֲמָא, שִׁנְיָנוּ בִּמְשֻׁנָּה (חולין נט),
וְדָגִים, הַסִּימָנִים הַמְתִּירִים בִּאֲכִילָהּ הֵם, בַּל שֵׁשֶׁם לוֹ לְדָג קִנְפִּיר
וְקִשְׁשִׁשְׁתִּי, מִשֵּׁם שֶׁאֵין סִימָן לְדָגִים מִלְּבַד אֵלּוּ, וְכִיצַד הַתִּירָה
הַבְרִייתָא דְּגִים בִּאֲכִילָהּ עַל פִּי סִימְנֵי רֹאשׁ וּשְׁדָּרָה.
מתרצת הגמרא: אָמַר אֲבִי, כִּי תִתָּיִי הֵיאָה - הַסִּימָנִים שֶׁשֵּׁנוּ
בִּמְשֻׁנָּה, טוֹבִים וּמְדוּקִים יוֹתֵר, כִּיּוֹן שֵׁשֶׁם גַּם בְּדָגֵי אֲרָאָה
וּפְלִמְזָרָא, שְׁדָּגִים טְהוּרִים הֵם בְּעַלִּי סִנְפִּיר וְקִשְׁשִׁשְׁתִּי, אֲמַנָּם הֵם
שׁוֹנִים מִשְׁאֵר דְּגִים טְהוּרִים בִּכֵּךְ דְּמָן רִישִׁיהוּ - שְׁדוּמָה רֹאשׁם
לְמִטָּאִים שֶׁרֹאשָׁם חָד, וּמִשׁוּם כֵּךְ אֵי אֲפֻשֵׁר לְהַתִּירֵם אֵלּא עַל פִּי
סִימְנֵי סִנְפִּיר וְקִשְׁשִׁשְׁתִּי. וְלִכֵּךְ קִטְשָׁה הַמְשֻׁנָּה רַק סִימָנִים הֵלָלָה,
שֶׁבָּהֶם נִיתָן לְבִדּוּק בַּל סוּגִי הַדְּגִים. אֲבָל בִּשְׁאֵר דְּגִים טְהוּרִים
אֲפֻשֵׁר לִשְׁטוֹמֵךְ גַּם עַל סִימְנֵי רֹאשׁ וּשְׁדָּרָה. לִפִּי שֶׁאֵף הֵם סִימָנִים
נְכוּנִים אֵלּא שֶׁאֵינֶם כּוֹלֵלִים אֶת כָּל סוּגֵי הַדְּגִים.
אָמַר רַב יְהוּדָה מִשְׁמִיָּה דְּעוּלָא, מִחְלוקָת הָאֲמוראים אִם יֵשׁ צוֹרֵךְ
בִּשְׁנֵי סִימָנִים, רֹאשׁ וְחוֹט הַשְּׁדָּרָה, אוֹ דִּי בְּסִימָן אֶחָד, הֵיאָה רַק כַּדִּי
לְהַתִּיר לְמַטְבֵּל בְּצִיר - בְּרוּטָה שֶׁל אוֹתָם חֲתִיכוֹת דְּגִים, אֲכָל גְּנוּפִין -
לַעֲנִין אֲכִילַת גּוֹפֵם שֶׁל הַדְּגִים, דְּבָרֵי הַכָּל אֲסוּר, עַד שֶׁהָיָה רֹאשׁ
וְשְׁדָּרָה נִיבֵר.
אָמַר רַבִּי יוֹרָא, מִרְיָשׁ - בַּתְּחִילָה, קוֹדֵם שֶׁשִּׁמְעֵתִי חִידוּשׁוֹ שֶׁל עוּלָא,
הָיָה מְטַבֵּל - הֵייתִי מִטְבֵּל אֶת הַפֶּת בְּצִירָה שֶׁל הַחֲתִיכוֹת שֶׁהָיָה
בָּהֶם רַק סִימָן אֶחָד, וְאוֹכְלוֹ, וְסִבְרֵיתִי שֶׁאֵף שֶׁהִלְכָה כִּרְב הוּנָא
שֶׁמִּצְרִיךְ שְׁנֵי סִימָנִים, מִכָּל מְקוֹם לַעֲנִין הָצִיר גַּם רַב הוּנָא מוֹדָה
שֶׁדִּי בְּסִימָן אֶחָד. כִּיּוֹן דְּשִׁמְעָנָא - שֶׁשִּׁמְעֵתִי לְהָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה
מִשְׁמִיָּה דְּעוּלָא שֶׁהִמְחִילוֹקָתָהּ הֵיאָה רַק לְגַבִּי לְמַטְבֵּל בְּצִירָה, אֲכָל גְּנוּפִין
דְּבָרֵי הַכָּל אֲסוּר עַד שֶׁהָיָה רֹאשׁ וְשְׁדָּרָה נִיבֵר, בְּצִירָה נִמְי לֹא מְטַבֵּלֵנָא
- גַּם בְּצִיר אֵינִי מִטְבֵּל עַד שִׁיְהִיו בַּחֲתִיכוֹת שְׁנֵי סִימָנִים, כִּיּוֹן
שֶׁהִלְכָה כִּרְב הוּנָא שֶׁאִסוּר לְאֲכֹל צִיר כֹּאשֵׁר יֵשׁ רַק סִימָן אֶחָד.
אָמַר רַב שָׁפָא, לְהִלְכָתָא, שֶׁהִטְרִית אֵינֶה מוֹתֵרָה עַד שֶׁהָיָה רֹאשׁ
וְשְׁדָּרָה נִיבֵר אֲפִילוּ כַּדִּי לְהַתִּיר הָצִיר, וְלִכֵּן צָרִיךְ לְבִדּוּק אֶת הָרֹאשׁ
וְהַשְּׁדָּרָה שֶׁל כָּל אַחַת וְאַחַת מִן הַחֲתִיכוֹת, וְאֵין לְהַתִּיר שְׁאֵר
חֲתִיכוֹת דְּגִים עַל סִמֵּךְ חֲתִיכוֹת שֶׁנִּבְדְּקוּ וְנִמְצְאוּ כְּשִׁירוֹת, וְכַדְבְּרִי
רַב הוּנָא.
מקשה הגמרא: מִיִּתְיָבִי, שִׁנְיָנוּ בְּבִרְיִיתָא, חֲתִיכוֹת דְּגִים שֵׁשֶׁם בָּהֶן
סִימָן עַל כְּשִׁירוֹתָם, כִּיּוֹן בְּכּוּלָן - בְּכָל הַחֲתִיכוֹת, כִּיּוֹן מְקַצְצֵנָהּ, וְאֲפִילוּ
נִמְצָא הַסִּימָן רַק בְּאַחַד מִמֵּהֶם שְׁבָהּ, כִּיּוֹן מוֹתֵרָה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁים
שֶׁנִּתְעַרְבוּ שֵׁם חֲתִיכוֹת דְּג טְמָא. וְעַמְּשָׁה בְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים אֶחָד שֶׁהָבִיא
גֶּרֶם -כְּדִי שֶׁל חֲתִיכוֹת, וְנִמְצָא סִימָן בְּאַחַת מֵהֶן, וְהַתִּיר רַבֵּן שִׁמְעוֹן
בֶּן גַּמְלִיאֵל אֶת הַגֶּרֶם כּוּלָּהּ עַל סִמֵּךְ אוֹתָהּ חֲתִיכָה, מוֹכַח מִהַבְרִייתָא
שֶׁאֵין צוֹרֵךְ לְבִדּוּק אֶת כָּל הַחֲתִיכוֹת, וְשֵׁלָא כְּהוֹרָאֵת רַב פַּפָּא.
מתרצת הגמרא: תִּרְנַנְתָּה רַב שָׁפָא לְהַעֲמִיד אֶת דְּבָרֵי הַבְרִייתָא,
בְּשִׁתְּחִיבוֹת שְׁוֹת - מִתַּחֲבֵרוֹת וּמִתְאִימוֹת אֶחָת לְחִבְרָתָהּ וְנִיבֵר

שכולן חלקי דג אחד, ולכן די בסימן באחת מהן כדי להעיד על
כולן. מה שאין כן בחתיכות שאינן שוות, צריך סימן על כל אחת
ואחת.
מקשה הגמרא: אֵי הָכִי שְׁנִיבֵר עַל הַחֲתִיכוֹת שֶׁהֵם חֲלָקֵי דָג אֶחָד,
מֵאִי לְמִיכָרָא - מִהַּ הַחִידוּשׁ בְּבִרְיִיתָא שֶׁאֵין צוֹרֵךְ בְּסִימָן עַל כָּל
אֶחָת. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: מִהוּ דְּתִיבָא - שְׁמָא תֹאמַר שֶׁלֹּא נִתְּרָה
חֲתִיכָה שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן כִּי נִיחֹשׁ דְּלִקָּא אֲתֵרָבִי - נִחְשׁוּשׁ שֶׁמָּא זֶה
חֲתִיכָה מִדָּג טְמָא, וְכִי יֵשׁ שְׁבִמְקָרָה מִירֵעָה בְּאוּפֵן זֶה אֶת כָּל הַדְּגִים
שֵׁשׁ בָּהּ סִימָן, קָא מְשַׁמְעֵי לָן הַבְרִייתָא שֶׁאֵין צָרִיךְ לְחֹשׁוֹשׁ לָכֵךְ,
אֵלּא תּוֹלִים שֶׁכָּל הַחֲתִיכוֹת מִקּוֹרֵם מֵאוֹתוֹ הַדָּג.
הֵיאָה אֲרָבָא דְּצִנְהָנָא - מַעֲשֶׂה בִּסְפִינָה מִלֵּאָה בְּדָגִים קְטָנִים
הַנִּקְרָאִים צִנְהָנָא, דְּתִיב לְמִיכָרָא - שֶׁהִגִּיעָה לְמִקּוֹם הַנִּקְרָא סִיבְרָא.
נֶפֶס -[יֵצֵא] רַב הוּנָא בַּר חִינָנָא, וְהוּא בִּיה קָלְפִי וְשִׁנְיָה - וְרָאָה בָּהֶם
קִשְׁקִשִׁים וְהִתִּיר אֶת כּוֹלָם. אָמַר לִיה רַבָּא לְרַב הוּנָא, וְמִי אִיכָא
דְּשָׁרִי כִּי הָיִי נוֹנָא - וְכִי יֵשׁ דַּעַה מִתִּירָה בְּאוּפֵן זֶה אֶת כָּל הַדְּגִים
בְּתִירָא דְּשִׁבְחִי קָלְפִי - בְּמִקּוֹם שֶׁמִּצְוִיִּים קִשְׁקִשִׁים, וְהֵלָא יִתְּכֵן
שֶׁהֵם נִפְלו מִדְּגִים טְהוּרִים שֶׁבִּסְפִינָה, אֲבָל יֵשׁ בָּהּ בִּסְפִינָה גַּם דְּגִים
טְמָאִים. נֶפֶס שִׁיפּוּרֵי דְּרָבָא וְאָמַר - יֵצֵא הַכְּרוּזָה עַל יְדֵי שׁוֹפְרוֹת
מִטַּעַם רַבָּא שֶׁהַדְּגִים אֲסוּרִים בִּאֲכִילָהּ. וְשִׁיפּוּרֵי - יֵצֵא הַכְּרוּזָה עַל
יְדֵי שׁוֹפְרוֹת מִטַּעַם דְּרָב הוּנָא בַּר חִינָנָא, וְשָׁרִי - שֶׁהַדְּגִים מוֹתֵרִים.
אָמַר רַב יְרֵמְיָה מִדְּפִתִּי, לְדִידִי אָמַר לִי - לִי עֲצָמִי אֲמַר רַב שִׁפְּרִי, כִּי
שָׁרָא - מִהַּ שֶׁהַתִּיר רַב הוּנָא בַּר חִינָנָא אֶת הַדְּגִים עַל סִמֵּךְ
הַקִּשְׁקִשִׁים שֶׁמִּצְוָה. אֵלּא הֵיאָה לְטַבֵּל בְּצִירָה, אֲכָל גְּנוּפִין - גַּם
אֲבָל לְאֲכֹל אֶת הַדְּגִים עֲצָמָם עַל סִמֵּךְ זֶה, לֹא הִתִּיר. אָמַר רַב אֲשִׁי,
לְדִידִי אָמַר לִי רַב שָׁפָא, כִּי שָׁרָא רַב הוּנָא בַּר חִינָנָא אֶת הַדְּגִים,
כוּוֹנְנוּ הֵייתָה אֲפִילוּ גְּנוּפִין. הוֹסִיף רַב אֲשִׁי וְאָמַר, וְאָנָּה - וְאֵנִי, לֹא
מִיכָר אֲסָרִינָא - אֵינִי אוֹסֵר אֶת אֲכִילַת הַדְּגִים עֲצָמָם, כִּיּוֹן דְּקָאָמַר
לִי רַב שָׁפָא שֶׁרַב הוּנָא בַּר חִינָנָא הִתִּיר זֹאת, וְלֹא מִשְׁרָא שְׁרִינָא -
וּמִצַּד שֶׁנִּי אֵינִי מִתִּיר אֶת אֲכִילָתָם, דְּהָא אָמַר (לִי) רַב יְהוּדָה מִשְׁמִיָּה
דְּעוּלָא, שֶׁמִּחְלוקָת רַב הוּנָא וְרַב נְחֻמָּן אִם דִּי בְּסִימָן אֶחָד אוֹ צָרִיךְ
שְׁנֵי סִימָנִים, אֵינֶנּה אֵלּא לַעֲנִין לְמַטְבֵּל בְּצִירָה אֲכָל גְּנוּפִין דְּבָרֵי הַכָּל עַד
שֶׁהָיָה רֹאשׁ וְשְׁדָּרָה נִיבֵר שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד.
יִתְיָב -[יֵשֵׁב] רַב חִינָנָא בַּר אִידִי קָמִיָּה דְּרַב אֲרָא בַּר אֲהֵבָה, וְיִתְיָב
וְקָאָמַר, עוֹבֵד בּוֹכְבִּים שֶׁהָבִיא עֲרִיבָה ו-סְפִינָה קִטְשָׁה מִלֵּאָה חֲבִית
וּבְתוֹכָם צִיר שֶׁל דְּגִים, וְנִמְצְאָתָה בִּילְבִית בְּאַחַת מֵהֶן, אִם הַחֲבִית הִיָּו
פְּתוּחוֹת, כּוּלָן מוֹתֵרָה, שֶׁכֵּן יֵשׁ לְהַנִּיחַ שֶׁהִיתָה כִּילְבִית בְּכּוּלָן,
וְהִסְתַּלְּקָה מִשָּׁם. אוֹלָם אִם הִיָּו הַחֲבִית פְּתוּמוֹת, הֵיאָה - זֶה שֶׁנִּמְצְאָה
בָּהּ כִּילְבִית מוֹתֵרָה, וְכּוּלָן אֲסוּרָה. אָמַר לִיה רַב אֲדָרָא בַּר אֲהֵבָה
לְרַב חִינָנָא בַּר אִידִי, מֵאִי לָךְ הָא - מִנֵּין לָךְ דִּין זֶה. עֲנָה לוֹ רַב חִינָנָא
בַּר אִידִי, מִתְּלָתָא קְרָאִי שְׁמִיעֵי לִי - לְמַדְתִּי זֹאת מִדְּבָרֵיהֶם שֶׁל
שְׁלֹשָׁה חֲכָמִים גְּדוֹלִים, שְׁנִיתָן לְסִמּוֹךְ עֲלֵיהֶם כְּמוֹ עַל מִקְרָא
בַּתּוֹרָה, וְהֵינִי מְרַב וְשִׁמּוּאֵל וְרַבִּי יוֹחָנָן.
אָמַר רַב בְּרוּנָא אָמַר רַב, קִרְבֵּי דְּגִים וְעוֹפְרִין - בְּנֵי מַעֲיָם וּבִיצִים שֶׁל
דְּגִים, אֵין נִקְחִין אֵלּא מִן הַמּוֹמָחָה שִׁידוּעַ לְהַבְחִין אִם אֵלּוּ קְרִבִּים
וּבִיצִים שֶׁל דְּגִים טְהוּרִים.
רַבִּי לִיָּה - הִקְשָׁה לוֹ עוּלָא לְרַבִּי דּוּסְתָאִי דְּמֵן בִּיר - מִמְּקוֹם שֶׁשֵּׁמוֹ
בִּיר, מִדְּקָאָמַר רַב שְׁקִירֵי דְּגִים, וְעוֹפְרִין, כְּלוֹמֵר הִבִּיצִים שֶׁלָּהֶם, אֵין
נִקְחִין אֵלּא מִן הַמּוֹמָחָה, מְכַלֵּל - נִיתָן לְלַמּוֹד דְּדָג טְמָא אִיתִּי לִיָּה
עוֹפֵר - יֵשׁ לוֹ בִּיצִים, שֶׁאֵם לֹא כֵן. מַדּוּעַ יֵשׁ צוֹרֵךְ בְּמוֹמָחָה, הֵלָא
בִּיצֵי דְּגִים אֵינֶם אֵלּא שֶׁל דָּג טְהוֹר. וְרִמְיָנְהִי - וְקִשָּׁה מִבְּרִייתָא,
שֶׁשֵּׁנִיָּה, דָּג טְמָא מְשַׁרְיָן דְּגִים קְטָנִים, וְאֵילוּ דָּג טְהוֹר מְטִיל בִּיצִים
וּמֵהֶם יוֹצִיאִים דְּגִים קְטָנִים, שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁלְּדָג טְמָא אֵין בִּיצִים. עֲנָה לוֹ
רַבִּי דּוּסְתָאִי לְעוּלָא, סְפִי מִכָּאֵן - הִסֵּר מִן הַבְּרִייתָא תִּיבָת 'עוֹפְרִין',
וּלְפִי זֶה רַק קְרִבֵּי דְּגִים יֵשׁ לְקַוָּת מִן הַמוֹמָחָה אֲבָל בִּיצֵי דְּגִים
נִיקְחִים גַּם מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מוֹמָחָה. אָמַר לִיָּה רַבִּי יוֹרָא לְעוּלָא, לֹא תִּסְפִּיךְ
- אֵין צוֹרֵךְ לְהַסִּיר תִּיבָת 'עוֹפְרִין', תִּרְנַנְתָּה - שְׁנִיָּה, גַּם הַדָּג הַטְהוֹר
וְגַם הַטְמָא מְטִיל בִּיצִים נִיבָהוּ - הֵמָּה, אֵלּא שׁוּה - הַדָּג הַטְהוֹר
מְשַׁרְיָן מִכָּאֵין - מְטִיל בִּיצֵי לְחוּץ וְשֵׁם יוֹצִיאִים מִהַבִּיצִים דְּגִים
קְטָנִים, וְאֵילוּ זֶה - הַדָּג הַטְמָא מְשַׁרְיָן מִכָּאֵין - כְּשֶׁהַבִּיצִים עֲרִיךְ

עבודה זרה. אין מעמידן - פרק שני דף מ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רלא תוספות

באן בפתוחות כאן בסתמות - פירש הקונטרס: דפתוחות לא סגי בחדא, דאיכא למימר מעלמא נפל ביה. והקשה הרב רבינו אפרים (מדרגו) ומדאמר: בסמך: גוי שהביא עריבה מלאה חביות ונמצאת כלבית באחת מהן, פתוחות כולן מותרות - אלמא בפתוחות תלינן לקולא, דאמר: כי היכי דהואי בהך הוה באחרניי אלא לעלמא אולו תוד קשה. אי חזינן דמעלמא נפל ביה, שתינן נמי גידוש רבינו הגוי הנזכר שם! לכך היה מפרש הרב רבינו אפרים להפך: בפתוחות סגי בחדא, דאיכא למימר אחריית אולא לעלמא. וליכא למיחש שמא הגוי הניח שם, דאדרבה לקולא תלינן, אבל בסתמות צריך שתים. מידו יש ליישב פירוש הקונטרס, דשאני התם שנמצאו שתיים כלביות באותן מן החביות, אבל הכא אין נמצא אף שום חבית להכשר בהלכתו, ולכך יש לפסול בפתוחות. ובדגים כל שיש לו סנפיר וכו' - פירש הקונטרס: משמע שאין הכשר בדגים בדבר אחר, וקשיא לתרויהו. ותימה: דאם כן, כי משני באותם דדמו רשידו לטמאים, פירוש: ולאותם הוצרך סנפיר וקשקשת. ומה תירץ אליבא דנאן דאמר או ראשו או שרדו ולברוק בשדרה, דכל דג טמא אין לו חוט השדרה לכך נראה דמשדרה לא פריך מידי. והא דלא חשיב ליה תנא בהדי סנפיר וקשקשת, היינו משום דסימני גויאי לא קא חשיב. מחלוקת בצירן אבל בגופן לא - ואם תאמר: תא צירן נמי איסור דאורייתא, כדאמרין (חולין דף ק"ב, ב): "קטמאים" לרבות צירן ורובטין ויש לומר: דודאי דאורייתא צירן אסור, מידו צירן בטיל ברוב, וגופן לא בטיל בדריה לא בטילה. והוא ביה קלפי ושרייה - ומיירי כגון שלא היה שם אלא מין אחד. ומאן דאסר היינו משום דשכיחי בה קלפי מעיקרא. נמצאת כלבית - פירוש: הכשר כלבית, היינו שתיים בפתוחות לפירוש רש"י ולעיל, ולפירוש הרב רבינו אפרים שתיים בסתמות. אמר רבא כשנימחו - תימה, אמאי לא משני: קסבר סימני עוברי דגים לאו דאורייתא, ולכך אין לברוק בסימנים? דהבי נמי משני פרק "אלו טרפות" (חולין סד, א) גבי סימני ביצים דלאו מדאורייתא ניתו, דקא פריך: לברוק בסימנים? ומשני: סימני ביצים לאו מדאורייתא ואומר רבינו תם, דשמע מינה מהבא: סימני עוברי דגים דאורייתא. ולכך יש להחיר הבורבוסת אף על גב דאין אנו מוצאין בהם קשקשים, דהא יש בהם סימנים ועוברים. מידו יש לדחות: לעולם אימא לך סימנים לאו דאורייתא, והא דלא שני הכא - משום דאבתי תיקש, ד"אין נקחין אלא מן המומחה" משמע דאין שום צד היחיר ליקח שלא מן המומחה, ואין זה, דאם לא נימוחו, דהסימנים ניכרים ואומר של דג פלני טהור, והשתא איכא תרתי לטיבותא, וכהאי גוונא נקחים אף שלא מן המומחה. כדאמרין תהם (ב, ג) גבי ביצים דלוקחין מתן כשאומר "של עוף פלני טהור". לכך הוצרך לתירץ כשנימחו, כך דקדק רבינו יצחק, ואם תאמר: דאבתי לאו מילתא פסיקתא היא, דהא אם אמר "אני מלחתי" נאמן, אף שלא מן המומחה ויש לומר: דדבר זה לא שכיח ברוב מוכרים שיהיו בשעת מליחה. ורבינו יהודה הקשה על פירוש רבינו תם, דאי סימני דגים דאורייתא, אם כן תלי תנא ברלא תנאי, דקטמאי: סימני ביצים כן סימני עוברי דגים. ועוד הקשה מן הירושלמי דפירקין: נתן בר רבא אמר קמה שמואל: ידע אנא מפרשא בין עוברי דגים טמאים לעוברי דגים טהורים, עוברי דגים טמאים עגולים עוברי דגים טהורים ארוכים. חמי ליה הדא סלפתא. אמר ליה: כזה מדרג פירוש: הראה לו עובר של דג טהור, ואמר ליה: טמא. אמר ליה: לא ביש לי דאמרת על טהור טמא, אלא סופך לומר על טמא טהור. משמע דיש עוברי דג טמא דמין לשל טהור, כמו בביצים דאיכא דעורבא דדמאי ליתנהו, אלמא סימנים לאו דאורייתא, ואין לסמוך על סימני עוברי דגים! מידו אין לאסור הבורבוסת, כי אמת הוא שיש לו במים ומשירן בשעה שעולה מן המים.

שופטות - לשון "שטין על המים". חביות פתוחות - לא סגי בחדא, דאיכא למימר מעלמא נפל ביה. ובדגים כל שיש בהן סנפיר וקשקשת - משנה היא ב"אלו טרפות" (חולין נט, א). אלמא אין סימן לדגים בדבר אחר, וקשיא לתרויהו. אבל בגופן - לאכול גופן של דגים של טרית. מריש הוה מפבילנא בציר - בחד סימן, או בראש או בשדרה, דהוה סלקא דעתי דכי פליגי רב הונא ורב נחמן בגופן פליגי, אבל בצירן אפילו רב הונא מודה. בצירן נמי לא מפבילנא - דסבירא לי כרב הונא. כשהחיות שוות - כשמחבירין אותן יחד מתחברות, וניכרות ונראות שהיו כולן מדג אחד. ומי איכא דשרי כהאי גוונא בארתא דשכיחי קלפי - דיש לומר: שמא דגים טהורים וטמאין יש, וקשקשים מן הטהורים באו. ואנא לא מיסר אסרינא - לאכול גופן משום קלפי דמישחבחי בארסא, ורב אשי קאמר לה. דקאמר לי רב פפא - דשרתוהו רב הונא. עריבה - ספינה קטנה. כולן מותרות - דכי היכי דהואי בהך - הווי נמי בכולהו ואולו לעלמא. סתלתא קראי מלשלה חכמים גדולים, שהם כדרי לסמוך עליהם כעל המוקדא. דמן ביה - מקום. עובר = ביצים שלהן. משרין - דג עצמו במעי אמו. זה משרין מבחוץ - דג טהור לאחר שהוטלה ביצתו משרצת ונומדת מאליה בחול, אבל דג טמא משרין מבפנים במעי האם לאחר שנגמרין ביציו במעיו. סימני ביצים - של עוף טהור. שבורות = משוכה, שרחבה בראשה אחד והולכת ומוקצרת ונמשכת. ועגולגלת = עגולה מצידה ומגלגלת, דאין צידה רחבים. ראשה אחד כד - רחב, פלטר"א בלעז. כלומר, עשוי ככד שרחב מתחתיו בית מושבו. חלבין = אלבוס"ל. חלבון = מודיל. ביצת השרין - צב והטלואה מטילי ביצים הן. צב הוא כוכרילי בלעז, והדומה לצפרדע. ונפקא מינה דאם ריקמה ותיקמה מטמא במגע, בשחיטת חולין (קב, ב).

והתנאי שפירי דרבא ואסר, שפירי דרב הונא פר חנינא ושרי. אמר רב חנינא מדפתי, לדידי אמר לי רב פפי: כי שרא רב הונא פר חנינא - בצירן, אבל בגופן - לא. אמר רב אשי, לדידי אמר לי רב פפא: כי שרא רב הונא פר חנינא - אפילו בגופן; ואנא לא מיסר אסרינא - דקאמר לי רב פפא, ולא מישרא שרינא - דהא אמר (לי) רב יהודה משמיה דעולא: מחלוקת לטבול בצירן, אבל בגופן - דבירי הכל עד שיהא ראש ושרדה ניכר של כל אחד ואחד. יתיב רב חנינא בר אידי קמיה דרב אדא בר אבהו, וייתיב וקאמר: גוי שהביא עריבה מלאה חביות ונמצאת כלבית באחת מהן, פתוחות - פולן מותרות, סתומות - היא מותרת וכולן אסורות. אמר ליה: מנא לך הא? - מחלוקת קראי שמיע לי, מרב ושמואל ורבי ורחנן. אמר רב ברונא אמר רב: קורבי דגים ועופרין אין נקחין אלא מן המומחה. רמי ליה עולא לרבי דוסתאי דמן בירי, מדקאמר רב: קורבי דגים ועופרין אין נקחין אלא מן המומחה, מפלל דדג טמא אית ליה עופר; ורמיניה: דג טמא משרין, דג טהור מטיל ביצים! - סמי מכאן עופרין. אמר ליה רבי ורוא: לא תיסמי, תרויהו מטילי ביצים ניתו, אלא זה משרין מבחוץ זה משרין מבפנים. למה לי מומחה? לברוק בסימניו! דתניא: בסימני ביצים קד סימני דגים. סימני דגים סלקא דעתך? סימני דגים סנפיר וקשקשת פתיב בהו! אלא, בסימני ביצים קד סימני עופרי דגים, ואליהו הן סימני ביצים: כל שבוררת ועגולגלת, ראשה אחד כד וראשה אחד חד - טהורה, שני ראשיה הדין ושני ראשיה כדיון - טמאה, חלבון מן מבחוץ וחלבון מבפנים - טמאה, חלבון מן מבחוץ וחלבון מבפנים - טהור, חלבון וחלבון מעופרין זה כזה - זו היא ביצת השרין! אמר רבא: פשגיומחו. ולרבי דוסתאי דמן בירי דאמר: סמי מכאן עופרין, והתנאי:

הירושלמי דפירקין: נתן בר רבא אמר קמה שמואל: ידע אנא מפרשא בין עוברי דגים טמאים לעוברי דגים טהורים, עוברי דגים טמאים עגולים עוברי דגים טהורים ארוכים. חמי ליה הדא סלפתא. אמר ליה: כזה מדרג פירוש: הראה לו עובר של דג טהור, ואמר ליה: טמא. אמר ליה: לא ביש לי דאמרת על טהור טמא, אלא סופך לומר על טמא טהור. משמע דיש עוברי דג טמא דמין לשל טהור, כמו בביצים דאיכא דעורבא דדמאי ליתנהו, אלמא סימנים לאו דאורייתא, ואין לסמוך על סימני עוברי דגים! מידו אין לאסור הבורבוסת, כי אמת הוא שיש לו במים ומשירן בשעה שעולה מן המים.

עבודה ורה. אין מעמידן – פרק שני דף מ עמוד ב – מתוך מהדורות "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"
תוספות

הבי' גרסין: אוצר הפתק ספינה – וזו אז קתני, שארצ' מתקיים יותר מהפתק, והפתק יותר מספינה. הדרן עלך אין מעמידן
כל הצלמים. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף כל שיש בידו כל דבר – בגמרא מפרש טעמא דרבי מאיר – משום דחייש למיעוטא וגור' שאר מקומות אטו אותו מקום, ורבנן דלא

והתניא: כסימני ביצים קד סימני עופרי דגים! – לאו תרוצי מתרצת לה? קד סימני קורבי דגים. – והיכי משפחת בסימני קורבי דגים שיחא פד וחד? – משפחת לה בשלפוחא. אם אין שם מוכחה, מאי? אמר רב יהודה: פיון דאמר "אני מלחתיים" – מותרין. רב נחמן אמר: עד שיאמר "אלו דגים ואלו קורביהן". אורי ליה רב יהודה לאדא דיילא: פיון דאמר "אני מלחתיים" – מותרין. "ועלה של חילתית". פשיטא! – לא נצרכה אלא לקרטין שבו; מהו דתימא: ניהוש דלמא מייית ומערב ביה, קא משמע לן דהא אישתרוקי היא דאישתרוק ואתא בדה. "ווייתי גלסקאות המוגלזלין". פשיטא! – לא נצרכא, אף על גב דרפי טובא; מהו דתימא חקרא רמא בהו, קא משמע לן: הגי מחמת מישחא הוא דרפו. "ורבי יוסי אומר: שלחין אסורין". היכי דמי שלחין? אמר רבי יוסי בר חנינא: כל שאוחזו בידו ונגרעיתו נשכמת. "החננין הבאין" כו'. תנו רבנן: החננין והקפריסין והקפלוטות הבאין מן האוצר ומן ההפתק ומן הספינה – מותרין, הנמכרין בקמלוזא לפני חנני – אסורין, מפני שמוזלן יין עליהן. וכן יין תפוחים של גוים, הבאין מן האוצר ומן ההפתק ומן הסלולה – מותרין, הנמכר בקמלוזא – אסור, מפני שמערבין בו יין. תנו רבנן: פעם אחת חש רבי במעיו, אמר: כלום יש אדם שידע, יין תפוחים של גוים אסור או מותר?

אמר לפניו רבי ישמעאל בן רבי יוסי: פעם אחת חש אבא במעיו, והביאו לו יין תפוחים של גוים של שבעים שנה, ושתה ונתרפא; אמר לו: כל קד היה בידך ואתה מעזרניו בך ומוציא גוי אחד שהיה לו שלש מאות גרבי יין של תפוחים של שבעים שנה, ושתה ונתרפא; אמר: ברוך המקום שמוסר עולמו לשומרים. "וכן לתרומה". מאי "וכן לתרומה"? אמר רב ששת: וכן לכהן החשוד למכור תרומה לשם חולין – לפניו הוא דאסור, אבל תבא מן האוצר ומן ההפתק ומן הסלולה – מותר; איתותי מירתת, סבר: שמעי ביה רבנן ומפסדו ליה מינאי.

הדרן עלך אין מעמידן

והתניא כסימני ביצים וכו' – אלמא יש להגים עוברין; והובא משבחת לה בסימני קורבי דגים כד וחד – ובבבני מעיים עשוין כזה ענין. בשלפוחא – משיא"ה של דג שמליאה רות. אין שם מוכחה מאי – כשנימוחו העוברין קבעי לה. אני מלחתיים – הדגים, וראיתי שדגים טהורין הן, ומזה הוצאתי קרביים הללו. אלו דגים – שיראה לו הדגים עצמן, אבל ביאני מלחתיים" לא מהימן, דשמא לא בקי בהן. דיילא = שושם, גיגל לחותו שכיר לעושה טעודה לחקן תבשילין. לקרשין שבו – דרבנן בעליזי א' שנשרו בבלי, דלמא אייתי קרטין אחריני דאיפסיק בסבינא ועריב בהני. אישתרוקי אישתרוקי – וזמן העלין לכלי עצמן אישתרוקי, נשמטו. דרפי טובא – מוגלזלין ביותר, ובלעו מול"ש, וגרעיתם נשמטת. דכין דרפי כולי האי תמרא רמא בהו. שלחין – שמשלחוהו גרעין מעצמו. קפריסין – קפלוטות מבושלין ובושין במכבש ומתקיימן. ואין בהן משום בשולי גוים – דנאכלים חיין, ולא משום גיעול – דטעם הגיעול פוגמו ולא משיבחו. חן מהפתק – מקום כינוסן שחן עצורין שם על זה, ובלעו פיליא, קמלוזא – שוק, תרומה – אין דמיה יקרים, שאינה ראויה אלא לכהנים, ומפסדו מינאי – יפקידו את כל הארצו.

הדרן עלך אין מעמידן

משנה כל הצלמים אסורין – בהנאה. כדור – פילוטא, ובגמרא מפרש דהני דאי נעבדין, דמשום חשיבותא אשקלזה לחקן חפצי בידיהו. גמרא מאי טעמא דרבנן – מדלא קתני? וחכמים אומרים אינו נעבד אלא מי שיש בידו וכו', מכלל דסבירא להו דנעבדי. אנדרטי – כשהחל מן עושין צורתו בפתח השער לחקן, והתם קאסר רבי מאיר דאגב חביבותא פלח ליה. בעומדין על פתח המדינה שנינו – בהנהו קאסר רבי מאיר, דחשיבי להו.

מי

כל הצלמים אסורין, מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה, דכרי רבי מאיר; והכמים אומרים: אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל או צפור או פדור; רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף כל שיש בידו כל דבר. גמרא אי דנעבדין פעם אחת בשנה, מאי טעמא דרבנן? אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: במקומו של רבי מאיר היו עובדין אותה פעם אחת בשנה, ורבי מאיר דחייש למיעוטא – גור שאר מקומות אטו אותו מקום, ורבנן דלא חיישי למיעוטא – לא גורו שאר מקומות אטו אותו מקום. אמר רב יהודה אמר שמואל: באנדרטי של מלכים שנינו. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ובעומדין על פתח מדינה שנינו.

אמר ובהוצא קאסר רבי מאיר, דאגב חביבותיהו פלח להו. ומפרש נמי בעומדין על פתח מדינה דחשיבי טפי, משמע – אבל בשאר צלמים לא אסר רבי מאיר. וקשה, דהא תנן (עבודה ורה מא, א): מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין, ולשון "מצא" משמע בשוק או בשדה. ואפילו למאי דמוקי לה שמואל לקמן בעומדים על בסיס, ופירש הקונטרס: על בימוס שלחן ששם עובדין אותם – לא נהירא, דלשון "מצא" לא משמע כן, אלא שיש להם בית מושב כח, ויכולין לעמוד לכתב ויכתובם שלא נשתברו מצלם שלם. ועוד קשה: דהכא משמע דסתם אנדרטי של מלכים פלח להו טפי. ואדרבה, בפ"ק "כלל גדול" (שבת עב, ב) משמע שאין סתמן לעבד, דקאמר: אי דחאו אנדרטי וסגיד ליה... אי דקבליה עליה וכו'! ובפר' פירש רבינו תם דהא קאי אדיתריא דרבנן, והכי קאמר: הא דשרו רבנן במתניתין היינו דוקא באנדרטי של מלכים ובעומדין על פתח מדינה, דבהנהו שרו רבנן דהאי לא עביד ליה. ורבי אלוהן פירש הקונטרס, דהאי קאי ארבי מאיר, ובשאר צלמים לא אסר, והוא דלמקן תבנית יד ותבנית רגל ממיייר בשל פריים ותהנו דהאי אסורין אפילו לרבנן דהאי למפליחיהו עבדי להו. ובכך נחא, דכי דייק לה במילתיה דרבי יוחנן: דאלמא עצמן אסורין וסתמא כרבי מאיר, לא מצי למימר דסתמא כרבי מאיר מסתא דתבנית יד ורגל, דההיא אתיא אפילו כרבנן כדפרישית. והא דמשמע בפ"ק "כלל גדול" (שם עב, ב) דאנדרטי אין סתמן נעבד – לא איירי בשל מלכים אלא בשל שולטנות, והכא ממיייר בשל מלכים. ובהכי

עבודה זרה דף מ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רלב

תגו רבנן, פעם אחת חש רבי במעיו, אמר, כלום – האם יש אדם
שיוצא מזה דינו של יין תפוחים של עובדי בוכבים, האם אסור
בשתיה או מותר. אמר לפניו רבי ישמעאל בן רבי יוסי, פעם אחת
חש אבא במעיו, והביאו לו יין תפוחים של עובדי בוכבים של שעעים
שנה, ושתה ונתרפא. אמר לו רבי לרבי ישמעאל, כל כך היה בך
ידיעה חשובה זו, ולא אמרת לי, ואתה ממתין עד שאשאל
ומצאני. בך וימצאנו עובדי בוכבים אחד שהיה לו שלש מאות נרבי
(כדי) יין של תפוחים של שעעים שנה, ושתה רבי ונתרפא. אמר
רבי, בך הפקדון – הקדוש ברוך הוא) שפסד עולמו לשומרים.
שנינו במשנה: 'וכן לתרומה'. מבררת הגמרא: מאי 'וכן לתרומה'.
משיבה הגמרא: אמר רב ששה, וכן לבנה תחשוד למכור תרומה
(שמחירה נמוך) לשם – כאילו היא חולין (שמחירה יקר), שדווקא
אם הפירות מונחים לפניו, הוא דאסור לקנות ממנו פירות, מחשש
לעירוב תרומה, אבל הפך מן האוצר – כשהכח נטל מהאוצר כדי
למכור, וכן תפוחים, וכן (הסלילה) (הספיקה), מותר, איתותי
מירקת – שהכח ירא למכור תרומה תחת שם של חולין, כפר,
שמיני ביה רבנן – הוא סבור שעלול הדבר להודיע לחכמים,
ויפסדו ליה מינאי – והם יפקירו ממנו את כל האוצר.

הדרן עלך אין מעמידין

פרק שלישי – כל הצלמים

משנה

נאמר בתורה (דברים יב-כז) 'פסילי אללהים תשרפון באש וגו'. ולא
תביא תועבה אל ביתך והיית תרם כמהו וגו'. עוד נאמר (שם יג יח)
'לא ידבק בך נדבך מאומה מן התרם'. ולמדו מכאן חכמים (מכות כב)
שעבודה זרה אסורה בהנאה, משנתנו עוסקת במיני פסלים
וצורות, שאסורים בהנאה, כל הצלמים – פסלים בדמות אדם או
שאר צורות שיש בני אדם שעובדים להם אסורין בהנאה, מפני
שהן נעבדן פעם אחת בשנה, דברי רבי מאיר. והכמים אומרים אינו
אסור אלא כל צלם שיש בידו צורת מקל או צפור או פדור, שבידוע
שהוא נעבד, ורק הוא אסור בהנאה. רבן שמעון בן גמליאל אומר,
לא דווקא כשיש בידו חפצים אלו, אלא אף כל שיש בידו כל דבר,
וזו הוכחה שהוא נעבד, ואסור בהנאה.

גמרא

הגמרא מבארת את מחלוקת רבי מאיר וחכמים. מבואר בדברי
רבי מאיר שכל מיני הצלמים היו נעבדים פעם אחת בשנה,
ומשמע שאף חכמים לא חלקו עליו בכך. שואלת הגמרא: אי – אם
גם חכמים מודים דנעבדן פעם אחת בשנה, מאי טעמא דרבנן – מה
טעמם של חכמים שלא אסרו את כל הצלמים בהנאה, אלא רק
צלמים שבידם מקל וכדומה.
מיישבת הגמרא: אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן, במקומו
של רבי מאיר היו עובדין (אותה) [אותן] – את כל הצלמים פעם
אחת בשנה, ובשאר מקומות לא היו עובדים אותם כלל, ורבי מאיר
כיון דחייש למיעוטא – שטיטו היא שיש להתחשב במיעוט
ולהחמיר מחמתו, ואין אנו אומרים שהמיעוט כאילו אינו קיים,
לכן אף כאן התחשב רבי מאיר במיעוט הצלמים הנעבדים
שבמקומו, ונזר על כל הצלמים שבשאר מקומות הדומים לצלמים
שבמקומו, לאסורם בהנאה, על אף שידוע שהם לא נעבדו, אמו
אותו מקום – משום תקנת מקומו, והיינו שאם נתיר בהנאה את
הצלמים של שאר מקומות, יטעו ויבואו להתיר בהנאה גם את
הצלמים שבמקומו. ורבנן דלא חיישי למיעוטא – וחכמים לשיטתם
שאינ להתחשב במיעוט והרי הוא כאילו אינו קיים, לכך אף כאן
לא נזרו לאסור את הצלמים בשאר מקומות בהנאה אמו אותו
מקום – משום מיעוט הצלמים שנעבדו במקומו של רבי מאיר.

והתנא בברייתא, כסימני ביצים כך סימני עוברי דגים, כלומר שיש
סימנים מיוחדים לביצי דג טהור, ומוכח מכך שאף לדג טמא יש
ביצים, שאם אין לדג טמא ביצים, מדוע יש צורך כלל בסימן
לביצי דגים. מתרצת הגמרא: לא תרצי מתרצת לה – וכי לעיל לא
שינית את לשון הברייתא כדי לתרצה, ואם כן תשנה כך את
לשונה, ו[תני] 'כסימני ביצים כך סימני קרבי דגים', שלקרבי הדג
יש אותם סימנים כמו לביצים, ולא דיברה הברייתא כלל בסימני
ביצי דגים.

שואלת הגמרא: והיכי משפחת – והיכן נמצאים כסימני קרבי דגים
הסימנים האמורים בברייתא שהיא בד – [רחב] וחד. עונה הגמרא:
משפחת לה בשילוחא – דבר זה נמצא בשלפוחית האויר של הדג,
שבדג טהור השלפוחית רחבה מצד אחד ומחודדת בצדה השני.
לעיל נאמר שאין לוקחים קרבי דגים וביצים דגים (שנימוחו), אלא
מן המומחה. דנה הגמרא: אם אין שם מומחה מאי – באיזה אופן
אפשר להתיר לקנות קרבי דגים וביצים דגים (שנימוחו). משיבה
הגמרא: אמר רב יהודה, בין דאמר המוכר אני מלחמים וראיתי
שהם דגים טהורים, ומהם הוצאתי קרבי דגים וביצים אלו, הרי הם
מוותרין באכילה. רב נחמן אמר, עד שיראה לו את הדגים שמהם
הוציא את הקרבים, ושאמר אלו דגים ואלו קרביה, אולם
באמירת אני מלחמים אין להתירם באכילה.

אורי ליה – הורה לו רב יהודה לישראל ששמו אדא והוא היה דיילא
– שמש שהכין את התבשילים לסעודה, כאשר אתה לוקח קרבי
דגים וביצי דגים בשוק, בין דאמר המוכר אני מלחמים וראיתי
שהם דגים טהורים, הרי הם מותרין.

שנינו במשנה: 'ועלה של חילתית' מותר לקחתו מגוי כיון שאין דרך
לחתוך את העלה בסכין. שואלת הגמרא: פשיטא – הלא פשוט
הוא שהעלה מותר. מיישבת הגמרא: לא נצרכה המשנה לומר זאת
אלא לקרשין שבו – להתיר לאכילה גרגירים קטנים של הפרי
שנדבקו בעלה או שנשרו לתוך הכלי. והחידוש הוא, מהו דתיקא
– שמא תאמר ניהוש דלקא מייתי ומערב ביה – נחשוש שמא עירב
בין הגרגירים שנשרו לכלי, גרגירים מן הפרי שנחתכו בסכין של
איסור. קא משמע לן שאין לחשוש לכך, דהא אישתרוני היא
דאישתרוני ואתא ביה – שיש לתלות שהגרגירים שנמצאו בכלי
הם אלה שנשמטו מהעלה ונפלו עמו לשולי הכלי.

שנינו במשנה: 'ויתיי גלוקאאות המגולגלי' – שהתחממו והתרככו,
מותר לקחתם מגוי. שואלת הגמרא: פשיטא שהם מותרים.
מיישבת הגמרא: לא נצרכה המשנה לומר זאת אלא להתיר אף על
גב דרפי מוקא – שהייתם רכים מאד עד כדי כך שהגרעין נשטט
מהם, מהו דתיקא – שמא תאמר שהגוי הקרא קרא ביה – נתן בהם
יין ולכן הם כל כך רכים. קא משמע לן שאין לחשוש לכך, הני
מחמת מישתא הוא דרפו – שהייתם התרככו מאד מחמת השמן
שבהם.

שנינו במשנה: 'ורבי יוסי אומר, זיתים השלחין אסורין'. מבררת
הגמרא: היכי דמי – מה הם זיתים השלחין. משיבה הגמרא: אמר רבי
יוסי בר חנינא, כל שאוחזו בידו ונתעניתו נשמטת מרוב רכות, ויש
לחשוש שרכותם היא מחמת יין שנתן לתוכם.

שנינו במשנה: 'התניבין תבאין בו' מן הסלולה, אסורין. מן ההפתק,
מותרין. כלומר, חנוני גוי המוכר חגבים מתוך הסל שלפניו, אסורין
באכילה, אולם אם הוא מוכרם מן האוצר, מותרין באכילה.
תגו רבנן בברייתא, התניבין, והתניבין – קליפת הפרי של עץ
הצלה והתפלומות – כרישין, שהגוי בישראל וכבש אותם במכש.
תבאין מן האוצר – שהגוי נטל מהאוצר ומוכרם, וכן התפתק – או
שנטל מהערימה העומדת לסחורה, וכן התפיקה שמובילה אותם
לאוצר, מותרין באכילה, ואין חשש שהגוי עירב בהם יין במקומות
הללו. אבל התניבין בקטלוא – בשוק, מן הסל שלפני התניבין,
אסורין, מפני שהגוי מולך יין עליהן.

וכן יין תפוחים של עובדי בוכבים, אלו תבאין מן האוצר, וכן
התפתק, וכן (הסלילה) (הספיקה), מותרין, ואין חשש שעירב בו יין.
אך התניבין בקטלוא – בשוק, אסור בשתיה מפני שמערבין בו יין.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 יד. טוב ליתור שלא לצאת בשבת כמו שהוא יוצא בחול בלתי מלבוש או תכשיט אחר שיזכר על ידו
2 שהיום שבת ולא יבא לחללו 158-160:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, טעף יד

צינונים והוספות

- האשכנזים בארץ ישראל שבשבת-קודש לובשים כובע
מיוחד (שטריימל) שהוא שינוי גמור מימות החול במין
המלבוש - ויש בו זכירה לשבת.
וראה לעיל על סי' רסב שם בעניין לבשת השטריימל
בשבת-קודש, ולהלן כמה הוספות: גם האבל לובש
שטריימל בשבת (כשלו בשו כל שבת) (רשימת היומן ע'
תיד, שכן נהג לאחר פטירת אמו הרבנית הצדקנית מרת
שטערנא שרה ע"ה).
וראה קובץ התקשרות גליון א'פז על ההזדמנויות בהם
התייחס כ"ק אדמו"ר ללבשת השטריימל (בשבת או בשאר
זמנים), וכן לעובדה שכ"ק אדמו"ר אינו לובשו.
- (158) בכתב-יד: והמ"א (ס"ק כו) כתב אפילו דרכם לילך
בחול יחף ילבוש בשבת מנעלים כדי שיזכור שהוא שבת.
(159) כ"ק אדמו"ר ה'צמח-צדק' אמר לנכדו כ"ק אדמו"ר
מוהרש"ב, שבמשך השבוע הדברים האסורים אינם נמצאים
בבית, ואילו בשבת נמצאים בבית גם דברי איסור, ולכן יש
לראות לפני כל דבר שרוצים לעשות, האם הוא מותר (בס'
השיחות ה'תש"ד ע' 8).
(160) וראה לעיל סי' רסב סוף ס"ג (משום כבוד שבת):
חכמים וכבודו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של
חול שיחליפנו באחר (שהוא נאה ממנו).
וב'בדי השולחן' סי' קטו ס"ק מז: ויזכר לשבת מנהג

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ראש-השנה/יום הכיפורים - לפי לוח "רב יומי"

- 25 ב ובמוצאי ראש השנה מבדילין בין בתפלה בין על הכוס
26 כמו במוצאי שבת אלא שאין מברכין על הבשמים ועל
27 האש כמו בשאר מוצאי יום טוב כמו שנתבאר בסי' תצ"א
28 ע"ש:
חלק ד סימן תרא סדר יום שני של ראש השנה:
29 א מתענין למחרת ראש השנה והוא תענית ציבור כמ"ש
30 בסי' תקמ"ט וכל הלכותיו נתבאר בסי' תקנ"ע ע"ש:
31 ב וכל הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים מרבים
32 בתפלה ותחנונים ונוהגים לומר אבינו מלכנו כו' ערב
33 ובוקר מלבד בשבת וכן בערב שבת אחר מנחה אין אומרים
34 אותו כמו שנתבאר בסי' (תקצ"ב) [תקפ"ד]:
35 ג ואומרים בכל יום חוץ משבת ג' פעמים ויודי קודם
36 עלות השחר מלבד בערב יום הכיפורים שאין אומרים
37 אותו אלא פעם אחת:
38 ד אם אירע מילה בין ראש השנה ליום הכיפורים אין
39 אומרים תחנון ולא והוא רחום כו' אבל אומרים אבינו
40 מלכנו (ואל ארך אפים ולמנצח):
41 ה אין נותנים חרם בין ראש השנה ליום הכיפורים שלא
42 לעורר כחות הדין בזמן ההוא וכן אין משביעין אדם בבית
43 דין בימים האלו שלא להביא עונש שבועה לעולם ח"ו אבל
44 לעשות דין בין אדם לחבירו בודאי מצוה רבה יש לדון
45 ולהוציא הגזילה מתחת ידו שכשיש דין למטה אין דין למעלה
46 ואם יש עסק שבועה ביניהם יניחוהו עד לאחר יום הכיפורים:
חלק ד סימן תרב סדר עשרת ימי תשובה:
19 א ביום שני מתפללין שחרית ומוסף כמו ביום ראשון.
20 וקורין מוהאלהים נסה את אברהם עד סוף הסדר כדי
21 להזכיר עקידת יצחק ומפטיר קורא בתורה כמו אתמול
22 ומפטיר בירמיה כה אמר וגו' עד הבן יקר וגו' מפני שחובת
23 היום להזכיר זכרונות ובאותו ענין נאמר זכור אזכרנו עוד
24 על כן המו מעי וגו':

ב ואם עבר וטעה והתענה כל היום צריך להתענות אחר
יום הכיפורים תענית א' לכפר על מה שהתענה בערב
יום הכיפורים אבל אם לא התענה אלא עד סעודה המפסקת
אינו צריך להתענות אחר יום הכיפורים:
ג אם נדר להתענות בו עיין בסי' תק"ע:

ד אע"פ שמן הדין ערב יום הכיפורים מותר בהספד שאינו
יו"ט כלל ואין בו מעלה אלא שמצוה לאכול בו מכל
מקום נוהגין לעשותו יו"ט ואין מספידין בו אלא על חכם
בפניו או ביום שבאה שמועתו שמת שהוא כמו בפניו כמ"ש
בסי' תקמ"ז ע"ש וכן אין אומרים צידוק הדין אלא על חכם
בפניו.

וכן אין אומרים בו תחנון וגם אין אומרים קודם עלות
השחר הרבה סליחות כבשאר ימים ויש מקומות נוהגין
להרבות בסליחות לפי שאין חושבין אותו יו"ט אלא מעלות
השחר ואילך אבל לא בלילה והכל לפי המנהג:

ה מי שנוהג שלא לאכול בשר בכל ימות החול כי אם ביום
שאיין אומרים בו תחנון מותר לאכול בשר אפילו בליל
ערב יום הכיפורים וכל שכן ביום במה דברים אמורים
במקומות שאין אומרים הרבה סליחות בלילה שהן חושבין
ליו"ט גם את הלילה אבל במקומות שמרבים בסליחות שאין
חושבין את הלילה ליו"ט אין לאכול בשר בלילה.

ואפילו במקומות שאין מרבים בו בסליחות לא יאכל בשר
קודם צאת הכוכבים של ליל ערב יום כיפור אע"פ שהתפלל
ערבית מבעוד יום לפי שאין חושבין ליו"ט אלא לילה ממש
שהרי אומרים תחנון אחר תפלת המנחה של ח' תשרי
ובשאר ימים שאין אומרים בהם תחנון אין אומרים תחנון
אפילו במנחה שלפניהם מכלל שערב יום כיפור אין מחזיקין
ליו"ט אלא מצאת הכוכבים ואילך:

ו אין אומרים למנצח יענך וגו' שאינו יום צרה ואין
אומרים בו מזמור לתודה מטעם שנתבאר בסימן נ"א
ע"ש:

ז אין אומרים בו אבינו מלכנו לא בתפלת שחרית ולא
במנחה ויש מקומות נוהגין כשחל יום הכיפורים בשבת
שאיין אומרים בו אבינו מלכנו כמו שיתבאר בסי' תרי"ט אז
אומרים אותו בערב יום הכיפורים שחרית:

חלק ד סימן תרד סדר ערב יום כיפור:

א נוהגין באלו הארצות ליקח בערב יום הכיפורים תרנגול
כפרה לזכר ותרנגולת לנקבה ואומרים עליו זה חליפתי
זה תמורת זה כפרתי וכו' (ראשי תיבות חת"ך) זה השם
החותך חיים לכל חי ומחזירו סביב ראשו ויאמר בני אדם
כו' ועושין כן ג' פעמים.

וסומכין עליו ידיהם דוגמת סמיכה בקרבן ושוחטין אותו
מיד דתיכף לסמיכה שחיטה ויש נמנעין מלסמוך עליו
ידיהם כדי שלא יהא נראה כמקדיש קדשים ושוחטן בחוץ
ואין לחוש לזה כיון שהתרנגול הוא דבר שאינו ראוי למזבח
אבל אם אין לו תרנגולים ולוקח שאר בעלי חיים לכפרה

א אף מי שאינו נזהר בכל השנה מפת של פלטר גוי (עיין
ביו"ד סי' קי"ב) מכל מקום בעשרת ימי תשובה יש לו
ליזהר ממנו ואם אינו יכול לאפות בעצמו יכשיר את התנור
שאופין בו גוים שישליך ישראל בתוך התנור קיסם אחד
כמו שיתבאר ביו"ד סי' קי"ב מכל מקום מי שהולך בדרך
אם אין לפניו פת של ישראל עד יותר מארבע מילין ממקום
שהוא עומד בו ורוצה לאכול מותר לו לאכול פת של פלטר
גוי אפילו בעשרת ימי תשובה כמו שמותר בשאר ימות
השנה כמ"ש ביו"ד שם.

ויש לכל אדם לחפש ולמשמש במעשיו ולשוב מהם בעשרת
ימי תשובה וספק עבירה צריכה יותר תשובה מעבירה ודאית
כי על עבירה ודאית אדם מתחרט בכל לבו אבל ספק עבירה
הוא מתברך בלבבו לומר שמא לא עשיתי עבירה ואינו
מתחרט עליה חרטה גמורה והרי נשאר עונש העבירה עליו
ולכן היה צריך קרבן אשם תלוי הבא על הספק להיות יותר
ביוקר מקרבן חטאת הבא על הודאי:

חלק ד סימן תרג:

א ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש וגו' וכי בתשעה
מתענין והלא אין מתענין אלא בעשירי שנאמר בעשור
לחודש תענו את נפשותיכם ונאמר מערב עד ערב וגו' אלא
ענין הכתוב הכינו עצמיכם בתשיעי לעינוי העשירי שתאכלו
ותשתו בתשיעי כדי שתוכלו להתענות בעשירי והוא מאהבת
הקב"ה לישראל שלא ציוו להתענות אלא יום אחד בשנה
ולטובתם לכפר עוונותיהם וציוו שיאכלו וישתו תחלה
שלא יזיק להם העינוי.

ומה שהוציא הכתוב את האכילה בלשון עינוי ולא אמר
בפירוש שיאכלו וישתו בתשיעי לומר לך שהאוכל ושותה
בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו היה מתענה בו מחמת
מצות הקב"ה שצוה להתענות בו שאין שכר האוכל ושותה
מחמת מצות הקב"ה דומה לשכר המתענה מחמת מצות
הקב"ה אבל זה שאוכל ושותה בתשיעי שכרו הרבה מאוד
כאלו היה מתענה (בתשיעי ובעשירי) מחמת מצות הקב"ה
שצוה להתענות (בשניהם).

דכיון שיום הכיפורים בעצמו אי אפשר לכבדו במאכל
ובמשתה כדרך שמכבדין שאר יו"ט צריך לכבדו ביום
שלפניו.

לפיכך אסור להתענות בו אפילו תענית חלום אע"פ שמותר
להתענות תענית חלום אפילו בשבת ויו"ט מכל מקום בערב
יום הכיפורים שהאכילה נחשבת כעינוי כמו שנתבאר אין
להתענות בו אלא יאכל וישתה ויחשב לו כאלו התענה על
חלומו.

ומכל מקום מי שירצה להתענות על חלומו עד סעודה
המפסקת אין למחות בידו לפי שערב יום הכיפורים אינו
דומה לשבת שנאמר בו וקראת לשבת עונג ולפיכך אסור
להתענות בו אפילו שעה אחת לשם תענית אם אינו תענית
חלום כמ"ש בסי' רפ"ח אבל בערב יום הכיפורים שלא
נאמר בו עונג אלא שמצוה לאכול בו ואם אכל פעם אחת
ביום יצא ידי חובתו:

47 את רבו אפילו אינו רבו מובהק רק ששמע ממנו דברי תורה
48 צריך לילך אליו כמה פעמים עד שיתפייס ואפילו כשהקניט
49 את חבריו אם רוצה להחמיר על עצמו וליילך אליו כמה
50 פעמים הרשות בידו ובלבד שלא יהיה שם בזיון תורה:

51 **ד** והמחול לא יהיה אכזרי מלמחול אלא ימחול לו מיד
52 אלא אם כן הוא מתכוין לטובת המבקש מחילה כדי
53 שיכנע לבבו הערל או שחושש שלא יבא לו לעצמו איזה
54 רעה ע"י שימחול לו דאז אינו צריך למחול לו דחייו קודמין
55 לחיי חבריו.

56 ואם הוציא עליו שם רע אינו צריך למחול לו בכל ענין
57 אפילו אם יבקש ממנו כמה פעמים משום דאפשר שיש בני
58 אדם ששמעו הוצאת הלעז עליו ולא שמעו הפיוס וידמה
59 להם שאפשר שהלעז הוא אמת ולא יצא עדיין אדם זה נקי
60 מחדש ומכל מקום מדת ענוה למחול אפילו בהוצאת שם
61 רע:

62 **ה** ואם מת מי שפשע כנגדו מביא עשרה בני אדם
63 ומעמידם על קברו ואומר בפניהם חטאתי לאלהי
64 ישראל ולפלוני זה שפשעתי כנגדו וצריך שילך לשם יחף
65 ואם הוא חוץ לשלש פרסאות מן קברו אינו צריך לילך
66 בעצמו לשם אלא ישלח שלוחו שיבקש ממנו מחילה בעבור
67 השולחו בפני עשרה בני אדם:

68 **ו** ואפילו הוציא עליו שם רע בחייו מועיל מה שיבקש
69 ממנו בפני עשרה בני אדם משום שאנו אומדין דעתו של
70 המת דמן הסתם אלו היה קיים היה מוחל לו:

71 **ז** ואם חרפו לאחר מיתה אינו צריך לילך על קברו אלא
72 מבקש ממנו מחילה במקום שביישו:

73 **ח** אע"פ שבכל השנה ראוי לכל אדם לפייס תיכף למי
74 שפשע כנגדו מכל מקום בערב יום הכיפורים צריך
75 ליהדר בזה ביותר כדי שיהיה לב כל ישראל שלם זה עם זה
76 ולא יהא מקום לשטן לקטרג עליהם:

77 **ט** תקנות קדמונים וחרם שלא להוציא שם רע על המתים:

78 **י** מי שקרא לחבירו ממזר לא פגם בכבוד אבותיו שיכול
79 לומר אליו לבד נתכוונתי לבזותך אלא אם כן קראו
80 ממזר בן ממזר:

81 **יא** נוהגין לטבול בערב יום הכיפורים.

82 ויש אומרים שטעם טבילה זו הוא משום קרי כדי שיהיו
83 נקיים וטהורים ביום הכיפורים ולפי טעם זה אין ענין כלל
84 לומר ויודים במקוה וכן אין צריך לטבול אלא פעם אחת.

85 ומי שטבל בערב ראש השנה ולא ראה קרי אחר כך אע"פ
86 צריך לטבול בערב יום הכיפורים דשם ראה אחר כך מים
87 חלוקים או עכורים שהרואה אותן טמא משום בעל קרי.

88 וטבילה זו שהיא משום קרי כשירה אפילו בארבעים סאה
89 שאובים כשהם בקרקע אבל לא בכלי.

90 ומי שהוא מצטער בטבילה יכול לשפוך עליו תשעה קבין
91 מים ורשאי לשפוך עליו משנים או משלשה כלים זה אחר
92 זה ובין כולם יהיה תשעה קבין ובלבד שיתחיל השני עד

1 לא יקח תורים ובני יונה שהם ראויים למזבח ואם יסמוך ידי
2 עליהם יהא נראה כמקדיש קדשים ושוחטן בחוץ:

3 **ב** ובחורין בתרנגולים לבנים על דרך שנאמר אם יהיו
4 חטאיכם כשנים כשלג ילבינו במה דברים אמורים
5 כשהלבנים מזומנים לפניו אז יבחר בהם מבאחרים אבל אם
6 אינם מזומנים לפניו לא יחזר אחריהם בדוקא משום שזהו
7 כעין דרכי האמורי שדרכם לחזר אחר תרנגולים לבנים
8 להקריבן לעבודה זרה וכתוב ובחקותיהם לא תלכו:

9 **ג** יש נוהגין לפטור כמה זכרים בתרנגול אחד וכמה נקבות
10 בתרנגולת אחת לפיכך אין לוקחין למעוברת אלא
11 תרנגול אחד ותרנגולת אחת דאם העובר זכר הרי יש כאן
12 תרנגול אחד ואם העובר נקבה די לה ולאמה בתרנגולת
13 אחת ויש נוהגין ליקח כפרה לכל אחד ואחד בפני עצמו
14 לפיכך לוקחין למעוברת ג' שתי נקבות וזכר אחד:

15 **ד** ונוהגין ליתן הכפרות לעניים ויותר טוב לפדות הכפרה
16 בממון ולחלק הממון לעניים כדי שלא יתביישו העניים
17 במה שנותנים להם התרנגולים שלקחו לכפרה:

18 **ה** ויש מקומות שנהגו לילך על הקברות להרבות שם
19 בצדקה ומנהג יפה הוא והצדקה שנותנים שם הוא פדיון
20 הכפרות ולכן ראוי לתת כפי ערך הכפרות שיש לו בביתו
21 ולא יאמר שום תחינה רק מה שמיוסד מקדמונים שהרי אין
22 אומרים תחנון ביום זה:

23 **ו** וזורקין הבני מעיים והכבד והכליות של הכפרות על
24 הגגות או בחצר מקום שהעופות יכולים לקחת משם לפי
25 שראוי לרחם על הבריות ביום זה כדי שירחמו עלינו מן
26 השמים:

חלק ד סימן תרה מנהג כפרות בערב יום כיפור:

27 **א** עבירה שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד
28 שירצה את חבריו שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם
29 לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' גו' כלומר חטאתיכם
30 שהם לפני ה' לבד יום הכיפורים מכפר אבל מה שבין אדם
31 לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו לפיכך יתן כל
32 אדם אל לבו בערב יום הכיפורים לפייס לכל מי שפשע
33 כנגדו ואפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לילך ולפייסו
34 ולבקש ממנו שימחול לו ובשעת בקשת מחילה צריך לפרט
35 החטא שחטא לחבירו ואם חבירו מתבייש בזה לא יפרט
36 החטא:

37 **ב** ואם אינו מתפייס בפעם ראשון יחזור וילך לפייסו פעם
38 שנית במין ריצוי אחר ואם לא נתפייס יחזור וילך פעם
39 שלישית לפייסו במין ריצוי אחר ובכל פעם שהולך לפייסו
40 אפילו בפעם הראשון יקח עמו שלשה אנשים ויפייסנו
41 בפניהם ואם לא נתפייס בפעם השלישית שוב אין זקוק לו
42 ומכל מקום צריך להודיע לרבים דהיינו עשרה אנשים שהוא
43 הלך לפייסו ולא רצה להתפייס כדי שלא יחשדוהו הבריות
44 שלא רצה להכניע את עצמו לפני חבריו לבקש ממנו
45 מחילה:

46 **ג** במה דברים אמורים כשהקניט את חבריו אבל אם הקניט

שבמקורה שלא תפליט אחר הטבילה ותהא טמאה ביום
הכיפורים עיין ביורה דעה סימן קצ"ו ואם שמשוה סמוך
לטבילתה או סמוך לוסתה שבאלו הזמנים היא רגילה
להתעבר לא תכבד ביתה בחמין שמא תשחית זרע ההריון
לפיכך אינה צריכה לטבול כלל בערב יום הכיפורים:

חלק ד סימן תרו שיפייס אדם את חבריו בערב יום כיפור:

שלא פסק הראשון וכן השלישי עד שלא פסק השני אבל
מארבעה כלים אין מצטרפין לתשעה קבין ואפילו אם ממרק
מכלי אחד יזהר להריק בלא הפסקה כלל ואם נכנס חציו
לתוך המקוה ועל חציו שפכו ט' קבין יצא.

ואשה ששמשו תוך שלשה ימים לטבילה זו צריכה לכבד
ביתה בחמין קודם שתטבול כדי להפליט כל השכבת זרע

תורה אור' פרשת תצוה – הפרשה החסידית

ועשית בגדי קודש

והנה נודע, כי אברהם הוא הרועה הראשון משבעה
רועים, הממשיך גם בן בחינת אברהם לכללות נשמות
ישראל. וכמו שכתוב (ישעיהו מא, ח): "אברהם אוהבי".
וההפך שבין מדת אהרן "איש החסד" ובין מדת
אברהם אוהבי, יובן על פי מה שכתוב בזוהר: "אית
חסד ואית חסד" – אית חסד דאקרי (ישעיהו נד, ח) "חסד
עולם", ואית חסד דאקרי (שמות לד, ו) "ורב חסד" כו'.

וביאר הענין זה: הנה נודע דבאתערוותא דלתתא –
אתערוותא דלעילא. והנה גם לפני אתערוותא דלתתא
קדמה אתערוותא דלעילא כדי שתהא אתערוותא
דלתתא, לעורר לב האדם להקיצו משנתו בהבלי
העולם, שטבע האדם נמשך אחריהם, ולהמשיך לבו
לעבודת ה' לדבקה בו.

ואתערוותא דלעילא זו היא מבחינת "חסד עולם".
וכמו שכתוב (תהלים קג, ז): "וחסד ה' מעולם ועד עולם";
"חסדי ה' עולם אשירה" (תהלים פט, ב) הוא בחינת מדרגת
אברהם שזכה להיות מרפבה לחסד זה, וכמו שכתוב
(מכה י, ב): "חסד לאברהם", שהיא מדת האהבה הטבעית
שבלב כללות נשמות ישראל, רק שהיא מסותרת
ומכוסה ב"לבוש שק", שהם הגוף ונפש הבחמית.
ואתערוותא דלעילא זו היא לעורר את האהבה עד

"ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך וגו'. ואתה תדבר אל
כל חכמי לב אשר מלאותיו רוח חכמה ועשו את בגדי
אהרן לקדשו וגו'. ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו
וגו'" (שמות כה, ב-ד).

להבין שלש עשיות הללו שבבגדי אהרן: של משה;
ושל "חכמי לב"; וסתם "ועשו" משמע של כלל ישראל.

הנה אהרן הוא מ"שבעה רועים" המפרנסים
וממשיכים לכללות נשמות ישראל מאור אינסוף ברוך
הוא. שהוא איש החסד, וכהן גדול הממשיך בחינת
אהבה רבה. ו"בגדי אהרן" הם לבושים לאהבה זו.
ובענין מה שכתוב (תהלים קלט, טו): "ימים יוצרו", שהימים
הם בחינת לבושים. וכמו שכתוב בזוהר² על פסוק
(בראשית כד, א) "ואברהם זקן בא בימים": "יומין עלאין
דאינן לבושין כו"³.

לפי שכל נשמה יש לה לבושים של תורה ומצות
אשר יעשה אותם האדם⁴. ומבחינת המצות ורעותא
דלכא נעשו לבושין בגן עדן העליון; וממצות מעשיות
סתם נעשו לבושים בגן עדן התחתון בנודע. והימים
הקצובים לאדם, מספר ימי שני חייו כל כך ימים –
בשיעור לבושין שצריכה הנשמה להיות לה מהתורה
ומצות אשר יעשה דבר יום ביומו.

1. (נאמר בשבת פרשת תצוה, י' אדר א' תקס"ה).

2. (חלק א', קכט, א: "בא בימים" – באינן יומין עלאין. שם רכד, א: באברהם
דוה, מה בתיב? "בא בימים", משום דוה. כד אסתלק מהאי עלמא. באינן
יומין ממש דיליה, עאל ואתלבש בהו. ולא גרע מהווא לבוש יקר בלום –
דכתיב "בא בימים").

3. (ימים עליונים שהם לבושים).

4. (ויקרא יח, ה).

5. (חלק א', ריט, א: "כי גדול מעל שמים חסדך" וכי על השמים הוא? והא בתיב,
(תהלים נו, יא): "כי גדול עד שמים חסדך" אמר רבי יוסי: אית חסד, ואית חסד.

חסד עלאה, וחסד תתאה. חסד עלאה מעל שמים הוא. חסד תתאה, הוא דכתיב
(ישעיהו נה, ג): "חסדי דוד הנאמנים", ובהני בתיב: "עד שמים".

חלק ג', קלג, ב: "חסדי מאתך לא ימוש", וכתיב (ישעיהו נד, ח): "ובחסד עולם
רחמתיך". הני קראי קשיין אהדדי ולא אקשו, דתנינן, אית חסד ואית חסד . .
והאי דכתיב "וחסדי מאתך לא ימוש", חסד דעתיק יומין. "ובחסד עולם", חסד
דאקרי "חסד עולם" . . דכתיב, (תהלים פט, ג): "אמרת עולם חסד יבנה".

שם קמ, א: ובספרא דצניעותא קרי ביה לחסד דקמא דעתיק יומין "רב חסד".
ובענין אנפין – חסד סתם. ובגין כך בתיב הקא: "ורב חסד", וכתיב (שמות לד,
ז): "נוצר חסד לאלפים סתם".

בבחינת "שערות", שהם צמצומים רבים ועצומים
להמשיך ההארה.
וכמשל זה של השערות שהוא בגשמיות הגוף, כך יש
עוד משל רוחני בחיות הנפש מהמשכת איזה חכמה
בצירופי אותיות הדבור. כמו למשל אותיות דבורי הרב
המלמד ומסביר איזה חידוש ושכל לתלמידו. כי הנה
צירופי אותיות מדבור הרב אינם עצמיות השכל, שהרי
יכול להיות הסבר הזה גם בצירופי אותיות אחרות. רק
הם כדמיון השערות, כי על ידן ובתוכן עובר השפעת
השכל. ולפי שבעצמות השכל של הרב אין תפיסת
להתלמיד, לכך צריך להיות צירופי אותיות הדבור,
להעביר ולהמשיך השכל של הרב לתלמיד.
והנה הגורם להיות צמצומים אלו להמשכת גילוי זה,
היא אתערותא דלתתא שעל ידי האהבה שממטה
למעלה – "כמים הפנים כו" (משלי כו, יט) – כך היא האהבה
עליונה, "אהבתי אתכם הוי"ה" (מלאכי א, ב), דהיינו
להיות בחינת הוי"ה – צמצום והתפשטות כו, כי "אהבה
דוחקת את הבשר" (בבא מציעא פד, א).
והנה באתערותא דלתתא זו שהאדם מעורר למעלה,
ממשיך גם כן על נפשו למטה להיות גילוי בחינה זו
בנפשו. כי אתערותא דלעילא הוא מבחינת אהרן שהוא
מ"שבעה רועים", הרועה והממשיך הגילוי בכנסת
ישראל, הוא שורש כל נשמות ישראל.
ואהרן – אותיות נראה, שהוא כמו שכתוב (במדבר יד,
יד): "עין בעין נראה כו". דהיינו להיות גילוי אתערותא
דלעילא זו בנפש האדם בהתפעלות והתגלות הלב,
וכדמיון ראייה חושיית, ויומשך עליו גילוי אור האהבה
רבה הבאה מלמעלה, כמו שיתבאר לקמן.
ובכמו שכתוב (דברים ו, ה): "ואהבת את ה' אלקיך כו",
ועל דרך דרשת רי"ל: "שיהא שם שמים מתאהב כו"⁹.
כלומר ש"ואהבת" הוא פועל יוצא לשלישי, דהיינו
שתפעול את האהבה העליונה, שהיא "אהבתי אתכם
כו" – להיות בחינת גילוי בנפש, ש"הוי"ה" יהיה "אלקיך"
– אלוה שלך כו.
והיינו על ידי התבוננותו ב"ה אחד, איך שהוא אחד
בח' וד', שהם ז' רקיעים, והארץ, וד' רוחות העולם –
שתמשך בהם בחינת "אחד" הוא יחודו, להיות
מתייחדים וכלולים בא'.

וכן למעלה מעלה ברוחניות עד רום המעלות יש

שתחפץ⁶, להתפשט מלבושיה, לדבקה בו יתברך,
ולצעוק אל ה' בצר לו, מ"קרב איש ולב עמוק" (תהלים
סד, ז), להמשיך לבו אחר ה' בטבע נפשו מאליו וממילא.
אך באתערותא דלתתא – אתערותא דלעילא הוא
שמעורר האדם למעלה בחינת "ורב חסד", שהוא בחינת
אהרן כהן גדול. שבחינה זו מאד נעלה מבחינת "חסד
עולם". כי "חסד עולם" הוא מבחינת התהוות
ההשתלשלות בסדר המדרגות דרך עילה ועלול, שכל
עלול יש לו איזה ערך ויחס עם עילתו. כמו על דרך
משל גילוי השכל במדות – אהבה ויראה כו, שהמדות
מקבלים מגילוי השכל, שהוא מלוכש בהם ממש. וכן
המדות במחשבה, ומחשבה בדבור כו.

אבל בחינת "ורב חסד" הוא למעלה מעלה מן
ההשתלשלות, שהוא בחינת גילוי ההמשכה,
והתלבשות אור אין-סוף ברוך-הוא בחכמה וחסד כו.
דהיינו להיות ראשית ההתהוות של בחינת חכמה כו –
"והחכמה מאין – ממש – תמצא" (איוב כח, יב), שאין ערוך
אליו כלל. וכמו שכתוב ב"תיקוני זוהר"⁸: "לאו דאית לך
צדק ידיעא כו, ולא מפל מדות כו". וגם מן החכמה הוא
למעלה רם ונשא כו, וכמו שכתוב (תהלים קד, כד): "בלם
בחכמה עשית" – בחינת עשייה גופנית כו.

ודרך גילוי זה, והמשכה זו להיות התלבשות אור
אין-סוף ברוך-הוא בחכמה, הוא כמו שכתוב (תהלים קלג,
א): כי הנה "כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן, זקן
אהרן". פירושו: מה שנמשך בבחינת "זקן אהרן", "דיקנא
דכהנא רבא"⁹, שהוא בחינת שערות.

דהיינו, כמשל ההארה היוצאת דרך נקבי שערות
הראש או הזקן ממוחרי מוחין. שהשערות הן חלולין
ויונקין מהמוחין שבראש, ועם כל זה אין להם ערך ויחס
כלל עם המוחין שבראש שהם חב"ד, ואין עיקר חיות
המוחין מתפשט בהם. שהרי אם יחתוך אדם שער ראשו
לא ירגיש המוח כאב כלל, שאין מתפשט בהם אלא
הארה בעלמא להיות להם רק ניקה ואחיזה במוחין.

כך על דרך משל הוא גילוי אור והתלבשותו בחכמה
וחסד – שאין ערוך כלל, ולהיות נמשך מבחינת "דלאו
מפל מדות כו", ולמעלה מגדר חכמה כו – התהוות
בחינת חכמה ומדות, אין זה אלא זיו והארה בעלמא,

6. "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ" שיר השירים ב, ז.

7. "וישב בצר לו על ה'" דברי הימים ב' טו, ד.

8. (בהקדמה, מאמר "פתח אליהו").

9. (זהר חלק ג', קלו, ב).

10. ("ואהבת את ה' אלקיך" – שיהא שם שמים מתאהב על ידך. יומא פה, א).

במציאות כו'.

38 כי אהרן – "שושבינא דמטרוניתא", שהוא המגביה
39 ומנשא נשמות ישראל עד רום המעלות. וכמו שכתוב
40 (במדבר לג, א): "אלה מסעי כו' ביד משה ואהרן", וכתוב
41 (שמות ו, כו): "הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו
42 את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם" – פירושו:
43 למעלה מצבאותם, למעלה משרש נשמותיהם.
44

45 אף הנה, לבחינת גלוי האהבה צריך להיות בחינת כלי
46 ולבוש במה שתשרה ותתלבש האהבה, שתבא ליד גלוי
47 בפועל ממש, כי אין אור בלא כלי ולבוש. ועל זה נאמר
48 (תהלים קלג, ב): "זקן אהרן שיוור על פי מדותיו" – "מדותיו"
49 – מלשון "מדו בד" (ויקרא ו, א), אלו הלבושין, שהם הם
50 התורה והמצוות, שהם בחינת לבושין לאהבה זו. כי
51 מאחר שבחינת אהבה זו נמשכה מבחינת "דלאו מקל
52 מדות כו'", למעלה מגדר חכמה כו', אינה נתפסת בשום
53 שכל שבגדר חכמת הנבראים והשגתם, אלא כאשר
54 תפיסא ומתלבשת בתורה ומצוות, שהם רצונו וחכמתו
55 יתברך מבחינת "אנת חכים, ולא בחכמה ידיעא כו'":

56 וזהו (דברים ו, ו) "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה כו'":
57 שלהיות גלוי בחינת "אנכי" – "מי שאנכי", הוא על
58 ידי "והיו הדברים האלה" דוקא, ולכך "ודברת בם" (שם,
59 ז) – "ולא בדברים בטלים"¹⁴. ופירוש "ודברת" – מלשון
60 "ידבר עמים" (תהלים מז, ד), שהוא לשון הנהגה והמשכה.
61 כלומר, שהמשכות גלוי האהבה יהיה בלבוש התורה
62 דוקא, ולא בשאר חכמות שהם לשכל והשגת הנבראים.
63 כי כולם נקראו אצלו יתברך "דברים בטלים" –
64 "דלאו אורחא דמלכא לאשתעי במילין דהדיוטא"¹⁵.
65 אלא דוקא בחינת התורה, שהיא בחינת "דלאו בחכמה
66 ידיעא כו'", שהוא למעלה מעלה מגדר ושכל והשגת
67 הנבראים כו', ועל ידי עסק התורה למטה, שהיא חכמתו
68 יתברך, ממשיכין האהבה העליונה להיות גלוי אור
69 אין-סוף בחכמה כו'.

70 וזהו ענין עסק התורה לשמה – לשם התורה. דהיינו
71 להיות גלוי אור אין-סוף בחכמה, שהיא בחינת התורה,
72 ד"אורייתא מחכמה נפקת". וזו היא המשכת ראשית
73 התהוות ההשתלשלות מאין ליש, שהוא "ראשית
74 חכמה" (תהלים קיא, ט).

1 בחינת ז' רקיעים וארץ כו', שהם בחינת "לך ה' הגדולה,
2 והגבורה כו'"¹¹ (דברי הימים א' כט, יא), שהם בחינת שמים –
3 אש ומים. ו"לך ה' הממלכה" (שם) היא בחינת ארץ. והכל
4 בבחינת "לך ה'" – שהם בבחינת בטול אליו יתברך,
5 מחמת "כי נשגב שמו לבדו" (תהלים קמח, יג), רק "הודו" וזיוו
6 "על ארץ ושמים" (שם), דהיינו על כל בחינת ארץ ושמים
7 ה"ל, ו"ארץ קדמה לשמים כו'".

8 והגורם להיות יחוד זה והמשכה זו, הוא כי "היו"ה
9 אלקינו". דהיינו, שישראל הם המייחדים שמו
10 והממשיכים להיות יחודו יתברך למטה, להיות גלוי
11 אין-סוף בעולמות. ש"באתערוותא דלתתא תליא
12 מילתא". וכמו שכתוב בתיקוני זוהר: "לאו דאית לך צדק
13 ידיעא כו', אלא לאחזאה כו' כפום עובדיהון דבני נשא",
14 שלהיות "לאחזאה", דהיינו גילוי "אין אתנהג עלמא [...]".
15 בצדק ובמשפט, דהיינו בבחינת מדות; ולחיות יוצא
16 מהעולם שהוא בחינת "דלאו מקל מדות כו'", הוא
17 "כפום עובדיהון דבני נשא" – תלוי במעשה התחתונים
18 כו'.

19 וכאשר יעמיק מחשבתו וישים על לבו הדברים
20 האלה, אזי יהיה "שם שמים מתאהב כו'" – שיהיה גלוי
21 האהבה העליונה שורה ומתגלה בנפש בבחינת ראיה,
22 שיהא הלב רואה כו'.

23 וגילוי זה בנפש הוא מחמת אתערוותא דלתתא, בכל
24 לבבך" – "בשני יצריך", שגם היצר הרע יהיה לאכפייא
25 כו', שלא יהיה לו רק "לב אחד לאביהם שבשמים"¹².
26 וכמו שכתוב (תהלים עג, כח): "ועמך לא חפצתי בארץ".
27 ובמאמר רז"ל (אבות ב, א): "בטל רצונך כו"¹³ – שלא יהיה
28 לו חפץ ורצון אחר להיות פוסח על שתי הסעיפים¹⁴ כו'.
29 כי על ידי שצמצם את עצמו, וישליך מנגד נפשו
30 ורצונו שבגשמיות, ו"ישים אליו לבו רוחו ונשמתו כו'"
31 (איוב לד, יד), אזי "כמים הפנים לפנים" תהיה אהבה עליונה
32 שורה ומתגלה בו, להיות ה"אהבה דוחקת את הבשר"
33 בבחינת צמצומים רבים, להאיר מתוכם אור אין-סוף
34 ברוך-הוא בגילוי על נפשו, שיושפע עליו שפע רב וגלוי
35 עצום, עד שיגיע למעלת ומדרגת "ובכל מאדך" (דברים ו,
36 ד), הוא בחינת אהבה-רבה הבאה מלמעלה, שהוא
37 למעלה מכדי שתוכל נפשו שאת בכלות הנפש ובטול

14. (פסחים על שתי הסעיפים, אם ה' – האלקים... ואם הבעל' מלכים א' יח, כא).

15. (יומא יט, ב (ולא בדברים אחרים)). מדרש תהלים (בוכר) לט, ד. ראה
הסמך בשולחן ערוך רבנו הונן הלכות תלמוד תורה פרק שלישי הלכה ה'
הקרה קיב).

16. (שאין דרך המלך לדבר בדברי הדיעות).

11. (דברי הימים א' כט, יא: "לך ה' הגדולה, והגבורה, והתפארת, והנצח,
והחוד. כי כל בשמים ובארץ, לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש").

12. "מה תמר זה אין לו אלא לב אחד – אף ישראל אין להם אלא לב אחד
לאביהם שבשמים". סוכה מה, ב).

13. (מפני רצונו).

והנה בזה יובן ענין ברפת המצות, שהוא כענין ברפת
חתנים ונישואין. וכמו שכתוב בזה: "לית ברכתא שריא
אלא באתר דדבר ונוקבא כו"¹⁹, שבמקום שיש משפיע
ומקבל נשפע תוספת ורובי שפע והארה מלמעלה
מעלה, במקום גבוה מאד, נעלה יותר משל ב' הבחינות
של המשפיע ושל המקבל. וכמו שכתוב (בראשית ה, ב):
זכר ונקבה בראם ויברך אתם".

וברכה והמשכה זו היא מבחינת משה – למעלה
מההשתלשלות. ולכך ביום שהוקם המשכן כתיב (שמות
לט, לג): ויביאו את המשכן אל משה – "אמר יהי נועם"
(תהלים צ, יז) כו"²⁰, שתהא השקראת הברכה מלמעלה
מעלה.

והיא ברפת המצות "ברוך כו מלך העולם", שיהא
ריבוי שפע ברכה והמשכה "מעולם ועד עולם" (תהלים קג,
יז. דברי הימים א' כט, י). ותכלית וסוף הברכה הוא להיות גלוי
מלכותו יתברך – "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים
קמז, ג).

והוא בחינת לבוש, כמו שכתוב (תהלים צג, א): "ה' מלך
גאות לבש", וכתוב (אסתר ח, טו): "ומרדכי יצא מלפני
המלך בלבוש מלכות", שמדת מלכותו היא בחינת
לבוש לחכמתו, ורצונו, ומדותיו יתברך, הנמשך ומתגלה
בתוספת וריבוי האור שלמעלה מעלה מסדר
ההשתלשלות. וזו היא בחינת ברכה, שברכה היא בחינת
תוספת וריבוי כו.

ומדרגה השנית היא בחינת עשיית לבוש שעושים
חכמי לב, הנקראים "חכמי לב" על שם ש"אין להם
אלא לב אחד" – בבחינת בטול, בחינת חכמה. כי בחינת
נפרד, שיש לו שתי לבבות, עליו נאמר (במדבר טו, לט):
אשר אתם זנים אחריהם כו". ש"אין אדם עובר עבירה
אלא אם כן נכנס בו רוח שטות" (סוטה ג, א), שנסתלק ממנו
בחינת חכמה כו. מה שאין כן בבחינת "לב אחד", על זה
נאמר (שמות כח, ג): אשר מלאותיו רוח חכמה – להיות
נשפע עליו רוח חכמה מאתערוותא דלעילא על ידי
אתערוותא דלתתא – "חכמי לב".

ולכך ויעשו את בגדי אהרן לקדשו" (שם), שגם הם
עושים "בגדי אהרן" בבחינת קדש העליון, על ידי
המשכת חכמתו ורצונו יתברך, מאחר שהם בטלים
אליה ונעשים בחינת מרפקה.

ומדרגה השלישית הוא בחינת "ועשו סתם – של

יצריך להיות המשכה ב' במדות גם כן, ב'ראשית"
שהוא החסד, כי הוא ראשית הבנין, וכמו שכתוב (תהלים
פז, ג): "כי אמרתי עולם חסד יבנה". והמשכה זו – על ידי
עשיית המצות, שכללותן נקרא בשם "צדקה וחסד" (משלי
כא, כא), ובפרט מתחלקין לרמ"ח – "רמ"ח אברין
דמלבא", שבהם ועל ידם ממשיכים גלוי למעלה אור
אינסוף ברוך הוא בחסד.

וזהו וישמרו דרך ה' לעשות צדקה כו" (בראשית יח, טז):
"דרך ה'": כלומר, המשכת גלוי הויה מההעלם אל
הגלוי. (ונקראת המשכה זו בשם "דרך" על דרך משל –
כמו דרך שמהלכין בה מעיר לעיר).

"לעשות צדקה כו": שיהיה התהוות בחינת "צדקה
וחסד", וכמו שכתוב (תהלים צט, ד): "וצדקה ביעלב אתה
עשית", שנמשך בחינת צדקה מלמעלה על ידי ישראל.
אל תקרי בנקר אלא בוניח"²¹, שעל ידיהם הוא בנין
החסד. וכמו שכתוב: "עולם חסד יבנה".

ולכך נקראת כנסת ישראל "יונתי תמתי" (שיר השירים ה,
ב), כלומר, שמתממת ומשלמת אותי כביכול, להיות
תמים ושלם ב'רמ"ח אברים דמלבא". כלומר,
שממשיכים להיות בחינת רמ"ח אברים על ידי רמ"ח
מצות כו. :

והנה בתקון ועשיית לבושים אלו יש ג' בחינות
ומדרגות:

מדרגה הא' הוא של משה. כי משה נקרא על שם
כ"י מן המים משיתיהו" (שמות י, י). ופירושו "משיתיהו" –
מההעלם אל הגלוי. שנמשך מן ההעלם שלמעלה מן
ההשתלשלות, "מן המים" – בחינת מקור התורה. שכל
התורה היא בחינת "כד שנשאב מן הים", הם כ"ד ספרי
דאורייתא. וכמו שכתוב (בראשית כד, טז): "ותמלא כדה
ותעל".

והנה, על בחינת לבוש זה הוא ענין מה שאמר
רז"ל¹⁸ שהתורה נקראת כלה ומאורשה" – "קהלת
יעקב" (דברים לג, ד), וישראל הם בחינת חתן המשפיע כו,
שהם המשפיעים להיות בחינת אור אינסוף בחכמה,
והם העוסקים בתורה לשמה – לשם התורה. דהיינו
שיהיה התהוות בחינת תורה.

וכן במצות כתיב (ויקרא כו, ג): "ועשיתם אתם"¹⁹, אשר
יעשה אתם האדם כו" (ויקרא יח, ה) – שהאדם הוא
הממשיך ועושה אותן מצות.

19. (אתם כתיב).

20. (זהו חלק א': קסד, א קפב, א. שאין הברכה שורה אלא במקום שנמצאים
זכר ונקבה).

17. (ורב שלום בנקר) (ישעיהו נד, ג) – אל תקרי "בנקר" אלא "בוניח" –
שעוסקים בבנינו של עולם. – ברכות סד, א.

18. (ברכות נו, א: "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" (דברים לג, ד) –
אל תקרי 'מורשה' אלא מאורשה").

סופן כו"22, שְהִלְבוֹשׁ נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת בְּרָכָה עֲלִיּוֹנָה כו'.
ועל זה נאמר (בראשית מט, כח): "אִישׁ אֲשֶׁר בִּבְרָכְתּוֹ כו'". ועל
ידי זה נמשכו להם גם המדות עליונות, וזהו "וְהָם יִקְחוּ
אֶת הַזֹּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת" (שמות כח, ד), שֶׁהֵם "גְּוֹנֵינִי עֲלָאִין
כו"23. וְיֵדִי לִמְבִּין :

כָּלל יִשְׂרָאֵל. דְּלֹא כְּתִיב בָּהֶם "לְקַדְּשׁוֹ" אֲלָא סָתָם
"לְכַהֲנֵנוּ לִי", שֶׁהוּא בְּחִינַת עֲשִׂיַת הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת
בְּסָתָם, מֵאֲהָבָה הַטְּבָעִית הַמְּסוּתָרֶת בְּלִבָּד. וְאֵף עַל פִּי כֵן
הֵם מִמְּשִׁיכִים לְבוֹשׁ עֲלִיּוֹן לְאֲהָבָה זֹה, דִּהְיִינוּ "לְבוֹשׁ
מַלְכוּת". כִּי "שׁוֹם תִּשִּׁים עָלֶיךָ מָלָךְ" (דְּבָרִים יז, טו) כְּתִיב,
בְּקִבְלַת עוֹל מַלְכוּת־שָׁמַיִם בְּשִׁלְמוֹת בָּלָב וְנֶפֶשׁ. וְנִעֲוֹךְ

23. (ראה זהר תרומה קמו ב – קמו א בביאור הפסוקים (שמות כח, ג"ד) "וְזֹאת
הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֲתָם, זָהָב וְכֶסֶף וְנֹחֶשֶׁת. וְהִכְבַּלְתָּ וְאָרְגָנְךָ וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ וְעִזִּים").

21. ("אמר להם: ידי רצון שתשרה שכונה במעשה ידיכם – ויהי נעם ה' אלהינו
עלינו וגו'"). רש"י על הפסוק, על פי המדרשים.

22. (בתחילתו).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

דברי בפין ובצל ידי כסיתך הרי נקרא צל וכן אמרו
במי ששונה שהקב"ה יושב ושונה כנגדו וכתב ה' צלך
כו' וכתב בשכבך תשמור עליך כו' אפי' בעידנא דלא
עסיק בה משא"כ במצוה כידוע וז"ש כמשפטך חייני
כו' ונקרא עץ חיים כו' להחיות כל נשמה דוקא אך אין
זה רק באמצעות התשובה מעומקא דלבא שנק'
תעלומו' לב שמעורר למעלה ר"ר כנ"ל שאז נמשך
המקיפי' דר"ר הללו ומתלבשים באותיות התורה כמ"ש
זאת נחמתי בעניי דוקא שהעני חשוב כמת ומעורר ר"ר
העליונים ואז כי אמרתך חייני ממש שנעש' מגן ועוז
כמ"ש ה' עוז לעמו יתן כו' ואין עוז אלא תורה כידוע
וד"ל. וזהו אני חומה זו תורה שזהו אותיות התורה
שהוא בחי' דומם כאבני' וכידוע בענין טנת"א כו'
(ובאמת גם בלא התלבשות ר"ר נקרא התורה בשם
חומה להגן מטעם הנ"ל דישאל מתקשראן באורייתא
וראיה ממה שאין גיהנם שולט בת"ח כו' וממה
שעבירה מכבה מצוה ואין עביר' מכבה תורה כו'
וראיה מאחר דא' מוטב דלידייני' (כו'). אך הנה לע"ל
כתיב פרוצות תשב ירושלים בלי חומה כו' ויש להבין
בזה דאם לא יצטרך אז לשמירה מן השונא לפי שרור
הטומאה יבוער לגמרי כו' אבל ממה שיש למעלה
בחומה להגביל מבחוץ למה פרוצות תשב ועוד דאותיות
התורה שנקר' חומה כנ"ל ודאי גם לע"ל יהיה שהרי
ארז"ל דהלכות לא יבטלו וגם יש לתרץ הסתירה שע"ז
ממ"ש ואני אהיה לה חומת אש סביב כנ"ל. והנה
הטעם דפרו' תשב כו' יובן עד"מ העיגול הכדורי
שהקיפו במדה בא רק מצד נקודת המרכז שבאמצעותו
שנמשך משם קו א' לימין וקו א' לשמאל במדה וכן

(יב) והנה ארז"ל אני חומה זו תורה כו' וזהו שאמר
על חומותיך ירושלים כו' וזה פלא לכאורה
אך הנה ידוע בזוהר דג' קשרין הן ישראל מתקשראן
באורייתא ואורייתא בקב"ה דס"ר אותיות התורה הן
שרשי' לס"ר נשמות ישראל דכמו דאורייתא מחכמה
עילאה נפקת שהוא אור אבא כך ישראל עלה במחשבה
וכמ"ש כי אתה אבינו (וכידוע בענין בראשית בשביל
ישראל שנקרא ראשית ותורה שנקרא ראשית כו'
דישראל ותורה קדמו לעולם כמו הבוחר בתורה הבוחר
בעמו כו' רק שמ"מ יש יתרון לתורה שהוא בחי'
משפיע וישראל בחי' מקבל ונקרא כלה וז"ש ישראל
מתקשראן באורייתא והן ס"ר אותיות שרשי' לס"ר נ"י
וכידוע דיש ב' מזלות מזל ונוצר מקור לחכמה כמו
הכל תלוי במזל אפי' ס"ת כו' ונקרא מזל העליון ומזל
ונקה שרש לבינה ונקרא מזל התחתון ומשם שרש
לנש"י ויחוד או"א תלוי ביחוד ב' מזלות ונוצר ונקא
וזהו שנקרא תורה וכו"י חתן וכלה (ולפעמים התורה
נקרא כלה מאורשה וישראל נקרא חתן וזהו לשמה
לשם התורה שממשיכי' אא"ס בח"ע דתור' וזהו לפי
שעלו במחשב' שלפני ההשתלשלו' דאא"ס ב"ה
בחכמה כו') וע"כ גם מי שאין לו רק נפש דעשי' יש
לו אות א' בתורה שמקבל נשמתו משם ולזה אפי' ע"ה
שאין יודעין הפי' עולה לתורה כידוע) והנה בחי'
המקיף למזלי' דכל נשמות שנקרא שומר הנ"ל מתלבש
באותיות התורה בכל נשמה באות המיוחד לה בשרשו
והיינו שבחי' הר"ר עליונים שנקרא מקיף לנשמה כו'
בא בהתלבשות באותיות התורה ונעשה מגן ומחסה
לנשמה מכל רע וקיסרוג רוחני וגשמי וכמ"ש ואשים

למעלה ולמטה שזהו העלאות והמשכות (דמ"נ ומ"ד) 14
 אז בחי' העיגול דסוכ"ע במדה לכללות אבי"ע אבל 15
 כשנקודת הלב דכנ"י בלי שיעור למעלה ולרוחב כמו 16
 ימין ושמאל תפרוצי כו' והוא בחי' תעלומות לב הנ"ל 17
 אזי אין בחי' עיגול להקיף כלל וז"ש ביום ההוא יצאו 18
 מ"ח מירושלים חצים אל כו' דהיינו בחי' מי בוכין 19
 הנ"ל שע"י תשובה מעומק' דעומק' הנ"ל כמו בצר לך 20
 צעק לבם כו' שעולה בבחי' א"ח למעל' בלי שיעור 21
 וכן לימין ושמאל באו"ר בלתי מוגבלים כלל ונקרא 22
 אה"ר בכל מאדך כו' וז"ש פרוצות תשב בלי חומה 23
 מגביל בהקיפה כלל וד"ל וזהו מאדו"ל אם עושין 24
 תשובה נגאלין תשובה דוקא וגם צדיקים גמורים משיח 25
 אתא לאתבא לון בתיובתא מטעם זה: 26

שער התשובה. איתא בר"מ. לד"9

למעלה ומטה נמצא ממילא העיגול מוגבל כידוע 1
 דכשיש ברוחבו טפח יש בעיגולו ג"ט ולא יותר ואמנם 2
 אם ממשיכי' מן המרכז לימין ושמאל ולמזרח ומערב 3
 לאין שיעור ממילא אין עיגול מוגבל להקיפו כלל וכך 4
 בעיר מוקף חומה שמגביל העיר שהחומה מוגבל 5
 במדה בהקיפה לפי אורך ורוחב העיר לבד אבל עיר 6
 פרזי מתפשט לדרום וצפון לאין שיעור כו' והנמשל 7
 מזה בכנ"י שנקר' לב כמ"ש לך אמר לבי שהוא כמו 8
 נקודת המרכז באמצעו' העיגול דבחי' סובב כ"ע 9
 הכללי כלול מהכל מעליונים ותחתונים כמו הלב 10
 שמתקבץ בו מכל האיברים מלמטה ונמשך בו מכל 11
 המוחין שבראש כו' והנה כאשר אתדל"ת בהעלאת מ"נ 12
 במדה וגבול לרוחב שהוא ימין ושמאל באו"ר ולאורך 13

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

אישי ולא תקראי לי עוד בעלי, כי בעל הוא כמו בעל 25
 השור שהבעל בפ"ע והשור הוא בפ"ע, וכמו בעל 26
 השדה שהבעל בפ"ע והשדה בפ"ע, כי בעל הוא לשון 27
 אדנות על זולתו אבל בבחי' ריחוק, אבל אישי הוא 28
 יחוד פנימי כי אישי א' הוא פלא שזהו כתר והיו"ד 29
 הוא חכ' והשי"ן הוא בינה שזהו ג"ר, וגם איש הוא 30
 א' יש, קנה חכמה קנה בינה גימ' יש, וזהו ג"כ ג"ר, 31
 וזהו יחוד פנימי שיהי' לע"ל שעצמות אא"ס [יאיר] 32
 ע"י חו"ב כי אוא"ס שורה בחכ', וכעת הוא סמכוני 33
 באשיות לשון איש שהוא ג"כ יחוד פנימי ע"י התורה 34
 שהוא הלכות המאוששות חזקות כי אורייתא מחכ' 35
 נפקת ובה שורה אוא"ס ג"כ בבחי' פנימי, והתורה נק' 36
 לחם כמ"ש לכו לחמו בלחמי וכמו הלחם הוא המחזק 37
 להגוף והנפש כך התורה היא ג"כ מחזק להנשמה. 38
 וגם עוד פי' אשיות שתי אשיות כי תורה אש 39
 שחורה על גבי אש לבנה וזהו תושב"כ 40
 ותושבע"פ, תושב"כ נק' אש לבנה ושער רישי' כעמר 41
 נקי שזהו בחי' לבנה, ואש שחורה תושבע"פ כמ"ש 42
 קווצותיו תלתלים שחורות כעורב תילי תילים של 43
 הלכות, וכמשל הכלי שצריך לזכך אותה ע"י אש מבית 44
 ומבחוץ שתעבור החלודה וכך הוא בנמשל שצריך 45
 לזכך הנפש הבהמית מבית ומבחוץ ע"י שתי אשיות 46
 וזהו תושב"כ ותושבע"פ. 47

אך מהו החולי דווקא בגלותא, אך הנה [אנו אומרים] 1
 ואין אנו יכולים לעלות וליראות ולהשתחות בזמן 2
 הגלות, והענין הוא הנה כתי' אלה אזכרה ואשפכה עלי 3
 נפשי כי אעבור בסך אדם עד בית אלקים, כי בזמן 4
 בהמ"ק ה' שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני 5
 הוי' אלקיך, והיינו השתחוואה שבבהמ"ק בפיטוט 6
 ידים ורגלים שזהו ביטול במציאות (כי הראש והרגל 7
 בשוה על הארץ) וגם השתחוואה שמרכין ראשו שזהו 8
 המשכה מלמעלה, והי' ע"י גילוי אלקות בבהמ"ק, 9
 וג"פ בשנה הי' הגילוי אלקות, ויש מהם שקבלו נבואה 10
 כמ"ש ושאתם מים בששון שהמשיכו והשאיבו מים 11
 עליונים מקור מים חיים זהו בחי' נבואה, ומי שלא 12
 קיבל נבואה קיבל בחי' ראי' באלקות, זה הי' הכל 13
 בבהמ"ק גילוי אלקות ג"פ בשנה, אבל בזמן הגלות אין 14
 אנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחות שיהי' בחי' 15
 ראי' והשתחוואה היינו הגילוי אלקות, וזהו כי חולת 16
 אהבה אני בגלותא בארץ ציה ועיף בלי מים צמאה 17
 נפשי לאל חי בחי' צימאון ותשוקה, כאיל תערוג על 18
 אפיקי מים, אפיקי זהו מקור מים חיים וכאיל תערוג 19
 על ההעדר. וזהו אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי על 20
 העדר גילוי אלקות בזמן הגלות עד שיגיע לחולת 21
 אהבה. 22

וע"ז אומר סמכוני באשיות בהלכות המאוששות, 23
 כי הנה כתי' על לע"ל והי' ביום ההוא תקראי 24

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

24 שבזה הוא יתרון הדבור על המח' שבאדם, שע"י
25 הדבור יבין זולתו ויעשה הדבר שמצוה לעשות,
26 משא"כ המח' אפי' אם יחשוב כל היום כולו לא יבין
27 זולתו ולא יעשה הדבר כלל. אבל למעלה נא' שלא
28 מחשבותי מחשבותיכם שתיכף כשעלה ברצונו
29 להתהוות נתהווה, ועיקר ההתהוות הוא מן המח' דוקא
30 וכמ"ש בזהר שבמח' א' נבראו כל העולמות, ומה
31 שנפרטו בעשרה מאמרות פרטיים בדבור זהו מפני
32 שאם היו מבחי' המח' לבד לא הי' מציאות הנברא'
33 ליש ודבר כ"א היו בבחי' הביטול תמיד וע"ד עלמא
34 דאתכסי', ועיקר רצונו הי' בכדי שיהי' דירה בתחתונים
35 שא"א בלתי מציאת התחתוני' תחלה לזה הי' צריך
36 לפרוט בדבור, אבל באמת עיקר התהוותם הוא מבחי'
37 המח', וגם מה שנשארו מבחי' המח' הם בעילוי יותר,
38 וכערך עלמא דאתכסי' על עלמא דאתגלי'. ועפ"ז יובן
39 מה שנש"י הם מאמיני' בבחי' סוכ"ע וממכ"ע, בהיות
40 ידוע כי נש"י עלו במח', ונת"ל בענין המח' שנובעת
41 תמיד, ולכן כשעלו במח' ה"ה בני מאמיני' ולכן הם
42 מאמינים בחידוש יש מאין תמיד בכל עת ובכל רגע
43 כמאמר ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית,
44 ואם הי' נפסק על רגע א' הי' חוזר כל העולם ומלואו
45 לאין ואפס, אשר מפני זה נק' נש"י מאמיני' בני
46 מאמינים כו'.

כי תשא את ראש בני'

בס"ד. (ש"פ ויקהל פ' שקלים, ז"ב).

1 והכח שיש לנש"י להיות בבחי' אמונה זו בבחי'
2 ממכ"ע וסוכ"ע, להיותם מאמינים בני
3 מאמינים, והענין הוא דהנה אנו רואי' בענין מח' ודבור
4 אם כי שניהם הם אותיות המלבישי' איזהו דבר
5 וכמשנ"ת מזה במ"א שענין המח' לגבי עצמו הוא
6 כדיבור לגבי זולתו, ע' בד"ה רכב אלקי' (ך"ח), ומ"מ
7 הרי אנו רואי' הפרש גדול בין מח' לדבור, והוא
8 שהדבור אם היותו לבוש להלביש בו שכל מ"מ
9 כשרוצה אינו מדבר כלל, ונמצא כי ברצונו יכול למנוע
10 מלדבר, וכמ"ש עת לחשות ועת לדבר, משא"כ המח'
11 היא תמיד, יום ולילה לא תשבות המח' מלחשוב,
12 שהרי השכל נובע תמיד ממקורו הוא בחי' האין שלו
13 ותמיד מתלבש בחי' ברק המבריק שבמקור שכלו
14 בבחי' אותיות המח' עד שיהי' מובן אצלו או שיבין
15 שזה אינו מובן, והרי עכ"פ א"א לעצור כח המח' לבל
16 יחשוב כלל, ולכן עיקר הציווי הוא על המח' להיותה
17 תמיד, וגם כי להיותה דקה ורוחני' יותר מן הדבור לכן
18 היא פועלת פעולתה יותר, וזהו שארז"ל הרהורי עבירה
19 קשין מן העבירה, והיינו מטעמי' הנ"ל, וכשם שע"י
20 המחשבה יכול להוריד נפשו כן ע"י מח' טובה ונכונה
21 מעלה נפשו כו'. ועד"ז יובן למעלה שבחי' המח' היא
22 תמיד כו'. והנה כתי' כי לא מחשבותי מחשבותיכם
23 שלמטה באדם הנה המח' לא תפעול מאומה בזולתו,

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

11 (והיינו שהתשובה נופא היא בבחינת רוח כו'). - אופן
12 החזרה בתשובה שלו על העדר אהבה ויראה, הוא מתוך
13 רגש פנימי, שהרי עצם החרטה על זה, מורה ששייך
14 מצד דרגת נשמתו לעניין של אהבה ויראה, ולכן כאשר
15 שב בתשובה היא עצמה מתוך רגש פנימי.
16 והגם דתשובה דבחינת נפש היא על המעשה בפועל
17 ממש (ובכן כפי שנתבאר קודם באופן הב' על התגברות
18 החומריות שזהו בפועל ממש שמעשיו הם כמעשה
19 בהמה וזה לכאורה הרבה יותר גרוע מהעדר אהבה
20 ויראה, ובפרט באופן הג' של התשובה דבחינת 'נפש'

1 בשורות הבאות מבאר הרבי נ"ע, כי ההבדל בין
2 התשובה של בחינת 'נפש' לתשובה של בחינת 'רוח'
3 היא לא רק על מה היא התשובה (על המעשה בפועל
4 ממש או על העדר אהבה ויראה) אלא גם אופן התשובה
5 הוא שונה:
6 ותשובה במדרגה זו היא בהתפעלות בנפש יותר
7 מתשובה דבחינת נפש - כלומר לא רק שהחרטה היא
8 לא על רק קיום המצוות בפועל אלא על העדר אהבה
9 ויראה, הרי אופן התשובה הזו היא עצמה בהתפעלות
10 נפשית ורגשית יותר מאשר התשובה של בחינת נפש,

ובדרך כלל התשובה של בחינת 'נפש' היא ששייך
לעשיה בפועל ממש לבד לעצמו דרכו הקודמת ולשנות
דרכיו לגמרי בהסכם חזק מאד כו', אבל הכל רק בהנוגע
לפועל ממש לבד כו'. שהרי כל מהותו ועניינו הוא
בבחינת 'נפש' שהוא מעשה בפועל, ועל זה התשובה
שלו.
ומי שהוא בבחינת רוח יש בו טבע ההתפעלות בנפשו
מצד עצם אישיותו והתשובה היא על העדר התגלות
כחות הנפש האלקית כו', ועל כן התשובה היא
בהתפעלות גדולה כו'.
נמצא, כי התשובה של בחינת נפש היא נוגעת יותר
לנפשו, כי כאשר מתבונן מה המשמעות של הפריקת
עול והשליטה על ידי הנפש הבהמית, הרי מרגיש את
גדול ריחוקו מה' ומתמרמר יותר בתשובה זו שהיא על
רע ממש, ואילו כאשר חסר לו אהבה ויראה בלבד, הרי
זה לא רע גמור ואינו ממש כמו בהמה רק שחסר לו
במדריגת אדם. אך לאידך, אדם שנמצא בדרגת רוח,
הרי זה עצמו שאכפת לו מהאהבה ויראה, הרי זה עצמו
מראה שהלב שלו בהתעוררות גדולה יותר ואיכות
הגילוי הנפשי גדול יותר.
ויש מעלה בזה שהתשובה של בחינת 'רוח' היא
בהתפעלות כמו שיש מעלה בהתפעלות דרעווא דלכא
(הרצון פנימי שבלב) על קבלת עול מלכות שמים, כפי
שלמדנו בפרק הקודם, שבהתעוררות רעווא דלכא יש
יותר גילוי נפשי, הגם שהביטול של הקבלת עול הוא
שם בבחינת ביטול פנימי ועצמי יותר כו' וכמו שנתבאר
לעיל - שבקבלת עול יש יותר 'ביטול' וברעווא דלכא
יש יותר 'גילוי'. ועל דרך זה בתשובה של בחינת 'רוח'
יש יותר גילוי של הנפש, מאשר התשובה של בחינת
'נפש' שהיא ביותר ביטול וקבלת עול.

שובה ישראל

בס"ד. שבת תשובה, תער"ג

בפריקת עול שזהו מקור כל המיני הרע רחמנא ליצולן
וכמו שנתבאר במקום אחר⁸⁵),
ובוראי כאשר יערה עליו רוח טהרה ויתעורר בתשובה
על זה שהתנהג כבהמה ונמשך אחרי חומריות ליבו נגד
רצון ה' נוגע לו הענינים בפנימיות נפשו ממש שהרי
הוא בורח מהרע, ובריחה מהרע היא כמו בריחה מסכנה
גשמית, שהיא בתוקף גדול ונוגעת לעצם הנפש, וזה
יותר מהעדר העבודה בהתעוררות אהבה ויראה,
דמכל מקום זהו שאין לו אהבה ויראה בהתגלות ליבו,
חסרון בדרגות יותר שהרי על כל פנים אינו מעוברי
עבירה חס וחלילה (ואינו נחשב כבהמה כמי שעושה נגד
רצון ה' רק שאינו עדיין בדרגת אדם כו'). ואם כן, כיצד
ניתן לומר שהתשובה על בחינת רוח היא בהתעוררות
הלב יותר?
ומכל מקום התשובה בזה של בחינת הרוח היא בבחינת
התפעלות יותר מתשובה דנפש, להיות דמי שהוא רק
בבחינת נפש אין בו ענין ההתפעלות בנפשו כל כך,
כלומר האישיות שלו בנויה כך, שחסר לו בגילוי המימד
הרגשי בנפש, כיון שהוא נאצל בדרגת 'נפש' בלבד, ועל
כן התשובה הגם שהיא בהתעוררות פנימי בעצמות
נפשו מפני שהענינים נוגעים לו באמת בפנימיות נפשו
עד שמשנתנה על ידי זה בכל דרכיו והילוכיו כו', מכל
מקום אין בזה התפעלות כל כך שהרי ענין ההתפעלות
אצלו לא גלוי כל כך בטבע נפשו.
ומבהיר הרבי נ"ע בסוגריים: (ואין הכוונה שאין בזה -
בהתשובה של בחינת 'נפש' התפעלות כלל שהרי כל
אחד ואחד כלול מכל המדריגות ויש בו גם מי שבדרגת
נפש גם בחינת רוח כו', אבל אין ההתפעלות בתוקף כל
כך כו'), כיון שעיקר עניינו הוא 'נפש' - מעשה בפועל
ממש, וה'רוח' - ענין המידות, כלולה בו בהעלם יותר.

85. ראה קונטרס העבודה פרק ב.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - אידיש (מתורגם)

[אדר ה'תד"ש]

1 שקבלו כבר. הם עשו אז תשובה, וקבלו על עצמם
לקיים את כל מה שקבלו על עצמם בשעת מתן-תורה.

1 "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות"¹.
2 הגמרא² אומרת שאז, בימי אחשורוש, הם "קיימו מה

המנהיגים עזי הפנים, ויתירה מזו, שמלבד מרדכי וכמה
מחברי הסנהדרין, אחרים לא דברו על מועד קירוב
הגאולה, וחלקם השתיקו את נושא יעוד הגאולה,
— הם לא יכלו לומר שהגאולה לא תבוא, חס־שלום,
שהרי הם האמינו באמונה שלימה שייעוד הגאולה
בודאי יתקיים, אבל הם לא ידעו מתי ולא האמינו
שמרדכי וחברי הסנהדרין יודעים, לכן הם שתקו אודות
כל ענין יעוד הגאולה —
הרי בנוסף לכך שבשתיקתם נתנו, בדרך ממילא, תוקף
למנהיגים הרעים, שלוחי הבעל־דבר, שביזו את מרדכי
ואת חברי הסנהדרין, והביאו את בני ישראל ליותר
עבירות, במאכלות אסורות, חילול שבת ומועדים
ונישואי תערובת, שהביאו לעוד קירוב של בני ישראל
עם יושבי הארץ,
מלבד זאת, השתיקה אודות יעוד הגאולה הביאה
לספיקות בענין הגאולה אצל חלק מבני ישראל שעד
אז האמינו בגאולה באמונה שלימה.
הספק התבטא באופנים שונים, ובשני חלקים עיקריים.
חלק מבני ישראל התרחקו לגמרי מאמונת הגאולה
ותורה ומצוות, וחלק מבני ישראל שבענינים מסוימים
נותרו מקיימי תורה ומצוות, אבל נעשה אצלם ספק
באמונה ביעוד הגאולה ובענינים מסוימים הם נעשו
קרובים למנהיגים כופרי הגאולה.
כך שקעו בני ישראל באותה עת, רחמנא־ליצלן, בעומק
החטאים על־ידי ההשפעה הרעה של המסיתים
הכופרים בה' ובתורתו, ועל־ידי השתיקה אודות יעוד
הגאולה.
קיצור. מבאר שתי סיבות יסודיות למצבם החוטא של
בני ישראל. (א) הדיעה שהעיקר הוא חומרות העולם
ומשיגים זאת על־ידי כוח עצמי. (ב) הדיעה שיש
להתערב ולכל הפחות להתאחד עם יושבי הארץ.
הכופרים לועגים לקריאתו של מרדכי לתשובה לפני
הגאולה, וחלק מגדולי ישראל שותקים מיעוד הגאולה,
דבר שגורם לספיקות אצל חלק מהמאמינים בגאולה
ולחיזוק לכופרים.

ב.

המן הרשע אסף את חבריו לדעה, את שונאי ישראל,
כדי לברר את המועד המתאים בשנה מתי יבוצע על
ידו ה"ל־השמיד ולהרוג" — היר־ל־אתהיה — את בני
ישראל, והלך למלך אחשורוש להוציא ממנו את
הסכמתו למחשבת המן.

בזמן ההוא, היו יהודים רבים בכל מדינות מלכות
אחשורוש, ומזמן לזמן הם נעשו קרירים יותר לשמירת
מצוות מעשיות.
אודות הסיבות שהביאו למצב רוחני כה רע, ישנן שתי
דעות³:
דעה אחת: ר' שמעון בן יוחאי אומר שהגורם למצב
היהודי הרוחני הירוד באותם ימים היה, שאצל חלק
מבני ישראל בימי מלכות נבוכדנצר היתה המחשבה,
שעיקר קיומו של האדם הוא כוח. העיקר הוא חיי
העולם החומריים, והאדם צריך להרוויח זאת ביגיעה
— זה היה גם בסיס השקפתו של נבוכדנצר.
זהו שאמר ר' שמעון בן יוחאי שחטאם של בני ישראל
היה שהשתחוו לצלם של נבוכדנצר. השתחוואה
משמעה, שמוותרים על הדעה האישית לטובת דעתו של
הזולת.
הדעה היסודית הרעה הזו הביאה את בני ישראל במשך
הזמן לחילול שבת וחילול התורה והמצוות.
הדעה השניה: קירוב הדעת שהיה בין בני ישראל
והפרסיים, הבבליים והמדיים — (בני ישראל היו
קרובים למלכות ונהנו מהסעודות הטריפות) הוא
שהביא אותם להתרחק מתורה ומצוות, ומספר שנים
לפני הגאולה מגלות בבל, החל השטן, רחמנא־ליצלן,
להסית ולהדיח את בני ישראל ולהחטיאם.
כוונת השטן היתה להחטיא את בני ישראל כדי שה'
יתברך ימשיך להשאיר אותם בגלות, חלילה.
בני ישראל לא יכלו לעמוד בניסיונות וניהלו חיים
חופשיים. דברי מרדכי הצדיק והסנהדרין לא השפיעו,
ונמצאו עזי־פנים שהתייצבו בראש היהודים החופשיים
ולעגו למרדכי וחברי הסנהדרין שקראו לבני ישראל
לתשובה וחיזקו אותם בבשורת הגאולה מגלות בבל
שצריכה לבוא במועד לא רחוק.
על ידי הלעג שלהם מדברי הגאולה והתשובה של
מרדכי וחברי הסנהדרין, גרמו עזי הפנים, שלוחי הבעל־
דבר, לספיקות בלב חלק מהיהודים הטובים יותר שעד
אז האמינו בגאולה, אבל בשמעם את דברי הלעג של

71

כאשר ה' יתברך ראה שלוחי הבעל־דבר מחטיאים
את כלל ישראל ומצב התורה ומצוות של בני ישראל
הלך ונעשה גרוע, העמיד ה' יתברך את המן⁴, הצר
הצורך, שיעביר אצל המלך אחשורוש גזירות שונות על
בני ישראל.

(4) אסתר ג, ו.

(3) מגילה יב, ע"א. אסתר רבה, פרשה ז, יח. שיר השירים רבה,
ז, ח. לקוטי שיחות חלק כא, ע' 209.

והוכחות שאין אלו גזירות. המלכות רוצה את טובתם
של בני ישראל שיהיה להם כל טוב על-ידי עבודתם
וכוחם, ולא להאמין, חס-ושלום, בישועת ה' על-ידי
גאולה מאתו יתברך. אדרבה, יש להתאחד עם יושבי
הארץ.
על-ידי הדיבורים ומעשי ההטעיה שלהם, השפיע
הבעל-דבר על בני ישראל שדברי הכופרים יחלישו את
שברון התשובה, ושיקבלו את עצת קירוב העמים
באופנים שונים. בני ישראל חוטאים והצרות מתגברות
יותר ויותר, מההבטחות של המנהיגים הכופרים לא
יוצא דבר מלבד חילול הקודש, אכילת טריפות ועוד
עבירות, והגזירות והצרות מתגברות.
אבל "מרדכי ידע את כל אשר נעשה"¹².
אומר הילקוט¹³ – מרדכי הצדיק יודע איך לרפא את
הצרות. הוא יודע מהו החטא ומהי הרפואה. הוא מכנס
את כל בני ישראל ואומר להם שכל הצרות הן מפני
שבני ישראל הולכים בדרכים רעות של חילול שבת,
מאכלות אסורות ועבירות אחרות.
מרדכי גורם להתעוררות התשובה הגדולה ביותר,
ומחזק את אמונתם בייעודי הגאולה.
בני ישראל שומעים את קריאת התשובה של מרדכי
ואמונת הגאולה הופכת אצלם לוודאית.
זהו "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות"¹⁴.
הם נהיים יראי-שמים ומקיימים תורה ומצוות במסירת-
נפש יהודית אמיתית.
כעבור שנה מגיעה עת הגאולה ובמשך ארבע שנים
נבנה בית המקדש.
זהו הכוח הגדול של התשובה ש"קיימו עכשיו", בזמן
הגלות, למרות שהיו מוקפים במנגדי דת ישראל והיו
תחת השפעתם של הכופרים בעיקר, שונאי דת ישראל,
כאלה שלעגו לתורה ומצוות וצחקו ממרדכי הצדיק
וחברי הסנהדרין, שעל-ידי התעוררות תשובה יגיעו
לכאלו דרגות עושר רוחניות כבזמן הקדוש של מתן-
תורה.

ה' יתברך קיבל את תשובתם האמיתית, החרטה על
העבר והקבלה טובה להיות יהודים מסורים לתורה
ומצוות.
ה' יתברך עושה את בני ישראל מאושרים בנס פורים
והם זוכים לגאולה.

הוא הכין מלשינות מתוככמת על בני ישראל⁵, והיה
בטוח שעל-ידי המלשינות שלו המלך יסכים לבצע את
ה"להשמיד ולהרוג".
המן היה בטוח בהצלחתו עם הגזירות על בני ישראל,
כי הוא ידע עד כמה בני ישראל חטאים ומידת הדין
קיטרגה, רחמנא-ליצלן, על בני ישראל.
הרי זו הכוונה הפנימית של מלשינות המן, מה
שהשטן, הנחש הקדמוני⁶, קטרג לפני המלך אחשוורוש
– "מי שהראשית והאחרית שלו"⁷ [הקב"ה], כמו
שכתוב⁸ "אני ראשון ואני אחרון":
"ישנו עם אחד" – יש' משמעותו כוח ורצון.
המלשינות של המן, שהשטן קטרג לפני הקב"ה היא,
שהכוח והרצון שנטעת באלו שאתה קורא להם "עם
אחד", כמו שכתוב⁹ "ומי כעמך ישראל גוי אחד
בארץ",
יש להם רצון חזק כזה וכוחות גדולים שעל-ידי לימוד
התורה וקיום המצוות והנהגה במידות טובות הם
ממשיכים את ה"אחד" גם "בארץ" הלזו הגשמית,
שיכירו את אחדות הבורא ויבינו וירגישו את גדלות
הבורא ברוך-הוא;
אבל הם, העם בעל הכוח של ה"אחד" ברוך-הוא,
מפוזר ומפורד בין העמים – הם מנצלים את מענקי
התכונות והכשרונות האלקיים שלהם בכל עניני
ה"עמים".
"ודתיהם שונות מכל עם". בני ישראל שונים מכל
העמים.
לכל עם יש סדר דרך חיים משלו, הן בענינים גשמיים
והן בענינים רוחניים, שהם אינם מחליפים. לא כן
ביחס ל"עם אחד", אשר "ודתיהם שונות מכל עם", הם
מוכנים לעשות הכל, ולהחליף חס-ושלום הכל,
ולהתאים את עצמם לכל העמים רק בשל כך ש"ודתי
המלך – "מלכו של עולם"¹⁰ – אינם עושים".
זהו שאומר רבא¹¹ שאין מי שיכול לדבר לשון הרע
כהמן.

המן הצליח בהלשנה שלו ובני ישראל בכל מדינות
אחשוורוש חשו בצרות הגדולות של גזירת המן ועל
חלק מסוים של בני ישראל הביאו הצרות הגדולות
לשברון של תשובה, שעורר אצל המנהיגים הכופרים
זעם רב. הם החלו לנחם את בני ישראל בנחמות שונות

(5) שם, ח.

(6) סנהדרין כט, ע"א.

(7) מדרש פרשה קפב. הובא במאורי אור אות אלף בסופו
[הערת כ"ק אדמו"ר]. אור התורה, מגילת אסתר, ע' ב'רסג.

(8) ישעיהו מד, ו.

(9) דברי הימים א כז, יא. אגרת הקודש ט. ספר המאמרים

ה'ש"ת ע' 142.

(10) מגילה טו, ע"ב. ילקוט שמעוני, אסתר, רמז תתרנז.

(11) מגילה יג, ע"ב.

(12) אסתר ד, א.

(13) שמעוני, רמז תתרנז. הובא ברש"י על הפסוק שם.

6 לאחד את בני ישראל עם דתי העמים ולנתק אותם
7 מדתי הקב"ה. קריאת התשובה של מרדכי משפיעה על
8 בני ישראל ומסירת-הנפש שלהם לתורה מביאה את נס
9 פורים.

ג.

32 לעשות".
33 "וקבל" פירושו שהם קבלו, כלשון המשנה¹⁴ "קובלין
34 אנו עליך", אנו מתלוננים עליך. ואז פירוש הפסוק
35 "וקבל היהודים" היה – בני ישראל קבלו, התמרמרו,
36 "את אשר החלו" – על מה שהם עשו חולין;
37 כאשר התעוררות התשובה של מרדכי השפיעה עליהם,
38 והם עשו תשובה והיתה להם מסירות-נפש כל השנה¹⁵,
39 קיוו שה' יתברך בעצמו יוציא אותם מהצרות הגדולות,
40 אז הגיע זמן פורים השני, כשהיה נס פורים.
41 זהו "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות" הוא –
42 קיבלו והסכימו. "וקבל היהודים את אשר החלו", בני
43 ישראל מקבלים את אשר קיוו לו. הם קיוו לישועת ה'
44 ותקוותם התקיימה.
45 כעת, בזמן הגאולה שלנו, יהי רצון שה' יתברך יעשה
46 את כל בני ישראל מאושרים בסיועו האלקי, שנעשה
47 תשובה ומעומק הלב נקבול על מה שעשינו חולין¹⁶,
48 ונקיים תורה ומצוות באמת ונחזק את האמונה
49 והבטחון שלנו בגאולה שלימה עלידי משיח צדקנו,
50 נזכה כולנו ל"וקבל היהודים את אשר החלו", שבקרוב
51 נזכה למה שאנו מקווים לו – הגאולה השלימה עלידי
52 משיח צדקנו.

וקבל ויהודים

1 קיצור. מבאר שדברי ההסתה של המנהיגים הכופרים
2 מביאים על בני ישראל את גזירות המן והצרות. המן,
3 בכוחו של קטרוג השטן, טוען ש-א: שהעם הנבחר
4 מנצל את הכוחות האלקיים שהוענקו לו לדברי חולין
5 גמורים, ב: ועושה את המאמצים הגדולים ביותר

10

11 היה זה בשנת תקמ"ב, השנה השלישית לסבלם הרב
12 של חסידי חב"ד מהמנגדים, יסורים קשים ומרים.
13 בפורים תקמ"ב אמר אדמו"ר הזקן נשמתו-עדן: אנחנו
14 נסבול עוד יותר – כוונתו לחרם המר של קיץ תקמ"ב –
15 אבל על כולם לדעת כי "קיימו למעלה מה שקבלו
16 למטה". עלינו לחזק את עבודת התשובה, כי כל גאולה
17 באה רק עלידי הקדמה של תשובה. אנו זקוקים לגאולה
18 מן המקטרגים – חייבים אנו את ההכנה של תשובה.
19 באותה שנה, רבבות שבט עדת חסידי חב"ד עסקו
20 בהתלהבות עצומה בעבודת התשובה.
21 כולם – מהמשכילים הגדולים ביותר בתורת החסידות
22 ובעלי העבודה הגדולים ביותר ועד האנשים הפשוטים
23 – עסקו בתשובה.
24 בפורים תקמ"ג היה אדמו"ר הזקן נשמתו-עדן בחדוה
25 גדולה. הוא אמר "דידן נצח", ושמחת החסידים היתה
26 – אין לשער.
27 אדמו"ר האמצעי נשמתו-עדן, שהיה אז בן תשע שנים,
28 אמר:
29 זהו כמו שני זמני הפורים האמיתיים. בזמן פורים
30 הראשון מרדכי קרא לתשובה ובני ישראל התעוררו
31 לתשובה, כמו שכתוב "וקבל היהודים את אשר החלו

(16 ראה המאמר ד"ה "וקבל היהודים" הראשון (ע' 161)
(הערת כ"ק אדמו"ר).

(14 ידים פרק ד, משנה ח.
(15 ראה לעיל ע' 162 הערה 8.

ספר השיחות – ה'ש"ת"ש"א בל"ה"ק

9 במקומות מגוריהם, ערים גדולות או עיירות קטנות,
10 כפרים, ישובים קטנים, טחנות רוח או אכסניות.
11 מורנו הבעל שם טוב היה מנהיג ומדריך לכל בני
12 ישראל, וזה שעורר רחמי שמים על עם ישראל, מליץ
13 יושר בפני אלקי ישראל על עם קדשו, שהוא יתברך
14 ישפיע לכל יהודי, אנשים ונשים, שפע ברכה והצלחה
15 בבני חי ומזונא ריוחא.
16 ב. בסיפורים שזכיתי לשמוע מכבוד אמי זקנתי

1 א. מורנו הבעל שם טוב היה מדריך ומנהל כללי
2 של עם אלקי ישראל בכל הענינים הכלליים ובכל
3 הענינים הפרטיים ופרטי פרטיים, שיש להם רק
4 שייכות לעם ישראל, הן בעניני תורה ועבודת השי"ת
5 והן בעניני מדות ומנהגי ישראל, מכל המפלגות,
6 מהגדול שבגדולים בידיעת התורה בנגלה, במחקר
7 ובדרוש, עד לאיש הפשוט, אנשים, נשים, ילדים
8 וילדות, עשירים ועניים, בלי הבדל היכן הם נמצאים

עד שעה וחצי אחרי חצות הלילה.
את הסדר בלילה השני של חג הפסח היו
מתחילים בשעה תשע וחצי והוד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק האריך באמירת ההגדה בניגון המקובל, תוך
השמעת הסברים רבים בהגדה והיה מספר סיפורים
שונים.

ח. כמה מעלות טובות למקום עלינו.
לבד השמות שאינם נמחקים, הנה גם השמות
שאינם בהם המעלה שאינם נמחקים, הם בכלל שמות
הקדושים, כמו: שכינה, מקום, הבורא, זה שחי תמיד.
ההבדל בשמות אינו בהבנות של ידיעה. כשם שאין
לנו הבנה בשמות שאינם נמחקים, כך אין לנו הבנה
בשמות התואר. אלא, שמות התואר קרובים יותר
לרגש ההשגה.

זהו רגש ההבנה החסידית, שכשהביא אותנו
השי"ת ממצרים המעופשת לאורא של ארץ ישראל,
ובשפה החסידית, היינו כשיש לאדם ההכנה
החסידית לפני התפלה, שעל ידי האור של הכנה זו
מכירים את המדות הלא טובות בהמשכה הכללית
לגשמי של מקום, זהו הפירוש של כמה מעלות טובות
למקום, לאור אלקי שהוא משמעות הכינוי מקום,
שהוא יתברך בחר מקום גבולי, והבחירה בעם
ישראל היא בחירה חפשית, הרי לא מוכרחים בזה,
וכשבאו ממצרים לבית הבחירה, היתה אז בחירה
אמיתית.

ט. לשנה הבאה בירושלים.
בכל מצוה יש מחשבה, דיבור ומעשה. מחשבה
היא כוונת המצוה, דיבור הוא לימוד התורה באופן
קיום המצוה, ומעשה הוא ה"בפועל" של המצוה.
ה"בפועל" של המצוה צריך להיות כפי שהדבר
מוסבר בתורה, שכן התורה מגלה את הרצון העליון
במצוות. כללות המצוות הן הרי דוגמא למצוות של
מעלה. הקב"ה מניח תפילין, המשכת המוחין לז"א.
וכך בכל מצוה ומצוה, הרי על ידי ה"בפועל" של
המצוה בעולם התחתון, ממשיכים את האור העצמי
במצוה. זהו בקשתנו ובטחוננו, שאחרי המחשבה
והדיבור בענין יציאת מצרים, יהיה ה"בפועל" של
המעשה, לשנה הבאה בירושלים.

י. סדר אכילת אפיקומן אצל הוד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק, הן בלילה הראשון שבו דייקו מאד לאכול
את האפיקומן לפני חצות הלילה, והן בלילה השני
שאכלו לאחר חצות, היה אכילה רוחנית. ראו במוחש
איך יהודי הוא למעלה מהרגש גשמי. להגדיר נכונה
ועמוק יותר את אופן ההרגש - היה מורגש לכל אלה
שראו פני הקודש המאירים, שעוסקים בהרגש
האלקי שבאותה אכילה.

הרבנית הצדקנית מרת רבקה, תופסים מקום חשוב
ומיוחד הסיפורים שסיפרה ממה ששמעה מהוד כ"ק
חותנה הרה"ק אאמו"ר ה"צמח צדק" בזמנים שונים,
כפי שרשום אצלי ביומני מזמן לזמן במשך למעלה
מארבעים שנה.

ההדרכה שהדריכני הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
משנות ילדותי בסיפורים שונים ובהסברים מפורטים,
יצרו בי מחזה של ציור במסופר. לעתים קרובות יצר
כוח הפנטזיה שלי מחזות תואמים לסיפורים, ציורים
שחרטו בזכרוני תמונות חיות, אותן אני מתאר
בשיחות וברשימות השיחות.

ג. שלשה סוגי האהבה, אהבת השי"ת, אהבת
התורה ואהבת ישראל, שהשפיע מורנו הבעל שם
טוב לתלמידיו, רבותינו הקדושים, הם קיבלו רובם
ככולם בפנימיות ובמסירה ונתינה, אלא שהיתה
אהבת ישראל לידעי תורה, גם לאלה שלא היו בעלי
סוד וקבלה, אלא יהודי תורה סתמיים, ואילו כלפי
אנשים פשוטים התייחסו בריחוק, כנוהגם של כל
גדולי התורה באותו זמן.

ד. מורנו הבעל שם טוב גילה ענין עצמי במצות
אהבת ישראל, שאופן הקיום דמצות אהבת ישראל
הוא כאופן הקיום של מצות אהבת התורה וכאופן
הקיום של מצות אהבת השי"ת.

הענין העצמי שגילה מורנו הבעל שם טוב בשלש
האהבות, אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל,
הוא, כפי שאהבת השם היא מצד העצם, למעלה
מהבנה והשגה, כי אם אהבת העצמות. כך גם אהבת
התורה היא לא מצד השגת עניני התורה, אלא מפני
שהיא תורת ה'. וכן אהבת ישראל, היא לא מצד
המעלה הפרטית של שכל, השגה ומדות טובות, כי
אם מפני שהוא ישראל.

ה. תלמידי מורנו הבעל שם טוב היו מסורים
כולם להדרכת מורנו הבעל שם טוב. כל תנועה שלו
היתה לגבם הוראה באופן העבודה בתורה, תפלה
ובהנהגה בפועל.

ו. מורנו הבעל שם טוב הקנה בתלמידים
הקדושים חיות פנימית בלימוד התורה ובקיום
המצוות, שכל מה שעושים, יהיה בהרגש פנימי, אם
אכן שייכים באמת לאופן עבודה זו, או לא, כלומר
האם שייכים באמת למה שעושים.

ז. כסיפור הידוע, שמורנו הבעל שם טוב הראה
לתלמידיו הקדושים, איך שור לבוש שטריימיל אוכל
לכבוד שבת.

ז. הנהגת הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים
זי"ע, שבלי לראשון של חג הפסח היו מהדרים לאכול
את האפיקומן לפני חצות הלילה ואת ההגדה סיימו

והמלים 'כי אכל את יעקב ואת נהו השמו', עוררו
דמעות לבביות. אך מיד נשמעה הקריאה הלבבית
הפנימית: לשנה הבאה בירושלים!!

סדר השני דחג הפסח

בברכת המזון ובמזיגת כוסו של אליהו היתה
מורגשת רוחניות. האמירה הלבבית בקול של
תחנונים באמירת "שפוך חמתך אל הגוים אשר לא
ידעוך" שאינם רוצים לדעת אותך, עוררה את הלב,

אגרות קודש

[אמצע שבט תרצ"א]

הד"ר הילדעסהיימר ועמיל הירש בברלין, והם הסכימו
לזה, הראשון לעמוד בראש המרכז והשני להיות גזבר
המרכז, והאנשים ידועי שם ואין בזה שום חשש מפלגותי
כלל.

ובהנוגע לעבודת התעמולה וההתעוררות, הנה אנחנו
מצדנו צריכים לפנות (לא ע"י עתונים) אל כל
ההסתדרויות והמפלגות היהודים מבלי הבדל, לעוררם
לקחת חלק בעבודה הזו, וכל מפלגה מצדה הנה עבודתה
בזה צ"ל ג"כ לא בסדור מרכזים לשלוח חבילות וכדומה,
ובפרסום בעתונים שמפלגה זו או זו עוסקת בשלוח
חבילות לרוסיה, ואשר המרכז שלה הוא פה או שם, רק
כל עבודתה צ"ל לעורר את כל המחלקות שלה בכל
מקומות שהם לשלוח חבילות איש לקרובו ולמכרו, וכל
החפץ יכול לשלוח ע"י המרכז בברלין ע"פ התנאים כך
וכך, וככה צריכה לעשות גם האגודה, לא לסדר מרכזים
ולצאת בפרסום, רק לעורר את כל המחלקות שלה על
הענין הזה, וכן המזרחי והדומה.

כפי המכתב שנתקבל מהר"י ראזענהיים, הנה התחיל
לעשות צעדים בזה, לעשות הסתדרות בשם אגודת ישראל
שתתעסק בשלוח חבילות, הנה בודאי חזקה על חבר
שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מסודר ומתוקן על
בוריו, וכבר אתמחי גברא במתינותו ובהשקפותיו, ואינו
קיצוני אפילו בשאיפותיו, אמנם כאמור אשר אני מתירא
מאד מהסתדרות היוצאת מאיזה מפלגה שתהי', וחוששני
אשר דבר זה יביא רק פרסום בלבד והמטרה לא תבא
לפועל.

לפי מכתבו, הנה ההסתדרות שהתחיל לעשות הוא
ע"פ האיניצ' של כת"ר, שכתב לו בזה. בכל אופן קשה עלי
להתחיל בפועל בזה בהתעוררות בפרסום, בשעה שאין אני
רואה שום תועלת בעבודה ע"י הסתדרות, ואדבר חושש
לקלקולים.

אג"ק מוהר"י צ נרץ יז

מכ' כת"ר מג' לח"ז הגיעני במועדו, אלא שלי"ע זה
כשני שבועות אשר נחלשתי, ואני מוכרח לשכב במטתי,
וקשה עלי הכתיבה, והשי"ת ישלח לי רפואה כו'.

צדקו דברי כת"ר אשר אין להניח חותם של איזה
מפלגה שתהי' על עבודת העזרה לתמיכת אחינו הנדכאים,
ואשר צריכים להזהר מן הפרסום בזה, אמנם לצורך
השעה אשר ח"פ קרב לבא ומוכרחים לעשות איזה דבר
בזה, ודרך אחר זולתי שלוח חבילות אין, מצאתי לנחוץ
לערוך קו"ק ולשלוח תלגי' אל [...] (ודעתי היתה לשלוח גם
לעוד איזה עתונים בארה"ב) ושלחתי נוסח הקו"ק והתלגי'
אל כת"ר לשמע חו"ד על זה.

מתירא אנכי מאד מן הפרסום שלא יהי' ניכר
שהעבודה יוצאת מאיזה הסתדרות צבורי, דבר שיוכל עוד
לקלקל כהערות הצודקת של כת"ר, ואינו דומה לכמו
שהי' לפני שתי שנים שאז הי' רשיון אופיציאלי על הדבר,
משא"כ עכשו שהדבר צ"ל כמו מיחידים ליחידים, ומהאי
טעמא אני חושב אשר עבודת התעמולה וההתעוררות יותר
נכון שתצא מכל אחד ביחוד, שלא תשא עלי' חותם של
הסתדרות.

ובהנוגע לעצם הענין של עזרת אחינו ברוסיה, הדבר
ברור, אשר מכיון שהוא דבר הנוגע לחלק חמישי של כלל
ישראל בכל ארצות תבל, הי' נחוץ הדבר כדברי כת"ר
להתועד יחד בנדון זה, ולא לתת לעזרה זו צורה מפלגתית,
וכדברים האלה אמר גם הר"י ראזענהיים לפני כשלשה
שנים, על אחת המועצות בברלין שהייתי נוכח עלי', אשר
אין שום מפלגה רשאית לקחת על עצמה עבודת העזרה
ליהודי רוסיה ורק כולם צריכים לעבוד יחד בזה.

אמנם בהנוגע לענין החבילות בפרט, הנה דעתי בנדון
זה היא אשר העבודה בפועל צריכה לצאת ממרכז אחד
בלתי מפלגותי כלל, ולמטרה זו נתדבר חתני הרב שי' עם

פרשת תצוה

כז וַאֲתָהּ תִּצְוֶה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ
שֵׁמֶן זֵית זָךְ כֶּתִית לַמָּאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:
כא בְּאֵהָל מוֹעֵד מִחוּץ לַפֶּרֶכֶת אֲשֶׁר עַל־הַעֲזָרֹת
יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אֹהֶרֶן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה
חֹקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס
כח * וַאֲתָהּ תִּקְרַב אֵלֶיךָ אֶת־אֹהֶרֶן אֶחָיִךְ
וְאֶת־בָּנָיו אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ לִי אֹהֶרֶן
נָדָב וָאִיִּיהוָה אֶלְעָזָר וַאִיתָמָר בְּנֵי אֹהֶרֶן:
כג וַעֲשִׂיתָ בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ לְאֹהֶרֶן אֶחָיִךְ לְכָבוֹד
וּלְתַפָּאֶרֶת: נ וַאֲתָהּ תִּדְבֹּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב
אֲשֶׁר מִלְּאֲתֹי רֹחַ חֲכָמָה וַעֲשׂוּ אֶת־בְּגָדֵי אֹהֶרֶן
לְקֹדֶשׁוֹ לְכַהֲנוֹ לִי: ו אֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ
חֹשֶׁן וְאַפֹּדֶר וּמַעֲלִיל וּכְתָנֶת תִּשְׁבֹּץ מִצָּנָפֶת וְאַבְנֵט
וַעֲשׂוּ בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ לְאֹהֶרֶן אֶחָיִךְ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ לִי:
ה וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־
הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: (לז) פ
ו וַעֲשׂוּ אֶת־הָאָפֶד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֹׁר מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב: ו שְׁתֵּי כֶתֶפֶת
חִבְרַת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחִפְּרָ: ח וְהַחֹשֶׁב
אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כַּמַּעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֹׁר:
ט וּלְקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפְתַחְתָּ עֲלֵיהֶם
שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) שֵׁשֶׁה מִשְׁמֹתָם עַל
הָאָבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשְּׁשָׁה הַנּוֹתָרִים עַל־
הָאָבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוּלָדָתָם: י מעֲשֶׂה חֶרֶשׁ אֶבֶן
פְּתוּחִי חֹתֶם תִּפְתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסֶּבֶת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
יב וְשִׁמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כֶּתֶף הָאָפֶד
אֶבֶן זָכָרִן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשְׂאֵ אֹהֶרֶן אֶת־שְׁמוֹתָם
לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כֶתֶפָיו לְזִכָּרוֹן: ס

ע"ב בחול

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 198)

ולפי אומר לי, שהוא . . . במין סינר . . . שחוגרות השורות

(רש"י כח, ד)

מספר, שפעם ראה רש"י שרה רוכבת על סוס
כשהיא חגורה בסינר. בתחלה הצטער על כך שראה
מראה כזה, אך כשכתב את פרושו נחה דעתו, כי זה
סיע לו להבין את מעשה האפוד. ויש לומר שזהו שרמז
רש"י "ולפי אומר לי": הפך להוציא דבר חיובי ממאדע
שלילי נובע מדרגת "יחידה", העצם של הנפש האלקית,
שמקום משכנה בלב.

שני י. ועשית משבצת זהב: י ושתי שרשרת זהב
טהור מגבולת תעשה אתם מעשה עבת ונתתה
את־שרשרת העבתת על־המשבצת: ס
י ועשית חשן משפט מעשה חשב כמעשה
אפד תעשנו זהב תכלת וארגמן ותולעת שני
ושש משור תעשה אותו: ט רבוע יהיה כפול זרת
ארכו וזרת רחבו: י ומלאת בו מלאת אבן
ארבעה טורים אבן טור אדם פטדה וברקת
הטור האחד: יי והטור השני נפד ספיר ויהלם:
יג והטור השלישי לשם שבו ואחלמה: כ והטור
הרביעי תרשיש ושהם וישפה משבצים זהב
יהיו במלואתם: כא והאבנים תהיון על־שמות
בני־ישראל שתים עשרה על־שמותם פתוחי
חותם איש על־שמו תהיון לשני עשר שבט:
כב ועשית על־החשן שרשרת גבולת מעשה עבת
זהב טהור: כג ועשית על־החשן שתי טבעות
זהב ונתת את־שתי הטבעות על־שני קצות
החשן: כד ונתתה את־שתי עבתת הזהב על־
שתי הטבעת אל־קצות החשן: כה ואת שתי
קצות שתי העבתת תתן על־שתי המשבצות
ונתתה על־כפתות האפד אל־מול פניו:
כו ועשית שתי טבעות זהב ושמת אתם על־שני
קצות החשן על־שפתו אשר אל־עבר האפוד
ביתו: כז ועשית שתי טבעות זהב ונתתה אתם
על־שתי כתפות האפוד מלמטה ממול פניו
לעמט מחברתו מפעל לחשב האפוד: כח וירכסו
את־החשן כתיב מטבעתו קרי מטבעתו אל־טבעת

אֲכַנְטִים וּמִגְבְּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד
וּלְתַפְאֶרֶת: ^{כא} וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אֶהָרָן אֶחָד
וְאֶת־בָּנָיו אֹתוֹ וּמִשְׁחַת אֹתָם וּמִלֵּאת אֶת־יָדָם
וּקְדַשְׁתָּ אֹתָם וְכִהְנוּ־לִי: ^{כב} וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנָסִי־
כָד לְכִסּוֹת בָּשָׂר עָרוּה מִמֶּתְנִים וְעַד־יָרְכִים
יִהְיוּ: ^{כג} וְהָיוּ עַל־אֶהָרָן וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאֵם אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ בְּגִשְׁתֶּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁרֶת
בְּקֹדֶשׁ וְלֹא־יִשָּׂאוּ עֹן וְמָתוּ חֲקַת עוֹלָם לֹא

וְלִזְרָעוֹ אַחֲרָיו: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ' 337)

וּנְשָׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ (כח, לה)
אָדָם שֶׁנֶּאֱבָק בִּ"יִשׁוּת" שְׁלוֹ - עֲבוּדָתוֹ הִיא בְּרַעַשׁ
וּבִסְעָרָה, כְּבוֹרַח מִפְּנֵי הַסְּכָנָה. זֶהוּ מֵה שְׁשׁוּלֵי הַמַּעֲוִיל,
שְׂרוּמִזִּים לִיהוּדֵי שְׁמִימָא בְּדִרְגָּה פְּחוּתָה זוֹ, מִשְׁמִיעִים קוֹל.
מֵה־שְּׂאִין־כֵּן אָדָם שֶׁהִגִּיעַ כְּכֹר לְבָטוּל גָּמוּר, עֲבוּדָתוֹ הִיא
בִּ"קוֹל דְּמָמָה דְּקָה", "לֹא בְּרַעַשׁ ה'".

רביעי **כז** וְהָיָה הַדִּבָּר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם
לְקֹדֶשׁ אֹתָם לְכַתֵּן לִי לֶקַח פֶּר אֶחָד בֶּן־בֶּקָר
וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם: ^א וְלָחֶם מִצּוֹת וְחֶלֶת מִצַּת
בְּלוֹלַת בִּשְׁמֵן וְדִקְקֵי מִצּוֹת מִשְׁחִים בִּשְׁמֵן סֶלֶת
חֲמִישִׁתִּי תַעֲשֶׂה אֹתָם: ^ב וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סֶל אֶחָד
וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בֶּסֶל וְאֶת־הַפֶּר וְאֵת שְׁנֵי
הָאֵילִם: ^ג וְאֶת־אֶהָרָן וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וְרַחֲצַתָּ אֹתָם בַּמֵּיִם: ^ד וְלִקַּחְתָּ אֶת־
הַבָּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אֶהָרָן אֶת־הַכֹּהֵנֶת וְאֵת
מַעֲוִיל הָאֹפֶד וְאֶת־הָאֹפֶד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאֹפֶדְתָּ לֹא
בַּחֹשֶׁב הָאֹפֶד: ^ה וְשָׂמַתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ
וְנָתַתָּ אֶת־נֹזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנֶפֶת: ^ו וְלִקַּחְתָּ
אֶת־שֹׁמֵן הַמִּשְׁחָה וַיִּצַּקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמִשְׁחַתָּ
אוֹתוֹ: ^ז וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כְּתֹנֶת:
^ח וְהִגַּרְתָּ אֹתָם אֲכַנְט אֶהָרָן וּבָנָיו וְחִבַּשְׁתָּ לָהֶם
מִגְבְּעָת וְהָיְתָה לָהֶם כֹּהֵנָה לְחֻקַּת עוֹלָם
וּמִלֵּאת יַד־אֶהָרָן וַיִּדִּבְּנוּ: ^ט וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפֶּר
לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וּסְמַךְ אֶהָרָן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם

הָאֹפֶד בַּפֶּתִיל תְּכַלֵּת לְהָיוֹת עַל־חֹשֶׁב הָאֹפֶד
וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֹפֶד: ^י וְנִשָּׂא אֶהָרָן
אֶת־שְׂמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ
בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזַכֵּר לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד:
^{יא} וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־
הַתָּמִים וְהָיוּ עַל־לֵב אֶהָרָן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי יְהוָה
וְנִשָּׂא אֶהָרָן אֶת־מִשְׁפָּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ
לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לו עמ' 151)

שְׂשֵׁה מִשְׁמַתָּם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת (כח, י)
רִאשִׁי תְבוֹת שְׂמַע, שְׂאִמְרוּ שְׂמַע יִשְׂרָאֵל וּגו' (בַּעַל הַטּוֹרִים)
רְצוֹנוֹ לומר, שֶׁהַשְּׂבָכִים אִמְרוּ לִיעֲקֹב "שְׂמַע יִשְׂרָאֵל".
אֵין בְּלִבֵּנוֹ אֵלָּא אֶחָד", וְאֵז פֶּתַח יַעֲקֹב וְאָמַר "כְּרוֹף שֵׁם".
לְעוֹלָם וָעֶד" (פסחים נו, א). וְלִפִּי זֶה, שֵׁשֶׁת הַשְּׂמוֹת וְכ"ה
הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל כְּתָב יְמִין הֵן לִנְגֵד שֵׁשֶׁת הַמֵּלִים וְכ"ה אוֹתִיּוֹת
שֶׁל "שְׂמַע יִשְׂרָאֵל"; וְשֵׁשֶׁת הַשְּׂמוֹת וְכ"ה אוֹתִיּוֹת שֶׁל כְּתָב
שְׂמַאל הֵן לִנְגֵד שֵׁשֶׁת הַמֵּלִים וְכ"ה אוֹתִיּוֹת שֶׁל "כְּרוֹף שֵׁם"
(עם הַכוּלָּל).

שלישי **לא** וַעֲשִׂיתָ אֶת־מַעֲוִיל הָאֹפֶד כָּלִיל תְּכַלֵּת:
^א וְהָיָה פִּירֵאשׁוֹ בְּתוֹכּוֹ שִׁפָּה יִהְיֶה לִפְּנֵי סָבִיב
מַעֲשֶׂה אִיּוֹג כְּפִי תַחֲרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקְרַע:
^ב וַעֲשִׂיתָ עַל־שׁוּלְיוֹ רִמְיָו תְּכַלֵּת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי עַל־שׁוּלְיוֹ סָבִיב וּפַעֲמָנִי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב:
^ג פַּעֲמָן זָהָב וְרִמְיָן פַּעֲמָן זָהָב וְרִמְיָן עַל־שׁוּלְיוֹ
הַמַּעֲוִיל סָבִיב: ^ד וְהָיָה עַל־אֶהָרָן לְשֵׁרֶת וּנְשָׁמַע
קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבִצְאָתוֹ וְלֹא
יָמוּת: ^ה וַעֲשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתְחָתָהּ עָלָיו
פִּתּוּחֵי חֹתֶם קָדֵשׁ לִיהוָה: ^ו וְשָׂמַתָּ אוֹתוֹ עַל־
פֶּתִיל תְּכַלֵּת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוֹל פְּנֵי
הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה: ^ז וְהָיָה עַל־מִצַּח אֶהָרָן וְנִשָּׂא
אֶהָרָן אֶת־עֹן הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְכָל־מִתְנֶת קֹדְשִׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצַּחוֹ תָּמִיד
לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה: ^ח וְשִׁבְצָתָהּ הַכֹּהֵנֶת שֵׁשׁ
וַעֲשִׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֲכַנְט תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה רָקִם:
^ט וְלִבְנֵי אֶהָרָן תַּעֲשֶׂה כְּתֹנֶת וַעֲשִׂיתָ לָהֶם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו עמ' 246)

מוֹשֶׁחַן כְּמִין כ"ף יוֹנִית (רֶש"י)

חֲמִישִׁי יט וּלְקַחְתָּ אֶת הָאֵלֶּיךָ הַשְּׁנִי וּסְמַךְ אֹהֶלְךָ
וּבָנִי אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵלֶּיךָ׃ כ וּשְׁחַטֹּת
אֶת־הָאֵלֶּיךָ וּלְקַחְתָּ מִדָּמּוֹ וְנִתְּתָה עַל־תִּנּוֹךְ אֹזֶן
אֹהֶלְךָ וְעַל־תִּנּוֹךְ אֹזֶן בְּנֵי הַיְּמִנִית וְעַל־כַּף יָדָם
הַיְּמִנִית וְעַל־כַּף יָדָם הַיְּמִנִית וּזְרַקְתָּ אֶת־
הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ כא וּלְקַחְתָּ מִן־הַדָּם
אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וְהִיִּיתָ עַל־
אֹהֶלְךָ וְעַל־בִּגְדֶיךָ וְעַל־בִּגְדֵי בְנֵי אֹהֶל
וּקְדָשׁ הוּא וּבִגְדֵיךָ וּבִגְדֵי בְנֵי אֹהֶל׃
כב וּלְקַחְתָּ מִן־הָאֵלֶּיךָ תֶּחֱלֵב וְהֵאֲלִיָּה וְאֶת־

הַחֲלֹב וְהַמִּכְסָּה אֶת־הַקָּרֵב וְאֶת יִתְרֵת הַכֹּהֵן
וְאֶת ׀ שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת וְאֶת־הַחֲלֹב אֲשֶׁר עָלֵיהֶן
וְאֶת שׁוֹק הַיָּמִין כִּי אֵיל מְלֵאִים הוּא׃ ־ וְכִפֹּר
לֶחֶם אֶחָד וְחֹלֶת לֶחֶם שֶׁמֶן אֶחָת וְרִיק אֶחָד
מִסֵּל הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה׃ ־ וְשָׂמַתְּ הַכֹּל
עַל כַּפֵּי אֹהֶל־ן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהִנֵּפְתָּ אֹתָם
תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ ־ וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם
וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ עַל־הָעֹלָה לְרִיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי
יְהוָה אֱשֵׁה הוּא לִיהוָה׃ ־ וְלָקַחְתָּ אֶת־הַחֹזֶה
מֵאֵיל הַמְּלֵאִים אֲשֶׁר לְאֹהֶל־ן וְהִנֵּפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לָךְ לְמִנְחָה׃ ־ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת ׀ חֹזֶה
הַתְּנוּפָה וְאֶת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוֹנֵף וְאֲשֶׁר
הוֹרֵם מֵאֵיל הַמְּלֵאִים מֵאֲשֶׁר לְאֹהֶל־ן וּמֵאֲשֶׁר
לְבָנָיו׃ ־ וְהָיָה לְאֹהֶל־ן וּלְבָנָיו לְחֶק־עוֹלָם מֵאֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הוּא וְתְרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לִיהוָה׃
־ וּבְגֵדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאֹהֶל־ן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו
לְמִשְׁחָה בָהֶם וּלְמִלֵּאֲבָם אֶת־יָדָם׃ ־ שִׁבְעַת
יָמִים יִלְבָּשׁם הַכֹּהֵן תַּחֲתֹיו מִבְּגָדָיו אֲשֶׁר יָבֹא
אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְשֶׁרֶת בַּקֹּדֶשׁ׃ ־ וְאֶת אֵיל
הַמְּלֵאִים תִּקַּח וּבִשַּׁלְתָּ אֶת־בָּשָׂרוֹ בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ׃
־ וְאָכַל אֹהֶל־ן וּבָנָיו אֶת־בָּשָׂר הָאֵיל וְאֶת־הַלֶּחֶם
אֲשֶׁר בֶּסֶל פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ ־ וְאָכְלוּ אֹתָם
אֲשֶׁר בֶּפֶר בָּהֶם לְמִלֵּא אֶת־יָדָם לְקֹדֶשׁ אֹתָם
וְזֶר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם׃ ־ וְאִם־יִוָּתֵר מִבָּשָׂר
הַמְּלֵאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֶּקֶר וְשִׂרְפָתָ אֶת־
הַנּוֹתֵר בָּאֵשׁ לֹא יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא׃ ־ וְעָשִׂיתָ
לְאֹהֶל־ן וּלְבָנָיו כֶּכָּה כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֹתְכָה
שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם׃ ־ וּפֶר חַטָּאת תַּעֲשֶׂה
לְיוֹם עַל־הַכִּפָּרִים וְחַטָּאת עַל־הַמִּזְבֵּחַ בַּכִּפָּרֶד
עָלָיו וּמִשַּׁחְתָּ אֹתוֹ לְקֹדֶשׁ׃ ־ שִׁבְעַת יָמִים
תִּכְפֹּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ
קֹדֶשׁ קִדְשִׁים כָּל־הַנֹּגַע בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ׃ ־

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 187)

כל הנוגע במזבח קדש (כט, לו)

מה עולה ראוי, אף כל ראוי (רש"י)

לומר לך: נתן להקדיר קדשה רק בדבר הראוי והשקף לגבול הקדשה. ובלשון ספר התנאי: "כל דברים השוהים ומתרים שבהם נעשית המצוה מעשית. כמאמר רז"ל לא הקשר למלאכת שמים אלא שוהים ומתרים בפיו, וכן אתרוג שאינו ערלה, ומעות הצדקה שאינן גזל, וכיוצא בהם".

ששי לה וזה אשר תעשה על-המזבח כבשים בני-שנה שנים ליום תמיד: ^א את-הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים: ^ב ועשין סלת כלול בשמן בתית רבע הלין ונסך רביעת החין יין לכבש האחד: ^ג ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנספה תעשה-לה לריח ניחח אשה ליהוה: ^ד עלת תמיד לדרתיכם פתח אהל-מועד לפני יהוה אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם: ^ה ונעדת שמה לבני ישראל ונקדש בכבדי: ^ו וקדשתי את-אהל מועד ואת-המזבח ואת-אהרן ואת-בניו אקדש לכהן לי: ^ז ושבנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלהים: ^ח וידעו כי אני יהוה אלהיהם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לשבני בתוכם אני יהוה אלהיהם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 194)

לשכני בתוכם (כט, מז)

השכינה בישראל צדף הדיוט, ולא צדף גבוה (רמב"ן) הרמב"ם והרמב"ן נחלקו לגבי בית המקדש – האם עיקר ענינו הוא הקרבת קרנות או מנוחת השכינה. ונראה, שלכל הדעות (גם לדעת הרמב"ן) המקדש הוא בשביל ישראל, והפולגתא היא האם הוא בשביל עבודתם או בשביל השראת השכינה בתוכם. ויש להעיר מדברי הרמב"ן כאן (וראה גם רבנו בחיי כאן).

רבוץ יהיה ואמתיים קמחן ממנו קרנתיו: ^א וצפית אתו זהב טהור את-נגו ואת-קירתי סביב ואת-קרנתיו ועשית לו זר זהב סביב: ^ב ושתי טבעת זהב תעשה-לו ^ג מתחת לזר על שתי צלעותיו תעשה על-שני צדיו והיה לבתים לבדים לשאת אתו בהמה: ^ד ועשית את-הבדים עצי שטים וצפית אתם זהב: ^ה ונתתה אתו לפני הפרכת אשר על-ארן העדת לפני הכפרת אשר על-העדת אשר אועד לך שמה: ^ו והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את-הנרת יקטירנה: ^ז ובהעלת אהרן את-הנרת בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד לפני יהוה לדרתיכם: ^ח לא-תעלו עליו קטרת זרה ועלה ומנחה ונסך לא תסכו עליו: ^ט וכפר אהרן על-קרנתיו אחת בשנה מדם חטאת הכפרים אחת בשנה יכפר עליו לדרתיכם קדש-קדשים הוא ליהוה: פפפ

ק"א פסוקים, מיכאל סימן.

♦ ♦ ♦

חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. ויברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. ויתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרוקם, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

♦ ♦ ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 208)

ק"א פסוקים, מיכאל סימן

איתא בפסוקים, שפכרשתנו נעלם שמו של משה (ראה בעל

שביעי ל "ועשית מזבח מקמר קמרת עצי שטים תעשה אתו: ^א אמה ארפו ואמה רחבו

הטורים ריש הפרשה, ולכן מספר פסוקיה הוא כמספר אותיות המלוי של משה, הנעלמות במבטא - מס שין הא. והנה, מספר זה מורה על 'עצם', שלמעלה מ'שם' (ראה מהרש"א חגיגה ט. ב) לגבי השונה פרקו ק"א פ'עמים, שק' הוא "נפש רוח ונשמה", וק"א הוא "חלק אלקה ממעל". וכיום הסתלקותו של משה, ד' אדר, שחל סמוך לפרשתנו, התעלה לעצמיותו, שלמעלה מ'שם'.

מפטיר ז' זכור את אשר-עשה לך עמלק בדרך

בצאתכם ממצרים: י' אשר קרך בדרך ויזנב בך בל-הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים: י" והיה בהניח יהנה אלהיך ו' לך מפל-איביך מפסיב בארץ אשר יהנה-אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את-זכר* זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח:

(* אותיות פעמיים מילת זכר. הראשון זכר (בצירה) ובשני זכר (בסגול).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

ע"חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימונה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, וגדיל תורה ואדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנינה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשה עבדו וב ישראל עמו ובנביאי האמת וצדק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

ב' כה אמר יהנה צבאות פקדתי זכר אני את אשר-עשה עמלק לישראל אשר-שם לו מארבים וחילות בדרך בעלתו ממצרים: ג עתה לך והביאה את-עמלק והתחמתם עני פליין וברית את

הפטרה לפרשת זכור לקריאה בציבור ולשמו"ת שמואל-א טו

שי למורא

ג) והתחמתם, ותכריתו. מ'שור ועד ש'ה וגו', שהיו בעלי כשפים,

טו כ' כה אמר יהנה צבאות פקדתי את אשר-עשה עמלק לישראל אשר-שם לו בדרך בעלתו ממצרים: ג עתה לך

ומשנים את עצמם להיות דומים לבהמה. (ד) וישמע, ענין אספה על ידי השמיעה קול המאסף. ויפקדם בפלאים, אמר לכל אחד ואחד שישח טלה מצאנו של המלך, ואחר כך מנה את הפלאים. לפי שאסור למנות את ישראל, שנאמר בם "לא יספר מרב" (בראשית ל"ב). רגלי, הולכי רגל. את איש יהודה, אשר היו משכבט יהודה. (ויחזק)

שנזכרו לבדם מתוך שגבורים היו). (ה) וירב בנחל, וילחם בנחל. ויר' אמר, על עסקי נחל רב ודן את עצמו, ומה בשביל נפש אחת אמרה תורה ערף ענלה בנחל, בשביל כל הנפשות הללו לא פלישקו, אם אדם הקא, בהמות מה חסאו. יצאה בת קול ואמרה לו, שאול, "אל תהי צדיק הרבה" יותר מבוראד. (ו) הקניני, משפחת הקניני, מבני יתרו, שקרוי יושבים שם. אספד, לשון בליון, כמו "פן חספה" (בראשית יט). חסד עם כל בני ישראל, שגזנו מסעודתו משה ואהרן וכל זקני ישראל, ומעלה עליו כאלו עשה חסד עם כל בני ישראל. (ז) בואד שור, עד אשר חבאו לשור. (ט) והמושנים, בהקמות הבריות ופולות פי שנים בערבן. הפרים, הכבשים השמנים וכל המלאכה, וכל המקנה שמשמש למלאכה. נמבנה ונמם, נבנה ונשחת. (יב) מציב לו יד, מבין לו שם מקום להקנות את החיל ולחלק את הבנה. (יג) אל שאול, אל הגלגל שהיה שם

כל־אשר־לו ולא תחמל עליו והמתה מאיש עד־אשה מעלל ועדי־יונק משור ועד־שה מגמל ועד־חמור: ד וישמע ואסוף שאול את־העם ויפקדם מנה אותם בפלאים ממש (וימא כב ב) לפי שאסור למנות את ישראל לגלגל מאתים אלף רגלי הולכי רגל, לא רוכבים

ועשרת אלפים את־איש יהודה: ה ויבא שאול עד־עיר עמלק וירב וילחם בנחל: ו ויאמר שאול אל־הקניני בני יתרו, לכו פרו רדו הפרו מתוך עמלקי כי היו יושבין כמדבר יהודה כנגב עדר, ועדר הוא עמלק פן־אספד עמו בעת אחרים ואתה עשית חסד עם־כל־בני ישראל על יתרו יאמר שיען להעמיד שופטים בעלותם ממצרים ויסר קניני מתוך עמלק: ז ויך שאול את־עמלק מחוילה בואד עד אשר חבאו לשור אשר על־פני מצרים: ח ויתפש את־אנג מלך־עמלק חי ואת־כל־העם החרים לפי־הרב: ט ויחמל המלו שאול והעם על־אנג ועל־מוטב השלל הצאן והפקד והמושנים בבשר ושמנים ועל־הפרים הכבשים השמנים ועל־כל־הטוב ולא אבו החרים רצו החרים וכל־המלאכה המקנה נמבנה מויה ונמם הנשחת אתה החרים: י ויהי דבר־יהוה אל־שמואל לאמר: יא נחמתי הפוך מחשבה עלתה בלבי כִּי המלכתי את־שאול למלך כִּי שָׁב מאחרי ואת־דברי לא הקים ויחר לשמואל כעס על עצמו ויזעק בחפזה על שאול אל־יהוה כל־הלילה: יב וישכם שמואל ללכת לקראת שאול בבקר ויגד לשמואל לאמר בא־שאול הפרמלה והנה מציב מעמיד לו יד עושה שם לעצמו מקום לחלק הבנה ויסב ומשם יסוב ויעבר וירד הגלגל כל זה הוה לשמואל: יג ויבא שמואל אל־שאול ויאמר לו שאול ברוך אתה ליהוה ה' יברך אותך הקימתי

והפיתה את־עמלק והחרמתם את־כל־אשר־לו ולא תחמל עליו והמתה מאיש עד־אשה מעלל ועדי־יונק משור ועד־שה מגמל ועד־חמור: ד וישמע שאול את־העם ויפקדם בפלאים מאתים אלף רגלי ועשרת אלפים את־איש יהודה: ה ויבא שאול עד־עיר עמלק וירב בנחל: ו ויאמר שאול אל־הקניני לכו פרו רדו מתוך עמלקי פן־אספד עמו ואתה עשית חסד עם־כל־בני ישראל בעלותם ממצרים ויסר קניני מתוך עמלק: ז ויך שאול את־עמלק מחוילה בואד שור אשר על־פני מצרים: ח ויתפש את־אנג מלך־עמלק חי ואת־כל־העם החרים לפי־הרב: ט ויחמל שאול והעם על־מוטב השלל הצאן והפקד והמושנים בבשר ושמנים ועל־הפרים הכבשים השמנים ועל־כל־הטוב ולא אבו החרים רצו החרים וכל־המלאכה המקנה נמבנה מויה ונמם הנשחת אתה החרים: י ויהי דבר־יהוה אל־שמואל לאמר: יא נחמתי פיהי מחשבה עלתה בלבי כִּי המלכתי את־שאול למלך כִּי שָׁב מאחרי ואת־דברי לא הקים ויחר לשמואל כעס על עצמו ויזעק בחפזה על שאול אל־יהוה כל־הלילה: יב וישכם שמואל ללכת לקראת שאול בבקר ויגד לשמואל לאמר בא־שאול הפרמלה והנה מציב לו יד ויסב ויעבר וירד הגלגל: יג ויבא שמואל אל־שאול ויאמר לו שאול ברוך אתה ליהוה

שי למורא

עטרת מרים

שאל: (זו) הָרָף, עוב מדיניד. (ז) הלא אם קמן אתה בעיניד וגו', לפי שאמר לו שאל "אשר חמל העם", כלומר העם חמל ולא הוא, ולא רצה למנעם. אמר לו שמואל, הלא אם קמן אתה בעיניד, כלומר אף-על-פי שאתה קמן בעיניד ולא רצית להתגדל על העם ולמנעם, הלא ראש שבטי ישראל אתה

ולפיכך משחד ה' למלך עליהם להנתינם על תדוד הישרה ולמנעם מהעברה, ואיד הנחת אותם לעבר על דברי ה'. (יח) עד פלותם אותם, עד שהעם אשר אתך וכלו אותם. (כ) אשר שמעתי וגו', כלומר, לא כפי שאתה אומר, אלא שמעתי בקול וכו'. (כא) ראשית החרם, מיטב החרם. (כג) כי חטאת קסם מרי, כמו שחמא קסם הוא חטא גדול, כי הוא מסיר בפתחו מהקב"ה ושמם מכסחו בקסם; ככה גדול הוא חטא המרי, מי שמקרה פי ה' ואינו עושה מה שצוה ואון ותרפים הפצור, וכמו דבר השקר ותחורו שיש בתרפים; ככה הוא הפצור, שהוא רבוי הדבורים.

הקימתי את־דבר יהוה: יד ויֵאמֶר שְׁמוּאֵל וַיֵּמָּה קוֹל־הַצֶּאֱזָן הַזֶּה בְּאֶזְנִי וְקוֹל הַבֶּקֶר אֲנֹכִי שָׁמָּע: מו וַיֵּאמֶר שְׁאֹל מַעֲמַלְקֵי הַבִּיאוֹם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מִיטֵב הַצֶּאֱזָן וְהַבֶּקֶר לִמְעַן זִכֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר הַחֲרָמָנִי: מו וַיֵּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שְׁאֹל הָרָף וַאֲנִידָה לְךָ אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלִּילָה וַיֵּאמֶר לוֹ דִּבֶּר: ז וַיֵּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלֹא אִם־קָמַן אֶתָּה בְּעֵינֶיךָ

רֹאשׁ שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל אֶתָּה וַיִּמְשַׁחְךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: יח וַיִּשְׁלַחְךָ יְהוָה בְּדֶרֶךְ וַיֵּאמֶר לְךָ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחֲטָאִים אֶת־עַמְלָק וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד פְּלוֹתָם אֹתָם: יט וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: כ וַיֵּאמֶר שְׁאֹל אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וְאֵלֶּךְ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר־שָׁלַחְנִי יְהוָה וְאָבִיא אֶת־אַנְגְּלִי מֶלֶךְ עַמְלָק וְאֶת־עַמְלָק הַחֲרַמְתִּי: כא וַיִּקַּח הָעָם מִהִשָּׁלָל צֶאֱזָן וּבֶקֶר רֵאשִׁית הַחֲרָם לְזִכֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּגִלְגָּל: כב וַיֵּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֲפִץ לַיהוָה בַּעֲלֹת וּזְבָחִים בְּשָׁמֶעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שָׁמַעַ מִזִּבְחַ מִזִּבְחַ לְהַקְשִׁיב מִחֶלֶב אֵילִים: כג כִּי חֲטָאת־קָסָם מְרִי וְאֶון וְתִרְפִּים הַפָּצֹר יַעַן מָאֲסַת אֶת־דִּבְרֵי יְהוָה וַיִּמָּאֲסֶךְ מִמֶּלֶךְ: כד וַיֵּאמֶר שְׁאֹל אֶל־שְׁמוּאֵל חֲטָאתִי כִּי־עֲבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־

אֶת־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי וְהִזְכִּיתָ בָּאָה עַל יָדִי: יד וַיֵּאמֶר שְׁמוּאֵל וְאִם קָמַת דִּבְרֵי ה' וַיֵּמָּה קוֹל־הַצֶּאֱזָן הַזֶּה בְּאֶזְנִי וְקוֹל הַבֶּקֶר אֲנֹכִי שָׁמָּע: מו וַיֵּאמֶר שְׁאֹל מַעֲמַלְקֵי הַבִּיאוֹם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מִיטֵב הַצֶּאֱזָן וְהַבֶּקֶר לִמְעַן זִכֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר הַחֲרָמָנִי: מו וַיֵּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שְׁאֹל הָרָף הַמִּסֵּן וַאֲנִידָה לְךָ אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלִּילָה וַיֵּאמֶר לוֹ דִּבֶּר: ז וַיֵּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלֹא אִם־קָמַן אֶתָּה בְּעֵינֶיךָ מִקֹּם הֲלֹא רֹאשׁ הָרֹאשׁ הַמִּלֹּךְ עַל כָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל אֶתָּה וְעוֹד וַיִּמְשַׁחְךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאִם כֵּן יָדָה תִּפְקֹד עֲלֵיהֶם, וּמִדּוּעַ אִם כֵּן לֹא מִחִית בְּדָם לְקַחַת מִשָּׁלָל עֲמָלָק: יח הלא וַיִּשְׁלַחְךָ יְהוָה בְּדֶרֶךְ וַיֵּאמֶר לְךָ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחֲטָאִים וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד פְּלוֹתָם אֹתָם: יט וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה לְהַחֲרִימָם כָּל וְכָל, וּבַעֲבוּר דִּבְרֵי הָעָם לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' וַתַּעַשׂ מִהִרָתָ אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: כ וַיֵּאמֶר שְׁאֹל אֶל־שְׁמוּאֵל לֹא כַּאֲשֶׁר תֹּאמַר אֶתָּה, אֵלֹא אֲשֶׁר כֵּן שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וְאֵלֶּךְ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר־שָׁלַחְנִי יְהוָה וְאָבִיא אֶת־אַנְגְּלִי מֶלֶךְ עַמְלָק עִם שְׁלָא הַנְּתִיו, מִכָּל־מִקוֹם לֹא שְׁלַחְתִּי לְנַפְשׁוֹ וּבְיָדִי לְהַרְגוֹ כָּל עַת וְאֶת־עַמְלָק הַחֲרַמְתִּי: כא וְאִם מִהִשָּׁלָל לֹא לְקַחְתִּי אֲנִי מֵאוֹמֶה אֵלֹא וַיִּקַּח הָעָם מִהִשָּׁלָל צֶאֱזָן וּבֶקֶר רֵאשִׁית הַחֲרָם וְהָ לְזִכֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּגִלְגָּל: כב וַיֵּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֲפִץ לַיהוָה וְכִי רָצוֹן ה' בַּעֲלֹת וּזְבָחִים בְּשָׁמֶעַ בְּקוֹל יְהוָה לֹא כֵן תִּדְבֵּר הִנֵּה שָׁמַעַ לְמִצְוַת ה' הוּא טוֹב מִזִּבְחַ מִזִּבְחַ לְהַקְשִׁיב לְדָבָר, טוֹב לָפְנֵי מִחֶלֶב

אֵילִים עַל מִזְבֵּחַ ה': כג כִּי חֲטָאת־קָסָם מְרִי חֲטָאת הַמְרִי שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה מַה שְׁצִוָּה ה' שְׁוֹה בְּחֲטָאת קָסָם, כַּעֲשֹׂשׁ שֶׁל וְאֶון וְתִרְפִּים כֵּן עוֹשֶׂשׁ שֶׁל הַפָּצֹר כְּמַה שְׁאֵתָה מַפְצִיר לְהַחֲזִיק בְּדַעְתָּה יַעַן מָאֲסַת אֶת־דִּבְרֵי יְהוָה וַיִּמָּאֲסֶךְ מִמֶּלֶךְ וְחֹסֶר מִלְכּוּתָהּ בְּעֵינֶיךָ: כד וַיֵּאמֶר שְׁאֹל אֶל־שְׁמוּאֵל חֲטָאתִי כִּי־עֲבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי וְהִזְכִּיתָ בָּאָה עַל יָדִי: יד וַיֵּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלֹא רֹאשׁ הָרֹאשׁ הַמִּלֹּךְ עַל כָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל אֶתָּה וְעוֹד וַיִּמְשַׁחְךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאִם כֵּן יָדָה תִּפְקֹד עֲלֵיהֶם, וּמִדּוּעַ אִם כֵּן לֹא מִחִית בְּדָם לְקַחַת מִשָּׁלָל עֲמָלָק: יח הלא וַיִּשְׁלַחְךָ יְהוָה בְּדֶרֶךְ וַיֵּאמֶר לְךָ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחֲטָאִים וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד פְּלוֹתָם אֹתָם: יט וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה לְהַחֲרִימָם כָּל וְכָל, וּבַעֲבוּר דִּבְרֵי הָעָם לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' וַתַּעַשׂ מִהִרָתָ אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: כ וַיֵּאמֶר שְׁאֹל אֶל־שְׁמוּאֵל לֹא כַּאֲשֶׁר תֹּאמַר אֶתָּה, אֵלֹא אֲשֶׁר כֵּן שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וְאֵלֶּךְ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר־שָׁלַחְנִי יְהוָה וְאָבִיא אֶת־אַנְגְּלִי מֶלֶךְ עַמְלָק עִם שְׁלָא הַנְּתִיו, מִכָּל־מִקוֹם לֹא שְׁלַחְתִּי לְנַפְשׁוֹ וּבְיָדִי לְהַרְגוֹ כָּל עַת וְאֶת־עַמְלָק הַחֲרַמְתִּי: כא וְאִם מִהִשָּׁלָל לֹא לְקַחְתִּי אֲנִי מֵאוֹמֶה אֵלֹא וַיִּקַּח הָעָם מִהִשָּׁלָל צֶאֱזָן וּבֶקֶר רֵאשִׁית הַחֲרָם וְהָ לְזִכֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּגִלְגָּל: כב וַיֵּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֲפִץ לַיהוָה וְכִי רָצוֹן ה' בַּעֲלֹת וּזְבָחִים בְּשָׁמֶעַ בְּקוֹל יְהוָה לֹא כֵן תִּדְבֵּר הִנֵּה שָׁמַעַ לְמִצְוַת ה' הוּא טוֹב מִזִּבְחַ מִזִּבְחַ לְהַקְשִׁיב לְדָבָר, טוֹב לָפְנֵי מִחֶלֶב

(כו) ויחזק בכנף מעילו ויקרע, שאול אחז בכנף מעילו של שמואל למנעו מללכת, ואז נקרע הכנף. ולפי מדרשו, יש אומרים ששמואל קרע בכנף מעילו, ורמז לו שמי שיכרת את כנף מעילו ימלך תחתיו. ויש אומרים ששמואל קרע המעיל של עצמו למימין אבילות. (כז) נצח ישראל, הקב"ה שהוא נצחוני של ישראל. לא ישקר ולא ינחם, כיון שפבר נתנה המלוכה לאחר, לא ישקר מהבטחתו ולא ינחם להפך מחשבה על זה. (ל) ויאמר חטאתי וגו', פלומר, אפי' עליו שחטאתי, פברני נא וגו'. (לב) מעדנת, קשור בשלשלאות של פרז. פרוש אחר, הלך אליו בשמחה ובתענוג, כי פבר מוחזק מוחזק. סר מר המנות, סר וקרב אליו מרידות המנות. (לג) פאשר שפלה נשים חרפך, כפי שפברךך חרנת אנשים עם בניהם, והיו נשים שפלות מפעליהן ומבניהן. פן תשכל מנשים אפך, כעין הנשים הן ודומה להן, תהיה אפך שפולה מן. וישפך, כמו ונבעת גבעת שאול, לבעת שאול.

ידי זה חטאתי להמרות פי ה': כה ועתה על שעברתי דברך שא נא את חטאתי ועל שעברתי פי ה' ושוב עמי ואשתחווה ליהוה: כו ויאמר שמואל אל שאול לא אשוב עמך ואם ה' מאס בך, איד אשוב עמך כי מאסתה את דבר יהוה וימאסך יהוה מהיות מלך עלי ישראל: כז ויסב שמואל ללכת מעם שאול ויחזק שאול אחז בכנף מעילו של שמואל למנעו מללכת מעמו ויקרע נקרע הכנף: כח ויאמר אליו שמואל חרעיה תהיה, היא למימין שפבר קרע יהוה את ממלכות ישראל מעליו היום ונתנה לרעך הטוב ממך זה דוד: כט פבר אפבר המלוכה פי פבר נתנה לאחר וגם נצח ישראל הקדוש פברך הוא שהוא נצחוני של ישראל לא ישקר מהבטחתו, ולא ינחם לאחר וזמן כי לא אדם הוא להנחם: ל ויאמר אף פי חטאתי עם כל זאת עתה פברני נא נגד זקני עמי ונגד ישראל ושוב עמי והשתחוויתי ליהוה אלהיך: לא וישב שמואל אחרי שאול וישתחוו שאול ליהוה: לב ויאמר שמואל הנגישו אלי את אגג מלך עמלק וילך אליו אגג מעדנת קשור בשלשלאות ויאמר אגג אכן פאמת סר מר המנות מאל, פי כעני השרים חיו פבו והעבדות חלפות המנות קשה יותר מן המנות: לג ויאמר שמואל פאשר שפלה נשים חרפך להושיבם אלקמות מפעליהן ומבניהן פן תשכל מנשים תהיה אפך שפולה מן וישפך ויבעת שמואל את אגג לשנים לפני יהוה בגלגל: לד וילך שמואל עלה אל ביתו ונבעת שאול:

דברך פי יראתי את העם ואשמע בקולם: כה ועתה שא נא את חטאתי ושוב עמי ואשתחווה ליהוה: כו ויאמר שמואל אל שאול לא אשוב עמך פי מאסתה את דבר יהוה וימאסך יהוה מהיות מלך עלי ישראל: כז ויסב שמואל ללכת ויחזק בכנף מעילו ויקרע: כח ויאמר אליו שמואל קרע יהוה את ממלכות ישראל מעליו היום ונתנה לרעך הטוב ממך: כט וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם פי לא אדם הוא להנחם: ל ויאמר חטאתי עתה פברני נא נגד זקני עמי ונגד ישראל ושוב עמי והשתחוויתי ליהוה אלהיך: לב ויאמר שמואל הנגישו אלי את אגג מלך עמלק וילך אליו אגג מעדנת ויאמר אגג אכן סר מר המנות: לג ויאמר שמואל פאשר שפלה נשים חרפך פן תשכל מנשים אפך וישפך שמואל בגלגל: לד וילך שמואל עלה אל ביתו ונבעת שאול:

לאחר שמסיים ההפסדה יאמר המפטיר ברכות אלו

פרוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק:

נֶאֱמַן, אֵתָהּ הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אֵתָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

שי למורא

עטרת מרים

י וַיְכַלְמוּ מַעֲוֹנוֹתֵיהֶם, כִּי בָעֵת שֶׁתִּסְפָּר לָהֶם עַל בְּנֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָעֲתִיד, יִזְכְּרוּ בְּבִנְיָן הָרָאשׁוֹן שֶׁנִּחְבַּר בְּעוֹנוֹתֵיהֶם וַיְכַלְמוּ בּוֹת. וּמִדְּרוֹ אֵת תְּכֵנִית, וּמִדְּרוֹ עַל דָּד שֶׁאֵתָהּ מוֹדָה לָהֶם אֵת תֵּכֵן חֲשׁוֹן תְּכֵנִין. (יא) וְאִם נִכְלְמוּ מִכָּל אֲשֶׁר עָשׂוּ, אִם וַיְכַלְמוּ מִכָּל הַמַּעֲשִׂים הַרְעִים שֶׁעָשׂוּ, אִם הוֹדַע לָהֶם אֵת

יָא וְאִם-נִכְלְמוּ אִם יִהְיוּ נִכְלָמִים מִכָּל אֲשֶׁר-עָשׂוּ אִם הוֹדַע אוֹתָם צוּרַת הַבַּיִת מִה שֶׁלָּפָנֶיךָ מִחוּמַת הַר הַבַּיִת בְּכָל וּתְכֵנִיתוֹ תְּכֵנִית בְּנֵינוּ בְּלִשְׁכוֹת וּבְחָאִים וּמוֹצָאִיו וּמוֹבָאִיו בְּשַׁעְרֵים הַנִּקְוִים וְכָל-צוּרָתוֹ צוּרַת כָּל בֵּית בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ וְאֵת כָּל-חֻקֵּי מִה שֶׁאֵרָא לְהַשְׁתַּמֵּר בְּבָתִּים וּבְשִׁלְחָנוֹת וּבְלִשְׁכוֹת וְכָל-צוּרָתוֹ צוּרַת הַפְּתוּחִים שֶׁעַל הַקִּירוֹת. וְכָל-תּוֹרָתוֹ חֶלֶק הָעוֹרוֹת לַבְּתָנִים וּלְיִשְׂרָאֵל וּלְנָשִׁים הוֹדַע אוֹתָם תְּכֵנִית הַבַּיִת וְצוּרָתוֹ וְכָתֵב לְעֵינֵיהֶם וְהֵם יִרְאוּ בְּנֵי הַבַּיִת לְעֵתָהּ וּשְׁמִירוֹ בְּלָבָם אֶת-כָּל צוּרָתוֹ וְאֵת-כָּל-חֻקֵּי מִה שֶׁאֵרָא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַדָּר, וְאִם יִזְכְּרוּ לְעַמּוֹד בְּתַחֲתָהּ וְעָשׂוּ אוֹתָם: יִבְזָאת תּוֹרַת הַבַּיִת עַל-רֹאשׁ הָהָר

הפטרה לשמו"ת לפרשת תצוה

ביחזקאל פרק מג

י אֵתָהּ בְּנֵי-אָדָם הִגִּיד אֶת-בַּיִת-יִשְׂרָאֵל אֶת-הַבַּיִת וַיְכַלְמוּ מַעֲוֹנוֹתֵיהֶם וּמִדְּרוֹ אֶת-תְּכֵנִית: יָא וְאִם-נִכְלְמוּ מִכָּל אֲשֶׁר-עָשׂוּ צוּרַת הַבַּיִת וּתְכֵנִיתוֹ וּמוֹצָאִיו וּמוֹבָאִיו וְכָל-צוּרָתוֹ וְאֵת כָּל-חֻקֵּי וְכָל-צוּרָתוֹ וְכָל-תּוֹרָתוֹ הוֹדַע אוֹתָם וְכָתֵב לְעֵינֵיהֶם וּשְׁמִירוֹ אֶת-כָּל-צוּרָתוֹ וְאֵת-כָּל-חֻקֵּי וְעָשׂוּ אוֹתָם: יִבְזָאת תּוֹרַת הַבַּיִת עַל-רֹאשׁ הָהָר

מִה שֶׁאֵרָא עֲתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם בְּבִנְיָן הַמִּקְדָּשׁ. וּתְכֵנִיתוֹ, חֲשׁוֹן תְּכֵנִין וּלְשִׁכּוֹתָיו. וּמוֹצָאִיו וּמוֹבָאִיו, מִדַּת הַפְּתוּחִים, שִׁינָּאִים וְכֵאִם דְּרָבָם. וְכָל צוּרָתוֹ, צוּרַת כָּל הַדָּר וְהַדָּר. וְאֵת כָּל חֻקֵּי, מִה שֶׁאֵרָא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַדָּר וְהַדָּר. וְכָל צוּרָתוֹ, צוּרַת הַפְּתוּחִים שֶׁעַל הַקִּירוֹת. וְכָל תּוֹרָתוֹ, מְקוֹם עֲמִידַת הַבְּתָנִים וְהָעָם. וְכָתֵב לְעֵינֵיהֶם, אֵת כָּל הַדְּרָבִים הָאֵלֶּה כָּתֵב לְעֵינֵיהֶם, כְּדִי שִׁלְמֻדוֹ בּוֹ. (יב) סָבִיב סָבִיב קֹדֶשׁ קֹדֶשִׁים, בֵּינוֹ שֶׁכָּל הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל

בְּתַחֲתָהּ וְעָשׂוּ אוֹתָם לְעֵתָהּ: יִבְזָאת תּוֹרַת הַבַּיִת הַנּוֹבֶרֶת לְמַעַלָּה, תִּחְיֵל יְהוָה עַל-רֹאשׁ הָהָר כָּל-גִּבְלוֹ סָבִיב | סָבִיב הוּא קֹדֶשׁ קֹדֶשִׁים כְּנֻד

אחיות הפתנים והלזים נקראו "קדש", כמו שפיתבו "הרבות הקדש" (יחזקאל מח.יח), לכן נקראו הר הבית "קדש קדשים" לעומתם. (ג) אמה אמה ומטפח, באמה בת ששה מטפחים, שהיא אמה ומטפח באמה בת חמישה מטפחים. והיך האמה, אכל גבה עלית היסוד, היה במות האמה הפשוטה בת חמישה מטפחים.

ואמה רחב, וכן האמה של רחב בנסית הסובב של המזבח, היתה באמה בת חמישה מטפחים. וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד, וכן הקרנות שהיו בגבולה מסביב בארבע הפנות, היתה המדה של כל קרן זרת אחת מאמצע הקרן. ולפי זה, היו הקרנות אמה על אמה, כי האמה שמי זרתות. והיו גם כן באמה בת חמישה מטפחים. וזה גב המזבח, ובמדה זו של אמה בת חמישה מטפחים יהיה גב מזבח ההרב שהוא אמה על אמה. (יד) ומחיק הארץ, מהתחלת היסוד של המזבח החיצון מהקרע, עד העזרה התחתונה, עד סוף גבה הבליטה התחתונה של המזבח, שהוא נחשב ליסוד המזבח. ורחב אמה אחרת, ורחב הבליטה של יסוד המזבח אמה אחת. ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה ארבע אמות, מהגג של יסוד המזבח עד גג ה"סובב" של המזבח יהיה ארבע אמות גבה ורחב האמה, ורחב הסובב של המזבח יהיה נכנס לפנים ברחב אמה בת חמישה מטפחים. (טו) וההרואל, הוא גבה המזבח מן הסובב ולמעלה.

ארבע אמות, כלומר, הדמים הנתנים בקרנות המזבח, גבול רשותו הוא מנג המזבח ולמטה ארבע אמות. ושם הוא "חוט הסקרא" להבדיל בין דמים הנתנים למעלה לבין דמים הנתנים למטה. ומהאראל ולמעלה הקרנות ארבע, למעלה מנג המזבח היו ארבע קרנות בארבע הפנות. (טז) והאראל שמים עשרה ארך, שטח המזבח שהוא מקום המערכה, היה שמים עשרה אמה על שמים עשרה אמה. והיו מאמצעיתו לכל צד, ואם כן היה עשרים וארבע אמות על עשרים וארבע אמות. אל ארבעת רבועי, שמהאמצע הוא מודד שמים עשרה אמה לכל צד. (יז) והעזרה, גב המזבח עם מקום הקרנות ועם מקום רגלי הפתנים. אל ארבעת רבועי, שהוא מודד ארבע עשרה אמה מהאמצע לכל צד. ואם כן היה עשרים ושמונה אמות על עשרים ושמונה אמות. והגבול, הקרנות שהיו בגבולה מסביב לה בארבע הפנות. חצי האמה, היו חצי אמה רחב מהאמצע לכל צד, ואם כן היו אמה על אמה. והחיק לה אמה סביב,

כלומר, לעתיד יהיה היסוד של המזבח בולט אמה מסביב לכל הצדדים. ולא פני שהיה מקדש שלא היה למזבח יסוד בולט בצד דרום ובצד מזרח משום שלא היה שטח זה בנחלת בנימין. ולעתיד לא יהיה מקום המקדש מוקד לשום שבט. ומעלותהו פנות קדים, ותקבש שעולים בו, יהיה בדרום, כדי שיהיה העולה בו פונה ("קדים") לצד מזרח, שכל הפניות הם דרך ימין. (יח) אלה חקות המזבח, אלה האמורים להלן הם משפטי המזבח לתקנו

ירושלים, כי ירושלים בולה קדש ובהר עצמו מקום מקדש מזבח והדביר הוא קדש הקדשים הנהיאת תורת הבית הנקרת למעלה בפרט: יג ואלה מדות המזבח העולה שהארוה לו באממות גדולות, שכל אמה וש אמה אחת של חול שהוא בת חמישה מטפחים ומטפח אחד, והיך וגובה עלית היסוד

היה במות האמה הפשוטה בת ה'

מטפחים ואמה רחב בנסית הסובב היה באמה פשוטה וגבולה הקרנות שהיו בגבולה אל שפתה סביב בארבעת המקצועות היו זרת האחד מאמצעיתם לכל רוח, והיו אם כן אמה על אמה וזה גב המזבח מקום המערכה שהיה גבוה על המזבח אמה לפיכך קראו גב: יד ומחיק הארץ מהתחלת היסוד המזבח עד העזרה התחתונה היו הפניסה התחתונה שנכנס המזבח אמה והתחיל הסובב, היה שמים אמות גובה היסוד, ורחב אמה אחת של היסוד מן הסובב, ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה היו מהפניסה התחתונה עד הפניסה העליונה שנכנס שנית אמה למעלה מן הסובב היה ארבע אמות ורחב האמה הוא בנסית הסובב: טז וההרואל הוא גובה גב המזבח מן הסובב ולמעלה ארבע אמות ומהאראל ולמעלה היו הקרנות ארבע בארבעת המקצועות: טז והאראל שטח המזבח הוא מקום המערכה שמים עשרה ארך בשמים

עשרה רחב והיו מאמצעיתו לכל רוח, והיה אם כן כ"ד על כ"ה. רבוע אל ארבעת רבועי היה מרובע בארבעת צדדיו: יז והעזרה הוא דפוס גב המזבח מקום המערכה. עם מקום הליד רגלי הפתנים והקרנות היה ארבע עשרה ארך בארבע עשרה רחב אל ארבעת רבועי והיו מאמצעיתו לכל רוח, והיה אם כן כ"ח על כ"ח. והגבול הקרנות שהיו בגבולה סביב אותה בארבעת המקצועות חצי האמה מאמצעיתם לכל רוח, והיו אם כן אמה על אמה והחיקלה הוא יסוד המזבח בולט בבנין שלשי אמה סביב ומעלתהו הפכשים שעלו אל המזבח שלשה היו, אחד כבש הגדול ואחד פנה ליסוד ואחד פנה לסובב, והם היו פנות קדים נתונות ברוח אשר העולה בהם יפנה אל המזבח (ובחים סב): יח ויאמר אלי בן אדם זה אמר ארני יהוה אלה חקות המזבח ביום העשותו ביום שתשלם מלאכתו

כלומר, לעתיד יהיה היסוד של המזבח בולט אמה מסביב לכל הצדדים. ולא פני שהיה מקדש שלא היה למזבח יסוד בולט בצד דרום ובצד מזרח משום שלא היה שטח זה בנחלת בנימין. ולעתיד לא יהיה מקום המקדש מוקד לשום שבט. ומעלותהו פנות קדים, ותקבש שעולים בו, יהיה בדרום, כדי שיהיה העולה בו פונה ("קדים") לצד מזרח, שכל הפניות הם דרך ימין. (יח) אלה חקות המזבח, אלה האמורים להלן הם משפטי המזבח לתקנו

שי למורא

עטרת מרים

והא הנו וראוי להעלות עליו עולה ולזרק עליו דם: יט ונתתה אל־הכהנים הלויים אשר הם מזרע צדוק הכהן הקרבים אלי שלא עברו עבודה זרה, בשור ששעמור בתורה והיה החנוך נעשה על ידו נאם אדני יהוה לשרתני פר בן־בקר לחמאת: כ ולקחת מדמו ונתתה

על־ארבע קרנותיו של המזבח

ואל־ארבע פנות העזרה ג

המזבח ואל־הגבול סביב וחמאת

אותו בזה חסר את המזבח

וכפרתהו להכניסו בקדשה:

כא ולקחת את הפר החמאת

ושרכו במפקד במעות הבית

במקום קדוש מחוץ למקדש מקום

מוכן לשריפת הנשרפים לפני מוחמת

הר הבית: כב וביום השני תקריב

שעיר־עזים תמים לחמאת

וחמאו זורקי הדם וטהרו את־

המזבח בוריקת דם השעיר באשר

חמאו ביום ראשון בפר בוריקת דם

הפר: כג בכל־אתך מחמא באשר

תשלים לטהר את המזבח בוריקת דם

השעיר תקריב אל העזרה פר בן

בקר תמים מבלי מום ואיל מן

הצאן תמים: כד והקרבתם על

המזבח לפני יהוה והשליכו

הכהנים עליהם מלח ברכתיב על

כל קרבנד תקריב מלח (ויקרא ב')

והעלו אותם עלה ליהוה:

כה שבעת ימים תעשה בדרך

שעשו ביום השני שעיר־חמאת

ליום ופר בן־בקר ואיל מן־הצאן

תמימים יעשו לעולות: כו שבעת

ימים יכפרו את־המזבח בדם

השעיר וטהרו אותו לפי שנומא ביד

גוי הארץ: ומלאו ידיו בהקרבת

העולה ובה יתנו את המזבח:

כז וכלו כאשר ישימו הכהנים את שבעת ימימים על זה הפרד והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על־המזבח את־עולותיכם

ואת־שלימכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

ביום השלמת עשותו. יט הכהנים הלויים, הכהנים הבאים משבט לוי. מזרע צדוק, הוא היה הכהן הגדול הראשון ששמש בבית המקדש בימי שלמה, לפיכך נקראו על שמו. פר בן בקר לחמאת, מוסב על "ונתתה אל הכהנים וגו'". כ על ארבע קרנותיו ואל ארבע פנות העזרה,

על ארבע קרנות המזבח ועל ארבע

הזויות של בנין גג המזבח. ואל

הגבול סביב, יתכן שזה נאמר על

היסוד, שהוא גבול המזבח. (מצודת

דוד). וחמאת אותו וכפרתהו,

בזה חסר את המזבח ותנקחו

להכניסו בקדשה להיות ראוי לכפר

עליו מבאן ולהבא. כא במפקד

הבית, במקום שהבית בלה. כלומר,

במקום קדוש מחוץ לבית.

כב והקרבתם לפני ה', זו היא

ההקטרה שעל המזבח. והשליכו

הכהנים עליהם מלח, בכתוב

בתורה "על כל קרבנד תקריב מלח"

(ויקרא ב:ג). כה תמימים יעשו,

לקרבן עולה את הפר ואת האיל.

כו ומלאו ידיו, בזה יתנו את

המזבח.

בן־אדם כה אמר אדני יהוה אלה חקות

המזבח ביום העשותו להעלות עליו עולה

ולזרק עליו דם: יט ונתתה אל־הכהנים

הלויים אשר הם מזרע צדוק הקרבים אלי

נאם אדני יהוה לשרתני פר בן־בקר

לחמאת: כ ולקחת מדמו ונתתה על־ארבע

קרנותיו ואל־ארבע פנות העזרה ואל־הגבול

סביב וחמאת אותו וכפרתהו: כא ולקחת

את הפר החמאת ושרכו במפקד הבית

מחוץ למקדש: כב וביום השני תקריב

שעיר־עזים תמים לחמאת וחמאו את־

המזבח באשר חמאו בפר: כג בכל־אתך מחמא תקריב פר בן־בקר

תמים ואיל מן־הצאן תמים: כד והקרבתם לפני יהוה והשליכו הכהנים

עליהם מלח והעלו אותם עלה ליהוה: כה שבעת ימים תעשה

שעיר־חמאת ליום ופר בן־בקר ואיל מן־הצאן תמימים יעשו:

כו שבעת ימים יכפרו את־המזבח וטהרו אותו ומלאו ידיו: כז ויכלו

את־הימים והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על־המזבח

את־עולותיכם ואת־שלימכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

כז וכלו כאשר ישימו הכהנים את שבעת ימימים על זה הפרד והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על־המזבח את־עולותיכם ואת־שלימכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

כז וכלו כאשר ישימו הכהנים את שבעת ימימים על זה הפרד והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על־המזבח את־עולותיכם ואת־שלימכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

כז וכלו כאשר ישימו הכהנים את שבעת ימימים על זה הפרד והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על־המזבח את־עולותיכם ואת־שלימכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

כז וכלו כאשר ישימו הכהנים את שבעת ימימים על זה הפרד והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על־המזבח את־עולותיכם ואת־שלימכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

כז וכלו כאשר ישימו הכהנים את שבעת ימימים על זה הפרד והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על־המזבח את־עולותיכם ואת־שלימכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

כז וכלו כאשר ישימו הכהנים את שבעת ימימים על זה הפרד והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על־המזבח את־עולותיכם ואת־שלימכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

כז וכלו כאשר ישימו הכהנים את שבעת ימימים על זה הפרד והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על־המזבח את־עולותיכם ואת־שלימכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

כז וכלו כאשר ישימו הכהנים את שבעת ימימים על זה הפרד והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על־המזבח את־עולותיכם ואת־שלימכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

כז וכלו כאשר ישימו הכהנים את שבעת ימימים על זה הפרד והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על־המזבח את־עולותיכם ואת־שלימכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

על־הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש

עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה

ליהוה: (לוי) י כל העבר על־הפקדים מן

עשרים שנה ומעלה יתן תרומת יהוה: כו העשיר

לא־ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל לתת

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

ל יידבר יהוה אל־משה לאמר: י בפי תשא

את־ראש בני־ישראל לפקדיהם ונתנו איש

בפר בפשו ליהוה בפקד אתם ולא־יהיה בהם

גגה בפקד אתם: י זה י נתנו פל־העבר

הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שְׁמָהּ מִיּוֹם: י וְרַחֲצוּ אֶהָרֹן
וּבְנָיו מִמֵּנֶה אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם: כ בַּבֹּקֶם
אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מִים וְלֹא יָמְתוּ אוֹ בְּגָשְׁתָם
אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁרֶת לְהַקְטִיר אִשָּׁה לַיהוָה:
כא וְרַחֲצוּ יְדֵיהֶם וּרְגְלֵיהֶם וְלֹא יָמְתוּ וְהִיתָה
לָהֶם חֻק־עוֹלָם לֹא יוֹדְעוּ לְדָרְתָם: פ

תחילת זמן קידוש לבנה: יום חמישי בערב, ז' אדר

אֶת־תְּרוֹמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: טז וְלִקְחַתָּ
אֶת־כֶּסֶף הַכֹּפְרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ
עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן
לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ (ישראל) יז וַיִּדְבֹּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יח וְעָשִׂיתָ כִּיזֹר נַחֲשֶׁת וּכְנֹז
נַחֲשֶׁת לְרַחֲצָהּ אֹתוֹ בְּיַן־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום חמישי עמ' ב

שביארו את מחלוקתם באופן אחר, במלפפתי דמא: כולי עלמא לא
פליגי דאסיר - בקליות של עדשים שהוסיפו בהם מים, לדברי הכל
אסור, כיון שגזרו בזה משום קליות עדשים שהוסיפו בהם חומץ,
כי פליגי בחיטי ושערי - ומחלוקתם היא בקליות של חיטין
ושעורין, מר סבר גזרינן הא אסור הא - אביו של שמואל, ולוי,
סוברים שגזרו בקליות חיטין ושעורין משום קליות עדשים
שהוסיפו בהם חומץ, ומר סבר לא גזרינן - ורב סובר שלא גזרו
בכך.
הגמרא מביאה מאמר בענין מאכל זה: אמר רב, תרי מיני שתייתא
שני מינים ממאכל זה, שעשוי מקמח קליות, שדר - שלח כריולי
הגלערי לדוד המלך, בשעה שברח מפני אבשלום בנו שמרד בו,
אחד של חיטין ושעורין ואחד של פול ועדשים, דבתיב (שמואל ב' יז
כח-כט) 'משקב - מצעים לישון עליהם, וספות - כלים להשתמש
בהם, וכלי יוצר - כלי חרס העשויים על ידי יוצר, חפים ושעורים
וקמח קלי ופול ונעשים קלי, ודבש וחמאה וצאן ושפות בקר
(וגבינות של חלב) הגישו לדוד ולעם אשר אתו לאכול, ומכך
שהוזכר בפסוק פעמיים 'קלי', מוכח שהביאו להם שני מיני קליות.
הגמרא ממשיכה לדון לגבי מאכל זה שנעשה על ידי עובדי
כוכבים: והשתא הוא דקא מפני צני צני לשוני דההדא - ועתה
מוציאים העובדי כוכבים סלים מלאים ממאכל זה בשווקים של
העיר נהרעדא, וישראל קונים מאכל זה ואוכלים אותו, ולית
דחייש להא דאבנה דשמואל ולוי - ואין מי שחושש לדעת אביו של
שמואל ושל לוי, האוסרים.
שנינו במשנה בכלל הדברים האסורים באכילה ומותרים בהנאה,
'הכבשין - מאכלים כבושים בחומץ, שדרגן לתת בתוכן יין',
הגמרא מבארת את הלשון 'שדרגן לתת בתוכן יין' אמר חזקיה,
לא שנו במשנה שמאכלים אלו אסורים רק באכילה אך מותרים
בהנאה, אלא באופן שרק 'דרגן' לתת לתוכן יין, אך אין ידוע
שבמאכל מסוים זה נתנו יין, אלא במאכל שידוע שנתנו בתוכו יין,
אסור אפילו בהנאה.
מקשה הגמרא: ומאי שניא - במה שונה מאכל זה מ'מוקדים' -
תבשיל שמעריבים בו קרבי דגים, דשירו רגגן בהנאה - שהתירוהו
חכמים בהנאה, הגם שרוב בני אדם מוסיפים בו יין, והרי זה
כ'ידוע' שיש בו יין. מתרצת הגמרא: הָתָם, במורייס, נותנים את
היין לעבדיו וזהו קמא - כדי להעביר את זוהמת הדגים, והרי זה
כאילו היין הולך לאיבוד, אבל קמא - כאן, בכבשין, היין ניתן
למתוקי מעמא - למתק את טעם המאכל, ולכן כשידוע שיש בו יין,
אסור אפילו בהנאה.
מביאה הגמרא את דעת החולק: ורבי יוחנן אמר, אפילו בכבשים
שידוע שיש בהם יין נמי - גם כן מותר בהנאה.
מקשה הגמרא: ולרבי יוחנן, מאי שניא - במה שונה דין הכבשים
שידוע שיש בהם יין ממוקדים לדעת רבי מאיר, דאסיר בהנאה -
הסובר שמורייס אסור בהנאה כיון שהדרך היא לתת בו יין.

והא - הברייתא השניה סוברת כמאמר דאמר נותן טעם לפנים מותר,
ואף אם באמת ביטלו ביורה הגדולה דבר אסור, כיון שכבר עבר
עליו לילה מומן ביטולו, וטעמו פגום, אינה אוסרת מאכל של
היתר שביטלו באותה יורה.
הגמרא מביאה מחלוקת בענין שמן מבושל של עובדי כוכבים:
אמר רב ששת, האי מישהא שליכא דארמא - שמן מבושל של
עובדי כוכבים, אסור. מביאה הגמרא את דעת החולק: אמר רב
ספרא, למאי נחוש לה - לאיזה דבר אסור יש לחשוש בשמן זה,
אי משום איצירי - אם מחשש שהתערב בו יין, ויין של גויים
אסור, מיסרף קרי - הרי אין היין נותן בו טעם טוב, אלא מטריוחו.
אי משום ביטול עוקרי כוכבים, הרי נאכל הוא השמן כמו שהוא
הי, ואף ללא ביטול, והתבאר לעיל (ע"א) שכל דבר הנאכל כמות
שהוא חי אין בו משום ביטול עכ"ל. אי משום גיעולי - פליטת
עוקרי כוכבים, כלומר, שנחשוש שמא ביטלו באותו כלי מאכל
אסור, וכשביטלו בו את השמן פלט הכלי את טעם האיסור, נותן
טעם לפנים הוא, שהרי כבר עבר לילה מעת ביטול האיסור, ומותר.
הגמרא דנה בענין תמרים מבושלים של עובדי כוכבים: בעי מיניה
מרבי אפי - שאלו בני הישיבה את רב אסי, הני אהני שליכי
דארמא - אותם תמרים מבושלים של עובדי כוכבים, מאי - מה
דינם, האם הם אסורים מדין ביטול עכ"ל. וביארו באיזה אופן
שייך הספק, חילוי, לא תיבעי לה, דדנאי שרו - בתמרים מתוקים
אין מקום להסתפק, שבודאי הם מותרים, שהרי ראוי לאוכלם
כשהם חיים. מרי, לא תיבעי לה, דדנאי אסיר - אף בתמרים מרים
אין מקום להסתפק, שבודאי הם אסורים, שהרי אינם ראויים
להאכל חיים. כי תיבעי לה, מציעאי - הספק הוא בתמרים בינוניים
בטעמם, שיכולים להאכל על ידי הדחק, מאי.
אמר להו רב אסי, מאי תיבעי לבו - מה הספק בדבר, מאחר דרבי
כבר אסר תמרים אלו. ומנו - ומידו רבו של רב אסי, לוי.
הגמרא דנה בתבשיל של עובד כוכבים העשוי מקליות: שתייתא
- תבשיל שעשוי מקמח של 'קליות', שזו תבואה מיובשת בתנור,
שנעשה על ידי עובד כוכבים, רב שדר - התיר, ואבנה דשמואל ולוי
אסרי - אסור.
מבארת הגמרא במה נחלקו: בחיטי ושערי - בקליות של חיטין
ושעורין, כולי עלמא לא פליגי דשרי - לדברי הכל מותר, כיון שאין
דרך להוסיף בתבשיל זה חומץ. במלפפתי דחלא - בקליות של
עדשים, שמחמת מתקנות נוהגים להוסיף בהם חומץ, כולי עלמא
לא פליגי דאסיר - לדברי הכל אסור, כיון שחומץ של גויים אסור,
כמבואר לעיל (כט), כי פליגי במלפפתי דמא - ומחלוקתם היא
בקליות של עדשים שהוסיפו בהם מים, מר סבר - אביו של
שמואל, ולוי, סוברים דגזרינן הא אסור הא - אסור קליות של
עדשים שהוסיפו בהם מים, גזירה משום קליות של עדשים
שהוסיפו בהם חומץ, ומר סבר לא גזרינן - ורב סובר שלא גזרו
בכך.
מביאה הגמרא לשון נוספת במחלוקת זו: ואיכא דאמרי - ויש

לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:20	6:13	8:31	8:28	9:05	9:02	10:03	10:01	17:30	17:35	17:57	18:01	17:14	18:11
חיפה (ח)	6:20	6:14	8:31	8:27	9:05	9:02	10:03	10:00	17:31	17:36	17:55	17:59	17:05	18:10
ירושלים (ח)	6:18	6:12	8:30	8:26	9:04	9:00	10:02	9:59	17:33	17:38	17:55	17:59	16:57	18:09
תל אביב (ח)	6:21	6:14	8:31	8:28	9:06	9:02	10:04	10:01	17:30	17:34	17:56	18:01	17:14	18:11
אוסטריה, וינה (ח)	6:57	6:46	8:46	8:41	9:31	9:25	10:25	10:21	17:21	17:31	17:55	18:04	17:11	18:17
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:52	6:59	9:32	9:35	10:11	10:14	11:20	11:22	20:16	20:08	20:44	20:36	19:52	20:48
אוקראינה, אודסה (ח)	6:56	6:46	8:49	8:44	9:32	9:26	10:26	10:22	17:27	17:35	17:59	18:08	17:16	18:21
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:31	6:20	8:21	8:15	9:05	8:59	9:59	9:55	16:56	17:05	17:29	17:39	16:45	17:51
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:42	6:31	8:32	8:26	9:16	9:10	10:10	10:06	17:06	17:15	17:40	17:49	16:56	18:02
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:11	7:00	8:57	8:51	9:43	9:37	10:37	10:32	17:28	17:38	18:04	18:13	17:19	18:27
אוקראינה, קייב (ח)	7:04	6:52	8:50	8:44	9:36	9:30	10:30	10:25	17:20	17:31	17:56	18:06	17:11	18:19
איטליה, מילאנו (ח)	7:21	7:11	9:15	9:10	9:57	9:52	10:52	10:48	17:57	18:05	18:27	18:35	17:46	18:47
אקוואדור, קיטו (ח)	6:24	6:24	8:55	8:55	9:24	9:23	10:27	10:26	18:31	18:31	18:54	18:53	18:13	19:02
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:31	6:37	9:10	9:13	9:47	9:50	10:55	10:57	19:45	19:38	20:12	20:04	19:21	20:15
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:13	7:21	9:52	9:56	10:34	10:37	11:44	11:46	20:44	20:35	21:15	21:06	20:19	21:18
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:54	6:46	8:58	8:54	9:35	9:31	10:32	10:29	17:47	17:53	18:16	18:22	17:34	18:34
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:46	6:37	8:47	8:43	9:26	9:21	10:22	10:18	17:34	17:41	18:04	18:11	17:22	18:22
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:46	6:38	8:48	8:43	9:26	9:22	10:22	10:19	17:35	17:42	18:04	18:11	17:23	18:23
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:24	7:15	9:24	9:19	10:03	9:58	10:59	10:56	18:08	18:16	18:39	18:46	17:57	18:58
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:58	6:52	9:11	9:08	9:45	9:42	10:43	10:41	18:14	18:18	18:39	18:43	17:59	18:53
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:33	6:26	8:43	8:39	9:18	9:14	10:15	10:12	17:39	17:44	18:06	18:11	17:25	18:22
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:54	6:49	9:10	9:07	9:42	9:39	10:41	10:39	18:16	18:20	18:41	18:45	18:01	18:54
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:42	6:34	8:43	8:39	9:22	9:17	10:18	10:15	17:29	17:37	17:59	18:06	17:17	18:18
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:09	7:01	9:11	9:07	9:50	9:45	10:46	10:43	17:59	18:06	18:28	18:35	17:47	18:47
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:42	6:33	8:42	8:37	9:21	9:17	10:17	10:14	17:27	17:35	17:58	18:05	17:16	18:16
בוליביה, לה-פס (ח)	6:29	6:31	9:05	9:06	9:36	9:36	10:41	10:41	19:04	19:00	19:27	19:24	18:43	19:33
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:50	7:38	9:34	9:28	10:21	10:15	11:14	11:10	18:03	18:14	18:40	18:50	17:54	19:04
בלגיה, בריסל (ח)	7:49	7:38	9:34	9:28	10:21	10:15	11:14	11:10	18:04	18:15	18:40	18:50	17:55	19:04
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:56	6:00	8:34	8:35	9:06	9:08	10:12	10:13	18:49	18:44	19:09	19:04	18:27	19:14
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:45	5:48	8:22	8:24	8:55	8:56	10:01	10:01	18:32	18:27	18:56	18:52	18:10	19:01
בריטניה, לונדון (ח)	7:09	6:56	8:52	8:46	9:40	9:33	10:33	10:28	17:22	17:33	17:57	18:08	17:16	18:22
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:21	7:08	9:00	8:54	9:50	9:43	10:43	10:38	17:25	17:37	18:03	18:15	17:20	18:29
גרמניה, ברלין (ח)	7:17	7:04	8:58	8:52	9:47	9:40	10:40	10:35	17:26	17:37	18:02	18:13	17:18	18:27
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:31	7:19	9:17	9:11	10:03	9:57	10:57	10:52	17:48	17:59	18:24	18:34	17:39	18:47
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:54	5:58	8:32	8:34	9:05	9:07	10:12	10:13	18:55	18:49	19:13	19:08	18:32	19:18
הודו, מומבאי (ח)	7:05	7:02	9:26	9:24	9:57	9:55	10:57	10:55	18:40	18:42	19:04	19:06	18:24	19:15
הודו, פונה (ח)	7:01	6:57	9:22	9:20	9:53	9:51	10:53	10:51	18:36	18:39	19:00	19:02	18:20	19:11
הונגריה, בודפשט (ח)	6:44	6:34	8:35	8:30	9:19	9:14	10:13	10:09	17:11	17:21	17:45	17:54	17:01	18:07
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:51	6:42	8:52	8:48	9:31	9:26	10:27	10:23	17:38	17:45	18:08	18:15	17:26	18:26
יוון, אתונה (ח)	7:12	7:04	9:16	9:12	9:53	9:49	10:50	10:47	18:07	18:13	18:35	18:42	17:54	18:53
מולדובה, קישינב (ח)	7:05	6:54	8:56	8:51	9:40	9:34	10:34	10:30	17:33	17:42	18:06	18:15	17:23	18:28

לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:03	6:59	9:24	9:21	9:54	9:52	10:54	10:52	18:37	18:39	19:01	19:03	18:21	19:12
ניו-זילנד, קרייטסצ'רץ' (ח)	5:49	5:58	8:27	8:33	9:14	9:18	10:25	10:27	19:37	19:27	20:10	20:00	19:10	20:13
נפאל, קטמנדו (ח)	6:39	6:33	8:53	8:51	9:26	9:23	10:25	10:23	17:57	18:01	18:22	18:26	17:42	18:36
סין, בייג'ין (ח)	7:04	6:56	9:06	9:02	9:44	9:40	10:40	10:37	17:53	18:00	18:23	18:29	17:39	18:40
סינגפור, סינגפור (ח)	7:16	7:15	9:46	9:46	10:15	10:15	11:18	11:17	19:21	19:20	19:43	19:43	19:02	19:51
פולין, ורשא (ח)	6:46	6:33	8:28	8:21	9:16	9:09	10:09	10:04	16:55	17:06	17:32	17:43	16:46	17:57
פרו, לימה (ח)	6:09	6:10	8:43	8:44	9:13	9:14	10:18	10:17	18:35	18:33	18:58	18:56	18:15	19:05
צרפת, ליון (ח)	7:38	7:28	9:32	9:27	10:15	10:09	11:09	11:06	18:11	18:20	18:44	18:52	18:01	19:05
צרפת, פריז (ח)	7:54	7:43	9:42	9:37	10:27	10:21	11:21	11:17	18:18	18:27	18:51	19:00	18:08	19:13
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:11	6:09	8:39	8:39	9:09	9:07	10:10	10:10	18:10	18:10	18:32	18:32	17:52	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	7:12	7:02	9:09	9:04	9:50	9:45	10:45	10:41	17:54	18:02	18:23	18:31	17:43	18:43
קנדה, מונטריאול (ח)	6:51	6:41	8:46	8:41	9:28	9:23	10:23	10:19	17:27	17:35	17:58	18:06	17:16	18:19
קפריסין, לרנקה (ח)	6:28	6:21	8:36	8:33	9:12	9:08	10:09	10:06	17:31	17:36	17:58	18:04	17:18	18:14
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:12	7:58	9:48	9:41	10:39	10:32	11:31	11:26	18:09	18:21	18:49	19:01	18:01	19:16
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:48	7:33	9:21	9:14	10:14	10:06	11:05	11:00	17:43	17:56	18:21	18:33	17:36	18:48
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:22	7:11	9:13	9:08	9:56	9:51	10:51	10:47	17:49	17:58	18:23	18:31	17:39	18:44
שווייץ, ציריך (ח)	7:26	7:16	9:18	9:12	10:01	9:56	10:55	10:52	17:58	18:07	18:27	18:36	17:48	18:49
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:40	6:37	9:04	9:03	9:34	9:32	10:35	10:33	18:24	18:26	18:47	18:49	18:07	18:58

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משוחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועודויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואזרב ולסמים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00616
18/02/2018

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

